LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN
328.4391
H891on
1901
no.28

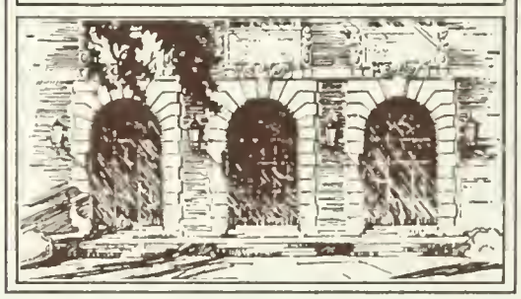

SE7

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

NYOMTATVÁNYAI

*

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. XXVIII.

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA

*

HUSZONNYOLCZADIK KÖTET

HITELES KIADÁS

KÖZPONTDÓL NEM ADHATÓ EL

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA
1904

Lap

nyugdij- és gyámintézet 1901. és 1902. évi állapotáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter jelentései. — Az igazságügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása ... 135

480. országos ülés. 1904. évi augusztus hó 3-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása Telleesky Kristóf, Serbán Miklós, Nessi Pál, b. Kaas Ivor, Abaffy Ödön, gr. Károlyi György, gr. Ziehy Jenő, Vészi József, Veszelovszky Ferencz, Lengyel Zoltán, Várady Károly és gr. Khuen-Héderváry Károly mentelmi ügyei tárgyában. — Napirend előtti felszólalások. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az igazságügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása. — B. Kaas Ivor interpellácziója a belügyminiszterhez a népgyüléseknek a megyei tisztviselők által való megnehezitése tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza. — Lengyel Zoltán interpellácziója a belügyminiszterhez a torontálmegyei Szentjános község jegyzője által elkövetett törvénytelenségek tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza. — Nessi Pál interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez a vasárnapi és ünnepnapi különvonatok tárgyában 180

481. országos ülés. 1904. évi augusztus hó 4-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az igazságügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása. — A honvédelmi tárcza 1904. évi költségvetésének és a cs. és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897-ik évi XXII. törvényczikk módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és ennek kapesán a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902. évben; a honvédmenház 1902-ik évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902-ik évi működéséről; az 1897-ik XXIII. törvényczikk értelmében a m. kir. honvédnevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903-ik évre, végül a közöshadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról szóló honvédelmi miniszteri jelentések 210

482. országos ülés. 1904. évi augusztus hó 5-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Sürgős interpelláczió bejelentése. — Az elnök bemutatja a gyorsiroda főnökének jelentését. — A honvédelmi táreza 1904. évi költségvetésének és a cs. és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami allapitványi helyről szóló 1897-ik évi XXII. törvényczikk módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és ennek kapesán a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902. évben; a honvédmenház 1902-ik évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902-ik évi működéséről; az 1897-ik XXIII. törvényczik értelmében a m. kir. honvédnevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903-ik évre, végül a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról szóló honvédelmi miniszteri jelentések. — B. Bánffy Dezső sürgős interpellácziója a földmivelésügyi miniszterhez a takarmánykivitel tárgyában. — A földmivelésügyi miniszter válasza 241

483. országos ülés. 1904. évi augusztus hó 6-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A honvédelmi tárcza 1904. évi költségvetésének és a cs. és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897. évi XXII. törvényczikk módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és ennek kapcsán a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902. évben; a honvédmenház 1902. évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902. évi müködéséről; az 1897: XXIII. törvényczikk értelmében a m. kir. honvédnevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903. évre, végül a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról szóló honvédelmi miniszteri jelentések. — A pénzügyi táreza 1904. évi költségvetésének és a mérsékelt áru marhasóról szóló 1897: I. t.-cz. módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és ennek kapesán Pécs sz. kir. város részére az 1896: XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentesség és a gyertyánligeti vasgyártelelep eladása, végül az ország több vármegyéjének több községében fennálló nagymérvü adóhátralékok rendezése tárgyában a pénzügyminiszter jelentései. — A pénzügyminiszter benyujtja az 1904. évi költségvetési törvényjavaslatot 275

Lap

484. országos ülés. 1904. évi augusztus hó 8-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A pénzügyminiszter benyujtja a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságok által az 1902. évre megszavazott 38 millió korona rendkivüli hitelből a Magyarországra eső résznek fedezéséről szóló törvényjavaslatot. — A pénzügyi bizottság jelentéseinek benyujtása az 1904. évi állami költségvetésről, a budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről és az »ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek egyesülete Budapesten« ezimü egyesület által fedezendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — A cs. és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről és a mérsékelt áru marhasóról szóló 1897: I. t.-cz. módositásáról szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Az állami anyakönyvekről szóló 1894: XXXIII. t.-ez. módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztókerületi átkebelezéséről s a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Az 1885: VI. t.-ez. 13. §. 2. pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Sopron vármegyében lévő Sobor községhez tartozó ugynevezett pádári rét és nádasterületnek Sopron vármegyéből Győr vármegye területébe való átkebelezése és Ujmalmosok község határához leendő átesatolása iránti törvényjavaslat tárgyalása. — A mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márezius hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény, valamint az ennek függelékét képező két jegyzék beezikkelyezéséről, kőrös—belovári és belovár—verőezei helyi érdekü vasutak engedélyokiratainak egyesitése, a zsebely—esákovári és a csákovár—bókai helyi érdekü vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időinek egységes megállapitása, a zólyombrezó—breznóbánya—tiszolezi helyi érdekü vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositása, a halas—báesalmás—rigiezai helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok, a tőketerebes—varranói helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló jelentés, a budapesti helyi érdekü vasutak budapest—ezinkota—kerepesi vonalát és a m. kir. államvasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat, a pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu helyi érdekü vasutak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről szóló törvényjavaslat; a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut engedélyezéséről, a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut épitésére és üzletére kiadott engedélyokirat egynémely határozmányának módositása tárgyában és a nagybánya—felsőbányai helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló jelentések, valamint a kaposvár—baresi helyi érdekü vasut engedélyezéséről, a kecskemét—lajosmizsei helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok tárgyalása. — A könyvtári bizottság előterjesztése a képviselőházi könyvtár állapotáról az 1901—1906-iki országgyülés második ülésszakában. — A törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1901: IV. t.-ez.) az 1901-diki számadási év IV. negyedében és az 1901-diki számadási év pótnegyedében (1902: XII. törvényezikk) az 1902-diki számadási év I—IV. negyedében előfordult túlkiadások, előirányzatnélküli kiadások és hitelátruházásokról az állami számvevőszéki jelentések és pótjelentések; a zárszámadásvizsgáló-bizottságnak az 1901. és az 1902. évi állami zárszámadásról szóló jelentések tárgyalása 314

485. országos ülés. 1904. évi augusztus hó 9-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. t.-ez. módositásáról, Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztókerületi átkebelezéséről s a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról, az 1885: VI. t.-ez. 13. §. 2. pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölesönkötvényeire kiterjesztéséről, a mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márezis hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény, valamint az ennek függelékét képező két jegyzék beczikkelyezéséről, a kőrös—belovári és belovár—verőezei helyi érdekü vasutak engedélyokiratainak egyesitéséről, a zsebely—esákovári és a csákovár—bókai helyi érdekü vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időinek egységes megállapitásáról, a zólyombrezó—breznóbánya—tiszolczi helyi érdekü vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositásáról, halas—bácsalmás—rigyiczai helyi érdekü vasut engedélyezéséről, a budapesti helyi érdekü vasutak budapest—czinkota—kerepesi vonalát és

Lap

a m kir. államvasutak budapest–kőbányai vonalát összekötő helyi érdekü vasut engegedélyezéséről, a pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu helyi érdekü vasutak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről, a kaposvár—baresi helyi érdekü vasut engedélyezéséről és a kecskemét—lajosmizsei helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Baghy Béla, Sziklay Ede, Nagy Sándor (megyaszói), Pap Zoltán, Pap Géza, Draskóczy László, Nosz Gyula, Bartha Miklós, Győrffy Gyula, Valasek János, Wolfner Tivadar, Benedek János, Nagy Sándor (megyaszói), Balogh Mihály, Veres József, Baghy Béla, Lendl Adolf, Zboray Miklós, Győrffy Gyula, Vlád Aurél, Ernszt Sándor, Luby Géza, Chernel György, Lengyel Zoltán, Kubik Béla, gr. Zichy Jenő, Hentaller Lájos, Iványka Oszkár és Csávolszky Lajos, Sándor Pál, Saecelláry György, Ráth Endre, Gál Sándor, Telleesky Kristóf, Serbán Miklós, Nessi Pál, b. Kaas Ivor, Abaffy Ödön, gr. Károlyi György, gr. Zichy Jenő és Vészi József, Veszelovszky Ferencz, Lengyel Zoltán, Várady Károly, Ráth Endre, Lengyel Zoltán, Zboray Miklós, Olay Lajos és a mentelmi bizottság jelentése az 1903. évi julius 29-diki ülésen történtek tárgyában, továbbá gr. Khuen-Héderváry Károly, Szederkényi Nándor, Győrffy Gyula mentelmi ügyeinek tárgyalása 337

486. országos ülés. 1904. évi augusztus hó 10-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1904. évi állami költségvetési törvényjavaslat tárgyalása. — A budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Az »ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatórium egyesülete Budapesten« ezimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása 365

487. országos ülés. 1904. évi augusztus hó 11-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Sürgős interpelláczió bejelentése. — Az 1904. évi állami költségvetésről, a budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről és az »ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatórium-egyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Győrffy Gyula mentelmi ügyének tárgyalása. — A földmivelésügyi miniszter válasza Pozsgay Miklós interpellácziójára a takarmánynemüknek az országból való kivitele tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Nosz Gyula interpellácziójára a Szepesség hanyatlása tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Rákosi Viktor interpellácziójára az Operában előadott Wagnereziklus tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Gabányi Miklós interpellácziójára az Ujpesten napirenden lévő rendőri brutalitások miatt. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Barta Ferenez interpellácziójára a vaskohi főszolgabirósághoz tartozó lunkai körjegyző, Drágán József visszaélései tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Szluha István interpellácziójára Dunaföldvár nagyközségében türhetetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Ráth Endre interpellácziójára a tolonez-szabályzat helyes alkalmazása ezéljából. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Vlád Aurél interpellácziójára Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903. november 5-én tartott közgyülésén hozott 1097/1903. sz. szervezeti szabályrendelet tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Szederkényi Nándor interpellácziójára a tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Lengyel Zoltán interpellácziójára a nagykárolyi választás ügyében. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Rákosi Viktor interpellácziójára a kolozsvári Nemzeti Szinház épitése ügyében. — Polónyi Géza sürgős interpellácziója a belügyminiszterhez Osdola község határrendezése tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter ideiglenes válasza 392

488. országos ülés. 1904. évi augusztus hó 19-én.

A főrendiház üzeneteinek átvétele. — A jegyzőkönyv hitelesitése 409

AZ 1901—1906 ÉVI

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA

XXVIII KÖTET

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign Alternates

https://archive.org/details/naplo1901hung_0

475. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 julius 28-án, csütörtökön,

Perczel Dezső, közben báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A földmivelésügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása és ennek kapcsán az 1904. évben eladásra szánt, valamint az 1902. évben eladott állami javakról és az 1882: XXVI. t.-cz. 5. §-ában elrendelt tervezési munkálatokról és azok költségeiről a földmivelésügyi miniszter jelentései. — A véderő- és pénzügyi bizottság együttes jelentésének benyujtása a honvédelmi miniszter által beterjesztett négy jelentés tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, gróf Khuen-Héderváry Károly, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Cseh Ervin és Papp Elek miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Daróczy Aladár jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Nyegre László, az azok ellen felszólalókat Sturmán György jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Daróczy Aladár jegyző *(olvassa az 1904. évi julius hó 27-én tartott ülés jegyzökönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha észrevétel nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom gr. Zichy Aladár képviselő levelét, melylyel családi okokból hatheti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságidőt megadja.

Bemutatom Ung vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, a csavargás meggátlása és a bortermelőknek a boritaladó és fogyasztási adópótlékok alól való felmentése érdekében. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom a Magyarországi Kárpát-Egyesület központi választmányának meghivását, melylyel az általa Szilágyi Dezső, a képviselőház volt elnöke és volt magyar királyi igazságügyminiszter, a Tátra nagy barátja és hű látogatója emlékére a tarpataki völgyben állitott emlékmű folyó évi augusztus 7-dikén Tátrafüreden leendő leleplezési ünnepélyére a képviselőház t. tagjait meghivja. A résztvenni szándékozók szivesked-jenek e szándékukat az elnöki irodában bejelenteni.

Napirend szerint következik a földmivelésügyi tárcza folyó évi költségvetésének tárgyalása.

Az előadó ur kiván szólni

Pap Géza előadó: T. képviselőház! Midőn a földmivelésügyi tárcza költségvetését a pénzügyi bizottság szövegezése szerint elfogadásra ajánlom, legyen szabad pár szóval magáról a költségvetésről megemlékeznem. A költségvetés méltatásakor természetszerűleg rövid visszapillantást és összehasonlitást kivánok tenni a földmivelésügyi tárczának ez idei és a közelmultban összeállitott költségvetési tételei között. A földmivelésügyi tárcza, a mely a magyar közgazdasági életre nézve egyik legfontosabb tárczának tekinthető, mindenek felett való gondozása és figyelme tárgyát kell, hogy képezze ugy a magyar törvényhozótestületnek, mint a magyar mezőgazdasági élettel foglalkozó minden egyes embernek. Azért leszek bátor pár szóval ecsetelni, vajjon tapasztalható-e a földmivelésügyi tárcza keretén belül oly foku haladás és fejlődés, a milyet ez a tárcza, jövedelmezőségére való tekintettel, igényelhet, s hogy a kormány olyan gondozásban részesiti-e ezt a tárczát, a milyen gondozást a haza minden egyes mezőgazdasággal foglalkozó lakója a kormánytól elvárhat?

Ha végigtekintek a földmivelésügyi tárcza utolsó hat évi költségvetésein, akkor ezen költségvetések végösszegeiből megállapithatom körülbelül azt, vajjon az a fokozatos emelkedés, a

melyet a földmivelésügyi tárcza keretébe tartozó ügyek igényelnek, s jogosan igényelnek, kielégitést nyert-e az utolsó 6 évi költségvetésben, avagy nem? Az 1899. évi költségvetésben, a melyet az utolsó 6 év költségvetéseinek összehasonlitásánál alapul kivánok venni, 40 millió korona — kerekszámokban fogok mindenkor beszélni — rendes kiadási, 2 millió korona rendkivüli kiadási és 8 millió korona beruházási tételt találunk. Ezek a tételek 6 év lefolyta után az 1904-iki, vagyis az idei költségvetésben felemelkedtek a rendes kiadásoknál 47 millió koronára, a rendkivüli kiadásoknál 3,500.000 koronára és a beruházásoknál 9 millió koronára, nem véve ezen utóbb emlitett 9 millió koronánál figyelembe a beruházási törvény által a földmivelésügyi tárcza rendelkezésére bocsátott, hasonlókép 9 millió korona beruházási összeget.

Ha e számadatokat figyelembe veszszük, akkor azt látjuk, hogy 6 évi időtartam alatt a földmivelésügyi tárcza rendes kiadásai 7 millió koronával, rendkivüli kiadásai 800.000 koronával és a beruházások 1,200.000 koronával emelkedtek. Nem állitom azt, hogy a mi költségvetésünknek rohamos emelkedése mellett a földmivelésügyi tárcza tételeinek ezen emelkedése kielégitő lenne, mert hiszen akkor, a midőn a földmivelésügyi tárcza ügykörébe tartozó dolgokból a nemzeti jövedelem leghatalmasabb forrásai fakadnak, az állami költségvetésnek kiadási tételei is legnagyobb mérvben annak a forrásnak erősitésére kellene hogy szolgáljanak, a mely a nemzeti vagyonosodásnak legnagyobb erőalapját képezi. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Madarász József: De ellenkezőleg, Bécsnek szavazzátok meg!

Pap Géza előadó: T. képviselőház! Hogy a magyar földmivelésügy a magyar nemzeti jövedelemnek mily nagy forrását képezi, néhány statisztikai adattal leszek bátor igazolni. 1899-ben, a hivatalosan egybeállitott statisztikai adatok szerint, Magyarországnak mező-, erdőgazdasági és halászati termékeiből 649 millió bevétele volt a külföldről. 1903-ban, vagyis öt évvel később, ez a bevétel ugyanezen mezőgazdasági ágaknál 752 millióra emelkedett és 55 százalékát teszi annak a jövedelemnek, a mely a külföldről Magyarországba befolyt. Ha ezen számadatok mellé állitom Magyarország összes termelési ágait, t. i. mezőgazdaságot, erdőgazdaságot, halászatot, bányászatot és ipart, tehát egybefoglalva összes jövedelmező ágait az országnak, 1899-ben 1200 millió összbevételt, 1903-ban 1352 millió összbevételt látok: ekként a lefolyt öt év alatt a mi külkereskedelmi forgalmunknak növekedése 152 milliót tett ki. Ebből a 152 millióból tisztán a mezőgazdasági ágak maguk 103 millió jövedelemtöbblettel nagyobbitották kereskedelmi forgalmunkat.

E néhány számadat — mert hisz részletekkel nem akarom untatni a t. képviselőházat — *(Halljuk! Halljuk!)* eléggé világosan igazolja, mily nagy jelentőséggel bir és mily nagy szerepet játszik Magyarország nemzeti jövedelmének növelésénél a földmivelésügy.

Szokásos, t. képviselőház, — legalább én azóta, a mióta szerencsés vagyok e tárcza előadója lenni, igy járok el — hogy az évi költségvetés előadása alkalmával rámutatni azokra a nagyobb és jelentősebb eltérésekre, a melyek a beterjesztett költségvetés és a megelőző költségvetés egyes tételei között felmerülnek. Mert hiszen ezek a számadatok nagyrészben magyarázóul szolgálnak arra, hogy a kormány minő, mily értékű és jelentőségű gondozásban részesiti a magyar földmivelésügyet. Ez alkalommal is szeretnék erre bővebben kiterjeszkedni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert hiszen Magyarországon nincs kérdés, a mely a szivekhez közelebb áll, mint épen a földmivelésügyi érdekek kérdése, de az idő és a tárgyalás előrehaladottságára való tekintettel, igen röviden és csak a legnevezetesebb eltérésekre leszek bátor a t. ház figyelmét felhivni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Megérdemli a figyelmet!)*

T. képviselőház! A költségvetés és az ahhoz mellékelt indokolás elég bő anyagot szolgáltat arra, hogy bárki világos képet alkothasson magának arról, hogy az 1904. évben mely irányban kiván a kormány az egyes mezőgazdasági ágak támogatására sietni.

Daczára annak, hogy ez a költségvetés és az indokolás anyagából világosan kitünik, mégis bátor leszek egyes dolgokra különösen felhivni a t. ház figyelmét. *(Halljuk! jobbfelől.)*

Igy az állami erdők tételénél azt látjuk, hogy a földmivelésügyi kormány egy nevezetes, mintegy 102.000 koronát kitevő többletet állitott be a költségvetésbe. Ezt az összeget azért emelem ki, hogy ez alkalomból felhivjam a t. ház figyelmét arra a körülményre, hogy ugy itt, mint a különböző czimeknél a személyi járandóságok emelkedését részben az a körülmény okozza, hogy az 1902 : I. törvényczikk végrehajtásáról szóló utasitás 16. §-a alapján a személyi illetmények közül a fa- és a földilletményeket nem természetben, hanem váltságösszegekben szolgál atják ki az egyes tisztviselőknek. Ez a rendelkezés lényegesen emeli a költségvetési járandósági tételeket, és a személyi kiadásoknak a költségvetésen keresztülvonuló emelkedése nagyrészben ennek tudandó be.

Az állami erdőkre nézve még megjegyezni bátorkodom, hogy ezen általam indokolt emelkedésen kivül még azért is emelkedik a személyi járandóságok összege, mert a kormány Horvátországban élő kezelőségi és számvevőségi személyzetnek alkalmat akart adni arra, hogy gyermekeit Magyarországon neveltethesse és e czélból az oly családok részére, a melyek gyermekeiket Magyarországon akarják neveltetni, családonként 400 korona államsegélyt akar az 1904. évben kiosztani.

A magánerdők vásárlása tételénél 336.000 koronányi kevesebb kiadással találkozunk. Ez mindenesetre oly jelentékeny momentum, a mely meg kell, hogy ragadja minden gondolkozó ember figyelmét és az okok keresésére kell, hogy inditsa, a melyek azt idézték elő, hogy a kormánynak a magánerdők megvásárlására irányuló törekvése az 1904. évben csökkenő irányzatot mutat. De ez az irányzat csak látszólagos, mert hiszen a beruházási törvényjavaslatban már megszavazott 5 millió koronányi összegnek e czélra való fordítása lehetővé tette a kormánynak azt, hogy a költségvetés e tételében megtakaritást érjen el. Meg kell itt jegyeznem, hogy akkor, a midőn a földmivelésügyi tárcza költségvetésének méltatásába bocsátkozunk, nem szabad figyelmen kivül hagynunk azt a körülményt, hogy a beruházási törvényjavaslatban óriási összegek vétettek fel a földmivelésügyi tárcza keretébe tartozó egyes gazdasági ágak támogatására.

Bizony Ákos: Óriási?

Pap Géza előadó: Én annak tartom. Ha a folyamszabályozási munkálatokra 23 millió korona vétett fel; ha téli kikötőkre 1,200.000 K, a szarvasmarhatenyésztési alapra 3,500.000 K, erdei vasutakra 3,500.000 K, gazdasági szakoktatásra 300.000 K, az országos közgazdasági alap gyarapitására 15 millió K, s az erdővásárlási alapra 5 millió K vétetett fel, akkor a mi közgazdasági és pénzügyi viszonyaink figyelembevételével ezen összegek igenis jelentékenyeknek, sőt óriásiaknak tekinthetők.

Miután nem akarok az egyes kérdésekkel hosszasabban foglalkozni, áttérek most az Állattényésztés és tejgazdaság czimére, a hol a rendes kiadásoknál 584.000 korona emelkedést találunk, a mely azonban fedezve van egy nagyobb bevételi tételnek beállitása által. Az egyik kiadási összeg a tenyészanyagok bevásárlására, a bevételi összeg pedig a tenyészanyagok eladásából befolyó jövedelemtöbbleteként állittatott be a költségvetésbe.

Külkereskedelmi forgalmunk adatai szerint állatkivitelünk fokozatos emelkedést tüntet fel. Jogosult tehát a földmivelésügyi kormánynak mindazon intézkedése, a mely állattenyésztésünk érdekében a kiadások többletével kapcsolatba hozatik. Mert ha évekre és évekre visszamenőleg azt találjuk statisztikai adatainkban, hogy külkereskedelmi forgalmunk e téren egészséges és növekedő irányzatot mutat, akkor ez azt jelenti, hogy elhelyezési tereink a külföldön egészségesek, nem csupán időnkéntiek, hanem állandóak és ez a közgazdasági ág az, a melyben a befektetések nagy jövedelmezőséget fognak biztositani mezőgazdaságunknak.

Csak két számadatra hivom fel a t. ház figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik pl. az, hogy 1892-ben 144 ezer darab szarvasmarhát 61 millió korona értékben vittünk ki a külföldre; 1903-ban 389.000 darabot 146 millió korona értékben. Ez olyan emelkedés kilencz év alatt — az idénről még nincsenek számadataim — az emelkedés oly folytonos s egészséges irányzatot mutat, hogy a földmivelésügyi kormánynak ez irányban előirányzott többkiadása csak osztatlan helyesléssel fogadható és azt mutatja, hogy a kormánynak mult tevékenysége czéltudatos, a közre hasznot hajtó és a külföldi igényeknek megfelelő és kielégitő volt. Törekednünk kell tehát arra, hogy ezen nagy fáradsággal és sok kiadással magas szinvonalra emelt állattenyésztésünk a jövőben is kellő gondozásban részesüljön és nem szabad visszariadnunk azon kiadásoktól, a melyeket, ha nehéz pénzügyi viszonyok között is, e czélra forditunk. Különös sulyt kell helyeznünk arra, hogy necsak a fogyasztásra, hanem tenyészanyagunknak a külföldön való elhelyezésére is gondot forditsunk. A kormány gondos és éber figyelmének és állattenyésztésünkre forditott gondoskodásának köszönhető az, hogy mig 1898-ban alig egy pár ezer darab tenyészállat vitetett ki Magyarországból, addig már 1903-ban 17 ezer darab azon állatoknak a száma, a melyek Magyarországból külföldre tenyészanyagként vitettek ki. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Az idén még több is!)* Majd arra is rátérek!

Az állattenyésztéssel szoros kapcsolatban van tejgazdaságunknak és tejgazdaságunkkal ismét kapcsolatban álló más mezőgazdasági kérdéseknek ápolása és dédelgetése. A kormány gondos támogatása, istápolása és buzditása mellett az utolsó évben a tejszövetkezetek száma nagyon szaporodott Magyarországon, s konstatálnunk lehet a hivatalos statisztikai adatokból azt is, hogy az utolsó években mintegy 500 tejgazdasági szövetkezet 10 millió koronányi összegben olyan árut és anyagot volt képes kivinni a vámkülföldre, a mely eddig Magyarországon ugyszólva értéktelenül hevert és a mely 10 millió koronányi összeg nagyrészben a kisgazdáknak a zsebébe folyt. Mert hiszen a szövetkezetek tagjai nagyjában azok a kisgazdák, a kik otthon kis mértékben termelvén a tejet és melléktermékeit, képtelenek voltak azt nemcsak a külföldön, hanem még a szomszédos vidékeken is elhelyezni; ujabban pedig a szövetkezetek gondos támogatása és buzgó intelmei mellett a külföldön ilyen nagy mennyiséget voltak képesek elhelyezni, a mi a kisgazdák jövedelmét lényeges összeggel gyarapitja. *(Ugy van! jobbról.)*

A szőlészet és borászat ügye *(Halljuk! Halljuk!)* napról-napra fontosabbá és nagyobb jelentőségűvé válik, mert hiszen, a mint méltóztatnak tudni, a szőlők rekonstrukcziója által a magyar szőlőterületek száma ismét annyira megnövekedett, hogy kevés idő választ el bennünket attól az időponttól, a mikor ujra a filloxera előtti időben termett átlagos hektoliter bortermelési mennyiséget el fogjuk érni. A filloxera fellépte előtt 4,200.000 és 4,500.000 hektoliter között váltakozott az átlagos évi bortermelési mennyiség, a melyet szőlősgazdáink annak idején

leszüreteltek. A filloxera fellépése után természetszerüleg hosszabb időnek kellett eltelni, a mig az ujra beültetett területek teljes termőképességgel birnak és a meddig az egyes vidékeken lehetővé válik, részben az anyagnak beszerzésével, részben más gazdasági és financziális körülményeknek figyelembe vételével a szőlőket rekonstruálni. De ma már ott állunk, hogy az általam előbb emlitett átlagos termési mennyiséget a közel jövőben képesek leszünk ismét elérni. Ez egy nagy és örvendetes momentum, azért, mert mutatja, hogy a magyar gazdaközönségben a cselekvés, a tetterő nem szunnyad, hanem akkor is, midőn a sors ádáz csapásai mellett igazán el lehetett volna keserednie és minden munkakedvét el lehetett volna vesztenie, birt azzal az erkölcsi és lelki erővel, hogy ha nehéz és huzamos munkálkodással is, de megint azt a nagy mezőgazdasági termelési ágat, a mely oly nagy összegekkel járult a nemzeti vagyonosodáshoz, lábraállitotta. A földmivelésügyi kormány ép azért, hogy ezen nagy szőlőterületeknek a termései jobban értékesithetők legyenek, megteszi és megtette mindazokat az intézkedéseket, a melyek termelésünknek a külföldön való elhelyezését biztositják.

Barta Ödön: Mind? Mind? Hát az olasz bor behozatala?

Pap Géza előadó: Hiszen mindent megtenni senki sem képes, hanem igyekszik megtenni mindazt, a mit a rendelkezésére álló eszközökkel megtehet és a mit a körülmények figyelembe vételével megtenni lehet. Előadásom fonalán csak azokra a körülményekre akarom felhivni a t. ház figyelmét, a melyek a mezőgazdasági élet fellenditésére irányulnak és nem akarok belebocsátkozni azoknak a kérdéseknek a megvitatásába, a melyeket itt a t. képviselő urak most szivesek voltak felemliteni. Én csupán a földmivelésügyi kormánynak azokat a ténykedéseit érintem, a melyek bizonyságául szolgálnak annak, hogy bir érzékkel arra, hogy a mezőgazdasági egyes ágaknak a szükségleteit felismerje és bir okossággal arra, hogy azok között ugy oszsza meg a tárczája rendelkezésére adott összegeket, a hogy az a közszükségletet a legigazságosabban és a hogy az egyes gazdasági ágakat a legméltányosabban tudja kielégiteni. — A szőlészet és borászat kérdésénél — szükségesnek tartom azt, hogy ugy a borok helyes kezelése, mint állandóan egyenlősitése által a külföldi elhelyezést lehetővé tegye. *(Helyeslés jobbról.)*

E czélt szolgálja a költségvetés azon tétele, a mely az országos mintapinczének a szervezésével áll kapcsolatban és azt lehetővé teszi. Erre t. i. 200.000 korona van felvéve és ez évben első részletként 50.000 korona állittatott be.

A kincstári birtokoknál és fürdőknél szükségesnek tartom megemliteni, hogy itt a nagyobb beruházási tétel a kincstár tulajdonát képező fürdőhelységek helyi és elodázhatatlan szükségeire vétettek fel, részben épitési, részben gazdasági czélokra.

Az állami jószágoknál és a telepitési szolgálatnál jelentékeny bevételi kevesebblet van beállitva, 466.000 koronával. Ennek oka az, — a miként a földmivelésügyi miniszter ur indokolásában is előadja — hogy ő lehetőleg korlátolni akarta a jövőben az állami birtokok eladását és indokolja felfogását azon körülménynyel, hogy ezen állami birtokok talán később telepitési, nemzetiségi és közgazdasági czélokra felhasználva, sokkal nagyobb értékkel és jelentőséggel fognak birni a nemzeti vagyonosodás szempontjából, mint az a pár százezer korona, a mi a birtokok eladásából befolyna. *(Helyeslés a szélsőbalon és jobbról.)* Hibák követtettek el a távol multban, mikor évtizedek előtt bizony az állam ingatlanainak nagy része — meglehet, a szorult állami pénzügyi viszonyok következtében, vagy talán más felfogás és gazdasági indokok alapján — eladattak, s csak helyeselni tudom azt, hogy a kormány az állami birtokok eladását illetőleg ezt az uj irányt akarja meghonositani, *(Helyeslés jobbról és a szélsőbaloldalon.)* és sajnálkozom azon, hogy ez már évtizedek előtt nem volt a magyar kormány felfogása, mert akkor sok olyan terület állana rendelkezésére, a mely ugy nemzeti, mint közgazdasági szempontból nagyobb jelentőséggel birna, mint azok a milliók, a melyek évek előtt az állami birtokok eladásából befolytak.

A mezőgazdaságnak különböző ágainál a rendes kiadásoknál 115.000 korona nagyobb kiadási tétellel találkozunk. A földmivelésügyi tárczának ezen czime egyik legnagyobb jelentőségű talán a tárcza összes czimei között, mert, daczára annak, hogy sok kis tételt foglal e czim magában, a sok kis tételben elrejtve látom a mi jövő nagy mezőgazdasági-ipari növényeink termelése iránt meginduló gazdasági fellendülés csiráit, a mely a magyar mezőgazdaságot a jövőben az egyoldalu magtermeléstől el akarja vonni és lassankint akarja az amugyis konzervativ gazdavilággal megkedveltetni azokat a mezőgazdasági-ipari növénytermelési ágakat, a melyeknek hogy mily nagy a jelentősége, csak arra czélzok, hogy az ipari növények termelésével, a len, kender és más, ezekkel rokon növényeknek termelésével a mi fonó-, szövő- és textiliparunk fellendülése és talán részben a megalapitása is a legszorosabb összefüggésben van.

A statisztikai évkönyvekbe egy betekintés meggyőz bennünket arról, hogy hány és hány millió az, a mi Magyarországon ezen ipari növényekkel kapcsolatban álló iparágak termékeinek a megvásárlására kifolyt. Ha ezeket a milliókat figyelembe veszszük, és figyelembe veszszük azt, hogy Magyarországon hány munkáskéz van még ma is egyoldalu mezőgazdasági magtermelésünk által kevés és időhöz kötött keresetre szoritva . . . *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ez szocziális*

kérdés!) akkor igenis szocziális szempontból is mérlegelni tudjuk, hogy az a pár százezer korona, a mely a költségvetésbe e czimen van beállitva, a mi jövő mezőgazdasági viszonyainknak fejlesztésére mily nagy jelentőséggel bir. *(Igaz! Ugy van!)* Oly kérdés ez, t. képviselőház, a melylyel érdemes volna azért is huzamosabban foglalkozni itt a képviselőházban, hogy talán sokak figyelmét felhivjuk, és talán sokak elfogultságát vagy tétlenségét munkásságra biztassuk azzal, *(Igaz! Ugy van!)* hogy vannak még itt terek, a melyeket a magyar mezőgazda elfoglalhat, elfoglalhat a maga munkálkodási körén belül ugy, hogy idegenek jóakaratától vagy befolyásától függetlenül, a maga akaraterejével és cselekvési képességével növelje jövedelmezőségét beláthatatlan magaslatra, és emelhesse a nemzeti közvagyonosodást is ez által. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: El van adósodva!)* Igaz, hogy el van adósodva, de hogy valaki dolgozzék, ahhoz két ép kéz kell, kitartó sziv és akkor az adósság mellett is lehet dolgozni. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Itt a mezőgazdaság különböző ágainál van felvéve egy tétel, a mely igen kicsiny, arányitva a földmivelésügyi tárcza összes tételeihez, de máskülönben igen jelentős. A szesz műszaki alkalmazására ugyanis fel van véve az idén egy nagyobb összeg. Nem tudom eléggé méltányolni a földmivelésügyi kormánynak ebben az irányban tanusitott figyelmét. *(Élénk helyeslés.)* Ha van valami, a mi ránk, a magyar gazdákra, nagy jelentőséggel bir, akkor az a szeszkérdés, a mennyiben a szesznek műszaki kihasználása mint hajtó, mint melegitő erőnek felhasználása, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon; felkiáltások: Világitó erő!)* mint világitó erőnek felhasználása is a mezőgazdaságban nagyjelentőségű.

Azáltal, hogy a t. földmivelésügyi miniszter ur e czélra nagyobb összeget állitott be, lehetővé fog válni, hogy Magyarországon is a mi szerény financziális viszonyaink keretén belül ezt a kérdést tanulmányozzuk, és e tanulmányozást, az ebből eredő óriási hasznot majd annak idején a mezőgazdaság javára fordithatjuk.

Ezekkel a kérdésekkel szoros kapcsolatban van a gazdasági munkásügy kérdése is, *(Halljuk! Halljuk!)* mely az utóbbi kormány működése alatt lényeges fellendülést vett. Ez a fellendülés általános érdekeket elégitett ki a legvagyontalanabb, legtöbb támaszra szoruló munkáskörökben, s kell is, hogy a kormánynak ezek mindig elsőrendű gondoskodása tárgyát képezzék. Itt ujra fel van véve 200.000 korona többkiadás a gazdasági munkások helyzetének javitására és nagyon bölcsen a 200.000 korona többkiadás akként fog fordittatni a munkások felsegélyezésére, hogy alkalom nyittatik azoknak a szegény embereknek, a kik a szükséges tőkével nem rendelkeznek, bizonyos nyersáruk beszerzésére, a melyeket beszerezve otthon való munkálkodásukat értékesithetik. E nyersáruk beszerzésére kölcsönképen fog megadatni a szükséges összeg ott, a hol ez indokoltnak fog találtatni, hogy ugyanis egyes munkáskörök ipari foglalkozása a nyersáruk jutányos és méltányos beszerzése által előmozditható legyen.

Még csak egy kérdésről óhajtok megemlékezni, — hiszen nem akarom a t. ház figyelmét sokáig igénybe venni — t. i. a hegyvidéki és a székely földmivelő nép felsegélyezésére megint 224.000 korona állittatott be. Ez a 224.000 K. egy része annak az 536.000 koronának, a mely összeg az általam jelzett czélokra vétetett fel. A Felvidéken a multban 14.000 hold ingatlan béreltetett a szegény népnek albérletbe való kiadása czéljából, a jövőben ujra 3000 kisbérlet alakittatik. Ennek az eddig folytatott politikának kiszélesbitése czéljából az eddig tapasztalt előnyös gazdasági segélyezésnek felismerése alapján akarja a kormány a 224.000 koronányi uj többlet-kiadást is a jövőben — miként a multban is tette — a hegyvidéki nép felsegélyezésére forditani. A kormány ennek a népnek felsegélyezésére már sokat tett, mert ha tekintetbe veszszük azt, hogy mintagazdaságokat állitott fel, hogy az állattenyésztés terén az apaanya anyagbeszerzése által milyen segitségére jött az ottani szegény lakosságnak, ha tekintetbe veszszük azt, hogy az állattenyésztés körében milyen sok hasznos oktatásban, a takarmánytermelés terén milyen hasznos irányitásban részesittette, a szövetkezeti téren milyen hatalmasan és hatályosan támogatta a kormány ezeket a felvidéki lakókat: akkor szükségtelen bővebben indokolnom azt, hogy ezen uj kiadási többlet is megint csak ennek a szegény népnek felsegélyezésére fog fordittatni.

Ugyanezen a czimen fel van véve a székely akczionak támogatására is egy jelentékeny tétel, a mely a tusnádi székely kongresszus javaslatai alapján fog majd ott és annyiban felhasználtatni, a mennyiben ezen kongresszus javaslatainak figyelembevételével a legtöbb hasznot hozónak fog találtatni.

Nagyban és egészben az általam előadottak is igazolják, hogy a földmivelésügyi kormány ezen költségvetésével is azon a nyomon halad, a melyet nagynevű és a földmivelési ügyek iránt nagy szeretettel viseltető elődje már megjelölt. Azt hiszem, hogy ha valaki fáradságot vett magának arra, hogy az indokolás anyagából a kiadási tételeknek helyeségét, vagy helytelenségét megállapitsa, egyet fog érteni velem abban, hogy a földmivelésügyi kormány kellő körültekintéssel igyekezett felhasználni azt az anyagi eszközt, a mely az 1904. évi költségvetésben rendelkezésére bocsáttatott. Miután én erről meg vagyok győződve, ajánlom a t. képviselőháznak a költségvetést ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadásra. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Sturmán György jegyző: Marjay Péter!

Marjay Péter: T. képviselőház! Midőn a

függetlenségi és 48-as párt megbizásából az előadó ur által igen melegen ajánlott földmivelésügyi tárczához szólni akarok, nem mulaszthatom el, hogy megjegyzést ne tegyek arra a visszás állapotra, a mely a költségvetés tárgyalásánál ez alkalommal mutatkozik.

Elismerem, hogy rendkivüli időben tárgyaljuk a költségvetést, de ez nem a mi hibánk, és nem hallgathatom el, hogy nem ismerhetem el helyesnek, hogy egy milliárd értéket meghaladó költségvetést ilyen könnyedén, ilyen könnyelműséggel tárgyaljunk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen majdnem expressz gyorsasággal halad a tárgyalás és ilyen tárgyalásban, a mely mintegy erős vágtatásban történt előre, nem lehet kellő komolyság. Én ugy látom, ugy tapasztalom, hogy egy falusi bagatell biróság egy 20 koronás követelést nagyobb komolysággal birál el, s majdnem felényi időt fordit egy ily követelés behajtására, mint a mennyit a képviselőház egy milliós tárcza elbirálására. Ez helytelen dolog és azt bizonyitja, hogy a nyári időszak nem alkalmas a költségvetés tárgyalására. De ha nem alkalmatos, ebből az a konzekvenczia, hogy a kormány álljon elő kellő időben olyan intézkedésekkel, hogy ez a nagyfontosságu. mindennél fontosabb költségvetés tárgyalása ne tolassék ki a kánikulai időszakra. Mert ha mi támadjuk a kormányt és azzal elvesz az esztendőnek egy jó része, annak nem mi vagyunk az okai. *(Ellenmondások a jobboldalon. Ugy van! a baloldalon.)* Ne tessék olyan javaslatokkal előállani, a melyek nem egy pártot, hanem egy egész nemzetet inzultálnak és mikor az egész nemzet felzúdul a maga jogos követeléseivel, igazságával, ne tessék azt lekicsinyitve az utból elháritani és még kényesebb kérdésekkel előállani.

Ezek előrebocsátása után, a mikor a földmivelésügyi tárcza költségvetéséhez kivánok szólni, többet mondok annál, mint a mit az előadó ur mondott, ki szerint egyik fontos kormányzati ág a földmivelésügyi kormányzat. Én ebben az országban, a hol a lakosság háromnegyed része földmiveléssel foglalkozik, ezt tartom a legfontosabb kormányzati ágnak minden egyéb kormányzati ág között. Nem csak azért, mert az ország háromnegyed része földmivelőből áll, hanem azért is, mert az egész országot, annak minden rendü, rangu lakóját az a háromnegyed rész verejtékező lakosság, a földmivelő néposztály, ez az igazi munkásméhraj tartja fenn; ez szolgáltatja a kormányzatnak, az államfentartásnak az anyagi erőt, az szolgáltat minden olyan anyagi eszközt, melyre egy állam fentartásának és boldogulásának szüksége van. Egy ilyen fontos kormányzati ágat, mint a minő ez és egy ilyen országban, a hol a nép legnagyobb része ebből él, a hol ez az államfentartó elem: a legnagyobb szakértelemmel, a legnagyobb jóakarattal, mondhatni: ideális lelkesedéssel kell az én felfogásom szerint kezelni és vezetni. Annak, a ki a földmivelésügyi kormányzat élén áll, annak a miniszternek nem csak sablonos, magasrangu, magasállásu tisztviselőnek kell lenni, hanem lelkes népvédelmező férfiunak, a ki szeretettől van áthatva az iránt az osztály iránt, a mely abban a munkában hullajtja verejtékét, a melyet az a kormányzati ág kezel. Szeretni kell azt a népet, bajaiban segitségére sietni és minden az ő ártalmára szolgáló dolgot feje felől elháritani. Mint egy atyának a maga háznépére, ugy kell gondot viselni a földmivelésügyi kormánynak és a miniszternek a földmivelő nép-osztályra. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A közelebb mult évekre visszatekintve és a kormányzat ezen ágában történtekre, ebben a kérdésben, a mit most emlitettem, arra nézve, hogy milyen jóakarattal, milyen jóindulattal, milyen lelkesedéssel kell eljárnia a földmivelésügyi kormány élén álló miniszternek, e tekintetben nem hagyhatom megjegyzés nélkül, hogy az a férfiu, a ki ezt a kormányzatot az utóbbi időkben sok esztendőn át vezette, az én felfogásom szerint mindezekkel a kellékekkel nagy mértékben birt: szakértelemmel, kellő jóakarattal és odaadással a néposztály iránt, a mely ezen a téren munkálkodik, kellő szeretettel kezelte a maga kormányzatát és sok olyan intézkedést tett, a mely azelőtt — bár tisztelet elődjeinek — ismeretlen volt. Az alsóbb néposztályok, munkások, cselédek iránt való jóakaratát megmutatta azáltal, hogy felállitotta az országos gazdasági munkás- és cselédsegélyző pénztárt. Mióta ez az intézmény felállittatott, bár sokan kicsinyeljék is azt, látja a földmives nép, látják a gazdasági munkások és cselédek, hogy ő rájuk, legkisebb emberekre, a társadalomnak alantos fokon álló, de minden tekintetben igen lényeges részére is a legmagasabb helyről is figyelmet tanusitottak. Láthatja, hogyha elnyomorodik, ha szorgalmas munkájában baleset éri, nem kénytelen koldulni menni, mert ez a humánus intézmény megmenti őt és családját a koldulástól, az éhenhalástól. Ez a monumentum aere perennius annak a férfiunak a feje fölött. Ez fogja örökké élő dicsőségben és tisztességben megőrizni Darányi Ignácz nevét. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lehet ezt kicsinyleni, de én a magam részéről elismeréssel adózom érte.

El kell ismernem azt is, hogy a földmivelés érdekét jóakarattal vitte előbbre; egész irodalmat létesitett e téren, a mely nemcsak tanult szakembereknek, hanem a szegény alsóbb müveltségü fokon álló közmunkás osztálynak is javára és segitségére lehet. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Kiterjedt figyelme a kisebb dolgokra is, a melyek azonban nagy jelentőséggel birnak. Azelőtt senki sem gondolt a föld érdekeinek védelme tekintetében olyanokra, mint például a hasznos állatok, madarak védelmére, a károsak pusztitására. Ő ebben a tekintetben is felhivta a figyelmet és ez nagy fontossággal bir a mezőgazdaságra. Nem tudom, a miniszter ur mit

mosolyog? Majd elválik, hogy ha ezt kicsinyli most, vajjon hoz-e majd nagyobb mértékű ujitásokat.? *(Zaj jobbfelől.)*

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Nem mosolyogtam!

Marjay Péter: T. képviselőház! Miután ezeket legjobb lelkiismeretem sugallása szerint itt előadtam, azt kérdem, miként fogja folytatni a miniszter ur elődje kezdeményezéseit és ugy fogja-e végezni munkáját, hogy érdemes lesz róla is igy megemlékezni? Lehet; én előlegezem a jóakaratot a mostani miniszter urnak, de hogy mennyiben jut hozzá, arról nem szólhatok még most, mert azt hiszem, ugy van ő is, mint az az ember, a kitől azt kérdezték, hogy tudsz-e zongorázni? Azt felelte, meglehet, hogy tudok, de még nem próbáltam. *(Zaj és derültség jobbfelől. Felkiáltások: Hogy lehet ilyen dolgot belehozni!)*

T. képviselőház! A t. miniszter ur nem próbálta, *(Folytonos zaj és ellenmondások jobbfelől. Egy hang: Hogy lehet ily dolgokat a vitába belehozni?)* . . . Hogy hogyan lehet belehozni? Hiszen ebben nincsen semmi, ez nem kicsinylés. Ő még nem próbálta a miniszterséget, most próbálja, de eddig még nem mutathatta meg, hogy milyen lesz. *(Folytonos zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Micsoda összefüggésben van ez a tárgygyal? Zaj. Elnök csenget.)* Tessék leczáfolni, a mit mondok. Hogy miért láttam jónak ezt előhozni? Azért, mert olyan férfiut, a ki ugy töltötte be a hivatását, mint elődje, kár volt azon helyről elmozditani. *(Folytonos zaj a jobboldalon.)*

Molecz Dániel: A költségvetéshez szóljon. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház! *(Egy hang jobbfelől: Beszéljen a költségvetésről! Most nem az eklézsiában prédikál!)*

Marjay Péter: T. képviselőtársaimon csodálkozom, hogy ilyen nagy haraggal támadnak rám. *(Felkiáltások a jobboldalon: Dehogy támadunk! Zaj. Molecz Dániel közbeszól. Egy hang a szélsőbaloldalon: Ne molesztáljon minket! Derültség a szélsőbaloldalon.)* Én azt gondolom, hogy van elnök, a ki rendet csinál; mi meghallgatunk mindenkit szivesen. *(Halljuk! Halljuk!)* Különben áttérek magára a tárgyra. *(Egy hang a jobboldalon: Jobb is lesz!)*

Sok nagyfontosságu tere van az igen t. miniszter urnak, hogy a részére ez oldalról is előlegezett jóakaratot és a túloldalról elismert tehetségét érvényesithesse. A földmivelésügy terén a kormányférfiak megmutathatják a maguk jóakaratát, mert ezer meg ezer ut áll előttük, a melyen intézkedni kell, ezer és ezer seb tátong, a melyekbe gyógyirt kell csepegtetni és megszámlálhatatlan a baj, a melyen a földmivelésügyi kormánynak segiteni kell. Tudvalévő dolog, t. ház, azon nyomoruságos helyzet, azért nem is emlegetem hosszadalmasabban, a melyben a magyar földmivesosztály ez idő szerint van. Tudvalévő, hogy az ország ingatlanainak háromnegyed része el van adósodva. Az is köztudomásu, hogy ezen eladósodás miatt a földmives nép osztály, bármennyire szorgalmaskodik és takarékoskodik, nem képes boldogulni. Minden szorgalmának, verejtéke hullásának minden gyümölcsét oda kell adnia adósságok törlesztésére, kamatok fizetésére és a közterhek törlesztésére. Közterhekkel, az adóknak különböző nemeivel a földbirtok oly mértékben van meg terhelve, hogy azokat elviselni már alig lehet. Az állami adók, az illetékek különféle nemei, a megyei és községi többféle pótadók, az utadók, az egyházi adók oly mértékben felszaporodtak már a földmives nép osztály feje felett, hogy, a mikor földjének termését, szorgalmának gyümölcseit betakaritja és a közterheket és adókat, a melyeket viselnie kell, kifizette, élelmére, ruházatára és családjának fentartására ugyszólván alig marad egy-két hónapra való áldás a kezében. Ez az állapot az embereket, a munkásokat teljesen elkedvetleniti, békételenekké lesznek. S minthogy nemcsak a kisbirtokosok, hanem a középbirtokos osztály is, a vagyon nélkül, ingatlan nélkül lévő munkásosztálylyal egyetemben, egyaránt érzi ezt a nyomoruságot, ha azt látja, hogy nem foglalkoznak az ő érdekeivel oly mértékben, a mint kellene: akkor nem csoda, ha odaveti magát a legelső kinálkozó szocziálista izgatónak, a ki megjelenik előtte szép, hasznos dolgok igéretével, azt mondván, hogy: mindez máskép lesz, ha az én zászlóm alá seregletek. A földmives nép osztály látja a fizetéseknek minden téren való lázas felemelését, és várja, hogy mikor következik el az idő arra, hogy ő vele, az ő dolgával is komolyan foglalkozzanak.

Munkálkodnék, de nem talál munkát; a vagyontalan nép, a birtokos szeretné gyarapitani a jövedelmét, de nem lehet, kivált ilyen rettenetes mostoha viszonyok közt, mint a milyenek a folyó esztendőben uralkodnak. Ennélfogva nem lehet csodálkozni, ha az a földmives nép osztály békétlenséggel és keserüséggel van eltelve, s a munkahiány miatt az országból kivándorolni kénytelen. Legutóbb is az ország szivéből, Hajdu vármegyéből járt itt egy deputáczió, a mely azért jött ide, mert a nép munkát nem kap, dolgozni nem tud, s földet sem felesbe, sem haszonbérbe nem kaphat, s ennélfogva nyár derekán, a keresés időszakában inségkölcsönért folyamodott a kormányhoz. Elszomoritó és kétségbeejtő helyzet ez. Mi következik majd a tél beálltával, kivált ilyen esztendőben, mint a mostani, a mikor épen azok az élelmiczikkek, t. i. a tengeri és a krumpli, fognak hiányozni, a melyekből az alsó nép osztály él. A t. földmivelésügyi miniszter ur nagyon bölcsen cselekednék, ha már most lelkére venné a szegény, inséggel fenyegetett népnek szomoru helyzetét, s idejében gondoskodnék arról, hogy majd, mikor az eddigiek példájára százával jönnek a küldöttségek hozzá, akkor legalább az éhinségtől való szabaduláshoz

szükséges segélyt nyujthassa oda annak a szegény, szükölködő népnek.

A földmives néposztálynak a mi országunkban legnagyobb baja az, hogy még ha van is terménye, nem tudja azt mindenkor ugy értékesiteni, a mint kellene és a mint azt a termény megérdemelné, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert az örökös és kiszámithatatlan nagy terhek következtében kénytelen termését előre eladni, pedig ha előre eladta, akkor már a vevőnek zsákmányává lett, mert az ugy bánik vele, a mint azt az ő önző érdeke kivánja.

Nem tudja továbbá a földmivesnép terményét az elemi csapások ellen sem védelmezni a biztositó-társaságoknak kartellje miatt. A biztositó-társaságok ugyanis kartellbe léptek, s e miatt a jégbiztositás ma már lehetetlen; oly magasra emelték már a biztositási dijakat, hogy teljes lehetetlenség annak a kisgazdának biztositani; pedig ha terményét nem biztosithatta, akkor nagyon könnyen néhány percz alatt oda lehet egész esztendei szorgalmának gyümölcse. Nézzük meg a biztositó-társaságokat: majdnem mindegyik meggazdagodott. S nézzük meg a gombamódra szaporodó takarékpénztárakat: mindegyik bank, mindegyik takarékpénztár meggazdagodott. S miből? A földmives néposztály verejtékéből. Lehetetlenség, hogy ezen a téren, ha a földmivelésügyi kormányzat kellő erélylyel, kellő szigorral járna el, ne lehetne valami javulást, valami kedvezőbb eredményt elérni és a biztositó-társaságokra legalább annyiban hatni, hogy a kisgazdák terményét más dijszabás szerint biztositsanak, mint a nagyobb birtokok terményeit. És, t. ház, a helyett, hogy a földmives néposztály, a kisgazdák pártfogásban, védelemben részesülnének, még mindig ujabb és ujabb megterheltetéseknek vannak alávetve, mert mindig több és több jövedelem kell az állam részére.

Bármilyen csekély dolognak látszik, t. ház, de azért a gazdát nagymértékben terheli az is, hogy a járlatok árát is feljebb emelték és a járlatok árából akarnak valami rést betömni, valamely fizetési kötelezettséget teljesiteni.

Molnár Jenő: Kicsinyes dolog!

Marjay Péter: Igen, kicsinyes dolog, de a gazdának kellemetlen!

Molnár Jenő: A kormány részéről kicsinyes!

Marjay Péter: T. képviselőház! A mostani szárazság az én véleményem szerint azt a tanulságot szolgáltatja, hogy talán nem volt egészen czélszerü a vizlecsapolásokkal ilyen túlságba menni és a földmives érdekét, különösen pedig az alsó néposztály érdekét bizony nem szolgálja a vizlecsapolásnak túlságba vitele. A kulturmérnökök nagy bölcsesége ma már lecsapolt minden pocsolyaszerű kis tóvizet is, igy a közlegelőkön álló vizeket, a melyek tavaszszal össze szoktak futni, azonban később elapadnak és helyükön kitünő legelő szokott lenni. Az én meggyőződésem az, hogy, ha a vizlecsapolást ilyen túlságba nem vitték volna, akkor most nem volna olyan takarmány- és legelőinség, mint a milyen van. Mert tessék megnézni, t. ház, a ki nem hiszi, azon helyeken, hol a vizet lecsapolták, sem takarmány, sem legelő nincsen, termés sincs, mert azok a földek a nagy szárazság következtében szétrepedeztek és semmit sem lehet rajtuk termelni.

T. ház! A földmives néposztálynak egyik nagy sérelme az is, a mit az ártérfejlesztésnél elkövetnek, mert az ártérfejlesztési munkálatoknál mindig túlságba mennek a kulturmérnökök és a legmagasabb helyeken fekvő részeket is ártérkötelezettség alá vonják, pedig ott ennek semmi oka fenn nem forog. Mindez azonban azért történik, hogy a nagyobb birtokokról elvezetendő viz elvezetésének költsége megoszolván, a nagybirtokot nagy mértékben ne terhelje, és igy a kisbirtokosokra tolják a fizetni valót. Ez pedig óriási teher, t. képviselőház, mert azoknak az ármentesitett, a belvizektől mentesitett területeknek vizlecsapolási költségdija kétszer-háromszor, sőt sok esetben ötször is túlhaladja annak a földnek az évi adóját és igy az a terület, a melyről a viz lecsapoltatott, ezen lecsapolás által örökre el van adósodva.

Pap Géza előadó: Hogy lehet már ilyeneket mondani!

Marjay Péter: De igenis, igy van. Tessék egy kissé jobban körülnézni, s akkor meggyőződhetik az előadó ur, hogy hogy lehet ilyeneket beszélni.

Madarász József: Valójában igy van!

Pap Géza előadó: Dehogy van igy!

Marjay Péter: Van olyan homokterület, a hol egy hold földnek az adója alig megy 30—40 krajczárra, vizlecsapolási költsége pedig rámegy 60—80 krajczárra is. Ha tetszik, be fogom bizonyitani.

Pap Géza előadó: Kiváncsi vagyok rá!

Marjay Péter: És a haszon, a mit a vizlecsapolás által a tulajdonos elér, az nagyon csekély összegben haladja meg a vizlecsapolási költségek kétszeresét. Ebben én nem látok valami nagy nemzetgazdasági előnyt. A vizeket, a mostani tapasztalás szerint, inkább konczentrálni kellene czélszerüen és okosan öntözésre kellene felhasználni. Az öntözés tekintetében még nagyon messze elmaradunk. Ott van pl. Debreczen városának Hortobágy pusztája; ha öntözve volna, fél Magyarország jószágát ellátná most takarmánynyal. E tekintetben még a kisérletezésbe sem fogtak bele. Ezek volnának a komoly, nagyfontosságu kötelességek, a melyekbe időnek előtte bele kellene kezdeni; mert minő nagy áldás volna, ha csak kis részben is megvolna már ez az üdvös intézkedés, és micsoda nagy veszedelemtől és inségtől szabaditaná meg az ország gazdaközönségét! *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, hogy a földmivelésügyi miniszter ur a földmivelő nép érdekében járna el, ha morális erővel segitené az ország földmivelő közönségét abban, hogy ezen inséges esztendőben az adófizetés iránt halasztást nyerhetne és támogatná a hozzá folyamodókat, mert fognak folyamodni, magam is fogok kérvényt hozni. Azután azt tartom, hogy ez a szárazság épen olyan elemi csapás, mint a jégverés. Ha jégverés esetén adóelengedésben részesül a birtokos, igen természetes, hogy ezen mostani elemi csapásnál is adóelengedésben kell, hogy részesüljenek az adófizetők, a birtokosok. Ilyen értelemben is fognak majd a kormányhoz fordulni.

A földmivelő néposztály, a mint mondottam, nem boldogulhat a ránehezedett nagy terhek miatt, továbbá a miatt, hogy csekély terményeit nem értékesitheti, mert, hogy most a gabonának ára van, az csak az inséges esztendőnek tulajdonitandó; s a földmivelő nép ennek sem veszi hasznát, mert még tavaszszal olcsó árért eladta gabonáját. Ezzel ismét csak a börze gazdagodik. Azonban nemcsak a miatt nem boldogulhat a nép, mert terményeit nem értékesitheti; nem boldogulhat a miatt sem, mert az állattenyésztésből, kivált ilyen esztendőkben, nagyon csekély haszna van. Az állattenyésztés terén annyi a mizéria, annyi az akadály, hogy mikor kedvező időjárás esetén elegendő legelője, élelme van az állatnak, akkor olcsók az árak, ilyen esztendőkben pedig, a mikor a jószág az éhség miatt leromlik, olcsó áron, féláron vesztegeti el jószágát, mert nem tudja mivel eltartani. Ilyen körülmények között a gazdaközönség, a mely közterheit ezen mellékjövedelmeiből fizetné, ebben a tekintetben is akadályra talál a jelen esztendőben. Az állategészségügy terén rettenetes az a szomoru tapasztalat, hogy a sertésvész mily borzasztó átok a földmivelő néposztályon, és elszomoritó ama jelenség, hogy mind e mai napig még csak kilátás sincs arra, hogy ezt a veszedelmet gyógyitani lehetne. Ez azonban nemcsak nálunk van igy, hanem az egész föld kerekségén és ezért sem a kormányzatot, sem senkit okolni nem lehet, csak az emberi, nagynak képzelt tudomány van megszégyenitve azzal, hogy ime, ilyen veszedelem ellen nem képesek a tudomány férfiai gyógyszert feltalálni. Azzal nem fogjuk fellendithetni az állattenyésztés ügyét, hogy pl. az állattenyésztési főfelügyelőt és a tejgazdasági főfelügyelőt 7600 koronával, sőt nagyobb összeggel fizetjük.

A költségvetésből azt látom, hogy az Állattenyésztési felügyelet czime alatt a főfelügyelő, a felügyelő, s a segédek összesen 106.000 kor. fizetést kapnak évenként. Azonban azt hiszem, hogy a t. földmivelésügyi kormány sokkal nagyobb lendületet adhatna az állattenyésztés ügyének, ha ezt a 106.000 koronát érdemes állattenyésztő gazdáknak juttatná; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ha egyes községeknek adná jutalom czimén, avagy tenyészállatokat vásárolna ez összegen és kiosztaná azokat, mert ez által az állattenyésztés igazán jelentékenyen emelkednék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sok kellemetlenség forrása nemcsak a kisbirtokosra, hanem minden birtokosra és gazdára nézve az állatorvosi szolgálat tökéletlensége. Most az államositott állatorvosok járásokba vannak beosztva, de azért, ha a jószágnak baja támad és a gazda a 10—12 km.-nyi távolságra lévő állatorvoshoz akarja azt vitetni, ez ugyanannyi koronájába kerül, mert az állatorvos is felszámitja a maga fuvardiját és a saját dijait, ugy hogy az a szegényebb ember nem is veszi igénybe az állatorvosi szolgálatot, hanem elhivatja beteg állatjához a kovácsot, vagy a lókupecz-czigányt, a kinek első gondja, hogy a szegény beteg állatból kiereszsze érvágás által azt a kevés vért is, a mi esetleg erőt adhatna neki arra, hogy betegségét leküzdje. Minthogy az állatorvosi szolgálat igénybevétele ilyen nehézségekbe ütközik, a közönség inkább eltitkolja, hogy beteg a jószága és e miatt azután tömérdek kárt szenved. A gazdaközönség igazán megérdemelné, hogy jószágai számára az állatorvosi szolgálat nagyon mérsékelt dij ellenében hozzáférhetővé tétessék. Ha ezen a bajon nem segit a kormány, akkor a gazdaközönség igazán óriási mérvű károsodásnak néz elébe.

Az állattenyésztés előmozditásának legfontosabb tényezője lenne szerintem a kötelező állatbiztositás, de mérsékelt dij mellett és állami segitséggel. Bihar vármegye egyik községében van egy u. n. Sternberg-alapitvány. Egy nagylelkű ember, a ki a földmives néposztályt igazán szerette, szép alapitványt tett, a melynek kamatjövedelme a kárvallott földmivelő nép segélyezésére fordittatik, ha tüzkárt szenvedett vagy állatjai elhulltak. Ennél szebb intézményt nem is képzelhetünk. Ha az államkormányzat minden erejének és jóakaratának latbavetésével annyira vihetné a kötelező állatbiztositás ügyét, hogy az elhullt állatokért, ha nem is egész értékükben, de bizonyos mértékben a gazda kárpótlást kapna, ez nagy veszedelemtől, nagy csapástól mentené meg a gazdaközönséget. Ez volna az igazi gyakorlati intézmény. Csakhogy, ismétlem, ehhez a legnagyobb jóakarat kellene. Hiszen épen arra való a kormány nagy hatalma, hogy küzdje le az akadályokat akkor is, a mikor az ország adófizető polgárainak érdekéről van szó és necsak akkor, a mikor a nagyhatalmi kérdés követeli tőlünk az akadályok leküzdését.

Az állategészségügy terén igen kellemetlen az a nagyképűsködő eljárás, a mit a járványok idején elkövetnek az állattartó gazdákon. Ha valamely udvarban vagy községben járvány üt ki, azt el kell titkolni minden áron és minden körülmények között; mert hogyha 5—6 udvarban baj van a községben, akkor 500—600 gazda nem értékesitheti jószágát. Azután mig a zárlatot feloldják, mig a fertőtlenitést véghezviszik,

addig a szegény gazdaközönség elveszti minden türelmét, elvesztegeti jószágát, mert nem szállithatja azt el olyan helyre, a hol nagyobb értéket kaphatna érte és ezzel kiszámithatatlan károsodásnak van kitéve.

Ezek azok a főmizériák, a melyekre rá akartam mutatni. Ezekkel szemben mi lenne a teendő? Az én felfogásom szerint az első teendő az adósság megszüntetése tárgyában a birtokoknak tehermentesitése szintén állami segélyyel. Ha volna egy nemzeti bank, a mely az ingatlanokon lévő összes adósságokat megváltaná és kedvező feltételek mellett, csekély törlesztési hányadfizetés mellett megváltaná a birtokosságnak, az ország lakosságának saját földjét, saját házát és a törlesztéseket közadók módjára szedetné be: ez által meg lehetne még menteni Magyarországnak földjét, ingatlanát a magyar lakosság számára. De igy bizony napról-napra gazdát cserélnek a kis- és nagybirtokok és napról-napra meg-megujulnak az árverések és elpusztulnak azok, a kiknek ősapáik vérükkel szerezték meg ezt a magyar földet.

A szocziális kérdéseknek legfontosabb kérdése volna a földmivelő néposztály és különösen a munkásosztály hitét megnyerni a haza földjének szeretetére, hogy ez ne hagyja el azt. Ezt pedig ugy lehetne eszközölni, hogy ha azokat a föld- és munkanélküli embereket, a munkásosztályt a földmivelésügyi kormányzat legnagyobb jóakarattal földmunkához segitené; ha részükre példának okáért a nagybirtokokat a helyett, hogy azokat nagybérlőknek adná ki, mint ez idő szerint, parczellázva a kisebb gazdáknak adatná ki, illetőleg ha odahatna, hogy a hol vannak káptalani és más kötött birtokok, azokat a nép kapná meg. Ma azonban a nagybirtokok leginkább nagybérlők kezein vannak. Ezek a nagybérlők pedig nagyon rideg és érzéketlen emberek, a kik nem igen törődnek az azon község határán tengődő szegény munkásnéppel, annak sorsával, hanem hoznak idegenből munkásokat, minek következtében a saját községe határán nem kap sem részes, sem felesmunkát a föld népe, hanem kénytelen örökké a szocziálista izgatók által elébe dobott eszmékkel foglalkozni, magát azokkal áltatni és jobb jövő reményében bizni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és kihágásokra ragadtatni magát, a melyeknek azután, mint az élet bizonyitja, szomoru következései vannak. *(Ugy van! a baloldalon.)* Mondhatom, hogy jó munkát végez az, a ki a földmives, a munkás osztályt földbérlethez juttatja. Egymást érik itt a küldöttségek és a vidéken minket is megkeresnek az emberek, a kik azt mondják, hogy dolgoznának, ha volna föld, a hol vagy részes munkát, vagy haszonbérletet nyerhetnének. A földmivelésügyi kormányzat ezen a téren igen sokat tehetne és áldásos munkát végezhetne. Az erre irányuló teendők között legnagyobb fontosságunak tartom azt a kérdést, a melyet az ország minden részéből ezer és ezer kérvény követel itt a képviselőháztól, hogy t. i. valahára a fokozatos adórendszer alkalmaztassék, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert a kisgazdák birtokán a teher a régi jó időkből való kulcs szerint van még, a mikor még ára volt a föld terményeinek. Ez igy nem megy tovább. A kinek 20 hold földje van, annak jövedelme a maga és háza népének fentartására és gazdaságának őrizetére alig szolgáltatja azt a jövedelmet, a mi évenkint szükséges, de a kinek 2—5—10 ezer holdja van, annak élete és családjának fentartása, habár rangja szerint többe kerül is, nem emészt fel ugy minden krajczár jövedelmet, mint a kiskisgazdánál és a középbirtokosnál. Ennélfogva nagyon helytelen, hogy a kisbirtok ép olyan, vagy talán még nagyobb kulcs szerint legyen megterhelve, mint a nagybirtok. A fokozatos adórendszer behozatalát minden jó érzésű és igazságos embernek követelni kell, mert ez az egyik mentőszere annak, hogy a földmives néposztályt az elpusztulástól megmentsük.

A kisgazdák érdekében volna és azok helyzetén sokat javitana, ha az illetékek mérsékeltebben lennének kivetve a birtokvásárlások után. Most a földvásárlást, az ingatlan szerzését nagyban megnehezíti az illeték nagysága. Sok vétel múlik azon is, hogy a vételár kifizetése után egy nagy illeték-összeget, vagy mint a közönség szokta mondani, kincstári százalékot is kell fizetni. Nagyban segitene a földmives néposztály helyzetén az is, hogy ha a termelő birtokán, például a szőlőjében termett törkölyt, seprőt és gyümölcsöt értékesithetné és ha a kisüstön való főzés megengedtetnék a kisgazdáknak. Semmi nagyobb mértékben nem izgatja és nem bántja a közönséget, mint ez a kérdés, mert nem tudják megérteni az érdekeltek, hogy miként lehetséges az, hogy a mit Isten szorgalmuk után nekik adott, még azt sem értékesithetik saját javukra.

Fenyegeti a gazdákat a szőlőgazdaság hanyatlása is, ugy hogy a bort maholnap már nem lehet értékesiteni. Már az előző esztendőben is 8—10 forintért kelt el a legjobb homoki bor és hogyha a kiszemelt szőlőterületek nagyobb mennyiségben lesznek beültetbe, mint az utóbbi esztendőben, akkor a bor értéke nagyon is alá fog szállani a mai vámrendszer mellett. Ennélfogva a kormánynak, a mint azt az előadó urral szemben már előbb is közbeszólások alakjában hangoztattuk, oda kell törekedni, hogy Magyarország bortermelése meg legyen védelmezve. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A földadó leszállitása mellett a pótadók, az utadó eltörlése szintén nagyfontosságu kérdés. Erre természetesen azt szokta mondani a t. pénzügyminiszter ur, hogy ha mindenütt törlünk, mindenütt engedünk, akkor miből lesz a jövedelem? Tessék más irányban megtalálni azt, a mit itt elvesztünk. *(Helyeslés a szélső-*

baloldalon.) A kisbirtokosok terhének apasztásával keressék meg a fokozatos rendszert, a mely ezeket a terheket pótolja. Tessék a külföldön, idegen országokban lakó magyar birtokosokra kétszeres adót kivetni, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert azok sem verejtékkel, sem pénzzel, sem anyagi, sem erkölcsi tekintetekkel nem szolgálják ezt a hazát, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a nemzetnek jólétét semmivel sem munkálják. Fizessenek tehát kétszeres mértékben, mert a mi földünk termését is más országban, más nemzetek javára költik el. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tessék megadóztatni a tőzsdét, a nagytőkét és mindazt, a mi eddig könnyen hizlalta magát, a mi a gazdaközönség verejtékéből meggazdagodott, minden ilyen intézményt meg kell adóztatni. Hiszen csak szét kell nézni a társadalomban, mutatja az, hogy hol lehet a terhet emelni és mutatja az inség, a melyben a földmivelő nép nyomorog, hogy hol szükséges az enyhités. Az a baj, hogy ebben az országban a néptől csak venni tudnak, adni pedig, még ha a legnagyobb szükség volna is erre, akkor is csak szük mértékben szoktak neki. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nagy baja a szegény népnek az is, hogy az igazságszolgáltatás rettenetes teherrel jár. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Igaz, hogy a földmivelésügyi miniszter ur erre azt mondja, nem vagyok igazságügyi miniszter, tessék ezt hozzá adresszálni, igaz, de most a földmives néposztály őrállójához, az országban a legelső helyen álló védelmezőjéhez, érdekeinek szolgálatában álló vezéremberhez beszélek, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és annak az osztálynak, a melynek ügyeit vezeti, annak minden ügyét-baját, a maga valójában ide akarom tárni elébe. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hogy fest az, hogy ebben az országban a szegény nép nem meri ma már az igazát védelmezni, nem mer perbe bocsátkozni, mert már mondja is a nép, hogy: a peres birtok nem lesz sem enyém, sem tied, hanem valaki másé. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Trubinyi János: A fiskálisé! *(Derültség a baloldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Márjay Péter: Nemcsak a fiskálisé; az is leszed belőle, de nem minden perköltség a fiskálisé, hanem a kincstár, a végrehajtó is jó részét elmarkolja.

Milyen más világ lenne, hogy ha az ország munkás népe legalább nyugodt szivvel kereshetné a maga igazát a nélkül az előzetes, ijesztő aggodalom nélkül, hogy ha igazát megtalálja, nem nyer vele semmit, hanem veszt. Most azonban mindegyik fél azzal a gondolattal és tudattal jár, hogy senki sem fog a perrel nyerni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A földmivelés terén nagyobb elméleti szakértelem nyujtása szintén kötelessége a földmivelésügyi kormányzatnak. Most vannak ugynevezett gazdasági ismétlőiskolák és minden községben be is hivtak egy-egy tanitót arra a tanfolyamra, de hogy ezek mit csinálnak, micsoda eredményt érnek el, hogy ezekkel mit tanittatnak, hogy ezek ki előtt vizsgáznak, arról nincsen szó. A gazdasági ismétlőiskolák felügyeletére nagyobb sulyt kell szerintem fektetni és a gazdasági ismétlőiskolai tanitókat és azok tanitásának eredményét minden esztendőben több izben számon kellene kérni, sőt a gazdasági oktatást, ismereteket nagyobb mértékben kellene terjeszteni. A mult hetekben olvastunk hirlapi czikkeket, a melyek azt bizonyitják, hogy pl. Bihar vármegye délkeleti és déli részének lakossága, a mely a vármegye lakosságának nagy részét teszi ki, épen annyi szellemi kvalifikáczióval bir, mint ezelőtt 500 esztendővel. Ilyen módon a földmivelés ügyét nem lehet fellenditeni, hanem a földmivelésügyi kormányzatnak az oktatást vezető kormányzattal kezet fogva mindent el kell követnie, hogy a nép ebből az ős butaságból valahára már kiemeltessék és a földmivelés terén is nagyobb szakismeretekre tegyen szert.

Szükséges továbbá és fontos az ipariskoláknak fejlesztése. Magyarországon, nagyon jól mondja az előadó, igen csekély mértékben akar a földmivelő osztály mással foglalkozni, mint csak a maga mindennapi földmunkájával. Azon a téren, a hol az ipari terményeket fel lehet dolgozni, az ipari ismereteket is terjeszteni kell. De azt mondja az előadó ur, hogy a textilczikkeket nagyobb mértékben termeljük. De nincs textil iparunk. Előbb azt kell fejleszteni, és ha ez megtörtént, akkor nem kell idegennek eladni a termesztményt, hanem itthon lehet azt feldolgozni. Ekkép az ipar fejlesztésével fellendül a termesztő helyzete is.

A költségvetés számadataival csak nagyon csekély mértékben foglalkozom. Látom, hogy a nyug- és kegydijak összege a mult évi 1,520.432 koronáról 1,546.008 koronára emelkedett. A személyi járandóságok is mindenütt emelkedtek. Azonban azok a tételek, a melyek közvetlen a munkásosztály segitségére volnának szánva, bizony csak csekély mértékben emelkedtek.

Elismerem és örvendetes jelenségnek tartom, hogy a gazdasági munkásügyre nagyobb figyelem fordittatik. Közsegélyalapokra, munkásszövetkezetekre, egyletekre a mult évi 200.000 korona helyett most 400.000 korona van előirányozva. Egészen helyén való dolog ilyen módon, ilyen arányban és ilyen lépésekkel haladni évről-évre. Ha a kormányzat ezen, vagyis a munkássegélyzés terén igy halad, akkor meglehet, hogy még fényesebb elismerésben fog részesülni, a mint a minőnek beszédem elején az előadóval szemben adtam kifejezést.

Igaza van az előadó urnak abban, hogy a munkás- és cselédsegélypénztár javára az 1903. évi költségvetés 100.000 K-ája helyett most 150.000 K van felvéve. Azonban itt meg is

állhatunk, mert ennyi az összes, a mi közvetlen a munkások segélyezésére van szánva. Emlitettem már és kiemelem itt is, hogy annak a 103.000 korona kiadásnak nem találom meg az ellenértékét az állattenyésztési felügyelők szolgálatában, mert, a mint az előbb emlitettem, a felügyeletet ezen 103 ezer korona kiadása nélkül is elvégeznék a megyei gazdasági egyesületek kiküldöttei, a mennyiben a gazdasági egyesületek esekély napidij mellett épen olyan szakférfiakat, gyakorlati gazdákat küldenének ki, a kik közérdekben hűségesen megtennék ezt a szolgálatot a földmivelésügyi kormánynak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Minthogy sem a földmivelésügyi költségvetésből, sem az előadó ur szavaiból, sem a kormány nyilatkozatából nem látom, hogy a legnagyobb gyámolitásra és pártfogásra érdemes munkás és földmives osztály érdekében nagyobb tevékenységre törekednék a földmivelésügyi kormányzat, bár a magyar földmives osztály boldogitására, a magyar földmivelésügy fellendítésére és a földmiveléssel foglalkozó igaz magyar népnek javára bármily összeget hajlandó volnék megszavazni; minthogy ebben a kormányzatban nem látom a földmivelő és a munkásnép boldogitására kellő mértékben irányuló főezélt: a költségvetést nem fogadom el, hanem egy határozati javaslatot nyujtok be. Erre a határozati javaslatra nézve megjegyzem, hogy azt mondhatja ugyan valaki, hogy ezt sem ide kellett volna adresszálni, hanem a pénzügyminiszterhez; én azonban azt tartom, a mit az előbb mondtam, hogy itt a földmivelő nép érdekeinek első őrállójához beszélek és innen kell megindulnia az akciónak arra nézve, hogy ez a hatásában, következményeiben nagyjelentőségű kérdés minél hamarább életbe legyen léptetve. Határozati javaslatom a következő *(olvassa)*:

»Utasitsa a képviselőház a kormányt, hogy a földadó leszállitása, a fokozatos adórendszer behozatala, utadó eltörlése, illetékek mérséklése tárgyában haladéktalanul törvényjavaslatot terjesszen a képviselőház elé.« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor jegyző: Bedőházy János!

Bedőházy János: T. képviselőház! Bárhogyan is akarja egynéhány képviselőtársam a túloldalról, hogy ezt a költségvetést rohamosan, galoppban, ugyszólván en carrière letárgyaljuk, még sem tehetem, hogy pár szóval fel ne szólaljak a földmivelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával. *(Halljuk! Halljuk!)*

Érzem, hogy ezzel a felszólalásommal kötelességet teljesitek, mint ama vidék egyik kerületének képviselője, a mely vidéknek mint a magyarság keleti bástyájának sorsáról, boldogitásáról, felvirágoztatásáról az utóbbi években itt a képviselőházban és a képviselőházon kivül is a magyar társadalomban annyi szó esett. E társadalmi és képviselőházi felszólalásoknak eredménye volt azután, hogy a kormány is bizonyos intézkedéseket tett. Értem az u. n. székelyföldi akciót, a melyet a kormány részéről az akkori földmivelésügyi miniszter kezdett meg és a melyet jelenleg is a földmivelésügyi miniszter vezet.

Meg kell azonban jegyeznem, hogy ha hazánk keleti részén a mezőgazdasági nyomoruságról és mizeriákról beszélünk, akkor nem csupán az u. n. szorosabb értelemben vett Székelyföldre, erre a négy vármegyére kell kiterjeszkednünk, hanem ki kell terjeszkednünk egyáltalában az egész régi Erdély területére; mert én ugy látom, hogy az okok — a melyek a mezőgazdasági nyomoruságot előidézték és előidézik ott hazánk keletén, az egész régi Erdély területén, nagyobbára ugyanazok, mint — eltekintve bizonyos specziális viszonyoktól, — a szorosabb értelemben vett Székelyföldön, s ezek magának a földnek nehezebben és nagyobb költséggel való megmüvelhetése és a esekélyebb termőképesség mellett a mezőgazdasági termékeknek kisebb mértékben, alacsonyabb áron való értékesithetése. Mert hiszen a mezőgazdasági termékeknek az árát az ujabb időben mindig a középpont irányitja és nincs ugy, mint hajdan volt, hogy keletkezhettek és keletkeztek is helyi árak, s voltak helyi áremelkedések. A középponttól való nagy távolság és az olcsó közlekedési utak hiánya miatt most már azt lehet mondani, hogy minden erről a területről kiszállitott árunak 20—25 százalékkal kevesebb az értéke és minden odavitt szükséglet viszont 20—25 százalékkal drágább. Ez a különbség pedig tökéletesen elég arra, hogy a föld biztos jövedelmét illuzóriussá tegye.

Ezenkivül hozzájárult az elszegényedéshez a szőlők elpusztulása, a legeltetési viszonyok megnehezülése és különösképen az arányositás, a közvagyonnak felosztása. Megjegyzem azt, hogy a mezőgazdasági termékeket egyáltalán, akár van felesleg, akár nincs, — rossz termések miatt különben Isten tudja, mióta soha sincs felesleg — ide a központi piaczra kell vetni a népnek, hogy az igy kapott pénzből a közterheket viselhesse és igy egy bizonyos részét annak, a mire magának is szüksége van, saját magától, a maga fogyasztásától kell elvonnia. E miatt aztán éhezik, s ez egy oka az elszegényedésnek, a nyomoruságnak és ennek kapcsán a kivándorlásnak. A t. kereskedelemügyi miniszter ur tegnapi beszédében ugy tüntette fel a dolgot... *(A másodemeleti karzatról nyomtatványokat dobnak az ülésterembe. Mozgás. Zaj. Felkiáltások: Menjünk tovább! Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Ilyen gyerekes csinyek által ne engedjük zavartatni a képviselőház tanáeskozását. *(Általános helyeslés.)*

Bedőházy János: T. képviselőház! Visszatérve beszédem tárgyára, a t. kereskedelemügyi miniszter ur tegnap mondott beszédében ugy tüntette fel a dolgot, mint hogyha a gazdasági önállóság, a külön vámterület a mezőgazdaságnak érdekeibe ütköznék. Minket itt ezen az ol-

dalon az ő egyoldalu bizonyitásaival egyáltalában nem győzött meg arról és én azt hiszem, hogy különösen minket erdélyi embereket legkevésbbé, mert ott tisztán látjuk azt, hogy hazánk keleti részén a mezőgazdaság fellendülése csak a belfogyasztásnak fokozása által lehetséges. A mezőgazdasági terményeknek belső fogyasztását pedig csak ugy lehet biztositani, hogyha ott erős, pezsgő ipari életet teremtünk, olyan ipari életet, a mely az ipar készitményeit nemcsak ott helyben értékesiti az ottani mezőgazdasági tényezőknél, a mezőgazdáknál, hanem a termények egy részét a külső piaczon is értékesitik, ugy, hogy az ipar lesz tulajdonképen a közvetitő a mezőgazdaság és a nagyobb piaczok között.

Régebben is igy volt ez, a mig Románia és a Keletnek a piaczai az erdélyi ipar előtt nyitva voltak. Ma már azonban minden elpusztult, elannyira, hogy az osztrák ipar még azt is, a mi a nyomoruságból felvergődött, igyekezik lenyomni. Igy pl. még a háziipart is, az u. n. székely szőtteseket Ausztriában gyártják, és házalás utján hozzák oda Ausztriából az olyan erdélyi speczialitásokat, a melyek ott szövetnek. Maholnap a kalotaszegi varrottassal is ugy lesz. Szóval elkészitik ezeket olcsóbban és u. n. linzerteig munkaképen behozzák Erdélybe és ott árulják mint székely ipari terméket. Mikor most a gazdasági önállóság megteremtése lehetőnek látszik, a midőn az önálló vámterület rendezése ma aktualitással bir, azt hangoztatják, hogy az ekkora és ekkora károsodással jár az országra nézve, pedig én nagyon jól emlékszem, hogy boldogult Lukács Béla, a ki Marosvásárhely képviselője volt, tiz esztendővel azelőtt, a mikor nem féltek annak bekövetkezhetésétől, nyiltan megmondotta, hogy Erdélyben az ipar fellendülése egyáltalában lehetetlenség, a mig a mi önállóságunk, függetlenségünk, az önálló vámterület nincsen meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De ettől eltekintve, t. ház, talán lehetne beszélni árkánumokról, a melyek az ottani mezőgazdaságot bizonyos mértékben fellendithetnék, igy például vizi utnak létesitéséről legalább Erdély közepéből kifelé, azután a szőlők rekonstrukcziója által, ugy hogy lehetővé kell tenni azt, hogy necsak a nagyobb birtokos, hanem az egészen kisbirtokos is helyreállithassa egy pár száz kvadrátöl elpusztult szőlejét. De ez nagyon nehezen megy, mert nincs meg a kellő tőkéje; ezekről az emberekről teljesen megfeledkeztek. Mondhatom, hogy a küküllőmenti szászság legnagyobb jövedelmi forrását a szőlő képezte, a melynek elpusztulta miatt ez a munkasnép is kénytelen kivándorolni. Ha a legelő- és rétgazdaságot különös figyelemben lehetne részesiteni, ez mind hozzájárulhatna a mezőgazdasági érdekek elősegitéséhez. Azonban én azt tartom, hogy a jelenlegi körülmények között, egy megunt vitában, ezekről a dolgokról bővebben beszélni most kárbaveszett fáradság és azért csupán beszédem tulajdonképeni tárgyára, az u. n. székely-kérdésre szoritkozom. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A mikor az igen t. miniszterelnök urnak szintén igen tisztelt elődje, a székely miniszteri biztost, Sándor János, jelenlegi belügyi államtitkárt, akkori főispán személyében kinevezte, én magam voltam, a ki pártkülönbség nélkül többi székely képviselőtársaim unszolására egy interpellácziő keretében elmondtam aggodalmaimat a székely kormánybiztosságról. Az első, a mit felhoztam, az volt, hogy a miniszteri biztos kinevezése által kivétetik az egész akczió a társadalom kezéből, a melynek érdeklődése és hozzájárulása nélkül pedig minden ilyen akczió sikertelen marad. Másik aggodalmam az volt, hogy főispán — a négy székely vármegyék egyikének főispánja — neveztetett ki. Mert bármennyire objektive tekintjük a dolgot, egy főispán annyira politikai exponens, hogy az ellenkező pártállásuakban mindenesetre bizonyos visszatetszést és gyanakvást idéz elő. Harmadik megjegyzésem az volt, hogy ezáltal az egész akcziót bürokratikus térre tereljük, a mi által az ilyen dolgot, a mely tulajdonképen véleményem szerint a legnagyobbfoku patriárkálizmust igényli, sikeresen végezni nem lehet.

A mint első aggodalmamra vonatkozólag kifejtettem, az beteljesedett: a székely és magyar társadalom érdeklődése megcsappant. Elismerem, jó része volt abban a közmondás szerint ismert magyar szalmatüznek. Másik kifogásomnak, hogy t. i. ne főispán neveztessék ki, a t. miniszter ur, ugy látszik, igazat adott, a mennyiben akkor, mikor Sándor János belügyi államtitkárrá neveztetett ki, nem főispánt nevezett ki miniszteri biztosnak, hanem a földmivelésügyi miniszteriumnak egy igen derék oszlopát és munkás, tehetséges emberét: Balogh Vilmos miniszteri tanácsost.

A harmadik kifogásom az, hogy a bürokratizmussal sikert elérni tulajdonképen nagyon nehezen lehet, már pedig a székely kirendeltség ily alapon van szervezve. Az ily szervezet igenis alkalmas arra, hogy az egyes jelenségeket felismerjék, hogy adatokat gyüjtsenek össze, — s ebben a tekintetben el kell ismernem azt, hogy az ottani székely kirendeltség igen derék és szép munkát végzett — de a mi már a végrehajtást illeti, abban, nem tagadhatom, nagyon sok nevetségest találok. Maga a közönség is azt találja. Egyáltalában igen-igen eredménytelennek látszik az egész.

Tudnék én eseteket felhozni, de nem akarom a t. ház figyelmét igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy-kettőt változatosság kedveért mégis felemlitek. Igy például zabot osztogattak ki, s ugy tudom, hogy »X« vagy »Y«, Schwarz, Weisz, vagy nem tudom, melyik kereskedőtől megvették azt a vetőmagot 6 forintért, azaz 12 koronáért. Eladták a székelynek 4 frt 20 krért. A székely viszont ujból még aznap eladta 5 fo-

rintért, tehát kapott 80 kr. tiszta hasznot, és pedig eladta Schwarznak, vagy X, Y urnak, az is nyert egy forintot, és aztán ujból eladták. *(Derültség.)* Lehet, hogy szinezve van ez a dolog, *(Ugy van! jobbfelöl.)* de körülbelül mégis igy történt.

Vagy mondjunk más dolgot, a mi épen most jutott eszembe. Kimondották, — nagyon helyes — hogy a baromfiállományt meg kell ujitani és igy pekingi réczékkel és kacsákkal fogják a székely népet boldogitani. Be is szerezték azokat, azonban szerencsétlenségre a pekingi kacsák között több ur volt, mint tojó. *(Derültség.)* Ugy volt határozva, hogy egy gácsér és négy tojó osztatik ki egy csoportban. Igy természetesen nem lehetett és nem volt mit tenni, a gácsérokat át kellett változtatni tojókká. *(Élénk derültség.)*

Minthogy a farktollakról lehet az urakat megkülönböztetni, azokat tépték ki, és igy a gácsérok tojókká átalakittatván, kiosztattak. *(Derültség.)*

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Ez már nagyon messze menő kiszinezés!

Bedőházy János: Ezt az utolsót nem szinezem. Vagy megtörténik azután például, hogy rossz tojásokat hozatnak kiosztás végett, s nem néznek utánna, hogy kitől hozatják. Megjegyzem, hogy ez nem jelenleg, hanem a multban történt.

A mikor a végrehajtás ilyen módon történik, akkor nem remélem, hogy ilyenforma szervezettel az akczió teljes sikerre vezethetne. A magam szerény véleménye szerint talán jobb volna, hasznosabb volna, hogyha pl. ott bizonyos összegeket bocsátanának a négy székely vármegye gazdasági egyleteinek rendelkezésére. Igaz, sok kifogást lehet ez ellen tenni, de hiába, ezáltal a társadalomnak az érdeklődése is biztositattnék, mert hiába hozzuk be egy gazdasági egyletbe az embereket akkor, hogy ha ott nekik csak elméleti okoskodásokat tartunk, az érdeklődés nem kelthető fel; de ha azért kell bejönniök, hogy bizonyos összeg, bizonyos reális czélok felett határozzanak, akkor az érdeklődés is meg fog jönni és a társadalom, a melynek érdeklődése tényleg megcsappant, ismét be fog folyni az akczióba. Én ezt a magam részéről sokkal helyesebbnek tartanám, mint irodailag, hivatalnokokkal irányitani, igazgatni a dolgot, mert azt már mondhatom, t. ház, hogy a székely ember irtózik a hivatalnokoktól. *(Derültség.)* Ha egy bicziklit lát, nem tudja ki jön: végrehajtó, adóvégrehajtó, állatorvos, vagy isten tudja mi. Szóval én a magam részéről sokkal helyesebbnek tartanám igy patriarchális uton intézni a dolgot, mert igy az egész közönség érdeklődését sokkal nagyobb mértékben lehet felkelteni.

Különben, t. ház, elismerem ugy az igen t. miniszter urnak ebben a tekintetben nemcsak jóakaratát, de buzgalmát is, valamint a kirendeltség munkásságát.

Végül, t. képviselőház, még csak egy pár szóval a telepesek dolgát akarom felemliteni. Itt is ugy látszik az, hogy a dolognak hivatalszerű irányitása és igazgatása néha nem a helyes uton viszi előre az ügyet. Láttam például azt, hogy megépitik a telepesnek a házat és egyebe azután nincs. A házak csinosak; igy Maros-Ludason olyat láttam, hogy magam is kedvet kaptam egy ilyen házat szerezni, s végső napjaimat ott tölteni. De, t. ház, nincs az ilyen épület mellett semmi gazdasági épület. És mi ennek a következménye? Az, hogy eljönnek állataikkal, nincs hova azokat télire bekötni, tehát a hátsó szobát alakitják át istállóvá, a mivel az épületet tönkre teszik. Ilyformán, t. ház, sok visszásságot tapasztalunk. Azután figyelmébe ajánlom az igen t. miniszter urnak annak a kutatását is, hogy a fehéregyházi telepités miért nem sikerül, — mert én ugy tudom, hogy nem sikerül, semmivel sem halad előre.

Egy másik dologra is fel akarom hivni az igen t. miniszter ur figyelmét. Bizonyára méltóztatik tudni, hogy Erdély területén nagy mezőgazdasági válság fog bekövetkezni annak következtében, mert nincs semmiféle téli takarmány. A nép ezért el fogja adni állatait télire, azt a pénzt pedig, a melyet ezért kap, nagyon kis részben fogja a takarékpénztárban elhelyezni, mert egy csomó más szükséglet vár kielégitésre, azután magának sincs eledele és igy elmegy a pénz az ő fentartására.

Mindennek pedig az lesz a következménye, hogy tavaszszal, a mikor vissza kellene szereznie állatállományát, nem lesz pénze arra, hogy vissza szerezze és igy a nép teljesen meg lesz fosztva állatjaitól. Ez pedig, t. ház, nagy válságot fog előidézni. Hogy ezen miképen lehetne segiteni, azt magam sem tudom. Én csak bátor vagyok felhivni az igen t. miniszter ur figyelmét erre a bajra, a melyet előre látok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mindezek után én a Marjay Péter igen t. barátom által beadott határozati javaslatot elfogadom, de konkluzióját nem osztom annyiban, hogy én a földmivelésügyi tárcza költségvetését, habár gyakorlati szempontból egyik-másik tételt kifogásolni is tudnám, általánosságban elfogadom, mert nem látok ebben semmi olyas tételt, a mi politikai pártállásommal ellenkezésben volna és mert tudom, hogy ezek a tételek a magyar mezőgazdaság számára szavaztatnak meg.

Ilyenformán tehát megszavazom a költségvetést, de ez nem azt jelenti, hogy a kormány politikája iránti rettenetes bizalmatlanságom ezzel megszünne, mert igenis, ezt a bizalmatlanságot fentartom. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket báró Feilitzsch Arthur alelnök foglalja el.)

Elnök: Mielőtt a tárgyalást folytatnók, Brezovay László, a véderő-bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Brezovay László előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a véderő- és a pénzügyi bizottság együttes jelentését a honvédelmi miniszter által beterjesztett négy jelentés tárgyában; ezek: jelentés a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902-ik évben (Irom. 535); jelentés a honvédmenház 1902-ik évi számadásairól, valamint a honvédmenház 1902. évi működéséről és állapotáról (Irom, 536); jelentés az 1897 : XXIII. t.-cz. értelmében a magyar királyi honvédnevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903. évben (Irom. 537); jelentés a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben a magyar állami alapitványi helyeken elhelyezett ifjakról (Irom. 538). Kérem, méltóztassék elrendelni, hogy ezen jelentések kinyomassanak, szétosztassanak és a honvédelmi miniszterium költségvetésével együtt napirendre tüzessenek. *(Helyeslés.)*

Elnök: A véderő bizottság által beterjesztett javaslatok ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és a honvédelmi miniszterium költségvetésével kapcsolatban fognak napirendre tüzetni. Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* Akkor ezt határozatkép kimondom.

Ki következik a napirend során szólásra?

Sturmán György jegyző: Sebess Dénes!

Sebess Dénes: A kereskedelemügyi miniszter ur tegnap egész apologiát tartott a közös vámterület védelmére és miután kifejtette okait a közös vámterület védelmében, önkéntelenül is eszünkbe jut ma, a mai tárcza tárgyalásánál, hogy ha már mi ezen politikai és közgazdasági állásfoglalásnál fogva az egyoldalu mezőgazdasági termelésre vagyunk kényszeritve, vajjon megtörténtek-e az összes intézkedések arra vonatkozólag, hogy legalább ez a termelés biztositassék és ennek a termelő osztálynak a stabilitása megóvassék. Ez nem történt meg. Az igen t. előadó ur meglehetős rózsás képét festette a magyar földmivelésügy állapotának; de különösen szépen szinezte ki a földmivelésügyi kormányzat részéről tett intézkedéseket. Elfelejtkezett azonban egy nagy kérdésről megemlékezni, a mely szerintem alapját képezi az egész földmivelésügyi politikának. Tett ugyan megjegyzést egy közbeszólásomra, melyben hivatkoztam az eladósodásra, s azt mondta, hogy szorgalommal, takarékossággal lehet segiteni az eladósodáson. Én azonban, mikor az eladósodásra hivatkoztam, sokkal mélyebben fekvő indokokra támaszkodhatom és sokkal nagyobbnak látom a bajt, mintsem hogy ilyen könnyű megjegyzéssel keresztül lehetne siklani e kérdés fölött.

Az eladósodás főkép a birtokos osztályban, elsősorban a közép- és kisbirtokosok közt ijesztő mérvet öltött Magyarországon. Elég, ha a hivatalos lap hirdetési oldalát nézzük naponként; megláthatjuk, hogy mily nagymérvű kényszereladások folynak ebben az országban, mily nagymérvűek az árverések, az ingatlanok elidegenitése. Mi ennek az oka? Szerintem legelső és legerősebb indoka ennek a káros gazdasági helyzetnek az, hogy hitelszervezetünk abszolute nem felel meg a mezőgazdasági termelésnek. Egész hitelszervezetünk, bankszervezetünk, a mely ma Magyarországon a közgazdaságot van hivatva előmozditani, teljes ellentétben áll a mezőgazdasági termeléssel. A mi hitelszervezetünk a tőkének internaczionális jellegét tartja meg, tisztán és kizárólag haszonra törekszik, a melyet a nagyobb kamattal vél elérni, de semmikép nem szolgálja ott a közgazdasági czélokat, a hol hasznot nem lát.

Van most 10 földhitelintézetünk, van 381 bankunk és 754 takarékpénztárunk. Mindegyik azonban, beleértve a földhitelintézeteket is, első sorban üzleti vállalkozás, haszonra törekszik, de semmi esetre sem arra, a mire mezőgazdasági országban elsősorban kell a földhitelintézetnek, vagy a földhitellel foglalkozó intézetnek törekednie, hogy t. i. ha esetleg a maga kárával is, de a mezőgazdaságot istápolja, azt előmozditsa, és általános közgazdasági érdekeket szolgáljon. Leginkább és legfőbb mértékben a törpe birtokos és a kisbirtokos, de a középbirtokos is érzi ennek az iránynak hátrányos hatását. A miniszteriumnak legutóbb kiadott jelentéséből veszem az adatokat, a melyek szerint a 2000 koronán aluli kölcsönök a Magyarországon kiadott összes jelzálogkölcsönök 76 százalékát teszik ki. Ebből világos, hogy a legtöbb jelzálogkölcsön apró kölcsön, vagyis kisbirtokosok kölcsöne. Annál intenzivebb és sürgetőbb annak a szüksége, hogy hitelszervezetünk és különösen a mezőgazdasági hitel szervezetére nézve valamely módon gondoskodás történjék

Horánszky Lajos t. képviselőtársunk a minap a költségvetés általános tárgyalása folyamán nagyhatásu beszédet mondott a kisbirtokos és középbirtokos osztály hitelének kérdéséről és visszapillantást vetett a kérdés történelmi előzményeire. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Kiváló érdekességgel fejtegette a földbirtokos osztály pusztulását és e pusztulás okait. Bár konczedálom, hogy nálunk speczifikus okai vannak a földbirtokos osztály e pusztulásának, hangsulyoznom kell azt a körülményt, hogy ez a jelenség, a földbirtokos osztály eladósodása és pusztulása, európai jelenség. Mindenütt egész Európában feltünt már ez a jelenség a közgazdászok előtt és foglalkoztak is vele. Igyekeztek orvosszereket találni mindenütt. Csupán Magyarországon, leszámitva néhány szakegyesületet, nem foglalkoztak vele és nem foglalkozott a törvényhozás sem ezzel a roppant fontosságu kérdéssel.

Németországban 1870-ben indult meg a mozgalom ebben az irányban és egymást érték a német közgazdasági egyesületek gyülései; végül pedig a törvényhozás vette kezébe a dolgot, átalakitotta az örökösödési törvényt, járadékbirtokokat statuált és igyekezett más

törvényhozási intézkedésekkel is segiteni az imminenssé vált veszedelmen.

A hozzánk közel fekvő Ausztriában, a melyet megszoktunk iparállamnak nevezni, a melyre mint félelmetes ipari versenytársra hivatkozunk és a mely egyáltalán a politikai közvélemény előtt ugy áll, mint ipari állam, mondom, Ausztriában is alkalmas lépésekkel igyekeznek a mezőgazdasági érdekeket ilyformán istápolni és nagy, mélyrehatő reformok történtek arra nézve, hogy a mezőgazdasági hitel ujjáalakittassék, illetőleg a földbirtokos osztály elpusztulása és eladósodása megakadályoztassék. 1889-ben uj örökösödési törvény hozatott, 1893-ban járadékbirtok statuáltatott, a végrehajtási törvény reformáltatott és mindezek után legujabban igen fontos uj törvényhozási rendelkezés történt, a mely az u. n. »Berufsgenossenschaftok«-at létesitette, mely a kisgazdákat kényszerszövetkezetekbe sorolta és ezen szövetkezetek keretén belül történik gondoskodás mindennemű erkölcsi és anyagi érdekeikről. Minálunk Magyarországon ilyen intézkedéseket nem látunk. A mi pénzintézeteink kizárólagosan és tisztán, a mint ismételten is mondottam, saját különleges anyagi érdekeiket tartják szem előtt. A hitelszervezet reformálása elsősorban természetesen nem a földmivelésügyi tárcza körébe tartozik. Ezt én is hangsulyozom, mint egyik előttem szóló. Azonban feltétlenül a földmivelésügyi miniszter ur gondoskodását kell felhivni erre a kérdésre és a földmivelésügyi minisztertől kell várni elsősorban, hogy a mezőgazdasági hitelreformra a kezdeményező lépést megtegye.

Sok előfeltétele van a kérdésnek. Nem olyan egyszerű, mint általában állitják, hogy t. i. alapitsunk egy nagy bankot 100 millió alaptőkével, bocsásson ki az czimleteket, garantálja az állam és ez a bank aztán konvertálja a földmives osztály terheit. Ez igy menne, ha egyéb előfeltételei nem lennének.

Legelső és legnagyobb fontosságu feltétel, a mely mindenütt teljesitve van, — azon országokban is, a hol ennek daczára konstatálták a földmivelő osztály pusztulását, Németországban, Ausztriában, Svédországban — tudniillik a telekkönyvek teljes rendezése. Én sokszor voltam szószólója ezen mérhetetlen kérdés fontosságának, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely kérdéssel nem igen foglalkoztak, a mely kérdésnek — legalább ugy tünik fel előttem — fontosságát nem tudják kellőkép méltányolni. Agrikultur államban, a hol a lakosságnak háromnegyed része földmivelésből él, a hol a földmivelésnek oly nagy fontossága van, a mint az igen t. előadó ur szép és meggyőző szavakkal kiemelte, nincs rendezett telekkönyvünk, nincs egységes telekkönyv rendtartásunk, nincs kataszterünk. Hogyan gondoskodjunk mi akkor a földmivelésügyi hitel reformjáról, hogyan birjanak zálogleveleink, melyeket kibocsátunk, megbizhatósággal, ha a legelső, a legprimitivebb kellék, a rendezett telekkönyvi állapot nincs statuálva az országban.

Természetes, — mint egy közbeszóló t. barátom mondja — hogy nemcsak a telekkönyvi rendtartást, hanem egész sorát a törvényhozási intézkedéseknek kell megteremteni, hogy ez a mezőgazdasági hitelreform czélt érhessen. Örökösödési törvényünk is reformálásra szorul. Nem kell visszariadnunk, ez az én véleményem, — bár ez a liberálizmus általános tételeivel és katekizmusával össze nem fér — nem kell visszariadnunk a hitbizományoknak és pedig a paraszthitbizományoknak és a középbirtokos hitbizományoknak felállitásától sem. *(Helyeslés balfelől.)* Ha én ezt mondom, s ha ezt a liberálizmus katekizmusába nem is sorozom, de egy oly tekintélyre hivatkozhatom, mely az igen t. túloldal előtt feltétlenül irányadó kell hogy legyen, a mely tekintély ezelőtt egy pár évvel megjelent tanulmányában lándzsát tört a hitbizomány-rendszer mellett, és pedig a középbirtokos hitbizomány mellett. Ez pedig gróf Tisza István, a ki egy agrár tanulmányában meggyőző szavakban adott annak kifejezést, hogy ha tényleg a földmivelő osztályt meg akarjuk tartani, ezt másképen, mint hitbizományok felállitásával nem tehetjük. A tanulmány 1887-ben a »Budapesti Szemlé«-ben jelent meg.

Erős szavakkal emlékeztem meg a mi magyar pénzintézeteink közgazdasági politikájáról, mely a legmerevebb önérdek. Ezt, fájdalom, nem mondhatom el a nemzetiségi pénzintézetekről. Ugy a román, mint a szász pénzintézetek a legnagyobb szivóssággal, legnagyobb következetességgel, a legtisztességesebb gazdasági felfogással törekednek arra, hogy mig egyrészről természetesen szemmel tartják az üzleti tisztességet és rentabilitást, másrészt nemzetiségi saját szempontjukból faji czéljaiknak szolgáljanak, fajilag igyekezzenek a telepitést szolgálni, a birtokparczellázást, a birtokvásárlásokat előmozditani, és nemcsak arra törekednek, a mire a magyar pénzintézetek, hogy minél nagyobb osztalékot adhassanak a részvényeseknek és különösen, hogy minél nagyobb fizetést adhassanak igazgatósági tagjaiknak. A szász pénzintézeteknél, és ebben az igen t. szász képviselőtársaim meg is erősithetnek, 5%-nál magasabb osztalékot egy részvény után nem adnak, hanem az egész tiszta jövedelmet, a mi ezen 5%-on felül marad, tisztán szász nemzetiségi kulturális czélokra forditja.

Az Albinánál és a vele kapcsolatban lévő összes román pénzintézeteknél szintén nem adnak olyan magas osztalékot; ott az igazgatóság elnökének és az igazgatóság tagjainak nincsen meg az a horribilis magas fizetése és jutaléka, mint a magyar pénzintézeteknél, hanem a felesleget ők is öntudatosan és előrelátással faji érdekeik istápolására forditják.

Ezt csinálják utána a magyar penzintézetek! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hiszen tud-

juk, hogy a Budapesten létező nagy pénzintézetek, nagy bankok milyen erős, hatalmas istápolásban részesülnek a kormány részéről, milyen nagy szubvenciót kapnak a kamatnélküli betétek utján a kormánytól. Méltán megkövetelhetné tőlük a magyar kormány azt, hogy ezen szubvenciók ellenértékekép szolgáljanak általános közgazdasági célokat és ne tisztán a tőkének és a haszonnak célját *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezek azok, a miket a mezőgazdasági hitel szempontjából bátor voltam elmondani, felhiván az igen t. miniszter ur figyelmét ezekre a dolgokra.

Odaát Ausztriában, ismétlem, már foglalkoztak ezzel a kérdéssel, nagy, alapos tanulmányok tétettek közzé a miniszterium megbizásából, és gondolom, ott is épen a földmivelésügyi miniszter érdeklődik iránt uk s ő kezdeményezte ezt az eljárást. Én kérem a t. földmivelésügyi miniszter urat, sziveskedjék e téren kezdeményezéseket tenni, esetleg az igazságügyminiszterrel egyetértve, mert hiszen az ő hozzájárulása is szükséges bizonyos magánjogi törvényhozási intézkedések megtételéhez. Ne tessék kicsinyelni ezt a kérdést, mert ha igaz az, hogy a mezőgazdaság és a mezőgazdasággal foglalkozó értelmiség államunknak és nemzetünknek legjavát és alapját képezi, akkor e kérdésnek mérhetetlen fontosságát külön hangsulyoznom nem szükséges.

A másik kérdés, a melyről meg akarok röviden emlékezni a földmivelésügyi tárcza körében, illeti az erdőgazdaságot, erdőtermelést és az erdő értékesitését részint a kincstári, részint a földmivelésügyi miniszter felügyelete alá tartozó községi és közbirtokossági erdőkben. Az ilyen közbirtokossági, községi és kincstári erdők értékesitésénél az a rendes eljárás, hogy a közbirtokossági erdőknél — a kincstáriaknál és részben a közbirtokosságiaknál is kéz alatt történik az eladás vagy — árlejtés utján értékesitik az erdők fatermékeit, a fenyőt, bükköt, stb. Megjelenik a vállalkozó, megteszi a maga ajánlatát, ha legkedvezőbb, elfogadják és azzal kezdetét veszi az erdők pusztitása.

Szó volt a tegnapi napon a kereskedelemügyi miniszteriumi tárcza tárgyalásánál arról, hogy a magyarországi ipar előfeltétele az lenne, hogy kapcsolatosan a mezőgazdasággal, mintegy természetszerüleg, a mezőgazdasági ipar ott fejlődjék, ott erősödjék, a hol hagyományai, a hol előfeltételei vannak és a hol könnyen fejlődhetik. Egyszerüen hivatkozom arra, hogy ilyen országban, a hol a kimutatások szerint 27 %-a a földterületnek fenyő-, bükk- és egyéb fanemüvel van erdősitve, a faipar milyen alacsony és primitiv fokon áll. Itt a kereskedelemügyi miniszter által kiadott »Magyarország Iparа«-ból veszem az adatokat, nevezetesen a faiparra vonatkozó részéből, a hol azt találom, hogy fürészáru gyár van 235, parkett gyár 11, hordógyár 7, kaptafagyár 2, asztalosipar gyár 76, hajlitott fabutorgyár 13, bot- és fadiszműgyár 19 és fatelitőtelep vagy gyár 3.

Ez szánalmasan bizonyitja azt, hogy a helyett, a mi természetes lenne, a mi megkövetelendő lenne, hogy ezekben a rengeteg nagy erdőségekben ipari telepek létesittetnének, gyáripari, vagy pedig kisebb ipari mühelyek, s a fa és faipari termények ott dolgoztatnának fel és igy értékesittetnének: az erdők nagyvállalkozóknak adatnak el kellő áron, — sokszor nem is kellő áron, a mint azt később leszek bátor bebizonyitani — s a tőke nyerészkedésére bizatnak. Ezek a vállalatok devasztálják az erdőt és nyers állapotban a faanyagot elszállitják, elviszik Belgiumba, Franciaországba és — a mint adataim vannak erre nézve — mint fournirt, mint hangszerfát Belgiumból és Franciaországból ugyanezt a fát hozzuk aztán vissza drága pénzen.

Ez nem természetes iparpolitika és nem természetes iparfejlesztés. Ott van például Marosvásárhelyt egy igen kitünően vezetett fa- és fémipariskola; ennek növendékei a negyedik évben már gyönyörű munkát végeznek. A negyedik év végén azonban szétmennek a szélrózsa minden irányában; az igazgatóság gondoskodásából különböző ipartelepeken, gyárakban helyeztetnek el mint művezetők és sokszor mint munkások. Sokkal helyesebb volna ezeknek megadni a lehetőséget, különösen a faipari szakcsoportban arra, hogy ott helyben, a hol meg van adva minden előfeltétel, a hol megvan a szükséges nyersanyag, a hol megvan a képesség, kisipari mühelyeket létesitve, faiparral foglalkozhassanak.

Az, a mit a vállalati rendszerrel, az erdőségek ily eladásával, az erdőségek ily kipusztulásával folytatnak, nem egyéb, mint rablógazdaság, mert megfosztja az ipari fejlődés lehetőségétől a jövőre is azt a vidéket, a hol egy nagy nemzeti kincs, azok a mérhetetlen erdőségek vannak és voltak, a melyek mindenesetre feltételeit képezhették volna annak, hogy ott idővel egészséges, életerős faipar-mühelyek keletkezhessenek.

A községi és közbirtokossági erdőknek kezelésére nézve, a mi az arányositást illeti, sokszor volt itt szó a képviselőházban. Ezekről az arányositási hunczutságokról annyiszor volt itt szó, hogy talán felesleges azokat ujra ismételnem. Ugyis a legnagyobb részén túlvagyunk, ezeken az állapotokon segiteni már nem lehet.

Csak azt akarom felemliteni, hogy a mig a magyar törvényhozás a naszódmegyei oláh közbirtokosságról gondoskodott olykép, hogy nem engedte a mérhetetlen nagy erdőségeket felosztani, hanem azokat községi vagyonná tette; a mig megengedte a szászoknak azt, hogy szintén nemzetiségi vagyonná tegyék a szász nagy erdőségeket: a magyar erdőbirtokosokat, különösen a Székelyföldön vogelfrei-já tette, teljesen szabad rendelkezést adott az éretlen népnek birtoka felett. Igy vette kezdetét azután az a

nagy rablópolitika a Székelyföldön, a mely megfosztotta a községeket a községi vagyontól egyeseknek jogosulatlan hasznára.

Számtalan esetet tudnék elbeszélni ezen közbirtokossági erdők értékesitési módjáról. A rendes eljárás mindig az, hogy a vállalkozó, a tőkepénzes, ha megsejti, ha megtudja azt, hogy valahol nagy eladandó erdőbirtok van, megjelenik ott és egy bizonyos pénz mannának elhullatásával a birtokosokat nagyon könnyen megnyeri annak, hogy határozatilag kimondják az erdő eladását. A birtokosság rendesen nem sokat teketóriázik, hanem kimondja az erdő eladását, s megállapodik az árban. Eddig sokszor megtörtént, hogy árlejtés mellőzésével, kéz alatt igyekeztek az erdőt eladni, azonban legutóbb intézkedés történt arra nézve, hogy csakis árveréssel adassanak el az erdők. E rendelkezést is kijátszszák, a mennyiben az első és második árverést mesterségesen sikertelenné teszik, a harmadik, negyedik árverésen pedig megveszik az erdőt az előre kipaktált áron. Igy történt, hogy Gyergyó-Alfaluban, a honnan egy küldöttség tisztelgett a kereskedelemügyi miniszternél és engedélyt kért arra, hogy erdejét eladhassa, hogy az egyik vállalkozó megvette a holdját az erdőnek 83 forintért; 10.000 hold volt, tehát nagy mennyiségről van szó. Azután jön egy másik vállalkozó és igér érte 300 forintot. A hol ilyen differencziák vannak — és megjegyzem, s hangsulyozom, hogy a birtokosságnak egy jó része még harczolt is az alacsonyabb ár mellett a magas ellenében, — ott, kérdem, milyen gyanus oknak lehet tág tere, mily visszaélések fordulhatnak ott elő és mily könnyü elprédálása lehet ott a közvagyonnak? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ott van pl. Csomafalva esete. Nagyon érdekes és a földmivelésügyi miniszter urat is érdekelni fogja ez abból a szempontból, mert ő a székely kormánybiztosság legfőbb felügyelője. Itt az arányositásnál megtörtént, hogy átruháztattak egyes erdőbirtokok a nélkül, hogy az érdekelteknek egyetlenegy birói határozat kézbesitve lett volna a nélkül, hogy egyátalán tudtak volna a dologról; sőt a mikor a birtokbaadás utolsó stádiumba jutott, a mikor már kitüzték az átadás napját és a kormánybiztosság felügyelője, a miniszteri titkár, a ki igen tevékeny ember és nagy buzgóságot fejt ki az ellenőrzésnél, a legutolsó birói határozatra kiváncsi volt, azt még karhatalommal sem tudta megkapni, hanem lovaslegényt kellett Csikszeredára küldeni, hogy megtudhassa, miről van szó. *(Egy hang a baloldalon: Ki az oka?)* A községi előljáróság, a mely rendesen paktál a vállalkozóval. Talán a közigazgatás magasabb fokozataiba is felmehetnénk, talán a bíróságokra is áttérhetnénk. Szóval, t. képviselőház, olyan darázsfészekről van szó, a melyre az igen t. földmivelésügyi miniszter ur figyelmét külön fel kell hivnom és kérem őt, hogy a legnagyobb könyörtelenséggel, kiméletlenséggel, nem kimélve sem kicsit, sem nagyot, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* vessen véget ezeknek a dolgoknak és védje meg a nyomorult kisbirtokosságot, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a melyet tudatlanságában a saját előljárói, vezetői, főbb emberei kihasználnak, megpumpolnak, megrabolnak, megkárositanak és a tönk szélére juttatnak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ésmég egy másik esetet is vagyok bátor a miniszter ur figyelmébe ajánlani, a mely őt, mint a kincstár képviselőjét is érdekelni fogja. Maros-Torda vármegyében, közel Marosvásárhelyhez a görgényi havasok faeladásáról van szó. Itt körülbelül 70.000 hold fenyves- és bükkfa került eladásra. A becslés alapján a felhivás az árlejtésre a miniszterium részéről kiadatott; azt azonban előre ki kell emelnem, hogy ez a téli hónapokban, feltünően rövid határidőre tüzetett ki. 25-én 30-án a vállalkozók közül tiltakoztak ez ellen, de hiába. *(Mozgás jobbról.)* Talán lesz alkalma a miniszter urnak erre reflektálni. Mondom, az árlejtés megtartatott és egyik vállalkozó, egy nagy czég, meg is kapta 4 vagy 500.000 koronáért, 7000 holdat, tiz éven át évenkinti kihasználásra. Az akták felkerültek a miniszteriumba. Itt mégis nagyon alacsonynak találták azon összeget, a melyet a vállalkozó igért, a mely kétszerese volt a becsárnak, és hozzá ütöttek még, ha jól tudom, 100.000 K-át. A számokra nem emlékszem, utólagosan láttam csak az aktákat. Ezen 100.000 korona után, a melyet még hozzáütöttek, akczeptálta a vállalkozó, a miniszterium jóváhagyta az árlejtés feltételeit és utasitotta a jogügyi igazgatóságot a szerződés megkötésére. Szóval az üzlet perfektté vált a miniszterium és a kincstár részéről és csakis a szerződés megkötése hiányzott. És akkor jött egy másik vállalkozó, a ki túlságos alacsonynak találta az előbbi ajánlatot és egy millió koronával igért többet. Természetes, ezt mindjárt hangsulyozom, minthogy formailag az üzlet helyesen jött létre, az állam méltósága szempontjából nem járhatott el a miniszterium másként, mint hogy ezen ajánlatot nem fogadta el; ez lehetetlen volt, mert egészen helyes formák között történt az árlejtés, az ajánlat elfogadtatott és igy a magyar állam magát egy uj ajánlat elfogadása által nem kompromittálhatta.

De kérdem a t. földmivelésügyi miniszter urat: nem tartja-e szükségesnek, hogy vizsgálat tárgyává tegye azt, hogy miféle becsü volt az, a melyet a kolozsvári erdőigazgatóság utján a helyszinén megtartatott, a mikor annak a becsárnak kétszeresét igérhette az a vállalkozó, s azután egy millió koronát igérhetett még felül egy másik vállalkozó? Miféle árlejtés volt az, a mely 4—5 heti terminussal tüzetett ki, a mi lehetetlenné tette, hogy konkurrenczia fejlődjék ki ennél a dolognál?

Nessi Pál: Panama lehet ott!

Sebess Dénes: Hangsulyozom, hogy ebben az ügyben a jelenlegi földmivelésügyi miniszter

urat és az elődjét sem érheti abszolute semmiféle vád, mert a mint előtte az akták állanak, az eljárás tiszta, s különben is a becslés adatai irányadók a kérdésben. Azonban a kolozsvári, a görgényi erdőgondnokság, illetőleg annak közegeivel szemben, a hol a becsü megtörtént, s a honnan a referádák beérkeztek és a honnan a miniszter ur az adatokat vette, ezt már nem mondhatnám el.

Kérem tehát a t. miniszter urat, méltóztassék ezt az ügyet a legszigorubban megvizsgálni, s megállapitani, hogy hogyan történt az a becsü, s hogyan állhattak elő ezek az óriási árkülönbségek? *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Hangsulyozom még e tételnél azt, hogy az a vállalkozó, a ki ezt a 7—8000 ezer hold erdőrészletet megkapta, már benne van a munkában, már tarolja az erdőt a szokott metódus szerint és szállitja ki a legkiválóbb luczfenyőket Belgiumba, Francziaországba, a honnan az megint drága áron visszajön, mint furnir, hangszerfa és egyéb fanemü. Mert mondom, ez a a vállalkozó, daczára annak, hogy a Gyergyóvidéken — mert egészen közel van a laposnyai rész a gyergyói határhoz — a székelységnek egyetlenegy kereseti forrása a famunka, s egyetlen hivatása is, a melyet századok óta folytat, ezeket a székelyeket nem igen alkalmazza, hanem idegen munkásokat hozatott.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Ki az a vállalkozó?

Sebess Dénes: Goldfinger!

Nessi Pál: Jó magyar neve van!

Sebess Dénes: Nem tud magyarul, de lehet azért, hogy jó magyar ember.

Én ennél a kérdésnél megint arra vagyok bátor hivatkozni, hogy az igen t. földmivelésügyi kormányzat, a helyett, hogy ezeket a nagy kincstári erdőségeket, ezt az értékes nemzeti vagyont olyan könnyen és meglehetősen alacsony áron elkótyavetyélje, eladja, miért nem tartotta helyesebbnek épen az előadó ur által hangoztatott mezőgazdasági, jobban mondva erdőgazdasági ipari szempontból azt, hogy itt, a hol minden előfeltétele megvan a faiparnak, a hol van arra képes, azzal foglalkozó nép, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a hol van a közelben faipari szakiskola, a honnan szakavatott kismesterek kerülnek ki, mondom, miért nem tartotta helyesebbnek, ha mindjárt bizonyos károsodással és nehézségek között is, ott kis faipari műhelyeket vagy gyártelepet felállitani, és pedig ugy, hogy ott dolgoztassék fel az a fa, hogy necsak a munkabérrel legyen kénytelen megelégedni az a székely mint napszámos, hanem az kereshessen mint iparos és közreműködhessék a fatermékek feldolgozásában? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ki kell kötni, hogy magyarokat alkalmazzon!

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Ki van kötve mindig!

Sebess Dénes: Magyarok azok, csakhogy máramarosi magyarok! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Sajnálom, különbséget nem tehetek közöttük!

Sebess Dénes: Ezeket voltam bátor az igen t. földmivelésügyi miniszter urnak figyelmébe ajánlani, a kinek energiáját, a melyet mint elnöknél tanultam ismerni és félni, feltétlenül nagyra becsülöm, s elvárom és kérem tőle, hogy ezt az energiáját ezeknél az állapotoknál érvényesitse és hogy erős kézzel nyuljon bele ezekbe a dolgokba.

A székely akczióra vonatkozólag, a melyet Bedőházy János igen t. barátom már kifejtett, kevés a hozzáfüzni valóm. Kritika tárgyává tenni ezt az akcziót nem akarom azért, mert még nagyon kezdetleges stádiumban van. Az a munkálat, a mely megjelölte ennek az akcziónak tervezetét, a munkának irányitását, nagyon szép munkálat, s ha mind megvalósitjuk, többet mondok: ha egy tizedrészét megvalósitjuk annak, a mi abban jelezve van, akkor azt mondom, hogy boldognak nevezhetjük magunkat mi székelyek. Ennyit a székely akczióra vonatkozólag. Különben a mi áll a mezőgazdaság általános állapotára vonatkozólag, ugyanaz áll a Székelyföldre vonatkozólag is: addig, a mig a birtokállapotnak teljes ziláltsága, abszolut rendetlensége, a mai igazán kétes birtokállapotok meg nem szüntettetnek a telekkönyvek rendezése által, addig az u. n. mezőgazdasági indusztria, az intenziv mezőgazdaság, a melynek nevezetes szószólója volt Darányi Ignácz és e tekintetben, remélem, utóda lesz a t. miniszter ur is, ott gyökeret nem foghat. Mert hogyan tudjon ott tejszövetkezetet, gyümölcsfatermelést, sajtszövetkezetet létesiteni az a birtokos, a ki annak van kitéve, hogy a nélkül, hogy tudná, hogyan, miért, egy szép napon kilakoltatják házából, kertjéből, földjéből, mert nem az ő nevén állott az ingatlan, a melyet szinlegesen megterheltek, azután elárvereztettek. El sem képzelhető a mezőgazdasági indusztria, ha gyökerében nem lesznek rendezve, ugy, a mint egy jogállamban kellene, hogy legyenek a birtokállapotok.

Ezeket volt szerencsém előhozni és kérem a miniszter urat, méltóztassék ezeket figyelembe venni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Sturmán György jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. ház! A ház hangulata, az előrehaladott idő, az időszak és sok minden egyéb teljesen indokolják, hogy csatlakozzam azon, már nem egyszer hangoztatott állásponthoz, hogy ebben a költségvetési vitában hosszas beszédekkel részt ne vegyünk. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem szándékozom én sem hosszasan fejtegetni azokat, a miket egy földmivelésügyi tárcza keretében óhajtandókul fel tudnék sorolni. A t. miniszter ur a házban a maga földmivelésügyi kormányzatáról programmot nem adott, de át-

vett és folytat egy programmot, a melyet annak idején a ház többsége, mondhatnám, majdnem az egész ház kivétel nélkül helyeselt, *(Igaz! Ugy van!)* abban az irányban, a melyet a magyar közgazdaság ezen ága szeretetének nevezhetnénk. De nem veheti rossz néven ennek daczára senki, ha azt állitom, hogy a t. miniszter urtól mi elvárjuk, — és azt hiszem, joggal — hogy kormányzati programmja ne legyen folytatása egy régi rendszernek, hanem térjen át a tapasztalatok utján szerzett azon igazságra, a mely szerint a magyar közgazdaságnak ezen fontos ágát nem csak kis eszközökkel, kis intézkedésekkel, hanem igazi nagyszabásu földmivelésügyi politika inaugurálásával kell a szeretet ölébe fogni és istápolni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ismétlem, nem szándékozom kijelölni azon utakat és módokat, a melyeken a mi kivánságunk, az ellenzéki álláspont szerint a földmivelésügyi politikát vezetni kellene. De már annyi az anyag, a mely ezen a téren felhalmozódott, hogy én az előrehaladott időszakban folyó vitában elégnek tartom, ha a t. miniszter ur szives figyelmét felhivom arra: vegye magának azt a fáradságot, lapozza át azokat a szeretettől áthatott ellenzéki beszédeket, a melyekkel hivatali elődét támogatta az ellenzék, nézze meg azokat az óhajtásokat, a melyek akkor elhangzottak és a ház osztatlan helyeslésével találkoztak, és nézze meg, mennyiben lettek azok végrehajtva. Találni fog magának akkor oly hasznos munkateret, hogy ő és arra termett munkásai hosszu időn át foglalkozhatnak ezzel. Nem is kell egyebet tennie, mint hogy ahhoz az érzékhez és okossághoz, a melyet a t. előadó ur felhozott, tegye még hozzá azt az energiát, a mely szükségessé válik, valahányszor magyar érdekeknek egy idegen hatalommal szemben való megvédéséről van szó, a mint erre alkalom a közel jövőben lesz. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. előadó ur kiemelte ennek a tárczának fontosságát és jövedelmezőségét, mondjuk ugy, hogy hozamképességét, a melynek olyan meleg szószólója ő is, és e közben sajnálatát fejezte ki a felett, hogy a magyar törvényhozás az ezen tárczabeli intézmények fejlesztésére nem fordithat eleget. Talán nem leszek triviális, ha én azt sajnálom, hogy annak a földmivelésügyi ágnak, annak a nagy ágazatnak, a melyet a mi közgazdaságunk körében ismerünk és érezünk, ennek még egyáltalában szüksége van istápolásra, szükség van arra, hogy annak hozamából ezen ág fellenditésére az államnak még mindig áldozatot kelljen hoznia. Ennek okát a t. előadó ur igen jól tudja, de ő ügyességével ezen ok emlegetése elől kitért. Ha annak a nagy földmivesosztálynak meg lettek volna azon segitő csatornái, a melyekből táplálkoznia kell; ha meglennének azok a mellékfoglalkozások, a melyeknek hiján most a földmives osztálynak hat hét alatt kell megkeresnie azt, a mire egy esztendő alatt van szüksége, akkor nem kellene feljajdulni azért, hogy ennek a tárczának a hozamából ennek a tárczának a segitésére keveset tudunk forditani.

T. képviselőház! Ennek az országnak az a különleges helyzete van, hogy a mig más országokban az aszály valóságos ritkaság, vagy világhirű csapás számba megy, addig nálunk az aszály állandó. Állandó aszály irtja ezen ország gazdasági életének gyökereit, mert a nedvességet: a földmives nép véres verejtékét arra használjuk, hogy idegen talajt öntözzünk vele. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Es ehhez a szomoru tényhez hozzáfüzhetem, hogy nekünk egy specziális aszályunk is van; felszólalásom voltaképeni czélja épen az, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzam és a t. miniszter ur figyelmét különösen felhivjam olyan intézkedések megtételére, a melyeket eddig eléggé hangoztatni nem hallottam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nagy szeretettel és lelkesedéssel kezeli a t. miniszter ur a gazdák érdekeit. Senki sem vonhatja kétségbe rátermettségét, habár a miniszterséget miniszterségben tanulni nem szokták — és ezzel egyik előttem felszólalt t. képviselőtársamnak azon reflexiójára válaszolok, hogy nem tudjuk még, hogy milyen lesz a miniszter ur, mert nem tanulta a miniszterséget. A miniszterséget, t. ház, nem lehet tanulni, de annak, a ki földmivelésügyi miniszter akar lenni, igenis el kell hoznia a miniszteri székbe azt a meleg érzést, a mely nélkül azokat a nagy érdekeket, sok millió ember érdekét istápolni nem lehet. Eddig még nincs okom azt mondani, t. Ház, hogy a t. miniszter urban a szeretetnek ezt a melegségét nem találtam volna meg. És én ebben a szeretetben bizom. Nem politikai jellegü bizalomnyilvánitás ez, hanem a kötelességérzés ismeretének megnyilvánitása, és t. ház, én ebben bizva hivom fel a t. miniszter ur figyelmét saját alkotásainak megvédésére.

Ha a t. előadó ur bizonyos megelégedéssel és a tárcza nevében bizonyos bizalommal, és — mondjuk — önteltséggel állitja, hogy igenis nagy áldozat az, hogy a szarvasmarhatenyésztési alap 3,500.000 koronával van dotálva a beruházásnál, és hogy erre a czélra igen nagy áldozatokat hoz az ország: hát akkor, t. ház, nekem ehhez hozzá kell füznöm valamit. *(Halljuk! Halljuk!)* Semmi tekintetben nem oszthatom az előadó ur azon lelkesedését, amelylyel arról emlékszik meg, hogy állatkivitelünk olyan nagy lett, hogy törekednünk kell arra, hogy nemcsak a fogyasztásra szánt anyagnak, de a tenyészanyagnak külföldön való elhelyezésére is gondot forditsunk. A t. előadó ur talán nem tudja, talán nem avatták be, de ha utánajár, megtudja, hogy Magyarország állatállományában, daczára az eddig hozott nagy áldozatoknak, olyan nagy dekadenczia állott be, hogy bizonyos megyék-

ben sokkal kisebb az állatállomány ma, mint volt akkor, a mikor még járványok pusztitottak az országban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ilyen nagy mértékü pusztitás mellett, mint a minő bekövetkezett az által, hogy olyan magas külföldi árakat értünk el, hogy a kisgazdák legutolsó tehenüket is eladták, mert nagy árat kaptak érte, mondom, ilyen körülmények között hiába gondolunk a szarvasmarhatenyésztési alap növelésére, ha nem gondoskodunk arról, hogy az állatállomány itt benn maradhasson. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hogy visszatérjek az aszály kérdésére, itt állunk, t. ház, egy talán évtizedek óta nem hallott, nem tapasztalt aszálynak pusztitó hatása előtt; benne is vagyunk már pusztitó hatásában. Az aszálynak pusztitó hatása alatt pusztulnak a fák, megaszalódik a fákon a gyümölcs, kiszárad az avar, meggyulnak a rétek és t. képviselőház, akkor beszélünk nagy nemzetgazdasági elvekről, hogy az állattakarmány kivitelét nem szabad tilalmazni, mert mit fog rólunk mondani a külföld, hogy elveszitjük külföldi összeköttetéseinket.

Én ezeket a kérdéseket csak mellesleg érintem. A t. miniszter urnak, mint konzulnak tudnia kell kötelességét, én csak specziális viszonyokra hivom fel figyelmét.

Azokon a helyeken, a hol egy uradalom a maga tenyészetét a jobb jövő reményében kifejlesztette, ott be is rendezkedett intenziv gazdálkodásra, az intenziv gazdálkodás összes eszközeivel és erejével felfegyverkezve talán egy aszálynak is nekimehet. Nekimehet, bár mindenesetre nagy nemzetgazdasági kárunkkal fogja kiheverni ezt a harcot, de azért megküzd velc a nélkül, hogy maga elpusztulna. Elpusztul a jobbmódu gazdának a vagyonából is egy nagy rész. Sulyos, igazán sajnálatraméltó veszteség ez is. De mije pusztul el annak, a ki már akkor, midőn első teheneihez hozzájutott, elpusztult szegény ember volt, a kit igy akartak lábraállitani, s adófizető egyeddé visszahóditani?

Mit fog tenni a t. miniszter ur azokkal a vidékekkel, a melyeknek állatállománya rekonstrukcziója czéljából importált állatokat osztatott ki, még pedig ugy, hogy azok négy-öt esztendőn keresztül nem is válnak az illető tulajdonává, hanem az állam rendelkezése alatt maradnak és az illetőnek a marha nyári ellátásáról gondoskodva van, mert a havasi legeltetést, bárczázott legeltetést és a legeltetésnek minden módját támogatja, segiti. De mit fog az a szegény ember az ő kezén lévő, tényleg azonban az állam tulajdonát képező, ő rá csak mint várandóság háramlandó jószággal tenni télen? A magántulajdonos, a ki a maga szegénységéből megszereztc kis állatállományát, csetleg túlad rajta. Nagy nemzetgazdasági csapás ez, pótolhatatlan, nem 4—5 év alatt pótolható, de talán egyáltalában nem pótolható, mert nem várhatja meg az illető, mig ismét bejut az igéretföldjére, tehát elpusztul vagy kivándorol, még mielőtt ujabb állatállotmányhoz jutna. Mit tegyen hát az az ember, a kinek állatállománya igy ki van osztva? Elvigye talán a földmivelésügyi miniszterium megbizottjához? Akkor szerződésszegést követ el. Miből fog ő és családja táplálkozni? Hiszen az a tehén, a melyet a törvény a végrehajtás ellen véd, a melynek a megszerzéséhez a kormány állami eszközökkel segitséget nyujtott, az az ő táplálékának a forrása télen, mert munkája nincs, hála a kormányzati politikánknak.

Én ezt a kérdést azért emlitem, mert még abban sem látok elég garanciát, ha takarmánykiviteli tilalmat állitunk fel. Abban sem látok garanciát és segitséget sem, ezeknek a kis exisztenciáknak számára, hogy érvényben van egy rendelet, a mely szerint a 10.000 kilogramm teljes vaggonrakományu takarmány a határtól 50 kilométernél nem messzebb eső állomásokra a második skála szerinti dijszabással szállitható. Ez igen szép dolog és igen lukrativ lehet; a nyereség ugyan nem nagy még annak se, a ki ezt teheti, mert elég sajnos, hogy azt a takarmányt három áron kell megfizetnie, a melyre azt a kis fuvardijkedvezményt kapja. De ez mind latifundiumosoknak, nagybirtokosoknak való. De mit csinál az a szegény ember, a kinek egy tehene eltartására vagy két bornyuja felnevelésére, mondjuk 10—15 métermázsa takarmányra volna szüksége? Hogy hozza össze azt a 10.000 kilogramm sulyu rakományt, hol vegye az eszközöket, hogy azt beszerezhesse? Hol vegye a szalmát, a melylyel pótolhassa a szénát? Hol vegye a szecskavágót, hol vegye a füllesztőkészülék felállitásához szükséges eszközöket és területet, időt és erőt? Mit fülleszszen ott, a hol nem teremnek az u. n. szalmás takarmányok?

Ez a kérdés nem helyi érdekü. Ez a kérdés országos jelentőségü. A különbség csak abban van, hogy egyes vidékeket erősebben, másokat gyengébben sujt cz a csapás, ahhoz képest, a mint az erők elhelyezése és megoszlása fennáll, a szerint, a mint a vidék erősebb vagy gyengébb; a gyengébbet erősebben sujtja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És most, t. ház, egy kérést intézek a t. miniszter urhoz; azt a tiszteletteljes kérést intézem hozzá, hogy tegyc konsziderácziő tárgyává a következőket. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszter ur előde, vagy helyesebben: a magyar törvényhozás hozzájárulásával a földmivelésügyi miniszterium czen gazdasági érdekek fellenditése végett szükségesnek és helyesnek látta egy, az állam alkotmányához hü, idegen ajku, de magyar érzelmü népnek gazdasági felsegélyezésére akcziót inditani, a mely akczióról én ugy e házban, mint a házon kivül mindig csak a legnagyobb elismerés hangján nyilatkoztam akkor is, a midőn a mostani vezetőséget megelőző vezetőség idejében nem min-

denben osztottam a kisérletezés stádiumában tett intézkedéseket, a mely akcióról ma, a midőn már az u. n. gyermekbetegségeken jóval túl vagyunk, a midőn az akczió élén egy kiváló szakértelmet és kiváló szivjóságot magában egyesitő vezető áll, a legnagyobb elismeréssel nyilatkozhatunk. Vajjon azon akczió keretében nem tehetne-e a t. miniszter ur kisérletet egy kipróbált szakerőkből álló testülettel, azon irányban, hogy ugyanazt a szarvasmarhaállományt, a melyet nyáron u. n. bárczás legeltetéssel a havasokon tartanak el, istállóztatás végett nem lehetne-e bizonyos góczpontokra berendelni, illetőleg lehetővé tenni azoknak, a kiknek erre módjuk nincs, hogy ott bizonyos csoportositott helyeken állatállományukat megfelelő magas áron ugyan, de mégis relative elég olcsón beszerezhető, mert tömegesen beszerzendő takarmány felhasználásával megmenthessék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A kérdés nem oly könnyű és nem is kérem, hogy erre rögtön válaszoljon a miniszter ur, — nem azért, mintha a t. miniszter urnak nem állana módjában erre azt mondani, hogy: igenis, kisérletet teszek ez irányban, mert a kivitel előtt nehézségek nem állanak; hanem azért nem kivánom, hogy a miniszter most rögtön válaszoljon és határozott állást foglaljon, mert nagyon jól tudjuk, hogy abban a perczben, a midőn a magyar kormány egy tagja ilyen irányu kijelentést tesz: a nyomorral üzérkedők tömege lesben áll, és az állammal, mint vevővel szemben, nem tekintve azt, hogy itt a nyomor kizsákmányolásáról van szó, a lehető legmagasabb fokú túlcsigázott spekuláczióval áll utjába a megvalósitásnak. *(Ugy van!)* De a midőn arról van szó, hogy egy nagy vidék állatállománya van veszélyben, oly mértékben, hogy az esetleg pótolhatatlanul el fog veszni; a midőn az illető vidéken sem szalmát, sem más széna- és sarjupótló takarmányt beszerezni nem lehet; a midőn a közelből sem kicsinyben, sem nagyban az egyes ember erejének fogyatékossága miatt ezeket be nem szerezheti; a midőn ilyen kérdésről van szó: azt hiszem, hogy igenis kötelességünket teljesitjük, ha a nyilvánosság elé viszszük ezen fontos kérdést, és a t. kormány figyelmét az intézkedés szükségességére oly időben hivjuk fel, a midőn még együtt vagyunk és számon is kérhetjük a törvényhozásban a szükséges intézkedések megvalósitását. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezt akartam a t. miniszter ur szives figyelmébe ajánlani. Egyébként kijelentem, hogy én a földmivelésügyi tárcza keretében felmerülő kiadások fedezésére szükséges összegeket a legnagyobb készséggel szavazom meg, ha a kormány iránt politikailag bizalmatlansággal viseltetem is és ha gazdasági politikájával egyetérteni nem is tudok.

Most még csak egyet kivánok megjegyezni. *(Halljuk!)* A t. miniszter urnál, azt hiszem, készen van a válasz, de nem tudom, szabad-e ebben a kérdésben válaszolnia. A t. ház napjai a szünet előtt meg vannak számlálva. Egy állammal fennálló viszonyunk — nem mondom, hogy szerződéses viszonyunk, félig-meddig azt is mondhatnám, hogy törvénytelen viszonyunk — szeptember elsején lejár, hatályát veszti és egy uj viszonynak kreálásáról lesz szó. A t. miniszter urnak talán nincs hozzá jogosultsága, de a magyar bortermelő közönségnek van joga arra, hogy egyszerűen, minden bővebb indokolás nélkül feltegye azt a kérdést: az 1904. év szeptemberén túl kell-e félnie a magyar gazdaközönségnek attól, hogy az olasz bor, az ez évi olasz termésű bor ismét nyakára fog zúdulni, igen vagy nem? Nem kérdezek egyebet semmit. A magyar gazdaközönség tudni fogja a maga teendőit ehhez képest igazitani. De nem szabad bizonytalanságban hagyni azt a gazdaközönséget, a melynek 4 millió hektoliter bortermelése előállitására a magyar kormány olyan hathatós eszközöket nyujtott annak idején és a melynek értékesitése megkönnyitése szempontjából az előadó ur szerint mindent megtett a kormány, mert azt hiszem, hogy annak joga van követelni, hogy idejekorán tájékoztassák: mit kell tennie az ez évi bortermelésével, a mely, hogy ha el nem szárad, igen jelentékenynek igérkezik.

Ezeket kivántam a t. miniszter ur figyelmébe ajánlani. A magam részéről a részleteknél nem kivánok felszólalni, bocsánatot kérek tehát, hogy ezen részletesnek látszó kérdéseket itt hoztam fel. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra következik?

Rákosi Viktor jegyző: Molnár Ákos!

Molnár Ákos: A képviselőház tárgyalásának idejét nem akarom kimeriteni és tudva azt, hogy a t. földmivelésügyi miniszter ur szintén fel kiván szólalni, az általános vitánál kivánom észrevételeimet elmondani, hogy együtt legyen alkalma a miniszter urnak ezekre esetleges megjegyzéseit megtehetnie. Bár nagy örömmel látom, hogy a földmivelésügyi tárcza jelenlegi vezetőjének, mint a becsületes munka és szorgalom emberének, az összes közgazdasági ágazatokban oda irányuló törekvése nyilvánul meg, hogy országunk termelőképességét fokozza, mindazonáltal köteles őszinteséggel kell kijelentenem, hogy hibáztatom a földmivelésügyi kormány eljárását. Hibáztatom azért, mert nélkülözi a szükséges körültekintést és nem alkalmazkodik költségvetésében a gyakorlati élet követelményeihez. A ki egészen tárgyilagos szempontból itéli meg ezt a költségvetést, azt látja, hogy a földmivelésügyi miniszterium költségvetésén tényleg nagy ügybuzgalommal és teljes odaadással dolgoztak, de ezen költségvetés szerint eredményes munkát elérni nem lehet. Nem lehet pedig azért, mert ezen legfontosabb közgazdasági tárcza csak egyoldalu kisérletezés tárgya és épen ugy, mint a kereskedelemügyi tárcza is azon gazdasági irányzatot követi, a mely hazánknak ugy köz-

gazdaságilag, mint politikailag már olyan sok kárt okozott.

Nem tagadom, hogy a földmivelésügyi miniszterium költségvetése számolt az ország közgazdasági és financziális viszonyaival. Nem vitatható el az sem, hogy a közgazdasági ágazatok minden egyes részére kiterjeszkedőleg bizonyos becsületes, jóakaratu szándék nyilvánul meg az egyes tételeknél. De ez a szándék még nem elég. Ez még eredményre nem vezethet és épen ezért, *(Halljuk! Halljuk!)* mert sok oly intézkedésre volna szükségünk, a mely ezen szándékot azután kellő eredményre is vezethetné és viszont, ezzel szemben sok oly intézkedés van a költségvetésben, a melyre az egyes gazdasági ágazatok jelenlegi állapotánál fogva abszolute szükségünk nincs, én ezt a költségvetést már csak általánosságban sem fogadhatom el és pedig nemcsak pártállásomnál fogva, hanem szigoruan, tisztán, tárgyilagosan birálva nem fogadhatom el a költségvetést azért, a mi benne van, de azért sem, a mi belőle hiányzik. A földmivelésügynek csak egy részével, a szőlészet és borászat kérdésével kivánok ezuttal behatóan foglalkozni. Oly kérdés ez, melyet már számtalan alkalommal megvitattunk.

Tudott dolog az, hogy mily fontos közgazdasági kérdés rejlik ebben, a mikor hazánk gazdasági fejlődéséről és felvirágozásáról van szó. Épen erre az ágazatra nézve fordulnak elő a legnagyobb disszonancziák a költségvetésben és a költségvetés e tétele késztet engem leginkább arra, hogy a költségvetést el ne fogadjam. Ezen költségvetés ugyanis nem alapszik a tényleges állapotoknak szakavatott és szakszerű tapasztalatokból meritett helyes megitélésén, mert hiszen egyes, lényegtelen eltérésektől eltekintve, csupán hasonmása az előző költségvetéseknek. Pedig egy bölcs kormányzatnak megváltozott, haladott, fejlődött viszonyokkal szemben arra kell törekednie, hogy ezekhez alkalmazkodjék és a szükségletek mérvéhez képest illeszsze be a költségvetésbe az egyes tételeket.

Ha valami, ugy a szőlészet az, a mely Magyarországon jelentős fordulat előtt áll. Egészen uj feladatokkal állunk szemben e téren és itt is czéltudatos közgazdasági politikát kell folytatnunk.

Hogy röviden rátérjek a dolog genezisére, felemlitem, hogy maholnap elérjük azt a bormennyiséget, a melyet a filloxera előtti időkben értünk el, sőt, minthogy ujabb területeket is vontak szőlőmivelés alá, aggódnunk kell, hogy talán túlprodukczió is fog bekövetkezni. Nagyon rövidlátó politika volna tehát az, melyet ma az a szempont vezetne a földmivelésügyi költségvetés összeállitásánál, hogy csak a bortermelés fokozására törekedjék és a borértékesités terén semmit sem tegyen.

Ebben a tekintetben üdvözlöm a földmivelésügyi kormányt, mert ez felismerte, hogy uj feladatok előtt állunk, és ezért uj eszközökről kell gondoskodnia. Az a földmivelésügyi kormánynak érdeme, hogy a bortértékesités tekintetében is kezdeményező lépéseket tett. Sajnos, hogy én ama lépések tekintetében, a melyeket a kormány választott, nem követhetem a kormányt, sőt ellenkezőleg, mondhatom, szerény nézetem szerint, a mely azonban nagy utánjárás és gyakorlati tapasztalatokon alapul, hogy az az ut, a melyet a kormány a szőlőgazdaság felvirágoztatása érdekében követ, ez nem az igazi ut. Hogy odajutottunk ma, hogy borgazdaságunk a borfogyasztás óriási csökkenése és a bor értékesitésének akadálya előtt áll, ez — nem akarok rekriminálni, volt alkalmam annak idején a mult földmivelésügyi kormánynyal szemben a leghatározottabban és a legnyiltabban kifejezni — oly mulasztások következménye, a melyek terhelik a kormányt, terhelnek egyes szakembereket, de a melyekben maga a társadalom is hibás volt, sőt tovább megyek: a törvényhozás kellő ellenőrzésének hiánya és a törvényhozásnak e tekintetben annak idején tanusitott csekély óvatossága is hiba volt: mindezekben a dolgokban ma rekriminálni felesleges. Ezek voltak okozói annak, hogy borgazdaságunk a borfogyasztás csökkenése és a borfogyasztás értékesitése tekintetében ma óriási akadályok előtt áll. Most tehát kétszeres erővel kell odahatnunk, hogy ezeket az akadályokat leküzdjük, hogy borfogyasztásunk emelését eszközöljük és boraink értékesithetését ugy belföldön, mint külföldön exportképesség által emeljük és azzal az óriási veszélylyel szemben, mely bennünket e tekintetben kisér, fel legyünk idejében kellően fegyverkezve.

És, a mint emlitettem, a földmivelésügyi kormány e tekintetben csakugyan már a költségvetésből kitetszőleg kezdeményező lépéseket igenis tett. Hogy mit tett, ezzel kivánok rövid ideig foglalkozni és különösen a földmivelésügyi kormánynak egy, a költségvetésbe beillesztett tételével, a mely szerint a borforgalom emelése és a borkivitelünk utjának egyengetése czéljából az országos mintapincze, pinczeegyletek és szövetkezetek czéljaira az 1903. évben engedélyezett 4040 korona emelésével az idén 62.000 korona irányoztatott elő. Ezen kiadási többletet a földmivelésügyi miniszterium költségvetése azzal indokolja, hogy Budapesten központi borértékesitő szövetkezet felállitását czélozza, vagyis jobban mondva ilyen irányu akcióhoz, mely borértékesitő szövetkezet létesitésére vonatkozik, a kormány 200.000 koronás üzletrészvény jegyzésével, vagyis a részvénytőke egyharmad részével kiván hozzájárulni. Ezen alapitási tervezet első hozzájárulása ez az 5000 korona, a mi a költségvetésbe be van állitva és a mely három éven keresztül ugyanennyit tenne ki. Távol álljon tőlem még annak a vélelme is, mintha engem ennek helytelenitése tekintetében más egyéb vezetne, mint a tiszta igazság érzete és hogy én e tekintetben a földmivelésügyi miniszter ur el-

járásának, a midőn 200.000 koronával akar ezen szövetkezethez hozzájárulni, nemes intenczióját kétségbe vonnám. Elismerem ismételve, hogy helyes; történjék valami a bor értékesitése tekintetében, de el nem hallgathatom azokat az aggályaimat, a melyekkel ezen szövetkezetnek ilyen módon, állami pénzen való segélyezésével szemben viseltetem, a melyek engem a segélyezés ezen módszerére nézve eltöltetnek.

Eltekintve attól, hogy a bor nem alkalmas áruczikk arra, hogy szövetkezeti uton hozassék forgalomba, mert a borkereskedelem sokkal jobban teljesiti hivatását, mint egy ilyen szövetkezet, mert a kereskedelem sokkal fürgébb, mint a szövetkezeti intézmény, a melynek igazgatósági, választmányi határozattal, részvényjegyzésekkel járó kötelezettségei mellett, azt hiszem, világos, hogy mig ezek a dolgok nagy apparátussal működnek . . .

Ugron Gábor: A borpancsoló kereskedők számára ne vegyük el a bort a néptől! Védjük a népet, ne a kereskedőt!

Molnár Ákos: Ha t. képviselőtársam szives lesz meghallgatni, meg fogja később látni, hogy én semmiféle borpancsolót és ilyenféle dolgokat nem védek. Nagyon csodálkozom a közbeszóláson . . .

Ugron Gábor: Én meg azon csodálkozom, hogy szélsőbaloldali ember a borkereskedőt védi a néppel szemben.

Molnár Ákos: Én a borkereskedőt ma még nem is emlitettem egy szóval sem.

Ugron Gábor: Látom, mi a czél!

Molnár Ákos: T. képviselőtársam mély belátással bir a czélok megitélésénél, de mégis bizza azt rám, hogy milyen konzekvenciát fogok levonni abból, a mit most felállitottam.

Nem akarom senkire véleményemet ráoktrojálni, de nézetem szerint a bor legkevésbbé alkalmas áru szövetkezeti uton való forgalomba hozatalra. Erre nézve példákat is tudok felhozni. Németországban a Rajna mentén egymásután alakultak ilyen szövetkezetek, de ezek egyre-másra tönkrementek, mert nem voltak képesek prosperálni. Ma is csak egy ily szövetkezet van Svájczban, a mely csakis a roppant nagy turistakirándulásoknak és az idegenforgalom által elért eredményeknek köszönheti mai fennállását. Példára hivatkozom e tekintetben — mondom — és ebből is levonni a konzekvenciát. Speczialisan egy központi borértékesitő szövetkezetet alakitani akkor, mikor nincsenek meg annak létfeltételei, a vidéki szervezetek, nem volna helyes, mert ilyen körülmények közt mikor nincs vidéki szerv, a mely egy központot van hivatva táplálni, akkor egy központra sincs szükség. Hiszen mirevaló a központi pinczeszövetkezet, mikor nincs vidéki szervezet, hogy a központba befolyjon a vidéki szervezet által elért borforgalom és mindaz, a mi egy központi szövetkezet létesitéséhez szükséges?

Nem akarok részletesen belebocsátkozni annak az alapszabálytervezetnek birálatába, a melyet a földmivelésügyi kormány már egy ankéten is tárgyaltatott és a melyet, azt hiszem, képviselőtársaimnak is megküldött, de igenis az ellen tiltakoznom kell épen mint a nép képviselőjének és a nép érdekei megvédőjének, hogy állami pénzek olyan czélokra fordittassanak, a melyek nem felelnek meg a czél megvalósitására szolgáló eszközöknek, a melyek nem felelnek meg a borértékesités felvirágoztatásának, sőt ellenkezőleg — a mint beszédem további folyamán bátor leszek kimutatni — arra csak károsan hatnak vissza.

Méltóztassanak végigolvasni a szaklapokban és a napisajtóban ezen tervezettel kapcsolatosan megjelent szakvéleményeket és kritikákat; ezekből azt lehet látni, hogy a borértékesitő szövetkezetek tekintetében a kormány akcziójára nézve nem lehet semmi egyebet felhozni, mint a dicséretreméltó szándékot.

Ugron Gábor: Dicséretreméltó tett is az.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Az eredmény majd megmutatja.

Molnár Ákos: Ez a terv nézetem szerint elejtendő.

B. Kaas Ivor: A borkereskedők érdekében ejtendő el?

Molnár Ákos: Megmondom azt is, hogy miért ejtendő el. Elejtendő azért, mert már magában véve ez az egy dolog alkalmas arra, a mi minden gazdasági ágnál igen fontos tényező, hogy a termelő és a kereskedő harmonikus együttmüködését képes legyen megvédelmezni. A földmivelésügyi miniszter ur azon az ankéten ki is jelentette és ezt előre is bocsátotta, hogy nem kivánja ezzel a borkereskedelmet, a borgazdasági kérdésnek ezen másik fontos faktorát érinteni. Ez igy mondva nagyon szépen és megnyugtatólag is hangzik. Mit ér azonban az, ha valóban czélra nem vezet? Sőt ellenkezőleg — és most már igenis a borkereskedelmet is fogom érinteni — annak megrontására vezet.

Engedje meg a t. ház, hogy a tervezetnek két sarkalatos hibájára hivjam fel a földmivelésügyi kormány figyelmét. Azt csak kétséget kizárólag meg lehet állapitani, hogy ha szövetkezeti uton akarunk elérni gazdasági eredményeket és áruczikkeket forgalomba hozni, akkor a szövetkezeti alapeszmének kiindulási pontja és alapja tulajdonképen ugyebár az, hogy a kistermelőknek a helyzetén segitsünk. Ezt, azt hiszem, Ugron Gábor t. képviselőtársam sem vonja kétségbe.

Ugron Gábor: Természetes!

Molnár Ákos: Nos, t. ház, ha pedig ennek az a czélja, akkor méltóztassék azt a tervezetet is elolvasni, és akkor nem zavarna engem most minduntalan közbeszólásaival, mert ha ismerné a tervezetet, látná, hogy ez igenis lehetetlenné teszi, és teljesen kizárja a kistermelőknek, a népnek részvételét e szövetkezetben.

Ugron Gábor: Ellenkezőleg!

Molnár Ákos: Nem tudja, t. képviselőtársam, nem ismeri akkor a tervezetet kellően, ha jóhiszeműleg ezt állitja. Mert ha ismerné, akkor tudná, hogy milyen magas részvételi jegyzéstől teszik függővé a szövetkezetben csak 20 hektoliter bornak is az eladását. Ha pedig a kistermelőn nem segithetek a mai szocziálisztikus irányu világban, akkor én azt a szövetkezetet már ab ovo nem helyeslem, és nem vállalkozom arra, és arra kapható nem vagyok, hogy az állam pénzét oly intézményre forditsam, a melynek létesitése csak egyes kiváltságos osztályoknak, vagy kiváltságos gazdasági előnyökben már részesült nagyobb birtokosoknak áll a segitségére.

Ha a földmivelésügyi kormány a borértékesités előmozditásának szükségességét helyesen felfogva, ez irányban tenni akar valamit, akkor az előirányzott 200.000 korona nyujtásánál, a melyet a központi szövetkezetbe kiván juttatni, sokkal helyesebben teszi, ha annál sokkal magasabb összeget vesz fel és azt a központi szövetkezetnél sokkal fontosabb intézmény létesitésére forditja, a mely arra fog szolgálni, hogy az ország szocziálpolitikai és gazdasági érdekeire nézve is minden egyes ember meg fogja találni a maga szükségleteinek a kielégitését, és a melyet én, most már külföldi példákon is okulva, egyes-egyedül a vidéki pinczeszövetkezetek felállitásában vélek feltalálni.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Ép ugy segélyeztetnek, mint a központi szövetkezet!

Molnár Ákos: Nagyon szerény mértékben! De azon kezdem, hogy rendszeresitve és létesitve sincsenek kellő számban. Ezt az eszmét kell megragadni, mert a bor értékesitésének ez az első kiindulási pontja. Alkalmat kell adnunk annak a kistermelőnek, hogy borait az ilyen pincze-szövetkezet összeszedhesse és teljes egyöntetű eljárás mellett az egyes borvidékeknek megfelelő fajtipusát tudja megteremteni. Majd akkor azután az értékesités annak a nyomába fog lépni, a borkereskedelem majd fel fogja keresni ezeket a pincze-szövetkezeteket, mert utalva lesz rá, mert kényszeritve lesz, mert ott találja az egyöntetű fajborokat.

Ugron Gábor: A kereskedő érdeke ez!

Molnár Ákos: A kereskedő érdeke és egyszersmind a termelő érdeke is elősegittetik ezáltal. Én mint kisgazda, mint szőllősgazda örömmel fogom a pincze-szövetkezetbe beadni a boromat, ha tudom, hogy ezt a bort, mint egyöntetü fajbort ezen és ezen a vidéken kere sik, azért a borkereskedő idejön és ha biztos vagyok arról, hogy tiszta borom kerül a forgalomba és az árát is megtalálom ebben a kombináczióban. Ilyennek kell lenni egy czéltudatos politikának és ott kell orvosolni a bajt, a hol tényleg van.

Nem akarok kiterjeszkedni e kérdésnél arra, hogy a borkereskedelemnek mi az álláspontja erre nézve, de, a központi szövetkezetet támogató sajtó részéről hangoztatott általános szólamokra és bizonyos érdekkörök részéről terjesztett tendenczióz us hirekre legyen szabad megjegyeznem annyit, hogy a borkereskedelem nem azért ellenzi a borértékesitési szövetkezet felállitását, mintha konkurrencziától kellene tartania; hiszen e tekintetben elég egyszerűen csak arra hivatkoznom, hogy ez a földmivelési kormány által szubvenczionálni kivánt központi borértékesitő szövetkezet saját bevallása szerint is csak igen kicsi hányadát lesz képes Magyarország bortermelésének értékesiteni. Tehát az a borkereskedelem ebben konkurrenczíát nem láthat.

B. Kaas Ivor: De mértéket szabhat!

Molnár Ákos: De igenis, a borkereskedelem veszélyét látja ebben, mert a szövetkezet a kormány részéről nem csak egyoldalu anyagi támogatást nyer ez által, de óriási, számokban ki nem fejezhető értékü erkölcsi támogatást is, és ezen erkölcsi támogatás azt eredményezi, . . .

B. Kaas Ivor: Legyen is! Jól van! Ebben a kormánynak fogom a pártját! *(Derültség balfelől. Zaj.)*

Elnök: Kérem, ne tessék a szónokot közbeszólásokkal zavarni!

Molnár Ákos: . . . azt eredményezi, hogy arra a 60—80.000 hektoliter borra, a melyet a központi borértékesitő szövetkezet el fog adni, erre rá lesz nyomva a bélyeg, a nagy publikum igy tudni fogja azt, hogy igenis ez a bor minden követelménynek megfelel, a mire a gondosan, a jól kezelt bornak, a magyar bor hirnevének szüksége van. Ez a 60—80.000 *(Egy hang balfelől: Nyolczszázezer!)* vagy, mondjuk 6—800.000 hektoliter bor fogja ezt a kiváltságot élvezni, mig az a három-négy millió hektoliter bor, a mely a rendes borkereskedelem tárgya, s épen a kisgazda, a szegényebb nép osztály bora, ezzel szemben kénytelen lesz gazdaságilag hátrányt szenvedni.

B. Kaas Ivor: Kénytelenek lesznek nem hamisitani!

Molnár Ákos: Én nem tartom helyes politikának és helyes közgazdasági intézkedésnek azt, hogy kiragadunk az egészből egy kicsit, ennek kitüntetésével sujtva a többit, a többivel azután mitsem törődünk. Ha van mód arra, hogy egész borgazdaságunkat ugyszólván megmenthessük, — és a mint erre nézve később bátor leszek javaslatot tenni, erre van mód — akkor, azt hiszem, sokkal helyesebb dolog azokhoz az intézkedésekhez fordulni, a melyek nem szülnek disszonanczíát, a melyek az összes gazdasági tényezők között harmóniát hoznak létre. Azt mondja a kormány, hogy ezzel a 200.000 koronával nem szubvenczionálni kivánja a szövetkezetet, hanem részvényjegyzés által állami szőlőtelepein termelt borokat a központi szövetkezet alapszabályai értelmében értékesit-

hetni. Arra, t. ház, épenséggel semmi szükség nincs, hogy az állam az ő saját szőlőtelepein termelt borait egy államilag szubvenczionált központi borértékesitő szövetkezetben értékesitse, mert létezik már az államnak egy igazán minden tekintetben bevált kitünő intézménye: a budafoki m. kir. pinczemesteri tanfolyam.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Nagyon kicsi!

Molnár Ákos: Elismeri maga a kormány, hogy nagyon jó üzleteket csinál, kitünően értékesiti az állami borokat. Miután azonban a földmivelésügyi miniszter ur azt mondja, hogy nagyon kicsi, már most felemlitem, hogy az állam ott a terrasszon egy boraukczió termet létesit, a melyre fel is vettek egy bizonyos összeget, körülbelül 37.000 koronát.

Hogy ha tehát a miniszter ur egyrészt elismeri azt, hogy a pinczemesteri tanfolyamban kezelt borokat nagyon szépen értékesitheti, sőt ezt fejlesztheti és fejleszteni is kivánja: akkor teljesen felesleges és senki előtt nem indokolható az, hogy miért szubvenczionál egy másik szövetkezetet, a mely, mint előbb kifejtettem, alapszabályainál fogva is, de szocziális tekintetekben is nem felel meg és a kistermelők, tehát a magyar borgazdaközönség érdekeit nem képviseli. Hogy az állam saját szőlője és bora értékesitésére levezető csatornát teremtett, ezért üdvözlöm. Fejleszsze ezt és a mit a költségvetésbe további kiadásemelkedésekre bevett, szivesen megszavazom.

E mellett nagyon fontos és most már igazán lelkiismeretbe vágó dolog, hogy mikor én, állam, egy ilyen szövetkezetet pénzzel segélyezek és 200.000 koronát vagy akármilyen összeget erre a czélra forditok, akkor az általam ismert alapszabálytervezet egyik pontjában az foglaltatik, hogy minden egyes üzletrészjegyző, tehát minden egyes részvényes, üzletrészének négyszeres erejéig felelős az esetleges károkért. Mikor tehát, mint előbb kimutattam az állami bortermés értékesitésénél a már eddig létesitett és kitünően bevált intézményeken a pinczemesteri tanfolyam pinczéjén kivül másra szükség nincs, akkor, mint állam, olyan szövetkezetet igazán nem támogathatok, a mely a felelőség tekintetében engem a többivel, a részvényesekkel egyenlően terhel és az esetleges hiányokért engem, az államot, egy millió koronáig felelőssé tesz. Tehát a 200.000 koronát ennek a szövetkezetnek létesitésére már ebből a szempontból sem szavazhatom meg.

Hogy az állam egyrészt a pinczemesteri tanfolyamon borait saját beismerése szerint értékesitheti; s hogy mégis egy uj intézmény felállitásához nagyobb összeggel járul, továbbá a pinczemesteri tanfolyamot egy árverési teremmel törekszik kibőviteni és hogy igy három esetet jelöl meg a költségvetés az állami szőlők eladására alkalmas levezető csatornának: én azt látom, hogy ezen tételek beállitására okul nem fix és meghatározott, hanem ötletszerű intézkedések szolgáltak. Már pedig én azt hiszem, hogy a midőn ilyen fontos kérdésről van szó, akkor ötletszerűleg, rendszertelenül a költségvetést összeállitani nem lehet. Én azt a jó szándékot, a mely a földmivelésügyi miniszter urban megvan, végtelenül értékesnek tartom ugyan, különösen a jövő szempontjából, de kérve kérem, hogy ebben az ügyben ne kövesse az előző kormányok példáját, hanem egy határozott irányt és rendszert tartva szem előtt, e kérdés eldöntésénél olyan irányzatot kövessen, a mely nem sért egy gazdasági ágazatot sem, hanem a mely az összetartozást, az egyöntetűséget és a haladást tüzi ki gazdasági irányzatául és programmjául.

(Az elnöki széket Perczel Dezső elnök foglala el.)

Van azután több olyan tétel, a mely tulajdonképen nem szükséges, de bent van a költségvetésben, viszont vannak szükséges kiadások, a melyek ottan nem szerepelnek. Csak egy pár ilyen dolgot fogok felemliteni. Ma már teljesen felesleges az állami oltványtelepen az oltványtermelésnek további fokozása. E tekintetben a földmivelésügyi kormány egyszerűen csak a multat követi. Oltványtelepeink dicséretreméltó hivatást teljesitettek borgazdaságunk terén, mindnyájan érezhetjük áldásos hatásukat, de mindnyájan tudjuk azt is, hogy borgazdaságunk felvirágoztatására mennyit tett a kormány azzal, hogy ilyen szépen létesitette az oltványtelepeket. Azonban ma már, a mikor szőlőterületeink nagyobb része be van ültetve, egyáltalában nem szükséges az oltványtelepekre nagyobb összeget felvenni, ezeket az oltványtelepeket fejleszteni és fentartani. Ezen oltványtelepek fentartása mintegy félmillió korona deficzittel jár. Nem hibáztatom én ezt, sőt természetesnek tartom, hogy deficzittel járjon, de azt tartom, hogy mindezen kiadások sokkal jobban volnának fruktifikálhatók és maga a terület is, ha azok egyéb gazdasági ágak művelésére használtatnának fel. Én tehát ezen szőlőoltvány-telepeket akkor, a mikor magánvállalkozás utján is elérhető a szükségletek fedezése, nem tartom szükségesnek; hiszen 150 koronáért ezret lehet kapni; az államnak pedig — méltóztatnak tudni — ez a mennyiség több, mint ezer koronába kerül.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Az nem lehet!

Molnár Ákos: Én több oldalról lévén informálva, sikerült nekem ezen dolgokat megtudnom. A csálai-baraczkai telepeknél eszközölt megtakarításból évente 460.000 korona állhatna rendelkezésünkre, ha e telepeket megszüntetnők. Én nem mondom, hogy ezek a telepek eddig nem voltak nagyfontosságnak, de ma ezekre már nincs szükség. *(Ellenmondások.)*

Bocsánatot kérek, méltóztassanak ezen kérdés mélyére hatolni és meg fognak róla győződni, hogy ma nem oltványtelepekre van szükségünk,

hanem hogy legnagyobb szükségünk van boraink értékesithetésére, mert igen nagy a termelés. Ezen okból az oltványtelepek fokozását és fejlesztését tovább folytatni abszolute nem szükséges és igy nem kell azt a költségvetésben olyan nagy összeggel dotálni.

Nagyon fontos intézmény lenne, igen jól megfelelne a közszükségletnek egy, a vidéken felállitandó pinczeszövetkezet, a melynek azonban nem lenne szabad borkereskedelemmel foglalkozni. De minthogy az ilyen pinczeszövetkezetek felállitása még nem tekinthető olyan intézménynek, a mely teljesen és végleg megoldaná a bor értékesitésének főfeladatát is, egy második nagyfontosságu intézményt ajánlanék a földmivelésügyi kormány szives figyelmébe és ez boraink minőségének javitása.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Meglesz!

Molnár Ákos: Igen fogok örvendeni, ha meglesz, és a mint ma teljes elismeréssel vagyok a kormány minden intézkedése iránt, annak idején is minden tartózkodás nélkül fogom e feletti örömömet itten kifejezni. Remélem tehát, mert látom a jó szándékot, hogy ez meg fog történni. Szükséges azonban, hogy a szüret idején e czélból elég szakközeg álljon rendelkezésére a vidéki kisbirtokosnak, a szőlős parasztgazdának. Ez oly óriási fontosságu kérdés, hogy, mondhatnám, világkereskedelmi exportképességünknek ez a csirája, ez az alapja, ez a lényege. Ez által az a kistermelő elsajátitaná a helyes pinczekezelés szabályait, a melyekről a magyar embernek fogalma sincs. Hogy többet ne mondjak, még nagyobb birtokosoknál is azt tapasztaltam igen sok borvidéken való utazásaim alkalmával, hogy a hordók százával végig penészesek, pedig nagyon jól tudjuk, hogy az a külső penész, a mely a hordón kivül lerakodik, ha beültetik csiráját a borba, ott tovább terjed és ennek következtében majd olyan bort fogunk kapni, a mely nem lesz alkalmas a borkereskedelemben a forgalom továbbfejlesztésére.

Fontos intézkedés volna továbbá, s ezt is ajánlanám a t. kormány figyelmébe, a helyes erjesztés meghonositása, a mely kérdés tekintetében a központi szőlészeti kisérleti állomás mindig dicsérendő működést fejtett ki. Ezt az intézkedést fejleszteni kivánnám, és pedig nemcsak itt Budapesten, a központban, hanem ezt egyes vidékekre is ki akarnám terjeszteni, és pedig a következő módon: *(Halljuk! Halljuk!)* E kisérleti állomás közegei szakczikkeikben, népszerű stilusban, könnyen megérthető módon hoznák nyilvánosságra azon kérdéseket, a melyek a helyes erjesztés módjaira vonatkoznak. Esetleg az állam vehetné kezébe ezt az ügyet, és talán erre lehetne a költségvetés egyes tételeiből eredhető megtakaritásokat forditani, hogy ilyen népszerű előadások és nyomtatványok terjesztése által honositsuk meg az e téren szükséges ismereteket. A mi népünk nagyon szeret olvasni és tanulni, és ha valamit kezéhez kap, azt el is olvassa és okul is rajta. Saját tapasztalataim alapján beszélhetek. Van egy falusi parasztvinczellérem, a ki nagyon szivesen lát, hall és tanul, és a mit megtanult, azt nálam fruktifikálja.

Ezt a kérdést is nagyon ajánlom a t. földmivelésügyi kormány figyelmébe.

Ezenkivül van egy ügy, a melyért privátim kell köszönetet szavaznom a t. földmivelésügyi miniszter urnak, mert velem tette ezt meg és ez az, hogy a talajvizsgálatokat is népszerüsitette. Miután saját tapasztalataimat adhatom elő a t. ház előtt, talán nem lesz érdektelen, ha elmondom, hogy saját szőlőtelepemen olyan talajra bukkantam, a hol semmiféle eddig létező ripária nem tudott megélni. Akkor privátim a földmivelésügyi miniszteriumhoz fordultam. Dobokay miniszteri tanácsos ur volt szives szakközeget bocsátani rendelkezésemre. Különben köztudomásu, hogy mindenkinek szivesen állanak a miniszteriumban rendelkezésére. Ma azon a telepen virágzó szőlőtermelés van. Én nagyon sok olyan helyet ismerek az országban, a hol kivész a szőlő, vagy silány a szőlőtermés, a paraszt gondolkodik rajta, beszéli ezt, beszéli azt, bogárnak tulajdonitja a bajt stb, mert nem tudja azt, hogy e talajnak vegyi összetétele olyan, hogy nem tűri meg ezt a vesszőt, nem ismeri fel a bajnak igazi okát. Én nagyon fontosnak tartanám, hogy a földmivelésügyi kormány e tekintetben is arra az álláspontra helyezkedjék, hogy a termelőközönség ma már ne legyen kényszeritve hiábavaló költségekkel éveken át kisérletezni, — és a végén mégsem képes eredményhez jutni — hanem a kormány e tekintetben épen az ilyen talajvizsgálatoknak elősegitése és olcsóbbá tétele által igyekezzék ezeken az állapotokon javitani.

Mindezen kérdésekkel itt, vita során, behatóan foglalkozni nem lehet, de mégis két fontos tényezőre fel kell hivnom a földmivelésügyi kormány figyelmét, melyek a borértékesités előmozditása tekintetében nézetem szerint igen fontosak. Egyik az áralakulás kérdése. Magyarországon boraink árát két fontos tényező lenyomja és itt csak per tangem emlitem, miután szorosan véve a földmivelésügyi kormány költségvetésének tárgyát nem képezi, hogy ezek egyike a bornak vámkedvezményes beözönlése. A másik pedig a boritaladó. Kérem a kormányt, miután ingerencziája van erre a szerződésre, a mely Olaszországgal, de még Németországgal is megkötendő lesz, hogy e tekintetben minden befolyását érvényesitse ugy a borvámkedvezmény megszüntetése, mint a boritaladó leszállitása, sőt megszüntetése tekintetében, mert ez a magyar szőlősgazdák egyik legnagyobb követelménye és ugyszólván azok létfeltételét képezi. De ha már a külföldi borok behozatalát és igy a borvám-szerződéseket emlitettem, akkor ezzel kapcsolatban fel kell még

hivnom a kormány figyelmét egy igen sajnos jelenségre, a mely ránk nézve igen fontos.

Rámutatok itt egy Németországban — nem régen — 1901 május 29-én kelt német birodalmi törvénynek helytelen intézkedésére. A mennyiben szerződési tárgyalásaink most folynak Németországgal, a földmivelésügyi kormány most lehet azon helyzetben, hogy erre figyelmét irányitsa és szintén egy óriási fontosságu kérdésben biztositsa borgazdaságunk jövőjét. A német birodalmi törvényhozás alkotott egy műbortörvényt, mely csak német származásu borokra kötelező, sőt egész határozottan a mi borainknak és a beözönölhető külföldi boroknak kiszoritására irányul, s a melyben ránk nézve óriási nemzetgazdasági sérelem rejlik, a mennyiben megengedi, hogy magyar borokat különböző uton' és módon készitsenek. Mivel pedig az illető törvény 3. §-ának 3. pontja értelmében a külföldi termelésü csemegeborok elnevezése alatt tokajit is árulnak, ez az intézkedés különösen a tokaj-hegyaljai bortermelést sujtja, a mennyiben megengedi, hogy ezek az italok forgalomba hozhatók, hogy ha azok aszaltgyümölcsből, gyümölcskivonatból, vagy forrázás utján nyert gyümöleslével és megfelelő alkohollal kevertetnek. Igy aztán nagyon könnyü dolog Ugron Gábor t. képviselő urnak odavágnia, hogy: »borpanesolás«. Roppant hangzatos szó az, hogy borpanesolók a borkereskedők. De hát ezeket is a magyar borkereskedők viszik ki? Ezt az idézi elő, hogy a német birodalmi törvényben nincs erre nézve tiltó intézkedés és azért ott, természetesen a mi óriási kárunkra, előállitják a tokaj-hegyaljai borokat. Ez az oka annak, hogy abból a nagy kivitelből, a mely az előtt volt Németországba, ma már nincsen semmi.

Ebben a tekintetben a földmivelésügyi kormány tehetne valamit, és oda hathatna, hogy a német birodalmi törvényt ugy módositsák, hogy e műbor-törvénybe foglalt tiltó intézkedés a magyar borokra is kiterjesztessék. Semmi akadályát sem látom annak, hogy egy kormány, a mikor saját országa érdekeinek megvédését vámtárgyalásoknál szem előtt tartja, fölveszi az ellenféllel erre nézve a harczot, mert ez harcz és a szerződés megkötésénél ezt is egyik döntő sulyu kérdésnek tekinti. Épen ezért ismételten ajánlom ezt a t. kormány figyelmébe.

De vannak még egyéb fontos tényezők is, amelyek a borárakat évről évre tetemesen nyomják. Ilyenek elsősorban a kellő szakértelem hiányában előállitott tömegborok. Ezek rendesen rosszul kezelt vagy rosszul szüretelt szőlők rossz terméseinek eredményei. Ezen borokat »ausschussboroknak« szoktuk nevezni. Ezeknek a boroknak levezető csatornákat kell biztositani, és ezért lehetővé kell tenni, hogy, és ezt egy helyes és czéltudatos földmivelési kormányzati politikától el is lehet várni, e bor ipari czélokra felhasználtassék. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Szentiványi Gyula: Ezet lesz belőle!

Molnár Ákos: De lesz konyak is. Ebben a tekintetben arra kérném a t. kormányt, hogy miután e borok igen kellemetlenül zavarják és befolyásolják a piaczi árakat, sőt azok a jó borok áralakulására is nagy befolyással vannak, ezen árrontó és évenkint nagy tömegben piaczra kerülő boroknak levezetésére a konyak-ipar czélszerű és észszerű támogatásával hasson oda a kormány. Másik nagy árrontó körülmény a hordóhiány, a mi egész Magyarországon ugyszólván általános. E mellett szinte kivétel az a hordó, a mely nem rossz és nem büdös.

Barabás Béla: Ez a kezelés hibája!

Molnár Ákos: A hordókezelés kérdését a pinczekezeléssel kapcsolatban kivánom megoldani. De a hordóhiány nagyfontosságu tényező. A borgazdaságra nézve rendkivül fontos, hogy legyen elég hordó, ma azonban nagy a hiány, a mi nagyon természetes, mert egyrészt a filloxera-járvány bekövetkezésével a hordók tönkre mentek, másrészt pedig azon óriási költségek miatt, a melyek a rekonstrukczió nyomában jártak, nem volt képes nemcsak a kis, de a nagyobb gazda sem kellő mennyiségü hordót beszerezni. Erre még ma sem képes, mert még ma sem vagyunk abban a helyzetben, hogy kellő mennyiségü hordóink legyenek, minélfogva ugy a termelő, mint a kereskedő, hordóhiányban szenved. Hogy ezen segitsünk, ez két szempontból nagyon fontos körülmény. Először is a hordóhiány hat az áralakulásokra és azt eredményezi, hogy boraink minősége is változik, mert ha valakinek szüret idején nincs kellő számu hordója, kénytelen eladni mustját azon az áron, a melyen azt a borkereskedő megveszi. Viszont, ha nem adja el és spekulálni kiván vele, akkor fűhözfához kapkod, mindenféle hordóba szüri le borát, nem vizsgálja meg lelkiismeretesen a hordót, a mi azután teljesen tönkreteszi magát a bort is. Ez azután a magyar bor jó hirnevére van igen káros hatással.

A hordóhiányon segitendő, egy, azt hiszem, igazán jogosult szemrehányást teszek a t. földmivelésügyi miniszter urnak. Társadalmi uton ugyanis közintézmények létesitését nem szabad megakadályozni, hanem azt segiteni kell, hiszen minden intézmény elömozditandó, még ha a jogos kritika határán túl nem menve gyakorol is kritikát a földmivelésügyi és más kormányzatokkal szemben. A földmivelésügyi tárczánál lehetett leginkább tapasztalni, hogy egyes dolgok sokszor országos mozgalmat idéztek elő, s hogy egyes kérdéseknek, minő a borászat kiemelése, csak hasznára vált magának a borgazdaságnak. Az olasz borvámklauzula elleni nagy harczban láttuk azt, hogy a kormány nem maradt egyedül a magyar borérdekek megvédésénél, hanem a kormányt egy erős magyar közvélemény késztette és készteti ma is arra, hogy a tárgyalásokat Olaszországban mai napig is huzza és halaszsza. Ebből láthatjuk, hogy a kormánynak nincs szabad keze, mert háta mögött egy nagy közvélemény

áll. Igy van ez más téren is. Igy alakult az első magyarországi bortermelők és borkereskedők szövetsége, a melynek én vagyok egyik szerény elnöke. Itt előhozták a hordóhiány megoldásának kérdését és szövetségünk ebben alapos előtanulmányt végzett, sőt magam is jártam Francziaországban ebben a dologban. Ezért kértem az előző földmivelésügyi kormányt, hogy szövetségünket támogassa erkölcsileg és anyagilag is egy bizonyos tanulmányuttal, a melylyel különben a költségvetés egyes tételeinél találkozunk is, mint dologi kiadásokkal.

Darányi Ignácz volt földmivelésügyi miniszter ur a hordóhiány pótlására vonatkozó eszmémet helyesnek találta és szövetségünknek anyagi segélyt is nyujtott egy nagy külföldi tanulmányutra, a melyet szövetségünk egyik vagy másik szakembere volt elvégezendő, s a melynek czélja az volt, hogy a Francziaországban divó és már nagy sikereket elért »Országos Hordókikölcsönző Intézet«-et honositsuk meg nálunk is, mert ebben nagy gazdasági erő rejlik. Ha lesz az országban egy hordókikölcsönző intézet, hogy olcsó árak mellett, a melyek a tömeges igénybevételnél biztosithatók, hordókat jó minőségben szolgáltat, mint gazdasági vállalat is, de egyébként is az ország gazdaközönségére nagyon fontos tényező lesz. Mondom, t. ház, nagyon fontos lett volna — ennek az intézménynek lemásolása és a mi viszonyainkra való alkalmazása mellett — egy ilyen országos intézménynek a földmivelésügyi kormány kellő támogatásával való létesitése.

El is értük azt, hogy az előző kormány e tekintetben a legnagyobb jóakaratot tanusitotta, de a t. földmivelésügyi miniszter ur, nem tudom mi okból — mindenesetre elvei ellenére lévén, a mit szintén nem helyeselhetek — ezt az előde, Darányi Ignácz volt földmivelésügyi miniszter ur által tanulmányi czélra kiutalt összeget betiltotta, és egy szép napon, a midőn már majdnem utnak indultak és a három szakközeg vasuti jegyei is megvoltak, jött hirtelen egy ukáz, hogy ezen kiadás dologi kiadásokra forditandó, hogy a szövetség azt igy számolja el. Méltóztassék megnézni, t. ház, vajjon a költségvetésben dologi kiadások czime alatt nincsenek-e tanulmányutakra is költségek felvéve? A legnagyobb tisztelettel hajlom meg a t. földmivelésügyi miniszter ur nemes intencziói előtt, de ezt a tényét soha helyesnek nem tarthatom, s a melyet itt a parlamentben kell, hogy elintézzen a miniszter ur.

Mert ha a dologi kiadásokkal egyes intézményeken segiteni méltóztatik, akkor e tekintetben különbséget tenni nem szabad. Azt hiszem, hogy a bortermelők és borkereskedők szövetségét mindenki csak üdvözölni fogja törekvésében és csak dicséretére fog válni annak a szövetségnek, ha a harmoniának, a kellő egyetértésnek megteremtésére, e két gazdasági faktor között látszólag létezhető ellentétek eliminálására vállalkozik, és országos intézmények meghonositására való törekvésével önzetlenül szolgálni kivánja hazáját.

Én hiszem és remélem is, hogy a helyesebb információ alapján talán meg méltóztatik változtatni ezt a határozatot, és hogy valamely kezdeményezés révén e téren magától a miniszteriumtól is várhatunk egyet-mást. Mindenesetre elvárom, hogy egy országos hordó-kikölcsönző intézet felállitását, vagy egyelőre legalább ezen kérdés tanulmányozását a földmivelésügyi kormány programmpontjai közé fel fogja venni, mert ettől nagy sikert és hasznos eredményt remélek.

Nagy mulasztást követett el a földmivelésügyi kormány Magyarország bortermelő közönségével szemben, a midőn azt agrárkölcsönökkel nagy termelésekre, befektetésekre, szőlőültetésekre buzditotta, de ugyanakkor nem gondoskodott arról, és e tekintetben a jelen költségvetés is csak nagyon szük körben mozog, hogy ezen most már nagy mennyiségben beültetett szőlőtelepek termékeinek értékesitése elé akadályok ne gördüljenek; és nem vállalkozott arra, hogy olyan intézmények létesitésével, mint a minőket felhoztam, ezen kérdések megoldhatók legyenek és beültetett szőlőinket kellően fruktifikálhassuk.

A földmivelésügyi költségvetés rendes kiadása II. rovatának 8. alrovatában dologi kiadások alatt 12.000 korona költséget sorol fel tanulmányutakra és ugyanerre a czélra a rendkivüli kiadások rovatában 65.000 korona van előirányozva. Ezen előirányzott tételeket a magam részéről helyeslem, sőt azt mondom, hogy ezeket még fejleszteni is kell; ezekre sokkal nagyobb összegeket is elfogadhatóknak tartok, de igenis azon szaktanulmányokra és kiküldöttekre nézve óva intem a földmivelésügyi kormányt: méltóztassék azt meggondolni, hogy nem hivatalnokokat kell kiküldeni egyes szakkérdések tanulmányozására, hanem ahhoz értő szakembereket, a kiknek referádái mellett a földmivelésügyi kormány, de bármely más kormány is abban a helyzetben lesz, hogy igazi szakszerű véleményt kaphasson. Midőn tehát ezen tételeket elfogadom, rosszalnom kell a földmivelésügyi kormánynak ezen már szokásos eljárását, hogy nem egyforma mértékkel való, kellő elbirálásban részesiti, nem a kellő tárgyilagossággal itéli meg ezen kiküldetések kérdését és e kiküldetésekre nem szakembereket hoz elsősorban javaslatba.

Igen sok volna az, a mit a borértékesitésre nézve, mint nagyon fontos dolgot, itt elmondhatnék és én mindezen kérdéseket fel is jegyeztem magamnak, de az idő előrehaladottsága miatt, másrészről azért, mert lesz még alkalmam a jövő évi költségvetésnek már közelálló tárgyalásakor ezekről szólani, továbbá társadalmi uton is köztevékenységet fejtvén ki, lehet, hogy a földmivelésügyi miniszter urnak is rendelkezésére állhatok és e tekintetben némely más óhajomat is elő fogom terjeszthetni, most, daczára

annak, hogy elkészültem arra, hogy ezeket itt felhozom, még sem kivánom ezen — szerintem igen fontos — részletkérdésekkel továbbra is a t. ház becses figyelmét igénybe venni.

Összegezve az általam elmondottakat, csak a legnagyobb örömömnek adhatok kifejezést, a midőn azt látom, hogy a földmivelésügyi miniszterium jelenlegi vezetésében összpontosul a legbecsületesebb szándék, a legjobb akarat az ország gazdaközönsége érdekeinek megvédelmezésére; *(Helyeslés a jobboldalon.)* hogy a gondozására bizott fontos resszortot a legnagyobb tudással és legjobb akarattal igyekszik betölteni. Azonban a miniszterium részéről összeállitott költségvetésben egész tömegét találtam oly intézkedéseknek, a melyek nem felelnek meg a változott körülményeknek, a mint azt az oltványokra és egyéb kérdésekre vonatkozólag mondottam, a melyek nem felelnek meg az egyes gazdasági ágazatok jelen állapotának, mert ezen költségvetés felett a kor már elhaladt; ez a kölségvetés ugyszólván messze hátul marad a helyett, hogy előrehaladna. Másrészről nincs meg sok olyan intézmény létesitésére irányuló tétel a költségvetésben, a melyeket hazánk közgazdasága érdekében előbbrevalóknak tartottam volna sok más tételnél, a melyekre szükség nincs, és mindezekre való tekintettel, a költségvetést meg nem szavazom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Sturmán György jegyző: Simonyi Semadam Sándor!

Simonyi Semadam Sándor: T. ház! A földmivelésügyi miniszter ur egy nagyon kényelmes székben ül, *(A földmivelésügyi miniszter tagadólag int. Derültség a jobboldalon.)* mert évek hosszu sora óta megszoktuk, hogy a legnagyobb kiméletességgel és szeretettel dédelgetjük a földmivelésügyi tárczát és annak képviselőjét. Ez természetes, mert hiszen Magyarország földmivelő ország; legkedvesebb foglalkozása a földmivelés, és igy talán ezen tárcza minisztere is a legkiméltebb miniszter. Kilenczhónapi működése után nem tudom, jogunk van-e arra, hogy működését megbiráljuk és megitélhessük, hogy ugyanazt a jó indulatot, ugyanazt a nagy bizalmat, a melyet még az ellenzék is nyujtott a volt földmivelésügyi miniszternek, ő neki is előlegezhetjük-e vagy sem, de viszont arra sincsen okunk, hogy bizatlansággal fogadjuk őt. ennélfogva én sem fogom rontani azt a harmóniát, a mely eddig a földmivelésügyi vita hangját jellemezte, mert remélem, hogy nagyon rövid idő mulva lesz alkalmunk részletesen és bővebben foglalkozni a jövő évi költségvetéssel, a midőn működését már birálat tárgyává tehetjük.

Előttem szólott t. képviselőtársam a szőlőtelepek feleslegességét hangsulyozta, minthogy azonban én ugy tudom, hogy azok a szőlővesszők elfogytak és a kereslet még most is nagyobb, mint a kormány által adott vesszőmennyiség, ebből a tényből csak azt következtethetem, hogy azon telepek a mai napig is nagyon aktuálisak, mert kétségtelen tény — magam is szőlőbirtokos vagyok, tehát tudom — hogy sehol olyan tiszta és biztos fajt, mint a kormánytól, kapni nem lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már pedig ha valaki modern módon akarja szőlőjét beültetni, azt nem tudom másként elképzelni, mintha tiszta, biztos fajokat ültet. *(Helyeslések a jobboldalon.)*

Molnár Ákos: Tudok magánvállalkozókat is, kiktől tiszta fajokat lehet kapni, csak nem akartam neveket emliteni, nehogy reklámize legyen a dolognak.

Simonyi Semadam Sándor: Megengedem, hogy egyes magánosoknál is kaphatók ilyen vesszők, azonban azok semmiesetre sem olyan biztosak, mint az állami szőlővesszők voltak.

Molnár Ákos: Nem is tagadtam!

Simonyi Semadam Sándor: A nélkül, hogy részletekbe akarnék bocsátkozni, csak nagy általánosságban egy más körülményre is felhivom a t. miniszter ur figyelmét, és ez a közbirtokosságnak a kérdése. Furcsán állunk ezzel a kérdéssel az egész országban; egy elavultnak látszó intézmény ez, a melynek tulajdonképen nincsen gazdája, nincsen feje, és minden, a mi a közbirtokosság körében történik, ugy történik, hogy nem lehet megfogni, nem lehet rajta segiteni. Sok a közbirtokosság panasza a visszaélések miatt, és nem orvosolhatjuk azokat. Megtörténik, hogy az egyes községek a közbirtokosság jövedelmeit egyszerűen átveszik, és községi jövedelemként könyvelik el, és ezek nem tudják, hogy panaszukkal hova forduljanak. Nem hozok fel részleteket, hiszen érezzük mindnyájan, a kiknek volt alkalmunk e kérdéssel foglalkozni, ennek hiányait, és ezért röviden csak annak szükségére hivom fel a t. miniszter ur figyelmét, hogy ez a kérdés már végre valahára rendeztessék.

A t. miniszter ur figyelmébe kell ajánlanom továbbá a telepités kérdését is, annyival inkább, mert a t. előadó ur beszédében erről emlitést nem tett. Különösen azon nagy restanczíákra utalok, a melyeket azon szegény telepesek nem tudnak megfizetni. Részben talán nem akarják megfizetni, de hiszen azt, a kinek van módja rá, meg lehet találni és attól még ki lehet valamiképen ezen restanczíákat préselni; nagy számmal vannak azonban olyanok, a kik nem képesek fizetni és még reményünk sem lehet arra, hogy ezek a nagyon régi restanczíákat megfizetik. Helytelennek találom, hogy pénzintézeteink ezen országos fontosságu dolgot kellő figyelemre nem méltatták és nem statuáltak olyan kölcsönöket, a melyek a birtokvásárlást — mert hiszen a telepités sem egyéb ennél — annak a szegény, pénztelen embernek lehetővé tették volna. Tudom, hogy ez a kérdés más resszortba tartozik . . .

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Az igazságügyminiszterébe!

Simonyi Semadam Sándor: . . . de miután a telepités kérdése maga, mint ilyen a földmivelésügyi miniszterium körébe tartozik, a dolog pénzügyi részét illetőleg sem tudok e kérdésen egyszerűen átsiklani. Nézetem szerint ott, a hol a telepes teljes szorgalma és jó gazdasági képessége daczára sem tudja hosszu időn át lefizetni a restancziát és évi annuitását, legokosabb lenne ezeket a restancziákat elengedni, mert hiszen erre más mód nincs. Annak az embernek összes gazdasági exisztencziáját tönkreteszi ez a nyüg; elmegy a kedve a munkától, mert azt látja, hogy akármennyit dolgozik, sohasem fog tudni kieviczkélni abból a restancziából. Ha pedig elcsügged és kedvetlen, akkor nem is tud dolgozni és a telepités czélját el nem éri.

A telepités gondolatával kapcsolatban figyelmébe ajánlom a t. miniszter urnak az urbéri erdők kérdését. Ha az ember az urbéri erdők kiosztásának idejéből származó feljegyzéseket összehasonlitja a mostani lélekszámmal, önkéntelenül arra az eredményre jut, hogy az akkor szétosztott föld nem felelhet meg a szaporodott népesség igényeinek. Szaporodjék is a nép; adja Isten, hogy még jobban is szaporodjék, de az a föld, a melyet az urbéri osztály alkalmával kiosztottak, nem szaporitható és nem szaporodik. Vannak azonban ezen földek között bizonyos kötött minőségű földek is, a milyenek a par excellence urbéri erdők és urbéri legelők. Vannak erdők, a melyek más gazdasági művelésre is nagyon alkalmasak. Ilyen helyeken — egyéb gazdasági körülmények figyelembevételével — különösen ott, a hol nincs vásárolható föld, mert latifundiumok között vannak az erdők, nem kellene olyan mereven ragaszkodni a törvény azon intézkedéséhez, hogy azok az erdők, a melyek mint urbéri erdők adattak ki, egyénenként fel nem oszthatók.

Én ezeket a bajokat közvetlenül ismerem azért, mert kerületemben vannak ilyen erdők, a hol tulajdonképen a felosztások már megtörténtek az urbéri törvény életbeléptetése előtt, sőt birtokba is vették azokat, de miután az urbéri törvény meghozatott, az u. n. szakosztálybeli ügybuzgóság oda vitte a dolgot, hogy ezeket az embereket ugyszólván bepréselték ismét a közös gazdaságba, ugy hogy egy egész sereg község — 10—15 ilyen község van kerületemben is — már harmincz év óta viseli a közös gazdálkodás nyügét; e miatt kénytelenek e községek lakosai Amerikába vándorolni, és visszajövén, fölverik a föld árát.

Egy sereg dolgot kellene még a földmivelésügyi miniszter ur figyelmébe ajánlanom. Bátor vagyok kérdezni, hogy mi a sorsa a t. miniszter ur elődje által elkészitett telepitési törvénytervezetnek? Lehet, hogy revideálni kell, mert magam is láttam egyes revizióra szoruló dolgokat benne, de mindenesetre jó volna tudni, hogy alszik-e az idea, vagy foglalkozik-e vele a kormány.

A földhitel kérdésében egész sereg tennivaló volna, a melyek közül csak arra az egy momentumra mutatok rá, hogy az amortizácziónális kölcsönök mindig azzal a szuppoziczióval köttetnek és adatnak ki, hogy azoknak befektetése folytán a földbirtok olyan mértékben fog több jövedelmet hozni, hogy a többletjövedelem nemcsak az annuitást és a kamatot fedezi, hanem bizonyos pluszt is eredményez. Ezen a bázison adatnak a hosszuéves lejáratu és alacsonykamatu kölcsönök.

Ezen kölcsönök nagyon üdvösek volnának, ha nem volna bennük mindig egy nagyon veszedelmes klauzula, tudniillik hogy ha egy annuitást az adós elmulaszt, az egész kölcsönösszeg azonnal esedékessé válik.

Ez a klauzula tökéletesen ellentmond a princzipiumnak és tönkreteszi mind azt a jó reményt, a melyet ehhez a kölcsönhöz füztünk. Hiszen akkor, a midőn a kölcsönnek ezt az alakját statuálták, az volt az alapgondolat, hogy a gazdasági haszon a befektetés folytán nem azonnal, hanem csak hosszu évek során fog megtérülni, s ezt az alapot egyszerre kidobjuk annak megengedésével, hogy hosszu lejáratu kölcsön azonnal esedékessé válhatik. Ez megöli a gazdát; megöli a czélt, mert hiszen akkor tulajdonképen kiszolgáltatjuk ezt a birtokot a hitelezőnek, holott mi ezt a kölcsönformát a föld javitására statuáltuk.

Méltóztassék ezt a körülményt figyelembe venni, s a mennyiben a föld tehermentesitésével és ezen kölcsönök kérdésével, szóval a föld amelioracziójának kérdésével és hasonló kölcsönök statuálásával méltóztatnak majd foglalkozni, szükséges lesz ezt a pontot nagyon figyelembe venni és ki kell zárni még a lehetőségét is annak, hogy a kölcsön egyszerre esedékessé tétessék.

Tekintettel arra, hogy Magyarországon a földmivelésügyi tárczát és budgetet talán a legfontosabb és a nemzet egyéniségének bélyegét leginkább magán viselő tárczának ismerjük el, és tekintettel arra, hogy a magyar ember ezen a téren kellő támogatásban nem részesül, én minden egyes krajczárt, a mit erre kérnek, eltekintve a politikai bizalom kérdésétől, helyénvalónak tartok és azt szivesen megadom, de annak kijelentésével, hogy a kormány politikájában nem osztozom.

Én a földmivelésügyi budget megszavazását bizalmi kérdésnek tekinteni soha sem fogom, és kötelességemnek tartom, hogy mindazt, a mit a kormány jó és helyes czélra kér, megadjam. Ezeknél fogva a földmüvelésügyi tárcza költségvetését elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az idő előrehaladván, a tanácskozást most félbeszakitjuk. A legközelebbi ülés idejére és napirendjére vonatkozólag kivánok javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap,

pénteken, folyó hó 29-én délelőtt 10 órakor tartsa, és annak napirendjére tüzze ki a földmivelésügyi miniszterium költségvetésének folytatólagos tárgyalását, kapcsolatban azokkal a jelentésekkel, a melyek a mai ülés napirendjére is ki voltak tüzve, *(Helyeslés.)* és a mennyiben esetleg oly időben végezhetjük el a földmivelésügyi tárcza tárgyalását, hogy a közoktatásügyi tárcza költségvetésének tárgyalásához is foghatunk, tüzze ki a ház a holnapi ülés napirendjére a közoktatásügyi tárczának költségvetését is, kapcsolatban azokkal a jelentésekkel, a melyek a közoktatásügyi tárczával együtt tárgyalandók. *(Helyeslés.)* Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* Akkor ezt határozatképen kimondom és ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 3 óra 10 perczkor.)

476. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 julius 29-én, pénteken,

Perczel Dezső, utóbb báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A földmivelésügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása és ennek kapcsán az 1904. évben eladásra szánt, valamint az 1902. évben eladott állami javakról és az 1882: XXVI. t.-cz. 5. §-ában elrendelt tervezési munkálatokról és azok költségeiről a földmivelésügyi miniszter jelentései.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, gróf Khuen-Héderváry Károly, Nyiri Sándor, Berzeviczy Albert, Plósz Sándor, Hieronymi Károly, Tallián Béla, Cseh Ervin és Papp Elek miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Daróczy Aladár jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat Sturmán György jegyző ur.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Daróczy Aladár jegyző *(olvassa az 1904. évi julius hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha észrevétel nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki

Az elnökségnek jelenteni valója nincsen.

Következik napirend szerint a földmivelésügyi tárcza 1904. évi költségvetés (Irom. 559) tárgyalásának folytatása. Az első tételnél ki következik?

Sturmán György jegyző: Bernáth Béla!

Bernáth Béla: T. ház! Nem lehet elzárkózni azon nagy szerencsétlenség elől, a mely az ország gazdáit az ez évi folytonosan tartó nagy szárazság miatt érte. Kiszámithatatlan azon kár, a mely ennek folytán az országot sujtotta.

Különösen veszélyes ez az állapot a kisgazdákra. A takarmányhiány megfosztotta őket keresetforrásuktól és megfoszthatja őket esetleg megélhetésüktől is. A mellett, t. ház, a burgonyatermés hiánya, valamint a hüvelyesvetemények hiánya is, a melyek pedig a nép főtáplálékát képezik, komoly megfontolást igényelnek. A kormánynak oda kell hatni, hogy a bajokon, a hogy lehet, segitsen. Meg kell tenni a legmesszebb menő intézkedéseket, nehogy ezek a bajok katasztrófává fejlődjenek. Gondoskodni kell a kormánynak arról, hogy e bajokon segitendő, közmunkát adjon a népnek télire, hogy legyen akkor a népnek elég foglalkozása és keresetforrása.

T. ház! Többször volt alkalmam felhivni a t. ház figyelmét az agrártörvény módositásának szükségességére. Az 1896: V. t.-cz. megalkotása kétségtelenül nagyon fontos, szükséges és üdvös volt, mert e törvény segitségével lehetett Magyarországon a szőlő regenerálását véghezvinni. A nép szegény volt és a baj épen a nép azon részét sujtotta, a melynek egész vagyona szőlejében feküdt, s a mely a maga emberségéből a megujitás munkáját eszközölni nem volt képes. Ekkor jött az állam segitségére, meghozták az agrártörvényt, s olcsó kamat mellett engedélyeztek kölcsönöket a szőlők felujitására. Ennek hatása kétségtelenül igen előnyös volt, mert elősegitette a szőlők rekonstruálását, emelte a szőlők felujitásával a hitelt, emelte a kipusztult szőlőterületek értékét. Azonban azóta a viszonyok változtak. Tudjuk, hogy azok a remények, melyeket egyesek a szőlő felujitásához fűztek, ma már nagyon megváltoztak. Az értékesitési viszonyok igen elszomoritók lettek, ugy hogy az a szőlő, a mely abban az időben jövedelmezőnek igérkezett, ma nem jövedelmező.

És ezért, t. ház, ha a népnek a további megélhetésre módot akarunk nyujtani, szükséges, hogy e törvénynek azon intézkedései, melyek a népet nyomják, anyagilag terhelik, lehetőleg enyhittessenek. A törvény szerint ugyanis a kamat $5^1/_4\%$. Ezt nem bántanám, mert hiszen a törvény 1910-ig terjedő hatálylyal van megalkotva, de igenis módositanám a törvényben

foglalt egyéb rendelkezéseket, melyek sujtják a szőlőbirtokosokat. Igy például igen nagy teher az, hogy annak a szőlőbirtokosnak egy évi törlesztési részletet a tartalékalapba kell befizetni, és miután az állam nem fizet neki annyit, a mennyit ő kölcsöne után fizet az államnak, vagyis $5^1/_4\%$-ot, hanem csak 4%-ot, ki van téve annak, hogy ez a tartalékalap másnak dubiózus követelése törlesztésére fog fordittatni, s igy ki van téve annak a veszélynek, hogy ez a tartalékalap, a mely a felvett kölcsönösszegeknek mintegy 10%-át képezi, veszendőbe megy, a mi a kölcsönét igen drágává teszi.

Tudjuk, hogy a mostani viszonyok mellett a vidéki takarékpénztáraknál lehetne ezeket a kölcsönöket konvertálni, s a szőlőkre olcsóbb kamatu kölcsönt kapni, de ezt ezen törvény szigoru intézkedései alapján nem lehetne keresztülvinni azért, mert itt ismét van egy nagy akadály. Hogy ha t. i. az adós ezeket a kölcsönöket egyszerre, a lejárat előtt akarja visszafizetni, akkor neki a törvény szerint az árfolyamveszteségeket is meg kell fizetnie, a mi ismét lényegesen megdrágitja ezt a kölcsönt. Mondom, én nem akarom, hogy ezt a kikötött $5^1/_4\%$ kamatot ne viselje az illető, de szükségesnek tartom, hogy ha segiteni akar magán és azt a mai viszonyokhoz képest drága kölcsönt konvertálni akarná, ez esetben mód nyujtassék neki arra, hogy ezen konvertálást keresztül tudja vinni, s e czélból a tartalékalap iránti kötelezettsége szüntettessék meg, s az esetben, hogy ha egyszerre akarja visszafizetni a kölcsönt, az árfolyamveszteség fizetése iránti kötelezettsége is szünjék meg. Szükségesnek tartom tehát, hogy ez a törvény legalább ilyen irányban módosittassék.

A mai szőlészeti viszonyok között igen fontos a donga kérdése is. A szüreteléshez különösen a Tokaj-Hegyalján mindig uj gönczi hordókat használnak. Mióta azonban a szőlőfelujitási ügy előrehaladt, azt tapasztaljuk, hogy a donga ára a kétszeresnél is felebb ment, sőt alig tudunk dongafákat kapni. Látjuk, hogy a mi dongáinkat kiviszik Franczia országba és más államokba és mi itt a hazában nem tudunk elegendő dongafához jutni, s a mi kisiparosaink, a mi bognáraink nem tudják beszerezni szükségletüket. De még egy nagy baj van ennél a kérdésnél. A dongakészleteknek árulása a nagy vállalkozásnak van a kezében. Az a kisiparos nem bir elegendő tőkével, s igy nem tud 10.000 vagy 50.000 darab dongát egyszerre bevásárolni, ahhoz neki pénze nincs; a nagyvállalkozás pedig az ő üzleti szempontjából drágán adja, kicsiben nem árusit. S ebből nagy szocziális baj származik. Mert mit látunk? Azt, hogy a mi bognáraink nem tudják előre az árukészleteiket beszerezni, igen gyakran friss vágásu dongából csinálják azt a gönczi hordót, a mi pedig nagy baj, mert az ilyen hordók rendesen csorognak, megrontják a bort. De nagy baj van abban is, hogy az a bognár, mert a friss vágás csak télen eszközölhető az erdőkben, az egész telet kénytelen van munka nélkül tölteni, munkája nincs és csak a nyár folyamán kezd dolgozni; ezt a munkáját azután, igen természetesen, ő is kénytelen drágán megfizettetni. Ez nagy baj a termelőre nézve, s azért én egy más alkalommal tartott beszédemben is felhivtam a kormánynak figyelmét, hogy hasson oda, hogy az állami erdőkben nem ingyen, de bizonyos összegért dongafákat készittessen és ezeket méltányos áron adja el. Hiszen Tokaj-Hegyalján, a hol mindig uj hordókba kell szüretelni, maga a hordó költsége is egész tőke. Ma egy gönczi hordónak 8—10 korona az ára; ez 136—140 literes hordó; igen természetes, ha jó a szüret és a kereslet és kinálat elvénél fogva több hordóra van szükség, akkor ennél is drágábbak a hordók és igy a nép ilyen esetben nagy uzsorának az áldozata, mert sokszor hallatlan árakat kell neki a hordójáért fizetni. Vannak a kincstárnak nagy erdőségei, miért ne tehetné meg azt, hogy az ott lévő tölgyfákat dongákká dolgoztatná fel; az állam ezeket olcsóbban adhatná és igy a kisgazdát bizonyos előnyben részesithetné. A kincstár teheti azt, hogy nem adja el dongakészletét a nagyvállalkozóknak, hanem bizonyos részletek szerint 5—10—15 ezer dongát bocsáthat egy kisiparosnak tulajdonába és ez által lehetővé teheti, hogy a termelő jó és olcsó anyagot kap és az iparos is keresetforráshoz juthat.

T. képviselőház! Bár nem tartozik szorosan a földmivelésügyi tárczához, mégis egybefügg ezekkel a kérdésekkel, mint szőlészeti és borászati kérdésekkel az a dolog, a melyet fel akarok emliteni.

Az utóbbi időben sok panasz merült fel a hordók hitelesitése megbizhatatlansága miatt. Én a kereskedelemügyi miniszter urnak is szóltam e tárgyban, ugy emlékszem, már akkor is, mikor még Hegedüs Sándor volt a kereskedelemügyi miniszter, hogy ilyen bajok merültek fel, hogy a hordók hitelesitésénél nincs meg, a minek meg kellene lenni: a pontosság. Igy az utóbbi időben német borkereskedők panaszolták, hogy az a hordó, a mely a mi hitelesitésünk szerint 138 liter, az a német hitelesités szerint tényleg $135^1/_3$ liter, pedig annak nem volna szabad különböznie, mert ha a kereskedőnek én azt mondom, hogy itt van az én hordómban 138 liter bor, akkor az a kereskedő azt akarja, hogy az benne legyen, ne hiányozzék semmi, mert különösen finomabb borokuál egy pár liter hiánya is nagy differenczíát okoz. Pl. egy 139·5 literes hordó 132·3 literes volt, egy 137.6 literes csak 134 liter, egy 139·3 literes csak 137·7 literes; igy tehát nem egy esettel, hanem az esetek egész sorozatával van dolgunk. Az ország hitele megköveteli azt, hogy a hordó teljesen megfeleljen annyinak, a mennyire hitelesitve van, ép ezért erélyes intézkedéseket kell tenni és az egyes hi-

telesitő hivatalokat fel kell hivni, hogy a legszigorubban járjanak el, hogy ilyen visszaélések elő ne forduljanak, mert ez mindig az ország hátrányára válik.

Felhozatott itt az állami szőlőoltási telepek kérdése. Én ugy tudom, hogy Magyarországnak igen sok kipusztult szőlőterülete ma sincsen még beültetve és még azt sem tudhatjuk, hogy az oltványok hatásának időtartama mekkora. Hiszen folytonosan tapasztalhatjuk az oltványok ültetésénél a visszaesést; azokat folytonosan pótolnunk kell, mindig ujabb és ujabb oltványokra van szükségünk, hogy a hiányokat pótolhassuk. En tehát azt tartom, hogy mindaddig, a mig azt a szükség kivánja, ezen oltványtelepeket épen a szőlőoltványok hitele és megbizhatósága szempontjából fenn kell tartanunk. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Régibb képviselőtársaim talán emlékezni fognak még a 90-es évek elejére, *(Halljuk! Halljuk!)* a midőn Magyarország a szőlők felujitása kérdésében akcióba lépett. Én, a ki 1890 ben jutottam be a parlamentbe, abban az időben, a midőn kerületemet, Tokaj-Hegyalját a filloxera elpusztitotta, közvetlen szemlélet alapján győződtem meg a nép nyomoráról, arról a nagy szerencsétlenségről, a mely a filloxera pusztitásai folytán előállt. Talán még igazolva sem voltam, mint e ház képviselője, már is felszólaltam a Hegyalja érdekében és sürgettem a szükséges intézkedéseket annak a szép vidéknek az érdekében, a melyen a nektár terem; sürgettem, hogy azon vidék bortermelése helyreállittassék, regeneráltassék és az országnak visszaadassék. Folytak is a kisérletezések jobbra-balra, azonban eredményt elérni nem tudtunk. Természettudósaink közül egyik ilyen, másik olyan álláspontot foglalt el és ha jól emlékszem, boldogult Bethlen András földmivelésügyi miniszter korában felvetették azt a helyes eszmét, hogy miután mi szakembereinkkel a szőlőfelujitás nagy munkáját végrehajtani nem birjuk, hivjuk meg Francziaországnak egy nevezetes szőlészét, Richtert, hogy vegye kezébe itt ezen munka vezetését és eszközöltesse az oltványkészités munkáját. A kormány meg is kötötte e hires franczia szőlészszel a szerződést és a baraczkai telepen akkor kezdték meg a szőlőoltványtelep létesitését.

B. Kaas Ivor: A fásoltványok nem nagyon sikerültek! *(Mozgás balfelől.)*

Bernáth Béla: Bocsánatot kérek, a fás oltás nem volt rossz.

B. Kaas Ivor: Csak elpusztult valamennyi!

Bernáth Béla: Nem ugy van. Én mind a kétféle oltványt egyformán jónak tartom, ha jól van elkészitve. *(Ugy van! Ugy van!)* Akár a zöld, akár a fás oltvány egyaránt megfelel a czélnak, ha jól készitették. Én sziklás hegytetőre is vittem fel fás oltványokat és azok ott szépen diszelegnek és gyönyörű termést hoznak ma is. A zöld oltványok épen igy beváltak. Nem vitatkozom a rendszerek jóságának kérdése felett, hogy a kettő közül melyik helyesebb; én mind a két rendszert jónak találom, ha az oltvány jó és ha a mivelési mód szintén megfelel a czélnak. *(Ugy van! Ugy van!)*

Én tehát mind a két rendszert jónak tartom. Ezt csak azért hozom fel, mert emlékezetébe akarom felidézni a t. háznak azokat az elmult időket, hogy midőn Richter átvette ennek a telepnek a kezelését és jó fásoltványokat tudott készittetni, a melyek a próbát sikerrel állták ki — nem mondom, hogy esetleg rossz nem volt az oltványok közt, hisz az lehetetlenség volna, a jó között mindig rossz is szokott lenni — az tény, hogy azon időtől fogva, midőn a baracskai oltványtelep kezdett működni és a nagyközönségnek rendelkezésére állott, ez a szőlők regeneráczióját igen elősegitette és a népnek a regeneráczió sikerében való hitét rendkivüli módon megerősitette. Mivel tehát ezeknek az oltványtelepeknek a czélszerűsége és jósága be van bizonyitva — hiszen már több mint tizévi tapasztalat van hátunk mögött és ez jónak bizonyult — mindaddig, a mig a szükség megkivánja és mig a kereslet megvan e tárgyban, helyeslem a kormánynak azon intézkedését, hogy ezt a telepet a szőlőtermelők rendelkezésére és igényeiknek kielégitésére továbbra is fentartja. *(Helyeslés.)*

Igen sok kérdés van e téren, a melyekkel már igen gyakran foglalkoztam. Azért a ház türelmét ezekkel igénybe venni nem akarom, hanem áttérek a borászatnak még egy kétségtelenül fontos, már ma a legfontosabb kérdésére, t. i. a borértékesités kérdésére. Ezen kérdéssel akarok röviden, de mindenesetre kimeritően foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Köztudomásu dolog az, hogy a szőlőtermelés roppant költséggel, nagy munkával és szorgalommal jár; mindenféle ellenségnek ki van téve a szőlő. Egy remekiró munkájában olvastam — bizony hirtelen nem emlékszem rá, melyik remekiró az — hogy a szőlővesszőről azt irja, hogy az a sors mindenféle csapásának ki van téve és ezeket a csapásokat nemcsak hogy kibirja, de a legnemesebb gyümölcsöt szolgáltatja az emberiségnek. Igy van ez a szőlőnél. Talán nincsen termelési ág sehol a világon, a mely annyi sok mindenféle csapásnak ki volna téve, mint a szőlő. Mennyiféle ellenséggel kell a szőlőnek megküzdeni. Itt van a sok gombabetegség, a sok elemi csapás, a sok rovar- és állatellenség, mindezzel a szőlőnek meg kell birkóznia, és midőn már a gyümölcsöt kifejtette, és midőn mi ezt leszüreteljük, ott vagyunk, hogy midőn a gazda egész éven át küzdött pénzzel, munkával, szorgalommal, akkor nem tudja a borát eladni, nem tudja értékesiteni. *(Ugy van! Ugy van!)* Hát ez igen nagy csapás. A kik ezzel foglalkoznal, tudják, hogy mi egy szőlőgazdaság, mennyi sok minden bajjal van az összekötve. Es midőn számit a gazda arra, hogy

munkájának, tőkéjének gyümölcsét élvezze, nem tudja azt értékesiteni, nem tudja borát eladni. Azért foglalkoznunk kell azzal, hogy mit kell csinálnunk az értékesitési viszonyok javitására. *(Helyeslés.)*

Elsősorban a boritaladót kell fokozatosan leszállitani, esetleg eltörölni. Én mindazokat a kérdéseket, a melyek a bor értékesitésére befolyással vannak, legalább főbb vonalakban beszédem tárgyává fogom tenni.

A boritaladó hallatlan nagy. Például Budapesten 12 korona 92 fillér, Pozsonyban 12 korona. Majd egy kis összehasonlitó statisztikával fogok szolgálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az I. osztályu községekben 12 korona 70 fillér, a II. osztályu községekben 11 korona 38 fillér, a III. osztályu községekben 8 korona 70 filér. Örülök, hogy a pénzügyminiszter ur itt van és hallgatja érveléseimet. Az 1892 : XV. törvényczikk szerint, mielőtt a filloxera szőlőinket el nem pusztitotta, a borfogyasztási adó kisebb volt, de midőn ezen csapás ránk zudult, akkor a boritaladó felemelkedett. Nemhogy enyhitettük volna ezen törvénynek szigorát, de törvényhozásunk működésének egész lánczolata mutatja, hogy mindig szigoritottuk. Meghoztuk az 1899. évi VI. törvényczikket, a mely szerint az egyes községeknek joguk van még 20 százalék pótadót is kivetni. Később még nagyobb adóval sujtottuk a lakosokat. Ebben a törvényben van egy igen nevezetes intézkedés, t. i. megengedi, hogy a hol ez a pótadó 1899. julius 1-jét megelőzőleg nagyobb volt, ezen nagyobb községi adót is kivetheti, igy történik azután, hogy egyes városokban, például Nagyváradon a községi pótadó 30 százalékot tesz ki. Nagyváradon 6 forint 75 kr. a boritaladó, ehhez jön 2 frt pótadó hektoliterenkint, összesen tehát 8 forint 35 kr., vagyis 16 korona 70 fillért tesz ki Nagyvárad városában a boritaladó hektoliterenkint. Nagyobb az italadó, mint a bornak az ára. Még egy nagy baj van itt, hogy a törvény a házi fogyasztásra szánt bormennyiség után ad ugyan bizonyos kedvezményt, de ez a kedvezmény kevés és a teljes mentességet nem adja meg. Pl. Franczia országban és Olaszországban, s Németország egyes részeiben és magában Horvát-Szlavonországban is a házi fogyasztásra szánt bor adókedvezményben részesül. A fiumei lakosok boritaladó és husadó czimén mitsem fizetnek. Csak épen ez a szerencsétlen Magyarország van zaklatva és terhelve épen egyik legfontosabb közgazdasági ágában ilyen erős adóval. Hát megegyezik ez az igazsággal, a méltányossággal és az adózási rendszerben lefektetett egyenlőségi elvvel? *(Ugy van! balról.)*

Vegyük csak Ausztriát. Bécsben egy hektoliter után 8 korona 48 fillért kell fizetni, az osztrák zárt városokban hektoliterenkint 6 korona 76 fillért, a német birodalomban a birodalmi adó 6 márkánál több nem lehet soha, joguk van itt is azonban a községeknek 20%-ig terjedhető pótadót szedni. Franczia országban pedig az állam adója hektoliterenkint egy és fél frank, vagyis másfél korona, pedig Franczia ország is folytonosan küzdött a borfogyasztási adókkal, de 1900-ban a franczia nemzeti testületnek volt lelkiismerete és volt hazafisága ezen termelési ágnál belátni a nagy bajokat és leszállitotta az adót, a mivel nagy eredményeket ért el, mert mindjárt ezen adóleszállitás után egy évre Párisban a fogyasztás másfél millió hektoliterrel emelkedett, a mi a borok árának felszökkenését okozta. Ugy tudom, hogy körülbelül 100 millió frankot irt le Franczia ország törvényhozása ezen adótételből; azt tartom azonban, hogy helyes pénzügyi politikát csinált, mert a fogyasztás emelkedésével ezt az összeget busásan visszakapja.

A boritaladó kezelésénél még igen sok igazságtalanság van ezenkivül. Sokszor ugyanaz a bor kétszer lesz megadóztatva. Hol itt az igazság és méltányosság? Egyik városban 12 korona, másutt 16 korona a boritaladó. Ez csak nem egyezik meg az egyenlőség elvével! Ebben semmiféle igazságosság nincs.

Azt hiszem, ha ezt az adót fokozatosan leszállitjuk, a fogyasztás emelkedésével a nép olcsóbb, jobb és egészségesebb italt fog kapni és nem hiszem, hogy ezzel az emelkedéssel a kincstár kárt szenvedjen. *(Ugy van! balról.)*

Emlékezzünk boldogult Baross Gábor vasuti politikájára. Behozta ő a zóna-rendszert és tapasztaltuk, hogy a zóna rendszerrel az állam bevételei nem kevesbedtek és alkotásával közgazdasági nagy sikereket ért el, a forgalmat előmozditotta, az egyes forgalmi pontok érintkezését intenzivebbé tette. A postaportó leszállitása is azt eredményezte, hogy több levelet küldtek és a leszállitás még több hasznot is hozott. Azt gondolom, hogy helyes pénzügyi politika által, ha a boritaladó leszállittatik, a borfogyasztás emelkedik, a bor ára emelkednék, és e mellett a kincstárnak sem volna kára.

Fontos itt a bor értékesitése mellett a szövetkezetek kérdése is. A szövetkezetek épen a kisemberek érdekében vannak. Mert a kisember a maga borait nem tudja okszerüen kezelni, nincs hozzá módja. A gazdag ember, a nagyobb szőlőbirtokos tart pinczemestert, be van rendezkedve a kellő okszerü kezelésre, megvannak az ujabb borgazdaságnak megfelelő eszközei, de a kisember magára van hagyatva. Hogyha rajta akarunk segiteni, ha azt akarjuk, hogy a kisember az ő termését jól el tudja adni, elő kell segiteni az egyesülését másokkal, hogy aztán egyesült erőkkel ugyanazt a gondolatot szolgálják. Ez kevesebbe kerül és a megélhetését biztositja a szegény embernek. Most pedig kénytelen a borát már a szüretkor eladni, nincs helye, a hol kezelhesse, nincs pinczéje, szüretelő helyisége, kénytelen valami kamarában tartani, ha beáll a nagy hideg, az megfagy, miáltal a bor veszit értékéből, a gyengébb bor megpené-

szedik, veszit a minőségéből és potom áron kell a bort eladni, ugy hogy a kisember alig kapja meg a művelési költséget. Arra kell törekedni, hogy ezek a kisemberek összeálljanak szövetkezetbe, közös pinczét, közös szüretelő helyiséget tartsanak, aztán tisztességes árt tudjanak elérni. A nagybirtokos inkább meg tud élni a maga emberségéből. Van elég anyagi és szellemi tőkéje. Épen azért helyeslem a kormány álláspontját, hogy borértékesitő szövetkezeteket akar létesiteni. Hiszen mi, a kik ezzel az üggyel foglalkozunk, sok népgyülést tartottunk a vidéken, hirdettük ezt az eszmét, de nehéz a népet a szövetkezetek alakitására rábirni, mert a szervezeti költségeket sem birja. Hiszen, ha létesülne borértékesitő szövetkezet, talán én is tagja leszek, de nem azért, hogy boraimat kezelje, mert meg van a magam szakembere, a ki ezt megteszi. Ha ilyen ügyet támogatok, nem személyes érdekből teszem, hanem a nép, a kisember, s a középbirtokos érdekében. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert meg vagyok győződve arról, hogy a ki ezt a kisembert nem támogatja, vétket követ el a haza ellen, minthogy a nemzet testét, gerinczét ez képezi, a hol pedig a segély nincs meg, ott kétszeres erővel azon kell lennünk, hogy őket feladatuk teljesitésére meg tudjuk nyerni és e hazában tudjuk tartani. *(Helyeslés.)*

Ez tehát épen a kis- és középtermelőknek érdekében van. Épen azért tegnap Molnár Ákos barátom nem helyes szempontból tárgyalta ezt a kérdést. Hiszen ez a szövetkezeti tervezet igen szép eszméket foglal magában. T. képviselőtársam is ott volt azon az ankéten. Én is azon vagyok, hogy a vidéki pinczeszövetkezeteket kell támogatni, de a midőn látjuk, hogy a vidéki pinczeszövetkezetek nem tudnak prosperálni, egy központot, egy szervezetet kell létesitenünk, hogy ez, mint a méh a rajokat, bocsássa ki a vidékre a szervezeteket, a mint tettük ezt a központi hitelszövetkezetnél is, annak is megvannak a fiókjai és látjuk, hogy az országban közmegelégedésre működik ez az intézet.

Mi ennek a szövetkezetnek a czélja? Hiszen ez módot nyujt mindenkinek, hogy abban részt vegyen. Ez az alakitandó központi borértékesitési szövetkezet egyaránt szolgálni kivánja a bortermelők, a borkereskedők és a vendéglősök, korcsmárosok érdekeit is. Elsősorban a bortermelőt meg fogja tanitani, hogyan kell a borait okszerűen kezelni és igy értékesebbé tenni. Másodsorban azután közvetiteni fogja a borkereskedelmet, biztos piaczot, biztos elhelyezési forrást fog nyujtani.

De van még egy fontosabb dolog is, a melylyel számolnunk kell ma. Ez a hitel kérdése, még pedig az erkölcsi hitel kérdése. A másik hitelre is rá jövök. Ma a mi borainknak nincs hitele a külföldön. Ha egy külföldi kereskedőhöz fordulunk, az csak félve vesz pl. tokaj-hegyaljai bort vagy erősebb bort, mert azt mondja, hogy ilyen nem létezik. Ma van szicziliai, apuliai bor, de jó tokaj-hegyaljai bor nem létezik, mert azt az olasz borral folytonosan pancsolják, házasitják és igy a mi boraink renoméját a külföldön teljesen tönkreteszik. *(Ugy van! balfelől.)*

Valamit tehát csak kell tennünk, hogy boraink hitel szempontjából kiállják a versenyt és bebizonyitsuk a világnak, hogy igenis van jó, tiszta borunk, csak kell, hogy a forrást megmutassuk és a versenyre felhivjuk ugy a termelőket, mint a kereskedőket. Én kivételt nem teszek egyikkel sem, egyik olyan jó polgára a hazának, mint a másik, egyiknek ép ugy kötelessége, mint a másiknak, harmonikusan, együttes erővel ezt a kérdést megoldani és a mi ügyünket győzelemre vinni. *(Helyeslés.)*

Van ezzel a kérdéssel még egy más dolog is kapcsolatban, mert pl. a tokaj-hegyaljai borokat Krakóban, Lembergben a legnagyobb mértékben pancsolják, sőt van rá eset, hogy a Hegyalján üres hordókat vesznek, csupán abból a czélból, hogy azokat megtöltsék nem tudom, milyen kotyvalékkal és a bort mint tokaj-hegyaljait bocsássák áruba. Ha boraink hitelét meg akarjuk menteni, ez csak egy kezdő lépés arra, hogy megmentsük és megmutassuk a világnak, hogy mi jó borral rendelkezünk és érdemes ezt a világpiaczon, a világkereskedelemben forgalomba bocsátani.

Mi ennek a szövetkezetnek czélja? A mint a tervezet mondja, czélja ennek a szövetkezetnek: a hazai borok és borpárlatok okszerű termelésének, kezelésének és értékesitésének elősegitése, hitelnyujtás és hitelközvetités a tagok boraira; a boreladás közvetitése a termelő és a kereskedő között, a magyar borok kivitelének előmozditása, szakértő pinczemesterek és pinczemunkások kiképzése, vidéki pinczeszövetkezetek szervezése és azok működésének gyámolitása.

A mint méltóztatnak látni, ezen szervezetnek egyik fontos czélja a vidéki pinczeszövetkezetek létesitése. Ha majd ez az intézet működni fog és megerősödik, legfőbb czélja lesz, hogy a nevesebb bortermelő vidékeken pinczeszövetkezeteket alakitson, hogy harmonikus összeköttetést teremtsen, s ez által hálózatát az egész országra kibocsássa és igy borunk hitelét minden téren elősegitse. És akkor a kis- és nagytermelő egyaránt tagja lehet ezen szövetkezetnek.

Még egy fontos kérdést is tartalmaz, t. i. az anyagi hitel kérdését. A kik ezzel a kérdéssel foglalkoznak, tudják, hogy hitel tekintetében az egész országban legrosszabbul a szőlősgazda áll; hacsak privát, személyes hitele vagy más birtoka utáni hitele nincs, szőleje, borai után hitelt sehol sem kap. Tudok olyan esetet, hogy egy ember, a kinek talán 30.000 forint értékű bora volt pinczéjében, midőn megszorult pénz dolgában és bankokhoz fordult azzal, hogy kölcsönt kapjon erre a 30.000 forint értékű borra, azt mondták neki, hogy hozza be ide a köz-

raktárba a borokat és ha azok itt bent lesznek a közraktárban, kap hitelt.

T. ház! Méltóztassanak belátni, hogy micsoda szomoru viszonyok vannak ma a bortermelők között a hitel tekintetében. És e tekintetben ez a szövetkezet egy nagy gondolatot vett be az alapszabálytervezetbe. Folytonosan hangoztatjuk a parlamentben, hogy, a mint Franciaországban van, nálunk is lehessen az ingókra, igy a borra is hitelt kapni. Ez az ugynevezett warrant-jog. Franciaországban ez az intézmény már bevált, s törvényhozásilag is rendezve van. Elmegy az illető a biróhoz, ott előjegyzik az elsőséget és hitelt kap a pinczéjében lévő borára. Sajnos, ez Magyarországon nincs igy és ennek hiányát is érzik. Erre való tekintettel a következő pontot vettük be az alapszabálytervezetbe *(olvassa)*: »Az igazgatóság a szövetkezeti tagoknak be nem küldött boraira is előlegeket közvetit.« Ez igen üdvös dolog, t. ház. Majd a gyakorlat fogja megmutatni, hogy e rendelkezés minő sikereket eredményez. Ez által lehetővé válik a hitel kérdésének olyképeni megoldása, hogy a tagok nemcsak beküldött boraikra, melyek itt a közös pinczében kezeltetnek, kapjanak hitelt, hanem azon boraikra is, melyeket nem küldenek be, hanem ott a vidéken pinczéjükben kezelnek. Ez nagyon üdvös intézkedés lesz. Haszna kiszámithatatlan és a gazdáknak nagyon javára fog szolgálni. Azért én a magam részéről üdvözlöm a miniszter urat, hogy ő ezen szervezet létesitésébe belefogott. Hiszen már régen vajudik ez a kérdés, huzzák-halasztják és folytonosan elodázzák. Már a pozsonyi borászati kongresszuson mint biztos dolgot hangoztatták és bizony máig sem létesitették. Ha a miniszter ur ezt erős kézzel meg akarja valósitani, ezzel csak a borgazdaság, a szőlőtermelés érdekében cselekszik és azért én a magam részéről pártfogolom és támogatom e tekintetbeni intézkedéseit.

Van azután még egy harmadik kérdése is a bor értékesitésnek. Bocsánatot kérek, ha talán huzamosabban foglalkozom e kérdésekkel, de hát a borászok vérébe vágó kérdések ezek, s igy kötelességem velük foglalkozni.

A harmadik kérdés a bor értékesitésénél a vámkérdés. Sokat beszéltünk erről és még sokat fogunk róla beszélni. Hiszen Magyarország közvéleménye megszólalt és nincsen ember, a ki ne helytelenitené az olasz boroknak az országba való beözönlését. Valamennyien egy értelemben azt kivánjuk, hogy ez a nagy csapás Magyarországról elhárittassék. Mert valóban a legnagyobb abszurdum, egy neme az öngyilkosságnak, hogy a mikor nekünk finom, értékes boraink vannak, megengedjük az olcsó bort alacsony vám mellett beözönleni, hogy borainkat tönkretegye. A kinek ez a helyeslésével találkozik, annak csakugyan nincsen szive és érzéke a közgazdasági viszonyok iránt. Ha viszont mi visszük ki borainkat külföldre, magas vámokat kell fizetni. A Tokaj-Hegyaljának egyik nagy piacza Oroszország. Ha jól tudom, egy métermázsa bornak Oroszországba a vámja 232 korona 60 fillér. Ellenben a magunk terményeit nem tudjuk megvédeni. Csinálnnk szerződéseket, de ezekben soha sincsen kidomboritva a magyar érdek hanem zsoldos hadak mintájára, mindig idegen érdekek szolgálatában köttetnek meg a szerződéseink.

Csak még egy körülményt vagyok bátor felemliteni, t. ház. Itt van a műbortörvény. Nekünk a főpiaczunk Ausztria. Ha jól emlékszem, a statisztika szerint körülbelül 700.000 métermázsa bor megy Ausztriába. Nem tudom egészen pontosan, de ugy emlékszem, szóval: Ausztria legnagyobb fogyasztási piaczunk. És mi oda adjuk a jó bort, azt oda kiviszszük, ők meg össze-vissza keverik borainkat és elrontják. Pedig még boldogult Baross Gábor idejében kormányunk igéretet tett, hogy Ausztriában is megalkotják a műbortörvényt és hogy Ausztriában is a viszonosság alapján meg fog védetni a magyar érdek ugy, a mint mi megvédelmezzük Ausztria iparának érdekeit. És daczára ennek, még ma sem vagyunk képesek e kérdést megoldani. Ma sincsen meg ott a műbortörvény; mi milliókat és milliókat adózunk Ausztria iparának és ezzel szemben még csak azt sem vagyunk képesek kieszközölni, hogy Ausztriában a viszonosság és a paritás respektáltassék. Ne méltóztassék tehát csodálkozni azon, ha a magyar ember szive ilyen esetekben elkeseredik és ha ugy a képviselőház, mint a nép idővel egy akczióba fog menni és nem fogja megengedni, hogy érdekei lábbal tiportassanak. A magyar nemzetnek egyik főtörekvése és kötelessége, hogy e hazában megmaradjon. De ha azt segitjük elő, hogy innen kivándoroljon és kenyerét veszitse, az ilyen politikát nem fogja soha senki, még a kormánynak többsége sem támogatni.

Én hiszem, hogy a miniszter urban megvan a jóakarat, hogy ezen bajokat szanálja és azért kérem is, hogy e kérdésben a talpán legyen és ne engedje, hogy a magyar érdekek megsemmisittessenek. *(Helyeslés balfelől.)*

Habár egy kissé hosszabbra nyult felszólalásom, t. ház, azt hiszem, csak kötelességemet teljesitettem, a midőn ezeket itt részletesen előadtam és azt hiszem, hogy ha a magyar nemzetet meg akarjuk tartani, ha a magyar nemzetet meg akarjnk védeni, nekünk e kérdések előtt nem szabad szemet hunynunk, hanem egyesült erővel, szivvel lélekkel azon kell lennünk, hogy ezek a kérdések a magyar érdekek szempontjából mielőbb a lehető legjobban megoldassanak. Ezt vagyok bátor a ház szives figyelmébe ajánlani. *(Élénk helyeslés balfelől. A szónokot többen üdvözlik.)*

Sturmán György jegyző: Báró Kaas Ivor!

B. Kaas Ivor: Száraz ágon hallgató ajakkal mért busultok, kedves agrárok? *(Derültség balfelől.)* Olvastam sokszor a Köztelek memo-

randumait, benne az agráriusoknak 11 vagy 15 pontban összefoglalt követeléseit, hallottam azok gyüléseit, láttam különböző akcióit. De sem a költségvetés általános tárgyalásakor, sem most a földmivelésügyi tárczánál az agráriusok soraiból egyetlen kivánság, követelés vagy fejtegetés sem hallatszott. Én azokat a kérdéseket, a melyek az egész agrármozgalomnak alapját képezték, csak röviden akarom érinteni. Ezek közt első volt a védelem kérdése. A védelem kérdéséről egy pontban, t. i. a borra nézve, előttem szólott t. képviselőtársam igen alapos fejtegetést tett, a melyből csak az hiányzott, hogy az agráriusok memorandumukban 60 arany korona védelmet követeltek a magyar bor részére. A miniszterium részéről sem tétetett igéret, hogy a borvédelem kisebb vagy nagyobb lesz-e, de semmiképen sem foglaltak állást arra nézve, hogy kielégitő védelem fixiroztassék. Mert épen a bornál vagyunk, csak érinteni akarom, hogy itt van szeptemberben az uj olasz szüret és nem tudjuk azt, vajjon nem fog e ujabb halasztás adatni annak a tárgyalásnak, a mely az olasz borok beözönlését még egy további esztendeig biztositja. Ilyen tehát ez a védelem.

De kérdem, vajjon micsoda védelmi politika az, a mely a Németországgal való állatforgalmunkat oly nagyon károsan befolyásolja? Ebben a szomoru esztendőben nagyon inséges állapotaink vannak és halljuk, hogy Triesztből amerikai és nem tudom még milyen tengeri buza jön a piaczra, mert a magas árak lehetővé teszik a külföldi gabona beözönlését. A drágaság miatt ez talán humanicze indokolható, de hogy azt a kis kiviteli eredményt, — a mely ma még Magyarország rendelkezésére áll és a melyet a földmivelésügyi miniszter 7 millió mm.-ban irányzott elő, bár nem tudjuk, mennyi lesz — meg tudjuk védelmezni a behozatal ellen, erről a t. agráriusok nem gondolkoznak, nem érzik azt a nyomást, a mely ebből hazánkra károsan visszaháramlik.

Igy vagyunk az agráriusok követeléseinek egy másik pontjával is, a melyet annyiszor hallottunk emlegetni, hogy t. i. nem szabad tovább tűrni a papiros-buza visszaéléseit. Ime épen most tessék oda nézni arra a börzére! Ha az utolsó hetekben megfigyeljük a börzének árhullámzásait, megfigyeljük a gabonatőzsde spekulácziőit, minden agrárius, a ki itt van, sőt a nem agráriusok is a lapokból, árjegyzékekből meggyőződhetnek a fedezetlen határidőüzlet itteni árhullámzásairól, spekulácziőiról és mesterséges árcsinálásairól. S mikor ezeket tapasztaljuk épen most, ezen inséges napokban, a mélyen t. agráriusok hallgatnak, mintha ők volnának Kuropatkin serege. *(Élénk derültség balfelől.)*

Az agráriusok politikájában nagyon lényeges pont a belterjes gazdálkodás. Bizonyos, hogy Magyarországnak dúsgazdag talaja alkalmatos arra, hogy a legnagyobb népességet eltartsa és alapjául szolgáljon ugy az ipar, mint a kereskedelem fejlődésének. Nincs Franczia ország kivételével Európában állam, a melynek földje olyan dúsgazdag termést ad, mint a mienk, nincs állam, a melyben, mondhatni, igazán a föld tartja a népet, mert, sajnos, ez a magyar nép, bármennyire dolgos is, de a földmivelés intenzivitásával sem tudja fentartani az államot, sem nem képes fejleszteni a maga társadalmi intézményeit. Régen, nagyon régen okoskodnak már az agráriusok akként, hogy a mi földmivelésünknek nyugati mintára sokkal intenzivebben kell fejlődnie, s ha majd egykor nagyobb hozama lesz, az állam is gazdagabb lesz, s a terhet jobban birja el. Ennek összes következményeit elősorolnom felesleges. De ezen intenzivebb kifejlesztésnek módját kell ejteni, ez kormányzati politikának kell, hogy tárgya legyen. Kifejtették itt, hogy mezőgazdasági tanitással kell — Marjay Péter mondotta — a földmivelést elősegiteni. Kétségen kivül. De ez nem elég; nem elég, hogy valaki tudja azt, hogyan kellene a földet mivelni, hanem meg kell adni a módját annak, hogy a föld behozza az intenzivebb gazdálkodásnak kamatait, jövedelmeit. Ha mi annak a földnek nem adjuk meg azokat a feltételeket, a melyek mellett az a befektetett tőkéknek, a rája forditott munkának gyümölcsét busásan meghozza, akkor az a nép nem fogja utánozni azokat a nagyobb gazdákat, a kik megkisérlik a belterjesebb gazdálkodást és azután belebuknak, hanem marad more patrio annál a kicsi váltógazdaságnál, a mely szerint a őszit felváltja a tavaszi, a tavaszit felváltja az őszi és ép ugy megmarad azután is a hármas ugarrendszer mellett, s more patrio való gazdálkodást folytat tovább.

Mióta nekünk földmivelésügyi miniszterein vannak, azóta azt tapasztaljuk, és ezért nagy elismeréssel van az ország is, hogy a földmivelésügyi miniszterium minden gondját arra forditja, hogy a földmivelésnek ezen és ezen ágát fejleszsze, a kereskedelmi növények meghonositásával, a kártékony madarak és rovarok irtásával, a hasznos madarak védelmével, hogy az apró detailokban, ugy az erdőnél, mint a mezőnél, a gyümölcsfatenyésztésnél, méhészetnél, selyemészetnél, szóval: a mezőgazdaság minden ágában az intenzivebb mivelődést előmozditsa. És nem sikertelenül teszi. De az alapjai ennek a mezőgazdasági politikának mégis hiányoznak, mert nálunk a földmivelésügyi miniszternek két nagy ellensége van: az egyiket ugy hivják, hogy pénzügyminiszter, a másikat ugy hivják, hogy kereskedelemügyi miniszter. Nem személyekről szólok, hanem a viszonyokról. A pénzügyminiszter mindig iparkodik a földmivelésügyi miniszterium budgetjét leszállitani, holott az összes költségvetések közül Magyarországon ez a legtermékenyitőbb, másrészt a kereskedelemügyi miniszter olyan politikai nehézségeket okoz minduntalan a földmivelésügyi miniszternek, hogy ez a maga terveit nem képes keresztülvinni. Hiszen

csak egy nagy dologra hivatkozom: a csatornázás kérdésére. Egyik miniszter jön, a másik megy, de csatornát Magyarországon 35 esztendő óta nem épitenek annál az ellentétnél fogva, a mely miatt a törvényben is, az adminisztrációban is a kereskedelemügyi és a földmivelésügyi miniszterium valóságos háboruságban élnek.

A multkor olvastam Beksics Gusztáv egy tanulmányát, — azt hiszem, elég liberális ur — a ki foglalkozik mindenféle teoriákkal a mezőgazdaság és a társadalom köréből. Abban igazat adok neki, — pedig kevésszer szoktam neki igazat adni, mert nem tartom őt gyakorlati szocziálpolitikusnak — mikor azt fejtette ki, hogy ritka természeti adomány Magyarországon az, a mint az Uristen megteremtette köröskörül a hegyeket, középen pedig a lapályt, hogy az összes hegyekről a mi csapadék csak lejön, az mind erre a központi Alföldre folyik össze. Tehát, bár Magyarország csapadékviszonyai messzeesvén a tengertől, nem a legkedvezőbbek, mindazonáltal ezen természetes gyüjtési rendszer olyan, hogy itt viz és csapadék van bőven, azaz, hogy volna, ha mi ezeket a vizeket mindenféle mesterség.s uton nem kergetnők ki az országból a helyett, hogy felhasználnók azokra a célokra, a melyekre, látjuk, hogy felhasználták Lombardiában Franczia országban, Hollandiában és szerte a világon, akár menjünk az Amurdarja partjaihoz, a hol az Amurdarja száraz homoksivatagján látjuk a kerteket, mert az Amur és a Sir vizeit csatornákban odavezetik.

Ugron Gábor: Ugy kihasználják, hogy nem marad semmi!

B. Kaas Ivor: Ha kérdezem, hogy gróf Széchenyi István óta, a ki erre először figyelmeztetett, miért nem haladtunk semmire ezekben a nagy alapvető kérdésekben, azt látom, azért, mert ez rossz üzlet. Megpróbálta Türr a Ferencz-csatornával, de nem bizonyult jó üzletnek. Megpróbálták, a miniszter ur tudja, a Bega-csatornánál, a Temesnél stb., a dolog gazdaságilag sikerült, de pénzügyileg nem sikerülhetett, mert nem olyan jövedelmező vállalat, mint a viczinális vasut vagy valamely szubvenczionált gyár alapitása. Tehát az ilyen vizi politikát nem lehet átadni a magánvállalkozásnak; hiszen tapasztaltuk, hogy a Tisza-szabályozásnál, a Rábaszabályozásnál és a legkülönbözőbb szabályozásoknál, a hol magántársulati uton történt a szabályozás, a dolognak részben természete szerint, mert magánérdekek voltak csoportositva, mindenütt a legsulyosabb finánczialis bajok keletkeztek, mert a vizszabályozásnak természete az, hogy a viz nem hoz gyümölcsöt és a vizbe belefektetett pénzek a vizbe dobált pénzeknek látszanak, erre pedig magánember nem hajlandó, tehát a magyar vizviszonyoknak a szabályozását nem eszközölhetjük másképen, mint államilag. *(Ugy van! balfelől.)* Államilag pedig nem teszszük, nem teszszük évtizedről-évtizedre, mert akkor azt mondja a finánczminiszter, hogy neki erre pénze nincs, a honvédelmi miniszter azt mondja, hogy neki a pénz a hadseregre kell, a kereskedelemügyi miniszter, hogy ő erre pénzt nem áldoz, mert ha van pénze, hidakat, vasutakat épittet, szóval: mindenfélére kell a pénz és a vizviszonyok rendezésére nem jut. Ezt a t. agráriusoknak azért ajánlom figyelmükbe, mert bizony nem volna ez a mai szárazság és inség, s nem ismétlődnék többször, ha vizeinket az ország felhasználta volna. És ha tanulság van ebből a mostani szerencsétlenségből, ugy tessék azt levonni: gondoskodjunk nem hirtelen, de tervszerűleg a csatornázásról. Hiszen Hieronymi kereskedelemügyi miniszter ur nagyon szereti a csatornázást, de csak a hajózási csatornázást; én is annak adok elsőséget, hajózás és öntözés azonban nincs egymással ellentétben. A multkor kifejtette ugyan a kereskedelemügyi miniszter ur, hogy a hajózható csatornák vizét nem lehet öntözésre használni, de est modus in rebus: az egyik helyen a hajózási, a másik helyen az öntöző csatorna csak megvalósitható, és mindenütt, a hol a csapadék fel van fogva, mindenütt megvan az a haszna, a mi a viznek szivárgásából és a harmatból a termésre esik. A t. agráriusok még azt is sürgették, és szintén helyesen, — mert én mindent helyeslek, a mit a mélyen t. agráriusok követelnek, csak a mit nem tesznek, a mit csupán igérnek, azt helytelenitem, mert a nem tett: azt sohasem válik tetté — mindig sürgették, mondom, a mezőgazdasági ipart. A mezőgazdasági ipar a mezőgazdasági kisemberek téli inségének a vigasztalója, főleg a házi ipar, de a nagyipar is igen fontos és hasznos, akár szesz, akár czukoripar vagy a dohánytermesztés: az mind olyan tényező, a mely előmozditja az országnak kifelé való kereskedelmét, de előmozditja a nagy- és kisbirtokosok termelését is, mert mindezen nagy iparoknak, szeszfőzdéknek stb. az anyagot a mezőgazda adja. Hanem a kisembernek, a kisgazdának, a mezőgazdasági munkásnak: annak éltetője a házi ipar. Kérem a miniszter urat és remélem is, hogy nekünk felvilágositást fog adni arra nézve, hogy a mezőgazdasági házi ipart miképen tudja és hogyan szándékozik meghonositani. En mostan Nyitramegyében jártam. A miniszter ur jól ismeri a torontáli viszonyokat, azonban aligha ismeri azokat a viszonyokat, a melyek Nyitrában vannak és a melyeket Vietorisz képviselő ur ecsetelt a multkor nagy tetszésére a miniszterelnök urnak. Nyitra vármegye egyik községében a kopár hegyeken láttam és láthatja mindenki azokat a földeket, a melyekre a trágyát hátukon hordják az emberek és a melyekről azt lemossa a viz; a melyeket nem tudnak felszántani, hanem csak ásóval és kapával mivelnek meg, hogy valami kevés veteményt szerezzenek; a melyeken nem arról van szó, hogy 5—8 vagy 11 métermázsa terem-e holdankint, hanem a melyeken meg vannak elégedve, ha négy

magot kapnak, mert rendszerint csak három magot nyernek. E földeken az a szegény nép meg nem élhetvén, vajjon mit csinál? Az egyik, Csávol nevü községben 1300 lélek lakik. En arról értesültem, hogy ezek közül hatszázan vannak távol. Eltávoznak májusban és visszajönnek őszszel. Arra a kérdésemre, hogy mennyit keresnek, azt feleltek, hogy 70—120 forintot hoznak magukkal. Ezek az adatok természetesen nem mindenütt egyformák és én ezt a községet csak példa gyanánt hoztam fel, de én több községben tanulmányoztam a viszonyokat és meggyőződtem arról, hogy csekély különbséggel az egyik község helyzete olyan nyomorult, mint a másiké.

Tudjuk, hogy a t. miniszter ur százával, sőt ezrével hozatja le a munkásokat a Felföldről, és leviteti őket Mezőhegyesre, az Alföldre, a hol aztán szétosztják a munkásokat, és a mi által rajtuk is, de az Alföld munkáshiányán is segitenek. Nagyon természetes, hogy ezért én is, és mindannyian köszönettel tartozunk a t. kormánynak, a mely gazdasági téren ilyen humánus működést fejt ki. De mindennek daczára a nyomor odafönn mégis csak szörnyű nagy, mert a föld nem terem, és az a szegény felvidéki ember arra van utalva, hogy családja munkaképes tagjaival, az asszonyokkal, leányokkal együtt otthagyja a falut, s magában a faluban nem marad más, mint egynéhány tehetősebb gazda, a ki munkaerejét a saját földje érdekében értékesitheti, továbbá a tehetetlen öregek és gyermekek. Az öregebbje kapálni jár a földecskére, az asszonyok a marhát gondozzák, a gyermekek a libát legeltetik és türelmesen várják, mikor jő össze a család ismét, egy félesztendei távollét után, és akkor azután a télen át, bezárva, behavazva abba a kis faluba, feleszik csekély keresetüket. Ez igy megy évről-évre mindig.

Egy másik módja megélhetésüknek a házalás; kocsin vagy gyalog szanaszét mennek a külföldre, Ausztriába és idehaza is, és ilyen nomád módon kénytelenek megkeresni csekély élelmüket. Itt a házi ipar meghonositásának, tanitásának igazán nagy szocziális és gazdasági fontossága és tere volna. Azt hiszem, nem veheti rossz néven a t. miniszter ur, hogy ezekre a körülményekre felhivom szives figyelmét. Itt a humanizmus által előirt gazdasági feladatok várnak megoldásra. Terem azokon a vidékeken fa elég; ezenkivül bőven áll agyag is rendelkezésre. Ott volna tovább a szövészet és sok más eszköz, a melyeket felsorolnom felesleges.

Azt hiszem, hogy Nyitra vármegye tisztviselői karát senki sem vádolhatja ellenzékiséggel és ime, itt van kezemben Nyitra vármegye törvényhatósági bizottságának 1904. május hó 30-án tartott rendes közgyülésén hozott azon határozat, a mely ecseteli az ottani gazdasági viszonyokat és a melyet, ugy hiszem, nemcsak nekem, hanem Szulyovszky képviselő urnak és a többi kormánypárti képviselő uraknak is megküldtek, hogy alkalomadtán, mikor a budget napirendre kerül, terjeszszék elő azokat a kéréseket, a melyek a nép érdekében vannak, mert a népképviselők kötelessége, hogy a panaszokat és kivánságokat előadják. Itt látom a törvényhatóságnak helybenhagyott munkálatát. Ebben találom a többek között azt, hogy a veszélyeztetett területeken, értem azokat a területeket, a hol a pánszlávizmus, szocziálizmus dulja és rontja a mi népünket, miket kellene tenni. Ilyen területeken a birtokvásárlás idegen állampolgároknak egyáltalában ne engedtessék meg; *(Helyeslés.)* belföldieknek csak akkor, ha rájuk nézve magyar szempontból bizonyos garancziák meg vannak. Mit tesz ez gyakorlatilag? A ki Nyitrán vagy Trencsénben, vagy általában a Felföldön járt, annak fel fog az tünni, hogy nem elszigetelt eset az, a mi most a mentelmi bizottság előtt van a Veszter-ügy a Nosz féle panasz folytán, hogy t. i. idegenek vásárolnak magyar földet. A magyar földbirtok az egész területen vagy már mind eladatott vagy eladó. Alig van még egy-egy nagyobb birtokos, a ki szilárdan állana és a ki biztos abban, hogy birtokát, a mely őseitől századokon keresztül az ősiség folytán rá származott, gyermekeinek, vagy mondjuk, unokáinak átadhassa, mert ezek a birtokok mind el vannak adósodva, mind meg vannak terhelve. A mint most Rudnón jártam, ott van a rudnai uradalom. Rudnay Sándor képviselő ur nagyon jól tudja, hogy ez az uradalom több ezer hold erdő és sok száz hold szántóföldből áll. Az erdők itt le vannak tarolva, a szántóföldek el vannak romolva, a rétek nincsenek rendesen kezelve, az épületek, paloták omladoznak. Tehát ez a birtok eladó és minthogy eladó, és a vadászok nemcsak a Szepességben járnak, épen akkor járt ott egy herczeg Liechtenstein, hogy megvegye azt a birtokot 130.000 frt potom árban. Példaképen hoztam ezt csak fel. Nem akarom azt inditványozni, hogy az állam vegye azt meg 130.000 frtért; pedig hat községnek és nem tudom, hány ezer lakosnak egész jövőjét biztositathatná azzal, ha azokat a földeket, legelőket olyan módon, mint a hogy tette Máramarosban, a Székelyföldön és egyéb helyen, telepitésre, marhatenyésztésre stb.-re kisebb részletekben eladná, vagy nagyobb komplexumokban községi területekké változtatná át, ha lekötné, gazdasági felügyelet alá venné azokat az erdőket stb. Ezt megint csak példaképen hoztam fel, nem pedig inditványképen, mert különben túlhágnám azon kereteket, a melyekben egy budget-beszédben egy képviselőnek mozognia szabad. Még csak azt a telepitési politikát emlitem meg, a mely az eladósodott birtokokat az állam közvetitésével, esetleg beavatkozásával direkte vagy indirekte, a községek lakosságának megszerezné. Ez meggátolná az Amerikába való kivándorlást, ez a népnek foglalkozást adna odahaza. Ez volna az a politika, a mely hazafias lenne és meggátolná a pánszlávizmust.

Ebben a memorandumban vagy határozatban erre vonatkozólag ez áll *(olvassa)*: »Az állami telepitési műveletek országszerte nagyobb mérvben megindítandók és a telepitési célokra szolgáló birtokokból középbirtokos telepek is létesitendők. Egyidejűleg megalkotandók azok a törvényes intézkedések, a melyek az ujonnan alapitandó telepes birtokok fenmaradását biztositják.« Nagyon helyesen okoskodik ez a határozat. A telepités ügyében épen az volt a hibája az eddigi kisérleteknek, hogy megtették egy vagy más okból, hogy megvettek egy nagyobb birtokot, azt felosztották, vagy az állami birtokokon telepeket létesitettek, de nem biztositották magát a telepet, hanem egy idő mulva, ha nem ment a dolog, maga az állam, a kincstár dobta ki saját gyermekeit, mert agyonexekválta őket. Itt tehát igazán a konzervativ politikának leghumánusabb, legnemzetibb követelése foglaltatik a telepités azon módjában, a melyet Nyitra vármegye ajánl. És hogy tovább megy Nyitra vármegye felfogásában, erre vonatkozólag idézem a következő részt, a melyben azt mondja *(olvassa)*: »A földbirtok elaprózásának megakadályozása végett törvényesen állapittassék meg a felosztható birtokminimum.« Erre azt mondja a t. földmivelésügyi miniszter ur, hogy ez nem az ő feladata, az agráriusok is azt mondják, hogy hagyjuk ezt most, majd gondoskodik erről más. Kicsoda? Talán az igazságügyminiszter? Ha a birtokminimumnak annyiszor hangoztatott, annyiszor felemlitett követelését mindig másra toljuk, akkor a birtokminimum megállapitása sohasem jön létre és a teljesen gazdaságellenes, észszerűtlen elaprózás megakadályozása sem lesz meg.

Az az agráriusok által sokszor hangoztatott czél, hogy a középbirtokos birtokbizományok — és itt nem annyira a személyekről, mint inkább a birtoktestek lekötéséről szólok — és a parasztbirtok-minimumnak megkötése, ugy nemzeti, mint gazdasági szempontból szükséges, mert fekvésüknél fogva ezek egyébre nem alkalmasak. Egy ilyen törvénynek meghozatala, azt hiszem, nemzeti és agrárius politikánknak egyaránt megfelelő volna. Ez azonban csak ugy volna lehetséges, ha olyan többségünk volna, a mely akarni tud. Nyitra vármegye közigazgatási bizottságának, a mely nem néppárti, mert ott csak a nép néppárti, ezen határozata azt mondja *(olvassa)*: »A kisexisztenciák megélhetésének megkönnyitése czéljából az adómentes létminimum kérdése sürgősen megoldandó.«

Sürgősen? Hány esztendeje sürgeti ezt már ez a párt, minden esztendőben sürgettük öt-hat év óta. Hát önök nem tartják sürgősnek, a mit Nyitra vármegye annak mond, hogy a létminimum kérdése megoldassék? Nem hallok ellenvetést, nem hallok senkit, a ki azt mondaná, hogy az ilyen adóminimum nem kell. Lehet, hogy talán csak a pénzügyminiszter urnak nem kell, a ki, mert most nincs jelen, nem is nyilatkozhatik, de azok közül, a kik itt vannak, mondja meg valaki, hogy nem kell-e a létminimum és én azt kérdezem, hány évtizede mult el annak, hogy ezt a létminimumot kérjük, sürgetjük, instáljuk és mégis soha semmi nem történik ennek érdekében? Ezt itt hozom fel a földmivelésügyi tárczánál, bár tudom, hogy nem tartozik ide, tudom, hogy a pénzügyminiszteriumhoz tartozik, de azt is tudom, hogy ilyen kérdés soha sem oldatik meg a nemzetek és országok érdekében, ha a földmivelésügyi miniszterium nem vezet győzelmes hadjáratot a pénzügyminiszterium ellen.

Beszélhetnék még a szövetkezetekről is, mert ez is egy témája az agrárius programmnak. Hiszen ha valamivel dicsekedhetnek az agráriusok, ha valamiben nagy érdemük van, a mit mindenki elismer és hálával fogad, az a szövetkezeti kérdésnek Magyarországon felállitása, megvalósitása. Verseny fejlődött ki, hogy ez a szövetkezés államilag történjék-e, mint a szabadelvű párt kivánja, vagy társadalmilag függetlenül, a mint a Hangya cselekedett gr. Károlyi Sándor örök érdemeképen, vagy történjék keresztény szocziális alapon, mint a hogy azt gróf Zichy Aladár kezeli. Nem kutatom az árnyalatokat. Én minden szövetkezetet, a mely a kis erőket összegyüjti, hogy nagy erőkké legyenek, a mely akár az értékesitésnél, akár a fogyasztásnál megvalósitja azt, hogy megszabaditsák a népet azoktól, a kik közvetitéssel, vagy egyébként a népnek áruit olcsón szedik, drágán adják, mondom, mindezeket a szövetkezeteket én csak legmelegebb rokonszenvvel kisérem. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* És azt hiszem, hogy ebben a tekintetben a földmivelésügyi miniszterium van hivatva, hogy megvédje a szövetkezeteket azokkal az alattomos és nyilt támadásokkal szemben, a melyek az agrárius intencziókat bizonyos merkantilista jogosulatlan, — mert vannak jogos merkantilista érdekek is, — mondom, bizonyos jogosulatlan merkantilista érdekek szempontjából érik. Mert ha a földmivelésügyi miniszterium elejti akár politikából, akár gyengeségből a szövetkezeteket, akkor ezek sorsa itt Magyarországon meg van pecsételve. Hogy pedig a szövetkezetek mennyire belementek már a nép köztudatába, mennyire tudja már a nép, hogy a szövetkezet az ő mentsvára, arra nézve Nyitra vármegyére, a liberális Nyitra vármegyére hivatkozom, a melynek közgyülésén csakugyan nem üznek néppárti felekezeti politikát, mert ha van ott felekezeti politika, az semmi esetre sem néppárti. *(Derültség a baloldalon.)* Ez a nyitravármegyei határozat akként szól, hogy az emlitett veszélyeztetett területeken, a mint már mondtam, »oly fogyasztási és hitelszövetkezetek, melyekről kiderül, hogy nemzetiségi politikában is dolgoznak, csak ugy legyenek továbbá is engedélyezve, ha a Hangya vagy a hitelszövetkezetek kötelékébe lépnek és bizonyos kontrolnak

alávetik magukat.« Tehát a szövetkezeteket, a Hangyát és más szolid szövetkezeteket tekinti Nyitra vármegye nemzeti szempontból is a nép legsürgősebb, legszükségesebb istápolójául.

És hogyan véli Nyitra vármegye azután azokat a kisembereket, azokat a tótocskákat és magyarokat megvédelmezni az uzsorának pusztitásaitól? Idézem szavait, érdemes meghallgatni: »Minden paraszt-váltó lejárati ideje — felvétel idejére való tekintet nélkül — október végére volna meghatározandó.« Nem kell ahhoz magyarázat, hogy a paraszt akkor fizethessen, mikor termése van. Másodszor: »Az eladósodott, kizsarolt földű parasztbirtoknak állami hitelintézetek gondnoksága alá helyezése és általuk való tehermentesitése.« Ez a Horánszky-féle javaslat, melyet a kormány, mikor Horánszky Lajos arról beszélt, szivesen fogadott, de nem hallottunk egy minisztertől sem fogadalmat arra, hogy azt az eszmét meg is fogja valósitani. Várom a földmivelésügyi miniszter urtól, hogy ő mai programmbeszédében ezt az álláspontot fel fogja venni azok sorába, a melyeket a kormány megvalósitani akar.

Azután a progressziv adót kivánják és a hallatlan sulyos utadó-minimum eltörlését.

Még sok egyéb kivánság van a memorandumban, a melyeket nem hozok fel ezuttal, mert nem tartoznak szorosan a földmivelésügyi tárcza keretébe, hanem zárom szavaimat azzal, hogy azt, vajjon a miniszterium földmivelési programmját elfogadom-e vagy nem: nem tudom, *(Derültség.)* nem tudom azért, mert még nem hallottam a miniszter urat. De ha a miniszter ur előadásával — a mint remélem — meg leszek elégedve, akkor szivesen hozzá fogok járulni. *(Helyeslés balfelől.)*

Rákosi Viktor jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. képviselőház! Midőn a t. földmivelésügyi miniszter ur most legelőször képviseli a földmivelésügyi költségvetést, természetesen nem lehet arról szó, hogy itt birálatot gyakoroljak az ő működése felett, a mely különben is időre nézve még csak igen szük körben mozog és a mely bizonyára kezdetét képezi csak annak a müködésnek és annak a kormányzati ténykedésnek, a mely hivatva lesz Magyarországon a közgazdasági érdekeket hathatósan, s behatóan képviselni.

De igenis, én is rá akarok térni a mi gazdasági életünk egyik legfontosabb ágára, a mely, ugy látom, hogy az eddigi vitában is kidomborodott, t. i. az u. n. bor kérdése. Hogy ezzel a szóval lehet illetni egy gazdasági ágat, t. i. hogy külön kérdéssé vált, ennek okát nemcsak maga ennek az ügynek gazdasági alapja képezi, hanem az is, hogy — a mint a t. ház tudni méltóztatik — épen a borértékesités fellendülhetésének kérdésével szoros nemzetközi, gazdasági és vámkérdések is bonyolódtak össze.

A mi a belső kormányzatot illeti, el kell ismerni, hogy a t. miniszter ur rövid működése alatt is teljes mértékben felfogta hivatását, erős munka- és ügyszeretettel feküdt a legnagyobb gazdasági tevékenységnek és azt is tudjuk, hogy a borértékesités területén is egy nagyobb szabásu dolognak, t. i. a központi szövetkezetnek létesitését kezdeményezte. Más kérdés, hogy a t. miniszter ur a nemzetközileg is kidomborodó politikai kérdésekben hasonló módon fog-e helytállani és igyekezni fog-e az olasz borvám kérdésénél is Magyarország érdekeinek megvédése szempontjából befolyását latba vetni. Ez a jövő kérdése és nagyon természetes, hogy Magyarországnak ugy gazdasági, mint más közvéleménye is a legnagyobb érdeklődéssel néz a földmivelésügyi kormány állásfoglalása elé.

A borkérdésre nézve Kaas Ivor t. képviselőtársamnak az a megjegyzése, hogy milyen kevesen vannak itt az agráriusok közül, midőn a borkérdés napirenden van és hogy milyen csendben folyik ez a költségvetési vita. Ez a feljajdulás azonban abszolute nem ejt engem csodálkozásba, hiszen csak a statisztikai adatokat kell megnézni és akkor azt látjuk, hogy a borértékesitésnek, a szőlőnek kérdése talán nem is utalható az általános szólamok szerint használt agrárius kérdések közé, mert itt nincsen szó sem nagybirtokosérdekről, sem latifudiumokról, sem hitbizományokról. A statisztika azt mondja: 430.000 kis darabkára van felosztva az a nagy szőlőterület, a mely a borkérdésnek alapját képezi és hogy ez a 430.000 szőlősgazda körülbelül 2—2·5 millió embert foglalkoztat egy esztendőben hat hónapon át. Ez tehát a kisembernek a kérdése és igy szocziális szempontból egészen világos, hogy a nagyobb arányokban feldobott kérdések közé miért utalják oly ritkán a szőlő kérdését. De nekünk, mint a parlament tagjainak, annál behatóbban kell ezzel a kérdéssel foglalkoznunk, mert, a mint méltóztatnak tudni, óriási áldozatokat hoztak Magyarországon a filloxera által elpusztitott szőlőterülcteknek helyreállitása érdekében. Egy milliárd koronánál több értéket képviselnek ma a magyar szőlőterületek, a melyeken egy rossz esztendőben is, ha középszerű a termés, 120—150 millió korona értékű az évi termés. Igy tehát nagyon sok gazdának élete, sorsa és jövője van e kérdéshez hozzáfűzve, a mi tehát arra utalja a parlamentet, hogy a kérdéssel alkalmas időben foglalkozzék.

Én nem is csodálkozom azon, ha ez a kérdés erősebb emócziókat kelt most, a mikor szerte az országban arról panaszkodnak, hogy a nagy áldozatok árán elért eredmény értékesitése sok akadályba ütközik. A borok értékesitésének kicsucsosodó pontja abban nyilvánul, hogy először arra kell néznünk, mivel van lehetségessé téve az, hogy kellő borfogyasztás legyen az országban és e szempontból ugy a belső fogyasztást, mint a borkivitelt kell szem előtt tartani; hogy másodszor, ugyancsak az értékesités szempontjából, tekintetbe kell vennünk, hogy mennyiben akadályozza meg a földmivelés-

ügyi kormány, hogy versenytársa akadjon a magyar boroknak az esetleg külföldből beözönölhető borokban; hogy harmadszor maga a társadalom, esetleg a kormányzat segitségével, milyen módokhoz folyamodik az az egyes ember által el nem érhető borértékesités is a tőkeegyesülés institucziójával elősegittessék.

A mi a borfogyasztást illeti, valóban csodálkoznunk kell, hogy milyen kis mértékre redukálódott Magyarországon a borfogyasztás. Ha a statisztika segitségével összehasonlitjuk Magyarországot más bortermelő országokkal, kiderül, hogy mily kevés esik egy-egy emberre a borfogyasztásból, a melylyel szemben milyen aránytalannl nagy a sör- és a szeszfogyasztás. Hogy mi ennek az oka, azt természetesen pozitive nem tudhatjuk, de ha egyéb országok jelenségeit és azokat az akadályokat kutatjuk, a melyek először a borfogyasztást megakadályozzák és a bort megdrágitják, másodszor idegen vagy hamis borban a magyar bornak versenytársat létesitenek, mégis megérthetjük, hogy miért ily aránytalanul kicsiny nálunk a borfogyasztás. Francziaországban például fejenkint 82—180 liter esik egy-egy emberre a borfogyasztásból, a szeszfogyasztásból 7 - 9 liter, a sörből 20—26 liter, nálunk ellenben a borfogyasztásból 5—12 liter, szeszből 9—12 liter, sörből 4—10 liter: tehát még ez is majdnem annyi, mint a bor. Olaszországban, a mely szintén bortermelő állam, 75—118 liter a borfogyasztás fejenkint, még Németországban is, a mely nem bortermelő állam, 4—10 liter, tehát majdnem annyi, mint Magyarországon. Ausztriában azonban már 13—33 liter.

Ez nagyon elszomoritó dolog, t. képviselőház, mert az én felfogásom szerint az egy-egy emberre eső borfogyasztásból igenis lehet következtetést vonni a kulturális és gazdasági szempontokra, a nemesebb igényekre, az erősebb kulturális felfogásokra, de sőt a magasabb egészségügyi követelményekre is. Ha pedig mindezt tekintetbe veszszük, akkor kénytelenek vagyunk a t. kormányt ismételten arra kérni, hogy igyekezzék mindazon akadályokat, a melyek Magyarországon a borfogyasztást és értékesitést hátráltatják, elháritani. Ha a közvéleményben minduntalan megnyilatkozó hangokat tekintjük, ha az összes érdekelt gazdasági egyesületek, szövetkezetek, törvényhatóságok kivánságait nézzük, a boritaladóra kell irányitanunk a t. kormány figyelmét és minél erősebben kell hangsulyoznunk, hogy most már elérkezett az idő, hogy a t. kormány ne űzzön oly ferde politikát, oly hihetetlenül téves nemzetgazdasági és pénzügyi politikát, hogy egy kormány egy eminens bortermelő országban mig egy részről milliókat és milliókat fektet a társadalom, a gazdasági körök által a bortermelésbe, s maga a kormány is a leghathatósabb módon előmozditja a bortermelést, addig másrészt a legidegebb, a legszükebb felfogásu fiskális szempontból olyan terhekkel sulyosbitja a bortermelés, illetőleg a borfogyasztás helyzetét, hogy különösen az adóalanynak erősebb kiaknázását, vagyis a gazdasági életnek a bortermelés területén való erősebb lüktetését, tehát tisztább és magasabb adóforrásnak megteremtését más uton megakadályozza. Remélem, hogy a t. földmivelésügyi miniszter ur talán minket ebben az irányban meg fog nyugtatni.

A másik, a mit fel kell emlitenem, s a mi szintén a borértékesités kérdését érinti, a borfogyasztás területén, az, hogy Magyarországon maga a belfogyasztás sem emészti fel a bort, Én azt hiszem, hogy talán nincs egyetlenegy ország sem, a hol ilyen nagy mértékben történik a bortermelés, mint nálunk, s mégis akárhova megy az ember az országban, különösen pedig ott, a hol a borfogyasztás tulajdonképen közvetittetik, oly keveset találkozik az ember igazi jó magyar borral. Valóban nem tudja az ember, hogy az a sok százezer és millió hektoliter bor hová jut, hogy miért marad ott a pinczék mélyében, és miért irtózik ma is maga a belső fogyasztó közönség attól, hogy jól kezelt és itt nálunk termelt magyar bort használjon és fogyaszszon.

Itt a házban már felvetették és én csak röviden utalok rá, hogy két irányban mindenesetre nagy feladat vár a kormányra: az egyik irány az, hogy sokkal hathatósabbá kell tenni az ellenőrzést a borfogyasztással szemben, t. i. azt az ellenőrzést, a mely mindenütt a legszigorubb ugy Ausztriában, mint Németországban és Francziaországban, és a mely megakadályozza, hogy hamisitott bor kerüljön a borfogyasztó asztalára, vagy pedig kimérésre a korcsmában. A második az, hogy a kormány, legalább ott, a hol befolyást gyakorol, tehát azoknál az üzemeknél, a melyek a kormány kezében vannak, az ellenőrzés gyakorlásában minden befolyását érvényesitse arra, hogy ott magyar és hamisitatlan bor fogyasztassék. Ilyenek először az államnak üzemei, azután a közlekedési eszközökkel kapcsolatos vendéglők és korcsmák. Ez tehát a második szempont, a melyre a t. kormánynak figyelmét kötelességem felhivni.

A harmadik szempont az u. n. boreredeti törvényre vonatkozik. A mint méltóztatnak tudni, évekkel ezelőtt csináltunk itt egy u. n. provenienczialis törvényt. Nem hiszem, hogy ez helyes törvény, különösen tekintetbe véve azt, hogy maga a t. földmivelésügyi kormány is ma már a boroknak egyöntetüségére és egységesitésére kiváló figyelmet fordit. Nem hiszem, hogy helyes törvény az, a mely a boroknak ilyen nagyon szüken meghatározott vidékekre való visszavezetését megengedi, sőt törvényesen követeli és azt hiszem, hogy ebben a tekintetben a t. kormánynak kell valami reformot létesiteni, hogy pl. ezen törvénynyel szemben engedje meg azt, hogy ott, a hol az értékesités nagyobb

tömegekben történik, a hol tehát nincs módjában az illető bortermelőnek, értékesitőnek vagy kereskedőnek, hogy magának annak a bornak eredeti termelési mezejére rámutasson, hogy ottan a t. kormány bizonyos könnyitést és talán helyesebb szempontokat érvényesitsen.

Egy további dolog, a melyre a t. kormány figyelmét felhivni kivánom, az, hogy a versenytárstól szabaduljon a magyar bor. Azt hiszem, nem kell ezt itt ujból felvetnem, a kormánynak és különösen a földmivelésügyi kormánynak eléggé fáj a feje az olasz borvám kérdése miatt, és én nem tehetek róla, hogy ellenzéki pártállásom daczára is érzem azt, hogy a mikor ilyen vitális országos kérdésről van szó, nekem bizonyos bizalmat kell előlegeznem a t. kormánynak arra nézve, hogy el fogja találni azt a módot és azt az utat, a melylyel a magyar borral szemben megnyilatkozó versenyt a maga helyes területére szorithatja. Mert hiszen, t. képviselőház, miről van szó? Arról van szó, hogy a vám kérdésénél kellő módon el lehessen találni azt a határvonalat, a mely mellett a magyar bort a verseny veszélyétől megmenteni lehet. E határvonal eltalálása megköveteli azt a hazafias belátást, azt a bölcsességet és rendületlenséget, melyet egy, czéljait felismerő kormánytól okvetlenül el kell várnunk, s a melynél fogva nekem, t. képviselőház, e szempontból a bizalmat a t. kormánynak előlegeznem kell.

Kétségtelen, t. képviselőház, hogy itt nagyon erős nemzetközi és politikai kérdések is közbejátszanak. Kétségtelen, hogy ennél a kérdésnél nemcsak szorosan gazdasági kérdés domborodik ki, hanem egy nagy nemzetközi szövetségi kérdés is. Azonban, t. ház, én utalok magára Olaszországra. Méltóztassék csak tekintetbe venni azt, hogy maga az olasz közvélemény milyen erősen kezébe ragadta ezt az ő gazdasági létérdekét oly közelről érintő borkérdést. Méltóztassék csak tekintetbe venni, hogy mennyire megmozdultak Olaszországban a közvélemény, a sajtó, a politikai körök, és talán helyesen jelképezem, a mikor azt mondom, hogy maga az olasz külügyminiszter is, mintegy külsőleg akarván jelképezni az olasz közvélemény állásfoglalását, a mikor a mi külügyminiszterünkkel abban a kies, szép öbölben, Abbáziában találkozott, szükségesnek látta, hogy hadihajón jelenjék meg, mintegy jelképezni akarvan, hogy itt sokkal erősebb szempontok és fontosabb érdekek azok, a melyek őt erre az utazásra, tanácskozásra és értekezésre ráutalták. Mindez azonban, akár hadihajón jött, akár sokkal csendesebben és üdvlövések nélkül történt volna az ő megjelenése, azt hiszem, a magyar kormányt nem fogja befolyásolni, nem is befolyásolhatja, és talán szabad nekem már most is a maga helyes eredetére redukálnom azon hireket, a melyekkel mindennap találkozunk.

A sajtó ugyanis napról-napra azt hireszteli, hogy a magyar kormány hol ebben az irányban, hol abban az irányban engedett. Bizonyára méltóztatnak tudni, hogy legutoljára azzal a hirrel állottunk szemben, hogy a felvetett kontingentálási kisérlet vagy inkább kisértet tovább is kisért, mert a lapok legutóbbi hirei szerint a t. magyar kormány állitólag mégis csak beleegyezett volna, hogy talán 100 ezer hektoliter bor olyan vámmal, a mely nem képez kellő védelmet a magyar borra, behozassék. Én ugyan nagyon jól érzem és tudom azt, hogy Olaszországgal szemben és ezzel az olasz borkérdéssel szemben a legerősebb védvárunkat a nemzetközi gazdasági szövetkezéseknek lényege képezi, mert hiszen arról, hogy a monarchia kizárólag csak olasz boroknak adjon kedvezményt, arról én szerintem szó sem lehet, nem lehet szó azonban nemcsak a legtöbb kedvezményt élvező államok szempontjából és ezen legtöbb kedvezményezési elvnél fogva, de nem lehet szó azért sem, mert én azt hiszem, hogy ez a nemzetközi gazdasági szövetkezéseknek egyéb területén nagy nehézségeket okozna a kormánynak. De védvárát képezi a mi érdekeinknek az is, hogy én nem tudom elképzelni, hogy ha még szó volna is arról, hogy az olasz bor külön kedvezményben részesüljön, hogy képes legyen az olasz kormány akármilyen, talán kémikailag vagy borvegyészetileg megállapitandó módon szorosan meghatározni azt az ismérvet, a mely szerint a megvámolásnál meg lehessen ismerni, hogy igazán olasz, nem pedig valami más országból hozott borral állunk-e szemben. Mondom, én ebben is egy erős védvárat látok és ennélfogva hiszem, hogy a t. kormány minden befolyását érvényesiteni fogja, hogy ez a kérdés a maga egészében a magyar nemzet érdekének és a borvédelemnek megfelelőleg oldassék meg. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ezzel befejezni kivánom felszólalásomat, mert hiszen remélem, hogy legközelebb ugyis módunkban lesz még ehhez a kérdéshez hozzászólni. Most csak röviden felhivom ujra a t. földmivelésügyi kormánynak a figyelmét erre a kérdésre.

A mi pedig a bizalmat illeti, én magam sem tartózkodom attól, hogy bclássam, hogy a földmivelésügy egy kidomborodó ügye a magyar kormányzatnak, a mely a törvényhozás és a kormányzat vállvetett munkásságát igényli és igen jól tudom azt is, hogy a költségvetési összegbe beállitott összegnek elköltése indokolt és azt legvitálisabb érdekeink követelik. A t. miniszter urnak már legközelebb e vita során módjában lesz minket, a mint azt Kaas Ivor t. képviselőtársam is kifejezte, tervei felől felvilágositani és aggályainkat eloszlatni. Én majd a t. miniszter ur ezen nyilatkozata szerint fogom latba vetni szavazatomat. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feliratkozva; ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. A tanácskozást folytatjuk. A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Engedje meg nekem a t. ház, hogy mindenekelőtt és elsősorban őszinte köszönetet mondjak azon felszólalt t. képviselőtársaimnak, a kik a jelen vitában teljesen kikapcsolták a politikai részt e kérdés tárgyalásából. Meggyőződésem szerint nemcsak én tartozom nekik ezért köszönettel, hanem az egész ország, mert Magyarország földmivelési érdekeinek megvitatása és megbeszélése alkalmával, nézetem szerint tényleg ki kell kapcsolni minden politikai momentumot. Hiszen e tekintetben a kormánynak, a képviselőháznak, az egész gazda-társadalomnak csak egy érdeke lehet!

Mielőtt beszédemnek tulajdonképeni tárgyára áttérnék, legyen szabad elsősorban Marjay Péter igen t. képviselőtársamnak azon aposztrofálására válaszolnom, melyben ő mélyen t. elődömnek érdemeit méltatta itt e házban. Én azt hiszem, hogy ebben a tekintetben azok között, a kik mélyen t. elődöm működését illetőleg előtte a zászlót meghajtják, teljes joggal nevezhetem magamat az első sorban állók között én is, és ebben a tekintetben sem a pártok, sem a a kormány, sem az ellenzék között különbség nincsen is. A mi már most t. képviselőtársamnak határozati javaslatát illeti, legyen szabad erre vonatkozólag mindjárt beszédem elején kérnem a t. házat, hogy ezen határozati javaslatot ne mélóztassék elfogadni. Rövid indokolása ennek az, hogy e határozati javaslatnak összes pontjai egyáltalán semmi vonatkozással nincsenek tárczámhoz, igy tehát lehetetlen e kérdéseket itt, a földmivelésügyi tárcza keretében megoldani. Ezért kérem a határozati javaslat mellőzését.

Ezek után, t. ház, áttérek beszédemnek egyik legfontosabb részére, a szárazság és a szárazság által okozható egyes bajok kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességszerűleg konstatálom elsősorban azt, hogy az eddig hozzánk beérkezett összes adatok alapján inségről és inséges termésről Magyarországon szó nem lehet.

Kecskeméthy Ferencz: Majd meglátjuk!

Madarász József: Ugy legyen! *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Hála Istennek, magtermésünk az egész országban elég jó. Ennek következtében ebben a tekintetben az országban inségről beszélni nem lehet. Nem akarom kizártnak mondani, hogy egyes vidékeken, egyes körzetekben akár a burgonyatermésnek elpusztulása, akár a tengerinek meg nem érése okozhat bajokat; ezek azonban kisebb körzetűek, nem általános jellegűek; inségről tehát, ismétlem, az egész országot illetőleg e tekintetben nem lehet beszélni. *(Helyeslés.)*

Sokkal fontosabbnak tartom azonban a másik kérdést, a mely a takarmányra vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Kétségtelen, hogy a takarmányhiány nagy baj és esetleg sulyos konzekvenciai állnak küszöbön. A kormány erre nézve már hetekkel ezelőtt megindította a szükséges tanulmányozási és adatgyüjtési akcziót és arra a meggyőződésre jutott, kogy bármennyire és bármily formában változzék is az idő, ezzel a kérdéssel komolyan kell számolni. *(Igaz! Ugy van!)*

Hogy a t. ház tájékozottsággal birjon az iránt, hogy a kormány nem nézte tétlenül ezeket a katasztrofális jelleggel jelentkező bajokat, tisztelettel közlöm azokat az intézkedéseket, a melyek eddig részben általam, részben a kormány által tétettek. Azt már méltóztatik tudni, hiszen volt alkalmam egy interpellácziő következtében erre a kérdésre kitérni, hogy a legeltetésre nézve ugy a községi, mint az összes kincstári erdők tekintetében már intézkedtem, még pedig nem csak a legeltetésnek, de a fűkaszálásnak minden lehető engedélyezése iránt is. *(Élénk helyeslés.)* A legutóbbi időben, ezelőtt 8—10 nappal, nem csak ezt tettem, hanem egyuttal az állatállománynak lombtakarmánynyal való ellátása tekintetében a községi, a közbirtokossági és végül a kincstári erdőkre nézve is tettem intézkedéseket abból a szempontból, hogy ezzel is részben megkimélhessük azt a takarmányt, melylyel télen lehessen eltartani az állatokat. Megkerestem és kedvező választ kaptam a kereskedelemügyi miniszter urtól, hogy a szükséges intézkedések megtörténtek, hogy a szálastakarmány, széna, szalma és polyva szállitása a legmesszebbmenő kedvezményben részesittessék. Birom a kereskedelemügyi miniszter ur igéretét, hogy néhány nap alatt ugyanolyan kedvezményekben részesül majd a többi takarmánynemű is, mint a korpa, kukoricza, szóval az összes póttakarmánynemüek, a melyek az állatok ellátására szükségesek. Ezekre a takarmánynemüekre nézve a legmesszebbmenő szállitási kedvezmények fognak engedélyeztetni. *(Élénk helyeslés.)*

Azonkivül szükségét láttam annak, hogy a gazdaközönséget figyelmeztessem és takarékosságra intsem minden irányban. Szükségét láttam egyuttal annak, hogy a gazdaközönséget figyelmeztessem azokra a módozatokra, a melyekkel esetleg a baj enyhitésére közbevető takarmányt használhat, vagyis oly takarmányféléket, a melyek normális viszonyok közt nem használtatnak fel, de az idén okosan felhasználhatók lennének. Figyelmeztettem a közönséget arra is, hogy mi módon lehet ezeket konzerválni és hogyan lehet az állatállományt ezekkel is bizonyos mértékben táplálni.

Végül, és ez tegnapelőtt történt, minthogy nemcsak takarmány, de egyuttal az alomhoz szükséges szalma is kevesebb lesz bizonyos mértékben, engedélyeztem az összes erdőkben kivétel nélkül az alomszedést. *(Élénk helyeslés.)*

Általában jelentem a t. háznak, hogy a kormány tudatában van azon nagy felelőségnek, a mely ezen kérdés megoldásánál rá nehezül. A kormányban természetesen elsősorban engem illet a felelőség. Én ezen tudatban és meggyőződésben biztosithatom a t. házat, hogy nem fogok elmulasztani semmit, nem fogok kimélni időt, nem fogok kimélni fáradságot, nem fogok kimélni semmit, hogy ezen katasztrofálisnak jelentkező bajtól az országot és az ország állatállományát, mely annyi millióba került, minden károsodástól megmenthessük. *(Élénk helyeslés.)*

A részletekre vonatkozólag méltóztassék megengedni, hogy ne nyilatkozhassam, ne nyilatkozhassam pedig abból a szempontból, mert a részletek megbeszélése esetleg azon akczió sikerét veszélyeztetné bizonyos mértékben. Azt hiszem, a t. ház belenyugszik a kérdés ilyetén elintézésébe. *(Helyeslés.)*

Barta Ödön igen t. képviselőtársam felszólalására vonatkozólag legyen szabad megjegyeznem azt, hogy én a bajt és a jelentkező veszélyt országos jellegűnek tekintvén, nagyon természetes, hogy különösen azon vidékeket, a melyek szegények, feltétlenül tekintetbe fogom venni, különösebb intézkedést azonban egyes vidékekre alig helyezhetek kilátásba, mert a baj egyenlő mértékben jelentkezik mindenütt, annak orvoslását is tehát egyenlő mértékben tartom szükségesnek. Lehet talán, hogy egyes helyeken nagyobb mérvű, más helyeken kisebb mérvű intézkedésekre lesz szükség. A módozatok megállapitását, melyekre nézve végleges megállapodásra még magam sem jöttem, méltóztassék rám bizni. *(Helyeslés.)*

Még csak azt kivánom kijelenteni általánosságban és elvileg, hogy ebben az akczióban nagyon természetesen elsősorban azon szegényebb sorsu egyéneket tartom kiválóan figyelembeveendőknek, a kiknek anyagi helyzete olyan, hogy különös tekintetekre igényt tartanak. Ezekkel szemben az akcziót nagyobb mértékben, esetleg nagyobbmérvű támogatással kell folytatni.

Az akcziót azonban szükségesnek tartom kiterjeszteni minden vonalon és minden irányban, mert szükségét látom annak, hogy a gazdaközönségnek esetleg vagyonosabb része is támogattassék e tekintetben a kormány által, habár nem is anyagi áldozatok révén.

Ezek elmondása után a t. ház iránti tiszteletből legyen szabad azon elveket, a melyek tárczám kezelése alkalmával engem vezetni fognak, tekintettel a ház fáradságára, lehető rövidséggel, némelyeket csak jelezve, némelyekre bővebben kiterjeszkedve, előadnom, megjegyezvén egyuttal, hogy a válasz a t. ház azon szónokainak felszólalására, a kik az általános vitában résztvettek, benne lesz az egyes szakmák azon ismertetésében, a melyet előterjeszteni szerencsém lesz. A hol egyik-másik észrevételükre különösen kitérni kivánok, ott leszek bátor a ház szives figyelmét az illető helyen külön kikérni.

Tárczám kezelésének vezetésénél a czél nem lehet más, mint a magyar föld jövedelmének tartós fokozása. De tovább megyek: előttem ez a czél is csak eszköz egy magasabb czél érdekében, az ősi tüzhely megtartására, a közép- és kisbirtokos családok konzerválására. A föld jövedelmének emelésére a leghathatósabb állami eszköz: a szakismeretek terjesztése, még pedig a nép széles rétegében. *(Élénk helyeslés.)*

Nem habozom kimondani, hogy ezt tartom a mezőgazdaság emelése leghathatósabb eszközének.

A közép- és felsőfoku gazdasági képzés intézményei ki vannak épitve, itt csak a továbbfejlesztésre, a tudomány haladásával való lépéstartásra van szükség.

A gazdatiszti törvény, az 1900: XXVII. t.-czikk folytán a gazdatiszti pálya lényeges biztositékot nyujtván a tanult és hivatásos elem boldogulására, a gazdasági tanintézetek növendékeinek száma megkétszereződött. Ámde a nagyobb joggal több kötelesség is jár. A gazdasági felső- és középoktatást intenzivebbé kell tenni. Ily irányban akarom a gazdasági akadémia és tanintézetek szervezetét áldolgozni, sulyt helyezve a növendékek szoliditása és tanulásának szigoru ellenőrzésére, hogy már a tanintézetben komoly munkához szokjanak. *(Élénk helyeslés.)*

Még fontosabb ennél és időszerűbb, hogy a szakismereteket a nép közé bevigyük. A kezdő lépések ez irányban néhány éve megtétettek, — ott van a tanitók nyári tanfolyama, télen át népies felolvasások — de a czélt intézményszerűen kell biztositani. A kultuszminiszter ur most készíti elő a népoktatás reformját, s ebben ép akkora helyet akar biztositani a gyakorlati nevelésnek, — kézügyességi oktatás stb. — mint az elméleti ismeretek oktatásának. A népiskolába kell bevinni a gazdasági ismeretek tanitását, a gyermek felfogásához mérten, ugy hogy mikor az iskola padját elhagyja, az irás, olvasás és számoláson kivül legyen annyi fogalma a gazdaságban előforduló munkákról, hogy mindennek a czélját meg tudja érteni és a testi fejlettségéhez való munkákat el is tudja végezni. *(Helyeslés.)*

Hogy a népiskolákban a gazdasági oktatásnak sikere legyen, meg kell azt honositani a tanitóképző-intézetekben, sőt a lelkészképző intézetekben is; azért, a hol még nincs, ezek mindegyikében gazdasági szaktanárokat fogok fokozatosan alkalmazni. *(Helyeslés.)*

A felnőtt gazdanép oktatására az elmult télen több mint 3000 előadást és 318 gazdasági tanfolyamot tartattam, melyeken több százezer gazda vett részt. Jövő télen, hogy ez az oktatás még több helyre terjedjen, az állami birtokok

gazdatisztjeit is kirendelem, hogy szakmájukból előadásokat tartsanak, a tudomány és tapasztalat ujabb vivmányaira a népet kioktassák.

Remélem, a földbirtokos osztály követni fogja az állam példáját, s én örömmel fogom őket is, gazdatisztjeiket is, ha ajánlkoznak, a gazdanép oktatásánál igénybe venni.

A földmivelési iskolákra vonatkozólag teljesen őszintén bevallom, hogy azok nem mindenhol váltak be teljes mértékben. A földmivelési iskoláknak ezélja az volt, hogy részben a kisgazdákat saját gazdaságaik kezelésére tanitsák ki, részben pedig a kisebb birtokos embereknek nem gazdatiszteket, hanem — a mint magukat nevezni szokták — gazdákat vagy pusztabirókat vagy botos ispánokat neveljenek. Őszintén bevallom, ismétlem, hogy ez a czél nem teljesen éretett el. A földmivelési iskolákból kikerülő gyermekeknek nagy része sokkal magasabb kvalifikáczióval birónak képzelte magát, mint a milyet tényleg szerzett, sokkal nagyobb urnak gondolta magát, mint a milyennek tényleg lennie kellett volna. Megtettem a lépéseket már saját vizsgálataim alkalmával is, hogy ennek a nézetem szerint helytelen iránynak elejét vegyük és jövőre más irányba tereljük a dolgot. Ha azonban ez nem sikerül, kisérletet kivánok tenni a kinestári és a ménesbirtokoknál más irányban, ugy hogy a ménesbirtokoknál cselédekként alkalmazandó és az állam által fizetendő, jobbmódu családból való fiukat kivánom bevonni ebbe a tanitásba, olyképen, hogy a gyakorlati ismeretek elsajátitása mellett rövidebb idő alatt — mert az általános kifogás az, hogy túlságos hosszu ideig, két es tendeig tart a gyakorlat a gazdáknál — mondom, rövidebb idő alatt elméleti oktatásban is részesüljenek, határozottan kijelentvén ezuttal azt, hogy itt másnak nem tekintem és nem tekinthetem őket, mint munkásoknak, a kik saját jövőjük, boldogulásuk elő feltételeinek megszerzése ezéljából a ménes birtokoknál kezdik meg munkálkodásukat. *(Helyeslés.)*

Igy válna teljessé a szakismeret, a tudomány terjesztése.

A szakismeretek népszerűsitésének egyik eszköze a népkönyvtárak, a melyeket országszerte terjesztek és tartalmukat ujabb könyvek adományozásával bővitem. Ma már 1500 községben olvassák szorgalmasan a gazdasági népkönyvtárak tanulságos könyveit.

Magára a tudomány ápolására szolgálnak azok a nagyszámu tudományos intézetek és kisérleti állomások, melyek megalkotásáról a törvényhozás és egynéhány meczenás bőkezűen gondoskodott. Most az a fő, hogy ezek szinvonalát fentartsuk és emeljük; legfölebb még egy-két gyakorlati állomást szervezhetünk.

Mezőgazdaságunk — bár egy-két évtized óta jókora haladást tett — fejlődésében még sem tartott lépést azokkal az igényekkel a miket népünk természetes szaporodása, a modern államháztartás követelményei és a lakosság szükségleteinek növekedése támasztanak. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nyolcz perczentes pénz mellett nem lehet boldogulni!)* Pénz kell hozzá természetesen, mert pénz nélkül semmit nem lehet elérni. De a pénzen kivül az első, a mi szükséges, az intelligenezia, mert ma már, t. képviselőház, nem lehet ugy gazdálkodni, mint 50—100 évvel ezelőtt, hogy a kit elcsaptak mindenünnen, az hazament gazdálkodni. Az intelligenezián és tudáson kivül a gazdának ma a plajbászt is kezébe kell vennie, mert e nélkül nem tud dolgozni és nem fog prosperálni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A boldoguláshoz a pénzen kivül egyébre is van szükség.

Nekem tehát az a meggyőződésem, hogy habár egyéb keresetágak az ipar és kereskedelem istápolására és fejlesztésére is törekednünk kell, én előttem a mezőgazdaság fejlesztése lebeg ezél és kötelesség gyanánt: ezt a forrást kell bőviteni, a miből ma is a lakosság háromnegyed része merit. *(Helyeslés.)*

Hogy ez a keresetforrás bővüljön, sokkal belterjesebbé kell tenni a gazdálkodást. A hol egy kalász termett, igyekezzünk kettőt termeszteni.

Hogy mezei gazdaságunkat belterjesebbé tegyük, annak egyik főfeltétele: az értékesités szervezése.

Ebben a feladatkörben programmom a következő: A belföldi fogyasztás a belföldi termelés számára biztositandó. Az értékesitést e téren a gazdák tömörülésével kell szervezni. Ezért elő fogom mozditani a gazdáknak a nagyobb piaczok ellátására irányuló szövetkezéseit, a fejlődő irányelve pedig az legyen, hogy terményeinket lehetőleg feldolgozva értékesitsük. Még egy fontosabb szempont lebeg itt előttem, tudniillik az, hogy minden gazdasági termény a valódi nevén és hamisitatlan mivoltában jöjjön a forgalomba. Mert méltóztassék megnézni, hogy bármely piaczra kerülnek ki Magyarország termékei, mindig állandóan az a panasz és kifogás, hogy nem egyenlő, nem egyöntetű kvalitás, hanem keverék, pèle-mêle kerül forgalomba. *(Igaz! Ugy van!)*

Minthogy azonban a belföldi fogyasztás mezőgazdaságunk termelő képességét távolról sem meriti ki, nagy energiával kell a külföldi piaczok megszerzésére és megtartására törekednünk.

Ebben a tekintetben oda kivánok hatni, hogy a kiviteli készletek már a termelés helyén vagy legalább bizonyos termelési körzetekben a külföldi piacz igényeinek megfelelően osztályoztassanak és csomagoltassanak, sőt már a termelésre használt fajta megválasztása a kivitel igényeihez alkalmazkodjék, versenyképessége fokoztassék és bizonyos mennyiségnek megfelelő időben és minőségben való szállitása az egyes termelő vidéken — ha kell — előzetes lekötés által biztosittassék.

A feladatok teljesitésében sokat várok a gazdatársadalom egyesüléseitől és a szövetkezetektől, melyek utján a gazdaosztály legszélesebb rétege is hozzáférhetővé válik a kitanitásra.

Ennek a gazdaosztálynak legjobb iskolája a szövetkezés, a melyet minden formájában elő fogok mozditani. *(Helyeslés.)*

Főterményünk ma is még hosszu időn át a gabona lévén, ennek jobb értékesitése végett az eddiginél gyorsabb menetben kivánom a szövetkezeti magtárakat szaporitani. *(Általános helyeslés.)*

Minthogy ez idő szerint a meglévő gabonaraktár-szövetkezetek egymás viszonyairól — hol, mely terményben van fölösleg, s hol van kereslet — tájékozva nincsenek: szükséges közöttük szerves kapcsolatot létrehozni, szövetkezeti központot létesiteni, mely a szövetkezetek érdekeit minden közös kérdésben is képviselné. *(Helyeslés.)* E központi szervezet megalkotása és a hitel kérdéseinek rendezése iránt a törvényhozás külön intézkedését fogom kérni. A szövetkezeti magtárak utján a termelő a hadsereg ellátása munkájában is jelentékeny részt vehet, s minthogy azok a szolid kereskedelem részére is biztos beszerzési forrást képeznek: létesitésük a kereskedelem érdekében is kivánatos. *(Helyeslés.)*

Nagy fontosságot tulajdonitok a vetőmag javitásának. Gazdáink nem törődnek eleget sem a vetőmag megválasztásával, sem annak időnkint való felfrissitésével. Mivel ez anyagi áldozatot kiván a gazdától, s épen ez tartja vissza őket a magnemesitéstől, már hivatali elődöm utasitotta az állami gazdaságokat, hogy az ott termett jó vetőmagot kisebb tételekben kevéssel a napi áron felül — a miben a minőség nincs megfizetve — adják el a jelentkező gazdáknak. Ez tehát annyi, mintha a gazda a maga termését csekély ráfizetés árán kicserélné a jó vetőmaggal. Az anyagi áldozat, a mit ez a tevékenység az államra ró, egy-két év alatt százszorosan megtérül, terményeink értékének növekedésével. Minthogy a szegényebb sorsu vidékeken még ily csere utján is nehéz a jó vetőmagot elterjeszteni, ebben a költség előirányzatban 50.000 koronát kérek arra a czélra, hogy az erre leginkább rászoruló vidékeken 30% árkedvezménynyel és esetleg fizetési halasztás engedélyezésével juttathassak jó vetőmagot a kisgazdáknak. *(Helyeslés.)*

Az ingyen adományoknak egyáltalán nem vagyok barátja, *(Általános élénk helyeslés és éljenzés.)* már a pénzügyi bizottságban rámutattam az ingyen adományok túlzására. Tényleg túltengés van abban, hogy minden dologban a kormány támogatását veszi igénybe a közönség; ezt az irányzatot én nem helyeslem, s a kabinet azon lesz, hogy a jogos körbe visszatereljük az igényeket. Kivételesen lehet itt-ott szükség állami segitésre is, de általában véve nem helyes, hogy mindenki mindent az államtól kivánjon ingyen, vagy olcsón kapni! *(Igaz! (Ugy van!)*

A kalászos vetemények között különösen az árpa az, melynek értéke a minőség arányában tetemesen növekszik. A sörárpatermő vidékeken fajtiszta vetőmagot szándékozom kedvezményes áron továbbra is kiosztani, a termelés és értékesitésről a nép kioktatására népszerű utmutatásokat terjeszteni, helyi kiállitások és árpavásárok rendezését, az értékesitő szövetkezeteket, melyek a kisgazdák termését egyenlősitik, támogatni.

B. Kaas Ivor t. képviselőtársam megjegyzésére, gazdaságunk intenzivitására vonatkozólag, legyen szabad megjegyeznem, hogy gazdálkodásunkat többoldaluvá kell tenni, hogy a magyar föld jövedelmét biztosabbá tegyük. Láttuk az idén, mennyire megingatta a nemzet jövedelmét a májusi eső elmaradása. Csak azok a talajok állották ki nagyobb kár nélkül a tartós szárazságot, a melyek huzamosabb ideje mély mivelésben részesülnek. Hogy ez általánosabbá váljon, a kisebb birtokosok szövetkezeteit állami kölcsönnel segitem a drága gőzeke beszerzésében. Kivánatos, hogy ezt is hazai gyárakból szerezhessék be gazdáink, hogy a vámot és a fuvarköltséget megtakaritsák. *(Általános helyeslés.)*

Felettébb kivánatos, hogy a jobb gépek és mezei eszközök általánosan meghonosodjanak. De mivel nem áll módjukban a gazdáknak a gépek jóságát kipróbálni, a gépkisérleteket szélesebb alapokra fektetem és azok eredményét gazdaközönségünk széles rétegeivel megismertetem. *(Helyeslés.)*

A belterjes gazdálkodásnak egyik hathatós eszközét, a mezei vasutat sok helyütt a szomszéd birtokosok tiltakozása miatt nem lehet megvalósitani.

Ezért ugy ezek, valamint az erdei vasutak épitésének megkönnyitésére a kereskedelemügyi miniszter urral egyetértőleg javaslatot fogok előterjeszteni, a miből a nagyobb gazdákra — mert a kisebb gazdák ebben a kérdésben természetesen nem jöhetnek tekintetbe — nagy előny fog háramolni.

A kereskedelmi növények termesztését az eddiginél nagyobb arányban kell felkarolnunk. A beruházási törvény 4 millió koronát bocsátott rendelkezésemre a len- és kendertermelés érdekében. Hazánk sikvidékein megterem a legtöbb kender, más vidékein a len, és bár jók az árak, mégis keveset termesztünk, mert nincsenek helyben áztatók és feldolgozó telepek, a mik nélkül nem lehet értékesiteni. Ezek létesitését akarom ebből a hitelből előmozditani, a termést piaczképessé tenni, a félgyártmányok értékesitésére szövetkezeteket alakitani. *(Helyeslés.)*

Hasonlókép terjeszteni kivánom a komlótermelést, mely belföldi fogyasztásunk felét sem éri el, de még annak is a túlnyomó részét külföldre szállitjuk. Oda kell tehát hatni, hogy a termelés a fogyasztás igényeihez alkalmazkodjék

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

és a termelő és fogyasztók közelebb hozassanak egymáshoz.

Ép igy állunk a czukorrépamaggal, melyből másfél millióra menő behozatalunk van. Megbiztam a magyaróvári kisérleti állomást, hogy a czukorgyárosokat és a gazdaközönséget a répamag nagyobb arányu termelésére buzditsa, a minőség javitására pedig kisérleteket tegyen hogy igy minél hamarább emanczipálhassuk magunkat e téren a külföldtől. *(Élénk helyeslés.)*

A heremagtermelés főleg a Királyhágón túli és a felsőmagyarországi gazdáknak volt még nemrégiben jövedelmező foglalkozása. Ezt most a külföldről behurczolt nagyszemü aranka terjedése veszélyezteti. Mivel ezt bajos kirostálni, elrendeltem az arankának a heregöldeken való kiirtását, mielőtt magba megy, s ezt a legnagyobb erélylyel és szigorusággal fogom végrehajtani. *(Általános helyeslés.)*

De, t. ház! Az aranka terjedése heremagkereskedelmünket is veszedelemmel fenyegeti. E tekintetben már külföldi támadásokra is lehet utalni. E támadásokat sikeresen csak ugy győzhetjük le, ha a magyar származásu heremagvak teljes arankamentességét biztositjuk. Ennek egyik eszköze — a mint emlitettem — az aranka-növény erélyes kiirtása; másik az arankás mag vetésének meggátlása.

Ugron Gábor: A kereskedők hozták be!

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Természetes, hogy a kereskedők hozták be, hiszen mások nem hozhatták; de méltóztassanak elhinni, hogy ezen a téren a termelőnek és a kereskedőnek érdeke azonos, mert ha nem termeltetik jó heremag, akkor a kereskedő nem veszi meg és elesik jövedelmének bizonyos részétől. *(Egy hang a baloldalon: Az amerikai maggal hozták be!)* Épen azért tartom a kérdést nagyon erősen megbirálandónak, és mivel az aranka a heremagtól alig választható el, szükségét látom annak, hogy a heremag tisztasága magánál a termelésnél biztositassék. És épen erre nézve tettem meg — kénytelen vagyok bevallani — a legerélyesebb intézkedést, *(Általános élénk helyeslés.)* mert még a legerélyesebb intézkedések és azok legerélyesebb végrehajtása mellett is öt-hat esztendei fáradhatatlan munkára lesz szükségünk, hogy az arankát teljesen kiirtsuk, pedig annak általános elterjedése óriási katasztrófának tenné ki állatállományunkat és azzal együtt egész közgazdaságunkat. *(Általános helyeslés.)*

Mi tetemes áldozat árán tisztitjuk a forgalomba hozott magvakat. De szükséges a külföldről — akár postán, akár vasuton vagy hajón — hozzánk érkező heremagot is — mielőtt vetőmag gyanánt forgalomba jutna — vizsgálat alá venni és a forgalmat egyáltalán ugy szabályozni, hogy arankás heremag a termelő gazdához ne kerüljön. Ez irányban az osztrák kormánynyal tárgyalást kezdtem, a mely, remélem, eredményre fog vezetni.

Gyógyfüszükségletünket is túlnyomólag külföldről fedezzük, holott a legtöbbje nálunk is megterem és termelése — mint a fehéregyházi példa mutatja — kivihető.

Több oldalról ajánlották t. képviselőtársaim, hogy az iparfejlesztést a mezőgazdaságra kell alapitani. Magam is ezt a nézetet vallom és például a bábolnai ménesbirtokon burgonyalisztgyárat állitottam fel. De törvényhozásunknak is ez volt mindig az iránya. A hazai ipar állami támogatásáról szóló törvényeink abból az elvből indulnak ki, hogy mezei terményeink ipari feldolgozását akarják gyorsabb üzemben a valóságba átültetni.

Azt is látjuk, t. ház, ha tekintetbe veszszük a szomszéd államok mezőgazdaságát, különösen a nagybirtokokat, hogy a nagybirtok iparvállalatainak jövedelme magának a birtoknak jövedelmét 4—5, de sőt 10—20-szoros mértékben is felülmulja. Ebből tehát azt a következtetést kell levonnunk, hogy nagybirtokosainknak első kötelessége volna, hogy ezen az uton haladjanak. *(Általános helyeslés.)* A kormány maga mezőgazdasági ipart nem alkothat, ahhoz sem pénzügyi ereje nincs, de ez nem is hivatása. Azonban azoknak, kiknek módjuk van hozzá, azoknak kell elsősorban példát adniok és akkor meg vagyok győződve, hogy a példát a közép- és kisbirtokos osztály is követni fogja és akkor azután az állam is teljes mértékben fogja kötelességét teljesithetni. *(Általános helyeslés.)*

Egyik fontos gazdasági iparágat, a szeszipar termelését a világszerte uralkodó konjunkturák miatt kénytelenek voltunk kontingentálni. A kontingens a belföldi fogyasztáshoz lévén szabva, jövedelmező ár nivót biztosit a termelőnek, s a kontingens kiosztása ma már állami segély jellegével bir. Minthogy pedig a termelési kérelem a rendelkezésre álló kontingenst mindig többszörösen felülmulja, a kontingens kiosztásában azt az elvet tartom szem előtt, hogy ez az iparág elsősorban a burgonyatermelésre utalt gazdaságok felsegélyezésére szolgáljon, de még ezek közül is azoknak jusson, a kiknek általános gazdasági helyzete arra a követelt állami támogatásra leginkább rászorul. Ezért a kontingens-kérelmek közül legtöbbet, a kisgazdák szövetkezeteit elégitem ki. *(Élénk helyeslés.)* Kivánatosnak tartom a mezőgazdasági jellegü szeszgyárak kontingensének a tágitását, *(Általános helyeslés.)* s ebben az irányban tárgyalásokat folytatok a pénzügyminiszter urral. Egyébiránt a fejlődni biró és fejlődni törekvő szeszipar növekedésének valahogy mégis tért kell nyitni. *(Helyeslés.)* A denaturált szesz termelése nem lévén korlátozva, a szesz műszaki alkalmazását kivánom előmozditani. Az idevágó fontosabb technikai kérdések tanulmányozásáról gondoskodtam. Jövő évre egy kiállitás rendezése van tervbe véve, a mely felölelné a szesz feldolgozásában elért haladást és találmányokat. *(Helyeslés.)* Erre az alkalomra a szeszszel való

olcsó fütést, főzést és világitást szolgáló találmányokra dijakat szándékozom kitüzni.

Van még egy hathatós eszköze az intenziv gazdálkodásnak: és ez a kertészet. *(Halljuk! Halljuk!)* A hol a szántóföldi müvelés mármár nem elegendő a nép eltartására, ott — ha csak lehet — a kertészkedésre kell áttérni.

Nálunk bizony majd minden vidéken van egy-két bolgár kertész, a ki tavaszszal odajön, drága pénzen bérbe vesz egy-két hold jó termőföldet viz közelében, teleülteti palántákkal, öntözi, kapálja, gyomlálja és mikor az első termést leszedi róla, már ott van egy második növénynek a gyenge hajtása. És igy egy földről esztendőn által két-három termést is levesz. A magyar földmivelés, bár értelmessége és munkabirása fölötte áll a bolgárnak, a kertészet terén mégis mesteri oktatóját láthatná benne.

Ehhez azonban még nincs meg népünkben a kellő szakismeret, kézügyesség és hajlam. Erre is már a gyermekkortól kezdve kell a népet nevelni. De, — a mi a fő, — sok helyen hiányzik a kertészkedés eleme: a viz. Arra fogok törekedni, hogy különösen jó fogyasztó vidékek körzetén propagáljam a kertészkedést, *(Általános helyeslés.)* és a mennyire a kormánytól függ, előmozditsam azt. *(Helyeslés.)* Hogy csak egy példát emlitsek: mily nagy jövedelemmel jár, t. ház, a hajtató kertészet? Mégis mindent külföldről hozunk.

A gyümölcstermelés fejlesztésének főfeltétele a faállomány szaporodása lévén, ezt szélesebb és helyesebb alapokra kivánom fektetni. Tiz évvel ezelőtt a mezőgazdasági összeirás 60 millió gyümölcsfát talált az országban és jóllehet a lefolyt tiz év alatt az állam bőkezű volt a gyümölcsfák kiosztásában — a kiosztott oltványok száma ugyanis 2 millió darab — nem sokkal haladhatta meg a faállomány természetes kihalását. A pótlást és szaporitást tehát intenzivebbé kell tenni és arra kell törekedni, hogy a kiosztott gyümölcsfák kifogástalanok legyenek, kellő gondozással kezeltessenek. Ezt a feladatot deczentrálizálni kell és ezért az állami faiskolák mellett a járási faiskolákat tartom meghonositandóknak, a melyek kezelője oktassa a népet a termelésre és értékesitésre. *(Általános helyeslés.)* E végből az 1894. évi XII. t.-cz. 61. fejezetének módositását fogom kérni a törvényhozástól, mert a 10 évi tapasztalat azt mutatta, hogy a községi faiskolák kevés kivétellel nem feleltek meg hivatásuknak. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a jobboldalon.)*

A gyümölcsértékesitésnél minden vidéken meg kell tanulni, hogy a gyümölcsöt gondosan kell szedni — nem rázni — és a külföldi piaczok igényének megfelelően csomagolni. Fontos kellék a kereskedelem szolidsága is. Egyébként arra törekszem, hogy minden egyéb gyümölcstermő község aszalóval, vagy más feldolgozó géppel — gyümölcsizfőző üsttel, szeszfőző-üsttel, czidermalommal, almabor-sajtóval — legyen felszerelve a nehezen eladható nyári gyümölcs és a másodrendű gyümölcs értékesitése végett. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A fősulyt azonban arra helyezem, hogy egyes vidékeken nagymennyiségű, egyenlő faju, jó gyümölcs legyen a külföldi piaczok részére csomagolva.

És most, t. ház, áttérek arra a momentumra, a mely tulajdonképen a tárgyalás legnagyobb részét teszi: a szőlészet és borászat kérdésére, a melyre Molnár Ákos, Barta Odön, Bernáth Béla és Visontai Soma t. képviselőtársaim tették meg észrevételeiket.

Engedje meg a t. ház, hogy előbb általánosságban tehessek néhány megjegyzést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elsősorban is arra akarok csak utalni, hogy az olasz borkérédésben a kormány eddigi nyilatkozataihoz se hozzátenni valóm, se elvenni valóm nincsen, és meglehet a t. ház győződve, hogy a magyar bortermelés érdekében teljesiteni fogja a kormány feladatát.

Ezután arra kivánok megjegyzést tenni, a mit Molnár Ákos t. képviselőtársam felemlitett, hogy az állami szőlővesszőtelepek általánosságban beszüntetendők, bátor vagyok a t. képviselőtársamnak szives figyelmébe ajánlani, hogy a szőleink rekonstrukcziója nagy részben bár igen, egészen még nincs befejezve. *(Ugy van!)*

Az elsőrendű hegyi vidékeken a szőlőfelujitás jórészt befejeződött, vagy legalább is annyira haladt, hogy kezdeményezésre, állami buzditásra már alig van szükség. A hol még különösen szükség van rá, az az ország nyugati — Pozsony, Sopron, részben Zala vármegye — és keleti része: Erdély.

A szőlőfelujitás azonban már annyira haladt, hogy nem szorul többé oly nagy állami gyámkodásra, mint eddig.

Arra nem számithatunk, hogy a hegyvidékeken elpusztult összes szőlők felujittassanak.

Ha a másod- és harmadrendű szőlővidékek le is szorulnak a szőlőmüvelés teréről és más gazdasági mivelésre használtatnak, ez általános szempontból nem hátrány, mert nem volna helyes gazdasági politika, hogy a bortermelést fogyasztási képességünk és exportunk várható határain is túlterjeszszük, hogy ezt a termelési ágat a túlterhelés veszedelmébe hajtsuk. Ezek a kevésbbé alkalmas területek a nagy befektetést igénylő szőlőfelujitás terhét talán meg sem birnák. Inkább arra kell az erőnket és figyelmünket konczentrálni, hogy a termés minőségét fejleszszük.

Magyarország bortermelésének különben is a minőség adta meg mindig a jelentőségét. Erre kell a jövőben is törekednünk. A mi a termelés mennyiségét illeti, mi nem vagyunk és nem lehetünk az elsők között. A sikvidéki szőlőmüvelésből a homoki szőlők létesitése annak idején nemcsak üdvös, hanem szükséges is volt. De a tovább való terjeszkedés többé nem kivánatos. Ezért a homoktalaju területeken való szőlő ülte-

tést állami eszközökkel nem mozditom elő. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A sikvidék kötött talaján a szőlőmüvelésnek nincs helye. Ezek a földek más mivelési ágon is jövedelmezhetnek annyit, mint a szőlő; *(Ugy van! jobbfelől.)* az ily területeken silány bor terem. Ezeken tehát a szőlőmüvelés terjedését nemcsak, hogy előmozditani nem szabad, sőt — a mennyire csak lehet, — korlátozni is fogom. *(Általános helyeslés.)* Ily területeknek szőlővel való beültetésére az állami telepekről semminemü termelési anyagot, sem szőlővesszőt, sem oltványt, sem szőlőkarót ki nem szolgáltatok.

A szőlőmivelés állami gondozásának feladatában az eddigi extenziv működés helyett a figyelmet, a gondozást, s az irányitást az intenziv fejlesztésre kell forditani.

Fejleszteni fogom a rendszeres szakoktatást a vinczellériskolák helyesebb szervezésével, a felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyamok magasabb szinvonalra emelésével, továbbá a kisérleti ügy kellő gondozásával abból a czélból, hogy a szőlősgazdáknak kezébe adjunk minden alkalmas eszközt arra, hogy szőlejüket jobban, olcsóbban és eredményesebben mivelhessék, minden betegség és ellenség ellen sikerrel védekezhessenek. *(Élénk helyeslés.)*

A helyes borkezelés érdekében fejleszteni kivánom a budafoki pinczemesteri tanfolyamot és a vándor pincze-szövetkezetek, pinczemesterek intézményét.

A bortermelést illetőleg elsősorban az szükséges, hogy a magyar boroknak az utóbbi időben terjesztett rossz hirével szemben azoknak jó renoméját helyreállitsuk. A magyar bor az országnak majdnem valamennyi bortermelő vidékén kiváló minőségű, de boraink hirneve az utóbbi időben — hozzájárulásunkkal-e vagy a nélkül, azt most nem kutatom — jelentékenyen hanyatlott. E jó hirnév helyreállitására kell elsősorban propagandát kifejtenünk és ennek eredménye csak ugy lesz, ha biztositathatjuk a külföldet hamisitatlan jó borok szállitásáról. *(Általános élénk helyeslés.)* Én tehát szükségesnek tartom minden borhamisitást a legnagyobb erélylyel üldözni, *(Általános helyeslés.)* de erre nézve nem tartom szükségesnek azt, hogy ezt dobra üssük, hogy ezt a külföld is meghallja, mert ez esetben többet árthatunk bortermelésünknek, mint a mennyit használunk. Sokkal helyesebb az ilyen kérdéseket házilag elintézni. *(Helyeslés. Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk!)*

A rekonstrukczió müve, az országnak emlitett nyugati és keleti részeitől eltekintve, már befejezést nyert és most főfontosságu kérdés a bor értékesitésének kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

E tekintetben álláspontom a Molnár Akos t. képviselőtársam álláspontjával teljesen ellentétes. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Meggyőződésem az, hogy annak a pinczeszövetkezetnek, vagy központi pinczeszövetkezetnek, vagy borszövetkezetnek — akármi néven nevezzük, az mindegy — meg kell alakulnia. Először azért, mert a miket a gabonaraktárakra és a szövetkezetekre nézve mondottam, ugyanazok állanak ezen szövetkezetre nézve is. A beruházási törvényben, ha nem csalódom, $2^1/_2$ millió korona van rendelkezésemre bocsátva vidéki pinczeszövetkezetek és borszövetkezetek megalapitására. Ha tehát azokat ott a vidéken megalapitjuk, ugyanakkor egy központi vezetőről is gondoskodni kell, a melynek feladata lenne a külföldi kereslet számára szükséges nagymennyiségü és állandóan egyenlő jellegü bort biztositani. *(Élénk helyeslés.)* Hiszen tudjuk, hogy Magyarországon nagyon sok jó bort termelnek, de állandóan egyenlő minőségü jó bort sehol az országban nem termelnek, *(Ugy van! Ugy van!)* és a legnagyobb baj abban rejlik, hogy külföldi fogyasztóink, a kik hozzászoktak az állandóan egyenlő minőségü jó bor ivásához, a mint a mi piaczunkat keresik fel, azt tapasztalják, hogy a következő évben már nem kaphatják meg ugyanazt a minőségü jó bort, mint az előző évben. Ezen okokból a pinczeszövetkezetek és a központi pinczeszövetkezet megalakitását feltétlenül szükségesnek tartom. *(Élénk helyeslés.)*

Röviden összegezve a pinczeszövetkezetekre vonatkozó megjegyzéseimet, a következőkben foglalhatom össze:

A pinczeszövetkezetek eddigelé nem birtak elterjedni, mert hiányzik az az irányitó központ, a mire nálunk minden szövetkezeti mozgalom támaszkodik. E végből egy központi pinczeszövetkezet létesitése van tervben és már oly előrehaladott stádiumban van, hogy ez az intézmény — ha a szőlősgazdák saját érdekeiket helyesen fogják fel és kellő számban vesznek részt annak a megalakitásában — reménlhetőleg rövid idő mulva megvalósitható lesz és a mint ez a központi szövetkezet némi sikereket fog felmutatni, keletkezni fognak pinczeszövetkezetek a borvidéken is, melyek közreműködésével lehetséges lesz az egyes borvidékek jellegének megfelelő egyöntetü borokat nagy tömegekben piaczra hozni. *(Élénk helyeslés.)*

Borainknak természetes minőségükben való megvédelmezése érdekében foglalkozni fogok a bortörvény (1893: XXIII. törvényczikk) kellő végrehajtásával. Ha nem csalódom, Bernáth Béla és Visontai Soma t. képviselőtársaim szólaltak fel e kérdésben, és kijelenthetem, hogy a szükséghez képest e törvény módositásának kérdésével is foglalkoztam akképen, hogy lehetőleg egyenlő alapelvekre fektetett törvény létesüljön nálunk és Ausztriában. *(Élénk helyeslés.)*

De abban a nem várt esetben is, ha ennek leküzdhetetlen akadályok állanak utját, foglalkozni szándékozom bortörvényünk módositásának kérdésével abban az irányban is, hogy a magyar bornak volt jó hirnevét visszaszerezzük s neki

az ország határain túl is védelmet biztositsunk. *(Élénk helyeslés.)*

Legyen szabad most Molnár Ákos t. képviselőtársam beszédével — miután ezen kérdés tárgyalásában ő vitte a vezérszónok szerepét — kissé hosszasabban foglalkoznom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kijelentettem, t. ház, és ezen kijelentésemet ismétlem ez alkalommal is, hogy én a borszövetkezeteket abszolute nem tartom agressziv jellegű intézménynek. Én a magam részéről abban semmi offenziv eljárást a kereskedőkkel szemben nem céloztam, nem szándékoztam és nem szándékozom most sem. *(Általános helyeslés.)* Én felszólitottam az összes kereskedőket akkor, mikor az értekezletet megtartottuk és felszólitom most nyilvánosan itt is, hogy a ki hozzánk akar szegődni és velünk akar e kérdésben tartani, azt szivesen és örömmel látjuk. De nem fog engem eljárásomban megakadályozni az, ha e kérdésben nem tartanak velünk; akkor cselekszem nélkülük, esetleg ellenük is. *(Általános helyeslés. Taps balról.)*

T. képviselőtársamnak második kifogása az volt, hogy nem a kisbirtokosnak, hanem a nagybirtokosnak érdekeit fogják szolgálni ezen pinczeszövetkezetek.

Nagyon sajnálom t. képviselőtársamnak téves felfogását, mert tökéletesen és homlok egyenest ellenkezőt állitott, mint a mi magában az alapszabályban van. Módjában áll minden kisbirtokosnak, igen csekély részletfizetés mellett tagjává lenni a vidéki szövetkezeteknek, a vidéki szövetkezetek pedig tagjai a központi szövetkezetnek; azonkivül az összes hegyvidékek, tehát nem is szövetkezeti tagok, szintén tagjai lehetnek a központi szövetkezetnek. Igy tehát minden paraszt, minden kisgazda benne lehet. És igen helyes volt az a megjegyzés, hogy nem a nagybirtokosnak van szüksége a szövetkezetekre, mert hiszen annak megvannak a maga szakközegei, pinczéi, összes eszközei, hanem a kisembernek van rájuk szüksége. A kisember ott a szövetkezetben állandó kezelés mellett biztositathatja borának jó kvalitását és én meg vagyok arról győződve, hogy a kisember ép ugy meg fogja találni számitását benne, mint a nagybirtokos, ha a szövetkezet tagja lesz.

A német borhamisitási törvényre azt a megjegyzést tette Molnár Ákos t. képviselőtársam, hogy a tokaji bort odakünn nagyban hamisitják, mert a német borhamisitási törvény ebben a tekintetben semmi intézkedést nem tesz. Elismerem, hogy igy van és igérem, hogy a magam részéről e részben ennek eliminálására minden lehetőt meg fogok tenni. *(Helyeslés.)*

A szőlőoltványokra nézve t. képviselőtársamnak csak amaz állitására kivánok megjegyzést tenni, hogy ezer szőlőoltvány az állami szőlőtelepen ezer koronába kerül. Ebben roppant nagyon téved a t. képviselő ur. Nekünk, a rendelkezésemre álló adatok alapján, ezek a szőlővesszők kétszáz koronába kerülnek és ugyanannyiért adjuk ki a közönségnek is. Tehát se nem nyerünk, se nem vesztünk rajta. Az azonban, hogy ezer koronába került volna, határozottan mondhatom, nyilvánvaló tévedés.

Bernáth Béla és Visontai Soma t. képviselőtársaim a boritaladó leszállitására hivták fel figyelmemet. Erre vonatkozólag jelenthetem a t. háznak, hogy ez irányban már egy igen érdekes, igen tanulságos tanulmány fekszik előttem. *(Halljuk! Halljuk!)* Állást foglalni azonban ebben a kérdésben eddig nem volt módomban, de a mint időm lesz rá, behatóbban fogok vele foglalkozni és azt hiszem, hogy ebben a kérdésben a pénzügyminiszter urral egyetértőleg talán sikerül módot találni arra, hogy a sok panasznak elejét vegyük.

Az állattenyésztésre vonatkozólag, a mint bölcsen méltóztatik tudni, $3^1/_2$ millió korona áll rendelkezésünkre a beruházási alapból. Itt elsősorban szükségesnek tartom kijelenteni a t. háznak azt, hogy a külföldről behozandó apa- és anyaállatokat oly kötelezettségek mellett kivánom és óhajtom a gazdaközönségnek kiosztatni, hogy elsősorban annak növedékét az állam számára biztositsam; másodsorban kerülnek azután a községbeli kisebb birtokosok kezei közé, a kik igy olcsó pénzen szerezhetik be, mert a behozatalnál fizetett nagyobb árt az a kisebb ember nem fizetheti meg; azonban a vér felfrissitését teljesen eliminálni nem tartanám helyesnek.

A tenyészkerületek beosztására vonatkozólag elismerem, hogy a jármos ökrök óriási drágasága folytán kétségtelenül nagy figyelmet kell forditanunk a magyar faj-jószágra. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Meggyőződésem az, hogy különösen a Királyhágón túl ezt teljes mértékben támogatni kell. *(Helyeslés.)* Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a tenyészkerületek beosztásánál, különösen ott, a hol nagyobb városok körzetében kisebb a birtokosság és a lakosság a tejszükségletből, illetve fogyasztásból magának nagyobb jövedelmet biztosithat. Azokon a vidékeken, ha arra az illetők felkérnek, ezt figyelembe ne vegyem és szerintem lehetetlen, hogy ezt ne engedélyezzem. Ebben az esztendőben elrendeltem — mivel állandó volt a vita a felett, hogy Magyarországon depekorácziő van-e, vagy nincsen — az állatállománynak sokkal rigorózusabb összeirását. Még az adatok nincsenek teljesen feldolgozva, azonban már ugy általánosságban, átlagban rendelkezésemre állanak és ebből konstatálhatjuk azt, hogy a sertésállomány tényleg Magyarországon nagyon megfogyott, a magyar faj tényleg a nyugati fajjal szemben roppant erős mértékben háttérbe szorult különösen Erdélyben, de sőt a székely vidékeken is. Egy örvendetes tényt azonban konstatálhatok, t. i. azt, hogy a tehénállomány nagymértékben megszaporodott. Ha az egész állományban esetleg csökkenés volna is, a mit

okozhat a kivitel bizonyos fellendülése, vagy az árak magassága, azonban — különösen mivel a tehénállomány akkora szaporodása mutatkozik — én ezen összeirás alapján most már nagyobb veszélytől nem félek. Még azt kell megjegyeznem, hogy az apaállatok megvásárlásánál szándékom van azon apaállatok tulajdonosait előnyben részesiteni, a kik állataik beoltása után garantiroznak nekem arról, hogy egészséges és minden tekintetben kifogástalan apaállatot adnak a községnek, mert meggyőződésem, hogy ezen kiosztásoknál sokkal nagyobb gonddal kell eljárni, nehogy a különböző betegségeket a községek, a lakosság közé vigyük, másrészt arról is kell gondoskodnunk, hogy jó tejelő fajt adjunk, a melynek kiváló tulajdonságaival azután a fiatal állatok is birjanak.

Ezzel kapcsolatban, sajnos, arról is kell a t. házat értesitenem, hogy a legeltetés kérdése nálunk Magyarországon meglehetősen elhanyagolt dolog, különösen Erdélyben és a hegyvidékeken. Én tehát a magam részéről ezen legelőknek a rendes kezelésbe való vételét mintalegelők felállitása által óhajtanám eléretni azon községekben, a melyek nekem ezt felajánlják, azonkivül községi legelők biztositására szolgáló eljárásokkal megismertetni a népet, és ezenkivül a községeket anyagi támogatásban is kivánom részesiteni. *(Élénk helyeslés.)* Itt meg kell emlitenem a községi és közbirtokossági legelőket. E tekintetben is bizonyos tanulmányok indultak meg, — ezt a kérdést Simonyi Semadam Sándor t. képviselőtársam emlitette fel — ezen kérdés tanulmányozását én is a magam részéről igen helyesnek és szükségesnek tartom. Ez is közgazdasági kérdéseinknek egyik megoldatlan része és azt hiszem, hogy ebben a kérdésben a tanulmányok kellő eredményre fognak vezetni és rövid idő alatt be lesznek fejezhetők.

Az állategészségügyre vonatkozólag tisztelettel jelentem a háznak, hogy az 1888 : VII. törvényczikknek és az ennek alapján kiadott összes rendeleteknek teljes átdolgozását rendeltem el, *(Helyeslés.)* mert meg vagyok győződve, hogy ebben a tekintetben bizonyos részek már elavultak, bizonyos részek nem szükségesek, tehát ebben a kérdésben a szükséges intézkedéseket megteszem. A védőoltás szempontjából bizonyos felelőséget kivánok megállapittatni és pedig különösen az oltóanyag ártalmasságára vonatkozólag az illető készitő intézetnél, a melynélfogva a marhavédoltás, valamint a sertésoltás is helyesebben eszközölhető, mert eddig ebben a tekintetben semminemű intézkedések nincsenek; különösen szükséges, hogy e szereknek forgalomba hozatala a jövőben bizonyos felelőséggel járjon. *(Helyeslés.)* Kétségtelen, hogy állatkereskedelmünket illetőleg, különösen Németország a legnagyobb fogyasztó, de az én hitem és meggyőződésem szerint nem szabad tisztán és kizárólag arra az álláspontra helyezkednünk, hogy csak Németországnak adhatunk el állatokat, hanem keresnünk kell magunknak egyéb piaczokat is. *(Élénk helyeslés.)* Ebből a szempontból én a lépéseket Fiuméban és Fiumén át egyéb irányban megtettem, a megszerezhető összeköttetéseket tanulmányoztattam és azt hiszem, hogy a tanulmányok sikerre is fognak vezetni.

A tejgazdaságra és a vajra vonatkozólag csak azt kivánom a t. háznak szives figyelmébe ajánlani, hogy a vajtermelés 5000 métermázsáról 50.000-re, értéke 700.000 koronáról 9 millióra emelkedett. Ez a legszegényebb népnek képezvén egyik jövedelmi forrását, a tejszövetkezetek a legnagyobb erélyességgel és határozottsággal való támogatást érdemlik *(Élénk helyeslés.)* és a magam részéről nemcsak erkölcsileg, de anyagilag is szivesen fogom nekik ezt a támogatást nyujtani. *(Élénk helyeslés.)* Szükségét érzem azonban, hogy a lefölözött tej értékesitésére nézve még bizonyos intézkedések történjenek, mert most még ennek a lefölözött tejnek nincs értéke. Ebből a szempontból az angol hussertés tenyésztése iránt történnek tanulmányok, és ezekről majd jelentést fogok tenni a t. háznak.

Hasonlóképen propagálni kivánom a tojáskivitelt, és pedig ugy, hogy konczentrálva egyes helyekről induljon ki és a tojást gyorsan és frissen lehessen kivinni. A minőséget jobb baromfi-fajták kiosztásával igyekszem javitani. Itt azt jegyzem meg, hogy a baromfi-tenyésztésben és baromfi-hizlalásban, valamint a kertészetben, a zöldségtermelésben, különösen nőket kivánok foglalkoztatni, mert hitem és meggyőződésem, hogy ezek a foglalkozási ágak inkább nőknek valók.

A mi a lótenyésztést illeti, azt hiszem, alig szükséges biztositanom a t. házat arról, hogy az én meggyőződésem szerint is a jó katona- és könnyű kocsilovak azok, a melyek a magyar lovak jó hirnevét megállapitották. Ezt a tenyésztési irányt továbbra is az eddigi mértékben kivánom fentartani.

Kubinyi Géza: A lóbesorozásnál is. Ott vannak a visszaélések.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Rá fogok térni arra is!

Ugron Gábor: Az önök közös hadügyminisztere!

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Nem zárkózom el az indokolt specziális óhajok elől, de a helyi kivánalmak csak a fő irányelv sérelme nélkül igényelhetnek figyelembevételt. Gondoskodom arról, hogy az angol és arabs telivér és félvér lovak tenyésztésénél megtartassék a kellő arány. Fenn kivánom tartani a jelen mértéket és csak azt jelzem, hogy azon óhajok elől, a melyek a hidegvérű lovak tenyésztése iránt napról-napra erősebben és erősebben jelentkeznek és a melyek hazánk bizonyos vidékein gazdasági szempontból indokoltak is, bizonyos mértékig nem zárkózom el én sem. De a hidegvérű ló tenyésztését csak meghatározott területen

és korlátolt mértékben vélem engedélyezhetőnek, hogy ne férkőzhessék a számára fenn nem tartott más vidékekre, mert ott a lóállomány karakterét tönkreteszi.

Ugron Gábor: Az a jövendő lova.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: A hadsereg lószükséglete 10.000-re rug évenkint. Itt megjegyzem t. képviselőtársamnak, a kinek közbeszólását mindjárt nem értettem meg, hogy feltétlenül oda kell törekednünk, hogy ez a szükséglet közvetlenül a tenyésztőktől vásároltassék. *(Élénk helyeslés.)* Ez azonban nem zárja ki, hogy az a körülbelül 80—90 ezer ló, a melyre lótenyésztésünk évi növedéke tehető, kellően ápoltassék, hogy az külföldre is legyen értékesithető. Biztositani kell ezt a külföldi szállitást is és ebből a szempontból az eddigi fenállott kanczadijakat és csikódijakat az eddigi mértékben fentartani kivánom. A lótenyésztés érdekére való figyelemmel tárgyalásokat inditottam a hadügyminiszter urral abból a szempontból, hogy a katonai hatóságok által vásárolt kiváló egyedek a gazdaközönségnek ismét birtokába visszakerülhessenek. Ezek a tárgyalások még nincsenek befejezve és azért eredményükkel még be nem számolhatok.

Tanulmány tárgyává teszem azt is, hogy az állami ménesekből nem lehetne-e kanczákat az anyag alapos kipróbálása végett katonatiszteknek átengedni, ugy, hogy a kipróbálás után használtatnának e kanczák tenyésztésre. A részletes intézkedések között megemlitem még, hogy mivel a székesfehérvári méntelep egyik osztálya, mely a bábolnai ménesbirtokon van, a fedező állomásokról bevonuló mének által évről-évre a fertőzés veszélyének teszi ki a nagyértékű arab ménállományt, tervbe vettem, hogy azt onnan más, alkalmas helyre kitelepitsem.

Még a kincstári birtokokról szükséges megemlékeznem. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert ugy a kincstári birtokok, mint az erdők kezelése tekintetében azt a kifogást hallottuk, hogy jövedelmezőségük nem felel meg a tőke értékének. Méltóztassék tekintetbe venni, hogy az állami kezelés jövedelmi eredménye sohasem éri el a magánkezelés eredményét. Ez igy van az egész világon. Oka az a nagyobbfoku és költségesebb ellenőrzés, a mit az állami vagyonkezelés természete megkiván. De figyelembe kell itt venni e birtokok másnemü rendeltetését is. A kincstári erdők igen sokat áldoznak a környékbeli egyházak, iskolák és szegényebb községek segélyezésére, állami és magánbányák és gyárak faszükségletének kedvezményes ellátására. Sok helyütt egy-egy iparág meghonositása a kincstári erdők áldozatkészségétől van feltételezve, mert nemcsak a kereskedelemügyi miniszternek, hanem nekem is vannak kötelességeim az erdei iparágak megmentésére, előmozditására, és csak ugy tudom azt elérni, hogy istápolom azokat a kincstári erdők részéről. Mindezek olyan okok, a melyek a jövedelmezőséget restringálják.

Azonkivül maguknak a ménesbirtokoknak a jövedelmezőségét, ha csak azt veszszük tekintetbe, hogy az összes ménesek ellátási költsége meglehetősen sok, ez az egy körülmény is kétségtelenül restringálja. Azonban elismerem, hogy ezen ménesbirtokok jövedelmezőségét erősebben fokozni kell; e tekintetben talán a takarékosság fog eredményre vezetni. És itt elsősorban a ménesek drága kezelésére gondolok, Hiszem és remélem, hogy ezen kezelést sokkal olcsóbbá és egyszerűbbé sikerül tenni.

Lukáts Gyula: Nagy a személyzet! Botrányosan nagy a személyzet!

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: A személyzet apasztására vonatkozólag szükséges figyelmeztetnem a t. házat, hogy az erdészetnél különösen két szempontból tartom az egyszerüsitést lehetőnek. Egyrészt az alsófoku erdőrendészeti hatóság hatáskörének tágitása, másrészt az erdészeti törvények végrehajtásánál közreműködő két állami intézménynek: az állami felügyelőségnek és az erdői hivatalnak esetleges egyesitése által. Mert ma igen gyakran megtörténik, hogy egy helyen egy miniszternek két szakközege van.

Hasonlóképen a gazdasági erdőpénztárakat óhajtom beszüntetni és azok gondjait részben az adóhivatalokra, részben oly közegekre utalni, a melyeknél ez külön dijazással nem jár. Azt hiszem, hogy, a hol postatakarékpénztárak, adóhivatalok vannak, ott ezen átutalást minden nehézség nélkül képesek leszünk eszközölni.

A községi erdőkre vonatkozólag még csak azt jegyzem meg, hogy azoknak a községi erdőknek tervezett beerdősitése még messze van a befejezéstől, daczára annak, hogy évenkint 10.000 hold kopár területet ültet be. Az állam áldozata ennek alapján holdankint körülbelül 25 koronát tesz ki. Lassankint folyik tehát a kopár területek beerdősitése az állam támogatásával. Ezt a támogatást a jövőben is fenn kivánom tartani. A kopár területek beerdősitése oly imminens szükség, — talán nem oly általános mértékben, mint a mennyire bizonyos helyeken ennek hiánya kifogásoltatott — de oly szükségesség, hogy az erre vonatkozó intézkedésektől elállani egyáltalán nem szándékozom. *(Helyeslés.)*

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur foglalja el.)

Sebess t. képviselőtársam felemlitette a székely erdők eladásánál előfordult esetleges visszaéléseket. Én a magam részéről egész őszintén kijelenthetem, hogy sajnálom, hogy ép a székely vidékeken tényleg ily dolgok mutatkoztak és pedig nagy mértékben és széles körben. Ennek következtében azt az álláspontot foglaltam el, hogy sem a községi, sem a középbirtokossági erdők kézalatti eladásába a magam részéről semmi tekintetben nem vagyok hajlandó belemenni.

B. Kaas Ivor: De retorziót, büntetést is kérünk ám!

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Abban az esetben, ha ily dolgok tudomására jutnak valakinek, vagy csak gyanuja is merül fel annak, hogy ily visszaélések továbbra előfordulnak, arra kérem t. képviselőtársamat, méltóztassék hozzám fordulni. Biztosithatom a t. képviselő urakat, hogy minden visszaélésnek, lett légyen bárki által elkövetve, megbüntetése és megtorlása iránt intézkedünk.

A görgényi erdő eladására vonatkozólag sajnálom, hogy t. képviselőtársam adatai nem vágnak össze az én adataimmal. Nevezetesen a görgényi erdő eladására vonatkozólag tett t. képviselőtársam kifogást; pedig már 1902 juniusától kezdve az 1903 január haváig, tehát majdnem nyolcz hónapon át lett háromszor kihirdetve, először az összes szaklapokban, másodszor az összes napilapokban, harmadszor a hirdetés ismételve megjelent az összes napilapokban.

Magánál az árverésnél nyolcz árverező jelentkezett, s azok közül csak egyetlenegy volt olyan, a ki azt állitotta, hogy nem volt képes magának az erdő becsértékéről meggyőződést szerezni, a többi azt mondotta, hogy nyolcz hónap alatt teljesen meggyőződött róla és ennek következtében az árverés meg is tartatott.

Rákosi Viktor: Azt mondja, hogy Strohmannok voltak!

Trubinyi János: Nagyon jól tudják markirozni azok az urak!

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Bocsánatot kérek, én az aktákból beszélek és nem egyénekről szólok; csak azt mondhatom, a mi az aktákban van. *(Zaj balfelől.)* Ennek alapján az eladási szerződés, azzal, hogy előbb a becslést illetőleg a miniszterium által 10%-kal emeltetett is, jóváhagyatott. A mit tehát t. képviselőtársam arra nézve felemlitett, hogy a becslés nem történt volna korrektül, erre vonatkozólag szintén meggyőződést szereztem magamnak arról, hogy a becslés az egyes darabok akkor divott árának kiszámitásával vitetett át a hold szerinti értékre. Ez volt a szokás, ennek alapján történt e becslés és ennek alapján történt egyuttal az árverés is.

A vizügyi igazgatás körében a törvények és rendeletek indokolt módositását vagy kiegészitését óhajtom. A szolgálatot már eddig is több irányban egyszerüsitettem, szabályoztam a vizmosások megkötésére vonatkozó eljárást, intézkedtem a vizrendőri ügyek olcsóbb és gyorsabb ellátása ügyében, foganatba vettem a szabad kikötők ügyének régóta kivánatos rendezését, elrendeltem, hogy az öntözés egyszerü eszközeinek felállitására ezentúl a költségek a formaságok mellőzésével engedélyeztessék.

Legujabban a beruházási törvény (1904. évi XIV. t.-czikk) módot nyujtott arra, hogy némely fontos vizimunkálatot, a melyre az előbbi törvények nem nyujtottak fedezetet, szintén végrehajthassak.

Az 1895: XLVIII. t.-czikk, mely a Közép-Duna egységes szabályozására, valamint az ország egyéb jelentősebb folyóvizeiben elsősorban végrehajtandó munkálatokra együttvéve 102 millió korona összeget engedélyezett, a munkálatok végrehajtását 1907. év végéig irta elő. De mivel e munkálatokkal a folyószabályozás feladata nem lesz mind kimeritve, szükséges most még kidolgoztatnom a további folyószabályozás tervét és ebbeli javaslatomat kellő időben a törvényhozás elé terjesztem.

A folyók árvizei, valamint a belvizek ellen való védekezés az érdekelt társulatoknak lévén a feladata, részemről sulyt helyezek arra, hogy a társulatok autonomiája érvényesüljön és tevékenységüket kellőleg kifejthessék. Ettől vezéreltetve a társulatok ügyei intézésére miniszteri biztosok kiküldését vagy ilyen kiküldetések meghosszabbitását, még akkor is, ha, a mint ez nem ritkán történik, azt az illető társulat maga kéri, csak ott kivánom megtenni, a hol az feltétlenül szükséges.

A felügyeleti jogot is ugy kivánom gyakorolni, hogy az autonom működést a szükségen felül ne korlátozza és semmiképen se bénitsa.

Támogatni kivánom az állami kezelés alatt nem álló folyók mentén is a fenforgó bajok megszüntetésére irányuló mozgalmakat, különösen oly esetekben, midőn községi belsőségek vagy oly földek védelme forog szóban, a melyek oltalmazása a kisbirtokosok érdekei szempontjából bir különösebb jelentőséggel.

Ezek legnagyobb részénél állami segély nélkül nem lehet eredményt elérni. A tárczám költségvetésében e czélra felvett 100.000 koronán felül a beruházási törvény 1 millió koronát bocsátott rendelkezésemre és igy e téren a jövőben, ha az érdekeltek a maguk részéről is meghozzák a kellő áldozatot és nem várnak mindent az államtól, több eredményt lehet elérni.

A gazdaközönség mind inkább nagyobb figyelmet és törekvést tanusit a talajjavitások iránt. Gondom van arra, hogy a kulturmérnöki hivatalok működése minél inkább kielégitse a kivánalmakat lehető gyors eljárással is.

A mi az öntözések ügyét illeti, köztudomásu, hogy öntöző törvényeinkkel nem boldogulunk.

Más módokról is kell tehát gondoskodni a gazdasági öntözések terjedésének elősegitésére. Lehetővé kell tennünk az öntözésre való berendezkedést ott is, a hol ma még társulatot alakitani nem lehet. A teherviselést meg kell könnyitenünk, mig a gazda az öntözés használának élvezetébe léphet. Ily irányban a törvény megváltoztatását tervezem.

Halászati törvényeink revizióját az érdekeltek óhajára már hivatali elődöm kezdeményezte. Az előmunkálatok már be vannak fejezve s legközelebb kész javaslattal jövök a t. ház elé.

Egy kiváló szakember vállalkozott — megbizásom folytán — arra a feladatra, hogy a hol lehet, egyesületek, bérlőtársaságok, szövetkezetek alakuljanak a halászati érdekek támogatására. Ha működését hasonló siker fogja koronázni, mint a selyemtenyésztésnél Bezerédj-ét, ugy halászatunk rövid időn magas szinvonalat érne el és a mai szerény kezdetből milliókat érő keresetforrásá válna.

A dunai halászat érdekében Romániával egyezményre léptünk. Hasonló egyezményt kell kötnünk Szerbiával is. Sajnos, hogy a tárgyalás — nem a mi hibánkból — már évek óta huzódik.

Horvát-Szlavonországokban most készül a halászati törvény. Figyelemmel fogom kisérni, hogy az a tervezett uj magyar törvénynyel összhangzásban legyen, s hogy a szomszédos Bosznia folyóvizein is biztosittassék a halászatnak egységes elvek szerint való kezelése.

Hogy a halászat fejlesztését nobile officiumra biztam, abban rendkivül biztató példa áll előttem. A selyemtenyésztés terén elért eredmény még nincs 25 éve, hogy ezt gondjába vette Bezerédj Pál, de az eredmény minden tekintetben elismerésre méltó. *(Általános, élénk éljenzés.)*

Akkor selyemtenyésztésünk ugyszólván semmi sem volt, ma már selyemfonó gyáraink vannak és pedig teljesen állami támogatás nélkül. A selyemtenyésztés és fonóipar ma már 4 millió korona keresetet ad a népnek, a mely évről-évre fokozódik és ha igy haladunk, nemsokára selyemszövő iparunk is lesz, a mire 50 millió korona selyemáru fogyasztásunk mellett megvan a tér.

Ily rövid idő alatt tehát nemcsak a tenyésztést honositotta meg Bezerédj, hanem ipart is teremtett a nyersanyag értékesebbé tételére, állami eszközökkel ugyan, de nem nagy állami áldozattal és a biztos haladás utján arra nézve, hogy ez az iparág idővel egészen magánvállalkozásba menjen át.

Ezek a gazdasági ágak voltaképen a vagyontalan földmives osztály keresetforrásai. Régi problémája a magyar mezei munkásviszonyoknak, hogy néhány heti erős munkájával nem keres annyit, hogy az egész éven át élhetne belőle. A munkabért pedig annyira emelni, hogy az egész évi élelem kiteljen a rövid nyári munkából, a gazda helyzete nem birja. Nincs tehát más mód, mint a munka-alkalom szaporitása azokban az évszakokban, mig a mezei munka szünetel és uj keresetforrások nyitása a gyöngébb családtagok részére.

Azon keresetforrások közt, melyekre itt gondolok, kiváló figyelmet érdemel a házi ipar, mely épen a téli hónapokban ad keresetet. Mily bő forrása lehet ez a munkásnép keresetének, mutatja az a körülmény, hogy az egyszerű házi ipari czikkekből — nem is emlitve a műipari tárgyakat, 6 millió korona behozatalunk van, a mi csaknem egészen munkabér, holott még a kivitelre is nagy a tér.

Az elmult télen 300 házi ipari tanfolyamot tartattam és most az értékesités szervezésén dolgozom. De támogatom magát a termelést is, a mire magában a munkásügyi hitel keretében kérek fedezetet.

Bárha az ország minden részére egyaránt ki kell hatni azon érdekek ápolásának, a melyek gondozása tárczámra van bizva, mégis a természettől vagy a gazdasági viszonyoktól mostohában hagyott egyes vidékeken magát a kezdeményezést is magának az államnak kellett kezébe venni.

Ez a Kárpát-hegyvidéki és a székely akczió; amannak a működési területét terjesztettem Zemplén, Ugocsa és Máramaros vármegyékre, emezekét Kisküküllő és Torda-Aranyos székelylakta vidékekre, hogy ez az egész tevékenység az ottani társadalomban gyökerezzék és idővel a kezdeményezést is a társadalomra lehessen egészen bizni, minden vármegye területén véleményező bizottságot szerveztem. *(Élénk helyeslés.)*

Ugyancsak az érdekelt gazdatársadalomban az öntevékenység felébresztése czéljából az akczió sulypontját a gazdák szövetkezetére alapitom, szaporitom a nép hitelszövetkezeteit, alapitok szövetkezeteket a gazdasági termények értékesitésére és központi telepeket azok vezetésére.

Egyébként pedig ugy itt, mint az ország más vidékein is a keresetágak szaporitására törekszem. A mi a telepités, parczellázás és az ezzel kapcsolatos kérdéseket, a melyeket igen t. képviselőtársam, Horánszky Lajos felvetett, s általában a birtokpolitika kérdését illeti, nyilatkozattételnek csak akkor lesz helye, a mikor a kormánynak módjában lesz az erre vonatkozó előadói tervezettel foglalkozni. E tervezet során a birtokpolitikai kérdésnek minden részletével, a hiteligények kielégitésével is behatóan fogok foglalkozni. Annyit jelezhetek, hogy a telepitésnek barátja vagyok és hogy a telepeket nem különálló szigetek gyanánt akarom létesiteni, hanem egymásra támaszkodó csoportokban. Elvem az is, hogy a telepeket gazdaságilag erősiteni kell és gondoskodni kell megfelelő vezetésről, a miben a középbirtokosságnak van fontos hivatása, mert csak a gazdasági kultura magasabb fokával lehet a telepitésnél sikert, befolyást biztositani. De legelső sorban a régi telepek idejének és helyzetének rendezésével foglalkozom.

A parczellázást illetőleg kijelenthetem, hogy azt nagy mértékben folytatom és fogom is folytatni a jövőben, mert az az államnak nem kerül pénzébe, csak az a közvetett segitség, a melyet a tervek elkészitésével ad. A parczellázási helyszinelési felmérések és egyéb dolgok, a melyeket az illető mérnökök által csináltatott, nagy segitség az illető községeknek. A pénzintézeteknél való közvetités is meghozta eredményét, a mit a magam részéről szintén hajlandó vagyok folytatni. Ugyanigy fogok eljárni igen szivesen a felsőmagyarországi parczellázásokat illetőleg, a

hol parczellázásra alkalmas hely van és annak módját és eszközét meg tudjuk találni. *(Helyeslés.)*

Bedőházy t. képviselőtársam kifogásolta a telepitésnél a drága épületeket, a miben teljesen osztozom vele. Meggyőződésem, hogy a telepeknél nem szabad az épületeknek oly drágába kerülni, mert a telepnek ugyanolyan viszonyok közt kell lennie, mint mielőtt oda telepitették. Ez irányban tehát, hogy t. i. a jövőre ne legyenek olyan drága épületek, az intézkedések meg fognak történni. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, tévedett t. képviselőtársam, midőn a fehéregyházi telepitésről azt mondta, hogy az nem vált be. Ugy tudom, hogy az egy kitünően bevált telep. Valószinüleg valami tévedés vagy névcsere forog fenn. Ennyit, t. képviselőház, a telepitési ügyről.

T. ház! 37 éve, hogy a magyar földmivesügy gondozása parlamenti irányitás és ellenőrzés alatt áll. Ez idő alatt sok törvényt alkottunk, főleg az alatt a 14 év alatt, mióta külön földmivelésügyi miniszteriumunk van.

A tapasztalat megmutatta, hogy a törvényalkotások közt van nem egy, a mi ha nem is egészben, de egyes rendelkezéseiben nem vág be, vagy a melyik az időközi fejlemények és a viszonyok változása folytán elavult.

Én tehát mindezeket a törvényeket revizió alá óhajtom venni *(Általános helyeslés.)* és erre nézve majd annak idején a törvényhozás jóváhagyását fogom kérni. *(Egy hang balfelől: Földmivelési kódex?)* Nem, novelláris uton való revizióra gondolok, hogy a túlhaladt vagy be nem vált intézkedések praktikus paragrafusokkal helyettesittessenek. Azt tartom, ilyen kis intézkedésekkel sokkal nagyobb szolgálatot teszek a gazdaközönségnek, mint esetleg egy nagy kódex megalkotásával. *(Helyeslés.)*

Ebből a szempontból munkába vettem a mezőgazdaságra vonatkozó összes törvények és végrehajtási rendeletek átvizsgálását és a hol lehet, kormányrendelettel igyekszem a tapasztalatkivánta helyesbitéseket megvalósitani. Igy pl. az 1900 : XXVII. t. cz. 25. §-a szerint bizonyos birtokokon 1906 május elseje után csak okleveles gazdatisztek alkalmazhatók. Méltányolva a törvény ezen korlátozó intézkedése ellen a nem okleveles gazdatisztek részéről felhangzott kivánságokat, oly gyakorlati vizsga szervezéséről gondoskodtam, melynek letétele módot nyujt ahhoz, hogy a nem okleveles gazdatisztek átmenetileg a törvény ezen korlátozó intézkedése alól magukat mentesithessék.

A hol pedig magának a törvénynek a módositására vagy átdolgozására van szükség, ott a t. törvényhozás közreműködését fogom kérni javaslataim megvalósitására.

Átdolgozás alá vettem az állategészségügyi törvényt; (1888 : VII. t.-cz.),

a közérdekü öntöző csatornákról szóló 1900 : XXX. t.-czikket;

a borhamisitási törvényt; (1893 : XXIII. t. czikk),

a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894 : XII. t.-czikket;

a filloxeravész leküzdése, s a szőlőfelujitás érdekében alkotott két törvényünket: az 1893. évi XVII. és 1896 : V. t.-czikket, s az ezzel kapcsolatban a filloxerás területek adókedvezményéről szóló 1891 : 1. t.-czikket. Gyökeres átdolgozást kiván a vizjogi törvény, az 1885 : XXIII. t.-cz., ugyszintén át akarom dolgozni a Rábaszabályozásról alkotott két törvényünket: az 1885 : XV. és 1895 : XII. t.-czikket.

Ezenkivül az erdőtörvényt, mely egy negyed százada van hatályban, a mely alatt az erdőkonzerválás fontos kérdés kellőkép megvalósitotta, most liberálisabb irányban óhajtom átdolgozni, főleg arra való tekintettel, hogy az erdei legeltetés igénybevétele könnyebb legyen.

Át akarom dolgozni a vadászati törvényt is a hozzáfüződő sokféle közgazdasági érdek kellő mérlegelésével, és gondoskodni a vad-értékesités előmozditásáról.

Ezzel kapcsolatban vadász-képző iskolát is akarok létesiteni, hogy ezt a foglalkozási ágat is, mely több ezer embernek adja meg a megélhetés alapját, a saját nemzetünk fiai számára biztosithassuk.

Foglalkozom a terményhamisitási törvény átdolgozásával, és pedig ugy, hogy ma már szigoru és igazságos hatályt szerezzünk neki.

Egyáltalán azt tartom: a törvények arra valók, hogy a tisztességes munka sikerét elősegitsék, a boldogulás akadályait lehetőleg elháritsák; a tőke és munka közt a kellő harmoniát megteremtsék. *(Élénk helyeslés.)* Első kelléke minden törvénynek, hogy az életbe átültethetők legyenek, s ne maradjon irott malaszt: szigoru, de igazságos elvek vezéreljék, ne járjon a közönség zaklatásával. *(Élénk helyeslés.)*

Csak igy és akkor lesznek törvényeink a közjónak előmozditói, csak igy lehet a nép széles rétegeiben azok tiszteletét biztositani.

Kérem a költségvetés elfogadását. *(Általános élénk helyeslés és éljenzés. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Zárszó illetné meg, miután határozati javaslatát 12 képviselő irta alá, Marjay Péter képviselő urat. *(Nincs itt!)* Mivel azonban nincs jelen, a vitát bezárom, s kérem a jegyző urat, hogy a költségvetés első tételét, miután az megtámadtatott, még egyszer felolvasni sziveskedjék.

Daróczy Aladár jegyző *(olvassa)*: Központi igazgatás. Rendes kiadások. XX. fejezet 1. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások. X. fejezet 1. czim. Rendes bevételek. VIII. fejezet 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 838.468 K.

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy ezen tételt egészében elfogadni méltóztatik-e? *(Igen!)* Megszavaztatott.

Következik a határozathozatal Marjay Péter képviselő ur határozati javaslatát illetőleg. Kivánja-e a ház, hogy ujból felolvastassék. *(Nem!)* Kérem tehát azon képviselő urakat, a kik Marjay Péter képviselő ur határozati javaslatát elfogadni kivánják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A ház tehát a határozati javaslatot nem fogadta el.

Következik a költségvetés további tételeinek tárgyalása.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 167.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 1,005.468 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Az államépület átalakitási és berendezési költségeire 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Állami erdők. Rendes kiadások: XX. fejezet. 2. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: X. fejezet. 2. czim. Beruházások: V. fejezet. 1. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Személyi járandóságok 2,585.996 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 852.742 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Üzemi és gazdálkodási kiadások 5,800.166 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Közterhek 1,469.241 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 10,708.145 K. Átruházási jog az egyes rovatok között. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 86·616 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások 670.384 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Kezelési bevételek 199.518 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Üzemi és gazdálkodási bevételek 17,221.770 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 1,421.288 K. Állami kezelésbe vett községi és némely más erdők és kopárterületek. Rendes kiadások: XX. fejezet. 3. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: V. fejezet. 2. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1. rovat. Személyi járandóságok 849.188 K.

Elnök: Itt Nessi Pál iratkozott fel szólásra. *(Nincs jelen!)* Akkor folytatjuk. Elfogadja a ház a most felolvasott tételt? *(Igen!)* Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 736.579 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 1,585.767 K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Rendkivüli kiadások. Beruházások. Fehértemplomban egy régi kincstári épületnek az ottani m. kir. járási erdőgondnokság czéljaira való átalakitására 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 796.222 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Erdőfelügyelőségek és ornithologiai központ. Rendes kiadások: XX. fejezet. 4. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: X. fejezet. 3. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1. rovat. Személyi járandóságok 264.161 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 167.144 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 431.305 K. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások. Ornithologiai központnál 1536 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Erdőőri szakiskolák. Rendes kiadások: XX. fejezet. 5. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: X. fejezet. 4. czím. Beruházások: V. fejezet. 3. czím. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 5. czím. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 27.590 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 79.176 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Gazdálkodási kiadások 15.444 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Közterhek 3594 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 125.804 K. Átruházási jog egyes rovatok között. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások a négy erdőőri szakiskolánál nagyobbmérvü épülethelyreállitások és átalakitásokra 16.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. A Királyhalmán épitendő uj erdőőri szakiskolai épület épitkezési és berendezési költségeire 52.847 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A vadászerdei, liptóujvári és görgényszent-imrei erdőőri szakiskolánál épitkezésekre 20.018 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 72.865 K. Bevétel. Rendes bevételek 40.631 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Országos erdei-alap. Rendes kiadások. XX. fejezet, 6. czim. Rendes bevételek. VIII. fejezet, 6. czim. Kiadás. Rendes kiadások 200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Állami segély kopár területek befásitására. Rendes kiadások: XX. fejezet. 7. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 7. czim. Kiadás. Rendes kiadások 300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 200 K.

Elnök: Megszavaztatik

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Ménesbirtokgazdaságok. Gödöllői koronauradalom és bukinpalánkai csikótelep. Rendes kiadások: XX. fejezet. 8. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: X. fejezet 5. czim. Beruházások: V. fejezet 4. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 8. czim. Rendkivüli bevételek: V. fejezet. 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 437.417 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 65.104 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Gazdasági kiadások 4,772.859 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Közterhek 427.755 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 5,703.135 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások 282.228 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 7,522.752 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. A mezőhegyesi czukorgyártól az ottani élővizcsatorna fentartási költségére 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Állami lótenyésztés-intézetek. Rendes kiadások: XX. fejezet, 9. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások X. fejezet, 6. czim. Beruházások: V. fejezet, 5. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet, 9. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 1,816,231 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 4,748.922 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 6,565.153 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 27.530 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások 393.156 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Ménesek 980.640 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Méntelepek 1,196.970 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A versenyfogadások megadóztatásából származott totalizatőr alap jövedelméből 600.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A lótenyésztési alap jövedelméből 36 994 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Állategészségügy. Rendes kiadások: XX. fejezet. 10. czim. Rendkivüli kiadás: Átmeneti kiadások: X. fejezet. 7. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 10. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 1,341.294 K.

Csernoch János: T. ház! Abból az alkalomból, hogy a beruházási törvényben az országos szarvasmarhatenyésztési alap szaporitására 3,500.000 korona vétetett fel és hogy ebből az összegből a mostani költségvetésben már 1,200.000 korona szerepel, kötelességemnek tartom a t. földmivelésügyi miniszter figyelmét felhivni a Felvidéknek egyik rákfenéjére, melynek kiirtásával igen jó és hasznos szolgálatot tehetne nemcsak a magyar Felvidék szegény lakóinak, hanem közvetve az egész országnak is. Értem, t. képviselőház, a Felvidéken divó marhauzsorát, a mely különösen Nyitramegyének nyugati részén, igy a szakolczi, szeniczi, illavai stb. járásokban és Trencsénmegyében is nagyon el van terjedve. Az a szegény ember állatot kap az illető uzsorástól, azt felnevelni tartozik, vagy pedig kap marhát munkára, azonban az uzsorás az állatot akkor, a mikor neki tetszik, s a mikor esetleg legjobban van rászorulva a nép azon állat használatára, eladja. Ezenkivül köteles neki kamatokat fizetni, a melyek nincsenek semmi arány-

ban az állat árával, és a mikor eladásra kerül a szegény nép által felnevelt állat, vagy pedig a felhizlalt szarvasmarha, akkor eladják és akkor is a haszonnak legnagyobb része az uzsorások zsebébe vándorol. A szegény nép az ő vakságában és elfogultságában még egy jótékony intézményt is lát benne és hálával viseltetik az ilyen marhauzsorás iránt, a ki ilyen módon kiszipolyozza és nem veszi észre, hogy elfogy a takarmánya és a mellett gazdasági helyzete folytonosan rosszabbodik. Ha ez a nép olyan pontosan fizeti a kamatot a marhauzsorásnak, ha olyan hálával viseltetik iránta, sokkal pontosabban fizetné a tisztességes és kisebb kamatot az államnak, és hadd legyen ő háladatos inkább az állammal, mint az uzsorásokkal szemben.

Az országos törvény által létesitett marhaalap lehetővé tenné azt, hogy a t. földmivelésügyi miniszter ur figyelmét ezen uzsorának kiirtására kiterjeszsze, mert e nép igen szivesen fizetné azt a kamatot; bizonyos tekintetben már eddig is működött ez irányban az az alap és soha egyetlenegy fillért sem veszitett, sőt a kamatok révén még bizonyos haszonra is tett szert. És ha Magyarország gazdasági fejlődésének egyik alapja nem az, hogy folytonosan szemet termeljünk, hanem, hogy az állattenyésztés fejlesztését előmozditsuk, — miután ez képezi amannak az alapját, nem pedig az emennek alapját, — milyen fontos volna ez a dolog különösen a Felvidéken, a hol a talaj vagy kevésbbé termékeny, vagy pedig egészen termékétlen, és a hol bővebb legelőkkel is rendelkeznek az emberek, de meg a természet által is arra vannak utalva, hogy inkább a marhatenyésztésre forditsák figyelmüket.

Én tehát bátor voltam ezen alkalommal ezt az eszmét a t. miniszter ur szives figyelmébe ajánlani; meg vagyok arról győződve, hogy az illető vármegyék gazdasági egyesületei szivesen fognak ez irányban vele közreműködni, és ő igen hasznos, megbecsülhetetlen szolgálatokat fog tenni annak a szegény népnek és közvetve az egész országnak. Ajánlom az eszmét a t. miniszter ur figyelmébe. Különben a tételt magát megszavazom. *(Helyeslés.)*

Elnök: A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólani.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Csernoch János t. képviselőtársam által felhozott marha-uzsorára vonatkozólag, a melyről eddig tudomásom nem volt, köszönettel veszem a figyelmeztetést és a magam részéről igérem, hogy annak utána fogok járni és tőlem telhetőleg a kérdésben a megfelelő intézkedéseket megteszem. *(Általános helyeslés.)* Már most is tudomására hozhatom a t. képviselőtársamnak, hogy épen a beruházási alap folytán, illetve az abban foglalt nagyobb összeg folytán módomban áll azon a vidéken nagyobb kiosztást teljesiteni; nem kell nekem tisztán apaállatokat kiosztani, hanem teheneket is kiosztathatok. Ezen kérdésnek egy része tehát már ez által is eliminältatni fog. A másik, a mi e kérdésnél számbajön, az a törvényjavaslat, a mely t. kollégámnál, az igazságügyminiszter urnál már készen fekszik, t. i. az uzsoráról szóló javaslat, a mely e kérdésben egész határozottsággal intézkedik és azt hiszem, hogy annak a törvényjavaslatnak a letárgyalása után, a mennyiben még akkor fennáll az uzsora, az teljesen meg fog szünni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra többen feliratkozva nincsenek, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. Kérdem, elfogadja-e a ház a felolvasott tételt? Igen vagy nem? *(Igen!)* Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 728,486 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 2,069 780 K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A sertésvész ellen való védekezési kisérletek összes költségeire 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az 1905. évben Budapesten tartandó nemzetközi állatorvosi kongresszus előkészitésére 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 15.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 490.600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Gazdasági tanintézetek és mezőgazdasági ismeretek terjesztése. Rendes kiadások: XX. fejezet. 11. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: X. fejezet. 8. czim. Beruházások: V. fejezet. 6. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 11. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 811.971 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 1,747.436 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 2,559.407 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 42.728 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. 112.558 K. Bevétel. Rendes bevételek 728.702 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Állattenyésztése és tejgazdaság. Rendes kiadások: XX. fejezet. 12. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: V. fejezet. 7. czim. Rendes bevételek VIII. fejezet. 12. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 103.745 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 2,803.476 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 2,907.221 K. Rendkivüli kiadások. Beruházások 6.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 2,042.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Országos vizépitési igazgatóság. Rendes kiadások: XX. fejezet. 13. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: X. fejezet. 9. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 13. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1. rovat. Személyi járandóságok 143.853 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 92.432 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 2,236.285. K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A nemzetközi hajózási kongresszus brüsszeli állandó bizottsága költségeihez való hozzájárulásra 1000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Folyammérnöki hivatalok. Rendes kiadások: XX. fejezet. 14. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 353.643 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 231.086 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 584.729 K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Vizimunkálatok. Rendes kiadások. XX. fejezet 15. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások. XX. fejezet 10. czim. Beruházások V. fejezet. 8. czim. Rendes bevételek VIII. fejezet. 14. czim. Rendkivüli bevételek V. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 131.506 K.

Lukáts Gyula: T. ház! Nem fogok hydrotechnikai előadást tartani tisztán a humanizmus szempontjából szólalok fel, s kérdem a miniszter urtól és a t. háztól, hogy van-e joga az államnak a vizszabályozás czimén olyan embertelenségeket elkövetni, hogy egyes vidékeket, egyes községeket teljesen tönkre tegyen? Itt a Duna-ág adony—paksi szakaszának szabályozására akarok rámutatni. Nem kérdem azt sem, a mit sok szakértő pedig állit, — én nem akarom, mondom, bizonyitani, — hogy ezekre az óriási munkálatokra, a melyek évenkint 6 millió koronát vesznek igénybe és már évek óta folynak, olyan nagy szükség van-e, mert hisz az a vidék, a melyet igy védnek, soha árviz által fenyegetve nem volt, legfeljebb most lesz, ha az alacsonyabb pesti partra terelik a gátak által a vizet. A mi pedig a hajózást illeti, ezeken a Duna-ágakon mindenkor volt annyi viz, hogy az osztrák Lloyd, vagy a Folyamhajózási társaságnak hajói elmehettek rajta. De elmehetett volna a Petropavlovszk hajó is. A legutóbbi pentelei Duna-ág szabályozásánál a következő eset állott elő. A pesti és fehérmegyei oldal között, a pesti oldalon Szalk-Szent-Márton és a fehérmegyei Dunapentele között van Szalksziget, vagy Dunapentele szigete, a mely felerészben Pest vármegyéhez, felerészben Fejérmegyéhez tartozik. A sziget felső csucsáról indult volna ki a szabályozás. Sokáig nem volt megállapitva, hogy a pesti, vagy a fejérmegyei Duna-ág záratik-e el, mig nem azután kitünt, hogy a pestmegyei ágnak az elzárása nagyobb költséggel járna és igy a fejérmegyei Duna-ágnak az elzárása lett elhatározva. De azonkivül, hogy ezt az elzárást megcselekedték, azt mondották, hogy valamiképen segiteni akarnak a községen is, a mennyiben a kikotrott kavicsokat és törmelékeket valahova el kellett helyezni, tehát Dunapentele községet boldogitották azzal, hogy a Dunának e sziget és Pentele közti részében egy ilyen gátat vontak a törmelékekből, a melyet azután elneveztek leendő országutnak.

A község, valamint Fehérmegye közönsége többizben fordult kérvénynyel a földmivelésügyi kormányhoz és a kérvényezőket mindig biztatásokkal, sőt igéretekkel bocsátották el. *(A földmivelésügyi miniszter tagadólag int.)* Megengedem, hogy nem tettek igéretet arra nézve, hogy milyen utat kapnak, hogy makadám-utat kapnak-e, vagy másfélét, hanem engedelmet kérek, az csak igéret, a midőn a miniszter ur azt mondja nekik *(olvassa.)*: »Igérem, hogy a szabályozás által Duna-Pentele kedvezőbb helyzetbe fog jutni, mint a minőben eddig volt.« Ezt igérte a t. miniszter ur is és az elődje is. Hát ugyan mit kapott Duna-Pentele község? Nézzük először, hogy mit veszitett?

A községet formálisan elzárják a Duna partjától, és kap kétféle vizet az eddigi viz helyett, a melyet az Uristen és a természet adott neki, és a melynek felhasználása czéljából ott egy évezreddel ezelőtt letelepedett. Kétféle vizet kap, a melyek közül az egyik a felső, a mely beiszapolandó, a másik az alsó, a mely holt viz lesz. Tehát Duna-Pentele lakossága most már válogathat egészségügyi szempontból a között, hogy holt vagy eliszaposodott viz miazmáitól akar-e elpusztulni.

Továbbá a következő áldásban részesült a község: A duna-pentelei ágon eddig 16 malom volt, a melynek segitségével 40 molnár iparos szerezte meg a kenyerét. Ezeket onnan kidobták; ezek ott kenyerüket meg nem kereshetik. *(A földmivelésügyi miniszter tagadólag int.)*

Hiszen igaza van a t. miniszter urnak, ha a fejét csóválja, mert hiszen elég nagy a Duna, mehetnek azok akárhová, csakhogy azok a molnárok a falu tövében szokták malmaikat elhelyezni, most pedig a sziget egyik vagy másik megregulázott részére kell elhelyezniök a malmokat, a hová azután talán yachton vagy léghajókon szállithatják az őrleményeket.

Harmadszor: A község egy része ivóvizét a Dunából nyerte, s ezen ivóviztől most már elesik, hacsak nem akarja azt a rossz, állott iszapos vizet használni.

És mit kap ezen veszteségek fejében a község? Kapja először is azt a gátat, a mely törmelékből nyolcz méter magasan a vizszine felett épittetik a sziget és a part között, és a melyen a sziget tulsó oldalán lévő rakodóparttal közlekedhetik. De ezt az utat nem fogják megcsinálni. Eredetileg, — ugy látszik, ezen szegény emberek biztatására, félrevezetésére — előirányoztak két tételt, és pedig annak a gátnak kiépitésére 32.000 koronát és a gátnak karfákkal való ellátására 5000 koronát. Ezekkel tényleg biztatták is az ottani lakosokat, a mikor egyszerre idefenn valamely mérnöknek vagy fogalmazónak eszébe jutott, hogy hiszen itt ujra meg lehet takaritani 37.000 korona összeget, azonkivül utépitésről lévén szó, ez az ügy tulajdonképen a belügyminiszterium ügykörébe tartozik. A földmivelésügyi miniszter tehát utasitotta Fehérmegye alispánját, hogy annak az utnak elkészitését a megyei utalapból kell eszközölni, de erre, ha jól tudom, azt kapta válaszul, hogy az a megyei utalap már tiz esztendőre le van foglalva. A miniszter ekkor azzal a felszólitással fordult a község érdekeltségéhez, hogy ők maguk épitsék meg ezt az utat. Mert hiába, azt már belátja a miniszter ur is, hogy azokat az odarakott kavicsrétegeket, a melyekbe tengelyéig sülyed egy félig megrakott szekér is, még ha bivalyok vannak is elébe fogva, utnak használni nem lehet, hanem ujra kell épiteni. Tehát attól a községtől, a melytől a szabályozások révén mindent elvettek, a mely különben is óriásilag sujtva van a mely egy, azon a vidéken épitett viczinális vasutban való résztvétel által eladósodott, a mely községben két és fél forint adót fizetnek községi pótadóval együtt holdankint a földbirtokosok; a mely községben, most a közel jelenre való tekintettel is, mondhatom azt, hogy egyebet ne emlitsek, hogy a jelen termés olyan, hogy még eddig a községben lévő birtokosok soha másként, mint részben nem arattak, addig az idei volt az első esztendő, mikor az aratómunkások részért nem, hanem csak holdankénti dijazás mellett vállalták el a levágást, kivánnak ilyen áldozatot. Ily körülmények között 37.000 koronás költséget vetni ki annak a községnek nyakába, ez embertelenség, ez igazságtalanság. Ha az államnak kedve tellett azt a viziutat szabályozni, ha van az államnak évenkint 6 millió koronára való kiadása, ha mindent elszedett ettől a községtől: akkor legyen meg az a 37.000 koronája, is, a melylyel a községet odajuttatja, hogy ismét a Duna partjára viheti termékeit. Mert annak ellenére, hogy a miniszteri megbizottak jelentésükben nyiltan kimondják, hogy senkinek sem áll érdekében ennek az utnak kiépitése, mint tisztán Dunapentelének, én azt ajánlom a t. miniszter urnak, hogy azt a jelentést tépje össze, mert abból egy betü sem igaz. Tudhatja a miniszter ur, hogy a vidék községei, melyeket itt felsorolok: Dunapentele, Nagyperkáta, Kisperkáta, Herczegfalva, Felsőbaracs és Ráczalmás folyamodtak a miniszter urhoz, mert ezek a községek mindig a pentelei révben szokták terményeiket hajóra rakni, pedig ez nem csekélység. A statisztikai kimutatások szerint, a melyeket a pécsi Dunahajózási, s a Folyam- és Tengerhajózási részvénytársaságtól megkaphat a miniszter ur, évenkint az utóbbi 10 esztendő átlaga szerint 53.000 mm. buzát, 14,900 mm. rozsot, 16.300 mm. árpát, 19.400 mm. zabot, 6600 mm. tengerit és babot és egyéb szállitmányokból 960 mm.-át szoktak hajóra rakni a dunapentelei állomáson. Hozzátehetem még azt is, hogy ezen a vidéken Adonyon túl, egészen Dunaföldvárig egyéb rakodóállomás nincs, mint a dunapentelei; ha pedig a miniszter ur tervét végrehajtja, ez az egyetlen állomás sem lesz meg.

Igaz, hogy a kormányzati jóság megnyilatkozott abban, hogy megigérték nekik, hogy gondoskodjanak csak a pénzről, a melylyel az utat helyreállitják és a kormány szives lesz nekik tervrajzokat készitteni. Még a kutakra nézve is azt az igéretet tette a kormány, hogy a vizet elveszi tőlük, de kutat nem épittet, bár terveket és kavicsot ad nekik a kut épitésére. De édes Istenem, azoknak az embereknek ut kell és viz kell, nem pedig miniszteri bölcseség és tanulmány. Terveket azok az emberek maguk is tudnak csinálni, nem szorultak e tekintetben a kormányra.

Nem akarom, t. ház, folytatni felszólalásomat, nem akarok rámutatni arra, hogy azon vidékek keserűség folytán az utóbbi időkben milyen óriási mennyiségben vándoroltak ki erről a vidékről egyformán Amerikába és Szlavóniába, nem akarok rámutatni, hogy a székesfehérvár—paksi vonal épitése alkalmával az odajött csongrádmegyei munkások által micsoda szocziális mozgalom indult meg. Ha jól tudom, az elmult esztendők egyikében épen a dunaföldvári és dunapentelei vidék volt az, a hol az aratómunkálatokat beszüntették. Csakhogy az ilyen bánásmód által csak a szocziális törekvéseket és a kivándorlást istápolja a t. kormány. Az én meggyőződésem az, hogy ha az állam fiskális érdekekből ilyen nagyobb munkálatokat meg is tesz, a kormánynak azért kötelessége gondoskodni arról, hogy ilyen óriási károsodás egyes vidékeket és községeket ne érjen, s épen ezért elvárom és megkövetelem a kormánytól, hogy ha már ennyi

kárt okozott azoknak a községeknek, akkor azoknak méltányos kérelmét is hallgassa meg.

Sturmán György jegyző: Trubinyi János!

Trubinyi János: T. ház! Ezen tételnél a Morvaszabályozás ügye már másodszor fordul elő, annak daczára és épen azért, mert már ismeretes, kénytelen vagyok még egyszer hozzászólni, jelezve, hogy nem szóltam volna ezen ügyhöz, ha az osztrák miniszterium részéről olyan intézkedések nem tétettek volna, a melyek engem erre a felszólalásra kényszeritenek.

A határfolyó szabályozása hosszu vajudás után olyan stádiumba került, hogy a tárgyalások az idén márczius 21—22 én Budapesten a két miniszterium kiküldötteivel befejeztettek, az egész szabályozás ügye aláiratott mindkét miniszterium részéről. Csupán csak két kérdés kapcsoltatott ki: és pedig a határrendezésnek és a vámkérdésnek az ügye. E két kérdés az egész szabályozás befejezésének idejére tétetett. Ekkor volt az igen t. miniszter ur abban a helyzetben, hogy Csernoch János igen t. képviselőtársamnak előterjesztett interpellácziójára a következőkép válaszolt *(olvassa)*: »Most már magára a kérdésre vonatkozólag van szerencsém jelenteni a mélyen a t. háznak azt, hogy az első felvételek alkalmával felmerült költségek 12.600.000 koronára rugnak. A magyar kormány ezen elkészitett terveket és költségvetést felülvizsgálta, a maga részéről soknak tartotta és az egységáraknak 35 százalékkal leendő leszállitását, valamint az előre nem látott kiadásoknak 15 százalékra való leszállitását rendelte el ugy, hogy 12 millió helyett körülbelül 8,364.000 koronára rugott volna a költség. A tárgyalások a magyar és az osztrák kormány között folytattatván, végre megegyezés jött létre és pedig akként, hogy az összes költségek 8,364.000 egynéhány korona összegben fixiroztattak, a melyből Ausztriára 4,700.000, Magyarországra pedig 4,600.000 korona esik.

A költségek fedezésére a pénzügyminiszter urral megtörtént a kiegyezés és semmi nehézség ennek a kérdésnek az 1895: XLVIII. t.-czikk 30. §-a alapján leendő végrehajtására nézve már nem áll fenn és pedig akként, hogy az előbb emlitett törvényben megszavazott 108,000.000 koronából 2,400.000 korona összeg fordittatik az első években a Morva folyó szabályozásának költségeire.«

Mikor a morvamenti érdekeltség meghallotta a miniszter urnak ezt a határozott nyilatkozatát, mondhatom, hogy igazán megkönnyebbülve érezte magát az egész Morva-völgye, hogy hosszu évek sora után találkozott egy miniszterium, a mely kis jóakarattal néz a Morva folyó völgyére, csakhogy mikor megtudták, hogy ezen fixirozott összeg nem egyéb, mint tisztán a müszaki költségeknek előállitása, a legnagyobb sajnálattal kijelenthetem, hogy azt mondták: Adtál uram esőt, de nincs köszönet benne. A többi ezzel kapcsolatos község, a mely a szabályozásnál előfordul, azt hiszem, nem lesz olyan preczizirozott összeg, mint a mennyit a miniszteriumban előirányoztak; t. i. hogy nem 7 millió koronába fog kerülni, hanem lesz az 8 millió korona, a melyet az érdekeltségtől majd bekövetelnek. És kitől fogják ezt a pénzt követelni? A községektől? Az lehetetlenség, akkor inkább tessék abbahagyni az egészet.

Az érdekeltség az egész Morva-völgyében miből áll? Van ott négy nagy uradalom. Hogy ezek elbirják, azt elhiszem. Ott van a cs. és kir. uradalom, a Hohenlohe herczegé, a Pálffy-uradalom, de a többi érdekeltség földhöz ragadt, szegény paraszt. Ezeknek pedig 88% a egynegyed telkes urbéres paraszt, a kinek $5^1/_2$—7 hold földje van és az is el van adósodva. Az egész vidék 100—120—130%-os községi pótadót fizet. Miből fogják ezek fizetni, ha igaz, — nem tudom, hogy áll-e az, — hogy az ármentesités után minden katasztrális hold földre 105 koronát kell fizetni; 105 koronát, a miniszter ur szives értesitése folytán, tiz évre elosztva. Hisz ez annyit jelent, hogy tessék ujra megvenni azokat a parczellákat. Pedig azok a szegény emberek nem képesek megvenni. Előre jelzem és pedig sajnálattal, hogy itt mindenféle intézkedés kárba vész, itt társulattá nem alakulnak, ha pedig a miniszter ur kormánybiztost küld, az ugy sem tehet semmit.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: De hogy küldök!

Trubinyi János: Tisztelettel kérem, a mint jelzi is a miniszter ur válaszában, hogy idővel törvényjavaslat alakjában fog a többi költségről gondoskodni, sziveskedjék tehát ugy eljárni, hogy legalább a minimális birtokot válthassa meg más uton.

Ne mondja a t. miniszter ur, hogy a keze meg van kötve a törvényhozás által. Ismerem a törvényt, de ez nem tartozik ebbe a kategoriába, mert ez határfolyó, közös folyó az osztrákokkal, közösen kell elintézni az ügyet. És pedig egyoldalu érdekeltség van ezen az oldalon, nem kétoldalu. Hiszen a Morvaszabályozásnak egész ügye nem a miniszterium atyáskodó jóakaratából folyik, de egyenesen az osztrák miniszterium kényszerü helyzetéből áll elő az egész szabályozás, mert azok forszirozzák és mindent megtesznek ellenünk, csakhogy az egész Morva-völgyét tönkretegyék.

A miniszter ur határozottan azt mondja, megegyeztünk, és már az idén az év negyedik negyedében, vagy a jövő év első negyedében megkezdjük a munkát. És most mi történik? Annak daczára, hogy végleg megállapodtak mindenben, az osztrák ok most azt mondják, hogy kezdjünk uj tárgyalást. Miféle akadályokat gördithetnek az egész intézkedés utjába, ha már egyszer végleg megállapodtak. Itt megint az osztrák furfang működik, a mely éveken keresztül működött az egész vonalon, hogy a magyar érdekeltséget háttérbe szoritsa. Itt szükség

van a miniszter ur erélyére, hogy ezt visszaverjük, különösen most, a mikor a Morva-völgye éhségnek néz elébe. Az egész Morva-völgyének nincs más terméke, mint krumpli, káposzta és ugorka. Abból él az egész nagy Morva-völgye. Az idén pedig minden elszáradt. Nem fog tudni semmiből sem pénzelni. Annál inkább kell sürgetni ennek az ügynek a befejezését, hogy a munkálatokat még az idén megkezdjék. Nem csak ebből a szempontból szükséges ez, de különösen azért, hogy utját álljuk a nagy kivándorlásnak, a mely már megkezdődött, és különösen elébe kell vágni annak az éhségnek, melylyel majd meg kell küzdeni.

T. képviselőház! Még csak egy-két pillanatra, nem is egész perczre, veszem igénybe a t. ház figyelmét, mennyiben a t. miniszter urat és különösen a miniszteriumot bizonyos körülményre vagyok bátor figyelmeztetni. A szabályozásoknál szükséges kőanyagok szállításánál, ha nem is tényleg, de látszólag nem egészen igazságos dolgok történnek.

Van Magyarországon egy Janus-arczu osztrák firma, a melynek tulajdonosa osztrák, a ki Magyarországon bir telepekkel. Ezt már egyszer említettem és most egész nyiltan megmondom róla véleményemet. Ez a firma még a mai napig sem tartotta érdemesnek, hogy Magyarországon ezégjegyeztesse magát. Ha Ausztriában konkurrál magyar vállalkozókkal szemben, azt mondja: uraim, én osztrák firma vagyok, engem ne tessék mellőzni a magyar firmákkal szemben; ha pedig itt Magyarországon kell konkurrálnia magyar vállalkozókkal szemben, azt mondja, hogy: uraim, hiszen én is olyan firma vagyok, mint maguk; de azért nem ezégjegyeztette magát még a mai napig sem.

Nagyon különös az egész dologban és esodálatos, hogy a vármegyéknél, ugy Pozsony vármegyénél, mint a szomszédos vármegyéknél, talán még tovább is, ez a firma érthetetlen utakon és módokon mindig fel lesz szólitva, hogy a legkisebb ajánlat után adjon be még utóajánlatot és mondhatom, hogy még a miniszteriumba is beférkőzik ez a Janus-arezu stoeckeraui firma egy bizonyos Reichmann nevü vigécz utján és megtudja azt a legkisebb tételt, a melylyel pályáznia kell.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Ez kizárt dolog; lehetetlenségnek tartom!

Trubinyi János: Felelni fogok erre, a mit a t. miniszter ur mond. Annak idején, mikor erre a firmára felhivtam a t. miniszter ur figyelmét és a miniszteriumban lépéseket tettem az iránt, hogy ezen firmával szemben meg kell védeni a magyar vállalkozókat, azt mondotta nekem a miniszter ur: én kollegámmal, az osztrák miniszterrel megállapodtam abban, hogy semminemü utóajánlatot nem fogunk elfogadni. Helyes, aláirom, ezt az etikai tételt az állami szállitásoknál én is megkövetelem. Amde mig az igen t. miniszter ur kollegája odaát Ausztriában személyesen, ad personam ép ugy megtartja ezt a megállapodást, mint az igen t. minister ur, addig az osztrák miniszteriumban nem mérnek ám ezzel az igazsággal. Én be tudom bizonyitani, hogy épen azon firmával szemben, a melyre annak idején az igen t. miniszter ur hivatkozott, most folyik a tárgyalás Ausztriában egy olyan ügyben, a hol egy Ausztriában ezégjegyzett magyar firma tulajdonosának 1 korona 25 fillérrel olcsóbb ajánlata el lett ütve abban a miniszteriumban, a mely mellét verve azt mondja, hogy egyforma arányban osztjuk az igazságot és követjük az etikai tételeket.

A mi vállalkozóink Ausztriában az állami vállalkozásoktól végleg el vannak ütve. Az igen t. miniszter ur körültekintő figyelmébe ajánlom ezt a firmát, a mely óriási jövedelmet, százezreket visz ki Ausztriába, itt egy krajczárt sem költ el és ugyanez a firma ugyanazon községben egy vállalkozóval szemben, a kinek a mi igazságügyminiszteriumunk bölcs intézkedése után jól megfontolt okból, jogi kérdés eldöntése után engedélyt adtak egy ipari vágány kiépitésére telepéhez, konkurreneziából, féltékenységből képes arra az alávaló és galád tettre, hogy a szegény paraszt népet az executiv hatalommal és a hatóság intézkedéseivel szemben, majdnem a lázadásig viszi.

Ezt akartam az igen t. miniszter ur beeses figyelmébe ajánlani és kérni, hogy az ilyen firmát az állami szállitásoknál különösen itt a morva határszélen a Morva-szabályozásnál egyszerűen figyelmen kivül kell hagyni összes ajánlataival. Magát a tételt különben megszavazom.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólani.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Lukáts t. képviselő ur felszólalására megjegyzem, hogy őt sem az erős szinezésben, sem az erős kifejezésekben nem óhajtom követni. Én ebben a kérdésben már állást foglaltam akkor, a midőn a t. képviselő ur jelenlétében a dunapenteleiek nálam voltak. Akkor meg is mondottam, hogy a méltányosság határán belül elmegyek addig, a meddig elmehetek. Nagyon természetes, hogy ebben a kérdésben addig, a mig az összes adatok rendelkezésemre nem állanak, állásfoglalásomat ma sem preezizirozhatom másképen, mint akként, hogy a méltányosság határán belül megteszek mindent, a mit a község érdekében megtehetek. Nagyon természetes, hogy ebben a kérdésben, miután pénzről van szó, csak műszaki közegeknek meghallgatásával dönthetek. Kérem a t. képviselő urat, méltóztassék ebbe belenyugodni.

Trubinyi képviselő urnak a Morvaszabályozást és a kőszállitást illetőleg felhozott kifogásaira vonatkozólag — a mennyiben a Morvaszabályozást illetőleg nehézségek merülnének fel — azt az egy kijelentést szivesen

teszem meg, hogy ha kisebb bajok fordulnának elő, a melyek eventuális helyreállitása sürgős eljárást igényel, ezt igen szivesen fogom a legrövidebb idő alatt megtenni. Azonban magának a nagy munkának megkezdésére vonatkozólag ma sem adhatok a t. képviselő urnak felvilágositást, mert a kérdés ma sincs megállapitva. A mi a kőszállitást illeti — ha nem csalódom — a t. képviselő urnak az volt a kifogása, hogy nem magyar embereket alkalmaz az illető kőszállitóvállalat. Akkor intézkedtem e tekintetben, intézkedéseim tényleg megtörténtek és azt hiszem, e tekintetben kifogása a t. képviselő urnak sem az eljárást, sem annak eredményét illetőleg nem lehet.

Ha más valaki az ilyen kérdésekben nem teljes korrektséggel jár el, az nem lehet ok arra, hogy engem is inkorrektséggel vádoljanak. Én a mit helyesnek és korrektnek tartok, azt megteszem, nem törődve azzal, hogy más hogyan jár el. Kérem a tétel megszavazását. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tétel megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 701.859 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 833 365 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A Balaton tavának tanulmányozása és leirása céljából segélyképen a földrajzi társaságnak 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A dunabogdányi és visegrádi kincstári kőbányák üzemének felügyelete, fentartása és fejlesztésére és pedig 172.570 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 176.570 K. Beruházások. 1. rovat. Vizimunkálatokra Magyarországon és Horvát-Szlavonországban a Dunán és a Tiszán, valamint a mellékfolyókon végrehajtandó szabályozási munkálatokra, azok felvételére és felügyeletére, nemkülönben társulati öntöző csatornák épitésére, segélyezésére és az alsó Béga hajózhatóvá tételére 6,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A Vágbalparti ármentesitő és belvizszabályozó társulatnak nyujtandó 500.000 korona államsegély második részletére 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Az ujpesti bikötő épitési munkálataira 50.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 6,150.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 124.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek a dunabogdányi és visegrádi kincstári kőbányákban termelt és előállitott termékövek stb. eladásából befolyó összeg 173.270 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Kulturmérnöki hivatalok. Rendes kiadások. XX. fejezet. 16. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: X. fejezet. 11. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 15. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 402.641 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 321.790 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 724.431 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Társulati öntözőcsatornák épitésének segélyezésére és talajjavitások eredményeinek tanulmányozására az 1900. évi XXX. t.-cz. alapján 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 48.600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Halászat. Rendes kiadások. XX. fejezet. 17. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: X. fejezet. 12. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 24.880 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 98.980 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 123.860 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Halivadék nevelőtelepek felállitására szükséges 300.000 korona I. részlete 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Szőlészet és borászat. Rendes kiadások: XX. fejezet. 18. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: X. fejezet. 13. czim. Beruházások: V. fejezet. 9. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 16. czim. Rendkivüli bevételek: VI. fejezet. 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 178.940 K.

Vészi József!

Vészi József: T. képviselőház! A szőlőmiveléssel foglalkozó érdekeltségnek, a legkisebb existenciáknak egy ügyesbajos dolgára vagyok bátor felhivni a t. háznak és a szakminiszter urnak figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Arról van szó, hogy a szőlőmivelés védelméhez szükséges szénkéneganyagot vashordókban szolgáltatja ki a földmivelésügyi miniszterium az érdekeltségnek, azonban az érdekelt közönség kötcles biztositékot letenni: a kisebb hordókért 14 K-át, a nagyobb hordokért 28 K-át. Már most ezeket a kisexistenciákat a biztositék letételének kötelezettsége nagyon sulyosan érinti. Az én választókerületem pl. hitelének és ercjének leg-

nagyobb megfeszitésével és az állam segitségének minden hozzájárulása nélkül 1.700 katasztrális holdat rekonstruált. Ez már annyira kimeritette a lakosság minden anyagi erejét, hogy méltóztassék elhinni, ennek a 14, illetve 28 koronának az illetők részéről való előteremtése nemcsak nagy gondokat okoz, de sulyos károkkal jár, mert kénytelenek ezek a szegény emberek a maguk czókmókját, igen sok esetben, zálogba vetni, hogy az óvadékot megszerezhessék és természetesen kénytelenek a magas uzsorakamatot megfizetni.

Nagyon jól tudom, t. képviselőház, hogy az államvagyon tetemes része van befektetve ezekbe a hordókba. És mikor a miniszteriumnak ezeknek a hordóknak kiszolgáltatása körül tanusitott gyors, önzetlen, figyelme, s körültekintő, mondhatnám szeretetteljes működéséért elismerést szavazok, atyai gondoskodását még arra hivom fel, hogy lehetne talán azon szőlőmives-egycsületek tagjainak, a melyek aktiv vagyonnal rendelkeznek, ennek az aktiv vagyonnak erejéig ezeket a vashordókat biztositékmentesen rendelkezésükre bocsátani, feltéve, hogy az egyesület vezetősége a hordók visszaszállitásáért felelőséget vállal. Hogyha pedig ez nehézségbe ütköznék, talán lehetne ezeknek az aktiv vagyonukkal egyenlő értékű kamatmentes kölcsönt nyujtani, a melynek segitségével az egyesület tehetné le a biztositékokat tagjai helyett. Méltóztassanak elhinni, ezzel a kis exisztencziáknak egy igen nagy gondját lehetne megszüntetni és a szőlőmivesek amugy is mostoha viszonyai között igen nagyot lenditeni épen a legsanyarubb viszonyok közt sinylődő polgártársainkon. Nagyon kérem, kegyeskedjék ezt a megjegyzésemet figyelemre méltatni és ezzel a kérdéssel foglalkozni.

Sturmán György jegyző: Boda Vilmos!

Boda Vilmos: T. képviselőház! Hogy ugyanezen tárgyra vonatkozólag én is felszólalok, a melyet t. képviselőtársam, Vészi József épen most emlitett fel, annak az oka az, hogy a segitésre nézve más módozatot leszek bátor ajánlani. Ugyanis a miniszter urnak mindjárt miniszterségе mézesheteiben kiadott ezen meglehetős szigoru rendelete nemcsak azt foglalja magában, hogy a szénkéneg ára emeltetik métermázsánkint egy koronával, a mi magában véve még türhető és elszenvedhető volna, hanem azt is, hogy a kisbirtokosok, valamint a nagyobb szőlőtulajdonosok a kiszolgáltatott vashordókért tetemes biztositási összeget kénytelenek letenni. Igen helyes ebben a miniszteri rendeletben az, hogy biztositék nélkül sem kötelezvényre, sem váltóra, sem elismervényre, sem jótállásra senkinek a raktárból szénkéneghordót kiadni nem szabad. Nagyon helyes ez az intézkedés, de tökéletesen elég biztositék lenne az, hogy ha maga az illető község vállalna teljes felelőséget az egyeseknek kiadott vashordók visszaszállitásáért.

Én tehát a megoldást ellenkczőleg Vészi József t. képviselőtársammal, a ki hegyközségenkint kivánja a biztositéket, ugy vélném, hogy sokkal egyszerűbb lenne, miután hegyközség nem mindenütt van, ha ezen biztositék tekintetében a t. miniszter ur, korábbi rendeletének hatályon kivül helyezésével kimondaná, hogy ott, a hol a községek szavatosságot és felelőséget vállalnak a kiszolgáltatott hordókért, ott eltekint rendeletének ezen két szavától, t. i. a község biztositásának kizárásától. A rendelet többi részét helyeslem, s ekként módositva elfogadnám a kiadott rendeletet, a mely mai alakjában igen sok szőlőtulajdonosra nagy hátránynyal jár, a kik pedig nemcsak az olasz bor versenyével, hanem a szőlőkre forditott tetemes kiadásokkal is kénytelenek küzdeni, és nemcsak a szénkéneg árát, a mely szintén jelentékeny összegeket vesz igénybe, tartoznak megfizetni, hanem még azonfelül azzal a biztositékkal is megterheltetnek. Azért én szintén hozzájárulok Vészi József t. képviselőtársam kérelméhez és nagyon kérem a t. miniszter urat, hogy ezt a rendeletet hatályon kivül helyezni vagy pedig azt módositani méltóztassék.

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, a vitát bezárom. A földmivelésügyi miniszter kiván szólni.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: T. ház! Csak néhány szóval kivánok azokra, a miket Vészi József és Boda Vilmos képviselő urak mondottak, reflektálni, és csak jelzem azt, hogy ezen rendelet kiadására engem igen keserű tapasztalatok késztettek. Az utóbbi esztendőkben ugyanis a hordóknak egész sorozata veszett el és igen sok ezerre megy azon koronák és forintok száma, a melyek igy elvesztek. De másrészt méltányolom, s elismerem azt is, hogy épen a kis exisztencziák és kis emberek számára bizonyos könnyitést, a mennyiben ez lehetséges, s a mennyiben az államvagyon az által egyáltalában nem veszélyeztetik, nyujtani kötelességem. *(Helyeslés.)* Én igérem a magam részéről, hogy mindkét alternativát tanulmányom tárgyává fogom tenni, s a melyikkel az államvagyon teljes biztositását el lehet érni, azt a magam részéről szivesen fogom alkalmazni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A tétel meg nem támadtatván, megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 178.165 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Szőlészeti és borászati czélok előmozditása 232.960 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 590.065 K. Rendkivüli kiadások. Atmeneti kiadások. 1. rovat. Berendezések. A vinczelléri skoláknál 71.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A filloxera ellen való védekezés czéljaira 1,390.486 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A központi szőlészeti kisérleti állomás czéljaira 149.800 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A Magyar Agrár- és Járadékbanknak fizetendő hozzájárulás a szőlőfelujitási kölcsönök érdekében gyakorlandó helyi felügyelet, ellenőrzés és utmutatások megadásának költségéhez 60.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Egy magyar ampelografia kiadására 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 1.681.486 K. Beruházások. 1. rovat. A budafoki pinczemesteri tanfolyam czéljaira 80.011 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az állami amerikai szőlőtelepek czéljaira 30.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Épitkezések a vinczelléri iskoláknál 1.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 111.011 K. Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Kezelési bevételek 2.950 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Gazdálkodási bevételek 100.800 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 103.250 K. Rendkivüli bevételek. Kezelési és gazdálkodási bevételek 420.880 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Kincstári birtokok és fürdők. Rendes kiadások. XX. fejezet. 19. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások X. fejezet. 14. czim. Beruházások. V. fejezet, 10. czim. Rendes bevételek. VIII. fejezet, 10. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. Rovat. Személyi járandóságok 28.919 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 51 930 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Gazdálkodási kiadások 222.073 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Közterhek 57.337 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 360.259 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 52.945 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások 632 268 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 477.008 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Állami jószágok és telepitési szolgálat. Rendes kiadások. XX. fejezet 20. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások X. fejezet 15. czim. Rendes bevételek VIII. fejezet 18. czim. Rendkivüli bevételek. V. fejezet 4. czim. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 143.170 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 58.400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Gazdálkodási kiadások 7200 K.

Elnök: Magszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Közterhek 383.839 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 592.609 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 146.712 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi és egyéb kiadások 758.566 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 905 278 K. Bevétel. Rendes bevételek 679.806 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. Telepitési szolgálat. 1. rovat. Telepitésre kijelölt, de meg nem szállott kincstári birtokok időközi jövedelme és vegyesek 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Állami javak eladásából 1,625.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Telepesek által fizetendő váltságdij és kamatok 1,850.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Maradvány- és irtványföldek és bordézsmaváltság dijai 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek összege 3,528.000 K. Perköltségek. Rendes kiadások: XX. fejezet 21. czim. Rendes bevételek VIII. fejezet 19. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 68.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 65.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Gazdasági műszaki hivatal. Rendes kiadások: XX. fejezet 22. czim. Kiadás. Rendes kiadások. I. rovat. Személyi járandóságok 29.514 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 25.300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 54.814 K. Delibláti kincstári birtok. Rendes kiadások: XX. fejezet 23. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XX. fejezet 16. czim. Beruházások: V. fejezet 11. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet 20. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Személyi járandóságok 30.489 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 18.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Gazdálkodási és üzemi költségek 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Közterhek 11.440 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 80.029 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A delibláti kincstári birtokon homokkötés és szőlőkarótermelés czéljából eszközlendő befásitásokra, továbbá a birtok és bérleti határok, valamint utak befásitására és a birtok kataszteri részletes felmérésénél felmerülő költségekre 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. Kutakra és telefonhálózatra, kutőrházakra és utak rendezésére 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 76.224 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: A mező- és közgazdaság különböző ágai. Rendes kiadások. XX. fejezet. 24. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások X. fejezet. 17. czim. Rendes bevételek VIII. fejezet. 21. czim. Kadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 129.440 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 795.878 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 925.318 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Tagositási, birtokrendezési és legeltetési törvény elkészitésével kapcsolatos teendők költségeire 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Méhészet. Rendes kiadások. XX. fejezet. 25. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. X. fejezet. 18. czim. Beruházások. V. fejezet. 12. czim. Rendes bevételek. VIII. fejezet. 22. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 26.800 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások. 62.636 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 89.436 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 3.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Kertészet, gyümölcsészet és fatenyésztés. Rendes kiadások: XX. fejezet. 26. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. X. fejezet. 19. czim. Beruházások V. fejezet. 13. czim. Rendes bevételek VIII. fejezet. 23. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 98.090 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások. 460.380 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 558.470 K. Személyi járandóságok és dologi kiadások között. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 2200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások 34.900 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 106.700 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Kisérletügy. Rendes kiadások: XX. fejezet. 27. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: X. fejezet. 20. czim. Beruházások: V. fejezet. 14. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 24. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1. rovat. Személyi járandóságok 251.760 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 268.862 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 520.622 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 1. rovat. Kisérletügyi intézmények felszerelésére és berendezésére 61.600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A mezőgazdasági muzeum belső berendezésére, bebutorozására szükséges 400.000 korona első részlete 60.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Czukorrépatermelés javitását czélzó kisérletekre és az ezzel kapcsolatos utazási és egyéb költségekre; munkadijra stb. 40 000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A mezőgazdasági muzeum költözködésére és az ezzel kapcsolatos költségekre 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A szivarkadohánytermelési és az árnyékos rendszer szerinti dohánytermelési kisérletekkel járó berendezésekre és ezen készletek költségeire 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 171.600 K. Beruházások. 1. rovat. A magyaróvári növénytermelési állomásnál a tenyészház befedésére sodronyhálózat és gázvezeték létesitésére és a kisérleti tér kibővitéséhez szükséges földvásárlásra 10.386 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A szeszkisérleti állomással kapcsolatban épitendő szeszgyár épitésére és berendezésére szükséges 134.942 korona második fele 67.471 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 77.857 K. Bevétel. Rendes bevételek 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Gazdasági munkásügyek. Rendes kiadások: XX. fejezet, 20. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 30.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 740.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 770.000 K. Országos meteorologiai és földmágnességi központi intézet. Rendes kiadások. XX. fejezet, 29. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások. X. fejezet, 21. czim. Rendes bevételek VIII. fejezet, 25. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1. rovat. Személyi járandóságok 95.180 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 94.700 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 189.880 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 26.150 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 1000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Selyemtenyésztés emelése. Rendes kiadások: XX. fejezet. 30. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: V. fejezet. 15. czím. Rendes bevételek. VIII. fejezet. 26. czim. Rendkivüli bevételek: V. fejezet. 5. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 315.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 4,896.400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 5,211.600 K. Rendkivüli kiadások. Beruházások. Gubóraktárak, selyemgombolyitó gyárak és azok mellékhelyiségeinek épitésére 440.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 5,181.600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. Községi hozzájárulás egy selyemgombolyitó gyár épitési költségeihez 120.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Földtani intézet. Rendes kiadások: XX. fejezet. 31. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások. X. fejezet. 22. czim. Kiadás. Rendes kiadás. 1. rovat. Személyi járandóságok 108.757 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 66.600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 175.357 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Geologiai térképek ujból való kiadása érdekében előkészitő bejárásokra és egyéb felvételi megbizásokra 1300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az intézet és laboratoriumainak folytatólagos felszerelésére 8000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Geologiai gyakorlati irányu kutatásokra 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások 193 000 K. A hegyvidéki és székely földmivelő nép segélyezésére. Rendes kiadások: XX. fejezet. 32. czim. Átmeneti kiadások: X. fejezet. 23. czim. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 27. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 29.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 507.224 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 536.424 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat Hegyvidéki szövetkezetek támogatására 24.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Székelyföldön létesitendő szövetkezetek támogatására 70.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 94.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 94.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Alapok. Alapitványok és különféle bevételek. Rendes bevételek: VIII. fejezet. 28. czim. Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Alapok 60.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Alapitványok: 3566 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Különféle bevételek 1324 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 64.890 K. Nyugdijak. Rendes kiadások: VI. fejezet. 10. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: III. fejezet. 2. czim. Rendkivüli bevételek: I. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1,546.008 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: Takarékpénztári hiányok felerészének fedezésére szolgáló feltételesen visszafizetendő előlegek 30.835 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendkivüli bevételek. Társpénztári hiányok felerészének fedezésére szolgáló és feltételesen visszatéritendő előlegek megtéritéséből 30.835 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönök. Rendes kiadások: IX. fejezet. 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Tőketörlesztés 1,069.606 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 779.450 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési és egyéb költségek 15.922 K.

Elnök: Megszavaztatik

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 1,864.978 K. A tárczát terhelő kölcsönökből eredő bevételek. Rendkivüli bevételek: VII. fejezet. 2. czim. Bevétel. Rendkivüli bevételek: 1. rovat. A budafoki pinczemesteri tanfolyam czéljaira szükséges épitkezésekre a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4 százalékkal kamatozó kölcsön 80.011 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az állam erdőkezelési és üzleti épitkezéseinek költségeire a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4 százalékos kölcsön 168.384 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A ménesbirtok-gazdaságok és bukinpaláutai csikótelep épitkezési költségeire a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4%-os kölcsön 277.258 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A méntelepeken tervezett uj épitkezésekre a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4% os kölcsön 300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A gazdasági szakoktatásnál tervezett uj épitkezések és telekvásárlás költségeire a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4%-os kölcsön 62.254 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Az állami amerikai szőlőtelepeken szükséges épitkezésekre a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4%-os kölcsön 30.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. A vizaknai fürdőben tervbe vett épitkezésekre a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4%-os kölcsön 250.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. A Herkules-fürdőben leégett vendéglő felépitésére a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4%-os kölcsön 210.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. A kassai szeszgyár épitkezésére és berendezésére a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4%-os kölcsön 67.471 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. A puszta-péklai öntözési berendezés létesitésére a miniszterium felügyelete alatt álló alapokból felveendő 4%-os kölcsön 90.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek összege 1,535.378 K. Az 1904. évi XIV. t.-czikk alapján eszközlendő beruházások. Rendkivüli kiadások. Beruházások. X. fejezet. 6. czim. Rendkivüli bevételek. 9. fejezet. 6. czim. Kiadás. Rendkivüli kiadások. Beruházások. 1. rovat a Temes Bégavölgy ármentesitési munkálataihoz az 1902. évi XXII. t.-cz. 2. §-a szerint az államkincstár által fedezendő hozzájárulásra 4,900.000 K és a Bégacsatornának Nagybecskerektől Temesvárig hajózhatóvá tételére 3,722.000 K. 1. részlet 400.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Némely város árvédelme szempontjából szükséges szabályozási és partbiztositási munkálatokra, valamint egyes társulatok segélyezésére I. részlet 1,015.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Állami kezelés alatt nem álló folyók szabályozására, valamint vizmosások megkötésére I. részlet 700.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A Drávának Barcstól Gyékényesig való szabályozására I. részlet 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A Szávának a torkolattól Czaprakig való szabályozására I. részlet 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. A Vág folyó szabályozására I. részlet 60.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. A szarvasmarha tenyésztési alap gyarapitására I. részlet 1,200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. Erdei vasutak épitésére I. részlet 1,200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. A gazdasági szakoktatási intézményeknél szükséges uj épitkezések I. részlet 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. Az országos közgazdasági alap gyarapitására és az állampénztári készletekkel szemben fennálló tartozásainak kiegyenlitésére I. részlet 5,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: 11. rovat. Erdővásárlási alap gyarapitására I. részlet 500.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 9,775.000 K. Bevétel. Rendkivüli bevételek az 1904. évi XIV. t.-czikk alapján eszközlendő beruházások költségeinek fedezése ezéljából kiboesátandó kötvények értékesitéséből 9,775.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Ezzel a földmivelésügyi tárcza költségvetése is letárgyaltatott. *(Éljenzés.)* Az előadó úr kiván előterjesztést tenni.

Pap Géza előadó: T. Ház! Kérem a t. házat, hogy az átruházási jogot az általam alább felsorolandó ezimek egyes rovatai között, ugy mint minden évben, ez évben is kegyesen megadni méltóztassék. *(Halljuk! Halljuk!)* És pedig: a II. ezim 1. és 4. rovatai közt, a III. czim 1. és 2. rovatai közt, az V. ezim 1.—4. rovatai közt, a X. ezim 1.—2. rovatai közt, a XIII. ezim 1. és 2. rovatai között, a XIV. czim 1. és 2. rovata között, a XV., XVI., XVII., XVIII., XXVI., XXVII. és XXXII. ezim egyes rovatai között. *(Helyeslés.)*

Egyben kérem, méltóztassék tudomásul venni, hogy a földmivelésügyi miniszter ur a törvény által előirt alábbi jelentéseket a háznak beterjesztette; és pedig: az erdővásárlási alapról szóló jelentést; az állami erdőtisztek gyermekeinek nevelését segélyző alap állapotáról szóló jelentést; a lótenyésztési alapról szóló jelentést; a szarvasmarhatenyésztés országos emelésére szolgáló alapról szóló jelentést; a filloxera által elpusztitott szőlők felujitásának előmozditásáról szóló törvény végrehajtásáról szóló jelentést; a telepitési alap felhasználásáról és a telepitési ügy állapotáról szóló, az 1903. évben foganatositott vagy megkezdett vizszabályozási munkálatokról és azok költségeiről szóló jelentést; a feketekörösi ármentesitő társulat öntöző érdekeltsége részére engedélyezett állami hozzájárulásról szóló jelentést, és végre az 1882 : XXVI. t.-cz. 5. §-ában elrendelt tervezési munkálatokról és azok költségeiről szóló jelentést. Kérem, méltóztassék ezeket is kegyesen tudomásul venni. *(Helyeslés.)* Kérem, méltóztassék egyuttal a pénzügyi bizottság által beterjesztett jelentésben a Beruházás rovata alatt javasolt jelentéseket tudomásul venni, és a kért felhatalmazásokat megadni és pedig a VIII. és IX. czimre nézve, ugyszintén a Rendkivüli bevételeknél a pénzügyi bizottság által javasolt tudomásulvételt és átruházási jogot is a miniszterium részére megadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Hozzájárul a t. ház az előadó ur javaslatához? *(Igen!)* Akkor határozatilag kimondom, hogy a felsorolt czimek egyes rovatai közötti átruházási jogot a ház megadja, a felsorolt jelentéseket a ház tudomásul veszi, és a kért felhatalmazásokat a földmivelésügyi miniszter urnak szintén megadja.

Következik az 1904. évben eladásra szánt, valamint az 1902. évben eladott állami javakról szóló jelentések ügyében való határozathozatal. Kérdem, tudomásul veszi-e a ház a jelentéseket? *(Igen!)* A ház a jelentéseket tudomásul veszi.

Kérdem továbbá, tudomásul veszi-e a ház az 1882 : XXVI. t.-cz. 5. §-ában elrendelt tervezési munkálatokról és azok költségeiről szóló földmivelésügyi miniszteri jelentést? *(Igen!)* Ha igen, ezt is a ház határozataknét jelentem ki. Ezen utóbbi most tudomásul vett jelentés tudomásulvétel végett a főrendiházzal is közöltetni fog.

A földmivelésügyi miniszter ur kiván előterjesztést tenni.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: T. Ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A kereskedelemügyi miniszter ur megbizásából van szerencsém a t. háznak a szatmár—nagybányai helyi érdekű vasut szatmár—batizvásári vonalszakaszának engedélyezésére vonatkozó függelék kiadásáról szóló jelentést, nemkülönben a nyiregyháza—vásárosnaményi helyi érdekű gőzüzemű vasut engedélyezéséről szóló jelentést beterjeszteni. Kérem, méltóztassék mindkét jelentést a közlekedésügyi és pénzügyi bizottsághoz utasitani.

Elnök: A kereskedelemügyi miniszter urnak a nyiregyháza—vásárosnaményi gőzüzemű helyi érdekű vasut engedélyezése tárgyában, valamint a szatmár—nagybányai helyi érdekű vasutvonal

szatmár—batizvásári vonalszakaszának engedélyezésére vonatkozó függelék kiadásáról szóló jelentései ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és a közlekedésügyi, valamint a pénzügyi bizottsághoz utasittatnak.

A legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag kivánok javaslatot tenni. Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap, szombaton délelőtt 10 órakor tartsa, s annak napirendjére a vallás- és közoktatásügyi ministerium költségvetését és az azzal kapcsolatos jelentéseket tűzze ki. *(Helyeslés.)* Hozzájárul a t. ház? *(Igen!)* Akkor ezt a ház határozataként kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 3 óra 25 perczkor.)

477. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 julius 30-án, szombaton,

báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A vallás- és közoktatásügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása és ennek kapcsán az országos tanitói nyugdij- és gyámalap mathematikai mérlegéről, az országos tanitói nyugdij- és gyámalap 1901. és 1902. évi állapotáról és az 1894 : XXVII. t.-cz. alapján létesitett országos nyugdij- és gyámintézet 1901. és 1902. évi állapotáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter jelentései. — A közigazgatási bizottság jelentésének benyujtása Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztókerületi átkebelezéséről és a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról szóló törvényjavaslat és a Mlinski Ottok szávai szigetnek a kataszterből és a telekkönyvből leendő törléséről szóló miniszterelnöki jelentés tárgyában. — B. Kaas Ivor interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez a nyitramegyei helbény—aranyosdi és novák—podhrágyi utaknak kiépitése tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Berzeviczy Albert, Plósz Sándor, Tallián Béla, Cseh Ervin és Papp Elek miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Sturmán György jegyző ur jegyzi.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1901. évi julius hó 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom Ung vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, külföldön székelő közös képviseleti hatóságainknak a magyar hatóságokkal magyarul leendő levelezése és a köztisztviselői szolgálati pragmatika megalkotása tárgyában;

bemutatom továbbá Selmecz- és Bélabánya város közönségének feliratát, Rákóczi Ferencz és társai hamvainak Kassán leendő örök nyugalomra helyezése iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyv felolvasása.

Nyegre László jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs. Az interpellácziós-könyvben pedig a következő ujabb bejegyzés foglaltatik: b. Kaas Ivor a nyitramegyei helbény—aranyosdi és novák—podhrágyi utaknak kiépitése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter urhoz.

Elnök: Inditványozom a t. háznak, hogy az interpelláczió megtételére délután $^3/_4$3 órakor térjünk át. *(Helyeslés.)*

Következik a vallás- és közoktatásügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása. (Irom. 560)

Sturmán György jegyző *(olvassa)*: Központi igazgatás. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 1. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 1. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 754.410 K.

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: T. ház! A vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1904-diki előirányzatánál a rendes kiadás 44,799.000 K; az átmeneti kiadás 1,955.000 K; a beruházások összege 6,144.000 K., igy az 1904-diki előirányzat 5.427.000 koronával magasabb az 1903-dik évre megszavazott előirányzatnál.

A rendes és rendkivüli bevételek ezzel szemben 11,452.000 K-ra rugnak, azaz 2,731.000 K-val magasabbak az előző év bevételeinél. Az egész 52,898.000 K-ból álló előirányzat tehát 2,695.000 K-val magasabb az előző évi előirányzatnál.

Ha a költségvetés czimeit szakok szerint csoportositjuk, ugy azt találjuk, hogy a felsőbb tanintézetek czéljaira preliminált összeg 158.185 K-val magasabb a mult évi előirányzatnál. Ezen többletből a budapesti tudomány-egyetemre csak 74.263 korona esik, mert bár az egyetemen egyes személyi rendezések és uj állások létesitése volt szükséges, mind a mellett a személyi kiadások jóval csekélyebb összegre rugnak, mint az előző években. A dologi kiadásokat jóval emelték a gyakorlati és elméleti oktatás szükségletei, továbbá azon körülmény, hogy az orvosi egyetemen a betegek létszáma jóval magasabb, valamint az, hogy az ez évben megnyilt Pasteur-intézet betegek felvételére szolgáló helyiségeket is tartalmaz.

Az átmeneti kiadások között két uj tételt találunk: a poliklinikai egyesület segélyezésére felvett 7000 és a budapesti egyetemi segélyegylet segélyezésére szolgáló 2000 K-át. Uj tételt képez továbbá a gyógyszerész-gyakornokok kurzusának segélyezésére szolgáló 5000 K., a mely ennek meghosszabbitására való tekintettel vétetett fel. Egy 15.000 K-ás uj tételt találunk továbbá ugy a kór- mint a gyógytani intézetnek és az ezzel kapcsolatos Pasteur-intézetnek dologi kiadásai között

A beruházásoknál két uj tétel szerepel és pedig: a budapesti törvényszéki orvostani intézet halottasházának és beszentelő kápolnájának kiépitésére felvett 120.000 K, továbbá a régebb idő óta tapasztalt hiány pótlására hivatott kisebb klinikákra szánt 400.000 koronányi épitkezési költségből ez évre 200.000 K vétetett fel.

A kolozsvári egyetem tételénél 43.000 korona emelkedést találunk, a mely a személyi rendelkezésekre és dologi kiadásokra vezethető vissza. Ezenkivül a beruházások tételénél elmaradhatatlanul szükséges volt veszélyeztetett állapotánál fogva a kolozsvári egyetemi könyvtár épületének felépitése, a mely alkalmat a közoktatásügyi kormány felhasználta arra is, hogy a kolozsvári egyetem szükséges továbbfejlesztésére is lépéseket tegyen és e czélra 240.000 K vétetett fel.

A műegyetem költségei mintegy 21.000 K-val emelkednek.

A középiskolákra vonatkozó czimekben mutatkozó emelkedéseket összegezve, 463.000 K emelkedést találunk és pedig az állami gimnáziumoknál és reáliskoláknál 228.000 K az emelkedés összege, a mi arra vezethető vissza, hogy 11 uj osztály alakulván, ez magával vonja egy igazgatói, 23 tanári és négy tornatanitói állás betöltését. Ez osztályok létesitése, valamint a több helyen tapasztalt törvényellenes túlzsufoltság, mely még nagyobb mérvben várható az uj beiratkozások folytán, maguk után vonnak ujabb dologi kiadásokat is, a mely dologi kiadások egészitik ki ezen 2.8.000 K-ra menő összeget.

A beruházásoknál a budapesti VI. kerületi gimnázium épületének felépitésére, a melynek költségei mintegy 500.000 koronára rugnak, 100.000 korona van beillesztve. Továbbá a budapesti VII. kerületi gimnázium telkére és az épitès előmunkálataira 300.000 korona van felvéve.

A felekezeti, törvényhatósági és községi iskolák segélyezésénél 101.000 korona emelkedést találunk, a mely leginkább annak tulajdonitható, hogy ezáltal lehetséges lesz az ezeknél az iskoláknál alkalmazott tanároknak fizetését az állami mérték szerint rendezni, továbbá az ezen gimnáziumoknál és felsőbb iskoláknál szervezett ujabb osztályok dologi kiadásait pótolni.

A középiskolai internátusoknál azt találjuk, hogy a dévai, erzsébetvárosi, munkácsi és székelyudvarhelyi intézeteknek összes költségei most az állami költségvetésbe beállittattak, a mi ugyan nem okoz többkiadást, mert ez a bevételből megtérül, sőt talán bizonyos budgethaszonnal is jár, mindazonáltal ezen czimnél a tételnek emeléséhez hozzájárul. Továbbá felemlitem azt, hogy a rózsahegyi internátus ez évben mintegy 3000 korona segélyt fog kapni. A felsőbb leányiskolák költségei 24 416 korona emelkedést tüntetnek fel, a mely emelkedés leginkább onnan származik, hogy a túlzsufoltság folytán ujabb osztályok felállitása lesz szükségessé, a mivel együtt járnak uj dologi kiadások is A beruházásoknál azt találjuk, hogy a temesvári állami felsőbb leányiskola épületének rendezésére, melynek összes költségei 50.000 koronára rugnak, erre az évre 20 000 korona állittatott be. A trencséni felsőbb leányiskola épületére előirányzott 360 000 koronából ez évre 80 000 korona vétetett fel. A népnevelési tételek együttvéve 1,300 000 korona emelkedést tüntetnek fel, a mely leginkább onnan ered, hogy az 1903/4. tanévben felállitott ujabb iskolák, valamint a túlnépes iskoláknál azoknak több osztályokra való taglalása vagy pedig ujabb osztályok felállitása mintegy 400 uj állás kreálását vonták maga után. Hozzájárul ehhez még a törvényszabta ötödéves korpótlék, továbbá a dologi kiadásoknak mintegy 100.000 korona emelkedése, mert a zárszámadások kimutatták, hogy a költségek egyes tantermekkint 216 koronát tesznek ki, ez pedig 4500 tanteremnél kiadja a budgetben elvett 850.000 koronát.

Az elemi tanitó- és tanitónőképző intézeteknél 209.360 korona emelkedés van. Ugyanis a sepsiszentgyörgyi és a budapesti Frőbel-féle óvónőképző tanitónőképzőkké lettek átalakitva. Ez szintén nem terheli nagyon ennek a czimnek a költségét és csak csekélyebb többletet okoz.

A tanitói szünidei tanfolyamokra 15.000 koronával van magasabb összeg felvéve és igy remélhető, hogy minél több tanitó lesz modernebb gondolkozásban és szakoktatásban része-

sithető. Most már mintegy 25.000 korona vétetett be e czimen a budgetbe, s igy képes lesz a közoktatásügyi kormány mintegy 500 tanitót részesiteni a szünidei tanfolyam előnyeiben. Remélhető, hogy ez a szám a jövőben nagyban fog emelkedni.

Továbbá az elemi tanitó- és tanitónőképzőknél felemlitem az orvosi tiszteletdijak emelkedését, valamint azt, hogy a dologi kiadások 45.000 koronával emelkednek. Ezek teszik ki az itt mutatkozó 209.000 koronából álló emelkedést.

A kisdedóvóknál látjuk, hogy 77.000 koronával emelkedik a beállitott összeg, a mely az ujonnan szervezett óvodáknak tudható be és minthogy itt is, mint a hogy minden téren túlzsufoltsággal találkozunk, ennek elháritására szerveztetett mintegy 50 uj óvónői állás. Kisdedóvókra ez évben is 38.000 korona van beállitva.

A müvészet cziménél 48.000 koronával emelkednek a kiadások, még pedig a képzőmüvészetnél és müvészi iparnál 18.000 koronával. Ebben találunk egy tételt, a mely 4000 korona és a mely arra szolgál, hogy a vidéken mintaiparmüvészeti kiállitások rendezésével a közoktatásügyi kormány az iparmüvészetet népszerüsitse és az izlést fejleszsze.

A muzeumok és műemlékek kiadásai 78.800 koronával emelkednek, még pedig a muzeumok és könyvtárak országos felügyeleténél és tanácsánál találunk 40.600 korona emelkedést, mely főleg a nép- és vándorkönyvtárak segélyezésére és ifjusági olvasó-egyleteknek fejlesztésére használtatik fel. Az erdélyi országos muzeum olyan intézmény, a mely valódi kulturmiszsziót teljesit; ez 15.000 korona segélyben részesülne az előirányzat szerint.

Az átmeneti kiadásoknál mintegy 16.000 koronával állunk szemben, a mely összeg a közgyüjtemények épitkezéseinek segélyezésére használtatik fel.

A magyar nemzeti muzeum 26.000 koronával nagyobb előirányzatban részesülne, a mi bár szüken, de rég érzett hiányokon van hivatva segiteni és a legégetőbb szükségleteknek fedezésére használtatik fel.

Az országos képtárnál a beruházásokra 110.000 koronával találkozunk, mely összeg Munkácsy Mihály képeinek megvásárlására fog fordittatni.

Az iparmüvészeti muzeum 16.620 korona emelkedést mutat. Ezen intézetnél, mely 25 éves működése folytán oly kiválóan töltötte be hivatását és a melynek személyszaporulata egyáltalában a rá nehezedő terhekkel arányban nem áll, ez az összeg a csekély személyszaporulatra és a dologi kiadásokra fordittatik.

Végre az egyházak segélyezésének tétele 500.000 koronával emelkedik, a melyből körülbelül 350.000 korona a törvény által előirt jövedelem kiegészitésére használtatnék fel, a fenmaradó mintegy 150.000 korona az egyházak méltányos segélyezésére fordittatik.

Az átmeneti kiadásoknál, melyek együttvéve 130.000 koronával magasabbak, mint az előző évben, főleg felemlithetem azt, hogy ez az összeg a görög-katholikus egyházi könyveknek a kiadására és azoknak magyar nyelvre való forditására használtatik fel.

Ugron Gábor: Nagyon helyes!

Gr. Teleki Sándor előadó: Ezek volnának egész röviden az emelkedések és a mostani állapota a közoktatási tárczának.

A pénzügyi bizottság ezen költségvetést beható vita tárgyává tette, az előirányzatokat és magasabb tételeket czélszerüeknek, szükségeseknek és helyeseknek találta, s ezért van szerencsém a pénzügyi bizottság nevében a t. képviselőháznak a közoktatásügyi költségvetést ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Csendet kérek!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Habár egy nyári pihenőjétől visszatartott képviselőház gyéren látogatott padjai nem a legalkalmasabb milieut szolgáltatják egy miniszteri programmnyilatkozat megtételére; habár a költségvetés, a melyet tárgyalunk, mint legnagyobb részében a hivatalba lépésemkor talált helyzet szüleménye, nem egészen alkalmas követendő irányom és megvalósitandó terveim megvilágitására, és habár az év, a melyre ez a költségvetés szól, már nagyobb részben letelt és közel áll a jövő évi költségvetés tárgyalásának ideje: mégis sokkal inkább érzem kötelességemet a képviselőházzal és a közvéleménynyel szemben, semhogy ezt az alkalmat elmulni hagyhatnám a nélkül, hogy — a mire különben a pénzügyi bizottságban igéretet is tettem — lehetőleg röviden és legalább fővonásokban megvilágitani ne igyekezzem azt a felfogást, a mely engem tárczám ügykörében, legalább a közelebbi jövőben megoldandó feladatokkal szemben, vezetni fog. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ebben a tekintetben abban a talán előnyös, talán hátrányos helyzetben vagyok, hogy e kérdések között alig van egy is olyan, a melyre nézve én már a multban itt a képviselőházban vagy másutt a nyilvánosság előtt szóval vagy irásban meglehetősen tüzetesen ne nyilatkoztam volna, ugy, hogy ha valaki állásfoglalásomat és eljárásomat épen a következetesség szempontjából kivánja ellenőrizni, annak mindenesetre könnyü lesz nyilatkozataimat rámolvasni.

Fejtegetéseimet kezdeni akarom a vallásügyi kérdéseken, folytatni kivánom a közmüvelődési feladatok tárgyalásával, ezek közé sorozván a müvészetet is, és befejezni kivánom a tulajdonképeni iskolai kérdésekkel, kezdve az egyetemen, egészen le a népnevelésig és kisdedóvásig.

A vallásügyi kérdésekre nézve általában előre kivánom bocsátani, hogy a kormány, a mint programmjából is kitünik, át van hatva attól a szándéktól, hogy a hazai egyházakkal karöltve működjék azoknak az etikai és kulturai czéloknak érdekében, a melyek szolgálata az államnak és egyháznak egyaránt feladata kell hogy legyen. *(Élénk helyeslés.)* Ebből a szempontból kiindulva, a kormány készséggel fogja támogatni is az egyházakat, az állam czéljaival összeegyeztethető minden hazafias törekvésükben, sőt a mennyiben e törekvések sikerének valamely feltétele netalán hiányoznék, szivesen fogja e feltételeket előteremteni igyekezni.

Ebből kiindulva, először is a katholikus autonomiára nézve azonkivül, a mi erre vonatkozólag a kormány programmnyilatkozatában foglaltatott, a mi az én személyes álláspontomat illeti, talán utalhatok arra a körülményre is, hogy államtitkára voltam annak a kormánynak, a melynek hozzájárulásával hozta meg 1893 márczius 17-én a képviselőház azt a határozatot, a melylyel utasitotta a kormányt: »hogy törvényes ügykörében tegyen előterjesztést ő Felségének az iránt, hogy a katholikus autonomia létrehozatala tárgyában szervező gyülés összehivására az engedély mielőbb megadassék.« A közbejött körülmények, nevezetesen a közbejött kormányválság, azt a kormányt megfosztotta a lehetőségtől, hogy erre nézve az elhatározó lepéseket megtegye. Megtette azokat hivatali elődöm.

A mint méltóztatnak tudni, a katholikus autonomiát szervező országos kongresszus megtartatott, ez a munkálatokat elkészitette és előterjesztette. Legilletékesebb helyen szükségesnek ismerték a kongresszusi munkálatot a herczegprimáshoz utasitani a végből, hogy ő püspöktársaival tanácskozván, erre vonatkozólag véle ményt adjon. Ezt az eljárást, nézetem szerint, igazolja nemcsak a katholikus egyház hierarchiai szervezete, de igazolja az a körülmény is, hogy a szervező kongresszus némely kérdésre nézve, mint pl. a gyulafehérvár-fogarasi érseki tartomány főpapjai által benyujtott kérvényekre érdemleges véleményt nem mondott. A dolgoknak ezen stádiumban én nem tartanám sem czélszerűnek, sem ildomosnak és illendőnek az illetékes helyről adandó véleménynek most állásfoglalásommal elébe vágni, és épen azért most csak annak kijelentésére szoritkozom, — a mi lényegileg megegyezik a megelőző kormány álláspontjával — hogy ezt a kérdést ugy óhajtanám megoldatni, hogy ő Felségének legfőbb kegyuri jogai, a katholikus egyháznak hierarchiai szervezete sérelmet ne szenvedjenek és hogy az autonomia létrehozása érdekében ne kelljen organikus törvényeink mélyreható változtatásával a vallásügyi kérdések egész komplexumát mozgásba hozni. *(Mozgás balról. Halljuk! Halljuk!)*

Egy másik, a katholikus egyházat érdeklő kérdés a lelkészi kongrua kérdése. Erre nézve örömmel jelenthetem, hogy az országos kongruabizottság buzgó működése következtében ma már ugy a nagy, mint a kis egyházi javadalmak jövedelmi katasztere meg van állapitva. E szerint ki van tüntetve egyfelől az a hiány, a mely a kongruaszerü kiegészités szempontjából fedezendő lesz és másfelől ki vannak tüntetve azok a tehermentes jövedelmek, a melyek e hiány fedezése szempontjából bizonyos részben igénybe vehetők.

Kétségtelen, hogy az állam tetemes hozzájárulása nélkül ez a kérdés megoldható nem lesz. E tekintetben bennünket némileg közelebb hoz a czélhoz az a körülmény, hogy a katholikus lelkészek ideiglenes kongruasegélyének czéljaira a költségvetésbe felvett összeg az előttünk fekvő költségvetésben már 800.000 koronára van emelve és azt a jövőben is, a mennyire csak a pénzügyi viszonyok megengedik, fokozatosan emelni szándékozom, ugy hogy azt hiszem, még mielőtt a végleges rendezés be is következhetnék, ilyképen megközelithető lesz a lelkészi illetményeknek a kongruaszerű kiegészitése. Az országos kongrua-bizottság feladata lesz lehetőleg már őszszel állást foglalni az ezután következő kérdésekkel szemben, a melyeket kétségkivül komplikál az a körülmény, hogy a plébániák számában tudvalévőleg bizonyos aránytalanság áll fenn. Részemről rajta leszek és a törvény által kezembe adott minden eszközzel oda fogok hatni, hogy a kongruának végleges rendezése, mint a hogy azt az igazság és méltányosság megkivánja, a katholikus lelkészekre nézve is mielőbb bekövetkezzék.

Az 1848: XX. t.-cz. jelszava alatt a protestáns egyházak körében megindult mozgalom a legilletékesebb tényezők részéről nyert határozott kivánalmakban formulázott kifejezést abban az emlékiratban, a melyet a magyarországi reformált és az ág. hitvallásu egyházak egyesült képviselete ez év tavaszán a miniszterelnök urnál és nálam átnyujtott és a mely után a hazai unitárius egyház és az erdélyi ágostai evangélikus szász konzisztórium is hasonló beadványokkal járultak a kormány elé.

Az ezen memorandumban foglalt konkrét sérelmek és panaszok megvizsgálása folyamatban van. A protestáns egyházak által jogosan igényelhető anyagi támogatás mikéntjére a teendők sorrendjére nézve a miniszterelnök ur e hó 7-én és 18-án tartott beszédeiben meglehetősen tüzetesen nyilatkozott, ugy hogy felesleges, hogy erre bővebben kiterjeszkedjem.

A kilátásba vett szóbeli tárgyalásokban természetesen a magam részéről is a legnagyobb kézséggel fogok résztvenni, s magam is a legégetőbb és a legsürgősebben orvoslandó bajnak az egyházi adózások terén helyenkint mutatkozó aránytalanságokat tekintem.

A lelkészeknek az 1898-iki kongruatörvényeken túlmenő állami dotacziójától, a mennyire azt az állam pénzügyi ereje meg fogja engedni,

egyáltalában nem kivánok én sem elzárkózni, de magától értődik, hogy akár korpótlékszerű, akár más emelése a kongruának nem történhetnék csak a protestáns egyházzal szemben, hanem ennek a többi egyházakkal szemben is érvényesülnie kellene.

Egyébiránt én azt hiszem, hogy az 1848: XX. törvényczikk szellemének érvényesitésében maga a jelenlegi kormány tette meg a legelhatározóbb lépést már programmnyilatkozatában, midőn kijelentette, hogy a nyilvános, törvényszerű iskoláknál működő felekezeti tanerőknek az államiakéval lehetőleg egyenlő, vagy azt legalább megközelitő dotácziója iránt a törvényhozásnak előterjesztést szándékozik tenni. *(Helyeslés.)* Erre vonatkozó igéretünknek beváltását nagyrészben már tartalmazni fogja az a törvényjavaslat, a melyet a népiskolák ügyében legközelebb benyujtani szándékozom, s tartalmazni fogják további részeit a megoldásnak a jövőben benyujtandó költségvetések.

A közmüvelődés iskolán kivüli eszközeinek hatalmas gyarapodását és szaporodását idézte elő az az üdvös akczió, a melyet hivatali elődöm a muzeumok és könyvtárak terén kezdeményezett és a melyben az ő bizalmától támogatva nekem is módomban volt csekély erőmtől telhetőleg közreműködni. Valóban szerencsésnek vallom magamat, hogy t. barátom, Wlassics Gyula, hajlandó volt helyemet a muzeumok és könyvtárak országos tanácsának és szövetségének elnökségében elvállalni és ilyképen az ő nemes lelkesedését, nagy ügyszeretetét, szakértelmét és tekintélyét ezen fontos ügynek rendelkezésére bocsátani.

Erre az akczióra nemcsak gyér ingó műemlékeink megőrzése és összegyüjtése, hazánk és történelmünk beható és általánosabb megismerése és a vidéki szellemi központok megerősitése szempontjából fektetek sulyt, hanem sulyt fektetek főleg abból a szempontból, hogy nemzeti irodalmunk részére a kisebb közkönyvtárak, népkönyvtárak, vándorkönyvtárak és iskolai könyvtárak felállitása által uj meg uj tágas tér nyiljék, hogy a maga termékenyitő, művelő, a nemzeti érzést tápláló és egybeforrasztó erejével a társadalom legmélyebb rétegeibe is behatoljon. *(Élénk helyeslés.)*

A nemzeti művelődésnek másik fontos eszközét látom a művészetekben, a művészetek iránti érdeklődés felkeltésében és terjesztésében.

Örvendetes jelenség, hogy ujabban már egymást érik a vidéki kiállitások, a melyek, ha nem is érik el a hozzájuk füzött várakozások teljes mértékét, mégis ma már nem járnak oly kellemetlen csalódásokkal. Mindazonáltal nem akarom szépiteni a helyzetet és kénytelen vagyok elismerni, hogy képzőművészeti produkczionk bizonyos tekintetben válsághoz jutott, a mely sok keserűséget és elégületlenséget szólaltat meg. Én a törvényhozás által rendelkezésemre bocsátott eszközöket készséggel fogom a jövőben is a képzőművészeti tanács meghallgatásával, — habár megjegyzem, hogy e testületnek jelenlegi szervezetét czélszerűnek nem tartom és ezért reformálandónak vélem *(Helyeslés.)* — szivesen fogom, ismétlem, ezen eszközöket igénybe venni a végből, hogy állami vásárlások által képzőművészeti produkczionknak legértékesebb és legjellegzetesebb jelenségeit közgyüjteményeink számára megszerezzem; valamint arra, hogy az igazán nagyra hivatott tehetségeket bátoritsam és fejlődésükben előmozditsam. De ezen túlmenni nem vélném czélszerűnek; különösen ama gyakran hangoztatott kivánalmakkal szemben azt, megvallom, nem tarthatom az állami vásárlások feladatának, hogy rossz anyagi viszonyokkal küzdő művészeknek mindazon művei, melyeket a közönség nem vesz meg, az állam részére megszereztessenek. *(Helyeslés.)*

Nézetem szerint sehol sem oly veszélyes és káros a középszerűségeknek mesterséges dédelgetése, mint épen a művészetekben. *(Ugy van! Ugy van!)* Azt hiszem, művészeink még mindig nem ismerték fel azt a szerepet, a mely a hatalmas lendületet vett iparművészetnek művészi eszmékkel való megtermékenyitése terén rájuk vár, és egészen elhibázottnak tartom azt a gyakran érvényesülő és hallható felfogást, mely azt hiszi, hogy művészeti produkczionk nagyobb kelendőségre fog számithatni, ha a külföldtől teljesen elzárkozunk.

Ez nagy csalódás, és épen azért egyik elsőrendű feladatomnak tartottam és tartom a külföldi művészet és hazai művészetünk között régebben fennállott, de az utóbbi időben meglazult összeköttetéseket ismét helyreállitani. Azt hiszem, hogy ezek az összeköttetések művészetünknek mindenképen csak javára szolgálhatnak. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Csak javára szolgálhat művészetünknek az, hogy ha a mi műtermékeink a külföldön is megjelenhetvén, ott piaczra találnak, a mi természetesen feltételezi azt, hogy mi is szivesen bocsássuk be hazánkba a külföldi termékeket. A külfölddel való versengés, méltóztassanak elhinni, művészeinket csak arra inditthatja, hogy erejüket fokozzák és igyekezzenek minél jobbat alkotni. *(Ugy van! Ugy van!)* A közönség is művészeink törekvései közül nagyon sokat csak akkor fog igazán megérteni, ha azokat a hasonló külföldi törekvésekkel szembeállithatja. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Elhibázott volna művészetünket a külfölddel való szoros kapcsolat hatása miatt talán elnemzetietlenedéstől félteni. Ellenkezőleg: a mivel a magyar művészet külföldön sikert aratható, az épen csak az ő határozott nemzeti jellege lehet. Mentül határozottabban nemzeti jellegű egy művészet, annál inkább karolja fel, méltányolja azt a külföld. *(Helyeslés. Ugy van!)* Például szolgálhat más kis nemzetek művészete: a skandinávoké, skótoké. Sőt én inkább azt hiszem, hogy a külföld alkalmasabb arra, hogy

felismerje művészetünknek azokat a nemzeti sajátságait, a melyeket mi kevésbbé vagyunk képesek felismerni. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Főleg a franczia művészettel való összeköttetést kivánom ápolni, ellensulyául annak az egyoldalúságnak, a melyet a bécsi és müncheni iskolának bizonyos szertelenségeinek befolyása idéz elő. *(Helyeslés.)*

E tárgyról szólva, a legnagyobb elismeréssel kell megemlékeznem egy hazafias és tudós főpapunkról, Fraknói Vilmosról, a ki az örökvárosban, Rómában létesitett műintézet által, habár szerény keretben, megvalósitotta azt, a mi vágyainknak, törekvéseinknek régi tárgya volt: egy olyan intézetet, a mely alkalmas legyen művészeink továbbképzésére és a nagyobb konczepcziók iránti fogékonyságuk ápolására. *(Általános helyeslés.)*

Áttérve a közoktatás kérdéseire, ezek feletti szemlémet a felsőbb oktatás feladataival kivánom megkezdeni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elődömtől egy kész törvényjavaslatot vettem át az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat és jogi oktatás tágyában. Ezt a törvényjavaslatot lényegtelen módositásokkal annál könnyebb volt magamévá tennem, mert az czéljaira és alapgondolatára nézve teljesen megegyezik azzal a törvényjavaslattal, a melyet államtitkárságom idejében gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 1894-ben a képviselőház asztalára tett. Ez a törvényjavaslat szorosan összefügg, s egyidejűleg lesz beterjesztendő és tárgyalandó azzal a törvényjavaslattal, a melyet t. kollégám, az igazságügyminiszter ur, az igazságügyi gyakorlati minősités egységesitése tárgyában készitett. Az alapgondolat az, hogy a jogi és államtudományi doktorátus maradjon tisztán tudományos grádus és az igazságügyi és közigazgatási pályákra az egységes elméleti minősitést két államvizsgálat adja meg, a melyek ugy lesznek szervezendők és kezelendők, hogy a szükséges tudásnak legalább azon mértékéről nyujtsanak kezességet, a melyről most a szigorlatok, a doktorátus nyujtanak. *(Helyeslés.)* Ezen vizsgálatok egyuttal megszüntetik az eddig különválasztott jogtudományi és államtudományi, a közigazgatási és igazságügyi elméleti képesitést. És ily vizsgálatok a két egyetemen kivül mindazon jogi iskolákon letehetők lesznek, a melyek az ezen törvényben meghatározandó feltételeknek megfelelően szerveztetnek. *(Élénk helyeslés. Egy hang balfelől: Deczentralizálni kell!)* A vizsgálat azonban egy országosan szervezendő állami vizsgálóbizottság előtt lesz leteendő, a melynek tagjai csak részben fognak az illető intézet tanárai közül vétetni, részben ambuláns jelleggel fognak birni, ugy hogy az igy szervezett vizsgálóbizottsággal elérhető lesz az, hogy minden vizsgálati székhelyen lehetőleg egyenlő és magas mérték alkalmaztassék. *(Helyeslés.)*

Egészen nyilvánvaló, hogy ez a reform azon visszásságokat, a melyek különösen a budapesti egyetemnek szigorlatokkal való túlterheltségében és a különböző tanintézetek vizsgálati mértékének állitólagos egyenlőtlenségében mutatkoznak, teljesen meg fogja szüntetni.

Rakovszky István: Sokat buktatnak Budapesten!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: A doktorátust vissza fogja adni... *(Folytonos zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: ... a maga természetes rendeltetésének, s az életképes és fejlődésképes jogi iskoláknak kétségtelenül lendületet fog adni.

Ez a reformterv egyáltalában nem megtagadása annak a mindenkor nyiltan vallott és irodalmi téren tüzetesen és behatóan indokolt felfogásomnak és meggyőződésemnek, hogy nekünk egyetemeink szaporitására van szükségünk ugy felső oktatásunk, mint tudományos életünk érdekei szempontjából *(Helyeslés.)* Sohasem képzeltem ennek az eszmének megvalósitását ugy, hogy annak érdekében, annak kedveért létező és életképes kulturintézményeket, tanintézeteket eltöröljünk a föld szinéről. *(Helyeslés.)* Nézetem szerint itt is a létező intézmények czelszerű és okszerü fejlesztésével kell a czél felé törekednünk. *(Helyeslés.)*

Valószinűnek tartom, hogy pénzügyi állapotaink miatt nem lesz lehetséges a harmadik, esetleg negyedik egyetem és a második műegyetem tényleges megvalósitásához hamarosan hozzáfogni. De az eszmét el nem ejtem, a czélt szemem előtt tartom, s annak megközelitését előkésziteni kivánom. *(Helyeslés.)* A közvélemény a harmadik egyetem kérdése iránt rendszerint csak az egyetem részére választandó hely szempontjából szokott érdeklődni, holott én ezt, megvallom, másodrendü kérdésnek tartom, mert hiszen nem ennek vagy annak a városnak, hanem az országnak van uj egyetemre szüksége. *(Helyeslés.)* Egyébiránt az uj egyetem felállitásánál mindenesetre a leglényegesebb szerepet a legköltségesebb orvosi és természettudományi szakok fogják játszani, s ezért nézetem szerint a hely megválasztásánál mindenesetre nagy suly fektetendő az illető hely egészségügyi intézményeinek, különösen kórházainak fejlett voltára is.

Áttérek most a középiskolai reform kérdésére. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az érdeklődők talán még emlékezni fognak rá, hogy gr. Csáky Albin miniszter idejében, 1894 ben, az országos közoktatási tanács egy tervet dolgozott ki az egységes középiskolára vonatkozólag. Ezen terv értelmében a középiskola tantervének zöme kezdettől végig egységes volna, s egységes volna az érettségi vizsgálat is és annak minősitő hatálya. Az ötödik osztálytól kezdve mutatkoznék a tanmenetnek bizonyos kettéválasztása két szabadon válasz-

tandó tantárgy szerint. Ez a két tantárgy volna: a franczia nyelv és irodalom egyfelől, a görög nyelv és irodalom másfelől. Magától értetődőleg ezen terv szerint a latin nyelv a második osztálytól kezdve mindvégig általánosan mindenkire kötelező tantárgy volna.

Ugron Gábor: Elég rossz!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Nem mondom, hogy e tervezetnek minden részletével azonositom magam, de nem titkolom, hogy azzal rokonszevezek és hogy hitem szerint a jövő fejlődés iránya nem fog távol esni ennek a tervnek alapgondolatától.

Az utóbbi időben ily radikális terv nem foglalkoztatta az irányadó köröket és a kérdés inkább az egységes jogositás körül forgott, a melyre Poroszország adott figyelemreméltó példát azzal, hogy a maga három fajta középiskoláiban, a gimnáziumok, reáliskolák és reálgimnáziumokban, az egységes jogositás a felső iskolai tanulmány szempontjából látszólag végrehajtatott. Közelebbi szemléletre azonban arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a porosz rendszer nem jelölheti ránk nézve a megoldás utját és pedig azért nem, mert mi már a középiskolai törvény megalkotásával, azután a görög nyelv fakultativvá tételével, a reáliskolai latin nyelvi kurzus által már régebben sokkal közelebb jutottunk tényleg az egységes jogositásu, sőt az egységes középiskola eszméjéhez, mint Poroszország és azért sem, mert az a berendezés, a mely Poroszországban az egységes jogositás keresztülvitelével együtt járt, hogy t. i. a nem gimnáziumi abiturienseknek részére az egyetemen rendeztetik be görög és latin nyelvű kurzus, a mi egyetemi vizsgarendszerünk megkötöttsége mellett és a nálunk uralkodó felfogás és megszokás mellett, a mely mellett, fájdalom, keveset bizhatunk fiainknak kényszer nélküli önkéntes szorgalmára, nálunk sikerrel alkalmazható nem volna. *(Ugy van! Ugy van!)*

Hivatali elődöm egyébiránt legutóbb mult évi szeptember havában felszólitotta az országos közoktatásügyi tanácsot, hogy a középiskolai reform tervével is foglalkozzék és erre nézve előterjesztést tegyen. Ha ez a vélemény beérkezik, szivesen fogom beható tanulmány tárgyává tenni, de megvallom, hogy én a középiskolai reformnál előbbrevalónak és sürgősebbnek tartom a polgári iskolák reformját, előbbrevalónak tartom már csak azért is, mert nézetem szerint a polgári iskola czélszerű reformja lényegesen fogja befolyásolni a középiskolák elhelyezkedését iskoláink jövendő rendszerében.

Én a polgári iskola reformjának fonalát szivesen veszem fel ott, a hol azt utódom elejtette. Törekvésem az, hogy a ma meglehetős életképtelen polgári fiuiskola, a mely a törvény szerint hat osztályu volna, de a melynek V. és VI. osztálya ugyszólván csakis a törvényben létezik, egy felsőbb tagozattal hét osztályuvá fejlesztessék. Az ilyen hét osztályuvá kifejlesztett polgári iskola tanterve olykép volna megállapitandó, hogy az elsősorban a középiskolák túlnépességének levezetőjéül szolgáljon és ilyenképen megakadályozza a szellemi proletáriátus elszaporodását. A középiskola maradjon kizárólag a tudományos pályára előkészitő iskolának, a polgári iskola feladata pedig főképen a gazdasági irányu pályákon működő társadalmi elemek előkészitésére, képzésére szolgáljon, valamint mindazoknak képzésére, a kik nem tudományos pályára kivánnak lépni, de nemzeti szellemü polgári müveltség birtokába akarnak jutni. A polgári iskolák alsó tagozata volna hivatva előkésziteni a különböző gazdasági irányu középfoku szakiskolákra, a polgári iskola felső tagozata pedig a felsőbb foku gazdasági irányu szakiskolákra.

Azonban a mi viszonyaink között ez a reform máskép végre nem hajtható, ha az ekképen hét osztályuvá fejlesztett polgári iskola végbizonyitványának bizonyos minősitő hatályt nem aduuk, kisebb hivatali állásokra és főképen az egyévi önkéntességre. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől.)*

Eötvös Károly: Osztrák irnokká legyen az egész nemzet? *(Zaj.)*

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Valóban nem tudom, t. képviselőtársam minő összefüggésbe hozza ezt a megjegyzését a polgári iskolák ezen reformtervével. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hock János: Versenytársaivá lesznek a gimnáziumoknak és öntik az abiturienseket ezek is, azok is, hogy ne tudjuk elhelyezni. *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, ne méltóztassék egész beszédeket elmondani közbeszólásképen.

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: A polgári iskolák reformja fogja csak lehetővé tenni egyfelől a középiskoláknak, másfelől a felsőbb kereskedelmi iskolák czélszerű, a maguk czéljai szerint berendezendő reformját.

Különösen nagy kihatással lesz az a felsőbb kereskedelmi iskolákra. A felsőbb kereskedelmi iskolák ma ugyanis feles számmal vannak hazánkban, ugy hogy azoknak egy része igen czélszerüen lesz hétosztályu polgári iskolává átalakitható és az azután megmaradó kereskedelmi iskolákat, mint mondám, a kereskedelmi szakképzés tulajdonképeni igényei szerint lehet megfelelőbben berendezni és reformálni ugy, hogy az ezen iskolákban különösen mutatkozó túlterhelés bajai is megszünjenek, a testi nevelés igényei is tekintetbe vétessenek, esetleg ezen iskoláknak három osztályából lefelé vagy felfelé négy osztályuvá való kifejlesztése által.

Mielőtt a sajátképeni népoktatás kérdésére áttérnék, érinteni kivánom a tanitói nyugdijalap ügyét, a melyre nézve két évi jelentés és zárszámadás, egy mathematikai mérleg és a közoktatásügyi bizottságnak erre vonatkozó jelentése fekszik tudomásulvétel végett a t. ház asztalán.

Ez a jelentés megvilágitja az alap helyzetét, a melyre nézve csak azt akarom még felemliteni, hogy az időközben lezárt 1903. évi zárszámadás tanusága szerint az a deficzit, a melyre mint bekövetkezhetőre mutat a jelentés, ezuttal még be nem következett; ez azonban — megvallom őszintén — inkább csak véletlen és átmeneti körülményeknek tulajdonitható. A néptanitói nyugdijalap pénzügyi helyzete mindenesetre olyan, hogy egyensulyának biztositásáról komoly rendszabályokkal kell gondoskodni. *(Helyeslés.)* Ezt a feladatot pedig megnehezíti az a körülmény, hogy ugyanekkor kell a törvényt revideálnunk olyan értelemben és olyan irányban, hogy a nyugdijazás feltételeinek és módozatainak megjavitása tekintetében felhangzott kivánalmak közül legalább a legjogosultabbak és a legméltányosabbak figyelembe vétessenek. *(Helyeslés.)* Erre nézve a tárgyalás köztem és a pénzügyminiszter ur között folyamatban van és igyekezni fogok, hogy mielőbb méltányos megoldáshoz jusson ez a kérdés.

A népoktatás és kisdedóvás terén a fokozatos továbbfejlesztés munkáját folytatni szándékozom, és a hol fontos állami és nemzeti érdekek kivánják, folytatni szándékozom az állami népiskolák létesitését is, a felekezeti iskolafentartókkal szemben, minden erőszakoskodás és minden agressziv tendenczia nélkül.

A mit a népoktatás terén törvényhozási uton alkotni és elérni akarunk, azt, bár még nem végleges alakban, magában foglalja az az előadói tervezet, a melyet az ennek ügyében megtartott ankét naplójával együtt szerencsém volt a t. ház tagjai között szétosztatni. Megjegyzem, t. ház, hogy a két ankét tárgyalásainak figyelembe vételével szerkesztendő végleges és formális törvényjavaslatot már az ősz folyamán óhajtanám alkotmányos tárgyalás végett a t. képviselőháznak előterjeszteni, és hogy a jövő évi költségvetésben — a mennyiben a pénzügyi helyzetnek valamely rosszabbodása meg nem akadályoz, — mindenesetre gondoskodni kivánok arról, hogy az ezen javaslatban kontemplált felemelt tanitói illetmények, mihelyt a törvény életbe lép és az egyes iskolákra vonatkozó tárgyalások megtartattak, azonnal érvényesithetők, illetőleg folyósithatók legyenek. A törvényjavaslat ugyanis egyfelől a kormány részéről a nem állami tanitók fizetésrendezésére vonatkozólag tett igéret beváltását fogja tartalmazni, másfelől hatályos intézkedéseket a tankötelezettség végrehajtása, az intenzivebb tanfelügyelet, a tanitók feletti fegyelmi jog, az ismétlő oktatás gazdasági irányu fejlesztése, a magyar nyelv tanitásának eredményessé tétele, a tanitóképzés szinvonalának emelése, és a tanitóképesitésnek állami bizottságokra való ruházása tárgyában.

Ez a reform tehát megvalósitása azon elveknek, a melyeket nyolcz év előtt az országos tanügyi kongresszus alkalmával, mint a népiskolai reform legközelebbi czéljait, volt szerencsém megjelölni.

Abban a reményben, hogy ezt a törvényjavaslatot nemsokára érdemlegesen tárgyalhatjuk itt a házban, most tartózkodni akarok akár annak tüzetesebb ismertetésétől, akár az ellene felhozott vádak részletes czáfolásától és arra volnék bátor kérni a t. házat is, méltóztatnék beleegyezni, hogy a törvényjavaslat ügyét majd a maga idején forma szerint tárgyaljuk. *(Helyeslés.)*

T. ház! Csak egy dologra kivánok szoritkozni, szemben azokkal a — mondhatom — ádáz támadásokkal, a melyeknek ezen javaslat miatt a túlzó irányu nemzetiségi sajtó részéről, különösen pedig a román sajtó részéről kitéve voltam és vagyok; szükségesnek tartom e javaslatnak a magyar nyelvre vonatkozó rendelkezéseit néhány szóval kellő világitásba helyezni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi a nemzetiségek ellenkezését illeti a javaslat eszméjével szemben, én nagyon szivesen distingválok félrevezetettek és félrevezetők között és a személyemet érintő támadásokat meglehetős közönyösen fogadom azért, mert mélyen meg vagyok győződve arról, hogy azok a követelmények, a melyeket a javaslat tervezete a magyar nyelv sikeres tanitása tekintetében felállit és a melyek csak a hatályosabb szankczió szempontjából térnek el az 1879-iki törvények posztulátumaitól, hogy azok a követelmények a minimumát alkotják annak, a mit az államnyelv joga, állami és nemzeti egységünk, létező fennálló törvényeink szempontjából követelnünk kell. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.)* És épen azért meg vagyok győződve arról, hogy bárki foglalná is el ezt a helyet, ezen követelmények tekintetében messzebbmenő engedményeket, mint a milyeneket én a javaslatba felvehetőknek tartok, a közvélemény jogosult nyomásával szemben, állami és nemzeti létérdekünk nyomásával szemben tenni nem lehet. *(Zajos közbeszólások balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Az, a mit elérni akarok és a mit az én meggyőződésem szerint — és méltóztassék a javaslat felett majd itélni, ha a t. képviselő urak látták — a javaslatnak megfelelő törvény megalkotása által elérni tudunk is, hogy t. i. minden magyar honpolgár, a ki az elemi iskolát elhagyja, tudjon magyar polgártársaival magyar nyelven érintkezni: *(Élénk helyeslés.)* ez nézetem szerint lehetséges is, szükséges is. Hogy lehetséges, azt a bilinguis népelemek egész sorozata bizonyitja a külföldön, Belgiumban, Svájczban, de van erre példa elég itt a mi hazánkban is, hiszen a nyelvhatárokon lévő községekben akárhány helyen tapasztaljuk, hogy maga a nép majdnem egyenlően jól beszéli a magyar nyelvet és egy nemzetiségi nyelvet. *(Igaz! Ugy van! Egy hang balfelől: Budapest egész környékén!)* Hogy pedig szükséges és pedig elsősorban a

nemzetiségek szempontjából szükséges ez, az, ugy hiszem, teljesen világos és kétségtelen. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Érzik és tudják ezt nagyon jól azok, a kik a reform eszméjének hadat üzentek; és épen mert tudják ezt, azért izgatnak ellene oly eszeveszett módon; tudják, hogy, ha a mi nemzetiségi polgártársunk a maga anyanyelvén kivül megtanulja a magyar nyelvet is a nélkül, hogy a mellett megszünnék román, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Oláh!)* szerb, német vagy tót lenni, az a maga magyar polgártársával szemben nem fogja többé idegennek, elszigeteltnek érezni magát, az érvényesülni fog minden irányban és minden téren és boldogulni fog tudni épen ugy, mint magyar polgártársa. Dehát épen ez az, a mit nem akarnak azok a konkolyhintők, *(Igaz! Ugy van!)* a kik igen jól tudják, hogy fajrokonaik csak akkor és csak addig fognak az ő befolyásuk alatt állani, *(Felkiáltások balfelöl: Ez a fő!)* a mig magukat mint nemzetiségek elszigetelik. *(Ugy van! jobbfelöl.)* Mert ezen elszigeteltség, ezen látszólagos elnyomottság és az érvényesülhetés hiánya által keltett elkeseredés hangulatában ver csak gyökeret az a szeparatizmus, a mely a nemzetiségi álapostoloknak és izgatóknak a maguk vezérszerepét biztositják, a melybe vajmi könnyen beleférkőzhetnek az állam megrontására irányuló törekvések. *(Igaz! Ugy van!)*

Ezeket akartam, t. ház, a tervezett reform czéljára és az ellene irányzott támadások természetére nézve lehető rövidséggel megjegyezni. Egyebekben pedig fentartom magamnak, hogy mindarról, a mire mai rövid beszédemben ki nem terjeszkedhettem, valamint arra, a mit csak felületesen érintettem, más alkalommal, talán a jövő költségvetési vita alkalmával nyilatkozhassam. Bátor vagyok a t. háznak költségvetésemet jóindulatába ajánlani, abba a pártszempontok fölé emelkedő jóindulatába, a melyet a magyar képviselőház, legnemesebb és legszebb hagyományához hiven, a nemzeti kultura kérdéseivel szemben mindig tanusitani szokott. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Sturmán György jegyző: Veres József! *(Halljuk Halljuk!)*

Veres József: T. képviselőház! Abban a kellemes helyzetben vagyok, hogy midőn a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter ur után kell felszólalnom, kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy vele egyetértek abban, miszerint a magyar közművelődés ügyét nem lehet és nem szabad pártszempontból felfogni. *(Ugy van! balfelöl.)* Pártok szolgálhatják a maguk külön érdekeit, de mindenkor szolgálniok kell a hazának közös érdekét. A közművelődés nem egy pártnak, hanem az egész nemzetnek érdeke, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és épen ezért tartózkodni fogok attól, hogy pártszempontból szóljak a miniszter ur előterjesztéséhez; igyekezni fogok azt inkább, mint ő tette, magasabb magyar nemzeti szempontból felfogni *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ez a helyes!)* és ebből a szempontból leszek bátor egy-két megjegyzést tenni ezen tárcza tárgyalása alkalmával; azokra pedig, a miket a t. miniszter ur beszédében felsorolt, esetleg megjegyzéseim között itt-ott teszek észrevételt. A miniszter ur, azt hiszem, a miatt nem tért ki egy-két tárgyra, a melyeket beszéde elején megemlitett, mert a hangulat, a körülmények nem kedvezők a részletes tárgyalásra és épen e miatt egy-két dolgot vagy alig érintett, vagy egészen elhagyott.

Nevezetesen régi hibája felfogásom szerint a magyar közoktatásügynek, hogy az állami iskolák és középiskolák elhelyezése nem felel meg sem a közérdeknek, sem a czélszerűségnek, különösen pedig a magyar faj érdekeinek. Állami iskolákat régente ugyszólván kizárólag a nemzetiségi vidékeken helyezett el a kormány, abból a szempontból, hogy az ott gyéren még meglévő magyar elemet megtartsa és azzal a számitással, hogy azon állami népiskolákkal ottan magyarositson. Én teljesen lehetetlennek tartom azt, hogy népiskolák segélyével egészen más nyelvű nép nagy tömegét más nyelvre lehessen tanitani. Hasonló tévedés van a középiskolák elhelyezésében is. Azoknak nagy része, ugy a felekezeti, mint különösen az állami iskolák olyan vidékeken vannak, a hol a specziális magyar faj alig juthat hozzájuk. Ezen elhelyezéseknek következése lett azután az, hogy a czélt, a magyarositást nem értük el vele, ellenben az irigységet, a féltékenységet a nemzetiségek között felkeltettük. Az ellenséget felébresztettük, de megnyugtatni már nem birtuk. Alkalmat adtunk a nemzetiségeknek, hogy a maguk fiait magasabb kiképzésben részesitsék és ezáltal képesitettük őket arra, hogy az összes kulturális előnyök élvezetébe jussanak, a hivatalokba nagy számmal betódulhassanak, ellenben az Alföldnek magyar fajját megfosztottuk annak a lehetőségétől, hogy gyermekeit legalább is olyan számban tudja képesiteni a tudományos pályára, mint a nemzetiségiek. Igy keletkezik az a visszás helyzet, a melynek a világon talán párja nincs, hogy az országnak uralkodó faja, a magyar, háttérbe van szoritva a nemzetiségekkel szemben, a helyett, hogy mi a mi magunk fiait, a kiknek hivatása volna irányt adni a nemzetiségeknek, nagyobb számban küldenők a nemzetiségi vidékekre, megforditva, a nemzetiségi vidékekről jönnek nagyobb számban a magyar vidékekre hivatalnokok befolyásos állásokra, ugy hogy a magyar községek vannak elárasztva más anyanyelvű hivatalnokokkal, ellenben a nemzetiségi vidékek nélkülözik a magyar fajnak odaküldött gyermekeit.

Elismerem, hogy az utóbbi időben ezen a téren változtatott a kormány politikája irányán. Most már az Alföldet is nagyobb figyelemre méltatja és ott is segiti a községeket községi iskolákkal és állami iskolákkal, hogy az iskoláz-

tatás követelményeinek nagyobb számban eleget tehessen; mert hiszen az a sajátságos, hogy Magyarországon talán mindegyikünk jobban ismeri a franczia, német meg amerikai viszonyokat, mint a specziális magyar viszonyokat és ha pl. egy budapesti hivatalnoknak beszélünk az alföldi iskoláztatás nehézségeiről, a tanyarendszerről, akkor az azt hiszi, hogy képtelenség, hogy tanyai iskolákat is támogasson az állam, mert azt hiszi, hogy oda csak öt-hat gyermek járhat, holott egy-egy alföldi tanyai iskolába 100—150, sőt 200 gyermek is jár. Az én községem, Orosháza községe is abban a furcsa helyzetben volt, hogy midőn a községi adó magas volta miatt kérte a kormányt, hogy a községi tanyai iskolát államositsa, ép ugy mint épitett a községben állami iskolát, azt a választ kapta, hogy az képtelenség, hogy az állam még tanyai iskolát is átvegyen. Annak a községnek teljesen mindegy, hogy azt a terhet a benne lévő vagy a tanyai iskola miatt viseli, ha az már egyszer elviselhetetlenné válik. Igy azután az alföldi népiskolákban körülbelül a gyermekeknek 60 százalékát tudták csak tanittatni; ez igy fog maradni mindaddig, a mig ennek a specziális magyar fajnak az oktatására, a nép nevelésére is nagyobb gondot nem fordit a kormány.

Tökéletesen hozzájárulok a t. miniszter urnak azon nyilatkozatához, a melylyel az őszre bejelentett javaslatát megindokolta és pártom nevében bátran biztosithatom arról, hogy, a mig ebben az irányban halad, mig a magyar államnak, a magyar nemzetnek magyar jellegét védi az iskolákban és a mig megköveteli minden felekezettől és minden nemzetiségtől azt, hogy a magyar honfoglaló, honmegtartó, a nemzeti müveltséget és az egész haza érdekét védő magyar faj törvények által is biztositott tekintélyét tisztelje, mi mindig mellette leszünk és akkor is, ha ezzel ellenkező törekvésűek akár őt, akár a törvényhozást támadni fogják. Ez nem megtámadása a mi felfogásunk szerint a nemzetiségek nyelvének, a nemzetiségek érdekeinek; azokat bizonyára mindegyikünk tiszteletben tartja; de ép oly joggal követelheti a magyar faj minden nemzetiségtől és minden felekezettől, hogy azok is tiszteletben tartsák a magyarságnak, a magyar fajnak általános érdekeit. Tökéletesen egyetértek a miniszter urral abban a felfogásban, mely szerint azt mutatta ki, hogy egyedül a bujtogatók érdeke az, hogy az ő népük a magyar nyelvet ne tudja, ne értse, a magyar közmüvelődés áldásaiban részt ne vehessen. Egészen abban a meggyőződésben vagyok, hogy maga a nép egyik sem ellensége a másik népnek, csakis a bujtogatók teszik ellenségekké és pedig nem a nép, hanem a saját egyéni érdekük szempontjából. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Azoknak a nemzetiségeknek anyanyelvét, törvényes jogait egyikünk sem akarja bántani. Tiszteletben tartjuk és szivesen látjuk, ha a maguk anyanyelvén irodalmukat művelik, de ép a nép érdekében követeljük, hogy legyen módjuk és alkalmuk a magyar nyelvet is megtanulni, a magyar nemzet közszükségeit, érdekét megvédeni és ez által is a közös czélra irányuló munkában velünk nemes versenyre kelni.

A magyar nyelv tanitására nézve igen szomoru tapasztalata van már a magyar nemzetnek. Hiszen, gondolom, már az 1844. évi országgyülés kimondotta azt, hogy hivatalnok nem lehet az, a ki a magyar nyelvet teljesen nem birja és mégis évről-évre ott van a közoktatásügyi miniszter kimutatásaiban, hogy ennyi meg ennyi ezer tanitó nem birja a magyar nyelvet. A tapasztalatból tudjuk, hogy igen sok nemzetiségi egyház lelkésze sem birja a magyar nyelvet és a magyar állam jóvoltából és kegyelméből mégis a legmagasabb állásokra feljuthat olyan, a ki magyarul nem képes még olyan helyen sem beszélni, a hol hivatalosan kell neki megjelenni. Ebben a tekintetben a magyar nemzet túlságosan elnéző és kiméletes volt mindig és ép azért kevésbbé bizom most is a bejelentett törvényjavaslatnak hatásában, mert félek attól, hogy rendelkezései nagymértékben megint jelszavak maradnak, ugy a mint már nagyon sok törvénynél eddig, holott nem jelszavakra, nem törvényjavaslatokra, nem inditványokra volna szükség, hanem arra, hogy a meglévő törvényeket komolyan hajtsák végre. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hisz az bámulatos vakság és türelem, mikor pl. a tanitóképesitő vizsgáknál a tanfelügyelő is jelen van és mégis százával kerülnek ki képesitő vizsgával olyanok, a kik a magyar nyelvet nem birják, holott már a népiskolákból nem lenne szabad kikerülnie olyannak, a ki magyarul nem tud.

Teljes szigorral kell, hogy vegye a kormány kötelességét és alkalmazza a törvényt, akár tetszik a nemzetiségeknek, akár nem. Hiszen, ha felzúdulnának, akkor sem a nép zúdul fel, hanem az az egynéhány ember, a ki a maga érdekét félti attól, hogy a magyar nemzet természetét és törekvéseit igazán megismerje. Ennek a következménye az, hogy Magyarország, a magyar állam pénzén nem tudjuk elérni azt az eredményt, hogy a magyar faj legyen az iskoláztatásban a legelső. Mert hiszen a tankötelesekneél legelől áll a német, hol a tankötelesek 90 százaléka, azután a tót, a hol 87 százalék és csak azután a magyar, a hol 85 százalék jár iskolába. Ennek egyik oka az, hogy a törvénynek azt az intézkedését sem hajtották végre kellő időben, a mely elrendeli, hogy az elemi iskolának hat osztályát minden gyermek köteles elvégezni.

Oly lanyhán veszik az iskolábajáratást, annyira elnéző az előljáróság és a tanfelügyelőség is, hogy bámulatos mértékben apad osztályról-osztályra felfelé az iskolákba járók száma. Három-négy osztályt még meglehetősen elvégeznek a gyermekek, de akkor kimaradnak azon czim alatt, hogy a gazdaságnál szükségesek stb.

és igy természetes, hogy ha az alsó osztályokban még az anyanyelvüket használják, a felső osztályokban — a hol nagyobb mértékben lehetne a magyar nyelvet alkalmazni — nem vesznek részt, kikerülnek a nélkül, hogy a magyar nyelvet tudnák Az első osztályba jár a tanulók 31 százaléka, a hatodik osztályba már csak 4 százaléka. E tekintetben tehát a törvénynek szigoru végrehajtására volna szükség, a melynél fogva a gyermekek érdekét kellene megvédeni tulajdon apjuk és anyjuk ellen, a kik rövidlátásból és önzésből mindig hajlandók azt mondani, hogy ennél, vagy annál a munkánál van szükségem a gyermekre és nem akarok pénzt adni arra, hogy napszámost fogadjak annak elvégzésére, és igy azután a maga mostani kis hasznáért a gyermek egész jövőjét képes koczkára tenni. Itt kell az államnak a maga jóakaratával segitségül jönnie, hogy a gyermek a maga tanköteles korát igazán tanulásra használhassa fel és csak később forditsa erejét a szülei gazdálkodásra.

A mi az iskolák tagolását illeti, a t. miniszter ur terve közelebbb lép már alihoz, a mit az általános közvélemény nagyon kivánatosnak tart. De én azt hiszem, nem volt elég bátorsága elmenni addig, a meddig a modern kor követelményei szerint rövid idő alatt mégis el kell menni. Szakitani kell végre azon középkori felfogással, a mely szerint az iskolát voltakép csak azon eszköznek tekintették, mely a latin nyelv ismerete által minden tudomány megszerzésére képesitett. Végre is nem azért élünk és nem azért él a nemzet, hogy egynéhány gyermeket tudományos pályára kiképezzen és az ifjuságot, a melynek legnagyobb részt a latin nyelvre szüksége sincs, a latin nyelvvel kinozza. Engem nem a latinnyelv iránti ellenszenv vezet, mert ifjuságom egy részét épen a latin nyelv tanitásával töltöttem és annak okleveles tanára is vagyok, s hivatásomnál fogva érzem is a szükségét, hogy a latin nyelvet tudni kell, de hányadrésze az az ifjuságnak, a mely arra rá van szorulva? És legnagyobb részüket mégis arra kényszeritik, hogy erre a terméketlen, rá nézve egészen szükségtelen tantárgyra a legtöbb időt forditsa. *(Ugy van! balfelől.)*

Azt gondolom, hogy ha szakitanánk a régi felfogással, körülbelül megegyeznénk abban, hogy bizonyos általános műveltségre kell ugyan szert tennie minden olyan embernek, a ki a társadalomnak akár egyik, akár másik körében irányadó, vezérszerepre van hivatva, de a mig ennek megszerzésére kerül a sor, járhatnának a gyermekek tökéletesen egyféle iskolába. 14—15 éves kora előtt ugy sem nyilatkozik meg a gyermekek legtöbbje részéről az, hogy micsoda szakra, milyen pályára van kedve és hivatása. Ezen időpontban kellene tehát elágaztatni a különféle iskolákat és akkor talán czélszerűbben is lehetne azokat elhelyezni. Most a szülők valósággal meg vannak akadva, mert azt a kezdő 10—11 éves gyermeket háromféle iskolába is beadhatják: vagy a gimnáziumba, vagy a polgáriba, vagy a reáliskolába és esetleg az, a kit a polgáriba adtak be, majd tudományos pályát fog végezni az egyetemen, pótvizsgát tevén ugy a hogy a latin nyelvből; az pedig, a kit beadnak a reálba, nem lép majd reális képzettséget kivánó hivatalba, hanem esetleg szintén átmegy majd a tudomány-egyetemre, könnyen pótolván akár a latin, akár a görög nyelvismereteket. Viszont az, a ki a gimnáziumban kezdte tanulmányait, esetleg elmegy mérnöknek és igy tovább. Ennek oka abban rejlik, hogy a szülő abba az iskolába adja gyermekét, a mely legközelebb van hozzá és később a helyzethez képest változtat a dolgon.

A polgári iskola átalakitása nézetem szerint teljesen felesleges azon módon, a mint ugy hirtelenében hozzászólnak az emberek. *(Helyeslés balfelől.)* Hiszen ugyis sok proletárt nevel a reáliskola és a gimnázium és ha ezekhez versenyzőnek áll a polgári iskola is a maga hét osztályával és azzal a nagyon csekély képesitéssel, a melyet hivatalokra a polgári iskola adhat, ez a helyzetet nem javitja, hanem inkább rontani fogja. Épen azért azt hiszem, hogyha nem érkezett is el az ideje annak, hogy gyökeresen, alapjában változtassuk meg a közoktatásügy tervét, legalább ne rontsuk és ne tegyük nehezebbé a későbbi változtatás eredményét. Maradjon a polgári iskola az, a minek eredetileg szánva volt: az a négyosztályu előkészitő iskola ipari és gazdálkodó pályára. Ne neveljen az olyképen, mint a hogy a gazdasági iskolák nevelnek botos ispánok helyett kasznárokat vagy legalább olyanokat, a kik magukat a kasznárságra képeseknek képzelik, hanem legyen az alsóbb osztályoknak, az iparral és gazdasággal foglalkozóknak egy kis előkészitő műveltséget adó iskolája, és akkor, azt hiszem, rendeltetésének is sokkal jobban meg fog felelni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az egységes középiskola eszméje meglehetősen régen kisért a magyar közvélemény előtt, de határozott alakot még egy miniszter sem mert adni neki, pedig nagy szükség volna arra, hogy végre ez a kérdés döntés alá kerüljön. Középiskoláink elhelyezését és a mindennapi élet szükségeit tekintve, kétféle középiskoláink sehogysem vágnak össze. Hiszen egész csomó gimnázium van egyes vidékeken egymás mellett, és ezzel szemben ott egyetlenegy reáliskola sincs, már pedig ugyanazon vidéknek ifjai bizonyára technikai pályára is szándékoznak menni, tehát nem volna szabad nélkülözniök a megfelelő előkészitést.

Az egyetemre nézve legyen szabad azt a megjegyzést tennem, hogy igazat adok a t. miniszter urnak, a midőn azt mondja, hogy nem egyes vidéknek kell az egyetem, hanem az országnak, de már azt az érvelését nem tartom egészen megfelelőnek, hogy az egyik irányadó

követelmény az kell, hogy legyen, hogy például az orvosi szakhoz szükséges feltételek: a kórházak stb. megvannak-e vagy sem?

Berzeviczy Albert közoktatásügyi miniszter: Nem egyedül irányadó!

Veres József: Természetes, hogy nem egyedül. Hiszen azt a harmadik egyetemet, ha arra kerül a sor, az ország bizonyára egy nagy városban helyezi el; a nagy városokban pedig már nagyobbrészt mindenütt megvan, vagy némi segítéssel meg lehet mindaz, a mi előfeltétele lesz majd a harmadik egyetemnek. Itt egy más eszmét tartanék irányadónak, nevezetesen azt, hogy legyen már egyszer egyetemünk igazi magyar városban. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert nagyon különös, hogy még az egyetemek tekintetében is mellőzzük a magyar vidékeket és még minden kedvezményt oly helyeknek szoktunk juttatni, a hová a nemzetiségek könnyen, ellenben a mi fiaink nagyon nehezen férhetnek hozzá, ugy hogy a ki születésétől fogva nem ismeri a tősgyökeres magyar népet, az ugyan az iskolákban nem fogja megismerni, mert rendesen ott vannak azok elhelyezve, a hol megismerhet németet, tótot, szerbet, csak épen az igazi magyar népet nem. Épen azért kivánjuk, hogy ha már van egyetemünk Budapesten, mint az ország fővárosában, — a melyet azonban távolról sem tartok magyar városnak, mert szinezete, szelleme teljességgel nem az, a mi az igazi magyar népé és igazi magyar városé — ha van egyetemünk Zágrábban, Kolozsvárott: legyen már egyszer az igazi tőrőlmetszett magyar fajnak is egyeteme, hogy részint az ő fiai is közel kaphassák a legmagasabb kiképzést, részint azok, a kik más nemzetiségi vidékről akarnak igazi magyar várost megismerni, találhassanak olyan várost, és igy a magyar faj és a nemzetiségi faj fiai megismerkedhessenek az igazi magyar népélettel. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Lovászy Márton: Szegedre kell!

Eötvös Károly: De ott nincs német, pedig németnek kell lennie!

Veres József: Egy sajnos tünetre hivom fel a t. képviselőház figyelmét, annál inkább, mert azt gondolom, hogy a t. miniszter ur ismert komolyságával keresni fog alkalmat arra, hogy erről a bajról tegyen.

Rendkivül kellemetlenül hat az emberre, a midőn olvassa a kormány jelentésében azt a kimutatást, a mely szerint az egyetemeken a vizsgák a lehető legrosszabb eredménynyel végződnek. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen, hogy a fiatal ember iskolaéveit tanulással töltse, az nemcsak az ő érdeke, hanem érdeke az szüleinek, érdeke az egész nemzetnek is. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A milyen jellemben fejlődik az iskolában, az egyetemen, olyan marad később is. Sem neki, sem szüleinek elvesztegetni való idejük, pénzük és ideálizmusuk nincs. Ha azonban a vizsgálatok eredményeit veszszük szemügyre, akkor a kormány jelentésében a következő bámulatos adatokat találjuk. *(Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A jogi alapvizsgákon elfogadtatott: Az első alapvizsgán Budapesten a vizsgálatok 45%-a, Kolozsvárott 82%-a; a vidéki jogakadémiákon 69%-a. A második alapvizsgán Budapesten a vizsgálatok 37%-a, *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Kolozsvárott 79%-a, vidéken 74% a. *(Nagy mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A jogtudományi államvizsgán elfogadtatott Budapesten 32%, Kolozsvárott 82%, vidéken 64%. *(Nagy mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Mit csinálnak azok a tanárok? Botrány!

Veres József: A jogtudományi szigorlatok eredménye a következő: elfogadtatott az elsőn Budapesten 35, Kolozsvárott 58%.

Rakovszky István: Azok a pótvizsgák. Botrányos állapot ez!

Veres József: A másodiknál még rosszabb a helyzet. Budapesten elfogadtatott 29, Kolozsvárott 59%. A harmadikon Budapesten 39, Kolozsvárott 68%. A pótvizsgákon Budapesten 83, Kolozsvárott 91% fogadtatott el.

Az államtudományi szigorlatok közül elfogadtatott az elsőn: Budapesten 50, Kolozsvárott 51%. A másodikon: Budapesten 35, Kolozsvárott 64%. A pótvizsgákon elfogadtatott Budapesten 90, Kolozsvárott 89%.

A bölcsészeti karon jobbak a viszonyok. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Budapesten elfogadtatott az állattani vizsgáknál 100, Kolozsvárott csak 50%. Az ásványtanból Budapesten 95, Kolozsvárott 77%. A növénytanból Budapesten 94, Kolozsvárott 80%. Az orvosi előszigorlaton: Budapesten 43, Kolozsvárott 50% *(Mozgás. Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* az első orvosi gyakorlati szigorlaton Budapesten 57, Kolozsvárott 72%; a másodikon: Budapesten 71, Kolozsvárott 86%; a harmadikon: Budapesten 59, Kolozsvárott 100%. Sokkal jobb azonban a műegyetem eredménye. Ott az épitészeti szakon a vizsgát megállotta 70, a mérnökin 72, a gépészmérnöki szakon 72, a vegyészetin 92%. Zágrábban a százalék általában véve sokkal jobb. *(Zaj balfelöl.)*

Rakovszky István: Udvari tanácsosok lesznek! Kitünő tanárok!

Veres József: Mit mondanak ezek a számok? *(Zaj balfelöl.)* Először is azt, hogy Budapesten igen kevesen teszik le sikerrel a vizsgát: egy harmada, ritkán fele a növendékeknek. A tanárokban van talán a hiba? Talán rosszul tanitanak? Hiszen legelső egyetemünkön a legelső tanároknak kellene működniök. *(Igaz! Ugy van! balfelöl. Egy hang a szélsőbaloldalon: A legrosszabbak itt vannak!)* Vagy talán a tanitványokban van a hiba? Rosszul tanulnak? Hát mivel foglalkoznak? A vizsgálatban van talán

a hiba, t. ház, hogy túlságos szigoru mértéket alkalmaznak, Kolozsvárt és a vidéken pedig túlságos enyhét? Hiszen egységes képesitésre, tehát egyforma mértékre van szükségünk. *(Helyeslés balfelől.)* Kétségbe esik az ember, ha elgondolja, hogy ilyen készültségű ifjakra kell azután hivatalokat bizni, hogy ezeknek kezébe kell majd egészségünket, épitészetünket, művészetünket, s a többit letenni. *(Egy hang balfelől: A pótvizsgákat leteszik!)* A pótvizsgákon sem igen érik el a czélt. Legyünk őszinték, t. miniszter ur! Ha nem hallotta volna még, ugy megjegyzem, hogy a közönségben el van terjedve az ifjuság révén a hir, hogy némely tanároknál, bárminként tanulnak is, az első két alkalommal a vizsgát le nem tehetik. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Rakovszky István: Botrány! *(Mozgás balfelől.)*

Veres József: Másodszor el van terjedve az a felfogás, hogy a vizsgáknál a tanár okvetlenül megbuktatja azt, a ki nem az ő könyvéből készült, nem az ő óráira járt. *(Igaz! Ugy van! balfelől és a szélsőbaloldalon.)* Ezeknek a visszaéléseknek elejét kell venni.

Beférkőzött a közvélemény felfogásába az a gyanu is, hogy a vizsgadijak emelkedése befolyással van a vizsgák sikerére. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Azonban, bár a statisztika azt mutatja, hogy Budapesten legszomorubb az eredmény, én távol vagyok attól, hogy ezt kizárólag a tanárok, vagy a tanulók tehetetlenségének tulajdonitsam, hanem hozzáteszem azt is, hogy ez eredményekhez a budapesti különös körülmények szintén hozzájárulnak. Sokkal nagyobb itt az alkalom a mulatozásra, mint a vidéken. Ebből a szempontból felhivom a t. miniszter ur figyelmét arra, hogy ha igaz az a gyanu, a melyet a közvélemény oly sokszor hangoztat, ugy tegyen róla, mentse meg ifjuságunkat, mentse meg saját magának, mentse meg a szülőknek, mentse meg a hazának. *(Élénk helyeslés a balés a szélsőbaloldalon.)* Mert az ifjuság jelleme annyira léha; az annyira irtózik a komoly munkától, hogy a komolyan gondolkodót magyar nemzetünk jövendője iránt kétségbeejti.

Tartozunk azzal magunknak, tartozunk nemzetünknek, hogy a közoktatásügyi kormány kiméletlenül, a legnagyobb szigorusággal keresse ezen bajok okát és tegyen róla. Minthogy a statisztikai adatok azt mutatják, hogy e tekintetben Budapesten állunk legszomorubban s a legnagyobb örömmel üdvözlöm a t. miniszter urat azon szándékában, hogy a vidéki jogakadémiákat fel akarja hatalmazni arra, hogy ott hasonlóképen letehessék a jelöltek a vizsgálatot. Ez természetes és szükséges is, mert utóvégre nem attól függ valakinek ügyvédi képessége, hogy hol tette le a vizsgát, hanem, hogy hogyan tanulta meg azt, a mit tudnia kell. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És az igazi nemes verseny csak akkor lehetséges, ha a vidéki akadémiák is versenyre bocsáttatnak — természetesen egyenlő feltételek mellett — az egyetemekkel. E tekintetben, azt hiszem, az egész ország közvéleménye helyeselni fogja azt az eljárást, a mely szerint a t. miniszter ur a jogakadémiákat fel akarja ruházni a diplomák kiállitásának jogával.

Rakovszky István: Nagyon helyes! Többet érnek, mint a budapesti egyetem!

Veres József: Az egyetemre nézve csak egy megjegyzésem van még, oly kérdésre vonatkozólag, a melyet a t. miniszter ur nem hozott fel. T. i. elődje régebben programmbeszédében emlegette, hogy a felekezetek theologiai akadémiájának helyet akar adni az egyetemen. Akkor a felekezetek ezt a kérdést megvitatták és azt gondolták, hogy ez egy kormányakcziónak első jele vagy jeladása akar lenni. Igen óhajtanám és igen kérném a t. miniszter urat, sziveskedjék e tekintetben álláspontját alkalmilag jelezni.

Áttérek most a t. miniszter ur beszédének azon részére, a melyben az 1848 : XX. t.-cz. végrehajtásával foglalkozott és kötelességemnek tartom kifejezni, hogy pártunk felfogásával teljesen megegyezik az a kijelentés, a melyben azt mondotta, hogy a kormány az egyházakkal karöltve akar minden közmüvelődési akcziójában előrehaladni, tehát nem az egyházak ellen, viszont az egyházak nem az állam nélkül. Történeti fejlődésünknek csakugyan ez a felfogás felel meg. Örömmel veszem tudomásul, hogy ezt kijelentette . . .

Madarász József: 1848-ban nem ez volt a felfogás!

Veres József: Ha a feltételeket előteremti a kormány, ez megfelel a méltányosságnak. Az 1848 : XX. t.-cz. alapján jogosan igényelhető anyagi támogatás ügyében a miniszterelnök ur nyilatkozott, és ő azt magáévá teszi.

Mielőtt ennek a kérdésnek részletesebb elemzésébe bocsátkoznám, kötelességem minden félreértés kikerülése végett megjegyezni, hogy igaza van Madarász József t. képviselőtársunknak, midőn azt mondja, hogy az 1848 : XX. t.-czikknek nem ez volt a szándéka, és nem ez lett volna az eredménye, hanem betűszerint végrehajtva az egyházak államositása, az egyházak autonomiájának teljes megszüntetése és ennek előfeltételeképen a teljes szekularizáczió lett volna az eredménye. Azonban a történet megtanitott bennünket arra, hogy bizonyos merész, ideális dolgokat ki lehet mondani elv gyanánt, talán messze századok előtt ragyogó czél gyanánt, de nem lehet a történeti fejlődést erőszakosan megszakitani ugy, hogy azzal többet ne ártsunk, mint a mennyit használunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Épen azért pl. a protestáns egyházak illetékes hatósága beadott véleményének mindjárt az elején sietett kijelenteni, hogy eszeágában sincs egyiknek sem az 1848-iki törvényt betű-

szerint végrehajtani, hanem azt, a mi ott elv gyanánt van mondva, hogy t. i. az egyenlőség, a viszonosság, az egyenlő teherviselés a mostani körülmények között is megvalósitható legyen, a lehetőség mértékéig igenis óhajtjuk. Részemről tehát szükségesnek tartom, hogy azt a kérdést kissé megbeszéljük, annyival inkább, mert felfogásom szerint a t. miniszterelnök ur és az őt követő kormány és párt már nem áll azon álláspontón, a melyen állt akkor, a midőn programmját itt a házban előadta. Ez a változás megköveteli, hogy ha közmegnyugvásra akarjuk ezt a kérdést megoldani, akkor teljes figyelemmel vizsgáljuk azt meg.

A t. miniszterelnök ur első bemutatkozó beszédében kifejezte azt, — és most a t. közoktatásügyi miniszter ur is igy nyilatkozott — hogy természetesen egyenlően hitfelekezeti különbség nélkül kell a lelkészek fizetését rendezni. Ez természetes, törvényes, jogos felfogás.

Eötvös Károly: Nem az!

Veres József: Egyiknek sem lehet előnyt adni a másik felett az egyenlőség szempontjából. De — és itt térek el a t. miniszterelnök ur és a t. kormány felfogásától — az egyenlőségnek különféle fajai vannak. Nemcsak az az egyenlőség, hogy minden tanár, minden lelkész egyenlő fizetést kapjon, bármelyik iskolában munkálkodik, bármelyik egyház szolgálatában áll, hanem egyenlőség kérdése az is, hogy kötelességüket a nemzet iránt egyenlő mértékben teljesitik-e és hogy egyenlő mértékben érdemlik-e ki a nemzet támogatását? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ezt a hármat figyelembe veszszük, akkor lehetünk csak az egyenlőség mértékére nézve igazán igazságosak.

A miniszterelnök ur programmbeszédében először nagyon jól tette meg a különbséget, ugy, hogy én szóról-szóra csatlakozom hozzá. Akkor t. i. igy nyilatkozott *(olvassa)*: »Azon felekezeti intézetekkel szemben, a melyek a kettős« — hazafias érzület és magyar nyelvtanitás — »kritériumnak megfelelnek, igenis segitőleg, buzditólag, istápolólag lépjen fel az állam és igyekezzék a felekezeteket odajuttatni, hogy a maguk tanitóintézeteiket korszerű szinvonalon tarthassák fenn.«

Tehát nemcsak egyszerű adományozásról van szó, hanem azon feltétel van itt kifejezve, hogy hazafias szellemű legyen az az iskola és a magyar nyelv tanitásában teljesitse kötelességét. *(Olvassa)*:

»Eminens érdeke ez nemcsak a vallásfelekezeteknek, de magának az államnak is, mert szorosan állami szempontból sem volna közönyös dolog az, hogy a magyar társadalomnak azon széles rétegei, a melyek felekezeti tanintézetekben nyerik nevelésüket, egy inferioris kulturában részesüljenek.«

Majd egy sulyosan kötelező igéretet tett hozzá *(olvassa)*: »A kinevezett tisztviselők fizetésének rendezése egyfelől kiegészitendő a vármegyei tisztviselők, községi és körjegyzők fizetésének megfelelő rendezésével, másrészről szükségszerű korollárriumát és kiséretét kell, hogy képezzék a fizetésrendezésnek olyan intézkedések is, a melyek a felekezetekre nézve lehetővé teszik azt, hogy saját tanintézeteiknél ők is lépést tarthassanak az állami intézetekkel.«

A t. miniszter ur ettől a feltételtől elállott, azt tágitotta akkor, a midőn azt mondotta, hogy három csoportba van osztva a protestáns felekezetek kérése. Az egyik az, hogy segitsen az állam azon a nagy igazságtalanságon, a mely szerint a protestáns hitfelekezet tagjai néhol 3—4-szer annyi egyházi adót fizetnek, mint a mennyi állami adót. A t. kormány azt mondja, hogy ezt belátja és e bajon segit, de most megáll. Még azt mondotta, hogy szükségszerüleg tovább kell menni és a felekezeteket olyan helyzetbe kell hozni, hogy iskoláikat az állam iskoláival versenyképessé tegyük és a minap már mégis azt mondotta, hogy: »a kivánságoknak másik két csoportját egyelőre nem teljesitheti, mert a pénzügyi helyzet nem engedi meg, hanem törekedjünk arra, hogy mentül előbb megengedje.«

Ebből a szempontból vizsgálom én ezt a kérdést, kizárólag az egyenlőség szempontjából. Nekem is az az álláspontom, hogy itt nem szabad se nekem, se másnak felekezeti szempontból birálnunk a dolgot, hanem csakis a nemzet képviselőjének szempontjából: a nemzet érdekében. Kérdem: van-e egyenlőség az egyes felekezetek közt azon mértékekre nézve, a melyeket az állam jótéteményéből élveznek? Mindenki tudja, hogy távolról sincs. Némely felekezetek ezredéveken át annyi adományt nyertek az állam jóvoltából, hogy most bőségben vannak, felesleggel rendelkeznek. Más felekezetek semmit sem kaptak, pedig az ország méltán megköveteli minden felekezet tagjától, hogy kötelességüket a haza, az állam iránt egyaránt lelkesültséggel, áldozatkészséggel teljesitsék. A római katholikus egyház kapott legtöbb javakat az államtól és a királyoktól, azonfelül ott vannak a regálekötvényeknek jövedelmei, a kegyuri terhek, a melyek a régi időből rajta maradtak nemcsak a római katholikus egyház hivein, hanem az egyes városokon is, a mely városoknak lakossága pedig talán nagyobbrészt más vallásu, és egyes más vallásu birtokosokon, ugy hogy a római katholikus egyház kiadásait nem az egyház hiveinek évi adója fedezi, hanem részint az alapitványok, részint a régi időkből származott kegyuri kötelezettségek. A többi felekezettel szemben, pl. a románnal, a szerbbel szemben szintén bőkezű volt az állam.

Egész nyugodtan kérdezem attól, a ki Magyarország történetét ismeri, hogy nagyobb érdemeik vannak-e a szerbeknek és oláhoknak a magyar nemzet fenmaradása, harczai, müveltsége, küzdelmei, jövő törekvései körül, mint van a tőrőlmetszett, kizárólag magyar református-

nak? *(Helyeslés balfelől és a szélsőbaloldalon.)* Vagy nagyobb érdemei vannak annak a felekezetnek, a mely ugyszólván iskolákat sem tart, — hiszen az oláhok közül a tanköteleseknek csak 63 százaléka jár a népiskolákba — mint pl. annak a lutheránusnak, a mely a maga szegény népének egyházi adójából 13 középiskolát, s nem tudom hány népiskolát tart fenn, s bár ennek az egyháznak hivei csak egy harmadrészben magyar nyelvűek, kétharmad részük pedig más nyelvű, mégis a lutheránus egyháznak mind a 13 középiskolája tisztán magyar nyelvű. Tehát akár nemzeti szempontból, akár a közszolgáltatások, az egyenlő teherviselés szempontjából vizsgáljuk a dolgot, nem lát az ember más okot arra, hogy miért nem kapott a protestáns egyház az államtól segedelmet, mint egyedül a vallási különbséget. Hát lehet a vallási különbséget ennél a kérdésnél alapul venni? *(Mozgás balfelől.)*

Eötvös Károly: Magyar volt, azért nem kapott.

Veres József: A lutheránusról nem lehet kizárólag ezt mondani. Hazafias volt mindenkor, de nem magyarnyelvű, s nézetem szerint annál nagyobb az érdeme, mert bár nem magyar anyanyelvű, mégis a magyar kulturát, a magyar műveltséget támogatta és ápolta. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A kezemben levő adatok igen érdekesen világitják meg az egyházaknak az államtól való ellátásának kérdését. Hogy megmutassam, hogy nem felekezeti elfogultság vezet, egy-kettőt vagyok bátor felemliteni. *(Halljuk! Halljuk!)* A római katholikus egyháznál minden plébánosra esik az egyházi földekből 615 hold, a reformátusnál minden lelkészre 12 hold, a görög keletinél 63 hold, és igy tovább. *(Mozgás balfelől.)*

A római katholikusoknál egy hold egyházi birtokra négy lélek esik, a reformátusnál 96 lélek, a görög keletinél 17, és igy tovább.

De az igazságot és egyenlőséget még a kongrua kérdésében sem tartotta szem előtt a kormány. Azt gondolom, — ugy magunk között mondva — hogy most is azért akadt meg ez az ügy, mert nehéz olyan kulcsot találni, amely a törvényes egyenlőségnek is megfeleljen, és még se jutalmazza a hazának ellenségeit; ne erősitse őket, hanem csakis azoknak jöjjön segitségére, a kik a hazának hű fiai, a magyar műveltséget pedig a maguk egyházi adójából előmozditják.

A kongrua kérdésénél is ilyen szerencsétlenül jártak a protestáns egyházak, mert itt is az ágostai hitvallásu evangelikus egyháznál a lelkészeknek 27%-a kapott segélyt, a reformátusnál 62%, az izralitánál 81%, az unitáriusnál 91%, a görög-keletinél pláne 108% kapott segélyt — vagyis több, mint a hány rendes lelkész volt. A 800 forintig való kiegészitésnél egy lélekre az ágostai hitvallásu evang. egyháznál 6 krajczár, az izraelitánál 12 krajczár, a reformátusnál 19 krajczár, a görög-keletinél 45 krajczár esett. Egy-egy segélyezett lelkészre esett az ág. hitvallásu evangelikus egyháznál 242 forint, az izraelitánál 300 forint, a reformátusnál 363 forint, a görög-keletinél 466 forint. Tehát a kongruánál, a lelkészi fizetések kiegészitésénél nem talált a kormány olyan kulcsot, a mely akár az egyenlőségnek megfelelt volna, akár pedig méltányolta volna az egyházaknak hazafias érdemeit és áldozatkészségét és legtöbbet juttatott annak az egyháznak, a mely a magyar kultura előmozditásában legkevesebb részt vesz és legkevesebbet épen annak, a mely legtöbb szolgálatot tesz a haza irányában. Ilyen visszás, fonák politikát követni bűn az igazság és a nemzet érdeke ellen.

Azonkivül ha már nincsen meg a teherviselésben az egyenlőség, néznünk kellene azt is, hogy a képesitésnél a felekezeti tanároknál, tanitóknál és lelkészeknél ugyanaz a mérték legyen alkalmazva, amely például az állami tanároknál, vagy a katholikus egyház lelkészeinél van. És mégis a legutóbbi fizetésrendezésnél minden állami, minden megyei és minden községi hivatalnok fizetésemeléséről gondoskodtunk, emeltük a katonák fizetését, emeltük a czivillistát, csak épen azon hivatalnokok fizetésénél áll meg a kormány, a kik a legjobban rászorultak a fizetésjavitásra, mert most is legkisebb a fizetésük, a kik legtöbbet áldoznak a maguk emberségéből, a maguk megerőltetése mellett és a kikre nézve a fizetés különbsége most már igazán bántóvá, szégyenitővé válik, mert hogy 40—50 esztendős protestáns lelkész annyi fizetést kapjon élete végén, mint egy 22 éves fiatal ember, mikor először megy irnoknak, az nem egyezik meg az egyenlőséggel. A képesitéshez kellene arányositani a fizetést és annak a felekezeti tanárnak, tanitónak vagy lelkésznek fizetését ép ugy rendezni, mert az is közügyet szolgál, annak munkálkodása is nemzetünk erkölcsét, műveltségét, békességét mozditja elő, nyugdijjal, korpótlékkal annak is segitségére kellene lenni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt a különös ellenészrevételt halljuk rendesen, hogy ez az államnak sokba kerül. Hiszen a fizetés nagy részét a felekezetek viselik, az állam csak pótolná. Ha a felekezetek egyszer lemondanának iskolájuk tartásáról, az összes teher egyszerre az állam vállaira nehezednék, az sokkal nagyobb teher volna. Épen azért méltányos, ha már mindenkinek képzettségéhez képest emeltük a fizetését, emeljük a felekezeti tanárok, tanitók és lelkészek fizetését is egyenlő mértékben. Ezt kivánja az igazság, mert hisz az mégis visszás helyzet hogy a protestáns felekezetek viseljék részben más felekezetek terheit is, a községi és állami iskolák terheit, azonkivül a maguk iskoláinak terheit is, de az államtól segitséget még se kapjanak.

Ez annál is inkább igazságtalan, mert az ágostai hitvallásu középiskolákban a növendékeknek csak 43%-a ágostai hitvallásu, a többi pedig más felekezetbeli ifju, olyan felekezetekhez tartozó, a melyek vagy nem tartanak fenn a maguk erejéből iskolát, vagy pedig a melyeknek tagjai kényelemből, a közelség okából ezen iskolákba járnak. Ha tehát az állam kellő segélyt ad a protestáns felekezeteknek, adósságának csak egy részét rójja le, mert ezen felekezetek más felekezetbeliek javára is tartják fenn az iskoláikat és ebből a szempontból egész nyugodtan merném a t. miniszterelnök urnak és a t. kormánynak tanácsolni, hogy tartsa fenn az egyenlőség elvét, de tartsa fenn és alkalmazza a teherviselés mérlegelésénél is és tartsa fenn és alkalmazza az érdem mérlegelésénél is, és akkor a haza ellenségeinek nem fog jutni abból a segélyből egy fillér sem, ellenben annak a felekezetnek, a mely szolgálatot tesz a haza irányában, jó lélekkel szavazhatna meg mindent a képviselőház. És én hiszem, hogy meg is szavazná, a mint méltányosan megszavazta az állami, megyei és községi hivatalnokoknak; nem látom be, hogy miért állana meg épen ott, hogy a felekezeti tanároknak, tanitóknak és lelkészeknek nem akarná megszavazni, a kiknek a képzettsége csak olyan, mint a többieké, egyetemi képzettség a lelkészeknél és tanároknál, munkájuk pedig csak olyan, mint másoké, közéletbeli szereplésük csak olyan tiszteletreméltó, a haza iránti érdemeik csak olyan elismerésre méltók, mint a többieké.

És nem látom át, hogy a képviselőházban lehetne párt, a mely ez ellen felszólal. Hiszen a kormánypárt elfogadta a kormány programmját, abban pedig benne van szószerint, hogy szükségszerű korollárium, meg kell adni, hogy a versenyt a felekezeti iskolák kiállhassák. Gróf Apponyi Albert programmjában szintén benne van a protestáns egyházak segélyezése, az uj párt programmjában szinte benne van a felekezetek segitése, de benne kell lenni mindannyiunk meggyőződésében, lelkiismeretes igazságszeretetében is, hogy mindazokat a felekezeteket, a melyek Magyarország létét fentartani segitették, a magyar kulturát fejlesztették, előmozditották, az alkotmány iránt nagy érdemeket szereztek, iskolák fentartásával az állam helyett roppant nagy költségeket viselnek, nem szabad a segitésből kizárni. *(Helyeslés.)*

Eötvös Károly: Hol lesz akkor a katonáknak pénz!

Veres József: Ebből a szempontból én lehetségesnek, kivánatosnak, szükségesnek és üdvösnek tartom, hogy az állam a felekezeteknek adja meg azt a segélyt, a mely pótolná az 1848 : XX. t.-czikk szándékát. Ezt én szükségesnek is, lehetségesnek is tartom. A t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy a pénzügyi viszonyok nem engedik. Bocsánatot kérek, én ezt egész komolyan venni nem tudom és a tapasztalat tanitott meg rá, hogy a mikor a kormány férfiai pénzügyekről beszélnek, csak bizonyos fentartással vegyük azt készpénznek. Mikor a tisztviselők először mozogni kezdtek, a pénzügyminiszter ur kirándult Körmöczbányára és olyan nyilatkozatot tett, hogy az ország pénzügyi helyzete nem engedi meg a tisztviselők pénzügyi helyzetének javitását. És a mikor azok még sem hallgattak el, kisült, hogy 18 millióval mégis meg kellett, meg lehetett javitani.

Mindnyájan tudjuk, hogy esztendőkön át évenkint 40—50 millió felesleg maradt az állampénztárban és mégis, a mikor már nagy volt az elégedetlenség, a lelkészek kongruáját ugy elégitették ki, hogy tiz esztendőre osztotta el a kormány azt a kis összeget, mikor pedig az idén nekiszaladt a kiegészitésnek, akkor egyszerre nem tudom hány millióval győzte a kiegészitést.

Én meg vagyok arról győződve, t. ház, hogy egy 1200 milliós költségvetésnél 3—4 milliót még hozzátéve az igazság és az egyenlőség követelménye szerint, az nem billenti fel az állam pénzügyeinek egyensulyát; itt csak komoly akarat kell. És minthogy én bizom a nemzet itéletének józanságában, minthogy én bizom abban, hogy méltányolni fogja azt, miszerint, a kik egyforma munkát végeznek, a kiknek egyforma képesitésük van, a kik épugy szolgálják az állam polgárainak művelődését, erkölcsi nevelését, mint a kik állami intézeteknél dolgoznak, kapjanak azokkal egyenlő fizetést, meg vagyok arról is győződve, hogyha a t. kormány ilyen irányu javaslatot terjeszt elő, azt itt meg fogják szavazni és odakint is méltányolni fogják.

És én erre különösen azért kérem a t. kormányt, mert a szükség igen nagy. Napról-napra nagyobb az elégedetlenség a tanitók, tanárok és lelkészek között, a kik elestek a fizetésjavitás kedvezményétől, és a kik ezért már türelmetlenek kezdenek lenni. Mert annak, t. ház, valóban nem lehet okát adni, hogy a ki állami elemi vagy középiskolában tanit, annak kétszer annyi fizetése legyen, mint annak, a ki nem államiban tanit. Elvégre azt a számtant, fizikát vagy történetet, akármilyen fajta iskolában is tanitják, a magyar nemzet fiainak tanitják. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az igazi hitfelekezeti érdek ezen iskoláknál nem a tantárgyak tanitásában van, hanem a hitfelekezeti nevelés feladataiban. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Köszönje meg az állam, hogy a hitfelekezetek a maguk költségén tartanak fenn iskolákat, nemhogy még a segitséget is megtagadja tőlük. Hiszen méltóztassék meggondolni, hova jutunk 10—15 esztendő mulva, ha a bajon nem segitünk.

A protestáns lelkész fizetése évenkint 800 forint, ez megmarad akkor is, mikor megöregszik, mert előrehaladni nem képes, korpótléka, nyugdija nincsen, ellenben más pályán egy fiatal ember 22—25 éves korában kezdi annyival és 10—12 ezer koronával végezheti 25—30 évi

szolgálat után. Ily körülmények között megy-e tehetséges, ambiciózus ember a papi pályára? A papi pálya legyen menedéke a selejtnek, a műveltség aljának, seprűjének. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ilyen emberek mennek csak erre a pályára, milyen lesz azoknak a munkája? Hiszen egy lelkésznek hivatása nem abban merül ki, hogy koronkint prédikál, misét mond, hanem az a lelkész az ő népének tanácsadója, irányitója, nevelője, politikai és gazdasági kérdésekben is vezetője. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Adjunk tehát ilyen vezetőknek tehetséges embereket, állásukat, tudományukat, képesitésüket tiszteljük meg. Ezzel tartozunk a nemzetnek, tartozunk annak a népnek, a melynek nem operára, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hanem a népiskolák ügyének fejlesztésére és a lelkészek anyagi helyzetének javitására való költségek kellenek. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Én szivem melegével kérem a t. kormányt, mondjon le arról az ürügyről, hogy az ország pénzügyi helyzete nem engedi a fizetésjavitásban tovább menni. Hiszen az a csekélység, a mi erre a fontos czélra kellene, ez már nem akadály; legyen méltányos a kormány ezen felekezetnek századokon át tanusitott áldozatkészsége iránt és adja nekik részben vissza azt, a mit iskolák fentartására költöttek. Alkalmazzon a kormány bármily szigoru mértéket hazafiság szempontjából, ők készséggel elfogadják és alávetik magukat ennek, nem félnek a birálattól; a kik pedig ettől a birálattól félnek, azoktól az utolsó fillért is vonja meg, mert ellenségének a magyar nemzet ne adjon egy fillért sem, de viszont önfeláldozó jóbarátjának köteles adni *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Epen azért tisztelettel kérem a kormányt, vegye még egyszer fontolóra a dolgot; s térjen még egyszer vissza ahhoz az álláspontho z, a melyet programmbeszédében a miniszterelnök ur emlitett, hogy a hazafiság mértékével mérve az érdemeket, megadja a lehetőséget a felekezeteknek is, hogy iskoláikat versenyképes magaslaton tarthassák fenn és ezt a segitséget legalább az 1848-ik törvény egyrészének megfelelően adja meg a felekezeteknek, a hazának, a közműveltségnek, a hazafiságnak tesz vele szolgálatot. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra következik?

Sturmán György jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. képviselőház! Midőn a vallás- és közoktatásügyi tárcza költségvetésének birálatába bocsátkozom, birálatomban — a menynyire lehetséges — követni szándékozom a t. vallás- és közoktatásügyi miniszter urat és miként ő két részre osztotta beszédét, én is két irányban óhajtom birálatomat gyakorolni.

Ezt a két irányt megadja nekem már maga a tárcza neve és az elnevezésnek megfelelő kétféle ügykör, t. i. a vallás- és közoktatás ügyei.

A vallás ügyei az ő külső nyilvánulásaikban ugy, mint az egyháznak az államhoz való, a felekezeteknek egymáshoz való viszonya és az államnak befolyása a polgárok vallásos életére, jelentkeznek. A kultuszminiszternek mindezekre igen nagy belolyása van, részint mint ő Felségének, a legfőbb kegyur alkotmányos képviselőjének, részint pedig mint az állam törvénybiztositotta jogai őrének és végrehajtójának, a ki állásában abban az irányban is elhatározó befolyást gyakorol, hogy közreműködésével neveztetnek ki nemcsak a hivek pásztorai, hanem a pásztorok pásztorai is, t. i. a főpásztorok. Nem kisebb, de sokkal nagyobb és fontosabb, sőt elhatározóbb az a befolyás, a melyet a kultuszminiszter a nemzet művelődésére gyakorol, a mennyiben ő annak a legutolsó falusi kisdedóvótól kezdve egészen fel az egyetemig őre, irányitója és vezetője. Ebből látható, hogy a kultuszminiszterre a nemzetnek legfontosabb kincsei, szellemi kincsei vannak bizva, s az ezekkel való sáfárkodástól függ a nemzetnek jóléte, boldogulása és esetleg romlása. Mert fontosabbak ezek az ügyek igen sokszor az anyagi ügyeknél, hatásukban erősebbek és erejükben hatalmasabbak még a magasra felcsigázott haderő ágyuinál is. Az a nemzet, a melynek tagjait áthatja a vallási szellemmel párosult hazafiság és tiszta erköles, az a nemzet a sors bármely csapásaival szemben erősebben fogja megállani a helyét, mint a hitükből kivetkőzött, erkölcseikben megromlott, a művelődés és haladás eszközeit nélkülöző népek.

A mi mindenekelőtt a magyar katholikusoknak az egyházhoz való viszonyát, vagyis az ő vallási életüknek legelső külső nyilvánulását illeti, erre vonatkozólag meg kell jegyeznem, hogy a katholikusoknak van egy régóta vajudó ügye, t. i. a katholikus autonomia. Ebben az ügyben semmiféleképen sem tudnak előbbre menni.

Rakovszky István: Nem akarják megadni!

Csernoch János: A t. kultuszminiszter ur is szives volt néhány szóval az autonomiának mostani állapotát jelezni. Nem akarom a t. ház türelmét igénybe venni, hogy itt hosszasabban indokoljam, miért vált szükségessé a katholikus autonomiának megalkotása Magyarországon. Hiszen akkor vizet öntenék a Dunába, vagy fát hordanék az erdőbe. A t. háznak minden egyes tagja tudja, hogy 1848-ban megváltozott a katholikus egyháznak az államhoz való viszonya, a katholikus egyház megszünt államvallás lenni. Akkor történt az a nevezetes fordulat, hogy midőn az összes felekezeteket jogaikban kielégitették, legalább törvényben biztosittatott az egyenjoguság és a viszonosság, midőn a katholikusok hivatkoztak az 1848: XX. t.-czikkre és beadták ismert peticziójukat, az mondatott nekik, hogy elkéstek. Azóta az ügy többször felvettetett; minden országgyülési párt felvette az autonomiát programmjába. Benne volt az

Széll Kálmán kormányprogrammjában, benne van a mostani miniszterelnök ur programmjában is, elfogadta a mostani kultuszminiszter ur...

Molnár János: Benne lesz még tizben.

Csernoch János: ... magáévá tette, sőt föliratba is foglalta a t. függetlenségi és 48-as párt és magáénak vallja az ujonnan alakult uj-párt, az ujonnan kivált nemzeti párt, természetesen mi néppártiak szintén a legelső sorban. És magának vallja, vagy legalább felteszszük, hogy magáénak vallja, a legérdekeltebb tényező, t. i. maga ő Felsége. Hiszen 1897-ben volt kegyes összehivni az autonomiai kongresszust; kongresszus összeült, megalakitotta szabálytervezetét és azóta legfeljebb annyit tudunk, a mennyit a t. kultuszminiszter ur ma itt az országgyülésen kijelentett és a mennyi a kormánynak 1902. évi jelentésében foglaltatik.

Ebben az áll *(olvassa)*: »A katholikus autonomia szervezésének ügye az 1902. év folyamán jelentőségteljes fordulatot vett az által, hogy a szervező kongresszus munkálatait elkészitette és azt jóváhagyás végett legfelsőbb helyen bemutatta. A kongresszus által elfogadott szervezeti szabályzat most a kormánynál van véleményezés végett és a kérdés nagy hordereje, terjedelme és sokoldalusága által indokolt behatható és komoly tanácskozás tárgyát képezi.« A kultuszminiszter urnak mai nyilatkozatából tudjuk meg, hogy már nincsen a kormánynál, hanem a herczegprimásnál van azért, hogy a herczegprimás a püspökökkel tanácskozzék és véleményét elmondja. Ezt egészen természetesnek és jogosnak találom, mert hiszen ők a legérdekeltebb tényezők, tehát szükségképen nekik kell nyilatkozniok. Midőn az autonomiai kongresszus tanácskozásait tartotta, a kongresszuson két párt volt.

Az egyikről azt mondták, nem tudom, alaposan-e, vagy alaptalanul, hogy az jobban ismerte a kormánynak intencziőit, mint a másik párt, t. i. az ellenzék, a melyhez magam is tartoztam.

Az u. n. kormánypártnak akkor feje és vezére volt Apponyi Albert t. képviselőtársam. Hosszu és behatható tanácskozás után megalkották a szervezetet, a melynek megalkotásánál azok voltak a főirányelvek, a melyeket ma a t. miniszter ur is szives volt megjelölni: először is ő Felségének legfőbb kegyuri joga, másodszor a katholikus egyháznak hierarchikus szervezete és harmadszor bizonyos országos törvények, melyeket az autonomia kedveért semmi esetre sem szabad megváltoztatni. Szeretném látni azt a tudós embert, azt a jogászt, a ki, ha kijelölik neki azt utat, hogy ezen három pont között haladjon, képes legyen a katholikus autonomiát megcsinálni ugy, hogy annak valami tartalma és jelentősége legyen. Semmi sem lesz belőle, fogunk kapni aranyos, diszes keretet, de semmi sem lesz abban a keretben, még a legutolsó kontár művész képe sem. Azt mondják, hogy a katholikus autonomia vezesse maga az iskoláit, ha pedig a katholikus autonomia akármilyen csekély befolyást akar iskoláira, akkor azt mondják, hogy ennek ellentáll az 1883 : XXX. t.-czikk a középiskolákról és hogy ezen törvényczikket nem lehet megváltoztatni.

Rakovszky István: Sőt azt mondták, hogy még a többi felekezetekre nézve is szükebb körre kell szoritani.

Csernoch János: Ha igaz és őszinte ez, és nekem nincsen jogom kételkedni egy párt őszinteségében sem, mert akkor én azt a pártot sérteném, azt pedig nem akarom, ha tehát igaz és őszinte az a kijelentése minden pártnak, hogy óhajtja és kivánja a katholikus autonomiát, ha pedig a katholikusok azt mondják, hogy azt nem vagyunk képesek megcsinálni máskép, csak ugy, ha valamit változtatnak ezen törvényeken, akkor meg vagyok győződve, hogy minden párt, abból az őszinteségből és igazságérzetből kifolyólag, melylyel ezen szent ügyet a programmjába felvette, készségesen fog belemenni, mindenesetre az ország érdekeinek szemmeltartásával, ezen törvény megváltoztatásába.

Molnár János: Ezt már nem helyeslik.

Barta Ödön: Majd, ha elő lesz terjesztve a javaslat, akkor megmondjuk, hogy helyeseljük-e, vagy nem, mert csak komoly dolgokat helyeselhetünk, de vaktában semmit.

Molnár János: Néma csend mindenütt!

Csernoch János: Mikor a katholikus autonomikus kongresszus tárgyalásait tartotta, akkor ugy titokban, kézről-kézre adatott bizonyos emlékirat. Ezen emlékiratról azt mondották, hogy ez képezi az akkori kormány álláspontját és nézetét az autonomia kérdésében. Szerzőjének a volt kultuszminisztert mondották. Ha ez a memorandum egyszer napfényre fog kerülni, akkor méltóztatnak majd látni, miért lehetetlen Magyarországon a katholikus autonomiát megcsinálni. Egyszerűen azért, mert a hatholikusok semmiféle jogot kapni nem tudnak. Már pedig az olyan autonomia, hogy folytonosan izgassuk a népet választásokkal és mikor arra kerül a sor, hogy ennek a népnek a kezébe valami jogot adjunk, jogot adni nem tudunk: az ilyen autonomia rosszabb, mint semmiféle autonomia. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Mikor a katholikus autonomia ügye tanulmányozás alatt van, a t. kultuszminiszter ur javaslata, a mely a népiskolákra vonatkozik, megint oly intézkedéseket fog magában foglalni, a melyek ellenkeznek a kongresszus által elfogadott elaborátummal. Ebből pedig az következik, hogy mire tárgyalás alá kerül ismét a katholikus autonomia, addig megalkottatik az uj népiskolai törvény és ismét kevesebb lesz a jog, a mely az autonomiára ruházandó volna.

A második kérdés, a melyet a t. kultuszminiszter ur szives volt felemliteni, a katholikus lelkészek kongrua-ügye. Ennek rendezése nem kizárólag tőle függ és ép azért készséggel elismerem, hogy egész helyes volt az a nyilatko-

zat, a melyet ő ebből a szempontból tett. De azért a katholikus lelkészeket fokozottabb mértékben is lehet segiteni és nem kell csak azokat segiteni, a kiknek jó politikai bizonyitványuk van; mert voltak rá esetek, hogy az ellenzékiek e miatt nem részesültek segélyben. *(Zaj a baloldalon és felkiáltások: Megvonták tőlük a segélyt, mert ellenzékiek voltak! Szolgabirák adják a bizonyitványt róluk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Csernoch János: Azt kivánjuk, hogy az érdem és a valódi szükség vétessék tekintetbe, nem pedig valakinek politikai nézete, akár ezen, akár más politikai párthoz tartozzék.

Rakovszky István: Pánszlávok kaptak segitséget, mert a kormányra szavaztak és az ellenzékre ráfogták, hogy pánszláv. Neveket tudnék mondani. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon és a néppárton.)*

Csernoch János: Vallási kérdésekkel és különösen az egyházpolitikai törvényeknek, a polgárok vallásélétére való befolyásával nem akarok ez alkalommal foglalkozni. Megtette ezt az általános vita keretén belül pártunk egyik tagja. Ez alkalommal én csak arra kivánok rámutatni, hogy a statisztikai kimutatások szerint ijesztő mértékben szaporodnak a házassági elválások és azért azt hiszem, kár volt a házassági intézmény erős kötelékeit megbolygatni, mert ez legjobban fogja magát később megboszulni az államon. Emlékszünk mindnyájan Horatius hires mondására, hogy Róma romlásának és bukásának egyik fő oka az volt, hogy tönkretették a házasság intézményét.

A mi a közoktatásügyet illeti, igen szivesen vettem tudomásul ma is a t. miniszter ur szájából, hogy ő az egyházakkal karöltve akar eljárni a nemzet művelődésügyének előmozditásában és intézésében, és hogy ő nem akarja feltétlenül és agressziv módon a felekezeti iskolák államositását. Ilyen kijelentést tett a kultuszminiszter elődje is, ilyen kijelentéseket tett ő máskor is és tett maga a miniszterelnök is. Midőn itt a házban szóbahozatott a népoktatási törvénynek reformjára vonatkozó előadói javaslat és azt egy szónok megtámadta, azt mondván, hogy neki nem kell, mert nincsen benne az államositás, akkor a t. miniszterelnök ur kijelentette, hogy a mostani kormány programmjába bele se férne egy olyan törvényjavaslat, a mely a felekezeti iskolát ebben az országban eltörli. Ezen kijelentések mellett vannak a t. kormánynak egyéb kijelentései is, melyekben azt is mondja, hogy nem akarja az iskolákat államositani, mert elismeri azt az üdvös versenyt, a melyet a felekezetek a népiskolák terén gyakorolnak, megbecsüli azt az áldozatkészséget, a melyet a felekezetek az iskolák fentartása ügyében mutatnak, de azt is mondja, hogy ez idő szerint jogilag majdnem lehetetlen az iskolákat államositani és hogy még különféle okok állják ennek utját. Mind e mellék-kijelentéseknek daczára, a melyek azokat a kormánynyilatkozatokat nagyon is az opportunizmus szinvonalára sülyesztik, még sem akarok kételkedni a t. kormány és egyes tagjai nyilatkozatainak őszinteségében. Ugy fogadom el őket, a mint vannak.

És mégis, ha tekintem a kultuszminiszteriumnak, nem mondom, a kultuszminiszter urnak, de a kultuszminiszteriumnak ujabban folytatott eljárását a katholikus és egyéb felekezeti iskolákkal szemben, önkéntelenül is eszembe jutnak az öreg Izsák szavai, hogy a szó ugyan Jákob szava, de a kéz Ezsau keze. *(Igaz! Ugy van! Derültség a baloldalon.)* Az ünnepélyes kijelentések ellenében ujabban egymásután megfosztják a felekezeti iskolákat azoktól a jogoktól, a melyeket az 1868 : XXXVIII. törvényczikk 25. §-a számukra biztosit. A kultuszminiszterium kebelében ujabb időben egy egész helytelen, törvényellenes, az 1868-diki törvényhozás intenciójával ellentétes törvénymagyarázat kapott lábra, a mely egymásután kiforgatja a felekezeti iskolákat jogaikból. *(Zaj a baloldalon.)*

Molnár János: Halász ur csinálja!

Barta Ödön: Éljen Halász! Csak sok olyan halász volna, mint Halász ur. *(Mozgás a baloldalon!)* A magyar tanügy egyik legkiválóbb előharczosa az országban, akár tetszik, akár nem.

Molnár János: Kiváló államositó!

Madarász József: Jól teszi. Ebben is igaza van!

Rakovszky István: Ne dicsérd, ne árts neki azzal, hogy dicséred!

Barta Ödön: Nem árt neki. Megbirja ő ezt! *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak beszéd közben társalogni. Csernoch képviselő urat illeti a szó.

Csernoch János: Nem akarok támadni senkit, nem is tudtam, hogy Halász tanácsos urnak van-e ebben dolga, vagy nincs. Én csak a felekezetek jogait akarom megvédeni a létező törvény értelmében. Az 1868-iki törvényhozás a népnevelés ügyének reformja tekintetében a tanszabadság álláspontjára helyezkedett. Az államnak eddig népiskolái nem voltak. Az iskolák mind felekezetiek voltak; az állam ezen iskolákra, különösen a katholikus iskolákra többkevesebb befolyást gyakorolt, mindenesetre kisebb volt a befolyás, a melyet érvényesithetett az autonom felekezeti iskolákra. Az akkori u. n. nemzeti iskolák oly vallásuak voltak, mint a minő volt az illető község vagy lakóinak többsége. Katholikus városokban tehát voltak katholikus iskolák, protestáns többséggel biró városokban voltak protestáns iskolák. Az 1868-dik törvényczikk nem akart ezekből az iskolákból tabula rasát csinálni. Báró Eötvös József már 1848-ban foglalkozott a népoktatásügy reformjával és be is terjesztett egy javaslatot az akkor először alkotmányos és népképviseleti alapon összehivott országgyülés elé és ezt a javaslatot az ország-

gyülés az akkori időkhöz képest szokatlan hosszu viták után végre el is fogadta. A főrendiház azonban, mielőtt ezen javaslat tárgyalásába belebocsátkozott volna, azt határozta, hogy hivatkozással az előbbi és utolsó rendi országgyülés által hozott XX. törvényczikkre, ennek alapján kérdezze meg a felekezeteket is, hogy ezek is tudjanak a fontos kérdéshez hozzászólani. A közbejött események azonban ezt megakadályozták és ebből a törvényjavaslatból törvény nem lett.

Báró Eötvös Józsefnek azonban 20 évvel később, 1868-ban sikerült népnevelési eszméit megvalósitani. Mindazonáltal nem ugy és nem abban az arányban, a mint ő azt óhajtotta volna, mert kénytelen volt megalkudni az akkori viszonyokkal és tekintetbe venni a százados jogfejlődést és a felekezeteknek szerzett jogait. És kénytelen volt tekintettel lenni azokra az iskolákra is, melyekről előbb volt szerencsém említést tenni, a melyek községek által tartattak ugyan fenn, de mégis felekezeti iskolák voltak. B. Eötvös József e tekintetben igen messzire akart menni. Az ő javaslata az államfelügyelet által korlátolt tanszabadság alapelvén épült fel, biztositván az államnak főfelügyeleti jogát és iskolaalapitási jogát, különben pedig meghagyta ennek birtokában a felekezeteket, sőt ráruházta ezt társulatokra, egyesekre is, természetesen csak akkor, ha a törvényben kikötött feltételeknek megfeleltek. A mi azonban a községeknek a népiskolák ügyében való szereplését illeti, ebben oly messzire ment, hogy ha a törvényhozás az ő javaslatát elfogadja, akkor az addig létezett felekezeti iskoláknak legnagyobb része megszünt volna. B. Eötvös Józsefnek eredeti javaslatában erre vonatkozott a 22. §., a mely igy szólt: »A 19. §. értelmében kivetett adóból és a 20. §. szerint nyert birtokból nyerendő jövedelmet, ugyszintén a 21. §-ban foglalt munkaerőt a község csak községi iskolák fentartására fordithatja és egyedül akkor adhatja egyházi iskolák szükségleteinek fedezésére, ha a község összes lakói egy hitfelekezethez tartoznak.«

Ha ezt a szakaszt 1868-ban ebben az alakban elfogadták volna. akkor a községek által fentartott felekezeti iskoláknak legnagyobb része egyszerűen megszünt volna. Hogy ez meg ne történhessék, a 25-ös bizottság, a melynek a törvényjavaslat ki volt adva, meghallgatván az összes érdekelteket, tehát a felekezeteket is és tekintetbe vevén az iskoláiknak történeti multját és jogát, oly szövegezését fogadta el ennek a szakasznak, a mely egyrészt biztositotta az államnak, másrészt a községeknek és a felekezeteknek jogait is. És ez, t. ház, a mostani 1868 : XXXVIII. t.-cz. 25. §-a. S miután ez a szakasz az, a mely körül a felekezeteknek mostani sérelme forog, kénytelen leszek azt teljes szövegében felolvasni. Mit mond e szakasz? Azt mondja: »Általában nem tekintetnek ezentul felekezeti iskoláknak azon tanintézetek, a melyek községi vagyonból és jövedelmekből a község összes tagjai által felekezeti különbség nélkül tartatnak fenn. Azon már fennálló hitfelekezeti iskolákra nézve mindazonáltal, a melyek eddigelé a község vagyonából és jövedelmeiből tartattak fenn, szabadságában áll az illető községeknek az eddigi gyakorlatot továbbra is fentartani, de ily esetben a segélyezés a különböző hitfelekezeti iskolák közt igazságos arányban osztandó meg és egy hitfelekezet iskolájától sem vonathatik meg, mig a többi hitfelekezetek iskolái irányában is meg nem szüntettetik.«

Mi foglaltatik ebben a szakaszban? Ebben a szakaszban háromféle intézkedés foglaltatik: először is, hogy az 1868 után felekezeti különbség nélkül községi vagyonból ujonnan felállitott iskolák a törvény intencziói szerint községieknek tekintetnek; másodszor, hogy oly helyeken, a hol 1868-ig felekezeti iskolát tartott fenn az illető község, a községnek jogában és szabadságában áll ezt a gyakorlatot a jövőre is fentartani, és harmadszor, ha vannak ott más felekezeti iskolák is, akkor köteles a község a többi felekezeteknek is aránylagos segélyt adni iskoláik fentartására.

Rakovszky István: Tiszta dolog!

Csernoch János: Már most mindenki, a ki a tanügygyel foglalkozik és elsősorban maga a kultuszminiszterium több mint 30 év óta igy értette és magyarázta ezt a törvényt, hogy az iskolafentartás jogához és kötelességéhez egyuttal az iskolafejlesztés joga és kötelessége is tartozik, vagyis hogy ha abban az iskolában, a mely 1868-ig fennállott, szükség van egy uj tanteremre, akkor a községnek joga van ezt a termet felépiteni; ha szükség van egy uj tanitói állomás szervezésére, akkor a tanitói állomást szervezheti.

De hogy a 68-iki törvény azt akarta volna, hogy ezek az iskolák, a melyeket akkor talált, ugyszólván megkövesedve, petrifikálva megmaradjanak azontúl is abban az állapotban, a melyben őket találták, ily abszurd és lehetetlen dolgot a 68-iki bölcs törvényhozás nem akarhatott. Ha ezt akarta volna, akkor ezeket az iskolákat nem az 1868:XXXVIII. t.-cz. keretébe kellett volna besoroznia, hanem az országos műemlékek sorozatába, *(Élénk derültség balfelől.)* hogy ezek között tartsák fenn majdan ép ugy, mint Vajda-Hunyad várát, mert ezek nemzeti szempontból oly fontos épületek és fontos alkotások, hogy azokat mindig ugyanazon állapotban kell fentartani. *(Élénk derültség balfelől.)*

Ennek az egyedüli helyes és törvényes állapotnak fentartója volt a kormány csak néhány év előtti időig. Tudnék hivatkozni sok mindenféle rendeletre és döntésre a multból, de nem akarok sokáig ezzel ma foglalkozni; csak egyet idézek, és pedig 1888-ból, a melyben a belügyminiszter a kultuszminiszteriummal egyetértőleg

12.945. szám alatt kimondotta: »Ha valamely felekezeti iskola fentartója politikai község, akkor az iskolaépités költségei a község összes lakosaira az állami egyenes adó arányában vetendők ki.«

Hogy e tekintetben nem uralkodhatott nézeteltérés az országban, sőt magában a törvényhozási teremben sem, arra nézve hivatkozhatom a közigazgatási biróságról szóló 1896 : XXVI. t.-czikkre, a hol ugy a kormány, mint az országgyülés összeszedvén a vitás ügyeket, a melyek egyes közigazgatási törvények keretén belül keletkezhetnek, azok elbirálására a legfőbb közigazgatási biróságot szervezte. Ha ebben a fontos kérdésben valamely nézeteltérés lett volna, akkor a kormány mindenesetre beletette volna, hogy az ő döntésétől a közigazgatási birósághoz lehet felfolyamodni. De ez nincs bent és ez a negativ eredmény bizonyiték előttem arra nézve, hogy eddig e tekintetben nem is volt semmiféle nézeteltérés. De többet mondok. A törvényhozás egyenesen foglalkozott is ezzel a 25 §-szal, de csak az utolsó pontot tette be a legfőbb közigazgatási bizottság elé terjesztendő tárgyak közé, t. i. azt az esetet, midőn a község kiutalja a különféle felekezeteknek a segélyeket, és ha valamely felekezet sértve érzi magát az arány által, akkor joga van a kultuszminiszter döntésétől a közigazgatási birósághoz felfolyamodni. Mit bizonyit ez? Jogászok ülnek itt, feltehetem a kérdést. Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. A hol a törvény nem különböztet, nekünk sincs jogunk különbséget csinálni: fenn kell tartani a régi gyakorlatot.

De folytatom, és még inkább be fogom bizonyitani álláspontom helyességét. Az idézett 25-ik §. szerint 1868 óta uj felekezeti iskola községi pénzen nem állitható. Az a kérdés most, mit ért e helyen a törvényhozás az uj iskola alatt. A törvényhozás e helyen nem az épületet érti, hanem az intézményt. Az épületet, a melyben az intézmény helyt foglal, egészen külön veszi. E két fogalom közt »iskolai intézmény« és »iskolaépület«, a törvény szoros megkülönböztetést tesz. Azt mondja: »általában nem tekintetnek ezentul felekezeti iskoláknak azon tanintézetek . . .« Az utána következő pont igy szól: »azon már fennálló hitfelekezeti iskolákról . . .« Tehát világos, hogy a 25-ik §. intézkedései nem szólnak az iskolai épületről, a melyben az iskolai intézmény helyet foglal, hanem szabályozzák az iskolai jogot és utána teszik az épületet, mely az iskolai jognak külső nyilvánulása, vagy hogy ugy fejezzem ki magamat, külső megtestesülése. *(Ugy van! balfelől.)*

Az iskolai épületről a 27-ik és 28-ik §-ok szólnak. A 28-ik §. szerint a népiskolai hatóságok, felekezeti, községi, megyei és kormányközegek egyaránt kötelesek minden hatáskörükhöz tartozó eszközzel odahatni, hogy a már fennálló iskolaépületek is, a mennyiben az előbbi szakaszokban emlitett kellékeknek nem felelnek meg, mind a hitfelekezetek, mind a községek által, mihelyt lehetséges, mindenütt az érintett kellékeknek megfelelően alakittassanak át. Mit mond ez? Azt, hogy az iskolaépületeknek bizonyos kellékekkel kell birniok, a melyekkel ha nem birnak, át kell azokat alakitani, t. i. abba az állapotba kell hozni, a melyet a törvény az iskolafentartóktól megkövetel. S mik ezek a kellékek? A kellékeket felsorolja a törvény 27. §-a a következőkép *(olvassa)*: »Hogy az iskola — nem fogom szóról-szóra idézni, csak a kellékeket sorolom fel — egészséges helyen legyen épitve, hogy száraz, a gyermekek létszámához mért legyen és hogy elegendő számu, tágas, világos és könnyen szellőztethető tantermekkel legyen ellátva«. E két szakaszból minden tárgyilagosan és igazságosan gondolkodó ember nem azt fogja kiolvasni, a mit most a kultuszminiszterium olvas ki belőle, hogy t. i. a községeknek nincs joguk az ő felekezeti iskoláikat községi alapon továbbfejleszteni, hanem azt fogja kiolvasni, hogy az iskolafentartó, legyen az tehát akár község, akár hitfelekezet, akár magános, akár pedig társulat, ha iskolát akar fentartani és fentartatni, akkor el kell azt látnia azokkal a szükséges kellékekkel, a melyeket a törvény felsorol, vagyis neki ezt az iskolát fejlesztenie kell. Ezekben a szakaszokban tehát nemcsak az iskolafentartásnak joga, hanem az iskolafejlesztésnek kötelessége is foglaltatik. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

De ellentmond a kultuszminiszterium mostani magyarázatának a gyakorlata is. Valamely törvényt a dolog természete és rendje szerint legjobban azok értenek meg, a kik azt a törvényt megalkották és a kik annak szerzői voltak. Minél jobban megyek én vissza a mi kultuszminiszteriumaink és minisztereink sorozatán, Wlassicstól kezdve gr. Csáky Albinig, Trefort Agostonig, a mig odajutunk a nagy Eötvös Józsefig, annál jobban meg vagyok győződve arról, hogy ezt a törvényt ők is igy magyarázták, mert a törvény meghozatalának első évében, valamint az utána következő években, sőt, a mint mondtam, 30 éven keresztül e tekintetben semmiféle nézeteltérés nem volt.

De a 25-ös bizottság, a melynek, miként mondám, Eötvös Józsefnek törvényjavaslata kiadatott, nem is akarta lehetetlenné tenni a felekezeti iskolákat. A 25-ös bizottság a ház elé terjesztett jelentésében a következőket mondja ezen iskolákról *(olvassa)*: »A közös iskolákat nem az illető felekezeti iskolák rovására, hanem az előidézendő üdvös verseny által azok javára is óhajtja életbeléptetni, s kötelező módon csak ott javasolja azok felállitását, a hol vagy semmi, vagy a törvényben megszabott kellékeknek megfelelő iskola nincs, s a létező hitfelekezetek ilyenek felállitásához és fentartásához elegendő anyagi eszközökkel nem birnak«. Tehát a 25 ös bizottság, a melynek ez a javaslat ki volt adva, s a mely ezt a szakaszt jelenlegi szövege szerint

szövegezte, nem talált semmiféle indokot arra, hogy a felekezeti iskolák rovására javaslatot tegyen.

De van teljesen elfogulatlan és hiteles tanum is abból az időből és ez nem kisebb ember, mint maga Tisza Kálmán, a későbbi miniszterelnök. Tisza Kálmán, a ki szivén viselte felekezetének érdekeit és helyesen tette . . .

Eötvös Károly: Nem nagyon!

Csernoch János: Én ugy gondolom.

Madarász József: Rosszul gondolja!

Csernoch János: Lehet, hogy tévedek. Tisza Kálmán, midőn ez a törvény itt a házban tárgyaltatott, miután a 25-ös bizottság az ő véleménye és nézete szerint is ezt a paragrafust átdolgozta, a következőket mondotta *(olvassa)*: »Elfogadja a törvényt azért, mert felmentvén a további iskolatartási kötelesség alól azokat, a kik már a törvény kellékeinek megfelelő iskolát, bár felekezetit is, tartanak fenn, lehetővé teszi valósággal, hogy a már létező iskolák fennállhassanak, és nem eredményezi azt, a mit a törvényjavaslat eredeti alakjában eredményezett volna, hogy a létező iskolák megszüntettessenek.«

Ez volt Tisza Kálmán véleménye erről a szakaszról; ő azt tartotta, hogy ha az 1868-iki törvényhozás át nem dolgozza b. Eötvös eredeti javaslatát, illetőleg annak 22. §-át, akkor megszünt volna a községek által fenntartott felekezeti iskola, de miután a 25-ös bizottság átdolgozta, a javaslatot elfogadja, mert látja, hogy ezen iskolák létezése a jövőre is biztosittatott.

De micsoda eredményeket okoz ez az intézkedés a gyakorlatban? Tudok eseteket, a hol ezt már keresztülvitték, és micsoda zavarokra szolgáltatott okot! Van pl. egy iskola, a mely katholikus; két terme katholikus, a harmadik községi. Van két iskolaszék, egy katholikus, meg egy községi; van kétféle fegyelem, kétféle tankönyv, folytonos ellentét a két tanitó közt.

Eötvös Károly: Hol van ez a bolondság?

Csernoch János: Fizetését ugy a felekezeti, mint a községi tanitó magától a községtől kapja.

Eötvös Károly: No ezt a kultuszminiszteriumban tervezték!

Rakovszky István: Ott, három éve!

Csernoch János: Ezt szorgalmazzák egyes tanfelügyelők. A tanfelügyelő azt mondja a községnek: ne tartsatok fenn felekezeti iskolát, hanem épitsetek községit; tagadjátok meg a felekezetektől a hozzájárulási segélyeket és ha felépitettétek és felszereltétek a községi iskolát, adjátok át az államnak, adjátok át, a mit eddig fizettetek a tanitóknak és ezentúl ti minden költségtől megszabadultok.

Természetes dolog, hogy az emberek hajlandók lévén anyagi előnyökben részesülni, az ilyen manőver a legtöbb helyen sikerül. De azt is teszik, hogy már előre felszólitják a tanitókat: folyamodjatok államositásért, hozzám adjátok be a folyamodványt, hogy azon esetre, ha átveszi a felekezeti iskolát, az államnál kapjatok alkalmazást.

Én azt gondolom, hogy a tanfelügyelők nemcsak a kultuszminiszternek, hanem az egész országnak közegei. A tanfelügyelőket az ország fizeti, országos pénzből, nekik nem szabad iskolai politikát üzniök. A tanfelügyelők arra valók, hogy vigyázzanak az iskolára, hogy a törvények és a kultuszminiszterium intézkedései végrehajtatnak-e, de hogy az egyenetlenség, az izgatás üszkét belevigyék a népbe, és fellázitsák egymás ellen a község lakóit, a jegyzőt a plébános ellen, ez nem a tanfelügyelő hivatása. Neki kötelessége ellenőrizni a tanügy menetét, az állami törvények és a kultuszminiszteri rendeletek végrehajtását, és ha valamivel nincsen megelégedve, meg van jelölve a törvényben és a rendeletekben az eljárás további utja, tegyen jelentést felettes hatóságához, de ne folytasson irtó háborut a felekezeti iskolák ellen. *(Zaj.)* Én előre kijelentettem, hogy ez nem a kultuszminiszter urra vonatkozik, mert ezek a rendeletek korábbi keletűek. De mégis kénytelen vagyok egy ilyen rendeletet felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Esztergommegye közigazgatási bizottságához 9067. sz. a. 1903 ból a következő rendelet érkezett — csak a főbb pontjait fogom felolvasni. *(olvassa)*: »1. A hitfelekezet tulajdonát képező telken annak felhasználásával a polgári község részéről történő épitkezés lehetősége egyenesen ki van zárva. 2. A polgári községek a felekezeti iskola fejlesztését még abban az esetben sem eszközölhetik, ha netalán a létező felekezeti iskolának a polgári község volna a fentartója. A mennyiben az iskolafejlesztés felekezeti jelleg mellett szándékoltatik, az csak a hitfelekezet által eszközölhető; ha pedig az uj iskola a polgári község kötelezettségének érvényre emelésével létesül, az csak csupán községi jellegű lehet. 3. Az azon egy valláshoz tartozó községben azonban pedagogiai és adminisztrativ szempontból czélszerűbb, ha az iskolafejlesztés a maival azonos elvek mellett történik.«

Itt t. i., t. ház, fel van véve Eötvösnek megbukott 25-ik §-a, a mely nem is érvényes; annak szellemében kellene az intézkedésnek történni.

Hasonló rendelet lett intézve ugyanezen év április 12-én 2970. sz. a. Bars vármegye közigazgatási bizottságához, és a mint hallottam, azóta már más közigazgatási bizottságokhoz is.

T. ház! Ha arról van szó, hogy a kultusz miniszter ur azt mondja, hogy ő állami iskolákat felállit ott, a hol ezt a népnevelés és az állam érdeke megkivánja, hát állitson iskolákat. De, t. ház, hogy a felekezeti iskolák ellen különféle ürügyek alatt egyes tanfelügyelők harczot folytassanak és felzaklassák az egész községnek és egyes megyéknek a békéjét, azt hiszem, ez nem lehet hivatása egy tanfelügyelőnek, *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* de

nem is méltó eljárás az egy államhoz, mert hiszen az államnak van elegendő pénze, és ha iskolát akar felállitani, állitson fel iskolát a sajátjából, de ne folytasson először irtóháborut az ott fennálló felekezeti iskola ellen.

De, t. ház, feltéve, — bár meg nem engedve, legalább részemről nem — hogy ez a törvény legalább is kétes volna a kultuszminiszterium mostani felfogása szerint, és nem volna nekem igazam, hanem igaza volna a kultuszminiszteriumnak, feltéve, mondom, ezt az esetet, már most szeretném tudni, miért nem lehetséges legalább az, a mi már egészen világos, hogy a község adjon annak a felekezetnek segélyt arra az iskolára? Hiszen ehhez joga van, és mégis azt mondják, hogy ehhez nincs joga.

Kecskeméthy Ferencz: Megsemmisiti a megye!

Csernoch János: Igaza van t. képviselőtársamnak, az ilyen határozatot a megye megsemmisiti.

Trubinyi János: Pozsony vármegye is olyan!

Csernoch János: T. ház! Ha a községnek nincs joga segélyt adni felekezeti iskolára, már most szeretném tudni, hogy minő jogon ad segélyt a község az állami iskolának? Hiszen ez ugyanaz a dolog. Hát az államnak adhat segélyt?

Zsilinszky Mihály államtitkár: A felekezetinek is ad! *(Felkiáltások balfelől: De megsemmisitik a határozatot!)*

Csernoch János: Hiszen, t. ház, a mi költségvetésünk tele van ezen segélyezésekkel. A t. ház szives engedelmével csak néhányat akarok felsorolni, hogy minő segélyeket adnak egyes községek az állami népiskolára. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Beregszász városa közönsége részéről az állami iskola fentartásához évi járulék 400 korona, Szakolcza városa által az ottani állami iskola fentartásához évenkint 6000 korona, Nagyugrócz évenkint 1000 korona, Zólyom évenkint 3120 korona, Hatvan mezőváros 10.000 korona, Zalaegerszeg 10.000 korona, Gyöngyös város 29.000 korona és igy tovább — nem akarom tovább felolvasni, hiszen mindenkinek kezében van a költségvetés, megnézheti.

Biztositom a t. képviselőházat, hogy ha ez nem képezte volna a felekezeti iskoláknak egyik sérelmét, nem hozakodtam volna elő ezzel a kérdéssel, de miután ott élek közöttük és látom, hogyan történik a katholikus iskoláknak államositása, mily nem illő és méltánytalan eszközökkel, azért tartottam szükségesnek ezt a t. ház tudomására hozni. *(Helyeslés balfelől. Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Ujabban egy más, a törvénynyel ellenkező gyakorlat is kezd lábrakapni. Az 1868-iki XXXVIII. törvényczikk körülirja a feltételeket éé kellékeket, a melyeknek betartásával joguk van a felekezeteknek iskolát állitani. A felekezet megtesz mindent, a mi a törvényben foglaltatik, felállitja az iskolát, az illető hatóság kinevezi annak tanárait és akkor a kultuszminiszterium megadja ennek az iskolának a nyilvánossági jogot. Erre a miniszterium jogositva nincs. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs bizony!)* Ezt a jogot megadta már az illető felekezeteknek az 1868-iki törvény; ezt a nyilvánossági jog szerzését Ausztriától tanulták el, ott divik az a szokás, hogy nyilvánossági jogot kell kérni és a kultuszminiszterium fel van jogositva minden egyes esetben a dolgot megvizsgáltatni és megadni a nyilvánossági jogot. Nálunk azonban a felekezet maga állitja fel az iskolát, felruházza nyilvánossági joggal, de ha az az iskola nem felel meg a törvény követelményeinek, akkor igenis joga van a miniszteriumnak intézkedni.

T. ház! Hogy nekem ebben a kérdésben igazam van, erre nézve bátor leszek ismét hivatkozni egy tekintélyre, Tisza Kálmánnak szavaira, a melyekkel ő 1868-ban ennek a törvényczikknek elfogadását indokolta. Azt mondta ugyanis Tisza Kálmán *(olvassa)*: »E törvény megfelel a tanszabadságnak is; megfelel annyiban, a mennyiben az engedélyezési rendszer helyett ezen törvényjavaslat, ugy a mint van, meghatározván a feltételeket, melyek mellett iskolát állitani lehet, azoknak felállithatását többé semmifélétől függővé nem teszi.«

Tisza Kálmán akkor maga is igy magyarázta a törvényt, hogy többé semmiféle iskolanyitási engedélyre szükség nincs.

Van még egy másik eszköz a t. kultuszminiszter ur kezében, a mely által, ha oly tanfelügyelőnek információja alapján hozza határozatait, aki talán egy kis ellenséges indulattal viseltetik a felekezeti iskolákkal szemben, akkor a kultuszminiszternek hatalmában van az összes felekezeti iskolákat beszüntetni és akkor nem is szükséges, hogy a t. túloldalnak egyik-másik tagja kivánja az iskolák államositását...

Madarász József: Annál jobb lesz!

Csernoch János: Nem lesz jobb!

Madarász József: Dehogy nem!

Csernoch János: Majd mindjárt ki fogom mutatni, hogy nem jobb! A t. miniszter ur megteheti saját hatáskörében, ha tetszik, hogy beszünteti a felekezeti iskolát. Az 1893:XXVI. t.-czikk 12. §-a következőleg intézkedik: »Oly községekben, melyekben több felekezet tart fenn népiskolát és azoknak mindegyike igénybe veszi az állami segélyt, ugyszintén ott, a hol bár csak egy községi vagy felekezeti iskola szorul segélyre, de fontos állami érdekek azt megkivánják, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a törvényhatósági közigazgatási bizottság meghallgatása után a 9. §. értelmében kért állami segély helyett a községi vagy felekezeti iskola megszüntetésével állami iskolát állithat fel.« Én meg vagyok róla győződve, hogy a t. miniszter urnak jóakaratán nem fog mulni, hogy akármicsoda jó felekezeti iskolát beszün-

tessen, hanem mégis az ő mérlegelésére van bizva az egész ügynek az elbirálása. És ki után indul a kultuszminiszter ur? Indul a tanfelügyelő jelentése után. És ha ez a tanfelügyelő esetleg a felekezeti iskolákkal szemben elfogult ember, ennek a szakasznak segitségével kiforgathatja az összes felekezeteket iskolájukból, mert egyenesen a kultuszminiszter ur jóakaratára van bizva, mert: lex in codice, habet in judice.

Kérek egy kis szünetet.

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Csernoch János képviselő ur folytatni fogja beszédét.

Csernoch János: T. ház! A népiskolákról szóló fejtegetéseimhez még egy kis észrevételt óhajtok csatolni. A felekezeti népiskolákról némely tekintetben bizonyos előitéletek uralkodnak, mintha azokat a népiskolákat képtelenek tartanák azon feladatok megvalósitására, a miket manap az állam a népiskolától követel. A jól vezetett felekezeti népiskola épugy tudja megvalósitani mindazt, a mit ugy a magyar nyelv terjesztése, mint az ismeretek elsajátitása terén tőle kivánnak.

Eötvös Károly: Nem is kell mind megvalósitani! Hát miért kell a közegészségtan és a geografia az elemi iskolában?

Csernoch János: Erre vonatkozólag bátor leszek a legujabb időből csak egy, teljesen elfogulatlan bizonyitványt felolvasni oly tanfelügyelő részéről, a ki a felekezeti iskoláknak nem ellensége, hanem tárgyilagos szemlélője. A »Nyugatmagyarországi Hiradó« Pozsonyban megjelenő liberális lap irja a következőket: »Plachy Bertalan kir. tanácsos hivatalos jelentése szerint a pozsonyi kir. tanfelügyelőség május havában 8 pozsonyi iskolát látogatott meg, a terézvárosi fiu- és ugyanottani leányiskolát, a domtéri elemi iskolát, a Csákytéri fiuiskolát, a Notre-Dame-apáczák polgári leányiskoláját és az Orsolya-nővérek polgári leányiskoláját. A jelentés a legnagyobbfoku dicséret hangján szól valamennyi intézet magas szinvonaláról és azokról a meglepő eredményekről, a melyeket különösen a magyar nyelv tanitása terén tüntettek fel«.

Pozsonyban, t. ház, sem állami, sem községi népiskolák nincsenek; ott van a katholikusoknak saját, a protestánsoknak, evangélikusoknak saját felekezeti iskolája és ezekre az iskolákra vonatkozik egy elfogulatlan tanfelügyelő itélete, a ki közelről szemléli azok működését és fényes bizonyitványt állit ki azok számára.

Áttérek röviden a tanitók fizetésére. *(Halljuk! Halljuk!)* E tekintetben óhajtandó volna, hogy a tanitók fizetései között semmiféle különbség ne tétessék. Az a tanitó, ki a felekezeti iskolánál van alkalmazva, oly képesitéssel bir, mint az állami tanitó és oly feladatot kell teljesitenie, mint az állami tanitónak. Nincs tehát semmi által indokolva az, hogy annak a felekezeti tanitónak kevesebb legyen a fizetése, mint az állami tanitónak. Én a fizetés tekintetében egyformaságot hoznék be az összes tanitók között és ott tennék csak valami eltérést és kivételt személyi pótlék vagy jutalom czimén, a hol az a tanitó nem magyarajku lakosok között működik, igy sokkal nehezebb lévén a feladata, mint annak, a ki tisztán magyar községben van alkalmazva, mert ennek a tanitónak kötelességévé van téve az is, hogy az idegenajku nemzedéket a többi tantárgyak mellett a magyar nyelv ismeretére megtanitsa. Ez a tanitó tenne csak kivételt, a többi egyformán lenne dijazva. Ez a megkülönböztetés, a mely jelenleg van a tanitók fizetésében, a tanitói kart két osztályra osztja. Az állami tanitó már az által, hogy nagyobb fizetést kap, mint a felekezeti tanitó, feljebbvalónak tartja magát nála, s azonkivül más feladatok megoldására is kiküldöttnek, mint a felekezeti tanitó.

Ez az egyik oka azoknak a surlódásoknak, a melyek sok községben fennállanak az állami és a felekezeti tanitók és a hatóságok között.

De még bátor vagyok néhány szóval megemlékezni az egyes tanitók közt itt-ott mutatkozó, hogy ugy fejezzem ki magam, kihivó magaviseletről és az alárendeltség hiányáról. Midőn a kultuszminiszter ur közhirré tette az ő előadói javaslatát és annak tárgyalására az ország minden vidékéről szakférfiakat hivott meg, akkor ez egyes tanitók között óriási felháborodást okozott és azt mondották, hogy nem is mennek a gyülésre, a küldöttjük sem mehet oda, mert nincsenek elég számban meghiva. Akkor a kultuszminiszter ur igen erélyesen állott ellen ennek a, hogy ugyfejezzem ki magam, hivalkodásnak és lehetővé tette, hogy az idei országos tanitói nagygyülés sokkal nyugodtabban folyt le, mint máskor. Nem akarom én, hogy a tanitó önérzetéről mondjon le, de sőt meg is kivánjuk tőle, hogy önérzetes legyen, hogy ifjuságunkat önérzetes polgárokká nevelje, de megint az olyan példa, a milyent egyes tanitók adnak, képes megrontani az ifjuságot, mert a tanitó nemcsak tanit, hanem egyuttal nevel is és ha a növendék a tanitónál látja a rossz példát, akkor az ifjuság is könnyen tévutra juthat.

Nem akarom a t. ház figyelmét felhivni azokra a nagy harczokra, a melyek legutóbb lefolytak Bécsben, a hol a tanitók nagy része a szocziáldemokráczia karjaiba vetette magát és ott terjesztette a társadalom- és államfelforgató tanokat és a hol a hatóságok egész erélyére volt szükség, hogy ez az agitáczió megszünjék.

A kultuszminiszter ur röviden nyilatkozott arról, hogy ő a polgári iskolát reformálni szándékozik. Igen helyesen teszi, mert összes tanintézeteink közül egyik sem szorul annyira a reformra, mint a polgári iskola. A polgári iskola mai nap nem egyéb, mint levezető csa-

tornája a gyengébb elemeknek, a melyeket elvezet a gimnáziumoktól, a reáliskoláktól, néha a kereskedelmi iskoláktól is, de valóságos czélját és hivatását, a melyre az 1868. évi törvényhozás rendelte, a polgári iskola mai nap el nem éri. Ha nézzük a polgári iskolák statisztikai kimutatásait, 92 polgári fiuiskolának volt mindössze 4722 tanulója; ezekből 364 folytatta tovább a polgári iskolát, tanitóképezdékbe mentek 706-an, iparos lett 257-ből, kereskedői pályára ment 179, kishivatalnoknak 435. Kérdezem: micsoda kishivatalnok az, a ki a polgári iskola négy osztályát végezte el? Az nem lehet más, mint az iróasztal örökös rabszolgája, dijnok, a ki megkeresi nagynehezen naponkint a 2 koronát, később családot alapit, gyarapitja a szellemi proletáriátust és soha életében állásával megelégedve nem lesz. T. ház! Ezen okvetlenül kell segiteni. Vagy el kell törölni a polgári iskolát, vagy reformálni kell, de ugy reformálni, hogy ne szaporitsa azt a szellemi proletáriátust, a melytől ma már Magyarország ugy sem tud szabadulni és a mely ijesztő mérvben napról-napra szaporodik.

Egy érdemük van a polgári fiuiskoláknak nemzetiségi vidékeken: hogy megtanitják az ifjuságot a magyar nyelvre; hanem különben ezek a fiuk nem tudnak többé boldogulni és nem tudják iskoláikat folytatni. Azt azonban, a mit a t. kultuszminiszter ur kontemplált, hogy t. i. a polgári iskoláknak is megadassék az önkéntesi jog, elhibázott dolognak tartanám, mert el van most ismerve Európaszerte a pedagogusok között az, hogy az önkéntesség az, a mely a tehetségtelen, vergődő és tanulásra nem képes ifjuságot arra birja, hogy elvégezze az iskolákat addig, a mig az önkéntességi jogot meg nem szerzi magának, mert nem akar három évig teljesiteni katonai szolgálatot, hanem meg akarja magának szerezni az egy évi katonai szolgálat előnyeit, a mi ismét csak szaporitani fogja a szellemi proletariátus számát, a melytől pedig nekünk minden áron szabadulnunk kell.

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Most a kereskedelmi iskolákba mennek, hogy önkéntesi jogra tehessenek szert!

Eötvös Károly: Szóval elromlik nálunk minden!

Csernoch János: Néhány szóval bátor vagyok még megemlékezni a mi gimnáziumainkról. Ha megnézzük az állami költségvetést, akkor azt látjuk, hogy a mi gimnáziumaink ijesztő módon szaporodnak. Minden nagyobb vidéki városnak, különösen pedig megyei központnak az a törekvése, hogy ha eddig nem volt, ezentúl legyen gimnáziuma. Deputációkkal járnak a kultuszminiszter urhoz, szereznek maguknak mindenféle pártfogókat, s egymásután állittatnak fel a gimnáziumok. Ez a gimnáziumfelállitás és gimnáziumfejlesztés a mostani költségvetés szerint 228.000 koronával szaporitja kiadásainkat, s ezek a kiadások folytonosan fognak emelkedni, mert az egyszer megkezdett gimnáziumot fejleszteni kell, mindig uj osztályokat kell nyitni, mindig több tanerőt kell alkalmazni, mindig nagyobbak lesznek a dologi kiadások, sőt idővel uj épületeket is kell emelni. Ez ebben a mértékben tovább nem mehet.

A statisztikai kimutatás szerint az 1902-ik év végén volt a gimnáziumoknak 54·473 fiuhallgatója. Ez olyan nagy szám, a mely nem áll arányban Magyarország lakosságának számával. De a folytonos gimnáziumszaporitás, különösen a vidéken, még azzal a hátránynyal is jár, hogy az ujonnan keletkező gimnáziumok rendesen elnézőbbek szoktak lenni tanitványaikkal szemben, nem veszik olyan szigoruan a vizsgát, nem veszik olyan szigoruan az osztályozási jegyeket, hogy odacsalogassák az ifjuságot és hogy az ifjuság az ő intézetüket el ne hagyja. Ez természetesen kárára van a tanügynek, mert ismét nagy mértékben szaporitja a szellemi proletáriátust, a melyből ugy is már elég van Magyarországon. Az én nézetem szerint uj gimnáziumokat csak is a legeslegsürgősebb esetekben kellene felállitani, s a gimnáziumokban, különösen azok alsóbb osztályaiban, alaposan meg kellene rostálni azt az ifjuságot, a mely, mielőtt felkerülne a felsőbb gimnáziumba, még más pályákon kereshet magának boldogulást, de midőn már elvégezte a négy gimnáziumot és bizonyos mértékben már beleszagolt a tanulásba és hozzászagolt az uri élethez, akkor már azután az életben nem képes megállani helyét.

A miniszterelnök ur, de a t. kormány tagjai által is hangoztatott takarékossági elv is megkivánja, hogy ne szaporitsuk szertelenül ezeket az iskolákat, mert ezen szertelenül való szaporitás által szaporittatik egyszersmind a proletáriátus is.

A mi az egyetemet illeti, Veres József igen t. képviselőtársam elmondta az ott divó vizsgarendszer következtében előforduló szomoru eredményeket. Mindenesetre valami fontos oknak kell lennie, a mely nagyon is kihivja a t. kultuszminiszter ur figyelmét, hogy ezekkel az állapotokkal foglalkozzék. Ha az általa emlitett jogi oktatás és vizsgálat reformja életbe fog lépni, az mindenesetre sokat fog a dolgon segiteni; de azt hiszem, megfontolás tárgyává kellene tenni azt is, vajjon nem kellene-e államositani a vizsgadijakat is, *(Élénk helyeslés balfelől.)* a mint államositva vannak a leczkepénzek, mert azt hiszem, hogy ezen az uton is sokat lehetne a dolgon segiteni. *(Helyeslés balfelől.)*

A kultuszminiszter urnak figyelmét ki kellene még terjesztenie általában az egyetemen divó tanitásra is. Én nem akarom, hogy megszoritsa az ugynevezett tanszabadságot. De, t. ház, azt méltóztatnak mindnyájan tudni, hogy Németországban hogyan keletkezett a szocziálizmus. Ott az elsők voltak az ugynevezett »Katheder-Socialisten«; ők tanitották és aprópénzre váltották a szocziálizmus tanait, az egyetemi

hallgatók nagy része pedig azokat magáévá téve, kiment az országba és terjesztette azt az egész országban. És tudjuk azt, hogy nálunk az egyetemi ifjuság tekintélyes része ma már a szocziálizmusnak hódol.

Eötvös Károly: Az nem lehet!

B. Kaas Ivor: Pedig ugy van! Egész rendszeres párt van!

Csernoch János: A t. miniszter urnak módot kellene keresni arra, hogy ez a ragály tovább ne terjedjen, mert ugyis kopogtat a ma fennálló állami és társadalmi rend kapuján a szocziálizmus; ha pedig az egyetemekről fog segédcsapatokat és vezéreket kapni, czélját sokkal könnyebben fogja elérni a jövőben.

T. ház! Még néhány szót akarok szentelni a leánynevelésnek. *(Halljuk! Halljuk!)* Budapesten van közel 600 leánygimnazista. Ha ezekhez hozzáveszszük az országban lévő leánygimnazista tanulókat, akkor vannak körülbelül 800-an. Feltéve már most, hogy ezeknek egy része meg fog elégedni az érettségi bizonyitvánnyal és nem akarja tovább folytatni tanulmányait, mégis egy jókora része lesz, a mely tanulmányait az egyetemen akarja folytatni. Már most, t. ház, kérdés, mit fog az állam ezekkel a leányokkal csinálni? Hol fognak ezeknek a leányoknak a sok meglévő férfi-proletariátus mellett alkalmazást adni?

T. ház! Leánynevelésünk általában igen gyakorlatiatlan. A kereskedelmi miniszter ur által kidolgozott és a ház tagjai között szétosztatott memorandumban az iparfejlesztésnél például az van mondva, hogy Magyarországból évenként 80.000 métermázsa keztyűt visznek ki megvarrni a külföldre; tehát Magyarországon ilyen nagy a hiány varrólányokban, ez a munka nekik nem tetszik. A munkaközvetitő-intézet minden kimutatásában ott szerepel, hogy keresnek ennyi meg ennyi varrónőt, ennyi meg ennyi vasalónőt. Mért van ez? Azért, mert a leánynevelés nálunk nem gyakorlati irányu. Minden leány csak tanitónői vagy egyéb diploma után törekszik, nem törődve azután azzal, hogy adhat-e az állam, adhatnak-e a felekezetek annyi tanitónőnek vagy más képesitéssel biró nőnek alkalmazást. Később azután mégis valamikép férjhez mennek valami szerény állásu hivatalnokhoz, de nem értvén semmit a háztartáshoz, nem tudnak a fizetésükből megélni. A t. kultuszminiszter ur talán megfontolás tárgyává tehetné azt, hogy nem kellene-e valami gazdasági gyakorlati tanitóképző intézetet létesiteni, hogy ezek a leányok ott ne csak teoretikus tárgyakra tanittassanak. Hiszen tudom, most is tanulnak gazdaságtant stb., hanem ha tisztán gazdasági leánynevelő tanintézetekben neveltetnének fel, később férjhez mennének és szerzett ismereteiket érvényesitenék ugy a család körében, mint a családon kivül is.

T. ház! A zöldfa-utczai leánygimnáziumban a legutóbbi esztendőben 367 tanuló volt. Ezek közül 70-en jelesen vizsgáztak és szekundát egyetlenegy sem kapott. Én tudom, hogy gimnáziális tanulmányokra csakis a jobb tehetségű leányok mennek; ez kétséget nem szenved, és a mellett roppant szorgalmasak, ugy, hogy szorgalmuk által igen sokszor megszégyenitik a férfiakat. Ennek daczára is a tanitás szerfelett meg van könnyitve. A latin nyelv, a melyre vonatkozólag megjegyzem egy előbbi közbeszólásra, hogy én szükségesnek tartom a latin nyelv tanitását már csak azért is, hogy — mint a németek mondják — megnyerje az ember az u. n. sprachlich-logische Bildungot, ugy nevezi a német, hogy fegyelmezetté teszi az észt.

Eötvös Károly: De hagyjuk ki a német nyelvet!

Csernoch János: A latin nyelvet sokkal enyhébben veszik, mint a főgimnáziumokban, a görög nyelvet pedig egyáltalában nem tanitják; a természettanból kihagyják a mathematikai részleteket, s ennek daczára az érettségi bizonyitvány mégis csak ugy képesiti őket az egyetemi pályára, mint képesiti a fiukat. Ha tehát a leánygimnáziumot végzetteknek megvan az a joguk, hogy elvégezvén a gimnáziumot, egyetemre is járhassanak, tétessék kötelességükké az is, hogy alávessék magukat azoknak a tanulási feltételeknek, melyek kötelezők a fiukra, vagyis a tantárgyak tanulásában könnyités ne nyujtassék. *(Helyeslés balfelől.)* Igy sokan vissza fognak terelődni oda, a hova hivatásuknál fogva tartoznak: a család körébe, hogy az országnak jó anyái és nevelőnői legyenek.

Nem akarom tovább igénybe venni a t. ház figyelmét és még csak néhány szóval akarom felemliteni az 1848 : XX. t.-czikkre vonatkozó nézeteimet. Egyszer már, 1902-ben, elmondottam, hogyan értelmezem az 1848 : XX. törvényczikket. Vettem magamnak azt a fáradságot, hogy átolvastam az akkori törvényhozásnak összes naplóit. Az a törvény oly hirtelen és oly gyorsan hozatott meg, hogy a felett semmiféle vita az alsótáblán nem volt. Midőn azonban a törvény a főrendi táblához került, akkor Szczitovszky akkori pécsi püspök, Ocskay kassai püspök, Fogarassy czimzetes püspök és gr. Cziráky János kérdést intéztek először a főrendiházhoz, később az alsó táblához, hogy ez a törvény nem fogja e valamikép sérteni a katholikusoknak jogait? A főrendiházban gr. Teleki és a nagynevű Vay Miklós teljesen megnyugtatták a katholikus részről felszólaltakat és azt mondták, hogy, ha ez bármiképen sértené a katholikusokat és zavarná a felekezetek közti békét, ők ezt a törvényt nem is szavaznák meg, ellenkezőleg; ez a törvény arra van hivatva, hogy az ország felekezeteinek békés nyugalmát és együttélését biztositsa. Mikor leküldték a törvényt ismét az alsótáblához, ott ujra ugyanezek a nyilatkozatok tétettek, hogy a katholikusoknak ettől a törvénytől semmi tekintetben sem kell félniök és az alsótábla ismét

egyhangulag megszavazta a törvényt és csak azután, bizonyos tiltakozások után, a melyeket különösen gr. Cziráky János tett, szavazta meg a főrendiház is.

Meg kell jegyezni, hogy ezen törvény egy része végre van hajtva, a másik része pedig végrehajtás alatt van.

Eötvös Károly: Sok része van végrehajtva!

Csernoch János: Mindjárt rátérek. Végre van hajtva a törvénynek az az intézkedése, a mely a vallások viszonosságára és egyenjogúságára vonatkozik. Lehetnek kisebb eltérések itt-ott a közéletben, a melyeket sohasem lehet letörölni ennek az országnak színéről, mert teljes lehetetlenség valamely törvényt minden egyes nüanszában ugy végrehajtani, hogy azzal mindenki meg legyen elégedve, de nagyjában végre van hajtva, mert nálunk minden bevett vallásfelekezetü ember elérheti az állam legnagyobb méltóságát és részesülhet az állam által nyujtott minden előnyben.

E törvény másik része végrehajtás alatt van. Ezt a végrehajtást én ugy fogom fel, a mint azt Tisza Kálmán már 1868-ban sürgette, hogy t. i. az államnak kötelessége segiteni a felekezeti iskolákat. Az állam — elég későn, elismerem — először az 1883:XXX. t.-cz.-ben, később az 1896:XXVI. t.-cz.-ben, majd 1898-ban a felekezeti lelkészek kongruájáról szóló törvényben rálépett a végrehajtás terére. Miután pedig ez nem volt még elegendő a felekezeteknek, a melyek legjobban érzik azt, hogy mi nyomja őket és hol van a deficzit, összeültek tanácskozásra mindkét országos protestáns egyházak előljárói; megállapitották memorandumaikban szükségleteiket és azokat a kormány elé terjesztették. A kormány erre kijelentette, hogy kész ezen szükségleteket kielégiteni.

1848-ban egészen más volt a helyzet, mint a minő ma. 1848-ban és az előző években, a mint azt már előbb kifejtettem, az államnak nem voltak iskolái. Akkor a felekezetek egyenesen állami feladatot is teljesitettek, tehát teljes joggal követelhették az államtól, hogy: »miután mi neveljük fel összes gyermekeidet és azoknak oktatásáról gondoskodunk, te állam is fordits valamit a mi iskoláink támogatására.« Ma a helyzet az 1868:XXXVIII. t.-cz. meghozatala után egészen megváltozott. Azóta az állam maga is iskolafentartó lett; iskoláit évről-évre folytonosan szaporitja, és ha neki tetszik, a felekezeti iskolákat bármikor beszüntetheti, mert csak vonja meg az állam a felekezeti iskoláktól a segélyt, a felekezetek szegények lévén, nem képesek fentartani iskoláikat, és akkor azoknak az iskoláknak maguktól meg kell szünniök.

Hogy ez meg ne történhessék, és hogy a felekezetek is képesek legyenek iskoláikat fentartani és teljesiteni azokat a feladatokat, a melyeket apáiktól örököltek; a melyekre büszkék, és a melyeket minden elfogulatlan ember szivesen elismer az állam érdekében tett feladatoknak: szükséges, hogy az állam őket továbbra is támogatásban részesitse. Másrészt azonban nem volna jó, különösen a mostani körülmények között ezt a törvényczikket izgató anyagul felhasználni. A ki ezzel izgatni akar, az nem használ semmiféle felekezetnek, hanem igenis árt magának az államnak, és árt annak a békés egyetértésnek, a melyre ezen hon polgárainak szüksége van.

Befejezem felszólalásomat azzal, hogy én a nemzeti kulturát ugy képzelem, hogy az hazafias, de egyuttal vallásos is kell hogy legyen. *(Helyeslés a néppárton.)* Tanitsa meg ennek az országnak minden rendű és minden nemü gyermekét arra, hogy szeresse ezt a hazát és hogy tudja, hogy ezen kivül a világon számára hely nincs, és ha a sorsnak valamely csapása következtében megtörténnék, hogy el kellene szakadnia e hazától, akkor is lelkének minden gondolatával, szivének összes dobbanásával és szeretetének egész melegével ragaszkodjék e hazához, a melyért mindenét, ha kell, még vérét is kész legyen feláldozni.

Minthogy én ezt óhajtom, azért nem vagyok barátja annak a kozmopolita és vallás nélkül való nevelésnek, a mely az ifjut először közömbössé teszi vallásával szemben, később pedig hitétől egészen elidegeniti. A vallásosság és hazafiság nemcsak hogy ki nem zárja, de feltételezi egymást. Oly férfiura, a kit tetteiben nemcsak a törvény szigoru intézkedése, nemcsak a büntetéstől való félelem, hanem gyöngéd, vallásos lelkiismeretének finom intése és figyelme vezérel, bátrabban lehet bizni akármilyen állást, akármilyen hivatalt, mint az olyanra, a ki ügyesen tud balanszirozni a büntetőtörvénykönyv mindenféle szakaszai között; a ki ügyesen ott jár a tiltott és nem tiltott, a megengedett és meg nem engedett keskeny ösvények határain; a ki csak arra törekszik, hogy valamiképen a törvény hálójába ne kerüljön és megmentse az u. n. külső becsületet.

Ezt különösen napjainkban tartom szükségesnek, a midőn már egész tábort képeznek ama tan követői, hogy a vallás magánügy. Nem magánügy a vallás, hanem fontos kihatással van az államnak és a társadalomnak fentartására. *(Igaz! a baloldalon.)* Ha egyszer sikerülni fog a felforgató tanok követőinek lerontani a vallás társadalom- és államfentartó erőit, a többiekkel sokkal könnyebben fognak végezni.

Ugy látom, t. ház, hogy nemzeti kulturánk az utolsó időkben óriási módon haladt, de ezzel az óriási haladással nem látom karöltve fejlődni a vallásos nevelést és az abban nyilvánuló szellem terjedését és fájdalommal látom és tapasztalom, a mint már mondottam, hogy egyes állami közegek itt utját állják annak, hogy ez a szellem tovább terjedjen. Epen azért a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Szólásra következik?

Sturmán György jegyző: Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. képviselőház! Minthogy nagyon röviden kivánok a tárczához hozzászólni, pár percz alatt végezni fogok. Előttem szólott t. képviselőtársam, Csernoch János t. barátom a polgári fiuiskolákról beszélt. Ehhez a kérdéshez kivánnék néhány eszmét hozzáfűzni.

Midőn egy állam kulturális czélokra szánt költségvetését előterjeszti, igaz hazafinak, igaz, jó állampolgárnak az összeg nagyságától nem volna szabad visszariadnia. Nagyon természetes, hogy az állam lakosságának minden egyes rétege és az annak egész nagyságát alkotó egyesek csak akkor lehetnek az országnak produktiv tényezői, ha az elméleti és gyakorlati életre egyaránt párhuzamosan vannak kiképezve. Midőn a polgári fiuiskolákat a kultuszminiszteriumban kontemplálták, tudomásom szerint és minden állampolgár tudomása szerint is azt a hivatást szánták azoknak, hogy az iparososztályt oly magasabb teoretikus képzettségi fokra emeljék, a mely képessé tesz nagyobb ipari államokkal való verseny felvételére. Hogy ez miért nem történt, hogy ezt az eredményt miért nem érték el a mi polgári fiuiskoláink, azt nagyobbára már kifejtették és ezt különben a miniszteriumban is nagyon jól tudják.

Nem azt akarom ezuttal elmondani hogy mi történik ma a polgári fiuiskolában, hogy milyen ott a tanterv, mert nem akarok hosszadalmas lenni, hanem fel akarom hivni a t. miniszter ur figyelmét annak szükségére, hogy a polgári fiuiskoláknak átalakitását, a mely tudomásom szerint évtizedes munka, a melyet már mindenféle irányban próbálgatnak, abban a helyes irányban és mederben vezesse, hogy ezek tényleg az iparososztálynak szellemi tudását fejleszszék. Hiszen Magyarországon a szocziális kérdések tekintetében azt látjuk, hogy ezrekre és tizezrekre megy azoknak száma, a kik tulajdonképen iparból kellene hogy megéljenek, de megélni még sem tudnak. Ennek az oka a következő: Azt a kis vagyonu embert, azt az iparos családot, a mely gyermekét a polgári iskolába adja, lehet, talán az a gondolat vezeti, hogy ezt a pár esztendőt az iskolában a fiu szellemi képzésére forditják, azután majd tisztességes, derék mesterember, s egyelőre jó inas lesz belőle. Pedig ez nem igaz, mert a mint az a gyerek belekóstolt abba a polgári iskolába, már hivatalnok akar lenni, a mint ezt már többen is kifejtették.

Ha tehát a t. miniszter ur oda fog hatni, hogy olyan iparos-szakképző iskolákat teremtsen, mint a minők pl. Németországban, Angliában vannak; hogy ezek a tanonczok kellő kiképzést nyerjenek, akkor a mi iparosaink szellemileg, theoretice oda fognak fejlesztetni, a hová a külföldön fejlődnek az iparosok.

A polgári iskolák egy másik baját is bátor volnék megemliteni. A polgári iskolák hivatása gyanánt tulajdonképen azt is czélozták, hogy egy képzettebb kereskedelmi osztályt is fejleszszenek. Mire jogosit ma a polgári fiuiskola? Ha a négy osztályt elvégzi az a fiatal ember, bejut a felső kereskedelmi iskolába. Ha ezt is elvégezte, akkor lehet belőle mai törvényeink és és szokásaink szerint nemcsak kereskedelmi tisztviselő, hanem pénzintézeti tisztviselő is. De vegyük csak figyelembe azokat a takarékpénztári mizériákat, a melyek a vidéken előfordulnak; nézzük csak azokat a mentségeket, a melyeket az ügyvéd urak a törvényszékek előtt hangoztatni szoktak! Mi volt mindig az ilyen esetek vége? Az volt a vége, hogy az igazgatóságok, a felügyelő-bizottságok arra hivatkoztak, hogy »mi nem vagyunk szakemberek, a tisztviselő urak pedig nem világositottak fel bennünket«. Hogyan lehetséges tehát az, hogy mi módot nyujtsunk millió forintos idegen pénzeknek kezelésére olyan fiatal embernek, a kinek még alig hogy serkedzik a bajusza; a kinek tapasztalata nincsen; a kinek pedig tudnia kellene nemcsak a financziális dolgokat, hanem jogi kérdésekben is erős tapasztalati alapon álló ismeretekkel kellene birnia.

Én erre a kérdésre vagyok bátor a t. miniszter ur figyelmét felkérni és ajánlani azt, hogy ezeket az iskolákat, a melyek most a polgári fiuiskolákból mintegy kifejlődnek, lenne szives oly módon szervezés alá venni, hogy ezek a kereskedelmi képzettséget elnyerő ifjak ott azt az igazi, szükséges képzettséget szerezzék meg, a mely tőlük minden körülmények közt megvárható.

Nem akarok rátérni arra, hogy ezt milyen formában és milyen alakban képzelem; a miniszter ur bölcsesége mindenesetre meg fogja találni a helyes irányt és be fogja látni, hogy nem elég — különösen a vidéki pénzintézeteknek, a mint már emlitettem — az a képzés, az a tudás, a melyet ma a felsőkereskedelmi iskolákban elnyernek az ifjak.

Magát a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra következik Eötvös Károly.

Eötvös Károly: T. képviselőház! Őszintén bevallom, hosszasan szeretnék egy-két fontos kérdéshez szólni, a mely most napirenden van, az interpelláczióig terjedő idő azonban alig néhány percz. Azt a kegyet kérem tehát a t. háztól, engedné meg, hogy a jövő ülésen mondhassam el beszédemet. *(Helyeslés.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ma is szivesen meghallgatjuk!

Elnök: Hozzájárul a t. ház ahhoz, hogy Eötvös Károly képviselő ur beszédét a legközelebbi ülésen mondhassa el? *(Igen!)* A t. ház ehhez hozzájárul.

Nyegre László, a közigazgatási bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Nyegre László előadó: T. ház: *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém a közigazgatási bizottság nevében két jelentést beterjeszteni és pedig az egyiket Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselő-

választókerületi átkebelezéséről és a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról szóló belügyminiszteri törvényjavaslat tárgyában (Irom. 586), a másikat pedig a »Mlinski Ottok« szávai szigetnek a kataszterből és a telekkönyvből leendő törlése tárgyában (Irom. 630) benyujtott miniszterelnöki jelentést illetőleg.

Tisztelettel kérem a t. házat, hogy a jelentések kinyomatását és szétosztását elrendelni, a törvényjavaslatnak az osztályok mellőzésével való tárgyalás alá vételét kimondani és a napirendre tüzés iránt annak idején intézkedni méltóztassék.

Elnök: Mind a két jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni s mindkettő és pedig a törvényjavaslat az osztályok mellőzésével annak idején napirendre fog kitüzetni.

Mielőtt az interpellácziora áttérnénk, javaslatot fogok tenni a t. háznak a legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag. Inditványozom, hogy a ház legközelebbi ülését hétfőn, augusztus hó 1-én délelőtt 10 órakor tartsa, és annak napirendjére tűzze ki a vallás- és közoktatásügyi miniszterium ma is napirenden volt költségvetésének folytatólagos tárgyalását és esetleg, ha ez befejeztetnék, az igazságügyi miniszterium költségvetésének tárgyalását. Hozzájárul a ház? *(Igen!)* Ugy ezt határozatkép kimondom.

Következik báró Kaas Ivor képviselő ur interpellácziója a kereskedelemügyi miniszter urhoz a nyitramegyei helbény-aranyosdi és novák-podhrágyi utaknak kiépitése tárgyában.

B. Kaas Ivor: T. ház! Ha szerencsém volna a kereskedelemügyi miniszter urhoz, meginvitálnám helyszini szemlére Nyitra vármegyébe. Az utakról szólott multkori beszéde; az utakról adott feleletet a minap Udvary Ferencz képviselőtársamnak és mindezekből azt kellett látnom, hogy nem hajlandó eltérni attól a programmtól, a mely épen az utakra vonatkozólag ezen költségvetésben, de főleg a beruházási kölcsönben meg van állapitva. Ezért, nehogy általános felelettel elégittessem ki, arra éreztem indittatva magamat, hogy interpellácziő alakjában formulázzam kérésemet, hogy világos és határozott feleletet nyerhessek.

A helyzet Nyitra vármegyében egészen különös. A kormány előterjesztéseiből kitünik, hogy egész Magyarországon Nyitra vármegyénél csak három törvényhatóság bir több törvényhatósági, megyei uttal. 904 kilométer kiépitett utja van, a melyet a vármegye tart fenn és a melynek 360 ezer korona a fentartási költsége. De még megjárná, ha csak ennyiben állna a dolog, azonban a viczinális vasutak épitésére ennek a vármegyének 1,600.000 koronát kellett befektetnie a törvényhatósági utalap terhére, ugy hogy a törvényhatósági utalap teljesen ki van meritve és a törvényhatósági utak fentartása a vármegyétől annyi költséget igényel, hogy egyéb utjaira, a melyek ide felvéve nincsenek, semmi sem jut. A fejlődés azt hozta volna magával, hogy mikor az egész országra kiterjedőleg uttervek készülnek és azoknak költségeihez Nyitra vármegye is adója arányában hozzájárul, akkor erre a vármegyére is gondoljanak. Azonban hogy, hogy nem, a kereskedelemügyi miniszter azt találta jónak, hogy miután Nyitra vármegyében van kő elég, ut pedig sok is van, tehát oda több ut nem is kell, a beruházási költségek millióiból ne adjanak Nyitra vármegyének egyetlenegy fillért sem, pedig 63 millió az az összeg, a melyet az országban ilyen utakra ki fognak adni.

A tervezetnek a vasutakhoz vezető utakról szóló részében 88 milliót irányoznak elő ilyen utépitésekre; ebből kapott is Nyitra vármegye — és csupán ennyiben részesült — 2,800.000 koronát. Ilyen inséges viszonyok közt történt, hogy a megyei viczinális és községi utak teljesen elhanyagolt állapotba jutottak olyannyira, hogy egész Nyitra vármegyének, a mely pedig a legnagyobb vármegyék egyike, évenkint 25.000, mondd huszonötezer korona segély utaltatik ki, hogy hol ez, hol az az ut javittassék vagy épittessék ki. Kérdem, el lehet-e képzelni, hogy ez elegendő? Ez a 25.000 korona egy akkora vármegyének utfentartás vagy utépités czéljára ugyszólván semmi, annál is inkább, mert egyik esztendőben erre, a másikban arra az utra forditják és igy az az utrész, a melyre később semmit sem forditanak, ismét tönkremegy.

Ott van pl. a tapolcsányi járás — a melynek Szulyovszky ur a képviselője — egy nagy kereskedelmi központtal: Tapolcsánynyal. Erre vannak utalva b. Stummer uradalmai, azok czukortermelése, a Kron-féle nagy, 3000 katasztrális holdra terjedő uradalom, annak czukorrépa- és szesztermelése és mindössze egy ut van itt, a melyet — a végpontok után — helbény-aranyosdi-utnak hivnak. 6—7 nagy községnek minden terményét ezekre a tapolcsányi vásárokra viszik és ez a nagyforgalmu ut hepehupás vidékeken, agyagos földön vezet keresztül.

Felvették ezt az utat az épitendő utak sorába, de a kormány soha sem adott rá pénzt, a vármegyének pedig nem volt pénze. Akkor aztán — miután az ut a tervbe felvétetett — közönséges nyitrai kavicsot beledobtak a sárba: az ott valahogy elmerült, az ut pedig nemcsak hogy jobb nem lett, de sokkal rosszabb lett, mert az ott szanaszét hányt zuzatlan kavics összetörte a kocsikat, annyira, hogy a szesz- és czukorgyárakból semmit sem tudnak az utakon szállitani.

Az ut, a mely, ha jó idő van és a körülmények relative kedvezők, két óra alatt is megtehető, rossz időben 5—6 óra alatt sem tehető meg, és az urak kocsijait ökrökkel kell a kátyukból kihuzatni. Ilyen állapotok vannak azon az uton.

Hiába kérte a vármegye ismételten, hogy ezen nagy forgalmi ut a törvényhatósági utak sorába vétessék fel; hogy az a viczinális ut jel-

legét elvesztvén, rendes állami szubvenczióban részesülhessen; ezt a kormány megtagadta.

Egy másik, ennél még rosszabb ut, Novák állomástól Keselyűkő—Podhrágyig, a hires majtényi vár alján lévő községig vezető ut, a mely néhány községen át nem más, mint egy széles hegyipatak medre. E mederben kő kövön fekszik, ugy hogy azon senki teherrel nem járhat; az emberek mindig gyalog kénytelenek terheiket hordozni; velem is megtörtént, hogy midőn egy alkalommal lőcsös szekérrel indultam ennek az utnak, a szekér a rossz uton összetörött.

Ha azt hiszik a t. képviselő urak, hogy ez csak amolyan kis községi ut, a melynek nincs nagy forgalma, akkor tévednek. Több ezer lelket számláló három község: Nagy-Lehota, Kis-Lehota, Keselyűkő-Podhrágy népe közlekedik ezen az uton. Hol erre kerülnek, hol arra kerülnek. Igen jellemző, hogy a vármegye ezt is felvette panaszai közé, s igy nem a vármegyén mult, hogy jobb ut nincs. Valahányszor képviselőválasztás van, mindig megjelennek ott a mérnökök; már háromszor is felvették az ut méreteit; megcsinálták a terveket és a költségvetést, de mihelyt vége van a képviselőválasztásnak, az ut is el van felejtve. *(Derültség balfelől.)*

Ezen állapotok miatt és azért is, mert a legnagyobb igazságtalanság az, a mi Nyitra vármegyén esett. Nyitra vármegye az általam tegnap emlitett, az ez év május 31-én tartott közgyülésén hozott határozatában panaszkodik, mondván, »hogy a községi és a viczinális közuti adminisztrácziőban fennálló községi közmunkarendszer akként módositassék, hogy a tartozás minden esetben készpénzben rovassék ki, a mit az egyes jogositva legyen megállapitott egységár mellett természetbeni megfelelő közmunkával megváltani«, és kéri a hallatlanul sulyos utadóminimum eltörlését.

Mindez okoknál fogva bátorkodom a kereskedelemügyi miniszter urhoz a következő interpellácziót intézni *(olvassa)*:

Tekintettel arra, hogy a beruházási kölcsönből kiépitendő törvényhatósági közutakra szánt 63,350.207 korona összegből Nyitra vármegye egyáltalán nem részesül; ugyszintén a vasuti állomásokhoz vezető közutak kiépitésére szánt 88,800.000 korona költségből Nyitra vármegyének csak 2,811.815 korona rész jutott és ez sem fotdittatik a nováki és tapolcsányi állomásokhoz vezetendő podhrágyi és helbényaranyosdi utakra; tekintve, hogy Nyitra vármegye már ismételve tett felterjesztést ezen utaknak szükséges kiépitésére nézve; végre tekintettel a Felvidék inséges helyzetére, kérdem a kereskedelemügyi miniszter urat:

1. Hajlandó-e a jövő évi költségvetésnél figyelemmel lenni Nyitra vármegye méltányos kivánságára, hogy az állam vegye át a törvényhatóság uthálózatának egy részét és ezzel megkönnyitse viczinális utjainak megyei utakká való átváltoztatását, illetve segélyezését?

2. Egyszersmind fog e intézkedni az iránt, hogy módját ejtse a novák—podhrágyi és helbény—aranyosdi utak kiépitésének? Hogy milyen módját, a tervek és a költségvetések mind a miniszterium rendelkezésére állván, részint itt, részint ott a helyszinén, Nyitrában, ő maga a legkönnyebben határozhatja meg.

3. Hajlandó-e az inséges munkaalap terhére a novák-podhrágyi ut megépitését megkezdeni?

Interpellácziómnak ezt az utolsó pontját azért emelem ki, mert történt és dicsőségére a kormánynak, hogy a Felföldön mindig előforduló inség enyhitésére az elmult három esztendőben a privigyei, bajmóczi és rudnói utakat részenkint az inségalapból évi 10.000 forinttal, összesen 30.000 forinttal megépittette. Most az a helyzet, hogy sem krumpli, sem káposzta, sem bab, sem egyéb efféle vetemény nem teremvén, valóban inség fenyegeti ezeket a vidékeket. Ha tehát az inségalapból kölcsönök adatnak utépitésre, nagyon méltányos, hogy ide is fordittassék belőle.

A podhrágyi ut a tervezet szerint mindössze 30.000 forintba kerülne, a mihez a község hozzájárulna közmunkájával és egyéb szolgálmányaival. Ha tehát ott a kormány ez évben csak 10.000 forintot folyósitana, megkezdhetné az utnak épitését és ez az ut szakaszonkint egy-két három esztendő alatt ezen inséges pénzek terhére végre-valahára elkészülhetne.

Kérem a t. kormányt, hogy legyen jóindulatu figyelemmel ezen méltányos kivánságok iránt. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a kereskedelemügyi miniszter urnak.

Miután a legközelebbi ülés ideje és napirendje már meg van állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 50 perczkor.)

478. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 1-én, hétfőn,

Perczel Dezső, közben Jakabffy Imre elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A függőben lévő interpellációk és inditványok jegyzékének bemutatása. — A miniszterelnök mint belügyminiszter benyujtja jelentését az utlevélügyről szóló 1903. évi VI. t.-cz. 2. §-ában nyert felhatalmazás alapján tett intézkedéseiről. — A vallás- és közoktatásügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása és ennek kapcsán az országos tanitói nyugdij- és gyámalap mathematikai mérlegéről, az országos tanitói nyugdij- és gyámalap 1901. és 1902. évi állapotáról és az 1894. XXVII. t.-cz. alapján létesitett országos nyugdij- és gyámintézet 1901. és 1902. évi állapotáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter jelentései.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Berzeviczy Albert, Cseh Ervin és Papp Elek miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Daróczy Aladár jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Kovács Pál jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt méltóztassék meghallgatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét.

Daróczy Aladár jegyző *(olvassa az 1904. évi julius hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel értesit, hogy a békéscsaba — békésvésztői h. é. vasut engedélyezéséről,

a balatonszentgyörgy—keszthelyi h. é. vasut keszhely—tapolczai folytatólagos vonalának engedélyezéséről,

a magyar királyi államvasutak alkalmazottai illetményeinek szabályozására szükséges költségek fedezéséről szóló törvényjavaslatok ő Felsége által legkegyelmesebben szentesittetvén, azok mint ezidei XVI., XVII. és XVIII. törvényczikkek az »Országos Törvénytár« utján kihirdettettek.

Tudomásul vétetik.

Minthogy augusztus hóban ma van az első ülés, a házszabályok 239. § a értelmében bemutatom az augusztus 1-éig el nem intézett inditványok és interpellációk jegyzékét.

Felkérem a jegyző urat, hogy a jegyzéket olvassa fel.

Dedovics György jegyző *(olvassa a jegyzéket).*

Elnök: Tudomásul vétetik.

A miniszterelnök ur kiván előterjesztést tenni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Van szerencsém jelentésemet az utlevélügyről szóló 1903. VI. t.-cz. 2. §-ában nyert felhatalmazás alapján tett intézkedéseimről benyujtani. Kérem a t. házat, hogy azt kinyomatni, szétosztatni, s előzetes tárgyalás végett a közigazgatási bizottsághoz utasitani méltóztassék.

Elnök: T. ház! Az utlevélügyről szóló 1903. évi VI. t.-cz. 2. §-ában nyert felhatalmazás alapján tett intézkedésekről szóló jelentése a magyar királyi miniszterelnöknek ki fog nyomatni, szét fog osztatni s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közigazgatási bizottsághoz utasittatik.

Áttérünk most napirend szerint a vallás- és közoktatásügyi miniszterium költségvetésének tárgyalására (Irom. 560), jelesül I. czim 1. tétel: Személyi járandóságok. Szólásra ki következik?

Sturmán György: Eötvös Károly!

Eötvös Károly: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A magyar nemzeti közművelődés ügye sokkal fontosabb, semmint azt néhány nap alatt, kivált alkalmatlan nyári időben teljesen megvilágithatnók itt a törvényhozás termében. Maga a t. kultuszminiszter ur is tegnapelőtti beszédében a legfontosabb kérdések közül csak néhányat érintett, több kérdést egyáltalában nem érintett és ezért, hogy ugy mondjam,

programmbeszéde voltaképen nem áll egyébből, mint abból, hogy miután a közművelődésnek sok fejezete és sok szakasza van, ő a fejezetek és szakaszok czimeit elmondta előttünk, elmondta, hogy egyik-másik fejezetben és szakaszban mi van, de hogy miként akarja azokat fentartani, a reformokat intézni, az állapotokat javitani, arra nézve bizony igen keveset értettem meg az ő előadásából és abból is, a mit megértettem, valami sok köszönetet magamra nézve kivonni nem tudtam.

Még sem terjeszkedem ki azonban minden kérdésre, csak néhányat fogok én is érinteni.

Legelőször az állami elemi iskolák kérdésére van egy megjegyzésem, és ki kell jelentenem, hogy nem értek egyet mindenben Csernoch János t. képviselőtársammal, és engem oly nagy aggodalom, oly nagy tartózkodás épen nem fog el az állami iskolák iránt. Megjegyzem azonban, hogy igenis népnevelési intézetet állitani jótétemény, emberi nemes dolog és pedig közéleti jótétemény, a mely az egész köznek, államnak, társadalomnak javára válik. Az én nézetem szerint tehát állami elemi iskolát vagy egyáltalán elemi tanintézetet állitani igenis joga van a községeknek, egyházaknak is, joga van minden egyes embernek is, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* joga van ép oly iskolát állitani, mint az államnak, de joga van az államnak is egyaránt. Kérdés az, hogy ezt a jogot miként gyakorolja?

A mi tényleges viszonyaink közepette az államnak e jogát gyakorolni talán czélszerű, sőt szükséges oly vidékeken, a hol sem egyesek, sem községek, sem egyházak magyar népiskolákról nem gondoskodnak. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* De csakis ott. Mert az az erkölcsi erő, buzgóság és anyagi erő, a melylyel mi rendelkezünk, meg nem engedheti azt, hogy mi össze-vissza minden rendszer nélkül még oly vidéken is, a hol a magyar műveltséget, az elemi műveltséget nem kell félteni, állami iskolákat állithassunk, fájdalom, egészen valószinűleg pártczélokból, kortesérdekekből. Ezt igenis nem helyeslem. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* De a mi erőnk van, anyagi, erkölcsi és politikai erőnk, azt valamennyit konczentrálnunk kell arra, hogy oly vidékeken, a hol a kis gyermek az ország nyelvét nem tanulhatja meg és nem tanulhatja meg főleg azért, mert egyházilag és nemzetiségileg szervezett testületek, hatóságok, községek és egyházak egyenesen meggátolják abban, hogy megtanulhassa, ott igenis az államnak joga és kötelessége is az állami iskolát felállitani és azzal az idegen ajku serdülő népséget abban megerősiteni, hogy a saját országának, saját államának nyelvét megtanulja. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Nem arról van itt a szó, hogy itt az idegen nyelvű honfitársaink nyelvét akarjuk eltörölni. Nem akarunk mi sem muszka, sem porosz példára irtóhadjáratot intézni az idegen nyelvű állampolgárok ellen, nem akarjuk ezt sem a közoktatás, sem általában a művelődés, sem a birtokpolitika terén. Becsületes magyar embernek sohasem jutott eszébe az ilyen politika, nem jutott eszébe századok óta még akkor sem, a mikor igen röviden, egyszerű erővel és hatalommal megtehette volna, még kevésbbé juthat eszébe tisztességes magyar államférfiunak most, a mai viszonyaink közt. De attól visszariadni, hogy az államnak minden erejével és hatalmával a serdülő ifjuság az állam nyelvének megtanulására képesittessék, attól visszariadni gyávaság és hazaárulás. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tisztán kell látni e kérdésben és annak az általános indokolási módnak, a német definicziónak és annak a technikus terminologiának, a mely mögé bujtatjuk törekvéseink sikertelenségét, eljárásunk félős voltát, sőt gyávaságát, mert valami hatalom, valami tetemes erő mindenütt utunkat állja, annak meg kell szünnie. Beszéljünk tisztán, világosan. Nem a nemzetiségek irtása, nem a nemzetiségeknek saját kulturájuk művelésében való meggátlása, nem annak megakadályozása a mi czélunk, hogy ők egy nemes, szent versenyben legyenek velünk faji kulturájuk művelésénél: nem az a czél, hanem az a czélunk, a melyről lemondani nem lehet irtóztató árulás nélkül, hogy ennek az országnak minden polgára gyermekkorától fogva értse és beszélje saját országának, államának a nyelvét is. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ilyen értelemben fogom én fel az állami iskolák emelésének kérdését, ámbár meg kell jegyeznem, hogy nincsen róla tudomásom, hogy pl. a millenniumi vagy ezeréves emlékiskolákat felállitottuk-e. Azt hallom, hogy pár százat felállitottunk oly helyen, a hol kellett; még egy pár száz ilyen ezeréves iskolát felállitott a volt kultuszminiszter ur egészen magyar vidéken, pedig a törvényhozásnak nem az volt a czélja, nem az volt az intencziója! És azt hallom, hogy ennek az ezer iskolának tetemes része ma sincs felállitva. A kultuszminiszter ur pl. erről a kérdésről nem szólt egy szót sem.

Beszélt a kultuszminiszter ur a jogi szakoktatás reformjáról, államvizsgákról. Csodálatos dolog az, t. képviselőház, hogy ezt a reformot nekünk annyiszor kell változtatnunk. Előre megjegyzem, hogy az isteni gondviselés ezt a mi szerencsétlen országunkat még eddig sohasem áldotta meg egészen magyar műveltségű kultuszminiszterrel. *(Derültség.)* Tudtak azok magyarul, irtak is magyarul, műveltségük is volt elég, de ki német volt, ki franczia volt, csak épen a magyar nyelvet használták itt köztünk. Tiszta, tökéletes magyar műveltségű kultuszminiszter ebben az országban még nem volt. Hogy a mostani t. kultuszminiszter ur milyen lesz, azt persze nem tudom, mert hát a jövendőbe én nem látok bele tökéletesen, de ha belelátnék is,

még most nem mondanám meg, *(Derültség balfelől.)* várnék még egy kis ideig. Hanem attól félek, hogy ő meg olasz lesz. Eddig németek, meg francziák voltak kultuszminisztereink, attól félek, ő olasz lesz. De nem állitom bizonyosan, csak az sajátságos dolog én előttem, hogy a mi kultuszminiszterünk, a mikor elmegy népdolgokat, művészeti dolgokat és egyéb dolgokat tanulmányozni, eszébe sem jut Magyarországon körutazást tenni, hanem elmegy Olaszországba és ir az ötvenezer olasz utazási és művészettörténeti tanulmány mellé még egyet, sokkal gyengébbet, mint az az ötvenezer. *(Derültség balfelöl.)*

Volt egy másik kultuszminiszterünk, a ki teljes erélylyel emberi nemes nagyravágyásának egyetlen czéljául azt tüzte ki, hogy ő kiváló jogász legyen, még pedig alaki, nem is anyagi teremtő jogász. Egyszerre csak azon vette magát észre, — nagy szerencsétlenségére és a mienkre — hogy ő Magyarország kultuszminisztere. Ezt mellékesen jegyzem meg; óhajtanám csak, hogy ezzel az iránynyal végleg szakitsunk, és ha van tökéletes magyar műveltségű ember egyetlenegy ebben az országban, az legyen a kultuszminiszter, ne pedig olyan férfiak, a kik a maguk tudását először csak könyvekből szerezték és nem saját fajuk, nemzeti társadalmuk mindenféle titkainak tanulmányozásából és másodszor idegen könyvekből, idegen szellemmel, idegen irányzattal szerezték, a kiknél a sensus hungaricus, a mint én szoktam nevezni, majdnem teljességgel hiányzik, a kikben csak a grammatica hungarica van meg, egyéb semmi.

Már most ennek az illusztrálására, mert ez sulyos vád, felhozok egy nagy dolgot.

Tegnap a t. kultuszminiszter ur beszélt a képzőművészek körében az általa tervezett reformokról és azon reformok között emlegette, hogy szoros összefüggésbe kell hoznunk képzőművészetünket az idegen, a művelt nemzetek képzőművészetével. Alig van mit szólnom ehhez az ideához, hogy mit ér az, hogy szoros összeköttetésbe hozzuk művészetünket a külföldivel. Ezt én nem tudom, ez egy eszme lehet, egy princzipium, ahhoz tehát most nem szólhatok hozzá, mert nem értem, hogy mi lesz belőle. De hogy ha a princzipiumból institucziő lesz, akkor igenis hozzászólok, hogy mit ér, hogy mennyi terhével jár az országnak, milyen elidegenedésével a művészeti viszonyainknak, milyen kárával vagy előnyével a mi állapotainknak és művészeinknek; szóval: mindez csak akkor fog kitünni, ha a javaslatot már institucziő alakjában a ház előtt fogjuk látni. Ez igy egy röpke eszme, egy szárnyaszegett elv, a mely már önmagában véve nem alkalmas arra, hogy felette a fejünket törjük.

Csodálkozom azonban, hogy a mikor művészetünk eszébe jutott a t. miniszter urnak, hogy nem jutott eszébe a magyar zeneművészet kérdése, mely pénzügyileg is óriási kérdés és társadalmi szempontból is alig megmérhető fontosságu. Talán furcsának tetszik egyelőre a dolog, de majd megkisérlem a bebizonyitását. Én ugy érzem és ugy látom, hogy a zene terén a germanizáczió több kárt okozhat ennek az országnak, mint az udvarnak, a dinasztiának, vagy az egész hadseregnek a németsége és több hasznot hozunk nemzeti műveltségünk kiegészitése és megszilárditása tekintetében a magyar zene művelése által — a dinasztiával és az udvarral nem akarom összehasonlitani, mert olyan dolgokról minek beszéljek, a miről a mi életünkben ugy sem lehet szó — mint az egész hadseregi tisztikarnak a magyarrá tételével. *(Halljuk! Halljuk!)*

Milyen állapotaink vannak ebben a kérdésben? Majd elmondom a történetét is ennek a kérdésnek lehető rövidséggel. Az állapot az, hogy fennállanak nemzeti művelődési intézményeink, a magyar kir. Operaház, a Zeneakadémia, a Konzervatórium, a filharmonikusok konczertje, mind állami költségen és a főváros költségén óriási módon támogatva, mert azt hiszem, hogy közel egy millió koronáról van szó, a melylyel budgetünk e kérdésekkel terhelve van. Vannak zeneakadémiai és operai pótlékok és mindenféle szubvenczió, ugy hogy azt hiszem, egy milliót könnyen megközelit ezeknek a költsége. De legyen az csak egy fél millió; ezzel szemben is azt merem állitani, hogy a legalattomosabb, a leghatalmasabb, a leggyávább és a legellenségesebb germanizáczió ezekben az intézetekben folyik, *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)* a melyről alig lehet annak fogalma, a ki ezen intézet működésének titkaiba be nincs avatva. Csak egy példát hozok fel, t. ház.

Tizenhárom esztendővel ezelőtt szólaltam fel itt a képviselőházban, hogy miként van az, hogy a magyar királyi zeneakadémiában a magyar zenének elemeit, elméletét, de még történetét sem tanitják? Sőt, a mi magyar királyi zeneakadémiánkból a magyar zene kulturája annyira ki van zárva, hogy egy olyan növendéket, a kiről észreveszik, azzal a magyargyülölő szellemmel, a mely ott honol, hogy a magyar zenével foglalkozik otthon az ő rongyos hegedűjén, vagy zongoráján, azt egyenesen kizavarják onnan, *(Mozgás a szélsöbaloldalon. Egy hang: Lenézik!)* nem lenézik, de kizavarják, ha észreveszik, hogy magyarul beszél, magyarul érez, vagy magyarul tanul valamelyik tanuló; egyszerüen kilökik onnan. *(Mozgás balfelöl.)*

És ott áll egy igazgató annak az intézetnek az élén, a ki testének minden csepp vérével üldözi és irtja a magyarságot. És ennek mi óriási fizetést adunk. Vannak ott tanárok, a kik nem tanultak egy szót sem magyarul 15 év óta. Vannak ott tanárok, a kik jól tudnak ugyan magyarul, de ki nem ejtenek egy magyar szót sem. Ott van a magyar királyi Operaház zenekara, a mely német, cseh, olasz, czigány s a világ minden gyülevész népéből van összeállitva; de magyarul nem szabad beszélniök, nem azért,

mintha törvény rendelné igy, nem mintha statutum rendelné igy, hanem azért, mert tiltja az ott tenyésző közszellem. Ott van a szinpad, ott van a kulisszák mögötti egész világ. Bizonyos láz van ott, nem a német láz, hanem az, a mit Wagner-láznak neveznek. Minden bolond ember, a ki Európában futkos, mind ide jön, ezt a bolondságot tenyészti, ezt a Wagnerlázat; és ezt mind a magyar állam költségén! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Egy olyan zene, a mely nem a multé, de nem is a jövőé, a mely egy csodálatos elmének pathologikus tévedése, a mely nem hangulatot csinál, hanem magyaráz, oktat, disputál és technikus terminologiával dolgozik, egy oly zene, melyhez a magyar embernek, a magyar temperamentumnak, a magyar vérnek semmi köze, a melyet a németen kivül a világ egyetlen faja be nem vett; annak itt olyan fókusa van ezzel a sok csavargó, idegen német és cseh zenészszel, a milyen már nincs Németországban sem.

Gabányi Miklós: Gyalázat! *(Derültség a jobboldalon.)*

Eötvös Károly: Itt van egy találó eset arra, hogy az uralkodó szellem a magyar zenét mint fertőzi.

Az idén egy jótékonyczélu estélyen vettem részt. Egy egyháznak harangokat kellett beszerezni; engem is felkértek, hogy tartsak ott felolvasást. Felkértek egy kitünő énekkart is, hogy az meg énekeljen ott magyar dalokat. Hát énekeltek magyar dalt és pedig a legszebb magyar románczot, a mely a világon volt és van, Petőfinek azt a románczát, a mely igy kezdődik: »Falu végén kurta korcsma, Oda rug ki a Szamosra.« Egyike a legszebb költeményeknek, a melyet valaha a világ látott. Benne van a magyar népnek legszebb, legszentebb jellemvonása.

»Falu végén kurta korcsma, Oda rug ki a Szamosra.« Azt hiszem, ismerik t. képviselőtársaim a tartalmát. Mulatnak a legények, dalolnak, tánczolnak, a sarkantyu peng, a fokost ütögetik a mestergerendához. Az uraság átizen hozzájuk: »Ne lármázzatok, gyerekek! Takarodjatok haza« »Eredj a pokolba, — mondják a legények az inasnak — nekünk az uraság nem parancsol, mulatunk tovább,« pedig akkor az uraság még nagy ur volt, nem ugy, mint most. De jő egy gyermek, s azt mondja, hogy az édes anyja beteg, ne zajongjanak. Erre kihörpintik a borukat és hazamennek a legények szó nélkül. Ez a románcz tárgya. Egyike a világ legszebb románczainak.

És az a derék magyar énekkar ezt a románczot is egy buta Wagner-zenére énekli. *(Élénk derültség.)* Az őrültségnek nincs az a mértéke, a melyet erre alkalmazni lehetne. Természetesen a magyar királyi zeneakadémiától jött ez is. Ez a magyar királyi zeneakadémia még nem nevelt magyar zeneművészt. Pedig nevelt egy párat. De a kiben tehetség van zenét költeni, zenealkotásokat teremteni, azok, a mint ennek az istentelen zeneakadémiának kezéből kikerülnek, vagy még ki sem kerülnek, tökéletesen idegenné, németté, csehhé vagy akármi mássá lesznek, de mindenesetre hazátlanná, fajuk tagadójává, magyarrá pedig egyik sem. Nem tudom, hogy ez a világhirű kis művész, a kis Vecsey, a ki 12 vagy hány éves, mi lesz; jó magyar család kebelében nevelkedik. De hiszen, t. ház, jó magyar fiu volt az a nem kisebb tehetségü Dohnányi is és mivé lett? Itt hagyta az országot és nemzetét, s kiment a külföldre. Egyébként is tudom, t. ház, hogy ez a magyar királyi zeneakadémia feladatául azt tekinti, hogy a külföld számára neveljen német zeneművelőket. *(Mozgás balfelől.)*

Hát, t. képviselőház, túlzásnak tarthatja sok ember azt, a mit én mondok, hanem felhozok egy konkrét esetet. *(Halljuk! Halljuk!)* 1891-ben itt felszólaltam — ismétlem — abban az irányban, hogy hogyan van az, hogy ebben a magyar zeneakadémiában épen csak magyar zenét nem tanitanak, pedig a magyar zenét a föld kerekségén sehol sem művelik, mig a Wagner-bolondságot több helyen művelik, s az idegen zenét átalában több helyen művelik. Igy az olasz zenét otthon az olasz, a franczia zenét otthon a franczia, a német zenét otthon a német műveli, de azután az orosz is, a svéd is, a cseh is, a mely utóbbinak kitünő zenéje van. Miért? Azért, mert azok a férfiak, a kik otthon a cseh társadalom élén állanak, egészen hazafiak, s innen van, hogy a cseh zene, a mely kezdetlegesebb, kisebb és gyengébb, mint a magyar zene, ma már magas zenei alkotásokban érvényesül. Miért? Mert a mit ott tanitanak Csehország zeneintézeteiben, annak a tanitása határozottan nemzeti és hazafias czéllal történik, nálunk pedig épen idegen irányban a nemzet ellen és a nemzet megfertőzésére tudatosan, rendszeresen folyik az egész zenei oktatás. A t. miniszter urak ehhez hallgatnak bölcsen; attól tartok, hogy ezentúl is hallgatni fognak és nem javitanak az állapotokon sem szóval, sem cselekedettel. Pedig, t. kultuszminiszter ur, Magyarországon, mint mindenütt, mégis csak annak kellene a törekvésnek lenni, hogy a műveltség és a hazafiság egy, egységes és magyar legyen. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Családjában, társaságában, társadalmában, irodalmában akármelyik lehet annyiféle, a hány nyelv nálunk él, de a műveltségnek és a hazafiságnak egynek, egységesnek és magyarnak kell lenni. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Külföldön is, igy Franciaországban, Angliában, Németországban a műveltség és hazafiság egy és egységes; egyiké német, a másiké franczia, a harmadiké angol, a negyediké cseh és nem tudom én miféle. De nem igy van ez nálunk. Miért nem követeljük mi, t. ház, Horvátország példáját, a horvát kultura élén álló emberek politikáját, taktikáját, tisztességét, hazafiságát? Miért

nincs nekünk olyan püspökünk, mint nekik Strossmayer? *(Mozgás jobbfelől.)* Miért nincsenek nekünk olyan osztályfőnökeink, mint a milyen osztályfőnökeik nekik vannak? Miért nem becsüljük meg mi is önmagunkat ugy, a mint ők önmagukat megbecsülik? Micsoda átok van mi rajtunk, hogy nálunk minden a germanizáczió kedveért történik és a magyar kultura biztositása kedveért ugyszólván semmi sem történik?

Gabányi Miklós: A mi kormányunk Ausztriát szolgálja, nem Magyarországot!

Eötvös Károly: Felszólaltam itt 1891-ben azért, hogy a királyi zeneakadémiában miért nem tanitják legalább a magyar zene történetét. Hiszen, t. képviselőház, a magyar zene története, daczára annak, hogy nincsen kellőképen megirva, a világmüveltség történetének egyik legfelségesebb fejezete. Volt idő, — ezelőtt 200 évvel — a mikor a magyar faj zenéje annyira felette állott az egész világ zenéjének, még az egyházi zene felett is, a mikor t. i. a kuruczalkotások napvilágra jöttek, hogy külföldiek elismerése szerint összehasonlitani sem lehetett a magyar fajzene nagyságával, tökéletességével a többi fajzenét.

Legalább a történetét adnák hát elő. Akkor igen kiváló kultuszminiszterünk volt — a mostani is az; tisztelet, becsület érdemeinek — a ki meg akarta szivlelni azt a sok panaszt, hogy itt a Mihalovicsok, Käszlerek és a más nemzeti zenék tanitása mellett legalább a magyar zene története nem tanittatik, és kérdést intézett a magyar királyi zeneakadémiához, a magyar zenetörténet tanszékének felállitása iránt; hogy neveztessék-e ki erre a tanszékre professzor; ki legyen az, és minő évi fizetést kapjon. Hogy Mihálovicséknak, Käszlernek és a többinek mi az évi fizetése, azt nem tudom. Meglehet, hogy 5—6000 frt, de ha a t. közoktatásügyi miniszter ur azt mondja ezzel szemben, hogy 4000 frt, azt is megengedem. A kir. zeneakadémia azt felelte az akkori közoktatásügyi miniszternek — gondolom gr. Csáky Albin volt — kérdésére, hogy bizony czélszerű lesz a magyar zenetörténet tanszékét felállitani; a tanszék betöltésére Káldy Gyulát ajánlotta, évi fizetését pedig — a magyar királyi zeneakadémián a magyar zenetörténet tanárának évi fizetését! — 150 frtban ajánlotta megállapitani. *(Nagy derültség és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Káldy Gyula elfoglalta azt az állást, és nem sokáig töltötte be ugyan, de ingyen töltötte be. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hogy miért, arra nagyon könnyü felelni. Annak a zeneakadémiának van egy hivatalszolgája vagy portása — nem tudom, minek nevezik — a kinek évi fizetése szabad lakáson, kapupénzen és borravalókon, még pedig tetemes borravalókon kivül, talán 360 frtra rug. Kérem a t. kultuszminiszter urat, igazitsa helyre, ha talán tévedek. Ezzel szemben az első lépés arra, a mit a magyar zenekultura abban az intézetben tett volna, az volt, hogy a magyar zenetörténet tanárának 150 frt évi fizetést adtak. Ez a magyar kormánynak magyar közmüvelődési politikája! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

A midőn az imént azt mondottam, hogy müveltségünknek hazafiasnak, egységesnek és mindenekfelett magyarnak kell lennie, és kell, hogy minden uralkodó nemzet — hiszen a magyar nemzet is uralkodó volna talán a maga szemetjén, másutt ugy sem az — a birtokában lévő erkölcsi eszközökkel napról-napra hóditson, a zene pedig egyike a legerősebb hóditó eszközöknek a világon, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor egy dolgot elfelejtettem megjegyezni. *(Halljuk!)* Csodálatos dolognak, bolondságnak látszik, de tény, hogy a magyar az idegent legelsősorban a káromkodásával hóditja meg. A katonaságnál és egyebütt, uton-utfélen, mindenütt az az idegen, az a mindenféle csavargó népség azt sajátitja el legelőször. De másodsorban a zenét kedveli meg, mert a zene hódit és mert hódit és a lelkek mélyében dolgozik, a lelket mélyében alakitja át és nemesiti meg, azért óriási fontos tényező a zene, annyival inkább, mert a magyar zene olyan, a melynél nemesebb nincs a világon, de még olyan sincs. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Zenekulturánkra már e szempontból is nagy gondot kellene forditanunk, de nagy gondot kell forditanunk rá azért is, mert ismétlem, ezt a kulturát rajtunk kivül a kerek földön nem müveli más senki. Ezt kell müvelni, mert a gondviselés nem ok nélkül nyujtotta az emberiségnek azt az óriási nagy lelki tökéletességet, a melyet magyar zenének nevezünk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De ha magunk is elejtjük, akkor mit várunk másoktól? Hiszen a magyar zene és a magyar plasztika, a magyar táncz az egyedüli eszközök, melyekkel még hódithatunk a világon! Ha önmagunk ily gyáván és gyalázatosan elejtjük, sőt nemcsak hogy elejtjük, hanem még kisarjadzani sem engedjük és a magasabb szellemi élet központjában idegen zene müvelésére tartunk fenn óriási költséggel intézeteket: akkor itélje meg a t. ház, hogy mi ez? Pedig mindez tény. En láttam, éreztem, hogy ez az állapot irtózatos, és nem nyugodtam.

1892. márczius havában, már benne voltunk az egyházpolitikában, a mikor itt a képviselőházban a költségvetés tárgyalása folyamán haragba hozott engem egy volt kormánypárti képviselő rettentő ostoba Wagner-beszéde, a mely csak az idegen zenét protegálta. Felszólaltam tehát és keserü panaszszal elmondtam, mit csinált a magyar kormány, a magyar törvényhozás, a magyar uralkodó, a magyar társadalom a magyar zenével. A kultuszminiszter ur akkor szivére vette a dolgot és azt mondta nekem: »Igazad van, hivok is össze egy ankétet. Igaz, hogy az ankét minden jóravaló dolog temetője. *(Derültség. Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mikor a kormány nem akarja, hogy valami szép, jó, okos magyar dolog sikerüljön, vagy jól sikerüljön, hanem azt akarja, hogy csonkán, bénán, kezelába-törve, sikerüljön, akkor ankétet hiv össze. És hogyan? Plósz igazságügyminiszter urral — sajnálom, hogy nincs jelen — alkalmam volt beszélni akkor, a mikor a bünvádi perrendtartás dolgában összehivott ankétre engem nem hivott meg, hanem összehivott másokat, jeles és nem jeles jogászokat, talán egyik egykori segédemet is. Azt mondtam saját hivatalában neki: tisztelt miniszter ur, én nem vagyok kiváncsi, miért nem vagyok én ankét, mert ez nekem ambiczióm körébe nem tartozik, mert más téren mozog az én ambiczióm; egészen valószinű, hogy ha meg is hivatnám, az első ülésre elmennék, de az sem bizonyos, *(Derültség jobbfelől.)* az azonban bizonyos, hogy a többire el se mennék, mert nekem már az a természetem. De fejtse meg nekem azt, hogy hogy van az, hogy engem, a ki valamikor közvádló voltam vármegyénél, királyi bíróságnál, sokáig gyakorló ügyvéd voltam, nagy pereket vittem, irtam, beszéltem, nem hivnak meg, hanem meghivják talán egykori segédeim közül is egyiketmásikat, meghivnak olyanokat is, a kik épen nem gyakorlati jogászok. A lélektani okát szeretném tudni ennek a dolognak. Hogy pártszempont uralkodnék, ezt nem gondolom, mert ha bünvádi perrendtartásról van szó, miért akarnák, hogy ellenzéki függetlenségi ember ne jöjjön oda? Nevetett a miniszter ur, a ki rossz jurista, de jólelkű ember. *(Élénk derültség.)* Nagyon rossz jurista, majd lesz alkalmam kifejteni. Megmondom őszintén, mondta mosolyogva. Én nem hivtalak meg téged, mert se nem csuszkálsz utána, se nem félünk tőled, mert te nem vagy rossz ember különben. Ezt az okot hozta fel. Jó ezt tudni, t. képviselőház, mert ez jellemző dolog. A kit a miniszter ki akar tüntetni, a kinek ezzel valami előnyt akar biztositani, vagy szivességet meghálálni, vagy a kitől fél a miniszter, vagy a ki valami összeköttetésénél fogva a nyakára jár: ezeket hivja össze a miniszter ankétre és az ankét rendes vége az, hogy 1867 óta legszebb eszméink abba a kerepesi-uti köztemetőbe vannak eltemetve, a melynek ankét a hivatalos neve. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Csáky Albin összehivott egy ankétet, a melyre engem is meghivott. Ott volt a királyi zeneakadémia igazgatója, ott voltak mások is nem talán Mosonyi Mihály vagy Bartalos, ott volt Káldy, ott volt Szalay Imre, a muzeum mostani igazgatója, a ki gyakorlatilag talán annyit ért a zenéhez, mint a mennyit én értek. A kultuszminiszteriumban tartottuk az ankétet. Természetesen tőlem jött az inditvány, nekem kellett előterjesztenem, hogy mit is akarok? Előterjesztettem tehát azt, hogy először is szedjük össze bizottságilag és államköltségen a magyar történelmi és pedig ugy a hősi, mint az egyházi zenét. Az egyházi zenében ugy a katholikus egyházi zenét, a mely zene történetében buvárlatok már nagy sikerrel tétettek Bogisich által, mint a protestáns zenét, a melyben igen sok és hatalmas kincs van. Egyebek közt, fájdalom, a Gotterhalte is egy kálomista zsoltárból csinálódott, az u. n. 47-ik zsoltárból. Ebből készült egy szép népdal a Rábaközön és ebből a népdalból lopta el Haydn világhirű zeneművészünk. *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ilyen az ő eredeti zenéje.

Gyüjtsük össze a magyar történelmi zenét, a hősi zenét, a lantos zenét és az egyházi zenét, abban is külön a katholikus és külön a protessáns zenét. Minderre vannak alkalmas férfiaink. Az összegyüjtött zenét tisztitsuk meg és döntsük el: mi abban a tiszta magyar, mi abban az idegen betolakodás? A protestáns zene történetében is volt már alkalmas buvárunk Kálmán Farkas kitünő egyházi zenész és lelkészember személyében. Ez az alföldi pap a maga nagy munkáját be is adta az akadémiához. Van ennek már vagy 15 esztendeje is. Talán ott még nem ették meg az egerek; de az bizonyos, hogy az akadémia nem foglalkozott vele, mert a mi akadémiánknak az ilyen dolgokra nincs valami nagy gondja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mi akadémiánk előtt az, a mit német tudós először meg nem irt, nem ér semmit. *(Derültség balfelől.)* A mi akadémiánk olyan, mint a mi egyetemünk, a mi akadémiánk tudósai olyanok, mint a minők egyetemünk tudósai, a kik, ha német könyvet nem találnak maguk előtt, a magyar tudományból sem tudnak semmit. A mit németül meg nem irnak, azt ők meg nem irják magyarul. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igy csinált az akadémia ezzel a könyvvel is. Eltette valamely asztal- vagy ládafiába és igy nem tudom, mi lett azzal a gyönyörű munkával? Maga Kálmán Farkas sem tudja ezt. Eltünt, elveszett.

Második javaslatom az volt, hogy alakitsunk egy állandó bizottságot, a mely a nemzet életében folyton élő, folyton támadó, folyton sarjadzó népzenét évről-évre gyüjtse össze. Magyarország némely vidékén, ilyen a Rábaköz, ilyen Gömör vármegye, a Rima völgye és a Bódva völgye, ilyen a Székelység némely része, a hol évenkint mint a természetnek különös adománya, mint Istennek különös kedvezése a népzenének elemei, dalai ötletei folyton sarjadzanak. Nekünk vidám zenénk kevés van. Van ugyan egészen a tobzódásig menő vig zenénk, de u. n. gyöngéd vidám zenénk kevés van. A mi népünknek mélységes érzésű társadalmában azonban folyton nő, folyton tenyészik, folyton sarjadzik ez a zene is. Ezt egy állandó bizottság évről-évre gyüjtse össze, a zenetudománynak magasabb művelői pedig osztályozzák, nemesitsék, műveljék, szedjék rendszerbe, gyakorolják azt, s akkor olyan zene támad a magyar földön, hogy ahhoz hasonló zene a világ egyetlen nemzetének sem lesz. Ez volt második javaslatom az ankéten.

Harmadik javaslatom az volt, hogy nemcsak magyar zene van Magyarország földjén, hanem vannak itt idegen ajku honfitársaink, a kik legalább egyházilag nemzetté szervezett nemzetiséget alkotnak. Ilyen a horvát, ilyen a szerb, a román, a tót, a rusnyák, már annyira, a mennyire. Igaz, hogy nincs mindegyik egyformán szervezve, hála Istennek; *(Derültség)* de mindegyik nagyon rosszul van már szervezve a mi hátrányunkra. Ezeknek is van zenéjük, a mely lehetetlen, hogy itt-ott a szomszéd magyarság zenéjére befolyást ne gyakorolt volna; viszont az is lehetetlen, hogy a magyar zene, a maga fenséges erejénél fogva ne gyakorolt volna amarra befolyást. Ezen fajok zenéjét is gyüjtse össze ez az állandó bizottság évről-évre és állapitsa meg, hogy mit hóditott abban a magyar és mit hóditott az a magyarban?

Negyedik javaslaton az volt, hogy mivel a magyar faj napkeletről való és oly vidékeket járt be, melyeken zene él; minthogy magam is meggyőződtem arról, hogy az orosz faj zenéjének van némi rokonvonása a magyarral, hogy a kalmuk és kirgiz faj tánczában és zenéjében van valami, a mi magyar zenével és tánczczal közös; mint hogy a napkeleti, turáni faju zenét a világ egyetlen népe sem gyüjtheti össze, csak a magyar, mert azt csak a magyar érti: állitsunk össze egy bizottságot, a mely azon vidékek zenéjét gyüjtse össze, a melyeken valaha őseink éltek. Kutassa át ezen bizottság a Don és Volga völgyét, a Kubán mellékét, Kis-Ázsiát, gyüjtse össze annak zenéjét, hogy megállapithassuk, vajjon a magyar zene mennyiben eredeti, mennyiben leghatalmasabb leszármazottja annak a közös ősforrásnak, a melyből a többi napkeleti zene is származott, de a melyből származott kétségtelenül a magyar zene is.

Itt rátérek arra a kérdésre és ez az, hogy ezek a zenetudósok, ezek a magyar állam költségén fentartott királyi zeneakadémiai tudósok, — pedig dehogy tudósok, csak nevük az, — *(Derültség balfelől.)* ezek a zeneakadémiai tanárok azt állitják Liszt Ferencztől kezdve, hogy magyar zene nincs. Ez azonban őrültség. Van magyar táncz. Van magyar népdal-ritmus. Ha tehát van magyar táncz és szövegritmus, van magyar zene is. Legalább van egy zene, a melynek eredete, természete, hangulata, a melynek ritmikája egészen más, mint a többi, az egész föld kerekségén ismert zenéé. És minthogy ez a zene csak nálunk van és ezt nálunk is csak a magyar faj müveli, csak a magyar faj lelke érez e zenével együtt, mi jogon mondják ezek a mikroskopikus Liszt Ferenczek, hogy nincs magyar zene?

A gyüjtéssel legalább bebizonyul, hogy van magyar zene, sőt hogy ennek némely eleme a maga nagy tökéletességében uralkodik ma is a Don, Volga, Kubán vidékén, a kaukázusi népeknél. Nyugat felé nagyon is uralkodik, hiszen a nyugat legnagyobb zeneszerzői a magyar zene sajátságainak egész óriási tömegét lopták már el és dolgozták fel Bach Sebastián óta. De ennek a vitatása nem tartozik ide.

Az ötödik pont pedig, a melyet előterjesztettem, az lett volna, hogy a magyar zenét is tanitsák a magyar királyi zeneakadémián, *(Derültség balfelől.)* és hogy kormány és főváros működjék arra közre, hogy ezekbe a hires germanizáló filharmonikus konczertekbe vegyék fel a magyar zenét — mert azokból is ki van zárva tökéletesen.

Hogy azonban mi lett az ankéttel — nincs olyan bölcs ember a világon, a ki ezt el tudná gondolni. Először is jegyzőkönyvbe nem is vették fel valamennyi pontomat, mert a jegyzőkönyv azután, később készült. A kultuszminiszter ur megtalálhatja, ha még megvan. Csak az első három pontot vették abba fel. Azt, hogy a magyar zenét tanitsák a magyar zeneakadémián, azt kihagyták. Hogy a filharmonikus és egyéb államilag és fővárosilag segélyezett konczerteken a magyar zenét is adják elő, hacsak a legkisebb darabot is, hacsak a »Kutya-kutya tarkát«, de legalább valamit adjanak, nehogy mindig német liedek és egyéb wagneri bolondságok legyenek a műsoron, melyekben ép érzékű magyar embernek nincs gyönyörűsége és a melyek a világon az idegességnek igen sok nyavalyáját terjesztették már el: fel sem vették a jegyzőkönyvbe.

De mi lett az ankét sorsa? Mi lett annak az inditványnak a sorsa, hogy gyűjtsük a történelmi zenét, gyűjtsük össze a magyar élő zenét, az idegen faj élő zenéjét, mi lett ennek a sorsa? Persze a kultuszminiszter ur csodálkozik; de hát a miniszteri ész mit művel? A miniszteri észnek természetrajza és fiziologiája nincs még megirva, nincs még megirva, mi az a miniszteri ész? *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az egész ankét arra való volt, hogy a királyi zeneakadémiát a maga magyargyülölő istentelen rendszeréből mozditsuk ki és oda a magyar zene behatolását tegyük lehetővé. Erre való volt az ankét. A miniszteri ész pedig kiadja azt a véleményt, az ankét eredményét a királyi zeneakadémiának, hogy adion véleményt arról, mi legyen vele? *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A zeneakadémia kiadja valószinüleg Mihalovicsnak, az az igazgatója, hát van hozzá szava, hogy adjon véleményt. Hogy a zeneakadémia mily véleményt adott, azt nem tudom, de egész biztonsággal mondhatom, hogy tudom, mert olyan véleményt kellett adnia, a mely megfelel annak, a mit aztán a miniszter csinált az ankéttel. A miniszter pedig azt csinálta az ankéttel, hogy átirt az akadémiához, *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Lehetetlen!)* Lehetetlen? *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Átirt az akadémiához és megkérte az akadémiát, az én ankétem eredménye tekintetében a következőkre. Az ankétet — megjegyzem — tartottuk 1892 márczius 30-án. Egyik kérése az volt, hogy csi-

náljon az akadémia műszavakat, zenei terminologiát az olyan szókra, mint a minő: bassus, fuga, adagio, pizzicato, A-moll, B-dur, C-dur, *(Élénk derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* csináljon erre magyar szókat.

A második, a mire nézve megkereste az akadémiát a kultuszminiszter ur ezután a nagy erőfeszitéssel járt, nagy nemzeti mozgalom után, az, hogy a zeneakadémia a kurucz verssszövegekre nézve állapitsa meg azok keletkezési korát, évét és hitelességét — talán közjegyzői okirattal. *(Élénk derültség a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* Igy történt. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Az akadémia visszairt, de igazán elfelejtettem, hogy mit; csak azt tudom, hogy ennél is sokkal bolondabbat. De az egész magyar zenekultura dolgában tudtommal azóta sem történt semmi, pedig már 12 éve annak. Közbejött az egyházpolitika, lázas fővel beleindultunk, az én figyelmemet is elfoglalta sok minden más dolog, magam is elhagytam, követőm nem akadt, nem is tanácsoltam volna senkinek, mert ugy járt volna, mint én. Ime tehát, bár olyan ember volt a miniszter, a kiben minden jóindulat megvolt, hogy csináljunk magyar zenekulturát, még se lett eredmény. Hát azok alatt hogy lett volna, a kik azután következtek, a kikben még annyi jóindulat se volt meg! Remélem, a mostani miniszter urban talán meglesz!

Ezt csak mellékesen mondtam el és azért, hogy megvilágitsam azt, hogy a kultuszminiszter ur nagy nemzeti müveltségi gondjai között ezt az egyik legfontosabb kérdést el ne hanyagolja, mert erre most nem volt szava, nem volt megjegyzése.

A magyar közép és magasabb társadalmi osztály gyermekeit zenére tanittatja. Meg nem foghatom, hogy micsoda bolondság ez. Hogy minden müvelt család, minden mágnás, minden uri és minden szegény család, a melynek van öt forintja a zenetanitó részére, azt az őrültséget vette a fejébe, hogy lányát zongoramesternővé képezteti ki. Nálunk minden középosztályu és vagyonos család zenére tanittatja gyerekeit. És kik azok a zenetanárok? Ostoba, képzetlen egyének: pápaszem, cseh származás és német nyelv — ebből állanak. Ezek a világcsavargók — mert hisz azok többnyire, tiz közül legalább kilenczen — megfertőztetik minden magyar középosztályu és minden müvelt család belső életét. Germánizáczióra tanitják, oktatják a gyermekeket a zenével együtt. A zene csalékony dolog. A hova az beférkőzik, annak a gyermeknek a lelkébe, a kit az lekötött, utat talált az a felfogás, az az érzés is, a mely azzal a zenével együtt jár. Egy átkozott elidegenitési müvelet folyik itt öt-hat ezer középosztályu és mágnás család gyermekeinél és azoknak kebelében. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Ezt a mi szerencsétlen kormányunk évek óta összetett kézzel nézi. Ha csak nézné, türné! De a magyar komány pénzével, a magyar fajnak erejével támogatják is ezt az egész irányt. Intézeteket tartanak fenn, tanárokat fizetnek, hogy ez a veszedelmes, ez a megrontó, ez a fajt irtó irány minél erősebben és minél biztosabban működhessék Magyarországon. *(Mozgás a baloldalon.)* A kultuszminiszter urnak pedig erre nincs szava, ezt a programmjából kifelejti; még a magyar kultura czimei közül is kifelejti a magyar zenét, noha annyi milliójába került már a zene az országnak.

Felhivom ennélfogva a t. miniszter ur becses figyelmét arra, hogy ebben a kérdésben ne ankétet hivjon össze, ne az akadémiát, ne Mihálovics kir. zeneakadémia igazgatót kérdezzee meg, hanem tegye félre a miniszteri észt és vegye elő a józan magyar észt, s arra alapitsa felfogását és elhatározását, hogy ebben a kérdésben legalább történjék valami. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Vissza kell hóditani!

Eötvös Károly: Igen, mert maga a magyar zene elég alkalmas arra, — csak ne gátolják, ne akadályozzák — hogy visszahóditsa magának rövid idő mulva Szent István birodalmának egész területén azt az uralmat, a mely őt méltán illeti meg, sőt hogy hóditson idegen embereknél is, csak az ország kormánya hű gonddal, hűséggel és szeretettel vegye kezébe a magyar nemzeti zenének ügyét. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Néhány megjegyzést kell most már tennem arra a többször felvetett 1848 : XX. t.-czikkre is. *(Halljuk! Halljuk!)* Egy kissé bővebben, jobban mondva mélyebben akarok vele foglalkozni, mint ahogy azzal előttem Csernoch János és Veres József t. képviselőtársaim és mások is foglalkoztak. *(Halljuk! Halljuk!)* Az 1848 : XX. t.-czikket valamennyien ismerjük. Van annak a törvényczikknek jelentőségre, fontosságra és aktualitásra nézve több különböző pontja. Egyik pontja, a legelső, az unitárius vallást törvényesen bevett vallásfelekezetnek nyilvánitja. A második pont minden vallásfelekezetre nézve a törvényes egyenlőséget és viszonosságot iktatja törvénybe. Ez az egyenlőség elvileg ki van mondva, törvényileg instituálva van, nagyrészben az életbe is átment. Egyes visszaélések, tévedések és félreértések e tekintetben folynak, mint mindig és mindenütt folytak ilyen dologban, de sem azt az egyenlőséget tökéletesnek, rendszeresnek, sem azokat a visszaéléseket, tévedéseket komoly bajnak tekinteni nem lehet. Azok a bajok és betegségek orvosolják önmagukat. Biztositva van e törvényben a szabad iskolalátogatás felekezeti különbség nélkül. Azt hiszem, mert nem tudok ellenkező eseteket, vagy nem tudok legalább sok esetet, ez is átment az életbe és egy felekezet sem tesz az ellen kifogást, hogy iskolájába más felekezetbeli is jár. Intézkedés van a törvényben arra, hogy tábori lelkészek legyenek elegendő számban és minden hitfelekezethez tartozó katona a maga tábori lelkészének

egyházi és lelki gondjai alatt legyen. Minthogy azonban a hadsereg valami noli me tangere, valami nem könnyen érinthető dolog a magyarság szempontjából, itt nincsen meg a tökéletes egyenlőség és viszonosság, de elvben senki sem kifogásolja, mert a közös hadügyminiszter évenkint szokta jelenteni, hogy gondoskodva van minden egyes vallásfelekezet egyházi és hitvallási szükségleteiről a hadseregben is. Itt azonban van még tenni és intézkedni való.

Intézkedések vannak azután e törvényben a görög-keleti vallásra nézve, a melyek részben életbeléptek és megvalósultak, részben későbbi törvényhozási intézkedések által megváltoztattak. Azonban a görög-keleti egyházhoz tartozóknál — mert azóta már a két görög-keleti egyház el is vált egymástól — közmegnyugvásával találkoznak ezen intézkedések.

De van e törvényben azután egy paragrafus, a harmadik, a mely egy végzetes nagy elvet mond ki azzal, hogy minden bevett vallásfelekezetnek egyházi és iskolai szükségletei közálladalmi költségek által fedeztessenek.

A magyar szöveg bizony nem valami helyes, jobban is meg lehetne ezt magyarul mondani, de mindegy. A fődolog, hogy mi ennek tartalma? Nem azt mondja a törvény, hogy a vallási és iskolai szükségletek, a mennyiben hiányosak, vagy ellátásuk hiányos, az állam által pótoltassanak, azt sem mondja, hogy kiegészittessenek, hanem azt mondja, hogy az összes egyházi és iskolai szükségletek közálladalmi pénzből fedeztessenek.

Én egyházpolitikai vagy bölcseleti, vagy történetbölcseleti fejtegetésekbe boesátkozni nem akarok, de annyi bizonyos, hogy a ki ama nagy kor szenvedélyeit és felfogásait ismeri, az tisztán látja, mert hiszen ezt maguk az élő szavak igazolják, hogy az akkori törvényhozásnak eredeti gondolata az volt, hogy az egyházak államosittassanak. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Akkori dicső törekvésü őseink azt gondolták, hogy mindvégig a magyarság lesz az ur ezen a földön, hogy nem jönnek majd a horvát Jellasiesok, az osztrák Windischgraetzek, az orosz Paskievicsek, a kik majd túlerővel elnyomják a nemzet legszentebb törekvéseit, hanem hogy itt magyar lesz ugy a kormányzás, mint a királyi trón is. Ez egy felséges, szép idea volt, hogy a magyarság érdekei, müveltségének, történelmi nagyságának szolgálatába be legyen véve itt minden egyház- és vallásfelekezetnek minden papja, minden tanitója és egyszerre 20—30 ezer kitünő tisztviselője és ügynöke legyen ezzel a magyarságnak. Ez az eszme vezette azokat a nagy férfiakat ama nagy exaltáczióban, a mikor a világot olyannak látták, a milyennek látták. Ez az államositás a maga legszélesebb, legmerevebb és legmélyebb természetében. Olyan államositás, a melynek példáját láttuk Franeziaországban, a hol az államositás szintén sok bajjal járt, sok bajt, sok kellemetlenséget meg veszélyt is hozott Franeziaország belső nyugalmára és belső intézményeinek nyugodt működésére, de a hol a nemzetnek még sem árthat semmiféle államositás, sem az abból származó semmiféle baj, mert ott akármilyen legyen az államhatalom, legyen az akár republikánus, akár szoczialisztikus, akár Napoleon-féle, az mindig franeczia nemzeti lesz. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nálunk pedig, hogy az egyház államositva legyen, hogy az egyház összes papjai, tanitói a kormány és az uralkodó államhatalom kezében legyenek, az ő kenyerét egyék, az ő rendelkezései szerint cselekedjekek és csináljanak mulasztásokat akkor, a mikor a mi dinasztiánk német, mikor szövetségben van Rómával és Róma a dinasztiára hallgat, mikor itt idegen és nemzetellenes nemzetiségek egyházilag hatalmasan vannak szervezve, a mint azon egyházilag szervezett nemzetiségeket 1848-ban és Rákóczi Ferenez idejében is a magyarság ellen használták fel a magyar király és tanácsosai: ily körülmények közt azt, hogy az országban az összes egyházak egy idegen czélokért élő, idegen ezélok érvényesitésére törekvő államhatalom szolgálatába kényszerittessenek, én el nem fogadom, nem helyeslem és nemzeti politikának nem tartom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezért mondtam a mult ülések egyikén, hogy ne beszéljünk az 1848-ik évi XX. törvényezikk végrehajtásáról közelebbi meghatározás nélkül általánosságban, mert hazánk mai dinasztikus, felekezeti és nemzetiségi viszonyai közt ezt bolygatni se nem kivánatos, se nem czélszerű.

A második, a mi ebből a törvényből mulhatatlanul következik: a szekularizáczió. Mert ha az állam átvesz minden egyházi és iskolai kiadást, ez a mai gyakorlat szerint körülbelül száz millió korona évi kiadást, a budgetnek száz millió koronával való felemelését jelenti. Lehetetlen tehát, hogy az állam azt ne mondja, hogy én fizetlek benneteket, te katholikus, te kálomista, te lutheránus stb., hanem aztán a mi vagyonotok, alapitványotok, iskolai és egyházi czélra van, pap földje, tanitó földje, kis alapitvány, nagy alapitvány és igy tovább, arra majd ráteszem a kezemet, hogy terhemet könnyitsem. Más szóval az egyházi javak és alapitványok elkobzása lenne az elkerülhetetlen következmény, a mi egy ujabb kalodába zárása volna az egyháznak.

Nem esinálok titkot, t. képviselőház, és kijelentem, hogy nincsen okos ember a világon, a ki helyeselné azt, hogy a katholikus egyház a javak és alapitványok óriási tömegének hasznait oly aránytalanul élvezi. Lehetetlenség, hogy egy magyar főpapnak egy millió korona tisztán szabad rendelkezésre álló évi jövedelme legyen! *(Ellenmondások balfelől.)* Az esztergominak nincs, azt tudom, de a kaloesainak egyszer volt. *(Derültség.)* A plébános és segédje, a tanitó pedig nyomorult fizetéssel sanyarog, holott az egyház

javára valók azok a javak. De ez elsősorban nem az én dolgom, mert nem tartozom az egyházhoz, de másodsorban, mint törvényhozónak jogom van azt mondani, hogy lehetetlen, hogy okos ember be ne lássa, hogy ilyen állapot sehol sincsen a művelt világon, csak épen Magyarországon van meg ennek a középkornak Mária Terézia által elrontott rendszere. Mert azelőtt a püspök nem volt olyan nagy ur és püspökségének beneficziumaiból az ő papjai, iskolái, tanitói sokkal többet kaptak, mint most. De nem akarok ebbe mélyebben belemenni, legalább ez idő szerint — hát mondom, ezt helyeselni nem lehet. De ez végre is a katholikusoknak maguknak a dolga, intézkedjenek ők maguk; az egyházi javak kérdésének megbolygatását én nem helyeselném, száz más oknál fogva sem, de az egyik legfőbb ok az, hogy a legjobb indulat mellett való megbolygatás is felkeltené a felekezetek és egyházak aggodalmait, egymás iránt való féltékenységét, a belső felekezeti szenvedélyeket; gyülölködések támadnának és törvényhozásunknak becsületes és szükséges munkáját ez az állapot megzavarná.

Azonban ez nem azt jelenti, — ez az én felfogásom a 48-as törvénynél — nem azt jelenti, a mit egy megbolondult ujság hirdet és egy pár éretlen elméjű protestáns pap, *(Derültség.)* hogy én azt mondtam vagy gondoltam volna, hogy a protestánsok igényeit ellenzem. *(Felkiáltások a néppárton: Senkisem ellenzi!)* Senkisem ellenzi! Sőt ilyen édes, ilyen alig álmodott korszakot, hogy ha ilyen tisztességes, de nagyfontosságu kérdés felvettetik, minden felekezet jóindulattal gondoljon rá: ilyen korszakot nem hittem, hogy megérjek. Ezt a kérdést már 1892-ben én magam az akkor az ügyek élén álló férfiakkal megbeszéltem, már akkor is szükségesnek találtam, hogy valami ezen a téren történjék. Ezt a kérdést kezdeményezte mai alakjában báró Bánffy Dezső 1902-ben. Ez a kérdés bővebb tárgyalás alá vonatott, belefolyt a tárgyalásba a miniszterelnök ur is; később a két testvér protestáns egyház közös bizottságot küldött ki; az a bizottság kidolgozott egy emlékiratot és azt benyujtotta a kormányhoz, a mint a kultuszminiszter ur tegnap emlitette. Nem mondom, hogy szerencsésen, de az ezen emlékiratban foglalt megmagyarázás mellett még sem ártalmasan, ugy lett a kérdés felállitva, hogy szükséges az 1848 : XX. t. cz. végrehajtása. De ebben az emlékiratban ez félreértésre nem vezethet, baj forrása nem lehet, mert az emlékirat megmagyarázza, mit ért alatta. De mikor a miniszterelnök minden közelebbi meghatározás nélkül . . .

Olay Lajos: Ez az!

Eötvös Károly: . . . november 6-án nagy megfontolatlansággal, sőt szerintem könnyelműséggel . . .

Olay Lajos: Ámitással!

Eötvös Károly: . . . egyszerűen kimondja, hogy ő rajta lesz, hogy megtörténjék az 1848. évi XX. törvényczikknek szelleme szerint való végrehajtása . . .

Olay Lajos: Ne mondja azt, ne ámitson!

Eötvös Károly: . . . akkor én ezt nem helyeslem. Azóta ő is megmagyarázta, de az a megbolondult hirlapja, a melyet ő tart fenn, azóta is folyton hirdeti . . .

Olay Lajos: Ugy van, ő tartja fenn, ő fizeti!

Rakovszky István: Nem bolond az, hanem gonosz!

Eötvös Károly: . . . azóta is azt hirdeti, hogy »az 1848 : XX. törvényczikk végrehajtása«; pedig a miniszterelnök megmagyarázta, hogy mit ért alatta. De csak julius 7-én és 18-án magyarázta meg, de november 6-án nem. Az pedig ámitás természetű dolog. Nem mondom, hogy ő szándékosan csinálta, de félrevezette az elméket, megbolonditotta a protestáns papság selejtes részét, és most már vannak olyan szerencsétlen agyak, melyek a felett gondolkoznak, hogy az 1848 : XX. t.-cz.-et hajtsuk végre. Ennek akartam én mindig utját állani egy multkori kijelentésemmel is, most is. Igenis, én helyeslem mindazt, a mi az emlékiratban van, de nem helyeslem azokat a kijelentéseket, sokban nem is értem, a melyeket részben a miniszterelnök ur, részben tegnap a kultuszminiszter ur tett. De hozzáteszem, hogy a mi két testvér protestáns egyházunknak nincsen ám szüksége arra, hogy ő a maga kérelmét, vagy jobban mondva, az több, mint kérelem, az egy tökéletesen jogos igénye a magyar állammal szemben, mondom, hogy ezt az 1848 : XX-ik törvényczikknek többféleképen magyarázható intézkedésével indokolja. Nincsen ám erre a magyar protestáns egyháznak szüksége. Hiszen, t. képviselőház, más egyházak férfiai ne vegyék hivali kodásnak, ha azt mondom, hogy a magyar protestánsok 250 esztendő óta egész egyházi, vallás- és hitbeli életükkel, vérük mindenkori hullásával oltalmazták, védelmezték a magyarságot, védelmezték az alkotmányt, védelmezték a lelkiismereti szabadságot; Bocskay, Bethlen, Rákóczi mellett harczra keltek azért, hogy a világtörténet törzskönyvéből Magyarország neve ki ne töröltessék. Tudom, elismerem, hogy egyéb egyházak és hitfelekezetek férfiaiban is hü és lelkes szövetségesekre találtak, de a XVII. és XVIII. század nagy harczaiban ez a két testvér egyház vitte előre a lobogót, életüket áldozva annak győzelmeért.

A mióta a Kolonics-féle rendszer ebben az országban meghonosodott, ezen, következményeiben gyilkos rendszer előtt zsákmányul nem a protestánsok állottak és állanak, hanem a magyarok, a kikkel szemben a törekvés oda irányul, hogy minden egyháztól, a mely tisztán magyar, elvonjanak lehetőleg mindent és azoknak adják oda az összes beneficziumokat, a kik hajlandók az osztrák törekvések támogatására, vagy a kikről azt hiszik, hogy, mint idegen ajkuak, idegen

törekvéseket előmozditani készek. Nem a protestántizmus a szálka tehát ezen Kolonics-rendszer szemében; mert hiszen az erdélyi szászokat nagyobb javadalmakkal látta el, mint a katholikus egyházat, pedig azok is protestánsok, de mert azok mindig a magyarság ellen voltak, a Kolonics-féle rendszer megadta nekik a világi javadalmakat nagy bőséggel. És, t. ház, ennek a Kolonics-féle rendszernek következése az, hogy a mig például Magyarországon a görög-keleti egyház, és pedig a külön szervezett szerb egyház ugy, mint a külön szervezett oláh nemzeti egyház sok millióra menő óriási javadalmakat kapott, addig a tiszta magyar kálvinistaság az ő harmadfél milliónyi hivével ettől az országtól egy fillér javadalmat sem kapott, sőt a mi volt neki templomokban, alapitványokban és birtokban, azt is elvették tőle, hogy koldussá tegyék és igy pusztuljon a magyar. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magyarság volt mindig a szálka; és a mikor mi most itt állunk azért, hogy Magyarország valamit visszatéritsen az ő leghivebb fiainak veszteségéből, akkor is előttünk, törvényhozók előtt, nem a felekezeti szempont lebeg, hanem csupán Magyarország érdeke. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Az a szegény protestáns hivő tizszer, huszszor nagyobb terhet visel nemzeti kulturájának fentartása érdekében, mint a szomszéd faluban levő oláh, rácz és német. Ezeknek alig van valami terhük, a magyar kulturával nem törődnek, nem művelik, nem is áldoznak reá, alig nehezedik reájuk valami teher egyházi és iskolai szükségletük ellátása érdekében, mig a tiszta magyar protestáns egyház összeroskad a terhek sulya alatt, mert a létért és a nemzet nagyságáért folytatott küzdelemben százszor jobban van megterhelve, mint az az idegen ajku és idegen törekvésü szerb, román vagy más ajku és más felekezetü egyén. Ez, t. ház, a Kolonics-féle rendszer. Hogy Magyarország, a magyar állam és annak törvényhozása türje ezt az állapotot vég nélkül most már, a mikor alkotmányos nemzeti intézményeink legalább egy részére jogunk van, ez szégyene lenne ennek a kornak. Ezt tovább tűrni nem lehet, ezen segiteni kell Magyarország érdekében, nemzeti államunk nemzeti jellegének megvédelmezése érdekében. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nézzük meg a nyelvhatárokat. Több, mint 40—45 esztendeje annak, mikor én, mint tul a dunai ember, egyszer körutat csinálva az országnak különböző részein, eljutottam valahová Máramaros felé és kérdeztem: hol van itt az utolsó magyar? Akkor mutattak még két kis nyomorult falut: Dolhát és Bilkét; az egyikben volt 11 magyar, mert 11 kálvinista élt még, a másikban 7 magyar, mert 7 kálvinista élt még. Messze földön már nincs más magyar ott. A nyelvhatárokon védelme szükséges ott keleten, és ott nyugaton is, például Vas vármegyében és másutt is. Erdélyben a katholikusság csak oly kemény, hősi módon védelmezi a magyarságot. De Baranyában, s mindenütt északon, keleten, délen, a nyelvhatárok többnyire egygyé válnak a magyar protestántizmus határaival. És azonkivül lutheránus atyánkfiai is, a szepességi németség, minden harczunkban, minden küzdelmünkben, mely a nemzet jogáért, szabadságáért a Magyarország fennállásáért folyt, ott volt mindenütt, mint bármely más lelkes honfia ennek a nemzetnek. Itt van az igazi joga és igazi indoka annak, hogy az emlékiratban foglaltak teljesitését követeljük. És bár egyetértek a t. miniszterelnök urral abban, hogy nem akarom, hogy a lelkészek javadalmazása megelőzze az egyház hiveinek az iszonyu tehertől való felmentését: de mindamellett nem helyeslem, sőt egész erőmmel küzdök ellene annak, a mit ő mondott, hogy a lelkészek javadalmazása pedig akkorra halasztandó, a mikor a többi egyházak lelkészein is segithetünk. Teljes igazság ugy az egyiknek, mint a másiknak! Napirenden most az egyik van, oldjuk meg ezt; ha napirenden lesz a többi, akkor oldjuk meg azokat; ha lehet mindjárt, mindjárt, ha később, később. De hogy e kérdéseket össze kelljen kapcsolni és igy a nemzetiségek gyülölete, kislelkűsége, féltékenysége belejátszszék a kérdés megoldásába és hogy elfutkossanak Bécsbe, nem tudom micsoda titkos és nem titkos hatalmakhoz, hogy ime azok a kálvinisták és lutheránusok kapnak, mig mi szegény oláhok, szerbek, szegény hazaárulók, semmit sem kapunk; *(Nagy derültség a baloldalon. Igaz! Ugy van!)* hogy ilyen térre tereltessék a protestáns egyház lelkészei javadalmazásának kérdése, ezt én nem helyeslem, ezt én a nemzet érdekében állónak nem találom, ez nem igaz, nem őszinte, nem magyar gondolkozás. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pedig a lelkész jó javadalmazására szükség van. A lelkész áll legközelebb a néphez. A mint Veres József t. képviselőtársam is elmondta tegnap, ő a legelső barátja a népnek, ő ad neki tanácsot anyagi dolgaiban, lelki háborgásaiban, ő szerzi meg nyugalmát, erősitgeti hitében, ő vezeti az élet ösvényein keresztül születésétől haláláig, kereszteli, temeti, ő a vezetője és a nyelvhatárokon, az a magyar lelkész egyuttal fajunknak, a nemzetnek és a nemzeti műveltségnek istápolója, gyámolitója, gondozója. Hogy az az élet terheivel küzdjön, hogy az a megélhetés gondjai alatt roskadjon össze, attól nekünk államilag meg kell menteni, minthogy olyan nagy teherről itt nincs szó, hanem csak oly teherről, melyet az állam mindig megbirt és ma is megbir. Azért a kérdést elodázni, a mint azt a kultuszminiszter, csatlakozva a miniszterelnökhöz, tette, elodázni nem lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem óhajtom az 1848 : XX. törvényczikk emlegetését, mert arra nincs szükség, mert szentebb, erősebb, alaposabb jogon követelheti a magyar protestáns egyház a mit kér: a magyarság jogán! Ezt tartom én magyar kulturpolitikának, melyet

itt csak főbb vonásaiban mondhattam el, és mert ezt nem látom, a költségvetést nem fogadom el. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Kovács Pál jegyző: Bedőházy János! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Öt percz szünetet kérünk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Bedőházy János: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Midőn a vallás- és közoktatásügyi tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával lehető rövidséggel pár megjegyzést tenni bátorkodom előre is kijelentem, hogy felszólalásomat nem ellenzéki, annál kevésbbé kormányzati politika szempontjából teszem meg, hanem mint a magyar közoktatásügynek egy igénytelen volt munkása és mint egy nagy magyar egyház szerény tagja, akarok élni képviselői állásomadta jogommal.

(Az elnöki széket Jakabffy Imre foglalja el.)

Mint protestáns embernek és mint volt tanügyi munkásnak először is elismeréssel kell adóznom az igen t. miniszter ur t. elődje iránt, a kinek neve a magyar kultura, s a magyar közoktatás történetében nem fog nyomtalanul és nyomtatlanul eltünni.

Az igen t. vallás- és közoktatásügyi miniszter urban nem uj embert van szerencsénk üdvözölni és neve igen előnyösen ismert előttünk, mint a multban a magyar közoktatásügy egyik vezető férfiának és mint a magyar közmüvelődés ügye buzgó munkásának neve; és minthogy az igen t. miniszter ur nem uj ember, bizonyosra kell vennünk azt, hogy kiforrott és megvalósitásra váró eszmékkel, keresztülvihető üdvös nagy tervekkel foglalta el a miniszteri széket.

E feltevésünk megerősitését láttuk abban a programmban, a melyet a t. miniszter ur a képviselőház mult ülésén nagy vonásokban terjesztett elénk, a mely beszédében felcsillanni látunk egy-két nézetet és eszmét, a melyeket mintha a miniszterelnök urnak a közmüvelődés és irodalom terén folytatott tevékenységéből már ismernénk. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy az igen t. miniszter ur talán ezen kedvencz és régóta ápolt eszméi és nézetei révén a közoktatás és közmüvelődés ügye fejlesztését illetőleg bizonyos preokkupácziával foglalta el helyét; csak azt akarom jelezni, hogy vannak dolgok abban az elmondott programmban, a melyek ha még jelenleg nem is kész tények, de mindenesetre a kész tényekkel egyenértékűeknek kell, hogy azokat tekintsük; feltéve természetesen, hogy az igen t. miniszter ur kormányzata normális időtartamra fog kiterjedni. E tényszámba vehető nézetek és tervek nagyon is megérdemlik, sőt igénylik, kivánják a diskussziót. Nagyon sajnálom, hogy a t. háznak hangulata olyan, a mely minden ilyen hosszabb diskussziót egyáltalán kizár, de bocsánatot kérek a t. háztól, nagyon különös szinben tünnénk fel, hogy a mikor egy uj minisztere ennek a tárczának, a mely tárcza lelkünkhöz és szivünkhöz olyan közel áll, itt egy kiterjedő programmot mond, mi ezt a programmot egyetlen szóval sem méltatnók, egyetlen szóval sem birálnók, hanem egyszerűen azt mondanók: ejnye de nagy meleg van odakünn, szavazzunk meg mindent és menjünk haza. Ha nem mondta volna el az igen t. miniszter ur ezt a programmot, akkor még hagyján. De ha már elmondta, akkor nem tehetjük, s nem tehetem, hogy legalább egypár szóval rá ne mutassak azokra a részletekre, a melyek szerény véleményem szerint a birálatot igénylik.

Általánosságban kifejezést kell adnom annak, hogy a miniszter ur működése iránt mi itt mindnyájan nagy várakozással vagyunk, mert határozottan reméljük azt, hogy az ő közoktatásügyi kormányzata alatt sok igen nagy és fontos közoktatásügyi kérdés végrevalahára megoldást fog nyerni. Hisz látjuk, tapasztaljuk azt, hogy a népiskolai törvények módositásának, vagy talán inkább egységesitésének ügye rohamosan halad előre, és a mint a miniszter ur beszédéből meghallottuk, nemsokára ide a képviselőház elé kerül tárgyalásra, és remélnünk lehet azt is, hogy, a mint érintette is programmjában, a polgári iskola és az egységes középiskola kérdései is, a melyek a tanárvilágot oly rég tartják bizonytalanságban és a közönséget várakozásban, vagy, mondjuk, talán bizonyos izgatottságban is, a legközelebbi időben szintén ide fognak kerülni megoldás végett. Azonban itt megvan a magam aggodalma. Mert remélem ugyan a megoldást, de ugy látom, ugy sejtem, hogy nem lesz ez a megoldás gyökeres megoldás. Közoktatásügyi politikánknak régi hibájától most sem tudunk egyáltalában megszabadulni.

Nem tudunk szigoruan megállani azon az álláspontón, hogy törvényhozó, kormányzati intézkedéseinkben mindig csak a magyar nemzeti államérdekeket tekintsük, azokat tartsuk szem előtt, s ha ezek mellett a nemzeti érdekek, állami érdekek mellett más érdekek, akár felekezeti, akár nemzetiségi, akár vidéki érdekek megférnek, ám jó, akkor helye van a méltányosságnak, helye van bizonyos mértékben az opportunizmusnak is. De ha ezek az érdekek, vagyis inkább igények a nemzeti állam érdekeibe vágnak bele, akkor tisztán csak levegőnek tekintendők. Tisztában kell lennünk azzal, hogy e specziális érdekeknek vagy igényeknek forrása, meg a természete is olyan, hogy akár egy lépéssel, akár egy mértfölddel taszitsuk hátrább az utból, egyforma nagy lármát csapnak s egyforma kiabálást visznek véghez miatta. *(Ugy van! balfelől.)* A kérdés nem az, hogy hány lépésre kell hátrább tenni, hanem az, hogy el kell távolitani az utból, ha azok a magyar nemzeti állam érdekeivel összeütközésbe jönnek. Hát mire való az egész népiskolai törvény módosi-

tása a magyar nyelv sikeres tanitása érdekében, ha nincs meg a lehető legtökéletesebb biztositékunk arra, hogy lesznek olyan egyének, olyan munkások a legalsóbb fokon is, a kik ennek a törvénynek érvényt adjanak. Mire való, kérdem én, a törvénytervezetben a felekezeti tanitóképzőknek további fentartása? Ugy tartják, hogy legradikálisabb volna csupán állami népoktatási intézeteket engedélyezni, de szerény véleményem szerint ezt szükségesnek, sőt sokszor czélravezetőnek sem tartom.

Tartom magam Disraelinek ahhoz a nézetéhez, ahhoz a mondásához, hogy az emberek igen sokat adnak az intézményekre, sokat adnak a rendszerre, de kevésbbé veszik tekintetbe magát az egyént. Valamely ügynek a sikerét nem kell az intézményekben, az intézetekben keresni, hanem az arra való egyénekben. Én a magyar közoktatás ügyének a magyar nemzeti állam czéljainak és érdekeinek megfelelő fejlesztését csak ugy látom sikeresnek, ha nem annyira az iskolákat, az intézeteket, a különböző rendszereket, tanterveket, tanmeneteket és nem tudom, miket veszszük tekintetbe, hanem tekintetbe veszszük azt, hogy kik tanitanak azokban az iskolákban, kik hajtják végre, kik szereznek érvényt annak a rendszernek, annak a tantervnek. Akkor tartanám sikeresnek az államnyelv tanitását, hogy ha nem lehetne Magyarországon sem tanár, sem tanitó, sem a közoktatásügynek semmiféle funkczionáriusa, a ki nem magyar állami tanitóképző-intézetben nyerte volna kiképeztetését, még pedig természetesen a magyar állam áldozatából ingyen.

Ha az ilyfoku radikálizmust látnók már az első lépésnél, akkor a miniszter ur működését illetőleg remélhetnők azt, hogy a közép- és a felsőiskolai tanárképzés kérdése is az egyetemtől függetlenül elvégre megoldást nyer. Midőn ma, — sajnálom, hogy nem terjeszkedhetem ki hosszasabban — *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* midőn ma az egész tanárképzés tisztán csak az esetlegességektől függ, a mikor nem egy tanárról csak akkor sül ki, hogy nem arravaló, a mikor már elvégezte az egyetemet, sőt vizsgáit is letette, sőt ki is van nevezve és már megkezdte azt, hogy egy egész generácziót a rossz működésével megrontson, a mikor valószinűleg a tudományok internaczionális hatása alatt igen sok tanár elveszti érzékét a nemzeti szellem, a nemzeti gondolat iránt, s fogalma sincs arról a nemzeti munkáról, a melyet teljesitenie kell és azt hiszi, hogy előtte csak egyetlen egy czél, egy általános, nagy emberi czél lebeghet, a tudomány, és a mikor én ismerek egyetemi tanárt, a ki egyáltalában nem sokat akar tudni a magyar nemzetről, *(Mozgás a jobboldalon. Egy hang jobbról: Ki az!)* a ki nemcsak a feleségét, de még a szolgálóját is Németországból hozatta, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és magántársalgás közt nem igen akar magyarul beszélni, — csak az egyetemen beszél magyarul, természetesen — a midőn az egyetemi tanárok csak ugy egészen véletlenül lesznek: én akkor a közép- és felsőiskolai tanárképzést a lehető legfontosabbnak, a lehető legégetőbb kérdésnek tartom. Erről azonban sajnálattal tapasztaltam, hogy a t. miniszter ur programmjában nem emlékezett meg. E helyett azonban emlitette a harmadik egyetem kérdését.

Gabányi Miklós: T. elnök ur! Mégis borzasztó! 29 en vagyunk! *(Zaj.)*

Bedőházy János: Kérem... *(Halljuk! jobbról.)*

Gabányi Miklós: A falaknak beszél!

Kubik Béla: Igy nem lehet tárgyalni!

Elnök: Mindjárt, kérem!

Madarász József: Jőjjenek be a kormánypártiak!

Kubik Béla: Igy nem lehet tárgyalni! Nekik kell a házat határozatképessé és tárgyalásképessé tenni! Ez nem a mi kötelességünk. *(Mozgás.)* Tessék felfüggeszteni az ülést, ez az elnök kötelessége!

Gabányi Miklós: Most vagyunk 32-en!

Kubik Béla: Olyankor vannak itt, a mikor szolgálni kell a miniszterelnököt. *(Zaj. Halljuk!)*

Bedőházy János: Beszélt a t. miniszter ur a harmadik egyetemről, hangoztatta, hogy a harmadik egyetem eszméjét nem ejti el, hogy folytonosan szem előtt tartja e kérdést és ugy látszik, foglalkozik ezzel. Igen természetes ez, mert az ember vissza-visszatér a régi ideáljaihoz és ez nyilvánvalóan a t. miniszter ur kedvencz eszméi közé tartozik.

Nemcsak mi, de a túlsó oldalról is — ha jól tudom, Ballagi Géza igen t. képviselőtársam és barátom is azok közé tartozott — annak idején örömmel üdvözöltük azt a törvényjavaslatot az elméleti jog- és államtudományi vizsgálat és jogi oktatás tárgyában, a mely kész javaslatot az igen t. miniszter ur elődjétől átvett, a mint emlité, csekély módositással. Mi abban, a mint akkor neveztük, a jogi szakoktatás decentralizáczió jában jelét láttuk annak, hogy a közoktatásügyi kormány által felismertetett az a tény, hogy az egyetem, mint bizonyos pályákra képesitő képzőintézet, nem képes ma már megfelelni az állam és társadalom igényeinek, még pedig mindinkább fokozódó igényeinek. Erre felsőbb szakiskolák, akadémiák, — vagy akárminek nevezzük őket — szóval: más intézetek szükségesek, a melyek olcsóbbak legyenek és rövidebb idő alatt szolgáltassák az egyes pályákra szükséges ifjakat.

Ez lett volna tehát az első lépés a felsőbb szakiskolák felé, a melyek mellett az egyetemek maradtak volna tudományápoló és fejlesztő, magasabb tudományos készültséget nyujtó intézeteknek, a melyektől nyert grádus, doktorátus akkor igazán a tudományos érdemnek jutalmazása, kitüntetés lenne, nem pedig csak arra szolgálna, hogy pl. mondjuk, Csausz Mátyás és Bürgözdi Mihály tyukperében az illető doktor

ur felperesi vagy alperesi minőségben fungálhasson. *(Derültség.)*

Csodálom, hogy a t. miniszter ur akkor, midőn ezt az első lépést, a mint mondá, tényleg effektuálni óhajtja, mégis a harmadik egyetemnek eszméjét nagy szeretettel ápolja.

Az én véleményem szerint ugyanis itt csak két alternativa lehet: vagy haladunk merészen előre az állam és társadalom kivánalmainak megfelelőleg és a két egyetemet a maga tisztisztességes mivoltában, régi formájában meghagyjuk a tudomány ápolására, továbbvitelére és az érdemeknek méltatására, haladunk a felsőbb szakiskolák felé, a mikor azután egyáltalában semmi szükség nincs a harmadik vagy még több egyetemről gondoskodni; vagy pedig megszüntetjük ezeket a szakiskolákat, de az egyetemeket ujra szervezzük és a régi szervezet megszüntetése után tényleg az uj szervezet alapján uj egyetemeket alkotunk. A magam részéről az első alternativát tartom helyesnek, bár belenyugodnám a másodikba is; de vegyes, féleges és a kivánalmaknak, követelményeknek egyáltalában meg nem felelő intézkedéseket egyáltalában nem helyeselhetek. Hogy ha a szomszéd Németországban a felsőbb oktatás ma még kizárólag az egyetemi rendszeren alapszik, s ott az egyetemi rendszer van előtérben, nekünk, a kiknek egészen másképen alakultak az igényeink, azt hiszem, a mi igényeink szerint kell felsőbb oktatási intézeteinket berendeznünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Általában, t. ház, nemcsak az egyetemről szólva, hanem más tanintézeteinkről is, látni óhajtanám és talán remélhetjük is, hogy látni fogjuk azokat az intézeteket, a melyek nemcsak, mint nagy általánosságban mondják, a nemzeti szellem fejlesztésére és a nemzeti kultura ápolására vannak hivatva, hanem tényleg praktikus szempontból is a magyar nemzet igényeinek, a magyar ember hajlamainak és természetének megfelelők, és itt nemcsak külföldi mintákat akarunk látni, a melyekbe ezt a magyar természetet beleszoritották. Én elismerem boldog emlékezetű Trefort miniszter érdemeit a magyar közoktatásügy terén, de ő a magyar közoktatásnak és a kulturának fejlődését egy végzetes tévedésre alapitotta. Nem a magyar nemzet jellegéhez, természetéhez szabták akkor az intézményeket, a közoktatási intézeteket, hanem külföldi mintára alkotott intézetekbe akarták mindig beleszoritani a magyar természetet, a minek a következménye azután az lett, hogy társadalmunk rövid idő alatt rohamosan elkezdte veszniteni nemzeti jellegét, sajátosságát és most egész társadalmunk csak egy szintelen, jellegtelen társadalom, a melyről épen nem lehet azt mondani, hogy az magyar. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Régi közoktatási intézményeink, a melyek a mult század elején és derekán azokat a nagy, erős és tipikus magyar jellemeket nevelték, ha mintájukat a külföldről vették is, csakhamar egészen átidomultak a magyar természethez.

Van azonban, t. ház, egy intézetünk, a mely a magyar természetnek egészen megfelelőnek látszik, csakhogy, fájdalom, nem a jó magyar, hanem a rossz magyar természetnek. *(Halljuk!)* Ez a rossz magyar természet pedig mi volna egyéb, mint az urhatnámság, a henczegés, a nagyzolás, vagy — a hogy műszóval mondták régen — az ágálás, most pedig már flanczolásnak nevezik. Bizony, ez már sok magyar nemes családnak az ivadékát tette tönkre, és csodamódon ezt az intézményt mintha eme családok ivadékai számára alapitották volna, mert leginkább eme családok tagjai részére tartják fenn ezen intézetet. Értem a Ferencz József-intézetet. Az intézet vezetőjét sem hivják ugy, mint más burger-intézet vezetőjét, hanem kormányzónak. Kollegája tehát a fiumei kormányzónak, a ki tudvalevőleg roppant nagy ur, és Kossuth Lajosnak is. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Ezen kormányzott ifjak nagyon hamar megszokják magukat másoknak, különbeknek tartani, mint a többi nem kormányzott, hanem csupán csak igazgatott tanulók.

Én bizony nem tudom, t. ház, mi szükség van arra, hogy a magyar fiukba mesterségesen beleneveljenek bizonyos arisztokratikus allüröket. Pedagógiailag természetesen nem lehet előre meghatározni, hogy mi lesz a tanitás, nevelés eredménye, de fogadni mernék, hogy nem lesznek azok az erős jellemű elődök, akik hajdan neveltetésüket egy-egy ócska lyczeumban vagy kopott kollégiumban nyerték. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem tehát, érdemes ezzel az intézettel foglalkozni, miért is felhivom rá a miniszter ur figyelmét, vizsgálja meg, vajjon a szervezetben vagy a kormányzatban rejlik-e a hiba?

Jelezte a t. miniszter ur a polgári iskoláknak hét osztályuvá való kibővitését, a mi, ugymond, az önkéntesség elnyeréséért kell. Ezt azonban én a magam részéről meggondolandónak tartom, mert miféle algebrai egyenlettel bizonyitják be előttem azt, hogy az önkéntesség elnyerésére épen hét osztály kell. Furcsa, hogy még közoktatásügyünket is a katonai felfogáshoz kell idomitanunk. Ezt különben csak mellékesen jegyzem meg, mert felfogadtam, hogy két esztendeig semmiféle katonai ügyhöz hozzá nem szólok. *(Derültség.)*

Általában ugy tartom, hogy nálunk az ugynevezett képzés, nevelés igen hosszu ideig tart. 23—24 éves ifjak még nem kenyérkeresők, hanem improduktiv tagjai a társadalomnak. Ezt a luxust egy olyan szegény társadalom, mint a mienk, meg nem birja. Négy-öt évet vesznek el tanitás, nevelés-képzés, gyakorlat és más czimek alatt az ifjaktól és csak azután következik a gyakorlati kurzus, hogy kenyérkeresővé váljék; ugy, hogy 27—28 éves kora előtt alig lehet valaki ügyvéd, biró vagy orvos. Ha pedig

egyenesen tudományos képzést nélkülöző praktikus pályára készül az ifju, nem tudom, miért kell még egy esztendővel késleltetni, hogy később váljék kenyérkeresővé, később alapithasson családot, mert erre 30—32 éves kora előtt nem kerülhet a sor. Normális időben, 24—25 éves korban már csak a grófok és czigányok házasodhatnak meg nálunk. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Csernoch igen t. képviselőtársam felemlitette a női nemnek tódulását bizonyos kenyérkereső pályákra. Mint nagy bajt, ha nem is épen sáskajárást, tüntette fel. Én magam is elismerem, hogy bizony ez baj, mert hiszen nem ez volna a hivatásuk. Az ő hivatásuk ott van a családban. De hát mit tegyenek? A romlás különösen a teljesen szegényt és a szebbjét ugyis tönkreteszi, az elpusztul; de a többinek élnie kell, az élethez természetes joga van. Az olyan intézkedésekkel, mint a minőket a t. kereskedelemügyi miniszter ur is tett, hogy elzárja a nők elől bizonyos pályákra való lépést, a bajon nem segitünk. Talán leghelyesebb volna ezt a nagyfontosságu társadalmi kérdést ugy megoldani, hogy a férfiak kenyérkereső képességét és ezzel kapcsolatban a családalapitást minél korábban, 25—26 éves korban tennők lehetővé. Részemről a pénzügyminiszter urnak esetleg a nőtlenségi adó behozatalát czélzó törvényjavaslatát sem akadályoznám meg, sőt pártolnám. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A nőkérdéssel, a feminizmus kérdésével a közoktatásügyi miniszter urnak a női oktatás kérdésével kapcsolatban legtöbb alkalma van foglalkozni.

Még csak pár szót akarok szólni azokról, a miket az igen t. miniszter ur a közművelődés iskolán kivüli eszközeiről mondott. Ez irányu törekvéseinek teljes elismeréssel adózom. Ismervén az ő müérzékét, müismeretét, nem tagadhatom, hogy igen nagy várakozással nézek a magyar művészetet fejlesztő intézkedései elé, és kiváncsi vagyok arra, hogy mily módon akarja ő létesiteni, illetőleg felélesztení a magyar művészet és a külföldi művészet közötti kapcsolatot. Ha nem csalódom, az igen t. miniszter urnak az a czélja, hogy a sajátos magyar művészet jellegét a nyugati népek művészeteinek konczertjében kidomboritsa.

Ugy látom, hogy a t. miniszter ur meg van győződve arról, hogy a magyar művészet elég izmos és erős arra, hogy a többi nemzetek művészetével való versenyében nemcsak hogy ki ne vetkőzzék eredeti nemzeti jellegéből, de sőt még jobban fejleszsze ezt a nemzeti jelleget. Ha ez sikerülne, akkor a t. miniszter ur igen nagy dolgot művelne. A kérdés azonban szerintem az, hogy van-e egyáltalában ma már a magyar képzőművészetnek egy sajátos jellege? Mert ez a kérdés teszi az igen t. miniszter urnak ezt a vállalkozását egy kissé problematikussá. A mi azonban, legalább én nekem, a képzőművészetek terén igy problematikusnak tünik fel, azt kevésbbé találnám olyannak, ha ez volna a törekvése a miniszter urnak a magyar tudományosságot illetőleg is. Mert e tekintetben, t. ház, sokkal tisztábban lehet látni, hogy mi a nemzeti jelleg a magyar tudományosság terén, jobban, könnyebben ki lehetne ezt mutatni és én igen óhajtanám, nagy nyereségnek tartanám a magyar tudományosságra nézve, ha az igen t. miniszter ur erre is figyelmet forditana.

A mi tudományosságunk, t. ház, teljesen belefulladt a nyugati népek tudományosságába. Nem értem én itt a természettudományt és a mathematikai tárgyakat, a melyek amugyis nemzetközi jellegüek, de értem azon humanisztikus tárgyakat, a melyek tért nyitnak a speciális magyar gondolkodásnak, a magyar felfogásnak, a magyar világnézletnek kifejtésére, bemutatására.

T. ház! A multkor egynéhány könyv került a kezembe. Az egyik szól Molière-ről, a másik szól Vergiliusról, a harmadik szól talán Nietzscheről. Magyar emberek tanulmányai, melyekben kellő alapossággal tárgyalják a nyugati nagy nemzeteknek irodalmi törekvéseit, filozófiai mozgalmait. Hát ez mind igen szép, t. képviselőház, de én azt hiszem, hogy mi a külföldi nemzetek tudományos törekvései között a mi gondolkodásunkat, felfogásunkat és specziális világnézletünket nem fogjuk ily művekkel kitüntethetni, sőt egyáltalában feltünni sem fogunk, nagyot pedig, olyan nagyot, mint a minőt külföldön produkáltak, mi felmutatni e téren nem fogunk. Tehát, t. ház, egyáltalában nem fogunk tudni a tudományosság terén ilyenforma tudományos művekkel kitünni és nyugati nemzetek tudományos világa előtt magunkat a mi kiválóságunkban bemutatni.

T. ház! Hogy röviden kifejtsem, nekem az a véleményem, hogy nekünk, mint turáni fajnak, az volna a feladatunk, hogy közvetitők legyünk a kelet és a nyugat között. A mi például a turánságra vonatkozik, azt Európa itt nálunk lelje fel. Nekünk kellene, — hogy csak egy példát emlitsek — az ural-altaji nyelvnek még eddig hiányzó összehasonlitó nyelvészetét megcsinálni, és nem indogermán embereknek, nem külföldi tudományos férfiaknak. Ez volna a mi tudományos missziónk, mint turáni fajnak, hogy összeszerezzük mindazt, a mi keletre vonatkozik és az a franczia tudós, az az angol tudós, az a német tudós ide Budapestre jöjjön, a mi tudományos intézeteinket keresse fel, ha e tekintetben valamire szüksége van. És van nekünk, t. ház, még egy másik feladatunk is a tudományos törekvések tekintetében. Itt látunk körülöttünk egy csomó apró nemzetet és mint kulturaliter fejlődöttebb nemzetnek hivatásunk volna ezek közt vezető szerepet vinni. Nem Nitzsche-ről, Taine-ről és a német, franczia vagy angol nemzet fejlődéséről kellene tanulmányokat irnunk, hanem a helyett a horvát, szerb, román és bolgár nép fejlődését kellene tanulmányozni, min-

den rájuk vonatkozó adattal együtt. Ha mindezeket mi itt Budapesten egy központba össze tudnók gyüjteni, akkor tudományos tekintetben vezérei lehetnénk a körülöttünk lévő népeknek és akkor talán elérhetjük azt is, a mi álmaink álma, vágyaink vágya: a nagy Magyarországot.

A mi az 1848: XX. t.-ez. végrehajtására vonatkozik, arról nekem is kellene szólnom mint kálvinista embernek, de sokkal ékesebben, sokkal szebben elmondta előttem szóló képviselőtársam, Eötvös Károly, s az ő kijelentéseihez csatlakozva, a közoktatásügyi költségvetést a magyar kulturának hozott még mindig szerény áldozat gyanánt elfogadom. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Jakabffy Imre foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

Kovács Pál jegyző: Gál Sándor!

Gál Sándor: T. képviselőház! Elismerem, hogy a parlament jelenlegi tanácskozásaira döntő befolyással biró körülmények nem teremtenek egészen alkalmas helyzetet arra, hogy a kultuszminiszteri budget oly terjedelemben és oly alapon tárgyaltassék, a mint az nemzeti szempontból megérdemli. A hosszas parlamenti küzdelmekben kifáradt és szabadságidejében is megesonkitott ház nem bir azzal az objektivitással, nem birhat azzal a türelemmel, a mely türelem egy ilyen nagyhorderejű és ilyen nagyfontosságu kérdés alaposabb megvitatására feltétlenül szükséges. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezekkel a nehézségekkel én felszólalásom rendjén leszámolni óhajtok és épen ezért ugy beszédem tárgya, valamint kerete meghatározása tekintetében a sulyt inkább a gyakorlati irányra, mint a teoretikus okoskodásokra kivánom fektetni. Az államkormányzat végtelen tág mezején van még a mi sajátlagos államviszonyaink között is egy olyan kis részecske, a hol a különböző pártok válaszfalai ledőlnek, mert az a czél, a melynek érdekei a kultuszminiszteri budgetben foglaltatnak, annyira népszerű és nemzeti szempontból annyira fontos, hogy pártkülönbség nélkül bizonyos álláspont köré kell hogy csoportositsa Magyarország törvényhozótestületének valamennyi személyi tényezőjét. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Nem annyira a kiméletes és nem annyira a kiméletlen kritikát kivánom gyakorolni a budget tárgyalásánál, mint az igazság hangján akarok szólni és ha ez olykor-olykor egészen a kiméletlenségig vezet, akkor is csak kötelességemet teljesitettem. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Ütközőpont közöttünk és a kormány között e kérdés taglalása körül mindenesetre főként azok a módozatok és eszközök, a melyekkel a nemzeti szempontból ily nagy horderejü ügyet a kormányzati élet terén elősegiteni, vagy pedig annak legfontosabb nemzeti vonatkozásait megölni tudja.

Összes nemzeti életünk jelene, jövője és minden törekvésünk összes reménységének szálai a kultuszminiszteri budgetben futnak össze, s ha ily nagy fontossága mellett mégis azt a szimptomát találjuk, hogy ezerszázmilliós budgetből alig 39 millió koronával szerénykedik a kultuszminiszteri budget, ez önmagában is elegendő okot szolgáltat arra, hogy a kormányt, a mely a nemzet vagyoni erejét csak nemzeti czélok érdekében volna köteles felhasználni, a legkiméletlenebb módon támadjuk. Én azonban e kérdés taglalását elhagyom arra az időre, a mikor nagyobb jelentőséggel és sulylyal is birhat, mert túlhaladott költségvetés tárgyalása keretében, mikor a kultuszminiszter maga is azt a beismerését jelenti be a háznak, hogy talált helyzettel kell számolni, az ő felfogásai tehát ebben a kérdésben egészen mások, ő talán az egész oktatási rendszerünk, mint kulturánk érdekeire nézve egészen más eszközökkel és a nemzeti vagyonnak nagyobb felhasználásával fog és kiván majd jövőre nézve segélyére menni, mondom, akkor és ily körülmények közt nem tartom indokoltnak, hogy a kérdés e részével tovább és tüzetesebben foglalkozzam.

A jelenlegi vitának eddigi felszólalási rendén felszinre kerül az 1848 : XX. t.-ez. rendelkezése, és annak a mi állami életünkben való következetes keresztülvitele. Ez a kérdés az én szempontomból nem olyan, a mely a jelen viszonyok közt tüzetesebb és nagyobb alapra fektetett pertraktáczió tárgyát képezheti, mert egyetlen igazságot ismerek ebben a kérdésben, és ez az, hogy eltévesztett dolog a felekezetek életében a felekezeti javadalmazás kérdésében absztrakt igazságot keresni. Az absztrakt igazság egy nemzet életében olyankor, a mikor bizonyos kérdések a nemzeti életnek minden rétegére kihatnak, esetleg annak exisztenczióját támadják meg, csak relativ igazságokká törpülnek, ha tehát szüksége beáll annak, hogy a különböző felekezeteknek felekezeti, illetve vallási és oktatási szükséglete az állami pénztárból nyerjen akár fedezetet, akár teljes mértékű kielégitést, ez az igazság csak akkor lesz igazság, hogyha a kormányzati és törvényhozó testület diszkrecziónális joga oly felekezetek érdekében használtatik fel, a mely felekezetek a nemzeti közös munkára vállalkoznak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Alapjában elhibázott dolog volna, a melyhez szavazatommal soha hozzájárulni nem tudnék; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy oly felekezetek, a melyek nemzetiségi alapon szervezkednek és a nemzeti élet megrontására törekednek, csak egy fillérrel is támogattassanak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ennek a kérdésnek a rejtegetését, elhallgatását én indokoltnak nem tartom, sőt ellenkezőleg azt a politikát követelem és kivánom, hogy ebben a kérdésben

nyiltan és őszintén kimondja minden alkotmányjogi faktor azt, a mit az ő hazafias szive és lelke diktál neki. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha tetszik bizonyos nemzetiségi alapon álló felekezeteknek azzal hizelegni maguknak, hogy ők vallásilag külön nemzeti egyházat képeznek, és ha tetszik arra a liberális, arra a széleskörű autonomiára hivatkozni, a mely feljogositja őket arra, hogy iskoláikban nemzetellenes tanokat hirdessenek és tanitsanak, és ha a szabadság legszélesebb korlátaira mernek hivatkozni azok a nemzetiségi alapon álló felekezetek, a melyek a nemzeti élet törekvéseivel, az államegységgel, a nemzeti egység fogalmával léptennyomon a legbotrányosabb ellentétbe hozzák egyházaikat, nem hogy anyagilag nem támogathatók az államhatalom és kormányzat részéről, de minden ilyen törekvésük minden eszköz felhasználásával, és ebbe beleértem a hatalmi eszközöket is, megakadályozandó. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: A szászok, a szerbek és az oláhok!

Gabányi Miklós: Nem szabad mukkanniok sem!

Gál Sándor: Én nem akarok szigorubb kifejezéssel élni, de akármennyire válogatom is a kifejezéseket, mégis azt kell mondanom, hogy egy botrányos felszólalással találkoztam azon értekezleten, a mely az előterjesztés alatt lévő közoktatási törvényjavaslat megbeszélése végett tartatott. Itt az erdélyi egyház egyik papja, a hol és a midőn az irányt taglalja, a mely dominálja az ujonnan előterjesztendő közoktatási javaslatot, a midőn azon iránynyal foglalkozik, a mely hivatva lesz a javaslatnak törvényerőre emelkedése után a magyar nemzeti nyelvnek utat törni a felekezeteknek minden iskolájában, erre vonatkozólag a következő nyilatkozatot teszi *(olvassa)*: »Határozottan ellenzem azonban a törvényjavaslat azon szakaszait, a melyekben megköveteltetik, hogy a magyar tannyelvü népiskolákban a hit és erkölcstan is nem az illető felekezet nyelvén, hanem magyar tannyelven tanitassék. Ez már nem iskolaügy, hanem egyházi ügy. A görög-keleti ortodox-egyházak nemzeti egyházak és magnk országunk alaptörvényei is egyházamat görög-keleti román egyháznak ismerik el, melynek nemcsak liturgikus, hanem éltető eleme is a román nyelv.

T. ház! Ha a nemzeti egység és az állam nemzeti jellegének a megtámadásánál hasonló botrányos irányzattal találkozunk, akkor legfeljebb eszembe jut az, hogy mindazok a jogok és mindazok a szabadságok, a melyeket a magyar nemzet az 1867-iki kiegyezésnél oly bőségesen szétszórt, a nemzettel szemben épen olyan egyének, épen olyan közjogi állást betöltő egyének részéről vannak visszaélésképen felhasználva, a melyekkel szemben a nemzet a legnagyobb bőkezűséggel járt.

Ez bizonyos tekintetben etikai kérdés, és ha valaki erkölcsileg le van kötelezve, s azt az erkölcsi köteléket ilyen módon sérti meg, az a lehető legnagyobb brutalitás, a mely a politikai életben tapasztalható. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De a törvényhozótestületnek foglalkoznia kell ezzel a kérdéssel már abból a szempontból is, mert az a bizonyos főpap ur azt mondja, hogy az ő egyházuk nemzeti egyház és annak elengedhetetlen követelménye, hogy ők nyelvüket az állami élet minden megnyilatkozásában fentartsák, épen azért ők az oktatásügyben ezt a nyelvi jogosultságot semmi néven nevezendő magyar törekvésnek feláldozni nem hajlandók.

Elsősorban is konstatálnom kell, hogy már abban sincs igaza, hogy itt Magyarországon a felekezetek vagy faji alapon szervezkedett egyházak nemzeti egyházat képeznének vagy képezhetnének. De nines in specie igaza a nagyszebeni görög nem egyesült metropolitának, mert, a mint tudjuk, az ő egyházi életük csak 1864-ben volt rendezve, miután addig a görög nem egyesültek egy egységes felekezetet képeztek, egész Magyarország területére vonatkozólag, és pedig, ha jól tudom, a karloviczi metropolita fenhatósága alatt. Az 1864-ben megtartott kongresszus alkalmával az egységes egyházi élet kétfelé lett választva; az erdélyi püspökség a karloviczi metropolita fenhatósága alól kivétetett, metropolitási szinvonalra emeltetett és miután az 1868-ban be is ezikkelyeztetett, abban a törvényben a két egyháznak, vagyis a szerb nyelvű egyháznak a román nyelvű egyháztól való megkülönböztetésképen, de minden politikai és államjogi vonatkozás nélkül használtatik a görög nem egyesült szerb egyház és a görög nem egyesült román egyház kifejezés. Tehát hogy ha valaki ezen egyházi fejlődés historikumának ismerete mellett, a mit Metianu metropolita urról fel kell tételeznem, ilyen kifejezésekkel él, az nem egyéb, mint egyenes hadüzenet a magyar nemzeti összetartozandóságnak, az állam és a nemzet politikai egységének. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem mulaszthatom el a kérléssel kapcsolatban megemlékezni a kultuszminiszter urnak egy bizonyos nyilatkozatáról, a mely nagyon könnyen hasonló félreértésekre szolgáltathat alkalmat. A miniszter ur ugyanis a legközelebbi felszólalása alkalmával a következő kifejezést használta: »Az erdélyi ágostai evangélikus szász konzisztórium is hasonló beadványokkal járult a kormány elé.« Hiszem, hogy a »szász konzisztórium« kifejezést nem politikai értelemben használta, mint hogy nem is használhatja, mert annak jogosultsága egyáltalában nines; de miután ezek a nemzetiségi alapon szervezkedett egyházak rendkivül fogékonyak arra, hogy ilyen közelebbről nem disztingvált és meg nem határozott kifejezésbe belekapaszkodjanak és a maguk részére ebből a szempontból külön jogokat kovácsoljanak, én a miniszter ur felszólalásának ezen kifejezésével, tudniillik a »szász konzisztó-

rium« kifejezéssel szemben tiltakozom és azt csak olyan értelemben fogadhatnám el bizonyos fentartásokkal, hogy ennek politikai és államjogi jelentősége és vonatkozása egyáltalában nincsen. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ugyanebbe a hibába esett ma Eötvös Károly igen t. képviselőtársam is, a ki azt mondja, hogy egyházilag nemzetté vannak szervezkedve a szászok, oláhok és szerbek; mert, ha bármily alapon itt Magyarország területén belül nemzeti szervezkedést a magyar mellett és a magyaron kivül megtürünk vagy elnézünk, vagy pedig mi itt a törvényhozásban ilyen kifejezéseket használunk, akkor ők hajlandók ezt mindjárt adoptálni és hasonló szeparatisztikus jogok forrásává tenni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezen rövid jelzése után ennek a kérdésnek áttérek a kultuszminiszteri budgetnek arra a részére, a mely a mi nemzeti életünket és annak megnyilatkozását a legnagyobb mértékben befolyásolja; értem alatta a népiskolákat. Elismerem, hogy az 1868 : XXXVIII. t.-czikk, a mely nagy nemzeti átalakulás időpontjában jött létre, olyan módon konstituálta közoktatásügyi rendszerünknek alapelveit és alapgondolatait, a mely sem a nemzeti, sem az állami egység követelményeinek minden tekintetben nem felel meg. A mikor a nemzet — a mint önök, t. uraim, mondják — uralkodójával kibékült, egy keserves és hosszu, évszázadokra terjedő elnyomattatásból fellélegzett és midőn fajunk karaktere itt is nyilvánult, t. i. hogy a felhevülésből és hálából, a mely minden kis jótéteményt honorálni szokott, minden elismerés előtt a kalapját megemeli, ugyanezzel a magyar gavallérsággal kivánt eljárni a felekezeti alapon álló egyházakkal szemben is, a mely az ő államjogi ténykedését az állami alakulásnak minden stádiumában jellemzi. Ez a gavallérság, ez a bőkezűség volt az, a mely jogot adott a különböző felekezeteknek arra, hogy iskolákat szabadon felállithassanak, azok tanitói karát maguk választhassák, a tanitandó tantárgyakat ők maguk jelölhessék ki és a tanitás és oktatás nyelvét saját hatáskörükben megállapithassák.

Bartha Miklós: Nagy hiba volt!

Madarász József: Bűn!

Gál Sándor: S a magyar nemzet elment, ha szabad ezt a kifejezést használnom, még botrányosabb engedékenységig is akkor, a mikor ezen iskoláknak tantárgyai közé még csak a a magyar nyelv oktatását sem kivánta konstitutiv alapon beilleszteni.

Bartha Miklós: Könnyelműen csinálták!

Gál Sándor: Természetes, hogy a magyar nemzet akkor, a mikor ilyen konstitutiv alkotásoknak idejét élte, legkevésbbé gondolhatott arra, hogy létezzék Magyarország határán belül olyan felekezet, a mely ezt a széleskörű autonomiát arra fogja felhasználni, hogy a nemzeti törekvések teljesülésének lépten-nyomon utját állja és azok teljesülése elé lehetőleg akadályokat gördítsen.

Habár ennek a konstitucziónak ezen hiányai kétségetlenük fenforognak, de ebben a törvényalkotásban, ebben a konstitutiv munkálkodásban mégis volt egy garanczia, a melyet a nemzet a végrehajtó hatalom részére kivánt fentartani és igy kivánta az ő minden irányu befolyását a felekezeti oktatásra nézve, de nevezetesen a nemzetiségi alapon álló felekezeti oktatásra nézve biztositani; ez a garanczia pedig volt a törvénynek az a kikötése, hogy a felügyeleti jog mindezen iskolák felett a közoktatásügyi minisztert illeti meg. Már most, hogy ez a felügyeleti jog tisztán csak pedagógiai szempontból volna gyakorolható, vagy hogy ennek alkatelemét tisztán csak annak megvizsgálása képezhetné, hogy közegészségügyi szempontból az az iskolahelyiség megfelel-e a követelményeknek, ezt én nem hiszem, de kizártnak tekintem, mert ha csupán csak ilyen intenczió vezetett volna a törvényhozást az 1868-iki törvény megalkotásánál, akkor az állam felügyeleti jogának ilyen nagymérvű korlátozása esetén szükségét látta volna a törvényhozás annak is, hogy a felügyeleti jog terjedelmét szigorubban körülirja. Ilyen körülirás azonban az 1868-iki népoktatási törvényben nincs, tehát a törvénymagyarázat minden elfogadható módja szerint állithatom azt, hogy a felügyeleti jog olyan módon illeti meg a magyar kormányt, a mint azt nemzeti és államjogi szempontok szükségessé és indokolttá teszik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

No már most milyen jelenségekkel találkozunk ezen a téren? Nem vagyok hajlandó egyelőre — habár nem zárkózom el ennek a föltevésétől sem — arra a következtetésre jutni, hogy ez a felügyeleti jog, a mely a végrehajtó hatalmat kétségtelenül megillette, a pártpolitikai uralom áldozata lett, mert az a bizonyos párt, a mely hivatva volt a nemzeti életet vezetni, a melynek alkotó és szervező jogai kétségtelenek a magyar nemzet életében, az a párt soha ezt a felügyeleti jogot olyan módon nem gyakorolta, a mint az nemzeti életünk és érdekeink megvédésére szükségünk lett volna; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ha pedig nem gyakorolta, teljesen jogszerű az a következtetés, hogy azért nem gyakorolta, hogy ezeket a czimborákat is a maga és politikai számitásai részére megszerezhesse. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A törvény ezen kikötésével szemben a felekezeti oktatásnak minő kinövéseivel találkozunk? Az erdélyi részekben az oláh iskolák feliratai: »Scola romana«.

Trubinyi János: Máskép nincs?

Gál Sándor: Nincs!

Distingváljuk a kérdést. Az 1868-iki törvény iskolafentartói jogot ad felekezeteknek, községeknek, társulatoknak, egyeseknek és az

államnak. De hogy nemzetiségnek, vagy, a mint méltóztatnak mondani, vallási tekintetben nemzetileg szervezett egyházaknak iskolafentartó jogot adna, ez még abban a túlengedékeny konstitutiv intézményben sem foglaltatik és nem is foglaltathatik, mert abban a pillanatban, a melyben az állami életnek arra a lejtőjére ráléptünk, ez állami egységünket illuzóriussá teszi. *(Ugy van! balfelől.)*

Kubik Béla: 67 óta uralkodnak, t. párt!

Bartha Miklós: Mindig azt hiszik, hogy tökéletesek.

Gál Sándor: Nem is értelmezte ezt másképen a közoktatásügyi kormány, a midőn erre nézve a feljelentés megtörtént, mint ugy, hogy az iskoláknak ilyen jelzése közjog- és törvényellenes. De a helyett, hogy a magyar állam hatalmi sulyát latba vetette volna és a felirást egyszerűen leszedette volna onnan, mit csinált a kormány? Elment és parlamentirozni kezdett az egyházi főhatóságokkal, kérve kérte őket, hogy ezeket a botrányos és közjogellenes felirásokat távolittassák el.

Sebess Dénes: Ez a magyar állam tekintélye!

Gál Sándor: Már most mit lehetett várni pl. egy Metianu Jánostól, a kinek nemzeti és politikai felfogásai olyanok, a minőket az előbb reprodukáltam?

Kubik Béla: Botrányosak!

Gál Sándor: Mit lehetett várni egy oly testülettől, a melynek minden egyes tagja a magyar nemzet elleni gyülölettől tajtékzik? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Semmi esetre sem azt, hogy mikor a közoktatásügyi kormány ezt a nagy gyengeségét elárulja azzal, hogy hozzáfordul, kérve, hogy szedesse le azokat a felirásokat, ők ennek a barátságos megkeresésnek eleget tegyenek akkor, a mikor ehhez magyar nemzeti érdekek is fűződnek.

Természetes dolog, hogy az eltávolitás nem is történt meg, mert tudomásom szerint határozottan és kategoricze visszautasitotta az illető egyház felettes hatósága. És ekkor éjnek idején, a sötétség leple alatt kiment a főszolgabiró és bemeszeltette a feliratot.

Bartha Miklós: Kolozsmegyében most is ugy van!

Gál Sándor: Jóságos Isten! Miféle megszégyenitése ez a mi egész állami életünknek, miféle botrányos összetörése mindannak, a mit a hatalmi élet kifejezése alatt értünk, micsoda meghunyászkodás azok előtt a felekezetek előtt, a melyek különben is mirólunk mindig mint hulláról beszélnek! Miféle meghunyászkodás azok előtt, a kiket kivülről állami életünk ellenségei biztatnak! Pirul minden magyar ember arcza, ha ezek felett a kérdések felett egyáltalán gondolkozik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Gyalázat!)*

Ezen botrányok sorozata se egy, se két, se tiz esetben kimeritve nincs, mert hiszen azok száma, terjedelme, köre megszámlálhatatlan, de azért, hogy a t. ház némi fogalmat alkothasson az ottani viszonyokról és a kormányzat gyöngeségéről és nemzeti irányzatáról, elmondok egy másik esetet. Felekezet által fentartott iskola majálist rendez. A gyerek kimegy, kezében kis zászlócskát fogva, a mely nemzeti szinü volt. A tanitó kiválasztotta őt az egész közül és megszégyenitésül kiállitva, hazakergette, azon indokolással, mert az egyházi konzisztórium magyar nemzeti zászlóknak a kivitelét nem engedi meg. *(Zaj a baloldalon.)* Erről a jelenlegi tisztelt miniszter ur körülbelül még tudomással is birhat, mert, ha jól emlékszem, az ő államtitkári működésének idejébe esik ez.

Bartha Miklós: Hol történt?

Gál Sándor: Szászrégenben történt! *(Egy hang: A székelység közepén!)* Mikor az apa a gyermeknek ilyen módon való megszégyenitéséért kérdőre vonta az illető tanitónőt, és azzal érvelt, hogy Magyarországon jogosult szin a magyar nemzeti szin, akkor ez azzal válaszolt: Uram, ön téved, ismeretei hiányosak, mert ez a hely, a hol mi vagyunk, nem Magyarország. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Ha a felügyeleti hatáskörnek szigorubb alakban való gyakorlásához még más inditó okok is szükségesek, akkor elvesztegetett idő mindaz, a mit itt a parlament a kultuszbudget felett ellenőrzés gyakorlására igénybe vesz.

Kubik Béla: És az a tanitónő még ma is tanitónő?

Gál Sándor: Talán már meghalt, de mint tanitónő halt meg!

Gabányi Miklós: Vagy mint igazgatónő!

Trubinyi János: Ez valószinűbb!

Gál Sándor: T. képviselőház! Ezek a konstitutiv intézmények, ezen félszeg intézmények magyarázhatók talán bizonyos rabulisztikával, — bár én a magam részéről az ilyen magyarázatot el nem fogadom — de esetleg pártérdekből magyarázhatók oly módon, hogy igy beavatkozni, belenyulni az egyház autonómiájába nem lehet. De ott van, igen t. képviselőház, az iparostanoncz-iskolára vonatkozó rendelkezése a törvénynek, a mely az iparostanoncz-iskolák felállitására és fentartására a városokat és a községeket kötelezi. A törvénynek erre vonatkozó 10. §-a egész határozottan és kategoricze kimondja, hogy az iparostanoncz-iskoláknak tannyelve a magyar. Ugyanezen paragrafus második rendelkezése pedig azt tartalmazza, hogy az illető községi hatóság indokolt előterjesztésére a kultuszminiszter megengedheti azt, hogy más tannyelvet használjanak. Szászrégenben, a hol az iparostanoncz-ifjuság kizárólag székely ifjakból áll, a község által fentartott iparostanoncz-iskolának oktatási nyelve kizárólag a német. *(Mozgás a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Hallatlan!)* És, t. ház, hivatkoznak a kultuszminiszterium engedélyokiratára.

Sebess Dénes: Mindent pártpolitikai szempontból fognak fel!

Gál Sándor: De, t. képviselőház, ha már a nemzeti életnek a közoktatásügy terén szereplő nagy érdekeit taglaljuk, menjünk el a felsőbb tanintézetekig, beszéljünk a középiskolai oktatásról. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szükségtelen azt hangsulyoznom, hogy az iskolafentartási jog az 1883. évi törvény szerint a középiskolákra nézve is ugyanazon tényezőket illeti meg, a melyeket a népiskolai törvény szerint megillet iskolafentartási jog. Eszem ágában sincs, hogy én egyik vagy másik felekezetnek ezt a jogát elvitassam. De egy másik preczedens esetre hivatkozom. *(Halljuk! Halljuk!)* Szászrégenben van egy, a lutheránus egyház által állitólag fentartott, négy osztályu gimnázium. Ennek a négy osztályu gimnáziumnak a fentartásához a város közönségét mint ilyent, melynek túlnyomó része tisztán magyar, megzsarolják 15—20—25 százalékos pótadóval akkor, a midőn a törvény a községeket középiskolák fentartására egyáltalában nem kötelezi, s a midőn minden felekezet külön jogait az adózás tekintetében a törvény olyképen védi, hogy minden felekezet csak 5 százaléknyi pótadót fizethet állami adója után iskolafentartási czélokra. Az a lutheránus iskola 9000 korona segélyt huz a községtől, a mely ezt pótadó alakjában veti ki és hajtja be. Ha kulturális vagy nemzeti érdekek ezt szükségessé és indokolttá teszik, ugy talán szemet lehet hunyni a kérdés felett, de a midőn az azon iskola által képviselt irányzat kizárólag germán; a midőn annak nyelve kizárólag német; a midőn annak tanitói kara az 1893-iki törvény rendelkezései ellenére legnagyobb részében még ma sem tud magyarul: *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* akkor egy községet kitenni annak, hogy törvénytelenül 15—20 százalékos pótadót fizessen idegen kultura fentartására: *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ez egyenes visszaélése a kormányzatnak. *(Ugy van! a balés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Botrány! Gyalázat!)*

Én ezt nem imputálom kizárólag a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak, mert e téren a főszerepet a miniszterelnök ur mint belügyminiszter viszi, mert azon költségvetéseket ő hagyja jóvá és habár kétszer vagy háromszor felebbezés tárgyát is képezte ez a kérdés, ez irányban sohasem intézkedett. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szégyen! Gyalázat!)*

Micsoda érdekeket szolgál az az iskola? Egy nagy nemzetiségi vidék központja az, a mely vidék lakossága legtöbbnyire szász és oláh. Ha az az oláh gyermek a szászrégeni középiskolába jár, halvány sejtelme, fogalma sem lesz arról, hogy Magyarországon van, mert az utolsó iskolaszolgától kezdve az igazgatóig valamennyi ottani alkalmazott német; csak német műveltséget portál, és csak németül beszél. Hogy ez még dicsőségesebben nyerjen kifejezést, megtörtént ezelőtt félévvel, hogy az adóhivatal egy iskolalátogatási bizonyitványt kapott attól az iskolától, a mely németül volt kiállitva, de mivel az adóhivatal németnyelvű okiratok alapján fizetéseket nem eszközölhet, utasitotta az illető szülőt, hogy vigye vissza azt a bizonyitványt és cseréltesse ki, mert magyar bizonyitványra van szükség, és erre az igazgató azt merte visszaizenni, hogy ő magyar nyelvű bizonyitványt ki nem állit. *(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ajánlom ezt a körülményt az igen t. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur szives figyelmébe, és az ezen kérdésben való intézkedését a magam részéről is feszülten várom.

B. Kaas Ivor: Sehol a világon nem történhetik meg az ilyesmi, csak Magyarországon!

Kubik Béla: Botrány! Gyalázat!

Lengyel Zoltán: A miniszter uraknak semmiről sincs tudomásuk; a hivatalos informácziók hazudnak, végig az egész vonalon! Gyalázat! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Gál Sándor: A középiskolai törvények szerint is nemcsak joga, de kötelessége a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak, illetve a közoktatásügyi kormányzatnak a felekezeti iskolákban tanitott és tanitandó könyveket felülvizsgálni a tekintetben, hogy azok magyar vagy nemzeti szempontból kifogás alá nem eshetnek-e? Én feltételezem, hogy a Szászrégen városa által 9000 koronával dotált iskolában használt könyvek is keresztülmentek ezen felülvizsgálaton. Annak illusztrálására, hogy a felülvizsgálatnál milyen lelkiismeretesen jártak el, bemutatom Magyarország ott tanitott történelmének egy példányát, a mely először is, daczára annak, hogy középiskolai czélokra van szánva, 55 oldalból áll, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* de ez még nem volna olyan sulyos dolog és nem volna baj, mert hiszen elképzelhető egy olyan rövidre fogott tankönyv, a mely a nemzeti nevelés czéljaira elég alkalmas lehet.

De ajánlom a miniszter ur figyelmébe, a ház asztalára le fogom tenni, mert ez a könyv Rákóczi revolucziójáról, Rákóczi forradalmáról szól. Rákóczi — ugymond — olyan szédelgő, személyes becsvágytól elvakitott, turbulens, nyughatatlan ember volt, a ki a császári akarat és a kormányzat rovására olyan jogokat akart kicsikarni, a melyek azelőtt sohasem léteztek.

Bartha Miklós: Hiszen ezek gazemberek!

Gabányi Miklós: Német kutyák! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Gál Sándor: És végül azt mondja a könyv, hogy Rákóczi nyughatatlan kalandor életét azután befejezte Törökországban. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Az 1848—49-iki eseményeket is taglalja a könyv. Országgyülésünket mindenütt Landtagnak nevezi, tartománygyülésnek mondja és végesvégül berekeszti az előadást, a melyet a gyereknek, a tanulónak kezébe ad, hogy abból nemzetének és államának történelmét megismerje, berekeszti azzal, hogy: végesvégül az lett az

eredmény, hogy 1867-ben azután a magyarok alkotmányt kaptak. Ezt a könyvet a ház asztalára leteszem.

B. Kaas Ivor: Hát a többi szász iskolákban nem ugyanezt tanitják?

Lengyel Zoltán: Mit tud arról a miniszter!

Gál Sándor: Bemutatom a földrajznak egy ott tanitott tankönyvét, a mely Magyarországot egyáltalában nem ismeri, hanem azt mondja: »Geographie von Oesterreich-Ungarn«. És az egész tankönyvön keresztül Magyarországnak, elkülönitve Ausztriától, e könyv szerint geográfiája nincsen, állami élete nines, mert a könyv ugy vezeti be, hogy az osztrák-magyar monarchia két félrészből áll: Magyarországból és Ausztriából. Ily szellemben vezeti át Magyarország geográfiai ismeretén az illető tanár vagy tanitó azokat a gyermekeket, a kik hivatva lesznek a jövő nemzedéket alkotni.

Veres József: Kapnak is azok sokkal nagyobb segélyt, mint a magyarországi evangélikusok!

Gabányi Miklós: Német kutyák! Miért nem mennek Ausztriába ugatni?

Madarász József: Mert itt jobban tartják őket!

Gál Sándor: Azokat a veszedelmeket, a melyek a mi nemzeti életünket fenyegetik, tudomásom szerint Werner Gyula t. képviselőtársam ezelőtt két esztendővel itt a parlament nyilt ülésén felemlitette, szemelvényeket is olvasott fel a könyvekből, de annak daczára mind a mai napig még semmi intézkedés nem történt.

Madarász József: Nem is tesznek! Nem mernek magyarok lenni!

Trubinyi János: Nebántsvirág az előttük!

Gál Sándor: Hogy mily nagy veszedelem környezi nemzeti és állami életünket a nemzetiségi oktatás szempontjából, ennek az illusztrálására talán elegendő az, hogy az 1883. évi középiskolai törvénynek arra a rendelkezésére támaszkodva, a mely megtiltja minden belföldi felekezeti középiskolának, hogy külföldi uralkodóktól, testületektől és olyan egyénektől bármely segélyt elfogadhasson, a kik maguk részére valami befolyást biztositanak a tanrendre vagy a tanitás módjára nézve, a törvénynek ezt a tiltó rendelkezését nap-nap után a legbotrányosabban játszsza ki az u. n. Gusztáv Adolf-egylet, a mely magát különben konfesszionális egyletnek vallja és olykor szemszurásból a protestáns egyházaknak más községeit is 40—50 koronával segélyezni szokta az ellenében, hogy a protestáns hivőktől évi 1 koronát szed.

Ez a »Gustav Adolf-Verein« azt mondja, hogy az ő működése tisztán konfesszionális jellegű, kulturális jellegü, politikával egyáltalán nem foglalkozik, a törvény tiltó rendelkezése alatt tehát nem érthető az a tilalom is, hogy a Gustav Adolf-Vereinnak, mint külföldi testületnek, nem volna szabad itt iskolákat és felekezeteket támogatnia. Hogy mennyiben való ez a mentegetőzés, arra nézve felolvasom a Gustav Adolf-Verein Königsbergben tartott nagygyűlése alkalmából Schaarschmidt elnök részéről tett kijelentést, és ennek alapján a ház minden tagjának belátására bizom annak elbirálását, hogy a Gustav Adolf-Verein csakugyan kulturális intézmény-e, vagy pedig épen arra alakult egyesület-e, hogy a germán irányzatot ugy Magyarországon, mint más államokban segélyezze, és ezzel a germán irányzatnak oly működését lehetővé tegye, a mely minden magyar és nemzeti irányzattal szemben daczolni tud.

Schaarschmidt igazgató azt mondja: A Gustav Adolf-egylet lényeges nemzeti faktor, mert a hol a németség veszélyben van, ott közbelép. Hartung közgyülési jegyző ur pedig azt mondja: Nem a protestantizmus magában, de a német protestantizmus, a német kereszténység, a mely Isten igéjét, és az egyház rendjét megnémetesitette, a melyben a német szellem, a német szív a nyelvben lel kifejezést. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ennek konkluzióját később fogom levonni.

Az erdélyi szász egyházak részéről a Gustav Adolf-Verein németországi gyülésén ott volt egy alkalommal Herfurth brassói dékán, *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a ki dicsekvő felszólalását a következőkben fejezte be.

(Az elnöki széket Perczel Dezsö foglalja el.)

Elmondta ugyanis, hogy az erdélyi szász lutheránus egyház jól tagozott testet képez 250 községből, 250 iskolával, 700 tanitóval, uj közép- és felső iskolákkal, és végül igy szól: Testvérek az északi Ostmarkon, ne feledkezzetek meg a legdélibb Ostmarkról!

Hogy a Gustav Adolf-Verein ily körülmények közt azon testületek közé tartozik-e, a melyeknek a törvény rendelkezései utját állják, hogy iskolákat és egyházakat ne segélyezhessenek, ennek eldöntését a kultuszminiszter ur belátására bizom, de hozzáteszem, hogy maguk is markukba nevetnek, a mikor jelentésükben azt mondják: a magyar viszonyokra nézve örvendünk, hogy a kormány azon rendelete, hogy a hazai egyházak külföldi segélyezése csak miniszteri ellenőrzés utján történhetik, a Gusztáv Adolf-egyletre nem terjesztetett ki. Ez nyilt bevallása annak, hogy a kormányzatnak egy kötelességmulasztása az egyletnek elég alkalmat ad arra, hogy itt oly irányu iskolákat segélyezzen és támogasson, a mely a nemzeti törekvésekkel, az állami egységgel homlokegyenest ellentétben áll.

Lengyel Zoltán: Ez a Tisza-kormánynak nemzeti politikája.

Gál Sándor: Ezekkel a kérdésekkel végezve, csak nagyon röviden óhajtok kiterjeszkedni arra, hogy már megérintettem a költségvetésünknek azt a végtelen csekély kis sommáját, a mely a nevetségesség kikerülése nélkül ekkorra állami

életben rendes körülmények között elő sem állhat; ismételten és ismételten felemlitem a felekezeti és községi tanitók fizetésrendezési ügyét. Hogy semmiféle félreértésnek felszólalásom alapját ne képezhesse, itt is hangsulyozom, hogy igenis követelem, hogy nyiltan kimondassék az, hogy az állam csakis olyan felekezeti iskolákat kiván segélyezni, melyek őt állami és nemzeti törekvéseiben támogatják. *(Helyeslés balfelől.)* Ennek előrebocsátásával sürgettem ujabban és ismételten a mi állami életünk igazán helotáinak fizetésrendezését. Erre vonatkozólag a kultuszminiszter ur kijelentése bizonyos jóakaratot mutat, a mennyiben igéri, hogy ha nem is az államiakkal egyenlő, de azt nagyon megközelitő mérvben kivánja ezt rendezni és ennek a kérdésnek rendezése törvényjavaslatában tényleg benne is foglaltatik.

De méltánytalanságot látok abban, hogy itt állami tanitók 300—400 korona fizetéstöbbletelőnyt élveznek akkor, a mikor a felekezeti tanitók épen azon funkcziókat végzik az állami élet szempontjából, a milyeneket maguk az állami tanitók végeznek. Ha tehát mindjárt nem is financziális kérdés volna, de ennek a tanitónak önérzetét sérti, bántja, hogy ő, mikor egész életét, szellemi és fizikai erejét az állami és nemzeti élet előmozditására, a nevelés kérdésére forditja, akkor csak azért, mert felekezeti vagy községi tanitó, ne dotáltassék olyan módon, mint a milyenen az állami tanitó dotáltatik. Miután pedig mindezen nagy elveknek kellő méltánylását az a 39 millió K., mely a közoktatásügyi költségvetésben benne foglaltatik, nemcsak nem öleli fel, nemcsak nem fedezi, hanem a mi közoktatásügyünket szánalmassá, nevetségessé teszi, én ebből a szempontból a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kovács Pál jegyző: Lendl Adolf!

Lendl Adolf: A költségvetések közül a vallás- és közoktatásügyi miniszterium költségvetése az, a melyet leginkább és a legnagyobb érdeklődéssel tanulmányoztam, ép ugy, a hogy nagy figyelemmel kisértem a vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak a mult napokban elmondott programmbeszédét, noha ő ezt nagyon sebtiben és nagyon szük keretekbe foglalva adta elő. Azt vártam, azt reméltem az igen t. miniszter urtól, hogy uj irányokat fog kijelölni ezen a téren, a melyen kormányozni akar, de sajnálatomra ép ellenkezőjét kellett megállapitanom.

Az ő programmjának tartalma nagyon egyszerű. A jövőben való haladásról uj és helyesebb irányok kijelöléséről egyáltalában nem találtam benne semmit. Pedig igen nagy kérdések várnak megoldásra, a melyek már annyira megértek, hogy velük foglalkozni okvetlenül szükséges és már az elhalaszthatatlan feladatok közé tartozik. Ilyenek főkép azok a kérdések, a melyek egyuttal a minduntalan felszinre toluló szocziális, valamint a nemzetiségi törekvésekkel függnek össze. Ezeknek a kérdéseknek megoldása nagyrészben ép a t. miniszter ur feladatai közé tartozik. Ilyen kérdés például a népoktatás reformja és más alapokra való fektetése. Ezt megérezte már maga a miniszter ur is, azért állt elő nemrégen egy törvényjavaslattal, a mely azonban sajnálatomra — ki kell mondanom — az én szerény nézetem szerint nagyon rossz. Egy hasonló kérdés, a mely már megoldásra vár, a roppant kiterjedésű közalapitványi birtokoknak helyesebb módon való felhasználása. Ilyen kérdés a nőkérdés a tanitás terén, ilyen az iskolaszer-ipar megteremtése, az elposványosodott tankönyvirodalom ügyének rendezése, a polgári iskola keretének kiegészitése és irányának helyesebb megállapitása. Ilyen az egységes középiskolai tanterv és tandrendszer kérdése. Ilyen a technikusképzés, tekintettel arra, hogy külön vámterületet kivánunk, tehát mindenesetre fejlettebb gyáriparra kell számitanunk. Mindezekről a kérdésekről azonban a t. miniszter ur programmbeszédében nem találunk semmit.

Ha megengedi a t. ház, részletesen és tüzetesen fogok mindezekről beszélni, a nélkül azonban, hogy túlterjengős módon szándékoznám a t. ház türelmét feleslegesen lekötni.

Kezdem a közalapitványi birtokoknak tárgyalásán. Hogy mennyit jövedelmeznek ezek a közalapitványi birtokok, azt az előttünk fekvő költségvetésből egyáltalán megállapitani nem lehet. Itt-ott találunk ugyan erre vonatkozólag egyes tételeket. Igy van egy nagyobb tétel az egyetem resszortjánál, s egy a központi igazgatásnál. De határozott véleményt formálni arról, hogy mennyit jövedelmeznek ezen közalapitványi birtokok, teljesen lehetetlen. Az egyetem javára eső jövedelmek külön vannak megjelölve és külön van részletezve, hogy mily birtokok révén kerülnek ezek a miniszterium pénztárába. De már pl. a központi igazgatás 112.000 koronányi tétele nincsen részletezve, az általában közalapitványi jövedelem. A közalapitványokról, illetőleg azok kezeléséről már ismételten volt szerencsém itt a t. ház szine előtt beszélni, mindamellett most még egyszer tüzetesebben kell ezekkel foglalkoznom, mert én nagyon sok helytelenséget láttam már ezen a téren. Ezen rengeteg birtokok tudniillik, a melyek különösen hazánk déli megyéiben, de másutt is a legtermékenyebb vidékein fekszenek, körülbelül 148.000 holdat tesznek ki, körülbelül 100 tisztviselő gondozza azokat és 50—60, vagy még több községnek a határában fekszenek és ezek, eltekintve az egyetemre jutó jövedelemtől, jövedelmeznek összesen a miniszteriumnak 112.000 koronát, vagyis holdjuk átlag véve nem jövedelmez a miniszteriumnak egy koronát sem. Nagyobbrészt bérbe vannak adva ezen birtokok. Nagyrészt egyes nagybérlők kapják, kisebb részben azonban földmives gazdák is. A nagybérlők ismét albérletbe adják a terület egy részét. Ők t. i. kevesset fizetnek bérlet fejében, de nagyon sok jövedelmet szednek az illető albérlőktől és feles

munkásoktól. Hogyha viszont azonban a nép kap ilyen birtokokat bérletbe, azok igen sokat fizetnek a közalapitvány-uradalomnak, sokkal többet, mint a nagybérlők, ugy hogy némely helyen többet fizetnek 70—80 koronánál holdjáért, vagyis a földmives nép, a mely ezen közalapitványi birtokokat különböző minőségben, néhol mint közvetlen bérlő, másutt pedig mint a nagybérlő albérlője, feles napszámosa, vagy munkása dolgozza, szántja, beveti és learatja ezen nagy területeket, sokat fizet és mégis ezekből a nagy összegekből aránylag nagyon kevés jövedelem áll a miniszterium rendelkezésére. Hogy hová lesz ez a jövedelem, azt nem tudom. Ezt meg fogja magyarázni a t. közoktatásügyi miniszter ur. Nagyon jól tudom, hogy a nagykiterjedésü birtokok aránylag általában kevesebbet jövedelmeznek, mint az intenziv és közvetlen munkálkodás alatt álló kisbirtok, de ennek daczára, hogy a nagybérleteknél csekélyebb a jövedelem, még pedig ebben az esetben a brutto bevétel — a mit tisztán nem lehet kivenni a költségvetésből — az ilyen csekély összeget mégsem fogadhatom el helyes számnak. Azon nagy aránytalanság, azon nagy differenczia, a bérlő felek részéről tényleg fizetett és a miniszterium részéről tényleg kimutatott összeg között nem érthető. Olyan nagy ez a differenczia hogy méltán szigoru kritikával és bizalmatlansággal kell azt fogadnom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kérem a t. miniszter urat, ha nem akarja, hogy az a bizalmatlanság megmaradjon és ez kisérje jövőben idevágó intézkedéseit, ha nem akarja és elitéli azt a rossz gazdálkodási rendszert, melyet ezen birtokokon tapasztaltam, akkor adjon mindenről részletes felvilágositást és mutassa ki, hogy miért nem jövedelmeznek ezek a birtokok többet?

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: A vallás- és tanulmányi alap költségvetése nincs a ház előtt.

B. Kaas Ivor: A miniszter kezeli, tehát felelős érte!

Lendl Adolf: Adjon kimutatást arról, hogy kik a bérlők, mennyit fizetnek és hová lesz a bevétel, mivel a tiszta jövedelem, a miről itt beszámol, nagyon kevés. Erre vonatkozólag leszek bátor azonnal egy határozati javaslatot benyujtani. Mindaddig, mig ebben a tekintetben nem látunk tisztán, nem itélhetjük meg azt, hogy az a 145.000 hold miért jövedelmez oly keveset.

Eltekintve attól, hogy ezek a rengeteg birtokok oly keveset jövedelmeznek a miniszteriumnak, pedig az rászorul a garasra, mert néha még a legszükségesebb kiadásra sincs apró pénze; eltekintve attól, hogy ezek a birtokok igen keveset jövedelmeznek, van ennek a kérdésnek morális és szocziális nézőpontból megbirálandó oldala is. A morális részről most nem akarok behatóbban szólni, hanem rátérek a kérdés szocziális részére.

A nép már nem tud megélni a kezén lévő föld jövedelméből, különösen olyan helyen, a hol ilyen nagy birtokok léteznek. Ez okból szegényedik, eladósodik és elégedetlenkedik a nép és vagy kivándorol, vagy lázong. Főképen ott sinylődik a földmives nép, a hol a nagybirtokok lefoglalják a községi határok egy részét. A közalapitványi birtokok révén szintén számos község tengődik a legnagyobb szükségben. Hogy a nagybirtokok urai, mint földbirtokosok, mint magántulajdonosok miképen kezelik birtokaikat, arra vajmi kevés befolyásunk lehet. De hogy az állami birtokok mikép kezeltetnek, ahhoz igenis van hozzászólásunk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A közalapitványi birtokok is ilyenek. Ezek semmiesetre sem valók tehát arra, hogy a nép ezek által elszegényittessék és ne az államnak legyen belőlük jövedelme, hanem csak egyes nagybérlőknek, kik kortes érdemeikért ezernyi kis exisztencziának és az állam jövedelmének rovására hizlaltatnak.

Mindig halljuk a nagy frázisokat. A kultuszminiszter ur is mondott ilyeneket itt a házban, kijelentvén, hogy a közalapitványi birtokok jövedelmét, a hol csak lehet, közvetlenül a nép kezére fogja adni, mert belátja, hogy csak ily módon lehet a nép állapotán javitani, ily módon lehet a népen segiteni. Ezt mondja a miniszter, de hogy tényleg meg is tegye, az esze ágában sincs. Nemcsak a most nem régen, már miniszterségе alatt ujból nagybérlők kezére jutott szemlaki 5000 holdas közalapitványi birtokok esete tanusitja ezt, hanem az előttünk levő költségvetések is. Milyen eredményekre vezet az ilyen eljárás, azt látjuk a szemlaki nép forrongásából, azokból az ádáz állapotokból, a melyek egyrészt a mult eljárásai, másrészt a miniszter ur legujabb intézkedése révén ott kifejlődtek. De a saját költségvetése is reá czáfol a miniszter urnak állitólagos jószándékára. Az eddig divott rendszer szerint pl. pontosan 112.124 koronát jövedelmeztek ezek a birtokok. A jövőre nézve ugyanezt a tételt kivánja a t. miniszter ur behozni, tehát nem is szándékozik e tekintetben változtatást megpróbálni. A t. miniszter ur azzal büszkélkedik velem szemben, hogy ezután a nép közvetlenül fogja megkapni a bérleteket, de azért még sem próbálja meg a változtatást. Ez nem helyes, és — bocsánatot kérek a kifejezésért — nem is bizalmatgerjesztő. Ez kárositása a saját miniszteriumának, az állami jövedelmeknek, népnek és frázisokkal takargatása a valóságnak. *(Ugy van! balfelől.)* Én ebbe belenyugodni nem tudok, mert tudom, hogy legalább helyenként nagyon könnyen és előnyösen lehetne változtatni.

Azt is mondotta egyszer a t. miniszter ur itt a házban, hogy neki kötelessége a közalapitványok jövedelmezőségét is tekintetbe venni és e szerint intézni a birtokok bérbeadását. Én is ezt tartom, de épen mert ez a kötelessége, kivánok jobb gazdálkozási rendszert a mostani nem jövedelmező helyébe, *(Helyeslés balfelől.)*

mert abból, hogy a költségvetésben évről-évre ugyanazon számok szerepelnek, nem következtethetünk arra, hogy a miniszter ur igéretét a néppel szemben be akarná váltani és hogy a saját maga által emlitett kötelességét valóban teljesiteni szándékoznék. Kerületemben, a melynek viszonyait legjobban ismerem, pl. 9 községben vannak nagyobb közalapitványi birtokok. Ezek a községek azelőtt nagyban foglalkoztak kertészkedéssel, zöldséget, uborkát, tormát, s más hasonlókat termeltek, nagyban produkáltak kendert, a melyet fel is dolgoztak. A talajviszonyok nagyon kedveztek ezeknek a művelési ágaknak, a melyeket a nép szeretett is, mert megfeleltek hajlamának. A földje ugyan kevés, — egy-egy hold jut alig egy-egy családra — ez azonban kerti mivelésben megfelel tiz annyi buzaföldnek. Megéltek, vagyonosodtak is az illető emberek, bár kevés volt a földjük, de mégis maradt belőle elég kaszálónak, legelőnek és minden falunak volt szép marhaállománya is. Szivesen foglalkoztak az ottani emberek a jól jövedelmező állattenyésztéssel.

Két évtized óta azonban az odavaló nép kénytelen volt felhagyni régi foglalkozásaival és átmenni a buza- és kukoriczatermelésre. Miért? Egyszerűen azért, mert kertészeti produktumait nyersen manapság már nem birja értékesiteni. Azelőtt megrakták szekereiket sárgarépával, tormával, ugorkával, őszszel káposztával és bejárták az egész vidéket, mentek a piaczra, mentek faluról-falura, városról-városra és egész szép jövedelemmel tértek haza. Manapság hiába mennének a piaczokra, tele vannak a városok füszeres boltjai és restaurácziói znaimi eczetes ugorkával, torma helyett a külföldi mustár járja, laibachi savanyukáposztát esznek mindenütt az egész országban, nyersen nem kell az ő terményük senkinek sem. Évről-évre eltértek tehát többen és többen régi foglalkozásuktól és most buzát termelnek. Ez bár sokkal silányabb jövedelmet biztosit nekik, de a buza legalább eladható. A buzatermeléshez azonban sokkal nagyobb földterület kell, egy hold buzából meg nem élhet egy család: feltörték tehát az azelőtt marhatenyésztésre használt területet is és igy nincsenek sem kertjeik, sem kaszálóik, sem legelőik, sem marháik, hanem van kevés buzaföldjük és tengersok adósságuk. Évről-évre szegényednek és adósodnak tovább. Most természetesen az a nép a határaiban lévő nagy alapitványi birtokokra törekszik, de nem lehet, mert ezek egyes nagybérlők kezén vannak. A népnek ezt a kényszerhelyzetét a nagybérlők, falusi korcsmárosok és vidéki takarékpénztárak felhasználják. Némelyik falu már annyira ki van meritve, hogy benne készpénz egyáltalán nem található. Adóját csak ugy fizeti a nép, hogy a takarékpénztárban felvesz még egy pár forintot a házára. Annyi állatjuk sincs már ezeknek a falvaknak, hogy saját földjeiket maguk szánthatnák. A végleges elnerüléshez közel állanak főképen azért is, mert az utolsó években azon a vidéken a Temes—Béga vizszabályozás révén rendkivül nagy terheket róttak a nép vállára. Azok a beltelkek, házak és apró földterületek, a melyekből azelőtt a családok megéltek, már nem azoké az embereké; azok már mind a vidéki takarékpénztáraké, annyira meg vannak terhelve. Pedig milyen könnyen lehetne ezen változtatni, pl. azáltal, hogy az ottani közalapitványi birtokok egy részét berendeztetnék kertészkedéshez és egyuttal gondoskodnának arról is, hogy a kertészeti produktumok fel is dolgoztassanak. Az a szegény, nyomoruságba hajtott nép már nem tud a maga erejéből a modern kivánalmaknak megfelelően berendezkedni, de egy nagy uradalom, a melynek azon a vidéken egymás mellett 20—30 ezer holdja és annyi felesleges tisztviselője van, hogy a vidéki tisztviselőket berendelik Budapestre központi szolgálattételre és a melynek igen fényesen dotált főtisztje is van, talán mégis csak gondolhatna a modernebb gazdálkodásra és ujabb berendezkedésre. Az az elszegényedett nép már csak nyomorogni tud, egy ideig talán még birja, azután majd kiüt ott a kenyérforradalom, vagy pedig valami nagy mentő akcióról kell majd gondoskodnunk. Ha ellenben megváltoztatnák az ottani közalapitványi birtokokon a gazdálkodási rendszert, akkor boldog volna az a nép és erőre kapna ismét, de azonfelül még megtizszereződnének a közalapitványi birtokok jövedelmei is. Ilyen módon teljesitse kötelességét a t. miniszter ur, ne pedig csak azzal, hogy itt a házban azt hangoztatja. Hogy ha Laibachból tudnak sok százezer hordó besavanyitott káposztát hozzánk szállitani, hogy ha Znaimból el tudják árasztani az egész országot eczetesugorkával, miért ne lehetne azokat azokon a közalapitványi birtokokon is gyártani, pl. egy közalapitványi konzervgyárban? Igaz, hogy akkor kicsöppenne egy pár nagybérlő a zsiros bérletből, s igy kis dolga akadna a buziási főtisztviselőnek, de a miniszter urnak is más számot kellene a költségvetésébe irnia, nem pedig azt, a melyet tavaly is beleirt, s azonfelül valóra válnék az a frázis, a melyet a t. miniszter ur mondott, hogy ő nem csupán a népnek javát, hanem egyuttal a közalapitványi birtokoknak jövedelmezőségét is akarja elősegiteni. Ezt nagyon könnyen és nagyon egyszerűen lehetne keresztülvinni. De minthogy én a közalapitványokra vonatkozólag ebből a költségvetésből egyáltalán tájékozást meriteni nem tudtam, bizalmatlansággal fogadom mindazokat a tételeket, a melyek erre vonatkoznak.

Egy másik tétele a költségvetésnek található a központi igazgatás bevételei között, a melyet én még sokkal helytelenebbnek itélek, mint az előbbenieket. Ez egészen más természetű bevételről szól, s mig én az előbbi tételeket keveseltem, addig ezt igen magasnak találom. Ez a tétel arról szól, hogy a miniszterium tankönyvek birálása czimén a tankönyvkiadóktól

évente bevesz 22.000 koronát. A tankönykiadók t. i. a hányszor benyujtanak egy uj tankönyvet birálat végett, azért fizetnek 200 koronát.

Kubik Béla: Mit fizetnek ugyan a szászok? *(Zaj a baloldalon.)*

Lendl Adolf: Minthogy a miniszterium ezen ezimen bevesz évente 22.000 koronát, e szerint irnak az országban évente 110 uj tankönyvet. T. miniszter ur, én kérdezem, hogy ki irja ezeket a könyveket? Van-e ebben az országban 110 tankönyviró s ir-e mindegyik minden esztendőben egy-egy tankönyvet? Én tudom, t. ház, hogy ennyi tankönyvirónk nines, de azt is tudom, hogy ha volna is, mindegyik nem ir minden esztendőben egy-egy tankönyvet. Ennyi tankönyvet nem is lehet irni; sehol sem, még Németországban sem irnak ennyi tankönyvet; ennyi tankönyvet csupán csak gyártani lehet. S ezzel a tankönyv-gyártással foglalkozik két nagy könyvkiadó-ezég. Ezeknek különös privilegiumuk van és protekcióban részesülnek. Privilegiumuk van ahhoz, hogy évről-évre mindig ujból megjelenő tankönyvekkel alaposan kihasználhassák a kényszerhelyzetben levő szülők ezreinek zsebeit. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elmondom a dolgot részletesen. *(Halljuk! Halljuk!)* Néha-néha már szellőztették is ezt a dolgot a lapokban, de a kultuszminiszteriumban — s ezt is nyugodtan merem állitani — a nekik kellemetlen figyelmeztetéseket nem veszik észre. Ha az igen t. miniszter ur akar konkrét esetet, tudnék erre konkrét esetet is bemutatni.

Néhány évvel ezelőtt már türhetetlenné vált ez az állapot, mert annyi uj könyvvel árasztották el az iskolába járó fiukat, és kényszeritették, természetesen, a szülőket arra, hogy azok e könyveket megvásárolják, hogy már nem birták ki, és ismételten szellőztették ezt az állapotot a lapokban. Azonban hiábavaló volt, mert a helyzet még ma is ugyanaz.

Kubik Béla: Ez kisebb panama!

Ragályi Béla: Hogy lehet ilyet beszélni?

Pozsgay Miklós: Hány fiad van?

Ragályi Béla: Egy!

Pozsgay Miklós: Ha három volna, mindjárt észrevennéd, hogy a fiatalabb sohasem tudja használni az idősebbik könyvét. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek! Ne méltóztassanak párbeszédet folytatni!

Lendl Adolf: T. képviselőház! Van nyakkendő-király, van kalap-király czipő-király, harisnya-király. És most legujabban a szülők réme gyanánt van tankönyv-király is. És ezt a t. miniszterium segiti. A többi ilyen király legalább a maga erejéből és protekczió nélkül nyerészkedik a közönségen ugy, a hogy tud; ez az ő üzleti élelmességén fordul meg, de a tankönyvkirály egyenesen a miniszterium protekeziójában részesül. Igy történik, hogy évről-évre ujabb és ujabb kiadásokat rendezhet és ebben a következőkép jár el. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* A tankönyv-király irat valamely népesebb iskola tanárával különböző tárgyu tankönyveket. Először kiad belőlük 1 vagy 2000 példányt, de ugyanekkor már nyomatja a második, harmadik, negyedik, sőt ötödik kiadást is, hiszen csak a czimlapot kell megváltoztatni és erről ő időnkint gondoskodik. Ezeket a folytatólagos kiadásokat ugyanis nagyon csekély változtatással benyujtja időközönkint birálat végett a miniszteriumba, és ezekért az ujabb kiadásokért is megfizeti mindig a 200 koronát. Igy jön ki azután, t. képviselőház, az a 22.000 korona, melyet a t. miniszter ur a költségvetésben kimutat. Az iskolai könyvjegyzékekbe — nagyon természetesen és érthetőleg — mindig a legujabb kiadásokat veszik fel, mert hiszen ezeket a könyvjegyzékeket maguk a könyvárusok nyomatják és ezek persze a legujabb kiadásokat akarják eladni. Ezeket a könyvjegyzékeket az iskolákban terjesztik, kezébe adják minden fiunak és a szülőknek; nagyon érthető azután az is, hogy az illető tanárok mindig a legujabb kiadásu tankönyveket kivánják a tanulóktól, s igy akár dupla, vagy épen háromszoros kiadást is rendezhet évenkint egyik tankönyvből a tankönyv-király, a szülők kénytelenek e könyveket megvenni. Ez az üzlet már most körülbelül egy évtized óta fejlődik nálunk, természetesen most már virágzik is, és innét van az a nagy szám, a mely az évi produkcziót jelenti. 110 tankönyv jelenik meg egy évben, eltekintve itt a felső oktatástól, az egyetemi oktatástól, mert hiszen tudvalevő dolog, hogy a mi egyetemi tanáraink nem irnak tankönyveket, vagy csak nagyon kevesen, s ha irnak is, e könyvek nem kerülnek birálat alá, mert hiszen a tudományosság tekintetében ugyis az egyetemi tanárok képviselik a legmagasabb fórumot, az ő könyveiket tehát felülbirálni nem lehetne, de azonkivül nem is kérik ezt. Az elemi oktatásban nem kell sok könyv, csak egynéhány, és igy az emlitett könyvek legnagyobb része a középfoku iskolákra esik, épen azokra az iskolákra tehát, a melyek révén legkönnyebben lehet a szülők zsebeit megdézsmálni.

Ez a nagy szám mutatja azt is, hogy a miniszterium ellenőrzése ezen a téren nagyon lanyha. Ennyi tankönyvet Magyarországon nem lehet irni, nem tudnak irni, mert nincs annyi iró, nines annyi szerző, a ki ezen a téren működnék, és ha lehetne is, ha tényleg volna is annyi iró, nem volna szabad megengedni, hogy ennyi tankönyvvel áraszszák el az iskolákat. Ez csak azért lehetséges, mert annak a tankönyvkirálynak protekcziója van. *(Ugy van! balfelől.)*

A tankönyvekről szólván, méltóztassék megengedni, hogy még valamit figyelmébe ajánljak a t. miniszter urnak. *(Halljuk! balfelől.)* Én mint volt tanár és tanszergyáros, szivesen foglalkoztam különböző tankönyveinkkel és mond-

hatom, hogy legnagyobb részüket ismerem. Attanulmányoztam azokat és azt tapasztaltam, hogy a használatban lévők között bizony igen sok nagyon silány. Ennek természetes okait épen az a 22 000 K magyarázza meg, a mely a t. közoktatásügyi miniszterium kimutatásában szerepel; az 110 tankönyv magyarázza ezt. Mert hiszen annyit irni nem tudnak; a tankönyvkirály azonban mégis minél több tankönyvet akar kiadni, tehát a szerényebb iróktól származó silányabb munkákat is elfogadja. Szinte közmondásossá vált már a tanárok között, hogy a tankönyvkirálynak minden kiadását engedélyezik és ha ő egy pár népesebb iskola tanárait bizza meg a könyvek irásával, másoknak nevét pedig mint közreműködőkét odanyomatja a czimlapra, vagy az előszó alá, akkor nagyon természetesen épen azon könyvek kerülnek azokba a népes középiskolákba és igy nagyon érthető, hogy a tankönyvkirály az ő kiadásaiból könnyen fogyaszthat el akármennyit, mert a kiadó czéget és a szereplő néhány tanár nevét veszik tekintetbe.

Nem akarom azt állitani, — mert a birálat tulajdonképen a közoktatásügyi tanács dolga — hogy a tankönyvbirálat csupán csak azért, mert 22.000 koronát mutatnak ki e réven, sohasem elég szigoru vagy megbizható. Magam is meggyőződtem arról, hogy sok esetben nagyon megbizható, lelkiismeretes és szigoru, de meggyőződtem arról is, hogy más esetekben bizony ez nem áll. És hogy ez igy legyen, arról egyenesen a tankönyvkirály gondoskodik. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Az egyik esztendőben megkéri A. professzort, hogy irjon egy tankönyvet és azt kiadatja birálat végett B. tanárnak. A következő esztendőben megforditva cselekszik és kijárja, hogy a B. által megirt tankönyvet A. tanár bírálja meg. Ha ez nem is mindig sikerül, — némely esetben tudom, hogy sikerül — egymás között mégis feszélyezve vannak azok a tanárkollégák, a kik ha nem is épen ezen két esztendőben, de a harmadik vagy a negyedik esztendőben a tankönyvkirály révén mégis csak fognak találkozni. Hogy e birálók mindig feszélyezve vannak, azt számos birálótól tudom, mert hiszen személyes ismeretségben állok velük.

Ajánlom a t. miniszter ur figyelmébe a következő módot, a mely szerint ennek az eljárásnak elejét lehetne venni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Nyujtsák be a kiadó czégek a birálat alá kerülő tankönyveket czimlap és előszó nélkül, hogy senki se tudhassa, ki adta ki a könyvet és ki annak irója, *(Ellenmondás a baloldalon: Megtudják azt!)* hogy a szerző és a biráló feszélyezve ne legyenek. Ha azután a könyv mint egy ismeretlen kiadó czégnek és ismeretlen szerzőnek könyve megbiráltatott és közrebocsátásra elfogadtatott, utólag hozzá lehet füzni a czimlapot és az előszót. Rá kellene továbbá nyomtatni a könyvre a biráló nevét is. Igy azután a birálat nyilvános lenne kezdettől fogva és csak miután megállta helyét a könyv, csak akkor derülne ki, hogy ki annak a könyvnek a kiadója és ki az irója. Most épen forditva van.

Még valamire bátorkodom az igen t. miniszter urat figyelmeztetni. Arra t. i., hogy a mi tankönyveink — középiskolai tankönyveinkről beszélek — általában igen drágák. Sokkal drágábbak, mint az osztrák, vagy mint a német könyvek. A hasonló terjedelmű, hasonló kiadásu és hasonló tárgyu osztrák vagy német tankönyvek félannyiba sem kerülnek, mint a magyar tankönyvek. Azonkivül nagyon sok tankönyvet is irnak a középiskolák számára és rávezetik a tanulókat, hogy azokat is vegyék meg, — nem akarom mondani, hogy általában — de gyakrabban tapasztalt helytelenség az is, t. miniszter ur, a mire ki kell hogy terjeszsze a figyelmét, hogy irnak két-háromszáz oldalra terjedő könyvet, a melyből azután csak 20—30 oldalt tanitanak, a többi olyan ballaszt, a melyből nem tanulnak semmit.

Áttérek ezek után a tanszereknek ismertetésére, mivel hogy ezen a téren hasonló állapotokat találunk. A miniszterium t. i. protezsál ezen a téren már évek óta, illetőleg ujabban két nagykereskedő czéget és kifejlesztette azokat tanszeregyedárusokká saját iskoláinak rovására és a hazai tanszeriparnak elnyomására. Tanszeriparunk ugyszólván nincsen, de nem is lehet mindaddig, a mig két kereskedő czég a miniszterium segitségével elnyomni akarja és elnyomni tudja tanszergyárosainkat és azokat a kézműveseket, a kik ezen a téren működhetnének. Én egy alkalommal, azt hiszem, négy-öt évvel ezelőtt, a statisztikai évkönyvekből tételenkint kikerestem, kihámoztam azokat az összegeket, amelyek külföldről behozott tanszerekre vonatkoznak. Abban az esztendőben 8 millió koronáért hoztunk be külföldről tanszereket, iskolai szereket. Nem akarom állitani, hogy minden esztendőben hoznánk be annyit, de általában öt-hat millió értékű tanszer jön be évenkint az országba.

Kubik Béla: Vagy még több is!

Lendl Adolf: Igen, vagy még több is. Nohát mindezeket a tanszereket igen könnyen itthon lehetne gyártani, elkezdve a legegyszerűbbtől a legtökéletesebbig; a legfinomabb szereket is mind itthon elő lehetne állitani. Elő lehetne állitani azért, mert vannak hozzáértő emberek, ha a hazai iskolák tényleg meg is vennék azokat. De nem veszik meg azért, mert a miniszterium az iskolákat két nagykereskedő czéghez irányitja. Ezek a nagykereskedő czégek azután külföldről hoznak be minél olcsóbb tanszereket, hogy a hazai iskoláknak dupla áron eladhassák. Sokszor halljuk, hogy külföldre vagyunk utalva taneszközök tekintetében, mert különösen a finomabb eszközöket itthon nem tudják gyártani mechanikusaink. Hát ez egyszerűen nem igaz. A legfinomabb eszközöket is itthon lehet előállitani.

Mondok erre vonatkozólag egy példát. Bécsben van egy hires mikroszkopgyáros. Egyike a legelsőknek a világon. Sikerrel versenyez jelenleg a Zeiss féle hires mikroszkopokkal. Az ő mikroszkopjai ott találhatók Japánban, Oroszországban, Amerikában, Ausztriában és persze Magyarországon is. Egy ily mikroszkop nemcsak nagyitó, optikai részekből áll, hanem hozzátartoznak bizonyos mellékkészülékek, főkép nagyon finom mérőeszközök. Ilyenek például a forgatható asztalka és a mikrométercsavar. Ezek oly finom mérőeszközök, hogy ezek segitségével a milliméter ezredrészét pontosan meg lehet mérni. És méltóztatnak tudni, hogy annak a bécsi mikroszkopgyárosnak forgatható asztalkái hol készülnek száz számra? Itt Budapesten. Budán van az a mechanikus, a ki előállitja, ő szállitja a bécsi mikroszkopgyárosnak, a ki azután hozzácsatolja a mikroszkophoz és igy szállitja az egész világba, visszaküldi Magyarországba és a tanszer-király révén a hazai iskolákba.

Veres József: Hogy hivják?

Lendl Adolf: Ha érdekli, én szivesen megmondom a nevét, de itt a ház szine előtt sohasem szoktam nevet mondani; a kit érdekel, annak szivesen szolgálok a névvel.

A miniszteriumnak van egy bizottsága; a neve országos tanszermuzeum-bizottság. Ennek feladata volt 3—4 évvel ezelőtt, hogy a különböző irányu és különböző foku iskolák felszereléséhez bizonyos tervezeteket készitsen, bizonyos felszerelési jegyzékeket, a melyekbe belefoglalta mindazon tárgyakat, a melyeket minden iskola köteles beszerezni. Az állami iskolák részére az előirt és beszerzésre ajánlt tárgyak értékének összege felmegy 10—15 ezer koronára is, természetesen az elemi iskoláknál még csak 5—600 korona. Ilyen felszerelési jegyzékek készültek a legkülönbözőbb iskolák részére: elemi, polgári fiu-, polgári leányiskolák, tanitó- és tanitónőképzők, reáliskolák, gimnáziumok, felsőbb leányiskolák stb. részére. Elhoztam ezekből a jegyzékekből egynéhányat. Ezeket a hivatalosan megszerkesztett jegyzékeket szintén hivatalosan kinyomatták és azután hivatalos szám alatt megfelelő utasitással megküldötték az összes iskolák igazgatóinak. Természetesen, ezek a jegyzékek nemcsak az állami iskolákra, hanem az összes iskolákra nézve kötelezők. Ezek a nyomtatott jegyzékek kimentek az iskolák igazgatóságaihoz és pedig minden jegyzékre rá volt nyomtatva, hogy a nagyméltóságu magyar kir. vallás és közoktatásügyi miniszter urnak ilyen számu rendelete alapján szerkesztette és ki is nyomatta — tehát hivatalosan ki is nyomatta ezeket a jegyzékeket — a bizottság, azután szétküldték a miszteriumból.

Ha megnézzük most ezeket a jegyzékeket, bármelyiket felütjük, az első oldalon egy czég ajánlását találjuk benne ebben a hivatalos nyomtatványban: egyetlen egy tanszerkereskedő czég ajánlását. A mikor ezt észrevettem — ez háromnégy évvel történt azelőtt, még akkor én is érdekelve voltam benne, mert én is tanszergyáros voltam — protestáltam ez ellen a miniszteriumban, irtam nyilt leveleket Wlassics miniszter urnak ebben az ügyben, de — a mint volt szerencsém már mondani, hogy a nekik kellemetlen dolgokat nem szokták észrevenni a miniszteriumban, — nem vették figyelembe. A mikor egyszer azután igen élesen irtam, félhivatalosan letagadták és kinyomattak akkor egy pár jegyzéket ezen ajánlások nélkül. Ilyen is van nekem.

Mikor letagadták, akkor egyszerüen fogtam a jegyzéket és lefotografáltam és egy illusztrált szakfolyóiratban közöltem a fényképet. Akkor elhallgattak, de most legujabban, egy esztendő óta nemcsak ismét forgalomban vannak hivatalosan és ez a kereskedő czég a miniszterium által kinyomatott példányokat egyenesen mint az ő saját árjegyzékeit küldi az iskoláknak, ha tőle árjegyzéket kérnek. Ez nagy helytelenség. Ez a kereskedő czég oly tevékenységet fejt ki az országban, a melylyel természetesen arra törekszik, hogy az egész tanszeripart az országban magának szerezze meg. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang: Hogy hivják? Felkiáltások: Calderoni!)*

Nem elég az, hogy felületesen az árjegyzéknek csak az első oldalával foglalkozzunk. Foglalkozhatunk ennek a tartalmával is, mert ez nagyon érdekes. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezekben a jegyzékekben elő vannak irva mindazok a tárgyak, a melyek a tanitáshoz szükségesek. Nem akarom az országos tanszermuzeum-bizottság munkáját kritizálni, hogy jól állitotta-e össze a jegyzéket vagy nem. Csupán az üzleti részére akarok rámutatni. A fizikában a mechanika tanitásához pl. elő van irva, hogy a középfoku iskolába egy emeltyű-mintát szerezzenek be. Pontosan le van irva, milyen legyen, milyen beosztásu, milyen sulyokkal legyen ellátva, hogy a tanár az emeltyűt könnyen megmagyarázhassa. Ily emeltyűmintát, ilyen tanszert készit egy bécsi tanszerkészitő mechanikus. Annak az árjegyzékében is pontosan le van irva és ha összehasonlitjuk a két leirást, látjuk, hogy egy és ugyanaz, vagyis a hivatalos árjegyzék ugyanazt a bécsi mintát ajánlja. Ez az emeltyű Bécsben kerül 12 koronába, itt van az árjegyzék a protezsált kereskedőnél, a hivatalos árjegyzék szerint 30 korona. Hasonló eszköz a csigasorok törvényének levezetésére szolgáló szer. Ezt is a mechanikában tanitják. Be van irva a bécsi árjegyzékben is ugy, hogy össze sem lehet téveszteni, annyira ugyanaz azzal, a mit a hivatalos árjegyzék ajánl. Ez a tanszer a bécsi czégnél 16 korona, a hivatalos árjegyzék szerint a protezsált kereskedőnél 50 koronába kerül. Megjegyzendő, hogy a leginkább használt eszközöket emlitem csak; emeltyűt, csigasort minden iskolának kell vennie. Nem egyes tárgyakról van szó, de olyanokról, a melyek ezrével jönnek be az országba.

Báró Kaas Ivor: És Bécsből hozatja!

Lendl Adolf: Természetes. Bécsben 16 korona, a czég kap 15 százalék kedvezményt és rabattot, 5 százalék kasszaskontót; tudom, én is kaptam és itt árusitják 50 koronájával. Mert a miniszterium ezt az árt irja elő *(Mozgás a balés a szélsőbaloldalon.)* a hivatalos árjegyzékben.

Molnár Jenő: Olcsóbban nem is vehetik! *(Derültség a baloldalon.)*

Lendl Adolf: Természetes, visszaküldenék az igazgatónak a számlát. Ilyen eszköz továbbá az Atwood-féle ejtőgép. Ez nagyobbszabásu tanszer, arra való, hogy a testek szabad esését lehessen megmagyarázni. A gép pontosan le van irva, le van rajzolva a magyar jegyzékben is, a bécsiben is. Bécsben 100 korona, a protezsált czégnél 140 korona. Megjegyzendő, hogy ebből háromféle minőség készül Bécsben. A legkitünőbb 160 korona az itteni kereskedőnél 270 korona. Mégint körülbelül duplája. Ilyen az ütközőgép. Bécsben 20 korona, a hivatalos árjegyzék előirja, hogy 39 korona. Ez is oly pontosan le van irva, hogy ne méltóztassék azt gondolni, hogy ez más, vagy más kivitelü, más méretü eszköz.

Mindezt tetézi még az a körülmény, t. képviselőház, hogy mindezeket a tárgyakat készitik minálunk is; vannak mechanikusaink, a kik azokat ép olyan tökéletesen tudják készitени, mint Bécsben, sőt szállitják készitményeiket Bécsbe és a bécsi kereskedő megveszi azokat.

Talán 15—20 év óta van itt Budán szintén egy kiváló jó mechanikusunk, aki csupán csak azért, hogy a tanszeripart annak idején megkezdje, fejleszsze és iskoláinkat tanszerekkel elláthassa, a miniszterium részéről szubvencióban is részesült; egy kész mesterember, ennek a szakmának a kézmüvese és van neki egy szubvenczionált mühelye. Mihelyt a miniszterium ezt a mechanikust szubvenczionálta, annak a kereskedőnek az volt az első dolga, hogy ráfeküdt, hogy elfojthassa. És mikép csinálta ezt, t. képviselőház? *(Halljuk! Halljuk!)* Egyszerűen olyan értelmű szerződést kötött vele, hogy a mechanikus közvetlenül nem árusithat semmit sem, sem iskoláknak, sem pedig más tanszerkereskedőknek az országban és ha az ő készitményeit meg akarja valaki venni, azt kénytelen az illető kereskedőnél megvenni és noha ez egy szubvenczionált műhely volt, a miniszterium jóváhagyta ezt a szerződést. Tényleg itt van annak a kereskedőnek az árjegyzéke, fel van tüntetve, hogy szubvencióban részesül és hogy a kizárólagos szállitás ugyanazt a protezsált kereskedőczéget illeti. És ugyanezen mechanikusnak árjegyzékében pontosan le vannak irva és rajzolva ugyanezek az eszközök, azok az eszközök, a melyeket az előbb megemlitettem, de ezek megtalálhatók és kaphatók a kereskedőnél, de mind kivétel nélkül drágábban, mint ahogyan a bécsi czikkeket árusitja. Ennek aztán az lett a következménye, hogy miután a mechanikus a maga készitményeit közvetlenül elárusitani nem tudta, iskoláknak nem szállithatta, kereskedők az ő tárgyait nem fogyaszthatták, ez okból ez a mechanikus tavaly beszüntette a tanszerek készitését. Ezt az egy dolgot különben nem tudom egész biztosan, csak azt tudom, hogy be akarta szüntetni.

Ily módon el lehet fojtani minden ipart, a mire különben egy másik, egészen érdekes példát tudok felhozni, ha méltóztatnak megengedni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kubik Béla: Ilyenek történnek a kormány támogatásával!

Lendl Adolf: A budai tanitóképzővel kapcsolatosan van egy u. n. gipszöntőmühely, ebben működött egy nagyon ügyes mintázó és gipszöntő. Különböző gipszfigurákat állitott elő az iskolák használatára; főkép a szabadkézi rajz, a mütörténelem és a történelem tanitására készitett különböző ilyen mintákat. Tiz-tizenöt éven át hazai iskoláink nagyon meg voltak vele elégedve, jól is ment az üzlet, mert ilyen gipszfigura sok kell az iskoláknak, százezer forintokra megy ezeknek évi fogyasztása. De épen ez volt az, a mi ismét a tanszer-királynak nem tetszett, magához akarta tehát ragadni ezt az üzletet és kijárta . . .

Molnár Jenő: Minden miniszteriumban van ilyen! A honvédelmi miniszteriumnak is van évek óta ilyen szállitókirálya! *(Zaj. Halljuk!)*

Elnök: Figyelmeztetem Molnár Jenő képviselő urat, hogy másnak felszólalása közben egész beszédeket ne tartson. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nagyon érdekeseket mond!)* Ha minden képviselő minden érdekeset elmondana, zsibvásár lenne itt és nem országyülés.

Kubik Béla: Szellemes megjegyzés! *(Zaj.)* Talán kellemetlen dolog?

B. Kaas Ivor: Szabadelvű vásár!

Lendl Adolf: Kijárta a tanszer-király, hogy ezt a gipszöntő mestert, ki szakmájában valóban, a szó szoros értelmében mester, nevezzék ki állami szolgálatra. Ki is nevezték tanárnak; azt hiszem, most valamelyik felső ipariskolában tanitja a gipszöntést és mintázást. Mint ilyen, nem szállithat állami iskolának. Most az állam megveszi a kereskedőtől a gipszmintákat. Itt van a régi árjegyzéke a mesternek és itt van a kereskedőé; azelőtt vették az iskolák a gipszmintákat bizonyos áron, — a régi jegyzékben részletesen, pontosan le van irva — most pedig, ha a kereskedő árjegyzékéből keressük ki ugyanazon árukat, azok mind 20—30—40—50 százalékkal drágábbak. Most egy állami tisztviselő által állami műhelyben felállitott tanszereket protezsált kereskedő révén vesznek meg az állami iskolák 5—10—20—30 perczenttel drágábban, mint azelőtt, közvetlenül az iparos embertől. Nagyon természetes, hogy ily körülmények közt az a gipszöntő nem tudja a maga tárgyait ugy értékesiteni.

És miért teszik ezt a kereskedők? — két ilyen nagy tanszerkereskedő van itt. Azért teszik,

hogy itthon ne lehessen konkurrenciájuk, mert ha nincsenek itten ilyen mesteremberek és iparosok, akkor a többi kisebb kereskedő nem tudja ezeket a czikkeket beszerezni és igy nem csinálhat nekik konkurrenciát. És a t. miniszter ur ezt segiti; megmutattam, hogy miképp: ilyen ajánlások révén; de megmondom azt is, hogy miért.

Az a két tanszerkereskedő, tanszer-király tulajdonképen nem is kereskedő, hanem bankár, a kinek valamennyi iskola tartozik és pedig nem százezrekkel, hanem talán millióval is, mert könnyen hitelez egy-két-öt évre. Tudom biztosan, hogy már a miniszterium is kötött az egyikkel öt évre szerződést. Nagyon könnyen hitelezhet, mert a pénze, a mit befektet, biztositva van és előre busásan meghozza kamatait, mert hiszen a miniszterium az ő hivatalos árjegyzékében száz százalékot engedélyez neki. Innen van az, hogy annak a két tanszerkirálynak ilyen nagy hatalma van, és ez az oka, hogy az iskolák nem is tudnak máshonnan rendelni; mert ha már egyszer ott vannak a tanszerkirály főkönyvében, feketekönyvében, nem is igen mehetnek máshova rendelni, mert ez esetben beperli őket.

Rendezünk igen szép tanszer-kiállitásokat. A miniszter ur is megnézte és talán mások is a t. képviselő urak közül; igen szép tanszerkiállitás volt mostanában is az iparcsarnokban. Ott kiállitják iparosaink, preparátoraink, gipszöntőink és mechanikusaink a legszebb tanszereket, de eladni nem tudják, legfeljebb, ha külföldre küldik; tudom magamról. A tulajdonképeni iparosok és gyárosok nem tudnak zöldágra vergődni, mert csak szép kitüntetéseket kapnak a kiállitásokon, a miniszter megdicséri őket, de az iskolák mégis csak a kereskedőktől rendelnek.

Még szerettem volna a népoktatás ügyéről részletesebben beszélni, de nagyon előrehaladott az idő; talán méltóztatnak megengedni, hogy abbahagyjam beszédemet; de mielőtt abbahagynám, még néhány rövid dolgot emlitek meg. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Csak néhány esetet akarok a t. miniszter urnak elmondani, hosszabb beszéd kiséretében annak idején már előadtam. Figyelmeztetem a t. miniszter urat, hogy a rakoviczai iskola igen rossz állapotban van, mert a tanfelügyelő egy rendkivül rossz tanitót nevezett ki egy jónak a helyébe. Ezt az állapotot, a mely már másfél éve tart, tovább tűrni nem lehet. Ez az állami iskola azelőtt látogatottság tekintetében egyforma volt a felekezeti iskolával, most annak harmadára szállott alá, csupán csak azért, mert az odavaló tanitó nem felel meg, mert a tanfelügyelő igen nagy hibát követett el a tanitó kinevezésével. A miniszteriumban különben a dolgot igen részletesen tudják, s azért talán nem is szükséges, hogy részletesen elmondjam.

Hasonló mizéria van a mehalai állami iskolánál. Ne méltóztassék megelégedni azzal a vizsgálattal, a melyet kérésemre Wlassics Gyula miniszterségе idejében folytattak, mert az nem hozott felszinre semmit, mivel a kiküldött osztálytanácsost a temesmegyei tanfelügyelő egyszerűen becsapta. A részletek előadásától, miután remélem, hogy miniszter ur ugyis érdeklődni fog az ügy iránt, elállok.

Remélem, a miniszter ur lesz kegyes, különösen az emlitett konkrét esetekre vizsgálatot rendelni, vagy rövid uton intézkedni, hiszen tudják a miniszteriumban az eseteket, nem is kell vizsgálni. Annak reményében, hogy az intézkedést ugy is megteszi, nem mondom el ezeket részletesebben.

Befejezem beszédemet azzal, hogy miután a miniszter ur minisztersége iránt nem viseltetem azzal a bizalommal, hogy a költségvetést megszavazhassam, azt nem szavazom meg, hanem egy határozati javaslatot nyujtok be: *(Olvassa.)*

Határozati javaslat. »Utasitsa a ház a vallás- és közoktatásügyi miniszter urat, hogy terjeszszen a ház elé részletes kimutatást a közalapitványi birtokokról, még pedig azok kiterjedéséről, bevételeiről, kiadásairól és arról, hogy mely részek vannak a nagybérlők, névszerint kiknek a kezén és hol, s milyen területek vannak a kisgazdák bérletében és milyen összegekért.« *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Miután az idő előrehaladt, javaslom, hogy a tanácskozást ma ne folytassuk.

Inditványozom, hogy legközelebbi ülését a ház kedden, augusztus hó 2.-án, délelőtt 10 órakor tartsa és napirendjére tüzze ki azokat a tárgyakat, a melyek a mai ülés napirendjére voltak kitüzve. Hozzájárul a ház? *(Igen!)* Ezt határozatilag kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 3 órakor.)

479. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 2-án, kedden,

Perczel Dezső, utóbb Jakabffy Imre elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása gróf Khuen-Héderváry Károly, gróf Zichy Jenő, Hentaller Lajos, Ivánka Oszkár, Csávolszky Lajos, Sándor Pál, Szederkényi Nándor, Sacelláry György, Ráth Endre és Gál Sándor mentelmi ügyei tárgyában. — A vallás- és közoktatásügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása és ennek kapcsán az országos tanitói nyugdij- és gyámalap mathematikai mérlegéről, az országos tanitói nyugdij- és gyámalap 1901. és 1902. évi állapotáról és az 1894. XXVII. t.-cz. alapján létesitett országos nyugdij- és gyámintézet 1901. és 1902. évi állapotáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter jelentései. — Az igazságügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Tisza István, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Cseh Ervin és Papp Elek miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Daróczy Aladár jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Kovács Pál jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt méltóztassék meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Daróczy Aladár jegyző *(olvassa az 1904. évi augusztus hó 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom Fejér vármegye közönségének feliratát, a bortermelőknek a boritaladó és fogyasztási adópótlékok alóli felmentése, s az olasz bor beözönlésének meggátlása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a kérvényi bizottságnak.

A mentelmi bizottság előadója kiván előterjesztést tenni.

Maróthy László előadó: T. ház! Van szerencsém a mentelmi bizottság által letárgyalt ügyekre vonatkozólag a következő jelentéseket beterjeszteni, még pedig: az 1903. évi julius 29-iki ülésen történtek tárgyában, az idevonatkozó különvéleménynyel együtt; gr. Khuen-Héderváry Károly mentelmi bejelentése tárgyában, az idevonatkozó különvéleménynyel együtt; továbbá gr. Zichy Jenő, Hentaller Lajos, Ivánka Oszkár, Csávolszky Lajos, Sándor Pál, Szederkényi Nándor, Sacelláry György, dr. Ráth Endre és végül dr. Gál Sándor mentelmi ügyére vonatkozólag.

Tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék a jelentéseket kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni és annak idején napirendre tüzésük iránt intézkedni.

Elnök: A mentelmi bizottság által beadott jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és napirendre tüzésük iránt a ház a maga idején fog határozni.

Más bejelentés nem lévén, áttérünk a vallás- és közoktatásügyi miniszterium költségvetésének tárgyalására. (Irom. 560)

Az első tételnél ki következik?

Dedovics György jegyző: Melzer Vilmos!

Melzer Vilmos: T. ház! A magam részéről is abban a véleményben vagyok, hogy a nyári időszakba belenyuló mostani parlamenti tárgyalás már nem alkalmas arra, hogy mélyebbre ható és alaposabb fejtegetésekbe bocsátkozzunk azon nagyfontosságu kérdések tekintetében, a melyek hazánk közéletét jelenleg foglalkoztatják, és ezért nekem most egyáltalán nincs szándékomban belemenni azon vallásügyi és közoktatásügyi kérdések tüzetes taglalásába, a melyeket a vallás- és közoktatásügyi tárcza költségvetése felett most folyó vita felszinre hozott.

Gondolom, erre még lesz bővebb alkalom későbbi időpontban, a mikor jogom és talán kötelességem is lesz e kérdésekben állást foglalni. Ebben a pillanatban egy egészen rövid felszólalásra egyesegyedül az a kötelesség kényszerit, hogy — minden politikai fejtegetés kikerülésével — néhány tisztán tárgyilagos észrevételt tegyek Gál Sándor t. képviselő ur ama fejtegetéseinek egy részére, a melyeket tegnapi beszédében előadott, és főleg azokra, a melyeket a szászrégeni evangélikus lutheránus algimnáziumra nézve mondott.

Mindenekelőtt azonban meg kivánom nyugtatni a t. képviselő urat abban a tekintetben, hogy az erdélyrészi evangélikus lutheránus országos egyház azon körülményből, hogy a t. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur julius 30-iki beszédében főkonzisztóriumáról, mint az erdélyi ágostai evangélikus szász konzisztóriumról beszélt, semmiféle »külön jogokat kovácsolni« nem kiván. Ez az egyház, a mely számos magyar anyanyelvü hivőt is foglal magában és ennélfogva istentiszteletében igen jól ismeri a magyar szót is, nem kivánt és nem kiván semmi másféle jogállást, mint azt, a melyet részére a fennálló állami jogrend biztosit. Ezeket a jogokat akarja élvezni és fentartani, külön jogokat nem.

A t. képviselő ur, a szászrégeni lutheránus gimnáziummal foglalkozva, egy történelmi és egy földrajzi tankönyvet hozott szóba, a melyekből, ugy gondolom, nem egészen hü és alkalmasint kiszinezett magyar forditásban szemelvényeket is olvasott fel, a mely könyvekről e házban körülbelül két évvel ezelőtt Werner Gyula t. képviselő ur is megemlékezett. Én ezeket a tankönyveket nem ismerem, róluk birálatot mondani nem is vagyok hivatva; most is, mint a korábbi alkalommal, nem mondhatok egyebet, mint azt, hogy középiskoláink összes tankönyvei között egy sincs, a melynek használata a fennálló szabályok értelmében miniszterileg engedélyezve nem volna, és ez az engedélyezés kiterjed a szóban forgó tankönyvekre is.

A t. képviselő ur szóba hozta azt az évi segélyt is, a melyet a szászrégeni ev. lutheránus algimnázium Szászrégen városától élvez, és melyet ugy tüntet fel, mintha az a város lakosságára törvénytelen terhet róna. A nélkül, hogy a képviselő ur ebbeli előadásának minden részletére ki akarnék térni, egyszerűen és szárazon megállapitom azt, hogy ez a segély egy olyan állandó jellegű dotáczió, a milyennel sok város ez országban ellátja a falai közt fennálló akár felekezeti, akár más jellegű hasonló tanintézeteket. Ez a szászrégeni segély, mint állandó dotáczió, — a mely, ugy tudom, utóbb a törvényes formák megtartása közt némileg fel is emeltetett — még 1864-ben szavaztatott meg és az akkor illetékes felsőbb hatóságok, valamint utóbb 1872-ben a magy. kir. belügyminiszter részéről is jóváhagyást nyert. A dotációnak ezen állandó jellegét évtizedeken keresztül nem vonta kétségbe senki, és az utolsó időben is, épen a képviselő urnak kifogásaival szemben, ismételten elismerte és megerősitette ennek a segélynek az állandóságát Szászrégen város képviselőtestülete is, utoljára 1903. márczius 7-én egyhangulag hozott határozatával. Ugy hiszem, feltehető ennélfogva, hogy ezt az évtizedek óta fennálló, egészen világos és félreérthetetlen jogállapotot a kormány is kellő védelemben fogja részesiteni.

A mi pedig azt az állitólagos hazafiatlan szellemet illeti, melyben ez a gimnázium vezettetik, melynek tanulói egyharmad részben német, egyharmad részben magyar, egyharmad részben román anyanyelvüek, — legyen szabad e váddal szemben egy egészen elfogulatlan és illetékes férfiura hivatkoznom: Kuncz Elek állami tankerületi főigazgató urra, a kinek felügyelete alá az a tanintézet évek hosszu sorozata óta tartozik, s a ki pl. 1902 deczember havában megtartott vizsgálat alkalmából a tapasztaltak felől hivatalos itéletét a következő szavakban foglalta össze *(olvassa)*:

»A különféle anyanyelvű tanulók jó egyetértésben élnek egymással, a mi örvendetes és reményt enged arra, hogy később is az életben embertársaikat nem az anyanyelv, hanem az érdem és belső érték szerint fogják méltányolni és tisztelni. A tanári testület pedig mindenesetre jó kötelezettséget teljesit, ha nevelésüket ilyen értelemben befolyásolja és jó hazafiakat nevel, a kik annak idején az államnak tevékeny és hasznos polgáraivá válnak. A magyar nyelvben a tanitás praktikus és az eredmény megfelelő. Örömmel konstatálom ismételten, hogy az oktatásnak és nevelésnek viszonyai ez alkalommal is megfelelőknek mondhatók és a tanári testület által kötelességei teljesitésében tanusitott buzgalomnak teljes elismeréssel adózom.«

Mindenesetre illetékes, itéletre képes és arra hivatott férfiunak szavait idéztem.

Gabányi Miklós: Magyarul mondta ő ezt? *(Mozgás.)*

Melzer Vilmos: A képviselő ur végül szóba hozta a protestáns Gusztáv Adolf-egyletnek segélyezéseit, melyeket ez országban egyes szegény protestáns egyházközségeknek nyujt. A lényegben a képviselő ur ismétli azt a valóban méltatlan támadást, a mely ugyanazon egylet ellen ebben a házban ezelőtt három évvel más oldalról intéztetett és azzal a teljesen alaptalan váddal lép fel, hogy az az egylet segélyezéseivel majdnem kizárólag az erdélyrészi evangélikus lutheránus egyház német községeit keresi fel oly czélból, hogy ott német propagandát terjeszszen és erősitsen olyan irányzatokat, a melyek erre az államra veszélyesek. Mindezt pedig a protestánstizmus leple alatt cselekszi és, a mint a képviselő ur magát kifejezi, »csak szemszurásból olykor a protestáns egyházaknak más községeit is 40—50 koronával szokta segélyezni«.

Nagyon sajnálom, t. ház, hogy az idő rövidsége miatt nem szerezhettem be a nevezett egylet magyarországi segélyezéseiről az utolsó adatokat. Igy tehát, nehogy pusztán tiltakozásra kelljen szoritkoznom, kénytelen vagyok most ismételten azokra az adatokra utalni, a melyeket a korábbi támadás alkalmából e házban felsorolni bátor voltam és a melyek a nevezett egylet 1900. évi jelentéséből vannak meritve. E jelentés szerint a mondott évben az erdélyrészi lutheránus egyház területén segélyt nyert 50 község, a segélyeknek összege 29.604 márka, a Királyhágón inneni magyarhoni lutheránus egyház négy kerületében segélyt nyert 81 község, a segélyeknek összege 30.528 márka. Kiderül továbbá azon jelentésnek abból a részéből, a mely az 1900. év előtti időkről a nyujtott összes segélyeket tünteti fel, hogy a Királyhágón inneni lutheránus községek sorában tizenhat olyan vegyes ajku község van, a mely magyar ajku hiveket is számlál és segélyben részesül, — ott van például a túlnyomólag magyar Debreczen 10.934, Székesfehérvár 18.275, Pécs 13.965 márka összes segélylyel, hogy továbbá a segélyezett községek sorában 16 tisztán magyar ajku község van, például Dunaszerdahely 15.811, Veszprém 13.656, Hernádvecse 10.640, Rozsnyó 15.671 márka eddig nyert összes segélylyel, hogy végül ezen utóbb emlitett tisztán magyar nyelvű egyházközségek a mondott időpontig összesen 96.579 márka segélyben részesültek.

Igy néz ki, t. ház, annak a Gusztáv Adolf-egyletnek magyarországi működése, a melyet a képviselő ur az emlitett sulyos váddal illetni jónak talált és ily elismeréssel és méltánylással találkozik a képviselő urnál amaz egylet működése, a mely valósággal a nemzetiségi ellentétek kiegyenlitésében és áthidalásában találja egyik magasztos hivatását és sok szegény protestáns egyháznak a támasza, a mely a maga szegénységében és itt-ott elszigeteltségében az egyesület segitő keze nélkül talán összeroskadt volna.

A t. képviselő urnak ennél többet és főleg a hozzáfűzött politikai fejtegetéseire válaszolni ez alkalommal nem akarok. *(Helyeslés a középen.)*

Gál Sándor: Személyes kérdésben kérek szót, t. ház!

Elnök: Gál Sándor személyes kérdésben kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gál Sándor: Nagy köszönettel tartozom Melzer képviselő urnak egy szempontból, hogy azt az irányzatot, a mely nemzeti szempontból minden körülmények között elitélendő és elitélhető, legalább a sorok között a saját maga szempontjából sem helyesli. Ez minden esetre részéről érdem, a vádak általánositását pedig egyáltalában én magával a szász felekezettel szemben nem használtam.

Tegnapi felszólalásom révén egyes konkrét esetekre mutattam rá. Rámutattam arra, hogy ama bizonyos iskolában olyan tankönyv van használatban, a mely a magyar nemzeti történelmet meghamisitja, oly geográfiát tanitanak, a melyből Magyarország mint államegyéniség egyáltalában hiányzik és hogy ennek a szavamnak elhihetőségéhez semmi kétség ne férjen, a tankönyvet a ház asztalára tettem le azért, hogy mindenkinek kellő alkalmat nyujtsak arra, hogy nyilatkozatom valódiságáról magának meggyőződést szerezzen. Ha a t. képviselő ur azt mondja, hogy ez a tankönyv miniszterileg van jóváhagyva . . .

Madarász József: Elég rossz!

Gál Sándor: . . . ebben a kérdésben nem én kell, hogy felszólaljak, hanem a tisztelt kultuszminiszter ur, mert ez a lehető legsulyosabb vád magával a közoktatási kormányzattal szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi a szászrégeni iskolának szellemét és az iskola fentartásának eszközeit illeti, erre vonatkozólag én szintén konkrét esetekre hivatkozom, a melyeknek hivatalos ante aktái vannak. Nevezetesen hivatkozom arra, habár a törvény egész határozottan tiltó rendelkezést tartalmaz arra nézve, hogy egyik felekezet a maga kulturális czéljaira a másik felekezetet is kihasználhassa és a törvényben meghatározott adótételnél nagyobb adótételt szedhessen még olyan esetekben is, melyekben az adózás megengedett czéllal bir, ezzel szemben a szászrégeni u. n. lutheránus egyház által fentartott algimnázium dotációja vagy segélyezése czéljaira 1893 óta 15-től 25 százalékig terjedő pótadót szednek be a község minden néven nevezendő lakosságától. Ezt én egész határozottan törvénytelen állapotnak és álláspontnak deklaráltam és ebbeli felszólalásaimat és megjegyzéseimet ez alkalommal is fentartom. Mert ha a törvényben egy bizonyos adónem beszedése taxative engedélyezve nincsen, annak az adónak behajtása törvénytelen, miután az adózási törvény mindig megszoritólag és nem kitágitólag értelmezendő.

Hogy mily jelleggel kivánja azt a képviselő ur felruházni, az nem az én dolgom, de bármiféle jelleget is akarjon annak adni, ez az adóztatás a kormányzat szempontjából is megengedhetetlen, mert nem magyar kulturális czélt szolgál az és mert törvénytelen alapon álló adó. Ha Magyarországon van egyáltalában olyan adózási nem, a melynek indokát a törvény kifejezett rendelkezéséből kimagyarázni nem lehet, ez az adózási rendszer legfölebb magyar kulturális érdek szempontjából türhető meg ideig-óráig, de idegen és államellenes czélok érdekében fel nem használható. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az érintett esetben pedig sem a czél, sem az érdek nem magyar. Ezt bizonyitja maga az a tankönyv, a melyet a ház asztalára letettem. A t. képvisejő ur akkor, a mikor a szászrégeni gimnázium szellemét, intézését és vezetését akarja olyan szinben feltüntetni, hogy az a nemzeti érdekek és a nemzeti kultura szempontjából ki-

fogás alá nem eshetik, akkor nem terjeszkedik ki egy másik, általam felhozott konkrét esetre, és pedig arra, hogy annak a gimnáziumnak igazgatója egy fél esztendővel ezelőtt határozottan és kategóricze kijelentette, hogy ő magyar nyelven bizonyitványt nem állit ki. Ezeket kivántam csak magára az iskolára megjegyezni.

Bakó József: El kell csapni azt az igazgatót!

Gál Sándor: A mi magát a Kunz, tankerületi főigazgató ur jelentését illeti, az a jelentés ezeket a vádakat egyáltalában nem erőtlenitheti meg, mert ő jelentését olyan körülményekre irányitja és bazirozza, a melyek a közoktatásügy szempontjából, és pedig pedagógiai szempontokból, az ő elbirálása alá esnek. Természetes dolog, hogy ha annak a tankerületi főigazgatónak más, nemzeti szempontból aggályos tényekről tudomása nincs, akkor ő jelentésében ezekre kiterjeszkedni nem is tud.

A t. ház engedelmével legyen szabad most már a Gusztáv Adolf-Verein működésére és annak irányzatára vonatkozólag azon adatok alapján, a melyek rendelkezésem alatt állanak, egy pár megjegyzést tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre vonatkozólag a ház engedelyét kérem. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a tegnapi napon a legilletékesebb tényezőjére hivatkozta a Gusztáv Adolf-egyletnek, a mennyiben Scharschmidt egyleti igazgató nyilatkozatát olvastam fel, a mely az évkönyvekben foglaltatik és a mely nyilatkozat azt mondja, hogy azon egylet működésének czélja a német nemzeti irányzatnak kiterjesztése, annak egész Európában való általánositása és a német nemzeti érdekeknek a német állam határain kivül támogatása és protezsálása. Bocsánatot kérek, t. képviselő ur, hogy ha én ilyen konkrét és határozott nyilatkozatot idézek, ezzel szemben a képviselő ur a Gusztáv Adolf-Vereint azzal nem védheti, hogy kinek és mennyit adott ekkor és ekkor, mert én arra a tényre bazirozom nyilatkozatomnak legkardinálisabb sarkpontját, hogy ez az egylet német kulturát és német érdekeket protezsál itt a mi állami életünk keretén belül. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én érvemnek sulypontját arra alapitom, hogy ez a Gusztáv Adolf-Verein itt Magyarországon a szász iskolákat dotácziókkal látja el.

Gresskowitz Vilmos: Nem helyes! A szász iskolákat soha el nem látta!

Gál Sándor: Bocsánatot kérek, az tökéletesen mindegy, hogy az az egylet az egyházakat segélyezi és ezek a segélyt iskolai czélokra használják fel.

Hogy pedig a képviselő ur közbeszólására szintén megtegyem megjegyzéseimet, felolvasom itt, a mint tegnap is felolvastam, Herfurth brassói dékánnak nyilatkozatát a Gustav Adolf-Verein nagygyülésén, a melyben azt mondja, hogy ők fentartanak nemzetiségi egyedeknek megvédésére és oltalmazására Erdélyben 250 népiskolát 700 tanitóval, van uj közép-, felsőiskolájuk és ezek segélyezését kérik az egylettől. Ekkor fakadt ki ömlengő szivvel és lélekkel: Testvérek az északi Ostmarkon, ne feledkezzetek meg a legdélibb Ostmarkról!

Ha a képviselő ur ebből azt következteti, hogy ez a segélyezés, a melyet a Gustav Adolf-Verein nyujt ezeknek a testületeknek és egyházaknak, nem iskolai czélokra szolgál, akkor ezt a logikát megtarthatja magának, mert én az ily logikának fonalát nem követem, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hanem ezeknek a tényeknek a konstatálásával rámutatok az 1883. évi középiskolai törvényre, a mely külföldön alakult és ott székelő egyesületeknek megtiltja, hogy belföldön létező iskolákat fentarthassanak vagy segélyezhessenek. Ha a Gustav Adolf-Verein ténye a törvény rendelkezésével nincs ellentétben, ha a Gustav Adolf-Vereinnak ez a működése a törvény ezen tiltó rendelkezését nem sérti, akkor én a tényeknek logikai következtetés alapján való elbirálásában végtelen nagy sötétségben bolyonganék, pedig én igyekszem ezekben a dolgokban egészen világosan és tisztán látni.

Ezek azok, a miket én Melzer t. képviselő ur felszólalására teljes objektivitással megjegyezni kivántam azért, hogy ezeknek a nagy nemzeti érdekeknek védelme körül felhivjam a kormány figyelmét olyan tényekre, a melyek állitólag teljesen humanisztikus irányuak, de a mi nemzeti érdekeink legelvakultabb ellenségei kezétől jövén, ránk is és nemzeti életünk fejlődésére is a legnagyobb veszélyt rejtik magukban. *(Igaz! Ugy van! Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kovács Pál jegyző: Trubinyi János!

Trubinyi János: T. képviselőház! Valahányszor a vallás- és közoktatásügyi tárcza a ház asztalára kerül, mindannyiszor elém tolul a kérdés: vajjon a magyar kultura fejlesztésére valóban gondot forditunk-e, hogy az igazán tiszta magyar szellemben fejlesztessék. E tekintetben nekem nagy és alapos aggodalmaim vannak. Ha széttekintünk a társadalmi élet terén, elsősorban szemünkbe ötlik, hogy irodalmunkban, különösen hirlapirodalmunkban idegen szellem kapott lábra, a mely nem törődik a magyar nyelv hazafias hivatásával, annak eredetével, legkevésbbé sajátos szépségeivel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mintha egy rosszul forditott idegen irodalmi terméket hallanánk, ugy hallatszik fülünkbe mindaz, a mit némely magyar lapban olvasunk. Hirlapirodalmunk terén kevés a régi gárdabeli iró. Az uj gárdának tagjai a közelmultban legfeljebb 10—20 év óta hagyták el az iskola padjait, a hol az irodalmat tanulták, legtöbbjük pedig a magyar nyelvet.

Ez a hiba tehát njabb keletű és ennek a hibának, illetve ennek a bajnak forrását én a közoktatásban és a tanitóságban látom. A miniszteriumnak, különösen a közoktatásügyi miniszteriumnak kötelessége volna egy kicsit meg-

rostálni mindazokat, a kik a tanitói pályára lépni óhajtanak, de nem a törvény szigoru paragrafusai szerint, nem is a szerint, hogy sikeresen tette le a vizsgálatot vagy sem, mert manapság a sikeres vizsga nem nyujt garanciát az eredetiségről, még kevésbbé az igazi magyar szellemről, az igazi magyar hivatásról.

Ha mi folyton arról diskurálunk, hogy ki kellene épiteni az egységes magyar államot, akkor legalább is nagy figyelmet kellene forditani arra, hogy azok, kiknek kezére bizatott magyar ifjuságunk nevelése, át legyenek hatva igazi magyar érzettől, hogy azt a lobogó lángot, mely keblükben ég, ne fejleszsze az üzleti hazafiság, hanem azok keblében égjen és lángoljon a tiszta, önzetlen hazaszeretet, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert különben megérjük azt, hogy egy-két deczennium után Magyarország valóban egy komikum lesz. Hiszen csak nemrég is, a közelmultban tapasztaltuk, hogy valóban idegen szellem kapott lábra nálunk. Az ország fővárosának fejlesztését, kulturális emelését, a külfölddel való megkedveltetését igazán idegenszerű, brutális eszközzel akarták megkisérleni, ugy hogy ezeket az idegenszerű eszközöket, sajnos, majdnem kivétel nélkül dicshimnuszszal vette körül egész Magyarország hirlapirodalma.

Zboray Miklós: Vajjon miért?

Trubinyi János: Sajnos, ha egy egész nemzet hirlapirodalma egészen idegenszerű erkölcsöket itt glóriával vesz körül és ezzel akarja megkedveltetni Magyarország fővárosát idegen nemzetekkel. Ez oly szomoru jelenség, a mely ellen, azt gondolom, minden magyar képviselőnek kötelessége a magyar miniszter ur becses figyelmét felhivni, mert hogy ha ezt megteszi az egész magyar sajtó, kevés kivétellel, hogy az ifjuság tapsai között glóriával övezett idegenszerű erkölcsöket hirdet, ugy én azt nem tudom másnak be, mint annak a szellemnek, a mely ma valamennyi iskolánkban tápláltatik.

Zboray Miklós: Üzleti szellem!

Trubinyi János: Ezek a brutális bikaviadalok dicsőséges kudarcza legalább is arra vall, hogy van Magyarországon még publikum, a mely nem igen veszi be az idegenszerűséget, nem igen veszi be azokat a mutatványokat, a melyek nemhogy emelnék, nemhogy finomitanák kedélyét, hanem valósággal tompitják, hogy van még publikum, a mely nem tűri, hogy a magyar nyelvet beszennyezze mindenféle szemenszedett izetlenségekkel az erkölcsöt nem ismerő, pénzsóvár spekuláczió.

T. ház! Fájdalom, ez az igazi magyar erkölcs, ez az igazi magyar szellem kezd hanyatlani. Sajnosan tapasztaljuk ezt, t. ház, mert különben hogyan lehetne megmagyarázni azt, hogy az országban olyan erkölcsi minimumra sülyedtek a mi szinházaink, annyira sülyedt a mi szini irodalmunk, hogy erkölcsös szülők romlatlan gyermekeikkel kénytelenek kerülni szinházaink javarészét, ha nem akarják, hogy ezek a szemenszedett szemérmetlenségek és trágárságok arczukba kergessék a vért. Eltekintve attól a nagy romlástól, melyet ezen szini irodalom termékei a nagy publikum erkölcsi világában okoznak, csak a jóizlés szempontjából is tiltakoznunk kell mindazon iskolák ellen, a melyekben ifjabb irói tehetségeink ezen erkölcstelen és trágár irányhoz tápot, erőt és istápolást tudnak találni.

T. képviselőház! Ezek a magyar erkölcsök, ez az igazi magyar érzet igazán annyira hanyatlik, hogy az embernek fáj a szive, a mikor azt látja, hogy irodalmunknak egy nagy része beleesett a piszok pocsolyájába, a mikor a pornográfia képes magát büntetlenül mutogatni, ajánlgatni kirakatokban, utczasarkokon és más helyeken. Fáj az embernek a szive, a mikor látja, hogy serdületlen leányok, fiatal gyermekek titokban mohón kapnak utána, nem gondolván meg, hogy már fiatal korukban szivük és lelkük romhalmaz lesz, hogy az ember ugy megy el mellettük sajnálkozva, mint egy siralomház mellett.

És konstatálom, t. ház, hogy ez az egészséges magyar érzület nevelésügyünk egész terén mindenütt hanyatlóban van, kezdve a legmagasabb iskolától le egészen a falusi iskoláig. Minthogyha, t. ház, ez a régi becsületes magyar érzet nem volna egyéb, mint egy uraságoktól levetett ruha, a melyet lomtárba kellene dobni, minthogyha ez a becsületes magyar érzet nem volna minekünk egyéb, mint egy egyszerű lom, a melyre ránézni sem érdemes. Ugy vagyunk, t. ház, mintha ennek a magyar becsületes erkölcsös életnek a pusztulását az uj-kor szelleme követelné. Ennek az uj kornak idegen szelleme követeli, hogy ezt a régi jó becsületes magyar érzületet és erkölcsöket átidomitsák tetszetős frázisokká, a melyek álomba ringassák ezt a tőzsgyökeres magyar nemzetet; hogy álomba ringatva tartsák, nehogy felébredjen és tudatára jőjjön nagy és hatalmas erejének, a melylyel széttépheti azon mérges fonalakat, melyekkel testét ez az idegen szellem behálózta. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

T. ház! Hogy az a keresztény erkölcsös nevelés, hogy az a kristálytiszta erkölcsös és keresztény szellem, a mely egy ezredéven át fentartotta e hazát, a mely azt dicsővé, nagygyá és tiszteltté tette a külvilág előtt, a mely annyi dicső hőst és annyi nagy államférfiut nevelt a hazának, mondom, hogy ez a keresztény szellem, a mely nemzetünket minden nagy és magyar mozgalomban izzó erővel és lankadatlan szorgalommal táplálta és folyton segitette, ma már csak türetik a mi iskoláinkban és nem ápoltatik, ezt nem fogja tagadni senki. És énnekem van annyi bátorságom, hogy megkérdezzem: kit vagy mit bánt ez a keresztény szellem ebben az országban? Felekezeti surlódások, küzdelmek, harczok voltak itt régente is, de azért a katholikusok és protestánsok egyaránt hiven ragaszkodván hitükhöz, versenyre keltek egymással,

hogy ezt a keresztény szellemet e hazában fentartsák, mert tudták, hogy ez az egyetlen eszköz az összetartás előmozditására, hogy csak ez a keresztény szellem volt képes ezt a hazát ezer esztendőn át fentartani és e hazának állandóságot és jövőt biztositani. És mégis kik küzdenek e keresztény szellem ellen ez országban? Az istentagadó, vallásgyalázó, a vörös zászlóra megesküdött hazátlan kozmopoliták! *(Ugy van! balfelöl. Mozgás a jobboldalon.)*

Bátran állithatom ezt, mert ez igy van. A magyar nemzet gavallér nemzet volt mindig és ma is az, még ezeknek is nyujt tisztességes megélhetési eszközt. Ugyan mi áll még utjukban? Utjukban áll még a szent korona viselője, az ezredéves alkotmány, a politikai és társadalmi rend. Méltóztassék végigolvasni lapjaikat; méltóztassék megfigyelni, micsoda hangon mernek a szent korona viselőjéről irni; milyen durván beszélnek a királyi család tagjairól; milyen sámsoni erővel döngetik az ország ezredéves oszlopait; méltóztassék megfigyelni, micsoda bőséggel öntik a mérget és mint itatják ezzel a mi jóravaló magyar publikumunkat, hogy ezen méreggel idegeit tönkretevén, érzelmeit kipusztitván, azt saját rabszolgájukká tegyék.

Szomoru jelenség ez társadalmi életünk terén és ezzel kapcsolatban sok mindenféle társadalmi baj lép fel, a mely baj okát arra a nevelésre és oktatásra vezetem vissza, a a melynek szelleme ma iskoláinkat átlengi. Annak a modern nevelésnek tudom be e bajokat, a mely bálványozza az u. n. állami nevelést, a mely a valláserkölcsös nevelést feleslegesnek tartja; annak az iránynak tudom be ezen bajokat, a mely a keresztet az iskolából kidobni törekszik. *(Ugy van! balfelöl.)*

T. ház! Ezen bajok ellen nincs más fegyver, nincs más orvosság, mint kizárólag csak a valláserkölcsös nevelés. *(Ugy van! a néppárton.)*

B. Kaas Ivor: Vissza a kereszthez!

Trubinyi János: Ezen valláserkölcsös nevelés hiányának tulajdonitom azt, hogy Magyarország intelligenciája közömbös a vallás iránt; hogy ez a baj, ez a betegség ráragadt már köznépünkre is. Iparkodnunk kell a bajok terjedésének preventiv intézkedésekkel elejét venni, mert ha megengedjük, hogy a nagy tömegek szivéből is kitépjék a vallásos érzületet, akkor nagyon kétlem, hogy legyen annyi fegyver, legyen annyi szurony az országban, a mely az erkölcseiben elzüllött, lelki világában elvakitott néptömegekkel megküzdhessen.

B. Kaas Ivor: Majd a három pont fogja megvédelmezni a koronát és az államot!

Trubinyi János: Épen azért mondom, hogy egész lelkemben felháborodva láttam azon intézkedéseket és irányzatokat, a melyek megtámadták a felekezeti iskolák létalapjait. Az a nyugtalanság és felháborodás, a melyet bennünk a mult év márczius havában megjelent különös miniszteri rendelet keltett, a mely rendelet iskoláink fejlesztését megakasztja, vagy bármely pillanatban megakaszthatja, csak akkor fog lecsillapulni, ha a t. miniszter ur belátja, hogy ezen törvénytelen rendeletet hatályától meg kell fosztania és bölcs intézkedéseivel hatályon kivül is fogja helyezni. Nem szólok ehhez többet; mert Csernoch János t. képviselőtársam meggyőzően megmutatta ennek a rendeletnek helytelenségét. Csak azt jegyzem meg, hogy az államnak nem áll érdekében jogokat elvenni, hanem kötelessége jogokat adni. *(Ugy van! balfelöl.)*

Miután a részletekhez ebben a fáradt házban hozzászólni nem igen lehet vagy legalább is nem tanácsos, a t. ház engedelmével egy pár részletre fogok kitérni csak azért, hogy egyes kérdésekre az igen t. miniszter ur becses figyelmét felhivjam. Veres József t. képviselőtársam panasz tárgyává tette, hogy az állam iskoláit nemzetiségi vidékeken állitja fel és igy bizonyos tekintetben a nemzetiségeknek több előnyt nyujt, mint a született, a faj-magyarnak. Én nem ebből a szempontból szólok erről. Nekem az a meggyőződésem, hogy az állami iskoláknak elsősorban is az a feladatuk, hogy segitsenek az iskolahiányon, másodsorban pedig, hogy a nemzetiségi vidékeken a magyar iskola legyen a magyarságnak erős vára, a melyben nemcsak magyar nyelvű oktatása legyen. Legfőbb követelménye a magyar iskolának azonban az, hogy a magyarság szellemét az idegen ajkuak szivébe becsepegtesse és megerősitse. *(Ugy van! balfelöl.)* Épen ezen oknál fogva én helytelennek tartom és tartottam is mindig, hogy ha a kormány ott állit fel állami iskolát, a hol különben virágzó felekezeti iskolák vannak. Van Nyitra, van Pozsony vármegyének is egy vidéke és más vármegyékben is igy van ez, a hol virágzó felekezeti iskolák vannak és mégis az állam ott nagy apparátussal, nagy költséggel állitott fel iskolákat csak azért, hogy a szomszéd Ausztriában lássák, hogy ott nemcsak katholikus, nemcsak protestáns, nemcsak izraelita iskola van, de van egy magyar királyi vignettával ellátott állami népiskola is. Én tavaly egy statisztikát olvastam, mely Turócz vármegye iskoláinak látogatottságáról szól. Azt mondja benne a tanfelügyelő ur, a ki különben kitüntetésben is részesült ezért, hogy Turócz vármegyének 9678 vagy 9680 iskolakötelese közül csak 1900 részesült napi oktatásban. Az indokolásban azt mondja, hogy ez egyrészt azért van igy, mert télviz idején a hegylakó nép nem tudja elküldeni gyermekeit az iskolába, (a hol van iskola,) másrészt pedig az iskola hiánya okozza ezt. Ha több, mint 4000 gyermek nem részesül egy vármegyében oktatásban iskolahiány miatt, nem tudom, hogy a hol a felekezetek annyira szegények, hogy egyáltalában nem képesek iskolát fentartani, miért nem állit fel az ilyen helyeken iskolákat az állam?

Ha már az állami iskoláknál időzöm, bátor vagyok a t. miniszter ur becses figyelmét arra felhivni, hogy kegyeskednék bizonyos intézkedésekkel odahatni, hogy az állami tanitók egy kissé szerényebben viselkedjenek, és hogy a miniszterium itt-ott egyes eset elbirálásánál járjon el nagyobb tapintattal. Az állami tanitók nagy része, igen t. miniszter ur, saját személyes tapasztalatomból mondhatom, kérkedik vallástalanságával. Hát ha kérkedik, ha ilyen az érzülete, tartsa meg magának, de ne vigye azt be az iskolába, ne csepegtesse be ezt a mérget annak a gyenge gyermeknek a szivébe. *(Mozgás jobbfelől.)* Ha a t. miniszter ur ezt nem hiszi, világosabban, eklatánsabban, konkrét példákkal bizonyitom ezt be. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gajár községben, Pozsony vármegyében az állam husz évvel ezelőtt állami iskolát állitott. Az odavaló róm. katholikus lelkész kezdettől fogva ennek az iskolának gondnoka. Minden tudását, szivének minden érzelmét beleviszi ebbe az iskolába, szabad idejét feláldozza azért, hogy itt az ő tót hivei közt a magyar nyelvet megkedveltesse és a magyar érzelmet a szivekbe csepegtesse. *(Helyeslés a baloldalon.)* Másfél évvel ezelőtt, mikor a lelkész figyelmeztette az állami tanitót kötelességeinek a teljesitésére, ez a tanitó leteperte, verte, rugdosta, a mig segitség jött, a mely az ősz papot, a ki egész lényét, szivét, lelkét odaadja a magyarságnak, megvédte. Az ügy a járásbiróság elé került, a hol a tanitót 50 forint birsággal büntették, később felmentették. Pozsony vármegye közigazgatási bizottsága, minthogy nincs hatalmában, hogy szankcziót alkalmazzon a tanitóval szemben, felirt a miniszteriumhoz, hogy ez az ember, a ki bigamista, sőt trigamista, fosztassék meg hivatalától. *(Mozgás a jobboldalon.)* A vége mi lett? Egyszerűen áthelyezték, és a mint tudom, meg is dicsérték. *(Mozgás és ellenmondás a jobboldalon.)* Hát nem igaz; elfogadom, hogy nem igaz, de hogy azt az embert, a ki ily erkölcstelen életet él, a ki két esztendő alatt két feleségétől válik és harmadikat vesz el, tűrik és egyszerű áthelyezéssel sujtották, ezt magamnak megmagyarázni nem tudom. A t. miniszter urnak módjában van, hogy a dolgot megismerje. Hivják pedig ezt a tanitót Balogh Bélának. Azért mondtam el az esetet, mert a miniszter ur rázta a fejét, a mikor azt állitottam, hogy egyes tanitók kérkednek a vallástalanságukkal.

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Meg fogom vizsgálni az esetet.

Trubinyi János: Számtalan konkrét példát tudnék felhozni.

Gabányi Miklós: A község tükre ez a tanitó.

Förster Ottó: Te meg a kerületed tükre vagy. *(Élénk derültség. Elnök csenget.)*

Trubinyi János: Az iskolai egészségügy is szomoru állapotban van nálunk. Belgiumban, t. ház, minden figyelmet arra forditanak, hogy az egészségügy az iskolában nemcsak jobb, nemcsak kedvezőbb legyen, de állandó is. Wiese, az ir nevelésügy egyik főfelügyelője 1902-ben adta ki e tekintetben megfigyelését. Azt irja, hogy Brüsszelben minden egyes iskolát a hivatalos orvos köteles háromszor meglátogatni. Először megfigyeli az általános egészségi állapotot; ha konstatál valami ragályos bajt, az illetőt azonnal izolálja a többi gyermektől, megfigyeli szemét, fülét, fogazatát. Megfigyeli a szellőztetést, fütést, szóval: megteszi az összes egészségügyi intézkedéseket és ezekről az igazgatónak néhány szóval személyesen is referál. De azon túl is megy. Egyes ügyesebb, okosabb fiukat bizonyos jelenségek megfigyelésére kioktat és figyelmeztet.

Micsoda ideális állapotok ezek, t. ház, a mienkkel szemben! Nekünk is rendelkezésünkre állanak hatósági orvosaink, de merem állitani, hogy a mi orvosaink, különösen a vidéki járásorvosaink javarésze nem is ismeri az iskola épületét. *(Ellenmondás a jobboldalon. Egy hang balfelől: A községi orvos dolga!)* Nincs mindenütt községi orvos; a járásorvos hatáskörébe pedig 4—5—6 község is tartozik. Ezt is ajánlom a miniszter ur figyelmébe, hogy az alkotandó reformtörvényjavaslatnál erről kellőkép gondoskodjék.

Ezenkivül még egy megjegyzést teszek azokra a szegény kis gyermekekre, a kik az első osztályba járnak ugy a városban, mint falun. Ezek a szegény gyermekek reggel hat, fél hét órakor iparkodnak iskolába, de az iskolákat ilyenkor még zárva tartják, ők tehát kénytelenek minden reggel várni nyolcz óráig. Ez embertelenség. Innen van a sok meghülés, innen van az a nagy halálozás a gyermekek közt. Azt gondolom, hogy ezeken a dolgokon egy rendelettel lehetne segiteni, azért ajánlom ezt a t. miniszter ur figyelmébe.

Hogy a tanitásnak nálunk nagyon sok helyen olyan kicsiny az eredmény, azt a tanfelügyelet hiányának tulajdonitom. Hogy a tanfelügyelői állások a mostani szervezetben nem állhatnak meg, bizonyitja még az is, hogy az igen t. miniszter ur már nemrégiben tartott egy beható tanácskozást a tanfelügyelőkkel. A tanfelügyelőnek sokszor abszolute nincs fizikai ideje, hogy minden iskolát meglátogasson. Pozsony vármegyének 638 tanerőből álló iskoláit hogy legyen képes a tanfelügyelő egy év alatt meglátogatni? Pedig ketten vannak hozzá. De tegyük fel, hogy van elegendő idejük, de nincs elegendő utiátalányuk. Hiszen azzal a csekélységgel, a melyet ma kapnak, azt az óriási vármegyét bejárni nem képesek.

Nehogy pedig egyoldalusággal és azzal is vádoltassam, hogy én csak az állami tanfelügyeletet kifogásolom, kijelentem, hogy a mi felekezeti tanfelügyeletünk ennél még rosszabb. Ha egy oly nagy egyházmegyének, minő az esztergomi egyházmegye, a tanügye élére nem egy egész embert állitanak, de másnemű adminisztrácziával is bizzák meg, akkor teljes lehe-

tetlen, hogy ő feladatát a legjobb tudása és akarata daczára teljesithesse. A segéltanfelügyelőknél pedig, sajnos, ki kell jelentenem, az egy házmegyéknél nem tekintenek arra, hogy fiatal, tehetséges embereket nevezzenek ki, hanem legtöbb esetben éltes urakat, — hogy őket kitüntessék, neveznek ki — a kik bizony már korunknál és kényelemszeretetüknél fogva is nagyon hiányosan felelnek meg ennek a tisztüknek, mert bizony az az egyszeri megjelenés az iskolákban a vizsgák alkalmával arra, hogy valaki tapasztalatot szerezzen abban a tekintetben, hogy micsoda arányban és irányban történik az oktatás, és milyen a tanitás eredménye, teljesen elégtelen.

Ha majd az igen t. miniszter ur a tanfelügyeleti reformmunkálatokat beterjeszti, kérem, kegyeskedjék a nagyméltóságu püspöki kart megkeresni abban az irányban, hogy azok is radikális reformokat vigyenek véghez a tanfelügyelet dolgában.

Még egy-két szóval áttérek két miniszteri rendeletre. 1900-ban vagy 1901-ben megjelent egy miniszteri rendelet a tanfelügyelők kötelességeiről az iskolalátogatások alkalmával. Ebben a rendeletben a tanfelügyelőknek szigoruan meghagyatik, hogy minden esztendőben a hatáskörükbe eső iskolákat látogassák meg. Ez a rendelet mielőtt a tanfelügyelők kezébe került volna, a tanitók hivatalos lapjában: a »Néptanitók Lapjá«-ban két hónappal előbb jelent meg Én senkit sem támadok ezért. Nem mondom, hogy helytelenséget követtek el, de hogy bizonyos mértékig tapintatlanul jártak el, az világos; annyiban ugyanis, hogy a tanitók várva-várták a tanfelügyelő megjelenését, mivel látták, hogy neki kötelessége eljönni. A tanfelügyelő azonban nem jelenhetett meg, mert fizikai ideje erre nem volt, meg egyéb körülményeknél fogva akadályozva volt: a tanitók bizony nagyon kezdték gyanusitani a szegény tanfelügyelőket.

Van itt még egy rendelet, a melyről szólnom kell. Ez a rendelet a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumból mult év május 6-án 28.857. szám alatt jelent meg. Igy szól *(olvassa)*: »Nem szükséges bővebben magyarázni, hogy a szeszes italok mértéktelen élvezete mily romboló hatást gyakorol az ember testi-lelki épségére, és ha szenvedélylyé válik, miképen pusztitja el az ember egészségét, akaratát, erkölcsi erejét és egész idegrendszerét, és miképen dulja fel a családok békéjét és mikép lesz oka annyi szerencsétlen család anyagi elzüllésének és nyomorának. A serdülő kor pedig az alkohol élvezete által az iszákosság szenvedélyének legveszedelmesebb terjesztője. Minden eszközt meg kell tehát ragadni arra nézve, hogy az ifjuságot ezen szenvedelemtől megóvjuk.«

Ezen szavak után a rendelet intézkedik, hogy a vármegyei törvényhatóságok — ha nem volna — haladéktalanul szerkesztessenek szabályrendeletet, a melynek az volna hivatása, hogy szigoruan torolja meg a mindkét nembeli iskolás gyermekeknek a koresmában való tartózkodást. Ez a rendelet szép, jó és nagyon üdvös lehetne. Ámde kijelentem, hogy ez egy uj papirosmalaszt, a mely sohasem fog keresztülvitetni. Nem kétlem, hogy azóta a vármegyék meghozták már ezeket a szabályrendeleteket. Pozsony vármegye már évekkel ezelőtt hozta meg és éveken keresztül lógott is minden egyes koresmában, ámde ennek dicsőségére hemzsegnek az iskolásgyermekek a korcsmai mulatságok alkalmával.

Ki hajtsa végre ezt a rendeletet? A biró meg a jegyző nem ülhet a koresma ajtajában.

B. Kaas Ivor: Az csak benn ül az ivóban. *(Élénk derültség.)*

Trubinyi János: A korcsmárosnak nem áll érdekében, hogy elhajtsa őket, mert neki az az érdeke, hogy igenis minél több látogatója legyen, az az érdeke, hogy az a kis nebuló már fiatal korában szokjék hozzá az alkohol élvezetéhez, hogy később minél több látogatója lévén, annál jobban emelkedjék a papramorgónak az ázsiója.

Ez a rendelet addig nem lesz végrehajtva, a meddig a vármegyéknél gallér szerint mérik az igazságot, nem lesz végrehajtva addig, a meddig a kihágások feljelentőit ott egyrészt azért utasitják el, mert azt mondják, hogy ninesen szabályrendelet, másrészt azért, mert van ugyan szabályrendelet, de ninesen, a kit elővegyünk, a kit megbüntessünk.

Addig ez a szabályrendelet nem lesz keresztülvive, a mig közigazgatásunk az egész vonalon nem lesz államositva. Akkor van remény, hogy minden személyes tekintet nélkül az igazságot fogják majd szolgáltatni, mert a mostani állapot mellett, daczára annak, hogy ezt a rendeletet szépnek, üdvösnek, jónak látjuk és tartjuk, az utókor fog ugyan ebből bizonyos jóakaratot kimagyarázni, de erélyt ebben nem fog látni sohasem.

Igen t. miniszter ur, 20 évi gyakorlatom és tapasztalatom után — esekély emberke vagyok ugyan — de egy jó tanácscsal ebben az ügyben szolgálhatok, és pedig azzal, hogy minél kevesebb rendeletet bocsássunk ki, de annál komolyabban lássunk hozzá alsóbb népünk erkölcsi érzületének emeléséhez és boldogságának megalapitásához. Ámde ez az erkölcsi javulás, t. ház, azzal a hamis liberális irányzattal, a mely mindenkor túllő a czélon, el nem érhető. Ehhez több kell. Ehhez kell az igazság iránti tisztultabb érzés, ehhez kell a kihágásoknak becsületes megtorlása, a törvénynek személyre való tekintet nélküli végrehajtása. Ehhez kell a a vallásos érzületnek őszinte ápolása, ehhez kell a tisztességnek piedesztálra való emelése és különösen a komázásnak és barátkozásnak a közigazgatás életéből való kiküszöbölése. *(Helyeslések a baloldalon.)*

Ezek azok az elvek és eszközök, a melyekkel e kérdésben ezélt fogunk érni. Ne hivatkoz-

zék tehát a czivil publikum folytonosan a papokra, ne kívánjanak folytonosan a papoktól erkölcsi prédikácziót, hogy ezzel megjavitsák a népet. Mi megteszszük kötelességünket ugy hazánk, mint az egyház és a társadalom iránt, de nem vagyunk elég erősek ahhoz, hogy a czivil hatóság támogatása nélkül ezt elérhessük. Csak akkor fogjuk mindezt az egész vonalon elérhetni, hagyha a hatóság a törvény szigorával és jóakaratu, őszinte támogatásával segitségünkre jön.

Még egy kijelentésem van, t. ház, t. i. az, hogy tiszta és jó lélekkel csatlakozom Veres József t. képviselőtársam azon kívánságához, hogy az igen t. miniszter ur lehetőleg találjon módot arra nézve, hogy az országban az összes lelkészek társadalmi állásukhoz, tudásukhoz, meg azon szent és becsületes munkához mérten, a melyet végeznek, kellő ellátásban részesüljenek.

Nem élünk mi, t. ház, Plátó bölcse respublikájában, mi különböző érzelmek által vezetett népek között élünk. Ez a nép bizalmát veszti birái és tanui iránt, valahányszor látja, hogy azok szükséget szenvednek, sőt tovább megy, nem bizik abban, hogy ezek mindazt, a mit tesznek, nem önzésből teszik, a mit különben nem tennének. Ez a nép a gazdagnál még a hamisgyöngyöt is igaznak nézi és a szegény emberen még a valódit is hamisnak itéli. Locutus est dives et omnes tacuerunt; locutus est pauper és kérdezik quis est hic? Mihelyt a gazdag kezdett beszélni, mindnyájan elhallgattak, csak a mikor a szegény kezdett beszélni, kérdezték, hogy ki vagy? A nép bizalma papja iránt elvész és hanyatlik, mihelyt azt látja, hogy papjának nyomorusággal kell megküzdeni, de megbecsüli, mihelyt látja annak függetlenségét és teljes bizalommal fog csüggni minden szaván, ha látni fogja, hogy a mikor megszorul, nemcsak támogatásban, nemcsak erkölcsi vigasztalásban és jó tanácsban, hanem esetleg anyagi támogatásban is részesül. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ez késztet engem arra, hogy hozzájáruljak Veres József t. képviselőtársamnak kéréséhez. A költségvetést különben nem szavazom meg. *(Helyeslések a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve; kiván még valaki szólni?

Rakovszky István: T. képviselőház! Én egy tegnap itt elhangzott beszéd következtében érzem magam késztetve arra, hogy felszólaljak. Lendl Adolf t. képviselőtársam, kiterjeszkedve iskolai tankönyveknél észlelhető mizériákra, a melyek az országban uralkodnak és a melyeknek be nem vallott czéljuk, hogy a szülőket egész indokolatlan módon megsarczolják. Én mindazokhoz, a miket e tekintetben t. képviselőtársam elmondott, hozzájárulok. És ajánlom a t. kultuszminiszter ur figyelmébe, legyen olyan szives, tegyen összehasonlitást e tekintetben, hogy mit fizetnek a szülők iskolakönyvekért Ausztriában és a külföldön és mily rengeteg összegek azok, melyek nálunk egész czéltalanul kivétetnek a szülők zsebeiből egyes tanszer- és tankönyvgyártók önző czéljainak kielégitésére.

Ha az ember az iskolai év kezdetén az utczákon jár, megsajnálja azokat a szegény gyermekeket először azért, hogy ugy vannak megrakva, mint a teherhordó állatok, annyi könyvvel, hogy alig birják azokat elczipelni; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* másodszor a miatt sajnálkozunk, hogyan fogják e tankönyvekbe bepréselt tudománynyal a szegény gyereket egész éven át zaklatni; mert minden ember egyszerű eszével is reá jő, nem kell hozzá pedagógusnak lenni, hogy képtelen az a fiatal ész azt a tömérdek anyagot magába szivni, feldolgozni és hasznosan értékesiteni.

Ez a tanterv- és tankönyvgyártás valódi csapás. Azelőtt, mikor mi és kortársaim jártunk iskolába, nagyon jól emlékszünk, hogy voltak nekünk kedves, megszokott könyveink, melyeket az első osztályban kaptunk kezünkbe és csak a matura után tettük le, a melyek az első osztálytól a nyolczadik osztályig hűséges kisérőink voltak. Most előfordul az, hogy egy tanuló vesz, vagy egy szülő vásáról a fia számára egy könyvet, mely a jövő tanévben is használható lenne, de azért nem használható, mert az illető tankönyvkiadó azt a mesterséget űzi, hogy ha illusztrácziók vannak abban a könyvben, az egyik oldalról a harmadikra teszi át, a szövegben egy kis változtatást tesz, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* csak azért, hogy ha a tanár azt mondja: »üssétek fel ezt meg ezt a lapot«, a szegény gyermek ne tudjon hamarjában ráakadni, ez által is meg legyen nehezitve a tanulás és rá legyen kényszeritve a szülő arra, hogy ugyanazt a könyvet ujra megvegye.

Utána jártam a mult évben, — de sajnos, az obstrukcziós viták miatt akkor nem értékesithettem a házban tapasztalataimat, — utána jártam az egyetemi vizsgai visszaéléseknek is. Egy tanár, — akkoriban a nevét is tudtam, valamint a tanuló nevét is, — a közjogból nagyon fontos kérdést tett, és ha ezt a kérdést itt a t. közoktatásügyi miniszter urhoz intézem, — a kinek közjogi jártasságát a legkisebb mértékben sem vonom kétségbe — fogadni merek, hogy sem ő, sem a t. igazságügyminiszter ur, sem én, nem volnánk képes erre feleletet adni. A kérdés ekkép hangzott: »Mondja meg tisztelt X. vagy Y. ur, micsoda közjogi jelentősége van gr. Apponyi Lajos udvarnagynak?« Erre a szegény tanuló, bár tudta, hogy van magyar főudvarnagy, magyar főajtónálló stb. és tudta, hogy azok kisebb zászlósurak, de erre a kérdésre megfelelni nem tudott. Erre a vizsgázó tanár azt kérdezte, hogy: »micsoda könyvből tetszett készülni?« »Kérem, a tanár ur könyvéből.« »Csodálom, ebben benne van.« A hallgató azt feleli rá: »Kérem, én a tanár ur könyvéből készültem, de ez nincs benne.« — »Melyik kiadást méltóztatott olvasni? kérdi a tanár. —

»A legujabb, a mult évi kiadást!« »Hja kérem, azóta egy ujabb kiadás van és ott a jegyzetben megtalálja a feleletet erre a kérdésre.« *(Derültség és zaj balfelől.)*

Azt hiszem, t. képviselőház, a mi gyermekeink még sem arravalók, hogy ilyen tanári bogarakra legyenek nem kitanitva, hanem dresszirozva, mint a majmok. Azt hiszem, a tanárkodás komoly foglalkozás és annak a tanárnak, hogy ha előtte áll egy kandidátus, a ki dolgozott, tanult, a lényeges dolgokból kell őt megvizsgálnia, nem pedig ilyen részletkérdésekkel, melyeknek czélja semmi egyéb, csak az, hogy egy ujabb kiadás keljen el. *(Ugy van! balfelől.)* Nem akarom az illető egyetemi tanárt megnevezni, de méltóztassék a miniszter urnak különösen egy tankönyvet kezébe venni — négyszemközt szivesen megmondom, melyiket — és megnézni, hogy milyen bolondgombák vannak ott összeirva; háromnégy oldalon keresztül olyan bombasztikus bolondságok, a melyeknek semmi értelmük sincs, csak az, hogy az illető tanár eleget tegyen különczködési kedvének. A tanszabadságot nagyrabecsülöm, de nem megyek annyira, hogy ilyen őrültségeket drága pénzen árusitsanak és a tanulók kénytelenek legyenek arra kiadni pénzüket, abból meriteni bölcseségüket. *(Ugy van! jobbfelől.)*

T. képviselőház! Felszólalásom tulajdonképeni oka azon határozati javaslat, a melyet Lendl Adolf t. képviselőtársam beterjesztett. Ehhez én sem magam, sem elvtársaim nevében hozzá nem járulhatok, mert ezen alapitványok eredete, jellege, rendeltetése, czélja tisztázva van. Tisztázva van, hogy ezen alapitványok ellenőrzési joga ő Felségét, mint legfelsőbb kegyurat illeti; ezek a parlament elé nem tartoznak. Ezen oknál fogva én ezen határozati javaslatot el nem fogadhatom. Különben a költségvetést sem fogadom el. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A közoktatásügyi miniszter ur kiván szólni.

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! Azt hiszem, nem méltóztatnak tőlem azt várni, hogy a váratlanul hosszura nyult vitában felhozott minden észrevételre tüzetesen válaszoljak. A t. ház idejére és kimerült figyelmére való tekintetből történt az is, a mit néhányan hibáztattak, hogy bevezető beszédemben nem terjeszkedtem ki igen sok dologra és épen csak a legaktuálisabb kérdéseket kivántam tárgyalni. Most is azt hiszem, elegendő lesz, ha a leglényegesebb dolgokra szoritkozom és megjegyzem, hogy mindazt, a mit egyes képviselő urak, Gál Sándor, Lendl Adolf részben, Trubinyi János és Rakovszky István t. képviselő urak egyes konkrét esetekre, felmerült hibákra, visszaélésekre, azok orvoslására vonatkozólag felhoztak, gondos megvizsgálás tárgyává fogom tenni. *(Helyeslés.)* Miután majdnem minden eset, a mely itt felhozatott, azon időből való, a mikor még nem voltam hivatalban, nem vagyok abban a helyzetben, hogy tegnapról-mára, ugyszólván óráról-órára felvilágositást adhassak; a tényállást sem vagyok képes minden egyes kérdésben azonnal megállapitani, de meg fogom állapitani és a mennyiben a tényállás igazolná a felszólalást és az ügy fontossága megkivánná, alkalmat fogok keresni, hogy eljárásom eredményéről a t. házat is tájékoztassam. *(Helyeslés.)*

Sorra haladva a t. képviselő urak felszólalásain, mindenekelőtt köszönetet kell mondanom Veres József t. képviselő urnak azért, hogy ő ugy maga, mint pártja nevében kilátásba helyezte, hogy ha én a népiskolák reformjára vonatkozó, és főkép a magyar nyelv tanitása sikerét előmozditó törvényjavaslatot elő fogom terjeszteni, annak törvényerőre való emelésében engem az ő pártja támogatni fog. A t. képviselő ur ugyan azt a megjegyzést tette, hogy nézete szerint nem annyira uj törvényre, mint inkább a létező törvények szigoru és erélyesebb végrehajtására van szükség. Azt hiszem, hogy ebben téved a t. képviselő ur. Hogy a végrehajtás nem eredményesebb, ennek oka az, hogy létező törvényeink többnyire nélkülözik a kellő szankcziót. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Erről kell, t. ház, gondoskodnunk. Mert annak az axiomának, a melyet Gál Sándor t. képviselőtársam felállitott, mely szerint az állami felügyeleti jog az iskolák terén odáig terjed, a meddig a nemzeti érdek azt megkivánja, annak az axiomának alkalmazása, végrehajtása, t. képviselőház, azt hiszem, egy kissé veszélyes volna, mert ilyenformán azt, hogy mi a nemzeti érdek, minden egyes adminisztrativ esetben, a változó kormányok és miniszterek állapitanák meg. Itt igen fontos és az országra nézve is lényeges jogokról van szó, s azt hiszem, hogy különösen a hitfelekezeteknek jogait, egészen, azt mondhatnám, az adminisztrativ önkénynek szolgáltatni ki, a miniszter arbitrárius megitélésének, hogy mit tart ő nemzeti érdeknek, kiszolgáltatni: ez könnyen a felekezeti jogoknak olyan eltiprására vezetne, a milyenre még az abszolutizmus sem vállalkozott.

Az állami népiskolák felállitására nézve Eötvös Károly t. képviselő ur mindenekelőtt kérdést intézett hozzám, vajjon az állami népiskolák dolgában van-e haladás, szaporitjuk-e azokat, s megtartjuk-e a millennium alkalmával tett igéretet? Én megnyugtathatom a t. képviselő urat, hogy körülbelül 200-ra megy évről-évre azon uj állami népiskolák száma, a melyeket felállitunk. Az ez idei felállitásnál ép ugy, mint a jövő évi felállitásnál is főtekintettel vagyok a helyválasztásnál arra, hogy olyan helyekre állitsam az uj állami népiskolákat, a hol a magyarságot veszélyeztetve látom, *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* a hol a magyarságot kell az állami népiskoláknak védeni. *(Helyeslés.)*

De nem oszthatom Eötvös Károly képviselőtársam azon felfogását, a mely különben beleütközik azon padokról felhangzott egyes beszédekbe is, — pl. Veres József képviselő ur beszédébe, a ki egészen ellentétes felfogásnak adott kifejezést — a mely szerint minden esetben hibáztatja, ha magyar helyen, magyar vidékeken állami népiskolák állittatnak fel. Nézetem szerint nem lehet ilyen absztrakt elvek szerint mereven eljárni, hogy t. i. csak nemzetiségi vidékeken, vagy csak magyar vidékeken állitandók fel állami népiskolák. Minden egyes esetben az eset és hely viszonyai és körülményei szerint itélendő az meg, vajjon oda állami népiskolát állitani kell-e? Ha pl. egy magyar helyen azt látom, hogy a magyarság nagy része népiskolával nincs kellőképen ellátva, s magát a maga erejéből azzal ellátni nem képes, szerintem ottan is kell állami népiskolát felállitani. *(Helyeslés.)* S ha ez megtörtént a multban, bizonyára nem történt pártszempontokból, mint a hogy azt Eötvös Károly t. képviselő ur kiemelte. Ismerek tiszta magyar városokat, a hol a népiskolák államositattak, s a mely városok igen szépen választanak most is függetlenségi képviselőket.

A népiskolaügygyel foglalkozott Csernoch János képviselőtársam is. S ugy ő, mint Trubinyi János t. képviselő ur felhozta az 1868:XXVIII. törvényczikk 25. §-ának értelmezése tekintetében követett miniszteri eljárást, valamint Csernoch János képviselő ur felhozta az 1893:XXVI. törvényczikk 12. §-át, a mely bizonyos esetekben a felekezeti népiskola megszüntetéséről és állami népiskola létesitéséről szól, s ezt a §-t sérelmesnek jelezte.

T. képviselőtársam ezekre a tárgyakra vonatkozó fejtegetéseivel, azt mondhatnám, hogy nyilt ajtókat tört be.

A mi először az 1893 : XXVI. t.-czikk 12. §-át illeti, a mely különben az én tudtommal soha alkalmazva nem lett, t. képviselőtársam, a ki oly szives volt meghivásomat követve igen élénk részt venni az elnökletem alatt nem rég megtartott szaktanácskozmányban, az ankét elé terjesztett előadói tervezetből, törvényjavaslatból meggyőződhetett róla, hogy én épen ezen szakasz hatályon kivül helyezését tervezem.

A mi az 1868-iki törvény ismert 25. szakaszának alkalmazását illeti, mielőtt még tisztelt képviselőtársaim ebben az ügyben felszólaltak volna, én az igen t. miniszterelnök urral, mint belügyminiszterrel is, értekezvén, teljesen tisztában voltam és vagyok az iránt, hogy ennek a szakasznak olyan értelmezést adni, mint hogyha az 1868-diki törvény értelmében felekezeti jelleggel a község részéről fentartott iskoláknak petrifikáltatniok kellene abban az állapotban, a melyben azokat az 1868-diki törvény találta és hogy községi erővel fejleszthetők nem volnának, ilyen értelmet adni — mondom — ennek a szakasznak nem lehet. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Én nem ismerhetek minden egyes esetet, a melyben rendeletek adattak ki erre a kérdésre vonatkozólag, de a mennyire sikerült magamat informálni a miniszterium eljárásáról és még inkább a miniszterium eljárásánál követett felfogásról, ugy tudom, hogy a kultuszminiszterium felfogása az eddigi gyakorlatban odairányult, hogy miután a 25-ik §-ban tagadhatatlanul bizonyos ellenmondás van, mert a szakasz első mondata beszél a községekről, mint iskolafentartókról, második mondatában pedig a községekről, mint segélyezőkről, a felekezeti jellegű iskolákkal szemben is, mint segélyezőkről, mondom: a kultuszminiszterium abban a felfogásban volt, hogy az ellen, hogy segély alakjában a község a maga hozzájárulását az ilyen iskola fentartásához növelhesse, a miniszteriumnak semmi kifogása nem lehet, de a községet ilyen iskolákkal szemben minden tekintetben iskolafentartónak kvalifikálni a miniszterium nem akarta különböző szempontokból, a melyeket figyelmébe ajánlok a t. képviselő uraknak. Nem akarta ezt bizonyos tekintetben a felekezetek jogai védelme szempontjából, mert ha a községet ilyen iskolákkal szemben egyszerűen és mereven a törvény értelmében iskolafentartónak tekintjük, mi következik ebből? Következik az, hogy a község nemcsak terheket visel, de bizonyos jogokat is gyakorol, akkor a községnek joga van nemcsak tanitói állásokat létesiteni, hanem tanitói állásokat meg is szüntetni, joga van iskolaszéket alakitani, a tanitókat megválasztatni, továbbá ennek az a következménye is volna, hogy a községet mint iskolafentartót kötelezni lehetne annak az iskolának fejlesztésére. Már pedig a 25. §. értelmében itt csak önkéntes fentartásról és tehervállalásról lehet szó. Ez az a felfogás, a mely a kultuszminiszteriumot vezette. Egyébiránt megnyugtathatom a képviselő urat, hogy minden egyes esetben ugy fogom ezt a szakaszt a t. belügyminiszter urral egyetértőleg alkalmazni, mint a hogy azt a törvényhozás intencziója, a melyet Csernoch János t. képviselő ur is helyesen fejtegetett, magával hozza. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Én sajnálom, hogy ennek a kérdésnek a tárgyalásánál, nem Csernoch János t. barátom részéről, hanem inkább egyes közbeszólások utján meglehetős igazságtalanul belevonták a vitába a miniszterium egy igen érdemes és jeles tanácsosának, Halász Ferenczneк a nevét. Én egyáltalában nem tartom helyesnek, ha itt tanácsosokat méltóztatnak emlegetni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Itt a parlamentben a miniszter felelős, a tanácsos csak a miniszternek felelős. *(Általános helyeslés.)*

Olay Lajos: Különben is derék ember! Legérdemesebb ember! Igaza van a miniszter urnak! *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj.)*

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: A képviselő urak azt nem is tudhatják minden esetben, hogy melyik tanácsos közreműködésével intézkedik a miniszter és én igazán sajnálom, hogy a miniszteriumnak olyan minden tekintetben kitünő tisztviselője, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* a kinek fényes érdemei vannak a magyar népnevelés terén, bizonyos tekintetben mégis gyülöletes módon emlittetett fel itt a képviselőházban.

Bakó József: Ki bántotta? *(Zaj.)*

Olay Lajos: Helytelen és igazságtalan volt!

Trubinyi János: Őt senki sem bántotta, csak egyes intézkedéseiről volt szó.

Rakovszky István: 400 éves tapasztalat alapján szubjektiv benyomás volt!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Csernoch János t. képviselőtársam panaszkodott a tanfelügyelők eljárásáról is és azt mondotta, hogy a tanfelügyelők hivatása nem lehet az, hogy békétlenséget és viszályt szitsanak a lelkész és a közönség között. Én azt hiszem, hogy a tanfelügyelői kar túlnyomó többsége minden tekintetben a maga nehéz hivatásának magaslatán áll. Utóvégre a tapintat természeti adomány; az egyik emberben nagyobb fokban van meg, a másikban kisebb fokban; de azt hiszem, nem lehet még csak legkevésbbé sem általánosságban szólva ilyen hibákat a tanfelügyelőknek szemére vetni. Méltóztassék elhinni, hogy a mi az ilyen konfliktusokat illeti, bizony egyházi személyek részéről is igen gyakran nem olyan magatartás követtetik, a minőt az állami iskolák törvényes jogosultsága és a tanfelügyelő törvényes hatásköre megkivánna; *(Ugy van! balról.)* hogy azután ilyen esetekben konfliktusok támadnak, az természetes, de ismétlem, azt nem lehet egyoldaluan a tanfelügyelők rovására irni. Hogy pedig olyan közegek volnának, — a mint Csernoch t. képviselő ur emlitette, a ki főkép ezzel indokolta azt, hogy a költségvetést el nem fogadja — a kik a vallásos nevelésnek utját állják, vagy hogy — a mint Trubinyi t. képviselőtársam mondta — az állami iskolák a vallást Hekubának nézik, ezzel az állitással a leghatározottabban szembe kell szállanom. Méltóztassék nekem konkrét eseteket mondani, én az én hatáskörömben olyan közeget, a ki az igazán vallásos nevelésnek ellensége és akadályozója, megtürni nem fogok. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Én az igazi vallásos nevelésnek, nem a felekezeti gyülölködésnek, hanem az igazi vallásos nevelésnek épen olyan barátja vagyok, arra épen olyan sulyt fektetek, mint t. képviselőtársam. *(Helyeslés balfelől.)*

Még egy másik esetben is, azt hiszem, tévedésben van t. barátom; t. i. ő azt mondta, hogy nincs joga a miniszteriumnak arra, hogy a felekezeti népiskoláknak nyilvánossági jogot adjon. Tudtommal ez a népiskoláknál sehol nem is történik. Kétségtelen, hogy ha fennáll egy népiskola és az felekezeti, az eo ipso nyilvános és azt a nyilvánossági jogtól megfosztani nem lehet. Én azt hiszem, hogy a mikre vonatkoztatta a t. képviselő ur felszólalását, azok inkább bizonyos felsőbbfoku iskolák, igy a felsőbb leányiskolák. Ezekről a törvény egyáltalában nem intézkedik; itt csakugyan miniszteri elismerés kell, hogy valamely intézet nyilvánossági joggal felruházottnak tekintessék. Hiszen maguk az érdekeltek, az iskola-felállitók kérik a miniszteriumot, hogy vizsgálja meg, állapitsa meg, hogy az felsőbb leányiskola, nyilvánitsa olyannak és adja meg a nyilvánossági jogot, mert ezzel nyerik meg a közönséget is arra, hogy ezt ilyenfoku iskolának tekintse.

Gál Sándor t. képviselőtársam felemlitette azt, hogy egyes görög-keleti felekezeti iskolák — gondolom, különösen az erdélyi részekben — »scola romana« felirást viselnek. Hát, t. képviselőház, én nem habozom kijelenteni, hogy ez a felirás határozottan törvénybe ütközik; *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* a törvény nemzeti jellegű román vagy szerb iskolát nem ismer, csak felekezeti iskolát; ez az elnevezés alkalmazható az illető iskolára, de az olyan elnevezés, mint a minőt t. képviselőtársam emlitett, hogy valamely iskolára ez irassék: »scola romana«, ez nem törvényes. *(Általános helyeslés.)* Ez nézetem szerint az egyedüli helyes felfogás a törvényesség szempontjából, és legyen meggyőződve arról t. képviselőtársam, hogy én minden egyes esetben, a mely tudomásomra jut, ennek a törvényes felfogásnak és álláspontnak érvényt fogok szerezni. *(Általános helyeslés.)*

Vertán Endre: Eddig is megtették!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Csodálom, hogy Csernoch János t. képviselőtársam, a ki az én nézetemnek is megfelelően helyteleniti a gimnáziumok túlságos szaporitását, mégis azt mondja, hogy a polgári iskoláknak az a kifejlesztése, a melyet én bevezető beszédemben jeleztem, nem felel meg az ő kivánságainak, azt ő elhibázottnak és helytelennek tartja. T. képviselőház! Nézetem szerint mégis csak gondoskodni kell arról, hogy azok az elemek, a kik az elemi iskolákon felül többet is akarnak tanulni, valahová mehessenek; erre a czélra szolgál a polgári iskola. Igaz, azt szoktuk mondani, hogy menjenek az ipari vagy kereskedelmi pályára, de, t. ház, ennek is előképző iskolája a polgári iskola. T. ház! Én barátja vagyok annak, hogy a szellemi proletariátust csökkentsük vagyis csökkentsük a számát azoknak a társadalmi deklasszéknak, a kik nem találják meg helyüket azzal a bizonyitványnyal, a melyet az iskolában szereztek: de nem vagyok barátja annak, t. ház, hogy az intelligenciát csökkentsük. *(Helyeslés.)* Es itten egy bizonyos hézagot találunk, nevezetesen nem találjuk meg azokat az intézményeket, a melyekre szükségük van azoknak, a kik bizonyos müveltséghez jutni akarnak, de nem reflektálnak a tudományos pályákra.

A mi a kishivatalnok képzését illeti, azzal, hogy a hét osztályuvá kifejlesztendő polgári iskoláknak végbizonyitványával ellátott növendékeit bizonyos kisebb hivatali pályákra is képesiteni akarom, nem akarom a kis hivatalra aspirálók számát szaporitani, hanem bizonyos elemeket a középiskolákból oda át akarok terelni, hogy a középiskolák jobban felelhessenek meg rendeltetésüknek és ezek az elemek a középiskolák nivóját, a mely középiskolákban a nemzet elitjét nevelik, le ne szállitsák. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A középiskolák és a polgári iskolák tervezett reformja fogja lehetővé tenni azt is, a mire Udvary Ferencz t. képviselő ur reflektált, hogy tudniillik a kereskedelmi iskolák megszabadittatván azon elemektől, a melyek nem a kereskedelmi szakképzés kedvéért keresték fel ezen iskolákat, majd tökéletesebben feleljenek meg a maguk tulajdonképeni rendeltetésének, hogy tudniillik növendékeiket ugy a kereskedelmi mint a pénzügyleti szakra is jól képezzék ki.

A középiskolák révén Bedőházy János t. képviselőtársam, a kinek különben ugy hivatali elődömről, mint rólam való rokonszenves megemlékezését örömmel és köszönettel fogadom, felemlitette a Francisco-Josephinum nevü budapesti nevelőintézetet, és azt, mint az urhatnámság iskoláját állitotta oda. *(Élénk felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Igaza van!)* Méltóztassék elhinni, t. képviselőhéz, hogy mindig lesznek társadalmi osztályok, a melyek meg fogják kivánni azt, hogy fiaik bizonyos választékosabb módon, bizonyos választékosabb környezetben neveltessenek. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a baloldalon: Elég rossz!)*

Krasznay Ferencz: Szolgabirák fiai is vannak közöttük! Nem polgári társadalomnak való iskola! *(Mozgás a baloldalon. Halljuk! jobbfelől.)*

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: És ha mi itt a hazában az ilyen nevelésre módot nem nyujtunk, akkor azok a szülők gyermekeiket egyszerüen kiviszik külföldre, és nem tudom, hogy ezzel többet nyerünk-e, vagy hogy ez helyesebb volna e? *(Ugy van! a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Krasznay Ferencz: Nagyon egészségtelen intézmény!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Különben ne méltóztassék e szavaimat ugy érteni, mintha én akarnám azt, hogy ez a nevelőintézet az urhatnámság iskolája legyen; ellenkezőleg. Tudtommal nem is az; nem is kivánnám, hogy az legyen. Csak annak magyarázatául mondtam ezt, hogy a dolgok természetes rendje szerint ilyen intézetekben többnyire a vagyonosabb, előkelőbb osztályok gyermekei szoktak összekerülni. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Leginkább a középiskolák kérdésével függ össze a tankönyv ügye, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet Gál Sándor, Lendl Adolf és Rakovszky István t. képviselőtársaim hoztak fel. A szász iskoláknak azon tankönyveire vonatkozólag, a melyeket Gál Sándor t. képviselő ur itt nemcsak felemlitett, de be is mutatott, megvallom, — tudva, hogy ezek itt a t. képviselőházban már egyszer megbeszélés tárgyát képezték — csak t. képviselőtársam felszólalása következtében értesültem arról, hogy az ezekre vonatkozó intézkedés még be nem fejeztetett, még folyamatban van. Én készséggel meg fogom vizsgáltatni ezen most a t. ház asztalán fekvő tankönyveket, ha a t. képviselő ur azokat rendelkezésemre fogja bocsátani és megfelelőleg fogok eljárni. *(Helyeslés balfelől.)* Most még csak azt jegyzem meg, hogy a mennyire futólag e tankönyvekbe beletekinthettem, az a történelmi tankönyv Rákóczira vonatkozólag azt a becsmérlő kifejezést, a melyet t. képviselőtársam felhozott, nem tartalmazza.

Gál Sándor: Kiolvasható belőle!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: De lehetséges, hogy egyéb hibák vannak benne, s ezért gondosan meg fogom vizsgáltatni, és a vizsgálat eredményéhez képest fogok eljárni. *(Helyeslés balfelől.)*

A tankönyvek gyakori és felesleges változtatását én is helytelennek tartom *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és nagyon szivesen fogok módot keresni arra, hogy ezt a bajt orvosolhassam. De méltóztassék elhinni, hogy nagyon nehéz ezt a bajt orvosolni, és ezen a téren oly rendszabályokat alkotni, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyek minden irányban mindenkit kielégitsenek. Ma a legszabadabb verseny uralkodik; ma bárki irhat és bárki nyujthat be engedélyezés végett tankönyvet; az a tankönyv kiadatik megbirálás végett egy, szükség esetén egy második, harmadik birálónak is; a birálat az illető névaláirásával közzététetik, és ily alapon történik az engedélyezés. A tankönyvek választása tekintetében pedig ugyszólván minden intézet meglehetősen nagy önállóságot, függetlenséget élvez. És ha, t. ház, egy ennyire szabadjára bocsátott eljárás mellett mégis hallunk panaszokat protekcióról, tankönyvkirályról, panamáról: méltóztassék csak elgondolni, hogy ha nem ez az eljárás divnék, ha — a mi a szülők tankönyvvásárlása szempontjából mindenesetre igen nagy könnyités volna — a miniszter elrendelhetné, hogy ezen vagy azon tankönyvet kell használni, és hogy állandóan azt a tankönyvet kell használni: micsoda protekcziós vádakra nyilnék akkor tér, és micsoda gyanusitásoknak volna akkor a miniszterium közegeivel együtt kitéve! *(Ugy van! jobbfelől.)* Méltóztassék elhinni, hogy ha ezen gyanusitásokat mellőzni méltóztatnék, akkor ugy ebben, mint igen sok más kérdésben sokkal könnyebben lehetne az egyszerüsitő, szigoritó rendszabályokat a tanügyi téren életbe léptetni.

A felsőbb oktatás kérdésére vonatkozólag igen örülök, hogy a jogi vizsgarendszer roformjára vonatkozólag kifejtett nézeteim és terveim rokonszenves fogadtatásban részesültek.

Bedőházy t. képviselőtársam azt mondta, hogy az egyetemek nem tulajdonképen a felsőbb képzőiskolái, hanem inkább a tudomány művelésének a helyei. Ő a felsőbb képzést szakiskolákra kivánná bizni. Sajnálatomra ebben a nézetében nem osztozhatom; ennek ellenmond ugyszólván az egész európai legujabb gyakorlat. Hiszen a franciák, a kiknél a legjobban tartotta fenn magát a szakiskolák rendszere, az ő facultéiket, az ő szakiskoláikat egyetemekké csoportositották és valóságos egyetemi rendszert létesitettek. Nekem is az a törekvésem, az a végczélom, hogy nagyobb szellemi czentrumokat létesitsünk és ezeknek a nagyobb szellemi czentrumoknak az alapgondolata épen a deczentralizáczió, deczentralizácziója a mai túlnépes és vizsgákkal túlterhelt központi nagy budapesti egyetemnek.

A budapesti egyetem állapotai többrészről tétettek kifogás tárgyává és igen éles, kiméletlenül erős kifejezéseket is hallottunk. Én belátom, hogy ott, a hol a vizsgáknál 90 százalék bukik, ott nagy bajnak kell lenni. *(Ugy van!)* De nem szabad elterelni a figyelmet a baj igazi orvoslásától; az csak fokozná az állapotok visszásságát, ha e részben minden hibát a tanárokra háritanánk. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Főoka ennek épen a tulsok vizsgálat és épen ezen akarok a jogi vizsgálati rendszer reformjával segiteni. Méltóztassék elhinni, hogy ott, a hol a vizsgáknak valósággal gyárszerűleg kell menniök, ott mindenkit nyugodtan, behatóan megvizsgálni lehetetlen; igy higgadt lelki nyugalommal birálatot minden egyes vizsgázóról mondani nem lehet.

Krasznay Ferencz: A tanároknak többet kellene érintkezniök a hallgatósággal!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Azt is emlitette egyik képviselőtársam, hogy a vizsgadijak emelkedtek az ujabb időben. Mondhatom, hogy ujabb időben a vizsgadijaknak semmiféle emelése nem történt, sőt ellenkezőleg, az orvosi szigorlatoknál még csökkentettek is. Hanem a fő baj ott van, — és ezt ne tagadjuk — hogy különösen a budapesti egyetemen az ifjak nem tanulnak eleget. *(Ugy van! jobbfelől. Mozgás balfelől.)*

B. Kaas Ivor: A tanárok meg nem tartanak előadást!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Bizonyos tekintetben ebben is javulni fog a helyzet, mert hiszen a jogi vizsga reformjának egyik következése nemcsak a vizsgáttevők megoszlása, de a hallgatók is arányosabban fognak megoszolni. De ettől eltekintve, én igen kivánatosnak tartanám és oda is akarok hatni minden rendelkezésemre álló eszközzel, hogy a budapesti egyetem mellett létesüljenek olyan intézmények, a melyek, mig egyfelől a szegény egyetemi hallgatókra nézve a megélhetés gondjait mellőzhetővé teszik és lehetővé teszik azt, hogy azok egész erővel, minden idejüket a tanulásnak szenteljék, egyuttal az ifjuság testületi szellemének, testi nevelésének, a nemes versenynek, a tudományos munkálkodásnak ápolói, istápolói legyenek. Erre törekszem és azt hiszem, igen nagy lépés történhetnék erre, ha megvalósulhatna az a nemes és szép eszme, mely a magyar tisztviselők egyesületében keletkezett nemrégiben, a mely szerint a magyar tisztviselőknek felsőbb iskolákat látogató fiai részére itt a fővárosban és Kolozsvárott internátus létesittessék.

Simonyi Semadam Sándor: Kötelező bejárásos hallgatás az egyetemre! *(Közbeszólások. Zaj.)*

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Én teljesen osztozom abban, a mit Csernoch t. képviselőtársam arra nézve mondott, hogy az egyetemi ifjuságot a szocziális eszmék behatásától meg kell óvni. *(Ugy van! balfelől.)* De tovább megyek. Azt tartom kivánatosnak, hogy mindenféle politikai tendenczától és agitácziótól is távol tartassanak. *(Helyeslés.)* Adjuk őket át fiatalságuknak, tanulmányaiknak, tegyük lehetővé, hogy ők egész odaadással kizárólag jövőjüket munkálják, azt a jövőt, a mely a haza jövője is. *(Helyeslés. Ugy van! balfelől.)*

B. Kaas Ivor: Felejtsék el a hazafiasságot, ugy-e?

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Bocsánatot kérek, hazafiasság és politikai agitáczió két különböző dolog. Legyenek hazafiak, de azért agitácziókban résztvenniök, egyes politikai tendencziákhoz csatlakozniok nem szükséges. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás balfelől.)*

B. Kaas Ivor: Az egész világon résztvesz a fiatalság a politikában! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondások és zaj jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Dehogy vesz részt! Csak dekadens társadalmakban!

Gr. Bethlen Balázs: Elsősorban tanuljon minden magyar ifju!

B. Kaas Ivor: Csupa mameluk legyen minden magyar ember? *(Derültség jobbfelől.)*

Gabányi Miklós: Most is sok van belőle!

Gr. Bethlen Balázs: Szerencsére Gabányink csak egy van! *(Derültség jobbfelől.)*

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Veres t. képviselőtársam kérdést intézett hozzám, hogy mikép vélekedem és mi az álláspontom a protestáns theologiai egyetemi fakultásokkal szemben, vagyis arra nézve, hogy protestáns theologusok egyetemen is képeztessenek. Én ennek az eszmének barátja vagyok, *(Helyeslés.)* de meg kell jegyeznem, hogy a protestáns egyházak részéről legutóbb benyujtott memorandum ezt a kérdést csak egész felületesen érinti, erre nézve határozott, konkrét kivánságot nem fejez ki és inkább mint a távolabbi

jövő feladatát állitja oda. Én pedig azt hiszem, ennek a dolognak mindenekelőtt az illető felekezet körében kell, mint kivánságnak, követelménynek kiforrni, mielőtt az államkormány felkarolhatná és megvalósithatná. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

És most áttérek, t. képviselőház, az iskolaügyek feletti szemlém végeztével arra, a mit Eötvös Károly t. képviselőtársam a zenéről, különösen a magyar zenéről és a zeneakademiáról mondott. *(Derültség jobbfelől.)* Én biztosithatom először is t. képviselőtársamat, hogy habár bevezető beszédemben erről a tárgyról is, mint igen sok fontos tárgyról hallgatni voltam kénytelen, én ugyanazzal a meleg szeretettel és érdeklődéssel karolom fel a zeneművészet ügyét, mint a többi művészet ügyét és természetesen nem volnék magyar ember, ha nem érdeklődném elsősorban a magyar stilusu zene, a magyar zene iránt. Igaz, hogy a t. képviselő ur megtagadta tőlem, hogy magyar vagyok, szerinte inkább olasz vagyok, mint magyar, *(Derültség jobbfelől.)* de vigasztalásomra szolgál, hogy összes elődeimtől is megtagadta ezt, már pedig őszintén megvallom, magyar érzés dolgában sohasem akarok magyarabb lenni báró Eötvös Józsefnél és igen boldognak fogom magam érezni, ha életemben nemzetem kulturájának tehetek olyan szolgálatokat, mint báró Eötvös József tett és több más érdemes elődöm. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi a magyar zenét illeti, teremtő talentumokat létrehozni intézményekkel nem lehet. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ez a természet ajándéka. Akkor, mikor az Erkel Ferencz talentuma támadt, akkor igazán a magyar zene müveléséről semmiféle intézmény alakjában gondoskodva nem volt. Én a t. képviselő ur meleg érdeklődését a magyar zene ügye iránt örömmel és köszönettel veszem, ankét nélkül is, ha engem szives tanácsával és támogatásában részesit, — minthogy az ankétet nem szereti, a mint hallottam. *(Derültség.)* De már engedelmet kérek, a mit ő azután a zeneakadémiáról, a filharmonikusok társaságáról mondott, azt a leghatározottabban vissza kell utasitanom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Először is megjegyzem még, hogy a magyar zene történeti anyagának feltárása iránt nagyon érdeklődöm és ezt a törekvést szivesen fogom támogatni. Ép ugy a magyar zene népies motivumainak összegyüjtésére nézve jelenthetem, hogy munkálatok és tanulmányok vannak folyamatban és pedig a kultuszminiszterium támogatásával.

A zeneakadémiára és annak működésére nézve a képviselő ur által felhozott állitások csak az ő felületes és elhamarkodott információira vezethetők vissza. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* A t. képviselő ur azt mondja, hogy a magyar zeneakadémiában a magyar zene elméletét és zenetörténetét nem tanitják. Csak a zeneakadémia évkönyvét kellett volna a kezébe venni a t. képviselő urnak, de nem tette! Egyébként megjegyzem, hogy igen gyakran, tudomásom szerint, őt meg is hivták a zeneakadémiába, a zeneakadémia különböző hangversenyére; sohasem ment el. *(Derültség.)* Nem akart meggyőződést szerezni, mert igy sokkal szabadabban és könnyebben ócsárolhatja azt az intézetet. A magyar zeneakadémiában kötelezőleg tanitják a magyar zene elméletét. A tananyag egy pár pontját akarom csak kiemelni: Magyar hangsor. Ennek akusztikai, összhangtani és esztétikai ismertetése. Magyaros ritmikai képletek és magyaros hangsuly.

A páratlan ütemnem és ütem előző alkalmazásáról a magyar zenében. A czifrázatok. Prozódiai sajátszerüségek a magyar vokális zene szempontjából. Magyaros alakzatok: A dal, a nóta, a táncz-nóta, az ugrós-nóta, a palotás, a figura, a hallgató-nóta, furulyás, az andalgó, a verbungos, az induló, stb.

Továbbá kötelezően tanitják a magyar zenetörténetet. Mindkét tantárgyat Molnár Géza adja elő. Ennek tananyaga is világosan kitünteti, hogy mindazt, a mi történelmi anyag a magyar zenére nézve fel van tárva, azt a zeneakadémián rendszeresen tanitják és müvelik.

Igen jól ismerem ennek az intézetnek szellemét, vezetését. Ez az intézet sok kiváló, tiszta magyar szakerőt képzett ki már a maga számára is. Annak az intézetnek akár vezetése, akár szelleme, egész működése nem érdemli azokat a teljesen alaptalan vádakat, a melyekkel a t. képviselő ur illette. *(Helyeslés a joboldalon.)* Hogy ott magyarul nem szabad beszélni, hogy ott a magyart üldözik, hogy a magyar zene onnan száműzve van, ezek mesék és ha t. képviselőtársam az ő hallgatóságát mesékkel akarja mulattatni, erre valóban más tárgyat választhatott volna. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Hogy a Wagner-zenét Eötvös Károly képviselő urral szemben, védelmembe vegyem, arra azt hiszem, a Wagner-zenének nincs szüksége. De védelmembe kell vennem a szegény, derék filharmonikusokat. Azt mondja a t. képviselő ur, hogy százezreket költünk rájuk. Megjegyzem, hogy egy krajczárt sem kapnak az államtól. *(Zajos derültség.)* Sajnálom, hogy nem kapnak; szeretném, ha tárczám dotációban részesithetné szegényeket. Igen derék, érdemes egyesület ez, a mely a magyar zenét is müveli. *(Igaz! Ugy van!)* A mult évben ünnepelték 50 éves jubileumukat. Ez alkalommal oly férfiu, mint gróf Apponyi Albert állott az ünnepély élén és az ő ékes szavaiból hallottuk, hogy mily érdemeket szerzett ez az egyesület magának. Pedig zenei kérdésekben gróf Apponyi Albertet különb szaktekintélynek ismerem el, mint Eötvös Károlyt. *(Zajos derültség.)*

Olay Lajos: Ebben nem magyar Apponyi. Kozmopolita. Magyar legyen a zenénk! Apponyi ebben német. *(Zajos derültség.)* Kozmopolita.

Rakovszky István: Klerikális! *(Derültség.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: Hátra van még, hogy megtegyem észrevételeimet arra, a mit Lendl Adolf t. képviselő ur a közalapitványok kezelésére vonatkozólag mondott el, és a mire nézve határozati javaslatot is nyujtott be. Valóban nem tudom, hogy komolyan mondta-e, de legalább komoly arczczal tette a t. képviselő ur, a mikor azt mondta, hogy a közalapitványi birtokok összes jövedelme, a mely tulajdonképen a kormány által elszámoltatik, az a 112.000 korona, a melylyel a hozzájárulási alap a miniszteri számvevőség költségeinek fedezéséhez járul. Nem képzelem, hogy a t. képviselő ur nem tudná, hogy ez a tétel a közoktatásügyi tárcza költségvetésében csak a közalapitványi jövedelmek töredékeinek egy töredéke. A közalapitványok kezelése t. i. ugy történik, hogy az összes közalapitványok bizonyos perczentuális számitás szerint hozzájárulnak jövedelmük egy részével, azt hiszem 3—4%-kal, az u. n. hozzájárulási alaphoz. Ez a hozzájárulási alap fedezi az összes alapitványok kezelési költségét, és minthogy az alapitványi ügyekkel a kultuszminiszteri számvevőség is jelentékenyen foglalkozik, körülbelül abban az arányban, a melyben a számvevőség személyzete közalapitványi számvitellel van elfoglalva, az alapok fizetnek bizonyos összeget a kultuszminiszteri számvevőség költségeinek fedezésére.

Az alapitványok jövedelmezőségének fokozására tőlem telhetőleg törekszem és jelenthetem, hogy épen már az én kormányzatom idejében, legujabban történt, hogy az alapokat és alapitványokat ellenőrző és felügyelő bizottság kezdeményezésére felhatalmazást kértem és kaptam ő Felségétől arra nézve, hogy egy bizottság küldessék ki, a mely az alapitványi összes birtokok kezelését a helyszinén megvizsgálja, azok állapotáról jelentést tegyen és ez fog javaslatot tenni azokra a rendszabályokra nézve is, a melyekkel az alapitványok jövedelmei fokozhatók volnának.

Én az alapitványok kezelésénél nagyon szivesen vagyok figyelemmel bizonyos szocziális szempontokra, de hogy kizárólag ezen szocziális szempontok szerint intézzem az alapitványok kezelését, azt nem tehetem. *(Helyeslés jobbfelől.)* Az alapitványok kezelésénél az uralkodó és főszempont mégis az kell, hogy legyen, hogy biztositassék az alapitványoknál mindig állandóan az a lehető legnagyobb jövedelem, a melyre szükség van ezen alapok magasztos és fontos vallásos és tanulmányi czéljainak megvalósitására. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az alapok némelyike, mint pl. az egyetemi alap, a muzeumi alap, be van foglalva az állami költségvetésbe. A vallási és tanulmányi alap nem kerül a t. képviselőház elé. Csak Lendl képviselő urnak azzal az egész sajátságos állitásával szemben, mintha az összes jövedelem 112.000 korona volna, illusztráczióképen emlitem meg, hogy pl. a tanulmányi alap jövedelme a legutolsó költségvetés szerint 1,659.594 korona, a vallásalap jövedelme pedig a legutóbbi költségvetés szerint 2,993 717 korona. *(Egy hang jobbfelől: Egy kis tévedés! Derültség a jobboldalon.)* Ezen alapokra nézve, tekintettel azok jellegére és jogi természetére, a jelenlegi állapot, a mely ő Felségének 1880-iki rezoluczióján alapul, az, hogy ezeket az alapokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter ő Felségének főkegyuri joga alapján, mint ezen főkegyuri jogra nézve ő Felsége végrehajtó közege kezeli és pedig kizárólag egy ő Felségétől ideiglenesen e czélra kirendelt felügyelő- és ellenőrzőbizottságnak ellenőrködése mellett, természetesen ő Felsége végelhatározásának fentartásával. A felségrezolucziő erre vonatkozó része igy szól *(olvassa)*: »Addig is, mig a magyarországi kegyes alapitványok és jelesen mig a megnevezett alapok — t. i. a vallási és tanulmányi alapok — jövő kezelése iránt a törvényhozás utján végleges intézkedés fogna tétetni, indittatva éreztük magunkat stb. . . .«

Ez a felügyelő és ellenőrző bizottság áll a herczegprimásnak és egy világi elnöknek, jelenleg gr. Szápáry Gyula kir. tárnokmesternek elnöklete alatt és mondhatom, hogy igen kiváló, tekintélyes, független katholikus férfiakból van egybeállitva. Ez a bizottság a leglelkiismeretesebb buzgósággal és odaadással teljesiti ellenőrködő tisztét. Én e bizottság által legalább ép oly lelkiismeretesen vagyok ellenőrizve, mint volnék a t. képviselőház által.

Azonban ettől eltekintve, ha csak az én személyes kényelmemet tekinteném, méltóztassanak elhinni, nekem legkényelmesebb volna, ha azoknak az alapitványoknak zárszámadásait is itt bemutathatnám, mert hiszen akkor legalább Lendl képviselő ur olyan vigan nem gyanusithatna. *(Mozgás a jobboldalon.)* De én azt hiszem, hogy fontos, a katholikus egyház érdekeihez és a vallási békéhez füződő momentumok kivánják azt, hogy ezeket a kérdéseket itt most mozgásba ne hozzuk, hogy ezen a most fennálló gyakorlaton ma ne változtassunk. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Épen erre való tekintettel arra kérem a t. képviselőházat, méltóztassék Lendl képviselő ur inditványát mellőzni, ellenben kérem, méltóztassék a költségvetés tárgyalás alatt lévő tételét elfogadni. *(Hosszan tartó élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: Trubinyi János képviselő ur személyes kérdésben kér szót.

Trubinyi János: T. képviselőház! Egy félreértés elkerülése czéljából kénytelen vagyok felszólalni.

Az igen t. miniszter ur nekem ezeket a szavakat imputálja: az állami iskolák a valláserkölcsi nevelést csak Hekubának tartják. Tisztelettel kijelentem, hogy én ezt nem mondtam;

én csak annyit mondtam, hogy az állami tanitók egy része kérkedik vallástalanságával, hogy ezeknek egy része a valláserkölcsi nevelést Hekubának nézi. Ezt csak a tanitók egy részére mondtam, ezt pedig fentartom, az állami tanitók nagyobb részének működését azonban ebben a tekintetben nem kifogásoltam.

Elnök: A vita már be lévén zárva, következik a határozathozatal.

Az első kérdés az: Megszavazza-e a ház az első tételt, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a tételt megszavazzák, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

Bakó József: Kisebbség! *(Zaj.)*

Elnök: Többség! A ház a tételt megszavazza. *(Zaj.)* Tessék komolyabban venni a ház tanáeskozásait. *(Zaj.)* Tessék egy kis komolyságot tanusitani.

Következik most a döntés azon határozati javaslat felett, a melyet Lendl Adolf képviselő ur adott be. Kérem azon képviselő urakat, a kik Lendl Adolf határozati javaslatát elfogadni kivánják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A ház mellőzte Lendl Adolf képviselő ur határozati javaslatát.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások. 225.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 979.510 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A miniszterium butorzatának helyreállitására és megujitására 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A közoktatásügyi kormánynak és a főiskoláknak a külföld nevezetesebb tudományos mozgalmaiban való képviseletére 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A magyar tudományos haladásnak külföldi ismertetésére 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Egy klasszika-filologiai reális eneziklopédia szerkesztői és irói költségeire 12-ik részlet 1000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A Kisfaludy-Társaságnak magyar népköltési gyüjtésekre és azok kiadására 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Tudományos czélok támogatására 13.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Az University Extension intézmények meghonositására 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. A magyar földrajzi társaságnak a Balaton tudományos monografiájának kiadására segélyül 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 47.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 238.146 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Országos közoktatásügyi tanács. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 2. ezim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 22.800 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások: 8000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 30.800 K. Budapesti királyi egyetem. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 3. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: XI. fejezet, 2. czim, beruházások: VI. fejezet. 1. ezim. Rendes bevételek, IX. fejezet, 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok: 1,717.583 K.

Kovács Pál jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. képviselőház! A multban követett eljáráshoz hiven kénytelen vagyok e tételnél szintén egy kijelentést tenni. A költségvetésnek a budapesti egyetemre vonatkozó tételében benfoglaltatnak az u. n. egyetemi alapok is. Minthogy ezen egyetemi alapokban vannak tisztán katholikus és senki által tagadásba nem vett, sőt a volt kultuszminiszterek által katholikusoknak elismert alapitványok is, nehogy azon körülményből, hogy ezen alapitványok benfoglaltatnak az országos költségvetésben, az alapitványok jogi természetére nézve valami sérelmes következtetés legyen vonható, én pártom nevében ez ellen óvást emelek és kijelentem, hogy abból a körülményből, hogy az állami költségvetésben ezen alapok benfoglaltatnak, az alapoknak katholikus jellegére és jogi természetére nézve semmiféle előitélet vagy prejudiezium nem származhatik.

Csak ezt tartottam szükségesnek kijelenteni. *(Helyeslések a baloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! Én is csak egész rövidséggel annak a kijelentésére szoritkozom, a mit e kérdésben már elődeim is kijelentettek, hogy én t. képviselőtársam konkluziójával tulajdonképen egyetértek, hogy t. i. ezen alapoknak felekezeti jellegére nézve a költségvetésben való beállitásuk egyáltalában nem képez prejudieziumot, valamint jövő felhasználásukra nézve sem. Minthogy azonban ezen alapok az egyetem ezéljaira fordittatnak, az egyetem állami intézet lévén, az eddigi gyakorlat szerint is, ezen alapitványok az állami költségvetésbe vannak felvéve. Csak ezt kivántam röviden megjegyezni.

Elnök: Szólásra senki sinesen feljegyezve. Ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom. Kérdem, elfogadja-e a t. ház a tárgyalás alatt lévő tételt igen vagy nem. *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a tételt megszavazta.

Dedovics György jegyző: *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 1,223.990 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kivánszólani.

Gr. Teleki Sándor előadó: T. ház! Az eddigi gyakorlathoz képest kérem a t. házat, hogy ezen czimeknél a személy és dologi kiadások között az átruházási jogot megadni szíveskedjék. Ezt a következő ezimeknél is leszek bátor a t. háznak javaslatba hozni.

Elnök: Megadja a ház a kért átruházási jogot, igen vagy nem? *(Igen!)* Határozatként kijelentem, hogy a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 2,941.573 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A budapesti kir. tud. egyetemi kör segélyezésére 5.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapesti általános poliklinikai egyesület segélyezésére 13.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapesti egyetemen a Mensa academica egyesületnek házbér fejében 4.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapesti egyetem két kórboncztani intézetének tudományos fölszerelésére 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az általános egyetemi segélyegylet részére 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A közegészségtani intézet fölszerelésének kiegészitésére 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A földrajzi intézet részére beszerzendő műszerekre 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az idegkórtani klinika fölszerelésére 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A gyógyszerészgyakornoki tanfolyam segélyezésére 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A két boneztani tanszék fölszerelésére 5.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az elméleti fizikai tanszék tanszergyüjteményének költségeire 2.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A budapesti általános kisérleti kór- és gyógytani intézet tudományos fölszerelésére 15.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 77.000 K. Beruházások. A budapesti egyetemen az általános kórtani tanszékkel kapcsolatos Pasteur-intézet fölépitésére kölesön utján beruházandó 4. részlet 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A törvényszéki orvostani intézet halottas házának és beszentelő kápolnájának fölépitésére kölesön utján beruházandó 120.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A kisebb klinikák épületére szükséges 400.000 K-nak kölesön utján beruházandó 1. részlete 200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 420.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 1,495.129 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kolozsvári Ferenez-József-tudományegyetem. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 4. ezim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 3. czim. Beruházások: VI. fejezet. 2. ezim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 725.175 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 272.880 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog megadását.

Elnök: Van valakinek észrevétele? *(Nincs!)* Ha nincs, kimondom, hogy a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 998.055 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A kolozsvári egyetem szövettani, fejlődéstani és közegészségtani intézeteinek tanszerekkel való folytatólagos felszerelésére 8000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics Gyögy jegyző *(olvassa)*: A kolozsvári egyetem állattani intézetének pótlólagos felszerelésére 8000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A bölcsészeti, nyelv- és történettudományi kar szemináriumainak alapfelszerelésére 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A kolozsvári egyetem növénytani tanszéke hiányos felszerelésének pótlására 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A kolozsvári egyetem ásvány- és földtani tanszéke hiányos felszerelésének pótlására 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A kolozsvári Karolina-kórházban elhelyezett egyetemi

kórodák tudományos felszerelésére ötödik részlet 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 65.000 K. Beruházások. A kolozsvári uj egyetemi könyvtár czéljára és az egyetem további fejlesztésére szükséges telkek ára fejében kölcsön utján beruházandó 400.000 K-ból 1. részlet 240.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A vegytani intézet kibővitésére 2. és utolsó részlet 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 260.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 146.211 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kolozsvári Karolina országos kórház és egyetemi klinikák. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 5. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 112.351 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 500.500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog megadását.

Elnök: Van valakinek észrevétele? *(Nincs!)* Ha nincs, kimondom, hogy a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 612.851 K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Bevétel. Rendes bevételek 425.173 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Budapesti középiskolai tanárképzőintézet, a vele kapcsolatos gyakorló főgimnázium és a b. Eötvös József kollégium. Rendes kiadások; XXI. fejezet. 6. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 4. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 5. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 150.366 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 56.672 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 207.038 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Művészettörténeti előadásokra 240 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog megadását.

Elnök: Van valakinek észrevétele? *(Nincs!)* Ha nincs, kimondom, hogy a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 18.600 K.

Elnök: Megszavasztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kolozsvári középiskolai tanárképzőintézet. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 7. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 38.748 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 4323 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog megadását.

Elnök: Van valakinek észrevétele? *(Nincs!)* Ha nincs, kimondom, hogy a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 43.071 K a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Középiskolai tanárképzők segélyezése. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 8. czim. Kiadás. Rendes kiadások 36.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Józsefmüegyetem. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 9. czim Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 5. czim. Beruházások: VII. fejezet. 3. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 6. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 633.580 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 207.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog megadását.

Elnök: Van valakinek észrevétele? *(Nincs!)* Ha nincs, kimondom, hogy a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 840.680 K.

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások között az átruházási jog engedélyezését. *(Helyeslés jobbról.)*

Elnök: Az átruházási jog megadatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A müegyetemen tartandó párhuzamos előadásokra 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A müegyetemi ifjusági egyletek segélyezéseire 3500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A műegyetem czéljaira bérelt helyiségekért 90.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A József-műegyetemen még hiányzó felszerelésekre 30.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Műszaki mechanika fölszerelésére 5.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Két gépszerkezettan felszerelésére 15.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. A két kémiai tanszék tudományos fölszerelésére 25.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 208.500 K.

Beruházások. Az uj műegyetemi épület létesitésére az 1902. évi XVII. t.-czikk értelmében szükséges 10,000.000 K.-ból 3. részletül 500.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 132.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kassai jogakadémia. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 10. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 7. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 60.006 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat Dologi kiadások 6448 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Közegészségtani előadások dijazására a jogakadémiákon 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 68.454 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: T. ház! Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 2.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ógyallai csillagda. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 11. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 6. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 11.900 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 12.500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 24.400 K.

Elnök: Megszavaztatik. Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Itt is kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások között az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Észrevétel nem lévén, az átruházási jog megadatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Refraktor átalakitására és theodolit beszerzésére, csillagászati gyakorlatokra 9000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Tankerületi főigazgatóságok. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 12. czim Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 137.497 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. Rovat. Dologi kiadások 28.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 165.497 K.

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és a dologi kiadások között az átruházási jog engedélyezését.

Madarász József: Nem adjuk meg! *(Felkiáltások jobbfelől: Megadjuk!)*

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik az átruházási jogot megadni kivánják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház tehát az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állami gimnáziumok és reáliskolák. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 13. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 7. czim. Beruházások: VI. fejezet. 4. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 8. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 3,827.505 K.

Vertán Endre!

Vertán Endre: T. képviselőház! Midőn a részleteknél felszólalok . . . *(Folytonos zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Vertán Endre . . . és a t. háznak nagyon is kimerült figyelmét rövid néhány perczre igénybe veszem, az igen t. miniszter ur figyelmét a középiskolák területi elhelyezése tekintetében fennálló rendszertelenségre kivánom felhivni.

A középiskoláknak az a czélja, hogy magasabb műveltséghez juttassanak, és tudományos pályákra előkészitve, az egyetemre az utat megnyissák. E czél elérhetése állampolgári jog lévén, az elérhetésére kellő és szükséges eszközöket sem lehet megtagadni senkitől. És mert minden egyes állampolgárt kizárólag a tehetség kell hogy képesitsen arra, hogy tudományos pályára képezze elő magát, nem szabad semmi

olyan akadályt elébe gördíteni, a mely különösen anyagi tekintetekből emelne gátat a szellemi kiképzés elé.

Ez áll az állampolgári jogok tekintetében. De áll ez nemzeti szempontokból is, mert hiszen azt nem kell mondani, hogy a közműveltség és a közintelligenczia fejlesztése és minél több tudományos embernek nevelése az államnak igazi hatalmát képezi, a melynél magasabb hatalom nincs és nem is lehet.

Hogy azonban az intelligenczia megszerzését minden arra hivatottnak lehetővé tehessük, szükséges, hogy a megszerzés eszközeit is megadjuk, nevezetesen kellő számu középiskolát tartsunk fenn, s ezeket a lehető legkisebb körletekben az egyes vidékek között ugy oszszuk fel, illetve ugy helyezzük el, hogy mindenki által könnyen hozzáférhetők legyenek.

E szempontok figyelembe vételével kivánom az erdélyrészi viszonyokat ismertetni, hol a csonka gimnaziumokat nem számitva, 27 főgimnázium és 6 főreál, s igy összesen 33 teljesen kiépitett középiskola áll fenn.

Az egész országrész területét és népességének számát véve tekintetbe, e szerint minden 1700 □ km. és 61.000 lakosra egy középiskola esik, magam is konczedálom, hogy nincs szükség uj középiskolák felállitására, mivel a már meglévők, szám tekintetében, de a mint alább megkisérlem bebizonyitani, csakis szám tekintetében, teljesen elegendők ahhoz, hogy a legmesszebb menő igényeket kielégitsék.

Annál sajnálatraméltóbb, hogy ennek daczára, a rendszertelen területi elhelyezés folytán, a mig egyes vidékeken valóságosan túl vannak zsufolva középiskolákkal, melyeket benépesiteni nem képesek, addig más vidékek az ily iskolákat teljesen nélkülözni kénytelenek.

Szabadjon ez állitásom igazolása végett a megdönthetetlen erejű tényekre hivatkoznom. Az erdélyrészi 15 vármegye és 2 törvényhatósági város közül, melyből tehát ha a történelmileg is fejlett közjogi tagolatokat vennők iránytadóknak, egyenletes elosztással mindenikre 2 kellene hogy essék, oly módon vannak elosztva a 33 középiskoláink, hogy mig egyes, területileg és népesség tekintetében is a kisebbekben számitandó vármegyékre 2-őn felüli, sőt a 86.000 lakossággal biró Brassó megyére 6 középiskola esik, addig a legnagyobb 7783 négyszög km. területű s 267.895 lakossággal biró Hunyadmegyének egy főreáliskolája van, s Tordaaranyosnak, mely 3497 négyszög km. területével, s 150.564 polgár lakossággal, területre nézve bár a 10-ik, de lakosságát tekintve, nagyságra nézve a 6-ik, s igy nemcsak az átlagosnál sürübb népességű, de a nagyobb vármegyék közé is tartozik, egyetlenegy középiskolája sincs, s egész kulturális szükségletét egy 4 osztályu felekezeti polgári iskola látja el.

A területi beosztás meg nem felelő volta tehát szembeszökő, s midőn erre rámutatva emlitettük, hogy a vármegyében a középiskola felállitását sürgetem, nemcsak a lokalpatriotizmus vezérel, s nemcsak egy kerület érdekében emelek szót, hanem kulturális közszükségletet, s nemzeti czélt is kivánok szolgálni.

Kulturális közszükségletet, mert véleményem szerint tarthatatlan állapot, hogy egy közel 160,000 lakossággal biró vármegye fiai majdnem teljesen el legyenek zárva attól, hogy magasabb műveltséget szerezhessenek, s egy egész vármegye meg legyen fosztva annak lehetőségétől is, hogy fiait bizonyos kenyérkeresetet is biztositó magasabb tudományos előképzettségű pályákra neveltesse, s meg legyen fosztva akkor, midőn, a mint ezt számadatok igazolják bőven, elég középiskolát tartanak fenn ahhoz, hogy ezek a kulturális szükségleteket kielégitsék, s mindenkinek, ki erre szellemi tehetséggel bir, hozzáférhetőkké tétessenek.

Nemzeti szempontból pedig, ha nem frázis, hogy az erdélyrészi magyarság, országunk keleti részében e számra kétszer akkora nemzetiségek közé beékelve, anyagilag is mostohább viszonyok közt tengődve a magyar nemzet védőbástyáját képezi, ugy az államnak elsőrendű kötelességét kell hogy képezze, hogy az erdélyi magyarság segitségére siessen.

Közhelyeket is mutatnék, s nyitott ajtókat döngetnék, ha hosszasabban akarnám indokolni, hogy a segitség egyik leghathatósabb eszköze a nemzeti irányu müveltség terjesztése, melyen a nemzet igazi hatalma, s ellentálló és beolvasztó képességének legintenzivebb ereje épül, s mely műveltség megadása a középiskolák feladata.

És azért se szükséges itt sok szót vesztegetnem, mert e tekintetben a nemzeti szempont kidomboritására irányuló tevékenységet meg tudom hálálni közoktatásügyi kormányaink eddigi kulturpolitikai irányában is, hisz különösen a szászok által tömegesebben lakott vármegyékben, hol pedig maga az ágostai evangélikus egyház is teljesen megfelelő számu középiskolát tart fenn, mindenütt ott látni az állami középiskolákat is, igy Brassóban, Szebenben, Küküllőmegyében, mely középiskolák felállitása pedig nem annyira kulturális, hanem sokkal inkább a jól felfogott és helyes irányban mozgó magyar nemzeti érdekeket szolgálja és igényeket van hivatva kielégiteni.

Ha tehát az állam, még a hol ezt kulturális érdekek nem feltétlenül kivánják, ott is segitségére siet a veszélyeztetett magyarságnak, ugy nem zárkózhatik el ugyanettől Torda-Aranyos vármegyében sem, melynek 116.818 román ajku magyar honpolgár közé beékelt 40.720 magyar nemzetiségű és anyanyelvű lakója van.

Ismerve a lehető ellenvetéseket, s midőn e vármegyének középiskolát kérek, ezekkel is szembe kivánok nézni.

Ez ellenvetések egyike, hogy a szomszédos Kolozsvárnak 3, Nagyenyednek 1 középiskolája van, mely városok a vármegye központjától ugy

40 km.-en belül fekszenek, kielégithetik ennek a vármegyének kulturális szükségleteit.

Ezzel szemben azonban tény az, hogy a kolozsvári és nagyenyedi gimnáziumok eddig legnépesebb középiskolák, melyek vagy alig, vagy épen nem képesek a mainál több tanulót befogadni.

Hogy ez igy van, annak oka Kolozsvárnak egész országrészre kiterjedő emporiális jellege, mely őt nemcsak történelmi multjánál, de magas intelligenciájánál fogva is az erdélyi részek fővárosává teszi, ugy az enyedi kollegium dicső történelmi multja és előkelő hirneve, melyet a közelmultban történt megcsonkitása sem volt képes elhomályositani.

Ezenkivül minde középiskolák felekezeti jellegüek, hol az iskolafentartó felekezetek áldozatkészsége által saját felekezetbelieiknek adott vagyoni kedvezmények a tanulók magas számát és felsőbbségét is örök időkre biztositják.

És nem lehet figyelmen kivül hagyni azt sem, hogy bármily közel legyen az idegen körben fennálló középiskola, az még sincs otthon, a mi azért fontos körülmény, mert a mig otthon majdnem minden költség nélkül iskoláztathatók a növendékek, s igy a vagyoni tehetség hiánya csak a legritkább esetben emel gátat a tehetséges ifjak képzésénél, addig az idegenben a vagyoni kérdések játszszák a főszerepet, s zárják be legtöbb tanuló előtt a továbbhaladhatás utját.

Kolozsvár maga, hová e tekintetben leginkább vergálhatnánk, az erdélyrészi városok legdrágábbika, hol egy idegen tanulónak egy évi neveltetése legkevesebb 1000 koronába kerül.

Sajnos, de bizony kevés azoknak száma, kik bár önmegtagadással is, ez összeget elő tudnák teremteni és gyermekeik jövőjének biztositására áldozatot tudnának hozni.

Ellen lehetne vetni az általam ismertetett statisztikai adatoknak, hogy a középiskolák felállitásánál nem lehet egyedül döntő sulyu a népesség száma, mert az köztudomásu, hogy a polgári népesség nem minden osztálya keresi fel egyenlő előszeretettel a középiskolákat, s a czentrális igények nem mindenütt fejlettek annyira, hogy magasabb tagozatu iskolák felállitását tennék szükségessé.

A nélkül, hogy e különbözőségek okait kutatnám, magukat e különbözőségeknek fennállását magam is elismerem.

De utalok arra, hogy köztapasztalat szerint a városokban összegyüjtött intelligenczia és az ott élő ipari foglalkozást üzők leginkább azok, a kik gyermekeiket, ha csak tehetik, nagyobb mértékben tovább iskoláztatják, s legszivesebben a középiskolákat keresik fel.

A városi lakosság tehát e tekintetben a legerősebb tényező, s hogyha ily szempontból vizsgáljuk a felvetett kérdést, akkor is feltétlenül szükséges és teljesen indokolt egy középiskolának Torda-Aranyos vármegyében való felállitása, mit igazol az, hogy székhelye, Torda, az erdélyi részeknek népességre 5-ik, tehát a legelsők legnagyobb városa, hol minden irányu teljes hivatalok konczentráltattak, s a lakosság vagy szellemi vagy túlnyomó nagyrészben ipari pályákon működik.

Nem vetem fel azt a kérdést, hogy mekkora igazságtalanság és mily sulyos nemzeti veszteség és pedig magukra az állami feladatokat teljesitő közszolgálati ágakra való tekintettel is, ha a Tordán lévő több mint 100 tagot számláló hivatalnoki kar oly helyen kell hogy szolgáljon, hol gyermekei neveltetéséről kellő módon nem gondoskodhatik, sőt azon város történelmi multját sem állitom előtérbe, melynek falai között az egész Európában először mondatott ki a vallás és lelkiismeret szabadsága, mely városban tehát először gyült fel és terjesztett az egész emberiségre kiterjedő világot az a fáklya, melynek fénye eloszlatta az elfogultság által teremtett sötétséget, s az emberiség haladásának egy igazán szabadelvű fejlődésének utját megmutatva, azt bevilágitotta.

Mindezek helyett kizárólag arra akarok rámutatni és pedig a statisztika meggyőző erejével, hogy a tanulók számára való tekintettel is szükség van a középiskola felállitására és ha felállittatnék, nem kell attól félnünk, hogy az elnéptelenedve ne lenne fentartható, mire nézve elég biztositékot nyujt az, hogy a ma fennálló polgári iskola első osztályába a mult évben, még pedig fokozatos fejlődés szerint is 82 tanuló iratkozott be, jóval több tehát, mint a mennyit egy osztály befogadni képes, ugy hogy tényleg parallel osztályt is kellett felállitani.

Pedig e szám megitélésénél figyelembe kell venni azt is, hogy polgári iskoláról, tehát nem valódi középiskoláról van szó, s igy a szülők ama része, kiknek vagyoni viszonyai azt megengedik, a gyermekeik nevelésének felfogott érdekében mindjárt az első osztályba oda viszik gyermekeiket, a hol ezek minden átlépés nélkül be is fejezhetik tanulmányaikat; tehát még a megye területén kivül fekvő középiskolába, és hogy nagyon sok szülő, ki előre tudja, hogy idegenbe nem vihetné, a polgári 4 osztályának bevégzése után amugy is kénytelen az iskoláztatást félbeszakitani, eleve lemond arról, hogy esetleg tehetséges gyermekét is a kötelező néposztályokon túl tanittassa.

Mindezek tehát azt igazolják, hogy az iskoláztatásra kész tanulók száma, mely amugy is nagyobb legtöbb erdélyrészi középiskola belépőinek számánál, kedvező körülmények között tetemesen nagyobbodnék.

Végül nem hagyhatom figyelmen kivül a financziális szempontokat sem, melyek eddig is legnagyobb akadályául szolgáltak ama régi vágyunk teljesedéséhez, hogy végre-valahára egy középiskolát kaphassunk.

Jól tudom, hogy számolni kell az állam anyagi erejével is, s e tekintetben nem állitha-

tunk fel oly követeléseket, melyek megvalósitása a megadhatónál nagyobb áldozatot kivánna.

Fentebb azonban rámutattam arra, hogy az erdélyi részekben kellő számu középiskola áll fenn, s ha ezek száma minden szükségletet nem elégit ki, ennek oka a területi elhelyezés hiányaiban keresendő.

Ebből aztán önként következik, hogy a meglévő középiskolák megfelelőbb elhelyezésével, azaz azoknak túlzsufolt helyről való átvitelével kell elsősorban a mégis mutatkozó hiányt pótolni.

Nevezetesen ott van Udvarhely vármegyében, Székelyudvarhelyt az állam által fentartott főreáliskola. — Ugyane városban még a római katholikus és evangélikus református hitfelekezetek által fentartott, tehát magyar tannyelvű és magyar nemzeti irányu 2 főgimnázium is van, ugy hogy a 110.000 lakosu vármegye kulturális szükségleteinek kielégitésére 3 teljes középiskola áll fenn.

Hogy minde három középiskola néptelen, az csak természetes, s hogy ép ezért mind a három fentartására szükség nincs, az kellően indokolt.

De lássuk e számokat. — E 3 középiskola első osztályába összesen 120 tanuló lép be évenkint, s végez 45, tehát alig több, mint a mennyit egy középiskola elbocsáthat.

Bátran áthelyezhető tehát akármelyik középiskola a nélkül, hogy hiányát bárki is érezné, s az áthelyezés által ottani tanügyi szempontból az állapotok rosszabbá válnának. S különösen áthelyezhető a főreál, melyet az állam tart fenn, melynek sorsába tehát más iskolafentartó közeg bele nem szólhat, s mely amugy is a legnéptelenebb, s 8 tanfolyamán együtt 120—130 tanulót csak ugy képes magához vonni, hogy az összes tanulóknak több mint 50%-a kedvezményes ellátásban és ösztöndijakban részesül, és hogy a más megyebeliek Magyarország nyugati, tehát legtávolabb részeiből is, az összlétszámhoz arányitva, elég tekintélyes számban keresik fel.

És a mi a financziális szempontokat tekintve leglényegesebb, az áthelyezés sem járna a közoktatásügyi tárcza megterhelésével, mert az áthelyezés folytán szükséges uj épitkezésekre bőven fedezetet nyujtana a Torda-Aranyos vármegye és Torda város által felajánlott 300.000 korona és szükséges telek, a visszamaradó épületeket még értékesiteni is lehetne.

Egy nagy előnye lenne ennek az áthelyezésnek: hogy segitve lenne a ref. főgimnáziumon, mely, mint tudjuk, évről-évre csak nagynehezen tudja magát fentartani, igy segitené a kultusztárcza azt a legmagyarabb egyházat, mely a lehető legnagyobb erőfeszitéssel ma is Erdélyben hat középiskolát tart fenn, mely igy a kulturczélokra is erejéhez mérten a legnagyobb áldozatot hozza. Igy lehetne egy vármegyének és városnak igényeit kielégiteni. Hogy ezeket itt a nyilt ülésben felhoztam, tettem abban a biztos tudatban, hogy a miniszter ur, kiről, meg vagyok győződve, mult tevékenységét ismerve, arról, hogy az erdélyrészi viszonyokat nemcsak ismeri, de jóindulatu figyelemmel is kiséri, és az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületben kifejtett tevékenysége folytán tudom azt is, hogy az erdélyi magyarság megmentésére minden tehetségével közreműködik, ezt a kérdés is jóindulattal fogja jogos és méltányos igényeinknek megfelelően eldönteni.

Elnök: Miután senki szólni nem kiván, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur kiván szólni.

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! Legyen szabad röviden reflektálnom Vertán Endre képviselő ur mostani felszólalására. *(Halljuk!)*

Én teljesen méltánylom a képviselő ur felszólalásának tartalmát és Torda-Aranyos vármegyének azt a kivánságát, hogy a vármegye székhelyén középiskola létesüljön. De t. képviselőtársam beszédében maga ráutal azokra a nagy nehézségekre, a melyek ennek utjában állanak. Gimnáziumainknak száma határozottan nemcsak elegendő, de talán túlnagy is. Ennélfogva t. képviselőtársam maga is ugy kontemplálja ennek a kérdésnek megoldását, hogy másutt szüntettessék meg egy középiskola és az Tordán létesittessék. Ámde, méltóztassanak elhinni, semmi nem okoz nagyobb nehézséget és semmi sem jár nagyobb keserűséggel, mint egy tanintézetnek elvitele egyik helyről a másikra. Mert azon a helyen, a hová hozzák, akkora örömet nem okoz, mint a mekkora keserűséget okoz ott, a honnan elviszik. Épen azért ily áthelyezésekhez csak a legritkább esetekben lehet nyulni. Én ezzel a kérdéssel behatóan foglalkoztam és igyekeztem Torda-Aranyos vármegyének erre vonatkozó kivánságát teljesiteni; de egyelőre igazán nem helyezhetek kilátásba mást, mint azt, hogy a polgári iskoláknak a közel jövőben tervezett reformjával akarom kapcsolatba hozni ezt az ügyet és remélem, hogy lehetséges lesz ezzel kapcsolatosan ezen a bajon is segiteni, a megyének középiskolára irányuló kivánságát is teljesiteni, a nélkül, hogy gimnáziumainknak számát szaporitanók. Megvallom, hogy ettől, a mennyire csak lehet, tartózkodni szeretnék. Egyébként a kérdéssel továbbra is foglalkozni fogok és igyekezni fogok lehetőleg kielégitő megoldást találni.

Elnök: Következik a határozathozatal. Megszavazza a ház a tételt, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* Kimondom, hogy a ház a tételt megszavazza.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 469.136 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 4,296.641 K.

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közti átruházási jog megadását.

Elnök: Van valakinek észrevétele? *(Nincs!)* Ha nincs, kimondom, hogy a ház a kért átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Állami középiskolák butorbeli felszerelésének pótlására és tanszerbeli alapfelszerelésére 44.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A budapesti VI. kerületi főgimnáziumnál ujonnan nyitandó osztályok butorozására és felszerelésére 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A budapesti VII. kerületi főgimnázium uj osztályának felszerelésére 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. középiskolai tanárok részére tartandó rendkivüli tanfolyamok költségeire 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A »Szabad Lyczeum« segélyezésére 1000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Szemléltető képekre 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. A magyar fali és kézi térképek készitésének segélyezésére 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. Leánygyimnáziumi magántanfolyamok segélyezésére 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. Középiskolai tanárok és tanárjelöltek számára készitendő tudományos kézi- és segédkönyvekre 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. Budapesti középiskolák uj párhuzamos osztályának személyi és dologi kiadásaira átalánykép 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 11. rovat. Nemzetiségi tankönyvekre 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 12. rovat. Középiskolai szabályrendeletek gyüjteményének kiadására 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 13. rovat. Középiskolai művészettörténeti gyüjteményekre 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 14. rovat. Művészettörténeti rendkivüli előadások dijazására 1000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 15. rovat. Magyar-olasz és olasz-magyar szótár készitésére 3200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 16. rovat. Középiskolai ifjusági olvasmányokra 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 17. rovat. Játékdélutánok dologi kiadásaira 9000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 18. rovat. Szemléltető oktatás szükségleteire 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 19. rovat. A budapesti III. ker. gimnázium uj osztályára átalánykép 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 122.200 K.

Beruházások. 1. rovat. A fogarasi gimnázium épületére szükséges 320.000 K kölcsön utján beruházandó második részlete 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A budapesti VI. ker. állami főgimnázium részére emelendő épület költségeire szükséges 500.000 K-ból kölcsön utján beruházandó első részlet 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A budapesti VII. ker. (külső) állami főgimnázium telkére és az épitési előmunkálatok költségeire kölcsön utján beruházandó 300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 450.000 K.

Bevétel. Rendes bevételek 1,397.537 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Felekezeti, törvényhatósági és községi középiskolák segélyezése. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 14. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 8. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 9. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1,678.756 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: Felekezeti, törvényhatósági, valamint községi középiskoláknál befektetésekre 360.250 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 11.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A középiskolai internátusok, alumneumok és konviktusok segélyezése. Rendes kiadások: XX. fejezet. 15. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 10. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 28.204 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 97 550 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A budapesti VII. ker. gimnázium mellett szervezett horvát internátus fentartási költségeire 23.700 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A délvidéki földmivelők gazdasági egyesülete által fentartott szegedi konviktus segélyzésére 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Gyertyámos községe által fentartott konviktus segélyezése 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. A rózsahegyi internátus segélyzésére 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Egyéb internátusok, valamint alumneumok és konviktusok segélyzésére 1600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 163.054 K. Bevétel. Rendes bevételek 98.716 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állami felsőbb leányiskolák. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 16. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 9. czim. Beruházások: VI. fejezet. 5. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 11. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 642.259 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 414.400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 1,056.659 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: T. ház! Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Nem lévén észrevétel, a ház a kért átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A máramarosszigeti, kolozsvári és temesvári felsőbb leányiskolák és internátusok felszerelésének kiegészitésére szükséges 36.000 K. harmadik és utolsó részlete 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Állami felsőbb leányiskolák tanszerbeli felszerelésére 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A mezőturi állami felsőbb leányiskolánál a kert befásitására, játszótér létesitésére és az udvar rendezésére utolsó részlet 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A budapesti állami felsőbb leányiskola felszerelésének kiegészitésére szükséges 20.000 K. második részlete 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 28.000 K.

Beruházások. 1. rovat. A soproni állami felsőbb leányiskola épületének kibővitésére szükséges 100.000 K kölcsön utján beruházandó 2. részlete 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A temesvári állami felsőbb leányiskola uj épülete telkének rendezésére és belső felszerelésére szükséges 50.000 K kölcsön utján beruházandó 1. részlete 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A trencséni állami felsőbb leányiskola épitésére szükséges 360.000 K kölcsön utján beruházandó 1. részlete 80.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 150.000 K.

Bevétel. Rendes bevételek 412.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Vizsgálati bizottmányok. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 17. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 12. czim. Kiadás. Rendes kiadások 57.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 24.500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Népnevelési tanfelügyelőségek. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 16. czim Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 10. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 13. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 537.741 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 149.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 686.741 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közti átruházási jog megadását.

Elnök: Van valakinek észrevétele? *(Nincs!)* Ha nincs, kimondom, hogy a ház a kért átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A királyi tanfelügyelői irodák bebutorozására 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állami elemi népiskolák. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 19. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások; VI. fejezet, 6. czim. Rendes bevételek: IX. fejczet. 14. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 5,708.860 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 854.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Uj iskolák felállitására 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 6,662.860 K.

Rendkivüli kiadások. Beruházások. Uj állami iskolák épületeinek létesitésére kölcsön utján beruházandó 300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 739.357 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Községi, felekezeti és magán népiskolák segélyezése. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 20. czim. Kiadás. Rendes kiadások 3,107.500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Felső nép- és polgári iskolák. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 21. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 11. czim. Beruházások: VI. fejezet. 7. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 15 czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 2,455.918 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 222.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 2,677.918 K.

Elnök: Az előadó ur kiván szólani.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog megadását.

Elnök: Van valakinek észrevétele? *(Nincs!)* Ha nincs, kimondom, hogy a ház a kért átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A gyakorlati háztartás (főzőiskolák) intézményének segélyezésére 8000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. Állami polgári iskolák épületeinek létesitésére kölcsön utján beruházandó 500.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 129.184 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Népnevelési intézetek közös szükséglete. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 22. czim. Rendkivüli kiadások: Beruházások: VI. fejezet, 8. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1,023.684 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Beruházások. Állami elemi iskolák kisebb épitkezéseire 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Polgári tanitó- és tanitóképző. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 23. czim. Rendés bevételek: IX. fejezet, 16. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok: 233.201 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások. 259 840 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: E czimnél is kérem a t. házat, méltóztassék a személyi járandóságok és a dologi kiadások közt az átruházási jogot megadni.

Elnök: Észrevétel nem történvén, az átruházási jogot a t. ház megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 493.041 K. Bevétel. Rendes bevételek 138.300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Elemi tanitó- és tanitónőképzők. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 24 czim. Rendkivüli kiadások, Atmeneti kiadások: XI. fejezet, 12. czim. Beruházások: VI. fejezet, 9. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 17. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 916.102 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 966.150 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Ennél a czimnél is kérem a t. házat, méltóztassék a személyi járandóságok és a dologi kiadások közt az átruházási jogot megadni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem adjuk meg!)*

Elnök: Kérem azokat a t. képviselő urakat, a kik az átruházási jogot megadják, szivesked-jenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 1.882 252 K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Állami tanitó- és tanitónőképző-intézetek tanszerbeli felszerelésére 8000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Tanitóképző-intézeti kézikönyvek előállitására 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Orgonák, zongorák és harmoniumoknak ujakkal való kicserélésére 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 17.000 K. Beruházások. 1. rovat. A losonczi állami tanitóképzőintézeten levő terhek megváltására szükséges 46.000 K 2. részlete 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A budapesti II. ker. állami tanitóképzőintézetnél egy cselédlak épitésére, a betegszobák mellé klozetek berendezésére, a fizikai gyakorlóterem czélszerű átalakitására 22.520 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A székelykereszturi állami tanitóképzőintézet számára uj épület és internátus épitésére és felszerelésére kölcsön utján beruházandó 340.000 K 1. részlete 170.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A csáktornyai állami tanitóképzőintézet internátusának kibővitésére kölcsön utján beruházandó 145.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Az iglói állami tanitóképző internátus és tornaterem épitésére és felszerelésére kölcsön utján beruházandó 280.000 K 1. részlete 90.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 437.520 K. Bevétel. Rendes bevételek 233.460 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Felekezeti képezdei tanárok illetményeinek kiegészitésére. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 25. czim. Kiadás. Rendes kiadások 30.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kisdedóvónők képzése. Rendes kiadások. XXI. fejezet, 26. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 18. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 21.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások: 54.550 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: Ennél a czimnél is kérem a t. házat, méltóztassék a személyi járandóságok és a dologi kiadások közt az átruházási jogot megadni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem adjuk meg!)*

Elnök: Kérem azokat a t. képviselő urakat, a kik az átruházási jogot megadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 75.750 K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Bevétel. Rendes bevételek 8100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kisdedóvó intézetek és menedékházak. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 27. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások VI. fejezet, 10. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 19. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 815.420 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások. Beruházások. Kisdedovódák és menedékházak épületeinek helyreállitása és kisebb épitkezésekre 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 14.700 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Testi nevelés. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 28. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 37.600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Gazdasági ismétlő iskolák. Rendes kiadások. XXI. fejezet. 29. czim. Kiadás. Rendes kiadások 200.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Balatonfüredi »Erzsébet«-szeretetház. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 30. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: VI. fejezet, 11. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 20. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok: 7486 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat, Dologi kiadások 26.550 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: E czimnél is kérem a t. házat, méltóztassék a személyi járandóságok és a dologi kiadások közt az átruházási jogot megadni.

Elnök: Észrevétel nem történvén, az átruházási jogot a t. ház megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 34.036 K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Rendes kiadások. A balatonfüredi Erzsébet-szeretetház épületénél szükséges munkálatok költségeire 30.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 6875 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Üvegtechnikai intézet. Rendes kiadások: XXI. fejezet 31. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 5200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 5600 K. Iparostanulók iskolája. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 32. czim. Rendes bevételek. IX. fejezet. 21. czim. Kiadás. Rendes kiadások 267.600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állami felső kereskedelmi iskolák. Rendes kiadások: XXI. Fejezet, 33. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: VI. fejezet, 12. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 22. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 431.253 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 32.400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: E czimnél is kérem a t. házat, méltóztassék a személyi járandóságok és a dologi kiadások közt az átruházási jogot megadni.

Elnök: Észrevétel nem történvén, az átruházási jogot a t. ház megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 463.653 K. Átruházási jog a a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Rendkivüli kiadások. Beruházások. 1. rovat. A fiumei állami felső kereskedelmi iskola épületének költségeire szükséges 120.000 K kölcsön utján beruházandó 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A beszterczebányai állami és felső kereskedelmi iskola és felszerelésének költségeire szükséges 120.000 K kölcsön utján beruházandó 1. részletre 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 80.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 22.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Keleti kereskedelmi akadémia. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 34. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet, 13. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 23. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat, Személyi járandóságok 42.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 14.300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: E czimnél is kérem a t. házat, méltóztassék a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jogot megadni.

Elnök: Észrevétel nem tétetvén, az átruházási jogot a ház megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 56.300 K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások közt. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A keleti kereskedelmi akadémia könyvtárának és muzeumának gyarapitására 1000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A keleti kereskedelmi akadémia uj helyiségének felszerelésére 1000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 2000 K. Bevétel. Rendes bevételek 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kereskedelmi iskolák segélyezése. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 25. czim. Kiadás. Rendes kiadások 148.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bábaképezdék. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 36. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 14. czim. Beruházások. VI. fejezet. 13. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 24. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 80.252 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 139.800 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: Ennél a czimnél is kérem a t. házat, méltóztassék a személyi járandóságok és a dologi kiadások közt az átruházási jogot megadni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem adjuk meg!)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 220.052 K. Átruházási jog a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A bábaképezdék folytatólagos felszerelésére, internátusok létesitésére és fentartására 25.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. A Kassán létesitendő bábaképezde épitésére és belső felszerelésére szükséges 140.000 K kölcsön utján beruházandó első részlete 80.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 37.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Gyógypedagógiai intézetek. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 37. czim. Rendkivüli kiadások: Beruházások: VI. fejezet. 14. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 25. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 317.881 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 223.520 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 541.401 K. Rendkivüli kiadások. Beruházások. Hülyék állami intézete épületének biztositására és bővitésére szükséges 105.000 K 2. részlete 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 106.318 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Képzőművészet és művészi ipar. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 38. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 15. czim. Rendes bevételek: IV. fejezet. 26. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 166.520 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadás 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 2520 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Festészeti és szobrászati mesteriskolák. Rendes kiadások: XX. fejezet. 39. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 27. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 33.256 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 44.180 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes. kiadások összege 77.436 K. Bevétel. Rendes bevételek 500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Országos mintarajziskola és rajztanárképző. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 40. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 28. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rov. Személyi járandóságok 96.360 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 66.040 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem ennél a tételnél is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 162.400 K. Bevétel. Rendes bevételek 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: M. kir. női festőiskola. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 41. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 29. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 9440 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 8800 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 18.240 K. Bevétel. Rendes bevételek 1500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Iparművészeti iskola. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 42. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: VI. fejezet. 15. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 30. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 112.573 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat Dologi kiadások 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 162.573 K. Rendkivüli kiadások. Beruházások. Műhelyek épitésére szükséges 24.000 K második részlete 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Zeneművészet fejlesztése. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 43. czim. Kiadás. Rendes kiadások 24.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Országos zeneakadémia. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 44. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások XI. fejezet, 16. czim. Beruházások VI. fejezet, 16. czim. Rendes bevételek IX. fejezet, 31. czim. Kiadás. Rendes kiadások 134.739 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 37.600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 172 339 K.

Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Az országos zeneakadémia számára zenekari hangszerek vételére 1600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. Az országos zeneakadémia telkére és épületére szükséges 2,000.000 K kölcsön utján beruházandó 4. részletre 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 30.040 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Országos szinművészeti akadémia. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 45. czim. Rendes bevételek. IX. fejezet. 32. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 25.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások. 13.606 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: E tételnél is kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 38.806 K. Bevétel. Rendes bevételek 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A muzeumok és könyvtárak országos felügyelete és országos tanácsa. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 46. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 17. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 33. czim. Kiadás. Rendes kiadások 233.380 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Az orsz. felügyelet alatt levő közgyüjtemények épitkezéseinek segélyezésére 68 000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. Kassa város járuléka egy felügyelő illetményeihez 5640 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Magyar nemzeti muzeum. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 47. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 18. czim. Rendes bevételek: XI. fejezet. 34. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 232.399 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 257.612 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Gr. Teleki Sándor előadó: Itt is kérem a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nines észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 490.011 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A magyar nemzeti muzeum laboratóriumainak felszerelésére 14-ik részlet 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A magyar nemzeti muzeum ablakainak és padlójának, valamint több terme nagy butorzatának megujitására 8000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A magyar nemzeti muzeum könyvtárának butorzására és egyéb átalakitásokra 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A magyar nemzeti muzeum állattári helyiségeinek butorzására 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A magyar nemzeti muzeum ásvány- és növénytára részére beszerzendő uj szekrényekre 7000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. A magyar nemzeti muzeum néprajzi osztálya részére uj szekrényekre 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. A magyar nemzeti muzeum néprajzi osztályának könyvtárára 7. részletként 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. A régiségtár butorzására 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. A Haynald-féle szakkönyvtár hiányainak pótlására 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. A főrendiháztól átvett nagyterem és mellékhelyiségek butorzatának, fütőkészülékének átalakitására, villamos világitás és vizbevezetésére szükséges 18.000 K. költség 2. részletéül 6000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 11. rovat. A Hajnik- és Almássy-féle könyvtárak lajstromzására 1500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 12. rovat. A Hermann- és Jankó-féle könyvtár kötési költ-

ségeire szükséges 4000 K. 1. részlete 1000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics Ggörgy jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 50.500 K. Bevétel. Rendes bevételek 30.390 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Országos képtár és magyar történelmi képcsarnok. Rendes kiadások: XXI. fejezet, '48. czim. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: XI. fejezet, 19. czim. Beruházások: VI. fejezet, 17. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet 35. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 47.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 80.260 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 127.260 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Képtári felügyelők és éjjeli őrség dijazására 4320 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A magyar történelmi képcsarnok metszetgyüjteményének felszerelésére 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A magyar történelmi képcsarnok felállitása alkalmából képkeretek, kartonok és porte feuillök tömeges beszerzésére 11-ik részlet 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Állami vásárlásokra és a létesitendő szépmüvészeti muzeum anyagának gyarapitására 180.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A létesitendő szépmüvészeti muzeum plasztikai osztályának szükségleteire 3-ik részlet 125.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Zichy Mihály festményeire 2-ik részlet 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Néhai Munkácsy Mihály képeinek 100.000 koronás vételára fejében 1-sö részlet 55.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 382.320 K. Beruházások. 1. rovat. Az 1896. évi VIII. törvényczikk alapján létesitendő szépmüvészeti muzeum telkére és épületére kölcsön utján beruházandó 6. részlet 350.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. Rovat. Ugyanezen intézet fölszerelésére és bebutorzására kölcsön utján beruházandó 125.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 475.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Iparmüvészeti muzeum. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 49. czím. Rendkivüli kiadások: Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 20. czím. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Személyi járandóságok 50.480 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 64.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások között az átruházási jog megadását.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 114.680 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Az iparmüvészeti muzeum felszerelésének kiegészitésére szükséges 60.000 K. 6. és utolsó részlete 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A könyvtár kiegészitésére szükséges 20.000 korona I-sö részlete: 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 15.000 K. Műemlékek országos bizottsága. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 50. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok: 15.400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások: 14.900 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Teleki Sándor előadó: Kérem itt is a személyi járandóságok és dologi kiadások közt az átruházási jog engedélyezését.

Elnök: Ha nincs észrevétel, a ház az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege: 30.000 K. Műemlékek fentartása. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 51. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet, 36. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 80.208 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek: 10.763 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Közmüvelődési czélok támogatása. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 52. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 152.704 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ösztöndijak. Rendes kiadások: XXI. fejezet. 53. czim. Rendes bevételek: IX. fejezet. 37. czim. Kiadás. Rendes kiadások 151.736 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek: 14.640 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Egyházak segélyezése. Rendes kiadások: XXI. fejezet, 54. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XI. fejezet. 21. czim. Kiadás. Rendes kiadások 4,049.344 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Az ág. hitv. és evang. ref. hitv. egyházak alapjának gyarapitására 300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az unitárius egyház alapjának gyarapitására 15.800 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A gör. szert. katholikusok egyházi könyveinek kiadására szükséges 400.000 K. 1. részlete 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Az országos izr. iskolaalap segélyczésére 30.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 445.800 K. Nyugdijak. Rendes kiadások. VI. fejezet. 11. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1,250.300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönök. Rendes kiadások. IX. fejezet. 5. czim. Rendes bevételek. III. fejezet. 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. A tárczát terhelő kölcsönök. 1. rovat. Tőketörlesztés 1,107-008 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 2,560.189 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 3,667.197 K. Bevétel. Rendes bevételek. A tárczát terhelő kölcsönök törlesztéséhez nyujtandó hozzájárulások 14.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönökből eredő bevételek. Rendkivüli bevételek: VII. fejezet. 3. czim. Bevétel. Rendkivüli bevételek. 1. rovat. A budapesti egyetemen az általános kórtani tanszékkel kapcsolatos Pasteur-intézet felépitésére kölcsön utján beszerzendő 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A fogarasi állami főgimnázium épületére és belső felszerelésére szükséges 320.000 K-ból az 1904. évben kölcsön utján beszerzendő 2-ik részlet 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Uj állami elemi népiskolák épületeinek létesitésére kölcsön utján beszerzendő 300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Állami polgári iskolák épületeinek létesitésére kölcsön utján beszerzendő 500.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Az országos zeneakadémia telkére és épületére kölcsön utján beszerzendő 4-ik részlet 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. A szépművészeti muzeum telkére és épületére kölcsön utján beszerzendő 350.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. A törvényszéki orvostani intézet halottas házának és beszentelő kápolnájának felépitésére kölcsön utján beszerzendő 120.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. A kolozsvári uj egyetemi könyvtár czéljaira és az egyetem további fejlesztésére szükséges telek ára fejében kölcsön utján beszerzendő 240.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. A kolozsvári egyetemi vegytani intézet kibővitésére szükséges 90.000 k. kölcsön utján beszerzendő 2-ik részlet: 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. A soproni állami felsőbb leányiskola épületének kibővitésére szükségséges 100.000 K kölcsön utján beszerzendő 2-ik részlet: 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 11. rovat. A losonczi állami tanitóképző épületén lévő terhek megváltására szükséges 46.000 K kölcsön utján beszerzendő 2-ik részlete: 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 12. rovat. A fiumei állami felső kereskedelmi és polgári iskola épületének költségeire szükséges 120.000 koronából 1904. év végéig kölcsön utján beszerzendő: 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 13. rovat. A hülyék állami intézete épületének biztositására és kibővitésére kölcsön utján beszerzendő 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 14. rovat. A kisebb klinikák épületére szükséges 400.000 koronának kölcsön utján beszerzendő 1-ső részlete 200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 15. rovat. A budapesti VI. kerületi állami főgimnázium

részére emelendő épület költségeire szükséges 50.000 koronából kölcsön utján beszerzendő 1-ső részlet 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 16. rovat. A budapesti VII. kerületi külső állami főgimnázium telkére és az épitési előmunkálatok költségeire kölcsön utján beszerzendő 300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 17. rovat. A temesvári állami felsőbb leányiskola uj épülete telkének rendezésére és felső felszerelésére szükséges 50.000 koronából az 1904. év végéig kölcsön utján beszerzendő 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 18. rovat. A székelykereszturi állami tanitóképző intézet számára uj épület és internátus épitésére és felszerelésére szükséges 340.000 K 1-ső részlete kölcsön utján beszerzendő 170.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 19. rovat. A csáktornyai áll. tanitó-képző internátusának kibővitésére kölcsön utján beszerzendő 145.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 20. rovat. Az iglói állami tanitóképezdei internátus és tornaterem épitésére és felszerelésére szükséges 180.000 K kölcsön utján beszerzendő 1-ső részlete: 90.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 21. rovat. A beszterczebányai áll. felsőkereskedelmi iskola épületének költségeire szükséges 120.000 K kölcsön utján beszerzendő 1-ső részlete: 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 22. rovat. A Kassán létesitendő bábaképezde épitésére és belső felszerelésére szükséges 140.000 K kölcsön utján beszerzendő 1-ső részlete: 80.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 23. rovat. A szépművészeti muzeum felszerelésére és bebutorozására kölcsön utján beszerzendő 125.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 24. rovat. A trencséni áll. felsőbb leányiskola épitésére szükséges 360.000 K kölcsön utján beszerzendő 1-ső részlete: 80.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek összege 3.280.000 K. Az 1904. évi XIV. t.-cz. alapján eszközlendő beruházások. Rendkivüli kiadások. Beruházások: X. fejezet. 7. czim. Rendkivüli bevételek: IX. fejezet. 7. czim. Kiadás. Rendkivüli kiadások. Beruházások. 1. rovat. A miniszterium elhelyezésére szolgáló épület emelésére 1-ső részlet 500.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A budapesti kir. egyetem orvosi kara mellett létesitendő egyetemi közkórház épitésére 1-ső részlet 500.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A kolozsvári Karolina országos kórház telepén apáczalak, üdülőlak és tüdővészesek pavillonjának épitésére 1-ső részlet 200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Az orsz. szinművészeti akadémia elhelyezésére szolgáló épület megszerzésére 1,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 2,200.000 K. Bevétel. Rendkivüli bevételek. Az 1904. évi XIV. t.-cz. alapján eszközlendő beruházások költségeinek fedezése czéljából kibocsátandó kötvények értékesitéséből 2,200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendkivüli bevételek az 1904. évi XIV. t.-cz. alapján eszközlendő beruházások költségeinek fedezése ezéljából kibocsátandó kötvények értékesitéséből 2,200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

T. ház! Ezzel a vallás- és közoktatásügyi tárcza költségvetése részleteiben is le van tárgyalva. *(Élénk éljenzés a jobboldalon.)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Jakabffy Imre alelnök foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Következnek a vallás- és közoktatásügyi tárczával kapcsolatos jelentések. Kérem az előadó urat, szíveskedjék jelentését megtenni.

Szöts Pál előadó: A közoktatásügyi bizottság a vallás- és közoktatásügyi miniszter háromrendbeli jelentését vizsgálta át, a melyek az országos tanitói nyugdij- és gyámalapra és a tanitói nyugdij- és gyámalap mathematikai mérlegére vonatkoznak (Irom. 280, 543, 544, 545), és miután azokat mindeu tekintetben rendben találta, kéri általam a t. képviselőházat, méltóztassék e jelentéseket tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A jelentések tudomásul vétetnek és a főrendiházzal közöltetni fognak. Áttérünk most az igazságügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalására (Irom. 561).

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Központi igazgatás. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 563.949 K.

Elnök: Az első szó az előadó urat illeti.

Rohonyi Gyula előadó: A t. ház meg fogja nekem engedni, hogy előadói beszédemet tekintettel arra, hogy az igazságügyi tárcza minden czimét az igazságszolgáltatás és az igazságügyi adminisztrácziő egész menetét a korábbi években minden oldalról ismételten és ismételten megvilágitottam, igen rövidre szabjam előadásomat, tekintettel az idő előrehaladott voltára . . .

Molnár János: Most kezdi. *(Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Rohonyi Gyula előadó . . . és a ház megcsappant figyelmére is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az igazságügyi költségvetéseket az utóbbi években egymással összehasonlitva, azt tapasztaljuk, hogy valamennyi tárcza költségvetése közül az igazságügyi bir leginkább a stabilitás jellegével. Azt lehetne mondani, hogy már megközeliti a normálbudget természetét, de tekintettel arra, hogy államigazgatási és közgazdasági rendszerünk még végleg felépitve nines, normálbudgetről a szó tulajdonképeni értelmében nem is beszélhetünk.

Lengyel Zoltán: Nagy hiba a takarékosság az igazságügy terén! Katonai téren lehetne sokkal többet megtakaritani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Ne méltóztassék közbeszólni.

Lengyel Zoltán: Olyan unalmas volt az előző tárgyalás, hogy megköszönhetnék. *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, szivesked jék meghallgatni az előadó urat.

Rohonyi Gyula előadó: Ez a költségvetés is alig tér el a korábbi évek költségvetéseitől és igazán a normálbudget jellegével birna, ha a multban szervezett egyes állások a fizetési szükségletet némileg nem emelnék. Itt a költségvetésben különben csak arról van szó, hogy bizonyos állások átszerveztettek, tehát nem uj állások szerveztettek. Igy 12 törvényszéki birói és 40 jegyzői állásnak felállitásáról van szó a törvényszékek és járásbiróságok cziménél, de ennek fejében 47 aljegyzői állás és 10 aljárásbirói állás szünik meg. Ezért nevezhető tehát ez inkább átszervezésnek. De minden egyes alkalommal, valahányszor uj eljárási törvények lépnek életbe, az uj állások bizonyos számára és azok felállitására szükség lévén, a budgetben előáll az elkerülhetetlen emelkedés ugy a személyi, mint a dologi járandóságoknál.

Hogy áttérjek most már arra a különbségre, a mely a mostani és tavalyi budget között fennforog, konstatálnom kell, hogy emelkedés a rendes kiadásokban — csak a fontosabb tételeket veszem — a királyi törvényszékek és a járásbiróságoknál 163.717 K, a kir. ügyészségeknél 67.344 K, nyugdijaknál 133.300 korona. A rendkivüli kiadásokban egyetlen egy ezimnél és egyetlen egy tételnél van lényegesen nagyobb emelkedés és ez a királyi törvényszékek és járásbiróságok cziménél az a 100 korona, a mely az erdélyi birtokrendezési alap gyarapitására van a költségvetésbe felvéve. Ezzel szemben apadás mutatkozik az országos fegyintézeteknél 91.060 koronával, mert a fegyenezlétszám megesappant. Összegezve már most az eredményeket, a kiadások összege emelkedik 1,807.579 K-val.

Ezzel szemben a bevételek is emelkednek 1.328.361 koronával, tehát a valóságos emelkedés a kiadásokban 429.201 koronát tesz ki. Ez mindenesetre olyan összeg, a mely kellő arányban áll egyrészt az államélet fokozódó szükségleteivel, másrészt az ország pénzügyi helyzetével.

Ezzel tulajdonképpen főbb eltéréseiben megismertettem a budgetet magát. De hódolnom kell az eddigi szokásnak és némileg foglalkoznom kell igazságügyünk állapotával, egy rövid visszapillantást vetve különösen az elmult 1903. évre. *(Halljuk! Halljuk!)* A korábbi változásokat konstatálnom azért nem tartom szükségesnek, mert a miniszterium működéséről kiadott jelentés egy terjedelmes munka, a mely az 1902. év végéig mindazokat a változásokat az igazságügy menetén feltünteti és ez a könyv a képviselőtársaink között közkézen forog, miért is annak adatait ismételnem teljesen felesleges. A mi magát az igazságügyi szervezetet illeti, két nem nagyjelentőségű dolgot kell előre regisztrálnom, s ez az, hogy hét járásbiróság lett telekkönyvi hatósággal felruházva, s hogy négy uj közjegyzői állás állittatott fel. Fontosabb természetű talán, a mi szintén az igazságügyi szervezethez, annak tágabb értelmében tartozik, az ügyvédség kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ügyvédi rendtartásra nézve a miniszteriumban immár két munkálat van benyujtva. Ez a két munka revizió alatt van, s hogyha ezen két munkálatból sikerül, a mint hiszem, hogy sikerül, egy egységes, szerves egészet megalkotni, akkor hovahamarább elérjük azt az időt, hogy az ügyvédi rendtartás reformjára vonatkozó törvényjavaslat a törvényhozás elé kerül.

Ugyanolyan fontossággal bir az ügyvédi gyám- és nyugdijintézet ügye. Az igazságügyi minister ur igen helyesen abból az elvből indult ki, hogy ezt az ügyet csak törvényhozás utján lehet szabályozni, mert az ügyvédeket arra kötelezni, hogy ők ebbe az intézetbe belépjenek, hogy ők abba az intézetbe tagdijakat fizessenek be, csak törvény utján lesz lehetséges. Ennek következtében az igazságügyi miniszter megbizásából a budapesti ügyvédi kamara egy munkálatot is dolgozott ki erre nézve, a mely munkálat kiadatott a vidéki kamaráknak észrevételeik megtétele végett. Az erre a munkálatra vonatkozó észrevételek már egyrészben beérkeztek, s ha az észrevételek az ország összes kamaráitól beérkeznek, akkor ezen észrevételek figyelembe vételével végleges szövegezésében legalább az előadói tervezetet el lehet készíteni.

Köztudomásu dolog, hogy az igazságügyi miniszteriumban lázas, serény tevékenység folyik a törvényelőkészitést illetőleg.

Már most talán ismert dolgokat is kell elősorolnom, de olyképen, hogy azoknak a munkálatoknak további fejleményeit, melyek az 1903. év során történtek, a melyek talán a képviselőház tagjai előtt nem lesznek ismeretesek, is kell megemlékeznem. A polgári törvénykönyv még az 1902. évben elkészült, kiadatott szakembereknek, hatóságoknak és testületeknek észrevételeik

megtétele végett. Ez az anyag, ezek az észrevételek szorgalmasan összegyűjtetnek; van egy külön szerkesztőbizottság, a mely ezen észrevételek figyelembevételével revizió alá veszi az előadói tervezetet, s ahhoz képest fogja átdolgozni. Konstatálhatom, hogy 1902. év szeptember óta ez a revideáló bizottság 101 értekezletet tartott, tehát szintén igen elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki.

A telekkönyvi jog reformjára vonatkozólag három javaslat, illetőleg tervezet lett kidolgozva, és pedig: a telekjogról, a telekkönyvi rendtartásról és a telekkönyvek szerkesztéséről. Előleges tanulmányozás végett megküldetett ez a három javaslat a szakférfiaknak, a kik azután egy értekezleten fogják megvitatni és megállapitani ezen három javaslat szövegét.

A pénzügyminiszteriummal egyetértőleg ki lett dolgozva a bánya-törvények tervezete is és a Pénzügyi Közlönyben ennek szövege publikálva is lett. Már most ha erre nézve is az észrevételek a szakközegek, szakférfiak, valamint a hatóságok részéről beérkeznek, akkor be fog terjesztetni a képviselőháznak a végleges tervezet.

Ugyancsak ilyen stádiumban van a végrehajtási eljárásra vonatkozó törvénytervezet, a melynek beterjesztése talán még ez év folyamán meg fog történni. *(Helyeslés.)*

A mi már most a tárgyalás alatt levő javaslatokat illeti, köztudomásu dolog, hogy az általános polgári perrendtartásra vonatkozó javaslat már bizottságilag is letárgyaltatott és tavaly, julius végén, egy jelentés kapcsán be lett terjesztve.

Lengyel Zoltán: Már régóta törvényerőre kellett volna emelni!

Rohonyi Gyula előadó: Be van terjesztve az uzsoráról és a káros hitelügyletekről szóló törvény módositására és kiegészitésére vonatkozó javaslat is, továbbá be van terjesztve a kereskedelmi ügyletek átruházásáról szóló törvényjavaslat, és végül be van terjesztve a főudvarnagyi biráskodásról szóló törvényjavaslat.

Egyet előadásom során talán előbb kellett volna emlitenem, és ez a kereskedelmi törvény revíziója. Az első rész kidolgozásával a képviselőház egy tagja lett megbizva, és ez a részlet munka alatt van, hanem a szövetkezetekről szóló javaslat már ki van dolgozva, az erre vonatkozó munkálat ki is van nyomatva, s ugy tudom, hogy a háznak egyik-másik tagja már be is tekinthetett e munkálatba.

Szükséges talán, hogy még egy rövid visszapillantást vessek igazságszolgáltatásunk fejlődésére az 1903. év folyamán. *(Halljuk! Halljuk!)* És itt örömmel konstatálom, hogy nagy lendület, nagy haladás van e téren. Mert ha a beérkezett ügyeket tekintjük, — ez talán nem olyan lényeges körülmény, de mégis regisztrálni akarom, — a beérkezett ügyek száma megnövekedett a járásbiróságoknál, valamint a magyar királyi Curiánál, ellenben apadás mutatkozik a beérkezett ügyek számában a tábláknál és a királyi törvényszékeknél.

Sokkal érdekesebb és fontosabb azonban, hogy hogyan dolgoztak bíróságaink, milyenek azok a hátralékok, a melyek az 1903. év zártával a kimutatásokban szerepelnek. És itt szintén nagy haladást kell konstatálnunk, t. képviselőház, mert a Curiánál ugyan megdöbbentő nagy számmal emelkedtek a hátralékok, de a tábláknál az 1902. évi hátralék 9464-ről 7942-re csökkent, tehát a csökkenés 1522 ügy; a törvényszékeknél 33.643 ról 29.085-re csökkent a hátralék, tehát a csökkenés 4588 ügy; a járásbiróságoknál 225.141-ről 195.355-re csökkent a hátralék, tehát a csökkenés 29.486 ügy.

A mi pedig a per tartamát illeti, erre nézve is rendelkezésemre bocsáttatott egy kimutatás, a mely kimutatás szintén örvendetes dolgokat tár fel előttünk, mert a járásbiróságoknál a perek 1900-ban még 56·8% arányban fejeztettek be három hónál rövidebb idő alatt. 1901-ben ez az arány már 64·8%-ra, 1902 ben 70·8%ra, 1903-ban 75·5%-ra emelkedett. Tehát a járásbiróságoknál a perek több mint háromnegyed része három hónál rövidebb idő alatt intéztetett el. De nem akarok itt hosszasabban immorálni, de kiemelem, hogy ezen adatokból is láthatja a t. képviselőház, hogy igazságügyi kormányzatunk jó kezekben van; hogy az adminisztráczió még e kérdésekre is kiterjeszti a figyelmét és a bíróságokat ugy látja el személyzettel, a hol azt a fenforgó szükség kivánja, hogy a hátralékok lehetőleg apasztassanak. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Agyonhajszolják őket!)*

Nessi Pál: Nem a mennyiség, hanem a minőség a fő!

Rohonyi Gyula előadó: A minőség tekintetében is napról-napra szemmel láthatóbb a haladás, de ne méltóztassék azt várni, hogy 3 vagy 4 év leforgása alatt talán olymérvű haladás mutatkozzék épen a minőség tekintetében, a minő sehol a világon nem tapasztalható. Nyugodt lélekkel mondhatom közbeszóló t. képviselőtársamnak, hogy bíróságaink munkája saját tapasztalataim szerint, a ki 26 év óta vagyok a jogszolgáltatás szolgálatában, minőségileg is óriási előhaladást mutat.

Azt hiszem, hogy ha a t. igazságügyminiszter ur kellő méltatásában és figyelmében részesiti a Curiánál mutatkozó visszás állapotokat és megszünteti az ottani hátrálékokat, akkor minden tekintetben közmegnyugvásra fog intézkedni, mert fényesen induló és fényesen haladó igazságszolgáltatásunk terén ez az egyetlen sötét folt, a melyet e helyről is konstatálnom kell.

Visontai Soma: Az sem olyan sötét!

Rohonyi Gyula előadó: Ajánlom a t. képviselőháznak, hogy méltóztassék a Központi igazgatás czime alatti imént felolvasott tételt

elfogadni. *(Élénk helyeslés és éljenzések a jobboldalon és a középen.)*

Dedovics György jegyző: Bizony Ákos!

Bizony Ákos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn azon párt nevében és megbízásából, a melyhez tartozni szerencsém van, felszólalok, sietek kijelenteni, hogy habár ellenzéki álláspontomból kifolyólag és a parlamentünkben divó szokáshoz hiven a költségvetést meg nem szavazom: ezen elhatározásomnak legkisebb személyes éle sincs azon férfiuval szemben, a ki ez idő szerint az igazságügyminiszteri széket elfoglalja. *(Helyeslés.)*

Az igazságügyminiszter ur nagy tudását, kiváló szakismeretét, pártatlan és humánus eljárását, nagy munkakedvét és munkaerejét teljes készséggel elismerem. És ha ennek daczára vele szemben mégis ellenzéki álláspontra kell helyezkednem, ennek oka nem annyira igazságügyi, mint inkább általános politikai szempontokban gyökerezik.

A t. igazságügyminiszter ur, a ki a békülékeny természetü és a nemzeti aspirácziók iránt érzékkel biró Széll-kormánynak egyik kiváló tagja volt, megtartotta tárczáját a jelenlegi miniszterelnök ur alatt is, a ki elődjének tökéletes ellentéte; a ki kormányralépte előtt folytonosan és mindig az erős, mondhatnám az erőszakos rendszabályok tanácsolója volt, *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* kormányralépte óta pedig azoknak megvalósitója. *(Ugy van! a szelsőbaloldalon.)*

Ne méltóztassék azt hinni, t. ház, hogy én talán azon nézeten vagyok, hogy csak a kiméletes eljárás jogosult a kormányszékeken. Nézetem szerint igenis szükséges az, hogy a kormány gyeplői erős kezekben legyenek, csakhogy az igen t. miniszterelnök ur a természetében rejlő energiát nem jó irányban érvényesiti. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mi szerencsétlen közviszonyaink mellett az erélyes, bátor, tettekre képes és kész kormányférfiu kielégitheti a maga ambicziójáát abban, hogy a nemzet életbevágó érdekeinek védelmében fejt ki bátor, merész, kezdeményező eljárást; de a t. miniszterelnök ur ennek épen az ellenkezőjét teszi és ő épen a nemzet legéletbevágóbb, legszentebb, legjogosabb, legtermészetesebbb aspirácziónak, a melyeket ő mérges illusióknak nevez, letörésében keresi a maga kedvét és ambicziójáát. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Sokkal jobban ismerem az igazságügyminiszter urnak egyszerű, puritán jellemét, semhogy ne tudnám, hogy ő sokkal jobban érezné magát ott, a hol a tudomány lelkes hirdetéséről van szó, mint a kormányzatnak, ha nem is sivár, de ridegebb mezején, és ha ő ennek daczára mégis megtartotta tárczáját, ha nem követte két kollégájának példáját és ha nem ment a miniszteri bársonyszékből az egyetemi katedrára: meg vagyok győződve, hogy ezt nem a hatalom szeretete miatt tette, hanem abból a vágyból, hogy azt a nagy alkotást, értem alatta a polgári perrendtartást, a közvetlen szóbeliségnek megvalósitását még ő léptesse életbe. Egyedül ez tartotta meg abban a székben, a melyben számára rózsák nem igen fognak teremni.

A mi a költségvetést illeti, ehhez igen kevés a mondanivalóm, mert, a mint az előadó ur igen helyesen megjegyezte, az igazságügyi költségvetés csaknem normális költségvetésnek mondható. Azok az eltérések, a melyek fenforognak a mult évi költségvetéssel szemben, elenyészően csekélyek. Ennek illusztrálására legyen szabad csak pár tételt röviden megemlitenem. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A rendes kiadásokra előirányoztatott 36,392.877 K. Mindössze csekély 145.785 K-ával haladja tehát meg az 1903-ik évben engedélyezett összeget, a mely akkor 36,247.388 K volt. Ez az eltérés kellőképen indokolva van azáltal, hogy a birói személyzet egyes tagjai, pusztán csak a szolgálati idő folytán, magasabb fizetési osztályba jutottak és ezáltal illetményeik szükségképen növekedtek. A nyugdijaknál van némi csekély, vagyis 133.300 korona emelkedés, a mely szintén nagyon természetes dolog; mert a mint szaporodtak a nyugdijazottak, ahhoz képest a nyugdijnak is több-kevesebb összeggel szaporodnia kellett. Meg vagyok róla győződve, hogy majd ha az uj fizetésfelemelés a maga eredményeit fogja érvényesiteni, akkor ez az emelkedés lényegesen nagyobb lesz. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A rendkivüli kiadásoknál és beruházásoknál mutatkozó emelkedés már valamivel jelentékenyebb. Ennek az az oka, hogy például a beruházási kölcsönből egynehány igazságügyi épület lesz felemelendő, a melyek életszükségesek voltak és igy ez a tétel sem kifogásolható.

Az összes igazságügyi költségelőirányzat kitesz a folyó évben 94,562.122 koronát, a mely az 1903-iki szükségletet 1,807.579 koronával mulja fölül. Igaz, hogy ez a negyvennégy millió ötszáz és néhány ezer korona egy ilyen tőkeszegény országnak, mint a minő a mienk, a melynek jövedelme túlnyomó részben a földmivelésre van alapitva, a mi ismét az időjárás szeszélyétől függ, magasnak látszik. Okvetlenül magas összeg is ez, azonban én azt tartom, hogy a jó igazságszolgáltatás egyik legfontosabb tényezője az államnak. Hogyha ezt talán nagyobb összeggel lehetne elérni, még azt sem lehetne sajnálni, ha azután ezzel megvalósittatnék az a czél, hogy az igazságszolgáltatás példás, tudniillik elég gyors és elég alapos legyen.

Nessi Pál: Alapos és olcsó legyen, ez a fő! *(Helyeslés balfelől.)*

Bizony Ákos: T. ház! Ha az igazságügyminiszteriumnál alkalmazott egyének számát tekintjük, első pillanatra feltünik az a jelenség, hogy nálunk túlságos nagy a birói létszám. Nevezetesen az igazságügyi állapotokról szóló kormánykimutatás szerint, — a mely, megenge-

dem, hogy némi kis változást szenvedett a mult évben, a mely azonban nekem nem áll rendelkezésemre, minélfogva én csak az 1902-iki kimutatást vehetem alapul, de azt hiszem, ez lényeges változást nem igen tesz — volt 7469 egyén az igazságszolgáltatás szolgálatában és ezek közül biró volt 2689. Ha most meggondoljuk azt, hogy Angliában, a mely sokkal népesebb, sokkal gazdagabb ország, a melyben sokkal nagyobb a forgalom, s a forgalomból kifejlőleg valószinűleg sok az eldöntés alá kerülő vitás jogi ügy is, összesen 29 főbiró és mintegy 150 grófsági biró van és igy 170 és egynéhány ember elvégzi, kivéve az apróbb békebirósági teendőket, Anglia összes vitás jogi ügyeit: akkor valósággal megáll az eszem, miért szükséges nekünk erre a czélra 2689 biró.

Meg vagyok győződve, hogy nem Magyarországon, hanem Európa egyetlenegy államában sem lehet 2500 olyan embert találni, a ki elegendő képzettséggel és talentummal bir arra, hogy a rendkivül fontos birói állást méltóan betölteni képes legyen. Hogy épen nekünk, ilyen szegény országnak, kell ilyen rengeteg birói személyzetet alkalmazni, azt én részemről helyeselni sohasem tudtam és ma sem tudom. Nem a birák számában, hanem a birák minőségében van a garanczia. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én pl. mindég rendkivül nagy anomáliának tartottam azt, hogy nálunk albirák vannak, még pedig igen nagy számmal. Már maga a név olyan, a mely valósággal lealacsonyitja a birói hivatást. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De neveztessék akármiféle czimen, már az maga, hogy egy kezdő fiatal embert, a kinek háta megett mindössze egy pár évi praxis van, a melyet nem itélethozatal, hanem alárendelt jegyzőkönyvi dolgokkal, blanketták kitöltésével töltött el, kvalifikáljon arra, hogy az enyém-tied, vagy pedig az élet és halál felett itéletet mondhasson: ez nézetem szerint egyáltalában nem helyes. A birói álláshoz nemcsak kiváló jogismeretek, hanem azonkivül érett ész, tapasztalatok, élet- és emberismeret szükségesek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezeket 1—2 esztendei felületes praxis által elsajátitani teljesen lehetetlen. Angliában, a melynek birái leghiresebbek, a kiknek itéletét mindig a legnagyobb megnyugvással szokták fogadni az illető felek, nem lehet biró az, a ki legalább 10 esztendei ügyvédi gyakorlatot nem folytatott.

Az igazságügyi miniszteriumnak működésére vonatkozó észrevételeimet két csoportba osztom. Elsősorban szólni fogok meglehetős rövidséggel a jogelőkészitési munkálatokról, azután a törvény végrehajtásáról. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem akarok hosszasabban szólni, de nem azért, a mit itt e házban már többször hallottam hangoztatni, hogy a nyár derekán vagyunk, a ház türelmetlen. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez mellékes!)* Mert őszintén kijelentem, hogy ez engem nem tartóztatna vissza attól, hogy hosszasabban is beszéljek, ha ezt szükségesnek tartanám. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert a kinek nincs annyi türelme, hogy a különben elég gyorsan folyó vitát meghallgassa, tessék a teremből kimenni.

Nessi Pál: Mondjon le!

Bizony Ákos: De hogy e miatt bárki is, a kinek mondanivalója van, azt elhallgassa, azt csakugyan nem lehet kivánni.

Sebess Dénes: Nem fér össze a törvényhozás méltóságával! Miért tüzték ki nyárra a költségvetést?

Bizony Ákos: Az előadó ur már felsorolta azokat a jogi alkotásokat, a melyek ez idő szerint részint már készen, részint pedig készülőfélben vannak, minthogy azonban nekem majd mindegyikre lesz több-kevesebb megjegyeznivalóm, talán méltóztatik megengedni, hogy ezeket ujra is felsoroljam. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Első sorban röviden érinteni akarom az ügyvédi rendtartást és ezzel kapcsolatban az ügyvédi gyám- és nyugdij-intézet tervezetét. A mi az ügyvédi rendtartást illeti, én is tudomással birok arról, a mit az előadó ur emlitett, hogy két munkálat is készül és ezek jelenleg revizió alatt vannak. A munkálatokat tüzetesebben nem ismerem, épen ezért érdemlegesen velük nem is foglalkozom, de meg vagyok győződve arról, hogy ha azok a jelenlegi ügyvédi rendtartástól lényegesen el nem térnek, akkor azok ép úgy nem fognak megfelelni hivatásuknak, mint nem felel meg a mostani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már pedig azok, a kik figyelemmel kisérték az utóbbi évek eseményeit ezen a téren, meg vannak győződve arról, hogy ha egy uj megfelelő ügyvédi rendtartás mihamarabb nem alkottatik meg, akkor az ügyvédi kamarák, a melyek pedig igen fontos tényezői igazságszolgáltatásunknak, ugy anyagilag, mint erkölcsileg züllésnek fognak indulni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi a nyugdij- és gyámintézet tervezetét illeti, a melyet az igazságügyminiszter ur minden ügyvédi kamarának megküldött, nem habozom kijelenteni, hogy én ezzel elvi ellentétben állok. Az én nézetem szerint a magyar ügyvédi kar mindig kiegészitő integráns részét képezte és akarta, hogy képezze a polgári társadalomnak és nem akarta attól magát sohasem mereven elkülöniteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már pedig a nyugdij első lépés volna arra nézve, hogy az ügyvédségből is hivatalos testület teremtessék. Az ügyvédség ars libera; természete kivánja, hogy nyugdijképes hivatalnak tekintessék, de ettől eltekintve, teljes lehetetlenségnek tartom azt, hogy állami hozzájárulás nélkül életképes ügyvédi nyugdijintézetet állithasson. Hiszen a sokkal számosabb tanitói kar sem képes rá, az is csak állami támogatás mellett volt képes hozzájutni életképes nyugdijintézethez. De itt vannak az államvasuti alkal-

mazottak, a kik még nagyobb számmal vannak és évek óta állami segélyre szorultak, különben nyugdijintézetük nem lett volna képes megfelelni kötelezettségeinek. Már most hogy az ügyvédek legyenek képesek állami támogatás nélkül állitani életképes nyugdijintézetet, az nézetem szerint képtelenség, már pedig részemről legalább, mint igénytelen tagja az ügyvédi karnak, nem kérném, de vissza is utasitanám, hogy nekünk az állam, a kormány adjon segitséget arra, hogy nyugdijintézetet létesithessünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hogy az a nyugdijintézet, a melynek tervezetét a budapesti ügyvédi kamara kezdeményezésére az igazságügyminiszter ur a kamaráknak megküldötte véleményezés végett, csakugyan nem lenne életképes nyugdijintézet, arra csak egy esetet hozok fel. Ehhez a tervezethez mathematikai adatok vannak mellékelve, és azok szerint egy 50 éves ügyvéd, ha 10 évig fizeti a 60 korona évi nyugdijjárulékot, munkaképtelenség esetén kapna évenkint 156 koronát. És ezt nyugdijnak nevezik, pedig alamizsnának is kevés! Azután azt is meg kell gondolni, hogy hányadik ügyvéd jutna még ehhez is hozzá, mert hiszen ahhoz, hogy nyugdijképes legyen, teljes munkaképtelenség kell. Az ügyvéd pedig mikor teljesen munkaképtelen? Ha csak a szél meg nem üti vagy meg nem vakul, de még az utóbbi esetben is diktálhat és adjunktusa a diktálás után készitheti a periratokat.

Nessi Pál: Kiváló vak ügyvédeink vannak.

Bizony Ákos: Azt mondhatná valaki, hogy ez csak 50 éves ügyvédekre áll, nem a fiatalabbakra. Igaz, a fiatalabbakra nézve az eredmény valamivel kedvezőbb, de az is olyan, hogy mondhatom, nyugdijról komolyan beszélni egyáltalán nem lehet. De meg az 50 éves ügyvéd nem olyan ritkaság ám. Én például, a ki ez idő szerint a miskolczi ügyvédi kamarának elnöke vagyok, számitást tettem és a miskolczi ügyvédi kamara tagjainak körülbelül fele már elérte az 50 évet. Ezeket az ügyvédeket az a tervezet arra akarja kötelezni, hogy lépjenek be abba az intézetbe, a melytől semmit sem várhatnak és a sokakra nézve már most is terhes kamarai illetményeken kivül évenként még 60 korona nyugdijjárulékot is fizessenek, a mikor pedig legnagyobb részük annak soha semmiféle hasznát a világon látni nem fogja.

Hogy az ügyvédi kar a maga segélyre szoruló kartársairól, azok özvegyeiről, árváiról gondoskodni köteles, azt elismerem, de meg vagyok győződve, hogy a magyar ügyvédi kar ez elől soha nem fog elzárkózni, a mint nem zárkózott el eddig sem. De segélyt természetesen csak olyannak lehet és kell adni, a ki arra rászorult. Hogy azonban az ügyvédség filléreiből összegyült pénzt túlnyomó részben olyanok kapják, a kik előnyös vagyoni helyzetüknél fogva arra rászorulva nincsenek és épen azért annak, a kinek arra szüksége volna, olyan kevés jusson, a miből megélni nem lehet: ezt én részemről helyesnek egyáltalában nem tartom.

Nézetem szerint van ennek a tervezetnek még egy másik, veszedelmesebb oldala is, a mennyiben az teljesen a kényszerre van alapitva, mert az illető tervezők tudták, hogy ha az ügyvédek szabad tetszésére bizzák, hogy ki lép be, akkor elenyésző csekély perczent lépett volna be a nyugdijintézetbe. A ki pedig a nyugdijjárulékot nem fizeti meg, mondjuk, mert nem tudja megfizetni — hiszen, fájdalom, igen sok olyan ügyvédünk van, a kinek jövedelme alig elég arra, hogy legszükségesebb kiadásait fedezhesse — akkor az illető ügyvédi kamarák vagy kénytelenek azt az ügyvédet kitörülni a lajstromból és ezzel azt földönfutóvá tenni, vagy pedig helyette a többinek kell fizetnie. Hogy pedig akár az egyik, akár a másik eshetőség történjék meg, ez nézetem szerint sem nem igazságos, sem nem jogos, sem nem méltányos. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Épen azért nagyon kérem az igazságügyminiszter urat, hogy bármikép fognak szólni azok a kamarai jelentések, méltóztassék visszahelyezkedni régi álláspontjára. Ezelőtt még pár évvel, ugy tudom, a miniszter ur is elvi ellensége volt az ügyvédi nyugdijintézetnek. Hogy ezek a kamarai jelentések nem mindig fejezik ki a kamarák tagjainak igazi nézetét: erre vonatkozólag azt kell megjegyeznem, hogy fájdalom, a mi ügyvédi kamaráink annyira elvesztették az ügyvédi kar előtt minden tekintélyüket és kedveltségüket, hogy azok közgyülésein alig vesz részt valaki, ugy hogy a határozatképes számot, mely az elnökkel együtt mindössze 9, csak igen nehezen lehet összehozni. Meg vagyok róla győződve, hogy a legtöbb vidéki kamarának jelentése a midőn be fog érkezni, nem annyira a kamara tagjainak, a kiknek száma 100—120 között váltakozik, hanem legfeljebb 8—9 embernek a véleményét fogják visszatükrözni. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

A gyakorlati igazságügyi vizsga egységesitéséről szóló javaslatot részemről helyeslem, és pedig azért, mert nézetem szerint az ügyvédi és birói kvalifikációnak, ugy, mint a multban volt, egységesnek kell lenni a jövőben is, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és a jelenlegi állapot, hogy a birói kvalifikáczió kisebb, mint az ügyvédi, valóságos képtelenség, a melyet csodálom, hogy eddig is fent lehetett tartani. Meg kivánom azonban jegyezni azt, hogy az egységesités csak ugy lesz helyes, ha nem a kisebb, hanem a nagyobb kvalifikáczió lesz az irányadó, tehát nem a birói kell az ügyvédekre, hanem az ügyvédit a birákra kiterjeszteni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezt különben, majd ha a javaslat előttünk lesz, lesz módom tüzetesebben megvitatni.

A telekkönyvi anyagi és alaki jognak valahára való elkészitése már igazán nagyon is égető. Méltóztatik tudni azt, hogy a telekkönyvi

anyagi jog az osztrák polgári törvénykönyv idevonatkozó fejezetein, az alaki pedig az 1855-ben kibocsátott osztrák császári pátensen alapul. Már csak az a körülmény, hogy ujabb alkotmányos éránk 37-ik esztendejében még mindig osztrák törvények vannak nálunk érvényben, maga is szégyenletes dolog. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ettől eltekintve, ezen telekkönyvi rendszabályoknak ugy alaki, mint anyagi része már jórészben elavult, ugy, hogy azoknak felfrissitése és uj alapokra fektetése egy régen érzett hiány szükséges pótlása.

A kereskedelmi üzlet átruházásáról, az uzsoráról stb. szóló javaslatok a ház előtt fekszenek, azok nemsokára a pénzügyi bizottság által tárgyaltatni fognak és remélem, hogy az őszszel a ház elé kerülnek; akkor valószinűleg lesz alkalmam azokhoz hozzászólani, ezekről tehát ezidőszerint nyilatkozni nem kivánok. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ugyanezt az elvet követem a polgári perrendtartásra nézve is, a mely már átment az igazságügyi bizottság retortáján és a melynek életbeléptetését részemről melegen üdvözlöm. Most azonban tüzetesen nem foglalkozom vele, mert annak idején, a mikor a javaslat tárgyaltatni fog, lesz erre alkalmam elég. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon és a jobboldalon.)*

A végrehajtási törvény módositásáról szóló javaslatot közelebbről nem ismerem; csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy különösen azt ajánlom az igazságügyminiszter ur figyelmébe, hogy a lefoglalás alól mentes ingóságok körét lényegesen szélesbiteni sziveskedjék, *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* sőt ez némely részben az ingatlanokra is kiterjesztendő, mert bizonyos létminimum megóvása nélkül igen szomoru jövőnek fogunk elébe nézni. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

A büntetőtörvénykönyv módositásáról szóló javaslatot már nagyon szeretném a ház előtt látni, mert ez csakugyan régen érzett hiányt képez. Nem akarok a mostani büntetőtörvénykönyv számos anomáliájával foglalkozni, csak igen röviden emlitek fel egy pár példát. Itt van pl. a lopás.

A büntetőtörvénykönyv 339. §-a értelmében a bemászás mellett elkövetett lopás öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő, ellenben a mezei rendőri kihágásokról szóló 1894 : XII. t.-cz. értelmében a gyümölcs, mezei termények lopása 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntettetik. Most már tegyük fel, ha valaki bemászik a keritésen a kertbe és egy pár forint értékű gyümölcsöt lop el, akkor legfeljebb 200 koronával büntethető meg, ha azonban eltalálja vinni azt a babkarót, a melyet kihuzott, hogy a gyümölcsöt könnyebben leverhesse, cselekménye e miatt a krajczárt sem érő babkaró miatt már bemászásos lopás lesz és öt évi fegyházat kaphat.

De itt van, t. képviselőház, a csalás, a sikkasztás, a melyek csak magánvádra üldözendők. Némelykor ily esetek heteken át háboritják fel a legbotrányosabb módon a közvéleményt, de egyszerre csak azt halljuk, hogy az illető főnök visszavonja a panaszt, s a felháboritott közvélemény nem kap elégtételt. Ezen segiteni kell, mert ez aláássa a közmorált. Bátor vagyok tehát kérni az igazságügyminiszter urat, méltóztassék a novellát mielőbb a ház elé terjeszteni.

Égető szükséget képez a kereskedelmi törvény módositása is, de az ezt tárgyaló javaslat, a mint az előadó ur mondta, a kezdet kezdetén van. Pedig kereskedelmi törvényünk jó része elavult, ugy hogy valóban napról-napra türhetlenebbé válnak azok az állapotok, a melyek ennek az elavult, nem kielégitő törvénynek alkalmazásából származnak. *(Ugy van! balfelől.)*

Az általános polgári törvénykönyv tervezetével érdemlegesen természetesen szintén most nem foglalkozhatom, — bár ismerem, mert közkézen forog — de mert már csak a legfőbb elvek érintése sem férne bele egy rövid költségvetési beszéd keretébe, csak azt vagyok bátor kérni, — és erre vonatkozólag egy határozati javaslatot is be fogok nyujtani — hogy az általános polgári törvénykönyv mielőbbi elkészülését az igen tisztelt igazságügyminiszter ur lehetőleg siettetni méltóztassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Méltóztatnak tudni, hogy hazánk egyes részeiben, Erdélyben, a volt határőrvidéken, Fiumében még mindig az osztrák polgári törvénykönyv van életben, a mi nemcsak megszégyenitő, hanem nemzetiségi szempontból is igen veszedelmes. Az egységes jog igen nagy összekötő kapocs és meg vagyok győződve, hogy azoknak a partikuláris törekvéseknek, a melyek itt-ott észlelhetők, igen nagy tápláléka az, hogy bizonyos vidéken más törvények vannak érvényben. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De az osztrák polgári törvénykönyv ellen még az a kifogásom is van, hogy kozmopolita szellemű, minden nemzeti jelleget nélkülöző törvény, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mi régi magyar felfogásunkkal homlokegyenest ellenkezik. Rendelkezései még azokon a tereken is, a hol már érvényben nem volnának, azért, mert nincsen nekünk rendszeres polgári törvénykönyvünk és a biró a jogesetek megoldásánál bizonyos vezérfonálra szorul, még ott is érezteti a maga befolyását és pedig a lehető legrosszabbul.

A bünvádi perrendtartás, az 1896. évi XXXIII. t.-czikk még nem rég lépett életbe és igy arról még egészen biztos itéletet mondani bajos dolog, de egyes visszásságokra már rá lehet mutatni. Maga a perrendtartás nagyon szövevényes, hosszadalmas; különösen elhibázottnak tartom jogorvoslati rendszerét, a melynek az a következménye, hogy különösen a törvényszékek annyira túl vannak terhelve, hogy egyéb munkára alig érnek rá. Ma vádtanács, holnap

felebbezési tanács, holnapután főtárgyalás, azután meg esküdtbiróság: nem jönnek ki a folytonos ülésezésekből, ugy, hogy olyan helyeken, a hol — és igy van ez a vidéken a legtöbb helyen — külön büntető szakosztályt a birák korlátolt száma miatt felállitani nem lehet, a polgári referensek idejének jelentékeny részét is fenyitő ülések foglalják le. Ebből két baj származik: először az, hogy elvonatnak tulajdonképeni teendőiktől, másodszor pedig, nem érthet mindenki mindenhez, non omnia possumus omnes, a mint a diák mondja: hogy valaki egyforma jó fenyitő és polgári biró legyen, az manapság azt hiszem lehetetlen dolog, mert mind a két anyag oly nagy, hogy egy embernek bajos mind a kettőben egyenlő mélyen beavatva és jártasnak lennie. Erre vonatkozólag valami egyszerűsitő rendeletről kellene gondoskodnunk, mert a mostani állapot valóban tarthatatlan.

A bünvádi eljárás keretében nyilatkozni kivánok az esküdtszékekről is. Nagyon jól tudom, hogy az esküdtszék dédelgetett kedvencze a közönség egy bizonyos részének, nagyon jól tudom, hogy ehhez a kérdéshez hozzászólni koczkáztatott dolog, mert az ember kiteszi magát mindenféle birálatoknak, sőt gyanusitásoknak is. De ez engem nem tart vissza attól, hogy a magam meggyőződését megmondjam. Az én nézetem szerint az esküdtszék mint igazszolgáltatási intézmény, Angliát és az angol gyarmatokat kivéve, sehol sem vált be. Nem vált be nálunk sem. A legtöbb államban nem is igazszolgáltatási, hanem politikai okok vezettek arra, hogy az esküdtszéki intézményt behozzák. Erre azonban a föld kerekségén sehol sincsen oly kevés szükség, mint Magyarországon.

Visontai Soma: Mindenütt bevált! *(Zaj a baloldalon.)*

Bizony Ákos: A legtöbb európai államban életképes önkormányzat nincsen. Nagyon természetes tehát, hogy az emberek szükségét érzik annak, hogy a magánegyének résztvehessenek a köztevékenységben, hogy bizonyos hivatalos funkcziókat is tölthessenek be és erre a külföld legtöbb államában nem igen ajánlkozott más mód, mint az esküdtszéki intézmény. De nálunk, a hol kifejlett községi, törvényhatósági önkormányzat van, igaz, hogy a törvényhatóságok igen sok és talán legértékesebb jogát apránként már lemetszették, de még mindig elég módot nyujtanak arra, hogy magánegyének közügyekkel hivatásszerűleg foglalkozhassanak. Tehát ebből a czélból nálunk az esküdtszékre szükség nincsen. Igenis azt elismerem, hogy politikai bűntényeknél és sajtóvétségeknél garancziális jelentősége van, tehát politikai szempontból fentartandó, de én mint igazságügyi intézményt, részemről helyesnek nem tartom.

Sebess Dénes: Inkább megbizunk a szakbiróságban!

Nessi Pál: Én nem!

Bizony Ákos: Hogy álláspontomat némileg támogassam, — mert érzem a helyzet nehézségét — legyen szabad visszamennem azokra az indokolásokra, a melyekkel nálunk az esküdtszéki intézményt behozták.

A javaslat miniszteri indokolása az esküdtszék behozatalának szükségét a közönséges büncselekményekre — mert hiszen sajtóvétségekre azelőtt is fennállott, mint illetékes biróság —, következőkép fejti ki *(olvassa)*: »A társadalmi bajok folytonos szemlélése elfásulttá teszi a kedélyt, a folytonos gyakorlat petrifikál, szokást szül; a szüntelen gyakorlat abstrakczióra vezeti a hivatásos birót, a ki a vádlottban legtöbbnyire bűnöst lát és a ki a megszokás miatt gyorsan határoz, bonyolódott tényállásnál is könnyedén jár el, rögtön itél, e miatt nem ritkán hibáz és gyakran meritve külföldi jogforrásokból, jogérzete kozmopolitikussá teszi. Ha ellenben a törvényt a nép alkotja, nincsen rá ok, hogy ugyanazt a népet az ekként alkotott törvények alkalmazásából kizárjuk«.

Ezt mondja az igazságügyi miniszter indokolása. Hát azt mondja a diák: »qui nimium probat, nihil probat«; ez az indokolás is nagyon sokat akar bizonyitani és ezért semmit sem bizonyit. Mert ha ez igaz volna, akkor minden hivatásos fenyitő biróságot meg kellene szüntetni; hiszen ha ilyen rossz a hivatásos biró, akkor erre nem lehet egyáltalában fenyitő ügyek elintézését bizni. És hogy miképen viszonylik az esküdtbiróság által elintézett ügyek száma a más módon elintézett fenyitő ügyek számához, erre vonatkozólag egy kis statisztikát fogok felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Az 1902. évről fogok szólani, mert ujabb adatok nem állanak rendelkezésemre. 1902-ben tartatott büntetőügyben tárgyalás a járásbiróságoknál 328.686, a törvényszékeknél — nem esküdtbiróságnál — 8843, esküdtbiróságnál 1454, tehát a büntető ügyeknek csak 4 százaléka lett esküdtbiróság által tárgyalva és elitélve, és ha csak a törvényszéki, tehát a sulyosabb bünteny eket veszszük, akkor is az ügyeknek mindössze csak 14 százaléka. Tehát, ha a miniszteri indokolás áll, akkor a büntető ügyek nagy tömege ezen teljesen alkalmatlan biróság által biráltatott el.

Az igazságügyi bizottság már egy kissé óvatosabb volt a maga indokolásában és nem ment olyan messze, mint az akkori igazságügyminiszter ur. Az igazságügyi bizottság indokolása, mely az esküdtszéki intézményt a közönséges bűncselekményekre behozatni javasolja, négy pontban csoportositható. Első indokként szembeállitja az igazságügyi bizottság az esküdtszéki eljárást a régi nyomozó eljárással és a régi irásbeli eljárással. Ez egyáltalában nem jogosult álláspont, mert hiszen sem a nyomozó, sem az irásbeli eljárást ez idő szerint már senki sem pártolja, hanem vádelv, a közvetlen szóbeliség és nyilvánosság elve, ugyszintén a bizonyitékok

szabad mérlegelése is már a rendes bíróságok előtti tárgyalásokra nézve is elfogadott elv, tehát e réven az esküdtbíróságok mellett érvelni egyáltalában nem lehet. Erre vonatkozólag nem tartom egészen feleslegesnek megjegyezni, hogy még a jogászoknak meglehetős széles körében is el van terjeeve az a nézet, hogy a rendes biró azért nem járhat el olyan helyesen, igazságosan és méltányosan, mert őt a törvény szabályai kötik, mig az esküdtszék szabadon követheti meggyőződését. De bocsánatot kérek, ez merőben téves nézet.

Visontai Soma: Az összes politikai perekben az esküdteknek köszönhetjük a felmentéseket!

Bizony Ákos: Nincs oly törvény, a mely a hivatásos rendes birót arra kötelezné, hogy marasztalja el a vádlottat akkor, ha az az ő nézete szerint ártatlan, mert a bizonyitékokat szabadon mérlegelheti a biró és ha valakit ártatlannak tart, nemcsak joga, de egyenes kötelessége is azt megállapitani. Viszont az esküdtszéket egyáltalában nem jogositja fel a törvény arra, hogy törvény ellenére határozzon, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hogy kegyelmi jogot gyakoroljon. Méltóztassék elolvasni, hogy mire esküszik meg az esküdt akkor, a midőn birói funkcziót gyakorol. Megesküszik arra, hogy az előtte tárgyalt ügyben igazságosan és a törvény értelmében fog határozni. És az angol biró, akkor, a midőn az esküdteket elbocsátja, sohasem mulasztja el őket arra figyelmeztetni, hogy nekik nem szabad ám akármiféle szempontok által vezéreltetniök magukat, hanem a törvény köti őket, sőt Angliában köti a bizonyitékok mérlegelése is. Ott még a szabad mérlegelés sincs annyira behozva, mint nálunk, hanem az angol biró azt is megmagyarázza, hogy a törvény értelmében mit és mi által kell az esküdteknek bebizonyitottaknak tekinteniök.

Visontai Soma: Szóval szüntessük meg az esküdtszék intézményét.

Bizony Ákos: Az igazságügyi bizottság második érve az, hogy a birói hatalmat meg kell osztani a korona és az állampolgárok között. Ez igen helyes elv, de ha ezt komolyan akarjuk érvényesiteni, ennek nem az a módja, hogy az esküdtszéki intézményt behozzuk; hiszen ennek nálunk már sokkal, de igen sokkal helyesebb módja volt, akkor t. i., a midőn az alsó bíróságokat a közönség szabadon választotta, s a midőn az alsó fokon választott, a felsőbb fokon pedig kinevezett biró biráskodott. És különösen 1848 előtt, a midőn még megvolt a táblabirói intézmény, még a bár nem hivatásos, de jogtudó egyének is résztvettek a fenyitő ügyek tárgyalásában. Hogy ez ma nálunk meg nem valósitható, azt elismerem, mert — fájdalom — a régi jó táblabiráknak már a magja is kiveszett. De ha valaki komolyan meg akarja osztani a birói hatalmat a korona és a nép között, ennek nézetem szerint nincs más módja, mint az, a melyet nálunk azelőtt alkalmaztak, t. i. a választási rendszernek a bíróságok alsó fokozatainál ujból való alkalmazása. Meggyőződésem szerint az igazságügyi bizottság ezt nem akarta, tehát kételkednem kell abban, hogy az általa hangoztatott elvet komolyan veszi.

Az igazságügyi bizottság harmadik érve az, hogy a bíróság és a társadalom közt kölcsönhatást kell létesiteni, hogy a bíróság egyrészt a törvénytiszteletet terjeszsze a polgárok közt, másrészt a független szabad polgárság bizonyos frissitő erővel folyjon be a bíróságokra, mérsékelje befolyásukat, alakitsa át felfogásukat a nemzet nagy tömegének felfogásához. Ennek elvi fontosságát szintén elismerem, de azt tagadom, hogy ehhez esküdtszéki intézmény lenne szükséges. A kellő nyilvánosság ennek a feltétele, mert hogyha a birói tárgyalások a közönség szeme előtt, nyilvánosan tartatnak, a mint tartatnak nálunk, akkor ez a kölcsönhatás kétségkivül megvan, mert a hallgatóságra ép ugy kiterjed a birói körök befolyása, mint a hogy kiterjed a a velük együtt működő esküdtekre, és viszont a közvélemény befolyása, hogyha az a birói tárgyalásnak szemlélete folytán nyilatkozik meg, szintén megfelelő kölcsönhatást gyakorol a bíróságra.

A negyedik érv, a melyet az igazságügyi bizottság használ, s a mely az én nézetem szerint az egyetlen indok volt, a mely igazában az igazságügyi bizottságot vezette, csak azt bevallani nem akarta, az, hogy a törvényhozás nem tarthatja feladatának, hogy ellentálljon annak az áramlatnak, a mely több mint 55 év óta hazánkban a kiterjesztés mellett nyilvánul. Tehát az igaz indok az volt, hogy azt mondják, hogy a »közvélemény nyomása«. »55 év óta ezt kivánja a közvélemény«. Pedig, bocsánatot kérek, én meglehetősen ismerem az ország közvéleményét, de mondhatom, annak túlnyomó része ezt a kiterjesztést sohasem kivánta. *(Mozgás balfelől. Zajos ellenmondások.)*

Visontai Soma: Hosszu küzdelem eredménye ez minden országban! Nem helyes, hogy épen erről az oldalról támadják az esküdtszéki intézményt.

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Bizony Ákos: Maguk a legközvetlenebbül érdekelt egyének, az esküdtek, annyira nem rajongnak azért a hivatásért, a melyre ők képesitve vannak, hogy minden utat és módot megkisérelnek arra, hogy az esküdti működés alul magukat kiszabaditsák. *(Mozgás balfelől. Felkiáltások: Kényelemszeretet!)* A királyi ügyész és védő valóságos ostromnak vannak kitéve, csakhogy a visszavetési jogot az illető esküdtekkel szemben gyakorolják. Többször volt alkalmam esküdti minőségben szerepelni és mint az esküdtek elnöke, az ő tárgyalásukat vezetni, és mondhatom, mindig ugy éreztem magam, mint a műkedvelői előadásokon, a hol az ember valósággal

fellélegzik megnyugodva, a mikor az előadásnak vége van: Hála Isten, semmi nagyobb baj nem történt!

Én megengedem, hogy, a mint már mondtam is, politikai garanciát képez az esküdtszék és azért igen veszedelmes dolognak tartanám politikai és sajtóügyi dolgoknál az esküdtszéki intézményt megszoritani. *(Helyeslés.)* De közönséges bűntényeknél én részemről semmi szükségét nem látom annak. De különösen károsnak, veszedelmesnek tartom az emberi élet elleni bűntényeknél. Mindnyájan értesültünk már olyan itéletekről, azt hiszem, a melyek minden komolyan gondolkozó embert megdöbbentettek és erkölcsi érzületünket felháborították. Meglehet, hogy ezek gyermekbetegségek és hogy a mi esküdtszékünk később sokkal megfelelőbben fog működni, de ilyen, nem is egészen bizonyos reménységért az életbiztonságot veszélyeztetni, azt csakugyan nem tartom helyesnek.

Visontai Soma: A társadalom becsületét sok tekintetben kissé helyreállitja! Ezért lehet visszás egy pillanatig, de azért nagy a hivatása.

Bizony Ákos: Egy ember pl. a maga hibájából, vagy megengedem, másnak kapzsisága, zsarolása folytán tönkremegy és a végrehajtás alkalmával a hitelezőt, a végrehajtót, a felperes ügyvédet agyonlövi. A másik korhely, részeges férj, a kinek felesége megunja azt, hogy a munkája véres verejtékét odahordja, hogy azt a koresmába vigye; otthagyja a férjet. Ez nem tud nélküle megélni, visszahivja, és a mikor az asszony nem megy, rátör és agyonszurja. Akárhány ilyen eset van. Valaki pl. szeret, vagy legalább azt mondja, hogy szeret egy nőt, a ki nem viszonozza érzelmeit. Egyszerűen lelövi és az esküdtek a legtöbb esetben felmentik az illetőket. *(Zaj és ellenmondás a baloldalon.)*

Visontai Soma: Sok ezer szempont van; itt azt nem lehet elbirálni!

Bizony Ákos: Felmentik az illetőket vagy oly ténykörülményeket vesznek figyelembe, a melyek nem oda valók.

Elsősorban az önbiráskodás minden jogállamban kell, hogy tiltott és büntetendő cselekmény legyen. Másodszor pedig azok a körülmények, a melyeket a mi társadalmunk az ő beteges szentimentalizmusában, mert ez uralkodik a társadalmon most, valami magasabb diesfényben lát, legtöbb esetben nemtelen indokokból származnak, boszuvágyból, irigységből, féltékenységből, önzésből, legtöbbször feneketlen önzésből. Lehetővé tenni azt, hogy az illetők kikerüljék az igazságos büntetést, azt nem tartom helyes igazságügyi intézménynek.

De az a kérdés, hogyha a bajokat látjuk, miként akarjunk és miként lehet azokon segiteni?

A legradikálisabb megoldás természetesen az volna, ha az emberi élet ellen való bűntényeket kivennők az esküdtbiróság hatásköréből. Beismerem azonban, hogy ez egyáltalán nehéz volna, mert ha az esküdtbiróság közönséges bűntényekre egyáltalán létezik, akkor a legsulyosabb eseteket elvonni csakugyan furcsa volna. Másik megoldási mód lehet az, hogy az esküdtszék működését szigoruan a ténykörülményekre korlátozzuk, de ez sem igen lehetséges, mert először is a ténykörülményt a jogi kérdéstől tisztán, szorosan elválasztani a legtöbb esetben nem lehet, de még ha lehetne is, a merev puszta ténykörülmény jogi vonatkozások nélkül semmi értékkel nem bir a biróságra nézve és akkor az esküdtszéki intézmény egyszerűen felesleges.

Harmadik mód lehet talán az, hogy az esküdteknek kvalifikáeziója emeltetnék, de ez sem felelne meg, mert tudomásom szerint, bár esküdtnek igen sok egyén iratik össze, a ki nem bir ahhoz való kvalifikáczióval, midőn a törvényszék az összeirásból a főlajstromot megállapitja, ugy jár el, hogy a legképzettebb egyéneket szemeli ki. A mostaninál kvalifikáltabb esküdtszemélyzetet összeállitani, azt hiszem, nem lehet.

De mit tapasztaltunk? Azt, hogy a szolgálati lajstromból is épen a legarravalóbb elemeket, jogtudó elemeket a vád és védelem képviselői előszeretettel utasitják vissza.

A kir. ügyész urak legtöbbje abból a felfogásból indul ki, hogy ha már nem jogtudó bíróság, hát legyen igazán az, és szerinte a legjobb esküdt az, a kinek ninesenek jogi ismeretei, tehát a jogászt eo ipso visszautasitja. A védőügyvédek pedig, különösen ha tudják, hogy az ő védenezük csakugyan bünös, mert a védőügyvéd ezt legtöbb esetben tudja . . .

Visontai Soma: Az sem áll!

Bizony Ákos: . . . inkább remélik a felmentést a jogtudatlan esküdttől, a kire egy szép frázissal jobban lehet hatni, mint a képzett jogászi elmére. Tapasztaltam igen sokszor, hogy a mint összejött a 30 vagy 40 esküdt között 8—10 ügyvéd, ezeket vagy a vád vagy a védelem mindig visszautasitotta.

Visontai Soma: Plehve helyére kellene a t. szónok urat kinevezni. *(Zaj és derültség.)*

Bizony Ákos: Az én nézetem szerint egyetlenegy mód van ezen segiteni és ez az volna, ha a bünvádi perrendtartás 371. §-a akképen egészittetnék ki, hogy a biróságnak akkor is joga lenne az esküdtek határozatát más esküdtszékhez utasitani, azt felfüggeszteni, ha ugy van meggyőződve, hogy az esküdtek a vádlott felmentésénél törvénysértést követtek el.

Vertán Endre: Hát az elitélésnél nem történhetik meg?

Bizony Ákos: Az benne van a törvényben, azt nem kell beletenni. Ez volna az egyetlen mód, a mit talán alkalmazni lehetne; én részemről más remediumot nem látok.

Udvary Ferencz: Hiszen akkor Magyarországon minden embernek fiskálisnak kellene lennie!

Bizony Ákos: Az imént már volt szerencsém mondani, hogy az általános polgári törvénykönyvnek mielőbbi megalkotását felette szükségesnek tartom. De arra az esetre, ha, a mi nem lehetetlen, magának az egész polgári törvénykönyvnek elkészitése olyan akadályokba ütközik, hogy arra talán még évek hosszu során nem lehet kilátásunk, arra kérném az igen t. igazságügyminiszter urat, méltóztassék a törvény keretéből kivenni a családi jogot, az örökösödési jogot és ezt külön megalkotni, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert ebben a két intézményben nyilvánul leginkább a nemzeti sajátság, a nemzeti egyéniség, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és különösen mert ezen a téren van nálunk a legnagyobb jogi bizonytalanság. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Méltóztatnak tudni, a kik általában foglalkoznak jogi kérdésekkel, hogy az országbirói értekezlet 1861-ben bizonyos módositásokkal életbe léptette a régi magyar családjogot és örökösödési jogot. Azonban ezeknek az intézményeknek jelentékeny része már annyira ellenkezik biróságinak jogi meggyőződésével, hogy azokat egymásután hatályon kivül helyezik. Különösen egynéhány kérdés, mint pl. az özvegyi jog, az özvegyi örökösödés, a törvénytelen gyermekek örökösödése, a közszerzemény, az ági és szerzeményi vagyon közötti különbség: ezek annyira vitás és annyira bizonytalan fogalmak, hogy ez idő szerint teljes lehetetlenség megállapitani azt, vajjon egy ilyen alapon inditott pör megnyerhető-e vagy sem. Épen a jogi bizonytalanság oka annak, hogy nálunk a felebbezések száma olyan óriási, a mire talán semmi más országban példa nincsen.

A törvények végrehajtását illetőleg nagyon kevés mondani valóm van, miután a törvények végrehajtása túlnyomó részben nem az igazságügyminiszter, hanem a biróságok feladatát képezi. A biróságok munkálatának érdemleges birálatával e helyütt nem tartanám helyesnek foglalkozni. Azonban néhány rövid megjegyzést mégis kell tennem.

Nem hagyhatom megjegyzés nélkül azt a feltünő lassuságot, a mely a telekkönyvi betétek szerkesztésénél tapasztalható. 1902-ig, a hivatalos jelentés szerint, mindössze hét járásbiróság területén lett a betétszerkesztési eljárás meginditva és 1888-tól 1902 végeig összesen 88 járásbiróság területén lett ez az eljárás részint megkezdve, részint befejezve. Miután pedig nekünk van 354 telekkönyvi hatóságunk, ha ebben az arányban fogunk tovább haladni, akkor még 40 esztendő kell ahhoz, hogy telekkönyvi betéteink elkészüljenek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A miniszter ur talán abban a nézetben van, hogy ez a kérdés nem égető, mert hiszen a tagositásnál a telekkönyvek át szoktak alakittatni. Azonban a telekkönyvi átalakitás egyáltalában nem teszi feleslegessé a betétszerkesztéseket, nem pedig azért, mert ezen átalakitó urak igen sok helyen, nemhogy nem használtak volna, hanem ártottak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A kik tagositási ügyekkel foglalkoztak, azok tudják azt, hogy a tagositás alkalmával a hiteltelekkönyvek, bár voltak ellenkező tartalmu miniszteri rendeletek, teljesen figyelmen kivül hagyattak és a tagositás tisztán és kizárólag a tényleges birtoklás alapján eszközöltetett. Ennek azután az lett az eredménye, különösen a nemesi közbirtokosságoknál, hogy midőn a telekkönyveket átalakitották, abba az összetagositott birtokba annyi különböző jogczimü telekkönyvi birtoktest olvadt bele, hogy némely telekkönyvnek lett 100 tulajdonosa is, a kiket bejegyeztek egymás között határozatlan arányban, ugy hogy egy teljes jogbizonytalanság állott elő igen sok községben annyira, hogy a telekkönyvek teljesen hitelképtelenekké teszik az illetőket.

Tudom én azt, hogy a betétszerkesztésnél és átalakitásnál történtek telekkönyvi helyesbitések a tényleges birtoklás alapján is, de ezek is nagyon kis mértékben. 1902. év végével a kimutatások szerint 1500 községben készültek ezek el és miután nekünk van 12.000 községünk és egy nagy rakás olyan pusztánk, a melynek külön telekkönyve var, belátható, hogy ez is a bajon nagyon kis mértékben segitett. Tessék tehát több erőt alkalmazni a betétszerkesztéseknél, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy azok még talán belátható időn belül bevégződjenek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Arra inkább adunk, mint a czivillistára!

Bizony Ákos: Az előadó ur szives volt beszédében emliteni, hogy a hátralékok a Curiá nál ijesztő mértékben szaporodnak. Hát ezzel csakugyan valamit csinálni kell. Én csak egy adatot emlitek fel: 1902-ben elintézendő volt a Curiánál a mult évi hátralékokkal együtt 14.071 rendes per, ebből elintéztetett 9403, tehát hátralék maradt 4668, de különben is a Curiánál az ügyek sokszor egy esztendeig is elhevernek. Ezen a mizérián azonban nem a curiai birák számának szaporitásával kell segiteni, hisz ez idő szerint is 107 biró van, tehát sokkal több, mint Angliában az összes főbiróságoknál és én meg vagyok győződve, hogy Magyarországon száz olyan embert sem lehet találni, a ki a curiai biróhoz kötött feltételeknek meg tud felelni — hanem a Curia teendőit kell csökkenteni és csakis érdemleges dolgokban igénybevenni. De nézzük a Curia fenyitő forgalmát, a mely valósággal megdöbbentő. 1902-ben volt elintézendő büntetőpere 12.614, a melyből el is intéztetett 11.266, maradt hátralék 1348. Ez örvendetesnek látszik, azonban hogy intézték el ezeket? Helybenhagyólag 78-at, megváltoztatólag 34-et, megsemmisitettek 499-et, visszautasitottak 5187-et, egyéb módon, nem érdemlegesen intéztek el 5468-at, tehát összesen csak 611 érdemleges határozatot hoztak.

Nem helyeslem azt sem, hogy a kir. Curia a képviselőválasztások felett is biráskodik, a mi szerintem egyáltalában nem vált be. Sokkal megfelelőbb mód volna a Curiát ettől a nagy tehertől megkimélni, ugy hogy a képviselőház olyan módon itélkeznék a választások felett, mint most az összeférhetlenségi ügyekben. Nem is tudom összeegyeztetni a képviselőház erkölcsi tekintélyével, hogy tagjai felett épen a legkardinálisabb kérdésben más itéljen. Az sem helyes, hogy a választók összeirása utolsó fokban szintén a Curiához felebbezhető. Az ilyen aprólékos dologgal különösen, ha a választó képesség az anyagi törvényben jól meg lesz állapitva, Curiánkat terhelni csakugyan kár. Ha már biróságot akarunk minden áron, akkor a közigazgatási biróság sokkal megfelelőbb erre, mint a Curia.

Fel akarom hivni az igazságügyminiszter ur figyelmét egy körülményre, mely nézetem szerint nagy fontossággal bir és a melynek mélyenfekvő okának kell lenni. Az 1902-ik évben ugyanis büntető feljelentés érkezett a törvényszékekhez 102.891 egyén ellen; járásbiróságokhoz 368.866 egyén ellen és a közigazgatási biróságokhoz 609.200 egyén ellen, összesen 1,081.013 egyén ellen. Ez elijesztő szám. De nem ez az, a mire a figyelmet fel akarom hivni, hanem ezeknek elintézési módja. Ezen feljelentett személyek közül a törvényszékek elitéltek 22 492-tőt, tehát a feljelentettek 22%-át, a járásbiróságok elitéltek 88.129-et, tehát a feljelentettek 24%-át, mig a közigazgatási hatóságok elitéltek 442.065-öt, tehát a feljelentettek 72½%-át.

Ez nézetem szerint kettő közül egyet mindenesetre bizonyit: vagy a biróságok járnak el túlságos enyhén, vagy a közigazgatási hatóságok túlságos szigorun, mert különben meg nem fejthető az, hogy ilyen óriási különbség legyen az elitéltek száma között a biróságoknál és a közigazgatási hatóságoknál. Meg vagyok győződve, hogy az utóbbi áll, tudniillik ezek a hatóságok itélnek el nagyon könnyen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Pártoskodnak!

Bizony Ákos: És épen azért látnám igen helyénvalónak, hogyha a kihágási esetekben való illetőségük szükebb korlátok közé szoritattnék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az erdélyi részekben foganatositott tagositásokhoz az állam bizonyos segélylyel járul, illetőleg kamatmentes kölcsönöket, előlegeket ad a tagositási költségekre. S hogy erre valóban nagy szükség van, mutatja az, hogy a folyó évi költségvetésbe is erre a czélra 100 000 korona van felvéve. Bátor vagyok a miniszter ur figyelmét felhivni arra, hogy ilyen intézkedés Magyarországon is nagyon szükséges lenne, mert különösen a közbirtokosságoknál, a hol nincs egy nagybirtokos, a ki ezeket a költségeket előlegezni képes, hanem a birtokosok mindnyájan mérsékelt vagyonu emberek, a tagositások valósággal megakadtak. Azelőtt az volt a szokás, mig megvoltak a királyi kisebb haszonvételek, hogy ezeknek jövedelmét forditották tagositási költségekre, ezek azonban megszüntek, most tehát már nincs semmi közös jövedelem, kivetést pedig nem lehet előzetesen tenni, s e miatt pénz hiányában a tagositások többnyire szünetelnek.

Végül, s ezzel azután be is fejezem beszédemet, még a curiai döntvényekről akarok röviden megemlékezni. Az 1881 : LI. t.-czikk 4. §-a felhatalmazta a Curiát arra, hogy ha azt tapasztalja, hogy a curiai tanácsok ellenkező határozatokat hoznak elvi kérdésekben, akkor ezeket együttes tanácskozáson döntvényileg döntse el. Az 1890 : XXV. törvényczikk 13. §-a pedig felhatalmazta a Curiát arra, hogy ha két királyi tábla hoz ellenkező elvi határozatot, ezeket szintén a Curia döntse el. Ezeknek a döntvényeknek két hibájuk van: az egyik hiba az, hogy ezek meghozatnak egyszerű többséggel, de ha egyszer meg vannak hozva, csak kétharmad többséggel változtathatók meg. Pedig hát, hiába, tévedni emberi dolog, a curiai birák is emberek és ők is tévedhetnek, sőt merem állitani, hogy tévednek is, s egy hibásan meghozott döntvényt azután csaknem lehetetlen hatályon kivül helyezni. A másik hiba az, hogy ezek a döntvények csak a Curiára, illetőleg csak a királyi táblákra nézve kötelezők, a minek az az eredménye, hogy az alsóbb biróságok azt a curiai döntvényt, a mely nézetük szerint nem helyes, egyszerűen negligálják, nem alkalmazzák, s azután az az ügy, a mely a Curiához kerül, más elbirálásban részesül, mint az, a mely a Curiához nem felebbezhető, mert összegénél fogva az alsó biróságok által intéztetik el jogérvényesen. Az én nézetem szerint a curiai döntvényeket vagy meg kell szüntetni, vagy ki kell mondani, hogy azok az alsó biróságokat is kötelezik. De okvetlenül az volna a legjobb, ha megalkottatnék valahára az általános magyar polgári törvénykönyv és akkor aztán nem kellene a Curiát törvényhozói joggal felruházni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Épen ezért, minthogy én ezt nagyon fontosnak tartom, bátorkodom erre nézve egy határozati javaslatot benyujtani, a mely következőleg szól *(olvassa)*:

»Utasitja a képviselőház az igazságügyminisztert arra, hogy a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének felülvizsgálatát lehetőleg siettesse és oda hasson, hogy az idevágó törvényjavaslat alkotmányos tárgyalás czéljából mielőbb beterjeszthető legyen; abban az esetben pedig, ha az általános magyar polgári törvénykönyvre vonatkozó törvényjavaslat a közel jövőben előterjeszthető nem lenne, arra utasitja a képviselőház az igazságügyminisztert, hogy a családi jogra és az örökösödési jogra vonatkozó törvényjavaslatot az általános polgári törvénykönyv keretéből kiszakitva külön mielőbb ter-

jeszsze be tárgyalás végett.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Bátorkodom javaslatomat elfogadásra ajánlani. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Mint hogy az idő előrehaladt, a tanácskozást most félbeszakitjuk.

A legközelebbi ülés napirendjére nézve a következő javaslatot teszem a háznak: a ház tartsa legközelebbi ülését holnap délelőtt 10 órakor és annak napirendjére tüzze ki az igazságügyi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalását, továbbá a honvédelmi miniszteri tárcza 1904. évi költségvetését, valamint a császári és királyi közöshadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897-ik évi XXII. t.-cz. módositásáról szóló törvényjavaslatát a honvédelmi miniszternek, a mely törvényjavaslat a költségvetés során annak 11-ik cziménél lesz tárgyalandó.

Továbbá inditványozom azon jelentések napirendre tüzését, a melyek a honvédelmi tárczával kapcsolatosak, nevezetesen: a honvédelmi miniszter jelentése a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902-ik évben; a honvédelmi és belügyminiszterek együttes jelentése a honvédmenház 1902-ik évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902-ik évi működéséről; továbbá a honvédelmi miniszter jelentése az 1897: XXIII. t.-cz. értelmében a m. kir. honvédnevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903. évre, és végül a honvédelmi miniszter 1903. évi jelentése a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról.

Méltóztatnak ehhez hozzájárulni? *(Helyeslés.)* Akkor ezt határozatkép kimondom és ezzel az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 3 óra 15 perczkor.)

480. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 3-án, szerdán,

Jakabffy Imre elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A mentelmi bizottság jelentésének benyujtása Telecsky Kristóf, Serbán Miklós, Nessi Pál, b. Kaas Ivor, Abaffy Ödön, gr. Károlyi György, gr. Zichy Jenő, Vészi József, Veszelovszky Ferencz, Lengyel Zoltán, Várady Károly és gr. Khuen-Héderváry Károly mentelmi ügyei tárgyában. — Napirend előtti felszólalások. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az igazságügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása. — B. Kaas Ivor interpellácziója a belügyminiszterhez a népgyüléseknek a megyei tisztviselők által való megnehezitése tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza. — Lengyel Zoltán interpellácziója a belügyminiszterhez a torontálmegyei Szentjános község jegyzője által elkövetett törvénytelenségek tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza. — Nessi Pál interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez a vasárnapi és ünnepnapi különvonatok tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Cseh Ervin és Papp Elek miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Daróczy Aladár jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, az azok ellen felszólalókat pedig Kovács Pál jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Daróczy Aladár jegyző *(olvassa az 1904. augusztus hó 2-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Nógrád és Mosony vármegyék közönségének feliratait, a csavargás megfékezése tárgyában;

Nógrád vármegye közönségének feliratát, a kiszolgált altisztek alkalmazásáról szóló 1873: II. törvényczikk módositása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A mentelmi bizottság előadója kiván jelentést tenni.

Mayer Károly előadó: T. ház! Van szerencsém a mentelmi bizottság nevében Telecsky Kristóf, Serbán Miklós, Nessi Pál, báró Kaas Ivor, Abaffy Ödön, gróf Károlyi György, gróf Zichy Jenő, Vészi József, Veszelovszky Ferencz, Lengyel Zoltán, Várady Károly és gróf Khuen-Héderváry Károly mentelmi ügyeiben tett jelentéseit oly kérelemmel bemutatni, hogy azok kinyomatása, szétosztása és napirendre tüzése iránt intézkedni méltóztassék.

Elnök: A mentelmi bizottság jelentései ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni és annak idején napirendre fognak tüzetni.

Napirend előtti felszólalásra Olay Lajos képviselő ur kért és nyert engedélyt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: T. képviselőház! A tegnapi napon Berzeviczy Albert miniszter urnak beszéde közben közbeszóltam, a mikor ő Apponyira hivatkozott, hogy Apponyi csak elég magyar ember és ő vezette ezeket a zenei dolgokat, tehát nem lehet beszélni arról, hogy itt a magyar érdekek érvényesülést nem nyernének. Nekem a legnagyobb tiszteletem mellett Apponyiról az a véleményem, hogy ő a zenében Wagnerista és hogy ő mint Wagnerista a zenét kozmopolitikus szempontból fogja fel és igy nem illetékes arra, hogy Eötvös nemes felbuzdulásával szemben mintegy hivatkozzanak az ő személyes tekintélyére.

Én nagyon fontosnak tartottam a közbeszólást és Fenyvessy Adolf urhoz mentem, s kértem és figyelmeztettem, hogy közbeszólásomat kérem akként beletenni a naplóba, a mint mond-

tam, vagyis hogy: ebben nem magyar Apponyi, kozmopolita; magyar legyen a zenénk, Apponyi ebben német, Wagnerista. Hát hiszen elég jól van az én közbeszólásom felvéve, de nem erről van szó, hanem arról, hogy a képviselőnek joga van a maga szavait magyarázni, a maga szavait kiigazitani. Joga van a beszédét kijavitani, tehát joga van közboszólását is személyes intenczióinak megfelelőleg magyarázni, mert ő van jogositva egyénileg saját szavait magyarázni, tehát kijavitani. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Én Fenyvessy Adolf urat egész illedelmesen kértem, hogy legyen szives erre figyelemmel lenni, ő pedig nagyuri prepotencziával, mintha ő lenne a képviselő, — talán udvari tanácsosnak képzeli már magát — azt mondta: majd ugy lesz benne, a mint a képviselő ur mondta.

T. képviselőház, ez egy hallatlan dolog, hogy a képviselőháznak egy szolgálatra berendelt hivatalnoka igy beszéljen a képviselővel, a mikor ez képviselői jogát gyakorolja, a mihez feltétlen joga van. Hát én tőlem ő megkapta a méltó visszautasitást; *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* megkapta azt, a mit megérdemelt, azt gondolhatják. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbról.)* Kérem azonban a t. házat, méltóztassék intézkedni, hogy ilyen visszaélés többé meg ne történhessék. A gyorsirófőnöknek és a gyorsiró uraknak kötelességük, ha a képviselő odamegy, s figyelmezteti őket, hogy ekként és ekként irják be a közbeszólását, hogy azt ugy irják be, mert jogom van a szavaimat ugy magyarázni, a hogy én akarom. *(Felkiáltások a jobboldalon: A mint mondta, ugy kell bevenni! Ugy van benne! Zaj a szélsőbaloldalon.)* Kérem, nem mást akarok én beirni, de ha magyarázni akarom szavaimat, azt ő köteles ugy beirni, akár beszédről, akár közbeszólásról van szó; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* feltétlen joga a képviselőnek ezt követelni, neki pedig kötelessége megtenni. Kérem a t. elnök urat, méltóztassék intézkedni, hogy a gyorsirodában ugy, a mint a képviselő kivánja *(Ellenmondás jobbról.)* a saját közbeszólásának értelmét — természetesen nem megváltoztatva — magyarázni, hogy azt ugy vegyék be a naplóba.

Különben ezzel szemben neki is megvan a joga, akkor menjen a ház elnökéhez és az elnök döntsön: jogos-e vagy nem jogos az illető kifejezés kijavitása, vagy nem? De ő neki önhatalmulag nincs joga azt mondani: semmi közöm hozzá, ugy fog megjelenni, a mint a képviselő ur mondta.

Ezt kivántam csak megjegyezni és kérem az elnökséget, méltóztassék intézkedni, ha udvari tanácsos is a gyorsiroda főnöke, nekem mindegy, de itt nem udvari tanácsos, hanem a képviselők szolgálatára berendelt hivatalnok. Ezt kivántam megjegyezni.

Elnök: T. ház! A gyorsirók eskü alatt működnek, s ők ugy veszik fel az Országgyülési Értesitőbe a beszédeket, illetőleg ugy teszik jegyzéseiket, a mint a beszédeket hallják. A gyorsiróknak feljegyzései még nem véglegesek, mert erre jön még a naplóbiráló-bizottság felülbirálása; a naplóbiráló-bizottság van tehát hivatva a gyorsirók működését ellenőrizni, arra felügyelni és a korrekcziót megejteni, de nem az elnök. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A mennyiben a t. képviselő urnak kifogása van és szavait értelmezni, magyarázni kivánja, módjában áll a ház szine előtt ezt megtenni, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* s akkor a naplóban szavai a szerint fognak kiigazittatni, a mint azokat a képviselő ur megmagyarázni és értelmezni kivánja.

Azt hiszem, ez a házszabályszerű korrekt felfogás, *(Helyeslés a jobboldalon.)* s méltóztassék ebbe belenyugodni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Olay Lajos: T. ház! Szavaim értelmének megmagyarázása czimén kérek szót. A dolog nem ugy áll, a mint az elnök ur mondotta. *(Ellenmondások jobbfelől.)* Véleményem szerint minden képviselő lemehet a gyorsirodába és beszédét kijavithatja. Ez a képviselőnek feltétlen joga. Sajnos, abban már a t. elnök urnak igaza van, hogy a beszédet ilyenkor egyik-másik meg is változtatja, pedig ez nem volna szabad. *(Zaj.)* Engedelmet kérek, én tudok eseteket, a melyekben a beszédeket nemcsak megjavitják, hanem egészen átirják, még a miniszterek és a képviselőház legkiválóbb tagjai is. Tudok eseteket, hogy egész más beszédet adott ki a gyorsiroda, mint a milyet a házban az illető képviselő elmondott. Abban igaza van az elnök urnak, hogy ehhez a képviselőnek nincs joga és nem volna joga. Én nem is ezt kivánom. De a képviselőnek azt a jogát feltétlenül megkövetelem, mert ehhez minden képviselőnek feltétlen joga van, hogy beszédét javithassa. Tehát akkor, a mikor, mint fel is olvastam, az az értelme közbeszólásomnak, hogy: »Wagnerista német«, ha nem is mondtam volna, hogy Wagnerista, — de mondtam, legfeljebb a gyorsirók nem hallották — még akkor is kötelessége a gyorsiróknak azt beletenni, mert ez közbeszólásomnak megmagyarázása és világossá tétele, a mihez feltétlenül egyéni jogom van. Én csak e képviselői jogom gyakorlatát akartam itt érvényesiteni, mert, engedelmet kérek, ehhez feltétlen jogom van. Mit használ az, ha a naplóbiráló-bizottság talán felszólalásomra kijavitja a beszédemet vagy közbeszólásomat? Nekem jogom van mindjárt, nyomban olyan értelmet adni annak, a mint én akartam érteni, s a mint mondottam. Ehhez feltétlen jogom van. Ezt akartam konstatálni.

Elnök: Én a házszabályokból a képviselő urnak azt a jogát, hogy kikorrigálhassa a beszédét, nem tudom kimagyarázni. Ez lehet szokás, *(Ugy van! a baloldalon.)* de ezt a szokást innen az elnöki emelvényről nem szankczionálhatom elnöki enunciáczióval. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Méltóztassék a képviselő urnak magát ahhoz tartani, a mit az előbb házszabályszerűen kijelentettem, s akkor mindenkinek beszéde ugy

fog a naplóba kerülni, a mint azt tényleg értette és magyarázni kivánja. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Következik napirend szerint az inditvány- és interpellácziós-könyv felolvasása.

Pozsgay Miklós: A házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: Tessék!

Pozsgay Miklós: T. ház! Az ülés megkezdése előtt az elnök urnál jelentkeztem, hogy tőle napirend előtti felszólalásra kérjek engedélyt. Az elnök ur ezt a kérésemet megtagadta. *(Mozgás a baloldalon.)* Most tehát kérem a t. házat, hogy nekem ezt az engedélyt megadni méltóztassék. *(Felkiáltások jobbfelől: Milyen ügyben?)*

Elnök: Milyen ügyben?

Nessi Pál: Az elnök tartozik a ház elé terjeszteni a kérelmet!

Elnök: Engedelmet kérek, a képviselő ur nem kért engem arra, hogy kérelmét a ház elé terjeszszem, s azért nem terjesztettem a ház elé. Tehát ha a képviselő ur a házszabály szerint akar eljárni, akkor nem itt kell most felszólalnia, hanem előttem kellett volna kérni azt, hogy kérelmét a ház elé terjeszszem. Ez magában véve is házszabályellenes, a mit most a képviselő ur cselekszik.

Pozsgay Miklós: Akkor a házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: Tessék!

Pozsgay Miklós: A házszabályok 204. §-a azt mondja, hogy a miniszterek 30 napon belül tartoznak az interpellácziókra választ adni.

T. ház! Itt az a nyomtatvány, a melyben a választ váró interpellácziók ki vannak mutatva, sőt felszaporodott 40 tételig. Ugy tudjuk, és a lapok is azt a hirt közlik, hogy mihelyt a költségvetési vita be lesz fejezve, a ház megkezdi a szünidejét és a mint a lapok irják, október 9-éig nem lennének képviselőházi ülések. Ha ez csakugyan igy van, akkor erre a 40 interpellácziora nem tudom, mi sors vár, mert, a mint látjuk, még 1903 május 23-ról is vannak interpellácziók, pedig ezen interpellácziónak nagy része olyan, hogy a miniszter uraknak csak azt a csekély fáradságot kellene venniök, hogy felálljanak és azt mondják, hogy a válaszuk már tárgytalan, mert elévült és a háznak bele kellene nyugodnia. De még ezt a fáradságot sem veszik maguknak. De ez még mind hagyján.

Én ezelőtt 14 nappal sürgősen interpelláltam a pénzügyi, a kereskedelemügyi és földmivelésügyi miniszter urakat. Ezek az urak a költségvetés tárgyalása alatt részben válaszoltak interpellácziómra. Tallián földmivelésügyi miniszter ur kijelentette, hogy a nagy szárazság és takarmányhiány miatt megengedte a kincstári erdőkben a legeltetést és a lombgyüjtést a jószág részére. Ez mind nagyon szép, de ezzel a takarmányhiány nem szünt meg. Hieronymi miniszter ur pedig tudomására hozta a háznak, hogy a takarmány szállitási dijtételeit leszállitotta. Ez is nagyon szép. De arra a kérdésemre, a mely a legsürgősebb, csak nem akarnak választ adni, hogy a takarmány kivitelét miért nem tiltják meg? Itt van az a kis Románia... *(Felkiáltások a jobboldalon: Ez nem házszabály!)* Ez nem önökre, hanem az elnökre tartozik.

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, méltóztassék magát kizárólag a házszabályokhoz tartani. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula: Gajáry Géza utasitja az elnökséget?

Gabányi Miklós: Azóta elmondta volna!

Elnök: A t. képviselő ur csak a házszabályok helyes alkalmazásához szólhat. Interpellácziójának indokolása nem tartozik ide. *(Zaj.)*

Pozsgay Miklós: Jobb volna, ha a 40 interpellácziót felolvasnám?

Elnök: De nem olvashatja fel.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ne feleseljen az elnökkel!

Pozsgay Miklós: Arra vonatkozik a házszabály, hogy ezekre az interpellácziókra választ kellene adni. Ha már most én pár szóval kiemelem egyes interpellácziók fontosságát, nem követek el olyan nagy bűnt, hogy felszólalásomat türelmesen meg ne hallgathatnák, mert itten olyan nagy országos érdekről van szó, hogy egynapi mulasztás is óriási károkat okozhat az országnak. Azért kérem a miniszter urakat, hogy interpellácziómra választ adjanak, mert ha az a kis Románia képes volt a takarmánykivitelt eltiltani, nekünk, a kiknél jóval nagyobb a takarmányhiány, szintén meg kell ezt tennünk.

Azért kérdezem még egyszer ugy Tallián, mint Hieronymi miniszter urakat: akarnak-e sürgősen válaszolni interpellácziómra, valamint kérem a pénzügyminiszter urat, akar-e interpellácziómra sürgősen választ adni? Ez volt tiszteletteljes kérésem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Én csak annyit jegyzek meg, hogy a képviselő ur interpellácziója nem volt mint sürgős bejelentve.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyv felolvasása.

Dedovics György jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Dedovics György jegyző: Az interpellácziós-könyvbe a következő interpellácziók vannak bejegyezve:

dr. Barta Ferencz — Kerpenyet, Szohodol és Lehecseny községek által bérelt, mintegy 400 katasztrális hold legelőterületnek a nagyváradi róm. katholikus püspökség által tervbevett beerdősitése tárgyában a földmivelésügyi miniszterhez;

b. Kaas Ivor — a népgyüléseknek a megyei tisztviselők által való megnehezitése tárgyában a belügyminiszterhez;

dr. Lengyel Zoltán — a torontálmegyei Szentjános község jegyzője által elkövetett törvény-

telenségek tárgyában a belügyminiszterhez, és végül dr. Nessi Pál — a vasárnapi és ünnepnapi különvonatok tárgyában a kereskedelemügyi miniszterhez.

Gabányi Miklós: Kérjük magyarul is felolvasni! *(Zaj. Mozgás jobbfelől.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni ahhoz, hogy az interpellációkra fél három órakor térjen át a ház? *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nessi Pál: T. ház! Én az elnök ur propozicióját nem fogadom el. Én az interpellálók között sorrendben a negyedik vagyok és nem vagyok hajlandó félnégykor interpellálni, a mikor a sor rám kerülne. Tiszteletteljesen kérem tehát a házat, hogy mivel elég időnk van, két órakor térjünk át az interpellációkra, a menynyiben négy interpelláczió van és mindegyik interpelláczió legalább egynegyed órát vesz igénybe. Azután nem tudjuk, hogy kapunk-e mindenikre választ az illető minisztertől, s igy a válaszszal együtt még egynegyed óránál hosszabb idő is szükséges egy-egy interpellációra. Én tehát inditványozom, hogy a ház két órakor térjen át az interpellációkra.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! A rendes szokás az lévén, hogy minden interpellációra körülbelül egynegyed órát számit a ház, ha a képviselő urak ragaszkodnak kivánságukhoz, én is arra kérném az elnök urat, hogy két órakor térjünk át az interpellációkra. De mivel azt hiszem, mindnyájan óhajtjuk, hogy minél előbb megkezdje a ház nyári szünetét, nem tudom, nem méltóztatnának-e belenyugodni abba, hogy az interpellációkra csak fél háromkor térjünk át. De, mondom, ha ragaszkodnak a képviselő urak kivánságukhoz, akkor két órakor térjen át a ház az interpellációkra.

Nessi Pál: Nem ragaszkodom inditványomhoz. *(Helyeslés.)*

Elnök: E szerint a ház fél három órakor fog áttérni az interpellációkra.

Napirend szerint következik az igazságügyi tárcza 1904. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása (Irom. 561).

Szólásra következik?

Kovács Pál jegyző: Simonyi Semadam Sándor!

Simonyi Semadam Sándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Tegnap az előttem felszólalt Bizony Ákos t. képviselő ur sok dolog között olyan dolgokat érintett és olyan módon, a melyek felett egyszerű hallgatással nem lehet átsiklani. Én azt hiszem, hogy ő nem mindenben fejezte ki pártja véleményét; valószinűleg saját véleményének adott kifejezést. T. ház! Én nagyon tisztelem, hogyha valaki, bármennyire ellenkezik is az ő véleménye a közvéleménynyel, vagy akár saját pártja véleményével, bátran megmondja nézetét, véleményét, s én a magam részéről nem is helyeslem azt, hogy ilyenkor közbeszólásokkal, kellemetlenségekkel zaklatják, mert utóvégre az egyéni meggyőződés mindig megérdemli azt a tiszteletet, legyen ez a meggyőződés bármilyen, hogy, ha az kellő parlamentáris formában nyilatkozik meg, meghallgassák türelmesen és a kinek arra észrevétele van, honorálja azzal, hogy megkritizálja. Igy óhajtok én is az ő beszédével foglalkozni, főleg beszédének két pontjával, melyek közül az egyik az esküdtszékre, a másik pedig a védői hivatásra vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

T. ház! Magam nem vagyok kriminálista és igy nem pro domo beszélek, de azt hiszem, hogy a mikor t. képviselőtársam mintegy szemrehányásképen azt mondotta, hogy a védő maga rendes körülmények között tudja, hogy védencze bűnös-e vagy nem, ezzel azt az ódiumot látszott — talán ártatlanul is — a védőkre háritani, hogy ők tudva bűnös embert védenek . . .

Bizony Ákos: Kötelességük!

Simonyi Semadam Sándor: . . . de ennek daczára nem helyes dolgot végeznek.

Engedelmet kérek, én a védők tisztjét nem igy fogom fel. Az kétségtelen dolog, hogy a védő sok esetben tudhatja, vajjon bűnös-e védencze vagy nem, de vannak esetek, a mikor nem tudhatja. Erről nem szólok, mert hiszen ezt az esetet t. képviselőtársam sem érintette; de a midőn tudja a védő, hogy védencze bűnös, vagyis, hogy az elkövetett bűntény közt és ő közötte a kauzális összefüggés megvan, azon esetben sem tisztességtelen a védelem, és nemcsak kötelessége annak a védőnek, nemcsak ügyvédi kötelesség ez, hanem több ennél. Mert hiszen a védő nem nézheti azt és nem abból a szempontból indul ki, hogy »ime itt találtam egy individuumot, a ki a büntetőtörvénykönyv paragrafusai ellen vétett, és mert ezt tette, ennélfogva azt a paragrafust, ugy a mint van, föltétlenül rá kell huzni.« A védőnek kötelessége megtalálni az emberi motivumokat; kötelessége megtalálni az emberi gyengeséget; kötelessége megtalálni azon körülményeket, a melyek közt az az ember talán nem tudott másképen cselekedni, mert a legtisztességesebb, a legkorrektebb ember is hasonló körülmények között hasonlóképen cselekedett volna.

Ezek azon momentumok, a melyeket minden lelkiismeretes védőnek nemcsak kötelességénél fogva, de feltétlen ambiciója alapján is meg kell találnia és a biróság elé kell terjeszteni. Hiszen nagyon jól méltóztatnak tudni, hogy igen nagy a különbség a bűnös és bünös között. Tudjuk, hogy vannak büntények, a melyeket ha valaki bizonyos körülmények között elkövet, a közfelfogás, vagy mondjuk: nemzete jobbjainak felfogása szerint derék cselekedetet vitt véghez. Tudjuk, hogy az egyén nagylelkű felbuzdulásokban áttöri a konvenczionális szabályokat, tényleg áttöri a paragrafusok korlátait, és még mindig nem mondható rá az, hogy közönséges gazember.

Ez a körülmény az, a mely nem engedi meg, hogy pálczát törjünk az esküdtszék felett,

mert az esküdtszék nagy szabadsági intézmény s ilyen előbb jelzett esetben üdvös eredményt ad. Méltóztatik tudni, hogy Oroszországban pl. nincs esküdtszék a politikai bűntettekre, ott a nagy szigor uralkodik ugyebár, és ennek daczára mindig megtörténik . . .

Bizony Ákos: Oroszországban van esküdtszék! *(Ugy van! jobbfelől.)*

Simonyi Semadam Sándor: Tudom, hogy van, de nem a politikai bűntényekre; és mégis megtörténik ott minden, a mit a politikai bűntények terén csak el lehet képzelni, sőt annál több is. Tehát az a vasszigor, a melyet az esküdtszékek nemléte uralomhoz enged jutni, nem korlátolja és nem akaszthatja meg azon embereket, a kik hazafias felbuzdulásukban félreteszik azon törvényszakaszokat, a melyek egy nyugtalan, igazságtalan, de a törvény és a formák között mozgó hatalom visszaélései ellenében az erőszak fegyvereit a kriminális szabályok ellenére is kezébe adják. És igen nagy küzdelem folyt le azóta, t. képviselőtársam, a mióta minálunk az esküdtszéki intézmény behozatalának eszméjét először penditették meg. Nagy szabadságjogok védelmére, politikai bűntettek és sajtóvétségek részére követelték azt először és helyesen, mert ezek azon területek, a miket sohasem lehet paragrafusokba szedni és a miket sohasem lehet az u. n. polgári józan ész mértékével mérni. Mert minden hatalom magában hordja túltengésének csiráját és legyen bár az kezdetben akárminő jó és helyes, elkövetkezhetnek olyan momentumok, a melyek szükségessé teszik azon hatalommal szemben az általános, az emberi jogoknak érvényrejuttatását.

Igy vált szükségessé elsősorban a sajtó terén, később az u. n. politikai bűntények terén az esküdtszék intézménye és nem hiszem, hogy az a csekély idő, a mely óta ez az intézmény Magyarországon már gyakorlatban van, elég okot és támpontot nyujthatna bárkinek arra, hogy magát az esküdtszék intézményét mint ilyent perhorreskálja. Azt méltóztatott mondani, hogy lelőttek ügyvédeket, lelőttek egy képviselőt és felmentették a tetteseket. Én azt hiszem, hogy épen ez a garancziája és jó oldala az esküdtszéknek, hogy olyan esetben, a midőn emberi felfogás szerint mindenki azt mondja, hogy ez az ember, bár törvényt sértett a legnagyobb mértékben, mégis ez volt az ultima ratio és mást nem tehetett, mert hasonló körülmények között 1000 ember között 900 igy tett volna: akkor erre az emberre nem lehet a törvény teljes szigorát alkalmazni.

Ha a t. képviselőtársam azt mondta volna, hogy az esküdtszékek intézményét bizonyos korlátok mellett kellene csak alkalmazni és legalább azt mondta volna, hogy a politikai bűntényekre nézve meg akarja azt hagyni, egy szavam sem volna hozzá, de egészen eltörölni, én azt hiszem, hogy az lehetetlen. Lehet, hogy nem igy értette, akkor bocsánatot kérek. . . .

Bizony Ákos: Nem is igy mondtam!

Sebess Dénes: A politikai bűncselekményekre és a sajtó utján elkövetett bűncselekményekre nézve fentartandónak mondta ki.

Simonyi-Semadam Sándor: Hát akkor tökéletesen egyetértünk.

Ezek után méltóztassék megengedni, hogy áttérjek az igazságügyi budget tárgyalására. Mi évenkint tárgyaljuk a költségvetéseket és a miniszter urak több-kevesebb részletességgel és pontossággal igéreteket tesznek, hogy ezt és amazt el fogják végezni, és akkor a ház teljesen boldog és iszonyuan dicséri a minisztert urakat, hogy lám, mennyire szivükön hordják az ország sorsát, minden apró-cseprő dolgát milyen figyelemmel kisérik. Azután elmúlik az az egy év és ismét a költségvetés tárgyalásához jutunk, s akkor látjuk, hogy abból a sok szép beszédből és sok szép igéretből mily kevés vált be. Ha ez nem mindig igy volna és ha ez nem volna olyan uraknál, olyan miniszteréknél is, a kikben kétségtelen az ambiczió, kétségtelen a képesség, a tehetség és a szorgalom, akkor kénytelen volnék azt mondani, hogy tulajdonképen mit játszunk? Szemfényvesztést követünk el, ugy teszünk a nép előtt és az ország előtt, mintha mi valami komoly dolgot végeznénk, az ő érdekeit szivünkön viselnők, azonban egyszerű szép igéretekkel beérjük és soha eszünk ágába se jut számon kérni azt, hogy: »uram, a mult évben ezt megigérted, hát miért nem történt meg?«

És ez engem nagy szomorusággal tölt el, t. ház, mert én azt látom személyes tapasztalataimból is, hogy az igazságügyminiszter nem az az ember, a ki üres igéreteket szivesen tenne és nem az az ember, a ki a miniszteri poziczióját a kényelem és a hatalom kellemes élvezetében töltené el egyedül, hanem kötelességeinek sulyát ismeri, átérzi, és ennek daczára, sajnos, az eredmény, a melyet kétévi, mondjuk háromévi időközből felmutathat igazságügyi kérdésekben, igazán csekély. . . .

B. Kaas Ivor: Megfogják hátulról a két kezét!

Sebess Dénes: Kik?

Simonyi Semadam Sándor: Megcsinálta a perrendtartást, egy korszakalkotó művet . . .

B. Kaas Ivor: Neumann Ármin, meg Mandel Pál, meg mások!

Neumann Ármin: Micsoda beszéd ez? Ezt igy nem értem, tessék megmagyarázni!

Nessi Pál: Sok az utódjelölt!

Simonyi Semadam Sándor: . . . és két év elmult és mi azt a perrendtartást még mindig nem tudjuk tető alá hozni. Ez igazán szomoru dolog. Minden megy, minden jön a házban, de a perrendtartás kérdése alszik. Nagyon jól tudom én, hogy nem az igazságügyi kormány a hibás, de mégis csak szomoru dolog, hogy oly javaslatokat, melyek a nemzetnek integráns érdekeit szolgálják és a megvalósulás stádiumá-

ban vannak, a küszöbén vannak a megvalósulásnak, abszolute nem tudunk befejezni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Én arra kérném az igazságügyminiszter urat, mivel ő már a maga munkáját ebben a dologban legalább nagyrészben elvégezte, hogy legyen szives odahatni a kormánynál, hogy a lehető legelső alkalommal a perrendtartással foglalkozzék a ház. És arra kérem, hogy mivel egy pár nagyon fontos körülményre nézve, melyet az igazságügyi bizottságban előterjesztett, és a melyeket részben magáévá tett, azt az igéretet tette, hogy az életbeléptetési törvényben fogja azokat megvalósitani, ez pedig tudtommal még nincs készen: minthogy nagyon integráns érdekek fűződnek azokhoz a pontokhoz, a melyeket az időtájt az életbeléptetési törvényre nézve jelzett a miniszter ur, hogy abban szándékozik azokat megvalósitani, kérem a t. miniszter urat, legyen szives czen életbeléptetési törvény tervezetét, a mely törvény nélkül a perrendtartás megalkotása teljesen elképzelhetetlen, mielőbb elkészittetni, és legalább ugy adni rendelkezésére a nagyközönségnek és a jogászközönségnek, hogy őszi összejövetelünk alkalmával komolyan foglalkozhassunk vele.

Igy az életbeléptetési törvényben igérte megvalósitani a t. miniszter ur azt az intézményt, a melynek érdekében a mult költségvetés alkalmával felszólaltam, t. i. a birói székeknek vidéken való megtartását. Erre nézve figyelmébe ajánlom — azt hiszem, különben is tudja, — hogy Angliában tulajdonképen csak 60 biró van, nem is egészen 60, mert a létszám soha sincsen betöltve, csak 58 van, és ezek Anglia egész igazságügyét elintézik, ugy hogy a 60 biró, mint vándorbiró, birói széket tart az egyes grófságokban, az igazságot a nép közé viszi és igy olcsóbbá teszi. Bizonyos mértékben nekünk is módunkban volna ezt megtenni. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert jól tudjuk, hogy a járásbiróságok körei oly óriásiak, hogy a szegény parasztnak nagyon sok költségébe, fáradságába és időmulasztásába kerül, hogy egy ügynek harom-négy tárgyalására mindig bemenjen a járásbiróság székhelyére.

Méltóztatott megigérni és kilátásba helyezni, hogy ezzel foglalkozni fog. És ha az életbeléptetési törvényben nyernének megoldást ezek az intézkedések, kérem, kegyeskedjék ezt a dolgot nem mint egyszerű ideát felvetni és azt mondani az életbeléptetési törvényben, hogy joga van a járásbiróságnak, vagy a járásbiróság valamely birájának akkor, mikor jónak látja kiszállni, hogy bizonyos községben törvénynapokat tartson hanem méltóztassék statuálni, hogy ez kötelsssége! *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Tessék kiszállni és megkeresni az ország különféle tájai szerint azt, hogy a nép mikor a legszabadabb, mikor van legkevésbbé elfoglalva és méltóztassék azokon a vidékeken statuálni a törvénynapokat, hogy akkor köteles legyen a biró kimenni. Tudja a nép, hogy ekkor meg ekkor, mint régen volt, birói szék lesz. Igy volt Szent István napján Fehérvárott és igy volt régebben divatos a nép nagy ünnepnapjain, kivéve a télieket, mert azokat a törvény kivette, hogy megjelent az ország nádora, vagy kiküldötte és birói széket tartott és mindenki odavitte ügyét-baját elbirálásra.

Ha méltóztatik ennek az ügynek néhány szakaszt szánni az életbeléptetési törvényben, akkor az ne legyen a biró kényelmére bizva, hanem intézményszerűen legyen megállapitva az idő, a nap, hogy tudja a közönség, mikor jön a biró, a ki birói széket fog ülni, és összegyülhessen a falu népe. Ott van akkor a falu, ott vannak a tanuk, az összes bizonyitékok, s egy tárgyaláson, a helyszinén mindent el lehet intézni. Ha azonban nem méltóztatik ezt intézményszerűen megcsinálni és kidolgozni, akkor félek, hogy nem lesz üdvös eredménye. A mi vidéki rossz utaink, a rossz elszállásolási viszonyok mellett minden biró fázni fog az ilyen kirándulásoktól és ha csak elkerülheti, nem fog elmenni. Méltóztassék tehát imperative meghatározni ezt a kötelességet. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezek a dolgok nálunk régen megvoltak. Hiszen ez volt a tulajdonképeni igazságszolgáltatás fejlődése, mert az királyi jog volt és a király maga gyakorolta az ilyen ülésekben, a mikor a törvényhozás és igazságszolgáltatás egy alkalommal egy ülésen gyakoroltatott. Ezek voltak kezdetben a székesfehérvári ülések, a melyeket már Szent István kezdett, a melyek később azonban statuáltattak, átruháztatván a nádorra hasonló jog azzal, hogy köteles évenkint négyszer birói széket tartani.

Nem fárasztom a t. házat azzal, hogy Kálmán király törvényeit felolvassam. Hasonló intézkedések vannak már Szent László, továbbá V. István és Kun László alatt, a melyek direkt meghagyják, hogy ezen és ezen a napon köteles birói széket tartani a nádorispán itt és itt a főpapokkal és a kerületi ispánokkal együtt.

Angliában ez az intézmény mai napig fennáll és ez az angol igazságszolgáltatásnak egyik sajátossága. Bámulja az egész kontinens, mert mig az egész kontinensen az egyes országokban a birói létszám ezrekre megy, addig az angol biráknak száma sohasem haladja meg a hatvanat. Hogy ez a kérdés megoldható, mutatja Anglia példája és azzal szemben nem lehet azt mondani, hogy a gyorsaság, az üzleti érdek gyors lebonyolitása mást kiván, mert ime a kereskedelem tekintetében legelső ország ezt meg tudja valósitani.

A végrehajtási törvény megalkotása szempontjából, tudom, hogy az igazságügyminiszterium kebelében már egy ankét összehivatott. Annak munkálkodása azonban még nem került nyilvánosságra és igy nem szólhatok hozzá. De figyelmébe ajánlom az igazságügyminiszter urnak a sok közül azt, hogy pl. vannak birói letétek,

a melyekről nem tud senki semmit, a melyek soha és sehol nyilván nem vezettetnek. Ennek eredménye azután az, hogy akad egy pár ügyvéd és pedig nem a legjobb fajtájából, a ki összetrafikál az adóhivatalok kezelőivel, ezek kiböngészik, hogy X. Y-nak van itt egy hagyománya, ennyi száz forintja, ennek van ennyi és ilyesmi és az ügyvédek ráirnak és azt mondják: uram, én tudom, hogy neked van itt egy letéted tiz év óta, te nem tudsz róla semmit, de csak akkor mondom meg neked, ha nekem adod a felét.

Engedelmet kérek, ezt nem tartom épen a legtisztességesebb ügyvédi foglalkozásnak és azt hiszem, hogy a másik oldala sem egészen tisztességes, hogy t. i. az államkincstár olyan módon akar gazdagodni, hogy egyes emberek jogos igényeit a feledékenység homályával boritja, őket tévedésben tartja, hogy saját javára előnyöket szerezzen, saját javára elévültetvén a pénzhez való jogot. E tekintetben külföldön, különösen Angliában ugy járnak el, hogy minden évben megjelenik egy nagy lista, a melyben benne van, hogy X. Y-nak az állampénztárban ennyi és ennyi pénze hever ilyen és ilyen okból. Ezt a hivatalos lap minden évben közli, azonkivül az állampénztárnál is ki van az függesztve és abba bárki szabad betekintést nyerhet.

Nagyon egyszerű dolog volna, ha méltóztatnék gondoskodni arról, hogy az ilyen u. n. gazdátlan letétek listája évenkint nyilvánosságra kerüljön.

Egy szerzetesrenddel, a Szent Ferenczrenddel történt meg a minap, hogy provinciálisának azt irja egy vidéki ügyvéd: »Főtisztelendő ur, itt az adóhivatalban van a rend részére egy hagyomány, a melyet már 10 év óta nem vettek fel; ha nekem adják a felét, akkor majd megmondom, hogy mi a száma vagy kieszközlöm annak kifizetését.« Engedelmet kérek, először is egy rendnek nem szabad vagyonából elajándékoznia, másodszor nem is korrekt dolog, hogy ilyen módon nyuzzák meg akár a rendeket, akár az egyes embereket. Én hiába folyamodtam az adóhivatalhoz, onnan azt válaszolták nekem, hogy nagyon sajnáljuk, mi csak számot tudunk és nem tudunk nevet, ennélfogva, ha az ügyvéd ur Szent Ferenez-rend néven keresi ezt nálunk, nem tudunk felvilágositást adni, tessék a számot megirni, akkor majd megmondjuk: van-e pénz vagy nines? Ez megtörténik Magyarországon az Urnak 1904-ik esztendejében.

Darányi Ferencz: Gonosz czinizmus!

Simonyi Semadam Sándor: Ezen a réven a magas kincstár nem csekély hasznot szokott évente zsebrevágni, Azt hiszem, ez nem korrekt, nem tisztességes dolog, mert az állam polgárai utóvégre nem arra valók, hogy vagyonuk ilyen módon elharácsoltassék.

Azután méltóztassék azt is figyelemre méltatni a végrehajtási törvénynek megalkotásánál, hogy a birói letétek maguk mint ilyenek végtelen nehézkesek. De itt van a postatakarékpénztár. Méltóztassék a birói letéteket áthelyezni a postatakarékpénztárba, méltóztassék a kiutalásokat ezeknek utján eszközölni és akkor nem kell majd zaklatni azt a szegény embert, a ki Piripócson lakik, hogy bejőjjön Budapestre, vagy a megye székhelyére és vegye fel a 100 vagy néha 10 koronáját, a kit azután ismét visszaküldenek egypárszor, mert nem ismeri őt az adóhivatalnok. Közelebb kell hozni itt is a néphez az állampénztárt, a mely lehet a postatakarékpénztár és a hol posta és postatakarékpénztár van, ott ki lehet fizetni a kiutalandó és kijáró összegeket. *(Helyeslések a néppárton.)*

Az igazságügyi politika terén egy ujabb alkotás látott napvilágot a szövetkezetekre vonatkozólag, a mely már az Igazságügyi Közlönyben az igazságügyi javaslatok tárában megjelent és ennélfogva mindnyájan ismerhetjük és talán itt az ideje, hogy vele foglalkozzunk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugy tudom, hogy ezen törvénytervezet érdemes szerkesztőjét, Nagy Ferencz t. képviselőtársunkat, az az idea vezette, hogy ő a szövetkezeteket tovább fejleszsze és hogy megnyirbálja a szövetkezeteknek azon kinövéseit, a melyek már imminensek, a melyeket mindnyájan érezünk és felismertünk. Attól félek azonban, hogy a feletti buzgalmában, hogy a visszaéléseket megnyirbálja, tovább ment, mint azon törekvésében, hogy a szövetkezeteket fejleszsze. Nekem ugy tünik fel ez az egész dolog, hogy azt a régi történetet produkálja, a mely két kocsis között játszódott le, a mikor az egyik ütötte a másik zsidaját, az pedig ütötte az ő zsidaját. Igy csinálta meg ő is a dolgot. A szövetkezetek visszaéléseire szigoru paragrafusokat hozott, bár olyanokat, a melyeknek szankcziójuk nincsen, de hogy ne haragudjanak meg nagyon a t. merkantilista urak czért, kapta magát másrészről és a fogyasztási szövetkezeteket is alaposan megnyirbálta, sőt tovább ment, mint pl. az az intézkedés mutatja, hogy a szövetkezeteknek csak három hónapig szabad hitelezni.

Vajjon mi fog történni ily körülmények közt azzal, a mit a t. földmivelésügyi miniszter ur igért, t. i. a gőzekék vásárlására alakulandó szövetkezetekkel? Vajjon ezek három hónapi hitellel fognak tudni boldogulni? Szeretném én látni azt a gyárat, a mely igy létesül három hónapi hitellel, és azt a vevőt, a ki meg tudja venni azt a gőzekét, azon a szövetkezeti áron, három hónapon belüli hitellel.

Van azután egy másik csodálatos dolog ebben a törvényjavaslatban, a midőn azt mondja, — pedig ezzel is csak nagyon jót akar, — hogy a szövetkezeteknek tiltva van a határidőüzletekkel való foglalkozás.

Engedelmet kérek, az, a mit akar, az helyes, de a mit kifejez, az nem helyes, mert a legnagyobb nehézség abban van, hogy melyik határidő-üzlet reális. Ha én azt látom, hogy az

idén rossz kukoriczatermésem van és nagymennyiségű kukoriczát rendelek novemberre, deczemberre, vagy januárra, akkor is határidőüzletet kötök, de ez reális. Azt hiszem, ezt lehetetlen eltiltani. De itt vannak a gazdaszövetkezetek; azok kénytelenek állandóan és mindig határidőre eladásokat eszközölni és üzleteket kötni. Feladják nekik a szövetkezet tagjai a megbizást, azt mondják, hogy nekem nincsen takarmányom, kérek novemberre, vagy akkorra, a mikor látja, hogy elfogy a készlete, — ennyi, meg ennyi waggon takarmányt, vagy korpát. Ez is határidőüzlet, csakhogy reális. Ha törvény szerint ezt is eltiltjuk, akkor egyszerűen meg fog szünni a gazdaszövetkezeteknek minden létjogosultsága. Tudom, hogy jót akart ezzel is. El akarta tiltani ugyanis a tőzsdeüzleteket, a melyek ellen mi állandóan kikeltünk és a melyek ellen nekem is volt már szerencsém szót emelni. Az a határidőüzlet ez, a mely papirosbuzára, papiros-üzletekre és spekuláczióra van alapitva.

B. Kaas Ivor: Ez a fedezetlen határidőüzlet!

Simonyi Semadam Sándor: Ne tessék ezt a kifejezést használni, hogy fedezetlen, mert sohasem lehet tudni, hogy az üzlet fedezett lesz-e, vagy nem!

B. Kaas Ivor: Ez a terminus technikus!

Simonyi Semadam Sándor: De rossz! Az egyedüli helyes kifejezés erre a papirosbuza, a papirosügylet, mert annak alapja gyanánt nincs semmi érték és nem is lesz; de a határidőüzletnél, ha ma nincs is, később lehet. Például, ha valaki tavaszszal elad buzát, annak de facto nincs fedezete, mert az a buza még csak nőni fog, de fog nőni. Mondjuk, egy gazda, a kinek van 6000 hold földje, s abból 2000—3000 hold buzatermése van, az csak adhat el márcziusban buzát juniusra, juliusra vagy augusztusra is, ugy a mint gondolja, hogy betakaritásával, csépelésével, aratásával készen lesz. Nem lehet sem azt a kifejezést használni, hogy: »fedezetlen«, sem azt, hogy: »határidőüzlet«, hanem egyszerüen azt kell mondani, hogy papirosbuzát, papirosügyletet csinálni, szóval: üzérkedni és nyerészkedni ilyen módon nem szabad. Ha ezt eltiltja a törvény, ez nagyon helyes, de akkor adja meg Nagy Ferencz t. képviselőtársam annak az üzletnek kritériumát, a melyet nem szabad csinálni. Tessék, hogy ha ő azt a szövetkezetre nézve károsnak tartja, mert akkor káros az egész országra és mindenkire nézve, intézményszerűleg statuálni, hogy olyan ügyletet egyáltalában ne lehessen kötni.

Azután van ebben még famózusabb intézkedés is, a mely azt mondja, hogy a fogyasztási szövetkezetek csak a szövetkezeti tagoknak adhatnak el árukat. Engedelmet kérek, ez egy végtelen nehéz dolog, hiszen mi a czél? A szövetkezésnek épen a kereskedelmi törvényben meghatározott czélja az, hogy tagjainak hitelét, gazdaságát emelje, prosperáltassa. Az a tag nem fog az által veszíteni, hogy ha nem tag is vesz annál a szövetkezetnél, s ha a szövetkezet forgalma növekedik az által, hogy nem tag is vesz, a szövetkezet tagjai ezzel csak nyernek. De forditsuk meg a dolgot. Hol van az a nagy liberálizmus, a mikor a vevő szabadságát korlátozza? Ha szabad a kereskedelem, ha szabad ügyleteket kötni, ha szabad üzleteket nyitni márólholnapra bárkinek, akkor csak a vevőnek ne legyen szabad odamenni, a hova neki tetszik? *(Egy hang balfelől: Ez nem árt!)* Én nem mondom, hogy árt, én azt is tiszteletben tartom, ha azt a régi kereskedőt bizonyos védelemben óhajtják részesiteni, mert tudjuk, hogy minden uj alakulás, minden uj gazdasági átalakulás a régi exisztencziákra káros és az uj exisztencziáknak teremt uj előnyt. Ez minden átmenetnél igy van, azonban nem szabad ezért olyan intézkedéseket tenni, a melyek az uj fejlődésnek tökéletesen utját állják. Tessék kazuisztikát csinálni, méltóztassék megmondani, hogy mely esetekben nem szabad. A szövetkezeti törvényben az van, hogy árukat fogyasztási szövetkezet csak akkor adhat el nem tagoknak, ha ugyanazon helyen nincs olyan kereskedő, a ki hasonnemű árukat elad.

Udvary Ferencz: Abszurdum!

Simonyi Semadam Sándor: Mondjuk, hogy ma egy fogyasztási szövetkezet alakul, mert nincs kereskedő a községben. Ez a szövetkezet csinál egy nagy áruraktárt, s mert ott nincsen más kereskedő, természetesen mindent árusithat, mindent tart. Magától érthető, nem fog venni egy skatulya gyufát és nem fogja kilónkint vásárolni a lisztet, hanem nagyban fogja ezeket beszerezni, szóval: lesz neki ott egy nagy raktára. Holnap jön valaki, kinyit mellette egy boltot, s ugyanabban áruba bocsát csak tréfából is egy kiló lisztet. Már holnapután nekimegy annak a szövetkezetnek a törvényszék, s azt mondja: te szövetkezet, becsukod a boltodat, mert az által kárositod azt a kereskedőt.

B. Kaas Ivor: Ez a czél!

Simonyi Semadam Sándor: Ez abszurdum! Ez tökéletes képtelenség. *(Zaj a baloldalon.)*

Még lesz alkalmam részletesebben is foglalkozni ezekkel a kérdésekkel, s ezeket csak azért tartottam szükségesnek már most felvetni, mert nálunk nagyon hamar elalszik minden iránt az érdeklődés, a szövetkezetek kérdése pedig igen fontos ugy a mezőgazdaság, mint a kisember érdekeinek szempontjából, ugy hogy sohasem lehet azt eléggé felszinen és az iránta való érdeklődést ébren tartani. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Remélem és hiszem, hogy fognak ezzel hozzáértő és hivatott emberek foglalkozni, s talán a miniszter ur is lesz kegyes, mielőtt ezt a ház elé hozná, előbb a megfelelő érdekköröket meghallgatni.

B. Kaas Ivor: Az iparkamarákat meghallgatta, de a kereskedelmi kamarákat még nem.

Simonyi Semadam Sándor: Azokat is meg kell hallgatni.

B. Kaas Ivor: De a gazdaköröket is!

Simonyi Semadam Sándor: Az igazságügyi költségvetés, a mint az előadó ur is mondotta, tulajdonkép majdnem normál költségvetés, ugy hogy annak tárgyalása és kritizálása tulajdonképen csak egyik oldalról bir némi fontossággal, hogy mi nincsen benne. Már ez a szó, hogy normál költségvetés, magán hordja annak szükségcsségét, hogy ez u. n. minimum, a melylyel élni kell, s a melylyel el kell indulni, mert másként az igazságügyi kormányzatot nem lehet fentartani. Elég szomoru az, hogy ez egy normál költségvetés, mert Magyarország igazságügye, sajnos, még nem érte el a fejlődés azon magas fokát, hogy rá nézve per eventum egy normál budget-et lehetne szabni, s azt lehetne mondani, hogy elértünk addig a határig, hogy az igazságügy nem kiván több pénzt, több befektetést, uj befektetéseket. Sajnos, nem ugy van, s nagyon szomoru, hogy tulajdonkép ezen a téren abszolute semmi haladás nincs. Uj dolgok, uj ideák az igazságügyi tárczán belül nem produkáltatnak. Nem mondom, hogy nincsenek, de olyan nehezen születik meg minden uj dolog; ismeri az igazságügyminiszter ur is, a hivatalos közegek is, hogy szükséges, jó, helyes dolog, de nem jönnek, nem hoznak semmit, nehezen vajudik ez a dolog. Igy vagyunk pl. a létminimummal. Ez is egy igazságügyi intézmény volna. Helyesen mondta Bizony Ákos képviselő ur a végrehajtási törvény novellájára vonatkozólag, hogy a lefoglalhatlan ingók tekintetében egy nagyobb kört óhajt és hogy ezt ki akarja terjeszteni az ingatlanokra is. Ez nagyon helyes, de én tovább mennék Intézményszerűleg óhajtanám ezt statuálni.

Nessi Pál: És sürgősen.

Simonyi Semadam Sándor: Természetesen sürgősen. Én ugy képzelem ezt a kérdést, hogyha annak a szegény embernek, a ki szegény bizony máskor is, nemcsak az idén, a mikor ilyen rossz a termés, bizonyos minimális föld jut, egy törvény által védett biztos vár, mely tőle el nem árverezhető, hogy ez oly intézmény volna, mint ma a katholikusoknál a szentek, a szentképek, a czeremóniák, a melyek szemlélhetővé teszik a vallás fogalmát a szegény ember előtt, a ki nem tudja felemelni lelkét az istenség fogalmához. Én ugy képzelem, hogy ez a szegény ember, a ki tudja, hogy bizonyos földet soha ki nem vehetnek lába alól, közelebb jön a haza szent fogalmához és átérzi szivében azt, a mit talán korlátolt eszével nem tud elgondolni, hogy ott kell neki dolgoznia, ott kell élnie, ez az ő létének egyedüli mentsvára és létalapja, és mert ily módon hazaszeretete mély gyökereket verne. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ugy emlékezem, hogy az igazságügyi miniszter ur a létminimum kérdését szintén bizonyos jóindulattal akczeptálta és elismerte annak helyességét, de itt van megint az, hogy oly nehezen történik valami, oly nehezen indul meg minden.

Van még egy sereg más ilyen dolog is. Én például nem tudom, hogy miért nem hozzák a ház elé, és miért nem tárgyaljuk az uzsoratörvényt? Ezt tárgyalnunk kellett volna, hisz oly rövid törvény, hamar elintézhetnők egy sereg ilyen dologgal együtt.

Sokáig vettem azonban igénybe a t. ház türelmét, befejezem tehát beszédemet. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Tekintettel arra, hogy a költségvetés el — vagy el nem fogadásának kérdését rendesen bizalmi kérdésként vetik fel, én a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Bizony Ákos képviselő ur félreértett szavai valódi értelmének helyreállitása czimén kér szót.

Bizony Ákos: Előttem szólott t. képviselőtársam az én tegnapi felszólalásomat, a melyet világosan és kifejezetten a magam és nem pártom nevében tettem, két tekintetben is félreértette. Először is azt imputálja nekem, mintha én kifogásolnám azt, hogy egy bűnöst védőügyvéde pártfogol, sorsának enyhitésére, esetleg felmentésére minden lehetőt elkövet. Engedelmet kérek, én ilyet egyáltalában nem mondtam. Én csak arról szóltam, hogy az esküdtszékek rendesen ugy alakulnak meg, hogy azokban jogászember nincs, és ennek oka az, hogy ugy a vád, mint a védelem képviselői előszeretettel utasitják vissza épen a jogászokat. Azt mondtam továbbá, hogy a védőügyvéd urak ezt azért teszik, mert arról vannak meggyőződve, hogy ha az ő védenczük csakugyan bűnös, sokkal előbb mentik fel őt a nem jogász esküdtek. És ez valósággal igy is van. De hogy én ezt rossz néven vettem volna az illetőtől, az tőlem teljesen távol áll.

A másik, a mit szintén félreértett t. képviselőtársam, az, mint hogy ha én az esküdtszéket általában eltörölni akartam volna. Bocsánatot kérek, világosan megmondtam, hogy politikai és sajtóvétségeknél az esküdtszék politikai intézmény, a közszabadságok garancziája, tehát feltétlenül fentartandó. Én csak közönséges bűntényeknél mondtam, hogy hibák vannak, a melyek orvoslásáról gondoskodni kell. De erre sem azt mondtam, hogy meg kell szüntetni az esküdtszéket, hanem odakonkludáltam, hogy módot kell adni a bíróságnak arra, hogy olyan kirivó esetekben, a hol világos törvénysértés van, a bíróság tagjai egyhangulag élhessenek azzal a joggal, hogy egy másik esküdtszékhez utasithassák az ügyet. Ezt mondtam, de hogy én az esküdtszéket meg akartam volna szüntetni, talán politikai bűntények esetében is, ez tőlem teljesen távol állt.

Dedovics György jegyző: Sebess Dénes!

Sebess Dénes: T. képviselőház! Az igen t. előadó ur tegnap a budgetet normálbudgetnek jelezte és ezzel körülbelül az igazságügyi

kormányzat kritikáját is megmondta, mert abban semmi nagyobb alkotás a multban és semmi erőteljesebb kezdeményezés a jövőben nincs. Sokkal jobban szerettem volna, ha az igen t. előadó ur a helyett, hogy normálbudgetnek jelezte a budgetet, az igazságügyi alkotásoknak egész seregét jelentette volna be, a melyek mind megvalósitásra várnak. Ez esetben a költségek emelését igen szivesen megszavaztuk volna. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Különösen két szempont az, a melyből kiindulva az igazságügyi tárczánál felszólalni akarok. Az egyik az igazságszolgáltatási szerveknek a változott szocziális és anyagi helyzethez való viszonya, a másik egyes törvényalkotásoknak kritikája. A bíróság helyzete az, a melyről elsősorban beszélni akarok. A magyar birói kar mindig fontos, kitüntetett organuma volt az igazságügyi politikának. Mikor 1869-ben megalkották a birói függetlenségről szóló törvényt, gondoskodtak az akkori viszonyok szerint a birák megélhetésének feltételeiről, nevezetes közjogi garancziákról, a melyekkel mintegy körülbástyázták a birói függetlenséget. A birói kar ugy, a mint a magyar társadalom, a magyar állam és az igazságügyi kormányzat elvárta, tisztességes, becsületes munkát teljesitett nagy tudással és szakértelemmel. *(Helyeslés.)* A legutóbbi időben azonban a megélhetés megnehezült, a közgazdasági helyzet általában megromlott és nagyon égető szükséggé vált a birói kar anyagi helyzetének javitása. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ma az egész vonalon fizetésemelésekről van szó és legujabban az ellenzék hozzájárulásával is szabályoztuk a törvényhatósági tisztviselők fizetéseit. Erről most kritikát mondani nem akarok, de ha összehasonlitom a törvényhatósági tisztviselők felelőségét és munkakörét a birák felelőségével és munkakörével, lehetetlen, hogy abból le ne vonjam azt a szomoru következtetést, hogy a birói kar fizetése ma semmiképen nincsen a teljesitett munkássággal arányban. Azokkal a magas fizetésekkel, a melyeket a törvényhatósági tisztviselőknek — elismerem — a mai társadalmi és gazdasági viszonyoknak tökéletesen megfelelő módon adtunk, azt fogjuk előidézni, hacsak a birói kar javadalmazását is tetemesen nem emeljük, hogy a birói kar szinvonala természetszerűen csökkenni fog, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Már csökken!)* mert nemcsak a végzett jogászifjuság fogja a birói pályát elkerülni, hanem azok is, a kik már a birói pályán a státusban vannak, a közigazgatási pályákra fognak tolulni természetesen, mert ott jobb exisztenczia nyilik számukra. Ennek pedig az lesz a következése, hogy eddig olyan magas szinvonalu birói státusunk le fog sülyedni. Lehetetlen, hogy az igen t. kormány ezzel a kérdéssel ne foglalkozott és ennek nagy horderejét ne mérlegelte volna.

Hiszen a birói kar kivánságai abszolute nem teljesithetetlenek, ellenkezőleg rendkivül méltányosak. Azt kivánják elsősorban, hogy a bíróság külön státusba soroztassék és fizetésük törvényhozásilag külön szabályoztassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez nem teljesithetetlen. Kivánják továbbá, hogy az első bíróság tagjai, ügyészek, a IX—VII. fizetési osztályig automaticze lépjenek elő minden különleges protekczió vagy akár érdemek jutalmazása nélkül. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Kivánják továbbá, hogy a törvényszék elnökének adassék meg a lehetőség arra, hogy curiai birói ranggal és fizetéssel láttassék el, továbbá, hogy az elsőbiróságnál alkalmazott birák egy tized része királyi itélőtáblai birói czimet és jelleget nyerjen.

Ezek egyáltalában nem teljesithetetlen kivánságok, nemcsak, hanem ha a t. kormány indokokaikat helyesen mérlegeli, a birói kar ezen kivánságai elől ki sem térhet.

A másik szempont, a melyet kiemelendőnek tartok, a birói függetlenség korlátozása arról az oldalról, a mely a felügyelet és az ellenőrzés hatáskörének túltengéséből ered. A birói függetlenséget rendkivül furcsa szinben tünteti fel, eltekintve az anyagi javadalmazás csekély voltától, a melyet már voltam bátor fejtegetni, a minősités módja. Hiszen 15—20 esztendő óta tárgyalják a sajtóban, szaklapokban, képviselőházi felszólalásokban és folyton sürgetik, hogy a titkos minősitést el kell törölni. Hiszen a legutolsó diák is felvilágositást kap a maga szorgalmáról és előmeneteléről az évzáró vizsgákon, csakis a bíróságnál van megadva a lehetőség, hogy egy birót titkosan minősitsenek, hogy az a biró a maga minősitéséről tudomást ne szerezhessen, hogy ne tudja, milyen minősitést kap és akkor, a mikor kötelességének legjobb tudása szerint meg akart felelni; akkor, a mikor szorgalmasan, tisztességesen és buzgón dolgozott, mellőzik az előléptetéseknél. Ennek rendesen a titkos minősitésben van valami akadálya, a mely minősitésnek lehet jogos alapja vagy jogtalan az, mindenesetre azonban tarthatatlan, hogy a biró elől a védekezés, ezen adatokhoz való hozzáférés, de a megjavulás módja is elzárassék. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A legnagyobb abszurdum, a mi a minősitésnél, illetve a birói tevékenység elbirálásánál az igazságügyi kormányzat előtt olyan sulyosan esik latba, az u. n. perczentuális kimutatások mérlegelése. Ez, t. ház, a legnagyobb abszurdum, a mi csak megteremhetett egy bürokrata agyában. Mert mi az a perczentuális kimutatás? Minden birónak egy bizonyos mennyiségű munkát, mondjuk itéletet, meg kell szerkeszteni, vagy ügydarabot el kell intézni. Kiosztanak egy birónak, mondjuk, 400 ügydarabot, azt a 400-at ez a biró elintézi egészen, tehát ő 100 perczentet intézett el, vagyis a lehető legnagyobb munkásságot fejtette ki. Egy másiknak kiosztanak 1000 ügydarabot és az csak 500-at intézhet el belőle; már most, noha ő százzal többet inté-

zett el, mint az a biró, a kinek 400 ügydarabot osztottak ki, ő csak 50 százalékos biró lesz és esetleg megrovásban is részesül a felügyelő hatóság részéről.

Innen származnak, t. ház, azok a tájékozatlan leiratok, a melyek az igazságügyi kormányzat részéről, az igazságyminiszteriumból bocsáttatnak ki a táblai elnökökhöz. Igen gyakori eset, legalább a multban igy volt, t. ház, hogy egészen érdemtelen birák dicsértetnek meg és nagyon gyakori eset, hogy arra érdemes, törekvő, szorgalmas birák előre haladása, itélőképessége, munkássága fogyatékosnak jeleztetik. Konkrét példát is tudnék elmondani a marosvásárhelyi kir. tábla területéről, a hol néhány év előtt megtörtént, hogy egy meglehetősen mérgeshangu leiratban két igen kiváló birónak, a kik most táblabirák — akkor még törvényszéki birák voltak — működését nagyon fogyatékosnak jelezte az igazságügyminiszteri leirat, mig egy másik biró működését, a ki most ügyvéd és valami nagyon magas fokon nem állott működése szempontjából, olyannak jelezte az igazságügyminiszteri leirat, hogy valóban csodás eredményeket tüntet fel. Annyira meglepte ez az ottani táblai elnököt, a ki — gondolom — itt most curiai tanácselnök, hogy nem merte közölni a törvényszékkel, hanem ezt a passzust kihagyta, annyira abszurdumnak tünt az fel előtte; később az igazságügyminiszterium is rájött a tévedésre és korrigálta.

T. képviselőház! Annak, hogy ilyen esetek fordulhatnak elő, én nem tudok más okot tulajdonitani, mint azt, hogy az ellenőrzésre és felügyeletre szervezett módozatok helytelenek. A biró működése nem birálható el abból a szempontból, hogy milyen perczentre dolgozik, a perczentuális kimutatás szerint mennyi a munkássága. Igy következik be az, t. ház, hogy az a szegény biró, a ki jár főtárgyalásokra hetenkint, a ki jár polgári felebbezésekre, esküdtszéki tárgyalásokra, résztvesz békéltetési tárgyalásokban, vádtanácsban, azonkivül referál is, szóval: éjt, napot összetesz, és visszahuzódik a társadalmi érintkezéstől, részint azért, mert nincs hozzá pénze, részint azért, mert nincs ideje, legnagyobb meglepetésére bizony sokszor méltánytalan elbánásban részesül.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Táblabirák lettek!

Sebess Dénes: Mondom, hogy az a tévedés korrigáltatott! Én csak a tévedést akartam konstatálni és azt, hogy ilyen tévedéseknek nem szabad előfordulniok.

Ezeknek a leiratoknak a hangjáról is lehetne szólani, t. ház; nem akarom ezt fejtegetni, de bizony sokszor a birói karhoz épen nem méltó hangon készittetnek e leiratok. Ujabb időben e tekintetben javulás észlelhető, kiméletesebb és udvariasabb hangon szerkesztik ezen leiratokat.

T. ház! Legsiralmasabbak azonban az előléptetési viszonyok. Az Igazságügyi Közlöny május 25-én megjelent 5. száma szerint ki lettek nevezve a VIII. fizetési osztályból a VII. fizetési osztályba a VIII. osztály rangsorából a 2., 5., 8., 9., 11., 12., 13., 14., 16., 17., 192., 193. és 409. rangszámmal birók, mellőztettek, tehát az 1., 3., 4., 6., 7., 10., 15. és a 18—192, valamint a 194—409-ig terjedő rangszámmal biró birák. Az albirák és alügyészek közül 10 és ennél több éve ez állásban van 221; 3 már 1871 óta, tehát 33 éve van ez állásban; 7 éve és ennél hosszabb idő óta ez állásban van 445. Ennek daczára az Igazságügyi Közlöny ez évi számai szerint az albirává, illetőleg alügyészszé történt kinevezés sorrendje szerint kir. törvényszéki, illetőleg járásbirákká ki lettek nevezve a hosszabb szolgálati idővel és elsőrangu minősitéssel biró pályázók ellenében a 476, 520. és 763-dik, tehát 752 albiró mellőztetett.

Számtalan a birói előléptetések körül előforduló panasz, a melyekre a szaklapok is kiterjeszkedtek és a melyek ügyében a napi sajtó is nyilatkozott. E tekintetben is több méltányosságot és valamivel több igazságot kérek az igazságügyi kormányok részéről. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az igazságügyi szervezet másik szervének, az ügyvédségnek helyzetéről is akarok pár szóval megemlékezni. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Ez igen kényes kérdés itt e házban, mert hiszen, a mint egy barátom tréfásan megjegyezte, a képviselők egy része ügyvéd, másik része pedig legalább egyszer volt alperes, és mindenesetre animozitással viseltetik e kérdés iránt. Kétségtelen és megállapitható azonban, hogy az ügyvédi kar tekintélye az utóbbi időben és különösen az utóbbi évtizedben általában véve nagyon csökkent, a mi különböző okokra vezethető vissza. Nevezetesen talán csökkent némi tekintetben az ügyvédi kar szinvonala is, a minek oka az egyetemi képzés, és az ügyvédi gyakorlat helytelen volta.

Nessi Pál: A kötelező doktorátus!

Krasznay Ferencz: Az nem! Az a baj, hogy eltörlik az ujabb javaslat szerint, mert ez leszállitja a nivót!

Sebess Dénes: Okai nem annyira a kötelező doktorátus, mint annak könnyü megszerzése és az ügyvédi gyakorlat rövid volta is. De tény az, hogy az igazságügyi kormányzat foglalkozik már az ügyvédi eljárás reformjával, ezért nem akarok most e kérdéssel hosszasabban foglalkozni, annyival kevésbbé, mert hiszen lesz alkalmam még erre nézve nyilatkozni. Mindenesetre irányadó szempontul azt tartom szükségesnek kiemelni, hogy az ügyvédképzés erkölcsi és tudományos garancziáit okvetlenül fokozni kell. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tudományos garancziái fokozandók *(Halljuk!)* a tanulmányi rendszer átalakitásával és a praxis idejének feltétlen meghosszabbitásával, a mely tudtommal a javaslatban is benne foglaltatik. Erkölcsi garancziáit

pedig az ügyvédi kamarák jogkörének és hatáskörének kiszélesitésével. Mindenesetre ellenőrizni kell az ügyvédi kar erkölcsi szinvonalát is. Mert nagyon káros visszahatással vannak az ügyvédi kar szinvonalának megitélésére bizonyos előforduló esetek, a melyekben tisztességtelen eljárásokról van szó. Fel kell ruházni az ügyvédi kamarát szélesebb hatáskörrel, hogy őrködjék nemcsak tagjainak tudományos szinvonala, de feltétlen abszolut tisztessége felett is. *(Helyeslés.)*

Itt megemlitem, hogy azon animozitást, a melylyel a társadalom ujabb időben az ügyvédi kar iránt viseltetik, nagy mértékben fokozza az a körülmény, hogy a végrehajtásokat az ügyvédi eljárás köréből nem vonják ki. Szerény nézetem szerint diffamáló és lealázó dolog az, hogy a végrehajtási eljárás az ügyvédi eljárás körébe tartozik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez lesülyeszti az ügyvédet bizonyos tekintetben az exekutor szerepére, és merem állitani, hogy száz vesztett per nem teszi kellemetlenebbé és népszerűtlenebbé az ügyvédet, mint például egy végrehajtás. Ezen a téren csakugyan eléggé meg nem bélyegezhető visszaélések történnek az ügyvédi kar részéről is, és a tisztességes ügyvédi kar kötelessége, hogy minden visszaélésre rámutasson és a tisztességtelen elemet kebeléből a lehetőség szerint kiküszöbölje. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A mi a zugirászatot illeti, t. ház, ennek a korlátozása igen fontos dolog. Hiszen általában megszokták azt és ugy is szokták hangoztatni, hogy az ügyvédek érdeke volna a zugirászat korlátozása. Pedig ez nem áll. Ez fontos társadalmi érdek. Nem akarok a községi jegyzőkről szólni, a kiket némely törvényhatósági szabályrendelet egészen variált munkakörrel ruház fel, mindenféle végrendeletek, osztálylevelek, felebbezések, oda tartoznak; megengedik nekik, bár nem értenek hozzá, hogy tulajdonjogi kebelezésekkel és telekkönyvi ügyek sok fajával foglalkozzanak. De nem ezekről szólok, hanem a nem hivatásos zugirászokról, a kiknek semmiféle kvalifikációjuk sincs arra, hogy peren kivüli beadványokkal foglalkozzanak. Ezek közveszélyes egyének, és pedig közveszélyesek a társadalmi rendre vonatkozólag. A mennyi selejtes és hibás beadvány a járásbiróságokhoz, a törvényszékekhez beadatik, mind ezektől ered. Különösen a telekkönyv terén tapasztalható számtalan rendetlenség, hiba, téves telekkönyvezés, elrontott tulajdonjogi bekebelezések, mind ezektől erednek. Ugy tudom, hogy olyforma javaslat fekszik az igazságügyminiszter előtt, a mely szerint a telekkönyvezés reformjával kapcsolatosan arról is történik intézkedés, hogy a telekkönyvi beadványok kötelező ügyvédi ellenjegyzéssel láttassanak el. Ezt minden esetre szükségesnek és helyesnek tartanám. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ezt nem hiszem el a miniszter urról. Ennyi jóindulattal az ügyvédek iránt nem lehet. *(Mozgás és derültség a szélsőbaloldalon.)*

Plósz Sándor igazságügyminiszter: A nép iránt!

Sebess Dénes: Ez az intézkedés hivatva volna az ügyvédi kar szocziális helyzetén javitani. De sokkal fontosabb szempont az, a melyet szükségesnek tartok kiemelni, az ugyanis, hogy a telekkönyvbe az a sok rendetlenség, tévedés, hibás szerződés nem fog becsuszni, és a sok hamisitás elkerülhető lesz, a mely most a jogrend és a tulajdonjog szentségét aláássa.

Bizony Ákos t. képviselő urnak az esküdtszékről elmondott véleményében sok tekintetben osztozom.

Nessi Pál: Én nem!

Sebess Dénes: Ez egyéni véleményem. Mindenesetre a gyakorlatból és a jogi tudásból átszűrődött vélemény. Ez semmi esetre sem pártkérdés, és ennek birálatába mindenesetre lehet és kell bocsátkozni, mert létező intézmény, a melynek gyakorlati alkalmazása és gyakorlati beválása kétségkivül kritika tárgyává tehető. Tény, a mit Bizony Ákos t. képviselőtársam kiemelt, hogy az u. n. főbenjáró bűncselekmények eseteiben számos tévedés, számos meglepetés történik az esküdtszékek részéről, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A biróságok részéről is!)* és ezek bizony alkalmasak arra, hogy a társadalom széles rétegeiben és különösen azokban, a melyek kellő érettséggel nem birnak, megütközést, meglepetést, megbotránkozást és zavart keltsenek. Számtalan esetet lehetne felhozni az esküdtszékek területén történő meglepetések tekintetében, de részletekbe nem bocsátkozom. Mindenesetre osztozom Bizony Ákos t. képviselőtársam ama véleményében, hogy a politikai és sajtóvétségekre nézve feltétlenül fentartandó az esküdtszék mint fontos garanczia, de a szakbiróságok revizionális jogának tágitásával és erősitésével lehet talán segiteni az esküdtszékek tájékozatlanságából vagy megtévesztéséből eredő visszásságokon.

A t. előadó ur emlitette, hogy a Curiánál a hátralékok száma milyen megdöbbentő módon szaporodik. Kijegyeztem az 1903-iki restancziák számát és konstatálom, hogy 5996 restancziából 3669 válóperes restanczia. Hiszen régi baj, hogy túl van halmozva a Curia oly perekkel és oly itéletek revideálásával, a melyek voltaképen nem tartoznak sem fontosság, sem hatáskör szempontjából — már kellőleg mérlegelt és törvénynyel helytelenül odautalt hatáskör szempontjából — a Curia elé. A válópereket, különösen azokat, a melyekben felebbezés nem történik...

Plósz Sándor igazságügyminiszter: A perrendtartás intézkedik!

Sebess Dénes: Igen, a perrendtartás intézkedik; de mielőtt a perrendtartás az ő esetleg változatos sorsának elébe menne, szükséges lenne novelláris uton olykép rendezni a kérdést, hogy vétessenek ki az olyan válóperek, a hol felebbezés nem történt, a Curia felülvizsgálata alól és talán a királyi ügyész hozzájárulásával és részvételével a tárgyaláson ezekre nézve elégséges

lenne a másodfoku elbirálás. *(Helyeslés balfelől.)* Közönséges sablon munkák ezek; egyáltalán felesleges, hogy a királyi Curia elé tartozzanak. A restanceiák túlnyomó nagy része válóper és önkénytelenül felmerül bennem az a gondolat, hogy a királyi Curiát mentesiteni kellene az ilyen sablonmunkáktól.

A királyi Curiánál megemlitendőnek tartom azt, hogy én az u. n. kisegitő birói intézményt helytelennek tartom és a királyi tábla biráira nézve némileg lealázónak. A királyi Curiánál ép a restanciák mutatnak rá annak szükségére, hogy fel kell frissiteni a birákat, szaporitani és uj erőkkel kell megerősiteni. De ne vezesse az államot az a fiskálitási szempont, hogy királyi táblabirókat rendel be oda és tartja őket a régi alacsony fizetéssel, holott ugyanazt a funkcziót bizza rájuk, a melyet a királyi curiai birók végeznek. Sokkal helyesebb lenne erre vonatkozólag a budgetben nagyobb összeget felvenni, személyszaporitást eszközölni és rendes curiai birákká kinevezni ezen mindenesetre alkalmas, képzett és magas szinvonalon álló birákat. *(Helyeslés balfelől.)*

Az igen t. előadó ur a telekkönyvi rendtartás reformját helyezte kilátásba, és, a mint ő mondja, az erre vonatkozó javaslatok már készen vannak. Mi megszoktuk ezeket az előterjesztéseket és bizonyos tekintetben bizalmatlanok vagyunk ezek iránt, t. i. a kész javaslatok törvénynyé válása iránt. Rendesen igen sok javaslat készül el, megfordul bizottságok előtt, ankétek előtt is, de törvényekké nem igen akarnak válni, a mint Simonyi Semadam Sándor t. képviselőtársam is kifejtette. Pedig ez a reform, mint sokszor voltam bátor emliteni, egyike a legsürgősebb reformoknak, és ilyen agrikultur államban, mint Magyarország, conditio sine qua non. Oly mellőzhetetlen reform, melyre nagyon rászorultunk Erdélyben, Magyarországon egyaránt, a melyet halasztani nem szabad, nem lehet, s a melyet a jól felfogott államérdek sürget és követel.

Köszönetemet kell kifejeznem az igazságügyminiszter ur iránt azért, mert a költségvetésben 100.000 koronát sziveskedett felvenni az erdélyi birtokrendezési ügyek gyorsitása szempontjából előlegekre. Igen szerény összeg ez, de mindenesetre valami, ezért köszönöm meg. De ennek bizony az ötszöröse sem lenne elég, hogy ott az állapotokon segiteni lehessen. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ha a 100.000 koronával méltóztatott elvi elismerését adni annak, hogy csakugyan szükséges, hogy az állam segitő kézzel nyuljon ezen állapotok szanálásához, miért méltóztatott ilyen fukaron elbánni ezen előleggel? Sokkal hálásabbak lennénk és sokkal inkább megfelelne a czélnak, ha legalább 500.000 koronát méltóztatott volna ezen a czimen felvenni.

A telekkönyvek rendezése és rendbentartása érdekében feltétlenül szükség lenne arra, hogy a telekkönyvvezetők száma emeltessék, és pedig fokozottabb mértékben, mint a hogy eddig történt és a hogy most történik. Hiszen tudjuk azt, hogy ezen telekkönyvi ügyeknek igen nagy része tulajdonképen nem birói funkczió. Ezen ügyeknek jó részét el lehetne választani a birói hatáskörétől és ezt igen kényelmesen, igen jól és szakszerűen elvégezhetnék a telekkönyvvezetők is, a kiknek azonban természetesen alapos készültséggel kell birniok. Ily módon a bíróság megszabadulna egy bizonyos summájától az olyan ügyeknek, a melyek megint sablonszerűek és nagyon terhelik a bíróság működését.

Az igen t. előadó ur emlitést tett még a nagy sikerekről és előhaladásról, a melyet a magánjogi kodifikáczió terén tapasztalhatunk. Az a magánjogi kodifikáczió szépen halad, előkelő szaktudósok működnek közre, azonban nem halad elég gyorsan, ha tekintetbe veszszük azokat a nevezetes és fontos közjogi, politikai, közgazdasági szempontokat, a melyek sürgetik a magánjognak reformját, különösen az örökösödés terén és a dologi jog terén; hiszen ide vág az u. n. paraszt hitbizományoknak és a középbirtokosok hitbizományainak kérdése is. Természetesen ezzel összefügg a hitelszervezés nagy szempontja is, mert hiszen addig, a mig ezzel kapcsolatosan — bár most erről nincs szó — a járadékbirtok statuálásával esetleg nem történik intézkedés a magánjogi kodifikáczió terén bizonyos előzetes kérdésekről, addig a hitel reformálásáról, nevezetesen a közép- és kisbirtokos osztály hitelügyének reformálásáról szó sem lehet ebben az országban. Igen nagy szempontok követelik tehát, mondom, a munkálatok sürgősségét és sürgős előrehaladását, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azonban azt tapasztaljuk, hogy ezek bizonyos szokott methódus szerint meglehetősen lassan haladnak.

Erről a magánjogi kodifikáczióról elmondta a kritikát dr. Kipp Tivadar berlini tanár, mikor azt mondta, hogy öröm fogja el minden germán szivét, hogy ebben a magyar magánjogi kodifikáczióban annyi szószerinti átvételt talál a német jogból. Ezt nem emlitem fel mint feltétlen hibát, de ez mindenesetre a germán szellemnek olyan hóditása és olyan előrehaladása, a mely ellen tiltakoznunk kell. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Igénytelen felszólalásomat ezzel be is fejezhetném, azonban még két kérdést vagyok bátor az igen t. igazságügyminiszter ur elé terjeszteni. Egyik a perrendtartásra vonatkozik. Tudjuk azt, hogy a perrendtartás készen van, bizottsági tárgyaláson is keresztülment, azonban a t. ház elé semmiképen és semmi formában nem akar kerülni.

Van ennek a perrendtartásnak egy nagy intézkedése, a mely, azt hiszem, itt ezeken a padokon is esetleg az én véleményemmel ellentétes álláspontokra fogja vezetni barátaimat. Ez azonban engem nem tart vissza attól, hogy véleményemet ki ne fejezzem. *(Halljuk! Hall-*

juk! a szélsőbaloldalon.) Nevezetesen az igazságügyminiszter urnak egy igen helyes, igen üdvös, igen életrevaló, igen tisztességes, becsületes szándékkal megcsinált intézkedéséről van szó, a mely a nem kereskedők és kereskedők pereinek illetékességét szabályozza. Azt hiszem a t. háznak kilencz tizedrésze helyesli az igen t. igazságügyminiszter urnak ezt a felfogását, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert hiszen ez az intézkedés nem czéloz egyebet, mint az évek hosszu sora óta ezen a téren előforduló mindenféle visszaéléseknek . . .

Lengyel Zoltán: Gazságoknak!

Sebess Dénes: . . . és helytelenségeknek megszüntetését. Valóságos szédelgések fordultak és fordulnak elő ezen a téren, a hol utazók járták be az országot, aláirattak vagy nem irattak alá megrendeléseket, de minden esetre pereltették ezeket itt a fővárosban, elmakacsoltattak ezer és ezer embert . . .

Lengyel Zoltán: Egy óráig sem volna szabad ezt az állapotot türni!

Sebess Dénes: . . . és tették ki őket mindenféle végrehajtásoknak és zaklatásoknak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt akarja az igen t. igazságügyminiszter ur ezzel megszüntetni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Neuman Ármin igen t. képviselőtársam különvéleményt adott be ehhez, a melyben igen szépen fejti ki a fővárosi kereskedővilágnak nagy közgazdasági érdekeit és ellentétes álláspontot foglal el az igazságügyminiszter ur felfogásával szemben. Engedje remélnem az igen t. igazságügyminiszter ur, hogy nem fog e tekintetben deferálni Neumann Armin képviselőtársunk nagy szaktekintélye előtt *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és szilárdan megmarad e mellett az álláspontja mellett, mert fontos közgazdasági, szocziális szempontból és a tisztesség szempontjából feltétlenül kivánatos ennek az álláspontnak érvényesülése. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ez az ország érdeke:

Lengyel Zoltán: Ezért a paragrafusért akarják nyugdijba küldeni!

Sebess Dénes: Rátérek most mindjárt arra, hogy miért akarják kibuktatni az igazságügyminiszter urat. T. i. a második kérdésem erre vonatkozik. Méltóztassék az igen t. igazságügyminiszter urnak nyilatkozni az iránt, vajjon a katonai perrendtartással szemben fentartja-e előbbi állásfoglalását, a mely a nyilvánosság, a szóbeliség és a magyar nyelv feltétlen érvényesülését követeli? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ugy tudjuk, és azt hiszem, helyesen vagyunk informálva, hogy, a mint az előbbi kormányban az igen t. igazságügyminiszter ur képviselte ezt az álláspontot teljes erővel, a Tisza-kormányban is igyekszik képviselni ezt az álláspontot.

Már most az a kérdés, hogy mennyire fog érvényt szerezni álláspontjának, és azért bátor vagyok azt a kérdést feltenni a t. miniszter ur előtt: hogy tartja-e még előbbi álláspontját és igyekszik-e megvalósitani minél gyorsabban a katonai perrendtartásra vonatkozó javaslatot? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mindezek után, t. képviselőház, befejezem beszédemet és annak a bíróságokra vonatkozó része kiegészitéseképen vagyok bátor egy határozati javaslatot benyujtani és azt a t. ház figyelmébe ajánlani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Határozati javaslatom a következő *(olvassa)*: »Utasittatik a kormány, hogy a birók és birósági tisztviselők fizetésének végleges rendezése czéljából mielőbb nyujtson be törvényjavaslatot a házhoz.« *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Kovács Pál jegyző: Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. ház! A midőn az igazságügyi tárczánál felszólalok, teszem azt azért, mert egy jogállamban a közállapotokat többé-kevésbbé azon irány szabja meg, a melyet az igazságügyi kormányzat működése követ. És a midőn felszólalok, elsősorban azon javaslatokhoz kivánok hozzászólani, a melyek már az illetékes bizottságok retortáján átmentek és később törvénynyé fognak válni. Mielőtt azonban ezt megtenném, általános vonatkozásban az igazságügyi tárczához tartozó egy olyan testületről akarok szólani, a melyről természetszerüleg a fizetésrendezés kérdésénél szó nem lehetett, mert ez a testület az államtól fizetést nem húz, de mégis egyik nagyon fontos szerve az igazságügyi ténykedésnek. Értem a királyi közjegyzőket.

A mostani liberális rendszer mellett egyszerűen azt tapasztaljuk, hogy vannak közjegyzőhelyettesek, a kik 19—20 éven át fáradoznak és vesződnek abban a reményben, hogy végrevalahára elérik azt, a mit más ember elér, például albiró, járásbiró, hogy feljebb-feljebb emelkedve megfelelő és őket megillető pozicziót, nyugodt exisztenczíát szerezhetnek maguknak. De hiába várnak. Ez az egyik, t. képviselőház. A másik kérdés, hogy vannak közjegyzők, a kik 20—25 éven át eldugott kis helyeken müködnek abban a fontos szerepkörben, a melyet betöltenek. Csakhogy nálunk nem lévén meg a természetes emelkedés az érdemeknek elismerése révén, hogy nagyobb javadalmazásu poziczióba jussanak és helyeztessenek át azok, a kik kötelességüknek megfelelnek, az igazságügynek ezen fontos tényezői teljesen el vannak hanyagolva. Ha egy nagyobb javadalmazásu közjegyzőség megüresedik, többnyire egy-egy jó kormánypárti képviselőtársunk lesz oda kinevezve, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* vagy más hasonló uriember, a ki mandátumot nem tudott ugyan szerezni, de törhetetlen bajnoka volt a liberális kormányzatnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem hiszem, hogy a t. igazságügyminiszter urnak tetszenék ez az irányzat, sőt hiszem, hogy nem tetszik neki.

Nessi Pál: Igen jó véleménynyel van róla!

Udvary Ferencz: Megérdemli.

Én tehát ezt a körülményt tovább illusztrálni nem kivánom, hanem a t. miniszter urnak szives figyelmébe ajánlom ez a kérdést.

Az igazságügyi budget t. előadója röviden és elég velősen megmondotta, hogy mi az, a mit az igazságügyi kormányzat megesinálni késett. Megmondja az előadói beszédében, hogy a kereskedelmi törvény reviziója is munkálatban van. T. ház! Ez a kérdés annyira fontos és igazán annyira életbevágó egy államnak boldogulásában, hogy én nagyon szeretném már ezt a javaslatot a ház asztalán látni, hogy azzal foglalkozhassunk. Természetes dolog, hogy mikor a kereskedelmi törvényről beszélek, a mint eddigi passzusait ismerem, csak arról szólok, a mit eddig egy olyan téren láttam, a mely viszont az állami életben nagyon fontos, a takarékpénztárak terén. Igen sok millióra megy a takarékpénztári betétek összege. Csak a vidéki intézetekben pl. 1400 millió takarékbetét van, a mi mind a kisemberek, kisgazdák megtakaritott filléreiből kerül ki, mert a vagyonosabb osztály, latifundiumok birtokosai, nagypénzű emberek inkább Budapesten helyezik el pénzüket. A magyar parlamentben hosszu évek során át hallottunk a vidéki takarékpénztárakról, méltatlankodva beszélni, de arról nem igen emlékeztek meg, hogy ezek igen sok jó és hasznos funkciót is teljesitenek, tehát olyan méltó védelemben is kell részesülniök. Nem kivánom a kereskedelmi törvénynek egyes paragrafusait szám szerint idézni, csak általánosságban jegyzem meg, hogy, mikor a kereskedelmi törvényt biráljuk, azt látjuk, hogy meg alkotásakor a törvényhozás az ellenőrzés szempontjából belevette azt az intézkedést, hogy az olyan részvényesek, a kik személyes indokokból vagy bármilyen okból az intézet beligazgatásában, az igazgatóságba, felügyelő bizottságba nem juthattak be, módot nyerjenek az ellenőrzés gyakorlására, s ezért hogyha a részvénytőke 10%-át letétbe helyezik, kérésükre az illetékes törvényszék a szakértői vizsgálatot tartozik elrendelni. Igaz, ez nagyon liberális dolog, de vajjon elérik-e ezzel azt a czélt, hogy az a részvénytulajdonos, a kinek megfelelő számu részvénye van, meggyőződjék a takarékpénztár szakkezelésének helyességéről? Nem, hanem azt érik el, hogy az intézetet nyomban olyan invázió éri, a melyet a t. részvényes ur egyáltalában nem akart előidézni, mert ugy-e bizony, a praxisból nagyon jól tudjuk, hogy ha egy intézet ellen bármilyen indokból, kiváncsiságból, aljas hajsza vagy pártveszekedések folytán ilyen ártatlan, vizsgálatot kérő kérvényt adtak be, azt ezzel alapjában tönkretették, a mi a törvényhozásnak nem lehetett intenciója.

Vancsó Gyula: Nem kell ellenőrzés?

Udvary Ferencz: Vancsó Gyula közbeszóló t. képviselőtársamnak reflektálva, megmondom, hogyan kell és lehet ellenőrizni. A mikor ezt előrebocsátottam, nem azt akartam mondani, hogy ne legyen ellenőrzés, sőt igen legyen, de ne lehessen egy szerencsétlen kérvényezéssel egy olyan institucziót, a melynél ezer meg ezer exisztenczeiája mintegy góczpontban összecsomósodik, tönkretenni. Ezt az ellenőrzést igenis szakkezekkel kell megfogni, azt nem lehet zöld asztal mellől intézni, mert tudni kell azt, hogy mit jelent, ha az adósok százai meg lesznek rohanva az intézet által, a minek nem az intézet az oka, hanem az ilyen szerenesétlen módszer, a melyet javitani lehet. Ha egy nagy intézetről van szó, s ott akármiféle gyanu merülne fel — nem akarom ezzel azt mondani, hogy ez a gyanu helyes, jogos, vagy nem jogos, mert a nyilvános számadásra kötelezett bármi néven nevezendő intézetnél, a gyanut nem szabad egész meztelenségében odatárni, mert ez rágalom, sőt határozott vétkes könnyelműség. Ha egy nagy intézettel szemben merül fel ilyen gyanu, a melynek részvénytőkéje 1 millió forint, a hol ép ugy előfordulhat akármilyen szabálytalanság, — mert hiszen csak erről van szó, a törvény csak arról intézkedik, hogy a kezelés megvizsgálása lehetővé tétessék — s a hol egy ügyetlen könyvelő vagy helytelenül elintézett sorrendi kérvény vagy valami lekésés, vagy más dolog miatt szintén történhetik baj, ott az intézet kezelése megvizsgálásának kérése elő nem fordulhat, mert vajjon kinek van az a tőkéje, hogy annak a részvénytőkének, a mely tizszeresét teszi ki az eredeti tőkeértéknek, tiz százalékát letétbe helyezze és vizsgálatot kérjen.

Ez nem is igazság. Mert egy állam keretében a törvényhozásnak kötelessége, vagy legalább is kell, hogy inteneziója legyen, hogy minden egyes állampolgárnak, minden egyes instituczionak jogait arányos egyformaságban oszsza be. Az megint egy anomália és helytelenség lenne, hogy mi tisztán a kis vidéki intézetekkel szemben esináljunk egy mentsvárat, de a nagy intézetekkel szemben nem; meg kell keresni a módját annak, hogyan legyen ez igazán az orvosság, a mely épen olyan, mint a méreg, mert a méregből is bizony egy csekély rész gyógyhatással bir, de nagyobb adagöl, más módon használható? A t. miniszter ur rázza a fejét, azt hiszi, hogy erre megoldást nem lehet találni, pedig lehet. Ez a következő: Ma, mikor a szövetkezetek kérdésében látjuk azt, hogy törvényjavaslat készül, a mely törvényjavaslatra vonatkozólag t. előttem szólott Simonyi Semadam Sándor képviselőtársam nézetét már kifejtette, nagyon valószinű, hogy a vidéki és kisebb intézetekkel szemben is, illetve ezek ügyeinek elintézésére vonatkozólag is szükségessé fog majd válni az a törvény, a mely az egész dolgot rendezi, a mely rendezni fogja azt, hogy belelásson az érdekelt nagyközönség az intéző vezetőség dolgaiba.

Mikor fog ez bekövetkezni? Ez igen sok időbe fog kerülni.

Azt, hogy az állam saját kezébe vegye az ügyet, hogy az állam mintegy revizorokat küld-

jön az intézetekre, ebben a liberális országban, csak nem akarja tenni a többség a kormány előterjesztésére? Ez lehetetlenség. De ha a többség, mert ezeket a dolgokat itt nem igen feszegették, ebbe mégis belemenne, mit jelentene ez? Egyszerűen azt jelentené, hogy a vidéki intézetekre rá legyenek szabaditva, mondjuk: lecsuszott nagyurak vagy kapaszkodó kisurak, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) a kiknek teljesen kezébe lenne téve azon vidéki hitelgóczpont, s ezeket az intézeteket totaliter megölnék. Azonban módjában van a törvényhozásnak e tekintetben kezdeményezőleg fellépni és olyan javaslattal előállani, a mely czélra is vezet. (*Halljuk! Halljuk!*)

Tegyük fel például a kamarai rendszerrel. Mikor arról van szó, hogy valaki örökölt 100 forintot, mai törvényeink gondoskodnak arról, hogy ez az örökölt 100 forint, a mig az illető saját maga nem kezelheti, bizonyos garanczíák mellett kezeltessék. Nagyon természetes dolog, hogy a takarékpénztáraknál is az ellenőrzés a legkényesebb momentum, s ezt kell a legügyesebben megoldani. A kamarai rendszerrel lehetne ezt megoldani és pedig nézetem szerint a következőképen. (*Halljuk! Halljuk!*)

A kultusztárczánál voltam bátor, habár az idő rövidsége miatt csak nagyon összevonva, kifejteni, hogy a takarékpénztárak tisztviselői karát teljesen el kell különiteni a kereskedőknek azon magasabb foku alkalmazásra hivatott egyéneitől, a kik ma a kereskedő boltokban, mondjuk, a könyvelést vezetik. Tehát képezni kell egy olyan osztályt, a mely a pénzintézeteknél hivatásszerűleg foglalkozik a takarékpénztárak szakszerű kezelésével. Miért? Azért, mert akármilyen hiba fordul elő egy ilyen intézetben, a milyen Kisczellben történt, — nem akarom e kérdést feszegetni, de a szakszerű megvilágitás szempontjából utalok rá, — a kisczelli eset alkalmából is, mikor körülbelül másfél millióval lett a nagyközönség megkárositva, az volt a mentség, hogy nem vagyunk szakemberek, elég, ha vagyonunkkal garanczíát vállalunk, mint igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok, de a szakkezeléshez nem értvén, nem is láthattuk a visszaéléseket. T. ház! Ahoz, hogy egy takarékpénztár bajba keveredjék, nem szükséges, hogy ott lopjanak, börzézzenek, előfordulhat más is, a mi bajba keveri a pénzintézetet. Az az intézet, a mely letéteményese az ottani vidék vagyonának és bizalmának, olyan bajokba is kerülhet, olyan kellemetlenségek közé juthat a helytelen kezelés és egyéb visszaélések folytán is, hogy ezzel sok ezer és ezer embernek nemcsak megkárosodását, hanem valósággal tönkretételét vonja maga után. Már most, t. ház, az olyan intézkedés, hogy takarékpénztárt, illetőleg minden nyilvános számadásra kötelezett intézetet csakis olyan egyén vezethessen, — értem itt a technikai vezetést — a ki arra a megfelelő kvalifikácziót megszerezte, elejét venné annak az egyszerű és gyakran használt kibuvónak, hogy nem értettünk hozzá, s hogy a felelőséget arra a könyvelőre lehessen háritani, a ki előbb talán iskolamester volt, avagy gyógyszerész, vagy akármi más, csak nem takarékpénztári szakember.

T. ház! Szükségesnek tartottam ezt előrebocsátani arra vonatkozólag, hogy miképen gondolnám én a takarékpénztári ellenőrzés kérdését a kamarai rendszerrel megoldani. (*Halljuk! Halljuk!*) Épen ugy, t. ház, a hogy ez ma a közjegyzői kamaráknál van. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) Ugy-e bizony, a nagyközönségben nagyfoku a bizalom a közjegyzők iránt, csalhatatlannak képzelik a közjegyzőket?

Rakovszky István: Csalódnak!

Udvary Ferencz: Lehet, hogy csalódnak, de a lényeg ez. Hogy csak a praktikus életből vegyek egy példát, hogy ha valaki Wertheim-kasszája kulcsának duplikátumát biztos helyre elhelyezni akarja, közjegyzőnél teszi le, mert tudja, hogy ez a közjegyző vagy segéde nem fog elmenni és azt a kasszát kinyitni.

A törvényhozásnak mindenesetre módja van arra, hogy bizonyos kategóriában működő intézményeket olyan polczra emeljen, hogy ezek, ha nem is rögtön, de idők multán az emberek teljes bizalmára méltók legyenek. Én tehát a kamarai rendszer megoldását olyképen tervezem, hogy minden takarékpénztár — mert szükséges, hogy ellenőrizve legyen és ne működhessék kénye-kedve szerint — kényszerülve lenne a kamarába mint kamarai tag belépni.

A takarékpénztár, mint ilyen a nem szakértő közegét nem küldené oda, hanem vezérigazgatóját, a kivel kényszerűségből kellene magát képviseltetnie. Már most ha ilyen módon a takarékpénztári igazgató urak a kamarának kötelességszerű tagjai, a kamara lenne az a fórum, mely kiküldené az ő szakembereit a mérlegvizsgálatra. A felügyelő-bizottság ma, a mikor vizsgálatot teljesit, mit tesz? A felügyelőbizottság áll legkevésbbé szakemberekből, inkább különféle vagyonos urakból, mondjuk: van benne egy háztulajdonos, egy előkelő iparos, orvos vagy ügyvéd, a ki értene hozzá, de nem akar vele foglalkozni, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) a bizottságnak azután megmutatják, hogy itt vannak a bevételek meg a kiadások, a számadások egyeznek, a bizottság tehát a felmentvény megadását ajánlja a közgyülésnek. Ha azonban a felügyelő-bizottságokat a központi kamara által kiküldött idegen takarékpénztári igazgatók vezetik, ha a vizsgálat ezeknek szakszerű utbaigazitása mellett történik, akkor természetesen a nagyközönség bizalma sokkal nagyobb lenne az illető intézetekkel szemben, tehát már eleve meg lenne a természetes korlát az iránt, hogy holmi pletykák egyes intézeteket végzetes zavarokba ne kergethessenek. (*Helyeslés balról.*)

A rendszer kivitelét ugy képzelem, hogy ha pl. egy komárommegyei intézet megvizsgálásáról van szó, ne a szomszéd takarékpénztár

vezérigazgatója küldessék oda, mert ez által csak a konkurrenczia fejlődnék, esetleg el akarná halászni a másiknak az üzletét, hanem valamelyik erdélyi takarékpénztár igazgatóját kellene ide kirendelni, de ugy, hogy a komáromi takarékpénztár igazgatója sohasem küldessék ahhoz az erdélyi takarékpénztárhoz mint vizsgáló személy, a mi által a kölcsönös szivesség teljesen ki volna zárva. *(Helyeslés balfelől.)*

A mikor tudjuk, hogy 1150 intézet van ma Magyarországon, és valószinű, hogy a jövőben is aránylagosan fognak szaporodni, akkor azok az intézetek, a melyek nem képesek szakembereket tartani, menjenek át más formába, de a melyek azt hiszik, hogy joguk van arra, hogy intézetnek nevezzék magukat és idegen emberek tőkéjét kezeljék, azok ne diletánsokkal vezettessék intézetüket, hanem szakemberekkel. Ha azután 1100 intézet szakértő vezetője sohasem hozatik abba a helyzetbe, hogy egymásnak szivességet tegyen és szemet hunyjon, akkor kézenfekvő, hogy az ilyen vizsgálat a közönséget megnyugtathatná.

Kiváncsi lennék arra, talán meg is fogom hallani, hogy Vancsó Gyula t. képviselőtársam miért nem látja ezt be? Természetes, a kormánynak kellemesebb lenne az állami ellenőrzés, mert jobb kortes, mint a takarékpénztári könyvelő, nincsen a világon. Azzal szemben még a főszolgabirónak sincsen hatásköre, mert ha a takarékpénztári könyvelő egy jelölttel szemben csak helytelenitését is fejezi ki, száz meg száz adós rögtön a könyvelő ur jelöltjére szavaz.

De az általam javasolt ellenőrzési szisztéma igazán liberális lenne, méltó ahhoz, hogy a takarékpénztárak eddigi szerzett jogaik alapján maguk teljesitenék azt a felügyeletet, a mely az intézetek integritását nem érintené. Ha tényleg bajok fordulnak elő, akkor az illető kiküldött kamarai tag tehet akármit, nem képes ezt leplezni. Nem tehet sem rokoni, sem sógori szivességet, mert a felügyelő bizottságot ott mint egészen indifferens ember vezeti. Az illető kamarai kiküldött azért sem képes ott valamely szivességet tenni, mert a következő évben már egy egészen más vidékről való, hasonló szakértelemmel biró egyéniség fogja azt az intézetet vizsgálni. Tehát már nem lehetséges, a mint emlitettem, hogy a dolog még egyszer ismétlődjék. Azt hiszem, hogy Vancsó Gyula t. képviselőtársam is foglalkozik e dolgokkal, tehát neki is kell tudomással birnia arról, hogy a czelli takarékpénztárat is megvizsgálták, mielőtt a katasztrófa beütött és azt akkor nagyon is rendben találták. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Sok előkelő embert küldtek ki oda vizsgálat czéljából — nem tartozik ide, hogy kit — és megvizsgálván a takarékpénztárat, annak bukása előtt három hónappal azt mondták ki, hogy igenis az az intézet gyönyörűen prosperál és technikai vezetése tekintetében is kifogástalan. Három hónap mulva ezután, a mint igen jól tudjuk, bekövetkezett az a nagy katasztrófa, a mely igazán óriási közgazdasági rázkódtatást idézett elő az egész Dunántúlon: megbukott a takarékpénztár.

Endrey Gyula: Baleset folytán! *(Derültség balfelől.)*

Udvary Ferencz: Igenis, baleset folytán. Annak a kiküldött kamarai tagnak tehát, a ki egészen más vidékről való, a midőn a takarékpénztárnak az idei esztendőben való állapotát vizsgálja, nincs módjában semmiféle szép szóért, avagy pénzért ott bizonyos exisztencziák kedveért leplezni a tényeket, a mikor tudja, hogy a jövő esztendőben jő egy másik, a kit talán nem lesznek képesek a bünösök levenni a lábáról, vagy ha talán ez sikerülne is, a harmadik esztendőben következőt már esetleg nem lehet megvesztegetni azért sem, mert állását koczkáztatná. De ez természetesen pénzbe kerül. Az állam és a kormányzat nem nagyon szivesen bocsátaná rendelkezésre az ehhez szükséges tőkét, de hiszen erre más uton is lehet módot találni.

Én nem tartom helyesnek a ma létező ellenőrzést czélzó szövetkezeti rendszert, a mely tulajdonképen olyan kaszinószerű valami, hanem kötelezőleg ki kellene mondani azt, hogy minden vidéki nagy intézetet és általában minden olyan intézményt, a mely nyilvános számadásra van kötelezve, a mérleg közzététele előtt meg kell igy vizsgálni. E vizsgálat világosan feltünteti a hitellel dolgozó közönség előtt az intézet vezetésének helyzetét. Erre vonatkozólag az igazgatóság igy is ugy is felelőséggel tartozik; a kereskedelmi törvény egyik passzusában erről is intézkedik. A vidéki intézeteknek, hogy ugy mondjam exisztencziális bázisát az alaptalan megtámadtatással szemben inkább biztositaná a kamarai rendszer, a melyre szükséges költségeket is egész egyszerűen elő lehetne teremteni. Hiszen tudjuk, hogy a vidéki takarékpénztáraknál a clearing-forgalom, a fölösleges betétpénzek kezelése nem ugy történik, hogy ha pl. egy vidéki városban két vagy három intézet van, a melyek közül az egyiket jobban favorizálják, akkor az, a melyiknek fölösleges pénz áll rendelkezésére, esetleg a másiknak engedné át fölöslegének egy részét, hanem egyszerűen egészen más vidékre, a lehetőség szerint leginkább a központba, Budapestre küldi el a pénzt, és pedig sokkal olcsóbb kamatra, mint a mennyit ő maga fizet. Ha tehát a kamarai rendszer kérdésének megoldása tényleg ilyen módon volna lehetséges, ennek költségeit a következőképen lehetne előteremteni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* A takarékpénztárak fizessék be betéteiknek mondjuk 2 százalékát egy központi hivatalba egy központi helyre. A betéti pénzek ezen 2 százalékát a budapesti kamarai központ kezeli. Ez a mai viszonyok között nem kevesebb volna, mint circa 30 millió forint. 30 millió forintnál sokkal nagyobb az az

összeg, merem mondani négyszer akkora, a mely kisebb kamattal van elhelyezve a fővárosi pénzintézetekben. Ezt a 30 millióra rugó összeget a kamarai központ köteles lenne egész pupillárisan biztos papirokba helyezni. Ez az államgazdaságnak sem lenne semmi kárára, mert meglenne a garanczia, és a helyett, hogy heverne a pénz, állampapirleadási hely lenne. Igaz, hogy ez a konverzió kevesebb jövedelmet hozna, mint a mennyit a takarékpénztárak fizetnek, azonban a takarékpénztár igen szivesen elszenvedheti azt a fél százalék vagy egy százalék kamatdifferenciát, a mely az ő általa fizetett takarékbetétkamat és a kamarai központ által fizetendő kamat közt van, már csak azért is, mert erkölcsileg nyerne a folytonos és szakszerü vizsgálatok folytán. A mai takarékpénztári státus szerint az az összeg, ha csak a három és fél százalékos alapot veszszük, 2,400.000 korona lenne. Ebből egy százalékos differenciális összeget figyelembe véve dotálnák azt a czentrumot, a mely hivatva lenne az utazási és vizsgálati költségeket fedezni, tehát a megmaradó összeget kapnák a takarékpénztárak az ő beküldött pénzeikkel szemben mint gyümölcsöző tőkét.

De az állam, a mely minden uton és formában azon törekszik, hogy lehetőleg oly irányelveknek nyujtson tért közgazdasági téren, hogy a hitelviszonyok rendezettek legyenek, szintén hozhat bizonyos foku áldozatokat: egyszerűen ezen tőkéknél törölje el a tizszázalékos kamatadót. Ez a csekélyke vesztesége az államnak busásan és százszorosan visszatérülne az által az üdvös intézmény által, ha tényleg a köteles vizsgálat ily módon minden esztendőben megejtetnék.

Azt hiszem, mikor a kereskedelmi törvény revíziója tényleg a ház elé kerülhet, lesz erre vonatkozólag módunk eszméinket kicserélni, s a praktikus életből meritett oly tételeket kézzel foghatólag bemutatni, a melyek, nagyon valószinű, a kérdést komolyan tárgyaló köröket kellőkép fogják érdekelni.

Ezzel szorosan és kapcsolatosan összefügg az a kérdés, a mely szintén nincs benn az előadói tervezetben, tudniillik a magyarországi csődkérdés. Mikor a csődtörvényt megalkották, lehetetlen, hogy más czél lebegett volna a törvényhozás előtt, mint az, hogy a hitelezőnek érdekeit, a piaczoknak kereskedelmi érdekeit és a közadós érdekeit megóvja. A mai csődtörvény oly tág teret nyit a legfurfangosabb — bocsánat a kifejezésért — üzleti hunczutságoknak, hogy a ki ezzel foglalkozik, nagyon jól tudja, hogyan csapják be a t. közadósok hitelezőiket és elsősorban hogyan tudnak kibujni az igazán megérdemlett büntetés alól és mily keveset kap a hitelező, hogy a csődtömeg mekkora óriás perczenttel vándorol nem illetékes zsebekbe.

A mikor erről a kérdésről kötelességszerűleg beszélek, előrebocsátom, hogy nem akarom a magyar ügyvédi kart egy cseppet sem bántani, azonban, miután egy olyan kérdést akarok megvilágitani, a mely talán pekuniáriusan nem egészen kellemes, de az ügyre vonatkozólag nagy értékkel bir, kötelességszerűleg mégis illusztrálom a dolgot.

Ma, a mikor akár magánember, akár intézet közadóssá válik, az első kérdés micsoda? Az, hogy az az illetékes törvényszék vajjon kinek fogja odajuttatni a tömeget? *(Egy hang a baloldalon: A gondnoknak!)* Természetes, hogy a gondnoknak. Mert egy csődtömeggondnokság felér egy 8—10 éves praxissal. Vannak ugyan kisebb kaliberű, de vannak nagyobb kaliberű csődök is. A csődkérdésben mi volna a legtermészetesebb? Az ugy-e, hogy azon intencziónak, a melyeket a törvény alkotásánál szem előtt tartott a törvényhozás, lehetőleg megfeleljünk. De a mikor az ember tapasztalatból tudja azt, hogy mik történnek! Többek közt egy csődesetben, a mikor egy kereskedő csődbe jutott, a tömeggondnok tartozott átvenni a vasuton érkezett avizókat, a mikor az áruk természetesen kint maradtak az állomáson és tönkrementek; de azért az expenznotában a hitelező mégis láthatta, hogy: avizó-átvétel 2 K. Hiszen az ügyvéd a maga szempontjából helyesen cselekszik mint egyén és ember; neki a tömeg, terrénum, a melyhez különben semmi köze senkinek, a melyet az ügyvéd, a tömeggondnok nem tekinthet másnak, mint szerencséthozó hasznos foglalkozásnak. De a közadós szomoruan és sirva nézi vagyona szétzüllését és a hitelező ép oly keservesen nézi.

T. ház! Tudnunk kell, hogy minden csőd nemcsak azért jött létre és nemcsak azon okból jött létre, hogy az illető adós a maga hibájából került olyan szomoru viszonyok közé, de tudjuk azt, hogy a piszkos konkurrenczia is képes a csődöt előidézni. Sajnos, nálunk a konkurrenczianak ez a faja, ez a neme nemcsak magánosok között, polgárok között *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* üti fel a fejét. Ha szükségesnek fogom látni, esetleg majd más kérdést is fogok a t. ház tudomására hozni, a hol nemcsak a magánemberek csináltak olyan konkurrenczíát, de mások is. De elsősorban is rá akarok mutatni erre az anomáliára, a mely az egyes adósok csődjénél kifejlődött. Az egyes adós, mint magánember — legyen az kereskedő vagy más — a mikor fizetésképtelenné válik, a mikor a csődválasztmány elé kerül a dolog, a mikor az ő vagyoni viszonyait rendezendő, a csődtömeg megkezdi működését, akkor a hitelezők, a kik jobbára nagyobb kereskedők vagy gyárosok, ugy szokták ezt kifejezni, hogy megkezdte munkáját a tömeg. Hát igaz, hogy megkezdte a munkáját. Mert mi a vége? Rendszerint az a vége, hogy a tömeg, legyen akár kicsi vagy nagy az a csődtömeg, igazán rosszul bonyolittatik le, mert az illető gondnok nem szakember, az illető tömeggondnok ur bizony pult mögött nem igen állt, petróleumot nem igen árult, a czukor dolgát

nem ismeri, hanem egyszerűen prédára lesz bocsátva egyik esetben a tömegeladás által a vagyon, ha be is jön érte valami pénz vagy esetleg nem jön be semmi, a mivel a tömeggondnok nem törődik; mindenesetre igen csekély perczent az, a mi a hitelezők javára esik. E két szempontból birálandó meg.

Az egyik szempont az, hogy a hitelezők érdekét nagyon sérti, pedig kell, hogy a hitelezőt ép ugy védje a törvény, mint bármely más polgárát az államnak és az, hogy véletlenül hitelező, rá nézve terhesebb következményekkel ne járjon. A közadós is megérdemli, hogy olyankor, mikor nem önhibájából került csődbe, az ő védelmére is legyen egy olyan rendszer, a mely mellett valahogyan kiegyenlithesse a tartozását. Ez az egyik szempont.

A másik szempont pedig az, hogy a tisztességes kereskedelemnek, a tisztességes iparnak óriási hátrányára szolgálnak azok az olcsó pénzen közrebocsátott tömegek, a melyeket tényleg potom áron vásárolnak össze ügyes vállalkozók. Igaz, hogy annak a pénzes embernek, annak az üzérnek nagyon kellemes, ha egy vagyonbukott kereskedőnek egész tömegét potom pénzen vásárolhatja, hogy módja legyen neki a piaczot még az előállitási árnál is 50 százalékkal olcsóbb áruczikkel elárasztani. De a mikor mi az ipart, a kiskereskedőket támogatni akarjuk, mint ahogy előbb itt, a szövetkezetek kritizálása alkalmával Simonyi Semadam t. képviselőtársam ráutalt, hogy a kormány a kiskereskedőket védeni akarja: mit csináljon az a kiskereskedő, mikor óriási számu vagyonbukás következtében folytonosan u. n. parthie-árukkal árasztják el az egész közönséget? Méltóztassék elhinni, hogy a kiskereskedőre nézve sokkal nagyobb baj ez, mint az a pár méter pántlika, vagy nem tudom micsoda, a mit a szövetkezeti boltban vásárolnak.

De itt csak összesen pár emberről van szó, itt egyes személyről van szó, annak családjáról, egy vagy több hitelezőről és azok szükebb családjairól. Hogyan vagyunk azonban a nyilvános számadásra kötelezett intézeteknek csődkérdésével? Tisztára hallatlan eset az, a mi ma nálunk Magyarországon van, hogy egy tőkepénzes ur azt a kisebb vagyonu intézetet — értek ez alatt egy pár millió betétest — akkor teszi tönkre, a mikor neki tetszik, még pedig minden büntetés nélkül, holott ha valaki mással szemben rágalmazást követ el, bizony azzal a büntetéssel torolják ezt meg, a mely kellő arányban áll a rágalmazás által okozott szenvedéssel. Ma egy intézettel szemben csődöt kérni nagyon egyszerű dolog és a mikor a csődkérvény bement, a csődkérés, ha nem jogos, a mint a törvény megengedi, három nap alatt el lesz intézve, tegyük fel elutasitólag. De ez a három nap teljesen elég arra, hogy nemcsak Magyarországon, de bárhol a világon valamely közintézet gyökerében teljesen meginogjon. Ez megtörténhetik azért, mert bármilyen abszurd alapon adja is be az illető a csődkérvényt, azt tárgyalás alá kell venni. Ha olyan lenne nálunk a csődtörvény, mint a hogyan a kereskedelmet és az ezzel kapcsolatos szokványokat jobban átérzett nyugati államok kezelik a csődtörvényeket, hogy t. i. ha valaki indokolatlanul csődöt kér, tartozzék az egész kárt megtériteni és ennek tetejébe az illető még ép olyan büntető kritérium alá essék, mint a mikor más bünténynyt követ el, *(Helyeslés balfelől.)* akkor nem jönnének elő ilyen esetek, hogy csődöt kérnének, mondom, sokszor csak tisztán személyes intrikák folytán.

De ne biráljuk a dolgot ugy, a mint szokás, a vidéki takarékpénztárak szempontjából, mert ezeket rendesen csepülik, szidják, ütik és rontják az exisztenciájukat, hanem vegyük ugy, hogy ezek a takarékpénztárak góczpontjai ezer meg ezer adósnak. Ugyebár az is igaz, hogy ezen adósok egymagukban, egyéni hitelükre pénzt nem kapnak, hanem kezeseik is vannak, telekkönyvi feljegyzések vannak óvadékszerűleg, szóval ezek az emberek adósak. Ha egy ilyen intézet, vagy bármilyen nyilvános számadásra kötelezett intézet ellen a csődkérvény bemegy a birósághoz, ez nem jelent mást, mint hogy az összes hitelezők ezeket az intézeteket megrohanják. És mi a közgazdasági mentség nálunk Magyarországon, hogyha ilyesmi meg szokott történni? Egész röviden hivatkozom egy példára; ismerek egy intézetet, a melylyel ez megtörtént, és a mely egy millió aktiv vagyon felajánlása mellett fordult a magyar pénzügyi hitelnek főüteréhez. az osztrák-magyar banknak egyik fiókjához. azt mondván: nézd, mily támadást intéztek ellenünk, ennek a konzekvenciája nem lehet más, mint hogy ezer és ezer ember tönkremegy, a föld értéke 25%-ra fog leesni és egy óriási katasztrófa következik be. És mi volt rá a válasz? Hogy az osztrák-magyar bank nem tartja hivatásának azt, hogy magánügyekbe beavatkozzék. Ha tehát hitelt nem tud kapni az illető institucziő, ha csődkérvényt adtak be ellene, valami uton-módon mégis csak segiteni kell azon, hogy ezen 1400 millió vagyont kezelő vidéki pénzintézeteknél hasonló esetek elő ne fordulhassanak, és ha már hitelt nem tudnak kapni, legalább meg kell őket védelmezni a tekintetben, hogy ne lehessen ilyen könnyelmű és bünös uton egy intézményt ilyen keserű, szomoru és a nagyközönségre nézve válságos helyzetbe juttatni. *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Igaz, hogy három nap elmultával kimondhatja a csődbiróság nagy bölcsen, hogy a csődnek helye ninesen; azt azonban már megakasztani nem képes, hogy a hitelezők az összes hiteleket, értve a betéteket és a reescompt adósságokat. azonnal fel ne mondják. Ugyannyira t. ház, hogy megtörtént például, hogy 11 órakor délelőtt lett beadva ez a mahinált csődkér-

vény, a mely hogy az volt, az bizonyitja legjobban, hogy a csőd nem lett elrendelve, és az az intézet a megrohanással szemben pontosan teljesitette fizetéseit *(Zaj a jobboldalon.)* — bármennyire unalmasak is ezek a dolgok, el kell őket mondanom — és a következő órában már jött a távirat valamennyi nagy intézetektől, hogy a postán lévő reescompt váltókat méltóztassék azonnal beváltani. Mi ennek a következménye? Hogy a szegény adósok mind tönkremennek, hacsak nem akad valaki, egy privát egyén, a ki azoknak az intézeteknek vagy egyes embereknek momentán hitelt nem nyujt.

Olyan állapot ez, t. ház, hogy ha ezt komolyan biráljuk, lehetetlen arra a meggyőződésre nem jönnünk, hogy itt nagyon sürgős intézkedések megtételére van szükség. És pedig miért? Azért, hogy megakadályozzuk, hogy a személyes boszu vagy a piszkos konkurrenczia ilyen meglepetéseket Magyarország közgazdasági életében produkálni képes ne legyen.

Hogy ez nem valami unalmas dolog, azt bizonyitja az is, a mi véletlenül a kezembe jutott. *(Halljuk! Halljuk! balról.)* A mostani miniszterelnök ur, gr. Tisza István, 1899 márczius 17-én körülbelül hasonló dolgokon gondolkodott, hogy ezt talán valami rendszerbe lehetne foglalni.

Miután a csődre vonatkozólag nagyon hiányos lenne ez az illusztráczió, egy kissé jobban meg kell világitanom ezt a kérdést. *(Halljuk! balfelől.)* Mikor a csődbiróság ilyen kérdéseket birál, természetesen nem láthat be egy hitelintézetnek minden szervébe, hogy tudja, mikép kell neki gyorsan intézkedni. Egy nap nem elég neki, de három is kevés, de az illető félre nézve ez a három nap óriási terminus, mert az alatt teljesen elölik annak az intézetnek vagy magánadósnak egész hiteli exisztencziáját. Ezt a kérdést tehát sürgősen meg kellene oldani.

Szerves kapcsolatban van ezzel a kérdéssel az u. n. kereskedelmi tanácsosok hivatása és funkcziója. Hogyan lehessen pl. egy derék kereskedőtől megkivánni, hogy ő a hitelintézeti viszonyok minden nüansz-ját annyira ismerje, hogy konkrét, igazságos birálatot tudjon mondani arra vonatkozólag, hogy rászolgált-e az az intézet a csőd elrendelésére? Előfordult pl., hogy egy nyilvános számadásra kötelezett intézettel szemben tisztán animozitásból csődöt kértek. Az intézet bemutatja cselekvő és szenvedő vagyoni állapotát és kimutat 238.000 korona tiszta vagyont, a mire a csődbiróság azzal a kifogással, hogy a részvénytőke nincs a mérleg terhére irva, a csődkérést nem utasitotta el. Szóval nem tudta, hogy mi a különbség a között, hogyha valaki a saját maga vagyonát mutatja be, hogy ennyi a vagyonom, ennyi az adósságom, tehát ennyi a tiszta vagyonom, vagy pedig hogyha valaki mint egy intézetnek vagy magános embernek megbizottja jár el. Összekeverte a fogalmakat, mert soha ebben nem dolgozott és igy abba a helyzetbe hozta az intézetet — föltehetőleg szaktudás hiánya miatt — hogy még a felebbezés stádiuma alatt is folyton folytak ellene ezek a hallatlan támadások, a mi nemcsak vagyonilag, de erkölcsileg is sulyos teher bárkinek.

Ebben a kritikus helyzetben a kereskedelmi tanácsosok megválogatásának kérdésében a helyén lenne, hogy a törvényhozás ugy intézkednék, hogy az általam előbb már jelzett kamarai rendszer szerint az illető kamarai tagok lennének a kereskedelmi tanácsosok, s akkor ilyen szakszerűtlenségből kifolyólag nem fordulhatnának elő olyan óriási károk, mint a melyek előfordultak. Hogy példára mutassak rá, Nyugat-Magyarországnak egy nagyon előkelő és virágzó gépgyáránál, a hol 345 munkás kapott kenyeret, a gyártulajdonosnak nem maradt egyéb hátra, miután financziáit rendezni képtelen volt, miután ő is adósviszonyban volt az intézettel, mint hogy pisztolyhoz nyult. Valószinűleg a kormány tagjai is tudnak róla, sajnálkoznak felette, hogy fejbelőtte magát, s ezzel aztán ez le van tárgyalva. De az a 345 munkás, s annak a gyárnak hitelezői micsoda visszás helyzetbe kerültek! S mindez miért van? Azért, mert ha valakinek van ma pénze, hogy be tud furakodni egy kisebb vidéki intézetbe, akkor ilyen passziókat könnyen megengedhet magának a nélkül, hogy félni kellene tőle, hogy őt a méltó büntetés eléri.

Természetes dolog, hogy a körülményeket, a melyek ezt magyarázzák, *(Halljuk! Halljuk! balról.)* mégis kénytelen vagyok megmondani, hogy volt lehetséges ez? A ki a vidéki hiteléletet ismeri, az tudja nagyon jól, hogy ott az intézetek vagy hitellel dolgozó magánosok is nagyon kellemesnek fogják találni, hogy ha egy tőkepénzes velük akármilyen viszonyba lép. Ennek vége rendszerint az, hogy ha az magános ember, akkor kereskedelmi társas viszonyba jut vele, s itt is ugyanazon veszélyek vannak a csődkérdéseknél; ha azonban nyilvános számadásra kötelezett intézet, akkor bejut az igazgatóságba. Már most mi történik? Képzeljük csak el, mit jelent az, mikor annak az intézetnek igazgatója saját maga, a ki ott a világ szeme előtt látszat szerint annak az intézetnek jótevője akar lenni, egyszer váratlanul csinál olyan jogtalan követeléseket, a melyeknek a többi hitelező és az adósok szempontjából eleget tenni nem lehet, mert hiszen az az igazgatóság tulajdonképen nem más, mint megbizottja ennek a két csoportnak, hitelezőknek és adósoknak. Fogja tehát magát, a zsebében lévő kész csődkérvénynyel bevonul a törvényszékhez és ilyen módon feldönt minden rendet.

Azt hiszem, ezzel eléggé illusztráltam, hogy milyen veszélyes dolog ez, hogy itt nemcsak a takarékpénztárnak, annak a hitelintézetnek az érdekeit kell hogy szem előtt tartsa a tisztelt törvényhozás, hanem igenis, hogy a miniszter-

elnöki székből és az egész kormány által is hangoztatott problémának megoldásához ismét egy lépéssel közelebb hozzon bennünket, szükséges, hogy a kisemberek érdekében ne csak igérjünk, de tegyünk is valamit. *(Helyeslés a baloldalon.)* Mert azt a jó vagyoni viszonyok között lévő kereskedőt, a ki váltó-appointjeit ott nyujtja be, a hol a legkisebb kamatot fizeti, ez az állapot nem bántja, mert kiváltja az adósságát és azután másutt benyujtja. Hanem tessék csak végigvizsgálni ebből a körülbelül 1400 millió takarékpénztári teherből, hogy az adósok zömét micsoda apró-cseprő kis hitelre szoruló emberek teszik.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Magas kamat!

Udvary Ferencz: Majd rátérek arra is. Nem is azt akarom én megvédelmezni, hogy a takarékpénztáraknak legyen szabad magasabb kamatot szedniök, hanem azt akartam illusztrálni, hogy az ilyen anomáliák elő ne fordulhassanak, a mint a csőd-ügy rendszertelen voltában előfordulnak.

A mint mondottam, az adósok zöme kisadós és pedig azért, mert nagyobb intézeteknél nem tudják megkapni a pénzt.

Mit értenek azok ahhoz, hogy papirdifferenczia, vagy annuitás?

Annak 100 forint kölcsön kell és azt ott veszi fel, a hol olcsóbban és gyorsabban kapja.

Teoretikusan igen könnyű a hitelviszonyokat rendezni; könnyebb sincsen.

Hanem méltóztassék megnézni, mikor a kisembernek szüksége van pénzre, mennyi utánjárásába kerül az neki. Különben alig találni már a vidéken intézetet, a mely a maximális 8 százalékot számitaná. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: 15 százalékot szednek!

Udvary Ferencz: Alap nélkül nem tenném, hogy a vidéki takarékpénztárakat védelmezzem, csak tiszta meztelenségében óhajtom azt a dolgot előadni. Rá akarok utalni arra, hogy a mikor a kisadós a vidéki intézetre van rászorulva, neki igen fontos az, hogy a pénzt gyorsan megkapja. Ez oly fontos szempont, a melyet szem előtt kell tartani.

Ha már most tekintetbe veszszük azt, hogy 1400 millió frtról van szó a periferiákon, hogy ilyen nagy összeg van hallatlan veszedelemnek kitéve, akkor az igen t. kormányzat nem veheti rossz néven, ha erre a kérdésre felhivtam a figyelmét.

T. ház! Rá kell térnem arra, hogy menynyire parlagon hever nálunk a kár és kártérités kérdése. Magyarországon bárkinek joga van üzleti konkurrencziából a legkvalifikálhatlanabb rágalmakat szórni a másik üzletemberre. Nálunk ez épen annyi, mintha rózsavizzel locsolná meg az illetőt. *(Derültség.)* Hol van Magyarországon egyetlenegy eset, a mikor valaki megkapta volna az őt megillető kártérítést ugy, a mint megkapja Németországban, Belgiumban vagy Franczia-országban? Nem akarok ezzel a dologgal hosszasabban foglalkozni, mert, ugy látszik, t. képviselőtársaim meglehetősen fáradtak, csak egy kis statisztikát mutatok be.

Előbb vázoltam, hogy milyen fontos kérdés, mikor a nyilvános számadásra kötelezett intézetekkel ilyen kényre-kedvre járhat el minden magános, a hogy neki tetszik. Egy példával fogom ezt illusztrálni. Egy intézmény tiz évi fennállása alatt oda fejlődött, hogy a kilenczedik esztendőben, összes költségei, igy az adó — a mi, mint tudjuk, elég sok — és más kiadások levonása után tiszta nyeresége 12.640 korona, részvénytőkéjének fejlődése pedig akkora volt, hogy tiz év alatt — kezdettől számitva — 18.000 koronáról 200.000 koronára emelkedett, gyüjtött 50.000 korona tartalékalapot, és egy kis csődkérvény beadása folytán a végeredmény 11 hónapra az lett, hogy nyeresége csak 900 korona maradt, a tartalékalapja teljesen eluszott. Természetes dolog, hogy ilyen esetben nagy kár van, de Magyarországon nincsen jogász és biróság, a mely a mai törvények szerint ezen jogosan megillető kártérítést megállapitani tudná azok javára, a kik e kárt elszenvedték. Nemcsak, hogy nem tudunk kártérítést szerezni, de még az utat és a formát sem tudja erre senki, maga a miniszter ur sem tudná megmondani, és ha megtalálnák is rá a módot, nem itélnék meg a kártérítést.

T. ház! Még egy pár kérdésben kivánnék az igazságügyi tárczához hozzászólani. Kérem az elnök urat, sziveskedjék öt percz szünetet adni.

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk.

Udvary Ferencz: T. képviselőház! Nagyon belátom azt, hogy a vitának ezen előrehaladottságában nem valami kellemetes t. képviselőtársaimnak ilyen hosszu, száraz tárgyra vonatkozó beszédet végighallgatni, de a szünet alatt is szomoruan konstatáltam, hogy ezeket az életből meritett kérdéseket bizony ezen a helyen kevesen tudják kellőképen méltatni. Mert abban a szomoru helyzetben, a melybe a nép hasonló viszonyok között jut, az urak közül még talán senki sem volt és senki sem élte át azt a nyomoruságot és azokat a hallatlan, ijesztő állapotokat, a melyeket esetleg nekem volt részem látni és tapasztalni. Az én beszédem, ugy látszik, egyes helyeken azt a benyomást keltette, mintha a vidéki takarékpénztárakat akartam volna legyezgetni

Méltóztassék elhinni, hogy épen nekem nincsen okom ezeknek a hitelintézeteknek gazsulirozni; nincs pedig azért, mert e kérdések-

ben nagyon közel állottam az ügyekhez és láttam azt, hogy azok a közgazdasági kényes kérdéseket olyan nagyon megoldani tudó, magas financierk mennyire be tudnak gombolkozni akkor, mikor egy kézmozdulatukkal ezer meg ezer kisembernek az existencziáját menthetnék meg. Azt is gondolhatták egyes képviselőtársaim, mintha ezen beszédemmel állást akartam volna foglalni a vidéki takarékpénztárak működésében előforduló anomáliák szellőztetésével szemben, vagy mintha az állitólagos óriási kamatszedést akartam volna ezzel leplezni. Ez egészen távol áll tőlem. Hiszen épen az előbb hallottuk, hogy a vidéki pénzintézetek állitólag micsoda óriási kamatokat szedhetnek és szednek is. De ott van az uzsoratörvény, ez világosan megmondja, hogy 8 százaléknál magasabb kamatot szedni nem lehet. A kereskedelmi ügyletekre vonatkozólag is bátor leszek a kérdést fejtegetni, egyelőre azonban csakis a hitelintézetekről kivánok szólani. Ezen intézetek 8 százaléknál magasabb kamatot nem szedhetnek. Honnan tünik ez ki, hogy igy járnak-e el? Egyszerűen a könyvelésből. Világosan és számszerű tételekből megtatható, ha megvizsgáljuk ezen könyveket akkor, a mikor azon pénzintézetek szokásosan és kötelességszerüleg számadásaikat, a nyereség- és veszteségszámlát és a zárómérleget összeállitják. Mi kell tehát ahhoz, hogy meggyőződjünk arról, hogy ezen pénzintézetek és takarékpénztárak túllépnek-e a törvényszabta határon vagy sem? Semmi egyéb, t. ház, mint hogy, a mikor a mérlegvizsgálat van, mondjuk minden esztendőben egyszer, akkor a tételes kimutatásokat végigvizsgáljuk, azokból egyszerűen kitünik, hogy egyes esetekben szedtek-e 8 százaléknál több kamatot. S ha igen, nos jó, lépjen akkor közbe az állam sujtó kezének teljes erejével. De hogy mégis azt állitják, hogy 15 százalék járja. Ha ez igaz, honnan van ez? Ennek a magyarázata az, mert oly rendkivül nehézkes a hitelmegszerzés ma Magyarországon, hogy az illető hitelre szoruló ember jogsegély nélkül majdnem abszolute képtelen magának hitelt szerezni. Hiszen ezelőtt pár héttel nyilatkozott és beszélt erről Tisza István miniszterelnök ur és a mai kormánynak egyik fontos czéljául tüzte ki azt, hogy a hitelmegszerzést olcsóbbá tegye. Már most, mikor az a hitelre szoruló ember akármilyen összegre akar igényt tartani, vagyis kölcsönt kér, fogalma sincs arról, micsoda czikornyás, keserves formai Golgothán kell végigmennie, hitelalap-papirjának, legyen az egyszerű hitelt igénylő váltó, óvadékkal biztositott váltó, kötelezvény, vagy egyszerű jelzálog-kölcsön. Jogsegély nélkül ezt megszerezni nem képes. Pedig az már nagyon természetes dolog, hogy mikor az adós fél jogsegélyt vesz igénybe, a jogtanácsost meg kell fizetni a munkájáért. S a törvényhozás ez ellen korlátokat nem állitott fel; tudjuk jól, hogy ha az expenz-nótáját kiállitja és a biróságilag megállapitott összeget jogosan követelheti. Ha most elmegy a fél a pénzintézethez, pénzt kér kölcsön, a válasz rendszerint ez: Tessék az ügyvéd urhoz menni. Az ügyvéd ur felveszi az egész ügylet tényállását, ezzel időt mulaszt, ezért ő neki bizonyos dijazás jár. Most az ügyvéd urnak be kell mennie a takarékpénztárba, az intézetbe applanálni a dolgot; megszerzi a különféle támpontokat, előterjeszti az igazgatóságnak az elvi megszavazásra, megtárgyalja az igazgatósággal, hozzájárul-e vagy nem; azután a kifogásokkal szemben megint munkája van; beszerzi a telekkönyveket, ott a különféle elsőbbséget megállapitja — ez pedig mind munkával jár. Mivel pedig a fiskálist tudomásom szerint nem az állam fizeti, hanem magának kell keresnie a kenyerét, ezt csak meg kell valakinek fizetni. Ki fizeti ezt? Meg kell fizetnie az adósnak. Mivel az adós ezt meg nem fizetheti, tehát a fél terhére nagy perczentben a takarékpénztárnak kell levonásba hozni. Ily módon jut részben a különböző dijak alakjában kifejezésre az a 15%, részben pedig rámegy papirosra, az irásdijakra, nyilvántartásokra, etc. Nagyon természetes dolog, hogy annak a hitelt nyujtó, nyilvános számadásra kötelezett intézetnek azt a 40 forintos adóst ép oly drágán bélyegezett könyvbe kell bevezetni, mintha valaki 3 millió forintot venne kölcsön. Természetes dolog, hogy a 40 forintos adós összes regisztrálása, könyvelése ugyanannyi pénzt igényel, ugyanannyi költségbe kerül, mint a nagy adósé. Ezt valamiben csak meg kell fizetni. Miben kell megfizetni? Nemde, a kamatokban. De itt a törvényhozás, illetőleg a liberális kormány nagyon könnyen segithetne. Méltóztassék oly inditvánnyal állani a ház elé, oly törvényt alkotni, hogy azokért a kölcsönökért, a melyek tényleg bizonyos összegig való kishitelek kielégitésére szolgálnak, egyszerűen ne kelljen adót fizetni. Akkor mindjárt olcsóbb lesz a kishitelt kereső részére a pénz.

Vancsó Gyula: Valamit a részvényesekre kellene átháritani!

Udvary Ferencz: Igen helyesen teszi Vancsó t. képviselő ur, ha segit nekem az illusztráczióban. Itt vannak a részvényesek osztalékai. Ha a törvényhozás a takarékpénztárak kamatszedését korlátozni kivánja, t. i. azt az állitólagos burkolt kamatot, a mely pedig valójában nincsen elburkolva, hanem világosan ki van tüntetve, tessék megállapitani, hogy $^1/_2$%-nál vagy $^1/_{10}$% nál magasabb osztalékra egyetlen részvényes sem tarthat igényt, mint a kauczióképes állampapirok %-ai, akkor a részvényesek nem fognak arra utazni, hogy a részvényosztalék esetleg 20% is legyen. De hogy a takarékpénztár az adósnak olcsóbban adjon pénzt, mint a mennyit ő fizet a hitelczőinek, az lehetetlenség. Ezt is csak egy helyes takarékpénztári kamarai rendszerrel lehet megoldani.

Miért van ma az, hogy a hitelintézet még a legkisebb, kevésbbé fontos ügyekben is ügy-

védhez küldi a félt? Azért, mert a vidéki takarékpénztárnak szakközegei — természetesen egyes kivételek itt is vannak — nem állhatnak azon a nivón, hogy akár az intézetnek, tehát az ő megbizójuknak érdekét valamilyen helytelen utasitással, a mit a félnek adnak, ne koczkáztassák. Tehát kell, hogy igénybe vegye azt a munkás kezet, a melyet csak a jogsegély nyujthat, a mely jogsegély pedig az intézetnek ügyészétől vagy ügyészeitől ered. Ha tehát a pénzintézeteknél, a mikor majd ezek reformjáról szó lesz, — mert ugy tudom, hogy szónak kell lenni róla — figyelembe veszi a t. kormány azt, hogy ez egyszerűsittessék még a technikai kezelés dolgában is, továbbá a hitelhez való hozzájutás olcsóbbá tétessék: akkor azok az irásdijak, a különféle munkadijak, nyomtatványdijak egyszerre maguktól elesnek.

De itt van egy másik tétel is, a mely drágitja ezt a kérdést, és pedig nagyon drágitja, ez a váltó-törvényben gyökerezik. Számokban ugyan nem tudnám kifejezni, de a statisztika kimutatja, — utána lehet nézni, — hogy a milliókra menő gazda-váltók kezelése a hitelnek milyen megdrágitását eredményezi. Gazda-váltónak nevezem ezt azért, mert az egész vidék igy hivja, azt is szokták mondani, hogy paraszt-váltó, annak a kisembernek a váltója. Nem is lehet Magyarországon elérni azt, hogy a kisgazda adósoknak 1 %-a is be tudná tartani azt a törvényszabta rendet, hogy váltóját pontosan rendezné. Ez a kisember ugyanis igy vélekedik: én adós vagyok, aláirtam a váltót, ma nem tudtam eladást eszközölni a vásáron, fizetni tehát nem tudok, majd fizetek máskor, — és ezzel kiteszi magát az óvatolás költségeinek. Már most, hogyan állapitják ezt meg? Az óvatolási költséget, a melylyel egyharmad százalék váltódij is jár, a takarékpénztár előlegezi, mert a fél nincsen ott. A legkisebb váltónál is, 25—30 forintos váltónál, minden fertály esztendőben egyszer, de akkor bizonyosan, bekövetkezik az, hogy a paraszt-váltót óvatolni kell Ezen költség elkerülésére megint egy egyszerű módot lehetne találni. Ha az ugynevezett házi váltó rendszerét hoznók be, mint uzust ott, a hol az illető adósnak nem kell a váltó lényeges kellékeit ismernie, a mely szerint elsősorban áll a kiboesátó, azután jő az elfogadó, végre a forgató.

Molecz Dani: Az is van!

Udvary Ferencz: Tudom, hogy van. Husz évvel ezelőtt egy hozzám közelálló ember szerkesztette az elsőt. De hogy ezzel szemben hogyan járnak el a biróságok, majd megemlitem. A saját váltó benn van a törvényben, de gyakorlatban nines meg, mert azok a formák, a melyek megvannak, ezt a gyakorlatból kiküszöbölik, vagyis használhatatlanná teszik. Kivánatos tehát, hogy ezeket a váltókat használják a kisemberek és pedig olyan formában, hogy megértsék, hogy az azt jelenti, hogy az nem esik óvás alá, hogy azt, ha lejár, nem kell megovatoltatni. Ezzel minden negyed esztendőben megkönnyitenék a kamatszedést, s akkor bizonyosan nem jutna a számtételek szerinti kimutatásba az, hogy szednek 14—15%-os kamatot is, a melyet nem is magának szed az illető, hanem szed az ezrekre menő költségekre. Ha pedig valamely intézet túlkapásokba megy bele, — legyen az a kereskedelmi törvény szerinti bármelyik formában szereplő pénz- vagy hitelintézet — ha kihasználja az adós tudatlanságát, azt sujtsa a törvény teljes szigorával.

Összehasonlitást kell továbbá tennem a mai nagy és kis intézetek között. Előbb azt hallottam, hogy ha egy nagy intézet ellen valaki esődkérvényt nyujt be, vajjon mit eredményez ez? Legyen szabad erre vonatkozólag azzal az egyszerű hasonlattal élnem, hogy ha egy erőteljes, izmos embert támad meg valaki, az tudja magát védeni, különösen ha ennek segitő barátai is vannak és különösen hogyha amugy is hatalma van, ha azonban egy csecsemőt támadnak meg, a kinek támasza nincs, a kinek segédkéz nem kinálkozik, az magát védeni nem tudja. Igy vagyunk a nagy és kis intézetek összehasonlitásával. Ne legyünk annyira animozitással a kisebb intézetekkel szemben, a melyek nem szolgáltak rá, hogy velük szemben animozitással legyünk, hanem a mint már egyszer emlitettem, ha rászolgáltak, tessék eltörölni őket a föld szinéről, hiszen ott vannak a büntetőtörvényvkönyvnek különféle szakaszai, ott vannak a kereskedelmi törvénynek büntető határozmányai, ott vannak a többi mindenféle egyéb paragrafusok, a melyek segélyével ezt mind meg lehet tenni.

Én csak egy dologra kivánnám a t. ház figyelmét felhivni, a melyet talán Budapesten is tudnak. A Piufsich-féle esetnél, a mely Budapesten történt és a hol potom egy millió forintról volt szó, az az egy millió tényleg, a mint az iratok mutatják, nem valami kereskedelmi formák közt vándorolt át a takarékpénztár Wertheim-kasszájából a másik ur Wertheim-kasszájába. *(Derültség balfelől.)* Ennek más kritériuma is van. Abban a pillanatban, mikor az intézet az esetet megtudta, egész helyesen, rögtön lépéseket tett a társintézeteknél és az osztrák-magyar banknál, a mely momentán küldött két milliót neki. Igy ellensulyozta tehát ezt a csapást, mert a Pesti hazai takarékpénztár sines abban a helyzetben, hogy a betéteket, mint valami sifonérban a ruhaneműeket helyezze el, hanem neki is ki kell azokat helyeznie. Nagyon természetes, hogy egy nagy intézetnek nem kell félnie megrázkódtatástól, mert tudja, hogy támogatást kap. De a liberálizmusnak nemesak az a mértéke, hogy esak a nagyokat támogassuk, hanem az is, hogy egyformán segitsünk mindenkit. Hogy ha pedig ez társadalmilag az érdekszférák miatt nem lehetséges, akkor a törvényhozás van hivatva lehetetlenné tenni, hogy indokolatlan és jogtalan módon a kisebb exisztenciákat koczkára tegyék.

A nagy intézeteknek, a melyek góczpontjai a vidéki kis intézeteknek, rossz szokásává lett, hogy a kisnépen nem kellő formában kivánnak segiteni. Ugyanezt mondhatjuk a vidéki takarékpénztárakról is. Három-négy intézetnek egy vidéki góczpontban koalicziót kellene csinálnia, hogy a pénzmennyiség mindig kellőképen nivellálva legyen, de ezt nem teszik. Azt tehát, hogy óvintézkedéseket ezekkel szemben nem tesznek, tisztán annak tulajdonitom, hogy ez legyezgetése annak a nagy tőkének, a mely kényére-kedvére mindig a hatalmat szolgálja.

Tudjuk, hogy a vidéki góczpontokban különféle érdekcsoportok találkoznak. Ezekből a góczpontokból indul ki a társadalom irányitása, nem ritkán a politika is. Vannak olyan intézetek, a melyek teljesen a hatalom szempontjából fogják fel létüket, nem mondom, hogy kárpótlásért, hanem meggyőződésből és hát mindenkinek a meggyőződését tisztelni kell. De azt a hatalmat, a mely véletlenül a kezükbe jutott az által, hogy ezreknek lehetnek hitelezői, arra használják fel, hogy nagy szolgálatokat tegyenek a mindenkori hatalmi érdekeknek.

A kisebb intézetek ezt nem tudják megtenni, tehát egymással ellentétes viszonyba jutnak. A kisebb exisztenczíák csoportosulása tehát a nagyobb exisztenczíák csoportosulásától segedelemre nem számithat. Természetes tehát, hogy meg kell változtatni azt a mai helytelen és rossz formát, hogy indokolatlan csődkérésekkel czélt nem érő törvényszéki vizsgálatok elrendelésével lehessen az ilyen kisebb intézeteket zaklatni. Ha nagy intézet ellen kérnek csődöt, azt abban a momentumban visszautasitják, mint indokolatlant, de olyan intézetnél, a melynek vagyoni arányai kisebbek, a hol tehát a csőd indokolt voltának lehetősége mégis fenforoghat, ott már a birói felelőség játszik főszerepet, és mivel mindenüvé betekintése, mindenről tudomása senkinek sem lehet és mivel a kereskedelmi tanácsosok révén a bíróság nem tudja mindég gyorsan megkapni az információt, igy tehát nincs is módjában visszautasitani az indokolatlan és rosszakaratu csődkérvényt, holott megteheti ezt ott, a hol a bizalom erős sziklává fejlődött ki.

Ismétlem, a bizalom itt elsőrangu kérdés; ha egy bizalmat élvező, nagy intézet ellen adnak be csődkérvényt, menten visszautasitják, de egy kis intézetnél a kérdés birálatába belemennek.

Vancsó Gyula: A föltételek meg vannak határozva!

Udvary Ferencz: Tudom én azt. Azután a csődeljárás biztositja a közadós érdekét, de nem nyujt kellő védelmet a hitelezőknek, a kiknek érdeke csak nagyon kevéssé és rosszul van védve. A mai törvényhozások egyik programmpontja az, hogy az ipart is fejleszteni kell. Ha elolvassuk a magyarországi nagyiparosok kongresszusán elmondott beszédeket, vagy ha meghallgatjuk a nagykereskedőket, valamennyinek az a meggyőződése, hogy a mai csődtörvény rájuk nézve is sérelmes és veszedelmes, mert jogos igényeik kielégitést nem nyerhetnek. Hogyan egyeztethető ez össze az iparfejlesztés jelszavával? Végtelenül káros hatása van ennek a körülménynek az ipar fejlesztésére.

Azt hiszem, hogy az előadottakban nagy vonásokkal illusztráltam azon helytelenségeket, a melyeket csak akkor tapasztal igazán az ember, ha az ilyen nagy érdekek harczait közvetlenül megfigyelhette. Rá akarok most térni azon fontos kérdés fejtegetésére, hogy a kenyéririgységből származó hasonló veszedelmek büntetésére és büntethetésére az igazságügyi kormányzatnak kellő gondot kell forditania, egyszerűen azért, hogy ily könnyelmű módon hasonló veszélyeknek nagy körzetek kitéve ne lehessenek.

Midőn a most folyó költségvetési vitában bátorságot vettem magamnak arra, hogy ezen nagyon száraz és — a mint észrevettem — a túloldalon egyáltalában helyeslésre nem találó témákat feszegessem, nem azért tettem ezt, mintha azt képzeltem volna, hogy a t. kormány és annak tagjai esetleg elfogadnának olyan ujabb irányzatot vagy ajánlatot, a melynek segélyével az autonom végrehajtó rendszer alkalmazása utján e nagy bajok orvosolhatók lennének. Nagyon jól tudtam, hogy a t. kormány legtöbb, sőt felsőbb óhajra talán a t. túloldal valamennyi tagja szivesebben veszi, ha a takarékpénztári reviziónak állandóan feszegetett kérdését oly módon oldják meg, hogy a kormány vegye kezébe az ellenőrzést. De mit jelentene ez? Azt jelentené, hogy az állam akkor az összes állampolgárok adóssági viszonyait ismerné; a hatalom kezeügyében volna, hogy Magyarországnak ennyi és ennyi millió adófizetője közül mennyi ember mivel és hol tartozik. Ez pedig helytelen és veszedelmes volna! De hiszen csak nem képzelhető olyan jogállamban, mint a minő Magyarország, a mely büszke az ő jogi tudására, a melyben a jogérzék annyira ki van fejlődve, és a hol a jogérzéket olyan nagyra becsülik, hogy a t. kormány arra gondoljon, hogy a vidéki intézetek sok ezer részvényesének autonom jogát, a mely az ő szerzett joguk, megnyirbálja olyképen, hogy rászabaditsa a vidéki takarékpénztárak nyakára a kormánybiztosokat! Mi lenne ennek a vége? Vajjon az a takarékpénztár merne egyetlen egy ilyen állami vizsgálóbiztosnak ellenszegülni, vagy az ő protekcziójával benyujtott hitel iránti kérvényt tagadólag elintézni? Hiszen az ilyen intézetek exisztenczíája függ attól, hogy ezen állami revizorok megadják-e a felmentvényt vagy nem; hogy óriási hordereje van annak is, ha a legkisebb kifogást emelik, pl. azt mondják általánosságban, hogy rendetlenség van, hogy ez által annak az intézetnek egész hitelét egyszersmindenkorra megölhetik. Hogy merészelne egy ily intézet a kormány revizórával szemben akár direkt, akár indirekt hitel-

kéréssel állástfoglalni, s ezt megtagadni? Azt hiszem, a liberális kormány, mely mindenhol hangoztatja liberálizmusát, ilyen jogfosztásba nem menne bele.

Egry Béla: De a takarékpénztárak sem!

Udvary Ferencz: Ha ezzel, a mit a kamarai rendszerre nézve mondottam, a t. miniszter ur bővebben kiván foglalkozni, igazán érdemes lenne ezt a kérdést megvitatni. A kamarai rendszer megalkotása — a mi elvégre is a törvényhozásnak mindenkor jogában áll — a legprimitivebb módon kezelve, a pénzintézeteknek autonom, tehát szerzett jogát épségben tartaná elsősorban, másodsorban pedig teljesen kizárná a technikai manipulációt. mert tudjuk nagyon jól, hogy a hitel megbirálását sem fennálló törvényeink, sem valamely alkotandó törvény korlátozni nem képes, hisz ez tisztára jogfosztás lenne a hitelnyujtóval szemben, legyen az akár jogi, akár természeti személy.

Miután azonban a mai technikai fejlődés a könyvelési rendszerben annyira világos és annyira tiszta tükrét adja a különben benső reális értéket is képviselő hiteltételnek, ha a technikai kérdésekre vonatkozólag egy oly szakvizsgálattal állana szemben minden mérlegelési alkalommal a nyilvános számadásra kötelezett intézet, mely a felügyelő bizottságot vezeti, hogy ott a technikai kérdésekben semmi néven nevezendő beleillesztett vagy nem reális tételek helyet ne találhassanak, akkor már meg volna oldva az a kérdés, hogy a kihitelezés realitása jó legyen. Ha pedig ez jó, akkor természetes dolog, hogy a pénzintézetek pénzeiket jó helyen tudják. A kamarai rendszerben ennek megoldását meg lehetne találni.

Azt hiszem, ezekben leróttam azt a kötelességet azokkal a másik fajta pénzintézetekkel szemben, a melyek nem 15 százalékot szednek, mint a hogy általánosan hiszik, hanem sok százalékban jótéteményeket is tesznek. Ha reformot hoz be a törvényhozás, talán vesz is magának fáradságot arra, hogy megnézi, hogy az ugynevezett szolid és reális vidéki takarékpénztárak mennyi jót tesznek a magyar közérdeknek? Méltóztassanak csak megnézni, hogy ezek mennyi kórházat állitanak fel, hogy ezek városrendezésekbe, tüzoltóságok szervezésébe és hasonló téren, a hol ez különben az államnak volna direkt hivatása, hány milliót fektettek be tisztán jótékony szempontból és nem haszonért, hanem a kulturának és a kulturális szempontoknak elősegitése érdekében.

Igaz, vannak az ország pénzintézetei között jótékony irányzatu, és vannak kártékony irányzatot követő uzsorás természetü intézetek is, de azért ha ilyenek vannak is, a többieket, a túlnyomó részt, a mely fontos és áldásos közgazdasági missziót bonyolit le, a kormányzatnak abban a jogsegélyben kell részesiteni, a melyek alaptalan, de mégis létérdeket koczkáztató támadásokkal szemben védve legyenek.

Az elmondott szempontok alapján a költségvetést nem szavazom meg. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Kovács Pál jegyző: Nessi Pál!

Nessi Pál: Tekintettel arra, hogy az ülés elején a t. ház azt a határozatot hozta, hogy fél háromkor áttér az interpellációkra, minthogy e szerint jogom van kérni, hogy beszédemet holnap mondhassam el, tisztelettel kérem, hogy a t. ház ezt kegyesen megengedni méltóztassék.

Elnök: Méltóztatik hozzájárulni? *(Igen!)* Akkor tehát a t. képviselő ur holnap tarthatja meg beszédét.

Most, t. ház, mielőtt az interpellációkra áttérnénk, a legközelebbi ülés idejét és napirendjét illetőleg óhajtanék javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Javaslom, hogy a legközelebbi ülés tartassék holnap délelőtt 10 órakor, s napirendjére tüzessék ki az igazságügyi tárcza költségvetése most félbeszakitott tárgyalásának folytatása, *(Helyeslés.)* továbbá a honvédelmi tárcza költségvetése és ennek során a közös hadsereg katonai nevelő- és képző intézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló törvényjavaslat, valamint mindazok a jelentések, a melyek a honvédelmi tárczához tartoznak, illetve ugyanazok a tárgyak, a melyek már a mai napirendre ki voltak tüzve. Méltóztatnak hozzá járulni? *(Igen!)* Akkor ezt a ház határozatakként kimondom.

Következnek az interpellációk.

Daróczy Aladár jegyző: Barta Ferencz! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Br. Kaas Ivor!

B. Kaas Ivor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* A miniszterelnök ur, mint belügyminiszter, a mikor kiadta azt a nevezetes rendeletet a népgyülések megtartásáról és ebben a tárgyban Molnár János képviselő ur őt meginterpellálta, hogy ennek mi értelme tulajdonitandó, az-e általában, hogy a nép gyülekezési joga korlátoltassék: azt felelte, hogy egyáltalában nincs szándékában az alkotmányos jogok gyakorlását a népnél megszoritani, a mennyiben ez törvényes, a mennyiben osztály-, vagy egyéb gyülöletre való izgatásra nem vezet, és hogy ezen körrendelet kizárólag a szocziáldemokratáknak agrárius és egyéb izgatása ellen irányul. A miniszterelnök urnak e megnyugtatni szándékozó válaszát ugy pártom feszólalt tagja, Molnár János, valamint az egész ház, különösen a jobboldal, nagy örömmel vette és helyeselte. Ha csakugyan a rendelet azon megszoritó értelemben volt foganatositandó, hogy törvénytelen izgatások megakadályoztassanak, hogy erre nézve preventiv rendőri intézkedések tétessenek, ez talán az állam érdekében fekszik és nem kifogásolható, kivéve, ha utólagosan kiderülne az illető hatósági közegek visszaélése.

Molnár János: Akkor is lokalizálni kellett volna!

B. Kaas Ivor: Igen, akkor is lokalizálni kellett volna oda, a hol ily bajok felmerülnek. De a néppártnak ebben a tekintetben ujabb időben oly kellemetlen tapasztalatai voltak, a melyek azt az érzést keltették bennünk, hogy az a rendelet csakugyan a vidéki szolgabirák és helyhatóság részéről félreértetik.

A néppártnak régi szokása és kötelessége, hogy a néppel szoros érintkezést tartson fenn. Azt tartom, a szabadelvűeknek, mint a liberálizmus katexochen képviselőinek elve tartja, hogy a néppel való érintkezés folytonos legyen és azt gondolom, a t. képviselő urak csak helyeselhetik azt, habár maguk nem mindig gyakorolják, hogy legalább saját választókerületeikkel folytonosan érintkezzenek és a népből meritsék az impulzusokat kormánypárti politikájuknak helyeslésére. Ki vonná kétségbe azt, hogy ha az urak odamennek a néphez és felvilágositják, hogy a 450 millió megszavazása a népnek érdekében állt, mert szükséges volt az országot megvédelmezni külellenségek ellen, ha odamennek és megmagyarázzák, hogy nemcsak a jegyzők fizetését volt abszolute szükség emelni, mert eddigi fizetéseikből nem tudnak megélni, hanem a czivillista felemelése is abszolute szükséges volt a haza és a nép érdekében: akkor ez a nép mindezt felfogja és teljes helyesléssel fogja támogatni, fog applaudálni a szabadelvű párt politikájának?

Ennek folytán előttem egészen világos, hogy a népgyülések és a képviselőknek a néppel való szoros összetartása és összefüggése olyan alkotmányos elv, a melyet nemcsak a miniszterelnök, nemcsak Anglia, nemcsak Németország, Ausztria és egyéb ilyen szabadelvű államok, hanem Magyarország is csakugyan hivatott gyakorolni azért, hogy az alkotmányosság való legyen, behasson a népbe és visszahasson a népből annak képviseletébe, a parlamentbe.

Nem tagadhatom, sőt bizonyos hivalkodással emlitem meg, hogy a néppárt ezen alkotmányos kötelességének a multban is megfelelni iparkodott. Csak épen a mult esztendőben, az obstrukczió alatt, el lévén nagyon foglalva egyéb dolgokkal, mulasztotta el azt a kötelességét; de hogy a csendes viszonyok visszatértek, a néppárt ujra a néphez fordult bizalmával és bizalmat kérve. Magam is két ily népgyülést vezettem. Konstatálhatom, hogy mindazon népgyüléseken, a melyeken országos képviselők vettek részt, mint vezetői az ilyen népgyüléseknek, a hol a néppárt kiküldöttei voltak jelen, sehol, ismétlem, sehol, sem most, sem azelőtt nem konstatálhatott a hatóság olyan tényeket, a melyek akár rendőri, akár birói beavatkozást tettek volna szükségessé, ugy hogy én az adatoknak és a történteknek bizonyitékával merem állitani, hogy mindezen népgyülések a legalkotmányosabb, legszabadabb, legtiszteletreméltóbb módon folytak le.

Molnár János: Másként megnyuztak volna bennünket a t. kormány részéről!

B. Kaas Ivor: Mégis nem ebben a hónapban, hanem az utóbbi 30 napnak lefolyása alatt különös tapasztalatokat szereztünk. Pl., hogy a legkisebben kezdjem, mert nem minden dolog törvénytelen, sőt vannak törvényes dolgok is, a melyek nem helyesek, törvényesek, t. i. a látszat szempontjából . . .

Molnár János: A miniszteri rendelet szerint, a melyet én törvényesnek el nem ismerek.

B. Kaas Ivor: . . . pl. itt van egy kis eset, a mely még nem is történt meg, csak történendő. Pozsony megyében, Bakán, julius 31-ikére volt hirdetve a népgyülés. Beadták erre nézve a kérvényt, vagy bejelentést, nem kérvényt . . .

Molnár János: De kérvény a miniszteri rendelet szerint!

B. Kaas Ivor: . . . hát kérvényt, dr. Németh Dezső alsó-csallóközi járási főszolgabirónak, hogy 31-én népgyülés fog tartatni Bakán. Közbejött körülmények folytán ez a népgyülés elhalasztatott augusztus 21-ére, és most a főszolgabiró, a ki megadta volt az engedélyt julius 31-ére, midőn bejelentették neki, hogy a népgyülés augusztus 21-én lesz, ezt nem akarta tudomásul venni, és azt mondotta, hogy a törvény ugy rendeli, hogy tessék ezért ujra folyamodni. Hát én megengedem, hogy a törvény értelmében ezt meg lehet tenni, de ez nem egyéb, mint zaklatás. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Molnár János: Ez a közigazgatás egyszerűsitése.

B. Kaas Ivor: Miután idő van még, hát az engedély iránti kérelem be fog adatni, legyen meg neki az ő akarata és a gyűlés meg fog tartatni. Én azonban szükségesnek véltem már most ezt a zaklatást felhozni mint speczifikumát a pozsonyvármegyei közigazgatás némely közege eljárásának, mikor néppárti képviselők és néppárti polgárok akarnak népgyülést tartani.

De menjünk most át Veszprémbe, itt van a szemtanu. *(Udvary Ferenczre mutat.)* Az eset Borzaváron, a zirczi kerületben történt mult vasárnap. A gyülés ki volt hirdetve. Elnökül kiküldötték oda Kovács Pált, szónokokul megvoltak nevezve Udvary Ferencz, Bonicz és mások. Itt tévedés folytán az engedély iránti kérvény nem adatott be és nem érkezett el a főszolgabirói hivatalhoz és igy a főszolgabirónak — ezt konstatálom — törvényes joga volt az ülés megtartását meg nem engedni. Az ilyen esetekben, azt hiszem, a szabadelvű képviselőknél nem ez az eljárás követtetik. Ha pl. Gajáry Géza t. barátunk valahol Váczon akarna népgyülést tartani és esetleg Ivánka Pál főszolgabiró nem kapta meg a kérvényt, nem tudom, hogy ép ugy járt volna-e el vele szemben, mint a hogy nagyságos Szőnyeghy főszolgabiró ur Veszprémben tette?

Gajáry Géza: Ivánka egész korrektül járna el, ha nem engedné meg a népgyülés megtartását!

B. Kaas Ivor: Hát én nem tudom, hogy járna el!

Gajáry Géza: Megtehetné ő is.

B. Kaas Ivor: Nem tudom, mondom, hogy járna el Gajáryval szemben.

Gajáry Géza: Csakhogy Gajáry nem tenné ki magát ennek, mert bejelentené a népgyülést. *(Zaj.)*

B. Kaas Ivor: Hát én elismerem, hogy joga van ehhez ép ugy Ivánkának, mint Szőnyeghy főszolgabiró urnak, hogy zsandárokat állitson oda, és országos képviselőket megakadályozzon a népgyülés megtartásában bizonyos formai okokból, mert tévedésből vagy véletlenségből nem történt meg a bejelentés. Hát mondom, ehhez joga van.

Nessi Pál: Joga van, de nem illik! *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Joga van hozzá, de nem illik, ha nincsen baj. *(Felkiáltások a jobboldalon: Csak kötelességét teljesitette! Egy hang a szélsőbaloldalon: Csak azt a kötelességet mind teljesitené, a mit kellene neki! Zaj. Elnök csenget.)*

B. Kaas Ivor: Semmiféle kérés nem használt, de használt végre valami. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondta akkor Kovács Pál képviselő ur, hogy Udvary Ferencz képviselő urnak törvényes joga van mindig beszámolót tartani, ezt nem tilthatja el semmiféle hatalom, hogy beszámolóját választókerületében bárki is elmondhassa. Erre is fenn akarta tartani a tilalmát Szőnyeghy ur, de midőn Kovács Pál hivatkozott arra, hogy bejelenti a dolgot, mint a mentelmi jog megsértését, akkor azután megadta magát, deferált a képviselőház jogainak és megengedte, hogy Udvary maga tarthasson beszámoló beszédet, Kovács Pált és a többi szónokot azonban eltiltotta, az öt zsandárt odaállitotta, s az öt zsandár fedezete alatt ezen gyülést annak rendje szerint, s a községnek nagy megelégedésével és részvételével egész sikeresen megtartották, sikeresen annyiban, hogy az beszámoló czimén tartatott meg s annyiban is sikeresen, hogy a főszolgabirónak sikerült a törvény hatalmát és kényszerét a néppárttal megéreztetni.

Egy harmadik ilyen népgyülésről referálok, a hol magam szerepelek, talán Gajáry képviselőtársam is olvasta.

Gajáry Géza: De szeretjük egymást! Halljuk! *(Derültség.)*

B. Kaas Ivor: Hogyne szeretnők egymást, hiszen szemben ülünk egymással. Talán Gajáry Ödön lapját is szereti és olvassa?

Gajáry Géza: Hogyne! Nem is tudok nélküle megélni! *(Derültség.)*

Lengyel Zoltán: Azelőtt mit olvasott?

Gajáry Géza: A Lengyel Zoltán urában gyönyörködtem!

Lengyel Zoltán: Meg lehetne tenni ma is!

Gajáry Géza: A czimében!

B. Kaas Ivor: Ebben a lapban olvastam, talán többen is olvasták, egy párbeszédet, a mely köztem és az oszlányi katholikus pap közt folyt le, a melyben az oszlányi pap kijelentette, hogy ő liberális, bennünket nem fogad, és hogy ne jőjjünk Oszlányba. Szóval: hosszu párbeszéd volt közölve ebben a lapban. Midőn olvastam, nagyon csodálkoztam és kerestem azt a Kaas Ivort, a ki ezt a beszédet hallotta, miután én erről egyáltalában egy szót nem szóltam, sem ő én hozzám, ilyen találkozás közöttünk nem volt, s noha nem vonom kétségbe, mert nem tudom, hogy az a főtisztelendő ur liberális vagy nem liberális, de annyit mondhatok »Az Ujság« vidéki tudósitója hitelességének nagyobb bebizonyitására, hogy a főtisztelendő ur az egész népgyülésen jelen volt, a népgyülés után mindnyájunkat házához meghivott, s házánál valamennyien jól éreztük magunkat. Tehát az az egész kiutasitás, a mely egy nappal megelőzőleg »Az Ujság«-ban megjelent, nem volt egyéb, mint a szokott ijesztgetéseknek egyike, egy kis tárczaczikk a közönség mulattatására.

De nem is az oszlányi főtisztelendő dolgai miatt szólalok fel, hanem az oszlányi főszolgabiró urnak dolgait akarom feszegetni, a kit Ponoczky István urnak hivnak.

Egry Béla: Jó lengyel!

B. Kaas Ivor: Ez nagyon udvarias ur. Velem szemben legalább sokkal udvariasabb volt, mint a milyen udvarias volt az a beszélgetés, a mely állitólag az oszlányi pap és közöttem történt, s a mely »Az Ujság«-ban közölve volt, de a mely a hitelességet nélkülözi, mert az a pap is udvarias volt.

Midőn megjelentem Oszlányon mint a népgyülés elnöke, hozzám jöttek polgárok — megjegyzem hogy Oszlány barsmegyei kerület, az aranyosmaróti kerület felső járása — azzal, hogy a főszolgabiró kiadta parancsban, hogy Nyitramegyéből, a szomszédos privigyei és zsámbokréti járásból nem szabad a polgároknak a népgyülésen megjelenniök, mert a népgyülés az oszlányi kerületre volt hirdetve és engedélyezve. *(Felkiáltások a baloldalon: Hallatlan!)*

Ott a hidon túl — beszélik — fel vannak állitva a zsandárok és nem eresztenek be bennünket. Kocsival odahajtatok. Az alatt az én polgáraim, mert a viz nagyon sekély volt, gyalogosan bejöttek a városba. A hid megett lévő zászlós kocsik pedig később az én fedezetem alatt jöttek be. De ha csak ez történt volna. Néhány kocsi polgár jött alulról, a kiket a zsandár megállitott és nem akart beereszteni a mezővárosba. Azok közt a polgárok közt voltak bosányiak, nedefócziak és brogyániak is. Brogyán már Barsmegye. A mikor azt mondták nekik, hogy nem szabad bemenniök, mert az urak nem barsmegyeiek, a polgárok élelmesen azt felelték: mi brogyáni választók vagyunk. Akkor aztán: passiert, bejöhettek. Ez történt a Privigyéről érkező kocsikkal. Ott azonban Brestyenszki Kálmán biró állott fel és követelte, hogy bocsássák be. Be is bocsátották. Tehát a

gyülésre bejöttek az emberek a tilalom daczára is. Én azután a népgyülésen ezt a főszolgabiró urat kérdőre vontam, hogy igaz-e, hogy ilyen tilalom adatott ki? Ő ezt tagadta. *(Zaj a középen.)* Tessék csak várni . . .

Molnár János: Már előtte való napokban közölték, hogy ilyen rendelet lesz kiadva. *(Zaj.)*

B. Kaas Ivor: Akkor odajöttek Zerdahelyi Béla nyitraszerdahelyi földbirtokos és Csizik Alajos nyitrazerdahelyi plébános, a kik a nyitrazerdahelyiekkel jöttek be. Azt mondták: mi tanuk vagyunk, velünk ez és ez történt, én, Zerdahelyi Béla óvást emelek az ilyen eljárás ellen; ilyen dolog, t. képviselőház, csak Szibériában történhetik . . .

Molnár János: És Nyitramegyében!

B. Kaas Ivor: . . . mert útlevélkényszer Magyarországon nincs. Be akarja talán hozni a főszolgabiró ur, hogy egyik városból a másikba ne lehessen menni, csak olyan útlevéllel, a melyet a szolgabiró ur állit ki? De nemcsak ezek a tanuk voltak, mert rögtön jött egy csapat ember, tiz legalább, a kik mind tanuskodtak, hogy ez megtörtént. Ekkor a főszolgabiró ur, nem tagadhatván tovább a tényt, — a melyről magam is tanuskodhatom, mert hiszen én hoztam be a kivülre szoritott zászlós kocsikat — azt mondta, hogy ő nem adott ki semmiféle rendeletet, erről nem tud semmit. Erre én azt kérdeztem, hogy ki? Az oszlányi biró, a ki a mi pártunk vezetőségében foglal helyet, nem adhatta ki, a csendőrség sem tehet saját felelőségére ilyent! Ennek folytán nem tudom, hogy ki adhatta ki ezt a törvénytelen rendeletet? De mikor az oszlányi állomáson a közönség oszlott és többen — nem én, de tanukat nevezhetek meg — felszállottak, megkérdezték az ott jelenlevő csendőröket, hogy miért tartották vissza a népet szuronyokkal? Nekünk parancsolták, mondták. Ki parancsolta? A csendőrőrsvezető. Hát a csendőrőrsvezetőnek ki parancsolta? A főszolgabiró! *(Zaj balfelől.)*

Ezt egy aranyosmaróti csendőr állitotta az oszlányi főszolgabiróról; igazat mondott-e vagy nem, azt én nem tudom; én csak a tanukat nevezhetem meg.

Mindezek alapján nekem az a benyomásom, hogy ha nem is kormányrendelet szerint történik, de azok a főszolgabirák, szolgabirák, jegyzők és falusi birák, szóval: azok a helyi hatóságok azt hiszik, hogy ők a Tisza-kormánynak kedvében járnak, ha Magyarország alkotmányos jogát akként fogják fel, hogy a nép részvételét a politikában, a nép gyülekezési jogát akkor is, ha semmi sem történik — mert ezeknél a gyüléseknél a szolgabirák konstatálni voltak kénytelenek, hogy nem történt semmi rendellenesség — korlátozzák. Én nem hihetem, hogy ezek a részint zaklató, részint törvénytelen és a népet csak izgató rendszabályok a kormány utasitására történtek, még csak azt sem hihetem, hogy a kormány intenczióinak megfeleljenek . . .

Molnár János: Majd megfelel rá a miniszterelnök ur!

B. Kaas Ivor: . . . és épen azért fel kell tennem, hogy ezekről a helyi visszaélésekről a kormánynak tudomása nincs, legfeljebb a főispánnak van róluk tudomása. S mert feltesszem, hogy konkrét esetben sohasem helyeselné ezeket a kormány, de mivel félős, hogy a perifériákon lévő főszolgabirák és más tisztviselők egyik a másiktól eltanulja, hogy ez meg amaz igy intézkedett a zsandárokkal, igy bánt a képviselőkkel . . .

Molnár János: És mi iszszuk meg a levét!

B. Kaas Ivor: . . . s azután divattá válnak ezek a visszaélések, és én a magyar nép gyülésezési jogát ennek kitenni nem akarom, és nem akarom, hogy azután zavargások következzenek és esetleg a puskák süljenek el: azért intézzem a belügyminiszter urhoz következő rövid kérdésemet *(olvassa)*:

»Interpellácziót a belügyminiszter urhoz.

Helyesli-e a belügyminiszter ur a községi és megyei tisztviselőknek viselkedését és eljárását, hogy keresett ürügyek, sőt törvénytelen eszközök felhasználásával a néppártot megakadályozni iparkodnak, hogy népgyüléseket tarthasson?«

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Miután az interpellácziót indokolása konkrét esetekre hivatkozik, én ezekről a konkrét esetekről most természetesen nem nyilatkozhatom, hanem meggyőződöm a tényállásról és a konkrét esetekre nézve majd akkor nyilatkozom. Az interpellácziót nézve, a melynek szövege igy hangzik *(olvassa)*: »Helyesli-e a belügyminiszter ur a községi és megyei tisztviselőknek viselkedését és eljárását, hogy keresett ürügyek, sőt törvénytelen eszközök felhasználásával a néppártot megakadályozni iparkodnak, hogy népgyüléseket tarthasson?« — megjegyzem, hogy néppárti népgyülések az országban széltében tartattak és tartatnak és azt, hogy a tisztviselők viselkedése és eljárása arra irányulna, hogy a néppártot ebben a tekintetben gátolja, vagy megakadályozza, egyáltalán el nem ismerhetem és tagadásba kell hogy vegyem.

Molnár János: Háromszor is egymásután! *(Ellenmondás és felkiáltások a jobboldalon: Maga mondta, hogy törvényes!)*

B. Kaas Ivor: Az egyikre!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha kivételesen valami ilyen előfordult volna, a mire nézve fentartom magamnak a végleges nyilatkozatot a tényállás kipuhatolásáig és megállapitásáig, azt nem helyeslem, az intenczióimnak nem felel meg és gondom lesz rá, hogy ok nélkül a néppárt népgyülések tartásában ne gátoltassék. Az ellen azonban határozottan tiltakoznom kell, hogy ilyen általános és meg nem érdemelt vádakkal illettessék a hatóság,

a mint hogy határozottan ki kell jelentenem azt is, hogy a hatóságot, a mennyiben a rend fentartására irányuló intézkedéseiben a törvény és a szükség által vont korlátokon belül marad, ezen eljárásában feltétlenül védeni és fedni szándékozom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Molnár János: Nagyon helyes! Azt mi is kívánjuk!

B. Kaas Ivor: T. ház! A miniszter ur válaszának befejező részével teljesen meg vagyok elégedve. Ha a miniszter ur hallotta volna előadásomat, abból meggyőződhetett volna arról, hogy mindenütt a rend fentartását hangsulyoztam, a melyet részünkről az országos képviselők vezetése alatt álló gyüléseken soha senki meg nem sértett, soha az ellen panasz nem tétetett. Tehát mi nem akarunk rendbontók lenni, és bárhonnan eredjen törvénytelen rendbontás — törvényes rendbontást nem ismerek — azt a miniszter ur megfenyiteni köteles, és részünkről csak hangsulyozhatjuk, hogy ha ő a hatóságokat megvédi, a népet is és bennünket népképviselőket is védjen meg minden ilyen rendbontás ellen, bárhonnan keletkezzék is az.

Molnár János: Ne csak a tisztviselőket, hanem minket is védjen meg!

B. Kaas Ivor: Ezért én ezt szives tudomásul veszem és tudomásul veszem azt is, hogy — a mint szavait értettem — ő nem helyesli, a mint hogy fel is teszem róla, hogy nem helyeselheti bensőleg sem az olyan eljárásokat, a melyek a nép jogait és a képviselőknek a néppel szemben való kötelességeit hamis értelmezás által megcsonkitanák. És minthogy azt hiszem, hogy az összes tisztviselők el fogják olvasni a miniszter ur beszédét, ők sem fogják azt akképen magyarázhatni, hogy a miniszter ur a törvénytelenséget pártolná, sőt ellenkezőleg a törvénytelenségeket, — szavát adta erre — ha elkövettetnek, megvizsgálni és megtorolni fogja. Ezt a választ is köszönöm, s ha felelni fog a miniszter ur a konkrét esetekre, akkor ujból megteszem megjegyzéseimet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: A konkrét esetekre vonatkozólag nincs interpelláczió bejelentve. Én a konkrét esetekről mindenesetre meggyőződést fogok szerezni és ha szükséges, eljárok; de az interpelláczió egész általánosságban szólt, arra tehát más választ nem adhattam. *(Helyeslés.)*

B. Kaas Ivor: Tudomásul veszem.

Elnök: A képviselő ur az interpelláczióra adott választ tudomásul vette, s igy azt hiszem, határozatilag kimondhatom, hogy a ház a miniszter ur válaszát tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

Ki a következő interpelláló?

Dedovics György jegyző: Lengyel Zoltán!

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! Egészen röviden elmondom a magam interpellácziójáť, a mely egy konkrét esetre vonatkozik, nevezetesen egy torontálmegyei község jegyzője által elkövetett törvénytelenségre, a melyre nézve a bizonyiték is kezeim között van, de különben is egészen autentikus információt kaptam egy szavahihető embertől és igy kötelességemnek tartom a miniszter urnak ezen esetet bejelenteni, figyelmét rá felhivni és orvoslást kérni. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

T. ház! Az egyik eset abban áll, hogy egy Zsorzse Fornika nevü oláh embert egy torontálmegyei község, Szent-János község jegyzője, Demkó Géza tettleg bántalmazott valami ürügy alatt, azután becsukta saját inicziativájából, benn tartotta több órán keresztül, azután odahivta Meisner Péter nevü segédjegyző társát, azzal a tanácsterembe vitte ott a fejével a falnak állitották, rettenetesen összeverték, az ajtót rázárták és egészen este 8 óráig fogva tartották.

Erre nézve az itt lévő, tanuk előtt felvett nyilatkozat megnevezi tanukként »Popovics Aurél és Vezek Traján helybeli lakosokat.«

A másik eset pedig az, hogy ugyanezen jegyző egy Oprea Juon nevü ugyancsak Szent-János községbeli lakost kényszeriteni akart arra, hogy 1200 négyszögölnyi szántóföldjét 50 forintért, vagyis 100 koronáért eladja. Mivel ez az ember ebbe beleegyezni nem akart, a jegyző feldühödve nekirohant, tettleg bántalmazta őt s a midőn ez a verekedés elől elmenekült, egy őrt küldött utána azzal, hogy hozzák vissza és ha nem tudják visszahozni, üssék agyon. *(Derültség. Egy hang a szélsőbaloldalon: Röviden, de velősen!)* Azt mondja ez a nyilatkozat, hogy: »ezen esetre nézve tanuk Miksa Antal és Arvu Miklós itteni lakosok.«

Nem tudom, hogy ezen esetek fegyelmi uton a t. miniszter ur elé kerültek-e már, vagy fognak-e kerülni, mivel azonban erre felszólitást nyertem, és mivel ezen nyilatkozatok teljesen hiteles okiratok alakjában vannak kiállitva, a t. miniszter ur tudomására hozom az eseteket, kérve ezekben az ügyekben a szigoru vizsgálatot és eljárást.

Interpellácziom a következő *(olvassa)*: »Van-e tudomása a t. belügyminiszter urnak a Demkó Géza torontálmegyei Szentjános községi jegyző által elkövetett törvénytelenségekről? Hajlandó-e a t. miniszter ur intézkedni, hogy a büncselekmények kellőleg megtoroltassanak és a jegyző fegyelmileg elmozdittassék?«

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom, nem hiszem, hogy az interpellácziós jognak helyes használata legyen az, hogy egészen konkrét panaszos ügyeket, a melyeknek a törvényben előirt ugy fegyelmi, mint birósági fórumai meg vannak állapitva: *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon!)* ezen fórumok elkerülésével a képviselőház elé hoznak és interpelláczió alakjában a miniszterhez akarnak utalni. *(Ugy van! jobbfelől!)* Én azt hiszem, hogy minden magyar ember ismeri — él is velük busásan — mindazokat a jogorvoslati módokat, a melyek

rendelkezésére állanak. Ha azon t. polgártársunkon valamely sérelem esett: induljon el a törvény rendes utján; tegye meg a panaszt a bíróság előtt vagy az illető hatóság előtt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ha azután az ügy fegyelmi természettel bir. és ha a felebbezések során hozzám kerül, tudni fogom kötelességemet, *(Helyeslés a jobboldalon és a középen.)* de engedelmet kérek, ily módon kiragadni a rendes, törvényes elintézés köréből egyes konkrét ügyeket, idehozni azokat, és ezzel a ház idejét elfoglalni, nem volna helyes dolog. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a középen.)* Én tehát akkor fogok intézkedni ez ügyben, ha ez a maga rendes utján elém fog kerülni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! Ha én a t. miniszterelnök urtól valami törvénytelen vagy a törvényes ut elkerülését czélzó intézkedést kivántam volna, akkor talán érteném ezen bizonyos mértékben animózus válaszát, azonban én semmi egyebet nem tettem, mint azt, hogy a konkrét eseteket igenis idehoztam a nyilvánosság elé, a t. miniszter ur elé azért, hogy tudja meg az ottani hatóság és más is, *(Egy hang jobbfelől: Tehát befolyásolni akarja?)* hogy ebben az ügyben a nyilvánosságot nem fogják elkerülni, és hogy itt az ügyek elpalástoltatni nem fognak.

Én a t. miniszter ur tudomására hoztam ezeket az ügyeket, hogy ezt a nyilvánosság előtt tettem, annak is megvan a maga oka, és azért semmiféle tekintetben nem érdemli meg sem az ügy, sem én, sem az eljárás azt, hogy a t. miniszter ur velem szemben vagy az ügygyel szemben animózus legyen. Jogunk van beleszólni a dologba, a t. miniszter urnak pedig kötelessében áll, ha törvénytelenség van, azt megtorolni. Én törvényellenes dolgot nem kivánok, csak azt kivánom, hogy ha ezen dolgok igazak: méltóztassék akkor, a midőn az ügy odakerül, a törvény rendes utján teljes szigorusággal eljárni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Biztositathatom a t. házat, hogy a mint egész életemben minden körülmények között tettem, minden törvénytelenséggel és minden visszaéléssel szemben kérlelhetetlen szigorral fogok eljárni. Arról pedig biztositathatom a képviselő urat és biztositathatok mindenkit, hogy az a tény, hogy a képviselő ur ebben az ügyben interpellált, a konkrét eset elintézésénél eljárásomat sem pro, sem kontra egy jottával sem fogja befolyásolni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! A kérdés az: tudomásul veszi-e a ház a miniszterelnök urnak mint belügyminiszternek válaszát, igen vagy nem? *(Felkiáltások: Igen!)* A ház a miniszter ur válaszát tudomásul veszi.

Ki következik?

Dedovics György jegyző: Nessi Pál!

Nessi Pál: T. képviselőház! Tudvalevőleg az utolsó tiz esztendő alatt a főváros környékén mindenütt nyaralótelepek keletkeztek, ezekről azonban meglehetős rosszul van gondoskodva közlekedés tekintetében, ugy hogy rendesen naponta az utolsó vonat a hatvani viszonylatban háromnegyed kilenczkor érkezik Budapestre. A kereskedelemügyi miniszter ur és a vasuti igazgatóság elrendelte, hogy vasárnap és ünnepnapokon különvonatot inditsanak, a mely 8-kor indul Hatvanból és háromnegyed tizenegykor érkezik Budapestre. Ezzel azonban nem lehetséges lebonyolitani az óriási forgalmat és megtörtént a mult vasárnapon, hogy nemcsak a kupékban álltak, nemcsak a kupék voltak túlzsufolva, hogy az ajtót sem lehetett kinyitni, hanem a kalauz-kocsi is tele volt. S e mellett még rengeteg sok ember lemaradt és megtörtént Rákos-Kereszturon, hogy egy ember, a kit nem akartak felvenni, odafeküdt a vonat kerekei alá és azt mondta, hogyha nem veszik fel, szétmorzsoltatja magát, de nem marad ott. Nagyon könnyen lehetne ezeken az állapotokon segiteni, ha volna valaki, a ki intézkednék ilyen alkalmakkor. Gödöllőn, Péczelen, Rákoson van csak állomásfőnök, a többi állomásokon altisztek, a kiknek semmiféle intézkedési jogkörük nincs. 6 órakor délután már tudni lehet, hogy hányan mentek ki, hány jegyet adtak el az állomáson. Legegyszerűbb dolog megtudni, hogy a vonaton hányan utaztak el, hányan szálltak ki, hány fog aznap visszajönni. Ezt egyszerű kombináczióval meg lehet állapitani, és nagyon egyszerű volna intézkedni, hogy olyan hosszu vonat jöjjön be, mely a személyforgalmat le tudja bonyolitani; vagy pedig, ha egy vonat erre nem volna képes, 10 perczczel vagy negyedórával később még egy vonat indittassék, mely a publikumot be tudja hozni. Nekünk nagy érdekünk, hogy ilyen állapotok ne forduljanak elő, hogy a telepek fejlődése ne akadályoztassék ilyen rossz közlekedési viszonyok által, mert hiszen mindenki, ki itt a főváros környékén nyaral, a pénzét itt költi el, nem viszi külföldre és végre elérjük, hogy a magyar ember itthon is meg tud élni nyáron.

Kérdem a kereskedelemügyi miniszter urat: van-e tudomása ezen botrányos állapotokról, s ha van tudomása, akar-e segiteni és mily módon?

Elnök: Az interpelláczió közöltetni fog a kereskedelemügyi miniszter urral. — Több interpelláczió nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 3 órakor.)

481. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 4-én, csütörtökön,

Perczel Dezső, utóbb báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az igazságügyi tárcza 1904. évi költségvetésének tárgyalása. — A honvédelmi tárcza 1904. évi költségvetésének és a cs. és kir. közöshadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897-ik évi XXII. törvényczikk módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és ennek kapcsán a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902. évben; a honvédmenház 1902-ik évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902-ik évi működéséről; az 1897-ik XXIII. törvényczikk értelmében a m. kir. honvédnevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903-ik évre, végül a közöshadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról szóló honvédelmi miniszteri jelentések.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Tallián Béla, Cseh Ervin és Papp Elek miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Daróczy Aladár jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, az azok ellen felszólalókat pedig Kovács Pál jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Daróczy Aladár jegyző *(olvassa az 1904. évi augusztus hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Zólyom és Mosony vármegyék közönségének feliratait, a kiszolgált altisztek alkalmazásáról szóló 1873 : II. t.-cz. módositása iránt;

Gömör-Kis-Hont vármegye közönségének feliratát, külföldi közös képviseleti hatóságainknak a magyar hatóságokkal magyarul leendő levelezése tárgyában;

Mosony vármegye közönségének feliratát, köztisztviselői szolgálati pragmatika megalkotása végett;

Ung vármegye közönségének feliratát, a vasárnapi munkaszünet kiterjesztése tárgyában;

Jászberény város közönségének gr. Apponyi Albert képviselő utján beadott kérvényét, márczius 15-ének nemzeti ünneppé nyilvánitása végett;

a magyar szőlőmivelők Budapesten megtartott népgyülése megbizottainak Bujanovics Gyula képviselő utján beadott kérvényét, a külföldi bor és szőlőtermékek behozatalának meggátlása iránt.

Mindezek tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. ház! Az elnökségnek egyéb jelenteni valója nincs.

Áttérünk a napirendre: az igazságügyi tárcza folyó évi költségvetése tárgyalásának folytatására. (Irom. 561) Az első tételnél ki következik?

Kovács Pál jegyző: Nessi Pál!

Nessi Pál: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A magyar nemzetet kiválóképen jogásznemzetnek nevezik és tekintették mindig. Csodálatos dolog, hogy e jogásznemzetnek törvényhozásában az előadó akkor, a mikor az egész jogéletben a legnagyobb bizonytalanság uralkodik, a mikor a biráknál a legnagyobb elégületlenség van, mintegy megelégedve, mosolyogva körülnéz a házban és azt mondja, hogy ez a budget majdnem normálbudgetnek tekinthető és megelégedve dörzsöli a kezét.

Rohonyi Gyula előadó: Ezt nem tettem!

Nessi Pál: Ha körültekintünk az igazságügy állapotán hazánkban, igazán a legnagyobb szomoruság kell hogy elfogja az ember kebelét. Mindenütt rendezetlenség, mindenütt bizonyta-

lanság, mindenütt keserűség. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Pedig kétségtelen dolog, hogy egy helyes igazságügyi politika a nemzeti erő kifejtésére és a társadalom konszolidációjára rendkivüli befolyással lehetne. Már a multkor figyelmeztettem az igazságügyi miniszter urat, mily óriási az elkeseredés a birák körében, a mikor látják, hogy az, a ki hivatva volna az ő érdekeiket megvédeni és ápolni, jóformán semmit sem törődik az ő személyi ügyeikkel, semmit sem törődik a rábizott fontos igazságügyi érdekekkel.

Tudom, hogy a t. miniszter ur az országnak első jogásza; tudom azt is, hogy rendkivül buzgó, szorgalmas, hogy egész életét, minden idejét a jognak szenteli, és kodifikatórius működése előtt mindenki tisztelettel hajlik meg. De kodifikálni, törvényeket alkotni, törvénytervezeteket készíteni és az igazságügyet adminisztrálni: két különböző dolog. És én azt hiszem, hogy Magyarország igazságügyminiszterére nézve sokkal üdvösebb volna, ha kevesebbet kodifikálna, hanem a helyett inkább az igazságügy adminisztrációjának szentelné az életét. Mert, t. képviselőház, én nem tartom egy miniszter feladatának azt, hogy minden apró-cseprő dolgot maga intézzen el, hogy reggeltől estig a büróban fáradjon, hanem hogy a miniszter legyen az irányitó szellem, munkásai pedig dolgozzanak abban az irányban és szellemben, a melyet ő kijelöl.

Nem kell messze menni, t. miniszter ur. Méltóztassék megnézni a budapesti törvényszéket és járásbiróságokat. Ha az a fél a birája elé megy, kell, hogy az az érzés uralja, hogy az állami fenség egyik gyakorlója előtt áll és bizonyos meghatottsággal fogadja a biró itéletét. És a helyett mit tapasztalunk? Azt, hogy bemegyünk egy odunak vagy ólnak nevezhető helyiségbe, itt Budapesten, az ország fővárosában; 70 tárgyalást tüznek ki egy napra és hering módjára zsufolják össze az embereket, a kik fáradtan állnak és várják, mig rájuk kerül a sor, egy olyan birói teremben, a hol szék nincsen, a hol a biró sem a feleket, sem az ügyvédeket leültetni nem tudja. Csak nyomoruságot lát mindenki, ott tehát nem lehet azt várni, hogy a birói funkczió hatással legyen a félre, mert ha van hatással, az nem más, mint a bosszuság, a méreg és az elkeseredés hatása.

Méltóztassék megnézni a t. miniszter urnak a VII. kerületi járásbiróságot. Eltekintve attól, hogy ott egész speczialitásokat volt szives összegyüjteni, csak nemrég történt, hogy egy szegény biró kimerülés folytán meghalt. A min azonban nem lehet csodálkozni, hiszen mindnyájan tudjuk, hogy a birák legnagyobb százaléka agylágyulásban hal meg azért, mert túldolgozza magát. *(Derültség a jobboldalon.)* Ez nem nevetséges dolog, t. ház, és nagyon szomoru és legalább közállapotainkra nagyon is jellemző. Ott a VII. kerületben ismerek birót, a ki mindennap reggel 8 órakor bent van a hivatalában és ott görnyed este 7—8 óráig, hogy elvégezhesse a rárótt munkát. Meglehet, hogy ez a biró gyengesége folytán történik, de ha az illető alkalmatlan arra, hogy mint egyes-biró működjék, tessék őt társas-birósághoz beosztani. Velem történt meg az az eset, hogy délelőtt 11 órára kaptam idézést és délután félöt órakor került rám a sor a tárgyalásra. És a mikor bementem e miatt a járásbiróság vezetőjéhez és panaszt tettem, hogy ez még sem járja, hogy egész nap ott várakoztassanak, azt a választ nyertem, hogy a birónak nincs hivatalos órája, a tárgyalást kitűzheti a nap bármely órájára; a hivatalos órák csakis a kezelőszemélyzet számára vannak megállapitva. Nap-nap után ott tárgyal a felekkel az a biró és a kik 10—11 órára vannak megidézve, azokra nem ritkán délután kerül a sor. Az ilyen állapotokat nem szabad fentartani akkor, a mikor az igazságügy az államnak még jövedelmet is hajt. De nem volna szabad fentartani még akkor sem, ha rá kellene fizetni.

Hogy biráink nincsenek megelégedve, azon ne csodálkozzunk. Hiszen tudjuk, hogy az éveknek hosszu száma után kapja csak meg valaki az albirói kinevezést és akkor is mit ér el vele? Részesül oly nyomorult fizetésben, a mely lehetséges, hogy elég arra, hogy abból megéljen, de semmiesetre sem elég arra, hogy a hivatalos állásához füzött igényeknek eleget tehessen. Pedig mindenkitől és igy a birótól is meg kell követelni, hogy magát tovább művelhesse és tovább képezhesse.

A birói nevelés is ma rendkivül rossz. A birák mellé kineveznek gyakornokokat, aljegyzőket, a kiknek azonban nincs más dolguk, mint blankettákat kitöltögetni, ezzel pedig nem lehet birákat nevelni. Mikor megkapja albirói kinevezését, akkor egyszerre in medias res kell belemennie, bele kell mennie oly fontos, életbevágó dolgokba, a polgárok anyagi exisztenczíáját oly mélyrehatóan érintő ügyekbe, hogy ezeket egy ilyen fiatal emberre még nem is volna szabad rábizni. Ez a körülmény visz azután oda, hogy olyan rendkivüli módon megszaporodik a felsőbiróságok dolga, mert attól a birótól, a ki a mellett túl is van terhelve, a kinek jóformán annyi ideje sincs, hogy az itéleteket alaposan megfontolja, nem lehet olyan itéleteket várni, a melyekbe a felek bele is fognak nyugodni.

A központi járásbiróság intézményével már régóta édesgetnek, biztatnak bennünket, de ugy látom, hogy ebben a dologban nem történik semmi. Hallom ugyan, hogy tárgyalások folynak a fővárossal, hogy a Károly-kaszárnyában fogják azt elhelyezni. Ezt a megoldást nem tartanám valami szerencsésnek. Akkor, a mikor az állam olyan óriási béreket fizet, ha ezen évi béreket tőkésitenék, a város közepén akárhol lehetne egy palotát emelni, de nem olyan palotát, mint a mostani törvénykezési palota, a mely minden, csak nem sikerült, a hol óriási előszobák, használhatatlan helyiségek vannak, a biráknak meg

czellákat adtak; hanem egy minden tekintetben megfelelő modern igazságügyi épületet, a mely hivatva volna segiteni a ma fennálló mizériákon. Mert az lehetetlen állapot, t. miniszter ur, hogy egy budapesti ügyvéd csak a sommás perei kedveért öt-hat jelöltet tartson, hogy öt-hat helyen elszórva tárgyaljanak egy délelőtt. Ezeken az állapotokon sürgősen segiteni kell.

Felhivom a t. miniszter ur figyelmét egy körülményre, a mit nekem törvényszéki birák mondottak, hogy könnyen volna megoldható a központi járásbiróság épületének kérdése, ha az igazságügyi kormány érintkezésbe lépne a kultuszkormánynyal és a fővárostól megvenné a reáliskola telkét, a mely épen szemben van a törvényszéki épülettel és a mely olyan luxussal van odaállitva, hogy iskolának meg nem felel.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Kicsiny!

Nessi Pál: Egy óriási nagy kvadráttelek az, a mely kiépitve nincs, a melyet nyáron tornázásra használnak. Azt az épületet, ugy a mint van, fel lehetne használni birósági czélokra; hiszen az iskolai termek nagyon megfelelők tárgyalási termeknek is; azonkivül kiépitve a szárnyat, egészen megfelelne egy központi járásbiróság épületének, annál is inkább, mert nagyon közel van a törvényszékhez, a mit okvetlenül szükségesnek és hasznosnak tartok.

Feltétlenül szükséges volna, hogy a birói előléptetések tekintetében már valami kedvezőbb beosztás történjék, mert lehetetlen, hogy például Budapesten 10—15 esztendeig legyenek albirák, a mint ma akárhányan vannak, a kik minden tekintetben megfelelnek, kiváló jogászok és reggeltől estig be vannak fogva az igába.

Itt akarok kitérni arra is, t. miniszter ur, hogy ugy értesültem, hogy Tabon, a hol eddig három biró volt, két járásbiró és egy albiró, ujabban, miután az egyik járásbiró nyugdijba ment, az egyik birói állást meg akarják szüntetni. A harmadik birói állás akkor szerveztetett, midőn Tab telekkönyvet kapott. Azóta a forgalom rendkivül megnövekedett. Két biró a polgári, a telekkönyvi és a büntetőügyeket lehetetlen hogy el tudja végezni, azért nagyon kérném a t. miniszter urat közérdekben, a tabi járás érdekében, hogy a harmadik birói állást ne méltóztassék megszüntetni, mert arra feltétlenül szükség van.

A mi az egyéb igazságügyi reformokat illeti, a melyek, sajnos, mindig csak mint pium desiderium állnak előttünk, ezekre csak egész röviden akarok kitérni, mert hisz az idő nem alkalmas arra, hogy e tekintetben mélyrehaló igazságügyi vitát provokáljunk. *(Helyeslés balfelől.)*

Röviden érintem a végrehajtási törvényt, a melyről már többen szólottak és különösen azt kivántak, hogy a végrehajtás alól mentes tárgyak köre terjesztessék ki. Ehhez én természetesen hozzájárulok, sőt tovább megyek és azt mondom, hogy két szobabutor ne legyen lefoglalható, mert annak a polgárnak megélhetését mindenesetre biztositani kötelességünk. Tapasztalatból tudom, hogy mikor fiatal koromban elmentem ilyen szomoru kötelességet teljesiteni, láttam, hogy némelykor minden butorát elvitték annak a szegény családnak, ugy hogy a szalmazsák körül kellett a szegény anyának hat-hét gyermekével kuporognia. A hitelt pedig nem renditené meg az, ha a törvény gondoskodnék arról, hogy annak a szegény embernek legalább a legszükségesebb butorzata megmaradjon.

Hozzájárulok mindahhoz, a mit Bizony Ákos képviselőtársam mondott a végrehajtási törvényről az ügyvédekkel kapcsolatban, mert szükségesnek tartom, hogy az ügyvédi állás azzal is emeltessék, hogy az ügyvéd a végrehajtásban ne vegyen részt. A mi különben az ügyvédi rendtartást illeti, nagyon kérem a miniszter urat, hogy ne csinálja azt meg, mert jobb lesz, ismerve a miniszter urnak az ügyvédek iránti rokonszenvét, ha az egy uj rezsimre marad. *(Ugy van! szélsőbaloldalon.)*

Hasonlóképen vagyunk a közjegyzői intézménynyel is. Lehetetlen állapot, hogy az igazságügyi kormányzat nem a 18—20 évig szolgált érdemes közjegyzőjelölteket nevezi ki közjegyzőkké, hanem az emeritált kormánypárti képviselőket, a mi semmi esetre sincs az igazságügy érdekében. Ilyen esetek voltak tudvalévőleg Monoron, Érsekujvárott, Esztergomban és másutt.

Feltétlenül szükségesnek tartom a telekkönyvi betétek szerkesztését is, a mi rendkivül mélyen érinti a polgárok anyagi viszonyait. Somogymegyében pl. a telekkönyvekben sehol sincsen kitüntetve a térmérték. Ha tehát az a szegény polgár egy 1000 forintos kölcsönt akar felvenni, nem tudja a kataszteri birtokivet kimutatni, mert a telekkönyvi helyrajzi számok és a kataszteri helyrajzi számok nem kvadrálnak, Pozsonyba kell fordulnia a térképhivatalhoz, térképet kell beszereznie, helyszinelnie, azonositania, ugy, hogy kölcsöne máris 70—80 forintos kiadással jár. Ezek az állapotok nem tarthatók fenn és azért kérném a t. miniszter urat, terjeszsze ki figyelmét Somogymegyére és különösen a tabi járás telekkönyvi viszonyaira.

A bűnvádi perrendtartással kapcsolatban még egy anomáliára hivom fel a t. miniszter ur figyelmét. A bűnvádi perrendtartás, mint kiváló nagy jogászi munka bevált az életben, de vannak olyan részei, a melyek legközelebb már módositásra szorulnak. Különösen felhivom a t. miniszter ur figyelmét a 65. §-ra, a mely azt mondja, hogy az, a ki az ügyet a vádtanács ülésén előadta, a főtárgyaláson biróként nem lehet jelen. Azonkivül gondoskodik ez a szakasz arról is, hogy azok, a kik a vádtanács ülésén jelen voltak, mint birák, lehetőleg ne vegyenek részt a főtárgyaláson. Kizárja azonkivül ugyanez a szakasz már a nyomozás és a

vizsgálat körül eljárt birákat is a főtárgyaláson való részvételből. Ez feltétlenül helyes és keresztülviendő elv. Azonban mit látunk az életben és a gyakorlatban? Azt, hogy ezt a szakaszt kizárólag csak az első bíróságokra alkalmazzák, mig a királyi tábla, épen Budapesten, ezzel homlokegyenest ellenkező praxist követ, holott a budapesti királyi itélőtáblának három büntetőtanáesa lévén, a legkönnyebben volna megvalósitható az, hogy azt az ügyet, a melyben az első tanáesnak vádtanáesa a vád alá helyezést kimondotta, azt a második tanács tárgyalja, a második tanácsnál előfordult ügyet a harmadik tanáes, és a harmadik tanácsét az első tanács. Csakhogy nem ezt az eljárást követik, hanem azt, hogy ugyanazt, a ki a vádtanácsban mint referens eljárt, bizzák meg akkor, ha felebbezés folytán ismét felkerül az ügy a királyi táblához, a királyi táblai főtárgyaláson való előadással is. Ez egy olyan anomália és olyan abszurdum, a melynek minél hamarább véget kell vetni.

Egy konkrét esetet fogok felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagy port vert fel a Sós biró esete. A törvényszék öt ügyben helyezte vád alá, a királyi táblánál pedig 9 ügyben helyezték vád alá, még pedig a referens javaslatára, tehát négy ügy egészen önálló vád alá helyezési ügy volt. A törvényszék öt esetben bűnösnek mondotta ki, s felkerült az ügy a királyi táblához. Ekkor a védők elmentek a kir. tábla elnökéhez azon kérelemmel, hogy — mivel nekik aggályaik vannak a tekintetben, hogy az a biró, aki nemcsak referált a vádtanácsban, hanem ő maga inditványozta, hogy még más esetekben is helyezzék vád alá azt a birót, annyira preokkupált, annyira elfogult, hogy az a főtárgyaláson elfogulatlan birónak nem tekinthető — hatáskörében intézkedjék akként, hogy ez az ügy bármelyik más tanáes elé utaltassék, csak ne ahhoz a tanácshoz, a hol már megfordult a vád alá helyezési eljárás alkalmával, s különösen, hogy ne ugyanazon referens kapja, a ki a vád alá helyezés alkalmával is referens volt. S mi történt, t. miniszter ur? Az, hogy a tábla elnöke kijelentette, hogy abból az elvből nem enged, ő azt a referenst három hétig készíti elő erre az esetre, három hétig nem adott már neki referádát, hogy ezt az ügyet elreferálhassa. Mert az is megtörténik, hogy előre tudják, hogy fel fog jönni a törvényszéktől ez és ez az ügy, s már előzőleg nem osztanak ki három hétig annak a referensnek ügyet. És ugyanazzal a referenssel tárgyaltatták az ügyet, daczára annak, hogy a törvénynek van egy másik szakasza is, a 68. szakasza, a mely azt mondja, hogy a vádlottnak, terheltnek vagy magánfélnek kérelmére mellőzni kell azt a birót, a kire nézve valami törvényes kizáró ok forog fenn, vagy a kinek elfogultsága tekintetében alapos okot hoztak fel. Én azt hiszem, hogy midőn a védők kollektive lépnek fel és kérik a tábla elnökét, hogy nekik mindegy, kinek adják ki az ügyet, csak annak ne adják, a ki már azt referálta, csak annak ne adják, a ki a vádtanácsban már mint referens működött és ujabb, meg ujabb esetekben vád alá helyezést inditványozott: akkor, ha a pártatlanságnak és az igazságosságnak csak a látszatát is meg akarjuk óvni, oda kellett volna törekedni, oda kellett volna hatni, hogy az ügyet bármiféle más tanáesba oszszák ki, csak abba nem, a melyikben volt.

A bűnvádi perrendtartással kapesolatosan rá akarok még mutatni más két szomoru körülményre. Az egyik az, hogy közigazgatási hatóságaink túl vannak terhelve munkákkal, a melyeket a bűnvádi perrendtartás utalt hozzájuk; a másik az, hogy a személyes szabadság igen gyenge lábon áll. Név nélkül egy konkrét esetet fogok elmondani. Megtörtént itt Budapesten, hogy az ügyészség nyomozás végett áttette az iratokat a rendőrséghez a nélkül, hogy letartoztatást inditványozott volna. A rendőrség megidézi az illetőt, egy budapesti adófizető polgárt, a kinek öt szobás lakása van, a kinek 10—12.000 forint évi jövedelme van, a ki a rendőrségnek tőszomszédságában lakik, ugy, hogy le lévén bontva a Gresham-féle épület, a rendőrség mindig figyelemmel kisérheti és mégis letartóztatja kihallgatása után azt az embert, a kire nézve semmiféle konkrét bünvádi eselekmény rábizonyitható nem volt. A rendőrség letartóztatta és mi történt, t. ház? Aznap este hasábos tudósitások jelentek meg a budapesti lapokban, azt az embert erkölesileg és anyagilag tönkre teszik és másnap átkisérik az ügyészséghez; az ügyészségnek — ismerjük — nines meg az az erkölesi bátorsága, hogy a mikor a rendőrség letartoztatta az illetőt, a szabadlábra helyezést inditványozná; az ügy a vizsgáló bíróhoz kerül, a ki azzal a megokolással, hogy büntetendő eselekménynek még esak legkisebb gyanuját sem látja fenforogni, szabadlábra helyezi.

Hát, t. ház, nagyon köszönöm én ezt a szabadlábra helyezést ilyenkor, a mikor azt az embert már anyagilag és erkölesileg tönkretették. Ennek kellene elejét venni és én ezt sokkal fontosabbnak tartom annál — bár a maga nemében az is fontos — a mit Udvary Ferencz t. képviselőtársam mondott, mert ez az egyéni szabadságnak olyan sérelme, a melyet megtorlás nélkül hagyni nem lehet, nem szabad, de a melynek megelőzéséről is gondoskodni okvetlenül szükséges.

Felhivom a t. miniszter ur figyelmét a törvényszéki szolgákra és kézbesitőkre, a kiknek küldöttségét már két izben volt alkalmam a t. miniszter ur elé vezetni.

Méltóztatnak tudni, t. képviselőház, hogy ezek a szolgák, ezek a kézbesitők igen fontos teendőket végeznek; ezek az emberek egész vagyont érő okmányokat, közjegyzői okmányokat, váltókat, magánokmányokat ezipelnek magukkal és kézbesitenek ki; s ezek az emberek napi 90 krajezárt kapnak a nélkül, hogy reményük volna arra, hogy ez az állapot javulni fog, a nélkül,

hogy valamilyen biztos exisztenciára volna kilátásuk.

T. ház! 9—10 éves ilyen szolgák vannak, a kiknek 90 krajczár a napi keresményük. Ezt az állapotot egy jogállamnak tovább türni nem lehet és nem szabad; mert vagy van szükség ezekre az emberekre, s akkor gondoskodjék az állam az ő megélhetésükről és exisztenciájukról, vagy nincs rájuk szükség és akkor bocsássák el őket, de igy elbánni velük egyáltalában nem engedhető meg. Én kérem a t. miniszter urat, kegyeskedjék magát ezen dolgokról informáltatni és a mennyiben szükségesek ezek az emberek, állásukat rendszeresiteni és megfelelően dotálni. *(Helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház! Ha már felszólaltam, nem hagyhatom szó nélkül, épen azért, mert e padokról hangzott el, azt a beszédet, a melyet Bizony Ákos t. képviselőtársam tartott és különösen kell hogy visszhangot adjak azon szavaira, melyekben az esküdtszéki intézményről emlékezett meg. Én homlokegyenest ellenkező felfogást vallok, mert én az esküdtszéki intézményt igenis szükségesnek, hasznosnak és fontosnak tartom, és nézetem szerint, ha nem volna meg, meg kellene csinálni. Én tehát az esküdtszéki intézménynek nem korlátozását vagy megszoritását, hanem, ellenkezőleg, kiterjesztését óhajtanám. Óhajtom ezt nemcsak azért, t. ház, mert az esküdtszéki intézmény a népfelség eszméjével egyezik, nemcsak azért, mert a népet kapcsolatba hozza az esküdtszékkel ugy, hogy valamint a népképviselet utján a törvényhozó hatalomban, az önkormányzat utján a végrehajtó hatalomban vesz részt a nép, akképen az esküdtszéki intézmény utján részt nyer a birói hatalomban, de szükségesnek tartom azért is, t. képviselőház, mert figyelemmel kisérve az esküdtszéki intézmény működését, én nem tudnék ma olyan konkrét esetet mondani, a hol az esküdtek olyan gorombán tévedtek volna, mint a szakbiróságok, a melyeknél pedig ott van a vizsgáló biró, a vádtanács és az ettől való felebbvitel, a főtárgyalás és ennek felebbviteli fóruma, és mégis megtörténik, t. ház, hogy goromba hibákat követnek el; hiszen emberek vagyunk, tévedhetünk. Azonban az esküdtszékben, a hol annyi fő gondolkodik, mégis inkább megvan a garanczia. De különösen fontos az esküdtszék a mi állapotaink mellett, mert ha esküdtszékünk nem volna, akkor nem koppintottak volna a t. miniszter ur és az ügyészség utasitására megindított perekben tavaly az ügyészségek körmére, mert hiszen tudjuk, a tavalyi királysértési perekben mindig az esküdtszékek igazmondása volt az, a mely a jogérzetnek igazságot szolgáltatott.

Én az esküdtszék intézményében a nemzet élő lelkiismeretének a megnyilvánulását látom és szükségesnek tartom azt annál inkább, mert hiába mondja Bizony Ákos t. barátom, hogy a szakbiró is lelkiismeretére hallgat, akárhány esetet tudunk, a mikor a szakbiró szerette volna a felmentést, de nem tehette meg, mert kötve volt a paragrafushoz. Elmondok két konkrét esetet. Az esküdtszéki intézmény életbeléptetése előtt történt, hogy egy fiu bosszut állt anyjának megbecstelenitőjén. Az ügy szakbiróság elé került, vérzett a biró szive, és kénytelen volt a fiut elitélni, holott mindenkinek a meggyőződése szerint nem büntetést, hanem dicséretet érdemelt volna a vádlott. Itt van azután a Sibul-eset. Ki az ebben a teremben, a ki ne mondaná, hogy az itélet igazságos volt? Az az itélet megáll, a mi emberi felfogásunk szerint helyes, jó és igazságos. Ilyen intézményt ócsárolni, korlátozni, nemcsak hogy nem szabad, hanem ellenkezőleg, különösen e padokról mindenkor oda kell törekedni, hogy kiterjesztessék; ha hibás, javittassék, de mindenesetre fentartassék.

Ezeket kivántam, az időre való tekintettel, röviden megjegyezni, kijelentvén, hogy a költségvetést a kormány iránt való bizalmatlanságból nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kovács Pál jegyző: Artim Mihály!

Artim Mihály: T. ház! Az igazság az ember előtt a legideálisabb fogalom. Veleszületik az emberrel, mert Szent Pál szerint ez kitörölhetetlenül az ember szivébe van vésve! Mindnyájunk szivében él, mindenki utána törekszik, de nagyon nehéz vele találkozni az életben. A mi jogi viszonyaink között meg épen nehéz az igazságot megtalálni.

Nálunk az igazság mindenekelőtt nagyon drága. Nem akarok hosszas példákat felhozni, csak rámutatok arra, hogy egy 36 koronás perben, a melyben a minap mint tanu szerepeltem, az elsőfoku itélet hozataláig a saját ügyvédi költségein kivül a költség 628 koronára rugott.

Másodszor hosszadalmas, ugy hogy fontosabb per ugyszólván egy egész emberéletet igénybe vesz. Nagyon találó annak az egyszeri zsidónak a megjegyzése, a ki azt mondta, hogy ok nélkül tesznek szemrehányást a keresztények a zsidóknak, hogy Krisztust felfeszitették; felebbezte volna meg az itéletet a magyar birósághoz, akkor még most is élne. *(Derültség.)*

Harmadszor, törvényeink nagy része nem üti meg az igazság mértékét. Ez egyik sarkalatos oka annak, a mit sajnálattal kell emlitenem, hogy a szegény népnél a törvények tiszteletet nem igen érvényesül, mert a szegény nép felfogása a mi sok törvényeinkről az, hogy azok nem egyebek, mint az uri és a zsidó-hunczutság letéteménye.

Negyedszer ehhez járul még az is, hogy nem minden biró iparkodik egész gonddal az igazságot a törvénynyel összeköti. Részemről, mivel az idő előrehaladott, és kivánatos, hogy minélelőbb befejezzük ezt a dolgot, minden szubjektivitástól tartózkodva, kiemelem azokat a döntvényeket és törvényeket, a melyek az igazsággal ellenkeznek. Először a 24. számu döntvény azt mondja *(olvassa)*: »Az 1777. évi VIII. törvényczikkben megszabott mértéken felül ki-

kötött, s megfizetett kamatok, habár azok a most idézett törvény hatálybalépte után jártak is le, s nem jogérvényes itélettel, sem peregyezségileg eleve megállapitva ninesenek, az adósnak a perben tett beszámitási kifogása következtében a kölesöntőke törlesztésére rendszerint be nem számithatók.«

A másik döntvény azt mondja, hogy *(olvassa)*: »Az ingatlanra vonatkozó, s törvény szerint érvénytelen zálogszerződésnél a zálogtárgynak a törvényes kamat mértékét meghaladó évi hasznai a kölesöntőke lerovására be nem tudhatók.« Ez is olyan természetű, mint az előbbi.

A harmadik törvényes intézkedés, a mely szintén leginkább az uzsorának kedvez és azt nagyon pártolja, az 1881 : LX. t.-cz. 156. §-a, a melyben az mondatik *(olvassa)*: »Ha valamely ingatlan jószágra több tulajdonostárs közül csak egynek vagy többnek, de nem valamennyinek adóssága miatt intéztetik a végrehajtás: rendszerint csak a végrehajtást szenvedő vagy szenvedők hányadára rendeltetik el az árverés.« Ez az általános szabály. Ezután azt mondja: »Ezen szabálytól eltérőleg az egész ingatlanra rendeltetik el az árverés, ha annak kikiáltási ára a 200 forintot meg nem haladja.« Látjuk tehát, hogy ez valódi uzsoratöryény, mert a törvény alkotói készek megfosztani ártatlan embereket a tulajdonuktól, hogy csak az uzsorás valami kárt ne szenvedhessen. Az uzsorásnak nem szabad kárt szenvednie; pedig annak az uzsorásnak kellene meggondolnia azt, hogy milyen hipotékára adja ki a maga pénzét. Vannak olyan esetek, a midőn egész családok mentek tönkre az által, hogy telkük ugyanazon telekkönyvi szám alatt állott, mint az adósnak telke. Ennek oka abban rejlik, hogy régente az egy komplexumba tartozó telkeket egy szám alá helyezték, mert ez sokkal kevesebb munkába került. Ennek következménye volt, hogy 5—6 telkesgazdának a telke egy szám alá helyeztetett. Ugy néz ez ki, mintha már előre is gondoskodni akartak volna arról, hogy ha valamely telek árverés alá kerül, akkor az egész komplexumot adják el, nehogy az uzsorás valamiképen kárt szenvedjen. S ugyanez észlelhető az ujabb tagositási munkálatokban.

Ha már nem akarják ezt a törvényt teljesen eltörölni, legalább oda kellene hatni, hogy a községben szokásos árakat igazoló beeslevél alapján az illető ártatlan tulajdonos kérhesse azt, hogy az ő tulajdona szabad legyen. Megtörténik, hogy ha időközben az ilyen telken valaki házat épit, akkor az a ház nines ugyan bekebelezve, de ha az a telek ily módon árverés alá kerül, azt a házat is eladják. Kérdem: hol van itt az igazság? Eladják annak a szegény embernek házát, a kinek semmi adóssága sincs, a ki teljesen ártatlan.

Az ismeretlen helyen való tartózkodást is másképen kellene igazolni. Saját füleimmel hallottam, hogy a midőn egy uzsorás bejött egy ügyvédhez és ez azt mondotta neki: »Kérem, milyen bizonyitványt kiván, hogy az adósom ismeretlen helyen tartózkodik vagy nem? Ő csak ilyen bizonyitványt akar beszerezni, hogy az adós ismeretlen helyen tartózkodik. Ha pedig ismeretlen helyen tartózkodik az illető adós, akkor kinevezik részére a gondnokot, a ki nem lép senkivel érintkezésbe, sem az adós feleségével, sem nagykoru gyermekeivel, sem az illető lelkészszel, hogy mint van az a dolog. Sokszor az illető uzsorás a szegény embernek, a ki egész jóhiszeműleg Amerikába ment ki, s néha nem adós egy fillérrel sem, mégis eladatja házát, s mindenét 14 nap alatt és az illetőnek felesége és gyermekei csak ekkor szereznek tudomást az egész ügyről, mikor őket a házból kikergetik.

Nessi Pál: Budapesten is sok visszaélés van az ügygondnokok kirendelésével!

Artim Mihály: Ugy kellene ezt a dolgot intézni, hogy az illető lelkész irja alá azt a bizonyitványt és hogy a hitelező és gondnok legyen köteles tudomására hozni az adós feleségének, vagy hozzátartozóinak, hogy ilyen és ilyen ügy van folyamatban a család feje ellen. Azután olyan esetben is, a midőn tudják, hogy az adósnak ninesen semmije az ő tartózkodási helyén, mégis kimennek oda, megtartják a végrehajtást az állitólagos ingóságokra, csak azért, hogy kettős legyen a költség. Itt kellene ebben a dologban intézkedni, hogy akár községi biró utján, akár egyéb uton, a hitelező, bizonyitványnyal igazolja azt, hogy van az illetőnek ingó vagyona. Ha nines ingó vagyona, akkor intézzenek végrehajtást egyenesen az ingatlanra, ne pedig kétszeres költséget szerezzen az adósnak. Kivánatos volna továbbá, hogy a kötelezvényeken két érdektelen tanu szerepeljen. Sokszor megesik, hogy valaki pénzt kap kölesön az uzsorástól. De az uzsorás adásvevési szerződést állittat ki a maga részére, az adós beleegyezése és tudta nélkül.

Tehát legyenek érdektelen, s hitelt érdemlő tanuk aláirva, mert a bíróság azt nem kérdezi, hiteles-e a szerződés, hogy milyen tanu van oda aláirva, hanem a kellő formánál fogva elitéli az adóst. Ha azt mondja, hogy ezen okmány nem hiteles, akkor a biró azzal biztatja, hogy tessék neki a kriminálist meginditani. Azonban hogyan fogja az adós a kriminálist meginditani akkor, mikor ki van forgatva mindenéből, ugy, hogy még a ruházata sem az övé? Itt kellene először a szerződés hitelességét megvitatni s azután ugy a rajta foglalt követelést megitélni. Nem nevetséges-e azon dolog, hogy a biró sokszor legjobb meggyőződése ellen ily követelést kénytelen megitélni?

Nessi Pál: Sok visszaélés van ezzel!

Artim Mihály: Kisebb bagatell ügyeken felül, s különösen a bűnügyekből kifolyó végrehajtások foganatositásánál való közbenjárás dija a végrehajtást szenvedettel szemben bizonyos meg-

határozandó összegen felül megállapitható ne legyen. Az ingóságok iránti örökösödési keresetet bizonyos időhöz kellene kötni. A szegények között is sok rosszakaratu ember van, egyik a másikra megharagszik, husz esztendő mulva is keres valami rongyos nadrágot, szürt vagy micsodát, s a birósághoz megy; és a biróság nem tud eligazódni, mert azok a dolgok már régen elvesztek. Valami időhöz kellene kötni azt az igénykeresetet. Továbbá a végrehajtóknak is állandó fizetést kellene adni. Az 1871. évi 51: t.-czikk 21—24. §-aiban foglalt intézkedéseket kellene módositani. E tekintetben sok visszaélés történt. Továbbá a betétszerkesztési munkálatok végrehajtása is sürgős volna. A t. igazságügyminiszter ur rendelkezzék addig, mig annak a népnek az ingatlan vagyona meg van, mert ha ez sokáig fog igy huzódni, nem lesz semmije. Nálunk a telekkönyvben ázsiai állapotok vannak. Pl. Zborón a tényleges birtoklás talán egy esetben sem egyezik a telekkönyvvel. Igy Taragos Simon becherói lakósnak egy egészen ártatlan embernek eladták a jutalékát, a mit az uradalomtól vett. Az egész község megváltotta magát és a pénzt letették az én t. előadóm, Feszt Lajos ur kezébe. A tagositási per megjárta a legfelsőbb helyeket. Tehát ugy a törvényszéknek, mint a Curiának tudomása volt arról, hogy abban a tagositási perben mi illeti meg az urbérséget és mi az uradalmat. A per befejezése után vásárolta meg a község az uradalmi részt, de annak már 29 esztendeje és még mai napig sincsen bekebelezve. A mint mondom, annak az embernek a részét eladták idegen adósságért azért, mert az itélet szerint ez urbéri. Ha az eperjesi törvényszék kimondotta, hogy ez urbéri, hát kötelezze vagy Fesztet, vagy magát az erdődi uradalmat, hogy téritse vissza a megváltás czimén fizetett ezreket a szegény embereknek. Akkor az Erdődy-féle uradalom az urbéri kompetenciát adta el az urbéreseknek, s nem a magáét.

Kovács János zborói lakos a maga beltelkét, házát Rákóczi idejéből birja. Egészen ártatlan ember. Eladják a házát más adósságáért, kizavarják mindenéből azért, mert az árverés megtörtént valami más parczellára, és az illető parczella térképen a vonal által nincsen elválasztva az ő belfundusától; tehát ugyanazon szám alá esik.

Takács Gergely miklovai lakosnak, egészen ártatlan embernek, eladták a telkét, és csak mikor ki akarták kergetni a házából, akkor tudta meg, hogy a telke el van adva.

Dsupin János jadlovai lakosnak telkére már árverés volt hirdetve, egészen ártatlan ember, nem is tudott az egészről semmit. Ebből azt látjuk, hogy nálunk nemcsak jogbiztonság, de birtokbiztonság sincsen. Igen különös, tanulmányra méltók a zsellérségi ügyek Sárosmegyében. E nép ujból rabigába került. Ebbe a dologba nem avatkozom jelenleg, csak az én kerületemet veszem most tekintetbe. Ladoméron voltak zsellérek, ezeknek az uradalom tartozott fát, szántóföldet és legelőt adni, ezek pedig tartoztak 18 gyalognapot dolgozni érte. A tagositás megvolt 1863-ban. Mikor az uradalom nem akarta a zselléreknek tovább adni a szántóföldet meg a tüzifát, elajándékozta a zsellérségeket a zselléreknek, s örök időkre lemondott minden kártalanitásról, s minden igényeiről.

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur alelnök foglalja el.)

A mint a tagositási irat, a mely a törvényszéki irattárban van 867/1863. szám alatt, a következőket mondja *(olvassa)*: »E zselléri kérdésnek ekképeni tárgyalása alatt oda nyilatkozott Katscher Márk birtokos ur, mikép ő Ladomér községben lévő zselléreket örök időkre szabaddá teszi, és a belfundusoktól járó 18 gyalognapnak követeléséről végképen lemond, oda nyilatkozván, hogy ő Ladomér zselléreinek a belfundusokat általuk használandó kizárólagos tulajdonául átbocsátja változatlanul örök időkre. Ebbeli nagylelkü ajándékot kérdéses zsellérek hálásan fogadván, a biróság részéről a zsellérek nevei biztositásuk tekintetéből jegyzőkönyvbe következő renddel igtattatnak... Ezen felvilágositások folytán lesz felszabaditott zsellérség 24, melyek a kihasitási telekkönyvbe is területével együtt bevezettettek«.

Világos tehát, hogy ezek a zsellérségek örök időkre oda vannak ajándékozva. Itt azt is mondja, hogy bevezettetnek a telekkönyvbe, de mai napig sincsenek bevezetve.

E zsellérségek eladás alá is kerültek. Az ottani uzsorások, habár figyelmeztettem őket, megvásárolták. Már most a dolog perre lett terelve, a zsellérek nem akarták az ajándékba kapott, s különben is 1863-ik évtől elbirtokolt zsellérségeket az uzsorásoktól visszavásárolni.

Az elsőfoku itéletben a biróság oda itélte e zsellérségeket a szegény embereknek. Azután felülvizsgálat végett áttétetett az ügy az eperjesi törvényszékhez, ez pedig azt az utasitást adta az illető járásbirósághoz, hogy itt a fődolog az: be van-e kebelezve a zsellérség a nép nevére, vagy nincs? Nem tartom magamat szakértőnek, de bátor vagyok felhivni a miniszter urat, hogy ezt az ügyet vizsgálja meg. Az egészben nem tetszik nekem az, hogy az eperjesi törvényszék soronkivül, be nem várva a szegény emberek ügyvédének elleniratát, feloldva az itéletet, az iratokat visszaküldte a járásbirósághoz. Igy tehát a nép ilyen itélet és ily törvénykezés folytán földönfutóvá lesz. És még csodálkoznak, hogy a szegény ember miért megy Amerikába, holott kizavarják a tulajdonából egészen ártatlanul. Annyi igazságérzet van a szegény emberben is, hogy ha az adós, nem tudom, tömlöczbe megy, vagy koldul, vagy bár mit csinál, hogy megválthassa magát, de ha egészen ártatlanul, tudtán kivül kizavarják a tulajdonából, elkese-

redve kénytelen belátni azt, hogy itt gazdálkodnia és itt élnie nem lehet, s elkeseredésében és legyőzhetetlen nyomorában csak Amerika partjainál áll meg.

A mikor szó volt amerikai kivándorlási javaslatról, mondtam, hogy nem elégséges az, ha a mi véreinknek magyar zászlót küldünk Amerikába, az mind nem ér semmit, hogy Hungária sir és könyeit a tengerbe potyogtatja azon a küldött zászlón, ha mi ezeket a dolgokat nem szanáljuk, ha a szegény népet meg nem védjük jogtalan zaklatásoktól, meg nem védjük jogos tulajdonában, akkor e zászló csak keserű reminiszczencziát kelt, mert a szegény ember honfitársának azt mondja: e zászló alatt lettél megfosztva mindenedtől, e zászló alatt exekváltak meg téged, eladták a telkedet, a házadat, s e zászló alatt kikergették siránkozó gyermekeidet tűzhelyüktől, s földönfutókká tétettek. Ez, t. ház, igen megszivlelendő körülmény, mert ez nemcsak merénylet a tulajdonjog ellen, de elfojtása a nemzeti érzületnek, melyet népünkben ápolni mindnyájunk szent kötelessége.

S midőn mindezek beható megvizsgálására és szanálására az igazságügyi miniszter ur figyelmét felhinám, miután nem azért vagyok ellenzéki, hogy az igazság ellen itt tusákat vivjak, de azért, hogy a szegény nép igazságos érdekét folyton felszinen tartsam, a jelenlegi költségvetést csakis azért nem szavazom meg, hogy ez által a szegény népem előtt dokumentáljam azt, hogy ezen igazságszolgáltatással részemről megelégedve nem vagyok. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, kérdem: kiván-e valaki szólni? *(Nem!)* Ha tehát szólni senki nem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó ur kiván nyilatkozni.

Rohonyi Gyula előadó: T. képviselőház! *(Halljuk Halljuk!)* Igen rövidre szabtam előadói bevezető beszédemet. Igérem, hogy most is rövid leszek, de kénytelen vagyok felszólalni és az előadói zárszó jogával élni, mert ha azzal nem élnék, élnem kellene személyes kérdésben való felszólalási jogommal. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nessi Pál t. képviselőtársam engem megvádolt, és azt mondotta: egész igazságügyünkben, jogszolgáltatásunkban rendezetlenség és bizonytalanság uralkodik és az előadó a jogszolgáltatás és az igazságügy állapota felett mégis megelégedéssel dörzsöli kezét.

Én, t. ház, nem dörzsöltem kezemet, nem fejeztem ki megelégedésemet, hanem kifejeztem elismerésemet és azt joggal tehettem *(Ugy van! jobbfelől.)* és tette volna Nessi Pál t. képviselőtársam is, ha nem használ igazságügyi állapotaink megitélésében nagyon sötét szemüveget. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ha világosabb szemüveget tett volna fel és megnézte volna az igazságügyminiszterium működéséről szóló jelentést, mely csak az 1902. év végéig szól ugyan, de a melyet én bátor voltam az általam beszerzett adatok alapján az 1903. évre vonatkozólag is kiegészíteni: legyen meggyőződve, ha ezeket az adatokat figyelemmel elolvasta volna, akkor legalább azt kellett volna regisztrálnia, hogy az igazságügyminiszteriumban jogszolgáltatásunk megjavitása és az adminisztrácziő terén óriási haladást kell látni. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Mikor elismerésemet fejeztem ki, minden érdek nélkül tettem ezt és egyszerüen szoritkoztam a tények konstatálására, mert nagy tévhitben van t. képviselőtársam, ha azt hiszi, hogy én a miniszter előadója vagyok. Én a pénzügyi bizottságnak és a háznak vagyok előadója ennél a költségvetésnél. Semmi érdekem nincs tehát, hogy a minisztert ott is dicsérjem, a hol meg nem érdemelte. Figyelmeztetem t. képviselőtársamat, hogy én kritikát is gyakoroltam. Méltóztassék csak figyelmesen elolvasni beszédemet; felhivtam a miniszter ur figyelmét nem egy körülményre, ilyen különösen a curiai hátralékok ügye, és én hatékonyan sürgettem ezen hátralékok megszüntetését. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ha már felszólaltam, nyilatkoznom kell a két határozati javaslatról is. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem azért nem nyilatkozom a többi itt elhangzott szónoklatokról, mintha azok sok tekintetben becses anyagot nem hoztak volna fel a tárgyalás során, hanem mert főleg hol óhajtást, hol kérelmet, hol figyelmeztetést foglalnak magukban, a mely figyelmeztetések, óhajtások és kérelmek egyenesen a miniszter urhoz voltak intézve, a ki mindezekre kétségkivül meg fogja adni a választ.

A mi a határozati javaslatokat illeti, elsősorban foglalkoznom kell Bizony Ákos t. képviselőtársam határozati javaslatával, a mely arra vonatkozik, hogy az igazságügyminiszter ur a polgári törvénykönyv tervezetének felülvizsgálatát siettesse, hogy az mielőbb beterjeszthető legyen.

Hát, t. képviselőház, én nem biztosithatom Bizony Ákos t. képviselőtársamat eléggé arról, hogy ő ezen határozati javaslatban tulajdonképen azt fejezi ki, a mit mi mindnyájan szivből óhajtunk és ha lehetne, a »mielőbbi« terminust preczizebben meghatározni, meg vagyok róla győződve, hogy az igazságügyminiszter ur maga még ezen határidőnél rövidebb idő alatt is szivesen terjesztené be ezen polgári törvénykönyvet.

De méltóztassék csak figyelemmel lenni és elolvasni az igazságügyminiszterium működéséről szóló jelentést, a hol épen a polgári törvénykönyvnek egy nagyon szép fejezet van szánva. Méltóztassék hozzávenni azt, a mit az általam beszerzett adatok alapján épen a polgári törvénykönyvet illetőleg az 1903. évi tevékenységre nézve mondottam. Méltóztassék figyelembe venni, hogy az a polgári törvénykönyv több mint ezer paragrafusból áll, hogy annak óriási kritikai anyaga van, hogy az összes illetékes hatóságok és szakkörök részéről be kellett az észrevételeket

szerezni, azokat rostáljuk meg most és igyekezzünk beleilleszteni a helyesnek talált dolgokat a polgári törvénykönyv illető szakaszaiba.

Méltóztassék figyelembe venni továbbá, hogy ennek a szerkesztő bizottságnak milyen nagy literaturával kell foglalkoznia és hogy épen a polgári törvénykönyv tárgyában hol itt, hol amott egyes hirlapi czikkek alakjában mennyi óhajtás merült fel, méltóztassék végül figyelembe venni azt is, hogy 1902. szeptembertől 1904. május végéig 101 értekezletet és ülést tartott a szerkesztő bizottság és hogy a felét sem vizsgálhatta meg a beérkezett anyagnak. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Meddig várjunk még?)* Legyenek csak szivesek türelemmel lenni és akkor, azt hiszem, nem sok idő múlik el és olyan állapotban lesz a polgári törvénykönyv, hogyha nem is a t. ház közvetlenül maga, hanem az illetékes bizottság foglalkozhatik vele. *(Helyeslés.)*

Bizony Ákos t. képviselőtársam határozati javaslatának második részében azt kéri, hogy ha pedig a polgári törvénykönyv tervezet a közelebbi időben előterjeszthető nem volna, akkor a család és öröklési jog külön mielőbb kodifikáltassék és önállóan tárgyaltassék. Ezt a módszert nem ajánlom a t. háznak. A család- és öröklési jog annyira összefügg a polgári törvénykönyv általános részével, hogy, azt hiszem, egységességéből veszitene a kódex, hogyha ezt a két részt a polgári törvénykönyvtől külön terjesztenék elő. A miniszter ur programmbeszédében annak idején nemcsak igazságügyi programmot fejtett ki, hanem körülbelül megjelölte azon egymásutánt is, a hogy a reformtervezeteket megvalósitani kivánja. Ne méltóztassék most egyes határozati javaslatok előterjesztésével a miniszternek saját felelősége mellett előterjesztett programmon változtatni és azt az egymásutánt felforgatni, mert különben a miniszter ur a felelőséget nem is vállalhatja.

Nessi Pál: Nem csinálnak semmit!

Rohonyi Gyula előadó: Méltóztassék csak türelemmel lenni, s meglesz az eredmény. *(Ugy van! jobbfelől.)* Mondom tehát, t. ház, hogy ezen okokból Bizony Ákos t. képviselőtársam határozati javaslatát nem fogadom el. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Sebess Dénes t. képviselőtársam is terjesztett be határozati javaslatot, a melyet szintén nem fogadhatok el. Nem pedig azért, mert a birósági tisztviselők végleges fizetési rendezését külön elővenni, a többi állami szolgálati kategoriák abbahagyásával, ezt nemcsak igazságtalan, de méltánytalan eljárásnak is tartom. Méltóztassék csak figyelembe venni, hogy milyen nagy és beható munkát végeztünk mi itt a házban, a bizottságban, a mikor azt az ideiglenes fizetési javaslatot letárgyaltuk és most azt kivánják tőlünk, hogy félretéve minden más sürgős dolgot, a birák végleges fizetésének rendezésével foglalkozzunk. Ezt én a t. képviselőháznak nem ajánlhatom és kérem ez okból, hogy mindkét határozati javaslatot mellőzni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon)*

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kiván szólni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A legnyomatékosabb vádat működésem ellen Sebess Dénes képviselő ur hozta fel. Ő ugyanis azt mondja, hogy igaza van az előadó urnak, hogy az én költségvetésem megközeliti a normálbudgetet, de ez annyit jelent, hogy a multban nincs semmi nagyobb alkotás és a jövőre nézve semmi erőteljesebb kezdeményezés. Némileg szelidebben fejezte ki ezt Simonyi Semadam Sándor képviselő ur, a ki azt mondta, hogy a miniszter csak igér, de az eredmény igen csekély és hogy nincs semmi uj eszme. Azonban ez az eszme sem uj, a melyet ő felhozott, mert ezeket a dolgokat én már régebben hallottam és olvastam, de a fődolog nem is abban van, hogy uj-e valami vagy nem, hanem, hogy igaz-e? *(Ugy van! jobbfelől.)*

Kissé nehéz az én helyzetem, t. képviselőház, mert nem akarom itt sebhelyeimet mutatni, de azt talán mégis csak szabad felhoznom, hogy egyebek közt a képviselőház előtt fekszik a polgári perrendtartásnak tervezete. Ez egy munkálat, — és ezt feledni méltóztatnak — a mely után a nemzet 40 esztendő óta vágyakozik és a melyet eddig nem tudtak megcsinálni.

Nessi Pál: Miért nem tárgyalták? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj és felkiáltások jobbfelől: Mért obstruáltak!)*

Olay Lajos: A katona az első, azért nem tárgyaltuk!

Endrey Gyula: Bécsben nem sürgetik a mi polgári perrendtartásunkat, az nekik Hekuba! *(Zaj.)*

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Azt mondják a t. képviselő urak, hogy azért nem tárgyaltuk, mert engem hátulról tartanak. Bocsánatot kérek, nem ugy áll a dolog, hanem ugy, hogy az urak állottak velem szemben és nem engedték azt tárgyalni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Az idén tavaszszal is lehetett volna tárgyalni, ha méltóztattak volna egy kis önmérsékletet gyakorolni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Nem kellett volna hozzá egyéb, csak a katonai javaslatot elejteni! *(Folytonosan tartó zaj)*

Elnök *(csenget)*: Ne méltóztassanak folytonos közbeszólásokkal a beszédet megakasztani! Csendet kérek!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Ha méltóztattak volna egy kis önmérsékletet gyakorolni bizonyos javaslatok tárgyalásánál, akkor talán már túl volnánk ezen is. *(Ugy van! jobbfelől.)* Méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy ezt én egyik legfontosabb feladatomnak tartom és a mint a parlamenti viszonyok engedik, a lehető legsürgősebben elő fogom venni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Miután a polgári perrendtartásnál vagyunk, a mi a 34. §-t illeti, kijelenthetem ismét a t. ház előtt, hogy én ahhoz ragaszkodom. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Különben ebben a kérdésben Neumann Ármin t. képviselőtársam nem adott be különvéleményt. Ő abban adott be különvéleményt, hogy a kereskedelmi és váltótörvényszék fentartassék-e vagy nem és ebben a különvéleményben az én javaslatom mellett foglalt állást. Különben ezt a kérdést majd annak idején, mikor a t. ház elé fog kerülni a javaslat, tárgyalni fogjuk. *(Helyeslés.)*

Folyik a munkálat a perrendtartás életbeléptetési javaslata körül is, a melyet remélhetőleg már mint tervezetet közzébocsáthatok a polgári perrendtartás tárgyalása előtt. Javaslatot azért is bajos csinálni belőle, mert előbb szükséges volna, hogy a ház bizonyos irányban állást foglaljon a polgári perrendtartásra vonatkozólag. Ott vannak az igazságügyi bizottságban egyéb javaslataim, a melyeknek tárgyalását szintén melegen óhajtom, a mire remélhetőleg szintén rá fog kerülni a sor.

Minden nem haladhat nagyon gyors tempóban. Nevezetesen a mi a polgári törvénykönyvet illeti, habár ezt is sürgős feladatnak tekintem, mégis igen fontosnak kell tartanom, hogy ez az alkotás kellő megfontolással és alapossággal történjék, mert ha nem is örökre, de mégis évtizedekre, talán egy évszázadra akarjuk magánjogi viszonyaink rendezésének alapjait lerakni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Itt nem lehet könnyelműen eljárni. Ez azonban nem azt jelenti, hogy ez a dolog in infinitum kitolassék. A mint a polgári perrendtartásnak munkálatai elkészülnek, a miniszternek azonnal lesz ideje arra, hogy ezekkel a dolgokkal, nevezetesen a polgári törvénykönyvvel foglalkozhassék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Azt hiszem, hogy az én feladatom most az, hogy annyira előkészitsem a munkálatot, hogy az, a ki ezt a javaslatot majdan benyujthatja, kész munkát találhasson, a hol csak egyes kérdésekre nézve kell majd állást foglalnia. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Sok szó esett a végrehajtási törvényről is. A végrehajtási törvény novellája a legszorosabban összefügg a perrendtartással. A perrendtartást nem lehet a nélkül életbe léptetni. A ki tehát a perrendtartást akarja, annak akarnia kell ezt is. A végrebajtási törvényt okvetlenül módositani kell, mert a perrendtartással összhangba kell hozni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* És itt, a mint ezt már más alkalommal is emlitettem, nem csak erre szándékozom szoritkozni, hanem szándékozom végrehajtási jogunk égető hiányait is orvosolni, *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* lehető kevés, de mély bevágást tenni, a mely haszonnal bir, a melynek eredménye lehet. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Olcsóbbá, méltányosabbá, de egyszersmind gyorsabbá is akarom tenni a végrehajtási eljárást. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Azt sem akarom, hogy a rosszhiszemű adós kivonhassa magát. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Hogy azután ügyvédi részről a végrehajtások foganatositásánál való közbenjárás kizárassék-e, avagy csak korlátoztassék? Erre nézve most nem nyilatkozom véglegesen. Mindenesetre korlátozni kell azt, legalább a kisebb végrehajtásoknál. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Sürgősnek jeleztetett több képviselőtársam részéről a telekkönyvi rendtartás megalkotása. Én itt régi ismerősre akadok, hiszen én hangsulyoztam, egyik budget-beszédemben magam mondtam, hogy milyen visszás állapot az, hogy Magyarországon, a mely katexochen földmivelő állam, a földnek viszonyai az osztrák polgári törvénykönyv és egy osztrák rendelet által vannak szabályozva, s a mi még rosszabb sok részben, már elavultak azok a szabályok.

Épen azért én már készittettem egy munkálatot. Nevezetesen három törvényjavaslat-tervezet van készen. Az egyik szól a telekkönyvek készitéséről, tehát az u. n. betétszerkesztésről, a másik a tulajdonképeni telekkönyvi rendtartásról, a harmadik tartalmazza azokat az anyagi jogszabályokat, a melyek a telekkönyvnek alapját képezik. Ezen utóbbiaknak természetesen a polgári törvénykönyvben lefektetendő elvekkel teljesen azonosaknak kell lenniök. *(Ugy van! jobbfelől.)* Épen azért sürgettem már az idén is a bizottságot, hogy a polgári törvénykönyvnek ezen részeit tárgyalja le. Ezen részek tárgyalásában azután majd személyesen is szándékozom részt venni, hogy a telekkönyvek rendezése még a polgári törvénykönyvnek életbeléptetése előtt megtörténhessék.

(Az elnöki széket Perczel Dezső elnök foglalja el.)

A mi a betétszerkesztést illeti, igaz, hogy ezzel nem valami nagy eredményt értünk el. *(Ugy van! a jobboldalon.)* 1888 óta folyik a betétszerkesztés és eddig 1661 községben készültek el a betétekkel, tehát a községeknek körülbelül nagyobb tizedrészével, mert vannak mégis nagyobb helyek, — Buda, Szeged, Szabadka — a melyeket nem lehet egyszerűen községszámba venni. Az eredmény mindenesetre nagyon csekély. Azt méltóztattak tanácsolni, hogy a személyzetet kell szaporitani. De hiába, a betétszerkesztést csak ott lehet keresztülvinni, a hol a kataszter ki van igazitva. Én tehát közvetlenül a pénzügyminiszter urnak a nyomában vagyok kénytelen járni. Méltóztatnak tudni, hogy a betétszerkesztésnél épen az az alapelv, hogy a telekkönyv a kataszterrel összhangzásba hozassék, tehát mindenekelőtt a kataszternek kell meglennie; a hol a kataszter nincs kiigazitva, ott a betétszerkesztés nem rendelhető el. Még az sem elég, hogy talán egy községben legyen kiigazitva a kataszter, hanem szükséges, hogy a telekkönyvi hatóság egész területén annyira elő legyenek készitve ezek a munkálatok, hogy ha arra nézve

a betétszerkesztés is elrendeltetik, az in uno continuo folytatható legyen.

A mi adminisztrativ uton megy, azt megteszem; a hol eléggé készen van a kataszter, ott elrendelem a betétszerkesztést és sürgetem annak befejezését, de lehetetlent e részben ne méltóztassék követelni. Épen a készülő tervezetek egyikének feladata az, hogy ezt a kérdést is megoldásra vigye, ha máskép nem, hát ugy, hogy attól az elvi állásponttól némileg eltérjünk, hogy a kataszterrel összhangzást létesitsünk. Mindenekelőtt szükséges, hogy a telekkönyveket rendbehozzuk, és azzal nem várhatunk évtizedekig, vagy, ha az eddigi tempóban megyünk, épen száz évig. A mi a telekkönyvek helyesbitését illeti, ez is mintegy 17—18.000 községben be van fejezve.

Bizony Ákos képviselő ur felhozta a büntetőtörvény novelláját is. Ez a dolog már régen készül. Méltóztatnak emlékezni, még Szilágyi Dezső igazságügyminiszter adott be egy javaslatot, a melyet azután utóda visszavont. Azóta folynak a munkálatok; én legutóbb megbiztam egy szakférfiut, a ki az eddigi javaslatok alapján, figyelembe véve az utasitásaimat is, tervezetet készitett, a melyet még revideálni szándékozom, hogy azután közrebocsássam. Ebben nemcsak a lopás és a csalás körüli visszásságok fognak megszüntettetni, hanem egyéb intézkedések is történnek, nevezetesen a büntetőtörvény általános részére kiterjedő reformok is meg fognak valósittatni, a feltételes elitélés intézménye *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* behozatik, gondoskodás történik a fiatalkoruakkal szemben alkalmazandó büntetésekről. Megemlitem itt, hogy eddig is adminisztrativ uton munkálatot készittettem el arra nézve, hogy a fiatalkoruak büntetésének végrehajtása megfelelőbbé tétessék. A dolog t. i. ugy áll, hogy a fiatalkoruakra nézve általában a javitó-intézeteket ajánlják, hogy t. i. a fiatalkoru büntettesek a biróság által javitó-intézetbe küldessenek. Ezt én ugy általában véve nem tudnám a mi viszonyainknál fogva ajánlani.

Olyan nagy a száma a fiatalkoru tetteseknek, hogy ha a biróság azokat egyszerűen javitóintézetbe utalja, akkor javitó-intézeteink számát meg kellene három-, négy-, sőt ötszörözni, a mi oly óriási költséggel járna, és a reform megvalósitását hosszu időre tolná ki. Azért én, a mig egyrészről a javitó-intézetek fejlesztésére ugyan nagy sulyt helyezek — hiszen helyes fejlődést is vett a javitó-intézetek ügye, különösen a kassai javitó-intézet felállitásával, és az aszódit is ehhez képest alakitjuk át — a mig, mondom, egyrészről ezeket fejlesztem, másrészről szükségesnek találom, hogy a fiatalkoruak megfelelő megbüntetéséről más módon is gondoskodva legyen, és hogy ők külön fogházakban helyeztessenek el, a hol, ha nem is hosszabb ideig tartó javitásban és az életre való kiképzésben részesülnek, de mégis megóvatnak a megromlástól és javittatnak annyira, a mennyire ez a büntetés tartama alatt lehetséges. *(Helyeslés.)*

A javitó-intézetbe való utalás nézetem szerint a novellában a központnak lenne fentartandó; a biróság csak javaslatba hozza. Utóbbit magára a központra nem merném bizni, mert ez mélyen belenyul az egyéni szabadságba, mert a kit javitó-intézetbe utalnak, kell, hogy megjavitásáig, legfeljebb azonban 20-ik életévéig, ott a javitó-intézetben tartható legyen; ha tehát 13 vagy 14 éves gyermeket itélnek el, akkor az 7 — illetőleg — 6 esztendeig volna benntartható; az, a mit mai törvényünk rendel, hogy, t. i. hat hónapi javitó-intézetre lehessen elitélni, nem helyes. Különben utasitást adtam az ügyészségeknek, hogy igyekezzenek bizonyos eseteket, a hol ez lehetséges, a másik paragrafus alá vonni, a mely szerint, ha a fiatalkoru nem birt kellő belátással arra nézve, hogy a büntettet felfogja, javitó-intézetbe utalható, és ott már nem egy fél éven át, hanem addig tartatik, a mig megjavul. Utasitottam, hogy lehetőleg ezt igyekezzenek alkalmaztatni. Azt hiszem, hogy ha főleg Budapesten ezek a fiatalkoru büntettesek javitóintézetbe helyeztetnének el, és valóban megjavittatnának, ez tetemes javulás volna a budapesti bünügyi állapotokon. *(Helyeslés.)*

A mi a büntető perrendtartást illeti, arra nézve szabadjon a magam részéről is kijelenteni, hogy nem is gondolok arra, hogy az esküdtszéket ez idő szerint megszüntessem. *(Általános élénk helyeslés.)* Abban a nézetben vagyok, hogy az esküdtszék csak akkor lesz életképes, ha nem korlátoztatik, hanem ha kiterjed a közönséges bűntettekre is. *(Helyeslés.)* Más kérdés az, t. ház, hogy az esküdtszéki eljárást nem kell-e egyes pontokban esetleg megváltoztatni.

T. ház! Bünvádi perrendtartásunknak egy másik hiánya az én nézetem szerint is — és ebben egyetértek Bizony Ákos t. képviselőtársammal — a jogorvoslati rendszer. Azt hiszem, ebben rejlik egyik főoka a Curia restanciájának is. Szabadjon mindjárt megemlitenem, hogy a Curia restancziáit, nézetem szerint, nem lehet sem személyszaporitással megszüntetni, — és nem is szabad megszüntetni ezen a módon — sem pedig más uton, mint intézményszerűleg.

Ugron Gábor: Öt tagu legyen a tanács!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Az nem tesz olyan sokat!

A bűnvádi perrendtartásnak semmiségi panasza nem váltotta valóra azokat a reményeket, a melyeket hozzáfüztek. *(Ugy van! Ugy van! a jobb és a baloldalon.)* Azt hitték, hogy egykét tanács el fogja intézni ezen ügyeket, és mi történt? Öt tanács intézi ezen ügyeket és — a mi még sajnálatosabb — ezen öt tanács legnagyobbrészt formalizmussal foglalkozik, ugyanis a semmiségi panaszok legnagyobb részét a kellő bejelentés hiánya miatt visszautasitja.

Én már készitettem egy tervezetet, — magam is foglalkozom ezzel a kérdéssel, — a mely

törvény e bajon segiteni volna hivatva egyrészről az által, hogy a Curiát tehermentesitse és e végből a járásbirósági semmiségi panaszok a táblára mennének át, *(Általános helyeslés.)* másrészről pedig azáltal, hogy ott, a hol a semmiségi panaszok nincsenek kellően bejentve, ott a koronaügyészség előzetes meghallgatásával ezek ülésben utasittatnának vissza és nem tárgyalással. Hogy azonban a Curia működése mégis belterjesebbé tétessék, a hiányosan vagy nem egészen preczize bejelentett semmiségi panasz esetében is bizonyos anyagi kérdéseket a Curiának nézetem szerint hivatalból kellene megvizsgálnia. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nevezetesen azt, hogy nem ártatlan-e az illető, és a mi ettől elválaszthatatlan, hogy helyesen van-e minősitve a büntetendő cselekmény; pl. hogy valakit gyilkosságért vagy vétkes emberölésért itélnek-e el? *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: De csak in melius változtathat!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: A mi azt a javaslatot illeti, hogy a házassági pereknek hivatalból való felterjesztése már most megszüntettessék az által, hogy én novelláris uton egy javaslatot nyujtsak be, a mely kimondaná, hogy a táblán túl hivatalból nem terjesztetnek fel a házassági perek, ez nézetem szerint nagyon nehezen volna keresztülvihető. Akkor egészen át kellene alakitani a házassági eljárást; az ügyészi résztvételt is be kellene hozni; szóval: ez nem volna olyan egyszerű dolog. Azután nagy kérdés, hogy nem volna e szükséges a táblánál ugyanezt megtenni, a mint ezt nekem az egyik tábla elnöke javasolta is, a ki azt remélte, hogy ezzel egy-két biró munkájának megtakaritását lehetne elérni. Ezt tehát kénytelenek vagyunk a perrendtartás életbeléptetéséig elhalasztani.

A mi az ügyvédi rendtartást illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* Bizony Ákos t. képviselő ur azon nézetben van, hogy az sürgős, de a jelenlegitől egészen eltérő elveken kell felépülnie, hogy haszna is legyen. Igen sokszor hallom emlegetni, hogy az ügyvédi rendtartás által nagy bajokat fognánk orvosolhatni, de hogy hogyan, mi által, erre nézve, megvallom, még egyetlen életrevaló megjegyzést vagy tanácsot nem hallottam, valamint nem hallottam a kérdés megoldására irányuló elfogadható eszméket sem. Mert az a gondolat, hogy a numerus clausust hozzuk be, *(Mozgás és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)* kivihetetlen; a bifurkáczió eszméje, hogy t. i. kétféle ügyvéd legyen és hogy az ügy kettőnek a kezén menjen keresztül egy helyett, szintén nem segitene a bajon. Az autonomiának bizonyos foku kiterjesztése, ha jól gyakoroltatik az autonomia kebelében a fegyelmi eljárás, némileg segitene, de a főbajt, az ügyvédek nagy számát, ez sem fogja megszüntetni. Az ügyvédi kar tekintélyét ez előmozdithatja ugyan, de anyagi helyzetét ez nem fogja megváltoztatni.

Bizonyos hatást fog e tekintetben gyakorolni nézetem szerint az ügyvédi és a birói gyakorlati vizsgálatnak egységesitéséről szóló javaslat, a mely szintén munkában van, nemsokára el is fog készülni és a melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur által az elméleti államvizsgálatról szerkesztett javaslattal egyidejűleg szándékozom benyujtani. Hatással lesz ez azért, mert meg fogja neheziteni a joggyakorlatot. Ezen javaslat szerint ugyanis egy évet a bíróságnál is fog kelleni az ügyvédjelöltnek töltenie. Természetesen, hogy minden joggyakornokot nem lehet fizetni, mert hiszen az a joggyakornok a saját érdekében végzi a joggyakorlatot. Ez tehát a kiképzés idejének egy évvel való meghosszabbitását jelenti. Hozzá fog járulni még az is, hogy az ügyvédi vizsgálat letétele után az ügyvédi gyakorlatra való bocsátás előtt még két évi utógyakorlatra kell mennie az ügyvédjelöltnek.

A mi az ügyvédi nyugdijintézet kérdését illeti, ezt a mozgalmat nem a magam kedvéért, nem a magam jószántából inditottam meg. Méltóztatnak tudni, hogy én ennek az intézménynek nem voltam elvileg valami nagy barátja. Most sem vagyok barátja; de a végén, mivel annyi oldalról sürgették, sürgette a budapesti ügyvédi kamara, sürgette az országos ügyvédgyülés és az ügyvédi kamarák nagy része, azt gondoltam, hogy nem a magam számára csinálom e törvényt, hanem az ügyvédek számára. Ekkor tehát hajlandónak mutatkoztam arra, hogy a kérdést a kezembe veszem és oly módozatokat kerestem, a melyek az ügyvédséggel összeférhetők és az ügyvédségnek ártalmára nem lesznek. Ez a kérdés különben tárgyalás alatt áll. Majd ha az ügyvédi kamarák nyilatkoztak, akkor fogok ebben a kérdésben véglegesen állást foglalni és erre vonatkozó javaslatomat a ház bölcsessége elé terjeszteni.

A zugirászatra nézve az életbeléptetési törvényben fog intézkedés történni.

Ugyancsak az életbeléptetési törvényben fog intézkedés történni a vándorbirák intézményéről is, a mit Simonyi Semadam Sándor képviselő ur sürgetett. Természetesen nem a birótól fog függni az, hogy ki megy-e az illető szakasz központjába. Ha egyszer egy járásbiróság több szakaszra osztatik be, akkor a birónak hivatalos kötelessége lesz bizonyos meghatározott időben oda kimenni. Valami nagy eredményt én különben ettől az intézménytől nem várok. Angliában egészen más a dolog és egész más dolog volt azelőtt nálunk is. Ma 67 törvényszékünk van és 380 körül járásbiróságunk. Nem hiszem, hogy a régi magyar időben azok a birák több helyen jelentek volna meg. Utóvégre is egészen a házhoz nem lehet az igazságszolgáltatást szállitani.

Nessi Pál: De 5—6 órát kell kocsikázni, mig a bíróhoz ér!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Hiszen mondom, alkalmas helyen szándékozom életbeléptetni ez intézményt, arra alkalmas járásbíróságok több szakaszra való felosztásával, ugy hogy időnkint minden szakaszban megjelenik majd a biró birói székek tartására.

Áttérek most az ellenem felhozott panaszok másik ágára, t. i. az adminisztráczióra. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Itt mindenek előtt legyon szabad megemlitenem azt, hogy nem oszthatom Bizony Ákos képviselő urnak azt a nézetét, hogy biróink létszáma túlságos nagy. Ne méltóztassék Angliával összehasonlitani a mi állapotainkat. Itt van előttem egy londoni statisztikus által egybefoglalt kimutatás, a mely szerint egyedül az angol királyságban van 464 fizetéses biró, ellenben nem fizetett biró 22.145, bele nem értve Skócziát, a hol ezek száma nem állapitható meg egészen határozottan, ugy, hogy egyedül Angliában minden 100.000 lakosra esik 54 biró, Irországban pedig 111 biró. Ezek egészen specziális viszonyok. Egyáltalában nagyon nehéz itt összehasonlitást tenni. Ez függ először attól, hogy kit tekintünk birónak. Pl., ha mi a községi biráinkat is hozzáveszszük, akkor tetemesen nagyobb lesz a biráink létszáma. És azután attól is függ, hogy mivel foglalkoznak azok a birák. Ausztriában pl. több a biró, mint mink. Igen, de azok egy része a gyámügyekkel is foglalkozik, a melyek nálunk külön árvaszékekre vannak bizva. Én általában azt hiszem, hogy valamivel csökkenthető talán a létszám, de ez elenyésző csekélység. Itt valami nagy eredmény nem érhető el. Szeretném tudni, hogy méltóztatik képzelni azt, hogy az ügyeknek ezt a nagy tömegét el fogja intézni 2—300 biró. Ez lehetetlen. Németországban, Francziaországban és Ausztriában több a biró, Olaszországban valamivel kevesebb, mint nálunk, de ott is nagyon sok fizetetlennel van pótolva. Mindenesetre törekednünk kell arra, hogy a birói létszámot, a mennyire lehet, apaszszuk, és apaszszuk a birói segédhivatali és kezelő-személyzetet is. Azt, hogy albirákul fiatalembereket ne alkalmazzunk, alig lehet követelni, valamint azt sem, hogy csak tizéves ügyvédeket nevezzünk ki birákul, mert hiszen valahol csak el kell kezdeni a biráskodást.

Visontai Soma: Meg be is válnak azok a fiatal emberek.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Ha valaki 28—30 esztendős korában nem tud egy sommás ügyet megitélni nagyban és egészben jól, hát méltóztassék meggyőződve lenni, hogy az 60 éves korában sem tudja jól megitélni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Visontai Soma: Elméleti képzettségük több van ezeknek a fiatalabbaknak, mint sok öregnek.

Olay Lajos: Többet tudnak, mint a régi táblabirák.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Az igazságügyi kormányzat felett mondott kritikák szerint soha ilyen rossz dolguk nem volt a biráknak, mint most. Pedig 1899 óta én 308 magasabb állást szerveztem és 165 alacsonyabbat megszüntettem. Ez nem arra mutat, hogy nem történik sorsukról gondoskodás. Továbbá az ügyészségeknél szintén 51 magasabb állást szerveztem és valami 12 alacsonyabb állást megszüntettem. Igaz, hogy 13 alügyészi állást is kénytelen voltam szervezni, de ennek oka az volt, mert a vidéken ügyészi állást nem szervezhetek, ennek a törvény állja utját, vidéken csak egy ügyész lehet és csak Budapesten lehet több ügyészt alkalmazni. Budapesten tényleg az ügyészek számát tetemesen megszaporitottam.

És hogy itt szóljak mindjárt egy sokat emlegetett témáról, a telekkönyvvezetőknek és a segédtelekkönyvvezetőknek száma is tetemesen csökkent. Mig 1899 ben 363 telekkönyvvezető volt és 367 segédtelekkönyvvezető, tehát az utóbbiak száma négygyel meghaladta az előbbiek számát, addig 1904-ben 428 telekkönyvvezető és csak 330 segédtelekkönyvvezető volt, azaz most már a telekkönyvvezetőknek a száma 98-czal meghaladja a segédtelekkönyvvezetőknek a számát, az összes szaporodás pedig mégis csak 34. A mi különösen a segédtelekkönyvvezetőket illeti, azokkal kell valaminek történni, mert az uj fizetésrendezés szerint a segédtelekönyvvezető többé semmiféle fizetési előnyben nem részesül az irnok felett, tehát tulajdonképen ezen intézmény létalapját jóformán elvesztette. Bizonyos átrendszeresités az idei költségvetésben is történik. A mi a birák helyzetét, különösen a mi az alsóbb birák helyzetét illeti, elismerem, hogy azokon még sok javitani való van.

Azok az óhajok, a melyeket Sebess Dénes t. képviselő ur előadott, részben már meg vannak valósitva. Ő ugyanis azt mondja, hogy az első folyamodásu birák óhaja az, hogy egy tizedrészük a VI. fizetési osztályba kerüljön és hogy az elnökök curiai birói czim és jelleggel is elláthassanak. Kérem, ez már 1891 óta igy van. *(Ugy van! jobbfelől.)* Másik kivánalomként emlitette meg azt, hogy külön státusba helyeztessenek a birák. Ennél a fizetésrendezésnél a birák a mozgalom megindulásánál együtt kivánták fizetésrendezésüket a többi államhivatalnokokkal. *(Egy hang balról: A szervezéskor külön státusban voltak!)*

Annyiban, mert a többi egyáltalán nem volt státusban. *(Derültség jobbfelől.)* Mindenesetre tetemesen javult a birák fizetése a régi időhöz képest. Azt mondja Sebess képviselő ur, hogy dédelgetett gyermekei voltak a birák a törvényhozásnak és társadalomnak. Kérem, most sokkal jobban vannak dédelgetve, mint azelőtt. Az 1871 : XXXI. t.-cz. szerint egy vidéki biró fizetése volt 1500 forint és 200 frt lakpénz, egy albiróé 1000 frt és 200 frt lakáspénz. Most mégis jobban állanak, a mennyiben 1800—2000 forint fizetésben és megfelelő lakáspénzben részesülnek a birák és az albirák 1300—1450 forint fizetésben és megfelelő lakáspénzben.

Nessi Pál: Ebből kell családot eltartaniok!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: A baj ott van, hogy az albirói állásban sokan vannak. Itt csakugyan kell segiteni és albirák létszámát a birák létszámával szemben bizonyos fokig csökkenteni kell. És segiteni kell azon is, hogy a VII. fizetési osztályba tartozó birák száma szaporittassék.

A mi az V. és azon felüli fizetési osztályokat illeti, ott a mi viszonyaink egészen megfelelők. Nemcsak aránylag, hanem tényleg, számszerint is több biró van Magyarországon, mint Ausztriában az V. és magasabb fizetési osztályokban és több biró van a VI. fizetési osztályban is, mint Ausztriában. Aránytalanul kevesebb van azután a VII. fizetési osztályban, s ez épen a baj, hogy az elsőfolyamodásu biráknak nincsen elég nagy előmenetelük.

Felhozatott a kinevezési rendszer. Erről már többizben volt szerencsém megemlékezni. Az erre vonatkozó panaszok az én véleményem szerint legnagyobb részben alaptalanok. Különösen teljesen alaptalan az, mintha ez a rendszer én alattam inauguráltatott volna. Méltóztassanak Szilágyira gondolni. Szilágyi igazságügyminiszter nagyon helyesen kinevezett három év és három hónap mulva is egy törvényszéki birót táblabirává. *(Mozgás a baloldalon. Felkiáltások: Elég hiba!)*

Barabás Béla: Meg is érdemelte!

Olay Lajos: Tessék a kiváló embert honorálni!

Nessi Pál: De csak a kiválót!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Én is azt mondom. A kiválóbbat elébe kell tenni a nem kiválóbbnak. Méltóztassék elhinni, ha sorrend szerint venném a kinevezést, öt esztendő alatt nagyot rontanék Magyarország biróságain. Az alkalmas embert alkalmas helyre kell tenni. *(Zaj.)* Bocsánatot kérek, vannak gyengébb birák is. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ha nem gondoskodom arról, hogy ahhoz a törvényszékhez, a hová kiváló erő kell, kiváló erő is jusson, hanem a véletlenre bizom, a biróság lesz olyan, a milyen, esetleg pedig tönkre fog menni.

Olay Lajos: Szilágyi is igy tett!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: A mi a protekcziót illeti, tessék elhinni, hogy az teljesen a mese világába tartozik. *(Mozgás és derültség balfelől. Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Én annyira megyek a protekczióval szemben, hogy nem is válaszolok, hogyha irnak. Meg is apprehendálnak ezért igen sokan, de nem válaszolok, mert nem fogok magamról bizonyitványt kiállitani, mintha én az összeférhetetlenségi törvényt nem respektálnám.

Felmerült az az óhaj, hogy a IX. fizetési osztálytól a VII. osztályig automatice lépjenek elő a birák. Az én nézetem szerint is gondoskodni kellene arról, hogy bizonyos sorban való előléptetés is legyen és ez a VII. fizetési osztályban tényleg megvan, ott t. i., a hol nem funkczióról, hanem fizetésről van szó. Ott méltányos, hogy minden biró, a ki kifogástalanul működik, menjen előre lehetőleg sorban. De ott, a hol funkczióról van szó, feltétlenül a közérdek az első. *(Helyeslés.)*

A mi a VII. fizetési osztályt illeti, ott jóformán azt lehet mondani, hogy automaticze lépnek elő. Ha a sematizmust méltóztatnak elővenni, láthatják, hogy négyen-öten vannak, a kik elmaradnak, a többiek sorba mennek. Nem feltétlenül sorban, némileg ott is kell honorálni a kiválóságot, de az illető, ha nem azonnal, de egy fél év mulva sorra kerül. Egyeseket azonban kénytelen vagyok soronkivül előléptetni a VII. fizetési osztályba. Mert ha valahol a határszélen, vagy egy felette fontos poziczióban járásbiró szükséges; szükséges arra való ember, a ki rendbe hozza ott a dolgokat, keresnem kell azt az embert és ha nem jön máskép, a VII. osztályba kell előléptetnem, vagy ezt kilátásba kell helyeznem, mert nem kivánhatom, hogy egészen elhagyatott vidékre, a hol a gyermekeit nem tudja nevelni, a hol a társadalomból ki van közösitve, elmenjen az én szép szemeimért.

A felügyeletre vonatkozólag is legyen szabad egynéhány megjegyzést tennem. Azt mondják a t. képviselő urak és különösen Sebess Dénes t. képviselő ur, hogy a felügyelet túlteng és különösen kifogásolja a formát is, a melyben a felügyelet gyakoroltatik, hogy az néha kissé erősebb. Az igazságügyminiszterium a felügyeletet gyakorolja az 1891 : XVII. törvényczikk és az 1871 : VIII. törvényczikk alapján. Semmi sem történik, a mi ezekkel a törvényekkel ellenkezik. Természetes, hogy behatóan gyakoroltatik ez a felügyelet. Azt hiszem, ez kötelességem. Kötelességem arra nézni, hogy mindenekelőtt rendben legyen az igazságszolgáltatás, mindenekelőtt az ügyek elintéztessenek.

Ne méltóztassék azokat a számokat oly rettentően kicsinyelni. A ki csak némileg ismerős a dolgokkal, ugy a mint azok valóban vannak, tudni fogja, hogy azok az ügyek nem különböznek egymástól oly rémitően. Száz ügy közt egy-két érdekesebb esetet ha az ember nagynehezen talál. A legnagyobb részük egyszerű, könnyebb. És itt igenis nyom valamit a szám. Természetes, hogy figyelembe veszszük azt is, hogy minő ügyek intéztetnek el. Hiszen az évi jelentések, az ügyvédi kamaráknak felterjesztései, a minősités, a panaszok és a vizsgálatok alapján adatnak ki a miniszteri leiratok a táblai elnökökhöz, a melyekben a biróságok működése megbiráltatik és egyszersmind utasitások adatnak.

Az eredmény különben, azt hiszem, teljesen kielégitő. Nem mondom, hogy az én érdemem. Főérdeme van ebben az eredményben a biróságnak, a biróság odaadó lelkiismeretességének és buzgalmának. *(Igaz! Ugy van!)* A haladás kétségkivül igen nagy. Már most legyen enyém a szerencse, de annyi bizonyos, hogy az én kormányzatom alatt az igazságügy adminisz-

trativ szempontból igen nagyot haladt, oly nagyot, hogy erről álmodni sem mert volna senki.

Csak azt legyen szabad felemlitenem, hogy mig 1899-ben hat hónap alatt intéztetett el a járásbiróságoknál 70%-a az ügyeknek, addig 1903-ban fokozatos haladás mellett 75½%-a az ügyeknek három hónap alatt intéztetik el és 92% hat hónap alatt.

Lengyel Zoltán: Megtanulták már továbbitani az ügyeket.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Nem. Bocsánatot kérek, ez is csak egy odadobott vád, ez nem áll. *(Igaz! Ugy van!)* Jobb a judikatura, mint azelőtt volt, mindent nem lehet egyszerre megcsinálni. A haladás megvan. *(Igaz! Ugy van!)*

Lengyel Zoltán: A statisztika mégis csal.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Nemcsak statisztikáról van szó, hanem méltóztassék megnézni pl. a jogi lapokat és az ügyvédi kamarák felterjesztéseit, hogy van-e ott annyi panasz, mint régebben volt és nem áradoznak-e egyesek a dicsérettől. *(Igaz! Ugy van!)* Sőt azt is szabad legyen megemlitenem, hogy már panaszokat hallottam a miatt is, hogy nagyon gyors az igazságszolgáltatás ugy, hogy az adósnak nincs is elég ideje, hogy készüljön a fizetésre.

Nessi Pál: De bele is bolondul 30 százaléka a biráknak.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Dehogy bolondul! A ki különben egészséges, nem bolondul ebbe bele. *(Derültség a jobboldalon.)*

A mi pedig a terminusokat illeti, 1903 deczember 31-én egy-két hetes terminust tüzött ki sommás ügyekben 142 járásbiróság, három és négy hetes terminusokat 212 járásbiróság ugy, hogy a járásbiróságoknak több mint 92 százaléka négy héten belül tűzött ki terminusokat.

Ha ezt az eredményt összehasonlitjuk, igaz, hogy Ausztria mögött állunk, mert ott három hónap alatt intéztetnek el az ügyeknek 94·9 százaléka, de Németországnál ebben előbb vagyunk, mert nálunk jóval gyorsabban intéztetnek el az ügyek. Ne méltóztassanak ezt kicsinyelni, mert ebben óriási nemzetgazdasági erő rejlik és nagy fontossága van annak, hogy a perek milyen gyorsan intéztetnek el.

Egyebekben is, nemcsak a sommás ügyekben, kétségbevonhatatlan a haladás. Például az örökösödési ügyekre nézve 1901-ben még 5090 hagyatéki ügy volt a bíróság kezén, 1903-ban már csak 1400. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Kevesebben halnak meg!)* Dehogy, sőt szaporodott az ügyek száma, mert 1901-ben 126.272 ügy érkezett, 1903-ban pedig 133.380, tehát szaporodott az ügyek száma.

A telekkönyvi ügyek száma szintén szaporodott, a mennyiben felemelkedett 1,016.000-ról 1,183.000-re és a restanczia mégis csökkent, mert 1901 végén 2·2%, 1903-ban pedig csak 1% volt.

Nem utolsó dolog a leirási hátralékok nagy csökkenése sem. A leirási hátralék az 1900. év végén 110.000 darab volt, ma körülbelül 28.000 darab.

Olay Lajos: Ezt az irógépeknek lehet köszönni!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Az irógépeket nem én találtam ki, de behoztam.

A diurnisták számát 2037-ről leapasztottam 1712-re és kétszer is felemeltem fizetésüket. Mig azelőtt 2 millió korona volt felvéve a diurnisták dijazására, addig ma 1,900.000 korona van felvéve és nincs túlkiadás, ugy hogy az idén épen ez alapon felemelhettem a fizetéseket. *(Helyeslés.)*

Tehát ugy látszik, hogy az adminisztráczió még sem olyan rettenetes, a mint felhozni méltóztattak.

Legyen szabad itt még megemlitenem Simonyi Semadam Sándor panaszát a régi letétekre nézve. A régi letétek kiutalása évek óta gondoskodásom tárgyát képezi. Folytonosan sürgetjük a kiutalást és az eredmény elég kedvező már is, a mennyiben 1900-ban régi letét volt 29.953, 1902-ben pedig 14.900-re apadt le azoknak a száma. A legujabb kimutatás még kedvezőbb, csakhogy az még összeállitva nem lévén, rendelkezésemre nem áll, de ugy vagyok értesülve, hogy általában véve a helyzet még kedvezőbb. Igy tehát, t. ház, ebben az irányban is megtörtént a kellő gondoskodás.

Ezek után befejezem felszólalásomat és kérem, méltóztassék a megtámadott tételt megszavazni és a benyujtott két határozati javaslatot mellőzni.

A mi az utóbbiakat illeti, erre nézve a t. előadó ur már volt szives nyilatkozni, én is csatlakozom azokhoz, a miket ő elmondott és kijelentem, hogy szivemen hordom a polgári törvénykönyv sorsát és azt tőlem telhetőleg elő akarom mozditani, *(Helyeslés.)* de sem záros határidőt e tekintetben nem akczeptálhatok, sem pedig nem látom szükségességét olyan inditvány vagy határozati javaslat elfogadásának, a mely ennek sürgősségét különösen kiemeli.

A mi a birósági tisztviselők fizetésének javitását illeti, erre nézve szintén kérem, hogy ezen fizetések végleges rendezésére beadott határozati javaslatot mellőzni méltóztassék. Most lett felemelve a birák fizetése, mindenesetre be kell várni, mig az ország pénzügyi helyzete olyan lesz, hogy a fizetések emelésére ugy a biráknál, mint a többi tisztviselőknél is gondolni lehessen.

Ezzel bezárom beszédemet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be van fejezve, következik a határozathozatal. A kérdés az, elfogadja-e a ház a tárgyalás alatt levő tételt, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a tételt elfogadják,

sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a tételt megszavazta.

Most még határozni kell a háznak azon két határozati javaslat felett, a mely beadatott.

Bizony Ákos képviselő ur kiván szólni.

Bizony Ákos: T. képviselőház! Miután az igazságügyminiszter ur kijelentette, hogy utasitás nélkül is minden lehetőt el fog követni arra nézve, hogy a magyar polgári törvénykönyv mielőbb elkészittessék, ez reám olyan megnyugtató hatást gyakorolt, hogy ennek befolyása alatt határozati javaslatomat visszavonom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: E szerint Bizony Ákos határozati javaslata felett a háznak határoznia nem kell, miután az visszavonatott. Határozni kell azonban Sebess Dénes határozati javaslata felett.

Kérem azon képviselő urakat, a kik Sebess Dénes képviselő ur határozati javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. Kimondom, hogy a ház a határozati javaslatot mellőzte.

Következnek a dologi kiadások.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 69.808 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 633.757 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. Igazságügyi orvosi tanács véleményeinek kiadási költsége 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az 1905. évben Budapesten tartandó börtönügyi kongresszus előkészitő munkálatainak költségeire 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 17.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 10.300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Királyi Curia. Rendes kiadások: XXII. fejezet. II. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XII. fejezet. 2. czim. Rendes bevételek. X. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 1,020.793 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 48.376 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 1,069.169 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A kir. curiai épületben szükségessé vált felvonó gép elkészitési költségére 14.800 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 20 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Konstantinápolyi konzuli főtörvényszék. Rendes kiadások: XXII. fejezet. 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok és dologi kiadások 52.071 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Koronaügyészség. Rendes kiadások: XXII. fejezet. 4. czim. Rendes bevételek: X. fejezet. 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 69.720 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 4600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 74.320 K. Bevétel. Rendes bevételek 40 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Királyi itélőtáblák. Rendes kiadások: XXII. fejezet. 5. czim. Rendes bevételek: X. fejezet. 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 2,303.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 161.574 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 2,464.674 K. Bevétel. Rendes bevételek 660 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Királyi főügyészségek. Rendes kiadások: XXII. fejezet. 6. czim. Rendes bevételek: X. fejezet. 5. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járadóságok 296.590 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 88.150 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 384.740 K. Bevétel. Rendes bevételek összege 200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kir. törvényszékek és járásbiróságok. Rendes kiadások. XXII. fejezet, 7. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. XII. fejezet, 3. czim. Beruházások VII. fejezet. Rendes bevételek X. fejezet, 6. czim. Rendkivüli bevételek VI. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 19,287.616 K. Olay Lajos!

Olay Lajos: T. képviselőház! Én készséggel elismerem, hogy az igazságügyminiszter ur különösen a kodifikáczió terén eredményeket ért el és hogy csakugyan hatályosan müködik, de bátor vagyok figyelmébe ajánlani, hogy kövesse Szilágyi Dezső példáját, álljon talpára és hozza azokat a nagyérdekű javaslatokat mielőbb a ház elé, mert az a kifogása, hogy bárki a házban egy ilyen, a nemzetet alapjában érdeklő javaslat tárgyalását akadályozni törekednék, nem áll. Bármikor hozta volna a miniszter ur azokat a

ház elébe, rögtön és szivesen tárgyalta volna az egész ház. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azonban a dolog ugy áll, hogy a t. miniszter ur nem elég erélyes a kormánynyal szemben és nem követeli az ország érdekében, hogy ezen igazán országos fontosságu nagy kérdések, mint a polgári perrendtartás és a többi novellák és törvényjavaslatok, mielőbb tárgyaltassanak. Épen azért bátor vagyok a t. miniszter ur figyelmét egy igen fontos kérdésre, a szövetkezetek kérdésére felhivni. *(Halljuk! balfelől.)* Elismerem, hogy a szövetkezetek nagyfontosságu dolgok és az ország érdekében üdvösek, de csak akkor, hogyha nem visszaélésre alapittatnak, a mint az — az igen t. miniszter ur nagyon jól tudja — a legtöbb esetben történik, a mikor is nem a közönség javára, hanem valóságos veszélyeztetésére szolgálnak.

Az ugynevezett koronás szövetkezetek például nem a törvényes 8%-ra dolgoznak, hanem — vannak ilyenek százával — 10—12—14—20 százalékra. Itt vannak például a fogyasztási szövetkezetek is, a hol például a részvénytőke megállapittatik darabonkint 100 forintban. Az ügynökök bejárják az országot, behajtják a szegény részvényeseken a felét, 50 forintot, azonban az alapszabályba fel van véve, hogy ha szükség fog rá lenni, a másik 50 forintot is behajthatják. Magam is bejelentettem kettőthármat. Behajtják tehát az egyik 50 forintot és eltüntetik a másik 50 forintot, pedig beperelik és azt aztán a felszámoló bizottság tünteti el, a melynek lakhelyét sem lehet megtudni. Hogyha pedig az ember a t. miniszter urhoz fordul ilyen dologgal, az embernek magának be kell látni, hogy ezen a miniszter ur nem segithet, mert neki beavatkozási joga nincs. A törvényszékeknek pedig, a melyek az ellenőrzési jogot kötelesek gyakorolni, a törvény csakis akkor, ha a közgyülésektől, vagy az alapszabályok szerint emlitett módon jön hozzájuk a panasz, ad jogot a vizsgálatra. Tehát meg sem vizsgálhatják, hogy hogyan tüntetik el a befizetett és birói uton behajtott összegeket. A miniszter ur különben tudja, hogy ezek a dolgok igy vannak és épen azért elvárom a t. miniszter urtól, hogy azt az uj törvényjavaslatot, a mely ezen visszaéléseket hivatva van megakadályozni, azonnal, minden ügyet mellőzve fogja beterjeszteni, mert jogállamban ilyen erkölcstelenség, ilyen visszaélés egy perczig sem türhető. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én nagyon rövid voltam. Elvárom, hogy a t. miniszter ur el fogja ismerni, hogy ezek igy vannak, s iparkodni fog ezeken a bajokon segiteni. Ezeket voltam bátor röviden megjegyezni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kiván szólni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! Legyen szabad mindenekelőtt félreértett szavaimat helyreigazitani. *(Halljuk! Halljuk!)* Én nem mondottam, hogy akár a t. képviselő ur, akár a t. ellenzék a perrendtartást ellenezte volna. Csakhogy mégis tényleg a t ellenzéknek obstrukcziója szolgált alapul arra, hogy perrendtartásunk le nem tárgyaltathatott.

Olay Lajos: Álljon talpára, mint Szilágyi Dezső!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Ex-lex-es állapotban nem volt lehetséges más törvényt alkotni és sürgetni, mint a budget-törvényt.

Nessi Pál: Mint a katonai törvényt!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: A mi a felvetett kérdést illeti, kijelentem, hogy én ismerem ezeket a bajokat és szándékozom is azokat törvényhozási uton orvosolni, még pedig lehető gyorsan. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Én megigérhetem a t. képviselő urnak, hogy rövid idő mulva már ezen tervezetet tárgyalni fogom, és azután az illető körök meghallgatása után javaslatot szándékozom a ház elé terjeszteni. Kérem ezt tudomásul venni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Olay Lajos: Köszönettel tudomásul veszem.

Elnök: Ki következik?

Dedovics György jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! Nagy megnyugvásomra szolgál, hogy a t. igazságügyminiszter ur azon támadásokkal szemben, a melyek e házban az esküdtszéki intézmény ellen irányittattak, az esküdtszéket megvédte. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én ezt nem is várhattam másképen, mert hiszen annak a kormánynak, a mely az esküdtszéki intézményt Magyarországon mai formájában előkészitette, a miniszter ur is annak idején államtitkári minőségben tagja volt és ezen minőségben bizonyára kiváló módon közreműködött. Habár azonban ezzel ez az ügy, a mi az aktualitását illeti, el volna intézve, mégis azért tartom szükségesnek, hogy röviden felszólaljak, mert én különösnek találom és kihivja az ember birálatát az, hogy azon párt részéről, a mely a 48-iki alkotmány megóvója, megőrzője és zászlóvivőjeként szerepel e házban, épen az a szónok, a ki a párt nevében és megbizásából szólalt fel . . .

Nessi Pál: Magánvélemény volt!

Visontai Soma: . . . a ki a párt megbizásából és nevében szólalt fel . . .

Nessi Pál: Helytelenül!

Visontai Soma: . . . és a kinek kiváló jogászi kvalifikációját elismerem, hogy ezen beszéd keretében ő alkalmasnak találta a helyzetet arra, hogy épen az esküdtszéki intézmény ellen intézzen kirohanást.

Nessi Pál: Megmondtam, hogy magánvélemény volt!

Visontai Soma: A képviselőház bizonyára tudja és tudja minden egyes tagja ennek a háznak, hogy az esküdtszéki intézménynek az ország legjobbjai voltak mindig a szószólói. Már akkor, a midőn a 40-es években országos választmány küldetett ki, hogy az u. n. büntetőrendszert — igy nevezték akkor a bünvádi eljárást —

előkészitse, akkor nem kisebb férfiak, mint Deák Ferencz, Klauzál Gábor, báró Eötvös József véleményt készitettek az esküdtszéki intézmény mellett és az esküdtszék behozataláért szálltak sikra. Melléjük sorakoztak még más nagyjai az országgyülésnek, mint Pulszky Ferencz, báró Wenckheim Béla, Fábry István, Bezerédy István és mások is.

Teljes félreismerése az esküdtszék fontosságának, hivatásának, nagy alkotmányjogi jelentőségének, ha épen most emel valaki szót ebben a házban az esküdtszék hatáskörének korlátozása végett.

Hivatkozhatnám Bizony Ákos t. képviselőtársammal szemben arra is, hogy épen a márcziusi ifjuság a 48-iki követelések során az esküdtszéket állitotta oda, mint a népjogok és a népképviselet egyik posztulátumát és a mikor a zsüri a büntetőperrendtartás javaslatába belefoglaltatott, ebben a házban pártkülönbség nélkül emeltek szót mellette, sőt az a párt, a melyhez Bizony Ákos képviselő ur is tartozik és a melynek nevében ő most felszólalt, programmjának egyik pontját látta megvalósitva Szilágyi Dezsőnek, hazánk ezen lángelméjű államférfiának javaslatában.

Teljes félreismerése volna a büntetőjogszolgáltatásnak az is, a mit itt Bizony Ákos képviselő ur felhozott, hogy ő feljajdul azok miatt a felmentések miatt, a melyek az esküdtszéki jogszolgáltatás során történtek. Én csak arra hivatkozom, hogy ha a szakbiróságok működését hasonló tépelődéssel kisérjük, akkor bizonyára ép annyi helytelen itéletről lehetne szó, vagy még többről, mint a zsürinél. De különben is nagyon téves felfogás az, ha épen a felmentésekben látnak olyan rettenetes nagy jogsérelmet, és nem a hibás vagy törvényellenes vagy téves elitélésekben. Ez nagyon jellemző arra az irányzatra nézve, a mely az ártatlanok elitélése miatt nem kesereg, hanem kesereg a felmentések miatt, olyan felmentések miatt, a melyekre vonatkozólag annak a bünpernek mozzanatait, részleteit és azon behatásokat, a melyek alapján az esküdtek itéltek, nem ismeri.

Egyáltalában nem értem azt sem, hogyan lehet megokolni az esküdtszék működésének eltörlését azzal a lamentáczióval, hogy nem védi meg eléggé az emberi létet, hogy tehát, a mint Bizony Ákos t. képviselőtársam mondta, legalább a sulyos büntetendő cselekményeket, a melyek az emberi élet ellen irányulnak vagy pedig egyáltalában a közönséges büntetteket ki kellene vonni az esküdtszék hatásköréből és azt kizárólag csak a politikai és sajtóvétségre fentartani. Hiszen az ember élete elleni bűncselekményeket maga a büntetőtörvény is klasszifikálja; a felindulásban elkövetett ölést enyhén bünteti — nem is szólva arról, a mikor a szakbiró is számol azzal, — vajjon nem forog-e fenn jogos védelem, végszükség joga; ellenállhatlan lelki kényszer, az akarat szabad elhatározását kizáró elmezavarodottság. És az esküdtek legtöbb felmentő verdiktjeinél is ezen állapotok számbavételével döntöttek. Ezekre tettek pótkérdéseket.

A kérdés félreértése már maga az, mintha az esküdtszék politikai jelentősége abban nyilatkoznék meg, hogy politikai vétségek felett biráskodik. Ellenkezőleg, az esküdtszék politikai jelentősége abban van, hogy a népet a büntető jogszolgáltatás keretébe mint faktort bevonja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tehát a népképviseletet és a demokratikus alkotmányformát, a mely megnyilatkozik a parlamentben, a közigazgatás terén és egyebütt, érvényesiti és uralomra juttatja a jogszolgáltatás terén is. Tehát nem azért, mert politikai vétségekben biráskodnak, hanem azért, mert a büntető jogszolgáltatás nagy mezején a nép is belevonatik és az ő judiciuma, az ő függetlensége és helyes birálóképessége a döntő. De, t. ház, nem is áll az, mintha épen az esküdteknek a közönséges bünperekben való működése olyan félszeg volna, vagy ahhoz olyan sok szó férne. Mert hogy áll a dolog? Ugy áll, hogy a zsüri működése mellett is még nagy és magasztos hivatás vár a szakbiróságra és helytelenül állitja oda a kérdést, a ki azt hiszi, hogy itt ellentétet lehetne felállitani a szakbiró és a zsüri között. Épen attól függ minden, hogy azok a birák, a kik a törvény alkalmazására, a biráskodás vezetésére, az esküdtek kitanitására, a kérdések szerkesztésére odaállittatnak, működésüket helyesen fogják fel, helyesen gyakorolják, s akkor nem fog sok téves és helytelen itélet napvilágot látni.

De, t. ház, nem is helyes az, ha valaki ilyen rövid működés után azt proponálja: szüntessük meg az esküdtszék hatáskörét a közönséges büntettekre és hagyjuk meg csak politikai vétségekre és sajtóvétségekre.

Eltekintve attól, hogy igen helyesen felelt meg erre az igazságügyminiszter ur, a midőn azt mondotta, hogy csakis az esküdteknek ezen harmonikus kiképzése és a büntető jogszolgáltatás egész mezejére való együttes és egyöntetű bevonássa fogja alkalmassá tenni az esküdtet a a helyes itélet meghozatalára és a helyes verdikt kimondására, — mondom — eltekintve ettől, kérdem én: vajjon ha egy reakczionárius irányzat következik be ebben az országban, ez a reakczionárius hatalom vagy irányzat meg fogja-e majd hagyni az esküdtszéket akár csak a politikai és sajtóvétségekre, a mikor demokratikus mezben és szinben megjelenő pártok is az esküdtszék korlátozását épen azzal az indokolással kivánják, hogy az esküdtek judiciuma nem megfelelő és az esküdtszéki itéletmondás félszegségét állitják előtérbe. Hiszen, t. ház, akkor helyesen fogják majd mindenkoron mondani a hatalom képviselői: ha ti alkalmatlannak találjátok, hogy zsüri védje meg egyes emberek javát, kincsét és életét, hogyan hiszitek az esküdtszéket

alkalmasnak arra, hogy az állam legfőbb érdekét, az ország biztonságát, az állam nyugalmát, a Felség uralkodásának biztonságát az esküdtszék megvédeni képes lesz? Fájdalom, Bizony Ákos t. képviselőtársam az ő felszólalásával talán a jövendő időkre is nagyon kellemetlen és helytelen ürügyeket szolgáltatott a reakcziónak.

Érdekes különben, t. képviselőház, hogy ugyanakkor, a midőn t. képviselőtársam a szakbiróságot tartja egyedül alkalmasnak a büntető jogszolgáltatás terén, mivel — mint mondja — a zsüri érzelgősége a bizonyitékok mérlegelésére alkalmasnak nem teszi, ugyanakkor megtámadja a választások felett itélkező kir. Curiát és a mandátum feletti biráskodást zsüriszerűen megalkotandó képviselőházi bizottság kezébe akarja letenni. Ez mindenesetre, t. képviselőház, olyan érvelés, a melyet a helyes logika szempontjából elfogadni nem lehet. De tartozom ezzel a felszólalásával szemben is állást foglalni, mert hiszen méltóztatik tudni, hogy a curiai biráskodás is szabadságjogaink egyik garanczia; garanczia az nekünk, ha a mandátumok sorsának kérdésében független bíróság dönt és biráskodik. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Épen e parlament ellenzéke volt az, a mely esztendők előtt feljajdult és hosszu időkön át küzdött azon biráskodás miatt, a melyet maga a parlament gyakorolt és a melyet részrehajlónak, pártosnak mondtunk. Az ellenzék tagjai sikra szálltak itt azon czélból, hogy a mandátumok feletti biráskodást független magasabb fórumra bizzák. Ily körülmények között nagyon furcsa dolognak tartom azt, hogy azért, mert annak a magas Curiának egyik tanácsa kellő szigorral, s teljesen a törvény szellemének és követelményeinek megfelelőleg biráskodik: egyszerre a parlamentnek férfiai megijednek a saját maguk által kifejtett erélytől, a melylyel a curiai biráskodást követelték, és most ők is ennek eltörlését, vagy legalább a Curia hatáskörének csonkitását kivánják.

Nessi Pál: Az csak magánvélemény!

Visontai Soma: Nem vonom kétségbe, hogy lehetnek itt is az eljárás tekintetében némely hibák, a melyeket orvosolni kell, de azt hiszem, hogy helyes felfogás mellett nem lehet ezen intézményt kifogásolni, legkevésbbé lehet pedig arról az oldalról támadni, a mely a curiai biráskodást annak idején követelte. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Én a Curiának sem adtam volna ki a parlament jogát! *(Helyeslések jobbfelől.)*

Visontai Soma: Különben ugy látszik, t. ház, hogy Bizony Ákos t. képviselőtársam bizonyos örömet lelt abban, hogy mindazt, a mi bizonyos alkotmányos vagy társadalmi jogok, vagy a demokratikus irányzatok biztositása czéljából csak némileg is az előkészités stádiumában van avagy fennáll — fájdalom, épen erről az oldalról — megtámadja, mert hiszen látjuk, hogy nemcsak az esküdtszéket, nemcsak a curiai biráskodást támadta meg, hanem a magyar ügyvédi karnak egy tisztán autonomikus jellegü és szocziális természetü törekvését is, a mely azt czélozza, hogy az ügyvédi karban a kevésbbé vagyonos ember is tisztességgel megállhassa az élet nehezebb viszonyai között a helyét, a mely tehát bizonyos erkölcsi és anyagi garancziákra törekszik, megtámadta t. i. az ügyvédségnek azt a törekvését is, a mely egy ügyvédi nyugdijintézet létesitésére irányul.

Igen helyesen mondta a t. igazságügyminiszter ur azt, a mit a német körülbelül igy fejezne ki: »Er ist ins Schlepptau genommen worden«, vagyis, hogy a t. miniszter urat inkább odakötötték ennek a kérdésnek a vontatókötelébez. Nem akarom kétségbevonni, hogy ő benne is meg volt a hajlandóság, a mit megint csak egy német verssel kellene talán kifejeznem igy, hogy: »halb sank er hin, halb zog sie ihn.« Talán őt is régi ügyvédi hivatásához való ragaszkodása, vonzalma, az ahhoz füződő kedves emlékek vezették; ezek ébren tartották ő benne is az ügyvédi hivatáshoz való hajlamot és vonzalmat. De kétségtelen, hogy ma ez a magyarországi egész ügyvédségnek kérdése; a kamarák majdnem egyöntetüen mellette nyilatkoztak, és nem áll az, a mit Bizony Ákos t. képviselőtársam mond, hogy ezt állami segély nélkül nem lehet csinálni, mert más testületekről is, a melyek szintén csak társadalmi keretben létesitették ez intézményeket, ezek ma virágzanak és prosperálnak. Hivatkozom például a hirlapirók nyugdijintézetére, vagy a magántisztviselők nyugdijintézetére, de felhozhatnám az ilyen intézetek egész sorát.

Zboray Miklós: Csakhogy a kötelezőséget akarják kimondani; azért nem kell!

Visontai Soma: Természetes, hogy az intézmény csak ugy létesithető, ha a tagsági dijak kötelező fizetése is kimondatik.

Zboray Miklós: Épen ez a baj!

Visontai Soma: E tekintetben azt hiszem, hogy az a testületi szellem, a mely kell hogy az ügyvédség körében meglegyen, igen sok akadályt fog leküzdeni. Különben az ügyvédi kérdés nemcsak a nyugdijnak a kérdése. Azt is igen helyesen mondta a t. miniszter ur, hogy az ügyvédi kérdés nem is csak az ügyvédi rendtartásnak a kérdése; az ügyvédi kérdés magának az ügyvédi testület és az ügyvédi kar helyes érzésének, tisztességes működésének, a jogszolgáltatás keretében való komoly helytállásának és czéltudatos életfoglalásának a kérdése, és ennélfogva mindezek a dolgok, igy pl. az egységes kvalifikáczió kérdése is kell, hogy egymást harmonicze támogató módon kiegészitsék.

Én csakis ezen három kérdésre kivántam a t. háznak becses figyelmét irányitani. Tettem pedig ezt azért, mert meg vagyok róla győződve, hogy akár a zsüri, akár a curiai biráskodás,

akár az ügyvédi nyugdijkérdés, ha kellő keretben működik és ha kellő fejlődésre indul, akkor mindenkor a magyar jogszolgáltatásnak, a politikai szabadságnak és a magyar alkotmányos életnek mintegy garaneziájaként helyesen fognak fejlődni és helyes virágzásnak indulni. A tételt különben elfogadom. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Kovács Pál jegyző: Lengyel Zoltán!

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! Az igen t. igazságügyminiszter ur egynémely kijelentésére reflektálva, foglalkozni akarok a biráskodás egynémely hiányával, a melyeket tapasztalatból ismerek, azzal a szándékkal, hogy a t. miniszter urnak neesak statisztikai adatok álljanak rendelkezésére, a melyek nagyon sokszor félrevezetnek, mert a statisztika nem élet, hanem hogy álljanak olyan kézzelfogható tények és információk is rendelkezésére, a melyek őt a helyes utra terelik.

A t. igazságügyminiszter urnak az igazságszolgáltatással szemben való teljes jóindulatát ismerem, valamint ismerem azt az igyekezetét, hogy az igazságügy minden irányban reformálva legyen. Azonban hiányok még mindig vannak. Azt hiszem, nem teszek rossz szolgálatot az igazságszolgáltatás ügyének, ha egynémely visszásságra rámutatok.

Elsősorban foglalkozni akarok a személyzeti ügy kérdésével. Én a mostani állapotokat sokban rosszaknak találom, nemesak a bíráknak az egyes fizetési osztályokba való elosztása tekintetében, hanem a tekintetben is, hogy mennyi idő alatt, mekkora előképzettség után, hogyan jut a biró állásába. Ugy hogy a t. miniszter ur, ha mind a VII. fizetési osztályban lennének azok az albirák és törvényszéki birák, akkor sem volna segitve nagyon a bajon, ha ugy marad minden, a mint ma van, midőn pl. nyolez évig kell neki aljegyzőnek és jegyzőnek lenni, azután 15 évig — van ugyan olyan biró is, a ki esak 12—13 évig, de a legtöbbje 15 évig — albiráskodik, ugy hogy az én számitásom szerint megtörténhetik az, hogy 23—25 vagy 30 esztendő mulva lesz valaki törvényszéki biró. Hogy ha Magyarországon a jogszolgáltatás olyan rossz kenyeret ad, hogy esak 30 év mulva éri el valaki a VII. fizetési osztályt, a mikor három évi joggyakorlat, teljes jogvégzettség, birói vizsga és ügyvédi vizsga, tehát a legmagasabb kvalifikáczió szükséges ahhoz és akkor, a mikor ezek a birósági alkalmazottak az aljegyzőtől és a joggyakornoktól felfelé a legmagasabb szellemi funkeziót végzik, akkor a biráskodásnál az előléptetési viszonyokat feltétlenül javitani kell, ugy hogy az az illető biró fiatal korában legyen már abban a helyzetben, hogy megfelelő társadalmi pozieziót érjen el és ne legyen kénytelen mint fizetéstelen joggyakornok vagy mint aljegyző adósságokat csinálni és legyen alkalma családot alapitani.

Általában a fizetéstelen állásokat el kell törölni. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Nessi Pál: Ugy van! Az erkölestelen dolog!

Lengyel Zoltán: Az közönséges zsarolás, hogy az állam fizetés nélkül évekig kényszerit vagyontalan tanult fiatal embereket kinlódni, azért, hogy későbbre a kenyér reménységét nyujtja nekik. Nem hiszem, hogy ez az ingyenes alkalmazás anyagi előnynyel járna az államra, de azt már tudom, hogy a birósági intézményt és magát a közigazgatást is, a hol azt alkalmazzák, megrontja és tönkreteszi. Sajnálom, hogy ninesen egy statisztika a kezemben, de egy szomoru, botrányos állapotról nyertem tudomást. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) A budapesti biróságnál vannak nyolcz év óta alkalmazott joggyakornokok. Ha nem odavalók, hát tessék elcsapni őket, ha pedig odavalók, tessék nekik kenyeret adni. De hogy az az ember ott tengődjék és tönkremenjen és mint egy penészvirág kerüljön a birói székbe, megvénülve, eladósodva, ez a biráskodásnak semmiképen sem lehet használára.

Kénytelen vagyok felemelni szavamat a titkos minősités rendszere ellen is. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) A protekeziónak, a besugásnak a hát mögötti leselkedésnek, a magasabb állásokra való eljuthatás reményének ilyen módon istápot adni, s ezzel megölni a bíróban az önérzetét, függetlenségét jórészben megcsonkitani, nem tartom helyesnek és nem tudom megérteni. A katonaságnál nyilvános ez, tudja az a tiszt a minősitését, miért szükséges ezt titokban tartani a birósságnál? Az a biró sohasem tudja, hogy hogyan van minősitve, nem is képes tehát minősitési hibáit kireparálni, mig ha neki tudomására hoznák, akkor meg is javulhatna. Egyoldalu informáeziók alapján elbirálni valakit, helytelen dolog. És ne méltóztassék azt hinni, hogy az összes felebbvalók az alantasokkal szemben mind beesületesek, jóindulatuak egész Magyarországon és hogy az informáczióik esalhatatlanok, helyesek. Azt hiszem, hogy a t. miniszter ur sem helyeselhet egy ilyen minősitési rendszert, ha komolyan gondolkozik a kérdésről, mert hiszen börtönre sem itélnek el valakit egyoldalu bemondás alapján. Audiatur et altera pars! A birót, a ki a vádlottak felett itél, elitélik egyoldalu bemondás alapján, az ő megkérdezése és tudomása nélkül. Ez képtelen állapot. Én láttam, hogy sok emberen rágódik ez a gond, egyik-másik nem tudja, hogy miért nem mehet előre; kutat mindenfelé, megkéri az embert: menj fel a miniszteriumba, nézd meg, hátha ott van valami rosszakaróm, vagy történt valami családi perpatvar, vagy valami összeütközés a felebbvalójával, a mi megmérgezi egész életét. Kérem a miniszter urat, törölje el ezen egész rendszert, mert a magyar jellemnek is jobban megfelel és a magyar jogszolgáltatásnak feltétlenül érdeke, hogy a minősités nyilvános legyen. Ha valaki vétkezett, nyujtassék neki alkalom

arra, hogy megjavuljon; ha pedig valaki egyáltalában hasznavehetetlen, vagy nyugdijazni, vagy meneszteni kell az illetőt, a mire az igazságszolgáltatásnak, a birói függetlenség daczára is, mindig van módja. De különben ez nem mérvadó a nyugdijazások tekintetében, csak az előléptetés tekintetében; pedig hogy az ember nyilvánosan rossz, vagy titokban rossz, az mindegy neki, mert ugy sem megy előbbre.

Azt mondja t. miniszter ur, hogy protekczió nem érvényesül a birói kinevezéseknél. Az én tudomásom szerint — és ezt nagy érdemül tudom be a miniszter urnak — miniszteri protekczió csakugyan nincs, a miniszter urat a protekczió nem vezeti félre. De félrevezeti a miniszteriumban intézkedőket és különösen — a mire súlyt helyezek és a mit a t. miniszter urnak már egy alkalommal meg is emlitettem — a táblai elnököket. A táblai elnökök protekcziója az, a mely uralkodik. A t. miniszter urnál nem uralkodik protekczió, hanem a mit megtett Szilágyi Dezső a személyzetnél, megtette azt a protekcziónál a t. miniszter ur becsületessége, t. i. deczentralizálta a protekcziót a táblai elnökökre, a kik valóságos tartományfőnökök Magyarországon, korlátlan hatalommal rendelkeznek és a kiknek az informácziója a miniszter ur előtt szent. S a t. miniszter ur azt gondolja, hogy nincs protekczió, mert kivülről jövő, pl. képviselői vagy más protekczió nem érvényesül; pedig van protekczió, még pedig ép a legnagyobb mérvű, a táblai elnökök részéről. Tudok esetet, mikor olyan embert, a kit a t. miniszter ur sohasem nevezett volna ki, a táblai elnök véleményére kinevezett, pedig nem a biró volt jó, hanem a felesége volt igen szép. *(Derültség.)*

Azután nem szükséges és nem szabad egyedül csak a birói karnak a dolgát venni, a mikor a bíróság jóságát, a jogszolgáltatás, ügykezelés helyességét biráljuk meg, hanem a segédszemélyzetet is tekintetbe kell venni. Azt hiszem, a t. miniszter ur megtesz mindent arra nézve, hogy a segédszemélyzet megfelelő legyen, de biz Isten mondom, nagyon sok baj van itt, különösen Budapesten. Mert a segédszemélyzet azért, mert még ma sem tud megélni a maga fizetéséből és mert gyenge alkalmazottak vannak, nagyon sok felé dolgozik. Az egyik irányban rosszul dolgozik, keveset dolgozik, a másik irányban pedig, mert a fizetése rossz, idegen kuncsaftoknak dolgozik. Nem a t. miniszter urnak dolgozik, hanem annak az ügyvédnek vagy másnak, mindenkinek, a ki őt külön honorálja. Dolgozik ott a bíróság helyiségeiben is, de még azonkivül is. Mert ő megkapja azt a csekély fizetést, akár dolgozik érte, akár nem, ha kevesebbet dolgozik is, de abból nem tud megélni, s ennélfogva azon igyekszik, hogy mellékkeresetet biztositson magának. És sok esetben helyesen jár el az a biró, a törvény is jó és az igazság még sincs meg, a segédszemélyzet hibái, s egyéb minden tévedések és bajok miatt, a melyeket elkerülni ilyenformán nem lehet.

Összefügg ez a kézbesitések dolgával. A sommás eljárásnak illető szakaszát méltóztassék megváltoztatni — nem tudom, az uj eljárásban hogyan lesz — és méltóztassék feltétlenül imperative rendelkezni és szankczióval ellátni, hogy a kézbesitésnek mennyi idő alatt kell feltétlenül megtörténni és mi annak a szankcziója. Ma ki van mondva, hogy 8 nap alatt a kézbesitésnek meg kell történni. De ha — mint a hogy háromszáz esetet is tudok — egy ügyvéd összejátszik talán a biróval, talán a jegyzővel, talán a kézbesitővel, talán a budapesti leiróval, egyszóval: nem tudom kivel és hogyan, de megtörténik, hogy a biró a statisztika kedveért, hogy jó eredményt mutasson a miniszter ur statisztikája, rövid terminust tüz ki, a kézbesitésnél azonban valaki megken valakit és akkor a budapesti bíróságnál tartandó tárgyalásra szóló kézbesitést a marosvásárhelyi embernél a tárgyalás előtti napon végzik. És akkor mi történik? Az a szegény ember sürgöny utján próbál meghatalmazást küldeni, hogy menjen el a tárgyalásra egyik-másik ügyvéd. A 300 ügyből kifolyólag azután 280 makacssági eset lesz. Ha az illető igazolással él, az is baj.

Az igazolási eljárásra vonatkozó szakasz is hibás, mert helytelenül alkalmaz imperativ rendelkezést ott, a hol a véletlen mulasztásnak sok esete lehet, a hol az ellenfelet kellene büntetni, nem azt, a ki elmaradt; de épen itt a birói kogniczionak semmi tere nincs. Az a 280 ember megfizeti az igazolási költséget, és az illetőnek az a kis kenés, az a 10 forint, a mit a közbenjárónak adott, ugyanesak jól kifizeti magát, mert 1500—2000—3000 forint igazolási költsége van. Mert mi történik ilyenkor? Az én esetemben — mert konkrét esetről beszélek — az igazolásnak nem adtak helyet, a felebbezésnek sem, és e miatt a hunczutság miatt az itéletek mind jogerősekké lettek. Mikor aztán perujitásra vittem a dolgot, már végrehajtottak, és akkor az illető azt mondta: ments Isten a további perlekedéstől, a mit kérnek, fizetek, de nem perelek. Pedig abszolute igazsága volt, mert az egész per légből kapott, alaptalan ügy volt, a melyet csupán zsarolási szándékból inditottak, a mint hogy az egész eljárás jogtalanság volt.

Áttérek az ügyek elintézésének kérdésére. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszter urnak statisztikája van. Igaz, de hogy mi van benne, azt a t. miniszter ur nem tudja; talán mi valamennyire jobban tudjuk. Van benne sok igaz, de nagyon sok nem igaz is. Az igazság az, hogy forma szerint elintéztetnek a dolgok, de nem véglegesen. Csak egyetlenegy esetet mondok. Deczember végén őrült munka folyik az összes bíróságoknál; képtelenül hoznak itéleteket.

Nessi Pál: A statisztikának dolgoznak!

Lengyel Zoltán: Igen, hogy jó legyen a statisztika január 1-ére. És mikor az ügyvéd nem enged és azt mondja: én érdemben akarok tárgyalni, nem hagyom az ügyet szünetelni, nem kötök egyezséget, akkor kéri a biró: Édes barátom, hadd szünetelni a dolgot, majd január első napjaiban vedd fel ujra, hogy az idei statisztikám jó legyen. A miniszter urnak tehát soha sincsen restánciája, de a bíróságnál mégis csak restáncziában maradnak az érdembeli ügyek, mert a szünetelő dolgok az elintézett ügyek közt vannak, pedig nem oda valók. Ha mindazok a dolgok igazak volnának, a miket statisztikában a t. miniszter ur kedveért összeállitanak, akkor jó volna. De hát érdeke az igazságszolgáltatásnak, hogy jó statisztika legyen? Nem! Az az érdeke, hogy jó biráskodás legyen, és nem a mennyiség kérdésén fordul meg a dolog, hanem a minőség a fontos. Minél jobban sietteti a miniszter ur a dolgot, annál jobb lesz a statisztika, de annál rosszabb az igazságszolgáltatás. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert a gyors igazságszolgáltatás érdeke az embereknek, épugy, mint a gyors vasuti közlekedés, de csak ha kalamitások nélkül éri el. Mert ha ugy siet a vonat Bécsbe, hogy minden alkalommal az utasok nyakukat szegik, és a biró ugy hoz itéletet, hogy nem szolgáltat igazságot, akkor inkább ne siessen, mert a sietésnek csak akkor van helye, ha megvannak az előfeltételek. Ha a biró megfelelően itél, ha a segédszemélyzet rendben van, nem kell a sietséget tovább erőltetni és folyton jó statisztikát követelni, mert a jó statisztika keveset ér, ha az igazságügy kárával jár. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: És elfoglalja a birót is!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Nagyon keveset!

Nessi Pál: Minden hónap elején egyebet sem tesz! *(Zaj. Elnök csenget.)* Tapasztalatból beszélek!

Lengyel Zoltán: Ha a t. miniszter ur egy nagyon bizalmas emberét megbizná, hogy nézze végig a dolgot a magyarországi bíróságoknál, meglátja majd, hogy mindenki igazat ad nekem, mert én nem az irásból beszélek, hanem abból, a mit saját szememmel látok. Az irást összeállitják a miniszter ur számára, én pedig tapasztaltam ezt a dolgot és annak hiszek, a mit látok, nem annak, a mit olvasok. Erre a statisztikázásra azt mondhatom, hogy oly nagymértékű formalizmus uralkodik a jogszolgáltatásban, a mi a statisztikakészités kedvéért történik, hogy ez az igazságszolgáltatásnak kárára van. A blankettarendszer, a paragrafusnak gyorsan való ráhuzása az ügyre, a gondolkozásnélküli itélethozatal, a bizonyitékoktól való elütése az embereknek, meg nem hallgatása a feleknek és ennek folytán igen, igen sok baj mind a formalizmusból származik, a mely formalizmus a statisztika kedvéért van. Én igenis azt mondom, hogy a jó igazságszolgáltatásnak mértéke a gyorsaság, de csak akkor, ha az a jogszolgáltatásnak kárával nem történik. Most már túl vagyunk azon a mértéken, a hol az ügyeket siettetni kell, hanem ott tartunk, hogy jobban kell ellenőrizni a birákat; inkább ne csináljanak statisztikát, de hozzanak jó itéleteket.

Itt van t. miniszter ur egy képtelen dolog, — nem is tudom micsoda szóval mondjam, talán Eötvös t. képviselőtársam megmondhatná a kellő kifejezést, de tőlem rossz néven venné a miniszter ur — a tömeges napok intézménye. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem tudom kitől származik ez az intézkedés, ki tanácsolta ezt.

Nessi Pál: Őrültség!

Lengyel Zoltán: Tudok esetet, a mikor 270 ügyben lettek a felek ugyanegy bíróhoz, ugyanegy órára, ugyanegy terembe megidézve...

Nessi Pál: 70 a rendes!

Lengyel Zoltán: ... olyan terembe, a hova 35 embernél több be nem férhet. És mi történik? Az, hogy, a mint ki vannak akasztva a blanketták annak a bíróságnak lépcsőházában, egész sárkányt csinálnak, mert egyiket a másikhoz füzik hozzá, hogy egy birónak összes idézései egymás alá essenek. Az első emelettől le a földszintig mind össze vannak ragasztva, hogy a birónak a 270 idézése mind együtt legyen. Ki olvashatja el a felül levőket és ki nézheti meg az egész lisztát?

Most megidéznek 270 felet. Egy ügyvéd nagyon jól van ezzel a dologgal, mert ő összes dolgait egy nap alatt végzi. Rábizza a dolgot egy egész bajusztalan fiatal ügyvédjelöltre és az megkeres neki azon a napon esetleg 5—6000 koronát. *(Zaj.)* Méltóztassék, t. miniszter ur, a VI. kerületi járásbíróságnál megnézni, nemrégiben Graf biró előtt — most már elhelyezték — a Max Herczig-féle ügyekben egy nap alatt annak a bajusztalan gyereknek hány ezer korona perköltséget állapitott meg egy ilyen tömeges napon az a biró. Meg méltóztatik abból látni, hogy nem mosolyogni való ez, mert ez tiszta dolog. Megidéztek 270 felet, a bíróhoz beidézett emberekkel a helyiségek tele voltak, tele volt a lépcsőház is, tele volt az utcza is. Most felhivják az embereket. Hogyan jelentkezzenek az illetők, mikor a kikiáltó odáig sem tud eljutni, hogy meghallják a hangját? Nem tudják ezt az ügyet sehogy sem lebonyolitani. Jön egy csomó makacsság, tömérdek igazolás, rettenetes verekedés, pofozkodások, botozások néha; az emberek összevesznek, pedig erre semmi szükség a világon nincs.

A t. minisztér urat épen ebben a Max Herczig-féle országos szédelgési ügyben meginterpelláltam, a mikor elmondottam volt, hogy mi történik. Nem tudom, hogy hány száz ügy volt naponkint kitüzve, de a biró azt csinálja, hogy azt mondja: nekem ma tömeges napom van.

Nem nézi azt, hogy 12—15 fél van ott vidékről, egyszerűen elhalasztja a tárgyalásokat szeptember 15-éig. Hiába mondják az illetők, hogy nekik 10 vagy 20 forint napiköltségük volt, ő neki az mindegy, kijelenti, hogy érdemben nem tárgyal, hanem a ki érdemben óhajt tárgyalni, annak a tárgyalását elhalasztja szeptemberre. Csakhogy másodszor nem igen jön fel a vidékről senki, s ily módon az az országos igazságtalanság megtorlatlanul marad, beszedik a pénzeket ilyen hibás rendszer mellett.

Miért nem méltóztatik ezt magára a bíróra bizni, hogy mikorra tüzze ki a tárgyalásokat? Sokkal helyesebb volna, ha 5—6 tárgyalást tartana egy nap és utána ismét néhány tárgyalást, mert igy rakásra dolgoznak a budapesti ügyvédek is, blankettarendszer mellett, óriási mennyiségü kereseteket adnak be egyszerre, ezeket azután egy napra tüzi ki az illető biró, s olyan torlódás keletkezik, hogy a helyes igazságszolgáltatás teljesen ki van zárva. Méltóztassék az illető intézkedést feltétlenül és minél rövidebb idő alatt megváltoztatni. A miniszterium központjából ezt megállapitani nem lehet; egyik birónak igy jobb, a másiknak amugy jobb, de nem kell annak a birónak megkötni a kezét, mert akkor ki fog tüzni tömeges napokat, a mikor lesz neki 30 ügye, de nem, a mikor 300, mert ez csak sok embernek okoz sok költséget, a helyes biráskodás pedig teljesen ki van zárva. Vagy méltóztassék minden birónak egy esküdtszéki termet rendelkezésre bocsátani, a hol 400—500 ember elfér, mert ha nincs olyan helyisége, a hova 270—280 ügyben a feleket megidézheti, ezekre nézve mind csak baj és költség származik, mert hiszen tudjuk, hogy a meg nem jelenés még jogi következményekkel is jár.

Nessi Pál: Az ügyvédek is órákig ácsorognak ott! Le sem ülhetnek! Hallatlan állapotok vannak a bíróságoknál!

Lengyel Zoltán: Most még a budapesti járásbíróságok egyesitésének kérdésére vagyok bátor a t. miniszter ur figyelmét felhivni. Az egész jogászközönség, az ügyvédi kar is választ vár e tekintetben a t. miniszter urtól. Ez egyszer a bíróság szempontjából nézem a kérdést. Ma ugy áll a dolog, hogy mivel 6, 8, 9 különböző helyen fekvő járásbíróságunk van, ezek az ügyek elintézésénél folytonosan megkeresésekkel dolgoznak. Rengeteg felesleges munkát meg lehetne takaritani az egyesités által, mert a bíróságok kebelében az iratok innen oda könnyen átküldhetők volnának, de ép igy a különböző végzések meghozatalánál, a tanukihallgatásoknál, kézbesitéseknél igen sok időt takaritathatnak meg ugy a fogalmazó személyzetnél, mint a kezelő személyzetnél; legalább 8, 10, 15 százalékkal apadna a munka. Ez helyiség, pénz és személyzet kérdése, de a megoldása nagy mértékben előmozditaná jogszolgáltatásunk gyorsaságát és a lajstromrendszer folytán az irattári kezelés sem ütköznék nehézségbe. Azt hiszem Bécsben igy van, vagy talán Berlinben, nem tudom biztosan.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Német dolog, de jó!

Lengyel Zoltán: Ez tehát tökéletesen helyes volna. De hogy áll a dolog ügyvédi szempontból? Az ügyvédek szempontjából feltétlenül előnyös az, hogy az ügyvéd ugyanannál a járásbíróságnál személyesen végezheti el ügyeit, s nem kénytelen ezeket sokszor tanulatlan segédjére bizni.

De nézzük a felek szempontjából a dolgot. A helyzet legtöbbször nem ugy van, hogy egy-egy járásbíróságnál az illető városrészben lakó felek perlekednek egymással, mert, a mint tudjuk, a budapesti perek legnagyobb része kereskedelmi, a czégek pedig nem ahhoz a bírósághoz mennek, a hol pl. könyveiket vezetik, hanem oda, a hol nekik legjobban tetsző biró akad, a ki után valóságos futkározás folyik. A lajstromrendszer szerint előre tudják, hogy a per kihez kerül és ha nem tetszik neki a biró, mert az pl. szédelgéseiket nem türi — nem akarok ugyan senkit sem meggyanusitani — egy másik bíróhoz tétetik át a dolgot. Ha azonban egyesitik a járásbíróságokat, akkor ilyesmi ki lesz zárva.

Összefügg ezzel a vidéki járásbíróságok szaporitásának kérdése is, mert a mig a budapesti embernek az a jó, hogy az összes ügyeket egy helyen intézze el, a vidéken az czélszerű, hogy az illető lakóhelyéhez közelebb essék a bíróság, vagyis hogy ott a járásbíróságok szétválasztassanak.

A t. miniszter urnál már több izben megsürgettem a krasznai járásbíróság kérdését, a mire ő mindig azt válaszolta, hogy egy pár járásbíróságot meg kellene szüntetni vagy pedig törvényhozási intézkedéssel kellene segiteni, ha ujakat akarna felállitani. Itt a kérdés megoldása: egyesitse a budapesti járásbíróságokat, a megszüntek helyébe pedig állitson vidékieket, hogy a szegény vidéki ember ne legyen kénytelen sokszor napokat utazni a járásbíróság székhelyéig.

Néhány szóval vissza kell térnem a krasznai járásbíróságra. Ez a járás ki van kerekitve: 38 községe van 30.000 lakossal. Már az 1885. évi III. t.-czikk indokolásában kimondja, hogy előnyös volna ott járásbíróság felállitása, de mivel ez a község és járása a zilahi választókerülettel van összekapcsolva és e kerület képviselője mindig inkább a zilahi érdekeket képviselte, 18 esztendő óta a krasznai járásbíróság kérdése abban maradt. A kinek a krasznai járásból a járásbíróságnál akad dolga, az ma kénytelen három napot elvesztegetni, esetleg egy negyed óráig tartó tárgyalás miatt; egy nap a mig odamennek, egy nap, a mig ott vannak, s a harmadik nap, a mig visszajönnek, holott ennek a járásnak lakossági viszonyai fontossága és a szilágy-somlyói járásbíróságnak nagy terjedelme is indokolja ezen járásbíróság felálli-

tását, annál is inkább, mert a másik város ezáltal semmit sem veszitene.

Én figyelmébe ajánlottam az igen t. miniszter urnak már egyszer ezt a dolgot a telekkönyv átalakitásának kérdése miatt is. Abban a járásban 17 községben 15 évre visszamenőleg megtörtént a tagositás; annak daczára a telekkönyvek átalakitva nincsenek. A községek fele részében olyan állapot van, hogy ott a telekkönyvben eligazodni teljesen lehetetlen, hogy ott a hitel igénybevétele majdnem ki van zárva. Azonkivül nem lehet figyelmen kivül hagyni az erdélyrészi társadalmi viszonyokat sem, mert a járásbiróság felállitásával azon községekben, — s ilyen van összesen 17 — a melyek a járásbiróság felállitását sürgetik, a társadalmi viszonyok javulnának, azon községben a magyarság megerősödnék, s azért erre ott feltétlenül és a legnagyobb mértékben szükség van. Igen kérem a t. miniszter urat, hogy mivel ezt az ügyet a megye évenkint sürgeti, a miniszterium részéről pedig a járásbiróság felállitása kilátásba van helyezve, s maga a törvényszéki elnök több izben fenn volt és indokolt felterjesztést tett, a melyben kimondatott, hogy az egyik biróságnál mindaddig nem fognak megszünhetni a restanczián, a mig a krasznai járásbiróság fel nem állittatik, s a melyben bebizonyitották, hogy az ügyforgalom aránya majdnem egészen egyforma és számtalan adattal igazolták ennek a kérésnek a helyességét, hogy ne méltóztassék várni valami általános közigazgatási rendezés bekövetkeztéig, hanem méltóztassék azon erdélyrészi községek hitel- és társadalmi viszonyainak javitása és sok egyéb ok miatt ezt a kérdést sürgősen és lehető rövid idő alatt megoldani.

Egy kérdést kivánok még intézni a t. miniszter urhoz. Ugy értesültem, hogy valami rendelet érkezett volna le a biróságokhoz, a mely szerint a telekkönyvi ügyeket a biróságok hét nap alatt kötelesek elintézni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Igen!

Lengyel Zoltán: Igaz ez?

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Igaz!

Lengyel Zoltán: Ez lehetetlenség! Hét nap alatt, legyen az két méteres aktacsomó vagy egy szál, egy oldalnyi ügy, lehetetlenség elintézni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Sok helyen lehet!

Lengyel Zoltán: Az illető, a ki ezt nekem elmondta, azt mondotta, hogy a mig a darab a bióhoz kerül, kiosztják, kikézbesitik, annyi időt vesz igénybe, hogy két nap marad arra, hogy azzal foglalkozhassék; csakhogy nem egy ügyet kap, hanem többet, a miből következik, hogy meg sem nézi, hogy mi van az aktában, hanem csak a felzetet nézi; hadd jőjjön, a minek jönnie kell, változtassa meg vagy semmisitse meg a felsőbiróság az intézkedését, ő nem tehet egyebet. Az ilyen sietés minden körülmények között több munkát okoz, s a mellett a jogszolgáltatásnak kára, mert az következik belőle, hogy mig megnyugvással vennék tudomásul a helyes itéletet, addig itt felebbezések, igazolások állanak elő.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Nem perekről van szó, hanem bejegyzésről!

Lengyel Zoltán: Én ott sem látom semmi körülmények között helyesnek és indokoltnak az ilyen apodiktikus terminust. *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)* Tessék a biróságokat ellenőrizni. A miniszter urnak van ahhoz módja, hogy megállapittassa: ki hogyan dolgozik és akkor is az ügyek minőségéhez mérten szabhatja a határt.

T. képviselőház és t. miniszter ur! Az előttem szólók igen sokat szólottak a jogalkotási kérdésekről. Én már ismételten is hangsulyoztam a miniszter ur ez irányban való önfeláldozását, a mely iránt teljes elismeréssel vagyok, ha egyes javaslatokban bizonyos hézagokat fogunk is észrevenni és azokra nézve a magunk kritikáját megteszszük is. A miniszter ur ezen munkássága, a melyet a miniszteri teendőkön túl teljesit, mindenkiben csak a legnagyobb elismerést kelthetik fel. De felhivom a t. miniszter ur figyelmét arra, hogy ne várjunk sok olyan dologgal, a mely talán csak azért késik, mert a miniszter ur maga akarja megcsinálni és egyiket a másik után nem képes hamar elvégezni. Magyarország a szédelgések országa; sehol annyi szédelgés, csalás, sikkasztás, hamisitás nem fordul elő, mint Magyarországon és ennek oka az, hogy a kereskedelmi törvény uralma túlteng, mert a magánjog kodifikálva nincs és a büntetőjog reformja is késik. A perrendtartás reformja ezen a dolgon segit valamit, de gyökeresen csak a büntetőtörvénykönyv és a kereskedelmi törvény reformja segithet. Nekünk magyar büntetőtörvénykönyv és magyar kereskedelmi jog kell, olyan, a mely a magyarság érdekeit megvédje Magyarországon. Itt a nemzetközi, osztrák, bécsi czégek dominálnak, nekünk azonban semmi szükségünk nincs arra, hogy a magyar vagyont a kereskedelmi törvény túlságos nemzetközisége miatt kiszolgáltassuk olyanoknak, a kiknek a magyarsághoz semmi közük.

Azután egy pár szóval az ügyvédi kérdést emlitem meg és ezzel felszólalásomat be is fejezem. Az ügyvédi kérdés, tessék elhinni, nemsokára a legsulyosabb kérdés lesz Magyarországon. Oly mértékben szaporodik az ügyvédek száma, hogy megélni képtelenek, az ügyek száma pedig visszamegy, mert a közgazdasági élet is háttérbe szorul és mert a biróságok kezelése sokkal jobb, mint eddig volt, és a törvények jósága folytán maguk a felek is sokszor elvégzik ügyeiket a nélkül, hogy ügyvédre biznák azokat. Ennek daczára óriási mértékben növekedik az ügyvédek száma. A kereset, a tisztességes kereset nem lesz több, de az ügyvéd több lesz. A több embernek élni kell valahogy és megél ugy, a hogy tud, a ki tud, tisztességesen, a ki nem tud, olyan uton, a

hogy esak megélni képes. Annyi okirathamisitás, hamis tanuzás, sikkasztás mind nem következnék be, ha az ügyvédek száma ilyen nagy nem volna. A numerus klauzust nem fogadta el az ügyvédi kar, de nem is szükséges behozni. Az egyik intézkedés, a melyre a miniszter ur beszédében ezélzott, az, hogy az ügyvédi pályára jutást meg fogja nehezíteni. Ez egészen helyes. Ezzel szemben még két reformot kell megesinálni, t. i. az ügyvédi vétségekre vonatkozó büntetőjogot sulyosbitani kell, s reformálni kell a fegyelmi ügyeket, hogy a tisztességes ügyvéd renomméját ne rontsa az, a ki szédelgéseket folytatni kénytelen. Ez mindnyájunknak, az egész ügyvédi karnak, a magyar jogszolgáltatásnak egyformán érdeke.

Én elismerem magam is az ügyvédi karnak nagy kötelességeit, nagy multját és azt a nagy hivatását, a mely a multban is, a jelenben is rá vár. Ezen szempontok követelik, hogy ne esak a perrendtartási paragrafus reformjával, hanem máshol is méltóztassék ezen segiteni az ügyvédek fegyelmi viszonyainak rendezésével, különösen pedig a büntető paragrafusok megváltoztatásával és szigoritásával.

Rendkivül rossz állapotok vannak a jogszolgáltatás terén. Ugyanis a jogszolgáltatás általában igen drága a végrehajtási eljárás pedig képtelenség. Tarthatatlan állapot az, hogy azt a szegény alperest, a ki ugy sem tud fizetni ügyvédi költségekkel, végrehajtási költségekkel, kinestári költségekkel megöljék, ugy hogy a ki Magyarországon egyszer végrehajtó kezébe kerül, az onnan ki nem szabadul. És mindennek ódiuma persze az ügyvédekre hárul, mert az ügyvéd kénytelen arra, hogy rossz ügyében ráfizessen a perre azért, hogy azt egy jó ügyben behajtsa? Mert ne méltóztassék azt hinni, t. ház, hogy ezek a végrehajtási költségek az ügyvédek zsebébe minden esetben visszavándorolnak, mert a végrehajtásoknak legalább egy negyede olyan, hogy a mit az ügyvéd kifizet a végrehajtónak, azt soha nem kapja meg sem az alperestől, sem a felperestől.

T. ház! Az államnak nem lehet hivatása az, hogy a vagyonilag ugyis elmerülni készülő embert egészen a viz alá nyomja egy ilyen végrehajtási eljárással, hanem az, hogy valahogy megpróbálja a jogszolgáltatás rendszerével megmenteni az ilyen embert. Hiszen, t. ház, végrehajtást egy ember ellen egy milliót lehet vezetni minden korlátozás és büntetés nélkül, épen igy esődöt lehet kérni mindenféle kötelezettség nélkül; halmozni lehet egy fiatal emberrel szemben jövendőbeli örökségei reményében a költséget ezrekre egy egészen kis ügyben, mind megitélik; esak egy egyszerű kérvény kell és kiszáll a végrehajtó, a ki azonban nem talál semmit és igy egymásra halmozódnak a költségek; hiszen végre is meg fogja az illető egyszer fizetni. Azután, t. ház, az a nyerészkedés, a mit végbevisz az államkinestár az ilyen szerencsétlen, fizetni nem tudó embereken, valóban Ázsiába illő dolog és szégyenletes, hogy azt a hivatalos lapot az elmerülő emberek pénzén nyomatják ki, bérbeadják az árverési rovatot. Hát egy államnak a hivatása az, hogy nyerészkedjék azokon az embereken, a kik ugyis már a tönk szélén vannak? A kik maguk sem tudnak megélni, azok juttassanak az államkincstárnak temérdek jövedelmet? Minden lehet nyerészkedés tárgya, esak a jogszolgáltatás nem, a hol az állam ma rengeteg milliókat nyer a szegény embereken, a kiknek jogot szolgáltat. Csaknem két tárezának költségei kitelnének abból, a mit a jogszolgáltatáson az államkinestár nyer.

Én igen tisztelem a miniszter urnak takarékossági törekvéseit, a takarékosság a magánéletben a legnagyobb erény, de egyáltalában nem az a jogszolgáltatás terén, a melyből óriási hasznot huz az államkinestár, és különösen, ha méltóztatik takarékoskodni ebben az egyik irányban, akkor méltóztassék a pénzt az alperesektől megspórolni a másik irányban is, akkor az államkinestárnak ne legyen joga ahhoz sem, hogy azt a rengeteg költséget bevasalja végrehajtási költségek, bélyegköltségek, napidijak, kiszállások és mindenféle egyéb czimeken akkor is, a mikor ezek a költségek az igazságszolgáltatáshoz ugy sem szükségesek.

A t. miniszter ur, Olay Lajos t. képviselőtársamnak válaszolva, igen helyesen nyilatkozott a szövetkezeti kérdésről, és magam is köszönettel tudomásul veszem a szövetkezetek reformjára vonatkozó válaszát, azonban a t. miniszter urnak figyelmébe ajánlom, hogy ez a dolog rettenetes mérveket öltött; hogy pl. itt Budapesten alapitanak szövetkezeteket egyetlen krajczár nélkül; egy vagyontalan és foglalkozás nélküli kereskedősegéd, egy segédkönyvvezető és egy foglalkozásnélküli ügynök összeállnak; megesinálnak egy rablási czélokra teljesen alkalmas alapszabályt; ezt az alapszabályt sans gène jóváhagyják, és a szövetkezet minden ellenőrzés nélkül megkezdi garázdálkodását.

Hogy lehetséges az, hogy a legnagyobb raffineriával megesinált alapszabályokat százával hagyták jóvá és egy évtizeden keresztül zavartalanul folyhatik ez a rablás, zsarolás és fosztogatás? Minden akadály nélkül berendezkednek, kifüggesztenek egy czégtáblát, kibérelnek egy helyiséget, a melybe egy pár darab butort helyeznek, és ekkor megkezdik a hirdetéseket, hogy »mi olesó hiteleket nyujtunk.« Akkor jönnek az ajánlatok, százával jelentkeznek a felek; a szegény emberek olesó hitelhez akarnak jutni, és száz és száz embertől vesznek fel naponkint informáeziók beszerzéséért járó dijak fejében 7—8—9 sőt 10 koronát is fejenkint. Száz embertől ilyenformán legalább 300 koronát vesznek be naponkint; a száz közül legfeljebb egynek adnak 100 K. kölesönt, a többi pedig tiszta haszon marad. A szövetkezet igy megerősödik; az illető ügyvéd ur megvagyonosodik, sőt vagyont

szerez egy második és harmadik is. Magyarországon pedig a proletariátus és a gyenge exiztenciák száma folytonosan szaporodik, ugy hogy sehol annyi koldus, tönkrement ember és kéregető nincs, mint Magyarországon, de annyi hunczfut sincsen sehol. *(Derültség jobbfelől.)* A t. igazságügyminiszter urnak módjában van azokat a hunczfutokat az igazságszolgáltatási reformok utján, — a mely téren, elismerem, nagy és becsületes munkát kezdett meg és folytat is, megrendszabályozni, üzelmeiket megakadályozni és tőlük az országot megszabaditani, hogy Magyarországon a megélhetésnek alapjai biztosabbakká legyenek.

Ezek voltak az igazságügyi tárcza költségvetésének ezen rovatára vonatkozó megjegyzéseim, egyébként pedig a tételt elfogadom. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szünetet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után).

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur foglalja el.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Szólásra következik?

Kovács Pál jegyző: Nessi Pál!

Nessi Pál: T. képviselőház! Különösen azért szólalok most fel, mert az ülés elején hosszabban beszélve, egész csomó aggályomnak adtam kifejezést és többrendbeli kérelmet intéztem a t. miniszter urhoz, többrendbeli konkrét esetben szólaltam fel, de egyetlenegyre sem kaptam választ. Igy tehát kénytelen vagyok néhány dologra kiterjeszkedni, mert óhajtanám, hogy az illetők meg legyenek nyugtatva.

Különösen két dologra hivom fel a t. miniszter ur figyelmét, az egyik az, a melyről már Lengyel Zoltán képviselőtársam is megemlékezett: azok a tarthatatlan állapotok és viszonyok, melyek a budapesti járásbiróságoknál napirenden vannak, amelyeket nem lehet a jogkereső közönség érdekében tovább egy pillanatig sem fentartani. Itt sürgős intézkedésre van szükség és kérem a miniszter urat, segitsen ezeken a tarthatatlan állapotokon.

A másik az a kérdés, a melyben szintén felszólaltam már ma és a mely miatt már két küldöttséget is vezettem a miniszter ur elé, t. i. a törvényszékeknél és a járásbiróságoknál alkalmazott kézbesitők és szolgák kérdése. Ezek két kategóriába tartoznak: egyik részük ki van nevezve, a másik pedig 9—10 év óta van alkalmazásban a nélkül, hogy ki lenne nevezve. Ezeknek nincsen egyéb kérésük, nagyon szerény az ő óhajtásuk, mint hogy soroztassanak fizetés tekintetében egy kategóriába a postai kézbesitőkkel és szolgákkal. Ha azok a postán megérdemlik, hogy 700 korona kezdőfizetéssel egész 1400 koronáig emelkedhessenek fel, akkor az a birósági kézbesitő, a ki igen értékes váltókat, közjegyzői és magánokmányokat kézbesit, reggeltől estig emeletről emeletre futkos és önfeláldozóan végzi dolgát, megérdemli azt, hogy olyan helyzetbe juttassák, midőn az államnak ilyen terhes szolgálatot teljesit, hogy abból a fizetésből meg is élhessen. 9—10 esztendeig az államot szolgálni 90 krajczár napi dijért, ezt kivánni nem is emberséges dolog, és azt hiszem, hogy az állam méltóságával is ellenkezik, hogy ilyen nyomorult emberektől ilyen terhes és felelősségteljes munkát 90 krajczár napi dijért elfogadjon. Én ezen kézbesitők és szolgák ügyét még egyszer a miniszter ur jóindulatába és figyelmébe ajánlom azzal a kéréssel, hogy rajtuk mihamarább segiteni kegyeskedjék. Ezt voltam bátor megjegyezni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kiván nyilatkozni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! Legyen szabad azokra, a miket Lengyel Zoltán és Nessi Pál képviselő urak felhoztak, röviden válaszolni. *(Halljuk! Halljuk!)* Lengyel Zoltán képviselő ur mindenekelőtt kifogásolja, hogy a birósági személyzetnél rossz az előlépés. Felhozza azt, hogy vannak joggyakornokok nyolcz esztendő óta is fizetés nélkül. Nem tudom, hogy hol fordulhatott ez elő? Mindenesetre nem helyes.

Lengyel Zoltán: Nem fizetés nélkül, hanem fizetéssel!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Igaz, hogy a joggyakornokság nem arró való, hogy valaki azon hosszu időt töltsön. Ezen az ügyvédi és a birói gyakorlatról szóló törvény segiteni fog. Ha egyszer megkivánjuk azt, hogy minden ügyvéd vagy biró egy évig biróságnál, egy évig pedig ügyvédnél gyakornokoskodjék: akkor, a mint ez az egy év letelt, az igazságügyi kormánynak szabadságában fog állani őt elbocsátani, vagy megtartani. Természetes, hogy csak azt fogja megtartani, a kit alkalmasnak tart, de ezt azután gyorsabban elő is kell léptetni, *(Helyeslés.)* hogy minden alkalmazott fizetést is nyerjen, ezt nem merném aláirni. Ha megköveteljük, hogy mindenki a biróságnál egy évi gyakorlatot töltsön, ezen egy év alatt, a mikor vele baj van, a mikor nem sokat segit és lendit a dolgokon, hanem őt tanitják, akkor azt hiszem, fizetésre jogos igényt nem tarthat. Angliában az ügyvédjelölt fizet az ügyvédnek, hogy nála gyakorlaton lehessen.

Nessi Pál: Nálunk forditva van, mert mi fizetjük az ügyvédjelöltet.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Angliában az ügyvédjelölt fizet azért, hogy jó ügyvédnél lehessen gyakorlaton. Ha azonban a jelölt tovább gyakornokoskodik, ezt már meg kell fizetni. Különben én is mondottam azt, hogy az előléptetési viszonyokon segiteni kell és pedig elsősorban azáltal, hogy az albirói létszám bizonyos mértékben csökkentessék. *(Helyeslés.)*

Attérek a sokat hangoztatott titkos minősitésre. Ha ezt jól megnézzük, a dolog nem is oly nagyon veszedelmes. Igaz, hogy a személyi táblázatot nem mutatják meg, de ha valami

kifogás van az illető ellen, azt bizony megtudja, mert az évi vizsgálatok alkalmával minden egyes személyről jelentés tétetik a miniszteriumnak és akkor vagy elismerést kap, vagy megmondják, hogy és miben hibázott. Előfordul, hogy az illető sértve érzi magát, s ezért felszólal. Akkor ujból megvizsgáltatik az illető. Ép tegnap említette Sebess Dénes képviselő ur, hogy Marosvásárhelyt a törvényszéken két biró megrovásban részesült, de ma már mind a kettő táblabiró. Különben bizonyos ellentét van abban, a mit fel méltóztattak hozni, hogy egyrészt valaki megrovást kapjon, másrészt, hogy titkos a minősités. E szerint az se jó, ha megmondják a minősitést, s az se jó, ha nem mondják meg.

Nessi Pál: De jó, ha megmondják!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Általában én helyeslem azt a rendszert, hogy a minősités ne mutattassék fel. Vagy pedig a minősitő közegben kell változásnak történnie, ugy, hogy csak a táblaelnök minősithessen, a mi alig volna helyes, mert különben a minősités megmutatása a bíróságnál folytonos torzsalkodásra és zavarra vezetne. Méltóztassék csak ellképzelni, hogy a járásbíróságnál, a hol a vidéken egy biró és egy albiró van, s az az albiró gyengébb ember, a járásbiró tisztességes és becsületes ember, a ki akármi történik is, megmondja véleményét. Ad neki szorgalomból pl. joggal kettőst. Azt szeretném tudni, az a két ember hogy fog ott egymással megférni. Azt hiszem, ez az ügymenetnek egyáltalában nem lenne használa.

A mi a kézbesitéseket illeti, a felhozott bajoknak utána fogok nézni. Egyes esetekben meglehet, hogy előfordulnak visszásságok, de hogy nagyobb mértékben fordulnának elő, azt nem tudom. De ha valahol panasz volna, azt megvizsgálom és orvosolni fogom.

A statisztikát is kifogásolta Lengyel képviselő ur és ugy állitja oda a dolgot, mintha arra kényszeriteném a birákat, hogy statisztika számára dolgozzanak. Bocsánatot kérek, nem a statisztika kedvéért dolgoznak, hanem arról, a mit dolgoznak, statisztikát vezetnek. Hiszen valahogyan meg kell tudnom, hogy mit dolgoznak. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És azután nem olyan nagyon rossz a statisztika, a mit vezetnek, mert az emlitett adatokban ott nincsenek benne a szünetelőperek, ezek nem szerepelnek elintézett ügyekként. Folyamatban maradt sommás per volt különben 1892-ben 46.000 és 1904-ben 38.000.

A mi a tömeges napokat illeti, azoknak czélja nagyon helyes. A tömeges napok némileg kiegyenlitik a franczia role-rendszert és a terminus-rendszernek hátrányait, illetőleg azoknak előnyeit egyesitik magukban. Az ügyek, a mint jönnek, kitüzetnek egy terminusra. Nem arra gondolok, hogy 200—300 ügyet tüzzenek ki, de bizonyos számot.

Nessi Pál: Hiszen a gondolat jó, de nem a kivitel.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Ezek az ügyek egy napra tüzetnek ki. A kinek egyszerű ügye van, azon a napon és pedig rövid terminusra elvégzi, ha meghozatik a makacssági itélet, mert az ellenfél meg nem jelenik, vagy ha az ellenfél elismeri a követelést vagy ha egyezkednek. Ekkor az ügy mindjárt első nap elvégeztetik. A nehezebb ügyek aztán, ha azon a napon nem tárgyalhatók, máskorra hagyhatók. Ez lehetővé teszi, hogy a biró meglehetősen egyenletesen van elfoglalva. A tisztán terminusos rendszer mellett ugyanis előfordulhat az, hogy a biró pl. kitüz 10—12 ügyet egy napra, mindegyikben makacsság lesz, egy fél óra alatt végez. Másnapra megint 10—12 ügyet tüz ki, valamennyi kontradiktórius, és a harmadik ügy felei még délután egy órakor is várni fognak, mikor kerül rájuk a sor. A tömeges napok ennek veszik elejét. Hiba, — a perrendtartási javaslatban gondoskodva is van, hogy ez meg ne történjék, — hiba, ha vidékről beidéznek feleket és aztán elküldik. A vidéki felekre különös tekintettel kell lenni. Hiba az is, ha 200—300 ügyet tüznek ki; 60—70 lehet, de az is néha sok. De ha ennyit kitüznek egy napra, akkor a dolog egészen jól intézhető. Utána fogok különben nézni, hogy mi van a nagyon is tömeges napokkal.

Lengyel Zoltán: Csak annyiban kell változtatni, hogy nem kell kötelezővé tenni. Csak ha lehetséges.

Nessi Pál: Nincs is elegendő helyiség!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: A mi a központi járásbiróságot illeti, régi ismerőst méltóztatnak bemutatni. Hiszen az ideát én hoztam 1880-ban Németországból. Láttam Berlinben, a hol, ha jól tudom, 150—160 Amtsrichter volt akkor egy épületben és a munka igen jól folyt. Sok jó oldala van ennek. Azt hiszem, hogy felhozható a központi járásbiróság mellett az is, hogy büntetőügyekben ma is működik központi járásbiróság, pedig büntetőügyekben a feleknek inkább kell személyesen megjelenniök, mint polgári ügyekben, de azért nincs ezekben a büntetőügyekben visszásság. Ott van különben a második eset, az V. kerületi biróság, a mely központi végrehajtó bíróságként működik a nélkül, hogy ebből hátrány származnék.

Nessi Pál: Egészen jól működik!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Akarom tehát a központi járásbiróságot létesiteni és a helyre nézve azt hiszem ha el akarjuk érni a czélt, alig marad más hátra, mint az, hogy odahelyezzük, a hol a többi bíróság van, *(Helyeslés.)* nem pedig a város másik felére. *(Igaz! Ugy van!)*

Azt a rendeletet csakugyan kiadtam, hogy telekkönyvi ügyeket hét nap alatt el kell intézni. Ha 14 nap alatt el nem intézik, akkor jelentést kell tenni a tábla elnökéhez, ha pedig 21 nap alatt el nem intézik teljesen, akkor hozzám. Ezt a rendeletet teljesen helyesnek tartom. Telek-

könyvi kérvényeket egészen jól el lehet intézni ezen idő alatt. Hasonló pontossággal kell itt eljárni, mint a postán. Nem tudom, mit szólna hozzá a t. képviselő ur, ha a posta egy levelet tiz nap mulva kézbesitene, vagy pedig a mint munkaereje birja. Az mehet gyorsan, a mint tényleg, ha sürgős bekebelezésről van szó, 24 óra alatt meg is történik. De épen annak akarom elejét venni, nehogy ki kelljen forszirozni ezeket a sürgős ügyeket, hanem ez a dolog magától menjen.

A krasznai járásbiróság elő van nálam jegyezve mint olyan, melynél a feltételek fenforognak. de más helyen is fenforognak a feltételek és miután csak törvényhozásilag volna lehetséges uj járásbiróságokat felállitani, ezt a kérdést akkorra kellett fentartanom, a midőn erre nézve általában a törvényjavaslatot benyujthatom. Hiszen lehetséges, hogy ez a központi járásbirósággal kapcsolatosan lesz elintézhető. Akkor, a hol majd ezélszerűnek mutatkozik, a többi vidéki járásbiróság felállitható lesz.

Hogy 15 esztendeje van 17 község átalakitatlanul, ennek majd utána fogok járni.

Lengyel Zoltán: Visszamenőleg; nem mind 15 éves!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: De ha van 15 éves is, ez mindenesetre nagyon hosszu idő.

A mi a járásbiróságokat illeti, már bátor voltam a feleletet Nessi képviselő urnak is megadni. Megemlitem még azt, hogy meg fogom nézni, vajjon Tabon csakugyan szükség van-e arra a biróra, vagy pedig megszüntethető-e az állás? Ezt most nem tudom.

Abban a kérdésben, hogy a büntető perrendtartás 65. §-át alkalmazni kell-e a táblánál, nem tartom magamat hivatva nyilatkozni. Ez birói megitélés tárgyát képezi, legfeljebb törvényhozásilag lehetne ebben intézkedni.

Nessi Pál: Elvi dolog!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Elvi dolog, de azt hiszem, a biróság megitéléséhez tartozik, én abba nem avatkozhatom. Különösen abba nehéz beleavatkoznom, hogy melyik birót oszszák be abba a tanácsba. Méltóztassék azt venni, hogy nekem hatalmam volna összeállitani a tanácsot . . .

Nessi Pál: Én tiltakoznám ellene!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: . . . azért abba nem akarok beleavatkozni. A táblának vádtanácsa nincs, a tábla már nem mint vádtanács intézkedik, tehát a törvényt igy egyszerüen a táblára alkalmazni nem lehet.

A mi a kézbesitő szolgákat illeti, az ideiglenes fizetésrendezés után most már nem tehetek igéretet arra nézve, hogy ezeknek a kézbesitő szolgáknak fizetését emelni fogom. Különben ez a dolog csak ideiglenes, mert hiszen a kézbesitést majd lehetőleg posta utján fogjuk végeztetni. *(Helyeslés.)*

A mi a napidijas szolgákat illeti, ezeken nagyon nehéz segiteni, t. i. nagyon nehéz őket rendszeresiteni, még pedig azért, mert mihelyt ezek az állások rendszeresittetnek, nem őket kell nagy részben kinevezni, hanem igazolványos altiszteket. Erre nézve törvény van. De — és azt hiszem, ezt már kilátásba is helyeztem — bizonyos méltányos fizetésemelést az illetőknek legalább egy részénél, a mennyire ez lehetséges lesz, eszközölni fogok.

A szövetkezeti ügyre nézve már válaszoltam Olay Lajos képviselő urnak.

Az árverési hirdetmények kérdése régi ismerősöm. Tény az, hogy az árverési hirdetmények igen drágák és terhesek az adósokra nézve. Az árverési hirdetményekbe ma bele kell venni mindent, a mi a publikumot nem érdekli: hogy ki a felperes, milyen ügyvéd által van képviselve, mekkora a követelés; ez egy pár embert érdekel, legfeljebb a többi hitelezőket, de az ugy is tudja, és ha nem, könnyen utánanézhet a dolognak, ha esetleg elsőbbséget akarna a követeléssel szemben bejelenteni. De különben sem igen olvassák a hivatalos lapot. A mi pedig érdemes volna, hogy közölve legyen, hogy melyek azok a dolgok, a melyek eladatnak, azt a hirdetmények rendesen nem tartalmazzák. A végrehajtási törvény revíziójában ennek a megjavitásáról is gondoskodni szándékozom.

A mi a végrehajtókat illeti, nagyon komoly megfontolás tárgyát kell, hogy képezze, hogy a végrehajtói intézményt fentartsuk-e vagy nem, és ha igen, hogyan szabályozzuk. A végrehajtási novellának erre is ki kell terjeszkednie.

A képviselő ur némileg hibáztatja azt is, hogy én mindennel magam akarok foglalkozni. Bocsánatot kérek, én nem nyujthatok be egy javaslatot, a melylyel nem foglalkoztam. A parlamentárizmusnak ez okvetetlen következménye. És ha egyszer foglalkoztam valamely javaslattal, méltóztassék megengedni, hogy addig és ugy foglalkozzam azzal, a mint én azt jónak látom, annál inkább, mert kénytelen vagyok nem egyszer konstatálni azt, hogy nem hiába néztem meg a dolgokat és foglalkoztam azokkal.

Az ügyvédi rendtartásnak a fegyelmi eljárás megszigoritása egyik legfontosabb feladata lesz, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ebben a tekintetben azt az irányt helyeslem magam is, a melyet a t. képviselő ur megjelöl. Ezek után kérem, méltóztassék a tételt elfogadni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve; ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. Kérdem a házat: elfogadja-e a tárgyalás alatt lévő tételt, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a tételt megszavazta.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* 2. rovat. Dologi kiadások 2,359.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó ur kiván szólni.

Rohonyi Gyula előadó: T. ház! A VII. czim személyi járandósága és dologi kiadásai közt, az 1. és 2. rovatra nézve kérem az átruházási jognak megadását. *(Helyeslés.)*

Elnök: A ház a kért átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Rendes kiadások összege 21,646.616 K. Átruházási jog, a személyi járandóságok és dologi kiadások között. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Az erdélyi birtokrendezések gyorsitása czéljából adható költségelőlegekre 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Beruházások. Törvénykezési épitkezések, felszerelések, berendezések és butorozásokra, valamint tervezési, ellenőrzési és felülvizsgálati költségekre 831.450 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Bevétel. Rendes bevételek 37.690 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Rendkivüli bevételek. Járulékok a törvénykezési épitkezések költségeihez 81.450 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Királyi ügyészségek. Rendes kiadások. XXII. fejezet, 8. czim. Rendes bevételek: X. fejezet, 7. ezim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 2,867.819 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* 2. rovat. Dologi kiadások 3,587.294 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Rendes kiadások összege 6,455.113 K. Bevétel. Rendes bevételek 161.400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Országos fegyintézetek, kerületi börtön, gyüjtő-fogház, közvetitő intézet és állami fogházak. Rendes kiadások: XXII. fejezet, 9. czim. Rendes bevételek: X. fejezet, 8. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 950.894 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* 2. rovat. Dologi kiadások 1,388.478 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Rendes kiadások összege 2,339.372 K. Bevétel: Rendes bevételek 457.475 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Büntetéspénzek országos alapja. Rendes kiadások: XXII. fejezet. 10. czim. Rendes bevételek: X. fejezet. 9. ezim. Kiadás. Rendes kiadások 1,155.118 K. Rendes bevételek 1,155.118 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Telekkönyvezés. Rendes kiadások: XXII. fejezet. 11. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 13.807 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 1180 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Rendes kiadások összege 14.987 K. Az 1899. évi XLVIII. törvényczikk alapján alkalmazott birák személyi járandóságai és törvények szerkesztése. Rendes kiadások: XXII. fejezet. 12. ezim. Kiadás. Rendes kiadások 83.340 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Országos birósági vegyészeti intézet. Rendes kiadások: XXII. fejezet. 13. ezim. Rendes bevételek: X. fejezet. 10. ezim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 16.300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 3300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Rendes kiadások összege 19.600 K. Bevétel. Rendes bevételek 400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Nyugdijak. Rendes kiadások: VI. fejezet. 12. czim. Kiadás. Rendes kiadások 4,859.300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* A tárezát terhelő kölcsönök. Rendes kiadások: IX. fejezet. 6. ezim. Rendes bevételek: III. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. A tárezát terhelő kölesönök. 1. rovat. Tőketörlesztés 162.621 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* 2. rovat. Kamatok 767.074 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Rendes kiadások összege 929.695 K. Bevétel. Rendes bevételek. A tárezát terhelő kölesönök törlesztéséhez nyujtandó hozzájárulások 187.466 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Az 1904. évi XIV. t.-ezikk alapján eszközlendő beruházások. Rendkivül kiadások. Beruházások: X. fejezet. 8. czim. Rendkivüli bevételek: IX. fejezet, 8. ezim. Kiadás. Rendkivüli kiadások. Beruházások. Törvénykezési és fogházépitkezésekre 1. részlet 1,420.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa):* Bevétel. Rendkivüli bevételek. Az 1904. évi XIV. t.-ezikk alapján eszközlendő beruházások költségeinek fedezése czéljából kibocsátandó kötvények értékesitéséből 1,420.000 K.

Elnök: Megszavaztatik. Ezzel az igazságügyi tárcza költségvetése letárgyaltatott. *(Éljenzés jobbfelől.)* Következik napirend szerint a honvédelmi tárczának 1904-ik évi költségvetése (Irom. 562).

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Központi igazgatás. Rendes kiadások. XXIII. fejezet, 1. szim. Rendkivüli kiadások: XIII. fejezet, 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 542.352 K.

Elnök: Az előadó ur kiván szólani.

Schmidt József előadó: T. képviselőház! A honvédelmi miniszterium költségvetése az 1904. évre 43,054.000 koronában irányoztatik elő a mult évre megállapitott 42,355.000 koronával szemben. A különbség tehát 700.000 koronát tesz ki. Ha méltóztatnak nézni, hogy esupán beruházásokra, a melyek kellőleg indokolva vannak, 600.000 korona irányoztatik elő, méltóztatik látni, hogy ennek a tárczának a költségvetése a mult évihez képest teljesen ugyanazon keretek között mozog, vagyis tökéletesen normális költségvetés. A mi eltérések vannak, azok csupán csak ennek az intézménynek fejlesztésére történtek, de semmiféle elvi határozaton, annál kevésbbé politikai irányzatváltoztatáson nem alapulnak. Ily körülmények között, minden hosszabb indokolás nélkül, általánosságban ajánlom a költségvetés elfogadását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Lengyel Zoltán: A házszabályokhoz kérek szót. T. képviselőház! Kénytelen vagyok, ugy mint multkor Olay Lajos t. képviselőtársam, a gyorsirói kezelésre vonatkozólag a t. elnök urnak és a háznak egy esetet tudomására hozni. Most az fordult elő, hogy az igazságügyminiszter ur ki akarta beszédét korrigálni és azt mondta, hogy beszédét ne adják át addig a lapoknak, a mig a gyorsiroda főnöke nem adja ki. Meggyőződtem azonban arról, hogy a Pester Lloyd-nak kiadták a beszédet protekcióból és igy ez a német lap könnyebben dolgozhatik, mint a magyar lapok. Kérdem tehát: van-e az elnök urnak intézkedési joga vagy nines? Ki dirigál a gyorsirodában? Mert nem szabad megengedni, hogy a magyar országgyülés gyorsirodájában egy német lapot privilegizáljanak. Ezt csak megkövetelhetjük a magyar országgyüléstől és annak elnökségétől. Ez ellen tehát a leghatározottabban tiltakozom és a hasonló türhetetlen állapotokat a t. háznak adandó alkalommal mindig tudomására fogom hozni. *(Zaj.)*

Elnök: A t. képviselő ur felszólalására megjegyzem, hogy az egyáltalában nem tartozhatik a házszabályok czimén való felszólalásokhoz. *(Ugy van! jobbfelől.)* A másik megjegyzésem az, hogy az elnöknek semmiféle ingereneziája nincs abban, hogy a gyorsiroda a hirlapok részére a a maga külön munkáját vagyis gyorsirói feljegyzéseinek rendes irásba tételét hogy végzi. Különben pedig a naplóbiráló-bizottság kötelessége ellenőrizni azt, hogy a napló hiven adja vissza, a mi itt mondatik!

Lengyel Zoltán: Nem arról van szó!

Elnök: Hanem az teljesen magántermészetű ügy, hogy a gyorsirók rendes irásba áttett naplószerű feljegyzései az egyes lapoknak miként, hogyan és mikor adatnak ki. Erre nézve egyáltalában itt az elnöki székből most semmiféle intézkedésekre jogositva magamat nem érzem.

Lengyel Zoltán: Személyes kérdésben és a házszabályokhoz is kivánok szólani.

Konezedálom az utolsó kijelentését az elnök urnak, hogy itt talán a nyilvánosság előtt és az elnöki székből az intézkedésre neki joga nincs és az intézkedésnek szüksége nem is forog fenn. De hogy intézkedési joga és kötelessége is van, azt köteles vagyok ismételten hangsulyozni és ahhoz ragaszkodom. Ki parancsol itt a parlamentben a gyorsirodának? arra vagyok én kiváncsi. Az elnök ur nem parancsol, én sem, a miniszter urak sem. Hát bocsánatot kérek, akkor a magyar országgyülés felett van egy felettes hatóság és ez a gyorsiroda főnöke, a ki rendelkezik az elnök urral, az egész sajtóval és azt csinálja az országgyülés tárgyalásaival a nyilvánosság előtt, a mi neki tetszik!

Sréter Alfréd: Ez nem tartozik a házszabályvita keretébe!

Lengyel Zoltán: A házszabályvita keretébe tartozik, mert a ház ügykezelésének minden dolga ide tartozik. Én nem tartozom az elnök urhoz felmenni és négyszem közt vele beszélni. A mi a nyilvánosságot, a személyzet ügykezelését, a tanáeskozási rendet, a tanáeskozás dolgainak nyilvánosságra való hozatalát illeti, az mind a házszabályok keretébe tartozik. Én más czimen fel nem szólalhatok. Ezen a czimen pedig felszólalni kötelességem, t. képviselőház, és ezt minden alkalommal meg is fogom tenni. A mi az ügykezelésre, a ház tanáeskozására és a nyilvánosságra vonatkozik, történjék az a szolgák részéről, a terembiztosok részéről, akármelyik háztisztviselő részéről, vagy a gyorsiroda részéről, az mind ide tartozik, s nekem a házszabályok czimén ezeket felhozni jogom van. Ezt vagyok bátor megjegyezni, ismételten kérve az ilyen hasonló előforduló esetekben az elnök ur intézkedését és meg is követelve azt, mert különben én fogok paranesolni, ha az elnök ur nem mer parancsolni. *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház! Azt hiszem, a t. képviselő ur épen olyan jól tudja, mint a háznak minden egyes tagja is, hogy a ház összes alkalmazott tisztviselői, a kik közé nagyon természetesen a gyorsirodának összes alkalmazottai is tartoznak, fegyelmi és szolgálati szempontból a ház elnökének vannak alárendelve.

Lengyel Zoltán: Természetes!

Elnök: De engedjen meg a t. képviselő ur, a mi a szolgálatnak miként, helyesen vagy helytelenül, vagy esetleg a szolgálati szabályzatoknak meg nem felelően való végzését illeti, az nem a

házszabály keretén belül való felszólalásnak képezheti anyagát, hanem igenis egy egyszerű feljelentésnek az elnökhöz, a melynek alapján az intézkedik, ha szükséges.

Lengyel Zoltán: Meg is tettem!

Elnök: A ház tisztviselőinek uj szolgálati szabályzata épen a ház által nem régen fogadtatott el, s ők az ott megjelölt rendes fegyelmi hatóság alá tartoznak. Tehát ha mulasztásokat követnek el, azok határozott és precziz formában hozandók fel vagy jelentendők be az elnöknek. A mit a t. képviselő ur a hirlapokkal szemben felhoz, az szivesség kérdése. De miután a nagyközönség érdekében fekszik, hogy igenis az kellő időben értesüljön arról, a mi a házban történik, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* mindenesetre tudomásul veszem ezt a bejelentést és a kellő intézkedéseket meg fogom tenni. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Szólásra következik?

Kovács Pál jegyző: Bakonyi Samu!

Bakonyi Samu: T. képviselőház! A tanácskozásra szánt idő már nagyon előrehaladt, ugy hogy nem rendelkezem annyi idővel, — a ház elhatározása folytán az ülések csak három óráig tartván a költségvetési tárgyalás alatt is — hogy kifejthessem indokaimat, a melyekre való tekintettel állást akarok foglalni. Ennélfogva tisztelettel kérem a t. házat, méltóztassék nekem megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Arra kérem a t. házat, hogy ne nézzünk az órára és az engedélyt adjuk meg.

Elnök: Hozzájárul a t. ház ahhoz, hogy Bakonyi Samu képviselő ur beszéde holnapra halasztassék? *(Igen!)* Akkor ezt a ház határozatakép mondom ki.

Inditványt óhajtok tenni a legközelebbi ülés idejére és napirendjére vonatkozólag. Inditványozom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap délelőtt 10 órakor tartsa és annak napirendjére tüzze ki a honvédelmi tárcza költségvetésének és az azzal kapcsolatos jelentéseknek tárgyalását, valamint a pénzügyi tárcza költségvetését és azzal kapcsolatban Pécs szab. kir. város részéről az 1896: XXIII. törvényczikk 5. §-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentesség tárgyában, továbbá a gyertyánligeti vasgyártelep eladása tárgyában és az ország több vármegyéjének több községében fennálló nagymérvű adóhátralékok rendezése tárgyában beadott pénzügyminiszteri jelentéseket, valamint a mérsékelt áru marhasóról szóló 1897: I. t.-cz. módositására vonatkozó pénzügyminiszteri törvényjavaslatot, és ezzel kapcsolatban az országos magyar gazdasági egyesületnek e törvényjavaslatra vonatkozó kérvényét. Egyuttal inditványozom a t. háznak, hogy ezen utóbbi törvényjavaslatot a költségvetés illető tételével kapcsolatban tárgyalja.

Elfogadja a t. ház ezen és a jövő ülés napirendjére vonatkozólag tett ezen előterjesztésemet? *(Igen!)* Ugy ezt határozatilag kimondom és az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 35 perczkor.)

482. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 5-én, pénteken,

Perczel Dezső, közben **báró Feilitzsch Arthur** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Sürgős interpelláczió bejelentése. — Az elnök bemutatja a gyorsiroda főnökének jelentését. — A honvédelmi tárcza 1904. évi költségvetésének és a cs. és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897-ik évi XXII. törvényczikk módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és ennek kapcsán a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902. évben; a honvédmenház 1902-ik évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902-ik évi működéséről; az 1897-ik XXIII. törvényczikk értelmében a m. kir. honvédnevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903-ik évre, végül a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról szóló honvédelmi miniszteri jelentések. — B. Bánffy Dezső sürgős interpellácziója a földmivelésügyi miniszterhez a takarmánykivitel tárgyában. — A földmivelésügyi miniszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Tallián Béla, Cseh Ervin és Papp Elek miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Daróczy Aladár jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, az azok ellen felszólalókat Kovács Pál jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Daróczy Aladár jegyző *(olvassa az 1904. évi augusztus hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Jelentem a háznak, hogy b. Bánffy Dezső képviselő a takarmánykivitel tárgyában a földmivelésügyi miniszterhez intézendő sürgős interpelláczió előterjesztésére kért és nyert engedélyt.

Javaslom a háznak, hogy az interpelláczió előterjesztésére egynegyed órával az ülés vége előtt, $^3/_4$3 kor térjen át. Hozzájárul a ház? *(Igen!)* Akkor ezt határozatként kimondom.

T. ház! A tegnapi ülés folyamán Lengyel Zoltán képviselő ur a gyorsiroda eljárására nézve panaszt emelt. Erre nézve előterjesztem a meghallgatott gyorsirófőnök jelentését. Azt hiszem, legjobb lesz, ha azt a maga teljességében felolvasom *(olvassa)*:

»Nagyméltóságu Elnök Ur!

Lengyel Zoltán képviselő urnak a tegnapi ülés végén tett felszólalása folytán kötelességem a következőket előterjeszteni:

Az igazságügyminiszter ur kérdésemre kijelentette, hogy beszédét át akarja nézni; ennek folytán meghagytam, hogy a laptudósitóknak a beszéd a szónok revizióját előtt ki ne adassék. A Pester Lloyd munkatársainak azonban, mint máskor is, megengedtetett a beszéd forditása azzal a kikötéssel, hogy a forditást el ne küldjék, mig a miniszter ur által végzett igazitásokat keresztül nem viszik.

Ez az állandó, s eddig még kifogás alá nem vett gyakorlat 1865 óta. Csak igy válik lehetővé, hogy a nevezett lap fontos beszédeket, ugy mint más estilapok, délután kiadhasson. Ez nem kedvezés, hanem valójában egyenlő elbánás; mert a Pester Lloyd tudósitóinak egy pillanattal sem szabad hamarább a nyomdába küldeni a kéziratot, mint a többi lap munkatársainak.

A tegnapi eset különben hangosan bizonyit. Mig a Pester Lloyd tegnap délután nem közölte az igazságügyminiszter ur beszédét, a magyar lapok igenis nagyon terjedelmesen tették közzé.

Budapesten, stb. Fenyvessy s. k., gyorsirófőnök.«

Midőn a gyorsirófőnöknek ezen jelentését a háznak előterjesztem, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház azt tudomásul veszi.

Ugron Gábor: T. képviselőház! Csak annyit kívánok e tárgyhoz hozzászólni, hogy a mai ülés jegyzőkönyvében természetesen ezen jelentés, mint egy beadvány előterjesztése, helyt fog foglalni, holott a tegnapi ülés jegyzőkönyvében Lengyel Zoltán felszólalásáról semmi említés nem tétetik. Én nem akarok sem kötekedni, sem kritikát gyakorolni, de mégis az ügyek intézésében kell hogy józan összefüggés legyen. Ha a jegyzőkönyvben ilyen felszólalásoknak helye nines és ha a rákövetkező napon az elnöki székből annak következtében olyan előterjesztések tétetnek, a melyek csak konzekvenciái annak a felszólalásnak, akkor hol találjuk meg mi, vagy hol találja meg az utókor a két jegyzőkönyv közötti összetartozandóságot?

Elnök: T. ház! A mint méltóztatnak tudni, a jegyzőkönyvbe csak az vétetik fel, a mire nézve a ház határozatot hozott, az önálló inditványok, a tárgyalás során beadott inditványok vagy határozati javaslatok, egyszóval: a miben a háznak határoznia kell. De más esetben, pl. a napirend előtti felszólalásoknál, csak az vétetik be a jegyzőkönyvbe, hogy ez vagy az, vagy több képviselő a napirend előtt felszólalt és hogy ezen felszólalások után a ház a napirendre tért át. A mennyiben ilyen napirend előtti felszólalás következtében pl. valamely miniszter előterjesztést tesz, a ház azt vagy tudomásul veszi, vagy tárgyalni kell a dolgot. Én tehát nem látok itt legkisebb hézagot sem, mert ha azután valaki később reeenti memoria utána néz a dolognak, megtalálja a naplóban az összefüggést és azt magának megmagyarázhatja.

Rátkay László képviselő ur kiván szólni.

Rátkay László: T. ház! Nekem az elnöki előterjesztés ellen volna megjegyzésem, és pedig azon irányban, hogy az elnök ur előterjesztette a gyorsiroda főnökének jelentését, a miből azt látom, hogy igenis nem a házszabályoknak megfelelően van a kérdés megoldva és kétségtelen, hogy a Pester Lloyd-nak, mint nem magyar nyelven megjelenő lapnak, jogtalan előny adatik a többi magyar lapokkal szemben.

A tétel én szerintem, t. képviselőház, ekként áll: Kétségtelen, hogy a gyakorlat szerint minden felszólaló képviselőnek joga van azt kérni, hogy beszéde, mielőtt azt ki nem javitotta, a nyilvánossággal közölve ne legyen. E tekintetben kifogásom vagy megjegyzésem nincsen. Ha azonban a gyorsirófőnök ur túlment a határon és megengedi, hogy az a még ki nem javitott beszéd lefordittassék, ezzel a fordittással már megengedte a nyilvánosságra hozást is abban az értelemben, hogy a Pester Lloyd tudósitója előbb jut a közleményhez, mint a magyar lapok tudósitói. Ha a kérdést feszegetjük, akkor a tétel igy áll: a magyar képviselőháznak tárgyalási nyelve a magyar; tehát kétségtelen, hogy egy bizonyos — nem is tudom, hogyan fejezzem ki magam — etikai összeférhetlenség van abban, hogy daczára annak, hogy az a szabály, hogy a magyar képviselőháznak tárgyalási nyelve a magyar, a Pester Lloydnak, épen mert nem magyar nyelvű ujság, mert nem a magyar képviselőház hivatalos nyelvén jelenik meg, a magyar ujságokkal szemben jogtalan előny adatik.

Elnök: Olay Lajos képviselő ur jelentkezett szólásra.

Olay Lajos: T. ház! Én csatlakozom ugyan ahoz, a mit Rátkay László t. képviselőtársam és barátom mondott; de egyáltalában sem a német, sem a magyar lapoknak nem tartom megengedhetőnek, hogy a gyorsirófőnök odaadja a ki nem korrigált beszédet, mert a képviselőnek beszéde a közlésre csak akkor érett meg, ha az kijavittatott, mert különben a ki nem javitott beszédek alapján a legveszedelmesebb közléseket hozhatják az esti lapok azon a czimen, hogy a ki nem javitott beszédből ugy vették ki; pedig ez nem áll. Igy történt Eötvös Károly t. képviselőtársamnak és barátomnak beszédével is, a melyet kiadtak előzőleg az esti lapok számára és a leggyalázatosabb misztifikáczióval közöltetett bizonyos lap részéről a beszéde, homlokegyenest ellenkezőleg azzal, a mit itt elmondott.

Azért nagyon kérem a t. elnök urat, méltóztassék intézkedni az iránt, hogy a beszédeket addig, a mig kikorrigálva ninesenek, egyáltalában semmiféle hirlapnak kiadni nem szabad. Ez az én kérésem.

Elnök: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: Ez a kérdés, ugy a mint terveztetik, el nem intézhető, mert itt kétféle érdek van: az egyik az, hogy a szónok a maga beszédének átnézésére időt és alkalmat nyerjen, mert tényleg, ha a gyorsiroda főnökénél valamelyik szónok, különösen pedig valamelyik miniszter bejelenti, hogy beszédét át akarja nézni, teljesen helyes és jogos, hogy az a beszéd a nyilvánosságnak addig át ne adassék, mert a miniszter a maga nyilatkozataiért felelős, azokból következtetéseket vonnak, s épen azért az ő nyilatkozatának helyességére és korrektségére feltétlenül szükség van. A gyorsirók, bármily kitünő emberek legyenek is, nem lehet tőlük megkivánni, hogy azon szakszerű ügyekben, a melyekről itt beszédek mondatnak, akkora jártassággal birjanak, hogy ne csak a szavakat értsék meg, hanem azoknak a nyilatkozatoknak teljes értelmét is felfogják. Megtörténik mivelünk, a kik a beszédeket hallgatjuk, akárhányszor, hogy egy szónoknak nyilatkozatát többféleképen értjük, s csak hogy ha szóról-szóra le van irva, a szórend maga bizonyitja azt, hogy mi mondatott. De különben is már észleltetett más parlamentek életében is, hogy igen kevés az a szónok, a ki mindig és mindenkor ugyanazt tudja mondani, a mit mondani akar, mert

egyike az agy legnehezebb működéseinek az, hogy a gondolat és annak kifejezése teljesen találkozzanak és egymást teljesen kiegészitsék.

Ezért van szüksége a szónoknak — különösen, hogyha felelős állásban van — arra, hogy beszédét átnézze, kijavitsa. De másfelől azt a feltételt nem szabnám elő a gyorsiroda főnökének a beszédek kiadása tekintetében, hogy addig ne adja ki a beszédet, a mig az illető szónok át nem nézte és ki nem javitotta. Mert megvallom, hogy néha egy esztendő is eltelik, a nélkül, hogy én valamelyik beszédemet vagy felszólalásomat átnézném, kijavitanám. Már most sem a gyorsiroda főnökét, sem a sajtót nem lehet huzamosabb időn keresztül a további intézkedések, közlés stb.-re nézve függőben tartani. A gyorsiroda főnöke csak abban az esetben tehet eleget annak a kivánalomnak, hogy a beszédet ne adja nyilvánosságra addig, mig azt a szónok át nem nézte, ha a szónok ezt a kivánságát nála bejelentette, (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) mert különben huzavona és hátramaradás támadna belőle.

A tegnap előfordult eset ugy, a hogy ma előttünk áll — megvallom őszintén — nem olyan sulyos, mint a hogy az tegnap tetszett. Mert ha a gyorsiroda főnökének módjában van megakadályozni azt, hogy azon német lap a maga forditását ne bocsáthassa a közönség elé a beszéd kijavitása előtt, vagyis, ha a forditás a szükséges javitásokkal kiegészittetik, ez egyszerűen olyan előzékenység, a melyhez egy lapnak, ha egyenlő elbánást akarunk létesiteni, noha az a lap német — nem is olvasom, nem szeretem, sőt nem is örvendek, hogy ilyen lap Magyarországon megjelenik — joga van. Kérem tehát az elnök urat, méltóztassék ebben az ügyben a gyorsirodának akként utasitást adni, hogy azon esetekben, ha a szónok beszédének bevégzése után azon akaratát nyilvánitja, hogy a beszédet át kivánja nézni, azt a beszédet kiadni ne lehessen. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Dániel Gábor: Bizonyos határidőn belül!

Ugron Gábor: Már most boszéljünk világosan. Megtörténik itt az is, hogy valaki beszédét még nem végezte be, de egy óra, másfél óra óta beszél már és a beszéd elejét a gyorsirodából elszedték az esti lapok. Ha tehát valaki fenn akarja tartani magának azt a helyes és jogos követelését, hogy, a mit mondott, át is nézhesse, akkor azon átnézés az esti lapokra nézve hiábavalóvá és értéktelenné válik, ha beszédének elejét már akkor átadják a sajtó számára, mikor a szónok beszédét be sem végezte és igy alkalma sem nyilt, hogy a gyorsiroda főnökét értesitse arról, hogy ki akarja-e javitani beszédét vagy sem.

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Vészi József: T. képviselőház! Az az ujitás, hogy az országgyülési tárgyalások szószerint való szövegükben a hivatalos lap mellékleteként bocsáttassanak közforgalomba, egy ilyen inczidentális eset alkalmával vált valósággá. Egy alkalmi felszólalás kapcsán a képviselőház belátta ennek szükséges voltát és azóta ez az intézmény életbelépett, s mondhatom, közrokonszenvvel találkozik. Legyen szabad a t. képviselőház figyelmét csak egy pillanatra kikérnem, hogy egy ugyanilyen inczidens ismét való felmerülése ötletéből egy másik reformra hivjam fel az elnökség és a képviselőház figyelmét, a mely, ha termékeny talajra talál, az ilyen kérdések tüskéit egyszer, s mindenkorra elveszi. (*Halljuk!*)

Mindezen torzsalkodások a lapok számára készülő kivonatok által okoztatnak, de a lapok számára készülő kivonatok sok panasz tárgyául szolgálnak itt a házban, de a házon kivül is. Nevezetesen ugy találják a ház tagjai pártállásuk szerint, hogy a sajtó, ismét pártállása szerint, nem adja hiven vissza a saját munkaerői által készitett kivonatokban a beszédek gondolatmenetét és hogy pártpolitikai szinezéssel jelennek meg ezek a beszédek. Ez lehet némely esetben irányzat dolga, de sok esetben bizony, méltóztassanak elhinni, a rosszakarat hiányzik és az ujságiró munkájának gyorsasága, hihetetlenül rohamos üteme hozza magával azt, hogy az illető tudósitó a beszéd eszmemenetét egészen hiven, egészen akkora objektivitással, mint a mennyire a szónok és az igazság megkivánnák, visszaadni nem tudja.

Ezt a bajt észlelték a külföld parlamentjeiben is és tudtak is rajta segiteni. A nyugati parlamentekben meghonosult az u. n. abrégérendszer; maga a parlamenti gyorsiroda, vagy a parlamenti iroda gondoskodik arról, hogy nagyon hozzáértő emberek, a kik ujságirók és gyorsirók is, az elmondott beszédekből kivonatokat készitsenek a ház tagjai és a sajtó számára. Még odáig is mentek, hogy kétféle kivonatot készitettek, olyan lapok számára, a melyek nem szentelhetnek sok teret az országgyülés tárgyalásainak, u. n. kis kivonatokat, olyan lapok számára pedig, a melyek a politikai rovatnak több tért engednek, nagyobb kivonatokat. Azok a kivonatok, én meggyőződtem felőle ujságirói működésem alatt, teljesen hiven adják vissza a szónokok gondolatmenetét, megtartják a tárgyilagosság hangját, semmiféle szubjektiv indulat belejük nem férkőzik, szándékos ferditès bennük egyáltalán elő nem fordul, szándéktalan is csak elvétve és ritkán, mert természetesen az illető szónokoknak meg van adva a joguk, hogy épen ugy mint beszédeik szövegét, a kivonatot is átnézzék.

Én nagyon kérném a t. elnök urat és a ház gazdasági bizottságát, de a ház minden tagját is, méltóztassék erre az expediensre gondolni. Ez a kérdés megoldott dolog Európa minden nagyobb parlamentjében, megoldható könnyű szerrel nálunk is és egy csapással véget vetne e reform behozatala minden ez irányban felmerült aggodalomnak, mert méltóztassék

elhinni, meg fognak győződni róla, hogy a sajtóban nem annyira erős pártpolitikai szubjektivitás, nem annyira egyes szónokok iránti rosszindulat, mint az ujságirói munka rohamos üteme és a beszédek kéziratához való nagyon nehéz hozzájutás okozzák azt, hogy olyan kivonatok látnak napvilágot, a melyek igen sok esetben nem adják hű tükrét sem a parlamentben történteknek, sem az egyes szónokok fejtegetéseinek.

Konkrét inditványt nem teszek, nem is tehetek, csak kérem a képviselőházat, hogy megfelelő bizottságában, megfelelő formában, megfelelő inicziativa alapján erre visszatérni kegyeskedjék.

Elnök: Az a kérdés, a melyet Vészi József képviselő ur konkrét inditvány előterjesztése nélkül javaslatba hozni szives volt, már felvettetett azon alkalommal, mikor a mostani állapotot előkészitő ankét tartatott, a mikor inditványba jött és elhatároztatott, hogy minden ülés naplója a következő ülés kezdetére a képviselő urak közt kiosztassék. Akkor foglalkozott vele a bizottság; de épen ennek kivihetőségére nézve olyan aggályai voltak, hogy azt akkor nem tartotta a ház előtt javaslatba hozandónak. A jövőre nézve mindamellett igérem, hogy ugy ezt a kérdést, mint azt, a melyet Ugron Gábor képviselő ur felvetett, tanácskozás és megbeszélés tárgyává teszem és a háznak annak idején javaslatot fogok előterjeszteni. A multra nézve azonban fentartom javaslatomat, hogy a ház vegye tudomásul a jelentést és mondja ki, hogy intézkedés szükségét nem látja fenforogni. Hozzájárul a ház? *(Igen!)* Ezt tehát határozatképen kimondom.

Most pedig áttérünk a honvédelmi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalására (Irom. 562). Az első tételnél következik?

Kovács Pál jegyző: Bakonyi Samu!

Bakonyi Samu: T. ház! Mindenki csak természetesnek találhatja, hogy az ellenzék másfél éves nagy küzdelme után, a mikor legelőször van alkalma foglalkozni a háznak egy katonai tárcza költségvetésével, mégis az ellenzéki birálat feladatát nem annyira magára ezen költségvetés egyes tételeire vonatkozólag kivánom teljesiteni, mint inkább a t. kormány azon általános katonai politikája szempontjából, a mely katonai politikából tulajdonképen ez a t. kormány megszületett. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* És nekem a kötelesség teljesitését megkönnyiti, illetőleg arra még inkább alkalmat szolgáltat az igen t. előadó urnak nagyon rövid bevezető beszéde, a melyben ő maga az én felfogásomnak is megfelelő hűséggel konstatálta, a mikor a költségvetést elfogadásra ajánlotta, azt, hogy abban nincs semmiféle elvi jelentőségü, annál kevésbbé politikai irányzatbeli változtatás, ennélfogva annak bővebb indokolását szükségesnek sem tartja. Én is abban a meggyőződésben vagyok, t. pártom is ugy tartja, és azt hiszem, az ellenzék többi árnyalata sem tér el attól, hogy a t. kormány mai katonai politikája édes testvére minden előző kormány katonai politikájának, abban semmiféle irányzatváltozás nem található. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sajátságosan hangzik azonban a t. előadó ur ezen érvelésével szemben egy másik nyilatkozat, a mely pedig autentikus helyről történt, t. i. a t. miniszterelnök urnak többször megismételt nyilatkozata, a mely az uj kormány katonai politikáját ugy állitja a nemzet elé, hogy az korszakot alkotó reformokat foglal magában. Ezt a kis ellenmondást a t. előadó ur végezze el az igen t. kormány fejével; én azonban azt hiszem, hogy — a mint előre is boesátottam — bizony az előadó urnak van igaza.

T. képviselőház! A mint mondottam, nagy küzdelmek előzték meg ezen költségvetés előterjesztését, nagy küzdelmek, a melyeknek nagy vivmányokkal kellett volna végződniök. A küzdelemnek egy ilyen stádiumában, ezen a nyugvó ponton, a mely előállott, mégis helyénvaló dolog, sőt elengedhetetlen kötelesség is az, hogy összehasonlitsuk a küzdelemnek arányát az elértnek mondott vivmányok arányával.

De mielőtt erre rátérnék, t. ház, egy gyakran felhangzó felfogással kell röviden leszámolnom, a mely felfogás a hadügyi kormány részéről is több izben kifejezést nyert; kifejezést nyert továbbá az osztrák, sőt a magyar delegácziő tárgyalásain elmondott nyilatkozatokban is, a mely nyilatkozatok — és e felfogás általában — ugy állitják oda a magyar nemzet jogos katonai követeléseiért folytatott küzdelmet, mintha azok, a kik ezt a küzdelmet vitték, ellenségei volnának a hadseregnek. Hát, t. képviselőház, én ezt ezennel nyiltan és őszintén tagadásba veszem. Nekünk is kell hadsereg, t. képviselőház, sőt azt is kijelenthetem, hogy még a nagyhatalmi állásra irányuló törekvéseket sem itéljük el feltétlenül, hanem igenis azon vagyunk, hogy állást foglaljunk, tiltakozásunkkal helytelenitsük minden alkalommal és ha lehetséges, meg is akadályozzuk ezen nagyhatalmi állásra irányuló törekvések túlzásait és hóbortjait. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert, t. képviselőház, mi a nemzettől követelt áldozatokat nemcsak ezen nagyhatalmi állás bálványának, hanem még a nemzeti hiuságnak oltárain sem akarjuk hiába elfecsérelni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És én azt hiszem, hogy igenis ebből a szempontból bátran állithatjuk és kell állitani különösen nekünk, hogy itt az ideje a kijózanodásnak és a kijózanodásnak ez az ideje elérkezvén, épen a reális élet szükségleteit nem szabad a fantomoknak hizlaló eledelül odadobni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ha már a nagyhatalmi állást emlitettem beszédem kiindulási pontjául, rá kell mutatnom arra, hogy ennek a mai kapcsolatnak, a mely fennáll Magyarország és

Ausztria között, egyedül érthető és jogos indoka az immár közössé tett kölcsönös védelem. Ezt állitja fel ezélul maga a pragmatika szankezió. Az állandó biztonság érzetének megteremtése: ugyebár, ez volna a ezélja és indoka a közössé tett, azonban a mi felfogásunk szerint esak kölesönös védelemnek? Azonban mit találunk az állandó biztonság ezen követelményeivel szemben a t. kormány eddigi katonai politikájában is? Találunk állandó bizonytalanságot; találjuk azt, hogy a véderőtörvény reviziója helyett esupa provizóriumokkal álltak elénk, ugy hogy méltán idézhetjük ezen állapottal szemben, gondolom, Albreeht főherezegnek egy mondását, a ki a maga szempontjából vevén birálat alá alkotmányunknak a véderő szervezetének időnkénti megujitását tartalmazó rendelkezését, elnevezte ezt a hadsereget »Armee auf Kündigung«-nak. Ez, t. ház, szemben azzal, hogy a véderőtörvény revizióját tulajdonképen az osztrák parlamenti állapotok tették lehetetlenné, megállapitja annak a tételnek igazságát, hogy ebben a kapesolatban a mi véderőszervezetünknek biztosságát el nem érjük; bizonyitja, hogy itt nincs nagyhatalmi állás; hogy ez az állapot Magyarországot meg nem védelmezheti, mert hiszen a bizonytalanságban, az egymásra halmozódó ideiglenességekben biztonságot feltalálni, meggyőződésem szerint, nem lehetséges. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Ennek előreboesátása után azonban, a mit esak azért hoztam fel, hogy annál plauzibilisebbé tegyem annak szükségét, miképen a t. kormány katonai politikája végre a maga egész világosságában terjesztessék elénk: rá kell mutatnom arra, *(Mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsöbaloldalon)* hogy ezen kivánalommal épen ellenkezőleg a t. kormány katonai politikáját még ma is sürű homály fedi. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Pedig azt hiszem, hogy a közvélemény előzetes birálata alól elvonni ezeket az állam legfundamentálisabb érdekeit érintő kérdéseket, semmi egyéb, mint meg nem érlelt követelésekkel meglepni a parlamentet.

Azt gondolom, hogy azokon az előzményeken, a melyekről önök, t. többség, azt állitják, hogy alkotmányos életünket a maga gyökerében renditették meg, nagyon is okulhattak volna Avagy talán meg akarják ismételni azokat a dolgokat, a melyek ezen költségvetés tárgyalását megelőzték? És igy akarják lehetetlenné tenni ennek a minduntalan reánk kényszeritett közjogi harezokkal összetépett, annyi meg annyi társadalmi és gazdasági sebtől vérző országnak békés fejlődését? Micsoda számitásból? Talán abból, mert azt hiszik, hogy nincs ennek a nemzetnek elég ereje a minduntalan felidézett válságok pusztitásait elviselni? Ez a számitás tényleg megvan, azonban higyjék el, ott, a hova ez a kérdés tulajdonképen irányul: hogy a nemzet be fogja látni, miképen a krizisen előbb-utóbb túl kell esnie és ha jövendőnket megint meg fogják támadni, legyenek vele tisztában, hogy mi a védelemre készen állunk és nem fogjuk legféltettebb érdekeinket és legtermészetesebb jogainkat hagyományos ellenségeinknek amugy könnyen, elszánt harez és küzdelem nélkül átengedni. *(Helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

Folytatjuk tehát ezt a küzdelmet. A t. miniszterelnök ur küzdelmünket keményen elitéli minden nyilatkozatában. Azonban ez a legkevésbbé sem gátolja őt abban, hogy ezen küzdelem eredményeire, mint saját érdemeire ne hivatkozzék. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon)*

A küzdelemnek még folyama alatt a közös hadügyminiszter ur a delegácziőban egy különös nyilatkozatot tett. Azt mondta nevezetesen, hogy ő köztudomás szerint, bár nem magyar ember, de a magyaroknak barátja. »Barátja vagyok — ugymond — mint ember, mert Magyarországon személyesen nagyon sok szépet és jót tapasztaltam, barátja vagyok mint hadügyminiszter . . .«

Barta Ödön: Ennek esak az első fele köztudomásu!

Bakonyi Samu: Ebből a nyilatkozatból, t. ház, köztudomásra jutott a másik fele is; de hiszen nem ezt akarom érinteni, hanem rá akarok mutatni arra, hogy semmi sem lehet a mi államiságunknak esufondáros alárendeltségére nézve jellemzőbb tünet, mint a hadügyminiszter urnak ez a — megengedem, nem akarom kétségbe vonni, — őszintén tett kijelentése.

Hanem már boesásson meg nekem a t. többség és a t. kormány, ha nem is szándékos, de mindenesetre öntudatlanul is sértés van ebben, a melyet egy szuverén nemzetnek képviselete esak ugy szó nélkül el nem viselhet. Hiszen szuverén nemzetre ez, hogy ilyen barátságos vállveregetésben részesitse őt a saját minisztere, felemelő esak nem lehet! Avagy alkotmányunknak, ezen állami szervezetnek valamely magasabb rendű és magasabb jogkörrel felruházott tényezője-e Pittreich miniszter ur. mint bármelyik más miniszter? Ezt alkotmányunkról állitani épugy vakmerőség volna, mint a milyen vakmerőség azt feltételezni, hogy az a testület, a mely felelőségre vonni jogositva van azt a miniszter urat, a magyar parlamentnek a delegáczió, talán valamely szintén magasabb kamarája, magasabb jogkörrel felruházott tényezője az alkotmányos életnek, mint maga az őt kiküldő országgyülés. Hát mit szólna pl. a t. többség bármelyik tagja ahhoz, ha a t. honvédelmi miniszter ur látná magát arra indittatva, hogy bennünket ilyen őszinte nyiltsággal biztositson az ő barátságos érzületéről? Hanem nekünk, jámbor magyar nemzetnek, igazán szólva, hálásan kell fogadnunk még azt is, ha a legfontosabb érdekeinknek gondozására hivatott miniszter legalább nem ellenségünk és megmondja, hogy barátsággal viseltetik irántunk.

Barta Ödön: A nagyszebeni metropolita eljutott odáig, hogy azt mondja, hogy nem ellensége a magyar nyelvnek! S mi ezt hódolattal vettük tudomásul!

Bakonyi Samu: Lehet-e csodálkozni azon, hogy ebben az államjogi kapcsolatban, a melyben ilyen helyzet lehetséges, legféltettebb érdekeink, legtermészetesebb jogaink el nem ismertetnek és feláldoztatnak egy magasabb állami fogalomnak, az u. n. monarchia birodalmi felfogásának? Még ez az őszinte és nyájas barátsággal elismert állapot is olyan, hogy abban a mi jogainknak olyan a milyen érvényesülése csak a monarchiai elmélet által megszabott határokon belül engedtetik meg. És ezt nekünk szintén mint vivmányt, vagy sokkal inkább mint nagylelkűleg engedélyezett adományt kell az uralkodó felfogás szerint üdvözölnünk. Mert hiszen tudvalevő dolog, hogy a közös hadügyminiszter ur arra is indittatva és feljogositva érezte magát, hogy határokat szabjon nemzeti kívánságainknak, ezzel mintegy szankczionálva azt az osztrák részről felénk kiáltott ultimátumot, hogy: »eddig és ne tovább!«

Én azt kérdezem, hogy lehet-e egyáltalában a nemzeti fejlődésnek határait megszabni és szabad-e kizárni a nemzeti élet fejlődéséből épen a hadseregnek szervezetét, hiszen ez nem volna egyéb, mint a tápláló életnedvnek elfojtása. Avagy idegen hatalmi érdekeknek szolgálata megadhatja-e azt a táplálékot, a melyből nagy tettekre hevitő hősi ereje fakadhat a hadseregnek, megadhatja-e azt a nemzeti öntudatot, a mely képesiti őt magasra vivó szenvedelmekre, a mely magasra vivó szenvedelmek nélkül nincsen igazi harczi bátorság és nem lehet győzelem? Pedig a t. hadügyminiszter ur igazán rosszul tanulta meg az 1867 : XII. t.-czikket és nyilván hibás informáczió alapján hivatkozik magára Deák Ferenczre is, mert hiszen ennek a törvénynek szakaszai és különösen — a mint majd mindjárt rámutatok — egyik igen nevezetes szakasza, eléggé feltünteti a Deák Ferencz alapvető gondolatát. Mert Deák alkotása szerint sem az u. n. monarchia biztonsága szabja meg a magyar állam jogainak határait, a mely jogokat a magyar nemzet nem azon mérték szerint értékesithet, mint azt, a törvény szavaival élve: »a közös biztosságnak együttes erővel védelme és fentartása« megenged, hanem épen megforditva, maga a nemzet állapitotta meg azt a mértéket, maga a nemzet állitotta fel azon szigoru korlátokat, a melyeken belül az együttes erővel való védelem igényeinek is meg kell maradniok. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ugy, a mint a törvény 4. §-a rendeli *(olvassa)*: »Oly kötelezettségeket, — ugymond — melyek e czélon túl terjednek és ennek elérésére nem elkerülhetlenül szükségesek, magára nem vállal. Már most logikai szükségesség szerint az következnék, hogy mutassák ki szabatosan, hogy a véderő mai szervezete és ebben mind az, a mi a magyar nemzet jogainak érvényesitését akadályozza, a kiegyezési törvényben meghatározott czélon túl nem terjed, annak elérésére elkerülhetlenül szükséges. Mi ezen az oldalon más alapon állunk ugyan, de mindig, minden felszólalásunkban, a mely a hadügyeket tárgyazza, minden vitáinkban sürgetőleg követeltük ennek kimutatását. Indokolt választ azonban sürgetéseinkre, követeléseinkre egyebet, mint a mai állapot megbolygatásának a veszedelmét hangoztató érveket nem kaptunk sohasem.

Ideérve nem hárithatom el magamról azt a kötelességet, hogy állást ne foglaljak azok igazságtalansága ellen, a kik minket azzal vádolnak, nekünk azt a szemrehányást teszik, hogy mi a lefolyt nagy küzdelem előtt nem követeltük ezen küzdelem ezéljainak a megvalósitását és nem sürgettük a kormányt arra, hogy a mai közjogi alapon is megvalósitható nemzeti aspirácziókat az életben tényleg megvalósitsa. Igazságtalanság ez, mert hiszen ellenkezik a tényekkel. Mi mindig, minden alkalommal követeltük, hogy a közös hadsereg keretében a magyar csapatoknál alkalmaztassék a magyar zászló, szereztessék vissza annak az 1848 : XXI. t.-ezikkben biztositott joga, küszöböltessenek ki az idegen jelvények, alkalmaztassék a magyar czimer, eskettessenek meg a magyar csapatok a magyar alkotmányra, a magyar törvényekre, a magyar csapatok kizárólag magyar tisztikarral látassanak el; követeltük a magyar vezényleti és szolgálati nyelvet; követeltük — és pedig a magyar állam szuverén jogán — a katonai büntetőjognak, ugy az alakinak, mint az anyaginak egyaránt a reformját. Most nincs idő annak bizonyitására, hogy mindezeknek a sürgős követelése sohasem hiányzott egyetlenegy felszólalásból sem, a mely ezen padokról történt a véderő kérdésében és a ki ismeri az elmult viták történetét — hogy közelebbről csak az 1889-iki véderővitára mutassak rá — és a ki őszinte is tud lenni, igazat fog nekem adni, mikor én az ellenzéket ezen igaztalan támadással szemben esekély erőmmel védem. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezen históriai ténynek a tagadása azonban egyuttal veszedelem is és pedig veszedelme a parlamenti élet azon nyugodt munkálkodásának, a melyet önök hangoztatnak velünk szemben minduntalan, mert régibb küzdelmeinknek ilyen egyszerű ignorálása egyuttal azt jelenti, hogy irányadó helyen a nemzet legszélesebb rétegeinek — és ez nem az én kifejezésem, hanem a t. miniszterelnök ur kedvenez szólama — legjogosabb kivánságai sem találnak — megismerésre, — nem merem azt mondani, hogy figyelembe vételre, hacsak azokat szakadatlanul zúgó parlamenti vihar nem ragadja szárnyaira. *(Ugy van! balfelől.)*

Viszont azzal támadni meg a kiegyezést szüntelenül ostrom alatt tartó közjogi ellenzéket, hogy ő a nemzeti jogoknak mennél meszszebb menő érvényesülését a mai közjogi alapon

is követelve, ezzel programmjától eltér és állitólag a 67-es alapra siklik át, ez a támadás, ez az erősnek látszó, tulajdonképen azonban, vagy legalább félig-meddig csak a közjogi ellenzéknek választói előtt való kompromittálására szánt vágás a t. kormány és a t. többség részéről, nem egyéb, mint a legerősebb logikátlanság. *(Ugy van! balfelől.)*

Miért? Mert ha a közjogi ellenzék legutóbbi nagy küzdelme a 67-es alapnak védelme volt, akkor kérdem: minek nevezzük azoknak a köröknek konok ellentállását, a melyekkel szemben nekünk kellett ezt az alapot védelmezni? *(Ugy van! balfelől.)* Ha mi követeléseinkkel állitólag a 67-es alapra helyezkedtünk: akkor a t. kormánynak, a t. többségnek és a 67-es alap minden hivének a legtermészetesebb, legelengedhetetlenebb kötelessége az lett volna, hogy ezeket a követeléseket felkarolva, épen saját alapjuknak kiépitése és megszilárditása érdekében az annyiszor ránk zúditott többségi erőnek segedelmével megvalósitsa. *(Ugy van! balfelől.)* Ezt a kötelességet elmulasztani, sőt ezen kötelesség teljesitésének utjába állani és mindezek felett velünk szemben a programmunktól való eltérés vádját hangoztatva azt dokumentálni, hogy ezek a követelések a 67-es alapon meg nem valósithatók: ez, t. ház, a legegyszerűbb logika szerint semmi egyéb, mint épen a 67-es alapnak legsulyosabb diskreditálása, a mely a mi elvi álláspontunk igazsága mellett szolgáltatja a legerősebb bizonyitékot, a mely a tények megdönthetetlen erejével tanusitja, hogy az 1867-es alapon a legprimitivebb nemzeti jogokért folyó küzdelemnek alkotmányos uton le nem küzdhető ellentállással kell minduntalan találkoznia. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

A mint az előadó ur bevezető nyilatkozatára tett megjegyzésemben mondám, azzal a nyilatkozattal meglehetős diametrálisan ellentétes állást foglalt el a t. kormánynak az a nyilatkozata, különösen a t. miniszterelnök urnak többször tett kijelentése, mintha az ő katonai programmjuk korszakot alkotó reformot foglalna magában.

Nem vonom kétségbe, sőt készséggel elismerni vagyok hajlandó, mikép a lefolyt nagy katonai vitának gerincze, a mi katonai kontroverz kérdéseink megoldásának helyes utja a tisztképzésnek, a katonai nevelésnek megfelelő rendezése. Nyilván erre érti a t. miniszterelnök ur, a midőn korszakot alkotó reformot állit a maga programmjában megvalósitottnak. A katonai nevelés kérdését majd a maga helyén az erre vonatkozólag benyujtott törvényjavaslat tárgyalásánál fogom behatóbban taglalni. Mint az általános katonai politika keretébe tartozó kérdést azonban itt sem hagyhatom érintetlenül. Nem lehet elzárkózni annak kijelentése elől nekünk, a kik itt az ellenzék padjain vagyunk kötelezve a kormány eljárásának birálatára, hogy az az ut, a melyet a kormány választott a katonai nevelés reformjának megvalósitására, nem helyes, hogy az az ut már formailag is beleütközik alkotmányunkba, beleütközik állami függetlenségünk biztositékaiba. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Nevezetesen ez a párt mindig azt vallotta és a történtek után ma legkevésbbé sincs okunk eltérő nézetet vallanunk, hogy az a szerv, a melyben első sorban megvitatás tárgyává tétetett a katonai nevelés kérdése, a delegáczió nincs jogositva, hogy ezekben a kérdésekben állást foglalhasson. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Mert hiszen tulajdonképen mi a tisztképzés ügye? Két vonatkozásban tehető az birálat tárgyává, két vonatkozásban oldandó meg. Az egyik a közoktatás általános kérdése, a másik a hadsereg kiegészitésének kérdése. Hogy a közoktatásügyi vonatkozásában közösügyet nem képezhet a katonai nevelés, arra nézve, azt hiszem, nézeteltérés nem lehet a ház tagjai közt; de nem lehet a hadsereg kiegészitésére irányuló vonatkozásban sem közösügy mindazok szemében, a kik az 1867: XI. t.-cz. 12. §-át helyesen értelmezik, a mely szakasz a kiegészitést kizárólag az országgyülés jogai közé sorozza, a mely tehát a delegáczió hatásköréből a kiegészités ügyét egyenesen és kategoricze kizárja.

Vita tárgyává tettük ezt már a véderőbizottságban. A honvédelmi miniszter ur részéről azt a választ nyertük kifogásunkra, hogy hiszen ez a belszervezet kérdése, a belszervezetet pedig a 11. §. ő Felségének jogkörébe utalta. Nos, t. képviselőház, ott is tagadtam, természetesen itt sem ismerhetem el ezt, mert a hadsereg belszervezetének fogalma alatt nem lehet és nem szabad egyebet értenünk, mint a ténylegesen működő hadsereg tagjainak szervezetét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De az azokra vonatkozó intézkedéseket, a kik ennek a hadseregnek nem tagjai, a kiket szüleik szántak a katonai pályára, a kik csak akkor sorozhatók be a hadsereg kötelékébe, a mikor a védköteles korba jutnak, az ezekre vonatkozó bármiféle szabályozást a hadsereg belszervezete kérdésének állitani nem szabad, nem is szólva arról, hogy nekünk a 11. §-ra vonatkozólag különben is homlokegyenest eltérő felfogásunk van, mint a t. többségnek és a t. kormánynak.

Habár nem zárkózhatom el teljesen az elől, hogy a létező állapothoz képest az a törvényjavaslat, a mely még ezen költségvetés tárgyalásának rendjén szintén megvitatás alá kerül, haladást foglal magában, én mégis ugy látom, hogy a t. kormány katonai politikájának ezen egyetlen eddig megnyilatkozó ténye a magyar nemzet önállósága követelményének egyáltalában meg nem felel. Mit értünk el vele tulajdonképen? Azt, hogy hosszu, sulyos küzdelem után kikapartuk a gesztenyét oly tényezőknek, oly elemeknek, a melyek bennünket itt benn, államunk határain belül, a magyar korona országain belül a törvényhozásban sem támogattak:

a horvátoknak és hogy kikapartuk — a mi ennél még sokkal sulyosabb megitélés alá esik — a gesztenyét azon tényezők számára, odaát Ausztriában, a kik velünk szemben mindig ellenséges állást foglaltak el, mert a katonai nevelés reformjának eredményeit épen ugy fogják élvezni az osztrák nemzetiségek, mint az önálló magyar államot alkotó ezer esztendős magyar nemzet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ennek bizonyitásába én itt nem bocsátkozom, lesz alkalmam a törvényjavaslat tárgyalásakor ezen állitásokat kézzelfoghatólag illusztrálni, itt csak azt akarom még megemliteni, hogy azt, mikép nem a magyar államiságnak győzelme a nevelés ezen reformja, — ha ugyan magának a nevelésnek reformjáról lehet beszélni, a mit én nagyon kétségbe vonok, s a mit legalább eddig semmiféle jelenséggel igazolva nem látok — hogy nem a magyar államiság győzelme ez a reform, mutatja annak a hadügyi kormányzat részéről való egész kezelése. A hadügyi kormány nem is a magyar államiság elengedhetetlen követelményeinek kiegészitésével indokolja az ehhez való hozzájárulást, tisztán katonai czélszerüségi szempontokat hoz fel annak indokolására, a mint ez egész előterjesztéséből kiviláglik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha ez igy van, akkor nem szabad mellőznöm a ma létező állapotoknak azt a birálatát, a mely kétségbevonhatatlanul igazolja, hogy a magyar nyelv micsoda inferioris elbánásban részesül a hadsereg kebelében. Nemcsak vezényleti és szolgálati nyelv a német, a germanizáczió ott pusztit a magyar csapatok tisztikarának társadalmi életében is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Számos apró, kisebb-nagyobb fontosságu jelenség bizonyitja ezt. Ha egészen jelentéktelen tünetekből lehet megállapitani a társasérintkezés módját, ugyan kérdem: nem igaz-e az, hogy a közös hadsereg magyar tisztjei is német névjegyeket nyomatnak? Ki látott valaha közös hadseregbeli tisztnél általánosan használt magyar névjegyet? A közös hadsereg magyar csapatainál a tisztikar mulatságaira mindig németnyelvü meghivókat adnak ki és igazán nagy elismeréssel, közeledés jeléként kell üdvözölnünk, hogy itt-ott szórványosan látjuk, hogy magyarul is hasábosan kinyomatják ezeket a meghivókat.

A tisztikarnak egyesületeiben, kaszinóiban a tudományos müveltség német nyelven terjesztetik, felolvasások, viták német nyelven történnek, az étkezőkben kötelező a Dienstsprachenak használata. Tehát a magánéletben, a mihez igazán semmi köze sincsen a hadügyi kormányzatnak, szintén kötelezővé teszik a német nyelvnek kizárólagosságát.

Olay Lajos: A honvédek is csak akkor mehetnek előre, ha németül tudnak.

Bakonyi Samu: De még a leányokat, a nőket is germanizálni igyekeznek. Erre nézve látjuk a hadügyi költségvetésben a hernalsi és a soproni katonai leánynevelő intézetnek budgetjét. Nagyon kivánesi volnék ezen katonatiszti leánynevelő-intézetek tantervére vagy értesitőjére, hogy megitélhessük: mennyire nincs igazságom, mikor azt állitom, hogy ezen az uton is csak a germanizácziót törekszik a hadügyminiszter.

Ugron Gábor: A legdühösebb német guvernantokat ott nevelik!

Bakonyi Samu: Azt lehetne mondani, hogy ez a honvédséget nem érinti, most nem is a közös hadsereg tiszti karáról kellene beszélni, hanem a honvédség tiszti karáról. Készséggel elismerem, — eszembe sem jut állitani az ellenkezőjét — hogy a magyar honvédség tisztikara át van hatva minden tagjában hazafias érzelmektől. Azonban megczáfolhatja-e a t. honvédelmi miniszter ur azt a vádat, hogy a honvédségnél sem lehet törzstiszt senki, a ki a német nyelvet teljesen el nem sajátitja? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen ma már a századosoktól is megkövetelik, hogy a német nyelvet teljes mértékben birják.

Pedig hogy a magyar szolgálati és vezényleti nyelv mennyire nem vált hátrányára a magyar honvédség katonai nivója elérésének, azt pl. Münnich Aurél t. képviselőtársammal bizonyitom . . .

Ugron Gábor: Pedig nehéz objektum. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: . . . a ki 1897-ben, gondolom, mikor a most tárgyalásra kitüzött törvényjavaslatot megelőző alapitványi javaslatot tárgyalta a ház, igy nyilatkozott az előadói székből *(olvassa)*: »Honvédségünk fokról-fokra oly magasra emelkedett, hogy ma büszkén vallhatjuk oly hadseregnek, mely a versenyt kiállja Európa bármely hadseregével«.

Ugron Gábor: Ha azoknak sincs ágyujok meg vezérkaruk!

Bakonyi Samu: Hogy a hadsereg igen nevezetes attributumai mennyire hiányzanak a honvédség szervezetében, arra majd később fogok rátérni. Ezt a dicséretet, a melyet különben, eltekintve azon attributumoknak hiányától, hajlandó vagyok magamévá tenni katonai szempontból, csak azért hoztam fel, hogy ime, ha a fegyveres erőnek, a véderőnek azon kategoriáját, a melyben a magyar vezényleti és szolgálati nyelv törvénynyel van megállapitva, az 1867 : XII. törvényczikk 11. §-ának divatos és csak visszaélés és a nemzetnek túlságos türelme folytán lehetségessé vált magyarázata ellenére, csak azért hoztam fel, hadd lássa mindenki, hogy a véderő szervezetének ezen kategoriáját a katonai kiképzés tekintetében mennyire nem vitiálta és nem szállitotta le a magyar vezényleti és szolgálati nyelvnek behozatala.

De hát azt mondják vagy azt mondhatják, hogy ezentúl a magyar nyelvet majd a közös hadsereg iskoláiban is nagyobb mértékben fog-

ják ápolni. Ezzel azonban szemben áll az, hogy a Ludovika Akadémiában, ha jól tudom, ma is legalább négy órán át hetenkint kötelező a német nyelvnek tanitása. Természetes, hogy olyan határozmányok után, a melyek szerint a magasabb tiszti fokozatokat betöltő jelöltektől a német nyelvnek teljes tudása megkivántatik, a német nyelvnek, mint a közös hadsereg szolgálati és vezényleti nyelvének, még a honvédségi tisztképző iskolákban is mind nagyobb tér engedtetik, a mit mi a magyar nemzet megerősödése és a honvédségnek, mint a magyar nemzeti haderőnek szempontjából, csak elitélhetünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De hát hogy az a dicséret, a melyben a honvédséget Münnich Aurél t. képviselőtársam részesitette, hogy t. i. kiállja a világ bármely hadseregével a versenyt, nem felelhet meg teljes mértékben a mi kivánságainknak, azt az az egyszerű negativ tény illusztrálja, t. ház, hogy minden sürgetésünk daczára a közös hadügyi kormányzat és a még magasabb irányadó helyeken mereven elzárkóznak az elől, hogy a nemzetinek mondott haderő tüzérségi vagy műszaki csapatokkal láttassék el.

Azt állitják ezen követelésekkel szemben, hogy az elvi akadályokba nem ütközik, hanem az tisztán pénz kérdése. Hát, t. képviselőház, a mikor a nemzet elé olyan követelésekkel lép a hadügyi kormányzat, mint azt majd az 1905. költségvetés tárgyalása alkalmával fogjuk elkerülhetetlenül látni, akkor ezzel a nemzeti követeléssel szemben a honvédségnek katonai szempontból való kiépitése és fejlesztése tekintetében a pénzkérdésre hivatkozni, nem méltó dolog, s mi azt a magunk részéről el nem fogadhatjuk és helyeselni nem fogjuk soha. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, nemcsak a tüzérségi és műszaki csapatokkal való ellátás elől zárkózik el a közös hadügyi kormányzat. Egy másik kategóriát is kizár a honvédség szervezetéből. Igy pl. a méneskari legénységnek és tisztikarnak a honvédséghez való áthelyezése, azt hiszem, hogy kikerülhetetlen követelménye volna nemcsak a mi álláspontunknak, hanem a honvédség fejlesztése helyes felfogásának, az ezen ügygyel kapcsolatos egyéb tisztán magyar állami érdekeknek is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az 1902 ik évről szóló jelentésében a honvédelmi miniszter urnak van egy passzusa, a mely igy hangzik *(olvassa)*: »A császári és királyi közös hadügyminiszterrel létrejött megállapodás folytán a magyar királyi lótenyésztő intézetekhez, beleértve a zágrábi méntelepet is, tartozó méneskari tisztikar állományába ezentúl oly önként jelentkező honvéd lovas tisztek is áthelyezhetők, a kik a honvédségi szolgálati kötelezettségüknek is már eleget tettek.«

Tehát megforditva, kiterjesztik a nagy kedvezményt a honvéd tisztikarra, hogy ők átmehetnek a közös hadseregbeli méneskarhoz, holott az volna a helyes és azt követelhetjük egész joggal, hogy a legénység és a tisztikar tisztán a honvédség állományából egészittessék ki. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem is ütközik ez elvi szempontokba, t. ház. A t. honvédelmi miniszter ur elődje, báró Fejérváry, valamint Szende Béla még 1882-ben ezt egyenesen megigérte. De mit mutat a tüzérség és műszaki csapatokkal való kiegészités kérdésének elintézése is? Azt mutatja, hogy az a fejedelmi jelszó, a melylyel bennünket ő Felsége meg akar nyugtatni, hogy bizalma van neki a magyar nemzet ősi erényében, fájdalom, csak üres jelmondat marad, mert a katonai szempontból való bizalmatlankodásra kétségtelenebb bizonyitékot nem kell a t. honvédeli miniszter ur elé állitanom, mint ezen mulasztásokat és a honvédségnek ezen erőktől való következetes megfosztását. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Áttérek most már, t. ház, a véderőpolitikának egy másik sarkalatos részletére és ez a kétéves szolgálatnak a kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Maga a kétéves szolgálat kérdése nem uj ebben a parlamentben, ezt legelőbb a katonai viták során az én pártom vetette fel és az adott be az 1889. évi véderővita alkalmával e tárgyban határozati javaslatot. A lefolyt küzdelmek során magáévá tette ezt az eszmét a véderőbizottságban báró Fejérváry Géza volt honvédelmi miniszter ur, a pénzügyi bizottság is felvette jelentésébe, a véderő-bizottságnak az ezen költségvetési javaslatot tárgyaló ülésén pedig épen csekélységemnek ez iránti felszólalására jelentette ki a t. honvédelmi miniszter ur, hogy a véderőjavaslatnak a szolgálati idő tekintetében főelve a két éves katonai szolgálatra való áttérés.

Ezt a kijelentést megnyugvással fogadtuk, de ezzel szemben a legutóbbi időben minduntalan feltámadt az a hiresztelés, hogy hosszas tárgyalások után a hadügyi kormányzat egyelőre elejtette a kétéves szolgálat behozatalát, a mit azért hozok fel, hogy a t. miniszter urnak módjában legyen e tekintetben minden kétséget eloszlató nyilatkozatot tenni.

A kétéves katonai szolgálattal szemben katonai ellenvetés alig tehető, hacsak nem azon u. n. szakemberek részéről, a kik a katonai politikának minden bölcseségét a czopfnak minél hosszabbra növesztésében és a teljesen megcsontosodott maradi merevségben találják. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Németországban kiváló katonai szakemberek nyugtatták meg a szaköröket, — csak Boguslawski tábornokra hivatkozom, — hogy katonai tekintetben semmiféle hátrány nem származik a szolgálati idő megrövidítéséből. Nálunk pedig méltán feldicsért honvédségünk kétségtelen bizonyitéka annak, hogy a kétéves szolgálati idő mellett is a kiképzés a katonai szinvonal elérését teljesen biztositó mértékben lehetséges. De mikor a gazda-

sági erőknek minduntalan kizsákmányolását látjuk a katonai politika által, kétségtelen, hogy annyit legalább megkövetelhetünk, hogy a terhek elosztására minden módot megkapjunk és a legsulyosabb állampolgári kötelességet teljesitő polgároknak megadjuk a lehetőséget, hogy minél előbb véget érhessen az a sulyos áldozatuk, a melylyel ők legféltettebb, legdrágább kincsüket, az egyéni szabadságot adják oda, a melyet biztositani volna tulajdonképen az állam rendeltetése. Angliát pl. épen az egyéni szabadság szenvedélyes szerelme akadályozza meg abban, hogy igen szomoru tapasztalatok daczára sem helyezkedik az általános védkötelezettség alapjára. Tehát a gazdasági szempont indokolja, a katonai szempont nem ellenzi a kétéves szolgálatra való áttérést, a mely sokkal inkább megegyezik az általános védkötelezettségnek azon eszméjével, hogy a katonában nem szabad az állampolgárt elnyomni és inkább meg kell röviditeni azt az időt, a melyben az egyéni szabadság, az állampolgár jogainak teljes mértéke korlátozást szenved.

Ez következik a néphadsereg eszméjéből, a mi a közös hadügyminiszter urnak kedvencz kifejezése. Hanem igenis mi ezen a párton azt tartjuk, hogy a szolgálati időt még nagyobb mértékben is meg lehetne röviditeni, ha gondoskodás történnék arról, hogy a nép katonailag is neveltessék, még a katonaköteles kornak elérése előtt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ebben a tekintetben azonban, sajnos, vajmi kevés jelenséggel találkozunk a kormány törekvésében. Egyetlenegy dolgot látok én, azt a kisérletet, a mely, ugy tudom, a zilahi államilag segélyezett evangélikus református felekezeti gimnázium keretében folyik, tudniillik a középiskolai növendékeknek a czéllövésben való oktatását. Nagyon érdekelne minket, hogyha ezen kisérletek eredménye tekintetében a t. honvédelmi miniszter urtól megfelelő tájékozást kaphatnánk és nyilatkozatot arra nézve is, hogy ha, a mint én nem kételkedem, megfelelő kezelés mellett ezek a kisérletek beválnak, nem foglalkozik-e azzal az eszmével, hogy azokat megismételje más intézetekben is és minélelőbb, és minél nagyobb mértékben általánositsa.

Homály fedi, mint mondottam, a t. kormány katonai politikáját annak legsarkalatosabb kérdéseit illetőleg. Ez a homály ott lebeg a t. kormánynak azon további követelésünkkel szemben elfoglalt álláspontja felett is, a mely szintén minden lehető alkalommal sürgette annak az ázsiai, minden helyes jogrenddel, de a magyar állam szuverénitásával elsősorban ellenkező állapotnak orvoslását, a mely a katonai igazságszolgáltatás terén grasszál. Mi sürgettük ezt és itt helyreigazitással is kell élnem; mert bizonyos téves és egyoldalu irányban látom fejlődni ezt a kérdést, a mennyiben egyáltalában fejlődik. Nevezetesen el kell oszlatnom azt a félreértést, a mely szerint mindig tisztán csak a katonai büntető perrendtartásról történik megemlékezés. Mi az anyagi büntetőtörvénykönyvnek revizióját is sürgetjük szüntelen *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és érthetetlen előttem az, hogy miért zárkózik el ez elől a t. kormány.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Kijelentettem itt a házban, hogy foglalkozom azzal is!

Bakonyi Samu: Legalább egyetlenegy érdemleges nyilatkozatát sem hallottuk, hogy az anyagi büntetőtörvénykönyv reformja is valami előrehaladottabb stádiumban volna.

A t. kormánynak 1902. évi jelentésében a katonai alaki büntetőjog reformjára vonatkozólag egy féligmeddig megnyugtató passzus van, nevezetesen az, hogy *(olvassa)*: »A katonai büntető eljárás évek óta sürgetett reformjának megvalósitása felé jelentékeny lépés történt az 1902. évben. Ebben az évben készült el ugyanis a cs. és kir. közös hadügyminiszteriumban, a magyar kir. és az osztrák cs. kir. honvédelmi miniszterek szakreferenseinek közreműködésével a modern jogelvek és katonai érdekek egyforma méltatása mellett a katonai bűnvádi eljárási törvényjavaslatnak tervezete, mely tervezet az összes mértékadó katonai tényezők, s köztük a cs. és kir. hadügy-, a m. kir. és az osztrák cs. kir. honvédelmi miniszterek hozzájárálását elnyervén, mint ilyen a közös hadügyminiszter által 1902. évi julius hó 15-én további eljárás végett az ő Felsége uralkodása alatt álló mindkét állam kormányának, illetőleg miniszterelnökének terjedelmes indokolással együtt megküldetett. A további eljárásra nézve minden felesleges késedelem elkerülése, illetőleg a netán fenforgó nézeteltéréseknek szóbeli uton való kiegyenlitése végett abban történvén megállapodás, hogy a tervezet anyaga a közös hadügyminiszter, a két igazságügyminiszter és a két honvédelmi miniszter kiküldötteiből álló vegyes bizottságban tárgyaltassék le: a tervezet az illető igazságügyminiszteriumokban késedelem nélkül tanulmány tárgyává tétetett. Ennek befejeztével a kérdéses közös bizottság munkájának megkönnyitése czéljából ugy Bécsben a közös hadügyi, valamint az osztrák igazságügyi és osztrák honvédelmi miniszter urak kiküldöttei közt, mint Budapesten a közös hadügyi, valamint a magyar igazságügyi és a magyar honvédelmi miniszter kiküldöttei között 1902 deczember havában előzetes megbeszélések történtek, a közös bizottság összeülése pedig 1903 február havára tüzetett ki.«

Ebből méltóztatnak látni, hogy miféle retortákon, hányféle fórum tárgyalásain viszi keresztül a t. kormány ezt a kérdést. Én pártom álláspontjából köteles vagyok legelőször azt a kijelentést tenni, hogy a magyar állam szuverénitásának durva megsértését látom abban, hogy ezen államfelség egyik legfontosabb alkotó elemét képező igazságügyet függővé lehessen tenni a közös hadügyminiszter vagy bármely közös

miniszter, vagy épen az osztrák igazságügyminiszter hozzájárulásától. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mi a katonai büntetőjog és pedig ugy az anyagi, mint az alaki jog más reformjához hozzá nem járulhatunk, mint olyan reformjához, a mely kizárólag és tisztán a magyar állam függetlenségének és önállóságának szempontjából vétetik munkálatba és foganatba. De kifogásolnom kell azt is, hogy a tervezett reform alapelveiről semmi tájékozást nem nyerünk, mert nagyon sajátságosnak tartom én azt, hogy egy eminenter jogászi szabályozás, igazságszolgáltatási szakkérdés ilyen légmentesen záratik el a közmegvitatás elől. Más az igazság a katonaságnál és más az igazság a polgári állásban lévő bűnösöknél? Én ezt a különbséget, emberi bűnökről lévén szó, nem fogadhatom el. Tudom jól, hogy a honvédelmi miniszter ur kész a felelettel abban a tekintetben, hogy vannak specziális katonai bűncselekmények. Én ezt nem vitatom, azonban azokat is a magyar állam büntetőjogi hatalmának szempontjából lehet és szabad csak megtorolni és eljárás tárgyává tenni, és ebbe ingerencziát és ezen eljárás szabályozásába semmiféle idegen hatalomnak, semmiféle, a magyar államon kivül álló tényezőnek mi nem engedünk. Mert mi lesz most? Egy közös igazságügyi felségjog konstruálása? Kinek a nevében fognak itéletet hozni és kihirdetni? És hogy állunk a nyelv kérdésével, t. honvédelmi miniszter ur? Erre bizonyára nem tud feleletet adni még csak megközelitőleg sem, és abban találom az okát annak, hogy ennyi huzavonát szenved ez a kérdés, mert nem mernek azzal a szabályozással előállani, a melynél jobbat ezen közjogi alapon az önök felfogása szerint nem lehet megvalósitani.

A t. miniszterelnök ur több felszólalásában igen nyomatékosan intézi hozzánk azt a felhivást, hogy térjünk a békés, produktiv munkára, lépjünk az erőgyüjtés utjára. Hát, igen t. kormány és t. többség, azt kérdem én önöktől, hogyha — a mint én nem kételkedem benne — ez csakugyan őszinte óhajtása önöknek, miért nyujtanak akkor segédkezet ujabb izgalmakra, a rendkivüli parlamenti harcz felujitására? Én azt a felhivást intézem a t. kormányhoz, hagyjon fel az igazán mérgező és felforgató kisérletekkel, és akkor nem zavarja majd a parlamenti munkásság békéjét semmi. Csinálja meg a t. kormány a gazdasági önállóságot, csinálja meg az adóreformot, fejtse ki a társadalmi politika gondozó tevékenységét, akkor igenis erőt fog gyüjteni. Mi birálni és ellenőrizni fogjuk akkor is, de az igazi nemzeti politika legnemesebb támogatására, annak ösztönzésére, sikereinek biztositására a nagy nemzeti sérelmek által meg nem zavart, igazságos, a nép teherviselési képességének kizsákmányolása által el nem keseritett, elfogulatlan birálatban és tárgyilagos ellenőrzésben fog rátalálni. Akkor fejthet majd ki a kormány igazán produktiv munkát, a melyben a parlament minden pártja, ki-ki a maga álláspontja szerint, de egyforma nemzeti lelkesedéssel, vehet részt. Ám az erők kifosztásából uj nemzeti erők még nem fakadtak soha és az elsorvasztott nemzeti erők legfeljebb a féktelen és telhetetlen hatalom és a hagyományos ellenség számára produkálhatnak ujabb meg ujabb keserves áldozatokat.

És, t. ház, ezen ellenséges hatalmaknak nemzeti életünkre törő munkáját nemcsak mi hangoztatjuk, hanem akárhányszor elismerte azoknak létezését és aknamunkáját maga a t. miniszterelnök ur is, igy a mikor arra hivott fel bennünket, hogy az ellentállás abbanhagyásával azoknak ne szolgáltassunk táplálékot. És csodálatos, t. ház, hogy gr. Tisza István miniszterelnök ur, az exakt, számitó politikus azzal akarja a nemzetet megvigasztalni, hogy: »törekvéseinket majd megérleli az idő«, hogy tehát tétlenséggel és bizakodó megnyugvással közelithetjük meg leginkább nemzeti aspirácziónk megvalósitását. Azt mondja nekünk a t. miniszterelnök ur, hogy a 48-as allürőknek fitogtatása csak hátráltatja ezen nemzeti aspirácziók elérését. Hát, t. kormány, nekünk a 48 nem allürünk, nekünk a 48 programmunk, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyet mi igenis meg akarunk csinálni, és pedig nem forradalommal, a mint hogy 48-ban sem forradalommal akarta a nemzet haladását biztositani. A 48-diki törvényeken alapul a mi programmunk, ezen törvények teljes megvalósitását foglalja az magában, a melyek ellen forradalmi lépésre épen azok a hatalmak ragadtatták magukat, a melyeknek e nemzet életére törő munkáját nem vonhatja, de nem is vonja kétségbe sem a t. honvédelmi miniszter ur, sem a t. miniszterelnök ur. Azonban tétlen bizakodással és megnyugvással 1848-ban sem ért volna el ez a nemzet semmit. A jogfolytonosságra alapitott épitő munkába lépett akkor ez a nemzet, a jogfolytonosság ezen munkáját zavarta meg 1849-ben a fegyveres hatalomnak idegen segitséggel nyert győzelme és akasztotta meg 1867-ben magának a nemzetnek sajnálatos lemondása. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hiszen 1848-ban nem 67-et akartak csinálni. Épen azért, t. ház, mert az a 67-es politika, a melyet mi magunk előtt láttunk, az ezen alapon egymást felváltó összes kormányok működésében semmi egyéb, mint ezen megakasztó, ezen nemzeti erőket elsorvasztó politikának a folytatása, mi ennek támogatásához ezuttal nem járulhatunk hozzá. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ott van, t. képviselőház, annak az intézetnek a székhelyén, a mely egyik tagozatát képezi a katonai oktatásnak, — melyre vonatkozólag korszakot alkotó reformok létesitését hirdetik önök, t. honvédelmi miniszter ur, — mondom, az egyik iskolának székhelyén: Wiener-Neustadtban, a dómban ott van III. Frigyes

császárnak az osztrák gőgöt és kevélységet egész mérhetetlenségében feltüntető jelmondata: az az öt betü, a melyekhez tartozó szavak ezt a gondolatot fejezik ki: »Austria erit in orbe ultima.« Ez a történelem itélőszéke előtt a mi meggyőződésünk szerint nagy hazugságnak fog bizonyulni. *(Ugy van! szélsőbaloldalon. Mozgás balfelől.)*

Okolicsányi László: Kvalitásban utolsó.

Bakonyi Samu: És midőn az önök korszakalkotó reformja nem egyéb, mint azon institucziók táplálása, a melyeknek keretében pl. épen a wiener-neustadti akadémiában ifjuságunkat hazaszeretetre a Zrinyi Péternek és Frangepán Ferenczeknek, a mi nagy vértanuinknak sirjára alkalmazott gunyos feliratokkal, az őket kivégző hóhérpallosnak és II. Rákóczi Ferencz dicsőséges fejedelmünk ottani börtönének mutogatásával akarják heviteni: akkor ez a korszakalkotó reform abban az irányban, a melyben mi akarjuk nemzeti véderőnket kifejleszteni, jelentékeny előrehaladást nem biztosithat.

És minthogy t. ház, mint a t. előadó ur helyesen és az igazságnak megfelelően kijelentette, hogy a honvédelmi tárcza egész költségvetése más gondolatot nemzeti irányban kifejezésre nem juttat: én nagy sajnálatomra a honvédelmi miniszter ur tárczájának költségvetését nem fogadhatom el, hanem pártom nevében a következő határozati javaslatot terjesztem elő *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Olvassa)*: »A véderő mai szervezete Magyarország állami függetlenségével összeegyeztethető nem lévén, mondja ki a ház, hogy a teljesen önálló magyar hadsereg felállitását kivánja, és épen azért, mert ezen követelménynek a mai magyar királyi honvédség sem felel meg, annak költségvetését meg nem szavazza.« *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Kovács Pál jegyző: Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. ház! A midőn a honvédelmi tárczához hozzászólok, a magam részéről, valamint azon párt nevében, a melyhez tartozni szerencsém van, egy pár adattal kivánom röviden illusztrálni azt a kérdést, hogy mi a honvédelmi tárczának azon igényét, hogy azt oly sok millióval támogassuk és ezt a nagy költséget a nemzetre rójuk, helyesnek találjuk-e vagy sem.

Akkor, a midőn a kilenczes bizottság nagy vivmányképen hangoztatta, hogy: »ime, nemzet, mi előnyöket hoztunk neked; mi garancziát nyujtunk neked arra vonatkozólag, hogy a magyar családok gyermekei az őket méltán megillető helyet fogják elnyerni a hadseregben«, azt kellett hinnünk, hogy tényleg valami olyan fog történni, a mi jogos és az 1867-es alapon álló kivánalmainknak is megfelelően, lehetővé fogja tenni nemzetünknek a hadseregben oly mértékben való érvényesülését, a mely bennünket megillet. Igaz, hogy azon bizottság működésének eredményekép szóba jött Magyarországon ujabb iskolák felállitásának és alapitványi helyek rendszeresitésének kérdése, tehát mintegy remény nyujtatott arra, hogy majd lesz több magyar tiszt, hogy ezek a magyar tisztek a nemzeti szellemet, a jogos magyar nemzeti szellemet fejleszteni is fogják a hadseregben és mi a hadseregben kellő képviseletünket a paritás alapjánál fogva tényleg el is érhetjük.

De teljesen hiábavaló, ha bárhány iskolát alapitanánk is Magyarországon, akármennyi alapitványi helyet fundálnánk és erre milliókat áldoznánk is, hogy ha magát a hadseregnek hadvezetőségét ezekkel mintegy átgyurni képesek nem vagyunk. Már pedig hogy képesek nem vagyunk és hogy ez nem is lehetséges, ezt a jelenlegi állapot bizonyitja legjobban. Az az óriási anyag, a melyet mi véradóban áldozunk a közös hadseregnek és áldozunk a honvédségnek is, késztet arra, hogy ezt az egészet most egy körzetbe vonjam. És joggal teszem ezt, bár ma tulajdonképen csak a honvédelmi tárczának általános birálatáról van szó. Mert tudjuk nagyon jól, hogy a véderőbizottság előadója — nagyon helyesen emlitette meg Bakonyi Samu előttem szóló, képviselőtársam — a honvédséget egy hadsereggel hasonlitotta össze, sőt provokálta a nagyhatalmasságoknak hadseregét azzal, hogy a mérleget, tehát az akcióképességet felállitsa. Én tehát ebből kifolyólag egy körzetbe veszem ezeket.

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur foglalja el.)

Vajjon az az anyag, a mit mi kénytelenülkelletlenül áldozunk, a mi érdekeink, a mi óhajaink szerint tud-e bennünket a nemzetek nagy harczában képviselni akkor, a mikor a vezetőségre vonatkozó befolyást a mai formák szerint és nagyon sajnos, a hosszu jövőben is alig vagyunk képesek elérni? A hadvezetőség jelenleg, tudjuk nagyon jól, a vezérkartól függ. A vezérkar a legfontosabb szerve a hadseregnek, a melyből kisugárzik és kiirányul minden, a mi akár a közös hadseregnek bármilyen néven nevezendő alosztályát vagy osztályát és a honvédséget is illeti. A vezérkar intézkedik, annak a szelleme hatja át az egész hadsereget, tehát egész fegyveres képviseletünket. Milyen itt az a rendszer, milyen itt az az irányzat, a mely ma divik? Igaz, hogy minden nemzetnek annyi a sulya, a mekkora az ereje; de vajjon nekünk magyaroknak, habár teljes jogunk volna a paritás szerint legalább is a magyar sulyt reprezentálni, mekkora lehet sulyunk a nemzetek versengésének harczában?

Egy ilyen nagy testet, a mely tulajdonképen a mi erőnket, a mi védelmünket kell hogy képezze, hogyan vezet a vezérkar? Vajjon, ha a komolyság pillanatában a mi ezredeinket, a mi dandárainkat a tüzbe vezetik, van-e gondoskodás arra vonatkozólag, hogy olyan példákon épülve, mint a mostani orosz-japán háboru, a mikor elég akcióképes, elég életerős fiatal tábornokaink nincsenek, vajjon nem jutunk-e

olyan helyzetbe, mint Oroszország jutott, hogy mindenféle protekczió utján a hadseregben a megállapitott időkoron túl szolgáló öreg tábornokokat a harcz előtt kellett elmozditani és kellett odaállitani az oda importált ujabb fiatal tábornokokat? Azok a fiatal tábornokok azért lettek odahiva, mert az ott volt idősebb uraknál, a kik különben lehetnek jó atyái a hadseregnek, — sokkal akczióképesebbek. Az öreg fa sem képes annyi árnyékot nyujtani, az öreg tábornok sem képes oly agilis lenni. Ennek az lett a következménye és félő, hogy hasonló esetben nálunk is nem ép ugy lenne-e, hogy azok az uj tábornokok nem ismervén seregeiket, a tiszteket, és nem töltvén életük jó részét annál a seregnél, csupán a diszcziplina szigoru fegyverével nem tudják oly jól vezetni a csapatokat. Ennek következménye egyik blamázs a másik után lett. A mi történelmünkben ezeket a blamázsokat futásnak is mondhatjuk.

A hármas-szövetség kioktatott bennünket a katonai vezetőség életbevágó fontosságáról. Láttuk, hogy mit cselekedett Németország, e katonai nagyhatalmasság, a mely bámulatraméltó módon fejlesztette hadseregét és haditengerészetét. Mikor a német császár trónra jutott, fiatal korának energiájával első dolga volt, hogy megállapitotta azt a bizonyos kor-maximumot, a melynek elérésével a tábornok uraknak disponáló helyeiket el kellett hagyni és fiatalabb, akczióképesebb generácziónak átengedni. Tisztelettel kérdem a honvédelmi miniszter urat: van-e e tekintetben intézkedés a mi hadseregünkben? Tudomásom szerint alig. És nem hiszem, hogy a hadvezetőség erre vonatkozólag intézkedni óhajt, bár tudom, hogy sok olyan kiváló katona, mint a milyen a tisztelt honvédelmi miniszter ur is, belátja e kérdés fontosságát.

Ha haditörténelmünket vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a hatalmat kezükben tartó parancsnok urak, tábornokok nagyon öreg emberek. Tudásukat nem akarom kétségbevonni. Elhiszem, hogy teoretikusan a hadi művészetnek legmagasabb fokán állanak, de az is bizonyos, hogy komoly pillanatban ezek az öreg urak a csatározásokat szivesebben néznék zsöllye-székekből, mint a harcztéren. Ha e tekintetben intézkednének, ennek folyománya az lenne, hogy a fiatalabb generáczió életerősebb és akczióképesebb tábornokai foglalnának helyet a hadseregben.

A hadvezetőség fejlesztésére a mai magas harczászati szempontból már alig lehet más utat keresni, mint a vezérkart. A vezérkar az az iskola, az az akadémiája a katonatiszteknek, a honnan reméljük jövendőbeli vezéreinket. Vajjon hogy vagyunk itt képviselve speczialiter? Igaz, hogy itt statisztikák lettek bemutatva; különféle megbeszélések alapján tudomásul vehettük volna azt, hogy perczentuális formában a magyarság a hadiiskolákban kellőképen képviselve lesz. De hiszen ez nem igy van a tények szerint, a valóságban. Már a rendszer sem engedi meg ezt. Ez lehet egy szép mézes-mázos igéret, de csak puszta igéret. Mert eddig a hadiiskolában, a mely képezte a vezérkari beosztást magában foglaló tisztikart, ugy volt a viszony, hogy abban a két évfolyamban, a mely kiképezte tisztjeinket, az első évfolyam ugy-e bizony állott egy A), egy B) és egy C) osztályból? Ezek az osztályok pedig körülbelül 40—50 hallgatóval birtak. Ez a százötven hallgató, a kiknek helyére talán tizszer annyian aspiráltak volna és talán jogosan is, nagy arányban, megengedem, hogy nem igen magas származásuak, nem tábornokok gyermekei és különösen nem bécsi tábornokok közeli rokonsága, vagy talán herczegek, hanem olyan katonatisztek voltak, a kik tudásuk alapján nagyon méltán helyet foglalhattak volna a vezérkarban és jogosan követelhették volna ugy ők saját személyükben, valamint a hadvezetőség központja, hogy az ily tisztek a méltó helyet elfoglalják. De mennyi ezek között a magyar? Körülbelül tiz százaléka az összes hadseregben lévő tiszteknek, a kik végre nagy kinosan, igazán nehéz vizsgák után bejutottak a hadiiskolának az első évfolyamába és ezen összegnek tiz százaléka volt a közös hadseregben magyar. A honvédségből is bejutott körülbelül tiz honvédtiszt.

Tehát, ha ezek a vezérkarra képesitett hadiiskolás tisztek tényleg szerencsésen keresztül is jutottak az első évfolyamon, a második évfolyam után az ő beosztásuk ugy-e bizony az volt, hogy a mikor a dandárokhoz be lettek osztva, körülbelül 40—50 jutott a csapatokhoz terepszolgálatra? De minden évben változtak azok a dandárokhoz beosztott vezérkari tisztek, a kik a hadiiskolából kikerültek. Nagyon jól tudja a t. miniszter ur azt, hogy ezelőtt egypár évvel ujabb intézkedés történt, hogy most már ezek a hadiiskolát végzett tisztek nem egy évig lesznek beosztva a dandárokhoz, hanem kétéves szolgálatra lesznek beosztva, igy tehát ma már a számarány nem az, a mi volt a hadiiskolát elvégzett 80 katonatiszt tekintetében, a kikből 10—12 magyar ember, és ezek között is sok csak magyar nevű ember, jutott a dandárokhoz. Ezek minden évben ujakkal lettek felcserélve, tehát a jövő esztendőben is ugyancsak körülbelül 80 katonatiszt került ki a hadiiskolából, de mert most már két évig van ugyanazon beosztásban, ennélfogva ez az arány az előbbinek a felére csökkent, tehát a százalékszámban sem áll a dolog ugy, hogy kellőleg képviselve lennénk, tehát sokkal kisebb perczentuális arányban jut érvényre a magyarság a vezérkarban. Már pedig ez annyira fontos kérdése, és annyira igazán életkérdése a magyarságnak ugy a közös hadseregben, mint a honvédségben, hogy erre vonatkozólag csakis méltó elégületlenségünket fejezhetjük ki innen az ellenzék részéről. Miért? Hiszen tudjuk nagyon jól, hogy a vezérkari tiszt, az a dandársegédtiszt, az tulajdonképen jobbkeze a magasabb

parancsnoknak, az intézkedik, annak szelleme hatol be az egész corpsba. Kell, hogy a vezérkari tisztek magyarok legyenek legalább a paritás elve szerint, abban az arányban, mint a hogy tőlünk a sulyos vérbeli és anyagi áldozatot követelik a hadsereg részére.

Kérdem a miniszter urtól: honnan van az, hogy a dandárokhoz beosztott vezérkari tisztek nem magyarok? Hiszen ha nézzük a sematizmust, világosan látjuk, hogy egy pár magyar nevű vezérkari tiszt van ugyan a dandároknál, de magyar nagyon kevés. Arra volna szükségünk, hogy a vezérkari tiszt, a ki közvetlenül szolgálatot teljesit, teoretikusan a praxis mellett ugy szerepeljen ott, a hogy az helyes volna.

Hiszen ehhez nemcsak jogunk van, de ez természetes is, mert a szellemi érintkezés okvetlenül szükséges, a mikor az anyagi erők expanzivitását kell kifejezésre juttatni.

T. ház! Hiszem, hogy a t. miniszter ur, a ki tárczafoglalásakor igazán oly módon beszélt a képviselőházban, hogy alig kételkedhetünk magyar érzésében, ezeket a kérdéseket birálat tárgyává fogja tenni és törekedni fog arra, hogy ezekre vonatkozólag minket megnyugtasson.

A hadsereg vezetőségéből kifolyólag a honvédség körét nekünk magyaroknak kellett volna olyképen kifejlesztenünk már régen, mint azt az 1867-es alap megengedi, sőt az 1867-es alap szerint kellett volna azt kifejlesztenünk. Tudjuk nagyon jól, hogy a honvédség ma nem ugy áll, mint a hogy arra hivatkozott Münnich Aurél t. képviselőtársam, hogy ugyanis a hadsereggel párhuzamba vonható egység. Dehogy egység. Kiegészitő része bizonyos dandároknak, corpsoknak, a melyek annak idején, ha komoly pillanatok következnek be, beosztatnak a közös hadseregbe ép ugy, mint a corps artillerie regiment, vagy a vöröskereszt, vagy akármilyen ambulanczia, ép oly kiegészitő része a hadseregnek. Pedig szükség volna és jogunk volna, hogy a honvédség igazán ugy érvényesüljön az államok hadseregével szemben, mint azt az 1867-es alap megkivánja.

Nem akarok, t. ház, hosszasan hozzászólni e tárczához, *(Helyeslés a jobboldalon.)* majd lesz rá módom a részleteknél. Tudom, nagy örömmel veszi a t. túloldal, pedig cseppet sem árt, hogy akkor, a mikor hasonló kérdésekről van szó, az ember a t. túloldal elé mindenkor és minden alkalommal a sivár valót állitsa, ugy a hogy van. Azok a kis alapitványi helyek ugyanis, a melyek nemzeti vivmányokként szerepelnek és a majdnem két esztendős küzdelem után kielégiteni kivánják a nemzetet, csak akkor birnak értékkel, ha a hadvezetőséget és a vezérkart oly módon lesz képes a magyar képviselőház többsége, a törvényhozás átalakitani és átgyurni, a mint a paritás elve szerint az bennünket jogosan megillet. Miután ezt lényegnek tartom, szakkérdésekbe ezuttal bocsátkozni nem kivánok, ezt már sok beszédben ugyis kifejtettem; a szóban forgó tárczát pedig nem szavazom meg. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Kovács Pál jegyző: Egry Béla! *(Felkiáltások balfelől: Öt perez szünetet kérünk! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gabányi Miklós: Kérünk öt percznyi szünetet!

Elnök: Kérem, ne méltóztassék Gabányi képviselő urnak az elnök jogkörébe avatkozni. Ez a házszabályok értelmében tisztán az elnököt megillető diskreczionális jog. Csak a szónok kérhet szünetet. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Egry Béla: T. képviselőház. Mint boldogult Pichler Győző t. barátomnak utóda a véderőbizottságban, ha nem is azzal az ékesszólással, s talán tudással, mint ő, de ugyanazon kötelességérzettől áthatva emelek szót, előre is jelezve álláspontomat, hogy a t. honvédelmi miniszter ur által beterjesztett 1904. évi költségvetést a részletes tárgyalás alapjául sem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem fogadom el egyrészt pártállásomnál fogva, mert annak a pártnak, melyhez tartozni szerencsém van, a független és 48-as pártnak programmja, a mint azt Bakonyi Samu t. barátom igen helyesen kifejtette, az önálló magyar hadsereg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nem fogadom el azt azért sem, mert a költségvetést átlapozva, abban olyan tételeket találtam beillesztve, a melyek egy reális költségvetésben helyet nem foglalhatnak, a melyek beleillesztéséből arról győződtem meg, hogy a t. honvédelmi miniszter ur a költségvetésnek összeállitásánál teljesen figyelmen kivül hagyta a magyar nemzet szomoru pénzügyi viszonyait és szegénységét. *(Ugy van! balfelől.)* Nem fogom, tételről-tételre menve, ezuttal kimutatni azt, hogy a költségvetésbe olyan tételek is vannak beleillesztve, a melyeknek megfelelő állások már évek óta nincsenek betöltve. Csak két tételt fogok kiragadni a t. ház engedelmével, két tételhez fogok általánosságban hozzászólni, bizonyitva ezekkel azt, hogy a kormánynak azon sokat és minduntalan hangoztatott elve, a takarékosság elve, épen a honvédelmi költségvetési tárczánál teljesen figyelmen kivül hagyatot.

Kezdem mindjárt a központi igazgatás kiadási tételeinek másodikánál, a hol személyi pótlék czimén 14.600 korona van felvéve a mult 1903. évi 2000 koronával szemben, tehát 12.600 koronával több, mint a mult évben. A személyi járandóságok részletezésének rovatánál, a 8-ik lapon a következő jogczimen lett ez a pótlék beillesztve: »Személyi pótlék egy volt honvédelmi miniszter részére 12.600 K.« A költségvetés indokolásából tudtam meg azután azt, hogy czen évi 12.600 korona személyi pótlék-többlet Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter, jelenleg cs. és kir. tényleges szolgálatban álló tábornok részére kéretik. Én Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter urat ugy

is mint magyar embert, — hogy a t. honvédelmi miniszter urnak saját szavaival éljek, melyeket a pénzügyi bizottságban mondott — ugy is mint kiválóan képzett katonát, de mint volt honvédelmi minisztert is igen nagyra becsültem a multban, és becsülöm a jelenben is. A legnagyobb tisztelettel viseltettem irányában a multban és viseltetem a jelenben is. De nagyrabecsülésem és tiszteletem nem terjedhet odáig, hogy én Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter urnak három hónapi miniszteri működéseért 12.600 koronával engedjem megterhelni a magyar állampénztárt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. honvédelmi miniszter ur és a pénzügyi bizottság meg sem gondolta azt, hogy minő horribilis összeg ez a 12.600 korona, mert itt nem egy évre szóló 12.600 koronáról van szó, hanem egy évenkint visszatérő és fizetendő összegről, és ha számításunk alapjául veszünk — a mint mindent reális számitás alapjául kell venni — legalább is tiz évi átlagot, akkor megterheljük az állampénztárt Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter három, illetőleg négy havi munkásságáért 126.000 koronával . . .

Zboray Miklós: Kuroki sem kap többet! *(Élénk derültség.)*

Egry Béla: . . . a mely 126.000 korona, a mennyiben tiz éven belül — a mire kilátás van — altábornagygyá léptettetnék elő, pár ezer koronával kevesebb lesz ugyan, de a 100.000 koronát jóval felül fogja haladni akkor is.

Ha figyelembe veszszük még azt, hogy Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter erejének teljében lévő, kitünő egészségnek örvendő, kitünő katonai képzettséggel biró egyén, a kinek kilátása lehet arra, hogy még legalább is 15—20 esztendeig fog szolgálni és kilátása van — mondom — arra is, hogy előmenetelben fog részesülni: akkor abszolute semmivel sem látom indokoltnak azt, hogy Kolossváry Dezsőnek három hónapi miniszterségeért 12.600 koronával engedjem megterhelni a magyar állampénztárt.

Zboray Miklós: Tomasics is kap?

Egry Béla: A t. honvédelmi miniszter ur, bár indokolásában törvényszakaszokra hivatkozik, érezte azt, hogy Kolossváry Dezsőnek személyi pótlék nem jár, mert maga is csupán méltányossági szempontból és indokból kéri annak megadását. Hát én méltányosságot gyakorolni hajlandó nem vagyok, nem vagyok különösen akkor, mikor az ország pénzéről van szó. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De hogy tisztában legyünk azzal a kérdéssel is, vajjon Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter urnak egyáltalában miniszteri nyugdij járt volna-e és ebből folyólag lehet-e igénye személyi pótlékra, fel fogom olvasni szó szerint a t. miniszter ur indokolását, a mely erre a tételre vonatkozik. Azt mondja az indokolás a központi igazgatásnál *(olvassa)*: »Ezen czimnél 12.600 korona többszükséglet van felvéve; Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter ugyanis ő császári és apostoli királyi Felségének 1903. november 3-ikán Wienben kelt legfelsőbb elhatározásával ezen állásától legkegyelmesebben felmentetvén, szolgálati rendeltetésének utólagos meghatározása mellett a cs. és kir. tábornokok szolgálati létszámába helyeztetett át, és mivel a katonai illetékszabályzat szerint a havidij a rendfokozathoz mért pénzbeli illetéket képez, nevezett mint tényleges állományu cs. és kir. vezérőrnagy az addigi évi 24.000 korona miniszteri fizetéssel szemben 1903. évi deczember hó 1-től kezdve a közös hadügyi tárczából csak évi 11.400 korona fizetéssel láttatott el, holott az esetben, ha miniszteri állásától történt felmentése után nyugdijaztatását kérte volna, az 1885. évi XI. törvényczikk 6., 8., 13. és 25. §§-ai értelmében évi 16.000 korona miniszteri nyugdijban részesült volna. Ezen körülmények következtében, továbbá tekintettel arra is, hogy a polgári államszolgálatban az 1893. évi IV. törvényczikk 10. §-a alapján azon elv érvényesül, hogy az állami tisztviselők fizetése, a fegyelmi büntetés esetét kivéve, le nem szállitható, valamint tekintettel az 1885. évi XI. törvényczikk 33. §-ának azon rendelkezésére, hogy ujabb állami alkalmazás esetén a nyugdij csak azon összeg erejéig szüntetendő be, a mennyivel az ujabb alkalmazással egybekötött javadalmazás a nyugdijjal együtt nagyobb, mint az a beszámitható javadalmazás volt, a melynek alapján a nyugdijazás történt, felette méltányos, hogy Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter folytatólagos tényleges katonai szolgálata alatt is megmaradjon az általa már élvezett évi 24.000 korona fizetésben, és később esetleges nyugdijaztatása alkalmával se részesüljön azon évi 16.000 koronánál csekélyebb nyugdijban, mely őt már jogosan megillette volna. Mindezen körülmények a minisztertanács által méltányoltatván, Kolossváry vezérőrnagy, volt honvédelmi miniszter részére 1903. évi deczember 1-től kezdve — tehát visszamenőleg — »a magyar állam kincstár terhére eső oly összegü személyi pótlék volna engedélyezendő, mely tényleges szolgálata alatt az illetékes ténylegességi és a korábbi évi 24.000 korona miniszteri fizetés közötti különbségnek megfelel stb.« Végül azután azt mondja *(olvassa)*: »Midőn tehát a személyi pótlék felvételét kérem, hangsulyozni kivánom, hogy ezen pótléknak a magyar államkincstár terhére leendő engedélyezését főleg azon körülmény teszi méltányossá, hogy Kolossváry Dezső, mint honvédelmi miniszter 16.000 korona nyugdijra birt igénynyel, mely összeg, ha ujabb tényleges szolgálatba nem lépett volna, teljes összegében a magyar államkincstárt terhelné.«

Azt mondja tehát a t. honvédelmi miniszter ur indokolásában, hogy ha Kolossváry volt honvédelmi miniszter állásától történt felmentése után nyugdijba ment volna, 16.000 korona miniszteri nyugdijban részesült volna. Erre azt mondom, t. honvédelmi miniszter ur, hogy ez

egyszerűen nem áll. Indokolásában ugyan hivatkozik a t. miniszter ur törvényszakaszokra, a melyek az ő álláspontját látszólag támogatják, de elhallgatja azokat a törvényszakaszokat és az általa hivatkozott szakaszok azon részeit, a melyek az ő álláspontját lerontják. Ezen törvényszakaszok pedig oly szoros összefüggésben vannak egymással, mint egyik lánczszem a másikkal, egyiket a másikból kikapcsolni nem lehet a nélkül, hogy zavar ne álljon elő.

Feladatomat most már az fogja képezni, t. ház, hogy az 1885. évi XI. törvényczikk alapján megvizsgáljam azt, hogy Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter urnál megvannak e azon előfeltételek, a melyek alapján ő miniszteri nyugdijra igényt tarhat.

Előre is jelezhetem, hogy Kolossváry volt honvédelmi minisztert nyugdijigény, mint minisztert egyáltalában meg nem illette, én a t. miniszter ur által hivatkozott szakaszokból fogom kimutatni, hogy ez ugy van, a mint én állitom.

Zavar és tévedések elkerülése végett a nyugdijtörvény első szakaszán fogom kezdeni, a melyből a többi szakaszok önként folynak, miért is szószerint fogom felolvasni az 1. §-t. Ez a szakasz azt mondja *(olvassa)*: »Az ő Felsége, valamint a magyar királyi miniszterek és más állami hatóságok vagy hivatalok által állandó fizetés mellett rendszeresitett állomásra alkalmazott állami tisztviselők, altisztek és szolgák az esetre, ha a szolgálat kötelékéből megválnak, s az ezen törvényben előirt feltételek megvannak, állandó ellátásra, vagy pedig egyszer, s mindenkor adandó kielégitésre tarthatnak igényt.«

Ezen szakasz tehát egy árva szót sem szól a miniszterekről, csak azt mondja, hogy az ő Felsége, valamint a magyar királyi miniszterek és más állami hatóságok, vagy hivatalok által állandó fizetés mellett rendszeresitett állomásra alkalmazott állami tisztviselők tarthatnak nyugdijra igényt.

Ezen feltételek közé tartozik, t. honvédelmi miniszter ur, az 5. §-ban előirt feltétel is a mely feltételként kiköti, hogy nyugdijban csak az az állami tisztviselő részesülhet, a ki állásáról önként le nem mond. Ezen szakasz ugyanis azt mondja *(olvassa)*: »Sem maga, sem pedig özvegye, vagy árvája részére állandó ellátásra, vagy egyszersmindenkorra való részeltetésre igényt nem tarthat azon állami tisztviselő, altiszt vagy szolga, a ki állásáról önként lemond.«

T. képviselőház! Köztudomásu dolog és igy bizonyitásra nem szoruló tény, hogy Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter ur állásáról önként mondott le 1903 szeptember 30-dikán, a mikor gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök itt a házban nyilt ülésen leszavaztatva beadta lemondását. De tudjuk azt is, hogy Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter ur meg lett kinálva a honvédelmi tárcza további vitelével, ő azonban arra nem vállalkozván, felmentését kérte. Mint állásáról önként lemondott miniszternek tehát ez okból sem jár neki a miniszteri nyugdij.

A t. honvédelmi miniszter ur hivatkozik a nyugdijtörvény 6—8 §§-ra, a melyek a beszámitásra vonatkoznak. De nem vonatkoznak ezen szakaszok a miniszterekre, mert abban a miniszterek megnevezve nincsenek és mert épen a 8. §-nak, a mely a beszámitást tárgyalja, első pontja bekezdésében azt mondja, hogy »az 1. és 2. §-ban megjelölt hivatalok és állomásokon töltött szolgálati idővel egyenlőnek tekintendő és azon ideig, mig a viszonosság fennáll, beszámitandó azon szolgálati idő stb. Az 1. §-ban pedig miniszterekről szó sincs, csak miniszterek által alkalmazottakról.

De hogy Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter urnak nyugdij egyáltalában nem jár, kitünik abból is, hogy maga a nyugdijtörvény egy külön szakaszban intézkedik a miniszterekről. *(Ugy van! balfelöl)* A 25. §., a melyre maga a honvédelmi miniszter ur is hivatkozott, szó szerinti szövegében igy hangzik *(olvassa)*: »A miniszterek, ha ezen minőségek egyikében, vagy azt megelőzőleg államtitkári minőségben együttvéve egyhuzamban legalább három évig szolgáltak és állásuktól akár saját kérelmükre, akár a nélkül felmentetnek, nyugdijra tarthatnak igényt.« Itt tehát benne van, hogyha állásuktól felmentetnek. Tehát csak az esetben lehetne miniszteri nyugdijra igénye, de akkor sem 16.000 K-ára, mint a t. miniszter ur mondja, hanem 8000 K-ra, ha legalább három évig szolgált volna. Miután pedig Kolossváry Dezső 1903. junius 27-dikén lett miniszterré kinevezve, 1903-dik évi szeptember 30-dikán pedig lemondott és ő Felsége által az indokolás szerint 1903 november 3-dikán lett felmentve, tehát 3, legfeljebb 4 hónapot szolgált, kétségtelen, hogy neki a nyugdijtörvény 25. §-a alapján nyugdij egyáltalában nem jár, szolgálati idő neki be nem számitható és ekként személyi pótlékra nincs joga. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Zboray Miklós: Ilyen rendszert nem lehet meghonositani. *(Zaj.)*

Egry Béla: Foglalkozott ezzel a kérdéssel a minisztertanács is. Lukács László t. pénzügyminiszter urnak a pénzügyi bizottságban mondott szavait fogom idézni, a melyek szerint a minisztertanács Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter urral szemben kivételes és méltányossági alapra helyezkedett. Nem tudom, hogy egy háromhónapos miniszterséggel szemben miért kell kivételes és méltányossági alapra helyezkedni? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ott van a pénzügyminiszter ur nyilatkozatán kivül magának a pénzügyi bizottságnak is nyilatkozata. Épen Hegedüs Sándor t. képviselőtársam volt az, a ki egy határozati javaslatot terjesztett a pénzügyi bizottság elé, a mely szótöbbséggel lett elfogadva. Hegedüs Sándor t. képviselőtársam ezt a határozati javaslatot azzal

a kommentárral nyujtotta be, hogy elismeri, hogy abnormis helyzet az, a mely Kolossváry Dezső volt honvédelmi miniszter pótlékánál előfordult és a melyet megoldani óhajtanánk. Ha Kolossváry kérte volna nyugdijaztatását, 16.000 kor. nyugdijat kapott volna a magyar kincstártól. Most pedig nem 16.000 koronáról van szó, hanem ennél kevesebbet adunk. Hogy valaki azért legyen büntetve, mert nem ment nyugdijba, hanem tovább akar szolgálni, azt nem helyesli, inditványozza, hogyha a tételt elfogadják, a bizottság a következő határozati javaslatot proponálja a háznak elfogadásra: »A kivételes okból származó javaslatot a bizottság elfogadásra ajánlja, azzal a határozott kikötéssel, hogy ez semmi irányban preczedensül ne szolgáljon.«

Zboray Miklós: Ha megint egy eset előfordul, megint nem lesz preczedens, de megcsinálják. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Egry Béla: T. ház! Méltányosság gyakorlásának lehet helye az olyan állami tisztviselőnél, a ki önhibáján kivül veszíti el állását, vagy kénytelen más állásba átmenni, s a ki csekély javadalmazásából családját és önmagát eltartani nem képes. Itt lehet szó a méltányosság gyakorlásáról. De egy 14.400 korona javadalmazással ellátott uri embernél, a kinek ezen javadalmazásán kivül még mellékjárulékai is vannak, hogyan jön a magyar királyi kincstár hozzá, hogy méltányosságot gyakoroljon és százezerre menő terhet vegyen a vállára olyan uri embernél, a kinek az a szerencséje, hogy három vagy négy hónapig töltötte be a honvédelmi miniszteri széket: ezt az én csekély és véges eszemmel felfogni képes nem vagyok. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

A t. kormány, a mint beszédem elején mondottam, a takarékosság elvét hirdeti az egész vonalon. Más tárczáknál még olyan tételeknél is szükmarku, a hol a szükmarkuság majdnem bűnszámba megy, s itt a honvédelmi költségvetésnél, mert katonákról van szó, bőkezü és 12.600 koronát akar évenkint a magyar királyi kincstár terhére kiadni. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ha méltányosságot akarunk gyakorolni, akkor gyakoroljuk azt az éhségben és nyomorban szenvedőkkel szemben. Oszszák ki önök ezt a 12.600 koronát a szegénységben és nyomorban küzködőknek; száz és száz család könyeit fogják vele letörölni, s azok áldását fogják magukra vonni. De ne akarjanak javadalmazni, illetőleg ajándékban részesiteni egyént, a kinek 11.400 korona évi fizetése van. T. ház! Önök akkor akarnak bőkezűek lenni, a midőn épen a napokban a legilletékesebb faktortól, Tallián Béla földmivclésügyi miniszter urtól hallották az országnak szomoru és silány helyzetét; hallották azt, hogy oly nagy a takarmányhiány, hogy a kormánynak kivételes intézkedéseket kellett tenni a legeltetés okából; hallották, hogy a nagy szárazság következtében a gabonatermés silány, hogy burgonyatermésünk nines, hogy kukoriczatermésre sines kilátás, s igy a szegény nép épen azon élelmi ezikkektől van megfosztva, a melyekből él. Olyan éhinségnek nézünk elébe, t. ház, a milyen az országban évtizedek óta nem volt. Egyetlenegy reményünk volt még: a szőlőnek termése, de az is a nagy szárazság következtében már a tőkén, zölden megtöpped és lepereg, s igy ismételten e reményünktől is megfosztattunk. Olyan éhinségnek nézünk elébe, a milyen már régen nem volt; a t. kormány és a t. többség ennek daczára és ilyen viszonyok között akar bőkezű lenni nagy javadalmazással ellátott és még nagyobb javadalmazással összekötött állásra való előmenetel kilátásával biró egyénnel szemben. Ezzel ezen tétellel végeztem.

T. ház! Áttérek már most a t. honvédelmi miniszter urnak a pénzügyi bizottságban tett azon kijelentésére, a melyben azt mondja, hogy a honvédség egészen önálló, tisztán magyar intézmény és teljesen önálló hatóságai vannak. Hát ne vegye nekem rossz néven a t. honvédelmi miniszter ur, ha ezt a kijelentését kétségbe vonom, kétségbe vonom pedig azért, mert, fájdalom, a tények annak ellenkezőjét bizonyitják. Legyen róla meggyőződve a t. honvédelmi miniszter ur, hogy legjobban az a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, fogna örülni, ha ez a dolog ugy állana, vagy ha legalább is a t. honvédelmi miniszter ur minden erejét arra forditaná, hogy a pénzügyi bizottságban tett szép és hazafias kijelentése megvalósuljon.

Ha olyan nagyon önálló és tisztán magyar ez az intézmény, akkor miért enged meg a t. honvédelmi miniszter ur idegen beavatkozást és befolyást? Miért engedte meg a honvédelmi miniszter ur, hogy Csáth Lajos szabadkai magyar királyi honvédezredes temetésén a Gotterhaltét játszották? Miért engedi meg, hogy a Ludovika-Akadémiában és a honvéd-hadapródiskolákban ifjaink minden második vasárnap a Gotterhaltét legyenek kénytelenek énekelni, a minek következése azután az olyan állapot, mint legutóbb Pécsett történt, hogy a horvát ifjak egy része, a kik tőlük telhetőleg, tele torokkal énekelték a Gotterhaltét, a magyar nemzet himnuszának éneklését megtagadták, ugy hogy, daczára a derék iskolaparanesnok tapintatának, daczára a derék tanári kar böles eljárásának és tapintatának, ezeket az ifjakat fegyelemsértés miatt kénytelenek voltak az intézetből eltávolitani.

Én már az 1902-ik évi indemnitási beszédem alkalmával letettem a t. ház asztalára feketesárga szegélylyel ellátva a »Gotterhalte« szövegét, a mely ezt a czimet viseli: »Österreichische Volkshymne«. Tehát nem a Habsburg-dinasztia himnusza, a mint azt a túloldalról szeretik feltüntetni, hanem az osztrák birodalomé, az osztrák népé, abban Kaiser-ról, Kaiserthum-ról és Gesammtmonarchie-ról van szó, de magyar királyról és magyar nemzetről nines egy szó sem benne.

Ha tisztán magyar intézmény a honvédség, akkor kérdem a t. honvédelmi miniszter urat, miért helyeznek át a császári és királyi közös hadseregből olyan tiszteket a honvédségbe, a kik egy árva szót sem, vagy nagyon keveset tudnak magyarul és azt a keveset is eltagadják?

Itt van kezemben egy statisztika, a mely a magyar királyi kormány 1902-iki működéséről kiadott jelentésben foglaltatik. Ebben azt olvasom, hogy 1901 november 1-től 1902 október 30-ig a közös hadseregből áthelyeztetett a honvédséghez egy altábornagy, 16 tiszt a gyalogsághoz, négy a lovassághoz, összesen tehát 21. Előttem fekszik a honvédelmi miniszter ur 469. számu jelentése, a mely szerint 1902 november 1-től 1903 október 31-ig 11 tiszt helyeztetett át a gyalogsághoz és kettő a lovassághoz, összesen tehát 13, vagyis két év alatt 34 tiszt helyeztetett át. Ez azt jelenti t. ház, hogy a mi honvédtisztjeink közül 34 tiszt lett előmenetelében meggátolva, ezek, daczára annak, hogy túron voltak, ezáltal az előléptetésben egy-két esztendőre vissza lettek dobva. Ez semmiesetre sem hat buzditólag honvédtisztjeinkre; ellenkezőleg elkedvetlenitőleg, elkeseritőleg hat rájuk, a mi aztán a szolgálat és a csapatok harczképességének rovására megy. De ha mindezektől eltekintek is, ez a magyar állam bőrére is megy, a magyar állampénztár bőrére, mert rendszerint olyan tiszteket helyeznek át, a kiket ott túl már nem igen tudnak használni és a kik rendszerint egy pár évi szolgálat után nyugalomba mennek és megterhelik vele a magyar állam pénztárát.

Hiába rázogatja a honvédelmi miniszter ur a fejét, hogy ez nincs igy; ez igy van!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Nem hiába!

Egry Béla: Hát statisztikai adatokkal fogok szolgálni, t. honvédelmi miniszter ur. Ki fogom mutatni, hogy tiz év alatt mennyivel szaporodott a honvédségnél a nyugdij. 1893-ban, tehát tiz évvel ezelőtt, a költségvétés szerint a nyugdij volt a honvédségnél 632.100 forint, tehát 1,264.200 korona; ebből a közös hadsereg megtéritett 86 524 forintot, tehát alig számbavehető összeget. Az 1904. évi költségvetés szerint a nyugdij már 1,300.000 forint, vagyis 2,600.000 korona; ebből a közös hadsereg megtérit 145.000 forintot, vagyis 290.000 koronát. Tehát, t. képviselőház, tiz év alatt 667.900 forinttal, vagyis 1,335 800 koronával szaporodott a nyugdij a honvédségnél.

Ez nem normális állapot! Mert lehetetlen, hogy tiz év alatt annyi rokkant honvédtiszt legyen, hogy a nyugdijtöbblet 667.900 forintot tegyen ki. Ezeknek a nyugdijazott tiszteknek 50%-a olyan, a ki legalább is még 10—15 évet bátran szolgállhatna és örömmel is szolgálna, de ezeket megöli az a szellem, a melyet az osztrák general Sakramentovicsok hoznak át a honvédséghez. Ha a honvédségnél valaki önállóan és hazafiasan mer gondolkozni, nyugalomba küldik, ha felebbvalójának nem gazsuliroz, nyugdijba kergetik, valamint felszólitják a nyugalomba vonulásra azon tisztet is, a ki azt a merészséget, azt a bátorságot veszi magának — a mint nemrég történt — hogy honvédtábornok létére nagy gyakorlatok alkalmával egy főherczeg hadtestét megveri.

Ily módon szaporitják a nyugdijasok számát, igy terhelik meg a nyugdijalapot, t. honvédelmi miniszter ur.

Mindezekre való tekintettel kijelentem, hogy én a költségvetést sem általánosságban, sem részleteiben el nem fogadom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem fogadom el már csak azon szellemnél fogva sem, a mely a magyar királyi honvédségnél az idegen tisztek áthelyezése következtében uralkodik. Ugyanezen oknál fogva nem fogadom el azt a törvényjavaslatot sem, a mely az alapitványi helyeknek 1073-mal való felemelését czélozza. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra nem lévén senki feljegyezve, kérdem, kiván-e valaki még szólni? *(Nem!)* Ha senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom,

A honvédelmi miniszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Bátor leszek igen röviden a t. ellenzéki szónokok által a honvédelmi költségvetés ellen felhozottakra válaszolni. Még pedig azért röviden, mert hiszen az egész hangulat nem olyan már, hogy részletesebben és bővebben lehetne ezekkel a kérdésekkel foglalkozni, a melyek különben már számtalanszor megvitattattak és ezentúl még alaposabban lesznek megvitatva a véderőtörvény reviziója alkalmával.

Bakonyi Samu képviselő ur azzal kezdte beszédét, hogy jellemzőnek mondta az előadó ur előadását, a mennyiben az előadó ur azt mondja, hogy a költségvetés semmiféle elvi és politikai változtatásokat nem tartalmaz, és ezt ellentétbe helyezi az igen t. miniszterelnök ur nyilatkozatával, a ki pedig korszakalkotó reformokról és eredményekről beszélt. Igen természetes, hogy a t. előadó ur, midőn egyszerűen a honvédségi tárczának költségvetéséről beszélt, nem ölelhette fel az összes katonai kérdéseket, mert az nem az ő előadói feladata; de nyilatkozata egyáltalában nem áll ellentétben a miniszterelnök ur nyilatkozatával, mert köztudomásu és a t. képviselő ur helyesen rá is mutatott, hogy ez a mostani kabinet épen a katonai programm jegyében született. Kifejtetett a katonai programm és ismételten hangsulyoztatott, hogy a legczéltudatosabban, a legbecsületesebben és a leglojálisabban végre lesz az hajtva. Itt csak az a hiba,

hogy nagyon hirtelen méltóztatnak kívánni ezeknek a fontos kérdéseknek a végrehajtását. Méltóztassanak egy kissé több időt engedni, mert igen fontos kérdésekről van szó, máról-holnapra nem lehet azokat megoldani. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! jobbról.)*

Egyelőre megállapittatott a tisztek visszahelyezése és erre nézve kötelezőleg megigértetett a delegáczió tárgyalásai alkalmával, hogy két és fél év alatt azok a tisztek, a kik ma még osztrák csapatoknál vannak, kivéve azokat, a kiknek szolgálatára ott magyar szempontból is feltétlenül szükség van, vissza lesznek a magyar csapatokhoz helyezve. Megoldatott igen előnyösen a magyar nevelés kérdése is, a mint az később az illető törvényjavaslat tárgyalása alkalmával amugyis behatóan szóba fog kerülni. A perrendtartás kérdése 30 éve, hogy folytonosan tárgyaltatik; azt nem lehet most háromnégy hónap alatt megoldani, ahhoz idő kell. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* De itt van a t. miniszterelnök urnak kötelező igérete, hogy egy év alatt ezen kérdés is meg fog oldatni.

Tehát az az állitás, hogy semmisem történt, semmi haladás nincs, abszolute nem felel meg a valóságnak. Igenis, igen sok és fontos dolog történt. Még azt is megemlithetem, hogy igen hosszu tárgyalások után egy nagy csomó alapitvány is átvétetett a közös hadügyminiszter kezeléséből a honvédelmi miniszter kezelésébe.

A kormány katonai politikáját tehát abszolute semmi sürü homály nem fedi, az egész őszintén és nyiltan ki lett fejtve, ahhoz ragaszkodunk és azt végre fogjuk hajtani. A nyilvánosság elől pedig elzárkóznia ennek a kabinetnek igazán nem kell, nem is teszi és azt nem lehet a szemére hányni, mert tényleg mindent a legnyilvánosabban tárgyal, semmiből titkot nem csinál, még a jövő programmját illetőleg sem. De a véderőtörvény revizióját részletesen beszélni most, a mikor még az tárgyalás alatt van, nem volna czélszerű. A mint az olyan stádiumba jut, hogy teljesen megérett, akkor kötelességünknek fogjuk tartani a törvényhozás és a nyilvánosság elé is hozni.

B. Kaas Ivor: A Pester Lloyd-ban!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Nemcsak a Pester Lloyd-ban.

Az igen t. képviselő ur kifogásolja és jellemzőnek mondja, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a közös hadügyminiszter a delegácziók alkalmával mintegy jóindulattal a magyar nemzet vállára veregetett és kijelentette, hogy hiszen ő magyarbarát, nemcsak mint privátember, de mint hadügyminiszter is. De a dolog ugy áll, hogy ő meg lett támadva, az ellenkezője lett ennek állitva; tehát ő egyszerüen védekezik, hogy nem áll az, a mit ellene felhoztak. De külön ben nemcsak ezt a nyilatkozatot tette ő, hanem ismételten tette azt is, hogy ő ép ugy magyar miniszternek érzi magát, mint osztráknak. Ennél korrektebb kijelentést igazán nem lehet kivánni.

Pap Zoltán: Landessprache-nak ne mondja a magyar nyelvet!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem mondta soha!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A mi a katonai nevelés kérdését illeti, azt mondja a t. képviselő ur, hogy, a mint ez rendezve van, ez közjogilag beleütközik a magyar alkotmányba, mert az oktatás- és a nevelésügy nem közösügy, hanem ő szerinte a közoktatásügyi miniszter alá tartoznék, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A honvédelmi miniszter alá!)* vagy a honvédelmi miniszter alá; de voltak már olyan kivánságok is, hogy egyenesen a közoktatásügyi miniszter alá akarták rendelni, mert ez szerintük közoktatásügy. Aztán felhozták, hogy a tiszti kiegészités ügye megint nem közösügy, hanem tisztán a magyar törvényhozás alá tartozik.

Igen furcsa helyzetbe kerülnénk, ha tényleg ezt igy hajtanánk végre. Hiszen az bizonyos, hogy ha a tiszti sarjadékot direkte a polgári életből vennénk át a hadseregbe vagy a honvédségbe, akkor ez a kérdés meg volna oldva, mert az egész nevelés polgári volna. De köztudomásu, hogy ilyen elemekkel a tisztikart kiegészitenі képesek nem vagyunk, és szükséges czélszerüségi szempontból is és azért is, mert a kellő mennyiséget nem kaphatnánk meg, hogy a katonai nevelést is szervezzük. Hát ki felelős azért, hogy hogyan történik a nevelés?

Györffy Gyula: Mi, a nemzet vagyunk felelősek! *(Derültség jobbról.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Igen? Tehát fel méltóztatik menteni a közös hadügyminisztert ez alól? *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Igen!)*

Pap Zoltán: Elvégzi a honvédelmi miniszter!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: De akkor is, ha felmentenék, ő magát nem mentheti fel a felelőségtől, mert hiszen ha az ügyeket vezetni kell, akkor ezek minden ágának a kezében kell lennie, és pedig a közös hadseregre nézve a közös hadügyminiszter, a honvédségre nézve pedig a honvédelmi miniszter kezében. Hiszen a közegek, a kik a katonai nevelésnél közreműködnek, a közös hadseregben közös hadseregbeli tisztek. Ezeket nem lehet a honvédelmi miniszter alá rendelni. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Ezek maradnak a közös hadügyminiszter alatt. Hogyan lehetne a nevelést végezni, ha a közegek más fórum alá tartoznának? *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy kikapartuk a gesztenyét oly elemek számára, a melyek nem barátaink, és itt a horvát testvérekre, vagy tán az osztrák nemzetiségekre czéloz. Ezt az állitást nem értem. Mi magyar alapitványokat csináltunk azért, hogy a magyar honvédelmi miniszter ajánlatára a magyar elemeket, a melyek tisztekül alkalmasak, szaporitsuk és ezzel elér-

jük, hogy a magyar csapatoknál magyar tisztek legyenek. Hogy itt más számára kapartuk volna ki a gesztenyét, mint a magunk számára, azt igazán nem értem. Csak nekünk kellenek ezek a tisztek, nem másnak. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Ki osztogatja az alapitványokat?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A honvédelmi miniszter tesz előterjesztést, ő Felsége pedig engedélyezi, másnak beleszólása nincs.

Panaszt tett a t. képviselő ur a magyar nyelv inferioris elbánását illetőleg is. Hiszen épen ebben a tekintetben óriási a haladás, és hogy ezt bebizonyitsam, bátor leszek a közös hadügyminiszter ur rendeletére rámutatni, a mely a legutóbbi időben épen a magyar nyelv kezelése tekintetében a közös katonai nevelő- és képzőintézetekhez kiment. *(Halljuk! Halljuk!)* Lényege abban áll, hogy a magyar nyelv oktatására nézve három szempont irányadó. És pedig először az, hogy a magyar nyelvnek, mint tantárgynak oktatása a magyarországi alreál- és hadapród-iskolákban, a főreáliskolában, továbbá a lovassági, tüzérségi és utász-hadapródiskolában szélesebb alapra helyeztetik. Ez az első. Majd leszek bátor megmondani, hogy milyen az a szélesebb alap. Másodszor: ugyanezeknél az intézeteknél a magyar nyelv tantárgy heti óraszáma felemeltetett. Harmadszor pedig: a magyarországi alreáliskolában, főreáliskolában, a hadapródiskolákban, az összes lovassági, tüzérségi hadapródiskolákban pedig, a horvát-szlavon illetőségűek kivételével, a magyar honos növendékek a tantárgyak jelentékeny részét magyar nyelven tanulják. *(Zaj.)*

Hogy mennyiben fog szélesebb alapra fektettetni a magyar nyelv oktatása? A hadügyminiszter ur ebben a tekintetben egyenesen kimondja, hogy az alreáliskolában a magyar nyelv tanczélja a német nyelv tanczéljával azonossá tétetett. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A többi intézetekben, a hol az eddigi tanterv szerint, kizárólag gyakorlatias irány mellett, csupán az volt a tanczél, hogy a növendékek a nyelvet a szolgálat igényeinek megfelelő mérvben sajátitsák el, a most érvénybe lépő rendelkezések értelmében tanczélul kitüzetett először is jártasság és helyesség a nyelv használatában, szóban és irásban, másodszor a költészeti és prózai főnemek ismerete, harmadszor a legkiválóbb irodalmi termékek, negyedszer a leghiresebb irók és költők életrajzának megismertetése.

Pap Zoltán: Osztrák iróké. *(Nagy zaj és ellenmondás a jobboldalon.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ez tisztán magyarokra vonatkozik.

Természetes, hogy a magyar nyelvnek ilyen mérvü tanitása mellett lehetővé válik, hogy a növendékek a hazai középiskolák megfelelő magasabb osztályaiba belépjenek azon esetben, ha nem maradnak a katonai nevelőintézetben. És igy azután képesitve vannak arra is, hogy esetleg a katonai intézetekből kilépve, az érettségi vizsgát is letehessék. Másodszor a magyar tanóráknak a kiterjesztése. Eddig az al- és főreáliskolákban valamennyi évfolyamban két óra volt magyar nyelven, ezentúl négy lesz. A hadapródiskolákban pedig másfél óra volt hetenkint, most pedig három lesz. Tehát az egész vonalon meg lett kettőzve az órák száma.

Végre pedig, a mi a magyar nyelv oktatását illeti az egyes tárgyakban, ezeket felsorolni feleslegesnek tartom, mert bátor voltam az ezekre vonatkozó kimutatást kinyomatni és a t. képviselő urak között szétosztatni.

Artim Mihály: A tannyelv magyar?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Azokra a tantárgyakra nézve igenis magyar. Vannak magyar nyelvü tantárgyak, vannak német nyelvü tantárgyak és vannak vegyes nyelvű tantárgyak.

Oly aprólékos kifogásokkal, a melyekkel azt akarja illusztrálni a képviselő ur, milyen német szellem uralkodik a tisztikarban, mert magyar vizitkártyát nem látott, mert magyar meghivót nem kapott, ilyenekkel nem igen lehet érvelni. *(Zaj balfelől és ellenmondások.)* De különben sem áll, mert abszolute nincs megtiltva, hogy a tiszt magánéletében magyar nyelvü vizitkártyát használjon és abszolute nincs megtiltva, hogy a tisztikar magyar vidéken magyar meghivót küldjön szét. És ez meg is történik. Ilyen kifogásokkal nem lehet argumentálni.

Azt is kifogásolja a t. képviselő ur, hogy a honvédségnél törzstiszt nem lehet senki a német nyelv tudása nélkül. A német nyelv a honvédségnél a törzstiszteknél czélszerüségi követelmény, még pedig először is általános müveltségi szempontból. Végre is, ha a szomszédságban németek vannak, talán csak szükséges ebből a szempontból is a német nyelvet tudni. De szükséges katonai szempontból is. Méltóztassanak megnézni a németeket. Nem tanulnak-e azok franczául és oroszul? És a francziák nem tanulnak-e németül? Sőt náluk egyenesen előléptetési akadályt képez bizonyos rendfokozatokban a német nyelv nemtudása. Akkor, ha ez igy van, egy velünk mégis legszorosabb szövetségben és barátságban levő államnak . . . *(Zaj és ellenmondások balfelől.)* a nyelvét csak természetes, hogy megtanuljuk.

Pap Zoltán: Természetellenes! *(Derültség jobbfelől.)*

B. Dániel Tibor: A tanulás, ugy látszik, mindig természetellenes! *(Derültség.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Természetes müveltségi szempontból is, mert minél több nyelvet tud valaki, annál többet ér, annál müveltebb. És tisztán a hadsereg védereje szempontjából nem lehet elvitatni, hogy feltétlenül czélszerü és szükséges, hogy egy nyelv legyen, a melyen mindnyájan meg tudjuk magunkat értetni, mert válságos pillanatban, ha ez nem volna,

ennek igen nagy hátrányai, igen sulyos következményei lehetnének. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Szintén kifogásolta a t. képviselő ur, hogy a Ludovika Akadémiában aránytalanul sok német nyelvű tanóra van. Igaz, hogy van, de csak három. Ez pedig szükséges, mert hiszen a Ludovika Akadémiában igyekeznünk kell olyan tiszteket képezni, a kik képesitve lesznek majd hadiiskolába és azután a vezérkarhoz menni, természetes tehát, hogy ezért is kell nekik németül tudniok, különben nem tudják magukat érvényesiteni; ez a magyarságuknak nem árt, a mellett kitünő magyarok maradhatnak.

A méneskarra vonatkozólag azt az óhajtását fejezte ki a t. képviselő ur, hogy az egészen magyar kezelésbe menjen át és hivatkozik arra, hogy még Szende honvédelmiminiszter és utána Fejérváry is megigérték ezt. Hát ezen kérdés most is tanulmány tárgyát képezi. *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Kérem, a dolog nem oly egyszerű, vannak itt bizonyos nehézségek, a melyek közül csak az ujonczjutalék nehézségét kell felemlitenem. Az ujonczjutalékot természetesen eddig a közös hadsereg adja a méneskarhoz. Itt elsőrendű lószakértőkre és a lovasság szolgálatát értő emberekre van szükség. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hiszen a magyar ember ért a legjobban a lóhoz!)* Az ilyen lószakértők, a kikre a méneskarnál nagy szükség van, igen könnyen kikerülhetnek kellő számmal a közös hadseregből, (a méneskarnál évente körülbelül 1300 emberre van szükség) a nélkül, hogy a közös hadseregbeli lovasság ez alatt szenvedne, mig ha a honvédség 12.500 főre menő ujonczjutalékából, a melyből 10 huszárezredet kell kiállitani, 1300 legjobb lovast kiveszünk, nem fognának-e ez alatt a huszárezredek nagyon szenvedni? Ugyebár, hogy igen! Ezen kérdés tehát meg fog oldatni előbb-utóbb, én remélem, mert semmi elvi akadálya nincsen, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* de csak oly időpontban, mikor azzal kapcsolatosan az ujonczjutalék kérdése is meg lesz oldva.

A kétéves szolgálatra nézve a t. képviselő ur azt állitja, hogy azt a közös hadügyi kormány elejtette.

Bakonyi Samu: Kérdeztem, nem állitottam!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Bátor vagyok erre azt felelni, hogy ez abszolute nem igy van. A kétéves katonai szolgálat behozatala nem lett elejtve, hanem az uj véderőtörvénynek alapjául, ugy mint eddig, ezentul is a kétéves szolgálat lesz véve. De a kétéves katonai szolgálatot ugy oda állitani, hogy az minden tekintetben csak előnynyel jár ugy közgazdasági szempontból, mint katonai szempontból, illetőleg, hogy az katonai szempontból hátránynyal nem jár, nem lehet, csak azt lehet állitani, hogy a kétéves katonai szolgálat akkor nem lesz ártalmas, ha a véderőt a kétéves szolgálat daczára mostani minőségében képesek leszünk fentartani, — hiszen számtalanszor rámutattak arra, hogy a hadügyi kormányzat esakis ugy egyezhetik bele a kétéves szolgálati idő behozatalába, — minthogy a szolgálati idő leszállitásával a kiképzés megnehezittetik, — ha e helyett megkapja azon eszközöket, a melyek a kiképzést ezen rövid időn belül olyan intenzivvé és olyan behatóvá teszik, hogy a minőség ez által kárt nem szenved, mert magunknak ártanánk, ha a harezképességet leszállitanók. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A t. képviselő ur azt az óhajtását is kifejezte, hogy a katonai nevelés előkészitésével már a polgári nevelés a polgári iskola is foglalkozzék és lehetőnek tartja, hogy ennek folytán még a kétéves szolgálaton is alul lehessen menni. Felhozta azt is, hogy Németországban a legkitünőbb tapasztalatokat teszik a kétéves katonai szolgálattal.

Bakonyi Sándor: Azt mondtam, hogy katonai szempontból is indokoltnak találják.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Katonai szempontból a kétéves szolgálatra nagy szükség van bizonyos okoknál fogva. Különben Németországban az már évek hosszú során át elő volt készitve és a kellő eszközök is megadattak a két évi szolgálat behozatalára. Ezt nagyon szivesen utánozzuk.

Az ifjuságnak a katonai nevelésre való előkészitése egészséges eszme, a melylyel foglalkozik a honvédelmi vezetőség is, a mennyiben már ki is dolgoztatott egy tanulmányt, de most még nines itt az ideje annak, hogy ezzel foglalkozzunk. A legkomolyabb figyelemmel kisérjük ezt és a mennyiben olyan egyesületek, mint pl. a zilahi is, a lövészetnek emelésére törekszenek és a honvédelmi miniszterhez fordulnak támogatásért, azt mindig a legnagyobb készséggel és a rendelkezésemre álló eszközök keretén belül igen szivesen fogom megadni, mert fontosnak tartom a kérdést. Csak kivánatosnak tartanám, hogy akadna minél több főur, vagy honpolgár, a ki Szemere Miklós igen t. képviselő ur nemes példáját követné, *(Élénk éljenzés.)* és meghonositaná a lövészetet az országban. A magam részéről mindig a legmelegebben és legszivesebben fogok ilyen törekvéseket támogatni.

Rátkay László: Akkor a fegyveradót el kell törölni.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A zilahi egyesület működésének eredményéről különben még nines kellő tudomásom, tehát most nem szolgálhatok az adatokkal.

A mi a judikaturát illeti, a mint már kezdetben is voltam bátor emliteni, erre nézve méltóztassék türelemmel lenni, méltóztassék bevárni annak az egy évnek lefolyását, a melyre nézve az igen t. miniszterelnök ur egész határozott igéretet tett.

Az anyagi büntetőtörvénykönyvre nézve az igen t. képviselő ur azt állitja, hogy a kormány ez elől mereven elzárkózik és hogy erre nézve soha nem nyilatkozott. Erre nézve bátor leszek azt a pár sort felolvasni, a melyet ez évi

márczius hó 21-iki felszólalásom alkalmával mondottam *(olvassa)*: »A mi már most az anyagi katonai büntetőjogot illeti, kétségtelen, hogy az 1855-ből származó anyagi büntetőjog már elavult és uj katonai büntetőtörvény megalkotása legalább is olyan kivánatos, mint a perrendtartás reformja, a mi csak forma, mert a tartalom, a lényeg, az anyagi jog marad. A multban azonban a közvélemény és a törvényhozás elsősorban, sőt majdnem kizárólag mindig csak a katonai perrendtartást kivánta. — Itt Bakonyi képviselő ur közbe is szólt, hogy: »Mi ezt is sürgettük«. — Azok miatt a rendkivüli nehézségek miatt, a melyek az anyagi katonai jogra vonatkozó törvény létrejötte elé tornyosultak, a mérvadó tényezők az anyagi büntetőtörvény szabályozásának kérdésével nem is foglalkozhattak.

Nem mulaszthatom el azonban e tekintetben is a kezdeményező lépést megtenni és mihelyt a magyar büntetőtörvényhez jelenleg az igazságügyminiszteriumban készülő novella, mely a magyar büntetőtörvény egynémely rendelkezésein is változtat, elkészül és ekképen meg lesz a kellő alap, hogy a katonai anyagi büntetőtörvény reformja is megkezdessék, a magyar kormány az uj katonai büntetőtörvénynek ezen elvek szerinti reformjára komolyan törekedni fog.«

Bakonyi Samu: Ime, eddig nem történt semmi! Én sem mondtam egyebet!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ezt márcziusban mondottam!

A t. képviselő ur szemrehányólag megemliti, hogy a katonai perrendtartás a közmegvitatás elől elzáratik. Ez nem áll. Természetes, hogy addig, mig a törvényjavaslat nincs készen, nem lehet azt a közvélemény elé bocsátani, de mihelyt készen lesz, ide fogjuk hozni a törvényhozás elé. Hát kell-e ennél nagyobb nyilvánosság? Hiszen akkor majd méltóztatnak megvitatni.

A nyelvkérdésre nézve pedig azt a szemrehányást teszi, hogy nem meri a kormány megoldani. Hát igenis fogja merni, csak méltóztassék bevárni.

B. Kaas Ivor: Mellettünk, vagy ellenünk fogja-e merni?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ugy, a hogy a kormány programmjában van, hogy a magyar nyelv érvényesüljön a perrendtartásban. *(Helyeslés.)*

A mi végül a t. képviselő ur határozati javaslatát illeti, a mely az önálló magyar hadsereg felállitását sürgeti, az az ő pártállásánál fogva indokolt, a mi nézetünk szerint azonban, a kik a 67-es alapon állunk, nem az, és azért azt természetesen el nem fogadhatjuk és kérem annak mellőzését.

Udvary Ferencz képviselő urnak azon panasza, hogy a tábornoki kar nagyon elidősödött és az az aggálya, hogy háboru esetén nem lesz képes kellő tevékenységet és aktivitást kifejteni; azonban mindjárt hozzáteszi, hogy ezeknél a magasabb csapatvezetőknél igen szükséges, hogy kellő emberismerettel és tapasztalattal birjanak. Ez persze már igy is ellentétben áll egymással, de rámutat egyuttal ennek a kérdésnek a helyes felfogására. Méltóztassék a történelembe visszatekinteni, nem voltak-e hires hadvezérek, a kik vakok voltak, a kiket kocsin alig birtak a hadsereg után vinni és egyik győzelmet aratták a másik után. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Méltóztassék tehát annak a megitélését, hogy ki túlöreg és ki nem bir kellő aktivitással, azokra bizni, a kik arra hivatottak, azok azt jobban tudják megitélni; ez mindenesetre individuális dolog és a felelőség sem a t. képviselő uron, hanem azokon az irányadó körökön van. Nem szabad elfelejteni e kérdésnél azt sem, hogy igen fontos, sőt döntő fontosságu, hogy hadi tapasztalatokkal is kell birni azon magasabb tábornokoknak és csapatvezetőknek és e tekintetben örülni kell azon, hogy van még egynéhány öreg tábornokunk, a ki háboruban volt, mert a hosszu béke e tekintetben nagyon hátrányos. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Beck ur nem volt hadjáratban! Ő levélhordó volt 1866-ban! Ő vitte Benedekhez a levelet! Azt a bizonyosat!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Kifogásolja ezután a t. képviselő ur, hogy a magyar elem a hadiiskolában nincsen kellőleg képviselve. Ebben én tökéletesen igazat adok a képviselő urnak. De mi ennek az oka? Hogy kellő számmal nem jelentkeznek a magyarok a közös hadseregbeli tiszti helyekre és a képzőintézetekbe sem mennek elegendő számban. Épen ezt akarjuk megváltoztatni és meg is változtattuk, ugy a magyar oktatás behozatalával, mint a tömérdek alapitványi hely létesitésével. Előrelátható tehát az idő, a midőn e tekintetben is megváltoznak a viszonyok, s a midőn a hadiiskolában is el fogja foglalni a magyar elem az őt megillető helyet, ennek következtében a vezérkarban is nagyobb számban lesz képviselve. Nem sivár tehát ezen alapitványok eredménye, hanem igen szép, mert épen ezeken a bajokon fog igen alaposan segiteni.

Udvary Ferencz: Csak az a leitende Stelle megváltoznék, akkor minden másként volna!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Legyen szabad most még Egry Béla t. képviselő ur némely megjegyzéseivel foglalkoznom. Kolossváry volt honvédelmi miniszter illetékeire nézve kifogásolja, hogy ezek a költségvetésbe lettek beállitva. Igaza van a t. képviselő urnak, nem is állitja senki, hogy ez törvényben gyökerezik; de az már csak feltétlenül bizonyos, hogy igen méltányos ezt megszavazni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért?)*

Zboray Miklós: Három hónapi miniszterségért ily horribilis összeget! Arányban áll ez?

Daniel Gábor: Legyenek türelemmel, mindjárt meglesz a magyarázata.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Kolozsváry volt honvédelmi miniszternek, természetesen mint katonatisztnek, körülbelül 30 szolgálati éve már volt, mikor honvédelmi miniszter lett és az természetesen beszámit a nyugdijba, mert ez is állami szolgálat. Neki, mint honvédelmi miniszternek, a ki közvetlenül egy másik aktiv szolgálatból lett miniszter, a szolgálati idő tekintetbevétele mellett 16.000 korona nyugdij járna.

Lovászy Márton: Akkor adják ezt neki!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ez a magyar kincstárt jobban megterhelte volna, mert a tábornoki tényleges illetményt a közös hadsereg tárczája adja, csak a superplust a miniszteri fizetésre, a 12.600 koronát adja a magyar kincstár. Tehát, mivel feltétlenül járna neki 16.000 korona nyugdija, nem volna méltányos, hogy azért, mert ő direkt tényleges szolgálatba ment a közös hadsereghez, ettől elessék. Ha nyugdijba megy, ujra megilleti őt, mint volt minisztert, törvény alapján a 16.000 korona. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Különben nem önként mondott le, a mint t. képviselőtársam mondotta, hanem — a mint méltóztatnak tudni — a politikai helyzet folytán, a mikor az egész kabinet lemondott. *(Zaj és derültség a szélsőbaloldalon.)* Igaz, hogy szivesen tette, mert habár csak négy hónapig szolgált is, jobban megszenvedte, mintha negyven évig szolgált volna.

T. képviselőház! Megmaradok azon határozott kijelentésem mellett, hogy a magyar királyi honvédség teljesen önálló, tetőtől-talpig minden izében magyar és ezt az állitásomat azok a dolgok, a melyeket t. képviselő ur felhozott, meg nem czáfolják Hogy a megboldogult Csáth honvédezredes temetésén a Gotterhaltét játszották, tehát mi szerintünk a dinasztia himnuszát, *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* ez egyszerűen a szolgálati szabályzat rendelkezésének megtartása. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Meg kell változtatni!)* Ez a rendelkezés a szolgálati szabályzatban fennáll és a mint méltóztatnak tudni, a honvédségi törvény szerint a szabályzat a honvédségnél egyenlő a közös hadseregével, tehát e tekintetben is egyforma az intézkedés. De különben is, egészen meritoriusan véve a dolgot, nem lehet kifogást emelni ezen himnusz ellen. *(Nagy zaj- és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Gyülöli a magyar! *(Zaj.)*

Pap Zoltán: Addig nem lesz béke, a mig azt játszszák!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Gyönyörűen kifejtette ezt a kérdést Széll Kálmán volt miniszterelnök ur. Méltóztassanak az ő beszédét elolvasni. Ez a himnusz tényleg az uralkodóház himnusza. *(Folytonosan tartó zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Huzassa magának! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ha a magyar király szereti, miért ne hallgathatná azt egy magyar ember! A magyar király himnusza az! *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ha méltóztatnak higgadtan megfontolni a dolgot, látni fogják, hogy nincs ok, a miért folytonosan áskálódjanak ellene. Különben is a katonának akár honvéd, akár közös hadseregbeli, kötelessége engedelmeskedni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Hát nekünk, a magyar nemzetnek, tűrnünk kell, ha nem akarjuk? *(Nagy zaj jobbfelől. Felkiáltások: Ki az a magyar nemzet!)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Annak a himnusznak pedig, a melyet minden második Istentisztelet alkalmával énekelnek a növendékek, szövege egészen más, az teljesen magyar, beszél magyar hazaszeretetről, magyar hazáról, magyar királyról. Az ellen épen nem lehet kifogást emelni. *(Helyeslés középen.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy a közös hadseregből sok tisztet helyeztek át a honvédséghez hosszu éveken át . . .

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak folyton társalogni!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: . . . a honvédség egyszerűen nem volt képes betölteni a tiszti helyeket. Ennek folytán kénytelen volt a közös hadseregből tiszteket átvenni és pedig magasrangu tiszteket is. Sokszor nem lehetett válogatni, hanem olyant is át kellett venni, a ki nem beszél tökéletesen magyarul, de azért jó magyar ember. A viszonyok azonban mindinkább javulnak, egynéhány év mulva a honvédség képes lesz egész tiszti szükségletét önmagából fedezni, sőt elő fog állni az az eset is, hogy túlprodukczió jön létre a mostani honvédintézeteknél. Teljesen kizárni az átvételt nem lehet, mert végre is joga van annak a tisztnek, a ki a közös hadseregben a véderő-törvényben előirt idejét leszolgálta, a honvédséghez való áthelyezését kérni. Ezt nem lehet megakadályozni.

Szabó István: Ma tehát még nincs elég tiszt a honvédségnél?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Nincsen!

Szabó István: Akkor miért engedték át a tiszteket, még pedig a legjobbakat a közös hadsereghez?

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak mindig közbeszólni!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A honvédségtől a közös hadseregbe?

Szabó István: Igen! *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Azt hallottam, hogy miért engedtek át a honvédségből a közös hadseregbe tiszteket és hozzá a legjobbakat? Méltóztassék erre néhány példát

felhozni. Nekem nincs tudomásom róla, hogy a közös hadseregbe tiszteket áthelyeznének.

Szabó István: Nem helyeznek, hanem augusztus 18-án beosztanak!

Elnök: A képviselő urat figyelmeztetem, hogy nincs joga beszéd közben kérdéseket intézni!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A nevelőintézetekből!

Zboray Miklós: 1848. évi III. törvényczikk!

Szabó István: Igen, a nevelőintézetekből.

Elnök: Kérem a honvédelmi miniszter urat, kegyeskedjék beszédét folytatni! *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ha tiszteket bocsátunk át, annak először is az az oka, hogy . . .

Szabó István: Tehát tényleg mégis történik átbocsátás! *(Zaj.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Igen, megtörténik bizonyos számban, hogy a kik önként jelentkeznek, a hadsereghez lesznek beosztva. Ezzel is szaporitjuk a közös hadseregben a magyar elemet.

Zboray Miklós: De a másik oldalról is engednek át!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Majd nem semmit sem engedünk át.

(Az elnöki széket Perczel Dezső foglalja el.)

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Az nem áll, hogy olyanok lesznek a honvédséghez áthelyezve, a kik a közös hadseregnél már nem használhatók. A legnagyobb rigorozitással választatnak ki ezek a tisztek és a legjobb elemeket veszik át a honvédséghez. Méltóztassék példákat felhozni, mert én nem tudok egyet sem.

Hogy a nyugdij szaporodik a honvédségnél, az igen természetes, ennek oka abban rejlik, a mit most voltam bátor épen fejtegetni. Azelőtt ugyanis igen nagy volt a tiszti hiány, s most mindig jobban és jobban betöltjük a kereteket, a melyek maholnap már teljesen be lesznek töltve, a tisztek száma megkétszereződött és természetesen a nyugdijasok száma is nő, a mikor az általános szám nő és ezentul is nőni fog. Ez ennek természetes magyarázata.

Ezek után kérem a t. képviselőházat, hogy a honvédelmi költségvetést ugy általánosságban, mint részleteiben elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Következnek a zárbeszédek. A zárszó joga illeti meg először az előadó urat. Nem tudom, kiván e élni vele? *(Felkiáltások jobbfelől: Nem!)* Az előadó ur e szerint a zárszó jogával élni nem kivánván, Bakonyi Samu képviselő urat illeti a szó.

Bakonyi Samu: T. képviselőház! Csak azért élek a zárszó jogával, hogy az igen t. honvédelmi miniszter urnak egy pár megjegyzésére válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja a t. honvédelmi miniszter ur, hogy mi azt követeljük tőle és a kormánytól, hogy máról-holnapra valósitsa meg a reformokat. Mi ezt sohasem követeltük, hanem önökkel szemben most is hangoztatjuk, hogy a máról-holnapra való kifogással önök nem élhetnek, mert maholnap 40 esztendeje lesz, hogy az ügyeket kezelik, mi pedig nem teszünk különbséget a mai és az előző kormánypárt, a mai kormány és annak elődei között, mert valamennyien egy politikai rendszerből, valamennyien az általunk egyformán és következetesen ostromolt 67-es alapból nőttek ki. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De nagy hivalkodással — bocsánatot kérek — méltóztatik rámutatni arra, hogy milyen komolyan megy végbe a kilátásba helyezett reformok foganatositása, ezek közt a tisztek visszahelyezése. Hogy ez a kérdés eddig mikép kezeltetett, ugyanazzal a felelőséggel, a mely alól nem menthetjük fel a mostani kormányt sem, arra legélénkebb világot vet *(Zaj. Elnök csenget.)* magának a hadügyminiszter urnak az osztrák delegáczióban elmondott és tudomásulvétel végett a magyar delegáczió tagjai közt korrigált forditásban kiosztott beszédének egy helye, a melyben pure et simple őszintén beismeri, hogy az 1868-iki legfőbb hadiparancs, a mely a magyar tisztek visszahelyezését rendeli el, egyszerűen elkallódott »az idők folyama alatt és a változott vezető személyek annak tartalmáról talán tudomással sem birtak». Ime, ilyen volt eddig a hadügyi kormányzat szelleme még a legfelsőbb hadur rendelkezésével szemben is. Ha mi tehát most tényeket követelünk a kormánytól annak bizonyitására, hogy az ő vezetése alatt más lesz a szellem, azt ne méltóztassék nekünk rossz néven venni annál kevésbbé, mert bizony nem is valami nagy komolysággal vették foganatba most sem ennek a hadiparancsnak, ámbár ránk nem is ez tartozik, hanem törvényeinknek rendelkezését, mert hiszen, a mint látjuk a jelentésekből, eddig mindössze 117 magyar tiszt helyeztetett vissza a magyar csapatokhoz. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Azt mondja a t. honvédelmi miniszter ur, hogy jogtalan az a vád, mintha homály fedné a kormány katonai politikáját, mert nyiltan kifejtetett minden. Mit fejtettek ki nyiltan? Megmondták, hogy a katonai perrendtartás majd meglesz. Megmondták, hogy a véderőtörvény reviziója meglesz. Megmondták, bár a miniszterelnök ur a delegácziókban világosan kijelentette, hogy ezt a kérdést kikapcsolja, hogy a jelvények és zászlók kérdése is megoldást fog találni, de hogy miképen, mi módon, mi lesz a megoldás elvi tartalma és iránya, arról mélységesen hallgatnak és ezt a homályt a honvédelmi miniszter ur mai felszólalása sem oszlatta el. És a mi a leglényegesebb kérdés a legközelebbi mult tapasztalatai után a véderőtörvény revizióval szemben, az a létszám kérdése. Erről is mélységesen hallgatnak, a honvédelmi miniszter ur ma sem szólt semmit.

Ennek folytán mondottam én azt, hogy megint az a helyzet fog előállani, nem az ellenzék, hanem a kormány hibájából, a mely ugy látszik nem akarja vagy nem képes meggyőzni az illetékes faktorokat annak a helytelen voltáról, hogy a parlamentet meglepik a létszám felemelésére irányuló előkészitetlen követelésekkel, a mi természetesen nem vonhat maga után más következményeket, mint a minőket maga után vont a közelmultban a szintén meglepetésszerűleg előterjesztett létszámfelemelés iránti követelés.

Az örökös tanulmányozások stádiumában áll minden lényeges kérdés a t. hadügyi kormány politikájában. Igy beható tanulmányozás alatt van a méneskari kérdés is ma 1904-ben, a mikor pedig már ezelőtt 22 esztendővel Szende Béla honvédelmi miniszter határozott igéretet tett arra vonatkozólag, hogy ez a kérdés a legközelebbi időben megoldáshoz fog jutni.

A magyar nyelv oktatására én most nem terjeszkedem ki; lesz erre alkalmam a törvényjavaslat tárgyalásakor; e kérdésnél tehát most nem immorálok. Hanem, hogy mennyire indokolt a bizalmatlanság a t. honvédelmi miniszter ur politikája iránt, azt semmisem illusztrálja jobban, mint a katonai perrendtartás kérdésében elmondott nyilatkozata, a melyben megismétli a multban tett kijelentését, mintegy megnyugtatni akarván az ellenzéket, hogy egy év lefolyása alatt ez a reform olyan stádiumba fog jutni, hogy a parlament elé kerülhet, azonban nyilatkozata egyáltalában nem képes eloszlatni azt az aggodalmat, a mely e kérdés tekintetében ma is fenforog, azért, mert a közvéleménynek megfelelő tájékoztatása nélkül és a nélkül, hogy már az előkészités szakában alkalmat adnának a szakszerű kritikára, kivánják ezt a kérdést a parlament elé hozni. Azt mondani, hogy hiszen az a legnagyobb nyilvánosság, a mikor a parlament elé hoznak egy ilyen javaslatot, bocsánatot kérek, nem elég ezen aggodalmak eloszlatására.

Egy szakkérdésben — méltóztassék csak megkérdezni t. kollégájától, az igazságügyminiszter urtól — nem ez az eljárás helyes, hanem a megoldásra váró kérdést nyilvános diskusszió tárgyává kell tenni és a szakkörök előzetes megitélése alá kell azt bocsátani, mert különben mindig meglepetésekkel fogunk szemben állani. De. t. ház, egyébként is teljesen jogosult kivánság az, hogy necsak az mondassék a homály eloszlatására, hogy lesz perrendtartási javaslat, hanem jelöljék meg azon irányelveket is, a mely irányelvek szemmeltartásával ezen kérdés megoldását kontemplálják. És, t. ház, e tekintetben semmiféle felvilágositó nyilatkozatot nem hallottunk, ennélfogva a honvédelmi miniszter ur válaszával e tekintetben sem elégedhetem meg. Ugyanezt mondhatom a t. honvédelmi miniszter ur azon kijelentéséről, melyet az anyagi büntetőtörvénykönyvre vonatkozólag tett.

Hiába méltóztatik hivatkozni, t. honvédelmi miniszter ur, márcziusi nyilatkozatára, az csak az én állitásomat erősiti meg, a mely pedig az volt, hogy az anyagi büntetőtörvénykönyv módositásával minden sürgetésünk daczára még máig sem foglalkozik a hadügyi kormány. Már most ennyi mulasztás után e kérdés megoldását attól tenni függővé, hogy az igazságügyminiszter ur miképen kontemplálja a magyar büntetőtörvénykönyv novelláját, bocsánatot kérek, de mégis egy kissé naiv módozota az előadásnak, mert hiszen a katonai büntetőtörvénykönyvben különösen azok a kérdések, a melyek mint a magyar büntetőtörvénykönyv novelláris módositása szükségessé vált, kontroverzia tárgyát abszolute nem képezik.

De, t. ház, nem találtam a honvédelmi miniszter ur felszólalásában semmit, a mi alkalmas lenne álláspontomnak bármely tekintetben való meggyengitésére és épen azért ismételten ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be lévén fejezve, következik a határozathozatal.

Két irányban fog dönteni a ház: először a tétel felett, másodszor a beadott határozati javaslat felett.

Kérdem a t. házat: megszavazza-e a tételt, igen vagy nem? *(Igen!)*

A ház a tételt megszavazza.

Következik Bakonyi Samu képviselő ur határozati javaslata feletti szavazás. Kivánja a t. ház e határozati javaslat felolvasását? *(Nem!)* Ha nem, felteszem a kérdést, elfogadja-e a ház Bakonyi Samu határozati javaslatát: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a határozati javaslatot elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a határozati javaslatot nem fogadja el.

Következik a második tétel.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 134.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)* Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A miniszterium két ügyosztálya irodahelyiségeinek bérletére 4028 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Honvédségi intézetek. Rendes kiadások: XXIII. fejezet, 2. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: VIII. fejezet, 1. czim. Rendes bevételek: XI. fejezet, 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Központi ruhatár 206.650 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Központi fegyvertár 129.254 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Honvédnevelő- és képzőintézetek átalánykép 2,000.718 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Honvédmenház 108.625 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Beruházások. A Ludovika Akadémiában még szükséges istállók és legénységi épület előállitására, továbbá egy második fedett lovarda épitésére 260.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Ludovika akadémiai általános alapnak jövedelme és a fizetéses növendékekért befolyó táp(tan)dijak 567.358 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Honvédmenházalap jövedelme és egyes törvényhatóságok (városok) járuléka a honvédmenház költségeihez 2886 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ujonczozás felülvizsgálati költségek. Rendes kiadások: XXIII. fejezet. 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások 60.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Honvédfőparancsnokság. Rendes kiadások: XXIII. fejezet. 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások 164.185 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Kerületi parancsnokságok. Rendes kiadások: XXIII. fejezet. 5. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1,031.936 K.

Kovács Pál jegyző: Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. ház! Egész röviden csak a következő megjegyzésre szoritkozom. *(Halljuk! Halljuk!)* A kerületi parancsnokságok költségvetésében szerepel ez a tétel: »Hét vezérőrnagy, mint beosztott tábornokok.« Ezen beosztott vezérőrnagyok ugyebár az adlátusok?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Azok a kerületi parancsnokságokhoz beosztott tábornokok, kik adminisztrativ teendőket is látnak el.

Udvary Ferencz: Erre nézve csak a következőket vagyok bátor megjegyezni: Tekintettel arra, hogy köztudomás szerint a beosztott tábornokok tulajdonképen helyettesei a kerületi parancsnokoknak, s az irodákban csak technikai munkákat végeznek, mert egész munkájuk nem áll egyébből egy-egy alkalommal, mint 10—12 névaláirásból; sokkal czélszerűbben használtatnék fel ez a költség az altisztek dotálására, mert ez esetben a kétéves katonai szolgálat eszméjének megvalósitása inkább volna megközelithető. *(Felkiáltások jobbfelől: Menjünk tovább!)*

Elnök: Kiván-e még valaki a tételhez szólni? *(Senkisem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A honvédelmi miniszter ur kiván szólani.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az Udvary Ferencz képviselő ur által felhozott kifogások nem felelnek meg a tényeknek, mert ezen tábornokok igen fontos szolgálatot teljesitenek. Nem szoritkoznak tisztán irodai szolgálatra, hanem helyettesei a kerületi parancsnokoknak, és a békében való igen fontos szolgálatuk mellett még fontosabb a rendeltetésük mozgósitás esetén. Ezért van létjogosultsága ezen beosztásnak és ezen tételnek. Ezen visszamaradó kerületi parancsnokok szolgálata óriási fontossággal bir, s ennélfogva — nem beszélhetek bővebben a dologról, mert diskrét természetű — méltóztassék a tételbe belenyugodni, s azt elfogadni. Ismétlem, hogy ezen állások igen nagy fontossággal birnak, és igen indokoltak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A tanácskozás be van fejezve; következik a határozathozatal. A kérdés az, hogy megszavazza-e a ház a tételt, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, a ház a tételt megszavazza.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Csapatok. Rendes kiadások. XXIII. fejezet. 6. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: XIII. fejezet, 2. czim. Beruházások: VIII. fejezet, 2. czim. Rendes bevételek: XI. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Pénzbeli illetékek 14,048.883 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Elhelyezés 5,401.872 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Élelmezés 5,764.839 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Lóeleség 1,855.070 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Ruházat és felszerelés 2,501 337 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Betegápolási költségek 361.370 K.

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Schmidt József előadó: Tisztelettel kérem a t. házat, hogy a tárgyalás alatt lévő czim 1—6. rovatai között az átruházási jogot megadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Észrevétel nem lévén, határozatképen kimondom, hogy a ház az 1—6. rovatokra vonatkozólag az átruházási jogot megadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Töltények beszerzése 1,370.696 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. Pótlovazás 1,364.353 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A honvédlovassági kardoknak Bessemer-aczél. kosarakkal való ellátására szükséges 120.000 K ötödik részlete 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat.

A népfelkelésnek a honvédséggel azonos felfegyverzésére az 1901 : XVI. t.-czikkel engedélyezett 5,939.000 koronából fenmaradt 3,901.729 korona 02 fillér harmadik részlete 517.023 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások. 1. rovat. A pozsonyi honvéd gyalogsági laktanyában egy uj fegyverraktár és fegyvermesteri műhelyépület előállitására, valamint tiszti értekezleti, kantin, egyévi önkéntesi helyiségek, torna- és vivóterem és czéllövés oktató-helyiség létesitésére 194.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A még hiányzó honvédségi lőterek telepitésére és berendezésére, továbbá több régi lőtér uj berendezésére 200.000 K,

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Az elárverezett, továbbá lóvállalkozók által megtéritett lovakért 38.360 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Haszonvehetlen töltényhüvelyek és szabályszerűtlen ólomért 49.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Az elviselt ruházati és felszerelési czikkek hulladékainak eladásából 8000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Haszonbérek 5200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 100.560 K. Csendőrségi költségek. Rendes kiadások: XXIII. fejezet. 7. czim. 83.353 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Honvédhadbiróság. Rendes kiadások: XXIII. fejezet. 8. czim. 259.936 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Honvédhadbiztosság. Rendes kiadások: XXIII. fejezet. 9. czim. 377.360 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Honvéd számellenőrzés. Rendes kiadások: XXIII. fejezet. 10. czim. 373.600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Alapitványi helyek a közös katonai intézetben. Rendes kiadások: XXIII. fejezet. 11. czim. 269.864 K.

Elnök: T. ház! E tétel tárgyalását most felfüggesztjük és áttérünk az e tételre vonatkozó azon törvényjavaslat tárgyalására, melyet a honvédelmi miniszter ur a cs. és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897 : XXII. t.-cz. módositása tárgyában beadott és a melyet a véderő- és a pénzügyi bizottság (Irom. 501, 522) ajánl elfogadásra. *(Helyeslés.)* Az általános vitát tehát megnyitom. Mindenekelőtt az előadó ur kiván szólni.

Brezovay László előadó: T. ház! A régi törvényekben ismételten kifejezést nyert kivánság és soha kétségbe nem vont jogos igény, hogy a magyar csapatok magyar tisztekkel láttassanak el. A jelenlegi kormány politikai programmjába felvette ezen jogos igény megvalósitását és ezzel kapcsolatosan a tisztképzés ügyének akként való fejlesztését, hogy a magyar tisztekben mutatkozó hiány fedeztessék és a magyar csapatok magyar tisztekkel leendő ellátása állandóan biztositassék. Az e czélból megtehető intézkedések közül kétségen kivül leghathatósabb kihasználni a már meglevő közös hadseregbeli nevelő és képző intézeteket és érvényesiteni Magyarországnak egy másik jogos követelését is, t. i. azt, hogy Magyarország ezen intézetekben rendszeresitett helyek közül annyit foglaljon le magyar honos ifjak számára, a mennyi a mind két állam által kiállitandó ujonczjutalék Magyarországra eső százalékának megfelel. Az állami alapitványi helyek szaporitása mutatkozik ebből a czélból egyedül czélravezetőnek; mivel a katonai intézetekben rendszeresitett helyek egyéb kategóriája: magán alapitványi helyek, fizetéses helyek és közös kincstári helyek utján nem remélhető a tiszti sarjadékok gyors szaporodása. Én nem keresem az okát ennek, tény azonban, hogy a magyar társadalom anyagi áldozatot hozni abból a czélból, hogy fiai hivatásos katonatisztekké neveltessenek ki, nem igen hajlandó. Nincs tehát remény arra, kogy szaporodjanak a magánalapitványok; sőt arra sincs kilátás, hogy szaporodjék a fizetéses helyeket elfoglaló ifjuságnak száma. Nincs remény arra sem, hogy a közös hadügyi tárcza terhére fentartott kincstári helyek utján egyelőre kellő mérvű szaporodás állhasson be. Igaz ugyan, hogy czen helyekre nézve is konstatálható valamelyes javulás, a mennyiben a tárgyalások folyamán, melyeket már az előző kormányok inditottak meg, elismertetett jogosnak az az álláspont a közös hadügyminiszter részéről is, hogy ezen kincstári helyek oly arányokban adassanak a magyar honos ifjak számára, a mely arányban Magyarország a közös költségekhez járul: mindazonáltal mindaddig, a mig ezen közös kincstári helyekre vonatkozó statutum, a melynek értelmében ezen helyek első sorban a közös hadsereg és mindkét honvédség tisztjeinek gyermekei részére tartatnak fenn, meg nem változtattatik, praktikus hasznát ennek látni nem fogjuk. Nem marad tehát más hátra, mint hogy kövessük azt az utat, a melyen már a törvényhozások 1882-ben és 1897-ben is haladtak és szaporitsuk meg a magyar állami alapitványi helyeket oly mennyiségben, hogy ezáltal lehetővé váljék az ujonczquóta arányában minket megillető összes helyeknek elfoglalása.

Az előttünk fekvő törvényjavaslat 1073 helylyel szaporitja meg az 1882:XV. t.-cz. és 1897:XXII. t.-cz. által a magyar honos ifjak részére rendszeresitett 250 alapitványi helyet. Ezen 1073 helyből 93 hely a cs. és kir. akadémiákban, 180 hely a cs. és kir. katonai reáliskolákban és 800 hely a hadapród iskolákban töltendő be. Ez azonban csak prinezipiális kijelentés, a mennyiben a törvényjavaslat felhatalmazta a honvédelmi miniszter urat arra, hogy a mennyiben egyes intézeteknél a helyek az itt meghatározott számban betölthetők nem volnának, ezen helyeknek intézetenkint megállapitott felosztási tervétől, a költségvetés határain belül, eltérhessen. Ezen javaslat törvényerőre emelkedése esetén 1323 magyar állami alapitványi hely fog a magyar honosságu ifjak rendelkezésére állani. Ha ezen helyek és a meglévő csekély számu magánalapitványi helyek mind betöltetnek; ha a közös kincstári helyek nem nagyobb mértékben, csak oly mértékben fognak adományoztatni magyar honosoknak, a mint eddig adományoztattak; ha a fizetéses növendékek számát nem veszszük nagyobbra, csak annyira, a mennyi az 1903—1904-dik évben a hadapródiskolákban volt; már akkor elértük, hogy elfoglaltuk a közös hadseregbeli intézeteknél az ujonczquóta arányában minket megillető összes helyeket. Az 1023 magyar állami alapitványi helyből alreáliskolákra, főreáliskolákra és akadémiákra esik 423. A hadapródiskolákra pedig 900. Ha ezen számot 423 és 900 viszonylatba hozzuk a reáliskolák és akadémiáknál rendszeresitett összes helyek számával és a hadapródiskoláknál rendszeresitett összes helyek számával: arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a magasabb képzettséget biztositó intézeteknél aránylag kevesebb az állami alapitványi hely, mint a hadapródiskolákban. Ennek kétségtelen következése az lesz, hogy kevesebb lesz aránylag is az akadémiát végzett magyar, mint osztrák tiszt. Ha azonban meggondoljuk azt, hogy a reáliskolák és az akadémiák együttvéve 10 év, a hadapródiskolák pedig 6 év — mert a kurzus négy évig tart és két évig mint hadapródnak kell az illetőnek szolgálni — alatt nevelnek tisztet; ha meggondoljuk, hogy minden az akadémiából kikerült növendék, ha az elejétől fogva állami alapitványi helyeken neveltetik, a magyar államkincstárnak 10.400 koronájába kerül, a hadapródiskolát végzett tiszt pedig csak 1600 koronájába, tehát a nagyobb térnek a hadapródiskolákban való elfoglalása nemesak rövidebb idő alatt, de egyszersmind kevesebb költséggel is biztositja a magyar csapatoknak magyar tisztekkel való ellátását: akkor csak helyeselnünk lehet, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat a hadapródiskolákban rendszeresitette az uj alapitványi helyek legnagyobb részét. A mi a törvényjavaslat pénzügyi kihatását illeti — tekintbe véve azt, hogy egy akadémiai növendék után 1600 korona, egy reáliskolai növendék után 800 korona és egy hadapródiskolai növendék után évenkint 400 korona fizetendő — az esetben, ha az alapitványi helyek mind betöltetnek, ezen helyeknek összes költsége 612.800 K-át tesz ki. Mivel azonban ezek a helyek csak fokozatosan fognak megürülni és fokozatosan fognak csak betöltetni, ez a költség csak lassankint fog felemelkedni az emlitett összegig, s a folyó évben, arra való tekintettel is, hogy csak egy félévi tartás-, illetőleg tandij fizetendő, a kiadás 75.200 koronánál nem lesz több. Mindenesetre jelentékeny kiadás az, a mi »Magyar állami alapitványi helyek« czimén már a legközelebbi esztendőkben is terhelni fogja a mi budgetünket, de ha meggondoljuk azt, hogy másképen azon jogunkat, hogy a közös hadseregbeli iskolákban kellő számu helyeket foglaljunk el, érvényesiteni nem tudjuk: nem szabad visszariadnunk ezen kiadás megszavazásától.

A véderő- és pénzügyi bizottság nevében bátor vagyok az előttünk fekvő törvényjavaslatot elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kovács Pál jegyző: Bakonyi Samu!

Bakonyi Samu: T. képviselőház! *(Halljuk! a baloldalon.)* Mielőtt a törvényjavaslathoz való hozzászólásra térnék át, egy megjegyzést kell tennem, a mely a házszabályokra vonatkozik. Azért teszem, hogy — bár utólag is — kifejezés adassék annak, hogy nem helyeseljük azt az eljárást, a mely e törvényjavaslat tárgyalásánál követtetik abban a tekintetben, hogy délutáni két óra elteltével, tehát a ház tanácskozásaira rendesen szánt időn túl tárgyalunk, a nélkül, hogy erre a törvényjavaslatra vonatkozólag oly inditvány adatott volna be és fogadtatott volna el, hogy annak tárgyalása is a rendes tanácskozási időn túl megkezdhető és folytatható legyen. Azt hiszem, szükséges volt a házszabályok helyes értelmezése tekintetében ezt a megjegyzést megtennem.

A mikor magának a törvényjavaslatnak tárgyalásához kivánok hozzászólni, teljes őszinteséggel és lojalitással kivánom méltányolni azt a törekvést, a mely a t. előadó ur nyilatkozatában megvan, *(Halljuk! Halljuk!)* nevezetesen ott, a hol ismerteti ennek a törvényjavaslatnak a tiszti nevelésre vonatkozó kihatását. Azért ismerem el ezt legalább kellő lojalitással, mert hiszen szeretném ugy magyarázni ezt a magatartását a t. többségnek és kormánynak, hogy az bizonyos foku közeledés a mi felfogásunkhoz, a kik azt kivánjuk, hogy a hadsereg magyar részében, — ha már nincs önálló magyar hadsereg, a melynek felállitása programmunk egyik lényeges részét képezi — csupa magyar tiszt alkalmaztassék. Mondom, közeledésnek tartjuk ezt legalább annyiban, hogy a mostani számnál mindenesetre több magyar tiszt alkalmazását kivánják elérni. Ennek elismerése után azonban mégis, a mikor azt látom, hogy egy nagy nemzeti küzde-

lemnek, a mely alapjában rázta meg egész közéletünket, eredménye mindössze ide zsugorodik össze, a birálatot nem szabad elfojtanom és azt érdem szerint kivánom is gyakorolni, természetesen a hangulathoz, a helyzethez és időhöz mérten.

A magyar államiságnak győzelmét, a mint már a tárcza tárgyalása közben ki kellett jelentenem, semmi esetre sem láthatom ebben a javaslatban. És hogy mennyire nincs eltérés a t. többség részéről a multban követett eljárástól, a melyet Rakovszky István, az 1882 : XXV. t.-czikkbe iktatott törvényjavaslat előadója, akként fejezett volt ki, hogy: »a közös hadseregnek képző- és nevelőintézeteiben természetszerűleg sem országra, sem nemzetiségre külön tekintetek nem követtetnek, hanem elsősorban a katonai és állami szolgálat érdeke vétetik tekintetbe«, mondom, hogy a felfogás e részben mennyire nem változott, azt én a honvédelmi miniszter urnak imént hallott felszólalásával szemben igazolhatom a hadügyminiszter urnak állásfoglalásával, a mely félreérthetetlenül megtalálható az 1905. évi közös hadügyi költségvetés mellékletében, a II. füzet 324. lapján, a mikor a költségemelkedést a közös katonai nevelő- és képzőintézetekre vonatkozó részében azzal találjuk indokolva, hogy: »a nem német nyelvek szorgosabb ápolása a katonai nevelő- és képzőintézetekben« növeli e költséget.

Ime, t. képviselőház, a közös hadügyminiszter ur maga is igy indokolja a dolgot. Sehol az ő előterjesztésében a magyar nyelvnek, mint a magyar állam nyelvének jogait kiemelve nem látjuk.

Épen azért mi ezen javaslattal szemben teljes mértékben kénytelenek vagyunk fentartani azt az elvi álláspontunkat, melynek alapján a közös hadsereg részére, tehát annak tisztképző- és nevelőintézetei részére sem szavazhatunk meg egy fillérnyi összeget sem.

Hanem mégis bizonyos módosulást lehet tapasztalni a többség egyik-másik tagjának nézete és nyilatkozata között a jelenben és a multban. Nem a politika valamely fordulatában érvényesül ez, hanem, mintegy visszahatásául annak a mozgalomnak, melyet az ellenzék vezetett, legalább a szivekben és az érzelmekben. 1897-ben az 1897 : XXII. és XXIII. t.-czikknek tárgyalása alkalmával Münnich Aurél előadó ur következőkép nyilatkozott: »A meddig a közös hadsereg szolgálati nyelve a német, természetes, hogy más nyelv nevelőintézeteiben nem lehet.« Ezt Münnich Aurél t. képviselőtársunk tehát oly dogmaként állitotta fel, a mely dogmán semmi sérelem sem eshetik.

Ez a kijelentés a párt nevében, a kormány hozzájárulásával tétetett meg. És csodálatos, ugyancsak ezen törvényjavaslat tárgyalása alkalmával Bolgár Ferencz t. képviselőtársunk az akkori t. nemzeti párt részéről egy másik kijelentést tett, azt mondván, hogy »ezen kérdés megoldásával egyetemben nézete szerint a javaslat — az 1897-iki javaslat — megoldja a magyar katonai nevelés kérdését is«. Ezzel mintegy az akkori nemzeti párt konzummálva látta a katonai nevelésre vonatkozólag felállitott követeléseit.

Bolgár Ferencz: Elvben!

Bakonyi Samu: Ime, megelégedéssel konstatálom, hogy a t. kormány és pártja kénytelen volt a nagy nemzeti ellenállás hatása alatt végre is belátni azt, hogy igenis, a közös hadseregnek legalább nevelőintézeteiben a magyar nyelvnek, habár ilyen minimális mértékben — s az őt megilletőnél mindenesetre sokkal csekélyebb mértékben — helyet kell szoritani. És megelégedéssel konstatálom azt a fejlődést, melyet a volt nemzeti párt mélyen tisztelt vezére, gróf Apponyi Albert, a mi álláspontunkhoz való közeledésben legujabb politikai tevékenységében tanusitott.

De, t. ház, mégis nem vert oly mértékben gyökeret a nemzeti követelések igazsága a t. többség és kormány működésében és ezen törvényjavaslatban sem, mint a hogy az kielégithetne minket, eltekintve attól, hogy elvi álláspontunk is egészen más és ellenkezik a közös hadsereg alapelvével. A t. honvédelmi miniszter ur, a t. előadó ur feleslegesnek tartotta azt, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalása alkalmával megismertessen bennünket azzal, hogy azokban az intézetekben, a melyekben nevelendő magyar tiszti sarjadék czéljára kérik tőlünk a költségvetésbe beállitott összeget, minő tanterv fog alkalmaztatni, hogy megismertessen bennünket a tanárképzés és tanáralkalmazás igen fontos kérdésével, a melyek ránk nézve mindenesetre elsősorban kell hogy irányadók legyenek álláspontunk meghatározásánál. Idegen tanárok fogják vezetni a magyar tiszti sarjadék képzését ezen intézetekben továbbra is?

És engedje meg nekem a t. honvédelmi miniszter ur, hogy itt teljes joggal tehessem az ő kormányzásának azt a szemrehányást, melyet más oldalról is hallottak már, hogy nevezetesen még annak a kilenczes bizottság munkálatának az amugy is nagyon zsugorian kimért katonai programmja még nagyobb mértékben változást szenvedett, még jobban összezsugorodott épen ezen kérdést illetőleg. Mert tudjuk, hogy ama munkálat eredeti szövegében legalább mint óhajtás volt kifejezve, hogy lehetőleg magyar tanárok alkalmaztassanak a magyar ifjuságot nevelő katonai képzőintézetekben, és ennek az óhajtásnak is a kihagyásával marad legalább nagyon sokáig, belátható időkig mindenesetre a mai állapot, a mely ellen nekünk a legnagyobb mértékben tiltakoznunk kell.

A t. miniszter ur ugyan ennek hatásától, a tanárok idegen, német voltának hatásától talán nem félti a magyar ifjuságot ugy, mint én. Erre vall legalább egy kijelentése, a melyet meglehetősen meggondolatlanul tett, — bocsás-

son meg nekem ezért a kritikáért, — a mely meggondolatlanságával meglehetősen kongruál egy mai kifejezése, mikor nála egészen szokatlan kifejezéssel kutya-kötelességet emlegetett. Azt mondotta nevezetesen, hogy hiszen, a mely magyar ifju elvész a magyar nemzet számára idegen hatások alatt, erre csak azt mondhatjuk, hogy hadd hulljon a férgese. Bocsánatot kérek, mi nem vagyunk olyan erősek, még nagyon soká nem engedhetjük meg magunknak ilyen könnyed megitélését annak a helyzetnek, melyben ifjuságunk jó része idegen mérgező hatásoknak van kiszolgáltatva, sőt azt hiszem, hogy a leghatalmasabb nemzet sem tehetne ilyen konczessziót senkinek.

Azután vajjon kifejezésre fog-e jutni abban a katonai nevelésben a magyar nemzet, a magyar államnak önállósága legalább jogilag és elvben, a mint önök is mondják, hogy hiszen az 1867: XII. t.-cz. megoltalmazta és biztositotta azt? Fogják-e tanitani ezekben a katonai nevelő-intézetekben a magyar közjogot, a magyar alkotmánytant? Nekünk nem lehet az elég, hogy kiosztanak, részben a véderő-bizottságban tett sürgetésünk következtében is, egy kimutatást, a melyben semmi egyéb nincs, mint az órák és tantárgyak száma, a melyben fel van tüntetve az, hogy milyen tantárgyak milyen óraszámban tanittatnak a különböző iskolák egyes évfolyamaiban.

Csodálatos dolog, hogy a hadügyi albizottságnak jelentése, a melyet a delegáczió tárgyalt és határozati javaslata, a melyet a delegáczió elfogadott, olyan kijelentést tartalmaz, hogy a magyar delegáczió tudomásul veszi a bemutatott tantervet, és mégis, mikor keressük a delegáczió irományai között ezt a tantervet, a melyet tudomással vettek, a melyet tehát kellett, hogy előterjeszszen a hadügyminiszter, azt nem találjuk sehol, sem az ide nagy diadallal és nagy garral hazahozott delegáczionális irattárban, sem a nyomtatott iratok között. Senki arról még csak tudomással sem bir. Ennélfogva elbirált a t. delegáczió olyan kardinális dolgot, a melyet soha szemével nem látott és kinevezett tantervnek egy ilyen kimutatást, a melyből az egyes tantárgyakat látjuk, azonban e tantárgyak beosztását, e tantárgyak részletes ismertetését, azt a szellemet, a melyben ezek a tárgyak, habár magyar nyelven is, tanittatni fognak, meg nem itélhetjük semmi tekintetben.

A mi különösen a közjognak és az alkotmánytannak tanitását illeti, emlékeztetem megint a t. honvédelmi miniszter urat egy elődjének nyilatkozatára. Szende Béla volt honvédelmi miniszter ur ugyanis azt a kijelentést tatte még 1882-ben, hogy a közjognak és az alkotmánytannak tanitására nézve a jövőben gondolkoznunk lehet és a maga utján fel is fogjuk azt vétetni a tantervbe. Azonban ez a kijelentés is, mint sok más, csak kijelentés maradt. Nem is emlékszem, legalább a magam kutatásai szerint nem találtam egyéb nyomát annak, hogy miképen fejlődött ez a kérdés, mint hogy, ha nem csalódom, talán 1897-ben — akkortájban, mikor a katonai nevelésnek reformja az akkori mértékben a Bánffy-kormány által megvalósittatott — báró Bánffy Dezső akkori miniszterelnök ur lépéseket tett arra nézve, hogy egy ilyen alkotmánytani és közjogi tankönyv készittessék el a közös hadügyminiszterium utján.

A közös hadügyminiszterium valamely bécsi egyetemi tanár által iratott is ilyen kompendiumot és átküldte a magyar kormányhoz, hogy vizsgálja meg. Ez aztán kiadta néhai Pulszky Ágost képviselő urnak megbirálás végett. Az meg is birálta és talált benne annyi hibát, hogy apodikticze kijelentette, hogy használhatatlan. Hogy mi történt azután, mi nem, azt nem tudom, az én tudomásom szerint — igen szeretném, hogy ha erre nézve kielégitő módon tudna megczáfolni a t. honvédelmi miniszter ur — a magyar alkotmány és a magyar közjog semmiféle katonai intézetben, még az akadémiákon sem tanittatik.

Okolicsányi László: Még a történet sem!

Bakonyi Samu: Azt tanitják, de ugy, hogy nincs köszönet benne!

Okolicsányi László: Mint külön tantárgy nem tanittatik, csakis a világtörténelem kapcsán!

Bakonyi Samu: Ismétlem azon sarkalatos kifogásomat, hogy magával a nevelés kérdésével a delegácziónak foglalkozni joga nincsen. A katonai oktatás ügye a közös hadügyminiszter resszortjába nem utalható, és ezt itt is fel kellett hoznom a rendszeresség kedvéért. Csak az a különös, hogy a mikor az intézkedés, a felügyelet joga ezentul is a közös hadügyminiszter hatáskörében marad, a mikor az alapitványi helyekkel biró intézetekben a tanári kinevezés joga, a tanterv megállapitásának joga, még pedig a mi ellenőrzésünk nélkül való megállapitásának joga, ott marad a t. kormány politikája folytán a közös ügyeket kezelő egyik miniszter hatáskörében: mégis most a magyar törvényhozáshoz fordulnak ezen alapitványi helyek költségeinek fedezése czéljából. Hát, t. képviselőház, ha nekünk nincs közünk ahhoz a tantervhez, azon iskolák szervezetéhez, akkor a magyar budgetben sem kellene közünknek lenni ezen alapitványi helyek költségeinek fedezéséhez sem. *(Helyeslés balról.)* Csakhogy ez is olyan kétarczu politika, mint katonai tekintetben, a t. kormánynak minden politikai tényе.

T. ház! Még a 67-es alapon állók is kell hogy elismerjék annak a szükségét, hogy ha a magyar tisztek számát a közös hadsereg magyar csapataiban szaporitani kell minden lehető eszközzel, akkor e czélt sokkal helyesebben lehetett volna elérni oly uton, hogy a magyar honvédség tisztképző- és nevelőintézeteinek számát kellett volna szaporitani, vagy azokban emelni az alapitványi helyek számát az 1897: XXIII. törvényczikk 4. §-ának olyirányu módositásával, hogy az onnan kikerülő végzett növendékek a

közös hadseregnek csak magyar csapataiba legyenek beoszthatók. Azok az érvek, a melyeket ezzel szemben hallunk, hogy épen a magyarság érdeke követeli meg, hogy a közös hadsereg más csapatiaban is legyenek alkalmazva magyar tisztek, megállhatnak a felső parancsnokságokra, a magasabb intézetekre nézve és ha csak ilyen kivételt tesznek azok, a kik az 1867 es alap hivei, ezzel szemben mi is mindenesetre konczilián sabb álláspontot foglalnánk el; de kimondani azt, hogy a magyar állam költségén meg kell szaporitani az alapitványi helyeket, ugy hogy minden megkülönböztetés nélkül az onnan kikerülő növendékek kinevezhetők legyenek a közös hadsereg bármely csapattestéhez, tehát az osztrák ezredekhez is, ehhez már csakugyan hozzájárulni és azt türelemmel fogadni nem lehet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az is egyik érve az igen t. miniszter urnak, legalább a véderőbizottságban ezt volt szerencsénk hallani, hogy nem lehet figyelmen kivül hagyni az illetők kivánságát. Ezt az érvet hallottuk az osztrák csapatokban szolgáló tisztek áthelyezésére vonatkozó követeléssel szemben is. Ez ellen a leghatározattabban kell tiltakozni ezen párt részéről, mert nem lehet senki privát kivánságától függővé tenni azt, hogy hol teljesitse katonai kötelességét. Hogy magyar állampolgár nem szolgálhat idegen csapatokban, ezt törvényeink egész sorozata rendeli és ezt czélszerüségi szempontok, privát óhajtások tekintetbevételével megváltoztatni nagyon helytelen és türhetetlen.

Mikor az 1897. évi törvények tárgyalásakor ez a dolog is szóba került, a t. miniszter ur előde, báró Fejérváry holmi létszám-kiegyenlitési teoriával akarta paralizálni ezeket az ellenvetéseket, azzal érvelvén, hogy Magyarországon nincsen még katonai képzőintézet. Hiszen ez az állapot ma is megvan, azonban miért nem méltóztatnak gondoskodni arról a közös budget keretében, hogy itt Magyarországon létesittessenek mindazon katonai nevelőintézetek, a melyek ma még hiányoznak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mi, mint már többször érintettem, a függetlenségi párt álláspontján teljes kettéválasztását kivánjuk a hadseregnek és igy természetesen a katonai nevelésnek is, azonban még a mai alapon is azt hiszem, méltán követelhető — és a 67-es alapon sem lehet ez ellen érvelni, — hogy állittassanak fel Magyarországon is mindazon intézetek: műszaki, tüzérségi hadapródiskola, továbbá a lovassági hadapródiskola, a melyek Magyarországon teljesen hiányzanak, ne csak a katonai főreáliskola. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem látom ebben a törvényben biztositva a magyar honvédelmi miniszter befolyásának kizárólagosságát sem, mert az 1897 : XXIII. t.-cz.-ből és az azt megelőző 1882-ik évi XXV. t.-cz.-ből fennmaradt bizonyos ingerencziája a közös hadügyi kormánynak, a melynek pedig ezekhez az alapitványokhoz jogilag abszolute semmi köze, mert erre az ingerencziára még a pénzügyi szempontok sem jogositják fel, miután azt követelik tőlünk, hogy tisztán a magyar költségvetés keretében gondoskodjunk ezen alapitványok fedezéséről.

Hogy mennyire igazam van, mikor nem látom a honvédelmi miniszter befolyását — nem az alapitványi helyek betöltésére, hanem a tiszti sarjadék nevelésére vonatkozólag, a melyet okvetlenül követelnünk kell, ha már a közoktatásügyi miniszternek vonakodnak erre vonatkozólag befolyást biztositani, pedig ez volna az igazán helyes megoldás — igazolja a közös hadügyi tárcza költségvetésének egy tétele, a mely a katonai nevelő- és képzőintézetek főfelügyelőjéről szól. Ez egy altábornagy; ki az, nem tudjuk; ki lesz a jövőben, nem tudjuk. Biztosithat-e bennünket a t. honvédelmi miniszter ur, vagy kilátásba helyezheti-e azt, hogy ennek az állásnak betöltésében a magyar érdekek, a magyar tisztinevelés fejlődése biztositva lesz? Mi hatásköre van ennek a főfelügyelő altábornagynak? Mindenre nézve nem hagyhatnak bennünket homályban, pedig megnyugvással a katona nevelés ügyét ezen igen fontos kérdés megvilágitása nélkül megoldottnak tekinteni nem lehet.

Érintettem a tanári szakképzés kérdését is. Végiglapoztam nagy gonddal ugy a honvédelmi tárczának költségelőirányzatát, mint a közös hadügyi tárczának költségvetését. A honvédelmi tárczának a honvédtiszti képző és nevelő intézetekre vonatkozó része sem tartalmaz erre nézve semmiféle felvilágositást, sőt ez a közös hadügyminiszteri költségvetéssel szemben még bizonyos hátrányt is szenved, mert abban a honvédségi előirányzatban még részletezés sem foglaltatik, hanem egyszerűen össze van foglalva három tételben a Ludovika Akadémia, a honvédségi főreáliskola és a két honvédségi hadapród-iskola költségvetési előirányzata, minden részletezés nélkül, mig a közös hadügyminiszteri tárczában legalább minden intézet külön és részletesen tárgyaltatik. De azt látom ebből is, hogy tisztán katonai emberek, katonatisztek látják el a tanári széket, s egyedül a Therésia akadémiára vonatkozólag van gondolom egy kivétel. Rendkivüli tanároknak alkalmazásáról van szó az illető költségvetési tételekben, de hogy kik azok, nem tudjuk, s ugy látszik, nem katonai tanerők gyanánt csupán egyházi tanárok alkalmaztatnak a vallástanitás ellátására.

Már pedig mi ezt nem fogadhatjuk megnyugvással, mert a mi felfogásunk szerint nem lenne szabad a katonai nevelést egyoldaluvá tenni. Mi szükség van arra, hogy nem katonai, az általános müveltség megadását czélzó tárgyak tanitása tisztán katonai kezekben hagyassék, mikor nincs semmiféle tájékozásunk arra, hogy ezek a katonatisztek hol, melyik egyetemen sajátitják el a pedagógiai képzettséget?

Katonai tanárképző-intézetek nincsenek, hanem van arról tudomásom, hogy azon tiszt urak, a kik ilyen állásokra jelentkeznek, mint tanárjelöltek bejuthatnak, s akkor azután alkalom adatik nekik arra, hogy a tanitásban kezdetben szemlélőleg, majd gyakorlatilag is részt vegyenek, s igy valamiféle gyakorlati képzettséget maguknak megszerezzenek. Van is talán valami bizottság az igy elnyerhető szakképzettségnek megvizsgálására, de ez megint tisztán katonai szakerőkből áll.

Mindezek a kérdések előttünk teljesen megvilágitatlanul vannak. Azt hiszem, ez nem helyes, nem méltó eljárás, midőn a magyar törvényhozástól katonai nevelési czélokra ilyen áldozatokat követelnek. Ugy is csak megrovásban lehet részesiteni azt, hogy a katonai kaszt-szellem kifejlődésével szemben nem történik meg mindaz, a mit egy demokratikus, egységes, összeforrott nemzeti fejlődésnek érdekében meg kell követelnünk. És az alapitványi helyek betöltésénél is megnyilvánul ez a hiba. Nevezetesen az u. n. igényjogosultságnak olyan fokban való fentartása, mint a hogy látjuk, arra vezet, hogy az a sürgetett és óhajtott czél, hogy a független magyar társadalomnak gyermekei minél nagyobb számban léphessenek és képezhessék ki magukat a katonai pályára, el nem érhető. Legalább is arányositani kellene felfogásom szerint az igényjogosultaknak és az ilyen u. n. jogosultsággal nem bíróknak számát, mert ez az egyoldaluság azután nem csoda, hogy ha oda fog vezetni, hogy a katonatiszt egészen helytelenül a társadalom bizonyos felsőbb tagozatául tekinti a maga osztályát, a mi természetesen nem vezethet ugy a hadsereg, mint a polgári társadalom és az állam érdekében álló annak a törekvésnek előmozditásához, hogy teljes összhang létesittessék a társadalom békéjének védelmére hivatott katonatiszt és a polgárság között. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez az eljárás vezet azután arra, hogy a katonatiszti becsületnek egy külön kategoriájával találkozunk. Ezek ósdi felfogások és szempontok, a melyeket végre-valahára át kell törni, s én, a ki a jóakaratot már elismertem a t. honvédelmi miniszter urban, nagyon kérem őt, hogy ezekre a szempontokra legyen figyelemmel annak a törvényjavaslatnak elfogadása és törvényerőre emelkedése utáni végrehajtásában, a melyet mi ugyan ellenzünk, de a melyben valamelyes haladást a mai állapothoz képest meg nem tagadhatunk, ámbár arra közjogi elveinknél fogva és a miatt, mert a kitűzött czél elérését sem láthatjuk benne biztositva, megnyugvással nem tekinthetünk. Én ezek után természetesen a törvényjavaslatot el nem fogadom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Mintán az az idő, a melyre az interpellácziő előterjesztését az ülés elején kitüzni méltóztatott, elkövetkezett, ajánlom, hogy a vitát szakitsuk félbe. *(Helyeslés.)*

Mielőtt azonban az interpellácziót áttérnénk, javaslatot óhajtok tenni a legközelebbi ülés idejére és napirendjére nézve. Javaslatom az, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, szombaton d. e. 10 órakor tartsa és annak napirendjére tüzze ki legelsőbben is a most megkezdett törvényjavaslat tárgyalásának folytatását; ha az befejeztetnék, akkor a honvédelmi miniszterium költségvetésének folytatólagos tárgyalását, ha az befejeztetik, azoknak a jelentéseknek a tárgyalását, a melyek azzal kapcsolatosak, végre, ha még az idő engedi, a pénzügyi tárcza költségvetésének tárgyalását, továbbá az azzal kapcsolatban levő három rendbeli jelentést, valamint a mérsékelt áru marhasóról szóló törvény módositására vonatkozó törvényjavaslatot. Elfogadja a ház? *(Igen!)* Ugy ezt határozatképen kimondom.

Következik most b. Bánffy Dezső képviselő interpellácziója a földmivelésügyi miniszterhez.

B. Bánffy Dezső: T. ház! Pozsgay Miklós képviselő ur több mint két hét előtt a takarmányszükségre való tekintettel interpellácziót intézett a kabinet több tagjához, a pénzügyminiszterhez egyfelől a kiskazánokon való főzés érdekében, továbbá a kereskedelemügyi miniszter urhoz a szállitási kedvezmények tekintetében és mindenekfelett a földmivelésügyi miniszter urhoz, a kitől intézkedéseket várt és óhajtott a jelentkező takarmányhiány tekintetében.

A mint Pozsgay Miklós képviselő ur legközelebbi napokban való felszólalásánál az ülés elején jelezte, a kereskedelemügyi miniszter ur, valamint a földmivelésügyi miniszter ur is bizonyos nyilatkozatokat tettek a költségvetés tárgyalása rendjén ezen kérdésre vonatkozólag, az interpellácziókra magára azonban érdemében nem válaszoltak és egyáltalán nem nyugtatták meg az ország aggódó közönségét, hogy a jelentkező takarmányszükséggel szemben kellő óvintézkedések miképen tétettek meg.

T. ház! Én magam is azok közé tartozom, a kik igen komolynak látják a helyzetet és a kik aggódva látják azt, hogy a nagy szükség takarmány tekintetében a maga következményeiben messze kihatóan fenyeget olyannyira, hogy talán nemcsak a legközelebbi évre, hanem több évekre kihatólag olyan hátrányokkal állunk szemben különösen állattenyésztésünk tekintetében, a melyek, ha bekövetkeznek és a melyek, ha részben legalább nem enyhittetnek, közgazdaságunknak óriási károkat fognak okozni, állattenyésztésünk, állatkivitelünk tekintetében pedig olyan visszaesés fog előállani, a melylyel, ha előre nem számolunk, milliókra menő károkat szenvedünk évek során keresztül.

Igaz, olvassuk a lapokból, hogy bizonyos rendelkezések, intézkedések tétetnek; olvassuk, hogy a földmivelésügyi miniszter ur, én szerintem helyesen, a kincstári kezelés alatt lévő erdőknek már mostani legelhetése iránt engedélyt adott; olvassuk azt is, hogy az erdőkből

a lombgyüjtést engedélyezte és én beismerem, hogy ezen intézkedések máról holnapra könnyitik a helyzetet, de végeredményben a nagy inségen, a mely előtt állunk, nem segitenek. A kereskedelmi miniszter ur intézkedését is olvassuk a vasuton bizonyos kedvezmények nyujtása tekintetében, de én ugy tartom, hogy ezek mind olyan kis jelentőségüek, a melyek a kérdést egyáltalán nem oldják meg és a bajt nem háritják el. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Mikor ezt látjuk idehaza, akkor azt látjuk, hogy Romániában messzemenő intézkedések történnek a takarmány-, a tengerikivitelnek megtiltásával és olvassuk, hogy Ausztriában is már a legközelebbi napokban a tarifák kérdésében történik intézkedés, a mely előnyösen hathat ki a fenyegető szükségre.

Már most, t. ház, én kénytelen vagyok kijelenteni, hogy nem tudom megérteni azt, hogy Pozsgay Miklós képviselő urnak, a ki interpellációjára választ nem kapott, két-három nappal ezelőtt, mikor a választ sürgette, onnét az elnöki székből — nem a most elnöklő kegyelmes ur ült akkor az elnöki székben — azt a választ adták, hogy az interpelláczió nem lett sürgősnek bejelentve.

Nem az a kérdés, t. ház, hogy az illető bejelenti e azt, hogy az interpelláczió sürgős, vagy hogy nem sürgős, hanem az a kérdés, hogy az intézkedés sürgős-e vagy sem? Erre való tekintettel szükségesnek láttam én megkisérelni ma, hogy egy sürgős interpellácziót jelentsek be, és köszönettel tartozom az igen t. elnök urnak, hogy, elfogadván indokolásomat, melylyel a kérdés sürgős voltát jeleztem, megadta a módot arra, hogy az interpellácziót előterjeszthessem. Előterjesztem pedig azért, t. ház, hogy módot adjak a kormánynak arra, hogy a kormány, ha jónak és szükségesnek látja, — én óhajtandónak tartom — nyilatkozhassék e kérdésben és megnyugtassa a közönséget abban az irányban, hogy az óvintézkedések megtétettek és gondoskodni fog a kormány arról, hogy a baj, a mely el nem hárítható, legalább enyhithető és csökkenthető legyen.

Mert, t. ház, nem olyan könnyű a kérdés. Én beismerem, hogy a szárazság következtében a takarmányhiány és általában azoknak a fogyasztási czikkeknek a hiánya, a melyekkel az állatokat táplálni és tartani lehet, mondhatni, egész Európára kiterjed és ennek következtében nem olyan egyszerű kérdés az, hogy a szomszédban szerezzük ezt meg, ha nálunk nincs. Én azt tartom, hogy a veszély elháritása érdekéből a takarmánykiviteli tilalommal egyfelől, a tengeri vámjának mielőbbi felfüggesztése által másfelől, és általában az olyan takarmánynemüeknek, a melyek az állatok táplálására szükségesek, igenigen kedvező árak mellett való szállitásával a kérdés még egyáltalában nincs megoldva.

Én azt tartom, t. ház, hogy a veszély nagyságára, a veszély fontosságára és talán évekre való kihatására tekintettel, tengerentúli szállitmányokról is gondoskodni kellene és azok természetesen csakis a kormány közbejöttével, a kormány által előkészitve eszközölhetők. Ha pedig a maga idejében nem történik semmi, akkor esetleg a vállalkozó kereskedők maguk fogják az üzlet előnyeit a szükségben lévő közönség hátrányára igénybe venni, esetleg az idegen vállalatok, hajók, hajószállitások már előzetesen kötött szerződésekkel teszik lehetetlenné, hogy a nagy bajon és a szükségleten segitsünk.

Ezekre való tekintettel, t. ház, én szükségesnek látom azt, hogy a kormány a kérdéssel komolyan foglalkozzék, de mindenekfelett szükségesnek látom azt, hogy tervei iránt, a melyekkel a helyzeten segiteni akar, az országot tájékoztassa és megnyugtassa.

A földmivelésügyi miniszter ur fejbólintásából látom, hogy ő ezt nehéznek, talán lehetetlennek, vagy megengedhetetlennek tartja és én beismerem, hogy vannak bizonyos részletek, a melyeknek talán részletesen való tárgyalása meg nem engedhető, nem szükséges; de azért mégis szükségesnek látom azt, hogy a közönségnek tájékozás nyujtassék és a megnyugvás megadassék, mert ha megnyugvást nyer a közönség, kétségtelenül könnyebben néz elé ennek a nehéz bajnak, a mely előtt most állunk, mint akkor, ha bizonytalanságban van és nem tudja, mit tervel a kormány, miként akarja az ország imminens érdekeit megvédeni.

Ezekre való tekintettel, tisztelettel kérdem a földmivelésügyi miniszter urat: nem látja-e szükségesnek az országot tájékoztatni azon, részben már megtörtént és részben még kétségtelenül teendő intézkedésekről, melyektől várja, hogy a fenyegető takarmányhiány által előidézett gazdasági csapás, sőt gazdasági válság enyhithető lesz?

Elnök: A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Az interpelláczió sürgősségére való tekintettel azonnal kivánok válaszolni. Mindenekelőtt nyilatkoznom kell azon vád ellen, hogy Pozsgay Miklós t. képviselő ur interpellácziójára még nem válaszoltam. Nem válaszoltam azért, mert nem akartam a t. háznak oly intézkedéseket bejelenteni, a melyek még nem perfektek. Miután báró Bánffy Dezső t. képviselőtársam a kérdést sürgősnek jelezte, méltóztassék megengedni, hogy hozzám intézett kérdésére azonnal válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tárczám költségvetésének tárgyalása alkalmával már jeleztem a t. ház előtt, hogy a kormány tudatában van annak, hogy Magyarországon a szárazság következtében nagyobbmértékü takarmányhiány fog beállani, mint azt az első pillanatban magunk is gondoltuk. Jeleztem ugyanakkor azt is, hogy a kormány ezen kérdéssel hetek óta a legkomolyabban foglal-

kozik, hogy a szükségesnek mutatkozó lépéseket komolyan mérlegeli intézkedései előtt és hogy nem fog elmulasztani semmit, a mi ugy állásából, mint hazafiasságából kifolyólag mint kötelesség a kormány vállaira nehezednek. Ugyanakkor jeleztem azon intézkedéseket is, a melyeket a kormány eddig általánosságban megtett, egyszersmind kértem a t. házat arra, hogy a részletek előterjesztése alól mentsen fel, mert ezen intern kérdések megbeszélése és nyilvános tárgyalása talán nagyobb bajt és kellemetlenséget okozna, mint azon veszély és felelőség, a melyet a kormány magára vállal ezen kérdés nyilvánosságra nem hozatala által. A t. ház ezen előterjesztésemhez akkor hozzájárult és kijelentéseimet egyhangulag helyeslő tudomásul méltóztatott venni.

Ma sem vagyok más helyzetben, mint a melyben akkor voltam. Kijelentem, hogy a kormány ma is nemcsak a legkomolyabban foglalkozik ezen kérdéssel, hanem tesz is ez irányban. Azt hiszem, hogy ezen megnyugtató kijelentésem a t. házat ki fogja elégiteni, az igen t. interpelláló képviselőtársamat pedig annál inkább megnyugtathatja, mert igen jól méltóztatik miniszterelnöksége idejéből tudni, hogy vannak olyan kérdések, a melyeknek nyilvános pertraktálása sokkal nagyobb bajt és kellemetlenséget okoz, mint azon felelőség, a melylyel a kormány ezen kérdésekben el kell hogy járjon.

Bátorkodom még megjegyezni, hogy a kormány ebben a kérdésben semmiféle titkot a maga részére nem tart fenn; mindent a lehető legnagyobb nyilvánosság előtt fog a t. ház elé terjeszteni annak idejében, ha ezen kérdés perfektuálva lesz. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. A kérdés az: tudomásul veszi-e a ház a földmivelésügyi miniszter urnak báró Bánffy Dezső képviselő ur interpellációjára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Határozatképen kimondom, hogy a ház a földmivelésügyi miniszter ur válaszát tudomásul veszi.

A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 3 órakor.)

483. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 6-án, szombaton,

báró **Feilitzsch Arthur** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A honvédelmi tárcza 1904. évi költségvetésének és a cs. és kir. közös hadsereg katonai nevelő és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897. évi XXII. törvényczikk módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és ennek kapcsán a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902. évben; a honvédmenház 1902. évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902. évi működéséről; az 1897: XXIII. törvényczikk értelmében a m. kir. honvédnevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903. évre, végül a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák, és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról szóló honvédelmi miniszteri jelentések. — A pénzügyi tárcza 1904. évi költségvetésének és a mérsékelt áru marhasóról szóló 1897: I. t.-cz. módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása és ennek kapcsán Pécs sz. kir. város részére az 1896: XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentesség és a gyertyánligeti vasgyártelep eladása, végül az ország több vármegyéjének több községében fennálló nagymérvű adóhátralékok rendezése tárgyában a pénzügyminiszter jelentései. — A pénzügyminiszter benyujtja az 1904. évi költségvetési törvényjavaslatot.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Tallián Béla és Papp Elek miniszteri tanácsos.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Daróczy Aladár jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György jegyző, az azok ellen felszólalókat Kovács Pál jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Daróczy Aladár jegyző *(olvassa az 1904. évi augusztus hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Szepes vármegye közönségének feliratát, a csavargás megfékezése tárgyában;

továbbá Sáros vármegye közönségének feliratát, a kiszolgált altisztek alkalmazásáról szóló 1873: II. t.-cz. módositása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Dedovics György jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy sem az inditvány-, sem az interpellácziós-könyvben ujabb bejegyzés nem foglaltatik. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Tudomásul vétetik.

Következik a napirend szerint a csász. és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről az 1897. évi XXII. t.-cz. módositásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 501, 522) folytatólagos tárgyalása.

Dedovics György jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. képviselőház! A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat a kormánynak, hogy ugy mondjam, kirakatba helyezni való műve, egy Paradestück, a melyre minduntalan hivatkozik annak igazolására, hogy az a programm, a melylyel a kormány elfoglalta helyét, lépésről lépésre meg lesz valósitva. És valóban ez a törvényjavaslat az első konkrét jelenség, a melyből a kormány programmjának a megvalósulás stádiumába lépését látjuk. Mint ilyent mutatja be, mint ilyent emliti azt a honvédelmi miniszter ur is tegnapi felszólalásában. A honvédelmi miniszter ur különben nem érti és helyteleniti azt, hogy mi olyan türelmetlenség-

gel és a mint ő mondja, olyan hirtelen kivánjuk a kormányprogrammnak a megvalósitását.

Legyen szabad nekem egynéhány szóval a miniszter ur beszédének erre a részére reflektálnom, hogy kimutassam, hogy az, a mit a kormány programmjában igér, a minek mielőbbi teljesitését erről az oldalról folytonosan sürgetjük, nemcsak hirtelen nem történik meg, hanem igenis már el van késve ahhoz képest, hogy ez megvalósitható lett volna. Mert hiszen eddig nem hallottunk a miniszter ur részéről a programmra vonatkozólag egyéb nyilatkozatokat, mint hogy az egyik a tanulmányozás stádiumában van, a másik megigértetett, a harmadik kilátásba helyeztetett; az egyik egy év alatt, a másik két és fél év alatt fog megtörténni. De konkrét formában, kivált az egész nemzet közvéleménye által követelt reformoknak keresztülvitele kérdésében eddig még nem láttunk semmi egyebet, mint ezt a törvényjavaslatot, a mely előttünk fekszik.

Ebben a törvényjavaslatban pedig, t. ház, nem nagy örömünk telik. Annak történelmi előzményét az képezi, hogy a mult évben, a mikor a nemzet közvéleménye hangosan kifejezést adott annak az általános érzületnek, hogy a hadseregbe a magyar szellemet bevigyük és abban a magyar nemzet önállóságának megfelelő irányt érvényesitsük, ennek a küzdelemnek az első helyén állott az a követelés, hogy a hadseregben, t. i. az 1867 : XII. t.-cz. szerint való magyar hadseregben a magyar szolgálati nyelv és a magyar vezényszó életbeléptettessék. Ez ellen közjogi akadályt nem tudtak felhozni, mert hiszen közjogilag a mai állapot helytelen, de katonai akadályt sem, mert százszor kimutattuk, hogy a katonai szolgálat érdekének semmi tekintetben sem volna kárára a magyar szolgálati nyelv és vezényszó. Tehát azt a tényleges állapotot hozták fel akadályképen, hogy a tisztikar igen nagy része nem tud magyarul, s ezeket a tiszteket sem átgyurni, sem nélkülözni nem lehet. Ebből a szempontból kivánatos tehát, hogy egy tiszti sarjadék neveltessék, a mely a magyar nyelvet teljesen birja, s akkor néhány év mulva ezzel a nehézséggel többé találkozni nem fogunk.

Ha ebből a szempontból itélem meg a javaslatot, akkor czélja az volna, hogy a tisztképző intézetekben a magyar nyelv tökéletes elsajátitását biztositsa; de ezt a biztositékot sem magában a javaslatban, sem abban a tantervben, a melyet a hadügyminiszter ur a legutóbbi és az utolsó előtti delegácziók elé terjesztetett, meg nem találom. Épen azért ezt a javaslatot el nem fogadhatom.

Nem fogadhatom el majd kifejtendő közjogi okokból, de azért sem, mert egy magyar irányu nevelés tekintetében nem látok benne semmiféle garancziát, és végre, mert nincs bizalmam azon közegek iránt, a kik azt a katonai nevelést vezetik, hogy t. i. egész odaadással és őszinte jóakarattal arra fognak törekedni, hogy a tisztképzés és katonai nevelés magyar legyen. Ha pedig a t. ház többsége ezt a javaslatot mégis elfogadná, ezt mégis csak azzal a biztositékkal tehetné, hogy az a czél, a melyet a szabadelvű párt, illetve a kormány programmjában maga elé tüzött, intézményileg biztositva lesz. Erre vonatkozólag van szándékom egy határozati javaslatot benyujtani. *(Helyeslés balfelől.)*

Saját álláspontom indokolására szükségesnek tartom kifejteni elsősorban azokat a közjogi szempontokat, a melyek miatt ezt a javaslatot nem fogadhatom el, daczára annak, hogy a czélt, a mely a javaslat elé van tüzve, magam is helyeslem. Nem fogadhatom el addig, a mig fennállónak látom azt a közjogi sérelmet, azt a magyar jog és államiság szempontjából türhetetlen állapotot, hogy a katonai nevelés ügye teljesen a közös hadügyminiszter vezetése és hatósága alá van helyezve. A t. miniszter ur, Bakonyi t. képviselőtársammal polemizálva, tegnapi beszédében azt igyekezett bizonyitani, hogy ez nem is lehet másként, ez egészen természetes állapot. A t. miniszter ur ezzel annak a bizonyitékát adta, hogy a katonai nevelés még ő nála is megrontotta a féltékenységnek azt az érzékét, a melylyel nemzeti ügyeinknek és érdekeinknek kezelésében eljárni kell. Azt mondja a t. miniszter ur, hogy ha a tiszti sarjadékot direkte a polgári életből vennék át a hadseregbe vagy a honvédségbe, akkor ez a kérdés meg volna oldva, mert az egész nevelés polgári volna; de köztudomásu, hogy ilyen elemekkel a tisztek létszámát kiegésziteni képesek nem vagyunk. Ezt egészen köztudomásunak nem ismerem el, mert nagyon derék és egészen jól bevált tiszteket ismerek, a kik a polgári életből vétettek át olyan értelemben, hogy a nyolcz évi gimnázium vagy reáliskola elvégzése után beléptek a bécsujhelyi akadémiába, kitünő tisztekké lettek, közülök egyik jóbarátom és volt iskolatársam, a ki jelenleg is a vezérkarnál mint alezredes működik.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Tehát a bécsujhelyi akadémiát végezték és ott katonai nevelésben részesültek!

Okolicsányi László: Igaz, de az általános müveltséget és kiképzést mégis a polgári gimnáziumban nyerték. Egyáltalában a tiszti nevelésben olyan teljesen kizáró katonai kaszt-szellemet nem lehet és nem is helyes fentartani, a milyet, ugy látszik, a mi katonai legfelsőbb köreink szeretnének, mert végre is minden katona, még Pitreich hadügyminiszter ur is valamikor czivilember volt mielőtt katonává lett. *(Derültség a baloldalon.)*

De azután azt mondja a miniszter ur, ki volna felelős akkor a katonai kiképzéséért, ha ez kivétetnék a hadügyminiszter kezéből? Hiszen ezek a közegek, a kik a katonai nevelésnél a közös hadseregnél közremüködnek, közös hadseregbeli tisztek, ezeket nem lehet a honvédelmi

miniszter alá rendelni. Itt, engedelmet kérek, a honvédelmi miniszter ur, ugy látszik, mintha megfeledkeznék arról, hogy mivel tartozik a magyar honvédelmi miniszteri állásnak. Miért ne követelhetné a magyar honvédelmi miniszter, a ki szintén katonai hatósága ennek az országnak és pedig legfőbb katonai hatósága, azt, hogy Magyarországon a katonatisztek nevelése itt történjék? Neveljenek maguknak az osztrákok az ő katonai intézeteikben tiszteket, s neveljen magának Magyarország az ő katonai intézeteiben tiszti sarjadékot és azoknak egy részét azután a császári és királyi hadseregbe, másik részét pedig a honvédséghez fogják beosztani szolgálattételre, a mikor azok tisztekké kineveztetnek. Épen azért, mert ez lehetséges, *(Egy hang a baloldalon: Meg is van!)* sőt nemcsak lehetséges, de, a mint a t. képviselőtársam mondja, tényleg meg is van, mert tényleg a Ludovika Akadémiából is felvétetnek tisztek a császári és királyi hadseregbe és ott teljesen be tudják tölteni hivatásukat; ennek következtében tökéletesen elesik az az argumentáczió, a melylyel a t. honvédelmi miniszter ur előállott, hogy annak a nevelésnek, a mely a közös hadsereg számára történik, a közös hadügyminiszter vezetése alatt kell történnie.

Nem kompleltálta ezt igy az 1867-iki kiegyezés sem. Akár tekintjük a tisztképzést közoktatásügynek, akár tekintjük a hadsereg kiegészitése ügyének, ezt az ügyet mind a két esetben az ország teljes mértékben magának tartotta fenn. A jelenlegi állapot tehát az 1867-iki kiegyezéssel merőben ellenkezik, az közjogellenes és ránk nézve sérelmes. Akkor, ha a magyar katonai intézetek a honvédelmi miniszternek vezetése alatt állanának és a magyar kormánynak kezelésében volnának, akkor igen nagy része azoknak az aggodalmaknak és annak a bizalmatlanságnak, a melylyel jelenleg a katonai nevelés iránt viseltetünk, tökéletesen elesnék. Én egyáltalában nem vagyok barátja annak, hogy a tiszti nevelés már olyan zsenge korban, 12—13 éves fiuknál kezdődjék; az én kivánságom az volna, hogy a fiatal emberek egészen az érettségi vizsga letételéig maradjanak közönséges czivilek és végezzék középiskoláikat ott, a hol végzi minden más polgári pályára készülő ifju, s a mikor pályát választanak, 18 éves korukban, a mikor az érettségi bizonyitványt a kezükbe kapják, akkor határozhatják el azok, a kik a katonai pályára lépnek, hogy ők ezt a pályát választják maguknak és akkor azok, a kik a katonai pályára lépnek, a katonai felsőbb iskolákba, katonai akadémiákba, — vagy akárhogy méltóztatnak nevezni, — lépjenek be; de ha a katonai köröket az ilyen nevelés nem igen elégitené ki, mert a katonai körök szigoru fegyelmezettségnek, a föltétlen engedelmeskedésnek a fiuba való belenevelését már 12—14 éves korban akarják kezdeni, s azt hiszik, hogy ebben a korban könnyebb is azt elérni, mint később, már 18—19 éves fiatal emberben, a mikor már bizonyos nagyobbfoku önállóság és akarat, meggyőződés van benne, a mivel azután a katonai nevelés nehezebben küzdene meg. Én tehát ezt a kérdést vitathatónak tartom, mert igen sok argumentumot tudnék mellette és ellene felhozni; egyelőre azonban el van fogadva az a rendszer, hogy az ifjuságot a korábbi zsenge éveitől már katonai intézetekben előkészitik erre a pályára, de akkor nem szabad elfelejteni azt, hogy azok a növendékek, a kik abban a katonai intézetben vannak, azok nem tagjai a hadseregnek, azok csak akkor lesznek a hadsereg tagjai, a mikor kineveztetnek tiszthelyettesekké vagy hadnagyokká. Addig tehát a közös hadügyminiszter fenhatósága alá semmikép sem tartoznak jogilag; és ha jelenleg a katonai intézetek a közös hadügyminiszter fenhatósága alatt vannak, a magyar törvény és közjog álláspontjából ki kell jelentenem, hogy én azt másnak, mint abuzusnak, közönséges visszaélésnek nem tekinthetem. A mig tehát ez a rendszer fennáll, addig én azoknak az intézeteknek vagy azokban az intézetekben nevelt ifjuságnak semmiféle alapitványt megszavazni a magyar állam terhére hajlandó nem vagyok.

Különben egészen következetesek maradtak a mi politikánknak vezetői az ő multjukban abban, hogy azon számos nemzeti követelések közül, a melyeket támasztottunk, különösen a melyeknek a mult évben igen hangosan kifejezést adtunk, először is azt ragadják meg és azt valósitják meg, a mely a mi részünkről pénzbeli áldozattal jár, a melyet fizessünk és majd meg fogjuk látni, hogy a többi következik-e vagy nem; és ha következik is, hogy milyen alakban fog következni. Hiszen ma ezeknek a katonai intézeteknek a vezetése annak a közös hadügyminiszternek a kezében van, a ki az ő rendeleteiben is, az ő beszédeiben is mindig jelét adja annak, hogy még a mai napig sem volt képes megbarátkozni azzal, hogy e két államból álló monarchiában milyen Magyarországnak a közjogi helyzete, milyen jogokkal bir Magyarország állami nyelve, minő jogokat kell érvényesiteni a hadseregben, és a ki akkor is, a mikor erélyes követelések után végre kénytelen volt engedni egyben-másban, külsőségekben és lehetőleg kicsinységekben, pl. a laktanya felirásának kérdésében, vagy a felirás tekintetében, hogy t. i. egyes tárgyakat magyarul tanitsanak: mindezekben nem azzal az indokolással engedett, hogy ez a magyar államnak joga és mert a magyar állam nyelve követeli ezt a megkülönböztetést, hanem egyszerűen parifikálta a magyar nyelvet a cseh, lengyel és nem tudom én milyen más, a monarchiában használatban lévő nyelvekkel. Hiszen méltóztassék csak jól szemügyre venni azon rendelet czimét, a mely rendeletből a t. honvédelmi miniszter ur tegnap idézett. Annak a rendeletnek a czime a monarchiában használatban lévő

nyelveknek szélesebb alapon való tanitásáról vagy müveléséről — a kifejezést nem tudom bizonyosan — szól. Már magában véve ez a kifejezés: »a monarchiában használatban lévő nyelvek« annyira sérelmes ránk, hogy igazán a legnagyobb nemzeti érzéketlenségre, indolenciára és fásultságra mutat, hogy ez a nemzet ilyesmi felett fel nem zudul.

B. Kaas Ivor: Itt nem egy monarchia van, hanem két monarchia!

Okolicsányi László: Már most, t. ház, ennek a hadügyminiszternek a vezetésére vannak bizva azok a növendékek, a kiknek kiképzése czéljából évi 612.000 koronával kell megterhelnünk állami háztartásunkat. Nemcsak jogunk, de imminens kötelességünk is, t. ház, hogy egy ilyen ujabb megterhelés elvállalásánál és megszavazásánál felvetjük a kérdést: vajjon az a nevelés csakugyan olyan lesz-e, a mely biztositani képes, hogy a jövőben kizárólag magyar nevelésü, magyar müveltségü tiszti sarjadék fog rendelkezésünkre állani? Nekem ebben a tekintetben semmiféle bizalmam nincs azon körök iránt, a melyeknek a kezében a nevelés ügye van. Lehet ez a bizalmatlanság a magánéletben bántó az illetőkre nézve, a kikkel szemben fennáll, de a politikában nem lehet az, mert a politikában a bizalmat előlegezni rövidlátás és könnyelmüség, a politikai és különösen a hazafias kötelességeknek megszegése, vagy legalább is lanyha teljesitése volna. Intézményekkel kell biztositanunk azt, hogy a czél, melyet ezen áldozatokkal elérni akarunk, tényleg el is éressék. És én gondolkoztam a felett, hogy mi módon lehetne ezt biztositani. Egyrészt a legutóbbi delegácziónak tanácskozásai, másrészt a közoktatásügyi miniszter urnak egy törvényjavaslat-tervezete szolgálnak előttem irányadóul arra nézve, hogy milyen intézkedést lehetne és kellene itt alkalmazni. A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur egy anket által egy törvénytervezetet tárgyaltatott, a mely által biztositani akarja a magyar nyelvnek eredményes tanitását a népiskolákban és elsősorban a tanitóképző-intézetekben és ennek következtében a felekezeti tanitóképző-intézetekbe beviszi az állami felügyeletet és ellenőrzést. Ez egyáltalában nem uj dolog, mert tudjuk, hogy 1883-ban a magyarországi protestánsok körében igen nagy felháborodást és elégedetlenséget okozott az, hogy a kormány a felekezeti iskolák érettségi vizsgálataira kiküldötte kormánybiztosait, a kiket azóta minden évben kiküld a kormány. Akkor törvényhozásilag biztositttatott a kormány ezen felügyeleti joga és ezt a magyar protestánsok magukra nézve sérelmesnek, autonomiájukba ütközőnek találták. A kormány minden ellenkezés és elégedetlenség daczára szivósan ragaszkodott ezen követeléséhez, ezt törvénybe iktatta és azóta folytonosan gyakorolja. Kérdem: hogy azt az ellenőrzést, a melyet magyar honpolgárokkal, magyar protestansokkal és magyar katholikusokkal szemben, a kiknek hazafiságához, nemzeti érzületéhez semmi kétség nem férhet, gyakorlunk, miért ne gyakorolhatnók a közös hadügyminiszter vezetése alatt álló intézetekkel szemben is?

Gabányi Miklós: Mert nem engedik Bécsben!

Okolicsányi László: Hogy ezt Bécsben engedik-e vagy nem, az itt kérdés tárgyát nem képezheti. A magyar állam szuverénitásából következik az, hogy a magyar állam területén fennálló minden intézet — és főleg azon intézetek, a melyeknek czéljaira a magyar adózó polgárok hozzájárulása is igénybe vétetik — föltétlenül a magyar kormány ellenőrzése alatt álljanak.

Azon határozati javaslattal, a melyet erre vonatkozólag előterjeszteni szándékozom, biztositani akarom azt, hogy azokban a katonai intézetekben a nevelés tényleg magyar legyen; hogy ott ne érjék be azzal, hogy a növendékek egy pár nehezen bemagolt szót rosszul, törve magyarul is el tudnak mondani, sőt, ha nem tudná az a növendék kifejezni magát, megengedjék neki, hogy esetleg németül is elmondhassa azt, a mit gondol; biztositani akarom azt, hogy azon intézetekben a nevelés iránya olyan legyen, a mely a magyar nemzet gondolkozásával és érzelmi világával összhangban áll és nem tér el azon nevelési iránytól, a melyet középiskoláinkban követnek.

Reménylem, hogy ezt a határozati javaslatomat épen azon t. képviselőtársaim fogják elfogadni, a kik a törvényjavaslatot is elfogadják. Én magát a törvényjavaslatot nem fogadom el, mert, a mint kifejtettem, a jelen nevelési rendszer közjogilag helytelen, de azon t. képviselőtársaimnak, a kik tényleg azt akarják, hogy magyar nemzeti irányu, magyar szellemü legyen a katonai nevelés, és hogy azon katonai intézetekben a magyar nyelvet is tökéletesen elsajátitsák a növendékek: azoknak gondoskodniok kell arról, hogy a képesitést és a jó minősitést azokban az intézetekben csakis oly növendékek nyerjék el, a kik ezt az eredményt tökéletes mértékben fel tudják mutatni. E czélból szükséges, hogy a magyar kormány kiküldöttje jelen legyen a katonai tisztképző-intézetek vizsgálatain és necsak jelen legyen, hanem szavazatával befolyást is gyakoroljon a növendékek minősitésére; természetesen sohasem a katonai tárgyak tekintetében, hanem csakis a magyar nyelv és a magyar nyelvü tárgyakban tanusitott jártasság legyen előtte irányadó arra nézve, hogy az illető képesittessék e vagy ne képesittessék.

Ezt a gondolatot azonban Heltai Ferencz t. képviselőtársam vetette fel a legutóbbi delegácziónak hadügyi albizottságában. Ő erre vonatkozólag elő is terjesztett a hadügyi albizottságban egy határozati javaslatot, a mely mellett a t. többségnek igen tekintélyes tagjai, a kik ott a delegáczió albizottságának is tagjai voltak, felszólaltak és mindannyian helyeselték, mindannyian támogatták Heltai Ferencz t. képviselő-

társamnak ezt a határozati javaslatát. Egyedül az a körülmény tette lehetetlenné, hogy ez a határozati javaslat a delegácziókban elfogadtassék, hogy ez az ügy a delegáczió elé nem tartozik. Én akkor rögtön kijelentettem, hogy ezt a határozati javaslatot magamévá teszem olyan értelemben, hogy ott, a hova az ügy tartozik, t. i. a magyar képviselőházban elő fogom terjeszteni azt a határozati javaslatot és abból a hangulatból és abból a felfogásból, a mely a delegáczió albizottságában megnyilatkozott, melynek tanuja volt maga a honvédelmi miniszter ur is, azt a következtetést vonom le, hogy ezt a határozati javaslatot a t. túloldal is el fogja fogadni. Mert hiszen nemcsak hogy okvetlenül következik a mi közjogi helyzetünkből, hanem biztositékul is szolgál annak, hogy a kormány programmja igazán becsületesen és igazán eredményesen végre is lesz hajtva. Határozati javaslatom igy szól *(Halljuk! Olvassa):* »A Magyarországon elhelyezett császári és királyi katonai reáliskolákban és hadapródiskolákban az 1904—905. tanév kezdetével a magyar nyelvnek általánosan kötelező alapos tanitása és több tantárgynak magyar nyelvű oktatása lép életbe.

Ennek következtében utasitja a képviselőház a magyar kormányt, hogy: 1. az emlitett katonai iskolák minden évi záróvizsgálataira a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter által kinevezendő megbizottait küldje ki a magyar nyelvű oktatás eredményének ellenőrzése czéljából és oly hatáskörrel, hogy ezen kormánybiztosok a magyar nyelv tudásának megitélésében a növendékek minősitésére döntő szóval, szavazattal birjanak;

2. hogy a kormány minden évi költségvetés előterjesztésével egyidejűleg tegyen jelentést a képviselőháznak a legutóbbi vizsgálatoknál szerzett tapasztalatok alapján a magyar nyelvű oktatás eredményéről«.

Ha ez a határozati javaslat elfogadtatik, akkor nem lesz aggodalmam és nem lesz bizalmatlanságom többé azzal a tanügyi programmal szemben, melyet a hadügyminiszter ur előterjesztett; és nem lesz aggodalmam és bizalmatlanságom többé a kormány programmjának a magyar tiszti nevelésre vonatkozó részével szemben sem. Mert ez a határozati javaslat nem czéloz semmi mást, csakis a kormány programmja, kilátásba helyezett eredményének egész valóságban és teljes becsületességgel való biztositását.

Olay Lajos: Majd meglátjuk, elfogadja-e a többség! Ez a Heltai határozati javaslata!

Okolicsányi László: Ha pedig a t. kormány azt a javaslatot nem fogadná el, akkor előre kimondhatom, hogy: szemfényvesztés, humbug az egész javaslat. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kovács Pál jegyző: Báró Kaas Ivor!

B. Kaas Ivor: T. ház! Azon alapos fejtegetések után, a melyeket Bakonyi Samu t. képviselő ur tegnap és Okolicsányi t. képviselő ur ma előadtak és a melyekhez én ugy közjogi fejtegetéseikre nézve, mint nemzeti szempontból hozzájárulok, csak nagyon kevés mondani valóm lesz. Az a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, kijelentette ismételten azt, hogy semmiféle olyan kiadásokat meg nem szavazhat, a melyek népünknek állandó megterheltetését képeznék, mert a magyar nép, a magyar állam elérkezett az adóviselési képesség olyatén maximumához, sőt annyira túlhaladta a teherviselési képességét, hogy itt már az adók leszállitásáról, a terheknek könnyitéséről, nem pedig a terheknek még ujabb állandó megnövelcséről szabad és kell a törvényhozásnak gondoskodnia. Előttünk fekszik egy törvényjavaslat, a mely, mihelyt keresztül lesz vive, évi 614.000 koronával és bizonyára az idők folyamán még tetemesen többel is — mellékkiadások czimén — szaporitani fogja az állam katonai kiadásait. Hiszen a honvédelmi budget évről-évre — ez évben is egy millión felül — szaporodik és ezen szaporodásnak ezen most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat képezi a legnagyobb és legkifogásolhatóbb részét. Miért? Hát nem kivánjuk a magyar katonai nevelést, nem kivánjuk a magyar ifjaknak a hadseregbe való belépését? Dehogy nem! Sőt ellenkezőleg, ezt évtizedek óta folyton követeljük, az tehát logikai ellenmondásnak tetszik, ha én azt mondom, hogy ez a legterhesebb része a költségemelésnek és részünkről visszautasitandó. Igen, mert nemcsak állandó terhet képez, hanem olyan kiadást, a mely jogtalan, mert mi ezzel a költséggel a honvédelmi budgetbe veszünk be olyan tételt, a melyet nem a mi honvédségünk, nem a magyar hadsereg, nem a honvédelmi miniszter, hanem a közös hadsereg részére szavazunk meg, a melylyel tehát olyan terheket vállalunk át a magyar honvédség és az állam terhére, a melyeknek quóta szerinti kétharmad része Ausztriát illetné és illeti. Ilyen finánczpolitikát én még azon a czimen sem fogadok el, hogy a magyar tiszti nevelés részére szükségeltetik, annál kevésbbé fogadok el ilyen czimen, mert Ausztriában ezen viszonosságot nem tapasztalom, mert a mint az indokolásból mindenki kiolvashatja, Ausztriában vannak ugyan alapitványok, de azokat az alapitványokat mind kizárólag osztrák honpolgárok élvezik, kizárólag osztrák katonatisztek fiai és az kizárólag német nevelésre fordittatik, azt tehát ezzel ekviparálni nem lehet és a mi ott alapitvány vagy a mi a közös hadügyminiszteriumnak delegáczionális megszavazás alá kerül, annak a megfelelő részében szintén particzipiálunk. Hiszen a delegácziókban ezen panaszok évenkint megujittatnak, hogy mi ezen katonai költségekhez hozzájárulunk ugy, mint a közös budget mutatja, és a magyar tisztképzésnek még a közös hadseregben ugyszólván semmi eredménye nincsen.

Mert a szabályok értelmében azon alapitványokat a katonatisztek fiai kapják, a mely katonatiszteknek pedig 80%-a osztrák, magyar csak 20% és ennek is csak egy része fajmagyar,

tehát voltaképen az alapitványoknak ez az egész közös része nem magyar érdekeket szolgál. És mi most ennek tetejében az eddigi 250 hely helyett, a mennyiben ehhez hozzájön 1073 hely, 1324 alapitványt tegyünk, mi magyarok, az osztrák közös, jobban mondva az osztrák-német hadsereg tisztikarának magyar honpolgárokból való kiegészitésére? Azon erősködtek, hogy ezért magyar honpolgárok tétettek azon hadseregbe, a mely törvény szerint közös, tehát magyar is, a mely közös hadseregben a mi fiaink is szolgálnak, ennélfogva érdekelve vagyunk benne. Ennek az egész okoskodásnak láncát mindnyájan sokszor hallottuk és tudjuk. Csak az a baj, hogy ez tényleg nincs igy, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* vagyis a hadsereg tisztikara, szelleme, nyelve, jelvénye stb. — hiszen minek soroljam fel ezt az egész litániáját a sérelmeknek — ez mind ellentétben áll a tényleges magyar jogi és alkotmányos viszonyokkal, ellentétben áll a nép szellemével, a magyar nyelvvel és a magyar középosztálynak katonai hivatásával is. Gyakran hallottuk is panaszolni, hogy ifjaink miért nem mennek a katonai pályára, a szülők pedig miért nem adják fiaikat a katonai pályára? Nem adhatták oda, mert németekké, Magyarország ellenségeivé való nevelésre magyar hazafi, — már pedig a magyar középosztály magyar hazafi — fiait nem adja. Egyesek igen, a kiknél a mellékkörülmények játszottak közre, de egészben véve a magyar középosztályban még most is van annyi nemzeti érzés és hazafiság, hogy fiait, hacsak nem kénytelen, osztrák katonaintézetekben németté neveltetni nem akarja. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* És én előre megmondom, hogy jövőre is igy lesz és hogy ezek az alapitványi helyek jövőre sem fogják elérni azt a czélt, hogy a magyar középosztály gyermekei ott osztrák tisztekké, sokszor a haza ellenségeivé neveltessenek. A magyar középosztály fiai ezentúl is maradnak magyarok és az ottan neveltek lesznek a Magyarországon született különféle Soldatenkindek.

A tanterv, a mely két példányban osztatott ki, egyik német, másik magyar volt, kimutatja, hogy a tantárgyak és azoknak felosztása mennyire szenved disparitásban, ha azt magyar vagy német szempontból itéljük meg. Természetesen nincs meg ebben — mindenekfelett ezt emelem ki — az a paritásos viszonosság, a melyet elvárhatnánk. Nem arról van szó, hogy az osztrák intézetekben magyar nyelven tanitsanak, ezt nem is követeli senki sem, de ha csakugyan volna paritás, ha csakugyan a 67-es alap szerint történnék ez a reform, akkor annak ugy kellene lenni, hogy ott tanitanak magyarul is és itt tanitanak németül is.

Madarász József: Ott ne tanitsanak magyarul, itt se tanitsanak németül! *(Helyeslés balfelől.)*

B. Kaas Ivor: Ez volna a paritás, ez volna 1867 szellemében annyival inkább, mert nagyon jól emelte ki Okolicsányi László t. képviselőtársam is, hogy az 1867. törvény nem ismerheti el azt, hogy a közoktatás közösügy. A közoktatás tehát a katonai oktatást sem adhatja oda osztrák közös miniszternek, nem ismerheti el, hogy a gyermekek katonák, mielőtt besoroztattak és felesküdtek volna, a katonai intézetek apró növendékei nem eshetnek a közös hadügyminiszter intézkedése alá, mintha katonák lennének. A katonai nevelés ügye tehát törvényünk, alkotmányunk értelmében, de államunk és egész nemzetünk követelményei szerint nem illethet mást, mint Magyarországon a magyar kormányt, a magyar kormányban aztán részemről teljesen megnyugszom, ha a honvédelmi miniszternek adatik oda és nem a közoktatásügyi miniszternek, mint a hogy a földmives-iskolák és más szakiskolák is a szakminiszter kezelésében vannak, pl. az ipariskolák a kereskedelemügyi miniszter kezelésében, és igy volnának ezek az intézetek a honvédelmi miniszter kezében.

Mi volna egyszerűbb? Mi volna törvényesebb? Nemzetibb? Mi volna igazságosabb? Mi volna czélravezetőbb, mint hogyha az egész törvény ugy szólna, hogy alapitunk 1073 helyet katonai növendékek ellátására és ezek az intézetek a magyar honvédelmi miniszter alá rendeltetnek; a mennyiben azok a felső tanitásra tartoznak, akkor a Ludovika-Akadémia kibővittetik és az adja a tiszteket ugy a magyar hadseregnek, a mennyiben az a közös hadsereg kiegészitő része, valamint külön a honvédségnek, a mely kiegészitő része az összes hadseregnek. Ez volna a legegyszerűbb, a legigazabb, az egyetlen helyes megoldás és ily megoldás esetén talán legyőzném pénzügyi és gazdasági skrupulusaimat, mert olyan nagy nemzeti érdekeket látnék fenforogni, a melyek lenyomják azt a szempontot, hogy ez pénzbe kerül és teher.

De a mikor ugy áll a dolog, hogy nekünk ily kiadásokra nincs pénzünk, akkor azt mondani, hogy ez ily módon létesittessék és már nemzeti vivmánynak tüntessük ezt fel, az előttem nevetségesnek tetszik.

Ha a kultura szempontjából nézzük, vagy pedig a katonai tudományok szempontjából ezt a tantervet, akkor azt látjuk, hogy a germanizáczió ezekben a magyarországi katonai nevelőintézetekben milyen tulnyomóan és rendszeresen fog folytattatni. Az alreáliskolákban, például tehát a legkisebb gyermekek részére, a magyar tanórák száma 35, a német órák száma 82. Miért? Hogy azok a kis gyermekek, a kik legkönnyebben tanulják a nyelvet, gyorsan begyakoroltassanak a német szó ejtésére. Magyarul nem is tanitanak azokban az iskolákban egyebet, mint a magyar nyelvet tizenhat órában, de ugyanakkor a német nyelvet tanitják 23 órában, már tudniillik a különböző évfolyamokat összevéve. E magyarnak mondott intézetekben tehát a gyermekekbe minden módon bevésik a németet, a magyart pedig mellékesen tanitják.

Németül tanitják a német nyelvet, a mennyiségtant, földrajzot stb. Később a dolog ugy fordul, hogy jobban ekviparálódnak a nyelvek, hogy a mikor már tudnak németül a gyermekek, akkor több tantárgyat adnak elő nekik magyar nyelven. De hogyan? Például magyarul tanitják a franczia nyelvet tiz órában, továbbá a vallást, a magyar nyelvet, a szabadkézi rajzot, a természettant, a természetrajzot. 42 óra magyarul adatik elő, ezekbe be van számitva természetesen a franczia nyelv és a szabadkézi rajz, németül pedig 46 óra. Nohát itt ily módon van meg a teljes paritás.

De nevezetes az, hogy minél feljebb megyünk ezekben az intézetekben, annál inkább kitünik, hogy a kulturai, a közönséges középiskolai nevelési tantárgyak háttérbe esvén, a katonai tantárgyak nyomulnak előtérbe, — a mint az máskép nem is képzelhető — és ezen katonai tantárgyak mindvégig németül adatnak elő, tehát a felső tanosztályokban ismét előtérbe nyomul a német nyelv és a német-osztrák katonai nevelés és szellem. Mert németül adják elő a hadapródiskolákban a szolgálati szabályzatot, gyakorlati szabályzatot, a hadsereg szervezetét, a fegyver- és lövési ügyet, a tereptant, a harczászatot, a műszaki oktatást, erődítéseket, a tüzéroktatást, szóval: valamennyi katonai tantárgyat.

Mi következik ebből? Az, hogy mire ezek a fiuk kitanulják az iskolákat és vagy feljebb mennek az osztrák katonai nevelőintézetekbe, vagy kimennek a közös hadseregbe, szétosztatván a különböző, ma német tisztikarokba, a melyeknél német a vezényszó, s a Dienstreglement és minden fentartja a hagyományos osztrák szellemet, ezek a szétosztott és ilyen jól preparált magyar fiuk egészen beilleszkednek abba a német-osztrák katonai szellembe, a mely a hadsereg egységét és németségét vallja hitének. Engedelmet kérek, mi haszna ebből a magyar kulturának? Semmi esetre sincs az a haszna, hogy a magyar haditudományok müveltessenek, hogy a magyar müveltség bevitessék abba a hadseregbe, a mely állitólag magyar hadsereg is és hogy kijőjjünk abból a szégyenteljes helyzetből, hogy mig a világ minden népe, a mely szuverénitással bir, akár a szerb, akár az oláh, akár a bolgár, akár pedig a japán, vagy nem tudom melyik nemzete a világnak, az mind bir harczképzett tisztikarral, bir haditudományokkal, többé-kevésbbé érti a modern harczászatnak mindenféle nemét, szóval harczképes nemzet: csak a magyar nemzet nem bir olyan katonatisztikarral, nem bir olyan katonai tudósokkal, nem bir semmivel, a mi ezt a nemzetet a harczban, a csatamezőn kitüntethetné, nincs egyebe, csak a bátorsága.

Ilyen intézkedést helyeselni egyáltalában nem vagyok képes. Ennek folytán erre áldozatot sem hozhatok és a törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kovács Pál jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. képviselőház! Elvi álláspontomból kifolyólag a törvényjavaslatot nem fogadom el. Az ellenzéket megillető ellenőrzés szempontjából azonban teszek kifogásokat. Egy határozati javaslatom is lesz, a melyről hiszem, hogy azt a t. honvédelmi miniszter ur el fogja fogadni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt a kérdést most nem vetem fel, hogy e tételes törvény megengedi-e, hogy katonai nevelőintézet állittassék fel Magyarországon? Arra azonban van tételes törvényünk és ez a középiskolákról szóló törvény, a mely intézkedik, hogy a közoktatásügyi miniszternek ellenőrzése kiterjed minden iskolára és ez alól, azt hiszem, hogy a katonai iskolákban benn lévő kiskoruakat — mert ne méltóztassék elfelejteni, hogy nem katonaköteleseket tanitanak ott, hanem kiskoruakat, a kik még nem katonakötelesek — hogy ezekre vonatkozólag az ellenőrzés jogát egyáltalában van-e joga, akár a törvényhozásnak is, ezen tételes törvénytől eltekintve, elvonni?

Én azonban csak azt az egyetlen czélt veszem, a melyet önök akarnak elérni, hogy a hadseregben magyar érzésű és magyar nyelven beszélő, szóval magyar tisztek legyenek. Vajjon ezen törvénynyel el fogják-e önök ezt a czélt érni? Az be van mutatva a közös hadügyminiszter urnak kegyelméből, hogy mi lesz a tananyag, de ezt is csak ugy ismerjük, hogy felsorolták a tankönyveket, a tantárgyakat és az óraszámokat, de hogy a tananyag milyen lesz, hogy a tanitás szelleme milyen lesz . . .

B. Kaas Ivor: A milyen most!

Rátkay László: . . . erre nézve semmiféle biztositékunk nincsen. Pedig nekünk magyar tisztek nemcsak abból a szempontokból kellenek, hogy magyar tisztek legyenek, a kik magyarul beszélnek, nekünk olyan magyar tisztek kellenek, a kik magyarul is éreznek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a kik a nemzetnek multjával, jövőjével, nagy czéljaival, nagy szenvedéseivel és nagy tanulságaival tisztában vannak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A honvédelmi miniszter ur maga beismeri, hogy neki sem lesz ellenőrzési joga ezekre az iskolákra vonatkozólag. Hogy mit fognak ott tanitani és hogy milyen lesz a tanitás szelleme, azt a t. honvédelmi miniszter ur sem fogja tudni. Én tehát érdeklődtem a tananyag és a tankönyvek iránt, a melyek alapján a tanitás történik és mert ugy értesültem, hogy ezen könyvek a honvédelmi miniszter urnak a hadügyminiszter ur részéről megküldettek, tavaszszal engedélyt kértem, hogy ezeket a könyveket, különösen a magyar közjogra, az alkotmánytanra és a magyar történelemre vonatkozólag, áttanulmányozhassam. Nagyon sajnálom, hogy ezt az engedelmet a t. honvédelmi miniszter urtól nem kaptam meg. Magánuton azonban érdeklődtem a dolog iránt és én figyelmeztetem a képviselőházat, hogy ugy a magyar történelem, mint a magyar alkotmánytan és a magyar köz-

jogra vonatkozólag azokban a könyvekben egyenesen nevetséges, sérelmes és felháboritó részletek vannak. Én azt hiszem, hogy ezek után a t. törvényhozásnak és a t. többségnek magának volna kötelessége követelni azt, hogy a honvédelmi miniszter ur a felügyelet szempontjából a házat a jövőben mindig értesitse. Ezt akarom elérni és ezért adom be ezt az elleninditványt, illetőleg határozati javaslatot, ismétlem, abban a hitben, hogy a t. honvédelmi miniszter ur ezt el fogja fogadni, mert egyenesen azt a czélt fogja megközeliteni és biztositani, a mely czél szempontjából önök ezt a törvényjavaslatot beterjesztették.

Határozati javaslatom igy szól *(olvassa)*: »Utasitja a ház a honvédelmi minisztert, hogy a császári és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben használt összes tankönyveket a jövő évi költségvetés tárgyalásakor a háznak mutassa be.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sem lévén feljegyezve, kérdem: kiván-e még valaki szólni? *(Nem!)* Ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A honvédelmi miniszter ur kiván nyilatkozni.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az alapitványok szaporitásáról szóló törvényjavaslatot a t. előadó ur oly alaposan és oly beható szakismerettel ismertette, hogy én felmentve érzem magamat attól, hogy a törvényjavaslat indokolásával még bővebben foglalkozzam. Ennek folytán én tisztán arra fogok szoritkozni, hogy a t. ellenzéki képviselők részéről felhozott aggályokat eloszlassam. Bocsánatot kérek azonban, hogy ha beszédem netalán rapszódikus lesz, de én követem a t. képviselő urak beszédének sorát és igy, ha nem is összefüggően, hanem azért mégis kimeritően válaszolok. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. ellenzék is elismeri ezen törvényjavaslat üdvös voltát és a haladást. Bár háladatos és könnyű feladat volna rámutatni, hogy milyen óriási előnynyel jár ez a javaslat ugy katonai, mint nemzeti szempontból, de ettől tartózkodom, mert a javaslat indokolásában ugy is ki vannak a főérvek fejtve.

Főaggálya a t. ellenzéknek, hogy ezt a kérdést tulajdonképen anyagi áldozat nélkül kellett volna megoldani, mert most megint csak a nemzet vállaira rakunk terhet, a melynek nem a nemzet veszi hasznát, hanem — a mint a közös hadseregről beszélni szoktak — egy tőlünk idegen test. Könnyű azonban ezt megczáfolni. Igaz, meg lehett volna oldani ezt a kérdést áldozat nélkül is, de csak ugy, hogy ha elég magyar honos jelentkeznék fizetéses vagy magánalapitványi helyekre. Vannak ezeken kivül a közös kincstári helyek, a melyeket a quóta arányában, 34% -ig fizet Magyarország és jogosan és igazságosan csak ebben az arányban vehet igénybe, pedig a kivánság az volna, hogy az ujonczjutalék arányában, vagyis 42—43%-ban legyenek magyar honosok ezeken a helyeken. A közös kincstári helyeknél eddig soha nem sikerült még a quóta arányában sem igénybe venni a helyeket, hanem csak 22—25%-ig.

Nem akarom mondani, hogy vivmány, de mindenesetre haladás, hogy sikerült végre meggyőzni a közös hadügyminisztert annak jogosultságáról, hogy ezen közös kincstári helyeket a quóta arányában vegyük igénybe. Ez meg is történt, de miután ez nem elegendő és miután fizetéses és magánalapitványi helyekre abszolute nem jelentkezik elég magyar honos, nem marad más hátra, mint állami alapitványi helyek felállitásával módot nyujtani arra, hogy magyar honos tisztek az ujonczjutalék arányában legyenek a közös hadseregben. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Szemrehányás történt, hogy a tanterv nem lett bemutatva; bizalmatlanok a tanterv iránt, hogy az miképen fog alkalmaztatni; a tanárképzésről és a tanárok alkalmazásának kérdéséről nincsenek tájékoztatva; az a panasz, hogy majd idegenek fogják a magyar honosokat oktatni német vagy osztrák szellemben és ezek az ifjak a mi részünkre elvesznek. Engedelmet kérek, a tanterv nem titok. Az minden könyvkereskedésben kapható, tehát mindenki hozzájuthat. Ha egy könyvkereskedő nem tudja azt a t. képviselő ur rendelkezésére bocsátani, az az ő ügyetlensége, mert egyszerűen megrendelheti, ha nincs meg neki. Ez tehát, ismétlem, nem titok. Tőlem pedig ne méltóztassanak azt kivánni, hogy az egész tantervről előadást tartsak, mert akkor nekem órák hosszat kellene beszélnem, hanem méltóztassanak megengedni, hogy egyik-másik dologra rámutassak, a melyből következtethetnek a szellemre és arra is, hogy ezen ujitások folytán minő változások állnak elő a tantervben. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi a szellemet illeti, bátor leszek — természetesen csak dióhéjban — és csak mint egy szemelvényt felolvasni a közös iskolák tantervéből egy részecskét, a mely érvényes az összes közös iskolákra nézve és a mely egy hosszu fejezetben pedagógiai szempontból oly gyönyörűen van kifejtve, hogy ezt a Ludovika Akadémia és a soproni magyar főreáliskola számára is változatlanul elfogadtuk. Méltóztassanak meghallgatni *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »A nevelő-oktatás által — megkülönböztetésül a tisztán tudományos oktatástól, mely csakis az értelmet fejleszti — ama jellemtulajdonságokat és erkölcsi érzelmeket kell kifejleszteni, melyek mindenkinek diszére válnak, s a férfiunak értékét megalapitják, valamint amaz önfeláldozó érzületet kell felébreszteni és ápolni, melyre különösen az ifju harczosnak hathatós rugó gyanánt magasztos hivatáskötelmének betöltésénél mulhatlanul szüksége van. Vallásosság, a király és haza iránti szeretet, lelkesedés a katonai pálya iránt, becsület, hűség és kötelességérzet, bátorság és engedelmesség, bajtársiasság, közszellem és egyetértés:

ezek a harczosnak azon erényei, melyek ugy élőszóval, mint a buzditó példaadás teljes hatalmával az ifjak szivében felébresztendők és megszilárditandók. A nevelőoktatásnak feladata ily értelemben a növendékek ideális érzületét felébreszteni, érzékükre és gondolkozásukra nemesitőleg hatni, akaratukat életrekelteni és szilárditani, őket öntevékenységre szoktatni, bennük hivatásuk iránt kedvet és érdeklődést kelteni és az öntudatos erkölcsi illemet megérlelni.«

Ez egészen rövid kivonatban az a szellem, a melyet a közöshadseregbeli, valamint a honvéd nevelő és képző intézetekben követelünk.

Rátkay László: És hősként Henczi lesz feltüntetve!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ez mindenesetre hatálytalanná teszi Bakonyi Samu képviselő urnak azt a kifogását is, hogy hiszen nincs semmi garanczián arra, hogy az az altábornagy, a ki az intézetek élére van állitva, mint ezen intézetek főfelügyelője, milyen szellemben fog működni? Ebben a szellemben fog működni, mert az nem azért van odaállitva, hogy reformokat léptessen életbe, hanem egyszerűen azért, hogy azt, a mi ezen szabályzatokban le van fektetve, ellenőrizze és végrehajtsa. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Különben ő a közös hadügyminiszternek csak közege és a közös hadügyminiszter felelős ezekért.

Bátor voltam a magyar oktatás következtében a magyar nyelv szempontjából teendő változtatásokat már tegnapi beszédem folyamán a t. háznak tudomására hozni. Hozzáteszem azonban, hogy habár törvény szerint a közös hadügyminisztert terheli a felelőség minden intézkedésért a katonai nevelés terén is, mégis a hadügyminiszter sohasem zárkózik el az elől, hogy ezekben az intézkedésekben a honvédelmi miniszterrel az egyetértést keresse.

Ennek bizonyitékául itt van a hadügyminiszternek egy átirata, a melyben kéri, hogy a honvédségi intézetekben rendszeresitett, tehát magyar nyelvű tankönyvek jegyzékét, a melyben benne van a kémia, ábrázoló mértan, jogisme, katonai közigazgatástan, antropologia stb. közöljem, hogy ezt mintául vegye a magyar oktatásnál és hogy ezekből tankönyveket rendszeresitsen. Különben pedig egyelőre és ideiglenes intézkedés folytán — mert véglegesen nem lehet intézkedni, be kell várni először a tapasztalatokat, a melyeket nyerünk — az az intézkedés tétetett a magyar főreáliskolákban, hogy a földrajznak, a mely német nyelvű, óraszáma restringáltassék, ellenben a történelemnek, a melynek tanitása ellen a főkifogás tétetett, óraszáma tetemesen felemeltessék és pedig azon indokolással, hogy a középkor és az ujkor hazai történelme, továbbá a közmüvelődési történelem az eddiginél behatóbban tárgyaltassék. Tehát ezután a hazai történelem behatóbban fog tárgyaltatni ezen intézetekben. A Magyarországon fekvő hadapródiskolákban pedig ugyanez az intézkedés tétetett a történelemre nézve.

A tankönyvekre nézve, a melyek egyelőre ezen intézetekben rendszeresittetnek, méltóztassék a következőket tudomásul venni. A kismartoni és a kőszegi alreáliskolákban a római katholikusok számára a budapesti Szent István Társulatnál megjelenő kis katekizmus lesz rendszeresitve. Ez magyar könyv. A magyar nyelvre Szinnyei »Rendszeres magyar nyelvtan«-a, azután, »Magyar Olvasókönyv«-e. Továbbá a hadapródiskolákra nézve Vallástan, dr. Jordán-Szentgyörgyi által szerkesztve »A Katholikus Egyház Történelme a tanuló ifjuság használatára« czimmel, mely a Szent István Társulat kiadása. A magyar nyelvre Szinnyei József, továbbá Paukert és Willner tankönyve; az előrehaladottak számára Riedl Frigyes »Poetika« és »Poetikai olvasókönyv, Arany János: Toldi, végre A magyar helyesirás szabályai. A számtanból Kiss Károly Algebrája a középiskolák számára. Ugyanigy az ábrázoló mértanra, a kémiára dr. Hankó-Krobatin »Kémia a m. kir. honvédfőreáliskolák számára«, a természetrajzból pedig Szterényi Növénytana, tehát magyar könyvek.

Most jön azután a közjog. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Bakonyi Samu t. képviselő ur kifogásolja, hogy ilyen tankönyv nincsen.

Bakonyi Samu: Nem kifogásoltam, csak kérdeztem.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Kifogásolta a képviselő ur; azt mondotta, hogy már Szende Béla honvédelmi miniszter ur megigérte, és az igéretet, mai napig sem váltották be. Hát az igéret igenis, beváltatott; ilyen tankönyv nagyon régen van, és pedig az akadémiák számára és a hadapródiskolák számára. Ez a tankönyv, a melyet Schuck császári és királyi őrnagy-hadbiró irt, egészen külön tárgyalja az osztrák közjogot, külön a magyar közjogot és a magyar alkotmányt is. Hosszu lenne itt e könyvből egyes tételeket felolvasni. Ha méltóztatnak érdeklődni, privát uton rendelkezésükre bocsátom. Ebből méltóztatnak látni, hogy igenis, a tanterv szelleme nem annyira német, az egészen megnyugtató és megfelelő.

Hogy azután a tanárok idegenek volnának, azt mégsem lehet feltételezni. Hiszen végre is, ha az intézetben a magyar nyelv olyan előkelő szerepre jut, kell hogy a parancsnok feltétlenül legalább is jól tudjon magyarul, különben nem képes ellenőrizni az iskolát.

Feltétlenül szükséges, hogy igen sok tiszt legyen, a ki teljesen jól tud magyarul, már pedig köztudomásu, hogy teljesen jól csak a magyar ember tud magyarul, és igy előreláthatólag igen sok magyar tiszt lesz alkalmazva. És különben is ez a veszély, a melyet mindig méltóztatnak felhozni, hogy ezeket az ifjakat elnémetesitik, azért nem állhat fenn, mert a főreáliskolákban és a hadapródiskolákban a középiskolák

negyedik osztályának végzése után lép be az illető, s a magyar honosok ezen alsóbb középiskolai osztályokat mindenesetre Magyarországon végezték magyar iskolában, már itt tanulták a magyar történelmet, magyar szellemben nevelték őket. Tehát az, hogy ezek magyar társaságban, — mert hiszen a katonai intézetekben ezentul számos magyar fiu lesz — azután tetemes számu magyar tiszt nevelése mellett, és a szülők befolyása mellett, — a melyet a nevelésnél egészen nélkülözni sohasem lehet és nem is kivánjuk nélkülözni — magyar voltukból kiforgattassanak, az teljesen ki van zárva.

Még kevésbbé áll fenn ez a veszedelem az akadémiáknál, a hova az érettségi vizsga letétele után lépnek az ifjak, tehát akkor, a mikor a magyar nevelés már majdnem teljesen be van fejezve. Itt a magyar ifjak a társalgást és az egymással való érintkezést magyarul folytatják, nem szünik meg a szülők befolyása itt sem; ily körülmények között, — mint multkori felszólalásomban is bátor voltam jelezni — teljesen ki van zárva, hogy valaki elnémetesedjék. A multkor egy kifejezést használtam, a melyet Bakonyi t. képviselő ur meggondolatlanságnak nevez; én azonban tiltakozom az ellen, hogy ez meggondolatlanság volna, s megismétlem azt, hogyha mindezek daczára mégis akadnának olyan gyenge jellemü ifjak, a kik magukat el hagyják németesiteni, nohát ezekért igazán kár volna sirni, mert ezek azt meg nem érdemlik; és ezekre mondottam és megtartom ma is azt, hogy hadd hulljon a férgese, mert ezzel nem veszitünk semmit. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László: Pedig minden meg van téve arra, hogy elnémetesedjék!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Semmi sincs megtéve! Mindenütt óriási a haladás!

Bátor vagyok itt báró Kaas Ivor t. képviselő urnak azon aggályát eloszlatni, hogy közös pénzen kellett volna ezeket az alapitványokat megcsinálni, mert hiszen az osztrákoknak kétharmad részben kellene hozzájárulni, nekünk pedig csak 34 %-kal. Bátor voltam már emliteni, hogy igy is lehetett volna; igaz, hogy mindenesetre nagy ellenzésre talált volna ez az osztrákok részéről, de mondjuk, hogy elfogadják. Mi lett volna ennek a következménye, t. ház? Az, hogy ha Magyarország csak 34%-kal járul hozzá, természetesen nem is követelheti, hogy 34%-nál több alapitványi helyet vegyen igénybe. Már pedig ezzel nem érjük el a kitüzött czélt, a mennyiben mi a magyar tisztek számát az ujonczjutalék erejéig, vagyis 43%-ig akarjuk kiegésziteni. Ezt el nem értük volna, ha közös pénzen csináltuk volna meg az alapitványokat, mert akkor a meghozott áldozatok daczára is fennmaradt volna a sérelem és 43% erejéig nem tudtunk volna magyar tiszteket kapni. Ez a megoldás tehát már ebből a szempontból sem lett volna helyes. De különben is ugy vagyok értesülve, hogy a t. néppárt 1897-ben valóságos hozsánnával üdvözölte és nagy örömmel elfogadta azt a törvényjavaslatot, a mely 250 alapitványi hely létesitése iránt a képviselőház elé lett terjesztve.

Förster Ottó: Épen annyian voltunk, mint most! *(Derültség.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Lehet, hogy tévesen vagyok informálva, de a naplóból meg lehet erről győződni. Mindenesetre nagyot változtak az idők, hogy ugyanez a párt most nem akar megszavazni egy olyan törvényjavaslatot, a mely sokkal nagyobb szabásu és a mely gyökeresen és alaposan kiván az eddigi bajokon és sérelmeken segiteni.

Azt mondja Bakonyi Samu t. képviselő ur, hogy ő helyesebb megoldásnak tartotta volna azt, hogy a honvédnevelő-intézeteket szaporitsuk és onnan azután kizárólag a közös hadseregbe oszszuk be a növendékeket. Ezt méltóztatott mondani?

Bakonyi Samu: Én azt mondtam, hogy a közös hadseregnek kizárólag magyar csapataiba.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Igy van a naplóban is, hogy a honvédintézetek szaporittassanak és onnan kizárólag a közös hadseregbe osztassanak be a növendékek. Hát ez is egy megoldás lett volna, csakhogy sokkal nagyobb teherrel járt volna a magyar kincstárra nézve, mert akkor természetesen uj intézeteket kellett volna létesiteni és a tanári kar megalakitására a honvédségnek számra nézve amugy is gyenge tisztikarát túlságosan igénybe kellett volna vennünk. Ezenkivül, miután a közös hadsereg számára neveltünk volna tiszteket, természetes, hogy be kellett volna hozni a magyar honvédnevelőintézetekbe a német nyelv kötelező oktatását, mert különben nem lettek volna alkalmasak a kiképzett növendékek a közös hadsereg tiszti állásainak betöltésére. Sokkal egyszerübben és olcsóbban oldjuk meg tehát ezt a kérdést a magyar állami alapitványi helyek létesitése által.

A t. képviselő ur mint sérelmet emlitette fel azt a körülményt, hogy Magyarországon nincs müszaki, tüzérségi és lovashadapród iskola. Igaz, hogy eddig nincs, de méltóztatik tudni, hogy van a delegácziónak erre nézve egy határozata, a mely szerint mihelyt uj intézetek felállitásának szüksége fenforog, azok feltétlenül Magyarországon lesznek felállitandók. Ennek szüksége most, egész őszintén szólva, nem forog fenn, és a magyar oktatás kielégitő lesz az által, hogy ezen különleges iskolákban parallel magyar osztályok fognak rendszeresittetni és azokban az oktatás ugy fog történni, a hogy az abban a kimutatásban körül van irva.

Aggályosnak tartja továbbá a t. képviselő ur azt, hogy a magyar alapitványokra a közös hadügyminiszternek bizonyos ingerenczija van és hogy a honvédelmi miniszter nem gyakorol kizárólagos befolyást ezen alapitványokra. Ezen aggályának igazolására felhozza a képviselő ur

a főfelügyelőnek esetleg kedvezőtlen befolyását. Erre nézve már voltam bátor nyilatkozni. A hadügyminiszternek ezen magyar állami alapitványokra egyáltalán semminemű ingerencziája nincs; ez a kérdés kizárólag a honvédelmi miniszter resszortjába tartozik.

A t. képviselő ur egyoldalunak mondja a tanári szakképzést és hibának tartja, hogy polgári tanárok nem alkalmaztatnak. Azt kérdi továbbá a képviselő ur, hogy hol sajátitják el ezek a tanárok a pedagógiai tudományt. Megjegyzem, hogy a szakképzés kétirányu: az egyik a katonai szaktantárgyakra, a másik a többi tudományos tárgyakra vonatkozik. Természetes, hogy a katonai szaktantárgyak tanitására csak katonákat lehet alkalmazni és pedig az akadémiákra nézve elengedhetetlen feltételként van megállapitva, hogy a katonai tudományos szaktantárgyak tanárai vagy a hadi iskolát vagy pedig — technikai tárgyakra nézve — a felső tüzérségi iskolát elvégezték legyen.

A mi a többi tudományos tárgyakat illeti, méltóztassék tekintetbe venni azt, hogy a katonai képző- és nevelőintézetekre nézve mint legfőbb nevelési elv van felállitva, hogy ott minden oktatásnak és tanulásnak első és főczélja a nevelés és pedig a katonai nevelés. Természetes, hogy ha a katonatisztek között vannak olyan tudományosan képzett emberek, a kik egyes humanisztikus irányu tudományos tantárgyakat előadni képesek, ezeket előszeretettel alkalmazzuk katonai intézetekben. Ha azonban ilyenek nincsenek, akkor semmi kifogásunk sincs az ellen, hogy polgári tanárok is alkalmaztassanak. Mindenesetre szivesebben veszünk igénybe katonatiszteket, mert ezek a katonai nevelés czéljaira sokkal alkalmasabbak.

Egy további sérelemként emliti a t. képviselő ur az alapitványok egyoldalu betöltését, hogy t. i. a lakosságnak nem minden rétege jut ilyen alapitványhoz. Bátor vagyok a t. képviselő ur állitását megczáfolni. A társadalom minden rétege hozzájuthat ezen alapitványokhoz, a mint erről méltóztatnak meggyőződni az alapitványokra való ez idei jelölésről szóló kimutatásból, a mely szerint abban tényleg a társadalomnak majdnem minden rétege képviselve van. Természetes és a méltányosságnak megfelel, hogy azok, a kik a magyar állam iránt érdemeket szereztek, a kik a magyar államot szolgálják, magánemberekkel szemben, a kik csak saját jólétüket szolgálják és saját vagyonuk gyarapitására dolgoznak, előnyben részesüljenek.

Példának okáért az árvák is előnyben részesülnek; a vagyontalanság is tekintetbe vétetik, valamint nagyszámu családokkal szemben is méltányosak vagyunk. Ennek kapcsán épen azért, mert az egész társadalom részt vehet ezen alapitványokban, én csak megismételhetem azt a kérést: méltóztassanak, t. képviselő urak, befolyásuknál fogva buzditólag hatni az ifjuságra, *(Helyeslés jobbfelől.)* méltóztassanak odahatni, hogy alaposan szakitsunk azzal a felfogással, hogy csak a ki nem tanul, a ki semmi egyébre nem jó, csak azt kell katonának adni, mert ugy nemzeti, mint katonai szempontból igen nagy fontossága van annak, hogy ne a nemzet selejtes ifjai, ne azok, a kik egyéb pályától el vannak zárva, hanem a nemzetnek szine-java vegyen részt a katonai nevelésben és legyen katonatiszt a hadseregben, *(Helyeslés jobbfelől.)* mert csak az ilyen elem tud igazán érvényesülni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ebben a tekintetben fel kell emlitenem, hogy a hadseregben mind ritkábbak lesznek a magyar történelmi nevek. A főnemesség távol tartja magát a katonai szolgálattól; ez pedig igen sajnos jelenség és igen kivánatos volna, hogy elfoglalják a régi helyeket, hogy a hadsereg élén lehessen őket látni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Hisz igy megtörténhetik, hogy ezek a magyar nevek a jövő harczaiban semmi szerepet nem játszanak. Kérem, méltóztassanak buzditólag hatni e tekintetben is.

Okolicsányi László t. képviselő urnak felszólalására igen röviden leszek bátor felelni. Ő közjogi szempontokból tesz kifogást, neki nincs bizalma a katonai nevelés, sem pedig a hadsereg iránt. Azt mondja ennek bizonyitékául, hogy a polgári életben is lehet igen derék tiszteket nevelni, s erre felhoz egy példát, hogy ő ismert valakit, a ki nyolcz gimnáziumi osztály végzése után a bécsujhelyi akadémiában kitünően végzett. Akárhány ilyet ismerek én is, a kik a polgári középiskola után a Ludovika Akadémiát kitünően végezték, de ez még nem bizonyiték, mert hisz mégis csak az akadémiában, katonai intézetben volt az illető és katonai nevelésben részesült. Direkt a polgári életből tiszteket nem nevezhetünk ki: valami katonai kiképzésen túl kell nekik menniök. Én nem ugy értettem, hogy polgári iskolákból jövők ne volnának alkalmasak, sőt igen kitünően alkalmasak, akárhány van a vezérkarnál is, de ilyen uton a kellő tömeget nem tudjuk kapni, a kellő számot nem tudjuk előállitani, s épen ezért kell katonai szakiskoláról gondoskodnunk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ismételten kifogásolni méltóztatott, hogy a nevelés ügye a hadügyminiszter ur elé tartozik.

B. Kaas Ivor: Törvénytelenül!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A mi felfogásunk szerint nem, hanem törvényesen. Mert a mi felfogásunk szerint, a mint már ismételten kifejtettem, ez a belszervezet ügye, és igy ő Felsége jogaihoz tartozik az egész hadseregre nézve. De czélszerű is. Talán a földmivelésügyi iskolák nem a földmivelésügyi miniszterhez tartoznak?

Okolicsányi László: Ott magyar miniszter van!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ott pedig van közös hadügyminiszter, a ki épugy magyar, mint osztrák. A népiskolák a vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz tartoznak; de mit méltóztatnának ahhoz mondani, hogy példá-

nak okáért az állatorvosi katedrát reklamálná a közoktatásügyi miniszter ur? Annak ahhoz abszolute semmi köze nincsen. És hogy méltóztatnak gondolni a felügyeletet a közoktatásügyi miniszter ur részéről egy tisztán katonai intézettel szemben? Mit ért az hozzá? Ahhoz csak az szólhat, a ki ért hozzá. *(Egy hang balfelől: Van honvédelmi miniszterünk!)* Igen, van honvédelmi miniszter, az hozzá is szólhat, de mindenkinek megvan a maga saját resszortja; a honvédelmi miniszter azért honvédelmi miniszter, hogy a honvédséggel törődjék, a közös hadügyminiszter pedig azért közös hadügyminiszter, hogy a közös hadsereggel törődjék. Hát hogy méltóztatnak azt képzelni, hogy a közös hadseregbeli katonatisztek a honvédelmi miniszter alá rendeltessenek? Hisz az nem lehet; méltóztassék bizalommal lenni; a hadügyminisztternek kötelessége — mert ő ép ugy magyar, mint osztrák miniszter — hogy a magyar érdekeket is képviselje. Itt csak az a különbség, hogy mig a t. képviselő urak abszolute nem viseltetnek iránta bizalommal, addig mi bizalommal viseltetünk iránta és ninesen semmi okunk abban kételkedni, hogy ő mindezen intézkedéseket végrehajtja, és épen azért, mert bizalommal viseltetünk iránta, nem fogadjuk el a t. képviselő ur azon javaslatát, hogy mi rendeljünk kormánybiztosokat a vizsgához.

Okolicsányi László: Akkor nem is lesz eredmény!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ez, eltekintve attól, hogy bizalmatlanság, a mely nem indokolt, de sértés is volna, mert azt tesszük fel, hogy az a hadügyminiszter teljesen megbizhatatlan, hogy egészen mást akar csinálni és nem abban a szellemoen akarja a nevelést vezetni, a hogy azt ő Felsége előirta és a hogy azt bátor voltam itt kifejteni. Azért kérem a t. képviselőházat, méltóztassék ezen határozati javaslatot itt elejteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Arról lehet beszélni, hogy az talán nem előnyös, hogy nagyon zsenge korban kezdjük a katonai nevelést. Igaz, annak megvannak a hátrányai, de hisz ez nem is a főezél és elv, hanem tisztán szükségből származik; t. i. az alreáliskoláknak — mert ezekről van szó, a hova tiz éves korban veszik fel a fiukat — létjogosultsága tisztán csak az, hogy a katonatisztek gyermekeit ott elhelyezhetjük. Mert méltóztatnak tudni, hisz ismételten rámutattak erre, hogy ezek igen rossz helyzetben vannak a nevelés tekintetében; ma itt, holnap ott vannak; az oktatás nyelvét, az egész nevelési rendszert folytonosan változtatniok kell gyermekeik nevelésénél és anyagi körülményeik is olyanok, hogy igazi jótétemény és életszükség ezekre a fiukra nézve, hogy állandó nevelésben részesüljenek már zsenge koruktól fogva. Különben a polgári életben, méltóztassék elhinni, a legnagyobb tolongás épen a katonai reáliskolák felé irányul. Az idén körülbelül 40 helyre majdnem 100 jelentkezett. Látszik, mennyire érdeklődnek iránuk és mennyire helyesnek tartják ezen intézményt a polgári életben is.

Azt is kifogásolja a t. képviselő ur, hogy a kormány a katonai programmból azt a kérdést oldja meg legelőször, a mely az országra terheket ró.

Okolicsányi László: Jellemző!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Jellemző, persze hogy jellemző, de azért, mert ez mutatja a kormány czéltudatosságát, mert azt a kérdést oldja meg először, a mely a legfontosabb, t. i. a katonai nevelés kérdését. Tessék ezt a problemát megoldani pénz nélkül. Mindig a militárizmus túltengéséről méltóztatik beszélni és panaszkodni, és most meg annyi önállóságot sem akarnak a közös hadsereg intézőségének adni, hogy saját iskolái felett rendelkezzék. Ez mi? Azt hiszem, hogy ez meg a fiskalizmus túltengése.

B. Kaas Ivor t. képviselő ur felhozza, hogy a német nyelvre túlnagy sulyt fektetnek ezeknél az intézeteknél és a magyar nyelv nem jut eléggé érvényre. Az ő egész felfogása, bocsánatot kérek, nem 67-es alapon áll, mert ő azt akarja, hogy a magyarországi katonai intézetek teljesen magyarok legyenek.

Zboray Miklós: Ugy-e ez ki van zárva 67-es alapon?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ez függetlenségi programm, akkor mondja a képviselő ur, hogy ő a függetlenségi párthoz tartozik. Különben is az alreáliskolában a magyar tanórák száma mindig több lesz, fokozódik. Ennek oka ép az ellenkezője annak, a mit a t. képviselő ur felhozott. Ő ugyanis azt mondta, hogy az alreáliskolákban előbb németül akarnak tanitani. Nem ugy áll a dolog, hanem ugy, a mint már előbb bátor voltam indokolni, hogy az alreáliskolák növendékeinek legnagyobb része katonatiszti gyerekekből kerül ki. Vannak polgáriak is, de mégis, ha harminez százalékban veszszük fel a magyar részt, a többi, tehát túlnyomó rész katonatiszti gyerekekből áll, a kik ez idő szerint jobbára németek. Ezektől nem lehet követelni, hogy mindjárt kezdetben magyar oktatásban részesüljenek; ez lehetetlen, mert fogalmuk sincs a magyar nyelvről. Ez az oka, hogy kezdetben kevesebb a magyar oktatás óraszáma. De a mint aztán a magyar nyelvben halad a növendék, tehát már a főreáliskolákban, a mikor már képes magyarul tanulni, akkor előáll a paritás, akkor ugyanannyi a magyar oktatás óraszáma, mint a németé. A hadapródiskolában ugyanigy áll a dolog. Ott a magyar oktatás óraszáma nagyobb, mint a német, ép azért, mert ott csaknem csupa olyan növendék van, a ki magyarul tud. Az akadémiában erre nincs szükség. Mert kik jönnek az akadémiába? Végzett középiskolások, érettségi vizsga után, tehát olyanok, a kik tökéletesen jártasak a magyar nyelvben. És ebben a szakiskolában a túlsulyt arra kell fek-

tetni, hogy a hallgatók a szolgálatra előkészittessenek. Ne méltóztassék elfeledni, hogy mai nap a szolgálati nyelv kizárólagosan a német a közös hadseregben. Tehát e magasabb szakintézetben nagyobb sulyt kell fektetni erre, mikor ugyis a magyart már tökéletesen birják. Ezek az okai tehát annak, hogy a felosztás ily módon állapitatott meg.

Rátkay t. képviselőtársam szintén bizalmatlanságból származott határozati javaslatára nézve bátor vagyok megjegyezni, hogy ezek a tankönyvek nem képeznek titkot, teljesen nyilvánosak, mindenki által megkaphatók. Másodszor meg kell jegyeznem, hogy a delegáczió van elsősorban hivatva a hadügyminiszter ellenőrzésére és ennek folytán, bár semmiféle elvi ok nem szól ellene, ezt a bizalmatlanságot a hadügyi vezetőséggel szemben indokolatlannak, jogosulatlannak tartom, s ennek folytán kérem a t. házat, ne méltóztassék ezen határozati javaslatot elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Most még csak arra vagyok bátor a t. ház figyelmét felhivni, hogy mily óriási érdeklődés mutatkozik ezen alapitványi helyek iránt a közönségben. Csak egy pár számot leszek bátor befejezésül felolvasni. Az elmult években és pedig évek hosszu során át a bécsujhelyi és műszaki akadémiában évenkint csak 10—15 jelölt jelentkezett. Az idén ezek száma 54-re emelkedett. A katonai reáliskolákban eddig átlag 120 jelentkezett. Az idén 300-on felül. A legélénkebb illusztrácziót nyujtja a hadapród-iskolákban jelentkezők száma. Mig ugyanis a magyar állami alapitványi helyekre 1899-ben 46, 1900-ban 45, 1901-ben 49, 1902-ben 85, 1903-ban 57 pályázó jelentkezett, addig a folyó évben a pályázók száma 311-re emelkedett. Szóval az összes intézetekben az összes alapitványi helyeket bőven be tudjuk tölteni, sőt sokat vissza is kellett utasitani, a nélkül, hogy a honvédelmi intézeteknél a jelentkezők száma apadt volna. Ez mutatja azt, hogy ez alapitványok szaporitása népszerűségnek örvend, helyesnek találja a közönség, a mi igen örvendetes. Ezek után kérem a törvényjavaslat elfogadását és a határozati javaslatok mellőzését. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Okolicsányi László képviselő ur félreértett szavainak helyreigazitása czimén kér szót.

Okolicsányi László: A honvédelmi miniszter ur azt mondja az iménti felszólalásában, hogy én ezen törvényjavaslattal szemben azon kifogást hoztam volna fel, hogy költségbe kerül, megint áldozatokat kivánnak tőlünk és hozzám fordulva azt veti fel, hogy tessék ezt költség nélkül megcsinálni. Eszemágában sem volt ilyent mondani és ugy látszik, a honvédelmi miniszter ur engem teljesen félreértett. Én azt mondom: a közül a sok jogos követelés közül, a melyeket a mult évben itt bőven kifejtettünk, elsősorban azt ragadják ki, a mely áldozattal jár. Ezzel szemben van állitva az, hogy sok oly követelésünk, a mely semmi áldozattal nem járt volna, daczára annak, hogy rövid idő alatt lett volna eszközölhető, daczára annak, hogy költségbe nem került volna, még sem teljesittetett. Hangsulyoztam, hogy ime, a kormányprogrammnak azt a részét valósitják meg elsősorban, a mely áldozattal jár. Ezzel nem akartam azt mondani, hogy az áldozatot sajnálom. Az áldozatot csak abban az esetben sajnálom, ha nem éretik el a czél, a melyet akarunk; a magyar tiszti nevelés nem lesz élő valósággá, a mint most már meggyőződésem az, hogy nem is lesz, hanem szemfényvesztés, humbug, odacsalni a tömérdek fiatal embert a közös iskolákba, hogy ott elnémetesittessenek. Erre a czélra, ily eredményre igenis minden áldozatot sajnálok. *(Mozgás a jobboldalon. Egy hang: Ez nem szavai értelmének helyreigazitása.)* De igenis, ez megmagyarázása szavaimnak és az azokhoz füzött következtetésnek. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Okolicsányi László: Azt mondja a t. honvédelmi miniszter ur, polemizálva velem, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter fenhatósága alá a katonai iskolák nem helyezhetők, mert ezek szakminiszterium vezetése alá tartoznak, a mint hogy felhozza, hogy pl. a földmives-iskolák a földmivelésügyi miniszter, az ipariskolák a kereskedelemügyi miniszter felügyelete és főhatósága alá tartoznak. Szóval sem követeltem azt, hogy a katonai iskolák a közoktatásügyi miniszter vezetése, vagy fenhatósága alá helyeztessenek, hanem azt követeltem, hogy helyeztessenek ezek a magyar honvédelmi miniszter főhatósága alá, mert azt hiszem, a magyar honvédelmi miniszter ép ugy van hivatva katonákat nevelni, mint a közös hadügyminiszter, illetőleg magyar törvényeink és közjogunk értelmében egyedül a magyar honvédelmi miniszter van erre hivatva. El méltóztatnak felejteni, hogy a növendék, a mikor a katonai iskolában van, még nem katona, és az az okoskodás, mint hogyha a katonai nevelés ügye a hadsereg belszervezete volna, teljesen téves, mert hiszen a katonai iskola még nem hadsereg, az ott lévő növendékek még nem tagjai a hadseregnek, tehát a katonai iskola nem tartozik a hadsereghez, és igy a katonai nevelésügy nem lehet a hadsereg belszervezeti ügye. Ha tehát én azt követelem és hangoztatom, hogy a katonai nevelés a magyar kormánynak hatósága alatt álljon, és elsősorban a magyar honvédelmi miniszter resszortjához tartozzék, az nem a militárizmus túltengése ellen való támadás, nem is fiskalizmus, hanem ez a törvény és a törvényes helyes álláspont. Az az okoskodás pedig, a melyet a miniszter ur ezzel szembeállit, mint hogyha ez az ügy belszervezeti ügye volna a hadseregnek, *(Mozgás a jobboldalon.)* az azután igazán egy zugprókátorhoz méltó rabulisztika, a melyre én sohasem vállalkoznám. *(Zaj és ellenmondás a jobboldalon. Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra ninesen feljegyezve senki, ha szólni senki sem kiván, a tanáeskozást befejezettnek jelentem ki. Következik a határozathozatal. Minthogy két határozati javaslat, illetve ellenindítvány adatott be, a kérdést ugy fogom feltenni, hogy méltóztatik-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? Azután felteszem a kérdést azon határozati javaslatra, a melyet Okoliesányi László adott be, és végül szavazás alá boesátom Rátkay László ellenindítványát. Hozzájárul ehhez a t. ház? *(Igen!)* Kérdem most már a t. házat, elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Tehát a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Következik Okolicsányi László képviselő ur határozati javaslata. Kivánja a ház, hogy ujból felolvastassék? *(Nem!)* Akkor kérem azon képviselő urakat, a kik Okoliesányi László képviselő ur határozati javaslatát elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség; tehát a ház a határozati javaslatot nem fogadta el.

Következik Rátkay László képviselő ur ellenindítványa. Kivánja a t. ház, hogy az ujból felolvastassék? *(Nem!)* Akkor felteszem a kérdést és kérem azon képviselő urakat, a kik Rátkay László képviselő ur ellenindítványát elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség; tehát a ház az ellenindítványt nem fogadja el.

Következik a törvényjavaslat részletes tárgyalása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét, és 1—2. §-ait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatott. Inditványozom a t. háznak, hogy ezen törvényjavaslatnak harmadszori olvasását a legközelebbi, vagyis a hétfőn tartandó ülés napirendjére méltóztassék kitüzni. Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* Ezt tehát határozatilag kimondom.

Következik a költségvetés tárgyalásának folytatása. A tétel ellen kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Következik a határozathozatal: elfogadja-e a ház a tételt változatlanul? *(Igen!)* A tételt elfogadottnak jelentem ki.

Következnek a nyugdijak.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Nyugdijak. Rendes kiadások: VI. fejezet. 13. ezim. Rendes bevételek: I. fejezet. Kiadás. Rendes kiadások. 2,600.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. A közös hadügyi tárcza által a hadsereg állományából a honvédséghez áthelyezett tisztek után fizetendő téritmények 290.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A tárezát terhelő kölesönök. Rendes kiadások: IX. fejezet. 7. ezim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Tőketörlesztés 205.807 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok. 510.276 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelés és egyéb költségek 14.536 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 730.619 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Ezzel a honvédelmi táreza költségvetése letárgyaltatott.

Következik az ezen költségvetéssel kapesolatos jelentéseknek (Irom. 535, 536, 537, 538, 631, 632, 633, 634) előterjesztése. Kivánja a t. ház, hogy ezen jelentések egyenként felolvastassanak? *(Nem!)* Akkor kérdem a t. házat, vajjon a honvédelmi miniszter jelentését a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902. évbentudomásul veszi-e, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi.

Most kérdem a t. házat, vajjon a honvédelmi és belügyminiszterek jelentését a honvédmenház 1902. évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902. évi müködéséről tudomásul méltóztatik-e venni? *(Igen!)* Tudomásul vétetik.

Kérdem továbbá, vajjon a honvédelmi miniszternek jelentését az 1897: XXIII. törvényezikk értelmében a m. kir. honvédnevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903. évre tudomásul méltóztatik-e venni. *(Igen!)* Tudomásul vétetik.

A honvédelmi miniszter 1903. évi jelentését a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról méltóztatik-e tudomásul venni? *(Igen!)* Tudomásul vétetik.

Mindezen jelentések tudomásulvétel czéljából átküldetnek a főrendiházhoz. *(Élénk éljenzés a jobboldalon.)*

Következik a pénzügyminiszterium költségvetésének tárgyalása. (Irom. 557)

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Központi igazgatás. Rendes kiadások XVIII. fejezet 1. ezim. Rendkivüli kiadások: Ámeneti kiadások: VIII. fejezet. 5. ezim. Rendes bevételek: VI. fejezet 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok: 1,774.126 korona.

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Hegedüs Loránd előadó: T. képviselőház! Részben a költségvetés általános vitája során, részben egyes tételeknél, mint pl. az állami adósságoknál a t. ház előtt nagyrészben megfordultak már mindazon nagy pénzügyi kérdé-

sek és problémák, a melyek aktuálisak, s a melyek a törvényhozást és a közvéleményt érdeklik. Ennélfogva, azt hiszem, a t. ház méltóztatik felmenteni az alól, hogy ezen kérdéseket ismét a ház elé hozzam, annyival is inkább, mert épen a pénzügyi teendők szempontjából megfontolandó, hogy mire a költségvetés törvényerőre emelkedik, akkorra már majdnem kétharmada eltelik azon pénzügyi évnek, melyre ezen kiadások és bevételek vonatkoznak. Másrészről, t. ház, tekintetbe kell venni azt, hogy a pénzügyi tárcza voltaképen nagy részében nem egyéb, mint fedezete azon kiadásoknak, a melyeket a ház ezekben a hetekben már megszavazott. És ezen czélját a pénzügyi tárcza akként szolgálja ez alkalommal, hogy saját kiadásainak fedezésén kivül még 523,782.000 koronát ad át a többi tárczáknak, vagyis 19 millió koronával többet, mint tavaly. Ennek folytán egyéb teendőm nincsen, minthogy néhány jelentésre hivjam fel a t. háznak figyelmét, a melyek a következők.

Először is az iránt érdeklődött a pénzügyi bizottság, hogy mennyi ingatlant árverez el a kincstár behajthatatlan adóhátralékok czimén, hogy igy kitapogathassuk azon legérzékenyebb sebeket, a melyeket adórendszerünk üt. Ennek alapján megkaptuk azt az eredményt, hogy 1903. év végén csak 98 ingatlan volt ily módon a kincstár birtokában 38.000 korona értékben. Ez, t. ház, tekintettel más országokra, például Olaszország hasonló kincstári ingatlanaira, valóban csekélynek mondható. Nem azt teszi az, mintha adórendszerünk helyes volna, mindnyájan elismerjük, hogy az megérett a reformra, de jelenti azt, hogy pénzügyi küzigazgatásunk lehetőleg kiméletes és nem a maga ridegségében alkalmazza a rendszert.

Ezzel kapcsolatos, t. ház, a pénzügyminiszter urnak az a jelentése, a mely az adóhátralékok rendezésére vonatkozik és a mely a legfontosabb mindazon jelentések között, melyek ezen tárczával kapcsolatban vannak. A pénzügyminiszter ur, t. képviselőház, egy nagyon fontos, 33 vármegyére kiható akcziót akar megindítani a tekintetben, hogy ott, a hol igen nagy az adóhátralék, miután 1957 község van olyan, a hol az adófizetők 700 százalékon felül vannak adóhátralékban, ezen hátralék végre tisztáztassék, még pedig ugy, hogy egyrészről azok, a kiket nem illet, a névleges birtokosok, végkép megszabaduljanak a zaklatástól, másrészt, a kiket illet, azok csak annyi hátralékban maradjanak, a melyet megfizetni birnak és a mi őket tönkre ne tegye. Ezt is összehasonlitva más államokkal, azt mutatja, hogy bár a helyzet komoly, még ezen adóhátralékok miatti aggályok sem ijesztők, mert, habár nem akarok e tekintetben következtetést vonni, mégis, felhozom az orosz birodalmat, a hol, a kezemben levő eredeti kimutatások szerint, egész kormányzóságokra kiterjed ez a baj, és a hol a központi feketeföldű kormányzóságokban 230 százalékkal vannak adóhátralékban, ugy, hogy ennek következtében a parasztok 50 százaléka a lovát kénytelen volt eladni.

T. ház! A pénzügyi bizottság meg volt győződve arról, hogy ha a kormány részéről ezen rendezési akczió csakugyan keresztül vitetik, akkor a szegény néposztályok egyrésze a sok zaklatástól megszabadul, a kivándorlás okainak egy része megszüntettetik, az adóerkölcs határozottan emelkedni fog, és mostani adórendszerünk hátralékait eltakaritva, lerakhatjuk azokat az alapokat, melyeken uj, jobb adórendszerünket felépithetjük.

Miután, t. ház, a pénzügyi bizottságnak az volt a meggyőződése, hogy a kormányt mielőbb abba a helyzetbe kell hozni, hogy a megkapott költségvetés alapján ezen akcziót megindithassa, ennélfogva ugy a magam, mint a pénzügyi bizottság nevében tisztelettel kérem a t. házat, hogy a pénzügyi tárcza költségvetését megszavazni, az ezzel kapcsolatos jelentéseket pedig jóváhagyólag tudomásul venni sziveskedjék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Kovács Pál jegyző: Mezőssy Béla!

Mezőssy Béla: T. képviselőház! Tekintettel a ház hangulatára, másrészt a költségvetés tárgyalásának nagyon is előrehaladott voltára, igyekezni fogok birálatomat a lehető szük keretbe szoritani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elsősorban azonban köteles vagyok a t. előadó ur rövid fejtegetésére néhány megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Abban a tekintetben teljesen igazat adok neki, hogy a pénzügyi költségvetés tételeit az előirányzat szempontjából oly időpontban venni birálat alá, mikor az előirányzati tételeknek már kétharmada ugyszólván el van költve, bizonyára bajos dolog, de ez a körülmény közvetve vád a kormánynyal szemben, mert hiszen a költségvetési jognak ugyszólván illuzóriussá tétele az, hogyha olyankor kell tárgyalnunk a költségvetést, a mikor annak összes tételei tulajdonképen már elköltettek. Ez egy olyan államban, a hol az alkotmánybiztositékok ugyis nagyon szük térre vannak szoritva, oly veszélyes jelentőségű, hogy teljesen egyértelmű budgetjogunk megsemmisülésével.

A mi t. képviselőtársamnak azt a nézetét illeti, vonatkozásban a t. pénzügyminiszter ur által az ország több vármegyéjében fennálló adóteher tárgyában benyujtott jelentésre, hogy ez intézkedés révén a nép meg fog szabadulni az adórendszer zaklatásától, nyügétől, ez, bocsánatot kérek, nagy tévedés. Hiszen ez csak a multra vonatkozik és az az igazságtalan adózási rendszer, a mely ma Magyarországon fenn van, a jövőben ugyan azokat az eredményeket fogja előidézni, mint most. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az igen t. pénzügyminiszter ur egy jelentéssel jön a ház elé, hol 33 vármegyében már némely helyen 700 %-on felül is szaporodott adóhátralékok leirását kéri. Ebből a körülmény-

ből kifolyólag és csak röviden, mint legfontosabb érvet hangsulyozom azt, hogy a t. pénzügyminiszter urnak ez a jelentése a legkiáltóbb bizonyitvány abból a szempontból, hogy Magyarországon az adóreform kérdése tovább már el nem odázható. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ebben a tekintetben én pusztán és kizárólag csak annak megemlitésére szoritkozom, hogy a függetlenségi párt azokat a határozati javaslatokat, a melyeket az 1903 évi költségvetés során Kossuth Ferenez t. képviselőtársunk a párt nevében benyujtott, teljes egészében ma is fentartja. Azonban sajátságos dolognak tartom, hogy a t. pénzügyminiszter urnak az adóreformra vonatkozó igéretei egymást nem fedik. Ugyanis mikor a szabadelvű párt a választások elé állott, a t. pénzügyminiszter ur a leghatározottabb formában kijelentette, hogy adórendszerünk igazságtalanságain a progressziv adó behozatalával segiteni kötelességének fogja ismerni. Ez mindenesetre igen kellemes ezégér volt, a melyet a szabadelvű párt jelöltjei a választások folyamán meglehetős mértékben ki is használtak. Eltelt egy költségvetési év és mikor mi a t. pénzügyminiszter urat tett igéreteinek beváltásáért megsürgettük, akkor azt méltóztatott mondani, hogy tekintettel azon körülményre, hogy a pénzügyi költségvetés ismeretlen tehertételek előtt áll, egyrészt a személyi kiadásoknak a fizetésemelés folytán történt emelkedése miatt, másrészt a katonai beruházások kérdése folytán, mindaddig, mig ezen kérdésekben tisztán nem lát, az adóreform kérdéséhez hozzá nem nyulhat, mert attól tart, hogy ezen a réven az állami bevételeknek olyan csökkenése fog előállni, hogy esetleg deficzittel kerülhetünk szembe.

T. képviselőház! Épen ez az érv, a melyet a t. pénzügyminiszter ur felhozott, bizonyit mi mellettünk. Mert hogy ha egy pénzügyi kormányzat az állam financziális erejét olyannak tekinti, hogy 30 millióval emeli pusztán és kizárólag a személyi kiadásokat, hogy ha az a pénzügyi kormányzat az ország gazdasági erejét olyan állapotban lévőnek tartja, hogy pl. a jövő évi költségvetésben részben hasznos, részben teljesen improduktiv kiadások, t. i. a hadsereg kiadásai révén mintegy 40 millió korona állandó tehertétel fog beillesztetni, akkor én azt tartom, hogy a pénzügyi kormányzat ezt csak abban a hiszemben és feltevésben tehette meg, hogy egyuttal garancziái vannak arra nézve is, hogy az ország legszegényebb népén, az adózó közönség terhein egy igazságos adóreform által könnyiteni akar és könnyiteni fog.

És én e tekintetben az utolsó időpontot is elérkezettnek látom. Czélzott az én igen t. barátom, az előadó ur arra, hogy Magyarországon milyen nagyfoku a kivándorlás. A t. belügyminiszter ur tárczájának tárgyalása folyamán előhozta, hogy egyes vármegyékben a szó szoros értelmében forradalmi állapotok vannak a nép körében. Ő ezt ugyan egészen más természetű dolognak, a szoczialisztikus izgatásoknak tudja be, de ez nem igy áll. A kivándorlásnak, a nép nagyfoku elégedetlenségének tisztán és kizárólag a szegénység az oka. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s ennek főindokát pedig az képezi, hogy adórendszerünk a lehető legnagyobb mértékben igazságtalan. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ezzel a kérdéssel még csak néhány szóval akarok foglalkozni. Midőn az 1848-iki törvények meghozatalakor a közteherviselés elve kimondatott, már akkor Kossuth Lajos, az 1848-iki pénzügyminiszter, a későbbi, az 1849-iki pénzügyminiszter, Dusek Ferencz nagyon érdekes tanulmánynyal lépett az országgyülés elé, illetőleg az akkori nemzetgyülés elé s azt mondotta, hogy a közteherviselés elve igazságos arányban még nines megállapitva, mert csak akkor lesz igazságos arányban megállapitható, ha a progressziv adó elvét az egész vonalon keresztülviszik. Ezt 1848-ban nem tették meg azért, — ezt nyiltan megmondotta Kossuth Lajos, — mert a magyar földbirtokos osztály a jobbágyság felszabaditása folytán ugy is nagymérvű áldozatot hozott. De azóta már több mint fél század mult el, azóta a magyar kormány több mint három évtizeden keresztül alkotmányosan kormányoz. szeretnénk tehát végre-valahára látni olyan adóreformot, a mely a magyar nép terhein könnyiteni fog, nem pedig olyan pénzügyi politikát, a mely ismételten és ismételten terheket ró a magyar nép vállaira. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A pénzügyi politika beligazgatási tételeivel tovább foglalkozni nem kivánok, hanem rátérek lehetőleg röviden azokra a nagy pénzügyi függő kérdésekre, a melyekre az előadó ur csak rámutatott, de nem foglalkozott velük, t. i. az Ausztriával függőben lévő közgazdasági állampénzügyi feladatokra.

A mi elsősorban is a közös államadóság kérdését illeti, ezuttal erre kiterjeszkedni nem kivánok; nem kivánok egyrészt fontos politikai okokból, mert hiszen ez a kérdés most képezi esetleg az eldöntés tárgyát, másrészt pedig azért, mert ez a kérdés a pénzügyi bizottságban részletesen és alaposan tárgyaltatott s erre vonatkozólag ismerem a t. pénzügyminiszter ur álláspontját. De van másik két kérdés, a melyek most nagyon is aktuálisak, s a melyeknek, ugy lehet, egyikével vagy másikával, vagy mindkettővel foglalkozni kivánok: az egyik a készfizetések felvételét tárgyazó törvényjavaslat kérdése, a másik a magyar közgazdaság szempontjából óriási nagy jelentőséggel biró ezukor-surtaxe kérdése. Különösen ez utóbbival kivánok foglalkozni, mert ugy látom, hogy Ausztriának a magyar kormánynyal szemben követett magatartása a magyar mezőgazdaságra ujból egy ujabb óriási veszteséget hozott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tudjuk, hogy a czukorkérdésben hosszu időn keresztül az volt a magyar állam közgazdasági

politikája, hogy prémiumos rendszert követtünk. Milliókra és milliókra rugó áldozatokat hoztunk olyan czélból, hogy mig itt bent, a belfogyasztási területen méregdrágán kellett megfizetnie a magyar fogyasztó közönségnek a czukrot, addig a prémiumos politika révén p. o. Angliában oly mérhetlen olcsó árban versenyezhettünk, hogy a magyar czukrot ugyszólván állathizlalási czélra is felhasználták az élelmes angolok. Nem akarok én letünt politikai időket felidézni, csak a t. ház szives figyelmébe ajánlom azt, hogy a legelső obstrukczió idejében, a mikor b. Bánffy Dezsőnek a sajtószabadságot korlátozó törvényjavaslatával szemben az ellenzék obstrukcziót folytatott, akarva, nem akarva, kénytelenségből heteken keresztül megobstruálta a czukortörvényről szóló javaslatot is. Mondhatom, hogy közgazdaságilag igazságosabb és helyesebb cselekedetet az ellenzék ritkán tett, mint a mikor ezt a törvényjavaslatot megobstruálta. És akkor a t. pénzügyminiszter ur a közgazdasági tudás magaslatáról szinte lenézett bennünket és azt méltóztatott mondani, hogy a magyar czukoriparnak és a magyar mezőgazdaság teljes tönkretételével lenne egyértelmű, ha mi a czukor-premiális politikával szakitanánk.

Lukács László pénzügyminiszter: Akkor!

Mezőssy Béla: Akkor! Hát mindenesetre akkor! De nemcsak akkor, hanem évtizedeken keresztül az volt a magyar kormány bölcs, előrelátó és gondos politikája a czukorral szemben, hogy a magyar fogyasztóközönség óriási árakat fizetett a kartellek révén bennünket ugyszólván kizsákmányoló czukoriparnak, másodszor pedig fizettünk mint az adófizető alanyok a prémium formájában tributumot is a czukoriparnak. Szerencsére egy véletlen jött közbe, mert ha ez közbe nem jön, talán még ma is az lenne a közgazdasági politika, a melyet akkor a t. pénzügyminiszter helyesnek tartott. Ez a véletlen az volt, hogy Anglia, megijedvén a czukortúltermelés nagyságától és védeni kivánván saját gyarmatainak nádczukor-termelését, egyszerűen az u. n. kiegyenlitő vámok terére lépett, vagyis a mi két legfontosabb piaczunkat, t. i. Brit-Keletindiát és Angliát olyan büntető vámokkal határolta el, a melyek a minden egyes országban élvezett prémium összegével voltak teljesen egyenértékűek. De egyuttal Anglia az összes európai államokhoz jegyzéket intézett, a melyben, tekintettel a czukor prémiális politika közgazdasági hátrányaira, azt kérte, hogy minden állam szüntesse be egyszerűen a czukornak adott mindenféle közvetlen vagy közvetett előnyt és térjen át arra, hogy egy surtaxe révén minden állam biztosithassa a maga fogyasztását a saját czukoripara számára. És miután az angol közgazdaság érdekeit angol miniszterek és diplomaták viselik a szivükön, természetes, nem olyan eredményeket értek el, mint a minőket pl. a mi közgazdasági kiküldötteink és az őket támogató osztrák diplomáczia a kereskedelmi vagy egyéb tárgyalások során elérni szokott. Elég az hozzá, hogy Anglia a maga követeléseit rövidesen keresztülvitte és létrejött a brüsszeli konvenczió.

A brüsszeli konvenczió tételeit az 1903. évi I. t.-czikkbe mi is beczikkelyeztük, beczikkelyeztük simán, ugyszólván alig egy ülést vett igénybe ennek a törvényjavaslatnak a letárgyalása. És itt a magyar képviselőház — és erre méltóztassék figyelemmel lenni — igen nagyfontosságu elvet iktatott törvénybe, a mely a következő: a brüsszeli konvenczió a leghatározottabban biztositja minden államnak azt a jogát, hogy saját czukortermelése számára biztositsa a saját fogyasztási piaczának kizárólagosságát, vagyis egyetlen egy állam területére sem jöhet be egyetlen egy métermázsa idegen czukor sem, ha bármelyik szerződő államfél ezt ugy akarja. Ebből a körülményből — miután ezt a konvencziót ugy Magyarország mint Ausztria, mint teljesen önálló, független állam, tehát két külön szerződő fél elfogadta — természetesen következik, hogy valamint pl. ennek a konvenczionak mindenféle hátrányát viselnünk kellett akkor, a mikor a kontingentálási törvény tárgyában hozott megállapodásunkat a brüsszeli zsüri szerződésellenesnek minősitette, épen ugy ebből következik az is, hogy ezen konvenczionak minden előnyét is jogunk van követelni minden szerződő féllel szemben, tehát Ausztriával szemben is.

Mert, t. képviselőház, az kétségtelen tény — nem kivánok épen a ház hangulatára való tekintettel a részletekbe belemenni, csak ugy a nagyját fogom elmondani a dolognak *(Halljuk! Halljuk!)* — mondom az tény, hogy a konvenczió meghozatalakor Bodin, a ki a belgiai szakértőként szerepelt, De Latour, a ki Franczia-ország képviselője volt, Kühn, a német megbizott; Lamasch, az osztrák kormány meghatalmazottja egyértelműleg azt az álláspontot képviselték, hogy egyetlenegy állam piaczára sem jöhet az ő akaratán kivül egyetlenegy métermázsa idegen termék sem. Sőt az igen tisztelt pénzügyminiszter ur is és a pénzügyi bizottság is számos jelentésében — még a mostaniban is — mindenütt azt az álláspontot képviselte, hogy a brüsszeli konvenczió részünkről csak az esetben fogadható el, ha a konvenczionak az az elve, hogy a magyar fogyasztási piacz a magyar czukortermelés, a magyar czukoripar számára feltétlenül biztositttatik, az egész vonalon diadalt fog aratni. Nem kivánom kikeresni ezen nyilatkozatokat; meg vagyok arról győződve, hogy a t. miniszter ur ezen állitásaimat nem fogja kétségbe vonni, mert igy értelmezték a brüsszeli konvenczionat az 1903. évi I. t.-cz. megalkotásakor mindenütt a kerek világon, igy értelmezte a magyar kormány és igy értelmezte az osztrák kormány is.

No már most, t. ház, nekünk nemzetközi szerződés alapján — nem győzöm ezt cléggé

hangsulyozni — feltétlen jogunk van ahhoz, hogy a magyar fogyasztási piacz a magyar czukortermelés számára kizárólag biztositassék. Ezt a czélt elérendő létesült az u. n. kontingentálási törvényjavaslat, a mely az ausztriai és a magyar fogyasztás arányában a czukornak az egyes gyárak között való egyénenkénti felosztását tartalmazta. És ezen törvényjavaslatnak az elfogadásakor, a mely teljesen azonos volt ugy Ausztriában, mint Magyarországon, az osztrák kormány expressis verbis elismerte azt, hogy az osztrák czukornak a magyar fogyasztási piaczhoz többé semmi, de semmi köze. Ez pedig, t. képviselőház, a magyar közgazdaság szempontjából annyit jelent, hogy az eddigi 285.000 métermázsa osztrák czukorimport Magyarországból egyszerűen kiszorult. Már pedig, t. képviselőház, hogy ennek milyen nagyfontosságu közgazdasági jelentősége van a magyar mezőgazdaság szempontjából, azt nagyon egyszerűen és kézenfekvően meg tudjuk érteni, mert hogyha 285.000 métermázsa czukort a magyar mezőgazdaság termel és a magyar czukoripar dolgoz fel, ez a magyar mezőgazdaság részére évente körülbelül 20—25 millió forint bevételre rug.

A kontingentálási törvény, mintán egyénenkint osztotta fel a termelhető czukor mennyiségét, biztositotta volna tényleg Magyarországot azon inváziótól, a mely az osztrák czukor beözönlése folytán előállt. Sajnos azonban, ezt a kontingentálási törvényjavaslatot a brüsszeli zsüri szerződésellenesnek minősitette. És, bocsánatot kérek, daczára annak, hogy én közgazdasági kérdésekkel nem régen foglalkozom, ezt egészen természetesnek láttam és annyira kézenfekvő volt, hogy én csodálom, hogy a sok mód közül, a melylyel ez a czél elérhető lett volna, hogyan választotta a t. miniszter ur és az osztrák kormány épen a kontingentálási törvényjavaslatot és nem valamilyen más megoldást. Mert hiszen az egyszerűen magától értetődő dolog, hogy ha egy állam a saját fogyasztási területét határvonalakkal elkülöniti; ha az egyik gyárat a másik gyár versenyétől megóvja: ennek az államnak czukoripara sokkal előnyösebb helyzetben lesz, mint pl. a franczia vagy német czukoripar, a melyet odabenn a belföldön is a verseny vasmarka szorongat. Konczedálom azt, hogy a t. miniszter ur álláspontja ebben a kérdésben jóhiszemű volt, de a brüsszeli konvencziő határozatainak teljes ismerete nélkül való. Az osztrák kormányra nézve azonban ezt nem konczedálom. Meg vagyok győződve arról, hogy az osztrák kormány a kontingentálási törvényjavaslat elfogadásába azért egyezett bele, mert előre teljes tudatában volt annak, hogy ezen megállapodás, mint szerződésellenes, a zsüri által feltétlenül hatályon kivül fog helyeztetni és ezen itéletre támaszkodva majd módokat fog keresni arra, hogy az osztrák czukor Magyarországba ismét beözönölhessen.

Vajmi nehéz feladat a szivek titkát megvizsgálni, különösen az osztrák kormányét, a mely igen bő redőzetű, de ha az intencziókat nem is vizsgálhatom, az, bár nagyon sajnos, de kétségtelen tény, hogy ez lett az eredmény. Alighogy megjött a brüsszeli zsüri itélete, az osztrák kormány azt mondta, hogy »zu unbedingter Vertragstreue entschlossen«, vagyis feltétlen szerződéshűségre elhatározva magát, a kontingentálási törvényt egyszerűen hatályon kivül helyezi és ezzel megnyitja az osztrák ipar számára a magyar fogyasztási piaczra való beözönlés lehetőségét. És itt követte el nézetem szerint a kormány azt a mulasztást, a mely által a brüsszeli konvencziő alapelveinek figyelmen kivül hagyásával, a magyar mezőgazdaság érdekeinek határozott sérelmével az osztrák czukortermelés számára a magyar fogyasztási piaczot megnyitotta.

Mert a helyett, hogy a miniszter ur vagy az egész kormány — mert én e tekintetben nem a miniszter urat, hanem az egész kormányt teszem felelőssé — a brüsszeli konvencziő alapjára helyezkedett volna és azt mondta volna, hogy: »tekintettel arra, hogy kontingentálási törvényünket a zsüri szerződésellenesnek minősitette, én ragaszkodom a 6 frankos surtaxe beszedéséhez«: a t. miniszter ur a jogi alapról, a melyet neki a nemzetközi szerződés ereje adott, egyszerűen letért; az osztrák kormánynyal tárgyalásokba bocsátkozott, alkudozott, kompromisszumokra lépett és csinált egy olyan alkut, a mely a magyar mezőgazdaság érdekeit egyáltalán meg nem védi. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Be fogom igazolni ezt is, hogy miért nem védi meg.

A t. miniszter ur egy 3 K. 50 filléres és egy 3 K. 20 filléres surtaxenak elfogadásába ment bele. Belement bizonyosan abban a hiszemben, hogy ezen surtaxeok elegendő védvámot képeznek — mert hiszen a surtaxe tulajdonkép semmi egyéb mint egy védvám — az osztrák czukor beözönlésével szemben. Bocsánatot kérek, ez óriási tévedés azért — itt megint az osztrák szakkörökre hivatkozom — mert a »Wochenschrift der österreichischen Rübenzucker-Industrie« egyik számában azt olvastam, hogy az osztrák czukorrépa 1·3%-kal bővebb czukortartalommal bir, mint a magyar; másrészt az osztrák czukorgyáraknak technikai fejlettsége legnagyobbrészt jobb mint a mienk; harmadszor: területi fekvésüknél fogva a magyar piaczhoz igen sok közülök közelebb fekszik, mint a mi gyáraink; negyedszer: — és erre hivatkozik a t. miniszter ur is mostanában kiadott rendeletében — sajnos, hogy létezik a magyar kereskedővilágnak ma is egy olyan osztálya, a mely puszta előszeretetből szivesebben rendel osztrák árut, mint magyart. Mindezen körülményekre való tekintettel ezen szaklap egész világosan kifejti azt, hogy minden egyes magyar czukorgyár, szemben az osztrák czukorgyárak termelésével, méter-

mázsánkint 2·5 koronával hátrányosabb helyzetben van. Ha tehát ezt már figyelembe veszszük, akkor a czukor surtaxe-nak óriás jelentősége 80 fillérrel redukálódik és hogy a surtaxe a maga rendeltetésének abszolute meg nem felel, azt nagyon egyszerűen beigazolom. *(Halljuk!)*

Mikor a t. pénzügyminiszter ur azokat az augusztusi megállapodásokat létesitette, 1903 szeptember és október elsei terminussal, akkor még az osztrák czukorkereskedelem abszolute nem volt tájékozva a surtaxe árképző hatásáról. Ennek lett azután az eredménye, hogy mikor a kontingentálási törvény felfüggesztetett és a surtaxeot be kellett volna szedni szeptember elsejétől visszamenő hatálylyal, az osztrák czukornak a beözönlése a magyar fogyasztási területre óriási mértékben megcsökkent. Mert mig azelőtt p. o. két hónapon keresztül 60.500 mm. jött be a magyar fogyasztási piaczra, ebben a két hónapban azonnal leesett a behozatal 11.000 mm.-ra. Már pedig, hogy 50.000 mm. a magyar mezőgazdaság és a magyar czukoripar szempontjából két havonkinti időközben mily óriási előnyt jelent, azt bárki beláthatja.

Most tehát az a helyzet, hogy a megállapodás daczára is az osztrák czukor mindenféle akadály nélkül özönlik be a fogyasztási piaczra; ennek a magyarázata pedig abban rejlik, hogy a surtaxe kérdését az osztrák czukorkereskedelem abszolute nem veszi komolyan. Nem veszi komolyan pedig azért, mert a surtaxe nem szedetik be a feladótól, természetes tehát, hogy az osztrák czukorgyárosok schein-feladókat keresnek és valóságos strohman-exisztencziák keletkeztek, a kik 100.000 koronákra rugó czukrot adtak fel a magyar fogyasztási piaczra. És szeretném én látni azt a finánczot, a ki ezen exisztencziáktól akár csak tiz fillért is bevasalni képes legyen. Ebben a tekintetben a pénzügyminiszter urnak most jelent meg egy legujabb rendelete, a mely az én nézetem szerint a bajokon abszolute semmit sem fog segiteni. Nevezetesen a t. pénzügyminiszter ur az osztrák pénzügyminiszterrel egyetértésben kiadott egy rendeletet, a melyben azt mondja, hogy miután a surtaxe a feladótól nem szedetik be, az, a ki megrendelő, másodsorban szintén felelős lesz a surtaxe mennyiségeért.

Elsősorban is én nem tudom, hogy a magyar fogyasztóközönség és a magyar megrendelő közönség hogyan kötelezhető arra, hogy ő a pénzügyi kormányzatnak figyelmeztetéseit eo ipso tudomásul vegye. Lehet olyan jóhiszemű kereskedő, fogyasztó, a ki ezt nem is tudva, rendel meg Ausztriában czukrot és igy tehát ő zaklatásnak van kitéve. *(Egy hang jobbfelől: Akkor ne rendeljen!)* Igen, méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy ez is egy indok arra, hogy ne rendeljen. És én örülnék, ha a kereskedő, a fogyasztó, a ki Ausztriában czukrot rendel meg, mindenféle zaklatásnak lenne kitéve. De mindenesetre sajnos mértéke a szerződéses hűségnek és a szerződéses megállapodásoknak, hogy az osztrák kormány a magyar kormánynyal köt egy megállapodást, ezt az osztrák állampolgárok czélzatosan és tudatosan kijátszszák, megcsalják és akkor, a helyett, hogy az osztrák kormány az általa kötött megállapodásokat, kijátszókat és csalókat büntetőjogi felelőségre vonná, az eredmény, hogy a ki csal, mert osztrák, azt futni engedik és a jámbor fogyasztót, a kit megcsaltak, mert magyar, azt üldözik. Ha ez nem a legperfidebb megszegése egy kormánymegállapodásnak, akkor az én nézetem szerint nincs is a világon szerződésszegés.

De van ennek a kérdésnek egy sokkal érdekesebb oldala is és csak erre fogok még rátérni, *(Halljuk!)* mert nem kivánom a t. háznak ebben a különben nagyfontosságu kérdésben — melyet majd őszszel megint elő fogunk hozni — figyelmét igénybe venni. *(Halljuk!)*

Ez a másik kérdés az, hogy az osztrák kormány ezt a megállapodást a maga törvényhozásával a mai napig is le nem tárgyaltatta. Hanem mit tett az osztrák kormány? Egészen nyilt dolog, — ebben a tekintetben hivatkozom a pénzügyi bizottság jelentéseire is — hogy az osztrák parlament egyes bizottságai azon határozott nézetüknek adtak kifejezést, hogy sem a surtaxe-ot, sem pedig a készfizetések felvételének időpontját meghatározó törvényjavaslatot ők alkotmányosan máskép el nem fogják fogadni, hacsak a magyar kormány ellenszolgáltatás, rekonpemzáczió gyanánt a quóta felemelésébe bele nem megy. *(Ellenmondás jobbfelől.)* Bocsánatot kérek, ez tény. És minthogy ez tény, a minthogy ezt letagadni abszolute nem lehet és látjuk azt, hogy az osztrák parlament összes bizottságai, a melyek ebben a kérdésben mint szakkörök megkérdeztettek, — kész megállapodás, a magyar és osztrák kormány közti megállapodás végrehajtásáról lévén szó — rekompenzációt, ellenszolgáltatást kivánnak a quótafelemelés formájában, ujból azt mondom: nem a legperfidebb megszegése-e ez a megkötött megállapodásnak? Nézzük meg, hogy Ausztriában, mikor a brüsszeli zsüri a kontingentálási törvényt szerződésellenesnek minősitette, Körber miniszterelnök ur a császár által szentesitett törvényt a császárparagrafus alapján azonnal hatályon kivül helyezte. Hát egy országban, a hol milliókra és milliókra rugó megterheltetések, minden fontosabb közjogi aktus a törvényhozás elkerülhetésével tisztán és kizárólag rendeleti uton szokott elintéztetni a kormány által, a hol a 14. §. segélyével az osztrák kormány oly vigan uszkál az obstrukczió hullámai között, mint a hal a vizben, miért van az, hogy ennek a kormánynak alkotmányos érzéke és skrupulozitása csak akkor szokott feltámadni, mikor oly megállapodások végrehajtásáról lenne szó, melyek Ausztriára nézve bizonyos mértékben terhesek.

Hiszen az lehetetlen állapot, ami a mi függő közgazdasági kérdéseink elbirálásánál

szokott történni. Csak röviden vázolom, hogyan megy az egész dolog. A két kormány megállapodik valamiben, van óriási hercze-hureza, császári protekczió, lemondási komédia. Végre megegyeznek, jól, rosszul, rendszerint a mi kijátszásunkkal, a mi közgazdasági érdekeink háttérbe szoritásával, egy bizonyos egyezményben. Ezt megpecsételik, aláirják és akkor mi, jámbor magyar nemzet, azt hiszszük, hogy kész megállapodásról lévén szó, ez nemesak miránk, de Ausztriára nézve is feltétlenül kötelező, akkor derül ki, hogy szó sincs róla. Egyedül miránk kötelező.

Az osztrák parlament az ilyen megállapodásokat, miután ott obstrukczió van, nagy hallgatás után kiadja egy szakbizottságnak. Ez elkezdi tanulmányozni a kérdést és hónapokig tartó tanulmányozás után rájön, hogy ez nagyon fontos kérdés és kiadja egy másik alszakbizottságnak. Ez az alszakbizottság ismét hónapokon keresztül tárgyalja, az is kisüti, hogy fontos. Végül oda kerül a ház plénuma elé és az egyszerűen kimondja, hogy ezt a megállapodást, miután az osztrák kormány nem parlamentáris kormány, magunkra nézve kötelezőnek nem ismerjük, kérünk rekompenzácziót quótafelemeléssel, tarifafelemeléssel vagy ilyen vagy olyan formában, de rekompenzácziót. És ezt az osztrák kormány talán a saját személye iránti bizalmatlanságnak tekinti és lemond? Szó sincs róla. Ő is kér rekompenzácziót. Ez a helyzet tiszta képe. Igy van ez a surtaxenál, a készfizetések időpontját megállapitó javaslatnál, a közös államadósságok konverziójánál, szóval igy van minden, de minden kérdésben a világon, a hol a mi kijátszásunkra és tudatos megröviditésünkre tör az osztrák. És mindezt tűri a magyar kormány.

Sajnálom, hogy a t. miniszterelnök ur nincs itt — és ezzel végzem felszólalásomat — én egyenesen őt, mint a kormány fejét, teszem ezért felelőssé.

A t. miniszterelnök ur a multkor megvádolta báró Bánffy Dezsőt azért, hogy hogyan vállalkozhatik vezérszerepre valaki ugy, hogy közgazdasági kérdésekben tudatlan, tehát vak módjára akarja vezetni a világtalan nemzetet. Ez szánalmas szerep.

T. képviselőház! Én ismerek ennél még szánalmasabbat. Ez a szánalmasabb, sokkalta szánalmasabb szerep a t. kormány és a többség szerepe, mely az ily közgazdasági viszonyokat, a mi nyilvános megröviditésünket egyszerűen eltüri. Mert mégis képtelen egy helyzet, hogy olyan férfiu, mint a miniszterelnök ur, a ki közgazdasági kérdésekben teljesen szakértő, a ki föl van vértezve közgazdasági tudással, nagy szónoki képességgel és a politikai rutin minden erejével, az ily nagy férfiasságot, az erős kezet szegény vasutasokkal és nyomorgó emberekkel szemben érezteti. Erőskezűnek lenni a gyengékkel szemben, nem férfias vonás. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tessék erőskezűnek lenni Ausztriával szemben, tessék erőskezűnek lenni az osztrák kormánynyal szemben, és tessék a magyar kormánynak megvédenie a magyar közgazdaság jogos érdekeit. Mert hogyha ezt nem teszi, akkor jogot ad nekünk arra a feltevésre, hogy Magyarországon mindig akadtak és akadnak oly államférfiak, akik cserében a kormányhatalomért odadobják hazájuk jogos érdekeit.

Ezektől a szempontoktól vezéreltetve, a költségvetést el nem fogadom, hanem pártom nevében benyujtom a következő határozati javaslatot. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »Minthogy a kontingentálási törvény hatályon kivül helyezése után létrejött 3 korona 50, illetve 3 korona 20 fillér surtaxe életbeléptetésére vonatkozó közös megállapodást az osztrák parlament mindezideig el nem fogadta; minthogy továbbá nyilvánvaló, hogy a surtaxenak ez a mértéke a magyar fogyasztási területet az osztrák czukor beözönlésétől megóvni nem képes: utasitja a ház a kormányt, hogy a brüsszeli konvenczió határozataira — a melyeket Ausztria is mint egyik szerződő fél elfogadott — támaszkodva, a 6 frankos surtaxe életbeléptetése iránt saját hatáskörében intézkedjék.

Utasitja továbbá a ház a kormányt, hogy miután az ausztriai parlament egyes bizottságai azon nézetüknek adtak kifejezést, hogy ugy a czukor surtaxe elfogadása, valamint a készfizetések felvételét kimondó törvény alkotmányos letárgyalása csak az esetben lenne biztositható, ha ezeknek ellenértéke gyanánt a magyar nemzet más téren, igy p. o. a quóta felemelésével megfelelő rekompenzácziót nyujtana; miután ez a magatartás határozottan a közösen elfogadott megállapodások kijátszását képezné, és ránk minden alap nélkül igazságtalan megterheltetést jelentene; mindezekre tekintettel utasitja a ház a kormányt, hogy adja tudtára az ausztriai kormánynak, mint szerződő félnek, hogy a mennyiben a kötött megállapodásokat záros határidőn belül elfogadtatni nem akarja, vagy nem képes: ugy ezt a magatartását a viszonosság megsértésének minősitjük, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ennek folyományaként veszélyeztetett közgazdasági érdekeink megvédését önállóan fogjuk — a tett megállapodásokra való tekintet nélkül — haladék nélkül biztositani. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon. Szónokot üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Szólásra ki következik?

Kovács Pál jegyző: Rátkay László!

Rátkay László: T. képviselőház! Ebben a hangulatban először is azzal kell kezdenem, hogy nem az érdekes a t. többség előtt, hogy

ki mit mond és hogyan mondja, hanem az, hogy meddig mondja. Megnyugtatom tehát a t. képviselőházat, hogy nagyon röviden fogok nyilatkozni.

A pénzügyi természetű közjogi kérdéseket, Magyarországot illetőleg, Mezőssy Béla t. képviselőtársam már érintette. A készfizetések felvételére vonatkozó törvényre nézve ott van a pénzügyi bizottságnak magának az utasitása és én hiszem, hogy az az utasitás és jelentés nem fog eredmény nélkül maradni. Nem különösen azért, mert a t. többség is tisztában van azzal, hogy a készfizetések felvételének kérdése és az önálló vámterület kérdése egészen kapcsolatos dolgok és igy az osztrák kormánynak nagyon természetesen érdekében áll, hogy abból a törvényből sohase legyen semmi.

Én, t. képviselőház, pár percznyi rövid időre pénzügyi bajainknak itthon való sebeit akarom megtapogatni. Azt mondhatom, hogy e felszólalásom, a melyet szintén a párt nevében teszek, abban az ódon sötét teremben, a melyet pénzügyminiszteriumnak nevezünk, mintegy az ablakok kinyitogatásának, egy kis szellőztetésnek és egy kis pókhálózásnak a színével bir. Az adózás kérdésében évek hosszu sora óta, mondjuk, azon 10 esztendő óta, mióta a t. miniszter ur a pénzügyminiszteri széket elfoglalja, hitegetésekből él a nemzet és igazán idézhetjük e tekintetben Dante mondását, hogy: »hagyjatok fel minden reménynyel.« A t. pénzügyminiszter ur eleinte, talán egész ifjui erővel és kedvvel az iránt a czél iránt, a melyet maga elé kitüzött, duzzadó önérzettel jelentette ki, hogy az adóügyi reformok meglesznek. Csakhogy ezen kijelentések mindig halványabbak és halványabbak lettek és már a mult évben tartott pénzügyi expozéja alkalmával a t. miniszter ur oly feltételhez kötötte az adóügyi reformot, a mely, Magyarország pénzügyeit tekintve, sohasem fog bekövetkezni, a mennyiben azt méltóztatott mondani, hogy akkor lesz meg az adóügyi reform, a mikor ezt Magyarország pénzügyi helyzete meg fogja engedni.

Hogy Magyarországon az adóügy minő, azzal tisztában vagyunk. Egészen a Balkánállamok sorában állunk e téren. A Nyugat kinevet bennünket és adórendszerünket, de ha még csak nevetséges volna! Hanem az a baj, hogy egyuttal lesujtó és épen a magyarságot, a szegény magyar népet tönkretevő a mi adóügyi rendszerünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nemcsak törvényeink hiányosak, hanem azon rendeletek, a melyeket a törvény végrehajtására vonatkozólag a pénzügyminiszter évenkint kibocsát, ezek a rendeletek adóügyi kérdéseinket mindig sulyosabbá, mindig nehezebbé teszik és soha sincs rá alkalom, hogy midőn a törvénynek homályos szakaszait kellene magyarázni, a pénzügyminiszter az adózók könnyitésére magyarázná a rendeletet, hanem mindig az adózók terhére magyarázza.

Igéretem szerint nem feszegetem tovább ezt a kérdést. Csak kettőre kivánok rámutatni. Az egyik az u. n. fej-adó kérdése — voltakép kereseti adó, de kint a nép között fej-adónak nevezik — és a másik a tőkekamat-adó. A fej-adóra vonatkozólag kérdem t. ház, van-e a világnak olyan hátramaradott nemzete, a mely egy több tagból álló családnál, melynek ugyis elég nehéz a megélhetése, könnyitéseket ne csinálna? Mert hisz az véradót is többet szolgáltat a nemzetnek, mint az a család, a hol gyermekek nincsenek. A magyar adózás ellenben ott büntet: a kiskoruakra is kiveti az adót; a magyar adózási törvény szinte lehetetlenné teszi, hogy egy több tagból álló család megélhessen. Van értelme az ilyen törvénynek? És ez már évek hosszu sora, évtizedek óta áll fenn.

És ott van a tőkekamatadó kérdése. A tőkekamatadóra nézve tételes törvényünk nem mondja világosan, hogy az adózók egyenkint értesitendők a kivetendő tőkekamatadó mennyiségéről. Most az évek hosszu során át kibocsátott miniszteri rendeletek egyenesen eltörölték, homályossá tették ezt a kérdést és azért a tőkekamat-adót most a jelenben ugy vetik ki, hogy a pénzügyigazgatóság a kivetési lajstromot megküldi a községi előljáróságnak, a községi előljáróság kihirdeti a községháza falára tett hirdetmény által, akár dobszó által. Tapasztalásból tudjuk, hogy ezt senki meg nem nézi, meg nem hallgatja, 8 nap elteltével jogerőssé válik, s az adózó polgárok azt veszik észre, hogy tőkekamatadó czimén a végrehajtásokat kapják.

Nem akarom a t. képviselőházat fárasztani, csak a gyakorlati életből hozok fel egy-két példát. A tőkekamatadó-végrehajtásokat eddig igen nagy összegben szenvedték oly kereskedők, kik, midőn utánanéztek, ki tudják mutatni, hogy az az összeg, a mely után a tőkekamatadó kivettetett, már évek hosszu során át — mondjuk egy konkrét esetben négy évvel előzőleg — töröltetett, igazolva van az, hogy megszünt az a követelés, de azért évről-évre a tőkekamatadó a kereskedőkre mégis ki lesz vetve. Hiába folyamodik, hiába mondja, hogy ez a követelés nem áll fenn, a tőkekamatadó a pénzügyigazgatóság által évről-évre ki lesz vetve, sőt az az eset is előfordul, hogy kiállit nyilatkozatot és azt mondja, hogy összes követelésemet kamataival egyetemben átruházom a magyar kincstárra, csak fogadja azt el és mentsen meg a tőkekamatadó fizetésétől. De kegyelem nincs, a tőkekamatadó a jövő évben ujra ki van vetve.

Hát méltóztassék egyszer a t. többségnek és a pénzügyminiszter urnak is komolyan venni a magyar adóügyi reform kérdését, necsak igérgetni, necsak választás előtt kellemes jelszóként felhasználni, hanem igenis meg kell csinálni; hiszen szégyenére válik a magyar parlamentnek, a t. többségnek is, hogy az adóügyi reformot 36 évi alkotmányos kormányzásunk és gyakorlatunkban nem tudtuk megcsinálni és

használni kell olyan adózási törvényeket, melyek még a Bach-korszakból és az abszolut uralom idejéből maradtak fenn keserű emlékeknek a kisemberekre nézve elviselhetetlen igának. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen a t. miniszter ur a multkor igen szép beszédet tartott a kisemberek érdekében. Nézzük csak egy kis Röntgen-világitásban, hogy a kisember dolga hogyan áll. A magyar kinestár nem ismeri többé a kisembert; az csak adóalanyt ismer, egy tárgyat, a melylyel szemben azokat a magas nézőpontokat, a melyeket pedig sohasem kellene elfelejteni, félrelöki. Hiszen az önök összes bélyegtörvényei, összes adótörvényei a kisembert sujtják. Abban a most divatos kérdésben, a melyet telepitésnek nevezünk, a magyar parasztság az ő józan eszével igen ügyesen és igen okosan a gyakorlati életben ugy akarja a dolgot megesinálni, hogy nem folyamodik a kormány segélyéhez és a telepités kérdését el akarja végezni akként, hogy a hol nagy uradalmat tud, a mely eladó, összeáll társulattá és megveszi. Majd rá fogok mutatni, hogy a gyakorlatban miért nem megy a dolog.

Például az én vármegyémben két nagy birtok parczellázását és a kisbirtokosok által való megvételét nem tudjuk keresztülvinni, a minek egyenesen a magyar kinestár az oka. Mert az eladó azt mondotta, hogy egy vagy két vevővel megköti a szerződést, de 70—80—100 kisemberrel nem szerződik, mert nem akarja, hogy pereskedéseknek és egyebeknek legyen kitéve. Most a polgárság önmagából választ két kiküldöttet, ezek meg is kötnék a szerződést, hogy majd azután tovább adják. De már a magyar királyi kinestár, illetőleg a pénzügyigazgató kiküldöttje egyenesen lesi rosszakarattal, hogy a dupla illetéket hogyan vetheti ki. Négy esztendeje folyik a bűnvádi eljárás, a hol hasonló vételnél a polgárság megbizottakat választott, két ember megvette a birtokot, nyolczvan társa között szétosztotta, a pénzügyigazgatóság duplán kivetette az illetéket nemcsak, de még jövedéki büntető eljárást is inditott és ezek a szegény emberek hatodik esztendeje felebbeznek, folyamodnak, lehet, hogy deputáczióba is jönnek a pénzügyminiszter urhoz és kérni fogják, hogy a jövedéki eljárásban reájuk szabott elviselhetetlen birság és a szabadságvesztés büntetése alól méltóztassék őket felmenteni. A gyakorlati életben a magyar kincstár és a pénzügyigazgatóságok — tisztelet a kivételeknek — lelketlen eljárása következtében ez a nagy kérdés, a melyet nemzetgazdasági szempontból igen nagynak tartok, egyenesen lehetetlenné van téve.

Még csak egyet akarok felemliteni és ezt a t. pénzügyminiszter urnak figyelmébe ajánlom, hogy a jövőre nézve ne méltóztassék erről sem elfelejtkezni. Ez pedig a pénzügyi büntető eljárás. Méltóztatik tudni, hogy ez szintén régi, osztrák hagyomány; részben az 1840—1842-ben keletkezett harminczad-törvényeinkből, részint az osztrák világban alkotott szabályokból, a melyek egy rendelettel kodifikálva vannak, van ez az eljárás összeállitva. Hogy minő szakaszok vannak benne, azzal nem fárasztom a ház figyelmét; egyenesen lelketlen, megbotránkoztató alkotmányos világban, hogy ez az eljárás a följelentőt jutalomban részesiti, hogy ez az eljárás meghagyja, hogy a mikor a kihágással terhelt az eljárás folyamán kellőleg meg van puhitva, akkor azzal egyezkedni kelljen, ugy, hogy az a nyomorgatott ember a legtöbb esetben el is fogadja az egyességet. Hát méltó-e ez a magyar kincstárhoz és a magyar államhoz, hogy ilyen büntetőjövedéki büntető eljárása legyen? De ott van pl. a szeszjövedék. Hiszen a szeszjövedékből milliókra megy ma már az állam jövedelme; ha jól emlékszem, 56 millió korona körülbelül jelenleg ez a jövedelem. S mint egy különcz lóg azon is ezen jövedéki büntető eljárás. És az eredmény micsoda? A kisközségekben, a hol szükségből egy vagy két kazánban főznek, azt a szeszmennyiséget, a melyre a saját életfentartására szükség van, ha ott valami kihágás történik, az adónak 1—8-szoros összegéig és 1 koronától 1000 koronáig terjedő büntetést hűségesen alkalmazzák. De a nagy szeszfőzdékben, a hol nagyon sokszor százezrekre menő és egészében Magyarországot érintőleg milliókra menő károk fordulnak elő, ott a jövedéki büntető eljárásnak ez a páczolási rendszere alkalmaztatik, csakhogy ott már a t. kincstár jut a páczolt és megnyomorgatott helyzetébe és legtöbb esetben igen olcsó egyezséget köt.

Azért kérném a t. pénzügyminiszter urat, méltóztassék figyelmét erre a jövedéki kihágási eljárásra forditani és az ennek megujitására vonatkozó törvényjavaslatot a képviselőháznak a lehető legrövidebb idő alatt benyujtani.

Most még csak egyre kivánok rámutatni. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. pénzügyminiszter urnak joga van jótékony sorsjátékokra engedélyt adni. Én a jótékonyságnak igen nagy barátja vagyok, igen szeretem jövedelmemből a felesleges garast jótékonysági czélokra adni, hanem az a jótékonysági — azt mondhatnám — őrjöngés, a melyben ma Magyarországon tobzódunk, a mely szinte keresztülgázol rajtunk, a mely minden, csak nem jótékonyság, *(Ugy van! Ugy van!)* divatos czégér, üres pompa és formaság a legtöbb esetben, ezt a jótékonysági sorsjegy-özönvizet, t. miniszter ur, méltóztassék korlátozni. A vége ugyis az, hogy, a mely czélra az rendeztetett, oda kevés folyik belőle, az engedélyt átgirálják, kiaknázzák, s mi kapjuk a sorsjegyeket, visszaküldjük, ujra megkapjuk, ujra visszaküldjük, azután kapjuk a felszólitásokat, ugy, hogy valósággal zsarolási eljárás folyik itt. *(Igaz! Ugy van! minden oldalról.)* T. pénzügyminiszter ur, méltóztassék a lehető legszükebbre szoritani a jótékonysági sorsjátékoknak engedélyezését, mert itt visszaélések vannak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az adózás kérdését pedig még egyszer figyelmébe ajánlom a t. miniszter urnak. Higyje meg nekem, hogy ha a vidékre jönne és esténkint hallaná, hogy valamint ez a verejtékes nép, nem tudván egyebet csinálni, felnéz arra a csillagos égre, a melyből nem kap esőt, nem kap harmatot, s imája, zsolozsmája az embernek szivét szoritja össze, annyira kér az égből esőt és harmatot és nem kap: ehhez hasonlóan, t. többség és t. miniszter ur, ez az adózó nép épen igy jön sóhajtásával önök elé a pénzügyi igazgatás terén, de sem harmatot, sem segitséget nem kap. A költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra következik?

Kovács Pál jegyző: Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. ház! Előre is kijelentem, hogy nem fogok hosszasan beszélni. *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök ur 1904. junius 30-iki beszédében világosan és határozottan kifejezte, hogy belátja, tudja ő is és érzi, hogy a kishitelre szorult kisvagyonu embereknek hitelviszonyait rendezni kell, még pedig rendezni kell olykép, a mint azt az előforduló specziális esetek igénylik, t. i. gyorsan és rövid uton.

A költségvetési vitának általános keretében egy határozati javaslatot nyujtottam be, a biztositéki okiratok bélyegzése tárgyában. Bárkihez intézzem a kérdést: vajjon jogos-e, hogy a mikor valaki megfizeti hitelpapirjai után, legyen az akár váltó, akár kötelezvény, a bélyegilletéket, ugyanezen hitel alapját képező biztositéki okiratra második foku bélyeget kelljen ragasztania? A mikor a t. pénzügyminiszter ur azt az ismert rendeletét kibocsájtotta, — szerinte a jelzálog lekötési okiratok egyöntetű bélyegzését kivánta ezzel czélozni, — valószinüleg az lebegett szeme előtt, hogy Ausztriában hasonló kisérletet tettek, de — megyjegyzem, hogy — ott hamar, midőn rájöttek, hogy az a kisembereket szerfelett sujtja, egyszerüen eltörölték.

Határozati javaslatom tárgyát természetesen nem képezhette a folyószámlai adósság biztositása szempontjából nyujtott jelzálogi lekötés után, helyesen és jogosan kirovott II. foku bélyegezés.

Ezzel röviden és világosan megmondottam, mit kérek.

Az 1901. év folyamán ezt mondotta a t. miniszter ur *(olvassa)*: »A jogilletékre nézve megjegyzem, hogy a tapasztalat azt igazolja, hogy a jelzálogi kölcsönök átváltoztatásánál adott kedvezmény gazdasági jelentőséggel bir abban az esetben, ha a kamatláb alábbszáll. E tapasztalathoz képest a törvényeinkben nyujtott kedvezményeket még ki is kellene terjeszteni.«

T. képviselőház! Nagyon természetes dolog, hogy a kisembernek, a mikor hitelét konvertálni akarja — ha ugyan a véletlen szerencse folytán ehhez hozzájuthat — közbevető operáczióra van szüksége. Hogyan csinálja ezt? Egyszerüen ugy, hogy keres magának egy olyan hitelt nyujtó közeget, a mely neki kellő biztositékkal rövid uton likvidálható váltókölcsönt ad. Ez egy rövid ut arra, hogy az olcsó kölcsönt megszerezze.

A t. miniszter ur 1901-ben volt szives nyilatkozni; akkor belátta a felhozott aggodalmak alaposságát és azért nagyon furcsának találom, hogy az én határozati javaslatomat a t. többség egyszerüen leszavazta és ezzel a kormány igéretét dezavuálta, holott vezérük, gróf Tisza István miniszterelnök ur határozottan olyan szellemü programmot adott, hogy ő szent kötelességének, okvetlenül elérendő czélnak tartja azt, hogy a kisemberen segitsünk, a kis-emberek hitelviszonyait rendezzük.

T. ház! Az az összeg, a melyet a biztositéki okiratok révén jogtalanul és igazságtalanul bélyeg alakjában beszed az államkincstár, talán nem elég nagy összeg? Hisz az 1902. évi kimutatás szerint összesen 889.000 volt azon váltódarabok száma, a melyek tisztán a kisemberek megterhelési alapján jutottak illetékezés alá. Ezek után eddig évtizedeken át kapott az államkincstár 889.000 koronát. Már most mit akar? 889.000 váltó után akar másodfoku bélyegilletéket szedni, a mikor a váltón már ugyis rajta van a bélyeg. Az a váltó tudvalevőleg negyedévenkint megujittatik. Az egyes vidéki intézetek — mert ezek vesződnek a néppel — már régibb idő óta gyakorlatba hozták az u. n. házi váltót. Az ilyen házi váltó elől hátul tele van bélyeggel, mert ha le nem rójják minden negyedévben a hosszabbitásért járó bélyegilletéket, nyomban következik a lelet és ennek következtében épen azok a csekély 40—50 forint hitellel dolgozó emberek évenkint négyszer is ki vannak téve leletezésnek. Azt hiszem tehát, hogy e panaszok jogosultságát a t. miniszter ur is mindenesetre be fogja látni. De miért drágitják meg ezt a hitelt? Az a vidéki intézet a házi váltó rendszerrel egyszerüen módot kiván adni adósának arra, hogy ne kelljen minden negyedévben kezeseit behozni az intézet helyére, mert ez annyit jelent, hogy azokat a kezeseket el kell látni a hosszabbitáskor pecsenyével, fél liter borral; napidij fejében egy pengő napidijjal és fuvarköltséggel. Ezek azok a tételek, a melyek a vidéki hitelt óriási módon megdrágitják, mert a házi váltót a főhitelforrás, az osztrák-magyar bank, nem fogadja el visszleszámitolásra.

Kérem a miniszter urat ezen 889.000 ember nevében, hogy kegyeskedjék ez ügyben intézkedni. Ha a t. miniszter ur az államháztartás szükségletének fedezésére megkivánt óriási pénzmennyiség beszerzésével járó nehézségekre hivatkoznék, kérdem: miért nem adóztatjuk meg a börzét? Az 1902. évi statisztikai kimutatás szerint azon évben buzában az áruforgalom — ezer métermázsás egységet véve alapul — 27.000, rozsban 3000, zabban 3000, kukoriczában 18.000, repczében 224 volt; végeredményében tehát az áruforgalom 51,000.000 mm. volt. A differenciális üzlet

ezen évben 12,390.000 koronát tett ki, de egyikmásik előző évben 26 millióra is emelkedett. Kérdem, hogy az, a ki a börzén a differenciális üzlet révén nyert, nem épen olyan elbirálás alá esik-e, mint az, a ki lutrin, vagy sorsjegy révén jutott nyereményhez? És ha emezek 20% kal lesznek adóztatva, miért ne lehetne a börzén nyerészkedőt épen igy adóztatni?

Határozati javaslatom a következő *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Mondja ki a ház, hogy gróf Tisza István miniszterelnök ur 1904. évi julius 30-iki beszédében tett nyilatkozatát, a melyben világosan kifejezésre juttatta azt, hogy:

»a kisbirtokos osztály hitelügyeinek rendezésére ott, a hol szükséges, a törvényhozás akciójának is egész lánezolatára is szükség van« — és a hitelügy »minden egyes neménél, annak a kérdésnek adja a szükséges orvoslást, a melyet speciáliter a baj igényel«, magáévá teszi és

utasitja a pénzügyminiszter urat, hogy a már közszükséggé vált adó- és illetékreform elkészültéig

a váltó- és kötelezvények jelzálogos biztositására szolgáló biztositéki okiratokat sujtó II. fokozatu bélyegzést, a melyet rendeleti kényszer utján léptetett életbe, törölje és

állitsa vissza az előbbeni rendet, a melynek alapján a biztositéki okiratokra 1 (egy) korona bélyeg rovandó ki.

A kötségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Szólásra feljegyezve senki nem lévén, kiván még valaki szólani? *(Nem!)* Ha nem, a vitát bezárom.

A pénzügyminiszter ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! Számolva a t. képviselőháznak kifáradt voltával és tekintettel az idő előrehaladottságára, nem szándékozom hosszasan fárasztani a t. képviselőházat azzal a válaszszal, a melyet kötelességszerűleg adnom kell az imént felhozottakra. *(Halljuk! Halljuk!)* A legfontosabb kérdés, a melylyel foglalkoznom kell az, a melyet Mezőssy Béla igen t. képviselőtársam nagyon érdekes és figyelemreméltó beszédében felvettetett. t. i. a czukor surtaxe kérdésével. Mielőtt azonban erre rátérnék, legyen szabad egypár szóval reflektálnom azokra, a miket más oldalról felhoztak. Mindenekelőtt konstatálnom kell, hogy Udvary Ferencz t. képviselőtársam tévedni méltóztatik, ha azt mondja, hogy az az intézkedés, a melyet ő diffikultál, rendeleten nyugszik. Nem, ez törvényen alapszik. Ezt tehát rendeleti uton megváltoztatni nincs módomban, legjobb akaratom mellett sem. Azonban tény az, hogy nemcsak a miniszterelnök ur jelentette ki, de a kormánynak is szándékában van a kisemberek hitelügyével alaposan és behatóan foglalkozni. Mivel ez a kérdés ebbe a körbe tartozik, ez szintén egyikét képezi azoknak az intézkedéseknek, a melyeknek segitségével a kisemberek hitelügyének olesóbbá tételét előmozditani lehet. Ezért kész vagyok ezzel a kérdéssel foglalkozni, és a mit ebben az irányban tehetek, azt megteszem, természetesen nem rendeletileg, a mihez jogom ninesen, hanem törvényhozásilag. *(Helyeslés a jobbolddalon.)*

A mi az adóreformra vonatkozólag elmondatott és arra a szemrehányásra, hogy az adóreform késik, már többször volt alkalmam nyilatkozni. Ezért ezzel a kérdéssel most részletesebben nem foglalkozom. De ha t. barátom, Rátkay László képviselő ur igen szépen és költői szinezettel adja elő azt a sulyos helyzetet, a melyben a kisemberek vannak, a kik esőért és harmatért folyamodnak, erre esak azt válaszolom, hogy elismerem az adózó népnek és különösen a kisembereknek sulyos helyzetét. Csak egyet ne méltóztassanak elfelejteni: azt, hogy ez az ő sulyos helyzetük sokkal könnyebb lenne ma, hogy ha az adózó nép a mult esztendőben abban a helyzetben lett volna, hogy eleget tehetett volna adóbeli kötelezettségének tavaly, a mikor kedvezőbb volt a termés és a vagyoni viszonyok is kedvezőbbek voltak. Igen természetes, hogy ma sokkal sulyosabb kétévi adókötelezettségnek megfelelni. *(Mozgás balfelől.)*

A jótékonyezélu sorsjátékra vonatkozólag igaza van t. képviselőtársamnak, hogy a jótékonyságnak ilyen módon való gyakorlása valóságos epidemiává fejlődött és egy valóságos csapás az emberiségre nézve. Én magam a legnagyobb erélylyel védekezem ezen általános betegség ellen és minden lehetőt elkövetek, mert méltóztassanak elhinni t. képviselőtársam, hogy nemcsak a képviselő urak, hanem a miniszterek is ki vannak téve azoknak a kedves küldeményeknek, a melyekkel ilyen jótékonyezélu sorsjegyek kiboesátói megtisztelik őket.

Igyekezem, a mennyire csak lehet, megszoritani ezt a dolgot, de teljesen meggátolni lehetetlenség. Ugyis lépten-nyomon ki van téve a pénzügyminiszter a szükkeblűség és a fiskalitás vádjának és ott, a hol oly erős a nizus a jótékonyság gyakorlására, mint nálunk, azt bizony erőszakos eszközökkel és tilalmi rendszabályokkal egyszerűen megszüntetni nem lehet. A mit tehetek ez irányban, az meg fog történni, különösen abban az irányban, hogy korlátoztassék az ilyen jótékonyezélu sorsjátékoknak üzérek által való kihasználása, a mi, fájdalom, nagyon gyakori. Az eset ugyanis rendszerint az, hogy a közönségtől összegyüjtött pénznek igen csekély része fordittatik jótékony ezélra, legnagyobb része a vállalkozó zsebébe folyik. *(Ugy van! Ugy van!)* A mit ez irányban tehetek, mondom, az meg fog történni, minden egyes esetben megtiltatik az üzéreknek, közvetitőknek alkalmazása, de a hol ez mégis megtörténik és rájövünk, ott szigoru eszközöket is kénytelenek vagyunk alkalmazni, esakhogy hát nem mindig sikerül ezt konstatálni. Általánosságban csak annyit mond-

hatok, hogy a mi lehetséges, a mi megtörténhetik, az tényleg meg is fog történni.

Áttérek már most a czukor-surtaxe kérdésére és itt csak azt vagyok kénytelen előrebocsátani, hogy az én t. képviselőtársam téved, ha azt hiszi, hogy a kormány helytelen alapon állott akkor, a midőn annak idejében, a czukorprémium megobstruálása idejében a prémium fentartása mellett foglalt állást. Abban az időben minden állam prémiálta a maga czukortermelését. A viszonyok ugyanazok voltak az egyes államok czukortermelései között, mint ma és ha igaz az, a mit t. képviselőtársam beszéde további folyamán mond, hogy a magyar czukoripar egy és más okok miatt gyengébb, mint az osztrák és egyéb külföldi czukoripar, hát akkor önmaga szolgáltatta a bizonyitékát annak, hogy helyesen járt el a kormány akkor, a midőn a prémium fentartását követelte, mert akkor az összes államok igy protezsálták a maguk czukrát, mert kétségkivül sokkal kedvezőtlenebb helyzetbe jutott volna a magyar czukoripar, ha a prémiumtól megfosztatik akkor, a midőn más államok bőséges prémiummal látták el a maguk czukrát. Akkor, a midőn a prémiumrendszer világszerte fennállott, nekünk is fenn kellett tartani a prémiumot, de a mint akkor is megmondtam, csak addig, a mig a többi államok is meg nem szüntetik és méltóztassék elhinni, hogy a mi kedvünkért a többi államok akkor nem szüntették volna meg a prémiumot, még Ausztria sem és a mi czukorgyártásunk a legsulyosabb helyzetbe jutott volna nemcsak a külföldi, de az ausztriai gyártással szemben is, ha akkor meg kellett volna szüntetni a prémiumot.

Azonban egészen más lett a helyzet akkor, a mikor egy internaczionális megállapodás következtében megszüntették a prémiumokat mindenütt, akkor már nekünk sem állott érdekünkben a prémium rendszert fentartani, mert hiszen kollizióba jöttünk volna a többi államokkal és kizárták volna a mi czukrunkat minden államból, mely a szerződési kötelékbe belépett. Akkor hozzá kellett járulnunk nekünk is a prémium megszüntetéséhez és el kellett fogadnunk a surtaxe-ot, a mint azt a többi államok is elfogadták. Igaza van az én t. képviselőtársamnak és egészen helyesen adja elő a dolognak történetét, csak egy nüanszban méltóztatik tévedni, de ez a nüansz aztán tökéletesen elegendő arra, hogy a konzekvenciát, a melyet okoskodásából levont, teljesen lerontsa. A dolog ugy áll, hogy a brüsszeli egyezményben egyesült államok tényleg azt a czélt tüzték ki maguk elé, hogy mindegyik állam igyekezzék a maga fogyasztását, a maga fogyasztási területét, a maga termelése számára biztositani, hogy lehetőleg kizárja az idegen czukor behozatalát.

Ez volt az előfeltétel, melylyel mi magyarok belementünk ebbe a brüsszeli konvenczióba és ezt mint határozott kikötést állitottuk fel Ausztriával szemben is. Itt a törvényhozásban is, egészen világosan, ehhez a feltételhez kötöttük a brüsszeli egyezménybe való belépésünket, ha t. i. sikerül oly intézkedéseket létesitenünk, melyek segélyével a magyar fogyasztás a magyar termelés részére biztosittatik. Csakhogy, t. képviselőház, — és itt van az eltérés köztünk — a mig más vámterületileg önálló államokban ezt a czélt igen könnyen és igen egyszerűen el lehetett érni surtaxe felállitásával, miután a surtaxe nem egyéb, mint egy behozatali vámilleték, addig nálunk Magyarországon és Ausztriában, a hol nem képezünk külön vámterületet, hanem egységes vámterület alkotunk, s a hol a brüsszeli egyezményből kifolyólag nem léptünk az önálló vámterület álláspontjára, nekünk a surtaxe felállitásával ezt a czélt nem lehetett elérni, hanem keresni kellett egy más megoldást a nélkül, hogy a vámközösség tangáltassék, keresni kellett tehát egy más eszközt arra, hogy mikép biztosithassuk a magyar fogyasztásnak a magyar termelést a nélkül, hogy a vámközösség, a mely Ausztriával szemben fennáll, érintetnék és tángáltatnék. Ekkor jutottunk a kontingentálás eszméjére. Hogy ki és micsoda utógondolattal ment bele a kontingentálás eszméjébe: ez, azt hiszem, mellékes kérdés, a mit nagyon is nehéz volna konstatálni.

Abban igaza van t. képviselőtársamnak, hogy nem a mi kontingentálási rendszerünk, hanem az ausztriai kontingentálási rendszer képezte Brüsszelben a fennakadás tárgyát, mert hisz ez a kettő nem egyformán történt, mert mindegyiknek saját joga lévén kontingentálási rendszerét ugy rendezni be, a hogy akarja, mi máskép rendeztük be, mint Ausztria. A mi kontingentálási rendszerünk nem foglal magában prémiumot a gyárosokkal szemben, de az ausztriai sajátságos viszonyokra való tekintettel a kontingentálás ott tényleg ugy állapittatott meg, hogy ha valaki szigoruan akarta birálni, bizony rámondhatta, hogy az prémiumot foglal magában. Nem kellett volna a megbirálás ezen eredményének szükségkép bekövetkeznie, de tényleg a Brüsszelben egyesült államok igy fogták fel az osztrák kontingentálást, s ennek következtében azt a brüsszeli egyezménynyel összeegyeztethetőnek nem tartották.

Ily viszonyok között ránk nézve egy igen nehéz helyzet állott elő, s azért kénytelenek voltunk egy más eszközről gondoskodni, a mely a kontingentálást helyettesiteni képes legyen, s akkor jutottunk az ausztriai kormánynyal arra a megállapodásra, hogy nem ugyan vám szinezetével és vám alakjában, hanem egy, a brüsszeli egyezményben megállapitott összegnél kisebbmérvű surtaxe beszedését engedjük meg kölcsönösen, de nem a befogadó, hanem a küldő állam javára, hogy ezzel is dokumentáltassék, hogy itt nem határvámról, hanem egy más átutalási illetékről van szó, kapcsolatban a régi idő óta fennálló átutalási eljárással. Igy jött létre az a

törvényjavaslat, mely itt is, Ausztriában is, benyujtatott, s a melyben ennek a surtaxenak beszedése mindkét állam részére megengedtetett. A két kormány tehát teljesitette a maga kötelességét, benyujtotta az erre vonatkozó törvényjavaslatot. Itt nem lett volna akadálya a törvényjavaslat letárgyalásának, ámde, a mint méltóztatik tudni, Ausztriában az ottani sajnálatos parlamenti viszonyok következtében az a törvényjavaslat nem tárgyaltatott le mind e mai napig és akkor tényleg bekövetkezett az, hogy az ausztriai közönség megfeledkezett arról, hogy létezik egy törvényjavaslat, a mely többek közt nemcsak a jövőre, de a multra vonatkozólag is magában foglalja a surtaxe fizetésének kötelezettségét, t. i. a brüsszeli egyezmény életbeléptetésének napjától, vagyis 1903 szeptember 1-től kezdődőleg. Ha az osztrák czukorgyárosok és czukornagykereskedők folytonosan szem előtt tartották volna azt, hogy e javaslatnak törvényerőre emelkedése esetében ők visszamenőleg 1903 szeptember 1-től kezdődőleg megfizetik a surtaxe-ot, talán nem lett volna a czukorbehozatal Ausztriából Magyarországba oly nagy, mint a minővé lassankint emelkedett. Mert meg kell jegyeznem, hogy a törvényjavaslat benyujtása után közvetlenül a czukorbehozatal Ausztriába majdnem nullára redukálódott és csak később növekedett fel ujból körülbelül majdnem arra a mennyiségre, a mennyit azelőtt az import kitett.

Azért vádolni az osztrák kormányt, mert az osztrák parlament nem akar dolgozni, nem volna lojális és igazságos. Az osztrák kormány a velünk szemben elvállalt kötelezettséget teljesitette, megalkotta a törvényjavaslatot, benyujtotta, a vele kapcsolatos rendeleteket ki is adta, de hogyha a Reichsrath nem dolgozik, ezért az osztrák miniszteriumot szerződésszegéssel vádolni igazságosan nem lehet. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: De a Reichsrath!)* És a kormányt méltóztattak vádolni.

Most már beállott az a sajátságos helyzet, hogy a két kormány bona fide megállapodik valamely intézkedésben, a melynek az a czélja, hogy a czukorforgalmat alákösse, hogy magyar területet biztositson a magyar czukortermelésnek. E törvényjavaslat törvényerőre emelkedésének késedelme következtében azonban a publikum megfeledkezik a törvényjavaslatban foglalt intézkedésekről és azokat figyelmen kivül hagyja. Azt hiszem, ily körülmények közt alig lehetett egyebet tenni, mint a mit tettem a legutóbbi időben, és mondhatom, nem eredmény nélkül. Miután az osztrák Reichsrath munkaképességét helyreállitani, fájdalom, nincsen módunkban, módokat kellett keresnünk arra, hogy adminisztrativ uton segitsünk ezen a bajon, hogy adminisztrativ eszközökkel érjük el a czélt, a melyet törvényhozás utján akarunk elérni. Ez pedig csak ugy volt lehetséges, hogy egyrészről szigorubb ellenőrzés alá helyezzük a czukorküldőket. Azt tapasztaltuk ugyanis, hogy nemcsak legitim czukorkereskedők és czukorgyárosok, hanem Strohmannok is foglalkoznak czukorküldéssel, azzal az utógondolattal kétségkivül, hogy utóbb rajtuk a surtaxe-ot behajtani nem lehet, ha a törvény ki is fogja ezt mondani. Ezt meg kellett akadályozni. Másrészről emlékezetébe kellett hoznunk a közönségnek a törvény intézkedését, a mely azt mondja, hogy visszamenőleg is kötelesek lesznek megfizetni a surtaxe-ot, mihelyt a törvényjavaslat törvényerőre emelkedik. Ily irányban történtek meg az adminisztrativ intézkedések, és hogy annál nagyobb biztonságot nyerjünk ez intézkedések hatályos volta tekintetében, nemcsak a küldőre terjesztetett ki a surtaxe fizetésének kötelezettsége, hanem in subsidium az elfogadóra nézve is abban az esetben, ha a küldő bármily oknál fogva a surtaxe-ot megfizetni nem tudná.

Mezőssy Béla: Ezt is ki lehet játszani!

Lukács László pénzügyminiszter: Azt hiszem ezek oly intézkedések, a melyek teljes mértékben biztositják a sikert és ha t. képviselőtársam érintkezésbe lép azokkal a körökkel, a melyeket elsősorban érdekel ez a kérdés, meg fog győződni közvetlen forrásból két dologról. Az egyik az, hogy a brüsszeli egyezményből, bármily nagy aggodalommal néztünk is elébe, a magyar czukoriparra a tett intézkedések következtében semmiféle hátrány nem háramlott és meg fog győződni másodszor arról, hogy azok az adminisztrativ intézkedések, a melyeket legujabban sikerült az osztrák kormánynyal megállapitani és a melyeket az imént emlitettem, a czukoriparosok meggyőződése szerint teljes mértékben elégségesek arra, hogy a surtaxe hatályát minden irányban biztositsák. Azt hiszem, ennél nagyobb bizonyiték az intézkedések helyessége mellett nem szükséges.

Barta Ödön: Mégis abszolutizmus az!

Lukács László pénzügyminiszter: Ennek következtében azt hiszem, hogy itt semmiféle további intézkedésre, semmiféle határozati javaslatra szükség nincs és midőn azt kérném a t. képviselőháztól, hogy a határozati javaslatokat mellőzni méltóztassék, kérem, méltóztassék a költségvetési előirányzatot elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Szó illeti még Mezőssy Béla képviselő urat, mint a határozati javaslat beadóját.

Mezőssy Béla: T. képviselőház! Csak nagyon röviden kivánok a t. pénzügyminiszter által elmondottakra reflektálni.

Azt méltóztatott mondani, hogy a tényállás előadásában a valósággnak megfelelően jártam el, hanem kettőnket egymástól egy csekély nüansz választ el. Én egy nagyobb hasadékot is látok kettőnk között és ez az, hogy a t. miniszter ur összes érvelése, mindenféle vonatkozása ebben a kérdésben arról az egy álláspontról indul ki, hogy nekünk Ausztriával szemben minden körülmények között fenn kell tartanunk a közös vám-

területet, vagyis még attól is irtózik, hogy ha a surtaxe ot a hat frankos mennyiségben állapitottuk volna meg, akkor quasi egy ideális vámvonal létesült volna Ausztria és Magyarország között. Épen ez a körülmény, a melytől a t. miniszter ur irtózik, rám nézve biztató jelenség, mert ha ez az ideális vámvonal létesült volna, az esetben mindenféle ilyen rendeleti uton való kormányzás, a mely minden körülmény közt, a mint itt egy t. képviselőtársam megjegyezte, a törvénynyel szemben abszolutizmust jelent, nem lett volna szükséges, hanem egyszerűen a surtaxe-ot beszedtük volna hat frankos mennyiségben és akkor Ausztriából nem özönlött volna be a magyar fogyasztási piaczra egyetlen egy métermázsa ezukor sem.

Azt méltóztatott mondani, hogy az érdekelt körök meg vannak elégedve a jelenlegi állapottal. Egész őszintén mondhatom, hogy én az érdekelt körök felfogását esak papirosról ismerem. Semmiféle kontaktusom velük nem volt, de azt tudom, hogy az érdekelt körök, t. i. a czukorgyárosok országos egyesülete, azonkivül a magyar gazdasági egyesület is még ez évi junius havában, ezekre az anomáliákra való tekintettel, felterjesztéssel járult a t. pénzügyminiszter urhoz ugyszintén az országgyüléshez is, a melyben azt kérik, hogy tekintettel arra, hogy a surtaxe abszolute nem nyujtja kellő védelmet az osztrák ezukor beözönlésével szemben, álljon a képviselőház a konvenczió alapjára és szedje be a hat frankos czukor surtaxe-ot. Hogy ezt az álláspontjukat az érdekelt szakkörök azóta megváltoztatták volna, azt nem tudom, de mindenesetre kényszerhelyzetben vannak. Látják azt, hogy a kormány Ausztriával szemben, az osztrák kormánynyal szemben a megállapodásokat effektuálni nem tudja, tehát beérik a kevesebbel is, ha többet nem kapnak.

Még esak ezt az utolsó megjegyzést teszem. A t. miniszter ur ettől a közös megállapodás szerinti rendelettől valami nagyon sokat vár. Ugy látszik az érdekelt körök is. Én azt hiszem, hogy esalódni fog, mert bocsánatot kérek, ha lehet Sehein-feladót keriteni, ki nyujt nekünk a tekintetben biztositékot, hogy nem lesznek-e Schein-megrendelők?

Lukács László pénzügyminiszter: Van intézkedés erre is.

Mezössy Béla: Hogy erre is van intézkedés, azt nem tudom; mindenesetre örvendetes dolog, hogyha az ilyen visszaélések meggátoltatnak. De méltóztassék meggyőződve lenni, mindenféle rendeleti intézkedésnél sokkal egyszerűbb lett volna a magyar mezőgazdaság és a magyar ezukoripar érdekeinek megvédése szempontjából egyszerűen a magyar területet is épen ugy kezelni, mint a hogy Németország vagy Franeziaország kezeli a maga fogyasztási piaczát. Miért nem lehetett volna megoldani ugy, hogy azt a beviteli tilalmat, a mely pl. a »Rohzueker«-re fennáll, kiterjesztették volna a fogyasztási czukorra is? Miért nem lehetett volna megoldani pl. tarifális intézkedések révén, hogy a Magyarországból Ausztriába vagy Ausztriából Magyarországba bemenő ezukorra gyorsárutarifa jellegével biró tételeket vetettek volna ki? Egy tuczat, meg egy tuczat más megoldási mód van, a melylyel a magyar fogyasztási piaczot kizárólagosan biztositani lehetett volna a magyar termelésnek a számára.

De nem lehet biztositani egyszerűen azért, mert Ausztria arról a quasi szerzett jogáról, hogy mi neki fogyasztási objektuma legyünk, nem akar lemondani és lehet bármilyen nagy a t. miniszter urnak a tudása és bármilyen nagy jóakarata, majd a statisztika, sajnosan, igazolni fogja, — bár ne igazolná — hogy nekem van igazam, mert azok a rendeletek abszolute semmit sem érnek és az osztrák czukor ép ugy be fog özönleni a magyar fogyasztási piaczra, mint a hogy eddig beözönlött. Adja Isten, hogy ne nekem legyen igazam, mert akkor ez a mezőgazdaságnak nagy előnyére fog válni. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra senki sinesen feljegyezve, ha tehát szólani senki sem kiván, a vitát bezárom.

Következik mindenekelőtt a határozathozatal és pedig először magára a felolvasott tételre, azután pedig a két beadott határozati javaslat felett.

Kérdem a t. házat, elfogadja-e a felolvasott tételt változatlanul: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik azt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a tételt elfogadta.

Következik a határozathozatal Mezőssy Béla határozati javaslata felett.

Kivánja a ház, hogy az felolvastassék? *(Felkiáltások jobbfelől: Nem!)*

Ha nem, kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A ház a határozati javaslatot nem fogadta el.

Következik a döntés Udvary Ferenez képviselő ur által benyujtott határozati javaslat felett.

Kivánja a ház, hogy az felolvastassék. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem!)*

Ha nem, kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A ház a határozati javaslatot nem fogadta el.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 357.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. Egyes állomáshelyeknek magasabb lakbérosztályokba leendő besorozása esetén az állami alkalmazottaknak járó lakpénztöbbletekre 42.100 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményének javitására az 1904 : I. t.-cz. alapján átalányképen 15,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 15.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Pénzügyi igazgatóságok, fő- és székvárosi adófelügyelő, központi, dij- és illetékkiszabási hivatal. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 6,812.361 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 1,292.844 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Földadónyilvántartás kataszteri helyszinelési felügyelőségek és a kolozsvári kataszteri igazgatóság Rendes kiadások. XVIII. fejezet 3. czim. Rendes bevételek. VI. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 808.880 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 226.922 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 21.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állami pénztárak. Rendes kiadások. XVIII. fejezet. 4. ezim. Rendes bevételek. VI. fejezet. 3. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 276.079 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások. 2. rovat. 13.970 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 8467 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Adóhivatalok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 5. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 1. rovat 4,108.312 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 472.682 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Pénzügyőrség. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 6. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: III. fejezet. 1. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 4. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1. rovat. Személyi járandóságok. 5,550.174 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások. 2. rovat 1,685.742 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Beruházások. A ráezai pénzügyőrségi laktanya ujjáépitésére 25.958 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Jogügyi igazgatóságok és kincstári ügyészségek, rendes kiadások: XVIII. fejezet. 7. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 367.986 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások. 2. rovat. 25 240 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Pénzügyi törvényszékek Horvát-Szlavonországokban. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 8. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 12.122 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Országos kataszteri felmérés. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 9. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 5. ezim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok. 1. rovat. 1,356.743 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 279.675 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Hegedüs Loránt előadó: Kérem a t. házat, hogy az 1. és 2. rovat, vagyis a személyi járandóságok és dologi kiadások között, az átruházási jogot megadni méltóztassék.

Elnök: Kijelentem, hogy a ház az átruházási jogot megadta.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 41.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bányászati és erdészeti akadémia Selmeczbányán és bányásziskolák. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 10. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet, 6. ezim. Kiadás. Rendes kiadások 1. rovat. Személyi járandóságok 227.896 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Közterhek 1240 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi és üzleti kiadások 105.843 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 334.979 K. Bevétel. Rendes bevételek 10.010 K Egyenes adók és földteher-

mentesitési pótlékok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 11. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VIII. fejezet. 2. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 7. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Kezelési, kivetési és beszedési költségek. 1. rovat 1,378.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A hadmentességi dijról szóló 1880. évi XXVII. t.-cz. 6. §-a értelmében a különalap javára forditandó 1,700.774 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat, A horvát-szlavon földtehermentesitési adósság évi törlesztése kamat- és kezelési szükséglete 724.150 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 3,804.924 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Az egyenes adóreformmunkálatok költségeire 20.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek. Földadó. 1. rovat. 65,612.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Házadó 2. rovat. 25,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Keresetadó 3. rovat. 47,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója 4. rovat. 8,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bányaadó 5. rovat. 520.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Tőkekamat- és járadékadó 6. rovat. 10,887.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Vasuti és gőzhajózási szállitás használata utáni adó 19,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. Nyereményadó 4000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. Fegyveradó és vadászati adó 900.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. Hadmentességi dij 3,430.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 11. rovat. Általános jövedelmi pótadó 34,052.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 12. rovat. Késedelmi kamat 2,200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 13. rovat. Adóbéhajtási illetékek 280 000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 14. rovat. Adóbehajtási költségtéritmény 108 000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 17. rovat. Perköltségtéritmények 60.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 18. rovat. Különféle bevételek 105.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 217,163.000 K. Fogyasztási és italadók. Rendes kiadások. XVIII. fejezet. 12. czim. Rendes bevételek. VI. fejezet. 8. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 398.790 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 1,628.200 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A mezőgazdasági szeszfőzdék részére járó jutalmak az 1899. évi XX. t. cz. 5. §-a alapján 4,060.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Fogyasztási adóvisszatérítések és kiviteli jutalmak felosztásából 800.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A zárt városokat, valamint a nyilt községeket az 1899. évi VI. t.-cz. 1. §-a, illetőleg az 1901. évi XVIII. t.-cz. 1. § a alapján megillető részesedési jutalék 2,600.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. A volt határőrvidéki községeket az 1899. évi V. t.-cz. 1. §-a, illetve az 1899. évi XXV. t.-cz. 38. szakasza értelmében megillető kamatjárandóság 204.130 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Horvát-szlavonországi italmérési jogok után adott kártalanitási tőkék törlesztésére és kamataira az 1888 : XXX. t.-cz. alapján 1,583.074 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. A magyarországi városok és községek fogyasztási adó természetű jövedelmeinek ideiglenes rendezése folytán nyujtandó segélyezés, illetve kártalanitás az 1899 : VI. t.-cz. 4. és 5. §-a, illetőleg az 1901 : XVIII. t.-cz. 1. §-a alapján 1,400.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. Mezőgazdasági szeszfőzdék jutalma az 1899. évi XXIV. t.-cz. 1. §-a alapján 1,200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. A Budapest fő- és székvárosnak a söradópótlék megtérítése ezimén kifizetendő összeg az 1899. évi VI. t.-cz. 5. §-a alapján 1,100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 14,974.194 K. Bevétel. Rendes bevételek 1. rovat. Szeszadó az 1899 : XX. t.-cz. alapján 78,340.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Ellenőrzési illetékek 300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Sajtolt élesztő utáni fogyasztási adó 300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Söradó (1899. évi XIX. t.-czikk) 6,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Czukoradó (1899. évi XVIII. t.-cz.) 31,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Ásványolajadó 11,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Husfogyasztási adó 8,300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 8. rovat. Boritaladó 16,700.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 9. rovat. Söradópótlék (1899 : XXIII. t.-ezikk) 13,000.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 10. rovat. Szeszadópótlék (1899 : XXIV. t.-ezikk) 8,300.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 11. rovat. Italmérési illeték 3,400.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 12. rovat. Késedelmi kamatok 30.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 176,730.000 K. Határvám. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 13. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: III. fejezet. 2. czim. Rendes bevételek: IV. fejezet. 9. czim. Határvámkezelés. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 745.027 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 159.282 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege: 904.809 K. Rendkivüli kiadások: Beruházások 1. rovat. A budapesti fővámpalotában a vásáresarnok felőli részen levő félemeleti raktárhelyiségeknek irodahelyiségekké leendő átalakitása folytán felmerülő költségekre 90.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A szurduki vámkirendeltségnek és személyzetének elhelyezésére létesitendő épület költségeire 24.257 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 114.257 K. Bevétel: Rendes bevételek 1,606,659 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bélyeg. Rendes kiadások: XVIII. fejezet 14. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet 10. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1. rovat: személyi járandóságok 25.786 K.

Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. képviselőház! Az előbbi beszédemben is helyesen utaltam arra, hogy a bélyegköteles váltók vagy egyéb okiratok külön biztositására adott óvadéklevelek jelenlegi II. foku bélyegzését csak is helytelen rendelet alapján követeli most már az államkincstár. Az 1875 : XXV. t.-cz. 54. tételének szelleme magyarázza legvilágosabban, hogy ez miért helytelen és igazságtalan. Az 54. tétel csak olyan jelzálog lekötések esetében követel II. foku belyegzést, a hol a hitel igénybe vételéhez külön kiállitandó váltó vagy egyéb illetékköteles okirat nem szükséges. Miután a szóban forgó kérdéssel foglalkozó legtöbb hatóság tudta azt, hogy nemcsak bizonyos hitelegyleti tag lehet kényszerülve a váltóját vagy egyéb iletékköteles okiratát, óvadéklevéllel biztositani, hanem más adós is, azért a törvény szellemét rosszul magyarázó sérelmes miniszteri rendelet előtt nem is kivánt II. foku bélyegzést. Voltak ugyan egyes hatóságok, a melyek az általam idézett törvénynek szellemét nem értették meg, — mert az 54. tétel jegyzetének 4-ik pontjában, a részvénytársulatok, pénzintézeteket s egyleteket illető azon jogot, hogy ha oly egyének állitanak ki a részükre bekebelezési engedélyt, a kik az intézet vagy egylet hitelegyletének nem tagjai, évenkint csak 1 (egy) korona bélyeget tartoznak leróni — egyszerüen figyelmen kivül hagyták; s ez okozta a hasonló hibába esett miniszteri rendeletet, a mely a helyett, hogy ezélját, az egyöntetü eljárást, helyes és igazságos irányba vezérelje, a közsérelemnek kutforrása lett.

Röviden, nem jogos attól II. foku bélyeget követelni, a ki 80—100 korona hitelalap biztositására jelzálog lekötési okiratot ád, mert ezzel még nem történt meg a kölcsön felvételének a ténye. Ha a 80—100 koronát tényleg igénybe veszi a fél, akkor ugyis tartozik a váltóra vagy a kötelezvényre a bélyeget leróni.

Tehát, t. miniszter ur, itt nem én tévedtem, hanem az a törvénymagyarázó rendelet indult ki téves irányból.

A tételt nem szavazom meg.

Elnök: Kiván még valaki szólani? *(Nem!)* Ha senki szólni nem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. Kérdem a házat, elfogadja-e a tételt? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a képviselő urakat, a kik elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház a tételt elfogadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 984.760 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 1,010.546 K. Bevétel. Rendes bevételek 33,568.360 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Jogilletékek és dijak. Rendes kiadások. XVIII. fejezet. 15. czim. Rendes bevételek. VI. fejezet. 11. és 12. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 25.000 K.

Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. képviselőház! Ezt a tételt épen előbbeni kijelentésem folytán jogtalannak, illetéktelennek és igazságtalannak tartom. A biztositéki összeg után a 0.7 százalék illetéknek lerovása tisztán a kisembert sujtja, akkor, a mikor az illető azt az összeget még igénybe sem vette, vagy talán csak részben vette igénybe. A tételt nem szavazom meg.

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Kérdem a házat: kivánja-e a tételt elfogadni? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a tételt elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház a tételt elfogadja.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 21.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 46.000 K. Bevétel. Rendes bevételek. Jogilletékek 51,178 000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dijak 2,399.450 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Fémjelzés. Rendes kiadások. XVIII. fejezet. 16. czim. Rendes bevételek. VI. fejezet. 13. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 28.537 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 1636 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 55 401 K. Bevétel. Rendes bevételek 2,666.700 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Sójövedék. Rendes kiadások. XVIII. fejezet, 19. czim. Rendkivüli kiadások: Beruházások: III. fejezet, 4. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet, 16. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 1. rovat 351.010 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 2. rovat 226.906 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Sóvétel 3. rovat, 276.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Szállitási költségek 1,600.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Sótermelési költség megtéritése 1,713.929 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 4,167.845 K. Rendkivüli kiadások. Beruházások 1. rovat. A marosujvár—székelykocsárdi összekötő vasut kiépitésére 114.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Egy vasutgondozói lak épitésére Marosujvárott 8500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. 12 drb ékalaku sóoldó szekrény épitésére Marosujvárott 16.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Egy uj fütőház épitésére Marosujvárott 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Két őrház épitésére a parajdi sóhegyen 1440 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Az aknaszlatinai Ferenczbánya-rakodó épitési költségeire 5000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 154,940 K. Bevétel. Rendes bevételek 33,521.700 K.

Elnök: A ház azelőtti határozatához képest ezzel a tétellel kapcsolatosan tárgyalandó a pénzügyminiszter urnak törvényjavaslata a mérsékelt áru marhasóról szóló 1897 : I. t.-czikk módositásáról (Irom. 288, 611); tehát a költségvetés tárgyalása ezen törvényjavaslat tárgyalásának tartamára felfüggesztetik.

Az előadó ur kiván szólni.

Hegedüs Loránt előadó: T. ház! Az ország gazdaközönsége régóta sürgeti, hogy a marhasó ára leszállittassék. Miután ez a javaslat egyrészről a marhasó árát 10 koronáról 6 koronára szállitja le, másrészről pedig azokat a zaklató intézkedéseket, a melyeket az 1897 : I. t.-czikk a marhasó beszerzése tekintetében felállitott, s a melyek következtében a gazdasági egyesületektől sok panasz nyujtatott be, mellőzi, ennélfogva a törvényjavaslatot a pénzügyi bizottság elfogadta.

Miután a pénzügyminiszter ur a javaslatot már az 1902. év deczemberében benyujtotta, a harmadik szakasznál leszek bátor az életbeléptetésre nézve egy uj határidőt javasolni, nevezetesen 1904 szeptember hó 1-ét.

Az elmondottak alapján tisztelettel kérem a házat, hogy egyrészt a törvényjavaslatot el fogadni, másrészt pedig az országos magyar gazdasági egyesületnek kérvényét ezzel elintézettnek tekinteni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kiván valaki a törvényjavaslathoz általánosságban szólani? *(Nem!)*

Miután senki sem kiván, az általános vitát befejezettnek jelentem ki, s kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta. Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Kiván valaki a czimhez szólani? *(Nem!)* Senki nem kivánván szólani, a czimet elfogadottnak jelentem ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 1. szakaszát).*

Elnök: Kiván valaki az első szakaszhoz hozzászólani? *(Nem!)* Miután senki sem kiván, a vitát befejezettnek jelentem ki. Következik a határozathozatal. Kérdem, elfogadja-e a ház az első szakaszt változatlanul, igen vagy nem? *(Igen!)* Ellenmondás nem lévén, az első szakaszt változatlanul elfogadottnak jelentem ki. Következik a második szakasz.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 2. szakaszát).*

Elnök: Kiván valaki a 2. szakaszhoz hozzászólani? *(Nem!)* Senki nem kivánván, a vitát befejezettnek jelentem ki. Következik a határozathozatal. Kérdem, elfogadja-e a ház a 2. szakaszt változatlanul, igen, vagy nem? *(Igen!)* Ellenmondás nem lévén, a 2. szakaszt változatlanul elfogadottnak jelentem ki. Következik a 3. szakasz.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 3. szakaszát).*

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Hegedüs Loránt előadó: Az elmondottak alapján vagyok bátor a következő módositást benyujtani: A törvény harmadik szakaszában ezen szavak helyébe: »A jelen törvény 1903. évi . . . hó 1-én lép életbe«, a következő szavak tétessenek: «A jelen törvény 1904. évi szeptember hó 1-én lép életbe.« Ajánlom ezt a módositást elfogadásra.

Elnök: Kiván még valaki e szakaszhoz hozzászólani? *(Nem!)* Senki sem kivánván, a vitát befejezettnek jelentem ki. Következik a határozathozatal. Kérdem a t. házat, hogy a szakaszt eredeti szövegében elfogadja-e, igen vagy nem? *(Nem!)* Miután a ház a szakaszt nem kivánja eredeti szövegében elfogadni, kérdem a t. házat, elfogadja-e az előadó ur által inditványozott módositást? *(Igen!)* A harmadik szakasz az inditványozott módositással elfogadtatván, a törvényjavaslat ezzel letárgyaltatott és inditványozom, hogy a törvényjavaslat harmadszori olvasását a legközelebbi, vagyis hétfőn tartandó ülés napirendjére méltóztassék kitüzni. *(Helyeslés.)* Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* A ház hozzájárulván, ezt határozatilag kimondom és most folytatjuk a költségvetés tárgyalását.

Kérdem, kiván-e valaki a felolvasott tételhez hozzászólni? *(Nem!)* Miután a felolvasott tétel meg nem támadtatott, s miután senki sem kiván hozzászólni, következik a határozathozatal. Kérdem a t. házat, hogy a felolvasott tételt elfogadja-e, igen vagy nem? *(Igen!)* Ellenmondás nem lévén, a tételt elfogadottnak jelentem ki.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Perköltségek. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 20. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 17. czim. Kiadás. Rendes kiadások 23.540 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 20.535 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állami jószágok. Ut-, hid- és révvámok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 21. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: III. fejezet. 5. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 18. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 10.993 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 17.073 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 13.760 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Üzemi kiadások 6878 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 49.175 K. Bevétel: Rendes bevételek 162.000 K. Dohányjövedék. Rendes kiadások: XVIII. fejezet 17. czim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: III. fejezet 3. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet 14. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Dohányjövedéki központi igazgatóság 337.138 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dohánybevétel 37,612.996 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Dohánygyártás 12,891.464 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Dohányeladás 2,505.598 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 53,347.196 K. Rendkivüli kiadások. Beruházások. 1. rovat. Dohányvétel 282.800 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dohánygyártás 306.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 588.800 K. Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Dohányvétel 10,706.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dohánygyártás 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Dohányeladás 109,157.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 119,903.000 K. Lottojövedék. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 18. ezim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 15. ezim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 53.765 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Közterhek 119.969 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Gazdálkodás 67.988 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 216.023 K. Rendkivüli kiadások. Beruházások. 1. rovat. A marosparti vámszedői lak ujjáépitése 3109 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat, A técsői hid ujjáépitésére első részlet 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 103.109 K. Bevétel. Rendes bevételek 409.782 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bányaigazgatóságok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 22. ezim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VIII. fejezet. 3. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 19. ezim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 252.086 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics Görgy jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 2. rovat. 74.824 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Közterhek 1300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 328.210 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. Petroleumra és kálisóra eszközlendő mély furásokra segélyképen 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 77.850 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Fém- és opálbányászat. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 23. czim. Rendkivüli kiadások. Atmeneti kiadások: VIII. fejezet. 4. ezim. Beruházások: III. fejezet: 6. ezim. Rendes bevételek: VI. fejezet: 20. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok. 1. rovat 443.738 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások. 2. rovat 72.028 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Közterhek 43.852 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Üzemi kiadások 5,429.679 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 5,989.397 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 1. rovat. Az ezüst árhanyatlása folytán sujtott bányavidékek iparának segélyezésére és azok részére adható kölesönökre 200.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Taxástelkek folytatólagos rendezésére 1600 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa.)* Átmeneti kiadások összege 201.600 K. Beruházások 1. rovat. A körmöczbányai »Nándor« altáró berendezésére és a bányatulajdon kiegészitésére 250.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A körmöczbányai épitendő zúzóműre I. részlet 65.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A szélaknai bányahivatal alá tartozó bányaműveknél teljesitendő feltárási munkálatokra 120.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A veresvizi bányaműnél a ravaszpataki vizerőnek szállitásra és vizemelésre való felhasználására 40.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. A kereszthegyi bányamű szállitási és vizemelési berendezésének folytatólagos átalakitására 40.000 korona.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Az oláhlápos bányaműnél épitendő központi zúzóra IV. részlet 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. A »János Evangélista« bányatársulat tulajdonát képező külvasut megvételére 3000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 568.000 K. Bevétel. Rendes bevételek. 1 rovat. Kezelési bevételek 8284 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Üzemi bevételek 6.504.300 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 6,512.584 K. Fémkohászat. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 24. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VIII. fejezet. 5. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 21. czim. Rendkivüli bevételek: III. fejezet, 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 203.032 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 63.450 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Közterhek. 3514 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Üzemi kiadások 9.264.945 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 9,534.941 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 1. rovat. A zalatnai kohó szükségletére két magánlakóház megvásárlása ezéljából felvett társpénztári kölesön III. törlesztési részlete a kohójövedelemből visszatéritendő előlegképen 5620 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A fernezelyi kohónál tovalapátoló pörkölőpest épitésére a kohójövedelemből visszatéritendő előlegképen 30.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 35.620 K. Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Kezelési bevételek 4110 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Üzemi bevételek 9,530.831 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 9,534.941 K. Rendkivüli bevételek 1. rovat. A fernezelyi kohónál szállóporkamrák, csatornák és központi kémény épitésére 10 év alatt a kohójövedelemből visszatéritendő előlegképen adott 120.000 koronának X. törlesztési részlete 12.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A zalatnai kohó szükségletére két magánlakóház megvásárlása ezéljából felvett társpénztári kölesön III. törlesztési részlete fejében adott előlegnek megtéritése 5620 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A fernezelyi kohónál tovalapátoló pörkölőpest épitésére adott előlegnek megtéritése 30.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek összege 47.620 K. Pénzverés és fémbeváltás. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 6. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VIII. fejezet. 6. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 22. czim. Rendkivüli bevételek. III. fejezet: 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Személyi járandóságok 125.674 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 20.540 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Közterhek 290 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Üzemi kiadások 16,225.510 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 16,372.014 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 1. rovat. Fémbeszerzésekre 340.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A pénzverésnél fenmaradó bevételi többlet a valutarendezés ezéljaira 3,307.376 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 647.346 K. Bevétel. Rendes bevételek 1. rovat. Kezelési bevételek 450 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Üzemi bevételek 16,018.940 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 16,019.390 K. Rendkivüli bevételek a pénzverésből eredő bevétel 1,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állami vasgyárak. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 26. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VIII. fejezet 7. czim. Beruházások III. fejezet. 7. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 23. czim. Kiadás. Rendes kiadások: 1. rovat. Személyi járandóságok 2,137.723 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 556.400 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Közterhek 165.230 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Üzemi kiadások 29,939.500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 32,798.853 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások 1. rovat. Kutatásokra és feltárásokra 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A zólyom-brezói gyárat átszelő országut áthelyezésére szükséges 100.000 kor. 2. és utolsó részletéül 50.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Rendkivüli hozzájárulásként az államvasuti nyugdijintézethez szükséges 50.000 kor. 2. részletéül 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 160.000 K. Beruházások. 1. rovat. A budapesti gépgyárban létesítendő központi villamostelephez szükséges 272.000 K. első részletéül 164.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Diósgyőrött széncsuzda épitésére 75.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Vajda-Hunyadon a gyatári munkáslakóházak felépitésére szükséges 120.000 K. VI. és utolsó részletéül 10.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat Vajda-Hunyadon a retyisorai vasérczrakodó kibővitésére 60.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Zólyombrezón a gyári udvaron létesitendő futódarura 60.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Pudzsir és Alkenyér között vasuti összeköttetés létesitésére 150.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 7. rovat. Kisebb beruházásokra 819.285 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 1,338.285 K. Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Kezelési bevételek 485.320 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Üzemi bevételek 35,527.580 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 36,012.900 K. Zsilvölgyi kőszénbánya. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 27. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 24. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 4688 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 1900 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Közterhek 36.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Üzemi kiadások 4054 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 46.642 K. Bevétel. Rendes bevételek 20.000 K.

Elnök: megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Sótermelés. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 28. czim. Rendkivüli kiadások: Beruházások III. fejezet, 8. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet, 25. czim. Kiadás. Rendes kiadások 1. rovat. Személyi járandóságok 231.674 K.

Elnök: megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 26.728 K.

Elnök: megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Közterhek 7200 K.

Elnök: megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Üzemi kiadások 1,754.044 K.

Elnök: megszavaztatik.

Dedovics György jegyző: *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 2,019.649. Rendkivüli kiadások. Beruházások. 1. rovat. Aknasugatagon létesitendő kazántápláló és ivóviz-vezeték kiépitésére V. és utolsó részlet 9000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Villámos világitásszállitás és vizemelés czéljaira Marosujvárt létesitendő központi telepre, I. részlet 87.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 96 000 K. Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Kezelési bevételek 18.990 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Sótermelési bevételek 286.730 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Megtérités a sójövedék részéről az átengedendő sómennyiségért 1,713.929 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 2,019.649 K. Bányászati és kegyuri terhek. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 29. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 103 548 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 48.122 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 151.670 K. Bányakapitányságok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 30. czim,

Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 181.835 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 38.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 219.935 K. Bányailletékek. Rendes bevételek: VI. fejezet, 26. ezim. Bevétel. Rendes bevételek 412.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állami nyomda. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 31. czim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 27. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 541.646 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Dologi és üzleti kiadások 2. rovat. 982.217 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 1,523.863 K. Bevétel. Rendes bevételek 1,971.100 K. Állami épületek. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 32. çzim. Rendkivüli kiadások. Beruházások: III. fejezet, 9. ezim. Rendes bevételek: VI. fejezet. 28. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. 211.151 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Beruházások. 1. rovat. A Győrött épitendő pénzügyi épület épitési költségeinek II. és utolsó részlete fejében 173.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A Gyulán épitendő pénzügyi épület épitési költségeinek II. és utolsó részlete fejében 100.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A Lugoson épitendő pénzügyi épület épitési költségei 240.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Beruházások összege 513.000 K. Bevétel. Rendes bevételek 91.684 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Budapesti állami hidak. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 33. czim. Rendes bevételek. VI. fejezet. 29. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Személyi járandóságok 167.157 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Dologi kiadások 18.050 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Közterhek 4797 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. Üzleti kiadások 219.361 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 5. rovat. Alapok alakitása 33.632 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 6. rovat. Nyugdijak 34.479 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 477.476 K. Bevétel. Rendes bevételek 1,777.476 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Ebből a rendes bevételek: II. fejezet. 4. Sorsolási kölcsön czime alatt felvétetett 1,300.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Marad a kiadások fedezésére 477.476 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Állami ingó vagyon. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 34. czim. Rendes bevételek. VI. fejezet. 30. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Kincstári árvaletétek kamata 1035 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendes bevételek 161.582 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Különféle kiadások. Rendes kiadások: XVIII. fejezet. 35. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: VIII. fejezet. 8. czim. Kiadás. Rendes kiadások. Alapitványok, járulékok és kegyuri kiadások. 1. rovat 157.033 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Vegyesek 1,899.113 K.

Elnök: Megszavaztatik,

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 2,056.146 K. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. 1. rovat. A rendelkezés alá jutott tisztviselők illetményeire 42 175 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Az 1867. év végéig befektetett tiszti biztositékok visszafizetésére 2500 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. A Rába és mellékfolyóinak szabályozására 30.290 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 4. rovat. A kinestári birtokok eladasa folytán fedezet nélkül maradt kegyuri terhek 30 000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások összege 104.965 K. Különféle bevételek. Rendes bevételek: VI. fejezet. 31. ezim. Rendkivüli bevételek: III. fejezet. 3. ezim. Bevétel. Rendes bevételek. 1. rovat. Állami követelések 3,458.195 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Vegyesek. 3,235.095 K.

Kovács Pál jegyző: Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. képviselőház! A különféle bevételek ezen rovatában az osztrák-magyar bank tiszta jövedelméből az 1899 : XXXVII. t.-cz. értelmében a Magyarországot megillető rész gyanánt egy millió korona van felvéve. Ezt kifogásolom, mert kevesebb annál, mint a mi bennünket megillet.

Lukács László pénzügyminiszter: Kevesebb?

Udvary Ferencz: Igen kevesebb, mert ha az osztrák-magyar bank a házi váltókat is visszleszámitolná, — a mit a kormány interveniálására, mert a banknak nyujtott privilegium folytán ennek minden bizonynyal súlya is lenne, — el lehetne érni, nagyobb lenne a váltó leszámitolása és ezzel a nyeresége is nőne, s igy az a hányadrész is, a mely államháztartásunkat megilleti, több lenne. Továbbá ha a bank a házi váltókat visszleszámitolná, akkor több vidéki takarékpénztár foglalkozna a kisgazdák előnyére szolgáló közbevető hitelnyujtással s ezzel a kis hitelre szorulók meg lennének óva a falusi uzsorásoktól.

Nem szavazom meg a tételt épen azért, mert a kisgazdák érdekét kellőképen megóva nem látom.

Lukács László pénzügyminiszter: T. ház! Csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy ez a tétel változatlanul van beállitva épen ugy, mint az 1903. évi költségvetésben. 1903-ban az osztrák-magyar bank tiszta jövedelme messze elmaradt a várakozáson alul, ugy hogy az az egy millió korona soknak bizonyult. Ennélfogva, ha most is fentartottam ezt a tételt, ezt abban a reményben tettem, hogy az 1904-iki üzleti év kedvezőbben fog záródni az osztrák-magyar bankra. Csekélynek vagy kevésnek ezt az összeget — azt hiszem — semmi esetre sem lehet tekinteni, felemelését nem ajánlhatnám a költségvetés realitása szempontjából. Azért arra kérem a t. házat, méltóztassék a tételt fentartani.

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Következik a határozathozatal. A kérdés az: elfogadja-e a ház a tételt változatlanul, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a tételt változatlanul elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház a tételt eredetiben fogadja el.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes bevételek összege 6,693.290 K. Rendkivüli bevételek 1. rovat. Közös aktivákból 1,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. A kinai kormány által az osztrák-magyar monarchia részére fizetendő hadikárpótlásnak Magyarországra eső része 211.151 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek összege 1,211.151 K. Állami előlegek. Rendkivüli bevételek: III. fejezet. 4. czim. Bevétel. Rendkivüli bevételek 5,436.700 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Nyugdijak. Rendes kiadások: VI. fejezet. 8. czim. Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások: III. fejezet. 1. czim. Rendkivüli bevételek: I. fejezet. 1. czim. Kiadás. Rendes kiadások 6,527.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli kiadások. Átmeneti kiadások. A bányatárspénztári hiányok felerészének fedezésére szolgáló és feltételesen visszafizetendő előleg 271.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendkivüli bevételek. A bányatárspénztári hiányok felerészének fedezésére feltételes visszatérités kötelezettsége mellett adott előlegből várható visszafizetések 2000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: A tárczát terhelő kölcsönök. Rendes kiadások: IX. fejezet. 2. czim. Kiadás. Rendes kiadások. 1. rovat. Tőketörlesztés 269.311 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 2. rovat. Kamatok 559.920 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: 3. rovat. Kezelési költségek 552 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Rendes kiadások összege 829.283 K. Az 1904. évi XIV. t.-czikk alapján eszközlendő beruházások. Rendkivüli kiadások. Beruházások: X. fejezet 4. czim. Rendkivüli bevételek: IX. fejezet. 4. czim. Kiadás. Rendkivüli kiadások. Beruházások. Az állami vasgyárak berendezésének tökéletesbitésére és kiegészitésére I. részlet 6,000.000 K.

Elnök: Megszavaztatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Rendkivüli bevételek az 1904. évi XIV. t.-cz. alapján eszközlendő beruházások költségeinek fedezése czéljából kibocsátandó kötvények értékesitéséből 6,000.000 K.

Ezzel a pénzügyi tárcza költségvetése részleteiben is letárgyaltatván, következik az ezen tárcza költségvetésével kapcsolatos jelentések tárgyalása, és pedig:

1. Pécs sz. kir. város részére az 1896. évi XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkivül házadómentesség tárgyában benyujtott pénzügyminiszteri jelentés (Irom. 293, 627). Kérdem, tudomásul veszi a ház a jelentést, igen vagy nem? *(Igen!)* Határozatképen kimondom, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi.

Következik a gyertyánligeti vasgyártelep eladása tárgyában benyujtott pénzügyminiszteri jelentés tárgyalása (Irom. 397, 628). Kérdem a t. házat, kivánja-e a jelentés felolvasását? *(Nem!)*

A ház a jelentés felolvasásától eltekintvén, a ház határozataként kijelenthetem, hogy a jelentés tudomásul vétetik.

Következik az ország több vármegyéjének több községében fennálló nagymérvü adóhátralékok rendezése tárgyában benyujtott pénzügyminiszteri jelentés (Irom. 606, 629). Kérdem, tudomásul veszi-e a ház a jelentést, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház határozataként kimondom, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi.

Mindezen jelentések hasonló ezélból a főrendiházzal is közöltetni fognak. A pénzügyminiszter ur kiván nyilatkozni.

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! Minthogy az 1904. évi költségvetési előirányzat immár letárgyaltatott, van szerencsém benyujtani az 1904. évi költségvetésről szóló törvényjavaslatot. (Irom. 661, 663.) Miután ezen törvényjavaslat már ki van nyomatva, kérem a t. házat, méltóztassék intézkedni az iránt, hogy az kiosztassék, és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az 1904. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat, — miután az már ki van nyomatva, — a ház tagjai között szét fog osztatni, és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz fog utasittatni.

Miután az 1904. évi költségvetés immár teljesen letárgyaltatott, kimondhatom, hogy a ház azon határozata, a mely szerint a ház üléseinek időtartama délutáni három óráig meghosszabbittatott, a mai naptól kezdve hatályát veszti.

A legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag kivánok javaslatot tenni. *(Halljuk!)* Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését e hó 8-án, vagyis hétfőn d. e. 10 órakor tartsa, és annak napirendjére elsősorban a ma megszavazott két törvényjavaslat harmadszori olvasását méltóztassék kitüzni; továbbá kérem kitüzetni

az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. t.-cz. módositásáról a belügyminiszter törvényjavaslatát; továbbá

Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselővválasztókerületi átkebelezéséről s a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról a belügyminiszter törvényjavaslatát;

az 1885 : VI. t.-cz. 13. §. 2-ik pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire kiterjesztéséről a belügyminiszter törvényjavaslatát;

Sopron vármegyében lévő Sobor községhez tartozó ugynevezett pádári rét és nádas területnek Sopron vármegyéből Győr vármegye területébe való átkebelezése és Uj-Malomsok község határához leendő átcsatolása tárgyában a belügyminiszter jelentését;

a mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márczius hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény, valamint az ennek függelékét képező két jegyzék beczikkelyezéséről a földmivelésügyi miniszter törvényjavaslatát;

a kőrös—belovári és belovár—verőczei helyi érdekü vasutak engedélyokiratainak egyesitése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatát;

a zsebely—csákovári és a csákovár—bókai kelyi érdekü vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időinek egységes megállapitása tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatát;

a zólyombrezó—breznóbánya—tiszolczi helyi érdekü vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositása tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatát;

a halas—bácsalmás—rigyiczai helyi érdekü vasut engedélyezése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatát;

a tőketerebes—varannói helyi érdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentését;

a budapesti helyi érdekü vasutak budapest—czinkota—kerepesi vonalát és a m. kir. államvasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő helyi érdekü vasut engedélyezése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatát;

a pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu helyi érdekü vasutak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatát;

a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentését;

a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut épitésére és üzletére kiadott engedélyokirat egynémely határozmányának módositása tárgyában a kereskedelemügyi miniszter jelentését;

a nagybánya—felsőbányai helyi érdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentését;

a kaposvár—baresi helyi érdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatát;

a kecskemét—lajosmizsei helyi érdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatát;

a könyvtári bizottság előterjesztését a képviselőházi könyvtár állapotáról az 1901—1906-iki országgyülés második ülésszakában;

a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1901-iki számadási év IV. negyedében előfordult túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentése és pótjelentése;

a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1901-iki számadási év pótnegyedében előfordult túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentését és pótjelentését;

a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1902-iki számadási év I. negyedében előfordult túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentését;

a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1902 : XII. törvényczikk az 1902-iki számadási év II. negyedében előfordult túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentését;

a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1902 : XII. törvényczikk) az 1902-iki számadási év III. negyedében előfordult túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentését;

a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1902-iki számadási év 4-ik negyedében előfordult túlkiadások-, előirányzat nélküli kiadások- és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentését és pótjelentését;

a zárszámadás-vizsgálóbizottság jelentését, az 1901. évi állami zárszámadásról; végül

a zárszámadás-vizsgálóbizottság jelentését, az 1902. évi állami zárszámadásról. Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* Ha igen, akkor ezt a ház határozataként . . .

B. Kaas Ivor: Engedelmet kérek, nincs kifogásom az ellen a hosszu létánia ellen, a melyet itten felsorolni méltóztatott. Nyilván a szabadelvű pártkör gyülésének méltóztatik tekinteni ezt a házat, hogy ezt a sok javaslatot mind egy nap alatt elvégezzük. De nem találom felvéve a zárszámadásokat . . . *(Felkiáltások jobbfelől: Épen most olvasta az elnök ur!)* Ezt is a hétfői ülésen végezzük el?

Elnök: Abból, hogy valami napirendre tüzetik, nem következik az is, hogy az aznap egyuttal le is tárgyaltatik. Elfogadja inditványomat a t. ház? *(Igen!)* Ha igen, ezt a ház határozataként kimondom, és az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik délután 2 óra 40 perczkor.)

484. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 8-án, hétfőn,

báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — A pénzügyminiszter benyujtja a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságok által az 1902. évre megszavazott 88 millió korona rendkivüli hitelből a Magyarországra eső résznek fedezéséről szóló törvényjavaslatot. — A pénzügyi bizottság jelentéseinek benyujtása az 1904. évi állami költségvetésről, a budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről és az »ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatórium-egyesülete Budapesten« czimü egyesület által fedezendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. — A cs. és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről és a mérsékelt áru marhasóról szóló 1897 : I. t.-cz. módositásáról szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Az állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-cz. módositásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztókerületi átkebelezéséről, s a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Az 1885 : VI. t.-cz. 13. §. 2. pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Sopron vármegyében lévő Sobor községhez tartozó ugynevezett pádári rét és nádasterületnek Sopron vármegyéből Győrvármegye területébe való átkebelezése és Ujmalomsok község határához leendő átcsatolása iránti törvényjavaslat tárgyalása. — A mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márczius hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény, valamint az ennek függelékét képező két jegyzék beczikkelyezéséről, a kőrös—belovári és belovár—verőczei helyi érdekü vasutak engedélyokiratainak egyesitése, a zsebely—csákovári és a csákovár—bókai helyi érdekü vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időinek egységes megállapitása, a zólyombrezó—breznóbánya—tiszolczi helyi érdekü vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositása, a halas—bácsalmás—rigyiczai helyi érdekü vasut engedélyczéséről szóló törvényjavaslatok; a tőketerebes—varannói helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló jelentés, a budapesti helyi érdekü vasutak budapest—czinkota—kerepesi vonalát és a m. kir államvasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat, a pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu helyi érdekü vasutak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről szóló törvényjavaslat; a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut engedélyezéséről, a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut épitésére és üzletére kiadott engedélyokirat egynémely határozmányának módositása tárgyában és a nagybánya—felsőbányai helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló jelentések, valamint a kaposvár—barcsi helyi érdekü vasut engedélyezéséről, a kecskemét—lajosmizsei helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok tárgyalása. — A könyvtári bizottság előterjesztése a képviselőházi könyvtár állapotáról az 1901—1906-iki országgyülés második ülésszakában. — A törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1901 : IV. t.-cz.) az 1901-diki számadási év IV. negyedében és az 1901-diki számadási év pótnegyedében, (1902 : XII. törvényczikk) az 1902-diki számadási év I—IV. negyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról az állami számvevőszéki jelentések és pótjelentések; a zárszámadásvizsgáló-bizottságnak az 1901. és az 1902. évi állami zárszámadásról szóló jelentések tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, gróf Khuen-Héderváry Károly, Plósz Sándor, Tallián Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Hertelendy László jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat jegyezni fogja Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Rákosi Viktor jegyző ur.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni az utolsó ülés jegyzőkönyve.

Hertelendy László jegyző *(olvassa az 1904. évi augusztus hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Jelentem a t. háznak, hogy Vásárhelyi László, a pécskai választókerület országgyülési képviselője f. hó 6 án meghalt. Az elhunyt 1893 szeptember havától kezdve tagja volt az 1892—1896-iki országgyülésnek, valamint tagja volt a most folyó országgyülésnek.

Inditványozom, hogy a t. ház az elhunyt halála felett érzett részvétének jegyzőkönyvileg adjon kifejezést. *(Helyeslés.)*

Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* Akkor ezt a ház határozataként kimondom. Egyuttal kérem a ház felhatalmazását arra, hogy Aradmegye pécskai kerületében az uj választás iránt intézkedhessem. *(Helyeslés.)* Megadja a t. ház a felhatalmazást? *(Igen!)* A ház a felhatalmazást megadja.

Bemutatom Hódmezővásárhely város közönségének kétrendbeli feliratát, a kiszolgált altisztek alkalmazásáról szóló 1873: II. t.-cz. módositása és a csavargás meggátlása tárgyában;

Hunyad vármegye közönségének feliratát, a vasárnapi munkaszünet kiterjesztése végett;

bemutatom továbbá Debreczen város közönségének feliratát, a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról szóló 1901: XXI. t.-cz. módositása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A pénzügyminiszter ur óhajt előterjesztést tenni.

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! Van szerencsém benyujtani egy törvényjavaslatot a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságok által az 1902. évre megszavazott 38 millió korona rendkivüli hitelből a Magyarországra eső résznek fedezéséről.

Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék intézkedni, hogy ezen törvényjavaslat kinyomassék, szétosztassék, s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A pénzügyminiszter törvényjavaslata a közösügyek tárgyalására kiküldött országos bizottságok által az 1902. évre megszavazott 38 millió korona rendkivüli hitelből a magyar korona országaira eső rész fedezéséről ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Dedovics György jegyző: Hegedüs Loránt, a pénzügyi bizottság előadója!

Hegedüs Loránt előadó: Tisztelettel előterjesztem a háznak a pénzügyi bizottság jelentését az 1904. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyában (Irom. 661).

Ugyancsak bemutatom a háznak a pénzügyi bizottságnak két másik jelentését, a melyek elseje a budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről szóló törvényjavaslatra (Irom. 510), másodika pedig az »ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatorium-egyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szóló pénzügyminiszteri törvényjavaslatra vonatkozik (Irom. 396).

Tisztelettel kérem a házat, méltóztassék a jelentéseket kinyomatni, szétosztatni és az osztályok mellőzésével napirendre tüzni.

Elnök: A pénzügyi bizottság által beterjesztett jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni, és inditványozom a t. háznak, hogy a pénzügyi bizottságnak az 1904. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslatra vonatkozólag beadott jelentését, valamint a pénzügyi bizottság jelentését a budapesti Nemzeti Szinháznál 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről szóló törvényjavaslat tárgyában, és végre a pénzügyi bizottság jelentését a 396. számu törvényjavaslat tárgyában, a mely az »ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatorium-egyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szól, a szerdai ülés napirendjére méltóztassék kitüzni. *(Helyeslés.)* Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* Akkor ezt a ház határozataként jelentem ki.

A napirend szerint következik a császári és királyi közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897. évi XXII. t.-czikk módositásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)*

A törvényjavaslat harmadszori olvasásban is elfogadtatott, és alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás czéljából a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a mérsékelt áru marhasóról szóló 1897: I. t. cz. módositásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadja e, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, a ház határozatként kimondhatom, hogy a törvényjavaslat harmadszori olvasásban is elfogadtatott, és alkotmányos tárgyalás és elfogadás végett a főrendiházhoz tétetik át.

A napirend szerint következik az állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-cz. módositásáról a belügyminiszter törvényjavaslata (Irom. 504, 521). Az előadó ur kiván szólni.

Baross Jusztin, a törvényjavaslat tárgyalására külön megválasztott bizottság előadója: T. ház! *(Halljuk!)* Az állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-cz. módositására vonatkozó törvényjavaslatot van szerencsém az annak előzetes tárgyalására kiküldött bizottság megbizásából a t. háznak elfogadásra ajánlani, kérve a t. házat, hogy azt a bizottság által megállapitott szövegben egész terjedelmében elfogadni méltóztassék.

A tervbe vett módositás lényege az anyakönyvi szervezetnek a községi szervezetbe való beolvasztásából és az anyakönyvezés egyszerűsitéséből áll. Nem terjeszkedik ki a törvényjavaslat a városok anyakönyvi szervezetére; nem érinti továbbá sem az anyakönyvi intézménynek alapját, sem pedig a törvény sarkalatos anyagi jogszabályait. Lényeges intézkedése a törvénynek az, hogy egyszerüsiti az anyakönyvezést, a mennyiben az eddigi nagyon nehézkes és hosszadalmas jegyzőkönyvi rendszert megváltoztatja és a rovatos rendszerre tér át. Szabályul mondja ki továbbá a törvényjavaslat, hogy az eddigi anyakönyvi kerületek megszüntetésével uj anyakönyvi kerületek szerveztetnek, még pedig a községi és körjegyzők székhelyén. Jövőre tehát minden községi és körjegyzői székhely anyakönyvi kerületi székhely is lesz és minden községi és körjegyző hivatalosan anyakönyvvezető is lesz. A hol pedig segédjegyzők vannak, ezek segédanyakönyvvezetőkké lesznek. Mivel, a mint már előbb is felhozni szerencsém volt, a törvény abszolute nem érinti az alaptörvényt, a bizottság jelentése alapján kérem a t. házat, hogy a törvényjavaslatot ugy általánosságban, mint részleteiben is változatlanul elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra ki következik?

Rákosi Viktor jegyző: Szalay László!

Szalay László: T. képviselőház! A törvényjavaslat az anyakönyvi törvénynek és az intézménynek alapjait egyáltalában nem érintvén, feleslegesnek tartom jelezni a függetlenségi és 48-as pártnak azt az álláspontját, a melyet az anyakönyvi törvény megalkotása alkalmával is elfoglalt, hanem igenis csak magukra a javaslatban tervezett módositásokra nézve kivánok röviden nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A tárgyalás alatt lévő javaslat az anyakönyvi szervezetnek kétségtelenül állandóbb jelleget fog kölcsönözni, másrészt pedig az anyakönyvi vezetésnek módját illetőleg lényeges egyszerüsitéseket foglal magában. A mennyiben pedig a függetlenségi és 48-as párt meggyőződése szerint a jó közigazgatásnak az ügymenet egyszerűsitése egyik elengedhetetlen feltételét képezi, ebből kifolyólag a függetlenségi és 48-as párt a javaslatban foglalt intézkedések ellenében nem csak állást nem foglalt, hanem azokat a maga részéről is elő kivánja mozditani, — mert abban a véleményben van, hogy az ügymenetnek egyszerűsitése nem csak a közigazgatásnak abban a szük körében és ágazatában, hanem a közigazgatás egész menetében szükséges lesz. Ebből kifolyólag a függetlenségi és 48-as párt a tárgyalás alatt levő javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

A javaslatban foglalt intézkedéseket illetőleg kiemelendőnek tartom elsősorban azt, hogy bár az anyakönyvi törvény a tulajdonképeni szervezetet meg nem állapitotta, a fejlődés mégis abban az irányban indult meg, hogy a legtöbb helyen, az ország legtöbb részében maguk a körjegyzők lettek az anyakönyvvezetői teendőkkel megbizva és a tapasztalás azt mutatja, hogy ezek a körjegyzők, a kikről előzetesen a törvény meghozatala alkalmával az általános közvélemény az volt, hogy alig lesznek képesek megfelelően vezetni az anyakönyveket, mondom: a tapasztalás azt bizonyitotta, hogy ezek a körjegyzők feladatukat abban a körben, a lehetőség szerint a követelményeket nagyban és egészben kielégitőleg teljesitették.

Ha már most a tervezett módositások szerint maga a törvény fogja őket felruházni az anyakönyvvezetésre vonatkozó hatáskörrel, azt hiszem, hogy ez az intézménynek előnyére válik; mindenesetre a közszabadságok szempontjából és az általános közigazgatás érdekéből is helyesebb lesz az, ha az önkormányzati közegek ezt az állami funkcziót nem a kormány megbizatásából, hanem a törvény erejénél fogva fogják teljesiteni. A javaslatnak rendelkezései szerint a főispán hatásköre bizonyos fokig kiszélesbittetik, a mennyiben a javaslatnak intézkedései szerint olyan helyeken, a hol az anyakönyvvezetésre alkalmas segédjegyző nincsen, a főispán fogja az anyakönyvvezető-helyettest kinevezni. Mi a magunk részéről nem vagyunk barátai a főispáni hatáskörnek még ilyen csekély mértékben való kiszélesitésének sem, de ezzel szemben mégis a javaslatnak előnyéül tekintjük, hogy, a mig a főispán hatásköre szélesbittetik, a kormány kinevezési joga bizonyos fokig korlátoztatik és csakis a városi anyakönyvvezetők kinevezésére fog szoritkozni. A javaslatnak egyik lényeges intézkedése az anyakönyvi felügyelői intézmény eltörlése. Én azt hiszem, hogy általános az a közvélemény, hogy ezekre az állami anyakönyvi felügyelőkre szük-

ség még talán az intézmény megteremtése alkalmával sem volt, annál kevésbbé van szükség rájuk ma, midőn ez az intézmény az életbe már át van ültetve és az annak meghonosításával járó átmeneti nehézségek el vannak oszlatva. Mi ennek az intézménynek megszüntetését helyesnek tartjuk azért, mert abban a véleményben vagyunk, hogy az önkormányzati közegekkel való ellenőrzése nemcsak nem szükséges, de nem is kívánatos, mert ez csak megzavarja az összhangot és éket ver a közigazgatás szervezetébe. Lényeges szempont a mi felfogásunk szerint, hogy ezekből a módositásokból az anyakönyvi szervezet módositása folytán a községekre ujabb teher egyáltalában ne háruljon és e tekintetben a javaslat nem nyujt teljes garanciát, a mennyiben annak 24. § a kimondja, hogy oly esetekben, midőn valamely község külön anyakönyvi területet képez, a mennyiben a körjegyzőségben létesitett anyakönyvi szervezetbe, az anyakönyvi kerületbe be nem illeszthető, az ilyen helyeken uj jegyzőségek kreálandók. Mi a magunk részéről szükségesnek tartjuk annak kimondását és hangsulyozását, hogy az ilyen, az anyakönyvi intézmény érdekében történő uj nagyközség vagy körjegyzőség átalakitásából anyakönyvi teher czimén a községre ujabb teher egyáltalában ne származzék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A mi az anyakönyvek vezetésének a javaslatban tervezett módját illeti, vagyis, hogy az eddigi ugynevezett jegyzőkönyvi formával, a mely nagyon sok időt rabolt el és a mely az anyakönyveknek az áttekinthetőségét is nehézzé tette, szakit a javaslat és visszaállitja a specziális magyar rendszert, vagyis az anyakönyvek vezetésének a rovatos módját és nagyban és egészben ugyanazokat a rovatokat alkalmazza, a melyek előzőleg az egyházak anyakönyvvezetésénél alkalmazva voltak: ezt mi kétségtelenül előnynek tekintjük, mert egyrészt az anyakönyvvezető teendői lényegesen csökkeni fognak, másrészt az anyakönyvek áttekintése is sokkal könnyebbé tétetik. A mi a törvény 21. §-át illeti, ez a szakasz bizonyos könnyebbséget biztosit a magyar állampolgárnak külföldön született gyermeke anyakönyvezése tekintetében, nevezetesen megengedi azt, hogy az ilyen anyakönyvi adat a külföldi anyakönyvi kivonat bemutatása nélkül is megfelelő bizonyitványok alapján a felügyelő hatóság engedélyéhez képest bevezethető legyen. Ezt a magunk részéről lényegesnek és a közönség érdekében állónak tartjuk, mert a szomoru jelenséget képező kivándorlás következtében napról-napra fordulnak elő ilyen esetek és fordultak elő a legközelebbi multban is, és ezeknek a szülctési eseteknek a bevezetése a jelenlegi törvény uralma alatt sokszor nehézségekbe ütközött és sokszor csak évek mulva lehetett beszerezni azon okmányokat, a melyek nélkül a születés anyakönyvi kitüntetése megengedve nem volt. Azonban épen tekintettel azon viszonyokra, melyeket a szomoru kivándorlás teremtett, a magunk részéről szükségesnek tartanók, hogy bizonyos könyebbség nyujtassék a külföldön történt halálozások bejegyzésére nézve és feljogositandóknak vélném az anyakönyvi felügyelő hatóságokat megfelelő és kétségbevonhatatlan bizonyitékok alapján a külföldi halálozások bejegyzésére is, akkor is, ha a külföldi anyakönyvi kivonat hitelesitett formában bemutatható nem lenne.

Hasznos és humánus intézkedést tartalmaz a törvényjavaslat 16. § a, a mely szerint az anyakönyvi kivonatnak az anyakönyv tartalmával csak lényegében kell egyeznie és szószerinti másolat csakis az illető érdekelt felek kérelmére szolgáltatandó ki. Azt hiszem, hogy nem szükséges magyaráznom ennek a szakasznak humánus rendelkezését. Mindenesetre helyes az, ha olyan körülmények, a melyek időközben a származásra vonatkozólag különösen más helyzetet teremtenek, nem lesznek egész terjedelmükben ebben az anyakönyvi kivonatban feltüntetve.

Nagyon fontosnak és nagyon czélszerűnek tartanám a családi könyvek behozatalát, a családi könyvek vezetésének elrendelését. Tisztában vagyunk azzal, hogy ezt általánosságban az egész ország területére nézve törvény által elrendelni nem lenne helyes, a mennyiben ezeknek igy általánosságban az ország egész területén leendő vezetése sok nehézségbe ütköznék. Nagyon óhajtandó lenne azonban, ha a kormány e tekintetben kisérletként az országnak megfelelő, alkalmas vidékein ezen könyvek vezetése iránt lépéseket tenne, mert a magam részéről ugy vagyok értesülve, hogy eddig is egy-két anyakönyvvezető a maga privát szorgalmából, önbuzgalmából kisérletet tett ezen családi könyvekkel, s az ország magyar vidékein, azon vidékeken, a hol a nép már értelmesebb, igen szép sikert ért el.

A javaslatban foglalt módositások és egyszerüsitések az anyakönyvvezetéssel megbizott, különben is túlterhelt községi közegek teendőit lényegesen csökkenteni fogják. Azonban, hogy ennek, a törvényben az anyakönyvek vezetésére kimondott egyszerüsitésnek a kellő, kivánt hatása meglegyen, magam részéről szükségesnek látnám az egyszerűsitést és a felesleges teendők kiküszöbölését az anyakönyvi teendők azon körében is, melyek tulajdonképen nem magára az anyakönyvvezetésre vonatkoznak, de az ő anyakönyvvezetői működésükből következnek. Tudvalevő dolog, hogy az anyakönyvvezetőknek a véderő összeállitására szükséges adatok tekintetében is jelentékeny teendőik vannak. Az ő kötelességük ugyanis a védkötelesek kimutatását évről-évre összeállitani, s ebben a kimutatásban kitüntetendők a bizonyos korosztályba eső egyének közül nemcsak azok, a kik életben vannak, hanem azok is, a kik ugyanazon községben születtek és ugyanazon községben védkötelezettségük beállta előtt meg is haltak. Én a magam részé-

ről ezt feleslegesnek is tartom, hogy azoknak, a kik már elhaltak, s a kik ebből kifolyólag kötelezettségüknek eleget nem tehetnek, neve a kimutatásban szintén előforduljon. A mai időben és még egy bizonyos időig természetes dolog, hogy ez a kötelezettség a jelenlegi állami anyakönyvvezetőket csak kis részben érdekli; azonban én már most is szükségesnek tartanám e tekintetben a módositást és pedig olykép, hogy azon védkötelesek, illetve az illető korosztályba esők, a kik a községben születtek, a községben elhaltak, a kimutatásból egyáltalában kimaradjanak. Az anyakönyvvezetőknek megvan az a kötelezettségük is, hogy ki kell mutatniok az illető korosztályba esők közül azokat, a kik más községben, tehát nem az ő körükben születtek. Ennek mindenesetre van indoka, ez helyes, mert ezen alapon állapitható meg az életbenlét vagy az elhalálozás. Ennek fentartásával, azt hiszem, a véderőlajstromok összeállitása nemcsak nehezebbé nem tétetik, de sőt megkönnyittetik.

Nagyon számos tennivalót ró az anyakönyvvezetőkre a népmozgalmi statisztikai adatok összeállitása. Az életben általában azt tapasztaljuk, hogy azok a hivatalnokok, a kik csak bizonyos specziális szakmával foglalkoznak, abban a meggyőződésben élnek, hogy az a legfontosabb mindenkire nézve, mert pl. nem gondolnak arra, hogy az anyakönyvvezetők, a kik a statisztikai adatokat összeállitani és beszolgáltatni kötelesek, más fontosabb dolgokkal is el vannak foglalva és akkor, mikor a felesleges rovatok kitöltésével vesztegetik idejüket, hasznosabb dolgoktól vonják el a maguk tevékenységét. A statisztikai adatok szolgáltatására nézve a jegyzők kötelessége oly számos és meggyőződésem szerint bizonyos tekintetben felesleges tennivalókkal is jár, hogy ebben a tekintetben mindenesetre szükséges lenne a statisztikai adatok szolgáltatására vonatkozó utasitás revideálása, módositása.

Az anyakönyvvezetőknek a jelenleg fennálló törvény, illetve az annak végrehajtására vonatkozó utasitás értelmében iratgyüjteményeket is kell kezelniök. Itt, meggyőződésem szerint, szintén sokkal több és jórészt felesleges tennivalóval vannak megterhelve, mintsem azt az ügy érdeke megkivánja. A jelen végrehajtási utasitás szerint az anyakönyvvezetőnek évről-évre, tehát évenkint elkülönitve kell vezetni a maga irattárát. Külön kell vezetnie a házasságokra, külön a halálozásokra és külön a születésekre vonatkozó iratokat. Ezenkivül negyedik irattárt kell vezetnie és ebben azokat az iratokat kell kezelnie, a melyek sem születésre, sem halálozásra, sem házasságkötésre nem vonatkoznak. A házassági irattár ismét két részre oszlik. Egyik részben külön kezelendők a hirdetési iratok, másik részben kezelendők a megkötött házasságokra vonatkozó iratok. Ha előfordul az az eset, mely természetesen igen gyakori, hogy valami kihirdetési ügyből házassági ügy lesz, vagyis a házasság megköttetik, akkor az iratokat a kihirdetési irattárból a házassági irattárba kell áthelyezni. Azt hiszem, hogy egy irattár vezetése tökéletesen elegendő lenne. E helyett öt irattárt kell ez idő szerint az anyakönyvvezetőnek vezetnie, mi teljesen felesleges és az ügymenetet, az iratok megkeresését csak nehézkesebbé teszi.

Rá kell mutatnom arra is, hogy az anyakönyvi törvény életbeléptetése óta igen sok rendeletet bocsátott ki a belügyminiszterium, a mely rendeleteknek az volt a czélja, hogy egyes nem tisztázott kérdésekben a felfogásokat tisztázza. Oly özöne jelent meg azonban e rendeleteknek, hogy ma már az anyakönyvvezetők azokban eligazodni csak legnagyobb nehézséggel képesek. Nem akarok túlságos részletességbe bocsátkozni, de, hogy csak egyet emlitsek, a hadkötelesek kihirdetésére vonatkozólag hatféle rendelkezést kell az állami anyakönyvvezetőnek megtekinteni, a mig tökéletesen tájékozódhatik, a mennyiben a végrehajtási utasitáson kivül öt specziális miniszteri rendelet bocsáttatott ki ebben a kérdésben. És hogy a miniszteriumban az illetők maguk is belátják azt, hogy a kibocsátott rendeletek nincsenek helyesen szövegezve és a kérdést nem világitják meg, azt bizonyitja az a tény, hogy pl. az ily kihirdetési ügyben 1896. augusztus 22-én kibocsátott rendeletet már aug. 24-én egy másik rendelettel kellett magyarázni. Azt hiszem, hogy az állami anyakönyvek helyes és rendszeres vezetését a végrehajtási utasitásnak, miniszteri rendeleteknek alapos átdolgozása és összeállitása csak könnyiteni fogja, épen azért ajánlom ezt a kormány figyelmébe.

Ezek azok, a miket a javaslatban foglalt intézkedésekre nézve előadni kivántam. Ujból is hangsulyozom, hogy pártunk a javaslatot általánosságban elfogadja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. képviselőház! A kik az anyakönyvi törvénynek tiz év előtti tárgyalását figyelemmel kisérték, azok látják, hogy sok teljesedett be azokból az aggályokból, a miket akkor a törvény ellenzői hangoztattak. A tisztelt miniszterelnök ur mint belügyminiszter által beterjesztett törvényjavaslat bizonyitéka annak, hogy az a lázas sietség, a mely az egyházpolitikai törvények megalkotásánál nyilvánult, nem volt képes maradandó alkotások létesitésére, mert már maga az a körülmény, hogy az egyházpolitikai törvények egyike, t. i. az anyakönyvi törvény, nem élhette meg a jubileumok legkisebbikét, a tiz éves jubileumot, bizonyitja azt, hogy: quod cito fit, male fit, a mi gyorsan történik, rosszul történik.

Azt mondja ugyan a t. miniszterelnök ur a törvényjavaslathoz csatolt indokolásban, hogy ez a javaslat magán az anyakönyvi jogintézményen semmit sem változtat és hogy az anyakönyvi jogintézmény közel tiz év alatt szilárdan állotta ki a gyakorlati élet próbáját. De ha

figyelembe veszszük a sok zaklatást, melynek a törvénynek különösen első életbeléptetési éveiben ugy egyesek, mint községek ki voltak téve; ha figyelembe veszszük azt a sok áldozatot, a melylyel ezen törvénynek életben való tartása jár: akkor látjuk, hogy ez nem volt olyan könnyű, akkor látjuk, hogy sok tekintetben beteljesedtek a hozzáfűzött aggályck.

Mindezekre azonban én nem akarok ez alkalommal kiterjeszkedni, hanem röviden csak kettőt akarok kiemelni és ez az, hogy az anyakönyvi törvény sulyos megterhelésével járt ugy a községeknek, mint az államnak és hogy az anyakönyvi törvény igen sok és nem szükséges teendővel szaporitotta a községi jegyzők teendőit. Az anyakönyvi törvényben az az elv volt és van ma is lefektetve, hogy a dologi kiadásokat a községek viselik, kivéve a nyomtatványokat, a melyeket az államnak kötelessége szolgáltatni. A törvény ezen intézkedése következtében sok község kénytelen volt uj, eddig nem létezett és felesleges segédjegyzői állást szervezni, igen sok község, sőt város, kezdve a fővárostól, egészen a legutolsó rendezett tanácsu városig, kénytelen volt helyiségekről, azoknak berendezéséről, fűtéséről, világitásáról, sőt még szolgákról is gondoskodni oly czélból, hogy az anyakönyvi törvény életben tartható legyen. A községi jegyzők kapva kaptak az alkalmon, hogy a segédjegyzők fizetését, a kiket addig saját zsebükből dijaztak, a községekre átháritsák. A közigazgatási hatóságok pedig, a vármegyék és legfőbb fokban a belügyminiszterium mindenütt a jegyzők pártjára állottak. Innen van az, hogy annyi segédjegyzői állást sohasem szerveztek, mint a legutolsó 10 év alatt. A községek minden lehetőt elkövettek, hogy magukról ezt a terhet elháritsák; igénybe vették a törvényes ellentállásnak minden eszközét, kimeritették a felebbezésnek minden lehető utját, de mind hiába, mert ugy a vármegyei hatóságok, mint a belügyminiszterium mindenütt a községek ellenére és az illető jegyzők javára döntöttek.

Ez az oka annak, hogy az utolsó 10 év alatt annyi segédjegyzői állomást szerveztek, formailag és látszólag jogosan, de valóban törvénytelenül és jogtalanul. A jogosultságnak látszatát szolgáltatták a felszaporodott közigazgatási teendők, a közigazgatási teendőket pedig megszaporitották az anyakönyvi teendők és igy a jegyzők jogosan hivatkoztak az anyakönyvi teendőkre mint egyéb közigazgatási teendőik kerékkötőire. A jogtalanságot pedig az szolgáltatta, hogy mig a törvény arra kötelezte a községeket, hogy ők kötelesek viselni a dologi kiadásokat, addig a gyakorlati életben megindult eljárás két czimen terhelte meg a községeket: az egyik czim volt a törvényszerinti dologi kiadás, a másik czim pedig volt a segédjegyzői állomások szervezése az ezzel járó költségeknek a községek által viselése. Igaz ugyan, hogy a mostani törvényjavaslat kissé változtat és segit a dolgon, már t. i. összevéve a jegyzők fizetéséről és annak rendezéséről szóló javaslattal, mert ezen fizetések egy részét ezentúl az állam fogja viselni. De tény az, hogy ezt a 10 év alatt kifejlődött állapotot mint számadási alapot vette fel a t. belügyminiszter ur a községi jegyzők fizetéséről szóló törvénybe és erre az alapra, ezekre a 10 év alatt rendszeresitett fizetésekre épitette fel további számadásait a községi jegyzők és segédjegyzők fizetése dolgában.

Ha a t. miniszter ur oly pontos számitásokat eszközölt volna azon terhekre vonatkozólag, a melyeket az anyakönyvi törvényből kifolyólag kénytelenek voltak a községek fizetni, mint a minő pontos számitásokat eszközölt egyébként a törvényjavaslatban a jegyzők fizetésére nézve, akkor kiderült volna, hogy a mi községeink mily nagy és óriási mérvben lettek megterhelve az anyakönyvi törvény életbeléptetése által és ki lett volna mutatva, hogy igazuk volt azoknak, a kik 10 év előtt azért figyelmeztették az országot, hogy az anyakönyveket nem kell bolygatni, hanem a lelkészek kezében kell hagyni, mert egy uj és óriási teherrel szemben fogunk állani.

Az 1903. évi belügyminiszteri költségvetés szerint az anyakönyvek belekerültek az államnak 2,382.389 koronába, a most letárgyalt és elfogadott költségvetésben pedig, vagyis 1904. évre 2,437.909 korona van felvéve, tehát 50.520 koronával több.

A másik, a mire a t. ház figyelmét ez alkalommal fel akartam hivni, az, hogy az anyakönyvi törvény megszaporitotta a községi közegek teendőit. Az is tény viszont, hogy soha 10 év alatt Magyarországon a községi jegyzők ellen annyi fegyelmi vizsgálat nem volt inditva, mint az utolsó 10 év alatt, s ezeknek a fegyelmi vizsgálatoknak a lehető legnagyobb része az anyakönyvi törvényre vezetendő vissza.

Behozták az anyakönyvek vezetésénél az u. n. jegyzőkönyvi mintát, vagyis alakot. A lehető legrosszabbat, a mit csak képzelni lehet, mintha ez által is tanusitani akarták volna azt az elválasztást, a melyet a két érdekkör, az állam és az egyház között tettek, hogy még e szempontból sem fogadják el az egyházi anyakönyveknek külső alakját sem. Ennek a következménye az volt, hogy óriási munkaanyag halmazódott össze a községi irodákban. A jegyzőkönyvalaku anyakönyveknél nem ismerte ki magát senki, sem a jegyző, sem maga a közönség, töméntelen sok hiba csuszott be ennek következtében az anyakönyvekbe, a mit nemcsak én állitok, hanem elismeri maga a törvényjavaslathoz csatolt indokolás is. Mert kimondja, hogy a javitásokat ezentúl nem kell azonnal bevezetni a törvényhatóságoknál őrzött másodpéldányokba, a hol annyi sok volt a javitani való, hogy a törvényhatóságoknak itt-ott külön embert kellett alkalmazni, hogy ezeket a javitásokat az ott őrzött másodpéldányokban keresztülvezesse. Mindenféle fiatal, tapasztalatlan embereket, elmozditott tiszt-

viselőket és jegyzőket alkalmaztak anyakönyvvezetőknek, és innen van, hogy oly sok és töméntelen hiba csuszott be ezekbe az anyakönyvekbe. Igaz, hogy a mostani javaslat ezen az állapoton javit, mert behozza a rovatos mintát, a mely sokkal áttekinthetőbb és sokkal könnyebben kezelhető. Daczára ennek azonban, sok felesleges dolgot is tartalmaz a javaslat. Igy pl. a 12. §. arról intézkedik, hogy a születési és halálozási eseteknél az anyakönyvet a bejelentés alkalmával az illető bejelentőnek is alá kell irnia.

Mi lehet ennek a czélja, t. ház? Az az anyakönyvvezető vagy hiteles tanu, testis autorisabilis és akkor hitelesen feljegyzi azt, a mi rá van bizva, vagy nem. Ha hiteles tanu, akkor felesleges a bejelentőnek az anyakönyvet aláirni, ha pedig nem hiteles, akkor a bejelentőnek az aláirása nem fogja hitelesebbé tenni azt, a mit az anyakönyvvezető bejegyzett.

De van ehhez hasonló más eset is. Az állami házasságkötésről szóló törvény álláspontjára helyezkedve, polgári házasság kötésénél, ezen kötés befejezetté válik akkor, a mikor az anyakönyvvezető az illetőket polgári értelemben házasoknak jelentette ki. Akkor azután aláirják a tanuk a jegyzőkönyvet és aláirják a felek is, ha akarják, de hogy ha nem is irnák alá, ez a bejegyzés és kijelentés egy tökéletes dolog, maga a tény az állam törvénye szerint érvényes. Tehát ismét egy felesleges dolgot vesz be a törvény és ismét felesleges munkával zaklatja nemcsak az anyakönyvvezetőket, hanem a feleket is. Hiszen méltóztatnak tudni, hogy különösen egy szegény földmivesembernek mily nehezére esik, mig a nevét aláirja, vagy kézjegyét odateszi.

De az indokolás maga veti fel a kérdést, hogy most, midőn az anyakönyvvezetés beillesztetik a községi közigazgatás szervezetébe, képesek lesznek-e a községi jegyzők ezeket a teendőket ellátni és erre a kérdésre igennel felel. De figyelmeztetnem kell a t. házat, hogy ez az intézmény még mindig csak gyermekkorát éli. Az ujonczállitási, népfelkelési lajstromokat, családi értesitőket, a hivatalos megkeresések és egyéb kivonatok legnagyobb részét még mindig a lelkészek szolgáltatják. Ha tehát ez az intézmény megmarad és később mindezt kénytelenek lesznek az anyakönyvvezetők végezni, akkor kénytelen vagyok kételkedni abban, hogy képesek lesznek egyéb közigazgatási teendőik mulasztása nélkül elvégezni ezeket a teendőket is.

Ezek voltak szerény észrevételeim magára az anyakönyvi törvény módositására.

B. Kaas Ivor: Annak reviziójára!

Csernoch János: Magában véve revizió, akárhogy is veszszük! Magára az intézményre is akarok néhány észrevételt tenni. A régi anyakönyvi törvény és a belügyminiszterium intézkedései szerint az anyakönyvi kerületek ugy voltak beosztva, hogy azok megfeleljenek, a mennyiben lehetséges, az egyházi beosztásnak. Ez humánus és czélszerű intézkedés volt, mert annak az embernek, a ki érdekelve van az anyakönyvi hivatalban, rendesen akkor van teendője a plébániai hivatalban is; méltányos dolog tehát, hogy ne kelljen neki két községbe szaladgálnia. Kérem tehát a belügyminiszter urat, hogy miután még lesznek uj anyakönyvi kerületek szervezendők, tartsa ezt ezentul is szem előtt, hogy a népnek legalább e részben könnyitése legyen.

A másik megjegyzésem vonatkozik arra, hogy a házasságjogi törvényből kifolyólag a községi jegyzőknek igen sokszor van dolguk mindenféle házassági felmentéssel. Vannak kivételes nősülési engedélyek, folyamodnak a felek mindenféle akadályok alól való felmentésekért, a mivel mind a községi jegyzőnek van dolga. Hallottam magam egyes vidékeken panaszokat, hogy a községi jegyzők igen nagy diiakat számitanak fel az ilyen munkáért. Itt volna tehát az ideje, hogy a t. belügyminiszter ur ezt az ügyet szabályozná: megállapitaná az ilyen folyamodások dijait, kötelezővé tenné, hogy azok kifüggesztessenek a jegyzői irodában, és hogy biztosabb legyen az ellenőrzés, elrendelné, hogy ugy, mint a közjegyzőknél szokás, magára a folyamodványra, a melyet a jegyző a fél nevében irt, ki legyen téve a felektől szedett dij. *(Helyeslés balfelől.)*

A mi magát a törvényjavaslatot illeti, tekintettel arra, hogy volt szerencsém röviden kifejteni, hogy ez a törvényjavaslat ezentúl is nagy terheket fog háritani az államra és részben a községekre is, tekintettel arra, hogy sok felesleges munkával terheli a községi jegyzőket, a kiknek voltaképeni hivatását a község közigazgatási teendőinek ellátása képezi, tekintettel arra, hogy ez a javaslat egyik szomoru emlékköve azon elhibázott egyházpolitikának, a mely Magyarországon az egyház és állam között majdnem ezer évig fennállott jó viszonyt megbontotta: mindezen okokból én a törvényjavaslatot el nem fogadom. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki a törvényjavaslathoz hozzászólni? *(Nem!)* Miután senki sem kiván szólni, a vitát bezárom.

A miniszterelnök ur kiván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy tekintettel a valóban nagyon előrehaladott időre, csak egy pár legfontosabb kérdésre szoritkozzam azok közül, a melyeket t. képviselőtársaim felvetni szivesek voltak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elsősorban is engedje meg nekem az előttem felszólalt t. képviselőtársam, hogy tiltakozzam beszédének azon kiindulási pontja ellen, minthogyha ezen javaslatban az annak idején az egyházpolitikai nagy akczió közepette alkotott anyakönyvi rendezésnek dezavuálását vagy sikertelenségének bevallását kellene látnunk. Mert hiszen most egyéb nem történik, mint bizonyos

módositása az akkori alkotásnak, módositása az egyszerüsités irányában és módositása . . .

B. Kaas Ivor: Legegyszerübb volna eltörölni! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . abban az irányban, hogy ez az általános közigazgatás szervezetével szerves kapcsolatba hozassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszem, hogy ebben az egyházpolitikai akczió ezen részének sem látható semmi dezavuálása, mert hiszen nagyon természetes, hogy az akkori viszonyok között merőben uj intézménynyel szemben olyan garancziákat és kautélákat kellett keresni, a melyek, elismerem én is, nehézkessé és költségessé tették az eljárást. Azóta azonban tiz év telt el; az intézmény az életben nagyban és egészben kitünően bevált. Hála Istennek, az a hangulat, az a kedélyállapot is megváltozott, a mely tiz évvel ezelőtt olyan különös óvatosságra inditotta a kormányt és a törvényhozást. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Ilyen viszonyok közt tehát semmiféle hibáztatása, vagy dezavuálása az akkori akcziónak nem rejlik abban, hogy ha a változott viszonyok között alkalmazzuk eljárásunkat a változott viszonyokhoz s a közszolgálat és az állam pénzügyei számára biztositjuk azokat az előnyöket, a melyek a viszonyok ezen kielégitő fejlődésével járnak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Követni fogjuk a példát!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mindig nagyon meg leszek tisztelve, ha t. képviselőtársam követendő példa gyanánt fog odaállitani. De hogy ezt most mire értette, igazán nem tudom.

B. Kaas Ivor: A revizióra!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ez megint benső örömmel tölt el, mert a t. néppárt a reviziót minduntalan hangoztatja ugyan, most is hangoztatja, egy idő óta azonban kiváló gondot fordit arra, hogy meg ne mondja, hogy mit ért a revizió alatt. Ha most a revizió értelmét abban keresi az én t. barátom, hogy az én példámat fogja követni, ezt igazán hazafias örömmel konstatálom és remélem, hogy közöttünk az egy akol és egy pásztor állapota fog bekövetkezni. *(Élénk derültség a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Nagyon elvárom, mert meglehet! *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én nem szándékszom azzal a kritikával bővebben foglalkozni, a melyet Csernoch t. képviselőtársam a most módositás alá kerülő anyakönyvi intézménynyel szemben felállitott, de legyen szabad csak egész általánosságban megjegyeznem, hogy igen nagy igazságtalanság rejlik abban az állitásban, minthogyha a községi közigazgatás megdrágulásának vagy pláne a jegyzők ellen irányuló fegyelmi eljárások szaporodásának az anyakönyvi intézmény lett volna az oka. Én megengedem, hogy az anyakönyvi intézmény is okozott munkát a jegyzőknek, de méltóztassanak nekem megengedni, azt már aztán igazán nem hiszem, hogy nekem egyetlenegy jegyzőt mutatni lehessen, a kinek fegyelmi ügyei, a kinél a közigazgatási bajok előfordulása annak lett volna tulajdonitható, hogy az anyakönyvi ügyek miatt nem ért rá egyéb kötelességeit elvégezni.

A mi pedig a községi terheket illeti, hiszen tagadhatatlan, hogy a községi terhek lényegesen szaporodtak, de én azt gondolom, hogy már eddig is a most érvényben álló anyakönyvi törvény is ebben a tekintetben inkább segitő kezet nyujt a községeknek, mert inkább az anyakönyvvezetői és anyakönyvvezető-helyettesi tiszteletdijak és a községek által nyujtott államsegély által lehetővé tette a jegyzői hivatal megerősitését, lehetővé tette kivált olyan vármegyékben, a hol ezt az ügyet ilyen szempontból kellő előrelátással kézbevették, a körjegyzői állások szaporitását és ennek folytán a túlságos nagy körjegyzőségek több részre osztását, a mi bizonyára a lakosság és a közszolgálat érdekében is nagyon fontos. Tehát egyenesen az anyakönyvi intézményben erő- és segitségforrás rejlett a községekre nézve abban az irányban, hogy jobban birkózhassanak meg közigazgatási feladataikkal. Ez természetesen hatványozódik majd most, a midőn szerves kapcsolat áll be a közigazgatási szervezet és az anyakönyvvezetői intézmény között és a midőn az eljárás azon messzemenő egyszerüsitése által, a mely kontemplálva van, mindenesetre lényegesen kevesbbedik az a munka, a melyet az anyakönyvi ügy ellátása eddig okozott és a személyzet munkaereje sokkal jobban felhasználható lesz, mint eddig volt, egyéb kötelességeiknek ellátására.

Ebben a tekintetben nem kivánom Szalay László t. képviselőtársamat az általa felhozott részletekig kisérni, csak egész általánosságban vagyok bátor megjegyezni, hogy az intencziót, a mely őt vezeti, teljesen helyeslem és osztom, és a magam részéről is azon leszek, hogy ne elégedjünk meg azon egyszerüsitésekkel, a melyek most törvénybe iktattattak, hanem igyekezzünk az ügy további kezelését és egyéb vonatkozásait is az illető ügyágak rendezésével kapcsolatban szintén egyszerübben berendezni és megoldani, mint a hogy most történt, a mint hogy pl. az uj véderőtörvény kidolgozása kapcsán az egész vonalon kontemplálva van, lehetőleg egyszerüsiteni, lehetőleg javitani azon adminisztrativ nagy munkát és eljárást, a melylyel a véderő ügy kezelése jár, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és azt gondolom, itt is meg fogja könnyiteni feladatunkat, hogy az anyakönyvi intézmény kezelése és felügyelete azon hatósági szervek kezébe kerül, a kiknek a kérdés nyilvántartása terén is vezető szerep jut.

Még csak azt kivánom megjegyezni, hogy Csernoch János t. képviselőtársam nyitott ajtót tört be, midőn engem arra hivott fel, hogy az anyakönyvi ügy terén és a házassági vagy hirdetési engedélyek körüli jegyzői magánmunkálatoknál a dijakat szabályozzam. Hiszen én nem

olyan régen, gondolom, a jegyzők fizetésére vonatkozó törvény tárgyalása alkalmával behatóan nyilatkoztam ebben a tekintetben és akkori nyilatkozataimat kiegészithetem azzal, hogy a jegyzői magánmunkálatokra vonatkozó vármegyei szabályrendeletek elkészitésére julius 31-éig adtam volt határidőt a vármegyéknek; sajnálatomra a vármegyéknek csak egy része tartotta be ezen határidőt, a többiek azonban már megsürgettettek, ugy, hogy remélem, hogy az összes vármegyei szabályrendeletek pár hét mulva a miniszteriumnál lesznek. Az eddig beérkezettek nagyobb része már helybenhagyva ki is ment a miniszteriumból és a mint az összes szabályrendeletek elintéztettek, a mi — mondom — remélem, kevés számu hét alatt meg fog történni, akkor igenis bekövetkezik az ideje annak, hogy az 1901 : XX. t.-cz. végrehajtása során kibocsátott körjegyzői ügyviteli szabályzat azon része is életbelépjen, a mely ezen magánmunkálati dijak nyilvántartását, ellenőrzését, a dijtáblázat kifüggesztését rendeli el. A mint akkor mondtam, ismétlem ezen alkalommal is, hogy arra a legnagyobb sulyt helyezem és nyomatékosan utasitom a felügyelettel és ellenőrzéssel megbizott hatóságokat, hogy ezen ügyágra a legnagyobb gondot és a legnagyobb figyelmet forditsák. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Még csak egy szót. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezen javaslat nem terjed ki a városokra, — már t. i. szervezeti részében; kiterjed az anyagi dispozicziókra nézve, kiterjed az anyakönyv vezetésére, egyszerüsitésére vonatkozólag, de szervezeti részében nem terjed ki a városokra, miután, ugy gondolom, ezt a kérdést a városi reformmal kapcsolatban kell felvenni. De meg kivánom jegyezni azt, hogy akkor, a midőn az anyakönyvvezetéssel járó munkát az arra eddig forditandó munkának egy töredékére szállitja le, módot nyujt a városoknak gazdaságosabb, takarékosabb berendezkedésre, másfelől pedig akkor, a midőn az anyakönyvi másolatok dijait a községek, tehát a városok részére utalja át, különösen nagyobb városokban, különösen a fővárosban egy olyan jövedelmi forrást is nyit meg, a mely — megengedem — ma még aránylag kisebb fontossággal bir, azon időpontban azonban, midőn a hadkötelesek és a házasuló kort elért egyének anyakönyvi kivonatai is már a polgári anyakönyvvezetőktől fognak kivétetni, igenis jelentékeny jövedelmi forrást fog képezhetni.

Azt hiszem, hogy már ezen intézkedések is a városokra nézve előnnyel járnak, a városoknál is legalább egy mérsékelt lépést tesznek az egészséges adminisztrativ reform és a pénzügyi segélynyujtás felé. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezek után kérem a t. házat, hogy a törvényjavaslatot elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Ezzel a tanácskozást befejeztük. Következik már most a határozathozatal.

Kérdem a t. házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen!)* Ellenvetés nem tétetvén, a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatott.

Áttérünk már most a törvényjavaslat részletes tárgyalására.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét).*

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, akkor a czimet eredeti szövegezésében elfogadottnak jelentem ki.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 1—12. §-ait; észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 13. §-t.)*

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kiván szólni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! A 13. §. utolsó bekezdésének legutolsó mondatára nézve a következő módositást vagyok bátor ajánlani: *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen szó után: »bejegyzések« tétessenek e szavak: »valamint kiigazitások (18. §.)«, ugy hogy e mondat következőképen szólna *(olvassa)*: »Az utólagos bejegyzések, valamint kiigazitások (18. §.) az erre rendelt rovatba vezettetnek be.«

Ezen módositvány a fogalmak tisztább kidomboritását czélozza. Tulajdonképen a kiigazitás is formailag utólagos bejegyzés, azonban lényegileg mégis meg kell különböztetni az utólagos bejegyzést a kiigazitástól és ezért szükséges, hogy ez a megkülönböztetés a törvényben is kifejezésre jusson. Ezt czélozza a benyujtott módositvány. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki nem kiván, a vitát bezárom.

Következik a határozathozatal: elfogadja a ház a szakaszt eredeti szövegében, igen vagy nem? *(Nem!)* A ház a szakaszt eredeti szövegében nem fogadja el. Kérdem: elfogadja-e a ház a szakaszt az igazságügyminiszter ur által beadott módositással, igen vagy nem? *(Igen!)* Kivánja a ház a módositvány felolvasását? *(Nem!)* Akkor kimondom, hogy a ház a 13. §-t az igazságügyminiszter ur által benyujtott módositással fogadja el.

Következik a 14. szakasz.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa a 14. és 15. §§-okat; észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 16. §-t.)*

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kiván szólni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Kérem a t. házat, méltóztassék a 16. §. utolsó bekezdése után a következő uj bekezdést iktatni *(olvassa)*: »Az anyakönyvi bejegyzés kiigazitásának a fél birtokában lévő anyakönyvi kivonatra való utólagos rávezetése bélyegmentes. E rendelkezés nem terjed ki az anyakönyvi kivonatnak az anyakönyvbe történt utólagos bejegyzéssel való kiegészitésére.«

Előfordulhat az az eset, hogy a félnek birtokában van egy anyakönyvi kivonat. Időközben kiigazitás történik az anyakönyvben. Most azután a fél a maga kivonatát is ki akarja igazittatni. Felmerült a gyakorlatban az a kérdés, hogy bélyegmentes-e a kiigazitásnak az ő kivonatára való rávezetése vagy nem? Helyes, hogy bélyegmentes legyen, mert hiszen itt az anyakönyv eredetileg helytelenül vétetett fel, a bejegyzés helytelenül történt és a kiigazitás ezen helytelen bejegyzést helyesbiti.

Másként áll a dolog az utólagos bejegyzéssel, midőn egy későbbi tény jegyeztetik be. Erre már ez a méltányossági szabály nem terjedhet ki.

Ez indokolja röviden ezt a módositást, a melynek elfogadását kérem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki nem kiván, a vitát bezárom.

Következik a határozathozatal. Elfogadja a ház az eredeti szöveget? *(Nem!)* Akkor kérdem, elfogadja-e a ház a szakaszt az igazságügyminiszter ur módositásával? *(Igen!)* Tehát határozatkép kimondom, hogy a ház a szakaszt az igazságügyminiszter ur módositásával fogadja el.

Következik a 17. §.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa a 17. és 18. §§-okat; észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 19. §-t).*

Elnök: Kiván valaki szólni?

Rákosi Viktor jegyző: Szalay László!

Szalay László: T. ház! Ennek a szakasznak a második bekezdése arról az esetről rendelkezik, ha a természetes atya, apaságát elismervén, később a törvénytelen gyermek anyja és apja házasságra lépnek. Ez a szakasz azt akarja kimondani, hogy ez a körülmény ilyen esetben a születési anyakönyvbe feljegyzendő. Azonban a »születési« szó hiányzik a szövegből. Én tehát a szakasz szabatosabb és helyesebb szövegezése czéljából bátor vagyok inditványozni, hogy a »kérelmére« szó után a »születési« szó bevétessék, a mikor is a szakasz e része ekként hangzanék *(olvassa)*: »Bármely érdekelt kérelmére a születési anyakönyvbe feljegyzendő.« Magától értetődik, hogy ezen körülményt a születési anyakönyvbe kell feljegyezni. de mégis jelen alakjában félreértésekre adhatna okot.

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki nem kiván, a vitát bezárom.

Az igazságügyminiszter ur kiván nyilatkozni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. képviselőház! A képviselő ur előadott módositását elfogadom. Csakugyan világosabbá teszi a szöveget.

Elnök: Következik a határozathozatal. Kérdem: elfogadja-e a ház a szakaszt eredeti szövegében, igen vagy nem? *(Nem!)* Kimondom tehát, hogy a ház a szakaszt eredeti szövegében nem fogadja el. Kérdem már most, elfogadja-e a ház a szakaszt Szalay László képviselő ur inditványa értelmében való kiigazitással? *(Igen!)* Ezt tehát határozatkép kimondom.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa a 20—29. §-okat; észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, inditványozom a t. háznak, hogy ezen most tárgyalt törvényjavaslatnak harmadszori felolvasását a legközelebbi ülés napirendjére tüzze ki. Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* Ugy ezt a ház határozataként kimondom.

Következik a napirend szerint Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztó-kerületi átkebelezéséről s a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 586, 637) tárgyalása.

Az előadó ur kiván szólni.

Nyegre László, a közigazgatási bizottság előadója: T. képviselőház! A Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztó-kerületi átkebelezéséről s a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról szóló törvényjavaslat benyujtásának tulajdonképeni indokát az képezi, hogy egyrészt Győr sz. kir. város, másrészt a nevezett két község hosszas, természetes fejlődés után egészen összeépültek, ugy hogy ez a két község Győr sz. kir. városnak mintegy külvárosát képezi. Nem szorul bizonyitásra az, hogy felette szükséges, hogy az egy tömegben lakó lakosság ugyanazon közigazgatási hatóság felügyelete és ellenőrzése alatt álljon. Áll ez a tétel különösen rendészeti szempontból. Egy nagyobb városban természetes, hogy a rendészeti ügyek berendezésénél nagy körültekintéssel kell eljárni. Ezen berendezkedés azonban teljesen illuzóriussá válik, ha a nagyobb várossal összeépült községekben a községi rendészet felügyelete alatt mindenféle, közbiztonsági, közerkölcsiségi szempontból kifogásolható egyének tartózkodhatnak szabadon, a kik azután a nagy város biztonságát teljesen kényük-kedvük szerint veszélyeztetik.

De igen fontos ez a körülmény adózási, katonai és általában közigazgatási szempontból is. Érezte ezt a szükségességet Győr sz. királyi város, mikor a XVIII. századtól kezdve már több izben lépéseket tett arra nézve, hogy ezen két község hozzá átkebeleztessék. Minden kérelme azonban hajótörést szenvedett Győr vármegye törvényhatóságának azon határozott álláspontján, hogy a két községnek Győr városához való átkapcsolásához hozzájárulni nem akart. Tette ezt minden indokolás nélkül, valószinüleg pusztán érzelmi szempontból, azért, mert a vármegye területét megcsonkittatni nem kivánta. Az ilyen érzelmi szempontoknak azonban háttérbe kell szorulniok a magasabb, jogosabb és méltányosabb igényekkel szemben.

Kétségtelen, hogy a fő érv ezen egyesités mellett mindenesetre Győr városának érdeke, de

ez az érdek fontos és méltányolandó. Országos érdek, hogy az ország területén minél több és minél erősebb vidéki hatalmas góczpontok támadjanak, a melyek azután a környéknek kulturális, közgazdasági és társadalmi tekintetben központját képezzék. És Győr sz. kir. városa e tekintetben a jövő fejlődés mindenféle kellékeit és biztositékait birja magában. Ez a város, mely oly erős intelligenciával bir és oly áldozatkészséggel szokott hozzájárulni mindenféle társadalmi és közművelődési feladatok megoldásához, megérdemli, hogy a mikor jövő fejlődésének egyik biztositékaként e két község hozzá való csatolását kéri, őt e jogos és méltányos óhaj elérésében a törvényhozás is támogassa.

Ez idő szerint a helyzet az, hogy Győr sz. kir. városnak 20.000 lakosa van és ha e két község hozzácsatoltatik, akkor Győr sz. kir. városnak 28.000 lakosa lesz és ezzel az ország egyik legvirágzóbb vidéki városává válik.

A mi a községek érdekét illeti, Győrsziget pénzügyileg nincsen érintve, a mennyiben az általa fizetett községi pótadó körülbelül egyenlő Győr sz. kir. város pótadójával. Némileg másként áll a dolog Révfalupataház községére nézve, a melynek képviselőtestülete tiltakozott az egyesités ellen. Ha azonban a némileg jelentékenynek látszó megterheléssel szemben figyelembe veszszük, hogy Révfalupataháza a dunai ármentesités tekintetében nagyobb kiadások előtt áll és ha tekintetbe veszszük azokat az előnyöket, a melyeket közegészségügyi, kulturális és közgazdasági téren élvezni fog, akkor ez a jelentékeny különbözet teljesen háttérbe szorul.

Ha ez a két község közigazgatásilag Győr sz. kir. városhoz csatoltatik, ennek természetes következménye és folyománya az, hogy a két község országgyülési képviselőválasztás tekintetében is Győr sz. kir. városhoz csatoltatik. Ezt szükségessé teszi már a központi választmány megalapitására vonatkozó törvényhozási intézkedés is. E tekintetben azonban még más intézkedésre volt szükség. Győrsziget ugyanis jelenleg a győrszigeti országgyülési választókerületnek központja. Most tehát ujabb választókerületi központ iránt kell intézkedni és ebben a tekintetben a törvényjavaslat a hozzácsatolt statisztikai adatok alapján azt az álláspontot foglalja el, hogy központul Zámoly község a legalkalmasabb és épen azért Zámoly községet javasolja központul s a választókerület elnevezésére nézve is azt javasolja, hogy »zámolyi választókerület« legyen a neve.

Ezek azok az indokok, a melyeket a közigazgatási bizottság megvizsgálván, azok alapján a törvényjavaslatot helyesnek találta és épen azért a közigazgatási bizottság megbizásából van szerencsém a t. képviselőháznak ajánlani, méltóztassék a javaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kiván valaki általánosságban a törvényjavaslathoz hozzászólni?

Minthogy szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Következik a határozathozatal.

Kérdem a t. házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a t. ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja.

Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét; észrevétel nélkül elfogadtatik; olvassa az 1-ső §-t).*

Nyegre László előadó: A közigazgatási bizottság nevében van szerencsém javasolni, hogy az 1-ső §. végén a következő uj bekezdés fogadtassék el *(olvassa)*:

»Az 1885 : XV. t.-cz. 6. szakasza értelmében eddig Győrsziget község és Győr vármegye által fizetett évi 800—800 korona, összesen 1600 korona árvédelmi törlesztési összeg a közigazgatási átkebelezést követő évtől kezdve Győr sz. kir. várost terheli.«

Elnök: Kiván valaki hozzászólni? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal: elfogadja a t. ház a törvényjavaslat 1. szakaszát ugy, a mint eredetileg szövegezve volt? *(Nem!)* Elfogadja a t. ház a közigazgatási bizottság által javasolt kiegészitéssel? *(Igen!)* Kimondom, hogy a t. ház a szakaszt a bizottság által ajánlott kiegészitéssel fogadja el.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 2—4. §§-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: A törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is elfogadtatván, inditványozom, hogy harmadszori olvasása a legközelebbi ülés napirendjére tüzessék ki. Elfogadja a ház? *(Helyeslés.)* Ezt a ház határozataként mondom ki.

Következik napirend szerint az 1885 : VI. t.-cz. 13. §. 2 ik pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire kiterjesztéséről a belügyminiszter törvényjavaslata. Az előadó ur kiván szólni (Irom. 343, 626)

Hegedüs Loránt, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Ez a rövid, két szakaszból álló törvényjavaslat egyszerüen azt akarja kimondatni, hogy Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire is megkapja azon jogot, a melyet zálogleveleink élveznek, hogy t. i. gyámoltak és gondnokoltak pénzei bennük elhelyezhetők legyenek. A pénzügyi bizotttság ezt oly természetesnek találta, hogy a törvényjavaslatot egyhangulag elfogadta és a t. háznak is elfogadásra ajánlja.

Elnök: Kiván még valaki szólni? Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

Következik a határozathozatal: elfogadja a ház a törvényjavaslatot általánosságban a rész-

letes tárgyalás alapjául? *(Igen!)* A ház a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta. Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző (*olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—2. szakaszát, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak*).

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatott. Inditványozom, hogy harmadszori olvasása a legközelebbi ülés napirendjére tüzessék ki. Hozzájárul a ház? *(Igen!)* Ezt határozatilag kimondom.

Következik napirend szerint a belügyminiszter jelentése a Sopron vármegyében lévő Sobor községhez tartozó u. n. pádári rét- és nádasterületnek a Sopron vármegyéből Győr vármegye területébe való átkebelezése és Ujmalomsok község határához leendő átcsatolása tárgyában (Irom. 429, 520). Az előadó ur kiván szólni.

Nyegre László előadó: T. képviselőház! A tárgyalás alatt álló jelentést a képviselőház közigazgatási bizottsága tárgyalás alá vevén, mivel a belügyminiszterium vezetésével megbizott miniszterelnök akkor, midőn a Sobor községhez tartozó pádári rét- és nádasterületet Sopron vármegyéből Győr vármegyébe kebelezte át és Ujmalomsok községéhez csatolta, az 1886. évi XXII. t.-cz. 148. és 149. §-ai rendelkezésének megfelelőleg és a részére ott biztositott hatáskörben járt el és mivel ezen intézkedés az érdekelt tulajdonosok jogosult előnye mellett a közigazgatás érdekei szempontjából sem esik kifogás alá, mire nézve Győr és Sopron vármegyéknek az átcsatoláshoz való hozzájárulásukra vonatkozó kijelentései teljes megnyugvást nyujtanak: a közigazgatási bizottság javasolja, hogy a ház a belügyminiszteri jelentést tudomásul venni s hasonló eljárás czéljából a főrendiházzal közölni méltóztassék.

Elnök: Kiván valaki e jelentéshez szólni? Ha nem, a vitát bezárom és kérdem a házat: elfogadja e a belügyminiszter urnak jelentését? Észrevétel nem tétetvén, kimondom, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi és hasonló ezélból a főrendiházhoz átküldi.

Következik a mezőgazdaságra hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márczius hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény, valamint az ennek függelékét képező két jegyzék beczikkelyezéséről a földmivelésügyi minszter törvényjavaslata (Irom. 511, 547).

Az előadó ur kiván szólani.

Telegdi József előadó: T. ház! Midőn a törvényjavaslatot a földmüvelési bizottság nevében elfogadásra ajánlom, kérem, hogy pár szót méltóztassanak meghallgatni.

Az 1895. junius havában Párisban megtartott nemzetközi értekezlet a most beczikkelyezendő nemzetközi egyezményhez vezet. Az egyezmény a következő államok nevében iratott alá: Magyarország, Ausztria, Liechtenstein herczegség, a német birodalom, Belgium, Spanyolország, Francziaország, Görögország, Luxemburg, Monakó, Svédország és Svájcz. Mivel minden nemzetközi egyezmény a törvényhozás által czikkelyeztetik be, ez is beczikkelyezendő. Részünkről annyival inkább kell, hogy ezt sürgősen megtegyük, mert mi voltunk a kezdeményezők. A külügyminiszter ur is sürgeti a beczikkelyezést.

Ujabb törvényhozási intézkedés ahhoz, hogy ez érvényre emelkedhessék, nem szükséges, mert a jelen egyezménynyel vállalt kötelezettségek mind olyanok, a melyek nálunk részben már az 1894 : XII. t.-czikkel és az ezen alapuló 1901. évi 24.655. számu földmivelésügyi miniszteri rendelettel rendeztettek, részben pedig ujabb rendeletekkel teljesithetők.

Mindezek alapján kérem a t. házat, méltóztassék az előttünk fekvő törvényjavaslatot a földmivelésügyi bizottság által is elfogadott szövegezésben változatlanul elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kiván valaki szólni?

Rákosi Viktor jegyző: Csernoch János!

Csernoch János: T. képviselőház! A madárvilágnak minden barátja őszinte örömmel fogja üdvözölni azt a tényt, hogy a hasznos madarak védelmét a nemzetközi jog szárnyai alá helyezték. Mindazonáltal a madarak barátjának öröme, különösen pedig a magyar ember öröme nem lesz teljes, mert nem teljes az a jegyzék sem, a melyet épen most olvasott fel a t. előadó ur, mert épen az az ország nem járult hozzá az egyezményhez, a melynek magatartása az éneklő madarakkal szemben ránk nézve a legfontosabb.

Tudvalevő dolog, hogy a mi költözködő és éneklő madarainknak legnagyobb része Olaszországon keresztül szokott huzni és midőn e szegény állatkák, különösen visszajövet hazánkba, nagy nehezen elkerülték a tengerviz Scylláját, beleesnek Olaszország Charybdisébe és ott óriási pusztitásokat végeznek köztük. A ki, különösen a madárhuzás idején, megfordult Olaszországban, az láthatta, hogy ott hosszu zsinórokra füzve vannak a mi énekeseink, kezdve az énekesek királyától, az árnyas berkek esalogányától, egészen az eresz alatt fészkelő feeskéig, mert az olasz népnél ez bizonyos megélhetési forrást képez, a müveltebbeknél és tehetősebbeknél pedig jó falatokat szolgáltat.

Ez a körülmény finom diplomácziával meg van érintve magának az egyezménynek indokolásában is, hogy t. i. Olaszországban a madárfogdosás és pusztitás bizonyos néprétegekben megélhetési forrást képez. Elhiszem, hogy a mi kormányunknak e tekintetben nincs semmiféle hatalma kényszeriteni Olaszországot, hogy végre-valahára meghajoljon a humanizmus és az állatvédelem követelményei előtt, mindazonáltal az nem zárja ki, hogy a mi t. kormányunk minden lehetőt elkövessen és ne hagyja a dolgot ugy, a mint van, hanem sürgesse folytonosan, hogy Olaszország is irja alá a nemzetközi konvencziót, hogy végre-valahára elérjük azt,

hogy éneklő madarainkat Olaszországban oly nagy mérvben ne pusztitsák. *(Helyeslés balfelől.)* Ez, t. ház, magára az egyezményre vonatkozó szerény megjegyzésem.

A mi pedig a madárvédelmet általában illeti, van törvényünk és vannak miniszteri rendeleteink is, a melyek hasznos madarainkat védelmezik, de ez a védelem inkább csak negativ és semmiféle pozitiv intézkedés nem foglaltatik sem törvényünkben, sem rendeleteinkben, a melyek éneklő és hasznos madaraink védelmére vonatkoznának. Nagy az a pusztitás, a melyet minálunk véghezvisznek most is az által, hogy részben hasznos madarainknak tojásait és fiókáit szedik ki, részben elfogdossák éneklő madarainkat és azokat kalitkába zárva tartják. Én szükségesnek tartom, hogy a t. földmivelésügyi miniszter ur nagyobb nyomatékkal sürgesse ezen rendeletek végrehajtását és szigoruan büntesse, vagy büntettesse a madarak tojásainak kiszedését és különösen fontosnak tartanám, hogy ne is engedtessék meg más madárnak, mint exotikus madaraknak, a kalitkában tartása, ha pedig valaki idevaló éneklő madarat tart kalitkájában, fizessen érte adót, hogy legalább valamiképen megtérüljön az a kár, a mit okoznak azáltal, hogy a madarakat kalitkában zárva tartják.

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani; magát a javaslatot elfogadom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincsen feljegyezve, ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. A földmivelésügyi miniszter ur kiván szólni.

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! Ugy a törvényjavaslatnak általános indokolása, valamint azok folytán, a miket igen t. képviselőtársam e javaslattal szemben felhozott, nem tartom kötelességemnek azt, hogy a törvényjavaslatot a t. képviselőház előtt bővebben indokoljam, mert hiszen általánosan ismert és óhajtott törvényjavaslat megszavazásáról van szó.

De t. képviselőtársam felhozta azt, hogy a kormány járjon közbe a tekintetben, hogy Olaszország a maga részéről ezt a konvenciót szintén fogadja el. Felvilágositásul vagyok bátor a t. képviselőháznak és a t. elnök urnak bejelenteni, hogy 1869-ben tényleg Olaszország ezen érdekeknek megvédését a maga részéről helyeselte, később azonban, 1872-ben, a mikor az osztrák-magyar külügyminiszterium részéről lépések tétettek ezen kérdések részletes tárgyalása tekintetében, illetőleg egy kongresszus összehivása érdekében, akkor már Olaszország tiltakozott ezen kongresszus összehivása ellen. És a midőn még később, 1873-ban a nemzetközi mezőgazdasági kongresszus egy hét pontból álló programmot dolgozott ki e részben, azt Olaszországban elfogadták, de csak elvben. A kérdés effektuálása, az egyezmény szövegezése tekintetében azonban Olaszország határozottan megtagadta hozzájárulását, a mennyiben bizonyos aggályai merültek fel, a melyek abban csucsosodtak ki, hogy Olaszország bizonyos vidékein ez a megélhetés kérdését érinti és a madárvédelemnek ily irányu kiterjesztése különösen a szegény néposztályt igen érzékenyen sujtaná. Ezek voltak azok az okok, a melyek Olaszországot nem birták rá arra, hogy ezen egyezményhez hozzájáruljon és én részemről egész tisztelettel jelentem ki, hogy alig van a kormánynak módja arra, hogy a nemzetközi egyezmény elfogadása tekintetében Olaszországgal szemben, a mely függetlenül és önállóan jár el, eredményeket érhessen el. Megkisérteni a dolgot, lépéseket tenni e tekintetben lehet; azonban arról, hogy rövid idő mulva e téren eredmény éressék el, alig lehet szó.

A mi pedig a t. képviselő urnak azt a megjegyzését illeti, hogy a madárvédelem Magyarországon nagyobb szigorral eszközöltessék, mint eddig, kijelentem, hogy bizony irott malaszt volt eddig ugy az 1894 : XII. törvényczikk, mint az ennek alapján kiadott miniszteri rendeletek. A mennyire azonban hatáskörömbe tartozik, részemről szivesen igérem meg, hogy tőlem telhetőleg e kérdésben mindent el fogok követni és a mennyire lehetséges, a madárvédelmet hazánkban elő fogom segiteni. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Kérem a törvényjavaslat elfogadását.

Elnök: A tanácskozás be lévén fejezve, következik a határozathozatal.

Kérdem a házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen!)* A javaslat ellen észrevétel nem tétetvén, kimondom, hogy a törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—2. §§-ait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, inditványozom, hogy harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. Hozzájárul a ház? *(Igen!)* Ezt határozatképen kimondom.

Mielőtt tovább mennénk, az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Következik a kőrös—belovári és belovár—verőczei helyi érdekü vasutak engedélyokiratainak egyesitéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 387, 595) tárgyalása.

Halász Zsigmond előadó: T. ház! a kőrös—belovári és belovár—verőczei helyi érdekü vasutak engedélyokiratainak egyesitése tárgyában benyujtott kereskedelemügyi miniszteri törvényjavaslatra nézve, mivel a kőrös—belovári helyi érdekü vasut részvénytársaság a belovár—verőczei helyiérdekü vasut épitési és üzleti engedélyét megszerezvén, kőrös—belovár—verőcze—barcsi helyi érdekü vasut részvénytársasággá alakult át, a közlekedésügyi bizottság nevében tisztelettel javaslom: méltóztassék az egységes engedély-

okirat beczikkelyezését tárgyazó törvényjavaslatot általánosságaan és részleteiben is elfogadni.

Elnök: Kiván valaki szólni?

B. Kaas Ivor: T. ház! A mai napirendre egy tuczat, épen tizenkét, helyi érdekü vasuti törvényjavaslat van tárgyalásra kitüzve. Őszintén megvallom, hogy ezeket a törvényjavaslatokat nem tanulmányoztam, de ha tanulmányoztam volna, akkor sem értettem volna meg, mert hiszen minden egyes helyi érdekü vasut engedélyezésénél helyi körülmények döntenek; az ott tett, nem tudom, ajánlatok községek részéről, egyesek részéről, a vármegye részéről, a kormány részéről: ezek képezik a megitélés alapját és ezt nem lehet olyan könnyedén elbirálni, hanem csak alapos, részletes, beható tanulmányozás és helyismeret alapján. Ennek folytán, midőn felszólalok ezen első törvényjavaslatnál, az egész eljárást veszem birálat alá és nem akarok a magam csekélységében alkalmatlankodni a t. kormánypártnak, hanem tiszta szabadelvü auktoritásokra kivánok hivatkozni.

Az első, a kit idézni fogok, gróf Csáky Albin, akkor a képviselőháznak tagja, a ki 1896 január 25-én a következő inditványt tette *(olvassa)*: »A képviselőház utasitja a kormányt, hogy addig is, mig a helyi érdekü vasutakról szóló törvény reform alá nem vétetik, sem közhivatalnoknak, sem országgyülési képviselőnek helyi érdekü vasutra sem előmunkálati, sem épitési engedélyt ne adjon.«

És ezt — nagyon röviden idézem — a következő néhány szóval indokolta *(olvassa)*: »Hát, t. képviselőház, ha addig is, mig a helyi érdekü vasutakról szóló, jelenleg érvényben lévő törvény megváltoztattatik, bizonyos direktivákat akarunk adni a kormánynak, hogy miképen járjon el azokkal szemben, a kik engedélyt kérnek helyi érdekü vasutak épitésére . . .« stb.

Szóval: szükségesnek tartotta gróf Csáky Albin a helyi érdekü vasutak engedélyezéséről szóló törvénynek hiányait megkorrigálni és ezen reformot törvény által biztositani azon számos panasz és visszaélés folytán, melyek az ország legkülönbözőbb vidékein, kormánypárti megyékben is — mint Torontál-, Veszprém-, Borsod-, vagy Gömörmegyében — felmerültek.

Ugyanakkor a kormánypártnak egy másik tekintélye, a kit nincs szerencsénk ma itt az ülésen tisztelhetni, de a ki rendszerint az elnöki széket foglalja el, Perczel Dezső hozzájárul gróf Csáky Albin inditványához a következő kijelentéssel *(olvassa)*: »Mindenekelőtt kijelentem, hogy ezen — ugy látszik — rendkivüli szenzációt és emóciót előidézett határozati javaslathoz, a melyet gróf Csáky Albin t. képviselőtársam beadott, habár annak érdemére nézve nyilatkozni t. kollégám, a kereskedelemügyi miniszter urra fog tartozni, a magam részéről hozzájárulok.«

Ime, t. ház, már két szabadelvü párti tekintély, a szabadelvü párt két korifeusa foglalt állást a helyi érdekü vasutak engedélyezéséről szóló törvény szigoritása, reformja mellett.

Egynéhány hónappal később ismét beterjesztettek helyi érdekü vasut engedélyezésére vonatkozólag egy törvényjavaslatot és pedig április 20-ikán és akkor a kormánypártnak egy harmadik korifeusa, Horánszky Nándor, a későbbi kereskedelemügyi miniszter, nyilatkozott ebben a kérdésben a következőkép *(olvassa)*: »A magam részéről csak egy egyszerü deklarácziót kivánok tenni. Én sem ezen, sem semminemü viczinális vasutra vonatkozó törvényjavaslatot meg nem szavazok. Erre vonatkozó okaimat egy alkalommal már elmondottam a házban és nem akarom azokat ismételni. De én sem az ország pénzügyi helyzetét« — a mely azóta nem javult, — »sem a közlekedési viszonyokat« — a melyek azóta javultak — »sem általában azt az eljárást, a mely a viczinális vasutak engedélyezésére vonatkozik, olyannak nem tartom, a mely engem arra indithatna, hogy mindaddig, a mig a törvény revideálva nem lesz, akár ezen, akár más javaslatot elfogadjak.«

Hát, t. ház, menjünk tovább az idézetekben. Akkor Dániel Ernő volt a kereskedelemügyi miniszter és ő Szederkényi Nándornak válaszolva igy szólt *(olvassa)*: »Egész határozottan állitom, hogy a törvénynek reviziója, a melyre Szederkényi t. képviselő ur czélzott, hosszabb időt fog igénybe venni, mert hogy a hibákat, a hiányokat és tévedéseket, a melyek e törvény alkotásakor történtek, elkerüljük, ehhez szükséges, hogy a javaslat alaposan tanulmányoztassék, előkészittessék. Ismétlem tehát, hogy ez épen ezért hosszabb időt fog igénybevenni, semhogy az erre vonatkozó törvényjavaslatot a legközelebbi időben előterjeszthetném. E szempontból kiindulva vagyok bátor ajánlani, hogy mindaddig, mig a viczinális vasutakról szóló törvény revizióját megtörténik ott, a hol szükségesnek mutatkozik, a kormány előterjesztéseit szives tárgyalás alá venni méltóztassanak.«

Ezóta épen nyolcz és fél esztendő telt el.

Molnár János: Széll Kálmán is megigérte!

B. Kaas Ivor: Megigérte báró Dániel Ernő; megigérte utóda, Hegedüs Sándor; megigérte Horánszky Nándor és megigérte Széll Kálmán, de meg nem igérte Hieronymi Károly jelenlegi kereskedelemügyi miniszter.

Molnár Jenő: Akkor van rá remény, hogy meglesz! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter ur nem tekintve a ház kötelező határozatát, a kormánypártnak ebben az ügyben való lelkes támogatását és az itt felmerülő dologi okokat, a melyek ugy báró Dániel Ernő, mint gróf Csáky Albin és Perczel Dezső részéről is elismertettek, most előáll tizenkét törvényjavaslattal, és a nélkül, hogy egyuttal legalább azt a revideált törvényt is előterjesztené, még mindig azon álláspontot látszik lenni, a melyet báró Dániel Ernő akkor kifej-

tett, hogy erre idő kell; ezt tanulmányozni kell és ha erre nyolcz esztendő nem volt elég, hogy lenne elég nyolcz hónap?

Nagyon jól tudom, hogy a jelenlegi kereskedelemügyi miniszter ur elsőrendü vasuti kapaczitás. Ő tehát vasuti, közlekedési ügyekben a tekintély sulyával lép fel és azzal terjeszti elő ezen javaslatokat is, hogy c'est a prendre ou a laisser; »hiszen az magától értetődő, hogy én, a vasuti tekintély czeket revideáltam, átnéztem; ezek az ország érdekeinek megfelelnek; ezek ugy szerződéseikben, mint minden viszonylataikban átvizsgáltattak, és nem ellenkeznek a törvénynyel, megfelelnek továbbá a helyi érdekeknek is, szóval: mindez helyes és méltóztassék elfogadni.«

A tekintélyre való hivatkozás sok értékkel bir, azonban még sem egészen parlamentáris dolog, mert hiszen nem arra valók a parlamentek, hogy a kormányok és kormányférfiak tekintélyére csküdjenek és feltétlenül szót fogadjanak, hanem arra, hogy birálatot gyakoroljanak, törvényeket hozzanak, és a ha egy általános törvény rossz, a mint hogy a viczinális vasutakról szóló törvény beismerten és elismerten rossz, akkor azt hiszem, hogy a szabályokon kell változtatni, nem pedig itt-amott azon szabályokat vagy megtartani, vagy kijátszani, a mint épen ezen különböző h. é. vasutaknál történni szokott. Hogy ez igy szokott történni, azt nem birom ezen javaslatokkal bizonyitani, de hiszen felesleges ezt bizonyitani azok előtt, a kik a vármegyei utalapok históriáit ismerik. A minap mondottam, hogy a nyitravármegyei utalap 1,600.000 forinttal ki van meritve, a többi vármegyék közuti alapjai is mind kimerültek a viczinális vasutak dolgai következtében. A miniszter ur is tudja, hogy sok község károsittatik meg az által, hogy a viczinális vasutak A) és B) részvényeit nyakukra sózatták és velük átvétették, jövedelmüktől pedig megfosztották azokat. A ki tudja, hogy minő kedvezményképen adatnak ezen viczinális vasuti engedélyek egyeseknek, akár posta, akár egyéb czimen, ha valamely befolyás illetéktelenül érvényesül, — ismétlem, hogy senkit sem akarok megvádolni vagy gyanusitani, mert ez nem volna méltó hozzám és a parlamenthez — az belátja, hogy azokra való tekintettel, a mikct elmondottam, meg kell követelnünk és el lehet várnunk, hogy maga az alaptörvény revizió alá vétessék, *(Helyeslés balfelől.)* hogy a revidcált törvényjavaslat elénk terjesztessék és ezzel kapcsolatosan terjesztessenek elő ezen törvények, hogy az uj és nem a régi törvény alapján legyenek megitélhetők. Ezen szempontból sem ezen, sem a többi törvényjavaslathoz nem járulhatok hozzá. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Madarász József képviselő ur kiván szólni!

Madarász József: T. képviselőház! Az előttem szólt t. képviselőtársam kimeritette az én indokaimat is. Csakhogy én azon különbséggel vagyok itt, hogy én résztvettem mindazokban a mozgalmakban és résztvettem azon érzésben is, hogy átláttuk, miként mindaddig, a mig egy ujabb törvényjavaslat nem terjesztetik be a házhoz, az u. n. szomszédos, vagy helyi viszonyu vasutakra nézve, azoknak a vasutaknak a kérése és a hozzáfüződő ajánlatok bizonyos mértékig korlátoltassanak, mert, és itt nem akarok gyanusitani, az volt a közvélemény, hogy az azon kérelmeknek pártfogolása és megadása mindig valamely különös, bizonyos tekintetek megjutalmazására szolgált. Meg vagyok róla győződve, hogy ez esetben ezeknek egyike sem járul a vasutak megajánlásához vagy előterjesztéséhez, de akár járul hozzá, akár nem, rosszalnom kell, hogy a kormány nem tartja magát a háznak régi határozatához, a mely azt óhajtotta, hogy előbb egy ujabb törvényjavaslat terjesztessék be és csak azután terjesztessenek ide be az ujabb helyiérdekü vasutakra vonatkozó engedélyek. Én tehát a ház határozata alapján állok és mert a határozat önöktől függ, kérni fogom, hogy legalább legyenek százan, a mikor ezen, az ország közvéleménye által, a közerkölcstelenség és közromlottság megfékezésére követelt irányzatot megdöntik. Ezért most ellene vagyok a javaslatnak és ha netalán szavazásra méltóztatnék feltenni a kérdést, kérem a ház elnökét, méltóztassék megszámoltatni a házat, vagyunk-e százan?

Gajáry Géza: Ez volt tehát a czél!

Elnök: Kiván valaki szólni? Szólni senki nem kiván, tehát a vitát bezárom.

A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Miután a kereskedelemügyi miniszter ur egészségi okokból távol van, méltóztassanak megengedni, hogy én feleljek a most elhangzott felszólalásokra. Mindennek előtt figyelmeztetem az előttem felszólalt képviselő urat, hogy a praemissa, a melyből kiindult, abszolute és merőben hamis, mert soha olyan határozat, a melyre ő hivatkozni látszik, nem hozatott és a mely azt tartalmazná, hogy addig vasuti engedélyek ne adassanak, a mig a viczinális vasuti törvény meg nem változtattatik. Ezt igenis követelték az ellenzék egyes tagjai, de a háznak ilyen határozata nincsen.

Madarász József: De elfogadta a ház!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Kérem, sohasem fogadta el a ház, sőt elvetette a ház.

Madarász József: Tehát rosszul fejeztem ki magamat.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nemcsak rosszul fejezte ki magát a t. képviselő ur, de nem is emlékszik jól a kérdésre, mert épen az ellenkezője igaz annak, a mit mondani szives volt. Végül is ez mellékes dolog. A kérdés nem t. képviselőtársamnak lapszusán fordul meg, hanem az ügy érdemén. *(Ugy van! jobbfelől.)* A viczinális vasuti törvénynek vannak bizonyos hiányai, a viczinális vasutak engedélyezése körül

fordultak elő olyan jelenségek, a melyek a viczinális vasutakat imitt-amott a kelleténél túl, a szükség mértéken túl megdrágitották, mindenki tehát, a ki ezen ügyággal valaha foglalkozott, tudni fogja azt, hogy ez a körülmény bizonyos általános természetü pénzügyi viszonyokban leli magyarázatát, tudni fogja, hogy daczára annak, hogy egyes visszás jelenségek fordultak elő, a viczinális vasutak kiépitése Magyarországnak ugy ipari és kereskedelmi, mint mindenekfelett közgazdasági szempontból óriási előnyére szolgált. Méltóztassék csak elképzelni Magyarország mai közgazdasági állapotát a viczinális vasuti hálózat nélkül. *(Zaj balfelől.)*

Ily viszonyok közt azt mondani, hogy azért, mert a létező törvényeknek bizonyos hiányai vannak, ne épitsünk viczinális vasutakat, hanem állitsuk meg a fejlődést . . .

B. Kaas Ivor: Nem azt mondtam. Csak a törvényt tessék meghozni!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Kérem, vagy, vagy. Ha ezt nem mondták a képviselő urak . . .

B. Kaas Ivor: Azt nem mondta senki, hogy ne épitsenek viczinális vasutakat Magyarországon. *(Mozgás jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Kérem lehetetlen tanácskozni ugy, ha olyan idegesek az urak, hogy a mondat másik felét nem hallgatják meg. *(Ugy van! jobbfelől.)* Azt mondtam, hogy a képviselő ur azt mondja, hogy inkább ne épitsünk viczinális vasutakat addig, a mig a törvényjavaslat módositása nincs keresztülvive.

Madarász József: Megforditva. Tessék a törvényjavaslatot megcsinálni. *(Felkiáltások jobbfelől: Hát az nem ugyanaz?)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mindjárt meg fogjuk látni, hogy ugyanaz-e vagy nem? Remélem, hogy ebből arra a konkluzióra fognak jönni a képviselő urak is, hogy a törvényjavaslatot megszavazzák. Ekkor azután nem ugyanaz lesz. A viczinális vasuti törvény reviziójával — a mint helyesen emlitette fel a t. képviselő ur — foglalkoztak már hivatalbeli elődeim.

Ez a kormány bemutatkozása alkalmával azt mondta: »Égetően szükségesnek véljük a viczinális vasuti ügy reformját abban az irányban, hogy olcsóbb vasutak épitése és viczinális vasutaknak egyszerübb, olcsóbb és az illető vidékek specziális közgazdasági viszonyaihoz jobban alkalmazkodó kezelése legyen megvalósitható. Nézetem szerint a viczinális vasutakat ki kell egésziteni még egészen olcsón épithető mezei vasutak szervezése által.« Ezt az igéretet tette a kormány. Az erre vonatkozó előmunkálatok a a kereskedelemügyi miniszterium kebelében folyamatban vannak. De méltóztassanak nekem megengedni, hogy ilyen ügyet felfujni általában nem lehet. Már most vegyék figyelembe a képviselő urak, hogy épen a kereskedelemügyi tárczánál, ép azon momentumban, mikor a nyugodtabb foglalkozás és tevékenység előfeltétele, a parlamenti béke helyreállitásával megteremtetett, következett be a vasuti sztrájkmozgalom, mely nemcsak akkor kötötte le a miniszternek és főbb munkásainak egész idejét és erejét, de égetően szükséges, elsőrangu szükségletté tette az államvasut szervezetével való behatóbb foglalkozást, olyan reformok megvalósitása mellett, melyek az államvasuti szervezetben mutatkozó hiányosság és bajok radikális orvoslását elősegitsék. Ez ma első feladata t. barátomnak, a kereskedelemügyi miniszternek. Ez is nehéz, időt igénylő feladat s addig, mig ez meg nem oldatott, nem hiszem, hogy neki ideje legyen tárczája ügykörébe vágó más nagy szervezeti kérdések felkarolására. *(Ugy van! jobbfelől.)* De el fog jönni ennek is az ideje. Addig pedig, mig ez eljön, az én nézetem szerint is — örömmel konstatálom, hogy a képviselő urak is azt mondják, hogy ők sem kivánnak egyebet — ennek az országnak fejlődését megállitani, viczinális vasutak épitésének utját bevágni, ott, a hol arra az előfeltételek megvannak, nem szabad, csak őrködnünk kell a felett, hogy a viczinális vasutak lehetőleg takarékosan, lehetőleg egészséges pénzügyi alapon, lehetőleg az illető községek és vármegyék anyagi erejének mentül nagyobb kiméletével hajtassanak végre. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Méltóztassék ezen törvényjavaslatot ebből a szempontból birálat tárgyává tenni. Én azt hiszem, hogy ki fogja állani a kritikát, de az egyenesen az ország nagy vidékeinek anyagi érdekeit sértené és kárositaná, ha most azért, mert a viczinális javaslat nem készült el, ezen törvényjavaslatokat sutba dobnánk és az élet fejlődését megakasztanók. *(Ugy van! jobbfelől.)* Mellesleg jegyzem meg, mert ez is mindegy, a tizenkét javaslatból ötöt még Láng Lajos kereskedelemügyi miniszter adott be és ezeket még 1903-ban tárgyalta a közgazdasági bizottság. Csakis az egy vagy másfél évig tartott obstrukczió tehát az oka annak, hogy eddig törvénynyé nem lettek.

Kecskeméthy Ferencz: Az obstrukczió semminek sem volt az oka!

B. Kaas Ivor: Az volt az oka, hogy a javaslatok nem készültek el? *(Zaj a jobboldalon.)*

Gajáry Géza: Nem lehetett tárgyalni, pedig ezer meg ezer munkás kereshetett volna.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Erről beszélek.

B. Kaas Ivor: Én másról beszélek.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ötből lett tizenkettő. Ezt hiába akarja elcsavarintani a t. képviselő ur, ez igy van és ha a t. képviselő urak az obstrukczió által két éven át akadályozták, hogy az országban hasznos törvényhozás folyhasson, most nagyon kérem a t. képviselő urakat, . . .

Polczner Jenő: A Bécs előtt való kapitulácziő akadályozott meg mindent!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . most, a mikor a kellő előfeltételek megvannak, a mikor

a rövid időt, a mely rendelkezésünkre van, arra használhatjuk fel, hogy az ország egyes vidékeinek fontos érdekeit előmozdithassuk, régi óhajait, vágyait teljesithessük, ne méltóztassanak ismét akadályokat gördíteni az ellen, hogy ezek a javaslatok törvényerőre emelkedjenek. Ha a t. képviselő urakban csak mákszemnyi objekivitás van is, be fogják látni, hogy a praemissa, a melyből kiindult Madarász József t. képviselő ur legkivált, merőben hibás és téves. Ugy látszik, itt a képviselő urat emlékezete hagyta cserben!

Madarász József: Dehogy!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Vagy emlékezete hagyta cserben, vagy öntudatosan mondott valótlanságot, *(Mozgás.)* mert más alternativa nem lehet.

Kecskeméthy Ferencz: Már megint!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Oly premisszákra alapitotta tehát felháborodását a képviselő ur, a melyek a valósággal ellenkeznek, mert sem a háznak határozata, sem a háznak óhaja, — oly természetü, mint a minőt ő emlitett — nem volt. Másrészt ismétlem, méltóztassanak objektiv kritikát gyakorolni; itt vannak az összes javaslatok, kiállják az objektiv kritika mértékét. Most arról van szó, hogy elfogadjuk-e ezeket a javaslatokat, a melyekre a mai gazdasági pangás sulyos viszonyai közepette kétszerte jogos követeléssel és várakozással tekint az ország? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ne vegyék magukra a t. képviselő urak azt a felelőséget, hogy itt a kormánynak és a ház többségének ezt a közhasznu, minden irányban kifogástalan törekvését mesterségesen megakadályozzák. Kérem a javaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Személyes kérdésben kivánnék néhány szót mondani.

Elnök: B. Kaas Ivor kiván személyes kérdésben szólani.

B. Kaas Ivor: Azt a felszólitást kaptam a mélyen t. miniszterelnök urtól, hogy a közjó érdekében, a melyet helyesen fejtegetett, a vidékek érdekében, a melyek munkát követelnek és forgalmat, álljunk el attól a követeléstől, hogy a viczinális vasutakra vonatkozó törvényjavaslattal kapcsolatosan tárgyaltassanak az egyes helyi érdekü vasutakra vonatkozó javaslatok. Méltányolom a t. miniszterelnök ur felfogását, de mégis kérnem kell egyet: és ez az, hogy tekintetbe véve azt, hogy nyolcz esztendő folyt le azóta, hogy az első igéretet tette b. Dániel Ernő, azután Hegedüs Sándor, Láng Lajos, a kire a t. miniszterelnök urnak is méltóztatott hivatkozni és Horánszky Nándor, valamint most, a mint a t. miniszterelnök ur felolvasta, saját kormánya is igéretet tett erre nézve, legalább most, 8 hónap mulva, a mely alatt az ügyosztályok dolgozhattak, az obstrukczió mellett is, vagy ellenére is, adjon nekünk bizonyos kötelező igéretet.

Molnár János: Határidőt!

B. Kaas Ivor: Határidőt, precluziv, záros határidőt nem akarok mondani, mert belátom, hogy záros határidőt az ilyen dologban nem lehet kimondani, de kérek oly igéretet, a mely megnyugtasson arra nézve, hogy az illető törvényre vonatkozó reformok csakugyan megvalósittatnak majd rövid idő alatt és akkor elállok attól a Horánszky Nándor által kifejtett szemponttól, hogy ezek és az ezekhez hasonló törvényjavaslatok csak együttesen és kapcsolatosan szavazhatók meg az óhajtott törvényjavaslattal.

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőtársam sem kiván — nagyon helyesen — prekluziv terminust, még kevésbbé tehetném ezt most, mikor utóvégre is ezen ügynek elsősorban gazdája, t. barátom, a kereskedelemügyi miniszter ur nem lehetett jelen a házban. Én azonban ismételten kijelenthetem, hogy magam is a viczinális vasuti törvény revizióját a sürgős feladatok közé sorolom és a kormány rajta lesz, hogy e tekintetben mentől előbb kész javaslattal álljon a ház elé. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: Ha szólni többé senki sem kiván, a vitát bezárom. Észrevétel a javaslat ellen nem tétetvén, azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta. *(Helyeslés.)*

Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és szakaszait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, javaslom, hogy annak harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. Helyesli a ház? *(Helyeslés.)* Ezt tehát a ház határozataként mondom ki.

Következik a zsebely—csákovári és a csákovár—bókai h. é. vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időnek egységes megállapitása tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 388, 596). Az előadó ur kiván szólni.

Halász Zsigmond előadó: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter átlagszámitás alapján a zsebely—csákovári és csákovár—bókai h. é. vasutvonalak szállitási adómentességének egységes lejárati idejét 1905 február 1-ében kivánja megállapitani. Tekintettel arra, hogy a csákovár—bókai vonal folytatólagos épitésekor az engedélyidő, valamint a korábban biztositott adózási kedvezmények már egységesittettek, javaslom a t. háznak: méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadni.

Elnök: Kiván valaki szólni? Ha szólni szenki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. Kérdem a házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául? *(Igen!)* Észrevétel nem tétetvén, a törvényjavaslatot általánosságban

elfogadottnak jelentem ki. Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és szakaszait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Miután ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatott, inditványozom, hogy annak harmadszori olvasása a legközelebbi ülés napirendjére tüzessék ki. Elfogadja a ház? *(Helyeslés.)* Ezt tehát a ház határozataként mondom ki.

Következik a zólyombrezó—breznóbánya—tiszolczi h. é. vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositása tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 389, 597).

Halász Zsigmond előadó: A szóban forgó vasut egynémely engedélyezési feltételének módositása a breznóbánya—vereskői szárnyvasut megépitésével szükségessé vált, a mennyiben az engedélyokirat egyesitése terveztetik. Ezért a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben ajánlom a t. háznak elfogadásra.

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha nem, kérdem a házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául? *(Igen!)* Észrevétel nem tétetvén, kimondom, hogy a törvényjavaslat általánosságban elfogadtatott.

Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és szakaszait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, inditványozom, hogy annak harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. Elfogadja a javaslatomat a t. ház? *(Igen!)* Ha igen, ezt határozatképen kimondom.

Következik a halas—bácsalmás—rigyiczai helyiérdekü vasut engedélyezése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 390, 598). Kiván valaki a törvényjavaslathoz szólni? *(Nem!)* Szólni senki sem kivánván, kérdem a t. házat, hogy a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja-e? Észrevétel nem tétetvén, a törvényjavaslatot általánosságban elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás a pénzügyi bizottság uj szövege szerint.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—4. §-ait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, inditványozom, hogy annak harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. Hozzájárul a ház? *(Igen!)* Akkor ezt határozatképen kimondom.

Következik a tőketerebes—varannói helyi érdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése (Irom. 391, 599). Kivánja a t. ház a jelentés felolvasását? *(Nem!)* Kérdem akkor: tudomásul veszi-e a ház a jelentést, igen vagy nem. *(Igen!)* Észrevétel nem tétetvén, a ház határozatakép kimondom, hogy a jelentés tudomásul vétetett és hasonló czélból a főrendiházhoz átküldetik.

Következik a budapesti helyi érdekü vasutak budapest—czinkota—kereposi vonalát és a m. kir. államvasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő helyi érdekü vasut engedélyezése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 483, 600).

Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha senki szólni nem kiván, kérdem a t. házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? Észrevétel nem lévén, azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—3. §-ait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, inditványozom, hogy annak harmadszori olvasása a holnapi ülésre tüzessék ki. Ha nincs ellene észrevétel, akkor azt határozatképen kimondom.

Következik a pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu helyi érdekü vasutak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitése tárgyában a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata. (Irom. 481, 601). Kérdem: kiván-e valaki a törvényjavaslathoz szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki nem kiván, kérdem a t. házat: vajjon a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadja-e? *(Igen!)* Kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—2. §-ait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, javaslom a t. háznak, hogy annak harmadszori olvasását a holnapi ülés napirendjére tüzze ki. Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* Akkor ezt határozatként kimondom.

Következik a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut engedélyezéséről a kereskedelemügyi miniszter jelentése (Irom. 482, 602). Kivánja a ház, hogy a jelentés felolvastassék? *(Nem!)* Ha nem, kérdem a t. házat: tudomásul veszi-e a jelentést? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi és azt hasonló eljárás czéljából a főrendiházhoz átteszi.

Következik a kereskedelemügyi miniszter jelentése (Irom. 498, 603) a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut épitésére és üzletére kiadott engedélyokirat egynémely határozmányának módositása tárgyában.

Kivánja a ház, hogy a jelentés felolvastassék? *(Nem!)* Ha nem, kérdem a házat: tudo-

másul veszi-e a jelentést, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a ház a jelentést tudomásul vette. Hasonló eljárás czéljából a főrendiházhoz tétetik át.

Következik a kereskedelemügyi miniszter jelentése (Irom. 564, 621) a nagybánya—felsőbányai helyi érdekü vasut engedélyezéséről. Kívánja a ház, hogy a jelentés felolvastassék? *(Nem!)* Ha nem, kérdem a t. házat: tudomásul veszi-e a jelentést, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a ház azt tudomásul veszi és azt hasonló eljárás czéljából a főrendiházhoz átküldi.

Következik a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 617, 622) a kaposvár—baresi helyi érdekü vasut engedélyezéséről.

Kíván valaki általánosságban a törvényjavaslathoz hozzászólani? *(Nem!)* Észrevétel nem tétetvén, kérdem a t. házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául? *(Igen.)* Kijelentem, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta, következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—3. §-ait, amelyek észrevétel nélkül elfogadtattak).*

Elnök: E szerint a törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, javaslom a t. háznak, hogy annak harmadszori olvasását a holnapi ülés napirendjére tüzze ki. Elfogadja ezt a ház? *(Igen!)* Ugy ezt határozatként kimondom.

Következik a kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslata (Irom. 618, 623) a kecskemét—lajosmizsei helyiérdekü vasut engedélyezéséről. Kíván valaki a törvényjavaslathoz általánosságban hozzászólani? *(Nem!)* Kérdem akkor a házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta. Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—3. §-ait, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: T. ház! E szerint a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, inditványozom, hogy annak harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. Hozzájárul a ház? *(Igen!)* Ugy ezt a ház határozatképen kimondom, egyszersmind azt is, hogy a ház tudomásul veszi, hogy ezen vasutépitési munkálat megkezdésére a kereskedelemügyi miniszter az engedélyt megadta.

Következik most már napirend szerint a könyvtári bizottság előterjesztése (Irom. 605) a képviselőházi könyvtár állapotáról az 1901—1906 diki országgyülés második ülésszakában. Kíván valaki az előterjesztéshez szólni?

Rákosi Viktor jegyző: B. Kaas Ivor!

B. Kaas Ivor: Kölönös praxis ugyan, hogy az előadó nemlétében szóljon valaki a tárgyhoz a nélkül, hogy ennek következtében tudhatná, hogy voltaképen miről van szó, mindazonáltal két megjegyzésem volna a könyvtárra vonatkozólag. Először is az, hogy a könyvtár részére vásárolt könyvek kizárólag magyar könyvkereskedőktől szereztessenek be, még azok is, a melyek külföldön jelentek meg, hogy igy az a bizonyos perczentuális haszon se menjen külföldre, hanem maradjon itt és a magyar könyvkereskedés a magyar parlament részéről e tekintetben is pártfogásban részesüljön.

Másik, talán fontosabb megjegyzésem arra vonatkozik, hogy a magyar országgyülés könyvtárának feladata elsősorban összegyüjteni mindazt, a mi a magyar törvényhozás történetére vonatkozik, a mi a magyar közjoggal és annak fejlődésével bármiféle kapcsolatban van. Mert hol találja meg a magyar ember különösen a jogtörténeti és alkotmánytörténeti munkák teljes gyüjteményét, ha nem itt. Hogy pl. konkrét esetre hivatkozzam, a 48—49-iki debreczeni országgyülés naplójának, jegyzeteinek, az arról megjelent hivatalos könyvek teljes gyüjteményének itt kell lennie. A ma szanaszét szórva heverő okmányok beszerzése — a mennyiben az emlitettekre vonatkoznak — kell hogy képezze a magyar parlament könyvtárának egyik feladatát és kincsét. Csak ezt kivántam felemliteni, egyébként a jelentést tudomásul veszem.

Hegedüs Loránt: Méltóztassanak megengedni, hogy, miután a távollévő előadó urat helyettesitem, báró Kaas Ivor t. képviselőtársam felszólalására azt a rövid megjegyzést tegyem, hogy sajnálom, hogy a t. képviselő ur, a ki tagja a könyvtári bizottságnak, nem jelent meg a könyvtári bizottságban, mert mindkét kérdésre nézve a könyvtári bizottság már ekként határozott. Kérem a jelentés tudomásulvételét.

Elnök: Kíván valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi.

Következik a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1901-iki számadási év negyedik negyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról az állami számvevőszék jelentése és pótjelentése. (Irom. 121, 125, 320) Az előadó ur kiván szólni.

Nagy Sándor (megyaszói), a zárszámadásvizsgáló bizottság előadója: T. ház! A közelmult parlamenti helyzet okozta, hogy a t. ház az 1901-ik év IV-ik évnegyedében és az ugyanezen számadási év pótnegyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló állami számvevőszék jelentésével és pótjelentésével és a zárszámadási bizottságnak erről szóló jelentésével mind a mai napig nem foglalkozhatott.

S tekintve, miszerint most már magának az 1901-ik évnek összes és végleges eredményei is a t. ház előtt fekszenek, azt hiszem, felesleges munkát végeznék, ha az 1901-ik év emlitett negyedeinek eredményeiről külön-külön emlékeznék meg.

T. ház! Az 1901-ik év költségvetése az 1901 : IV. t.-cz. szerint az összes kiadásokat és ezzel szemben az összes jövedelmet és bevételt 1057 millió koronában irányozta elő, a felesleget pedig 35.880 koronában.

Ezen költségvetési előirányzaton kivül azonban, külön törvényes felhatalmazások alapján a kiadásokra 34 millió korona erejéig, a bevételre pedig 1 millió korona erejéig nyert felhatalmazást a kormány, vagyis az összes kiadásokra 1091 millió korona, összes bevételekre 1058 millió korona erejéig.

Az előirányzattal szemben az előirás, vagyis utalványozás a következőt tanusitja: az összes bevétel 1078 millió korona, a kiadási utalványozás 1098 millió korona, tehát a bevételeknél 20 millió koronával több, a kiadásnál 7 millióval több. A tényleges pénztári eredményt vizsgálva, az eredmény az, hogy 1051 millió korona bevétellel szemben 1101 millió korona kiadás áll, vagyis a tényleges pénztári hiány 50 millió korona.

Ez azonban változást szenved annyiban, a mennyiben ugy a bevételek, mint a kiadások között olyanok vannak, melyek egy része kölcsönből és alapszerü kezelésből származnak, miért is, ha ezen összegeket levonjuk, akkor ezen levonások után a bevételek 1069·1 millió koronát, a kiadások ellenben 1069·8 millió koronát tesznek ki, és igy a hiány az előirásnál 729.856 korona 80 fillér.

És ha ugyanezen levonásokat megteszszük a pénztári eredménynél is, akkor az 1043 millió korona bevétellel szemben a kiadás 1073 millió korona, vagyis a hiány 30 millió korona.

A kiadások között 42 millió korona túlkiadás és ebben 9 milliónyi előirányzat nélküli kiadások szerepelnek, melyeket az egyes miniszteriumok zárószámadásilag indokoltak. Viszont a túlkiadások és előirányzat nélküli kiadások mellett 35 millió korona megtakaritás van. Mindezen számadatokat egybevetve, a tényleges, a valóságos kezelés 7 millió koronával volt kedvezőtlenebb, mint az előirányzat.

Az átfutó kezelésnél 30 millió koronát tesz ki a kiadási többlet, a mennyiben az egyes átfutó számlákon a követelés 19 millió koronával gyarapodott, mig ellenben a tartozás 11 millióval csökkent.

Az állami leltár adatait vizsgálva, az 1901-ik év eredménye: 1. az ingatlan vagyon 75 millió koronával gyarapodott és 4 millió koronával fogyott, ebből értékcsökkenés czimén 2 millió 700 ezer korona iratott le, a tényleges gyarapodás tehát 71 millió korona s igy az állami ingatlanok összértéke 1901. év végén 3735 millió.

Az ingatlan vagyon gyarapodása 66 millió koronával az állampénztárból fedeztetett, a többi 9 millió korona alapokból és egyéb forrásokból.

Az ingó vagyon gyarapodása az 1901-ik évben 87 millió korona, apadása ellenben 78 millió korona, a tényleges gyarapodás tehát 9 millió korona.

E gyarapodásból 58 millió az állampénztárból, a többi 28 millió pedig más forrásból fedeztetett.

Értékesökkenés czimén az ingóságoknál 35 millió korona iratott le. Az ingó vagyon összes értéke 1901. év végén 367 millió.

A hasznos jogoknál nem volt gyarapodás az évközben. Értékük az év végén is 288.487 korona 92 fillér volt.

A pénzmaradvány 80 millióval apadt az 1900-ik évi állapottal szemben; ugyszintén 7 millióval fogyott az értékpapir-állomány.

Az államadósságok 7 millió koronával apadtak az 1901. évben, ugy hogy 1901. év végén az államadósságok összege 4614 millió koronát tett ki.

Állami követelésekben 5 millió korona, a cselekvő hátralékoknál pedig 45 millió korona a gyarapodás; ellenben a terhelő hátralékoknál 15 millió korona a fogyatkozás.

Ha az összes vagyonrészeknél a gyarapodást és fogyatkozást egybevetjük, azt fogjuk találni, hogy a vagyonkezelés elég kedvezőnek mondható, mivel a vagyonszaporulat 71 millió koronát tesz ki.

Ugyanis: az 1901. évben a magyar állam vagyonmérlege a következő: eselekvő vagyona 6595 millió korona, teher 5119 millió korona, vagyis a tiszta vagyon 1901-ik évben 1476 millió korona volt, a mi az 1900-iki állapottal szemben 71,098.556 korona 33 fillér vagyonszaporulatot jelent.

A lekötött hiteleknél a zárszámadási bizottság azt találta, hogy az 1902-ik kezelési évre 1900. évről $1^1/_2$, az 1901-ik évről pedig $7^1/_2$ millió korona vitetett át.

A zárszámadási bizottság, miután megvizsgálta az alapok és alapitványokat, valamint az állami főbb jövedelmi ágazatoknak kezelési eredményét, azt tapasztalta, hogy a kormány igyekezett az egyensulyt fentartani, az állami számvevőszék pedig teljes lelkiismeretességgel gyakorolta ellenőrzési tisztét.

Mindezek alapján a zárszámadási bizottság nevében van szerencsém a következő határozati javaslatot elfogadásra ajánlani:

»Az 1901. évi költségvetés és az azt kiegészitő törvények alapján a miniszterium részére engedélyezett hitelekkel szemben az 1901. évi számadási évben és annak pótnegyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és kevesebb bevételek tudomásul vétetnek és jóváhagyatnak, ezekre, valamint az államháztartás 1901. évi kezelésének a zárszámadásban részletezett összes eredményeire vonatkozólag a kormánynak a törvényszerü felmentvény megadatik.« *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezek után, t. ház, az 1902. évi zárszámadás eredményeire térek át.

T. ház! Az 1902. számadási év I., II., III. és IV. évnegyedeiben előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló állami számvevőszék jelentéseivel, valamint az ezekre vonatkozó zárszámadási bizottság jelentéseivel ma már felesleges, hogy a t. ház külön foglalkozzék, mivel az 1902. évnek összes és végleges eredményei a t. házzal időközben közölve lettek és azok a mai napra tüzettek ki egyidejüleg megvitatás végett.

Ennélfogva mellőzve az ezen év egyes évnegyedeinek eredményeiről szóló állami számszék jelentéseinek és az erre vonatkozó bizottsági jelentéseknek külön-külön leendő méltatását, csupán az 1902. év eredményeivel fogok foglalkozni. Egyszersmind kérem a t. házat, miszerint az 1902. év pótnegyedében előfordult kiadásokról szóló számszéki jelentést, mely mai napra kitüzve nem lett, de szuperálva van az 1902. évi jelentéssel, hogy ez a napirendről levétessék. — Az 1902. évi költségvetés az 1902. évi XII. t.-cz. szerint az összes kiadásokat 1086 millió 866 ezer koronában, az összes bevételeket 1087 millió 53 ezer koronában, a felesleget tehát 187 ezer koronában állapitotta meg.

Miután azonban a költségvetési előirányzatokon kivül a kormány jogot nyert még külön törvényes felhatalmazások alapján kiadásokra 37 millió korona, a bevételekre pedig közel 5 millió korona erejéig, igy tehát összesen rendelkezésére állott kiadásokra 1124 millió korona, bevételekre pedig 1092 millió korona.

Ezen előirányzattal szemben a tényleges kiadási utalványozás volt 1132 millió korona, vagyis 8 millióval több, az összes bevételi járandóság pedig 1105 millió korona, azaz 13 millióval több volt, vagyis 27 millió koronával haladta meg a tényleges utalványozás a bevételt.

Ha a pénztári eredményt vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy az összes bevételek 1086 millió koronát, az összes kiadások pedig 1111 millió koronát tettek ki, vagyis a tényleges pénztári hiány közel 25 millió koronára rugott.

Tekintve azonban, hogy ugy a bevételek, mint a kiadások között olyan összegek is vannak, a melyek részint kölcsönből, részint alapszerü kezelésből származnak, ha ezen összegeket az előbb emlitett összegből levonjuk, akkor a bevételek az előirásnál 1096 millió 599 ezer koronát; a kiadásoknál pedig 1097 millió 460 ezer koronát tesznek ki és igy az előirásnál a hiány 861.178 korona 37 fillér.

Ha ugyanezen levonási müveletet teszszük a pénztári eredménynél, akkor a bevétel 1082 millio 413 ezer korona volt, a kiadás pedig 1076 millió 167 ezer korona, vagyis a tiszta felesleg 6 millió 245,843 korona 4 fillér.

Az 1902-ik évben előfordult kiadások között 57 millió a túlkiadás, mely összegből 26 millió korona előirányzat nélküli kiadás volt, mindezek az egyes miniszteriumok által zárszámadásilag indokoltattak. Ezen túlkiadásokkal szemben az államháztartásban megtakaritások is voltak és pedig 49 millió korona erejéig.

Ezen számcsoportok egybevetéséből megállapithatjuk, hogy a tényleges kezelés már akkor is kedvezőbb az előirányzatnál, ha kölcsönökből és az alapszerü kezelésből eredő bevételeket és kiadásokat is számbaveszszük, a mennyiben az előirányzott 32 millió korona hiánynyal szemben az előirásnál csak 27 millió K, a pénztári kezelésnél pedig csak 25 millió korona hiány van. És még kedvezőbb az eredmény, ha a kölcsönökből és alapszerü kezelésből eredő bevételeket és kiadásokat levonjuk, a mennyiben az összesen előirányzott 23 millió korona hiánynyal szemben az előirásnál csak 861 ezer korona hiány áll, a pénztári kezelésnél pedig 6 millió koronát meghaladó felesleg van.

Az átfutó kezelésnél a bevételi többlet 22'4 millió korona, a mennyiben a követelések 400 ezer koronával csökkentek, a tartozások pedig 22 millió koronával emelkedtek.

Az 1902-ik évben az állami leltár szerint: Az ingatlan vagyon gyarapodása 74 millió K. Az ingatlan vagyon fogyatkozása 10 millió K volt. Igy tehát az ingatlan vagyon állaga 64 millió K-val növekedett, ugy hogy az 1902-ik év végén az ingatlanok összes értéke 3794 millió K-át tett ki. Az ingatlan vagyon 74 millió K-nyi gyarapodásából 72 millió K a pénztárból fedeztetett, a többi 2 millió az alapokból és más forrásokból. Az ingó vagyon az 1902-ik évben 72 millió K-ával gyarapodott és 57 millióval apadt, igy tehát az ingó vagyon 15 millióval gyarapodott. A gyarapodásból 60 millió K a pénztárból fedeztetett, más forrásból pedig 12 millió. Az ingó vagyon 57 millió K csökenéséből 31 millió K pénzbevétellel van ellensulyozva, a többi 26 millió K értékcsökkenésre esik.

Az ingó vagyon összes értéke 1902-ik év végén 381 millió K.

A hasznos jogoknál 47.000 K a gyarapodás, mely összeg egészen a pénztárból fedeztetett.

A pénzmaradvány az előző 1901. évi álladékkal szemben 2 millió 302 ezer koronával apadt.

Az értékpapir-állomány 2 millió 67 ezer koronával gyarapodott.

Az államadósságok az 1902. évben apadtak 2 millió 844 ezer koronával, ugy hogy az összes államadósságok összege az év végén 4611 millió korona volt.

Állami készpénzkövetelésben a gyarapodás 1 millió korona; a cselekvő hátralékok gyarapodása 18 millió korona; a terhelő hátralékok gyarapodása 43 millió korona.

Ezen adatok kétségtelenné teszik, hogy az 1902. évben a vagyonkezelés kedvező volt, mert ha a különböző vagyonrészek gyarapodását össze-

adjuk, a tiszta vagyonszaporulat 57 millió 616 ezer 287 korona 38 fillért mutat.

Mérlegek megvizsgálása a következő eredményt tünteti fel:

A pénztári mérleg 2 millió 302.000 K nagyobb kiadást mutat a bevételnél, a mi az 1901-től 1902. évi pénztármaradvány-különbözetnek meg is felel.

A jövedelmi mérleg 57 millió vagyonszaporulatot mutat. A vagyonmérleg szerint a cselekvő vagyon 6559 millió K. Teher 5145 millió K. A tényleges tiszta vagyon tehát az 1902. év végén 1514 millió K, a mi az 1901-iki állapottal szemben 57 millió 616 ezer 287 K 38 fillér vagyonszaporodást jelent, a mit a jövedelmi mérleg is igazol.

A lekötött hitelek tekintetében a bizottság azt találta, hogy 899 ezer K az 1901. évi hitelekből, 10 millió 924 ezer K pedig az 1902 évi hitelből lett az 1903-ik évi kezelésbe átvive.

A zárszámadási bizottság ezen adatoknak alapos megvizsgálása mellett ugyancsak megvizsgálta még az alapokat és alapitványokat; továbbá az állami főbb jövedelmi ágazatok kezelési eredményeit, mely vizsgálatai alapján a bizottság arról győződött meg, hogy a kormányt elismerés illeti meg az állami kezelésnek törvényszerü betartásáért és a pénzügyi egyensulynak fentartásáért.

A bizottság nem mulaszthatja el, hogy az állami számvevőszéknek az ezen évben is tanusitott gondos ellenőrzését ki ne emelje és ne hangsulyozza.

Mindezek után a zárszámadási bizottság nevében a következő határozati javaslat elfogadását ajánlom:

»Az 1902. évi költségvetést és az azt kiegészitő törvények alapján a miniszterium részére engedélyezett hitelekkel szemben az 1902. számadási évben és annak pótnegyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és kevesebb bevételek tudomásul vétetnek és jóváhagyatnak, ezekre, valamint az államháztartás 1902. évi kezelésének a zárszámdásban részletezett összes eredményeire vonatkozólag a kormánynak a törvényszerü felmentvény megadatik.« *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1901. számadási év negyedik negyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló állami számvevőszéki jelentést és pótjelentést tudomásul méltóztatik-e venni? *(Igen!)*

A jelentés és a pótjelentés tudomásul vétetnek és hasonló czélból a főrendiházzal is közöltetnek.

Kérdem azután: hogy a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1901. számadási év pótnegyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló állami számvevőszéki jelentést és pótjelentést (Irom. 174, 178, 320) tudomásul méltóztatnak-e venni? *(Igen!)* Tudomásul vétetik és hasonló czélból a főrendiházzal is közöltetik.

Kérdem: tudomásul veszi-e a ház a zárszámadásvizsgáló-bizottság jelentését (Irom. 409) az 1901. évi zárszámadásról, igen vagy nem! *(Igen!)* A ház a jelentést tudomásul veszi, a határozati javaslatot, mely szerint a kormánynak a törvényszerü felmentvény megadatik, elfogadja, miről a főrendiház értesittetni fog.

Kérdem azután, hogy a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1902. számadási év I. negyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló állami számvevőszéki jelentést (Irom. 186, 320) tudomásul méltóztatnak-e venni? *(Igen!)* Tudomásul vétetik és hasonló czélból a főrendiházzal közöltetik.

Kérdem azután, hogy a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1902. számadási év II. negyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló állami számvevőszéki jelentést (Irom. 187, 320) tudomásul méltóztatnak-e venni. *(Igen!)* Tudomásul vétetik és hasonló czélból a főrendiházzal is közöltetik.

Kérdem, hogy a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben 1902. számadási év III. negyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló állami számvevőszéki jelentést (Irom. 265, 320) méltóztatnak-e tudomásul venni? *(Igen!)* Tudomásul vétetik és hasonló czélból a főrendiházzal is közöltetik.

Kérdem végre, hogy a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1902. év IV. negyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló államszámvevőszéki jelentést és pótjelentést (Irom. 345, 374, 382) tudomásul venni méltóztatik-e? *(Igen!)*

A jelentés és pótjelentések tudomásul vétetnek és hasonló czélból a főrendiházzal is közöltetnek.

Következik ugyancsak a zárszámadás-vizsgáló bizottság jelentése (Irom. 612) az 1902. évi állami zárszámadásról.

Kérdem a t. házat, hogy erre vonatkozólag a kormánynak a zárszámadási bizottság javaslatához mérten ugyanazt a felmentvényt megadni méltóztatnak-e: igen, vagy nem? *(Igen!)* Ezt a ház határozataként kimondom s ezzel a zárszámadásra vonatkozó összes jelentéseket tudomásul venni méltóztatnak; a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben az 1902. számadási év pótnegyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadások és hitelátruházásokról szóló állami számvevőszéki jelentés és pótjelentés pedig a nyilvántartásból töröltetik. Mindez a főrendiházzal közöltetni fog.

Ezzel, t. ház, a mai napirend ki lévén meritve, következik, hogy a háznak legközelebbi ülési

idejére és napirendjére nézve tegyek előterjesztést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap d. e. 10 órakor tartsa és annak napirendjére elsősorban a ma megszavazott törvényjavaslatok harmadszori olvasását tüzze ki, azonkivül tüzze ki ezen ülés napirendjére a mentelmi bizottság jelentését Ráth Endre, Baghy Béla, Sziklay Ede, Nagy Sándor (megyaszói), Pap Zoltán, Pap Géza, Draskóczy László, Nosz Gyula, Bartha Miklós, Győrffy Gyula, Valasek János, Wolfner Tivadar, Benedek János, Nagy Sándor (megyaszói), Balogh Mihály, Veres József, Baghy Béla, Lendl Adolf, Zboray Miklós, Győrffy Gyula, Vlád Aurél, Ernszt Sándor, Luby Géza, Chernel György, Lengyel Zoltán, Kubik Béla, gróf Zichy Jenő, Hentaller Lajos, Ivánka Oszkár és Csávolszky Lajos, Sándor Pál, Sacelláry György, Gál Sándor, Tellecsky Kristóf, Serbán Miklós, Nessi Pál, báró Kaas Ivor, Abaffy Ödön, gróf Károlyi György, gróf Zichy Jenő és Vészi József, Veszelovszky Ferencz, Lengyel Zoltán, Várady Károly képviselő urak mentelmi ügyeiben, mint a melyek birósági megkeresés alapján tárgyaltatnak.

Továbbá inditványozom, hogy ugyancsak tűzze ki a ház a holnapi ülésre a mentelmi bizottság jelentését Ráth Endre országgyülési képviselő ur mentelmi ügyében, továbbá a mentelmi bizottság jelentését Lengyel Zoltán képviselő ur mentelmi ügyében, valamint a mentelmi bizottság jelentését Zboray Miklós képviselő ur mentelmi ügyében.

Javaslom továbbá, hogy a holnapi ülés napirendjére tüzze ki a ház a mentelmi bizottság jelentését Olay Lajos országgyülési képviselő mentelmi bejelentése tárgyában, valamint a mentelmi bizottság jelentését az 1903. évi julius 29-iki ülésen történtek tárgyában, s ugyancsak a mentelmi bizottság jelentését gr. Khuen-Héderváry Károly országgyülési képviselő mentelmi bejelentése tárgyában; végre a mentelmi bizottság jelentését Szederkényi Nándor országgyülési képviselő mentelmi bejelentése tárgyában, valamint a mentelmi bizottság jelentését Győrffy Gyula országgyülési képviselő ur mentelmi ügyében. *(Helyeslés.)*

Hozzájárul ehhez a t. ház? *(Igen!)* Akkor ezt a ház határozataként kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 45 perczkor.)

485. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 9-én, kedden,

Perczel Dezső, utóbb báró **Feilitzsch Arthur** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. t.-cz. módositásáról, Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselővválasztókerületi átkebelezéséről s a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról, az 1885 : VI. t.-cz. 13. §. 2. pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire kiterjesztéséről, a mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márczius hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény, valamint az ennek függelékét képező két jegyzék beczikkelyezéséről, a kőrös—belovári és belovár—verőczei helyi érdekü vasutak engedélyokiratainak egyesitéséről, a zsebely—csákovári és a csákovár—bókai helyi érdekü vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időinek egységes megállapitásáról, a zólyombrezó—breznóbánya—tiszolczi helyi érdekü vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositásáról, a halas—bácsalmás—rigyiczai helyi érdekü vasut engedélyezéséről, a budapesti helyi érdekü vasutak budapest—czinkota—kerepesi vonalát és a m. kir. államvasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő helyi érdekü vasut engedélyezéséről, a pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu helyi érdekü vasutak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről, a kaposvár—barcsi helyi érdekü vasut engedélyezéséről és a kecskemét—lajosmizsei helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Baghy Béla, Sziklay Ede, Nagy Sándor (megyaszói), Pap Zoltán, Pap Géza, Draskóczy László, Nosz Gyula, Bartha Miklós, Győrffy Gyula, Valasek János, Wolfner Tivadar, Benedek János, Nagy Sándor (megyaszói), Balogh Mihály, Veres József, Baghy Béla, Lendl Adolf, Zboray Miklós, Győrffy Gyula, Vlád Aurél, Ernszt Sándor, Luby Géza, Chernel György, Lengyel Zoltán, Kubik Béla, gr. Zichy Jenő, Hentaller Lajos, Ivánka Oszkár és Csávolszky Lajos, Sándor Pál, Sacelláry György, Ráth Endre, Gál Sándor, Tellecsky Kristóf, Serbán Miklós, Nessi Pál, b. Kaas Ivor, Abaffy Ödön, gr. Károlyi György, gr. Zichy Jenő és Vészi József, Veszelovszky Ferencz, Lengyel Zoltán, Várady Károly, Ráth Endre, Lengyel Zoltán, Zboray Miklós, Olay Lajos és a mentelmi bizottság jelentése az 1903. évi julius 29-diki ülésen történtek tárgyában, továbbá gr. Khuen-Héderváry Károly, Szederkényi Nándor, Győrffy Gyula mentelmi ügyeinek tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Plósz Sándor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét Hertelendy László jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen jelentkezőket pedig Rákosi Viktor jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a legutóbbi ülés jegyzőkönyve.

Hertelendy László jegyző *(olvassa az 1901. évi augusztus hó 8-dikán tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem: van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom a szatmármegyei gazdasági egyesületnek Luby Béla képviselő utján beadott kérvényét, bortermelésünk értékesitésének védelme tárgyában;

az országos segédtelekkönyvvezetői karnak Lator Sándor képviselő utján beadott kérvényét, anyagi helyzetének javitása és uj rangsorozása iránt. Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Attérünk most napirend szerint az állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-czikk módositásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 504, 521) harmadszori olvasására.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a t. házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után is elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után is elfogadta s igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselővválasztókerületi átkebelezéséről s a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 586, 637) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadván, az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik az 1885 : VI. t.-cz. 13. §. 2-ik pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire kiterjesztéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 343, 626) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadja s az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márczius hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény, valamint az ennek függelékét képező két jegyzék beczikkelyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 511, 547) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadja s az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a kőrös—belovári és belovár—verőczei helyi érdekü vasutak engedélyokirataínak egyesitése tárgyában szóló törvényjavaslatnak (Irom. 387, 595) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadta s az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a zsebely—csákovári és a csákovár—bókai helyi érdekü vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időinek egységes megállapitása tárgyában szóló törvényjavaslat (Irom. 388, 596) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a képviselő urakat, a kik a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után is elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség.

A ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után is elfogadta s igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a zólyombrezó—breznóbánya—tiszolczi h. é. vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 389, 597) harmadszori felolvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után, igen vagy nem? *(Igen!)*

E szerint kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után is elfogadta s igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a halas—bácsalmás—rigiczai h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 390, 598) harmadszori felolvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után, igen vagy nem? *(Igen!)*

E szerint kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után is elfogadta s igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a budapesti h. é. vasutak budapest—czinkota—kerepesi vonalát és a magyar királyi államvasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 483, 600) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után, igen vagy nem? *(Igen!)*

A ház tehát a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után is elfogadta s igy az

alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu helyi érdekü vasutak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 481, 601) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után, igen vagy nem? *(Igen!)* E szerint határozatképen kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori felolvasása után is elfogadta s igy az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájurulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Következik a kaposvár—barcsi h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 617, 622) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot, a harmadszori olvasás után: igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után is elfogadja és azt alkotmányszerü tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldi át.

Következik a kecskemét—lajosmizsei h. é. vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 618, 623) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után: igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után is elfogadja és azt alkotmányszerü tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldi át.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 566) Baghy Béla országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Az előadó ur kiván szólni.

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A budapesti kir. főügyészség felterjesztésében azért kéri dr. Baghy Béla országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mert nevezett képviselő a választás előtt Németh József lakatosnak állitólag előnyöket igért szavazatáért, mely körülmény a büntetőtörvénykönyv 189. §-ában körülirt vétséget állapitja meg. A képviselőjelölt nyilatkozatát a teljesitett tanuvallomások a szerint látszanak visszaadni, a mint ezt az illető vallomást tevőnek pártérdeke megkivánja, a mit bizonyit a kir. ügyészség által a fölebbezést benyujtó Bozóky Árpádnak felfolyamodásában kifogásolt azon kifejezése is, hogy a magát erősen függetlenségi érzelmünek valló Németh Józsefnek vallomása arra való tekintettel, hogy a kunszentmártoni kerületben a kormánypárti jelölt győzött, teljesen hitelt érdemlőnek nem látszik és azért a vád megszüntetését is inditványozta és a többi, százakra menő jegyzőkönyvben Baghy Bélára terhelő adat egyáltalában nem található.

Minthogy végül e feljelentést a dr. Baghy Béla országgyülési képviselővel szemben állott függetlenségi párt elnöke mint ilyen tette meg, mindezekből nyilvánvaló, hogy politikai zaklatással állunk szemben, miért tisztelettel inditványozza a mentelmi bizottság, hogy Baghy Béla országgyülési képviselő mentelmi joga ezen esetben fel ne függesztessék.

Rákosi Viktor jegyző: Olay Lajos.

Olay Lajos: T. képviselőház! Mielőtt a háztól a képviselőket kikérnék, vizsgálat tárgyát képezi az ügy nemcsak a biróság, hanem az ügyészség és a főügyészség részéről is. Nagyon kérem az igazságügyminiszter urat, hogy legyen oly szives, ebben véleményét nyilvánitani, mert nagyon fontos dolog. Az ügyész megteszi inditványát, a biróság azt elfogadja, de ez az inditvány elmegy még a főügyészhez is. Midőn tehát a főügyész, az ügyész és a biróság valaki ellen megállapitja, hogy büntetendő cselekmény jelenségei forognak fenn és azt kikéri, azt hiszem, hogy miután itt az ügyészség a kormány utasitására köteles eljárni, tulajdonképen maga az igazságügyminiszter ur is, mint az igazságügy vezetője van angazsirozva. Midőn tehát azt kikéri, akkor többé politikai zaklatásról, minthogy a büntetendő cselekmény a döntő, szólni nem lehet. Különben is ebben az esetben ugy áll a dolog, hogy a két megvesztegetett Németh József és Kiss Zsuzsánna határozottan és egybehangzólag vallják a tényt és erre vonatkozó egybehangzó vallomásukat két másik tanu is — és ha szükségét látja a miniszter ur, tessék megnézni vagy elolvasni, — Fischer Aladár és Mátrai Nándor is megerősiti. E szerint négy tanu igazolja a megvesztegetés tényét. E mellett köztudomásu a kerületben, hogy ez a mandátum százezer forintba került. Igaz-e ez vagy nem: ezt nekem nincs jogom kutatni, de mindenesetre a közvélemény felháborodással fogadná abban a kerületben, hogy ha a képviselőház egy képviselőt ilyen világos megvesztegetési kérdésben ki nem adna.

Én azt hiszem, hogy ilyen esetben, a melyben birói kogniczió tárgyát képezheti az, hogy érdekeltek-e a tanuk vagy nem, nem a mentelmi bizottság és nem a képviselőház feladata, főleg a midőn négy tanu igazol egy cselekményt, e tekintetben dönteni, hanem ilyenkor a képviselőháznak kötelessége a képviselőt kiadni, mert ha ezt nem tenné, akkor inkább mondjuk ki azt, hogy senkit sem adunk ki, a mint ezt Madarász József mondotta. Ezt értem. De ha van eset, a melyben valakit ki kell adnunk, ez az eset az. Kérem ennélfogva a házat, hogy ne türjön el ilyen világos sértést és ne türje el azt, hogy a képviselői állás köpenyeg legyen arra, hogy bárki is szabadon kövessen el bün-

tetendő csekményt. Én a mentelmi bizottság többségének véleményét a képviselőház tekintélyével összeegyeztethetőnek nem tartom és ezért inditványozom ebben az ügyben a mentelmi jog felfüggesztését.

Elnök: Az előadó ur kiván szólni.

Maróthy László előadó: Előttem szólott t. képviselőtársam nyilatkozatára vonatkozólag egy pár rövid megjegyzést vagyok kénytelen tenni azért, mert az általa előadott és felsorolt tanuk vallomásai nem akkép szólnak, a mint ő szives volt ezt itt előadni. Ugyanis Németh József az, a kinek az az állitólagos igéret tétetett. Ennek neje Kiss Zsuzsánna az igéretnél szintén jelen volt. Mint indifferens tanu jelen volt ekkor még Fischer Aladár . . .

Olay Lajos: Mátray Nándor!

Maróthy László előadó: . . . és Mátray Nándor, a ki pedig nem igy vallott. Ha méltóztatott volna figyelemmel elolvasni a mentelmi bizottság jelentését, láthatta volna a képviselő ur, hogy abban az foglaltatik, hogy az ott jelenlévő Mátray Nándor vallja, hogy ezen kijelentés Baghy Béla által nem tétetett meg. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Kormánypárti főkortes! *(Mozgás jobbfelől.)*

Maróthy László előadó: Épen ebből a szempontból hangsulyozta a mentelmi bizottság, hogy az illető tanuk akkép vallottak, a mint pártállásukra nézve az szükséges volt. Ezért jutott a mentelmi bizottság arra a konkluzióra, hogy itt politikai zaklatással állunk szemben. Ezt kivántam csak megjegyezni.

Elnök: Szólásra senki sem jelentkezvén, ha tehát senki szólni nem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. Felteszem a kérdést:

Elfogadja a ház a mentelmi bizottság javaslatát, szemben Olay Lajos képviselő ur inditványával: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kisebbség! Ellenpróbát kérünk!)* Kérem most azokat a képviselő urakat, a kik nem kivánják elfogadni a mentelmi bizottság javaslatát, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség.

E szerint a szavazás eredményeképen kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát fogadta el.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 567) Sziklay Ede orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! Az iratok, a melyeket a tornai királyi járásbiróság felterjesztésével bemutat, oly másolatok, a melyek szabályszerüen hitelesitve nincsenek; ennélfogva az iratok szabályszerüen felszerelteknek nem tekinthetők, miért is a mentelmi bizottság javasolja, hogy Sziklay Ede orsz. képviselő mentelmi joga erre az ügyre nézve fel ne függesztessék.

Olay Lajos: Becsületsértési ügy?

Maróthy László előadó: Hatóság előtti rágalmazás vétségéről van szó. Ismételve javaslom a mentelmi bizottság nevében, hogy erre az ügyre vonatkozólag Sziklay Ede orsz. képviselő mentelmi jogát ne méltóztassanak felfüggeszteni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? Ellenészrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Sziklay Ede orsz. képviselő mentelmi jogát erre az ügyre vonatkozólag nem függeszti fel.

Következik ugyanannak a bizottságnak a jelentése (Irom. 568) Nagy Sándor (megyaszói) orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: A budapesti kir. főügyészség kéri Nagy Sándor (megyaszói) orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, hogy párviadal vétsége miatt ellene az eljárás megindithatő legyen. A mentelmi bizottság nevében tisztelettel inditványozom, hogy Nagy Sándor (megyaszói) orsz. képviselő mentelmi joga erre az ügyre nézve felfüggesztessék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Elfogadja a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát? Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja, és Nagy Sándor (megyaszói) orsz. képviselő mentelmi jogát erre az ügyre nézve felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 569) Pap Zoltán orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: A budapesti kir. főügyészség bemutatja a pestvidéki kir. járásbiróságnak jogerősségi záradékkal ellátott itéletét és az előző iratokat oly kéréssel, hogy Pap Zoltán orsz. képviselő mentelmi joga ennek az itéletnek végrehajtása czéljából felfüggesztessék. Minthogy az iratok illetékes hatóságtól érkeztek, tisztelettel javasolja a mentelmi bizottság, hogy Pap Zoltán orsz. képviselő mentelmi joga felfüggesztessék oly czélból, hogy vele szemben a királyi járásbiróság 938/5. ex. 1902. sz. itélete végrehajtható legyen.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? Senki. Felteszem a kérdést: elfogadja-e a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a képviselő urakat, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Pap Zoltán orsz. képviselő mentelmi jogát ebben az ügyben felfüggeszti.

Következik ugyanannak a bizottságnak jelentése (Irom. 570) Pap Géza orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: A szegedi királyi főügyészség bemutatja a nagybecskereki királyi törvényszék jogerős ítéletét és ennek végrehajthatásához kéri Pap Géza orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését. A mentelmi bizottság tisztelettel inditványozza, hogy Pap Géza orsz. képviselő mentelmi joga ebben az esetben felfüggesztessék oly czélból, hogy vele szemben a bemutatott itélet végrehajtható legyen. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Ha nem, felteszem a kérdést: elfogadja a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kimondom, hogy a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Pap Géza orsz. képviselő mentelmi jogát ebben az ügyben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 571) Draskóczy László országos képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: A kassai királyi főügyészség kéri Draskóczy László orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, hogy vele szemben a rimaszombati törvényszék itélete, a melylyel párbajvétsége miatt kétnapi államfogházbüntetésre itéltetett, végrehajtható legyen.

Tisztelettel inditványozza a mentelmi bizottság, hogy Draskóczy László országos képviselő mentelmi joga ezen esetre nézve felfüggesztessék.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? Ha nem, felteszem a kérdést: elfogadja e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállni. *(Megtörténik.)* Többség. Kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadta és Draskóczy László mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 572) Nosz Gyula képviselő ment. ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A budapesti kir. ügyészség kéri Nosz Gyula országos képviselő mentelmi jogának oly czélból leendő felfüggesztését, hogy a bemutatott és jogerősségi záradékkal ellátott budapesti kir. büntetőjárásbirósági itéletben megállapitott kétnapi államfogházbüntetés rajta végrehajtható legyen. A mentelmi bizottság tisztelettel inditványozza, hogy Nosz Gyula orsz. képviselő ur mentelmi joga ez esetre felfüggesztsssék.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? Ha nem, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen, vagy nem? Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja s Nosz Gyula orsz. képviselő ur mentelmi jogát ezen esetre nézve felfüggeszti.

Következik ugyanazon bizottság jelentése (Irom. 573) Bartha Miklós országgyülési képviselő mentelmi ügyében,

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A budapesti kir. főügyészség azon okból kéri Bartha Miklós országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mert a »Magyarország« czimü politikai napilapnak 1904 január 6-án megjelent 5. számában »Bartha Miklós« aláirással »Veszélyes tünetek« czimü vezérczikk látott napvilágot. Az ebben foglaltak képezik a vád alapját, a melyek alkalmasnak látszanak arra, hogy főkép a kisebb müveltséggel biró közkatonákat a fennálló rend elleni cselekedetre buzditsák. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Mindezeknél fogva az illetékes hatóság által tett megkeresés folytán, mert az ügyészi inditványban foglalt vád valószinüséggel bir, tisztelettel javaslatba hozza a mentelmi bizottság, hogy Bartha Miklós országgyülési képviselő mentelmi joga ezen esetre felfüggesztessék.

B. Kaas Ivor: Kérjük a czikk felolvasását!

Elnök: A czikk fel fog olvastatni.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa)*:

»Nem csodálkozom a Boszniában történt katonai fegyelemsértések felett. Inkább a türelmen csodálkozom. Ha az én szavam minden magyar szivhez elhatna és ha mindenik megfogadná szavamat, arra kérném őket: szolgálják igaz hűséggel a trónt és a hazát, legyenek vitézek, becsületesek, önfeláldozók, gyakorolják be magukat alaposan a fegyverforgatás minden nemében, a törvényes rendet ne bontsák meg. Felebbvalóikat tiszteljék, a parancsokat teljesitség, de német szóra ne hallgassanak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nagyon helyes!)* De mi lenne, ha valamennyi magyar fiu egyszerre nem értené meg a német szót? Felbomlanék-e a hadsereg? Védtelenül maradna-e a trón és a haza? Megszegnők-e a pragmatika szankcióban vállalt kötelezettségeinket? Nem! Egyszerüen az lenne, hogy magyarul vezérelnék a fiukat *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és behoznák a magyar szolgálati nyelvet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Lehet, hogy megkisérelnék a büntetések alkalmazását. Hiu és szánandó kisérlet volna az. Mert százharminczkétezer legényt nem lehet ám megbüntetni. Ehhez nincs elég börtön és nincs elég börtönőr.

Egyébiránt senki sem ad ily tanácsot és én sem adok. Azért nem adok, mert szavam gyenge ahhoz, hogy mindenki megfogadja. Ha tudnám, hogy valamennyi katona megfogadja tanácsomat, bizony nem haboznám egy pillanatig sem. Engem perbe fognának. De mi az? Talán el is itélnének — hiszen a politikai Justizmord-rendszer volt hazánkban a harminczas évek végén és ma is messzire elnyulhat egy lelkiismeretlen kormány keze. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát aztán? Mióta jön számitásba egy ember, vagy akár tizezer ember egy nagy nemzeti eszme győzelmével szemben? Már legelső nyelvemlékünk arra tanit, hogy por és hamu vagyunk. Ellenben a magyar nemzet egy megvalósult szép ideál, a melyért küzdeni, szen-

vedni az egyénre nézve dicsőség«. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Teljesen igaza van! Zaklatás!

Rákosi Viktor jegyző: Olay Lajos!

Olay Lajos: T. képviselőház! Véleményem szerint a jelen esetben világos politikai zaklatás van. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Deák Ferencz, az önök vezére mondotta, hogy mindent szabad irni, a mi igaz és semmit nem szabad irni, a mi nem igaz. Tegyék önök kezüket szivükre és mondják meg, hogy nem igaz-e minden szó, a mit itt Bartha Miklós mond? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mikor Bartha Miklós ezeket megirta, a magyar nemzet iránti kötelességét teljesitette. Hisz nem is tudják másképen minősiteni, mint hogy alkalmas arra, hogy a közkatona esetleg a rendet megzavarja. Hát tehet arról Bartha Miklós, hogy ha ő az igazságot megirja, ez alkalmas a rend megzavarására?

De nem az a kérdés itt, hanem az, vajjon abban, a mit megirt, foglaltatik-e valamely czimen büntetendő cselekmény. Ezt maga a mentelmi bizottság sem mondja. Én tehát ebben világos politikai zaklatást látva, nem adom ki Bartha Miklóst. *(Helyeslés balfelől.)*

Rákosi Viktor jegyző: Báró Kaas Ivor!

B. Kaas Ivor: T. képviselőház! Hogy ebben a czikkben van-e katonalázitás, annak két kriteriuma van. Az egyik az, vajjon foglaltatik-e benne felszólitás a hadsereghez és a katonákhoz arra, hogy a szabályok ellenére a fegyvert vagy tegyék le, vagy fogják fel és használják törvényellenesen. Ez nincs ebben a czikkben, sőt ellenkezőleg benne van az, hogy engedelmeskedjenek a katonák, tegyék meg kötelességüket, legyenek hűek a királyhoz és hazához, a mint hallottuk a felolvasásból. Tehát ezen mértékét a lázitásnak nem lehet erre a czikkre ráfogni.

Másik mértéke az ilyen kérdésnek az, vajjon hatásában egy ilyen czikk, noha talán intencziója nem volt az, ilyen eredményeket szült-e? Ha azt a czikket azok a gyönge elméjü katonák olvasták volna és annak hatása alatt ilyen törvényellenes cselekedetet elkövettek volna, akkor szubjektive talán megint érteném azt, — bár az értelmes olvasóközönség, a parlament szine előtt ez nem lázitás — hogy azok az egyszerü emberek ezt lázitásnak vették, fegyvert fogtak és a hatóságoknak az engedelmességet megtagadták, tehát hatásában csakugyan lázitás foglaltatott. Azonban elmult egy hét, egy hónap, nyolcz hónap s annak a czikknek senki sem tudja bizonyitani lázitó eredményét. És akkor megy az ügyészség a birósághoz, jön a biróság ide és azt mondja: ezt az embert, a ki azt a czikket irta, a sajtószabadságnak 1848 óta 56-ik esztendejében tessék perbe fogni, tessék beesukatni, mert ilyent a szabad Magyarországon, a hol szabad sajtó van, nem szabad megirni.

Tessék t. szabadelvü párt, ezt megszavazni, én részemről nem szavazom meg. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Ha senki szólni nem kiván, a vitát bezárom,

Következik a határozathozatal. A kérdés az: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség.

Jankovics Béla: Nem vagyunk határozatképesek! *(Felkiáltások jobbfelől: Késő már!)*

Elnök: Kimondom, hogy a ház többsége a mentelmi bizottság javaslatát elfogadta és Bartha Miklós mentelmi joga ez ügyben felfüggesztetik.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 574) Győrffy Gyula orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A budapesti főügyészség kéri Győrffy Gyula orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mert az iratok szerint Győrffy Gyula orsz. képviselő és Tarnóczy Gusztáv 1903. évi január havában abban állapodtak meg, hogy a »Magyarság« czimü politikai napilapot együtt és közösen fogják szerkeszteni.

Tarnóczy Gusztávnak 5000 koronát kellett a vállalatba befektetni, melyből 4000 koronát le is fizetett, ugy hogy ezen összeget a hirdetési dijakból és általányokból vissza fogja kapni és hogy az ekkép főbb pontjaiban megállapitott szerződést megfelelően szövegezve, rövid idő alatt alá fogják irni. Tarnóczy Gusztáv Győrffy Gyula hozzájárulásával tényleg olyan magatartást tanusitott, mely kétségtelenné tette, hogy a felek között a társas viszonyra vonatkozó megállapodás tényleg létrejött. Győrffy Gyula azonban a 4000 korona átvétele után megtagadta a közös megbizott által megszövegezett társas szerződés aláirását azzal, hogy az nem felel meg az előzetes megállapodásoknak és az ügyletet a pénz visszafizetése nélkül az ügyletre vonatkozó szerződést aláirta volna, daczára annak, hogy ennek pontjai a megállapodásnak teljesen megfeleltek, sőt a biztositékul lekötött hirdetési dijakat és általányokat is a maga javára használta fel. Kitetszik ezekből a Győrffy Gyula ellen emelt panasz alapjának valószinüsége, miért az illetékes hatóságtól érkezett felterjesztésre tisztelettel inditványba hozza a mentelmi bizottság Győrffy Gyula orsz. képviselő mentelmi jogának a fenforgó esetre való felfüggesztését.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez hozzászólni? *(Nem!)* Minthogy szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadta és Győrffy Gyula országgyülési képviselő mentelmi jogát a fenforgó esetre felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 575) Valasek János képviselő ment. ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A pozsonyi kir. főügyészség bemutatja a jogerősségi záradékkal ellátott curiai végzést, melylyel a pozsonyi kir. táblai itélet ellen benyujtott semmiségi panasz végérvényesen elutasittatik s ezen alapon kéri Valasek János orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.

Minthogy a t. képviselőház az 1902. évi január 27-én tartott 38. sz. országos ülésen Valasek János orsz. képviselő mentelmi jogát a most szóban forgó ügyre nézve felfüggesztette, miután azóta az itélet jogerőssé lett s az fentiek szerint illetékes hatóság által mutattatik be: tisztelettel inditványozza a mentelmi bizottság, hogy Valasek János orsz. képviselő mentelmi joga ezen esetben felfüggesztessék oly czélból, hogy vele szemben a bemutatott jogerős itélettel megállapitott büntetés végrehajtassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kiván valaki a mentelmi bizottság jelentéséhez hozzászólni? *(Nem!)* Miután szólni senkisem kiván, kérdem a t. házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság jelentését, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadta és Valasek János képviselő ur mentelmi jogát a fenforgó esetre nézve felfüggesztette.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 576) Wolfner Tivadar országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A budapesti kir. főügyészség azon okból kéri Wolfner Tivadar orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mert ellene Fehér Márton feljelentést tett, hogy akkor, midőn a Fehér Márton által bejelentett Wolfner Tivadar elleni összeférhetlenségi eset az illető bizottságban tárgyalva lett, Wolfner védekezése közben azt állitotta Fehér Mártonról, hogy az őt megzsarolni akarta és azonkivül egy ujságban kvalifikálhatatlan módon megtámadta. A mentelmi bizottság nem talál elég támpontot arra, hogy Wolfner Tivadar orsz. képviselő mentelmi joga felfüggesztessék, ez ügyben inkább zaklatás esetét látja fenforogni, ennélfogva tisztelettel javasolja, hogy Wolfner Tivadar orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztése ezuttal megtagadtassék.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez hozzászólni? *(Nem!)* Ha nem, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság jelentését, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem tétetvén, kijelentem, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Wolfner Tivadar országgyülési képviselő mentelmi jogát ezen ügyre vonatkozólag fel nem függeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 577) Benedek János országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A debreczeni kir. főügyészség bemutatja jogerősségi záradékkal ellátott itéletét, melylyel dr. Benedek János orsz. képviselő párbaj vétsége miatt 3 napi államfogház elszenvedésére itéltetett és kéri nevezett orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.

A mentelmi bizottság a bemutatott iratok alapján tisztelettel javaslatba hozza, hogy dr. Benedek János orsz. képviselő mentelmi joga ez ügyben függesztessék fel.

Elnök: Kiván valaki a mentelmi bizottság jelentéséhez hozzászólni? *(Nem!)* Ha nem, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kijelentem, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadta és Benedek János országgyülési képviselő mentelmi jogát a fenforgó esetre felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 578) dr. Nagy Sándor (megyaszói) országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A székesfőváros VII. kerületi előljárósága kéri Nagy Sándor (megyaszói) orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését egészségrendőri kihágás miatt.

A mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy, miután zaklatás esete fenforogni nem látszik, dr. Nagy Sándor (megyaszoi) országgyülési képviselő mentelmi joga a fenforgó esetben felfüggesztessék.

Elnök: Kiván valaki e jelentéshez hozzászólni? *(Nem!)* Ha senki szólni nem kiván, felteszem a kérdést. A kérdés az lesz: elfogadja e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani *(Megtörténik.)* Kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és dr. Nagy Sándor (megyaszói) országgyülési képviselő mentelmi jogát ez esetben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 579) Balogh Mihály országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A nagyszalontai kir. járásbiróság bemutatja Balogh Mihály országgyülési képviselő ellen hozott s jogerősségi záradékkal ellátott itéletét és kéri ennek végrehajtásához Balogh Mihály országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.

A mentelmi bizottság ennélfogva Balogh Mihály országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését hozza javaslatba oly czélból, hogy vele szemben a 3 napi államfogház-büntetés végrehajtható legyen.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez hozzászólni? *(Nem!)* Senki. Felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kimon-

dom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Balogh Mihály országgyülési képviselő mentelmi jogát ez esetben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 580) Veres József orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A nagyváradi kir. főügyészség Veres József orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri, mert a Veres Lajos ellen inditott rágalmazási és becsületsértési per folyamán panaszló Veres József ellen Veres Lajos viszonvádat emelt becsületsértés miatt.

A mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy fenforgó ügyben Veres József orsz. képviselő mentelmi joga felfüggesztessék.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Felteszem a kérdést: elfogadja e a ház a mentelmi bizottság javaslatát: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Veres József országgyülési képviselő mentelmi jogát ez esetben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése, (Irom. 581) dr. Baghy Béla országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A budapesti királyi főügyészség dr. Baghy Béla országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri, hogy a bemutatott jogerős itéletben rá kiszabott 10 napi államfogházbüntetés végrehajtható legyen.

A mentelmi bizottság tisztelettel inditványozza dr. Baghy Béla országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését oly czélból, hogy a szolnoki királyi törvényszéknek vele szemben hozott itélete végrehajtható legyen.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja, és dr. Baghy Béla országgyülési képviselő mentelmi jogát ez esetben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 582) Lendl Adolf orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: A budapesti kir. főügyészség a budapesti büntetőtörvényszéknek jogerősségi záradékkal biró itéletének bemutatása mellett Lendl Adolf orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri, hogy vele szemben a büntetés végrehajtható legyen.

A mentelmi bizottság tisztelettel javasolja dr. Lendl Adolf orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését oly czélból, hogy vele szemben a kiszabott 5 napi államfogház-büntetés végrehajtható legyen.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem, azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kimondom, hogy a ház mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Lendl Adolf országgyülési képviselő mentelmi jogát ez esetben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottságnak jelentése (Irom. 583) rágalmazás vétsége miatt feljelentett dr. Zboray Miklós orsz. képviselő ment. ügyében.

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A budapesti kir. főügyészség f. évi junius hó 1-én kelt felterjesztésében kéri dr. Zboray Miklós orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mely szerint nevezett orsz. képviselő mint ügyvéd egy, a belügyminiszteriumhoz intézett beadványában azt állitotta dr. Ajtay Sándor és dr. Németh Ödön budapesti kir. törvényszéki orvosokról, hogy midőn hivatalos felszólitásra orvosi szakvéleményüket özv. Veress Akosné elméjének állapotára vonatkozólag megadták, ezen véleményt üres pletykákra és kombinációkra alapitották s hogy nevezett nőnek az emlitett szakértők véleménye alapján a tébolydában való elhelyezése erőszakosság: tehát a törvényszéki orvosokat hivatali hatáskörükben elkövetett oly visszaéléssel vádolja, mely valódisága esetén nevezett orvosok ellen a bűnvádi eljárás megindításának indokát képezné.

Zboray Miklós, mint a tébolydában elhelyezett urnő jogi képviselője, ebbeli hivatásából folyólag birálatot gyakorolt a törvényszéki orvosok véleménye felett és ezen birálatánál nem látszik annak a szándéka, mintha ő az orvosokat megrágalmazni, vagyis az állitásuk valódisága esetén bűnvádi eljárást maga után vonó cselekmény elkövetésével vádolni kivánta volna, annyival is inkább, mert az illetékes hatóság többször nevezett urnő állapotát nem találta olyannak, hogy rá nézve a tébolydai elhelyezés szükségképen fentartassék.

A mentelmi bizottság zaklatás esetét látja fenforogni és tisztelettel inditványozza, hogy dr. Zboray Miklós mentelmi ügye ezen esetre nézve fel ne függesztessék.

Elnök: Kiván valaki a tárgyhoz szólni? *(Nem!)* Ha nem, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Zboray Miklós képviselőnek mentelmi jogát ez ügyben nem függeszti fel.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 587) Győrffy Gyula országgyülési képviselő mentelmi ügyét illetőleg.

Mayer Károly előadó: T. ház! Dr. Győrffy Gyula országgyülési képviselő 1903. évi május hó 24-én a kolozsvári kir. itélőtábla fegyelmi bírósághoz egy fegyelmi feljelentést tett Vajna Vincze tordai kir. járásbiró ellen, mely panaszban Vajna Vincze tordai járásbiróra vonatkozólag olyan állitások foglaltatnak, a melyek valódiságuk esetén nevezett járásbiró ellen a bűnvádi

eljárás, vagy pedig a fegyelmi eljárás megindítását szükségessé tennék. A kolozsvári kir. itélőtáblának fegyelmi birósága ezen feljelentés folytán a további eljárás mellőzését határozta el Vajna Vincze járásbiróval szemben azért, mert a kir. főügyész közvádlóként fellépni nem kivánt, magánpanaszos pedig elleninditványának benyujtását elmulasztotta.

Ennek következtében Vajna Vincze tordai járásbiró most már a kir. igazságügyminiszterhez fordult azon kérelemmel, hogy a kir. főügyészséget hatalmazná fel arra, hogy Győrffy Gyula képviselővel szemben az eljárást megindítsa. A kir. igazságügyminiszter a járásbiró kérelmének helytadott és a főügyészséget megbizta az eljárás megindításával, s ennek következtében a kolozsvári kir. főügyészség kéri Győrffy Gyula képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.

Kérem a t. házat, hogy a mentelmi bizottság véleményéhez s javaslatához képest Győrffy Gyula képviselő mentelmi jogát felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Kiván valaki a tárgyhoz szólni? *(Nem!)* Ha nem, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Győrffy Gyula képviselő mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 588) Vlád Aurél képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: T. ház! A szászvárosi és vidéki román ifjuság 1904. évi február hó 20-án tánczmulatságot rendezett, melyre Tincu Virgil szászvárosi lakos is kapott meghivót. A tánczmulatságot megelőző napon Vlád Aurél szászvárosi lakos, a rendezőbizottság elnöke egy sajátkezüleg irt és aláirt, Tincu Virgilnek czimzett levélben a bálbizottság nevében visszavontnak jelenti ki a meghivót oly hozzáadással, hogy Tincu Virgil tekintse magát meg nem hivottnak. Tincu Virgil ennek folytán Vlád Aurél ellen becsületsértés miatt vádat emelt. Vlád Aurél a tárgyalás során annak igazolására, hogy a szóban forgó levelet a bálbizottság megbizásából irta, a bálbizottság tagjaira hivatkozott, mire Tincu Virgil a becsületsértés iránti vádat a bálbizottság összes tagjaira kiterjesztette. Ezen bálbizottság tagjai közé tartozott dr. Vlád Aurél orsz. képviselő is, és igy a vád dr. Vlád Aurél orsz. képviselőre is kiterjesztetett.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a feljelentésben inkriminált tény és a vádolt képviselő személye közötti összefüggés kellőleg igazolva nincs, azon javaslatot terjeszti a t. képviselőház elé, hogy dr. Vlád Aurél orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztése megtagadtassék.

Elnök: Kiván valaki a tárgyhoz szólni? *(Nem!)* Ha nem, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Vlád Aurél képviselőnek mentelmi jogát ez ügyben nem függeszti fel.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 589) Ernszt Sándor képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: T. ház! Ernszt Sándor országgyülési képviselő 1903 deczember 27-én beszámolót tartott kerületeinek egyes községeiben a nélkül, hogy a törvény által előirt 24 óra alatt bejelentette volna ezen beszámoló megtartását. A mentelmi bizottság a hivatkozott törvénybe ütköző kihágás fenforgását nem látja és ennek következtében a mentelmi jog felfüggesztésének megtagadását hozza javaslatba. *(Helyeslés.)*

Ugron Gábor: T. ház! Én igy nem fogadhatom el az előadó ur véleményét, hogy itt büntetendő cselekmény fenforgását nem látja. Nemcsak hogy büntetendő cselekmény nincs itt, hanem ellenkezőleg az a képviselő, a ki beszámológyülést tartott és ott beszámolóját elmondotta, kötelességét teljesitette. Kérem tehát az indokolást akkép fogalmazni, hogy a nevezett képviselő jogával élvén, a ház további eljárásnak helyét nem látja. Jusson kifejezésre, hogy Ernszt Sándor eljárása jogosult volt. (*Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

B. Kaas Ivor: A főszolgabiró ellen kellene az eljárást meginditani.

Olay Lajos: Sajnálom, de azt hiszem, hogy az előadó ur, bármennyire tiszteljem is, ne méltóztassék rossz néven venni, tévedett, mert a bizottságban épen én tettem azt az inditványt, a melyet Ugron Gábor képviselőtársam most itt mondott és kértem annak megállapitását, hogy a képviselő beszámolója hivatalos cselekmény, ott minden hatóság köteles neki asziszálni, tehát mikor őt föl merték jelenteni azért, hogy engedélyt nem kért, a hatóság visszaélt a jogával, mert Ernsztnek joga volt ott és akkor beszámolni, a mikor és a hol akart és a hatóságnak kötelessége volt neki segitséget nyujtani. A mennyire én emlékszem, az elnök ur lesz szives talán ebben az ügyben szólni, mert ez nagy elvi kérdés, a bizottság is ugyanazt mondotta ki, a mit én a bizottságban, Ugron Gábor képviselőtársam pedig itt most inditványozott, hogy t. i. Ernszt Sándornak joga volt beszámolót mondani. Ez elvi kérdés, itt a pártok közt különbség nem lehet és azért én az előadó ur javaslatával szemben, ámbár talán lesz szives belátni, hogy igy történt és magáévá is teszi, azt inditványozom, hogy mondjuk ki azt is, hogy Ernszt Sándornak joga volt a beszámolót megtartani és a hatóság követett el jogtalan cselekményt, a mikor meg akarta akadályozni a beszámoló megtartását. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor jegyző: Kovács Pál!

Kovács Pál: Én a magam részéről teljes megnyugvással fogadom azon felvilágositást, a

melyet az előttem szólott két képviselő ur nyujtani szives volt, mert ebből azt látom, hogy a mentelmi bizottság észrevette azt a czélzatot, a mely a jelen ügyben fenforogni látszik. Én abból a szempontból szólalok fel, hogy ez itt egy jellegzetes eset, a mely egyelőre sporadikusan jelentkezik az országban, de mindenesetre az uj kormányzati irány által fellovalt köztisztviselők olyan kérésekkel és megkeresésekkel jönnek a ház elé, a milyenekkel azelőtt nem jöttek. Azokkal tehát mindjárt az elején szembe kell szállani és ha a képviselőház ugy fog határozni, mint a hogy a mentelmi bizottság Olay Lajos képviselő ur felvilágositása szerint határozott, akkor kötelességét teljesiti és helyesen intézkedik. Én csak a nyitrai állapotokat akartam itt a képviselőház szine előtt szóba hozni, mert azt látjuk, hogy ebben a megyében, hol a régi rendszer tetőfokára hágott, az első alkalmat felhasználták arra, hogy a régi rendszerhez visszatérhessenek, ezt pedig eléggé nem stigmatizálhatjuk a közvélemény előtt és erről mindjárt az elején felétlenül le kell vonni a leplet. Egyuttal felkérem a belügyminiszter urat, hogy ha szükségét látja — remélem annak szükségét be fogja látni — világositsa fel a köztisztviselőket, hogy ilyen dolgokkal ne hozakodjanak és ne jőjjenek a ház elé, mert ez által törvénytelen cselekedetet követnek el.

Mayer Károly előadó: Olay Lajos képviselő ur azon vádjával szemben, mintha az előadó a mentelmi bizottság . . .

Olay Lajos: Nem akart az vád lenni!

Mayer Károly előadó: . . . tehát azon előadásával szemben, mintha az előadó a mentelmi bizottság határozatát nem adta volna hiven vissza, van szerencsém kijelenteni, hogy ezen jelentése a mentelmi bizottságnak magában a mentelmi bizottságban felolvastatott, ottan elfogadtatott és mintegy hitelesittetett. Sőt meg is mondom az okát, hogy miért lett igy fogalmazva ez a jelentés és nem ugy, mint a t. képviselő ur a mentelmi bizottságban érvelt. A mentelmi bizottság ugyanis nem tartotta magát hivatva arra, hogy elvi kijelentéseket tegyen, hanem a konkrét esetet birálta el. Itt hivatkozás történt a törvénynek egy bizonyos paragrafusára, és arra, hogy a szóban lévő kihágást követte el az illető képviselő ur; ennek következtében a mentelmi bizottság azt mondotta ki, hogy ezt a kihágást a képviselő ur nem követte el, és ennek megfelelően fogalmazta is a bizottság jelentését.

Kérem a t. képviselőházat, hogy a mentelmi bizottság jelentése alapján az inditványt elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Olay Lajos: Bocsánatot kérek, de ezt a megjegyzést egy szóval helyre kell igazitanom. Az igen t. előadó ur igen helyesen adta elő a tényállást, de ne méltóztassék rossz néven venni, ha azt mondom, hogy a lényeges részt elhallgatta. Hiszen értsük meg egymást, e tekintetben nem lehet politikai ellentét közöttünk.

Mi a mentelmi bizottságban csakugyan ezt határoztuk, de azt mondottuk, hogy a ház mondja majd ki, hogy a beszámolót nem kell bejelenteni, az egy közjogi cselekmény — ebben állapodtunk meg. Én szivesen veszem az előadó ur felvilágositását, de kérem a házat, mondja ki, hogy a beszámoló egy közjogi cselekmény, azt bejelenteni senkinek sem kell, az a ház védelme alatt áll, arra nézve tehát semmiféle bejelentésre szükség nincs. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Gajáry Géza: T. ház! Ha a kérdést ugy értelmezem, hogy a képviselőnek beszámolója megtartását be kell-e jelenteni azon czélból, hogy arra a hatóságtól engedélyt nyerjen: minden körülmények között azon az álláspontou vagyok, a melyet Olay Lajos képviselő ur elfoglal, hogy t. i. nem a hatóság engedélyétől függ az, hogy a képviselő beszámolóját megtartsa-e és hogy hol és mikor tartsa azt meg. Ha azonban a kérdést ugy fogom fel, hogy a képviselő a hatóságnak tudomásvétel végett és azon czélból, hogy ott esetleg más ugyanakkor beszámolót avagy népgyülést ne tartson és hogy a szükséges... *(Felkiáltások a baloldalon: Csak egy képviselő van egy kerületben!)* és azon szempontból, hogy a szükséges hatósági támogatásban részesittethessék, én igenis azon nézetben vagyok, hogy a képviselő tudomásvétel végett a hatóságnak a beszámolót mindig jelentse be. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Luby Géza: Semmi köze hozzá!

Elnök: Kiván még valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Ha senki szólni nem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. A kérdés az: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Felkiáltások! Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállni. *(Megtörténik.)* A ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadta és igy Ernszt Sándor képviselő mentelmi jogát ezen ügyben nem függeszti fel.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 590) Luby Géza országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: T. képviselőház! A fehérgyarmati járási főszolgabiró Kalós Péter ev. ref. lelkész tiszabecsi lakos ellen megindította a kihágási eljárást azért, mert nevezett lelkész a II. Rákóczi Ferencz tiszabecsi győzelmének emlékére Tiszabecsen felállitandó szobor költségeinek fedezése czéljából pénzgyüjtésre felhivást bocsátott ki és pénzt gyüjtött a nélkül, hogy erre előzetesen a megkivántató hatósági engedélyt megszerezte volna. A főszolgabiró felhivta Kalós Péter ev. ref. lelkészt, hogy nyolcz nap alatt a szükséges hatósági igazolványt annál is inkább szerezze be, mert különben kénytelen lenne a kihágási eljárást megindítani. Kalós

Péter ezen szolgabirói felhivásról Luby Géza országgyülési képviselőt értesitvén, Luby Géza képviselő az alispánhoz nyolcz nap alatt a kérvényt beadta a hatósági engedély elnyerése czéljából. A járási főszolgabirónak azonban arról, hogy a kérvény beadatott, tudomása nem lévén, Kalós Péter ellen az eljárást meginditotta és őt I-ső fokulag kihágásban vétkesnek mondván ki, 10 korona pénzbirsággal büntette. Ezen itélet ellen Kalós Péter felebbezéssel élvén, a vármegye alispánja, tekintettel arra, hogy Luby Géza országgyülési képviselő hasonló kihágást követett el, a mely ezen kihágással egyidejüleg és kapcsolatosan történvén, ezzel együttesen birálandó el, az I-ső foku járási főszolgabirói határozatot feloldotta és utasitotta a járási főszolgabirót, hogy Luby Géza és Kalós Péter ellen együttesen inditsa meg az eljárást, minek következtében a járási főszolgabiró Luby Géza képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri.

A mentelmi bizottság, eltekintve attól, hogy Luby Géza orsz. képviselőt a gyüjtés megindítására hazafias, nemes indok vezérelte, és a hatósági engedély előzetes kieszközlését nem rossz szándékból mulasztotta el; de különösen tekintettel arra, hogy a hatósági engedély e czélra azon 8 napon belül kéretett ki, a melyet a járási főszolgabiró az engedély kikérésére kiszabott: azon javaslatot terjeszti a t. képviselőház elé, hogy ez ügyben Luby Géza orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztése megtagadtassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Senki!)* Ha szólni senki sem kiván, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, a mely szerint Luby Géza képviselő mentelmi jogának felfüggesztése ez ügyből kifolyólag megtagadtassék, igen vagy nem? *(Igen!)* Határozatképen kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és igy ez ügyben a nevezett képviselő mentelmi ügyének felfüggesztését megtagadja.

Következik a képviselőház mentelmi bizottságának jelentése, (Irom. 591) testi épség elleni kihágás miatt feljelentett Chernel György orsz. képviselő mentelmi ügyében.

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur foglalja el.)

Mayer Károly előadó: T. ház! Chernel György országgyülési képviselő, tömördi birtokos gőzkazánjának használati engedélye 1903. julius hó 14-én lejárt s minthogy nevezett képviselő ugyanazon év augusztus hó 23-án gőzkazánja engedélyének meghosszabbitása iránt még nem folyamodott: a soproni magyar királyi iparfelügyelő a járási főszolgabirót átiratban megkereste, hogy a gőzkazán működését szüntesse be s a nevezett képviselő ellen a kihágási eljárást inditsa meg. A járási főszolgabiró közölte ezen átiratot Chernel Györgygyel, a ki kijelentette, hogy ezen vizsgálatok azelőtt mindig hivatalból eszközöltettek és ő sohasem kötelezteteti arra, hogy önmaga kérje a vizsgálat elrendelését. Másrészt ezuttal 55 korona és néhány fillér kivántatott tőle előre, holott ő azelőtt utólag és sokkal kevesebbet fizetett. Ezek alapján ő nem vette tudomásul a beszüntetés iránti intézkedést, hanem tovább is működtette kazánját, annyival inkább, mert a legnagyobb munka idején történt a dolog.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy ezen vád teljesen lényegtelen és eléggé meg sem is indokolt, továbbá mint hogy a mentelmi bizottság nyomós ok nélkül nem tartja megengedhetőnek azt, hogy egyes képviselők törvényhozói tisztjük gyakorlásától elvonassanak és zaklattassanak: ez ügyben a mentelmi jog felfüggesztésének megtagadását hozza javaslatba.

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Senki!)* Ha szólni senki sem kiván, következik a határozathozatal. Kérdem a t. házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát, a mely szerint ez ügyben Chernel György orsz. képviselő mentelmi ügyének felfüggesztése megtagadtassék, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a mentelmi bizottság javaslata elfogadtatik és Chernel György képviselő mentelmi joga ezen ügyből folyólag fel nem függesztetik.

Következik a mentelmi bizottság jelentése, (Irom. 592) a király megsértésének nyomtatvány utján elkövetett vétsége miatt feljelentett Lengyel Zoltán orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: T. ház! A »Független Magyarország« 1903. évi szeptember 18-án megjelent 540-ik számában »Válasz a hadiparancsra« felirás alatt egy vezető czikk jelent meg, a mely czikknek egyes részeiben a királyi főügyészség felségsértést látott. Az czikk ilyen részei az ügyész inditványa szerint a következők *(olvassa)*:

»Ez a ház nem azon törekedett, hogy népét nagygyá tegye, de hogy megölje, elpusztitsa, megsemmisitse. Gyermekeit elrabolja s felhasználja saját czéljaira. Földjét pusztává tegye s benépesitse ellenségekkel.«

»Nem kell és nem kellett . . .«

»El vagyunk kergetve. A császár ur tanácsosai sok hazugsága után végre nyiltan és őszintén beszél. A chlopyi hadiparancsban letárgyal bennünket nyilvánosan . . .« *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaza van!)*

Azt mondja, hogy: »a haderő fennálló és jóknak bizonyult intézményeit fenn akarja tartani«,

hogy »mivel a mi egyoldalu törekvéseink lazithatnák a szilárd szervezetet, soha sem fogja feladni azon jogokat és jogosultságokat, a melyek a legfőbb hadurnak biztositva vannak«.

»Közös és egységes, mint a milyen, maradjon hadseregem.«

»Esküjéhez hiven fog összes fegyveres erőm a komoly kötelesség-teljesités utján tovább haladni, áthatva az egyetértés és összhangzat azon szellemétől, mely minden nemzeti sajátságot tisztel és minden ellentétet megold, valamennyi

néptörzsnek különös előnyeit a nagy egész javára forditva.«

»E pár szóban benne van a legteljesebb hadüzenet Magyarországnak, a mely nincs. El van temetve mindörökre. Vele együtt a nemzet is, a mely ezentul néptörzs. És a király is, a ki ezentul Hadur és császár. — És a törvény is, a melyet lábbal tipor.«

»Ugyanaz a kéz, ugyanaz a czél, ugyanaz a hang szól belőle, mint a 48—49-iki császári pátensekből.«

»A beolvasztási politika él és uralkodik. Nagy-Magyarország be lesz olvasztva Ausztriába. De hová? Csehországba? Nem. Galicziába? Nem. Dalmácziába, Bukovinába stb. stb.? Nem, hát hová? Bécsbe és a császári udvarba. Ez fogja elnyelni Magyarországot, mint mikor a béka körülugrálja az elefántot, hogy felfalja.«

»Hát itt állunk, tessék megcselekedni. Itt állunk a késhegyig menő passziv ellentállásnak minden eszközével.«

A czikk szerzője dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselő.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a mentelmi jog felfüggesztését illetékes hatóság kérelmezte, a följelentésben vázolt vétség elkövetése valószinüvé tétetett és a czikk szerzője dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselő, — azon javaslatot terjeszti a t. képviselőház elé, hogy dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselő mentelmi joga ez ügyben felfüggesztessék.

Elnök: Kiván valaki szólni? Ha szólni senki nem kiván, ellenészrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság jelentése alapján dr. Lengyel Zoltán képviselő ur mentelmi jogát ez esetben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 593) Kubik Béla országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: A képviselőház f. é. április hó 20-án tartott ülésében, annak következtében, hogy Kubik Béla orsz. képviselő ur az elnökkel szemben annak tekintélyét sértő kifejezést használt, felhivta a mentelmi bizottságot, hogy ez ügyre vonatkozólag javaslatot terjeszszen elő.

Mielőtt a mentelmi bizottság ez ügyben a tárgyalást megkezdte volna, Kubik Béla képviselő ur itt a házban a következő napon bocsánatot kért a háztól az előző napon használt sértő kifejezésért. A mentelmi bizottság ülésén, a melyben ez ügyet tárgyalás alá vette, Kubik Béla képviselő ur személyesen megjelent és előadta, hogy a háznak f. é. április hó 21-én tartott ülésében sértő kifejezéseért a háztól önként bocsánatot kért és igy a ház tekintélyén ejtett sérelemért az ünnepélyes elégtételt minden irányban annál is inkább megadta, mert azzal az általa használt szó sértő tartalmát teljesen jóvátenni kivánta és kiegyenlitettnek is véli; kijelentette továbbá, hogy a bocsánatkérés alkalmakor tett további nyilatkozatának senkivel szemben sértő éle nem lehetett, mert azzal kizárólag a ház naplója egy könnyen félreérthető kitételének helyreigazitását czélozta és ily irányu helyreigazitásra Okolicsányi László képviselő ur által, mint a ki a ház naplójának félremagyarázása esetén érintve lenne, egyenesen felhivatott.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy Kubik Béla képviselő ur a házat ünnepélyesen megkövette és fontolóra véve azt, hogy a ház és az elnök tekintélye egymástól elválaszthatatlan s igy akkor, a midőn a használt sértő kifejezésért a háznak az elégtétel megadatott, ez az elégtétel az elnökre is kiterjedt, azon meggyőződésben volt, hogy a Kubik Béla képviselő ur által önként adott elégtétellel a ház és az elnöki tekintélyen ejtett sérelem kiegyenlittetett és azért azon javaslatot terjeszti a tisztelt képviselőház elé, hogy ezt tudomásul véve, az ügyet végleg elintézettnek tekintse.

Elnök: Kiván valaki szólni? Ha szólni senki sem kiván, kérdem a t. házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság véleményét? *(Igen!)* E szerint határozatképen kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság jelentését tudomásul véve, az ügyet végleg elintézettnek tekinti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 642) becsületsértés vétsége miatt feljelentett gróf Zichy Jenő orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A budapesti kir. főügyészség 2371/904. szám alatt május 7-én kelt felterjesztésében azon okból kéri gróf Zichy Jenő országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mert nevezett képviselő ellen Gellért Emilné, szül. Kóczy Alojzia azon panaszt tette, hogy neki szemébe az ő becsületét sértő kifejezéseket mondott.

Miután becsületsértési ügyben közvetlen idézésnek van helye, a felterjesztés pedig illetékes hatóságtól érkezett s a vádba vett cselekmény és a képviselő személye között az összefüggés fenforogni látszik:

tisztelettel javaslatba hozza a mentelmi bizottság, hogy gróf Zichy Jenő orsz. képviselő mentelmi joga ezen esetben felfüggesztessék.

Elnök: Kiván valaki szólni?

B. Kaas Ivor: T. ház! Az előbb Wolfner Tivadar képviselő urat nem adta ki a ház, mert zsarolást akartak ellene elkövetni. Itt tudomásom szerint ugyanolyan dolog áll előttünk, csak még kevésbbé illendő formában. Én nem akarom a dolgot vitatni, de annak formája nem megfelelő és én azt tartom, hogy a magunk méltósága és gr. Zichy Jenő iránt való tiszteletből is indokolt, hogy ezen kérésnek helyt ne adjunk. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kiván, akkor a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. A kérdés az: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő

urakat, kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége ugy határoz, hogy gr. Zichy Jenő orsz. képviselő mentelmi jogát ez esetben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése, (Irom. 643) párviadal vétsége miatt feljelentett Hentaller Lajos orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A pécsi kir. főügyészség azon okból kéri Hentaller Lajos orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mert a Frank Zoltán és társa által f. év tavaszán Bogláron vivott pisztolypárbajnál nem ugyan mint segéd, de mint a segédek által erre felkért egyén a párbajt vezette.

Miután Hentaller Lajos orsz. képviselőnek a párbaj vétségében még segéd minősége sem állapitható meg, mert ő nem segédkezett a párbajnál, ennélfogva a mentelmi bizottság ez esetben zaklatás jellegét látja fenforogni s tisztelettel javasolja a t. képviselőháznak, hogy Hentaller Lajos országos képviselő mentelmi jogának felfüggesztése megtagadtassék.

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senkisem kiván, kimondom, hogy a báz a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Hentaller Lajos képviselő mentelmi jogát ez esetben nem függeszti fel.

Következik a mentelmi bizottság jelentése, (Irom. 644) párviadal vétsége miatt elitélt Ivánka Oszkár és Csávolszky Lajos orsz. képviselők mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A budapesti kir. főügyészség bemutatta a budapesti kir. büntető járásbiróság jogerősségi záradékkal ellátott itéletét, melylyel Ivánka Oszkár és Csávolszky Lajos képviselők 5—5 napi államfogházra itéltettek, oly kéréssel, hogy mentelmi joguk felfüggesztessék, hogy a jelzett büntetés végrehajtható legyen. Ennélfogva az illetékes hatóságtól érkezett felterjesztésre tisztelettel inditványozza a mentelmi bizottság, hogy Ivánka Oszkár és Csávolszky Lajos orsz. képviselők mentelmi joga a fenforgó esetben felfüggesztessék oly czélból, hogy velük szemben az 5—5 napi államfogházbüntetés végrehajtható legyen.

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki nem kiván, kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Ivánka Oszkár és Csávolszky Lajos képviselők mentelmi jogát ez esetben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése, (Irom. 645) sajtó utján elkövetett becsületsértés vétsége miatt feljelentett Sándor Pál orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A budapesti kir. főügyészség kéri Sándor Pál orsz. képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mert ellene Filep Jenő György becsületsértés miatt feljelentést tett. Ugyanis a »Hazánk« czimü lap f. évi márczius 19-iki száma »A Délvidék veszedelme« czim alatt egy czikket közölt, melyben a Schlesinger és Polakovits czégre vonatkozó adatok miatt Schlesinger és Polakovits aláirással márczius 19-én a »Pester Lloyd« és márczius 20-án »Az Ujság«, »Magyar Nemzet«, »Egyetértés« czimü lapokban »Nyilatkozat« jelent meg.

Ezen czikkben látszanak olyan kitételek, melyek valódiságuk esetén meggyalázó jellegüek s mert a kérdéses »Nyilatkozat« szerzőjéül Sándor Pál orsz. képviselő lett megállapitva s ezért saját nyilatkozata szerint a felelőséget viseli is, miután a megkeresés illetékes hatóságtól érkezett s zaklatás jellegét magán nem viseli, a mentelmi bizottság tisztelettel javasolja, hogy Sándor Pál orsz. képviselő mentelmi joga ezen esetben felfüggesztessék.

Elnök: Kiván valaki hozzászólni? Szólni senki sem kivánván, kérdem a házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát? Észrevétel nem tétetvén, a ház határozataként kimondom, hogy Sándor Pál országgyülési képviselő mentelmi joga ez ügyben felfüggesztetik.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 647) Sacelláry György országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A budapesti kir. főügyészség kéri Sacelláry György országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mert a bemutatott iratok szerint nevezett 1903 november hó 4-én éjjel Dungyerszky Györgygyel a Báthory-kávéházban tiltott szerencsejátékot folytatott.

Minthogy az iratok a feljelentésben foglalt tényállást látszanak igazolni, továbbá a felterjesztés illetékes hatóságtól érkezett és zaklatás esete fenn nem forog: tisztelettel javasolja a mentelmi bizottság, hogy Sacelláry György országgyülési képviselő mentelmi joga ezen esetben felfüggesztessék.

Elnök: Kiván valaki hozzászólni? Szólni senki sem kivánván, kérdem a házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát? Észrevétel nem tétetvén, a ház határozataként kimondom, hogy Sacelláry György képviselő mentelmi joga ezen ügyben felfüggesztetik.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 648) párviadal vétsége miatt elitélt Ráth Endre országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A budapesti kir. főügyészség a budapesti kir. büntetőtörvényszéknek 30.920/1904. szám alatt hozott és jogerősségi záradékkal ellátott itéletének bemutatása mellett kéri Ráth Endre országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, hogy a jelzett itéletben reá kirótt öt napi államfogház végrehajtható legyen. Tisztelettel javasolja a mentelmi bizottság Ráth Endre országgyülési képviselő mentelmi jogának oly czélból leendő felfüggesztését, hogy vele szemben a kiszabott büntetés végrehajtható legyen.

Elnök: Kiván valaki hozzászólni? Szólni senki sem kivánván, kérdem a házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát? Észrevétel nem tétetvén, a ház határozataként kimondom, hogy Ráth Endre országgyülési képviselő mentelmi joga ezen ügyben felfüggesztetik.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 649) dr. Gál Sándor mentelmi ügyében.

Maróthy László előadó: T. ház! A marosvásárhelyi kir. főügyészség kéri dr. Gál Sándor országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, mert nevezett a rendőrség jelentése szerint egy párbajnál segédkezett.

Minthogy az előnyomozati iratok a királyi főügyészi felterjesztéssel közölve nem lettek, az iratok felszerelteknek egyáltalán nem tekinthetők és az adatokból nem tünik ki, hogy minő törvénybe ütköző mulasztás követtetett el s igy kellő támpont a megkeresésre nem lévén, tisztelettel javasolja a mentelmi bizottság, hogy dr. Gál Sándor országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztése ez esetre nézve megtagadtassék.

Elnök: Szólásra senki sem jelentkezvén, kérdem a házat, elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát. Észrevétel nem tétetvén, határozatként kimondom, hogy a ház dr. Gál Sándor országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését ezuttal megtagadja.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 650) Tellecsky Kristóf országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: A nagykikindai takarék- és előleg-részvénytársaság csődbe került, a minek következtében annak igazgatósága ellen csalárd bukás, felügyelő bizottsága ellen pedig vétkes bukás vétsége miatt a bünfenyitő eljárás megindittatott. A felügyelő bizottság egyik tagja volt Tellecsky Kristóf országgyülési képviselő is, a ki azonban még akkor nem volt országgyülési képviselő. A vizsgálat megejtetett, sőt elsőfoku itélet is hozatott, melylyel Tellecsky Kristóf felmentetett, de a királyi ügyész ezen elsőfoku itélet ellen felebbezéssel élt. Az ügy ezen stádiumában választatott meg Tellecsky Kristóf képviselővé, ennek következtében a szegedi királyi főügyészség az ügy folytathatása végett Tellecsky Kristóf mentelmi jogának felfüggesztését kéri.

Kérem a t. házat, hogy a mentelmi bizottság javaslatához képest Tellecsky Kristóf képviselő mentelmi jogát ezen ügyben felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Szólásra senki sem jelentkezvén, kérdem a házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát? Észrevétel nem tétetvén, a ház határozataként kimondom, hogy Tellecsky Kristóf képviselő mentelmi joga ezen ügyben felfüggesztetik.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 651) Serbán Miklós országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: Trepches Hucicr *(Derültség és felkiáltások balfelől: Jó magyar név!)* fogarasi rendőrkapitány felterjesztést tett Serbán Miklós országgyülési képviselő ellen azért, mert állitólag Serbán Miklós országgyülési képviselő Fogaras vármegye törvényhatósági bizottságának közgyülésén nevezett rendőrfőnököt jellemtelen, becstelen és tolakodó embernek nevezte, azonkivül pedig illemet sértő oly kifejezéseket használt vele szemben, a melyek itt nem reprodukálhatók. Kérem a t. házat, hogy a mentelmi bizottság javaslatához képest Serbán Miklós orsz. képviselő mentelmi jogát ebben az ügyben felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Kiván valaki szólni?

Ugron Gábor: T. ház! Felvilágositást kérek arra nézve, hogy Serbán Miklós képviselő ur illető felszólalása vármegyei közgyülésen és oly alkalommal történt-e, a midőn a vármegye közgyülésén a vármegyei hatóságnak alárendelt hivatalos közegek müködése birálatának helye volt? Mert ezt a kérdést meg kell különböztetni. A vármegye gyüléstermében szólásszabadság van, a melynek őre a közgyülés elnöke. A közgyülésen oly birálatokat is lehet és szabad, sőt ha igazság az alapja, kötelesség is megmondani, a mely birálatok és vélemények különben, ha a közgyülés termén kivül hangzanak el, becsületsértést képeznek. Ehhez a megkülönböztetéshez szigoruan ragaszkodom. Ha a vármegye gyüléstermében mondott véleményt a képviselő ur, ott van a közgyülés elnöke, annak joga van rendreutasitani; *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* ott van a vármegye tiszti ügyésze, a kinek kötelessége a széksértés tekintetében inditványt tenni. De hogy a vármegye gyüléstermében elmondott kifejezésekért az a törvényhatósági képviselő azután felelősségre vonattassék a biróság előtt, azt csak rendkivül sulyos és terhes esetekben tartanám megengedhetőnek.

Madarász József: Soha!

Ugron Gábor: Engedelmet kérek, a különbség elvileg az, hogy joga van a vármegyei bizottsági tagnak oly erős birálatot és véleményt is mondani, a mily erős birálatot és véleményt oly polgár, a ki ezt nem a vármegye gyüléstermében, az elnök ellenőrzése, a tiszti ügyész felügyelete alatt teszi, nem nyilvánithat. Kérem az előadó urat, méltóztassék ezt a kérdést bővebben felvilágositani, mert én a hallott előadás alapján szavazni nem birok, mert tisztán és világosan nem látok.

Mayer Károly előadó: T. ház! Az Ugron Gábor t. képviselő ur által kivánt felvilágositást meg nem adhatom, mert előttem nem fekszik egyéb, mint a rendőrfőnök feljelentése, abban pedig más nincs, mint a mit előadtam. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Vissza kell küldeni!)* De nem érthetek egyet Ugron Gábor t. képviselő ur fejtegetésével arra nézve, hogy a vármegyei törvényhatósági közgyüléseken bár-

mely bizottsági tagnak jogában volna sértő kifejezéseket használni bárkivel szemben, a nélkül, hogy e sértő kifejezések megtorlása be ne következhetnék. Maga a törvényhatóságokról szóló törvény kimondja, hogy mindenkinek jogában van a törvényhatósági bizottsági közgyüléseken történt sérelmek ellen a bíróságnál orvoslást keresni. Már most ha a bizottsági tagok ellen az orvoslás keresésének utja megvan, akkor a szóbanforgó képviselő urra nézve sem szabad ezt megtagadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Annál kevésbbé áll az az elmélet, a melyet Ugron Gábor t. képviselő ur felállitott, hogy a törvényhatósági bizottsági tagoknak szabad ily sértő kifejezéseket használniok, mert hiszen akkor a törvényhatósági bizottsági tagoknak is bizonyos immunitási joguk volna, mint a képviselőknek, a mi pedig egyáltalában nincs. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon)* Itt a törvényhatósági bizottsági közgyülésen állitólag sérelem követtetett el, a mely sérelemnek orvoslása czéljából az illető megsértett a bírósághoz fordul.

A mentelmi bizottság nevében kérem, hogy az orvoslás kereshetése czéljából Serbán Miklós képviselő ur mentelmi joga felfüggesztessék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. Kérdem a t. házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság jelentését, igen vagy nem? *(Igen!)* Ellenészrevétel nem tétetvén, határozatilag kimondom, hogy a t. ház Serbán Miklós orsz. képviselő mentelmi jogát ebben az ügyben felfüggeszti.

A mentelmi bizottság jelentése (Irom. 652) következik Nessi Pál orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: T. ház! Özvegy Wintergerst Józsefné 1903 junius 22-én feljelentést tett Nessi Pál országgyülési képviselő ellen, előadván, hogy Nessi Pál 1898 november 4-én azon ürügy alatt, hogy neki négy darab Pesti magyar kereskedelmi bankrészvényre szüksége van azért, hogy ott napibiztosi állásra szert tehessen, tőle elkérte négy darab részvényét oly kijelentéssel, hogy azokat később vissza fogja neki adni. Azóta elmult öt év és többszöri sürgetés daczára Nessi Pál a négy darab közül csak egyet adott vissza özv. Wintergerst Józsefnénak, a másik három darabot azonban vissza nem adta, minek következtében özv. Wintergerst Józsefné sikkasztás miatt feljelentést tett Nessi Pál ellen. Nessi Pál képviselő mentelmi jogának felfüggesztése kéretvén, a mentelmi bizottságban ezen ügy tárgyalás alá vétetett, az ülésen Nessi Pál is megjelent s előadta, hogy igaz, hogy özv. Wintergerst Józsefnénak három darab részvénye még mindig nála van, de azt ő azért tartotta vissza, mert neki az özvegygyel szemben perköltség-követelése van, a melyet máskép nem biztosithatott. Egyuttal felmutatott három darab részvényt annak igazolásául, hogy a részvényeket el nem sikkasztotta.

A mentelmi bizottság annak idején már javaslatot tett a t. háznak, hogy ez ügyben Nessi Pál mentelmi joga felfüggesztessék, időközben azonban özvegy Wintergerst Józsefné egy kérvényt adott be a kir. ügyészséghez, a melyben kijelenti, hogy feljelentése alaptalan, tévedésen alapul, ő a részvényeit megkapta és kéri Nessi Pál ellen a további eljárás megszüntetését. Ezen beadvány következtében a kir. ügyészség a Nessire vonatkozó iratok visszaküldését kérelmezte, a mely kérést a ház elnöksége teljesitette is. Akkor özvegy Wintergerst Józsefné kihallgattatott ezen beadott kérvényre vonatkozólag és kihallgatásakor azt vallotta, hogy mindaz, a mit ő előadott, igaz volt, tehát a kérvényében használt azon kijelentése, hogy feljelentése alaptalan és tévedésen alapul, nem való, de mivel időközben tényleg visszakapta a három drb részvényt, ő a maga részéről már semmiféle panaszszal nem él Nessi Pál képviselővel szemben. A kir. ügyészség, minthogy a sikkasztás hivatalból üldözendő cselekmény, most már a hivatalból való eljárhatás czéljából Nessi mentelmi jogának felfüggesztését kéri. Kérem a t. házat, hogy Nessi Pál orsz. képviselő mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszteni méltóztassék.

Elnök: Kiván valaki szólni? Ha szólni senki sem kiván, kérdem a házat: hogy a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja-e? Észrevétel nem lévén, a ház határozatakép kimondom, hogy Nessi Pál orsz. képviselő mentelmi joga ez ügyben felfüggesztetik.

Következik báró Kaas Ivor orsz. képviselő mentelmi ügye (Irom. 653).

Mayer Károly előadó: A Budapesten megjelenő »Magyarország« czimü politikai napilap 1904 február 17-én megjelent 41. számában »A politikai szintérről« felirás alatt czikk tétetett közzé, melyben a kir. ügyészség a cs. és kir. közös hadsereggel és annak tisztikarával szemben elkövetett rágalmazás vétségét látja fenforogni és a czikk szerzőjének, báró Kaas Ivornak a mentelmi jogát felfüggeszteni kéri. Nem tudom, kivánja-e a t. ház a czikk illető részének felolvasását. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Olvassa:)*

»Rabszolgák lettünk szolgaerkölcsökkel. Ha angolokat vagy amerikaikat, nem, ha németet vagy oroszt, nem, ha oláhot vagy szerbet ugy megbántanának és meggyaláznának, mint a hogy a magyarokkal bántak az osztrákok Bilekben és Trebinjében, Anglia és Amerika hadat viselne, Bukarest és Belgrád fellázadna.

Mi nem. A magyar fiuk, kiket esztelen és kegyetlen osztrák tisztjeik agyonkinoztak, el vannak temetve idegen földben és sirjaik felett az örök álom örök átok. A bűnös tiszteket pedig elitélték, kit félesztendőre, kit kevesebbre. A magyar fiuk, kiket törvénytelenül visszatartottak s mikor honvágytól gyötörve, igazságuk tudatában haza akartak jönni, a börtönben ülnek, s elitélték őket az osztrák tisztek három

esztendőre, kit többre, kit kevesebbre. A magyar kormány nem mentette meg őket, a magyar országgyülés nem védte meg őket, a magyar király nem kegyelmezett meg nekik.

A magyar fiuk, a kik a bileki és trebinjei kaszárnyákban szomorkodnak, a szelidebbek, a kik senkinek nem vétettek, a fegyelmet megtartották, tűrtek, szenvedtek, nem mernek kimenni az utczára szégyenükben, mert a német tisztjük csúfot tett rajtuk, lenyiratta félig a hajukat. Nem egyébért, csak puszta magyargyülöletből, hogy a legényeket meggyalázza.

A rómaiak a rabszolgákat nyirták meg, hogy mindenki felismerje őket és megkülönböztesse a szabad polgároktól. A váczi fegyházban is megnyirják a rabokat. Igy tesznek velünk magyarokkal osztrák uraink. Mi pedig mindezt a megaláztatást, gyalázatot, fogságot, halált viseljük némán, gyáván. Angolok ha volnánk, amerikaiak ha volnánk, németek ha lennénk, oroszok ha lennénk, fejedelmünk, kormányunk elégtételt követelne és venne. Miért nem vagyunk inkább szerbek vagy oláhok, hogy ne parancsolna fiainknak idegen pribék.«

A czikk szerzője b. Kaas Ivor országgyülési képviselő.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a mentelmi jog felfüggesztését illetékes hatóság kérelmezte, a feljelentésben vázolt vétség elkövetése valószinüvé tétetett és a czikk szerzője b. Kaas Ivor országgyülési képviselő: báró Kaas Ivor országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését hozza javaslatba.

Elnök: Kiván valaki szólni?

Olay Lajos: T. képviselőház! Én ebben az esetben ép ugy, mint a Bartha Miklós esetében, politikai zaklatást látok, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ebben a czikkben semmi olyan nem foglaltatik, a mi a büntetőtörvénykönyv rendelkezései szerint esetleg büntettet képezne, különösen pedig politikai zaklatást látok azért, mert — a mit Bartha Miklós esetében is mondottam, ugyanaz áll itt is — mindaz, a mit báró Kaas Ivor t. képviselőtársam mondott, igaz, azt én is aláirom, az a hazafias meggyőződésből eredett tiszta igazság és Magyarország érdekében iratott.

Én tehát világos zaklatást látva fenforogni, báró Kaas Ivor képviselőtársamat nem adom ki. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni?

Csernoch János: T. képviselőház! Ha az ilyen czikkért is kiadják a biróságnak a czikk iróját, akkor a sajtószabadságot töröljük el! Mert mi van abban a czikkben? Azzal kezdi, hogy rabszolgák vagyunk. Ez olyan általános politikai kifejezés, a melynek valami jelentőséget senki nem tulajdonit, legalább a tekintetben nem, hogy ezáltal valami törvénysértő dolgot követett volna el a czikkiró. Hiszen ez Petőfinek kifejezése: rabok legyünk vagy szabadok?

Továbbá az van a czikkben, hogy azokat a fiukat törvénytelenül tartották vissza. Vajjon nem méltóztatnak-e emlékezni, hogy e felett hetekig tartó viták folytak itt a házban, és nem lett az a kérdés eldöntve: vajjon joga volt-e a katonai kormányzatnak azokat a kiszolgált katonákat visszatartani vagy sem?

Az foglaltatik továbbá a czikkben, hogy a fiukat agyonkinozták. Hát nem kinozták agyon? Miért haltak akkor meg? Hiszen, ha agyon nem kinozták volna őket, nem haltak volna meg, vagy legalább azok, mint fiatal emberek, bizonyosan nem mentek volna tönkre. Világos dolog tehát, hogy a meneteléssel agyonkinozták őket.

Én meg vagyok arról győződve, hogy nem akad Magyarországon esküdtbiróság, a mely a czikkirót ezért a czikkért elitélné. Épen azért én is csatlakozom ahhoz, a mit Olay Lajos t. képviselőtársam az imént elmondott, hogy a mentelmi bizottság javaslatát ez ügyben ne fogadjuk el s b. Kaas Ivor képviselőtársunkat ne adjuk ki. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Ugron Gábor képviselő ur kiván szólni.

Ugron Gábor: T. képviselőház! Én is csatlakozom Olay Lajos t. képviselőtársam inditványához, csakhogy az én okaim más szempontból indulnak ki. A mult esztendők szenvedélyes harczaiban a mik történtek, a mik mondattak és a mik irattak, azok szenvedélyek által voltak áthatva. A harcznak a küzdelme, a meggyőződéseknek az erőssége és a viadalnak a hevessége magával hozza ezt. Az a kérdés, hogy politikai okosság és bölcseség-e az, hogy egész csendes és nyugodt időben ugyanazt a viszonyt, a melynek tárgyalása annyira feszessé tette a politikai felfogások között a különböző álamlatokat, megbolygassuk-e ujra és szükséges-e az, hogy a hadseregben történteket és a törvényen kivüli állapot következtében beállott cselekedeteket mi most a biróság elé vonszoljuk és az országgal ezen küzdelemnek minden fázisát ujból átélessük? Én azt tartom, hogy itt egy erős politikai harcz ért véget. Ért légyen pedig véget akár igy, akár ugy, akár győztek az eszmék, akár visszaszorittattak, de meg kell szünni a boszuállásnak és a viszatorlás szellemének és lelkének, ha azt akarjuk, hogy bekövetkezzék annak a nyugodt felfogásnak az állapota, a melyre mindnyájunknak kell hogy törekedjünk és kell hogy törekedjenek ugy a hatalmasak, a kik különösen nálunk mindenhatók, mint azok, a kik csak egy képviselő hatalmával és befolyásával birnak, azért, hogy a megtörtént események ne ismétlődjenek és hogy a szenvedélyek lángja ujra fel ne lobbanjon. Én ebből a szempontból és abból az okból, hogy ez politikailag nem czélszerü és politikailag nem helyes, erkölcsi hatása pedig akár elitélik, akár felmentik az illetőt, nem lesz az ország közvéleményére és bünt abban a cselekedetben, a melyért az illető vádoltatik,

nem lát az ország, nem tartanám helyesnek a szenvedélyek ujból való felidézését. Miért folytassuk tehát tovább a harczot? Ha az ügyészség a maga kötelességérzete által annak idején erre magát kényszeritve látta is, mi most, a megfontolás óráiban és napjaiban, legyünk higgadtak és méltányosak és Kaas Ivor báró képviselőtársunkat ne adjuk ki. *(Helyeslés a balés a szélsőbaloldalon.*

Elnök: Kiván még valaki szólni? *(Darányi Ferencz szólásra jelentkezik.)* Darányi Ferencz képviselő ur kiván szólni.

Darányi Ferencz: T. képviselőház! Én is osztozom előttem felszólalt t. képviselőtársaim felfogásában s kérem a t. házat, különösen pedig a t. túloldalon ülő képviselőtársaimat, hogy ne méltóztassék ebben a kérdésben talán a politikai felfogást érvényre juttatni, hanem méltóztassék tisztán az igazság mértékével tárgyalni ezt a kérdést, mert az kétségtelen dolog, hogy, ha diskusszió tárgyává tennők azt, hogy miképen fog az esküdtszék e kérdésben itélni, előre bizonyosak lehetünk abban, hogy az itélet csak felmentő lehet és nagyon furcsa világitásban tünnék fel, a t. képviselőház ugyszólván kiskorusági bizonyitványt állitana ki magáról, ha, a mikor előre tudja, hogy eljárásának csak felmentő itélet lesz a következménye, mégis perre hagyja jutni a dolgot, és kellemetlenséget szerez egy képviselőtársunknak, a kire nézve kétségtelen, hogy ez az ügy, ha a biróság elé kerül, a zaklatás jellegével fog birni. Ez a zaklatás pedig a nemzeti becsületnek nem fog valami becsületére válni, sőt ellenkezőleg, az én felfogásom szerint ezen nemzeti becsület ellen vétkeznék a ház, ha ezt az ügyet a biróság elé engedné vitetni, a mely nemzeti becsületet pedig nekünk nem szabad feláldozni, sem Bécscsel, sem más hatalommal szemben, de első és szent kötelességünk azt megvédelmezni. Azért ismételten arra kérem a t. házat, hogy a saját énünknek a megvédelmezése és a képviselői immunitás szentségének megvédelmezése szempontjából a mentelmi bizottság javaslatával szemben mondja ki a ház, hogy b. Kaas Ivor mentelmi jogát ebben az esetben nem függeszti fel. *(Helyeslés balfelől.)*

(Az elnöki széket Perczel Dezső elnök foglalja el.)

Eötvös Károly: T. képviselőház! Én is azokhoz tartozom, a kik ebben a kérdésben báró Kaas Ivor képviselő ur immunitási jogát felfüggeszthetőnek nem tekintik. A felolvasott czikkben legalább csak egyetlenegy szó van olyan, a melyről kétséges, vajjon nem vonható-e a biróság elé, nincs-e abban valami olyan sértés, a mely miatt valakinek a biróság előtt a törvényt meg kellene állnia: az, hogy: »törvénytelenül visszatartott katonák.«

A többi frázis, még pedig olyan, a mely a történelmi igazságnak és az akkori idők felfogásának, a valósággal megtörtént dolgoknak tökéletesen megfelel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A történelmi igazságok jelzéseért pedig — akármilyen szóval vannak kifejezésre juttatva, feltéve, hogy irodalmi és társadalmi tisztes értelmü szóval — senkit biróság elé állitani nem lehet. De kérdem: vajjon annak, hogy törvénytelenül vagy törvényesen lettek-e azok a katonák visszatartva, a sajtóbiróság az igazi birája, nem pedig a parlament? Lehet ezt a kérdést a biróságra bizni? *(Felkiáltások jobbfelől: Hogyne!)*

Nem tudom, hogy hogyan lehetne, mikor a parlament tagjainak nagy része ugyanabban a meggyőződésben van, folyton hirdeti és jogosan, alkotmányosan törekszik arra, hogy az egész parlament abban a meggyőződésben legyen, hogy a helyett, a ki a nemzet részére ezt a jogot meg akarja védelmezni, azokat állitsák biróság elé, a kik azokat a katonákat visszatartották! *(Ugy van! balfelől. Zaj jobbfelől.)* Mikor ilyen nagy politikai és közjogi kérdésben való véleménynyilvánitásról van szó, a miben mi valamennyien egyetértünk, a minek kifejezést adtunk, a miben felfogásunk győzelmére törekszünk a koronás király hozzájárulásával — mert annak meg kell lenni, mihelyt e házban e tekintetben többség lesz, pedig az a többség elég gyenge arra, hogy egy lenge szellő fuvalma is megváltoztassa — *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* mikor egy ilyen tiszta kérdésről van szó, ha ezt biróságra bizzuk, akkor, ha van politikai zaklatás, ez az. Én tehát nem járulhatok hozzá ahhoz, hogy b. Kaas Ivor mentelmi joga felfüggesztessék. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Ha senki szólni nem kiván, a vitát bezárom. Az előadó ur kiván szólni.

Mayer Károly előadó: T. képviselőház! A mentelmi bizottság javaslatával szemben két szempontból történtek felszólalások. Azok egyik része érdemi tekintetben kifogásolta a mentelmi bizottság javaslatát, másik része pedig a politikai czélszerüség szempontjából kivánta annak megváltoztatását. Azt hiszem azonban, hogy sem a mentelmi bizottság, sem a képviselőház maga nem lehet abban a helyzetben, hogy a politikai czélszerüség szempontjából itélje meg a mentelmi jog megsértését, *(Ugy van! jobbfelől. Ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert ha a politikai czélszerüségből indulna ki a képviselőház, ez nagyon könnyen arra a visszaélésre vezetne, hogy a képviselőknek bizonyos előjogok biztosittassanak. A mentelmi jog pedig sem nem előjog, sem nem kiváltság, hanem csak biztositék az ellen, hogy a képviselő ne zaklattassék és politikai működésében meg ne gátoltassék.

Eötvös Károly: Hát mi az a biztositék, ha nem előjog?

Mayer Károly előadó: Ha más valaki irta volna ezeket a czikkeket és azt az esküdtszék elé állitaná az ügyész . . .

Eötvös Károly: Eszébe sem jut, csak mert képviselő, azért inditotta meg az eljárást! *(Élénk ellenmondások a jobboldalon.)*

Mayer Károly előadó: A képviselőt ilyentől mentesiteni s vele szemben más eljárást divatba hozni nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi pedig a dolog érdemi részét illeti, ha csak azok a tisztek lettek volna megtámadva b. Kaas Ivor czikkében, a kik Trebinjében az illető katonákat helytelenül vezették és azoknak a szenvedéseknek kitették, magam is hozzájárulnék ahhoz, hogy semminő eljárás ne indittassék meg, illetőleg hogy b. Kaas Ivor mentelmi joga fel ne függesztessék. Azonban b. Kaas Ivor czikkében az egész tisztikar ellen irányulnak azok a vádak, az van feltüntetve, mint a magyarság ellensége, *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Azok!)* mint idegen pribékek. *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)* Bocsánatot kérek! Sohasem lehet azt mondani, hogy saját intézményünk, saját hadseregünk tisztjei a mi ellenségeink volnának s szomoru volna, ha tényleg odavinnők a dolgot, hogy ellenségeinkké lennének. *(Felkiáltások balfelől: Szomoru, de igaz!)*

Eötvös Károly: Rossz vers!

Kecskeméthy Ferencz: Ezerszer mondták már!

Mayer Károly előadó: Mondták és fogják is mondani, elhiszem, de nem helyesen teszik.

Kérem a t. képviselőházat, hogy a mentelmi bizottság javaslatát elfogadni méltóztassék. *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Kecskeméthy Ferencz: Mindent pártszempontból csinálnak!

Elnök: Kiván még valaki a tárgyhoz hozzászólni? *(Nem!)* Ha nem, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal.

A kérdés az: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Eötvös Károly: Nem vagyunk százan!

Gajáry Géza: Ezt már régen megcsinálhatták volna!

Eötvös Károly: A mint én számlálom, nem vagyunk százan, nem határozatképes a ház. *(Felkiáltások balfelől: Nem lehet határozni!)*

Elnök: Kivánja valaki a ház határozatképességének konstatálását?

Gajáry Géza: Nem kivánja!

Olay Lajos: Én azt javasolom, hogy ezt az ügyet tennők utolsónak s menjünk át a többieken a határozathozatal előtt.

Elnök: Odáig jutottunk, hogy most határozathozatalról van szó.

Olay Lajos: Át lehet menni a többiekre a határozathozatal előtt is.

Eötvös Károly: A házszabályokkal nem lehet játszani! *(Felkiáltások balfelől: Nem vagyunk százan!)*

Elnök: Kivánja valaki a ház határozatképességének konstatálását?

Eötvös Károly: Kérem a megolvasást!

Elnök: Minthogy a ház határozatképessége kétségbevonatott, a ház határozatképességének konstatálását elrendelem és felkérem Dedovics György és Nyegre László jegyző urakat, hogy a ház jelenlévő tagjait megszámlálni sziveskedjenek. *(A jegyzők megszámlálják a jelenlévő képviselőket.)*

Gajáry Géza: Kecskeméthy ne menjen ki! Hova megy?

Madarász József: Ne kiabáljatok! *(Felkiáltások balfelől: Kecskeméthyt is hozzá kell számitani! Zaj a jobb- és a baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Darányi is szökik! Tessék! Törvényhozói komolyság.)*

Elnök: A jegyző urak jelentése szerint a ház tagjai nincsenek oly számban, hogy a ház határozatképes legyen. Ezért a házszabályok értelmében az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A tanácskozást folytatjuk. A tanácskozás során eljutottunk b. Kaas Ivor képviselő ur mentelmi ügyében a határozathozatalig. Kérem azon képviselő urakat, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadni kivánják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kimondom tehát, hogy a ház a mentelmi bizottság véleménye alapján b. Kaas Ivor képviselő ur mentelmi jogát ezen esetben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 654) Abaffy Ödön országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: Abaffy Ödön képviselő ur párbajt vivott. Kérem a mentelmi bizottság nevében Abaffy Ödön képviselő ur mentelmi jogának felfüggesztését. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki szólni? *(Nem!)* Ha szólni tehát senki nem kiván, kérdem a t. képviselőházat: elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát? *(Elfogadjuk!)* E szerint a ház Abaffy Ödön országgyülési képviselő ur mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 655) gróf Károlyi György országgyülési képviselő ur mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: Gróf Károlyi György országgyülési képviselő ur szintén párbajt vivott. Kérem tehát a mentelmi bizottság nevében, hogy méltóztassék gróf Károlyi György képviselő mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszteni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván valaki szólni a jelentéshez? *(Nem!)* Ha tehát szólni senki sem kiván, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Elfogadjuk!)* E szerint határozatképen kimondom, hogy a ház gróf Károlyi György képviselő ur mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése gróf Zichy Jenő és Vészi József országgyülési képviselők mentelmi ügyében (Irom. 656).

Mayer Károly előadó: Gróf Zichy Jenő és Vészi József képviselő urak egymással párbajt vivtak. A mentelmi bizottság nevében kérem a nevezett két képviselő ur mentelmi jogának ezen ügyben való felfüggesztését. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha nincs észrevétel, akkor kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és gróf Zichy Jenő és Vészi József képviselő urak mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 657) Veszelovszky Ferencz országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: Veszelovszky Ferencz országgyülési képviselő a belügyminiszterhez 1902 deczember havában dr. Szálé Lajos szeniczi járási főszolgabiró ellen panaszt adott be. Ez a panasz a belügyminiszterium részéről Nyitra vármegye alispánjának adatott ki a törvényszerü további eljárás végett. Nyitra vármegye alispánja a vizsgálatot megejtette és a panaszt mint alaptalant elutasitotta. Veszelovszky Ferencz ezen elsőfoku határozat ellen felfolyamodással élt, Nyitra vármegye közigazgatási bizottsága azonban a vármegye elsőfoku határozatát jóváhagyta. Erre Veszelovszky Ferencz képviselő ur felülvizsgálati kérvényt adott be, melyet a belügyminiszter elutasitott.

Veszelovszky Ferencz országgyülési képviselő a Nyitra vármegye alispánja által hozott elsőfoku határozat ellen beadott felebbezésében a következő kitételt használja:

»A politikai hivatalnokok a népet a házából kiutasitják és kikergetik, a mint azt dr. Szálé Lajos állandó szokása szerint gyakorolja.«

Nyitra vármegye közigazgatási bizottsága ezen kitételben a hatóság elleni rágalmazás vétségének jelenségeit látván, felhatalmazta a kir. ügyészt, hogy Veszelovszky Ferencznek fenyitő uton való felelősségre vonása iránt a szükséges intézkedéseket megtegye.

Ennek következtében a nyitrai kir. ügyész nyilvános rágalmazás vétsége miatt a vizsgálat elrendelését inditványozta és ennek alapján kérte a pozsonyi kir. főügyészség Veszelovszky Ferencz országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.

A mentelmi bizottság az idézett és egy terjedelmes beadványból kihasitott mondatot, mely helyesen csak az egész beadványban foglaltakkal összefüggésben értelmezhető és mely az egész beadvány tartalmának figyelembevételével a bünvádi eljárás alapjául nem alkalmas: azon javaslatot terjeszti a t. képviselőház elé, hogy Veszelovszky Ferencz országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztése megtagadtassék.

Elnök: Kiván valaki a mentelmi bizottság jelentéséhez szólni? *(Nem!)* Ha szólni senki nem kiván, kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Veszelovszky Ferencz országgyülési képviselő mentelmi jogát ez esetben fel nem függeszti. *(Helyeslés.)*

Következik a mentelmi bizottságnak jelentése, (Irom. 658) a nyilvános becsületsértés és az alkotmány egyik intézménye ellen való lázitás miatt feljelentett dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: A budapesti kir. főügyészség megkeresésével, a vonatkozó iratok közlése mellett, a nyilvános becsületsértés és az alkotmány egyik intézménye ellen való lázitás miatt feljelentett dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését kéri.

A tényállás a következő;

A »Független Magyarország« czimü politikai napilap 1904. évi február hó 12-ik napján megjelent 685-ik számában »Vér és vas« felirás alatt vezető czikk tétetett közzé, melynek egy részét a becsületsértés vádjának alapjául a kir. ügyész megjelöli.

Kivánja a képviselőház, hogy felolvassam az inkriminált részt? *(Felkiáltások: Nem!)*

A czikk szerzője dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselő.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a mentelmi jog felfüggesztését illetékes hatóság kérelmezte, a feljelentésben vázolt vétség elkövetése valószinüvé tétetett és a czikk szerzője dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselő, azon javaslatot terjeszti a t. képviselőház elé, hogy dr. Lengyel Zoltán országgyülési képviselő mentelmi joga ez ügyben felfüggesztessék.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni?

Olay Lajos: T. ház! Én itt politikai zaklatást látok és ezért ugyanazokból az indokokból, a melyek miatt Bartha Miklós és Kaas Ivor képviselőtársaimat nem adtam ki, Lengyel Zoltán képviselőt sem adom ki.

Elnök: Kiván még valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Ha tehát szólni senki nem kiván, kérdem a házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát? *(Igen!)* A ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Lengyel Zoltán országgyülési képviselő mentelmi jogát ez ügyben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottságnak jelentése (Irom. 659) a rágalmazás vétsége miatt feljelentett dr. Várady Károly országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: Medveczky József és több társa, ezek között dr. Várady Károly is 1896. évben a belügyminiszterhez »fegyelmi jelentés« czimen egy kérvényt adtak be, továbbá dr. Várady Károly ügyvéd ellenjegyzésével Medveczky József 1896. évben »sürgős kérvény« czim alatt ujólag egy beadványt nyujtott be a belügyminiszterhez.

Ezen két beadványban a gödöllői választókerülethez tartozó ujpesti képviselőválasztásra jogosulttak 1897. évi névjegyzékének összeállitására vonatkozólag az összeiró bizottság tagjai:

Zsoldos János és Boskovitz Alajos ellen különböző panaszok emeltettek, egyben pedig az összeiró-küldöttség tagjaival szemben a következő kitételek foglaltatnak,

és pedig az egyik beadványban:

»hamisitó összeiró küldöttségi tagok«;

»a közszabadságnak, a polgári jognak és törvényeknek üzletszerü lábbal taposóit üldözzük«;

»a két összeiró küldöttségi tagnak köztudomásu lelki durvasága és az elmeháborodottaknál tapasztalható, minden erkölcsöt és kötelességérzetet megvető furfangja«;

»ezeket a hamisitásokat csak akkor lehetne tévedésnek mondani«;

a másik beadványban:

»Az 1897. évre érvényes országos képviselőválasztói névjegyzéket 600—700-ra menő egyén jogtalan becsempészése, illetőleg kihagyása által fertelmesen meghamisitották«;

»azonban eme 600—700-ra menő bűncselekmény a szédelgő törvénytiprásnak csak egyik része«;

»akkor ugyanis stb. a meghamisitások megszüntetésére«.

A nyomozás anyaga szerint mind a két beadványt dr. Várady Károly fogalmazta, az elsőt saját személyében alá is irta, a másodikat mint ügyvéd csak Medveczky József meghatalmazottjaként ellenjegyezte.

Ezen beadványok folytán Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi választmánya a beadványokban használt, a rágalmazás megállapitására alkalmas kifejezések miatt folyamatba teendő bűnvádi eljárás megindítására a budapesti kir. ügyészséget megkeresi.

A budapesti kir. ügyészség ez ügyben a megindított nyomozást később megszüntette.

Ezen megszüntető határozat ellen Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánja, mint a központi választmány elnöke felfolyamodással élt, mely felfolyamodás következtében a budapesti kir. főügyészség a budapesti kir. ügyészséget az eljárás perrendszerü folytatására utasitotta.

Ennek következtében most dr. Várady Károly országgyülési képviselő mentelmi jogának felfüggesztése az eljárás folytathatása czéljából kéretett.

A mentelmi bizottság, tekintettel arra, hogy a mentelmi jog felfüggesztését illetékes hatóság kérelmezte és a feljelentésben vázolt vétség elkövetése valószinüvé tétetett: azon javaslatot terjeszti a tisztelt képviselőház elé, hogy dr. Várady Karoly országgyülési képviselő mentelmi joga ez ügyben felfüggesztessék.

Elnök: Kiván valaki a kérdéshez szólni? *(Nem!)* Ha tehát senki szólni nem kiván, felteszem a kérdést: *(Halljuk! Halljuk!)* elfogadja a t. ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? Kérem azokat a t. képviselő uraket, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. E szerint kimondom, hogy a ház Várady Károly képviselő mentelmi jogát ebben az ügyben felfüggeszti.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 463) Ráth Endre orsz. képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: T. ház! Még a mult év november hó 26-án tartott képviselőházi ülésben Ráth Endre orsz. képviselő többszöri figyelmeztetés és két izben történt rendreutasitás daczára a ház elnökével szemben engedetlenséget tanusitott. A házszabályok 255. § a értelmében a képviselőház felhivta a mentelmi bizottságot, hogy ebben az ügyben tegyen javaslatot. A mentelmi bizottság illető ülésén megjelent Ráth Endre orsz. képviselő ur is és előadta, hogy ő abban a meggyőződésben, hogy a ház elnöke a két ülés tartására vonatkozó inditvány tárgyában már az ülés elején mondott ki határozatot és igy a képviselőket a házszabályjogban biztositott hozzászólási joguktól megfosztotta, annyira felháborodott, hogy az általa használt kifejezéseket jogosaknak vélte, de az elnöki széknek általa is érintetlenül megóvandónak óhajtott méltóságát és tekintélyét kisebbiteni nem akarta.

A mentelmi bizottság azt a javaslatot terjeszti a t. ház elé, hogy Ráth Endre képviselő urat a házszabályok 255. §-a alapján a ház ünnepélyes megkövetésére kötelezni méltóztassék. Megjegyzem egyuttal, hogy a mentelmi bizottság annak idején jelentését rendes időben beadta, de a képviselőház ebben az ügyben a határozathozatalt határozatilag elhalasztotta.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Ha tehát szólni senki sem kiván, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, szemben Olay Lajos és Sebess Dénes képviselő urak különvéleményével? Kérem azokat, a kik a javaslatot elfogadni kivánják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja és Ráth Endre képviselő urat kötelezi, hogy a t. házat ünnepélyesen megkövesse.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 624) Lengyel Zoltán országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: T. ház! Lengyel Zoltán orsz. képviselő ur a folyó évi április 25-én tartott képviselőházi ülésben be akarta jelenteni mentelmi jogának a rendőrség által történt megsértését. Minthogy azonban időközben a ház elnapoltatott, bejelentését meg nem tehette. A képviselőház elnöke erről tudomást szerezvén, a házszabályok 188. §-a értelmében a háznak erről jelentést tett. A ház a mentelmi bizottságot ebben az ügyben javaslat tételére utasitotta. A mentelmi bizottság az ügy fontosságához mérten foganatositotta ebben az ügyben az eljárást. Az összes hivatkozott tanukat kihallgatta és a mentelmi bizottság jelentésében részletesen elő van-

nak sorolva mindazok a tanuvallomások, a melyek a bizottság előtt megtétettek. Azt hiszem, hogy ezek részletes ismertetését mellőzhetem és kizárólag arra szoritkozom, hogy a mentelmi bizottság által a tanuvallomások alapján megállapitott tényállást adjam elő. E szerint a tényállás a következő:

Polczner Jenő: Ismerjük!

Mayer Károly előadó: Minthogy a t. ház a tényállást is teljesen ismeri és azt ujból meghallgatni nem kivánja, egyszerüen kijelentem, hogy a mentelmi bizottság megállapitotta azt, hogy Lengyel Zoltán orsz. képviselő ur akkor, a mikor a rendőrség egy Rovó Aladár nevü egyént előállitani szándékozott, annak előállitását meg akarta akadályozni, szabadon bocsáttatását követelte, a rendőrökkel és rendőrtisztekkel heves szóváltásba elegyedett, sőt az egyik rendőrt karjánál megfogta és szidalmazta a rendőröket. E tényállás következtében, tekintettel arra, hogy Lengyel Zoltán képviselő urnak a beavatkozása jogtalan és illetéktelen volt, tekintettel arra, hogy ezen beavatkozás könnyen veszélyhozó is lehetett volna, a mennyiben izgatott néptömeg közepette történt és tekintettel arra, hogy Lengyel Zoltán az által, hogy a rendőröket szidalmazta, sőt azok egyikét karjánál meg is fogta, a hatóság elleni erőszak büntettét is elkövetni látszott és igy a rendőrség teljes jogosultsággal járt el akkor, a mikor egyrészt azért, hogy saját rendőri intézkedéseit keresztülvihesse, másrészt, hogy a nagyobb veszélyt elháritsa, őt bekisérte: kérem a t. képviselőházat, hogy kimondani méltóztassék, hogy a jelen esetben a mentelmi jog megsértését nem állapitja meg és hogy ez ügyben semmi további intézkedésre szükség nincs. Ugyanezen ügyben Olay Lajos és Szatmári Mór különvéleményt adtak be.

Olay Lajos: Kérem azt felolvasni.

Elnök: A különvélemény fel fog olvastatni.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa)*:

»A mentelmi bizottság két csoport tanut hallgatott ki. Az egyikbe tartoztak a rendőrfőkapitány és a rendőrközegek, a másikba azok a szem- és fültanuk, kiket Lengyel Zoltán jelentett be. A két csoport vallomásai közt olyan lényeges, épa rendőrségi intézkedésbe való állitólagos beavatkozásra vonatkozó tény dolgában, eltérések vannak. Igy egyáltalán nincsen tisztázva a tényállás. Nincsen világosan megállapitva az, hogy Lengyel Zoltán tényleg elkövette a hatósági intézkedésbe való beavatkozást. Annyi kétségtelen, hogy a rendőrség intézkedését nem akadályozta. Az is kétségtelen, hogy a rendőrség nem volt abban a kényszerhelyzetben, hogy ámbátor tudta, hogy Lengyel Zoltán képviselő s intézkedését végrehajthatja, mégis letartóztatta Lengyel Zoltánt. Eljárása beleütközik a törvényhozó-testület iránt tartozó tiszteletbe is. Hangsulyozza különösen, hogy a rendőrség nem volt egyáltalán semmiféle kényszerhelyzetben, mikor Lengyel Zoltánt letartóztatta: mi Lengyel Zoltán letartóztatásában és bekisérésében a mentelmi jog megsértésének esetét látjuk fenforogni s inditványozzuk, hogy ily értelemben tétessék a háznak inditvány.«

Elnök: Kiván valaki a kérdéshez szólni? *(Nem!)* Ha tehát senki szólni nem kiván, kérdem a házat: elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát, szemben a most felolvasott különvéleménnyel? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a bizottság javaslatát kivánják elfogadni, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség! Kimondom, hogy a mentelmi bizottság javaslatát a ház elfogadta és a különvéleményt mellőzi.

Következik hasonló jelentés (Irom. 625) Zboray Miklós országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

Mayer Károly előadó: A képviselőház elnöke értesülvén arról, hogy Zboray Miklós országgyülési képviselő mentelmi jogát megsértettnek véli és állitja, a házszabályok 189. §-ára hivatkozva, ezt a háznak bejelentette és a ház a mentelmi bizottságot utasitotta, hogy tegyen javaslatot.

A tényállás az, hogy Zboray ugyanakkor, mikor a Lengyel Zoltán elfogatása történt, elment a főkapitányság udvarára, a hol Rudnay főkapitány mindazokat, a kik az udvaron voltak és ott dolguk nem volt, nevezetesen a hirlapirókat felszólitotta, hogy távozzanak. Ezek el is mentek, és látva, hogy Zboray ott maradt, külön hozzá fordult és őt is távozásra utasitotta, mire Zboray kijelentette, hogy az erőszaknak enged és eltávozott.

A mentelmi bizottság ezen tényállásból, a mely ugy Zboray, mint a főkapitány előadásával azonos, a mentelmi jognak megsértését nem látja, mert Zboray sem személyes szabadságában megtámadva, sem pedig képviselői tevékenységében korlátozva nem lett és igy azt a javaslatot terjeszti a képviselőház elé, hogy mondja ki, hogy a jelen esetben a mentelmi jog megsértését nem látja és további intézkedésre szükség nincs.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? Szólni senki sem kivánván, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? Kérem azokat, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A mentelmi bizottság javaslatát tehát a ház elfogadja.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 660) gróf Khuen-Héderváry Károly terhére bejelentett mentelmi jogsértés ügyében.

Mayer Károly előadó: Olay Lajos országgyülési képviselő a képviselőház 1904. évi márczius hó 2-án tartott ülésében a következő bejelentést tette:

»Minthogy Pap Zoltán bejelentése, a parlamenti bizottság vizsgálata és gróf Szápáry László nyilt önbeismerése által kétségtelenül

bebizonyittatott, hogy képviselők ellen törvényhozói működésük megbénitása czéljából megvesztegetés követtetett el;

minthogy a megvesztegetéssel egyenesen és kizárólag gróf Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök politikai nyilt törekvését akarták bünös és erkölcstelen módon előmozditani; minthogy a parlamenti bizottság előtt tett vallomásában nevezett miniszterelnök nyiltan beismerte, hogy a megvesztegetés szándékát és tervét vele gróf Szápáry László előzetesen közölte és ő ezt sem meg nem tiltotta, sem meg nem akadályozta; végre minthogy a parlamenti bizottság több irányu vizsgálatából kétségtelenné vált, hogy a nevezett miniszterelnök gróf Szápáry László megvesztegetésében és fegyelmi eljárás nélküli menekülésében mind tanácsai, mind mulasztása által közvetlen és egyenes részt vett: mindezekből kétségtelenül meg van állapitva, hogy gróf Khuen-Héderváry Károly képviselő a törvényhozók működésének meggátlásában, illetőleg meghamisitásában, e nagyon sulyos erkölcsi vétekben bűnrészes és ennélfogva képviselői jogom és kötelességem alapján az esetet mint mentelmi esetet bejelentem.«

Ezen bejelentés a házszabályok 188. §-ának második bekezdése értelmében a mentelmi bizottsághoz utasittatott.

A mentelmi bizottság mindenekelőtt megállapitja, hogy az Olay Lajos országgyülési képviselő által szóvá tett politikai vesztegetés ügyében és annak megvizsgálására a képviselőház egy bizottságot küldött ki, mely bizottság feladatának megfelelt, eljárásáról beszámolt és a megejtett vizsgálatról jelentését a képviselőháznak bemutatta, megállapitja egyuttal a mentelmi bizottság, hogy a kiküldött vizsgálóbizottság jelentése szerint gróf Khuen-Héderváry Károly volt miniszterelnöknek a vesztegetési ügyben része nem volt, attól távol állott és arról mint végrehajtandó tervről tudomással nem birt.

Eötvös Károly: Hol van az a jelentés?

Mayer Károly előadó: Kiosztatott.

Eltekintve már most azon kérdéstől, ha vajjon a megvesztegetés kisérlete vagy ténye képviselővel szemben a mentelmi jog megsértését képezi-e vagy sem, mely kérdésnek taglalását, tárgyalását és eldöntését a mentelmi bizottság ezuttal mellőzi, kimondja a mentelmi bizottság, hogy a szőnyegen levő konkrét esetben a mentelmi jognak gróf Khuen-Héderváry Károly volt miniszterelnök részéről való megsértése ki van zárva azért, mert az a tény, a vesztegetés ténye, a mely által Olay Lajos országgyülési képviselő a mentelmi jognak gróf Khuen-Héderváry Károly volt miniszterelnök részéről való megsértését állitja és vitatja, a politikai vesztegetés ügyének megvizsgálására küldött bizottság jelentése szerint gróf Khuen-Héderváry Károly volt miniszterelnökkel semminé kapcsolatba nem hozható.

Minthogy tehát gróf Khuen-Héderváry Károly volt miniszterelnök a megkisérelt politikai vesztegetéssel semminé összefüggésben nem állt, abban részt nem vett, arról mint végrehajtandó tervről tudomással nem birt; minthogy továbbá gróf Khuen-Héderváry Károly oly cselekményért, mely nem az ő cselekménye, melyben részt nem vett és melyről tudomása nem volt, felelőséggel nem tartozhat: a mentelmi jog gróf Khuen-Héderváry Károly volt miniszterelnök részéről meg sem sértethetett.

A mentelmi bizottság mindezek alapján azon javaslatot terjeszti a t. képviselőház elé, hogy mondja ki, miszerint a mentelmi jog gróf Khuen-Héderváry Károly volt miniszterelnök által meg nem sértetett és igy ez ügyben a további intézkedésnek szüksége fenn nem forog.

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni? *(Nem!)* Ha tehát szólni senki sem kiván, felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem? Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 640) a képviselőház 1903. julius 29-iki ülésén történtek tárgyában.

Maróthy László előadó: A képviselőháznak 1903. évi julius hó 29-én tartott ülésében, midőn a miniszterelnök napirend-inditványát irásban óhajtotta a ház elnökéhez juttatni, ezt az eljárást ellenzéki részről házszabálysellenesnek minősitve, ezen felháborodtak, a baloldalról többen és pedig Hentaller Lajos, Pozsgay Miklós, Nessi Pál, Rátkay László és Fáy István az elnöki emelvény felé rohanva, megakadályozni igyekeztek, hogy az irás az elnökhöz eljusson, illetőleg azt hatalmukba keritve, megsemmisiteni akarták. Ez azonban csak akkor sikerült, a midőn az elnök az irást már az egyik jegyzőnek adta át.

Mindez természetesen kisebb és nagyobb tolongás és dulakodásszerü jelenetek nélkül meg nem történhetvén, az ezen jelenetben részes képviselők ellen az ügy a mentelmi bizottság elé utaltatott. Ez beható vizsgálatot tartott, és beható vizsgálat és tárgyalás alapján az emlitett tényállást deritette ki.

Mindezen tényekkel megsértetett a ház elnöki tekintélye, a ház jegyzője megakadályoztatott funkciójának teljesitésében és egy közjogi jellegü okirat, t. i. a napirend-inditvány, megsemmisittetett.

Ezen cselekményekre a házszabályok nem tartalmaznak oly intézkedést, a mely betüszerint alkalmazható lenne. De a mentelmi bizottság azon elvből indult ki, hogy a házszabályok ezen látszólagos hézagából nem lehet azon következtetésre jutni, hogy a szóbanforgó cselekmények, melyek a parlament tekintélyét nem csekély

mérvben érintik és sértik, büntetlenül maradjanak. Mert, ha a házszabályokban erre rendelkezés nincs is, ott van az 1848 : IV. t.-czikk 10. §-a, a mely a rend fentartása iránti intézkedés jogát tartalmazza, és ha semmi házszabály nem léteznék is, a ház ezen szakasz alapján szuverén intézkedésre volna jogositva. De ott van a házszabályok 221. és 225. §-a; az előbbi elvi kijelentést tartalmaz, az utóbbi pedig a megtorlás gyakorlati módjáról intézkedik. Ezekre tehát a jogi és logikai magyarázat törvényénél fogva per analogiam hivatkoznunk szabad, de kötelességünk is, ha nem akarjuk, hogy a házban az előbb jelzett alkalommal történtek megtorlatlanul maradjanak. Ezt pedig a magyar parlament csorbittatlan tekintélyének érdekében akarnunk nem szabad. Épen azért, mert gyakorlatilag véve nincs is és nem is alkotható oly házszabály, a mely minden előfordulható és fenforgó esetre kiterjeszkedhetnék, analogia utján kellett a parlament tekintélyén esett sérelemnek megtorlása tekintetében javaslatunkat megtenni.

Mindezek alapján tisztelettel inditványozza a mentelmi bizottság, hogy Hentaller Lajos, Pozsgay Miklós, Nessi Pál és Rátkay László orsz. képviselők a ház méltóságával, tekintélyével és jogrendjével össze nem férő cselekményeik miatt köteleztessenek a házat ünnepélyesen megkövetni.

Fáy István időközben mandátumáról lemondván, vele szemben a mentelmi bizottság javaslatot nem tehet.

Olay Lajos: Ellenvélemény nincs? *(Felkiáltások: Van!)* Akkor kérem azt felolvasni.

Elnök: A különvélemény fel fog olvastatni.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa)*: »Különvélemény«.

Eötvös Károly: Kik vannak aláirva?

Rákosi Viktor jegyző: Sebess Dénes és Szatmári Mór. *(Olvassa)*:

»A mentelmi bizottság vizsgálata és véleményezése alapjául a ház 1903 julius 29-iki határozata szolgált, mely az ugyanazon ülésen történt elnöki bejelentés folytán hozatott.

A képviselőház 1903 julius 29-éről a »Budapesti Közlöny« melléklete gyanánt kiadott és kiosztott napló szerint az elnök a kérdést a mentelmi bizottsághoz a házszabályok 188. §-a alapján és kifejezetten nem a 255. §. alapján javasolta utasitani — ehhez a ház hozzájárult. A kérdés elbirálásánál ennélfogva döntő szempont kell hogy legyen ezen határozat.

Mellőzve a tényállás részletes előadását, csupán annak kiemelésére szoritkozunk, hogy a bizottság által megejtett vizsgálat megállapitotta azt:

hogy az elnök ellen házszabályellenes kifejezést Pozsgay Miklós és Hentaller Lajos használtak.

hogy Szőts Pál kezéből a miniszterelnök által Farkas terembiztos utján oda juttatott inditványt Feilitzsch Arthur kapta ki és ennek kezéből Fáy István — miközben az szétszakadt, — továbbá Rátkay László igyekezett az inditványba betekintést nyerni, miközben Szőts Pál által visszaszorittatott.

Ilyképen Hentaller Lajos, Pozsgay Miklós azok, kikkel szemben az elnök mentelmi jogának megsértése, Rátkay László és Fáy István, kikkel szemben a Szőts Pál jegyző mentelmi jogának megsértése vitatható.

Az a kérdés, hogy fentnevezett képviselők tényked ése mely irányban meriti ki a mentelmi jog sértés tényálladékát.

Meg kell jegyeznünk már ez alkalommal a következőket: Rátkay László a bizottság előtt határozottan kijelentette, hogy szándékában nem állott sem az irat megsemmisitése, sem Szőts Pál jegyző funkciójának akadályozása. Ő csupán az irat tartalmával akart megismerkedni, melyről ugy tartja, hogy házszabályellenesen jutott a jegyző kezébe.

Fáy István az iratot nem Szőts Pál kezéből, de Feilitzsch Arthur kezéből kapta ki.

Pozsgay Miklós és Hentaller Lajos az elnöktekintélyt sértő kifejezéseket azután használták, hogy az elnök fenyegetőzött.

Ugy de ezen a való tényállást helyreállitó adatok az eset elbirálásánál mellékeseknek tekintendők azért, mert a mentelmi bizottság a házszabályok jogos alkalmazásának keretei között nem jöhet és nem jöhetett volna azon helyzetbe, hogy az eseteket mint mentelmi jogot sértőket birálja el, mert az 1903. julius 29 én történtek alapján tett elnöki bejelentés és a mentelmi bizottsághoz való utalás, illetve a ház határozata ily irányban házszabályellenes volt, a mennyiben e kérdések a mentelmi bizottság által el nem birálhatók.

Megállapitandónak tartjuk mindenekelőtt, hogy sem az elnök, sem a jegyző különleges mentelmi jogvédelem alatt nem állanak. Az elnöki tekintély megsértése, vagy a jegyző tevékenységének megakadályozása csupán azon szempontok szerint birálható el, mint bármely más képviselőnek megakadályozása, avagy érintése képviselői kötelességei szabad teljesitésében.

Ilyképen nem szolgálhat irányadóul az elnöki bejelentés azon minősitő kifejezése, hogy az elnöki tekintély megsértése és a jegyző kötelessége teljesitésének megakadályozása képezi a mentelmi jogsérelmet. Oly irányu mentelmi jogsérelmet gyakorlatunk nem ismer, mely a mentelmi jog védelmét minősitőleg fokozatok alá helyezi

Fentnevezett képviselők azonban oly cselekedetet el nem követtek, a mely mentelmi jogot sértett volna, és a mi ennél jelen esetben fontosabb, eljárásukért semmi esetre sem voltak a mentelmi bizottság elé utasithatók a házszabályok egyetlen szakasza, de legkevésbbé a 255. §. szerint, melynek szankcziójat véli a bizottság többsége alkalmazandónak megtorlásul.

Emlittetett azon tény, hogy maga az elnök kifejezetten utalt arra, hogy a bejelentés a 188. §. alapján történt. Mely okból birálja a bizottság felül az esetet mégis a 255. §. alapján és alkalmazásával?

A házszabályok 221., 222. és 255. §§-ai azok, melyek az elnök jogkörét az irányban irják körül, hogy a tanácskozásnak képviselők által történt zavarása mely intézkedéseket utal hatáskörébe.

Ezen §-ok egyike sem jogositja fel az elnököt arra, hogy saját elnöki intézkedésének mellőzésével — meg sem kisértésével — a ház valamelyik bizottsága, igy a mentelmi bizottsága elé utalja a rendfentartás iránti intézkedést.

Mindannyia e szakaszoknak kötelességévé teszik az elnöknek, hogy figyelmeztetés, rendreutasitás, szóelvonás stb. által előlegesen minden esetre ő kisértse meg a tanácskozási rend helyreállitását, csak ha ez nem sikerül, ha — mint a 255. §. mondja — az illető tag a rendzavarást folytatja, vagy engedetlenkedik, nyilik meg a joga arra, hogy a mentelmi bizottság segitségét és megtorlását vegye igénybe.

Jelen esetben az emlitett szakaszok azon kötelező intézkedésének, hogy a tanácskozás rendfentartására az elnök saját jogkörében cselekedjék, nem tétetett elég, az egyenesen elmulasztatott.

Már pedig ezen elnöki mulasztás reparálására a mentelmi bizottság nem vállalkozhatik, annál kevésbbé, mert a házszabályok kötelező és világos rendelkezését sértené intézkedésével.

Nem akarunk ez alkalommal a 255. §. czélba vett alkalmazásának veszélyes politikai hátrányaira rámutatni és fejtegetni annak sulyos következményeit, ha az elnök meglepetésszerüleg a nélkül, hogy a rendreutasitást vagy figyelmeztetést alkalmazná, vagy a házszabályok 221. §-ában megengedett helyreigazitásra vagy magyarázásra az illető képviselőnek módot adna, a mentelmi bizottság 255. §-ában körülirt fegyelmi jogkörét venné igénybe, azért nem, mert a házszabályok intézkedtek ez irányban s az elnöki intézkedéseket körülirják.

Házszabályellenes volna tehát jelen esetben a 255. §-nak alkalmazása, mert annak előfeltételei nincsenek meg s veszélyes volna ez ellenében preczedenst alkotni, mert az a házszabályok felforgatásával járna.«

Elnök: Kiván valaki a jelentéshez szólni?

Eötvös Károly: T. képviselőház! Ebben a kérdésben azzal a szerény inditványnyal lépek a ház elé, hogy ezt a mentelmi bizottsági jelentést, mint tárgytalant, vegyük le a napirendről. Megmondom az okát is. Maga az előadó ur előterjesztésében semmiféle pozitiv jogi vagy politikai alapot nem tudott kimutatni, a mely szerint ez az eset a mentelmi jog szempontjából elbirálható volna. Csak valami analogiára hivatkozott. Hogy helyes vagy nem helyes-e az a hivatkozás, a felett nagy kétsége lehet mindenkinek, még annak is, a ki arra az alapra áll, hogy ennek az analogiára való hivatkozásnak helye van, de egy ilyen preczedens kázusra való hivatkozás igen sok irányban megfontolásra méltó és sok irányban aggodalmat keltő dolog.

Nem szivesen hivatkozom más parlamentekre, legkevésbbé az angol parlamentre, mert az angol parlament az angol nemzet parlamentje, az angol nemzet pedig diktál, rendelkezik és ura a világnak parlamentje utján, a mitől mi még messze vagyunk; most az egyszer azonban hivatkoznom kell rá, mert tudom és tudja mindenki, a ki a hirlapokat figyelemmel kiséri, hogy ebben az angol parlamentben, a mely a tekintélye ellen ejtett sérelmek megtorlásában rettentő szigoru, 8—10 év előtt mi történt. Egy megmagyarázhatatlan heves pillanatban a képviselőház tagjai, vagy 24-en, egymásra rohantak, összevissza verték, pofozták, ököllel agyabugyálták, földre verték egymást, keresztülgázoltak, tomboltak egymáson, szóval olyan jelenet volt, a milyenhez az, a mi nálunk történt, távolról sem hasonlitható. Volt tehát ok a parlament tekintélyének megvédelmezésére módot keresni. Magának a miniszterelnöknek — ha jól emlékszem, Gladstone volt — fiát is ököllel verték a nagy dulakodásban a parlament közepén és mégis a parlament tagjai, a kik érthetetlen pillanatnyi felhevülésükben dulakodásba kezdettek, mint müvelt emberek, mint a tisztesség magasabb szempontjából gondolkodó, ugy a maguk, mint mások tetteit megitélő emberek, arra a megállapodásra jutottak, hogy resteljük a dolgot, a melyet ugyan meg nem történtté tenni nem lehet, de a parlament tekintélye érdekében legczélszerübb lesz, arról a parlament kebelében soha emlitést sem tenni, mert az urakról és gentlemenekről fel nem tehető, hogy ők egy érthetetlen esetet kivéve, tudatosan valami ilyen dolgot a parlament tekintélyének sérelmére elkövethettek volna. A pillanatnyi felhevülés pedig elementáris dolog, vis major s én azt látom ebben az esetben is.

A képviselők egy része a képviselőház jogának, a házszabályoknak és az ellenzéki álláspontnak valami különös sérelmét látta abban a javaslatban, a melyet gr. Khuen-Héderváry az akkori napirend dolgában benyujtott az elnökhöz és a prima furia, a felindulás első hevében néhányan odarohantak és a nélkül, hogy egymás vagy az elnökség ellen szándékosan sértést követtek volna el, azt az inditványt kezükbe vették s az a kis huza-vona közben elszakadt. Ez az egész dolog. Ezzel a ház tekintélye meg nem sértetett, ez csak pillanatnyi felhevülés következménye volt. S ezt, t. képviselőtársaim, itt a házban több mint egy esztendő mulva tárgyalni, büntetésről és megtorlásról beszélni, mint azt a t. előadó ur és képviselőtársam tette,

azt hiszem, politikailag nem czélszerü, nem okos dolog.

Azért én ebben az egyetlenegy esetben az angol parlament példájának követését szeretném ajánlani és inditványozom, hogy ne mondjunk véleményt e dologban sem jobbra, sem balra, hanem egyszerüen térjünk napirendre a kérdés felett. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki a kérdéshez szólni? *(Nem!)* Ha senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. Erre az ügyre nézve Eötvös Károly képviselő ur egy inditványt terjesztett elő, melynek értelmében ez az ügy vétessék le a napirendről.

Olay Lajos: A kisebbség is ugyanazt inditványozta.

Elnök: Ha a ház elfogadja Eötvös Károly képviselő ur inditványát és az ügy levétetik a napirendről, akkor sem többségi, sem kisebbségi vélemény nincs. Azért legelőször ezen inditvány felett kérem a ház határozatát. Helyesli ezt a ház? *(Igen!)*

Felteszem tehát a kérdést: elfogadja-e a ház Eötvös Károly képviselő ur azon inditványát, hogy ez az egész ügy a napirendről levétessék? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a képviselő urakat, a kik Eötvös Károly képviselő ur inditványát elfogadni kivánják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörtenik.)* Kisebbség. A ház tehát nem fogadta el Eötvös Károly inditványát.

Most következik a határozathozatal abban az irányban: hogy elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát, szemben Sebess Dénes és Szatmári Mór képviselő uraknak beadott különvéleményével, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat a képviselő urakat, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadni kivánják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. E szerint kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadta és mellőzte Sebess Dénes és Szatmári Mór képviselők különvéleményét.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 641) gróf Khuen-Héderváry Károly országgyülési képviselő mentelmi ügyében.

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur alelnök foglalja el.)

Maróthy László előadó: T. ház! Gr. Khuen-Héderváry Károly országgyülési képviselő a képviselőház 1903 szeptember 24-én tartott ülésén a ház elnökénél bejelentette, hogy Rigó Ferencz országgyülési képviselő az ő mentelmi jogát megsértette.

Olay Lajos: Mit mondott Rigó?

Maróthy László előadó: Mindjárt megmondom, tessék türelemmel meghallgatni! Az eset a mentelmi bizottsághoz utasittatván, a kitüzött ülésen Rigó Ferencz meg nem jelent, mig gróf Khuen-Héderváry Károly megjelenve, előadta, miszerint jelzett alkalommal, midőn ő nagyon fontos politikai nyilatkozatot volt teendő, a függetlenségi párt első soraiból felkelt Rigó Ferencz s egyenesen hozzátartva, neki azon nyilatkozatot tette, hogy »ne provokálja a házat! menjen ki!«

Olay Lajos: Mást nem mondott?

Maróthy László előadó: Nem! Ezt oly hangon tette, hogy azt az elnök nem hallhatta, miért elnökileg elégtételt nem kaphatván, mentelmi jogán esett sérelem gyanánt jelentette be.

Sajnos, Rigó Ferencz országgyülési képviselő a mentelmi bizottság tárgyalásán meg nem jelent, igy biztosan meg nem állapitható, hogy nevezett Rigó Ferencz országgyülési képviselőt minő szándék vezette ezen fellépésében; vezethette azon szándék, hogy megjegyzésével a miniszterelnököt teendő nyilatkozatában megakadályozza, vagy legalább is ezen nyilatkozatában megzavarja, vagy pedig azon czél, hogy a ház tanácskozásai komolyságának rovására tegyen megjegyzést, illetőleg rossz viczczet csináljon s igy a ház tekintélyén ejtsen csorbát. Ily esetre nézve a házszabály megtorló intézkedést nem tartalmaz, mindazonáltal a Rigó Ferencz által tanusitott fellépés oly jelenség, melyre nézve szükséges, hogy az a magyar parlamentben annak tekintélye érdekében többé elő ne forduljon.

Kétségtelen, hogy a fenforgó esetre nem alkalmazhatók egyszerüen a házszabályok 221., 222. és 255. §§-ai, de itt is alkalmazandó, mint az előbbi esetben, az 1848 : IV. t.-cz. 10. §-a, a mely a rend fentartása iránti intézkedés abszolut jogát tartalmazza, s ha házszabály nem is léteznék: a ház ezen törvény alapján szuverén intézkedésre lenne jogosult. A házszabály 221. §-ában elvi rendelkezést tartalmaz, a ház tekintélyének megóvását elvileg az elnök jogai és kötelességei közé sorozván, mig a 225. §. a gyakorlati megtorlás iránti intézkedés jogát tartalmazza. Ezekre tehát a jogi és logikai magyarázat törvényeinél per analogiam hivatkoznunk szabad, sőt kötelességünk is. Ezekben tehát meg van adva eljárásunk erkölcsi alapja és jogczime, midőn tisztelettel inditványba teszszük, hogy Rigó Ferencz országgyülési képviselő az 1903. évi szeptember 24-én tartott országos ülésen tanusitott fellépése miatt legyen köteles a képviselőházat ünnepélyesen megkövetni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Kivánják az ezen ügyben beadott különvélemény felolvasását. *(Igen!)* Kérem a jegyző urat, sziveskedjék a különvéleményt felolvasni.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa)*: »Kisebbségi különvélemény, Rigó Ferencz képviselő mentelmi ügyében. A megállapitott és nem kétséges tényállás szerint Rigó Ferencz senkinek mentelmi jogát a házban meg nem sértette. Azon megjegyzését, hogy »ne provokálja a házat, menjen ki«, oly halkan mondta, hogy más, mint a miniszterelnök meg nem hallhatta, és eljárása a miniszter-

elnök szerint is nélkülözött minden támadó jelleget.

Ezen fellépése legrosszabb esetben a ház tanácskozását zavarta meg. A ház tanácskozásra képessé tétele az elnök hatáskörébe tartozik.

Mentelmi jogsértést ez esetből ép oly lehetetlenség kovácsolni, mint pl. más, a szónokot zavaró közbekiáltásból és zajongásból. Mert habár kétségtelen, hogy minden oly ténykedés, mely a szólásszabadságot korlátozza, a mentelmi jogot érinti, igy a csendzavarás is, de a házszabályok ép ezért biztositanak az elnöknek bizonyos felügyeleti jogot, hogy azzal éljen is. Ha az elnök e felügyeleti jogkörében nem részesül kellő respektálásban, illetve ellenszegüléssel találkozik, fordulhat a mentelmi bizottság elé s kérheti annak intézkedését.

Jelen esetben az elnök meg sem kisérlette a rend helyreállitását.

A házszabályok 221., 222. és 255. §§-ai azok, melyek az elnök jogkörét az irányban irják körül, hogy a tanácskozásnak képviselők által történt zavarása mely intézkedéseket utal hatáskörébe.

Ezen szakaszok egyike sem jogositja fel az elnököt arra, hogy saját elnöki intézkedésének mellőzésével, meg sem kisérlésével, a ház valamely bizottsága, igy a mentelmi bizottság elé utalja a rendfentartás iránti intézkedést.

Mindannyia e szakaszoknak kötelességévé teszik az elnöknek, hogy figyelmeztetés, rendreutasitás, szóelvonás stb. által előlegesen mindenesetre ő kisértse meg a tanácskozási rend helyreállitását, csak ha ez nem sikerül — ha, mint a 255. §. mondja, az illető tag a rendzavarást folytatja, vagy engedetlenkedik, nyilik meg a joga arra, hogy a mentelmi bizottság segitségét és megtorlását vegye igénybe.

Jelen esetben az emlitett szakaszok azon kötelező intézkedésének, hogy a tanácskozás rendfentartásra az elnök saját jogkörében csele kedjék, nem tétetett elég, az egyenesen elmulasztatott.

Már pedig ezen elnöki mulasztás reparálására nem vállalkozhatik a mentelmi bizottság annál kevésbbé, mert a házszabályok kötelező és világos rendelkezését sértené intézkedésével.

Nem akarunk ez alkalommal a 255. §. czélba vett alkalmazásának veszélyes politikai hátrányaira rámutatni és fejtegetni annak sulyos következményeit, ha az elnök meglepetésszerüleg a nélkül, hogy a rendreutasitást vagy figyelmeztetést alkalmazná, ugy a házszabályok 251. §-ában megengedett helyreigazitásra vagy magyarázásra az illető képviselőnek módot adna, a mentelmi bizottság a 255. §-ban körülirt fegyelmi jogkörét venné igénybe.

Hangsulyoznunk kell azonban ismételten azt a tényt, hogy — a mint a többségi vélemény hangoztatja — a házszabályok nem intézkednek ily esetekre, ennélfogva a mentelmi bizottság azáltal, hogy házszabályt pótol és büntetést szab ki, illetve véleményez, hatáskörét messze túllépte.

Nem változtat semmit e következtetéseken az, hogy a miniszterelnök maga jelentette be mentelmi jogának megsértését, mert a bizottság annak daczára konstatálhatja az ellenkezőt és a további intézkedéseket mellőzheti, mit is ezennel tisztelettel javaslatba hozunk. Sebess Dénes, Szatmári Mór.«

Elnök: Kiván valaki szólani?

Eötvös Károly: T. képviselőház! Őszintén bocsánatot kérek, én nem szoktam akadékoskodni a parlament tárgyalásainál, de lehetetlen, hogy meg ne jegyezzem ennél a kérdésnél is, hogy nem hiszem, hogy volna olyan elme a világon, a mely megnyugodhatnék abban, hogy ez a kérdés csakugyan a mentelmi bizottsághoz tartozik. Hogyan tartozhatik ez a mentelmi bizottsághoz?

Mi történt, t. ház? A miniszterelnök felé — a mint az előadó ur előadásából is látom — néhány lépéssel odament Rigó Ferencz képviselőtársunk és azt találta neki mondani, — mint maga a miniszterelnök előadta — hogy ne alkalmatlankodjék itt, vagy valami ilyen dolgot mondott. *(Mozgás jobbról.)* T. ház! Nem akarom én ledérül fogni fel ezt a dolgot; ugy veszem, a hogy történt. A miniszterelnök igy adta elő, a mint az előadó ur előterjesztéséből látom. Azonban kétségtelen, hogy maga a miniszterelnök ur kijelentette, hogy ezt a képviselőház elnöke nem hallotta; bizonyos az is, hogy a gyorsirók sem hallották, mert a gyorsirói följegyzésekben és a hiteles naplóban ez nincsen benne. Hát ez voltaképen nem egyéb, mint egy pajkos fellépése egyik képviselőtársunknak egyik képviselőtársunkkal szemben olyformán, hogy valamit sugok magának. *(Derültség.)* Egy rossz vicz, talán egy izetlen élcz, vagy akármi.

Tehát egyáltalában nem állitható, hogy a képviselőnek törvényhozási joga meg lett volna sértve, hogy ő törvényhozási jogának gyakorlásában akadályozva, gátolva lett volna. Már pedig a mentelmi bizottság elé ilyen esetek tartoznak; erre való a mentelmi bizottság, és semmi másra a világon. Már most, hogy ebből az izetlen, jó vagy rossz tréfából, a mely négyszem között történt, a melyet sem az elnök, sem a gyorsirók nem hallottak, a mely jegyzőkönyvben sincs, hogy mi ebből egy mentelmi sértést csináljunk és az illető képviselővel szemben nem tudom én, miféle megtorlást inditványozzon a képviselőháznak egy bizottsága, ennek helyességét én ugyan sem közjogilag, sem magánjogilag, sem a parlament tekintélyének, sem a tisztességnek érdekében be nem látom. *(Helyeslés a baloldalon.)* Hanem ha mi megengedjük, hogy ilyen dolgok, a melyek abszolute nem tartoznak a mentelmi ügyek sorába, mert ezek a törvényhozói jog gyakorlásának meggátlását semmi esetre sem képezik, mondom, ha mi megengedjük, hogy ilyen dolgok

a mentelmi bizottsághoz utasittassanak, tegyük fel, hogy lesz egyszer egy erőszakos többség, egy még kevésbbé gondolkodó többség, mint a mai, még erőszakosabb, mint a mai és az ellenzék által hirdetett nemzeti örekvések iránt még közönyösebb, mint a mai; tegyük fel már most, hogy ez a többség minden négyszemközötti dolgot a mentelmi bizottsághoz utasit és a mentelmi bizottság — lévén ez az ő bizottságuk — csinál ilyen ügyetlen és értelmetlen tréfát, mint ez: hova visz ez, t. ház?

És már most ebben a fenforgó esetben, ha t. képviselőtársam, a ki szent meggyőződésem szerint nem gátolta meg gróf Khuen-Héderváry Károly volt miniszterelnök urat az ő törvényhozási jogainak gyakorlatában, azt mondja: én a mentelmi bizottság és a képviselőház határozatának nem vetem magam alá — vajjon ezzel megóvatik-e a parlament tekintélye? Talán esendőrökkel fogják elővezettetni, ha magát e határozatnak alávetni nem akarja? Az ilyen dolgokat békés hangulatu időkben erőltetni nem ezélszerü, nines is rá példa a mi parlamenti életünk történetében.

Azért azt vagyok bátor inditványozni erre az esetre nézve is, hogy vegyük le a napirendről. Helyeselni nem lehet, megtorolni nem lehet, hát vegyük le a napirendről. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kiván szólni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A magam részéről is kérem ezen ügynek a napirendről való levételét. Én azon nézetben vagyok, hogy itt, magában a házban a mentelmi jog megsértése nem történhetik. A mentelmi jog arra való, hogy a ház tagjait kivülről jövő támadások ellen megóvja. A jelen esetben egy házszabályellenes, vagyis a házszabályoknak meg nem felelő közbeszólás, illetőleg zavargás történt, a melynek orvoslási módja a házszabályokban van megállapitva. Az az eset pedig, melyben az ügyet a házszabályok értelmében kivételesen a mentelmi bizottsághoz lehetne utasitani, ezuttal nem forog fenn. Ez egy egyszerü mentelmi bejelentés volt, ilyen pedig az én nézetem szerint is nincs helyén, ezért azt hiszem, hogy a mentelmi bizottság javaslatának mellőzésével vegyük azt le a napirendről. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? Ha szólni senkisem kiván, a vitát bezárom. Következik a határozathozatal. Mindenekelőtt szavazásra teszem fel Eötvös Károly képviselő ur inditványát, a mely szerint ezen ügy a napirendről levétessék. A mennyiben a ház azt elfogadná, akkor természetesen sem a mentelmi bizottság javaslata, sem a kisebbségi vélemény nem kerül szavazás alá; a mennyiben pedig az inditvány el nem fogadtatnék: először a mentelmi bizottság javaslatát, azután a kisebbségi véleményt fogom szavazás alá boesátani. *(Helyeslés.)*

Kérdem tehát a t. házat: elfogadja-e Eötvös Károly képviselő urnak azon inditványát, hogy az ügy a napirendről levétessék, igen vagy nem? *(Igen!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik az inditványt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház elfogadta Eötvös Károly képviselő ur inditványát, és igy ez az ügy a napirendről levétetik.

Következik Szederkényi Nándor képiselő ur mentelmi bejelentése (Irom. 646).

Maróthy László előadó: T. ház! Szederkényi Nándor országgyülési képviselő ur a ház f. évi julius hó 23-ikán tartott ülésében mentelmi jogának a ház elnöke által történt megsértését jelentette be, a mely bejelentés a házszabályok értelmében a mentelmi bizottsághoz utasittatott.

Szederkényi képviselő ur bejelentését arra alapitotta, hogy az elnök tőle az előző ülésen a szót megvonta.

A bizottság nézete szerint a ház elnöke akkor, a midőn a ház ülésein a házszabályok rendelkezéseit egyes képviselőkkel szemben alkalmazza, diskreczionális jogot gyakorol és a házszabályok által rárótt kötelességét teljesiti, ennélfogva a tanácskozási rend és a parlamenti tekintély fentartása érdekében ezzel mentelmi jogot nem is sérthet meg. Sem azon kérdés, hogy a házszabályok az elnök által az ő ráruházott diskreezionális hatalomnál fogva helyesen alkalmaztattak-e, sem pedig a házszabályoknak magyarázata a mentelmi jog fogalma alá nem esik és igy ezen bizottság hatáskörébe nem tartozik, a mint soha hasonló indokból — noha a szómegvonás a naplók tanusága szerint több izben is megtörtént — mentelmi bejelentés még nem tétetett.

Mindezeknél fogva tisztelettel inditványozza a mentelmi bizottság, hogy kimondani méltóztassék, miszerint a ház a Szederkényi Nándor képviselő ur által bejelentett esetben mentelmi esetet fenforogni nem lát. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kiván még valaki szólni? Ha szólni senki sem kiván, következik a határozathozatal.

Kérdem: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát? *(Igen!)* Észrevétel nem tétetvén, a ház határozataként kimondom, hogy a ház a bejelentett esetben a mentelmi jog megsértését fenforogni nem látja.

Következik Győrffy Gyula képviselő ur mentelmi ügye (Irom. 386).

Maróthy László előadó: T. ház! Győrffy Gyula országgyülési képviselő a képviselőháznak még 1903. évi április hó 23-án tartott ülésén azt a bejelensést tette, hogy mentelmi jogát megsértve látja abban, hogy a képviselőház állandó összeférhetlenségi bizottsága egy ujabb bejelentés alapján ujból tárgyalás alá vette azt az ügyet, a mely az előző mandátuma alatt keletkezett és a mely már egy izben a mandátumról történt lemondása miatt ugyanesak az állandó összeférhetlenségi bizottság által be-

szüntettetvén, ez a t. képviselőháznak ekképen be is jelentetett.

A mentelmi bizottság egyrészt azért, mert nem érzi magát hivatva az állandó összeférhetlenségi bizottság eljárását felülbirálni, másrészt, mert nem akarja az összeférhetlenségi itélő-bizottság döntése előtt, akár véleményével, akár indokolásával a legcsekélyebb befolyást sem gyakorolni, minden indokolás mellőzésével azon véleményének ad kifejezést, hogy a Győrffy Gyula országgyülési képviselő által bejelentett esetben a képviselői mentelmi jog megsértve nincsen.

Eötvös Károly: Kérem, tessék felolvastatni a kisebbségi különvéleményt.

Elnök: A kisebbségi különvélemény felolvasása kéretvén, a jegyző ur azt fel fogja olvasni.

Rákosi Viktor jegyző *(olvassa a kisebbségi különvéleményt).*

Elnök: Kiván valaki szólni?

Eötvös Károly: T. képviselőház! Én igenis kivánnék szólni, de minthogy a tanácskozási idő ki van meritve, kérném, hogy ezt a jövő ülésen tehessem. *(Felkiáltások a jobboldalon: Végezzük el!)*

Elnök: A házszabályok értelmében joga van a képviselő urnak ezt kérni.

Eötvös Károly: Ehhez jogom van és különben is alaposan akarok hozzászólni, mert én ezt igen nagy kérdésnek tartom, a tanácskozási idő pedig ki van meritve, két percz hiján két óra.

Elnök: Hozzájárul a ház, hogy a képviselő ur beszédét nem a mai ülésen, hanem azon az ülésen mondja el, a melyre ez a tárgy ujból ki fog tüzetni? *(Igen!)* Ehhez tehát a ház hozzájárul.

Most leszek bátor a legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag inditványt tenni.

Inditványozom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap délelőtt 10 órakor tartsa és annak napirendjére tüzze ki az 1904. évi állami költségvetésről a pénzügyminiszter törvényjavaslatát; továbbá a budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről a belügyminiszter törvényjavaslatát; és végül az »Ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatórium-egyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről a pénzügyminiszter törvényjavaslatát.

Hozzájárul ehhez a ház? *(Helyeslés.)* A ház ehhez hozzájárul, ezt tehát határozatkép kimondom és az ülést bézárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

486. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 10-én, szerdán,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — Az 1904. évi állami költségvetési törvényjavaslat tárgyalása. — A budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Az »ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatórium-egyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Plósz Sándor, Tallián Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Hertelendy László, a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Rákosi Viktor jegyző ur jegyzi.

Fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Hertelendy László jegyző *(olvassa az 1904 augusztus 9-iki ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Zemplén vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, Rákóczi Ferencz hamvainak a megye területén leendő nyugalomra helyezése, továbbá a csavargás meggátlása tárgyában;

Csanád vármegye közönségének feliratát, márczius 15-dikének nemzeti ünneppé nyilvánitása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom a torontálvármegyei gazdasági egyesületnek Botka Béla képviselő utján beadott kérvényét a czukorra vonatkozó 1901:II. t.-cz. módositásáról szóló 432. sz. törvényjavaslat tárgyában.

Minthogy az emlitett törvényjavaslat a közgazdasági és pénzügyi bizottságokhoz utasittatott, e kérvény is kiadatik a fent emlitett két bizottságnak.

T. ház! A képviselőház 1904. évi márczius hó 26-dikán tartott ülésében elrendelte, hogy Pap Zoltán képviselő által a mult évi julius hó 29-én a ház asztalára letett 10.000 korona a képviselőház pénztárából megfelelő eljárás végett a királyi kincstári jogügyi igazgatóságnak adassék ki azzal, hogy az ügy végleges befejezéséről a képviselőháznak jelentés tétessék.

Ennek folytán a királyi kincstári jogügyi igazgatóság felterjesztése alapján jelentem, hogy végérvényes birói határozat következtében az emlitett 10.000 koronával, mint uratlan pénzzel a királyi kincstár szabadon rendelkezhetik és a jogügyi igazgatóság annak szállomány czimén leendő elszámolása iránt intézkedni fog.

Tudomásul vétetik.

Fel fog olvastatni az inditvány- és az interpellácziós-könyv.

Dedovics György jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy sem az inditvány-, sem az interpellácziós-könyvben ujabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Napirend szerint következik az 1904. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat (Irom. 661, 663) általános tárgyalása. Az első szó az előadó urat illeti.

Hegedüs Loránt, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Az idén ebben a teremben két indemnitási vita folyt le, azonkivül egy napig az 1903. évi állami költségvetés tárgyaltatott, később pedig 13 napon át az 1904. állami költségvetés általános tárgyalása folyt. A költségvetés szerint a napirendek-

nek ilyen torlódásában a kormány politikája, az azzal összefüggő bizalomnak és bizalmatlanságnak kérdései részletesen a legkülönbözőbb oldalról különféle világitásban megtárgyaltattak. Ennek következtében a mi parlamenti szokásainknak az a különös oldala. hogy t. i. az appropriációnál, a felhatalmazásnál előforduló kérdések ugyszólván már előzetesen a költségvetés nagy vitájában felemésztetnek, még fokozottabb mértékben érvényesült. A pénzügyi bizottság a maga részéről levonta ennek a helyzetnek következményét abban, hogy tisztán a költségvetési törvényjavaslatnak a ház határozataival és a költségvetési tervezettel való összehasonlitására szoritkozott.

Ezen összehasonlitásban megállapitottuk azt, hogy ez a törvényjavaslat, a melyet a pénzügyminiszter ur előterjesztett s a melyet a t. ház határozata tárgyalás és jelentéstétel végett hozzánk utasitott, egyetlenegy pontban tér el attól a költségvetési tervezettől, a melyet a pénzügyi bizottság folyó évi julius hó 23-án előterjesztett jelentésében a t. háznak elfogadásra ajánlott. Ez a pont pedig arra vonatkozik, hogy a t. ház folyó évi julius 23-án tartott ülésében a képviselőháznak saját költségvetését felemelte 70.393 koronára s igy az állami költségvetésnek országgyülési tétele ugyanezzel az összeggel emelkedett; s ennek a javaslatnak levonja következményét is annyiban, a mennyiben az állami összes kiadás főösszege, a mely eredetileg 1.190,084.621 koronában volt a költségvetésbe beállitva, most már 1.190,155.015 koronára rug. Ennek megfelelőleg a költségvetésben előre tervezett felesleg le fog szállni; nevezetesen, mig eredetileg 597.324 koronányi feleslegnek előirányzását javasoltuk, ebben a javaslatban a felesleg 526.930 koronára csökkent.

Ezenkivül a pénzügyi bizottság egyéb tekintetben is megvizsgálta a javaslatot s a következőket állapitotta meg: Először megállapitotta azt, hogy a javaslat összes tételei megfelelnek a t. ház által megszavazott tételeknek. Másodszor megállapitottuk azt, hogy a javaslatnak szövege magában foglalja mindazon intézkedéseket, a melyek a t. ház határozatainak végrehajtására szükségesek. Harmadszor megállapitottuk azt, hogy a javaslat beosztása és alakja megfelel az állami számvitelről szóló 1897: XX. t.-czikk rendelkezéseinek. Ezek a pénzügyi bizottság megállapodásai.

A magam részéről csak azt teszem még hozzá, hogy mivel már majdnem két esztendő óta az országnak nincs rendes költségvetése, ugy gondolom, nem egyeseknek, nem a pártoknak s nem is elsősorban a kormánynak, hanem az országnak érdeke az, hogy minél előbb rendes költségvetéshez jussunk. *(Helyeslés a jobboldalon.)* s mivel ezt a magam részéről még időbelileg sem akarom megakasztani, ennélfogva egyszerüen tisztelettel kérem a pénzügyi bizottság nevében a t. házat, hogy határozatával járuljon ahhoz, hogy a kormány törvényjavaslatából minél előbb törvény legyen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Rákosi Viktor jegyző: Barabás Béla!

Barabás Béla: T. ház! Nagyon jól tudom, hogy általános türelmetlenséggel kell küzdenem, midőn ezen párt részéről kötelességemet teljesitendő, az előterjesztett törvényjavaslathoz hozzászólok. Jól tudom azt is, hogy a közvélemény sem érdeklődik oly nagyon az országgyülési tárgyalások iránt, mert hiszen a sivár jelen nagyon rossz jövőt jósol és inkább el vannak az emberek foglalva a jövő iránt való aggódásokkal.

T. ház! Ha magam körül is szétnézek, eszembe jut az egyszeri katonának az esete, a kit kirendeltek azért, hogy egy ágyut őrizzen. A katona otthagyta a posztját és elment haza. Ezen sérelmes eljárása után felelőségre vonták, s ő azzal indokolta eljárását: én magam próbáltam az ágyut eltaszitani s nem birtam; ha két-három ember jön, elvernek, elkergetnek és elviszik az ágyut; tehát felesleges vagyok ott. Talán itt is elmondhatom azt, hogy ha az eredményt tekintem, akkor, ha tőlem és attól a párttól függne, a melynek tagja vagyok, ez a javaslat nem szavaztatnék meg, de az a szomoru, hogy vannak ketten-hárman, sőt még többen is, a kik bennünket szépen leszavaznak, s igy talán nem is volna értelme annak, hogy mi itt felszólaljunk. Azonban a száraz kötelességnél sokkal több az a másik kötelesség, a mely bennünket nemcsak a mult tradicióinál fogva, de a jövőbe vetett hitnél és bizalomnál fogva is megillet arra nézve, hogy minden egyes alkalmat ragadjunk meg, hogy a kormánynyal szemben táplált bizalmatlanságnak nyilt és egyenes kifejezést adjunk.

Madarász József: Ugy van! Le ezzel a kormánynyal!

Barabás Béla: T. képviselőház! Ha van valamely törvényjavaslat, ugy ez az, a hol a bizalmatlanságról van szó. Meg vagyok arról győződve, hogy a többség minden egyes tagja kivétel nélkül bizalmát demonstrálja, de épen ugy igyekszünk mi is ezen bizalmatlanságnak, ha nem is számokban, de legalább szavakkal és érvekkel kifejezést adni. A bizalmatlanságnak, t. képviselőház, részünkről első és általános alapja az, hogy én és ez a függetlenségi és 48-as párt egyetlen kormánynak sem szavazhatunk bizalmat, a mely az 1867-iki kiegyezés alapján áll; ilyet neki nem nyujthatunk és részére a felhatalmazást a költségvetésbe felvett tételek elköltésére meg nem adhatjuk. Nem adhatjuk meg, t. képviselőház, azért, mert hiszen a t. előző kormányok ezen az alapon nemcsak semmit nem tettek, de nem is tehettek, mert a kormányoknak összes akaratukat, erélyüket és törekvésüket, a mely netalán létezett, megtörte a másik hatalom és az az akarat, a mely Bécsből jön

ide és Bécs irányitja ezen kormánynak is és minden 67-es többségnek a törekvéseit.

Ha nézzük, t. képviselőház, hogy a régi jó időkben miféle erkölcsi indokok, politikai tekintetek voltak azok, a melyek az 1867-iki kiegyezést létrehozták; ha nézzük Deák Ferencz szellemét és gondolkozását, a mely őt czen törvények megalkotásához hozzásegitette: egy szomoru jelenséget kell konstatálni, azt t. i., hogy Deák szellemének örökösei elprédálták azt a tiszta, ősi eredetü, igazi felfogást, a mely az ő gondolkozásában nyilvánult akkor azért, hogy alapja legyen a nemzet jövő fejlődésének. Deák Ferencznek akkor a nemzeti keserüségek szomoru napjaiban az volt a czélja, hogy azok az osztrák karmok, a melyek a nemzet beteg testébe élesen belemerültek, lassankint, egyenkint vétessenek ki onnan, hogy igy azután a beteg test erőre kapván, levegőhöz jutván, majd saját lábára állva, önerejével tudja saját biztonságát megalkotni és saját függetlenségét keresztülvinni.

Mi lett azonban az eredmény, t. képviselőház! Az eredmény az lett, hogy Magyarország a 67-es kiegyezés alapján anyagilag teljesen kizsaroltatott, erkölcsileg pedig teljesen megaláztatott. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Pedig a nemzet akkor nagy áldozatokat hozott, óriási áldozatot egy szebb jövőnek a reményében. A nemzet akkor áldozatul hozta szeretetét a szivéből, áldozatul odaadta a fegyvert a kezéből, az áldozat oltárára tette a kenyeret a szájából azon hitben és feltevésben, hogy majd ugyanazokkal, a kikért ez az áldozat meghozatott, ugyanazon alkotmányos tényezőkkel karöltve egy szebb, egy boldogabb, egy független Magyarországot fogunk teremthetni. *(Igaz! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Mindez, t. képviselőház, meg nem történt, hanem hosszu 37 éves kinlódásnak az eredménye az lett, hogy a kormánynak és a képviselőház többségének egyedüli czélja és törekvése az, hogy alkosson egy, a szuronyokra alapitott nagyhatalmat üres külsőségekkel, üres alakiságokkal, de boldogtalan, szerencsétlen, nyomoruságba menő népekkel. *(Ugy van! Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* A mi czélunk semmi egyéb, mint itt, a mi határainkon belül alkotni és megteremteni egy boldog, önálló, szabad és független Magyarországot, a melynek népei és nemzetiségei megelégedéssel élhessék napjaikat ebben a hazában. De, t. képviselőház, ez ma csak üres ábrándnak jenlentkezik.

De bármennyire mutatnak is ujjal az ilyen üres ábrándoknak jelzett törekvésekre, kötelességünk itt helyünkön rendületlenül megállani, az eszmét hirdetni, az emberekben a hitet fentartani és reményt ébreszteni, hogy eljő még az idő, a midőn törekvéseink érvényesülni fognak.

Az eddigi kormányok abban az akaratban egyeztek meg egymással, hogy folytonosan az osztrákokat szolgálták és az osztrák érdekeket törekedtek kielégiteni, *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* és az elért eredményekben különböztek egymástól. Az egyik több jogot áldozott fel, mint a másik, de egyetlenegy kormány sem áldozott fel annyi jogot, mint eddigi rövid kormányzata alatt a mai miniszterelnök. Ha a legutóbb lefolyt nagy nemzeti küzdelmeket megfigyeljük, ugy azt látjuk, hogy akkor, a midőn a nemzet egész erkölcsi ereje felzúdult és végighullámzott az országon: az igen t. miniszterelnök ur a liczitálók sorába állt, és azon a réven, hogy a nemzeti jogokból kevesebbel elégedett meg, megkeritette azt a hatalmat, a melyet most a nemzettel szemben egyedül Bécs javára gyakorol.

Soha sem álltunk oly közel a nemzeti jogok érvényesitéséhez, mint tavaly, és ha a miniszterelnök urnak ajánlkozása czélunk elérésében meg nem akadályozott volna bennünket, akkor ma a többség is büszke önérzettel hirdethetné az egész nemzet diadalaként a magyar jogok érvényesitését.

Oly erős volt a nemzeti közvélemény, hogy üres kézzel még a miniszterelnök sem jöhetett, de a mi keveset hozott, az nem volt egyéb tartalmatlan igéreteknél.

Ily körülmények között a 67-es alapokon álló kormányok iránt általában nem lehetünk bizalommal — sőt a mai kormánynyal szemben személyes bizalmatlansággal is kell viseltetnünk, — mert rövid kormányzatuk alatt nem törődnek a nemzet erkölcsi jogaival; azokat feladják, azokat érvényesiteni sem kifelé, sem idebenn nem képesek.

A mi álláspontunk mindig az volt, t. ház, hogy Magyarországnak sem erkölcsi, sem anyagi előhaladását nem lehet a 67-es alapon előmozditani. Ezt önök folytonosan tagadták és ezen az alapon igyekeztek tevékenységüket kifejteni. Nem kivánok itt elméleti vitatkozást előidézni, hanem egyszerüen felhivom a multat és a tapasztalatokat annak ékes és szomoru tanubizonyságául, hogy önöknek nincs igazuk.

Mondja meg a többség és a kormány, hogy a magyar állam szervezetének intézményei, törvényei, alkotásai közül melyik tökéletes? Egyetlen egy sincs ilyen. A rendszerben folytonos kapkodás volt. Ha esetleg megvolt a kormány egyes tagjaiban a jóakarat, mindjárt előállottak a financziális nehézségek, mert a pénz folytonosan a közösügyi kiadásokra, a katonákra és olyan dolgokra kellett, a melyek mindent képviselhetnek, csak a magyar államot, a magyar nemzetet és a magyar érdekeket nem. Azt az eljárást követték, hogy mindenből valamit, az egészből pedig semmit. Ez az eredmény, mint eredendő bűnre, a 67-es kiegyezésre vezetendő vissza.

A nemzetnek függetlenségre való törekvését oly könnyedén feláldozni, oly közömbösen felfogni nem szabad. A 40-es évek hatalmas

alakjai közül Széchenyi István azt hirdette, hogy tegyük előbb gazdaggá a nemzetet, hogy aztán függetlenné válhassék; Kossuth Lajos megforditotta ezt a tételt: előbb függetlenné akarta tenni a nemzetet, hogy aztán gazdag lehessen. Ebben a szellemben működött azután a 67-es időknek nagy alakja is, Deák Ferencz, a ki óvatosan a béke idejét akarta felhasználni arra, hogy egy alapot teremtve, a nemzetnek alkalma legyen azt okosan felhasználni arra is, hogy függetlenné legyen az ország és hogy gazdaggá legyen annak lakossága. Azonban mi a mi kormányunknak törekvése? Ezekkel a függetlenségekkel, ezekkel a gazdagságokkal egyáltalában nem törődik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nálunk elfacsarják a szavakat, a melyek a 67-es kiegyezésben benne vannak, rosszabbá teszik és elvitatják jogainkat, elalkudják nemzeti érdekeinket, ugy hogy ma az eredmény az, hogy az ország teljesen szegény, függetlenségétől és gazdagságától pedig sokkal messzebbre áll, mint azt egykor Széchenyi, Kossuth és Deák hirdették. *(Zaj.)*

Látszik, t. képviselőház, hogy a malom szerepére vagyok kárhoztatva. Le kell darálnom azt, a mit el akarok mondani, annyira küzdenem kell részvétlenségükkel és türelmetlenségükkel. Megigérem, nem sokáig fog ugyis tartani; de azt, ha már nem is a magam részéről, hanem pártom nevében kérhetem, hogy egy kis türelemmel és figyelemmel hallgassák meg igénytelen felszólalásomat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha már a 67-ik évi kiegyezésnek anyagi oldalai nem segitettek minket arra, hogy czélunkat elérjük, legalább igyekezzünk azon, hogy erkölcsi téren teremthessük meg azt, a mi bennünket, magyarokat jogosan megillethet. Arra az alapra kell nekünk rátérnünk, arra a fundamentumra, a melyen később felépithetjük Nagy-Magyarországnak hatalmas alkotásait. De a mig ezt az alapot le nem raktuk, hiába ábrándozunk akár függetlenségről, akár gazdagodásról, akár más előnyökről; ezt mi el nem érhetjük.

Eddigi törekvéseink meddők voltak. Uj mesgyén kell mennünk, a mely nem is uj, hanem csakis a helyes irányt mutatja meg, mert teremtenünk kell egy országot, egy államot, a mely minden izében és szervezetében magyar legyen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magyar legyen az ország nyelvében, magyar legyen jelvényeiben, magyar legyen gondolkozásában és érzelmeiben és magyar legyen a hazának szeretetében. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kétféle tevékenység kell erre, melyet az eddigi kormányok teljesen elhanyagoltak, a mely felett csak közömbösen tértek napirendre és a melyhez csak akarat kell, csak erély és elhatározás kell, hogy ebből az országból, a mely a mienk, teljesen és tisztán magyar legyen. Az egyik a magyar nemzeti népnevelés, a másik a hazai nemzetiségi kérdésnek okos kezelése. Példákat idézhetnék a nagy nemzetek történetéből és a most is folyó nagy jelenségekből. Mindig hivatkozunk külföldi példákra. Tessék csak megnézni a hatalmas nagy államokat, a melyek meghóditott területeken viszik véghez nagy munkájukat és teszik egynyelvüvé, egy hazává azokat a területeket, a melyeket magukhoz csatoltak. Mi pedig itt Magyarországon, idehaza saját földünkön, saját ezredéves talajunkon nem jutottunk odáig, hogy teljesen és tisztán magyarok legyünk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A magyar nemzeti népnevelésről beszéltem először. Nem leszek terjengős és hosszadalmas. Csak rövid pár szóval fejezem ki azt, hogy az én elvem szerint a magyar népnevelésnek az volna a feladata, hogy elérje azt a czélt, hogy mindenki szabadon birja, használja, müvelje nemzetiségi anyanyelvét, de minden magyar állampolgár tudjon magyarul is. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez nemcsak kötelesség, hanem azt hiszem, ezzel minden tiszteséges ember csak jót akar mindenkinek, ha azt kivánja, hogy a ki ebben a hazában lakik és a ki magát magyar állampolgárnak nevezi, magyar nyelven is beszéljen. Erre nemcsak azért van szükség, hogy ők az állami, községi és egyéb magánérdekeikhez közelebb jussanak és azokat könnyebben megoldhassák, de azért is, hogy az állampolgárok egymással érintkezni tudjanak, egymást megértve, egymás bajait, keserüségeit és szenvedéseit ismerve, egy közös czél felé: az egységes magyar nemzet megalapitására törekedjenek.

Meg kell egymást értenünk a nemzetiségekkel és itt egy sajátságos körülményre mutatok rá. Vegyük pl. a románt. A román nem követeli a tóttól, a szerbtől, a szásztól, hogy tanuljon meg románul, csak a magyartól. A szász nem követeli a többi nemzetiségtől, hogy tanuljanak meg az ő nyelvén, hanem csak a magyartól és minden nemzetiség igy van. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy egyesegyedül a magyar irányában viseltetnek bizonyos ellenszenvvel és egymás irányában pedig bizonyos titkos aspirációknak akarnak ezzel kifejezést adni. Mert énnekem akárki mondja, a nemzetiségi nyelvnek egyedüli birása, ha kizárólag csak egy nyelvet, az ő anyanyelvét beszéli az a nemzetiség, akkor ez akár nyiltan, akár titokban, de kifelé gravitálásának csiráját hordja magában, mig a legszebb bizonyiték arra, hogy hűséges magyar állampolgár az illető és hogy tiszteli alkotmányos intézményünket és szeretettel viseltetik minden más nemzetiségü és anyanyelvü állampolgár irányában az, hogy ha nemzetiségi anyanyelvén kivül megtanul magyarul is. Ehhez az én szerény véleményem szerint nem erőszak szükséges, ehhez szeretet, jóindulat és barátság kell. Szeretettel kell átkarolni a nemzetiségek tagjait és szeretettel, de erélylyel kell megértetni velük azt, hogy mi egy hazának vagyunk gyermekei és a magyar nyelv kell hogy uralkodjék ebben a hazában, a mely nyelven mindnyájan

megérthetjük egymást. Ebben elsősorban nagy feladata van magának a kormánynak, a hatóságoknak, a községeknek, a kik tiszteljék minden egyes állampolgár jogát, egyformán szolgáltassák ki az igazságot, bármelyik nemzetiséghez tartozzék is az illető, hogy lássa az a magyar, román, tót, hogy egyforma elbánás alá kerül mindenki, mert egyenlő jogu és egyenlő kötelességü polgára e hazának mindenki. A magyar társadalomnak is e tekintetben nagy kötelességei vannak. Itt egy jelentéktelennek látszó, de mélyen járó dologra mutatok rá. *(Halljuk! Halljuk!)* A magyaroknak is, másoknak is szokása a nemzetiségeknek szemére vetni: te oláh, te tót, te ráez! Az ilyen kiesinylő mondások nem alkalmasak arra, hogy a nemzetiségeknek szeretetét irányunkban előmozditsa és fokozza, tehát a társadalomnak is ki kell venni részét a munkából, hogy a szeretet szavával szólva hozzájuk, bennük bizalmat ébreszszünk, hogy bennünk ne idegeneket lássanak, hanem testvéreket, velük egyenlő jogu állampolgárokat. A nemzeti nevelés és a nemzetiségi kérdésre vonatkozólag rá kell hogy mutassak egy körülményre, a melyet e házban már emlitettem. Méltóztassék csak megnézni a mai állapotokat! A magyar intelligeneziának mily sok tagja tétlenkedik, ninesen semmi teendője, nézi a napot és költi a pénzt. A kevés állás és a kevés teendő mellett odáig mentek, hogy már a magyar állam szempontjából is kötelessége volna a kormánynak gondoskodni arról, hogy minden egyes legkisebb igényü és bármely nemzetiségü községbe odaállittassék a magyar államnak, a magyar hazafiságnak és a magyar törvényeknek, valamint a magyar kormánynak egy-egy őrszeme. Minden egyes kisközségben felállitanék, vagy rendszeresitenék — nem tudom hamarjában, milyen nevet adjak neki — valamely közeget, például körjegyzőt, vagy egy más magyar embert, a ki szeretettel figyelné meg a község bajait és kormányteendőket is végezne, minők az anyakönyvvezetés, az iskolák feletti felügyelet, a katonasorozásokra vonatkozó tennivalók, szolgáltatná e mellett az igazságot a kiesiny ügyekben, egyszóval: jóakaratu atyja, tanáesadója lenne annak a községnek, és hogy meg is élhessen, fokonkint helyezném jobb helyekre az illetőt és ezzel a magyar intelligeneziának hatalmas fegyvert adnánk kezébe arra vonatkozólag, hogy hóditani tudjon és erejét meg tudja mutatni abban a tekintetben, hogy ebből a magyar területből tud magyar országot is csinálni.

Rákosi Viktor: Ez a birtokosok feladata volna!

Barabás Béla: Itt van a most előkerülő népoktatási törvény. Csodálkozom ezen a dolgon. Beszéltem tanfelügyelőkkel, főispánokkal, a kik a helyzetet ugy tüntetik fel, hogy ha a törvényjavaslat életbe lép, sokkal rosszabb lesz az állapot, mint előbb, mert először is félmunkát végezünk, de nemesak felet, hanem azt is elrontjuk, a mi azelőtt jó volt. Nem akarok bővebben belemenni ebbe, csak arra akarok utalni, hogy a kormány mennyi időt enged a nemzetiségeknek, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzanak, a szenvedélyeket felszitsák, izgassák az embereket, és ismét olyan különös jelenségeket szolgáltassanak adatokul arra, hogy a nemzetiségek megint másfelé törekesznek és más irányt kezdenek vallani. A nemzetiségi kérdés alapjának az emberi jogok tiszteletben tartása mellett az állami jogok erélyes érvényesitése és uralma kell hogy legyen.

Ha megnézzük a nemzetiségi bankokat, a melyeknek egyedüli czélja az volna, hogy anyagi tekintetekben segitsék az arra szoruló egyéneket, azt látjuk, hogy nagy politikai feladatokat is végeznek. Persze mindig titokban. Nines kellő felügyelet. A bankok, a részvénytársaságok alapszabályai a törvényszékhez kerülnek, a hol tisztán a kereskedelmi törvény alapján birálják meg őket. De nem veszi észre senki az alapszabályoknak egyik legveszedelmesebb pontját, azt, hogy részvényeket átruházni csak az igazgatóság hozzájárulásával lehet. Román banktól magyar ember nem kap részvényt soha, nem kaphat, mert nem ruházzák rá. Ily körülmények közt azután az igazgatóság megtartja a korlátlan befolyást az egész pénzintézetre és az igazgatóságban lévő tagnak megvan a hatalma arra, hogy nem csak anyagilag, de erkölcsileg is befolyásolhassák és félrevezethessék a népet.

Ott vannak a névfelirások. Az ember csak nézi, hogy egy-egy ezégen milyen nyakatekert felirás van. A hogy valakinek a nevét kiejtik, ugy kellene azt irni. Most az anyakönyvi törvényt módositottuk, erre vonatkozólag is kellene intézkedést tenni és nem kellene megengedni, hogy valaki máskép irja a nevét, mint a hogy az anyakönyvbe be van iktatva és a mint azt tisztességesen magyarul kiejtik. Nem akarok példákat mondani, de hiszen t. képviselőtársaim láttak elég ilyen nyakatekert felirást, a melyek szerint máskép hangzik a név, mint a hogy az illetőt hivják.

Itt van továbbá a helységnevekről alkotott törvény végrehajtásának ügye. Ezt a nemzetiségek ugy fogják fel, hogy a törvény ellen felebbezhetnek a császárhoz. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* A magyar vármegyékben, a magyar községekben végre van hajtva a törvény, de a nemzetiségi vármegyékben nem mernek hozzányulni. Igy akarunk az általunk alkotott törvényeknek tiszteletet szerezni, a mikor magunk sem merjük végrehajtani, a mikor ne nyulj hozzám dolog ez, a mikor azzal fenyeget egyik-másik izgató, hogy a császárhoz menekül és appellál, hogy az segitsen rajtuk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezek elmondása után csak röviden rá akarok mutatni arra a szomoru jelenségre, a melynek küszöbén állunk.

Inséges, szomoru idők előtt vagyunk. 1863 óta nem volt olyan nagy aszály, pusztulás és

keserüség, mint a minő most van. Nagy bajoknak nézünk elébe. A kormánynak kötelessége tehát a most rendelkezésére álló időt felhasználni, hogy ezen bajok lehetőleg orvosoltassanak. Ezen bajok nemcsak arra vezethetők vissza és azokat nemcsak az fokozza, hogy óriási nagy terhekkel kell megküzdeni az állampolgárnak, de fokozódtak a bajok az által is, hogy a megélhetésre, a mindennapi betevő falatra szükséges eszköz sem áll rendelkezésére a szegény embernek, ugy hogy nem nagyitom a dolgot, ha inséges időnek nevezem a legközelebbi telet, mely ránk el fog jönni. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Hiszen a gazdának nincs termése, a kereskedő boltja üres a vevőktől, az iparos műhelyében nincs kinek dolgozzon. Oly viszonyok között vagyunk, hogy ezeket szanálni okvetlenül kötelessége a kormánynak is, a társadalomnak is és mindenkinek, a ki érzékkel bir a szegény nép nyomora és szenvedése iránt, a mely most bekövetkezik.

Óriási pénzt forditottunk hadügyi kiadásokra, czivillistákra, tisztviselők fizetésének emelésére. Honnan kerül elő az a sok pénz az ilyen mostoha viszonyok között? Az embernek megáll az esze és gondolkozóba esik.

Az adónemeket nem szaporitották, az adókulcsot nem emelték. Valahonnan csak kellett annak a pénznek előkerülnie. Előkerült az adózó polgároknak törvényenkivüli túlságos zaklatásával és megzsarolásával, melyet a törvény elő nem ir. Hiszen csak nézzük meg a harmadosztályu kereseti adó kivetését. Vegyünk egy egyszerü iparost, a ki ezelőtt 10 esztendővel 20 frt jövedelmi adót fizetett, annak adója ma 200—300 százalékkal van felemelve. Ilyen fokozásokkal működnek az adókivető-bizottságok és pénzügyi hatóságok, a melyek illetéktelenül zsarolják meg az állampolgárokat és szedik be összegyüjtött pénzüket és mint készpénzfedezetet állitották fel nekünk a megszavazott kiadásokkal szemben.

Még csak egy kérdéssel akarok röviden foglalkozni s ezzel mintegy árnyékát vetem előre annak, hogy elkövetkezik a pihenés után az őszi idő, a mikor azután nemcsak nekünk, de az egész országnak sulyos és nagy kötelességei vannak az ország megvédésében a kiegyezés alkalmával.

Itt, t. ház, rá akarok mutatni azon törekvésre is, melyet az igen t. kereskedelemügyi miniszter ur és a miniszterelnök ur előre is fennen hirdetett. Már előre be akarják vinni a közvéleménybe azt a felfogást, hogy bennünket egyesegyedül a közös vámterület boldogit. Ebből az atyáskodó intézkedésből mi nem kérünk, nem kérhetünk. Más uttörő nemzeteket hozok fel kétségtelen bizonyitékául annak, hogy a közös vámterület alatt tönkrementek, anyagilag pusztultak, szegényedtek. E helyett a bizonyos rossz helyett legalább a bizonytalan jót próbáljuk meg, annál is inkább, mert erős remény biztat minket arra, hogy az önálló vámterület behozatalával anyagi jólétünk és az ország anyagi helyzete okvetlenül javulni és emelkedni fog. Az agrárius érdekeket is előtérbe tolják. Bocsánatot kérek, az önálló vámterület behozatala mellett is lehet szerződést kötni. Ha olyan áruink vannak, melyek nagymennyiségben termeltetvén, kivitelre szorulnak, erre vonatkozólag a szerződést okvetlenül meg kell kötni, elég méltányosan; azért, mert viszont vannak olyan áruk, melyek termelése ott, a másik oldalon bőséges, a melyek hozzánk jönnek be. Egyszóval: én már most is, ugy a magam, mint pártom részéről jelezni kivánom, hogy mi rendületlenül megállunk azon kötelesség mellett, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy az ország részére az önálló vámterület érvényesitését kivivjuk. Már most is egy nagy kérdés előtt állunk. Ha fejenkint veszem az igen t. képviselő urakat, én be tudom bizonyitani, hogy a képviselőház többsége az önálló vámterület mellett foglal állást. Ha megnézzük a választók előtt tett egyes nyilatkozatokat, ha megnézzük az általuk képviselt törvényhatóságoktól felérkezett feliratokat, ha megkérdezzük az általános közvéleményt, az ipartestületeket és a legközvetlenebbül érdekelt köröket: ezek mind óhajukat fejezték ki az iránt, hogy Magyarországot egyedül az önálló vámterülettel lehet anyagilag előbbre vinni és gyarapitani, és igy, minthogy ma kétségtelenül számszerint ezen képviselőházban az önálló vámterületnek van többsége, kérdem én: mi fog a jövőben történni? Vagy azok az igen t. urak fogják szavukat megmásitani és a választóknak adott igéretüket abbahagyva itt a kormányelnök előterjesztésére szavazni, vagy pedig nincs más hátra az igen t. miniszterelnök urnak, mint a nemzetet még egyszer megkérdezni, hogy mi az álláspontja. Ez is egyik fontos indok, hogy bizalommal a kormány iránt nem viseltetünk, mert a többségnek azon tagjait, a kik egyenesen azon igérettel jöttek ide be, hogy az önálló vámterületnek lesznek hivei és azt meg fogják szavazni, arra kényszeritik a pártfegyelem keretében és békóiban, hogy most ellenkezőleg szavazzanak. Ez sem a parlamentárizmussal, sem azon komolysággal, melylyel a képviselő választói előtt megnyilatkozik, össze nem egyeztethető.

Röviden igyekeztem előadni a magam és pártom felfogását, nem is terjeszkedem tovább, nem is küzdöm tovább a részvétlenséggel, csak egyszerüen jelentem ki, hogy mi a kormány iránt nemcsak bizalommal nem viseltetünk, de egyenesen bizalmatlansággal vagyunk iránta és ennélfogva a beterjesztett törvényjavaslatot sem általánosságban, sem részleteiben el nem fogadjuk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor jegyző: Gulner Gyula!

Gulner Gyula: T. képviselőház! Kétséget nem szenved, hogy a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat a politikai bizalom szempontjából birálandó el, mert hiszen tulajdonkép azt tartalmazza, hogy az immár megszavazott költség-

vetés végrehajtásával a kormány megbizassék, vagyis, hogy az ország közjövedelmeinek beszedésére és a kiadások folyósitására felhatalmaztassék.

Igy lévén a kérdés feltéve, egyszerüen szoritkoznom lehetne arra az utalásra, hogy az ellenzéken vagyunk és ebből kifolyólag tagadjuk meg a törvényjavaslatot. Mégis kérnem kell a t. képviselőházat, hogy igazán a szó legszorosabb értelmében csak néhány pereznyi türelmével megajándékozni sziveskedjék, hogy ezen bizalmatlanságot néhány szóval megindokolhassam.

A parlamentáris kormányforma természete szerint a mindenkori kormánynak pregnáns kifejezője a kormány feje, a miniszterelnök. A miniszterelnök politikai egyénisége, nézetei, felfogása, politikai rendszere, politikai multja és az ebből levonható konzekveneziák adják meg a tipusát annak a kormánynak, a melyről szó van, a tipusát annak a politikai rendszernek, a melyet követni kell az illető kormánynak.

Ha tehát én főképen és kizárólag a t. miniszterelnök ur politikai egyéniségével foglalkozom, nem teszek egyebet, mint ezen most vázolt parlamentáris elvnek hódolok és távol van tőlem minden személyeskedés, a mely nem természetem és a melytől távol lehetek annyival inkább, mert nem titkolom, hogy a t. miniszterelnök urnak sok tekintetben nagy kvalitásai iránt magam is elismeréssel adózom.

A t. miniszterelnök ur már jóideje tagja a képviselőháznak. Én sokkal régebben. Hallottam a t. miniszterelnök ur első felszólalását a házban, hallottam a későbbieket is, hallottam a nagy véderővitánál való felszólalását. Nem árulok el titkot, a mindenkori képviselőháznak minden tagja nagy érdeklődéssel és nagy figyelemmel kisérte a t. miniszterelnök urnak politikai szereplését. Csak azt konstatálhatom, hogy a t. miniszterelnök ur képviselő korában sem esinált titkot soha politikai meggyőződéséből, kivette részét mindenkor a küzdelemből; de konstatálhatom azt is, — tanum rá a képviselőház naplója — hogy Tisza István képviselőt, a mostani miniszterelnök urat sohasem találtuk azok sorában küzdeni, kik a nemzet nagy érdekeiért és nagy eszményeiért állottak sorompóba, *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hanem mindig azok között haladt, a kik meghunyászkodásnak, a kishitüségnek, sokszor a lemondásnak, de mindig a felfelé való tetszésre törekvésnek utján haladtak. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Közjogi téren a t. miniszterelnök ur a legszélsőbb orthodoxiát képviselte, különösen az 1867 : XII. t.-cz.-kel szemben. A nemzeti követelményeket, az u. n. nemzeti apirácziókat majd lekicsinyelte, majd leszólta, majd kigúnyolta, majd mint lehetetlenséget állitotta oda, majd képtelenségnek igyekezett feltüntetni.

Molecz Dani: Vagy pedig megvalósitotta. *(Zaj és felkiáltások balfelől: Melyiket?)*

Gulner Gyula: A midőn pedig a képviselőház függetlenségének emelése érdekében folyt itt a tanácskozás a euriai biráskodásról és az inkompatibilitási törvényről szóló javaslatok alakjában, akkor is a t. miniszterelnök ur nem itt a házban, de ott, a hol ez első megbeszélés tárgyát képezte, ezeket a javaslatokat, a melyek a végrehajtó hatalomnak befolyását vannak hivatva csökkenteni a képviselőház függetlenségének előnyére, igyekezett vagy megakadályozni, vagy legalább is gyengiteni. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Azután jött az obstrukezió. A t. miniszterelnök ur tagja volt az akkori kormánypártnak. Én legalább nem tudom, nem hallottam, nem is olvastam, hogy a t. miniszterelnök ur az akkori miniszterelnökkel nyilt politikai ellentétbe helyezkedett volna. Még kevésbbé hallottam és láttam, hogy e miatt a t. miniszterelnök ur, nem értvén egyet az akkori kormányelnöknek magatartásával, pártjával szakitott volna, a pártból kilépett volna. Hanem egyszer esak megjelenik a t. miniszterelnök ur mint dezignált miniszterelnök és megjelenik ugy, hogy azon nagy nemzeti mozgalom leesillapitására nem hozott egyebet magával fenyegetésnél és annál a kilátásnál, hogy előttünk áll az alkotmánynak megsértése is. Istennek hála, akkor a t. miniszterelnök urnak ezen kisérlete — most juniusban mult esztendeje — nem sikerült, mert erre a kisérletre sem kabinetet, sem pártot magának szerezni nem tudott.

Következett azután a 9-es bizottságnak működése a szabadelvü pártban. Hosszu vajudás és tranzakcziók utján végre létrejött a megállapodás. A végén azt hallottuk, hogy azok, a kik a szabadelvü párt sorából ennek a munkálatnak keresztülvitelével meg lettek bizva, a pontozatokban megállapodtak és szolidárisak. De a mikor helyt kellett volna ezért állani, akkor a t. miniszterelnök ur a nélkül, hogy többi társaival konferált volna, e megállapodásokból kitörölt egy csomót, még pedig a leglényegesebbeket, lefelé liezitált és ujból megjelent mint dezignált miniszterelnök ezen leliczitált programmal s ekkor már ezen »vakulj magyar« programmal talált pártot és kabinetet is. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, a ki a parlamentáris kormányforma rendszerével, annak természetével, lényegével foglalkozik és a felett gondolkozik, és a ki gondolkozik a felett is, hogy egy miniszterelnöknek mi a tulajdonképeni szerepe király és nemzet között, ki és micsoda utakon érheti el azt, hogy róla azt mondhassák, miszerint a politikai ethika törvénye alapján jogosult a miniszteretnöki szék betöltésére, az nem olyannak képzeli magának az utat, a melyen a miniszteri székbe lehet eljutni, mint a minőn a t. miniszterelnök ur odajutott. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Vajjon

egy nemzetet felrázó eszmét, egy nagy reformot, a nemzetet átmelegitő egy gondolatot vitt-e bele valaha a t. miniszterelnök ur a közéletbe? Az az összeköttetés, a mely kell, hogy a miniszterelnök ur és a nemzet nagy rétegei között meglegyen, elő volt-e készitve azzal a belső kontaktussal, hogy mindenki, a ki rá néz a miniszterelnökre, abban egyuttal a nemzet vezérét lássa és ismerje fel? Ez a momentum hiányzik a t. miniszterelnök urban. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur a mult év junius havában idejött üres kézzel, mert miniszterelnök akart lenni és mert igy nem sikerült, októberben idejött leliczitált programmal, és igy már sikerült. Ez a parlamentárizmus törvénye szerint és a politikának ethikai törvénye szerint nélkülözi azt az alapot, a mely jogosulttá tenné a t. miniszterelnök urat arra, hogy a miniszterelnöki széket elfoglalja; neki csak formailag van meg a jogosultsága, de ethikailag ninesen. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Tiz hónap telt el azóta, hogy a t. miniszterelnök ur abban a székben ül. Ezen tiz hónap alatt óriási költségekkel terhelte meg a költségvetést, félretette azt a törvényt, a mely egyenesen tiltja, hogy külállamokkal szerződést ezélzó tárgyalásokba lehessen bocsátkozni addig, a mig az autonom vámtarifa megállapitva ninesen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzet közgazdasági függetlenségére való törekvés helyett a t. miniszterelnök ur, ugy látszik, ha másként nem lehet, kész lesz az osztrák kiegyezési törvény 14. §-a alapján is egyezkedni s ezzel kitörni az 1867-iki törvénynek egy garanciális intézkedését, a mely minden ilyen természetü ügyet, a melyet a törvény elősorol, mindkét államnak alkotmányos állapotához füz. Erre a t. miniszterelnök ur, ugy látszik, kész lesz, ha másként nem lehet, ismétlem, akként, hogy az alkotmányos garanciáknak ezen intézkedését, a melyet az 1867 : XII. t.-cz. magában foglal, egyszerüen széttépi.

Azután a galaczi konzul levelének kérdésében tanusitott magatartása által a t. miniszterelnök ur egy eddig csak türt, helytelen állapotot a magyar nyelvnek, a magyar államnyelv szuverénitásának megalázásával törvényesiteni igyekezett. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur tiz hónapi kormányzásának ennyi utjelzője nagyon is elég arra, hogy a konzekveneziákat a jövőre is levonjuk. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur nem egyszer hangoztatta már azt is, hogy az ő politikájának alapja az, hogy magyar nemzeti irányu legyen. Boesásson meg nekem, de én ebben kételkedem. Kételkedem pedig a lélektan törvénye szerint. Az az államférfiu, a kit sohasem láttunk hevülni a nemzet nagy igazaiért, a nemzet nagy eszményeiért, a kinek lelke hideg tudott maradni azon nagy erőkifejtésekkel és azon nagy eszmékkel szemben, a melyek a nemzet lelkében élnek és örökké fognak élni mindaddig, a mig kielégitésre nem találnak: *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* az az államférfiu, legyen az bárki is, nem tudja és nem tudhatja magát azonositani azokkal az eszmékkel, a melyeknek végrehajtására vállalkozott. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Oda, t. miniszterelnök ur, hit és bizalom kell, lelkének telitve kell lenni azokkal az eszmékkel, mert esak akkor, hogy ha lelke azokkal a gondolatokkal telitve lesz, tudja magát azonositani azokkal az törekvésekkel, másként nem. Legyen bárki az az államférfiu, hit nélkül s a nélkül, hogy lelke telitve lenne, izzóvá válnék attól a vágytól, hogy a nemzet nagy érdekeinek küzdelmében a maga nagy aspiráeziót ki is vivja, mindenkor esak kényszermunkát fog teljesiteni. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az az államférfiu, a ki a politikai multjában ellenkezőt eselekedett, a ki a nemzet aspiráeziói megvalósitásának egyszerüen letörésére vállalkozott 14 hónappal ezelőtt, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* az az államférfiu ne várja én tőlem, hogy annak lelkét a lélektan törvényei szerint mindazon erővel, mindazon fegyverzettel felruházottnak tarthassam, a mely szükséges egy nagy nemzeti munkának keresztülvitelére. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Pedig ez a nemzet élni akar, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* élni és birni mindazokkal a jogokkal, mindazokkal a feltételekkel, a melyek az önálló nemzeti élet folytatására szükségesek, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* politikai, közjogi és gazdasági tekintetben egyaránt.

Azt az államférfiut, a ki ezeknek kerékkötője, a ki ezekkel ellenkező politikát és rendszert üz, a nemzet lelkében sohasem fogja magáénak és vezérének tekinteni. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az az államférfiu, a ki erre a szerepre vállalkozott, előbb-utóbb el fog tünni arról a piedesztálról, a melyre magát emelni akarta s a nemzet annak az államférfiunak, annak a miniszterelnöknek vezérlete alatt sem áldást, sem nyugalmat, sem boldogulást élvezni nem fog soha. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

En azt gondolom, ezek elégséges okok arra, hogy az, a ki ugy nézi a t. miniszterelnök ur politikai multját, a ki ugy nézi a jelenét és a ki sine ira et studio, de teljes meggyőződéssel vonja le ugyanazokat a konzekveneziákat politikai multjából és jelenéből a jövőre, a melyeket én levontam, a t. miniszterelnök ur kormányzása iránt bizalommal nem viseltethetik.

Ezért én a magam és azon párt nevében is, a melyhez tartozni szerencsém van, kijelentem, hogy ezen legnagyobb foku bizalmatlanság okából a törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hertelendy László jegyző: Molnár János!

Molnár János: T. ház! A t. miniszterelnök ur tegnapelőtt a következőket mondotta *(olvassa)*: »A t. néppárt a reviziót minduntalan hangoztatja ugyan, most is hangoztatja, egy idő óta azonban kiváló gondot fordit arra, hogy meg ne mondja, mit ért a revizió alatt.«

Fejének integetésével igenli a t. miniszterelnök ur ezt, vagyis még egyszer és nyomatékosan akarja hangoztatni.

T. ház! Ha udvariatlan akarnék lenni, azt mondanám, hogy midőn a t. miniszterelnök ur ezen szavakat mondta, eserbenhagyta őt az emlékezőtehetsége. De én nem ennek, hanem annak tulajdonitom a dolgot, hogy a t. miniszterelnök ur valószinüleg nem volt jelen, olvasni meg annál kevésbbé olvasta azon beszédet, a melyet én e házban vagy négy hét előtt kilenczednegyed órán át tartottam *(Zaj a jobboldalon.)* és a melyben körülbelül fél óráig foglalkoztam a revizió kérdésével.

Vészi József: Ebből az következik, hogy rövidebben kellett volna beszélni!

Molnár János: Hát rövidebben fogok nyilatkozni és pedig nagyon röviden, alig öt-nyolez perczig, és mégis azt hiszem, kimeritem egészen a tárgyat, vagyis a t. miniszterelnök ur teljesen meg fogja érteni, mit értünk mi a revizió alatt?

T. képviselőház! A néppárt által hangoztatott revizió az uj egyházpolitikai törvények komplexumára vonatkozik. Ezen uj egyházpolitikai törvények pedig a következők: első a polgári házasságról, második a vallás szabad gyakorlatáról, harmadik az izraelita vallás reezepcziójáról, negyedik a gyermekek vallásáról és az ötödik az állami anyakönyvekről szóló törvény.

A néppárt tehát a revizió alatt azon törekvését érti, a melynél fogva azon igyekszik, hogy elérje azt, hogy mindaz, a mi ezen emlitettem uj egyházpolitikai törvények közül, vagy ezen törvényekben a katholikus hitelvekkel ellenkezik, a törvényhozás utján hatályon kivül helyeztessék.

Kovács Pál: Ez tiszta beszéd!

Molnár János: Azt mondja talán erre a t. miniszterelnök ur: no, ha csak ennyiből áll a revizió, akkor nagyon hamar megegyezünk és nagyon hamar beáll az egy akol és egy pásztorféle helyzet, mert hisz azokban az uj egyházpolitikai törvényekben semmi sines, a mi a katholikus hitelvekkel ellenkeznék, a mint azt a túloldal már akkor is, a mikor ezen törvények még javaslatok voltak, folyton-folyvást hangoztatta és vitatta. Csak egy bökkenő van a dologban, és ez az, hogy mi, bármily nagy tisztelettel viseltessünk is a t. kormányelnök ur képességei iránt és bármily nagy tisztelettel viseltessünk a t. túloldal bölcsesége iránt, még sem vagyunk abban a helyzetben, hogy akár a t. miniszterelnök urat, akár a t. túloldalt e tekintetben illetékes birául és törvénymagyarázóul elfogadhatnók, mert nekünk katholikusoknak véletlenül van a hit terén egy tévmentes és csalhatatlan fejünk, a ki a tanitó egyház, vagyis a püspöki kar által a t. miniszterelnök ur, meg a t. túloldal nézetével homlokegyenest ellenkező deczíziót vall és hirdet.

Ime, t. képviselőház, hogy csak egy példát emlitsek, midőn a polgári házasságról volt szó a parlamentben, midőn az esak törvényjavaslat volt, az ország herezegprimása, a ki — azt hiszem — a t. túloldal szerint is, Magyarországon a katholiezizmusnak legilletékesebb fenhatósága, a következőkép szólt a főrendiházban *(olvassa)*: »Nem fogadhatom el a törvényjavaslatot, mint katholikus, mert egyházam hitelveit sérti.«

Majd ismét igy szólt *(olvassa)*: »S most felvetem a kérdést, hűtlen leszek-e egyházamhoz, ha e törvényjavaslatot elfogadom?« És ezt felelte: »Igenis, hűtlen leszek.«

T. képviselőház, hogy ez igy van, hogy t. i. ez a törvény sérti a katholikus hitelveket, bizonyitja egyuttal a franezia polgári házasságnak 100, egyéb polgári házasságoknak 30—40—50 vagy nem tudom hány éves multja is, mert valahányszor, és bármelyik államban behozták ezt a gyászos intézményt, mindenütt és mindig a leghangosabban feljajdult a katholikus egyház és mindenkor hirdette, hogy az az ő hitelveit a legnagyobb mértékben sérti.

De, t. képviselőház, nem is lehet ez másként; mert ha a katholikus egyház a házasság megkötésének módozatát illetőleg, a házasság érvényére nézve — ismétlem: érvényére nézve — eltekinthet is a tridenti formától, a mint valóban és tényleg bizonyos helyeken és bizonyos keresztényekkel szemben el is tekint, azt soha meg nem türheti, abba soha bele nem egyezhetik, hogy ez a házasságmegkötési forma megengedhető legyen, annál kevésbbé, hogy a házasság jogintézményét laieizálják, hogy a házasságot felbonthatónak tekintsék, és hogy a házassági ügyekben vagy perekben az állam biráskodjék. *(Helyeslés a baloldalon.)*

De nem fejtegetem, t. képviselőház, tovább ezt a témát, mert hiszen nem az a feladatom most, nem is azért keltem fel, hogy az uj egyházpolitikai törvényeknek minden, a katholikus egyház hitelveit sértő pontozatát itt felsoroljam, és hogy azok csakugyan sértik a mi hitelveinket, bebizonyitsam.

Ha majd a t. miniszterelnök ur, vagy — mert hiszen ő sem fog örökké azon a helyen ülni — egy leendő kormány feje hajlandóságot fog mutatni arra, hogy ezen állam lakói több mint felének vallási sérelmeit orvosolja, vagyis ha majd hajlandónak nyilatkozik és késznek arra nézve, hogy velünk a reviziót illetőleg tárgyalásokba boesátkozzék . . . *(Mozgás a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Majd mi tárgyalunk önökkel! Eljön az idő!

Molnár János: . . . akkor mi is készek leszünk a legpontosabban részletezni a mi revi-

ziós törekvéseinket, vagyis készek leszünk az illető kormányelnök urnak, a néppártnak revizió ezim alatt jelzett programmpontját a legrészletesebben kidolgozva, akár irásban is átadni.

Addig azonban, mig a t. kormányelnök ur csak ugy játszva, hogy ne mondjam: gú nyolódva szól a revizióról, addig nagyon kérem, sziveskedjék megelégedni azon kijelentésemmel, a melyet az imént hangoztattam s a melyet most megismétlek, hogy t. i. a néppárt revizió alatt azon törekvését érti, a melynél fogva azon igyekszik, hogy kieszközölje azt, hogy mindaz, a mi az uj egyházpolitikai törvényekben és törvények közül a katholikus vallás hitelveivel ellenkezik, a törvényhozás utján hatályon kivül helyeztessék. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Azt hiszem, hogy ez elég világos.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagyon! *(Derültség jobbfelől.)*

Molnár János: Mert hogy azután mi az, ami a mi hitelveinkkel ellenkezik? *(Felkiáltások a jobboldalon: Mi az?)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azt halljuk!

Molnár János: Azt megmondották százszor; ma is megmondtam az egyik pontra nézve és meg fogom mondani a többi pontra nézve is, de hiszen ugyis hiába mondanám most, mert a t. túloldal még most is azt vitatja, hogy a polgári házasság nem sérti a katholikus egyház hitelveit, hanem az csak a magyarországi házassági jogoknak egységesitése.

T. ház! Midőn ezen egyházpolitikai törvényjavaslatok törvényerőre emelkedtek, akkor a magyar püspöki kar egy közös főpásztori levelet adott ki és azt a szószékről is kihirdettette általunk a nép előtt. E főpásztori levélben maga a magyar püspöki kar is feljajdul; figyelmezteti a hithű keresztény katholikusokat arra, hogy mennyire sértik ezen törvények a katholikus egyház hitelveit és egyszersmind arra szólit fel minden hithű katholikust, hogy ezen törvények hatályon kivül helyezésére törekedjék.

Mi tehát csak legilletékesebb vezéreinket követjük, a midőn a reviziót sürgetjük.

Minthogy pedig ezen revizió eszközlésére, de még csak a tárgyalások megkezdésére sem fedezek fel a t. kormányelnök urban épen semmi hajlandóságot; továbbá, minthogy mi a t. kormánynak mind nemzetiségi, mind gazdasági és pénzügyi politikáját a leghatározottabban roszszaljuk, és végül minthogy szinte megdöbbent bennünket a miniszteri felelőségnek azon kicsinylése, a melyről a t. kormányelnök urnak a vámszerződéseket illető mostani tárgyalása és a pénzügyminiszter ur által tegnapelőtt benyujtott törvényjavaslat tanuskodik: *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* mindezen okok — mondom — arra utalnak bennünket, hogy a t. kormánynyal szemben a legnagyobbfoku bizalmatlansággal viseltessünk, *(Helyeslés a baloldalon.)* a minek következtében a bizalom legeminensebb nyilvánitását, t. i. a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot, sem csekélységem, sem azon párt, a melyhez tartozom s a melynek nevében és megbizásából szólottam, meg nem szavazza. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Rákosi Viktor jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. képviselőház! A szőnyegen lévő törvényjavaslatot nem szavazom meg. Nem szavazom meg azért, mert a kormányelnök és a kormány feladatának magaslatán nem áll. Nem egy nemzetnek fejeként, a mely gondolkodik, nem egy nemzetnek cselekvő akaraterejeként viselkedik, hanem ugy, mint egy tartomány népének a felsőbbség által kinevezett gondnoka. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Magyarország a magyar nemzet állama. Az állam és a nemzet feladatai között teljes összhangnak kell lennie. Ezen összhangot létrehozni; ezt az összhangot teljessé tenni; az államot a nemzet feladatainak szolgálatára berendezni és ezen szolgálat teljesitésében vezetni: egy nemzeti és állami kormány feladata. Én nem látom azt, hogy ez a kormány a magyar nemzetnek mint egésznek feladatai iránt tisztában volna és ugy tapasztalom, hogy legkevésbbé sem akarja megérteni azt, hogy egy kis nemzetnek itt a nagy fajok egyesülése közepette csak akkor lehetséges fenmaradnia, ha a maga létfentartásának eszközeit: ugy az állami szervezetet, mint a nemzetnek más erőkifejtéseit, pl. a müveltséget, irodalmat, vagyoni fejlődését, gazdagodását a nemzetnek czéltudatos és öntudatos politikája vezeti.

Nekünk tudnunk kell azt, hogy a létért való küzdelemben egy kis nemzetnek a helyzete olyan, hogy csak akkor birja magát fentartani, akkor birja saját egyéniségét teljesen biztositani, ha azon eszközökkel, a melyeket az ő szorgalma, munkássága és szellemi képessége létre tud hozni, teljesen szabadon rendelkezik, ha azokat okosan, czélszerüen és takarékosan csakis a nemzeti czél és a nemzeti érdek javára használja fel. A létnek az a harcza, a mely a különböző nagy állami alakulások keretében most folyamatban van, feltétlenül megköveteli minden nemzettől a legteljesebb erőkifejtést, az erőknek megfeszitését egy nemzeti politika érdekében. Tehát lehet-e Magyarországon nyugodtan bármely hazafinak egy pillanatig is állania és gondolkoznia, mikor azt látja, hogy az állami hatalomnak vezetői mindennel törődnek, de a nemzeti nagy politikai feladatokkal a legkevésbbé foglalkoznak? *(Ugy van! balfelől.)* Hiszen az a nép fog fenmaradni a jövő számára, a mely a maga életszerveit a legnagyobb gondossággal kifejtette, a mely a maga életmüködésének minél több és ujabb szervet tud létesiteni. Mert a természet arra tanit meg bennünket, hogy minél több és ujabb organizmus keletkezik egy testben, annál tökéletesebb lesz annak működése, annál fejlettebb és hatékonyabb annak cselekvése.

Magyarország politikájának vezetésében csak akkor nyugodhatnám meg, ha azt látnám, hogy

a politika vezetői a nemzeti céloktól át vannak hatva, a nemzeti gondolat kifejezésének ők a megtestesülését képezik, a nemzeti akaratnak ezek jogos birtokosai és irányitói.

De mit látok? Magyarország kormánya, különösen a jelenlegi, nem Magyarországért látszik lenni és létezni, hanem egy más, fensőbb hatalom rendeletéből jött ide, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* annak akaratából intézkedik és cselekszik, annak parancsai végrehajtására vállalkozik. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az az akarat, az a parancsolat, az a czélzat csak kevésben egyezik meg a magyar nemzet feladataival, a magyar nemzet törekvéseivel, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* sőt igen sok tekintetben homlokegyenest ellenkezik az a nemzetnek czéljaival és feladataival. *(Helyeslés. Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Hiszen egy kis nemzet csak ugy maradhat fenn, ha nemcsak erőit gyüjti össze a legnagyobb gondossággal s fejleszti ki a legnagyobb lelkiismeretességgel, hanem azt a legnagyobb gondossággal egy bizonyos czélra is irányitja és soha mást, mint azt a czélt, mely a nemzetnek magának is czélja, nem szolgál, más czélért egy fillérjét ki nem adja, más czélra egy gondolatát nem fecsérli, más czélra cselekvését nem forditja. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A mely nemzetben az erős öntudat, az erős czéltudatosság megvan, az kiküzdheti magát, nagygyá lehet és kifejlődhetik. De erre szükséges, hogy annak a nemzetnek tagjai és különösen a kik őt vezetik, át legyenek hatva, sőt azt mondom, hogy át legyenek szellemülve, meg legyenek ragadva; hogy nemcsak lelkesedésben, hanem extázisban legyenek azért a czélért, a melyért küzdenek, harczolnak, szerveznek, ujabb és ujabb alkotásokat hoznak létre.

Hiszen megszégyenülve kell, hogy álljunk itt, ha oda tekintünk a szélső Keletre. Egy pár évvel később jutott a japán nemzet jelenlegi állami alakulásához és szervezetéhez, mint a hogy mi 1867-ben jutottunk önrendelkezési jogunkhoz. Nézze meg a t. ház ott a harcz terén, a hol ennek a nemzetnek szellemi, fizikai és vagyoni erejét viszik a küzdelembe, hogy azok a népek milyen politikai rendszerrel tudták nemzetüknek erejét ekként szervezni. Semmi mással, mint czéltudatos és öntudatos nemzeti politikával, minden áldozatkészséggel a nemzeti politika iránt. És ha mi látjuk, hogy hol maradtunk vissza és hogy most is ebből a nemzetből hiányzik a nemzeti czélok és feladatok tudata, a felpezsdülés a társadalmi, a megyei életben és a közéletben, hogy semmi más czél, más gondolat ne vezessen, csak az, hogy mi által tudjuk nagygyá tenni a magyar nemzetet és hatalmassá a magyar államot. Igen, de akkor azoknak, a kik a politikai élet vezetésére hivatva vannak, ezen gondolatoktól, ezen czéloktól át kellene hogy hatva legyenek, azok kell, hogy természetes vezérei legyenek a nemzetnek, mert az állami élet, annak hatalma, annak szervezete a gondolatokat tetté tudja átváltoztatni, a tömegeket egygyé tudja kapcsolni, a gondolatnak és lelkesedésnek egy folytonosan égő és önmagát szitó tüzét és kohóját tudja képezni. Az a kormány, a mely hideg, közömbös minden nemzeti gondolkodás iránt, az a kormány ezen nagy nemzeti czélokat és feladatokat megvalósitani képes sohasem lesz.

De térjünk a reális élet terére. Reális-e a magyar államnak politikai kormányzása, melyben az egyes államkormányzási szakoknak nincs egy hazamosabb időre terjedő politikai terve, programmja? Hiszen az egész magyar államnak a politikájára és politikai fejlődésére nézve kitől várhattunk volna inkább egy összefoglaló és az állami élet minden ágát felölelő nagy munkaprogrammot, mint egy fiatal embertől, a ki tehetségekkel jut a miniszterelnöki székbe? Én ma sem tudom, hogy Tisza István miniszterelnök ur micsoda rendszerrel, micsoda czélzatokkal és micsoda beosztással, micsoda egymásutánnal fogja e nemzetnek anyagi és szellemi erőit fejleszteni, előmozditani, micsoda irányban akarja a nemzetet vezetni? Én csak azt tudom, hogy a napi élet apró feladatait több szerencsével vagy több furfanggal, több ügyeskedéssel elintéznie, egyik napról a másikra élnie, egyik hétről a másikra az állami élet szekerét áttolnia sikerül. A köznapi, megszokott apró bürokratikus munkában kimerült miniszterek pedig nem találnak egy órát, egy napot, a mikor a nemzeti élet nagy feladatairól gondoskodhatnának, azzal foglalkozhatnának és azok felett határozhatnának. Hiszen egy nemzeti kormánynak, a melynek a társadalom és a közélet minden rétegét, sőt minden egyes egyénét is a maga munkájában vezetni és irányitani kellene, birnia kell olyan programmal, a mely a nemzeti munkásságnak határait és feladatait legalább egy tartósabb időre, mondjuk 50 esztendőre megállapitani látszik, hogy azután a részletpolitika annak a keretébe beleilleszkedni, belehelyezkedni tudjon, hogy ne következzék be az, ami a mi politikai életünket jellemzi, hogy a mit 1891-ben elhatározunk, azt az 1894-dik esztendőben már megváltoztatjuk vagy megsemmisitjük, abbahagyjuk. Az 1891-ben alkotott intézményeknek nagy szenvedélylyel, nagy költekezéssel nekiindulunk azért, hogy pár év mulva az egészet vagy elhagyjuk aludni, vagy lemondjunk folytatásáról. A hol jajgatnak, kiabálnak, hatalmas protektorok fellépnek, ott mindjárt megindul a nyüzsgés és történik valami. De a hol a nemzeti élet igaz bajainak forrása van, ott, ha a kortespolitika érdeke ugy kivánja, sohasem történik semmi, de a nemzet és nép pusztitása a maga egész pusztitó erejével dúl. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

T. ház! Nehéz dolog volna-e az, hogy egy kormány egyszer ne csak pártczélokból kormá-

nyozzon, necsak az legyen irányadó, hogy mely cselekedeteiért türik meg Bécsben és mely cselekedeteiért kaphat itt Magyarországon több kerületet? Nem érkezett-e meg már annak ideje, hogy a nemzeti politikának munkaprogrammja egyes ágak szerint megállapittassék? Csak egy példát hozok fel, mert nem akarok hosszasan szólni. A földmivelésügyi miniszteriumnak mi a programmja Magyarországon? Sok mindenféle kellemes, helyes dolgot mondott el a földmivelésügyi miniszter ur, de ha kérdezem, hogy mely elvek és mily feladatok irányozták az ő politikáját, akkor is azt látom, hogy az egy évről a másikra való megélhetés feladatát tartotta szem előtt, holott egy okos, nemzeti földmivelésügyi politikának abból kell kiindulnia nézetem szerint, hogy ötven esztendő mulva Magyarországnak hány lélekre fog emelkednie a lakossága, az a lakosság, mely ötven év mulva lesz Magyarországon, Magyarország területének mily megmivelési, kihasználási rendszere mellett lesz képes annyit termelni, hogy saját szükségleteit teljesen fedezhesse és még kivitelre is jelentékeny mennyiség maradjon. A mig ily politikai elv és politikai keret nincsen felállitva, addig a magyar földmivelésügyi miniszter nem tudja a czélt, a mely felé kell törekednie, nem tudja legkisebb cselekedetében a czélt szolgálni, a mely a nemzeti fejlődésnek, a nemzeti biztos haladásnak alapja.

E tervszerütlenség, a magasabb szempontok hiánya miatt, a nemzeti politikával szemben elfoglalt közömbös és részben ellenséges magatartása miatt a kormánynak nem vagyok hajlandó a költségvetés végrehajtására a felhatalmazást megadni. Sőt arra kell kérnem a kormányt, különösen a miniszterelnök urat, hogy politikai rendszerét változtassa meg. Mert Magyarország czéljai és feladatai szerint kell, hogy az ország kormányoztassék, nem pedig a Tisza István czéljai, feladatai és megbizása szerint. A magyar nemzetnek különb megbizatása van, mint a milyent a miniszterelnök ur nyert. Megbizatása az, hogy itt e földön művelődésben előrehaladó, minden cselekedeteiben több értelmet, minden munkájában nagyobb szorgalmat tanusitó népet birjon boldoggá tenni. A miniszterelnök ur politikája pedig ezeket a nagy és általános szempontokat nem foglalja magában, hanem szeret örökké csak lóhátról beszélni, lóhátról vitatkozni, lóhátról gorombáskodni olyan öreg emberrel is, mint Madarász József, *(Mozgás a jobboldalon. Ugy van! a szélsőbaloldalon. Az elnök csenget.)* szeret lóhátról fenyegetőzni. Ez nem politika, ez lehet kortesfogás, tetszhetik önöknek, de nem tetszik annak a jövendőnek, a melynek érdekében kellene hogy dolgozzék, kellene hogy munkálkodjék, kellene hogy a nemzeti eszmének, nemzeti politikának vezére legyen. Én csak azt mondom a miniszterelnök urnak, midőn bezárom szavaimat, hogy azzal a hetvenkedő modorral el lehetett jutni a miniszterelnöki székbe, de a miniszterelnöki székben ezzel a rendszerrel kormányozni nem lehet, mert nem szabad. A miniszterelnökség egy méltóság, a mely méltóságot méltósággal kell viselni. Igaza volt annak a kanczellárnak, ki Dzsingisz kánhoz fordulva azt mondotta, midőn birodalmának határai már meg voltak alkotva: Uram, megszereztük ezt az országot lóhátról, de ezt nem lehet kormányozni lóhátról. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Rákosi Viktor jegyző: Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. ház! A mostani költségvetési vita folyamán több tárczában, több oldalról voltam szerencsés megvilágitani sürgős rendezést igénylő magánhitelviszonyokat, a melyekkel, sajnos, a t. túloldal tagjai évtizedeken át nagyon keveset, vagy egyáltalában semmit sem foglalkoztak. Ne legyen unalmas ez a pár szó, a melyet elmondok, mert állami hiteléletünkre nézve nagyon szükséges.

A törvényjavaslat, melyet most tárgyalunk, azt involválja, hogy a kormány megkapja a felhatalmazást és a többség által megszavazott terheket, a melyeket a népen, az adózó polgárokon kivánnak megvenni, kiutalványozhassa. Gondolkozni kell azon is, hogy hogyan fog a nép ezeknek a terheknek megfelelni. Az ismert szárazság folytán jövedelem hiánya miatt hitelre szorul a kisgada. Tudja azt a t. ház is, meg az illető szakminiszter urak is, hogy a takarmányhiány folytán sujtott állatkereskedelemre utalt kisgazda ilyen drága pénzviszonyokkal már évek hosszu sora óta nem volt kénytelen küzdeni, mint a minőknek most küszöbén állunk. A t. kormánynak és különösen a miniszterelnök urnak programmja és az igérete az volt, hogy könnyen hozzáférhetővé teszi a hitelforrásokat. Nem akarom ujabb oldalról illusztrálni a magyar gazdaközönség viszonyait czáfoló bélyeg és illetékek rendezését igénylő voltát, mert lényegileg már utaltam ezekre. Nem akarok belemenni a dolgok részletezésébe, csak a keretre vonatkozólag emlitem meg, hogy azzal az uj hiteltipussal, — a telepitési bankkal — a melyet a t. kormány ugy látszik privilégizálni kiván magának, a küszöbön álló nehéz hitelviszonyokon segiteni nem lehet. Hanem igenis a közvetitő hitel könnyebb hozzáférhetőségét és olcsóságát kellene garanciális igéretekkel körülvenni a helytelenül és illetéktelenül magas bélyegek redukálása által. Hiszen a magas bélyeg és illetékek miatt nemcsak meglevő hitelintézményeink nem képesek a közvetitő forrásokat olyan olcsón megnyitni abban a mértékben, a mint az szükséges, hanem még az egyesek sem.

Sajnos, az országban kevesen vannak olyanok, a kiknek módjukban van a pénzhitelek felett intézkedni, a kiknek módjukban van a rendelkezésük alatt álló tőkékből olcsó pénzt nyujtani a hitelkeresőknek és még ezek sem képesek oly módon a kért hitelt rendelkezésükre bocsátani, mert a rendezetlen bélyeg- és illeték-

törvények túlkövetelése miatt a megszerzést nagyon is megdrágitja.

Gr. Széchenyi István azt mondta, hogy »csakis rendezett hitelviszonyok között lehetséges öntudatos állami fejlődés«. Ha van is Magyarországon egy olyan uriember, a ki ezt szemelőtt tartva, — mint például gr. Széchenyi Miklós, a jelenlegi győri püspök, a ki az által, hogy a fenhatósága alatt álló alapitványi pénzekkel a hitelre szoruló nép segitségére sietve, a nagy Széchenyinek méltó utódja, — követésre méltó példát statuált, mégis daczára annak, hogy az alapitványi pénzekből a hitelkeresőnek igazán olcsó kamatláb mellett bocsátja a győregyházmegyei alapitványi hivatal a kölcsönt rendelkezésére, végeredményében a magyar kisgazda viszonyaihoz mérten csak akkor lesznek még az ilyen olcsó kamatlábu kölcsönök is igazán megfelelően olcsók, ha a kormány a jelenlegi méltatlan magas bélyeg- és illeték-kirovásokat redukálni fogja.

T. ház! Miután a hatalmon lévő kormánynak intézkedéseiben csak igéretet látok a magánhitel kérdésében, garancziát azonban nem látok arra vonatkozólag, hogy az előbb elmondott esetből tanulságot meritve, a szükséges segédeszközökkel a népnek olyan jótevőjével karöltve, a hitelre szoruló kisemberek segitségére sietne, ezért a törvényjavaslatot nem szavazom meg. *(Helyeslés balfelől.)*

Rákosi Viktor jegyző: B. Bánffy Dezső!

B. Bánffy Dezső: T. ház! *(Halljuk!)* A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot sem általánosságban, sem részleteiben nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem fogadom el pedig azért, mert a kormány iránt ez idő szerint bizalommal nem viseltetem. Megpróbálom ezt nem túlságos részletesen, de mégis előadni és indokolni. *(Halljuk!)*

Az utolsó két évben itt a képviselőházban a nemzeti gondolat, a nemzeti lelkesedés, a gazdasági önállóság érdekében bizonyos erősebb felbuzdulás mutatkozott. Az 1867 : XII. t.-czikkben biztositott némely alvó jogai a nemzetnek kezdtek felébredni és a nemzeti követelések ugy a katonaságot illetőleg, valamint a gazdasági önállóság érdekében erősebben lettek hangoztatva. Én nem tagadom, azt hittem, hogy ennek az erősebb, határozottabb hangulatnak meglesznek a maga következményei és hogy a nemzet azt, a mit évek hosszu során át tapintatból, talán gyengeségből, talán más körülményekre való tekintettel érvényesiteni nem kivánt, módját fogja találni, hogy érvényesitse, mindig az 1867 : XII. t.-czikk alapjára helyezkedve. Nem igy történt, és elsősorban ezért én a jelenlegi kormányt tartom vádolhatónak. *(Helyeslés a balés a szélsőbaloldalon.)*

Juniusban mult egy éve, midőn gróf Tisza István miniszterelnökségének kérdése első izben felmerült. Elmondtam aggályaimat, kifogásaimat barátaim és az ő barátai körében, mert láttam, hogy vállalkozása nem fogja kielégithetni a nemzet igényeit, nem fogja szolgálni a nemzet érdekeit és nem alkalmas arra, hogy nemzeti fellendülésünk, gazdasági önállóságunk továbbfejlesztessék. Akkor a vállalkozása nem sikerült, nem tagadom, örültem rajta. Örültem, annak daczára, hogy utóda — a jelöltség tekintetében — gróf Héderváry sem birhatta az én bizalmamat. Azután a mult év őszén gróf Tisza István lett Magyarország miniszterelnöke. Bebizonyult, a mitől féltem, hogy a nemzeti fellendülés visszaszoritásával, az egész hosszu harcz törekvéseinek hátratételével sikerült kormányt alakitania, hogy vállalkozásában egyáltalában nem nyert biztositékot sem azon törekvéseknek csak részben való kielégitésére, a melyek a hosszu parlamenti harczot előidézték, sem pedig gazdasági önállóságunk biztositására, a mit pedig én nemzeti jövőnk szempontjából feltétlenül szükségesnek, óhajtandónak és kivivandónak tartok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Gróf Tisza István talán nem fejezte ki igy egész határozottan, de mégis a tények azt mutatják, hogy arra vállalkozott, hogy a katonai ujjászervezést és az azzal kapcsolatos teher- és létszámemelést keresztülviszi a nélkül, hogy a nemzeti nyelv tekintetében a hadseregben a nemzet jogos igényeit érvényre juttatni kivánta volna. Vállalkozott továbbá arra, hogy a gazdasági közösséget Ausztriával továbbra is fentartja, daczára annak, hogy az utolsó évek bebizonyitották, hogy ez ma már feltétlenül ellenkezik a nemzet érdekeivel, fentartja daczára annak, hogy Ausztriában talán azt alkotmányos uton keresztülvinni nem is lehet, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* fentartani vállalkozott daczára annak, hogy — talán nem mondok olyant, a mit nem tudnak mindnyájan — az országnak többsége ma már a gazdasági közösséget fentartani nem akarja. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ilyen vállalkozás után kétségtelen, hogy mikor láttam, hogy a mit juniusban mult egy éve előre éreztem és megjósoltam, bekövetkezett: gróf Tisza István kormánya iránt bizalommal nem viseltetem. Általánosságban mondom ezeket, de a részletekre is kiterjeszkedhetem. *(Halljuk!)*

Kicsinységnek látszik, de mégis nem kicsinység, ha a gróf Tisza István által kinevezett fiumei kormányzó tüntetőleg a horvát zászlót tüzi ki Fiumében akkor, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* midőn idegen állam képviseletében jelennek meg ott idegenek és ez által elhiteti vagy elhinni segiti azt, a mit különben a külföldön szivesen elfogadnak, — mert igy vannak helytelenül informálva — hogy a magyar állam mint olyan nincs vagy ha itt Magyarországon van magyar állam, a magyar területen a horvát zászlónak is megvan a maga jogosultága. Nem hiszem, hogy eltérő nézet legyen itt e házban és az egész országban a tekintetben, hogy Fiumében a horvát zászlónak

semmiféle jogosultsága nincs. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Daczára ennek, nem hallottam nyilatkozatot, nem láttam intézkedést, mely a fiumei kormányzónak ezen eljárását elitélné vagy megtorolná.

És mikor a horvát zászlót a fiumei kormányzó kitüzi nemzetközi vonatkozásban, akkor ott áll e mellett a volt horvát bánnak, az ez idő szerinti ő Felsége személye körüli miniszternek nyilatkozata, hogy igenis a Corpus Juris alapján horvát királyságról lehet beszélni, és ezt nem czáfolja meg senki, sőt ő maga a következő napokban talán még megerősiti. Pedig ha a horvát nyelven szerkesztett törvényekben talán helytelenül vagy talán rossz értelmezéssel a horvát királyságra vonatkoztatható kifejezés megáll is, a hiteles magyar forditásban, a melyet a horvát miniszterium ellenőrzése mellett adtak ki még az én kezdeményezésem következtében, mindenütt országokról van szó és királyságokról sehol sem. Ily körülmények között legalább is el lehetne várni, hogy ha a horvát országgyülésen királyságról beszélnek is, a volt bán itten, ebben a házban csak horvát-szlavon-dalmát királyságokról beszéljen. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ez is elég ok arra, hogy bizalmatlansággal viseltessem és azt mondjam, hogy a magyar államnak, mint államnak a maga teljes szuverén jogai megvédését nem látom kellően biztositva.

T. ház! Talán bizonyos bizalmatlansággal kellene és lehetne nyilatkoznom ma az 1848 : XX. t.-cz. végrehajtása tekintetében is, azok után, a miket a miniszterelnök urtól hallottunk. *(Halljuk! Halljuk! balfelöl.)* De méltóztassanak nekem megengedni, hogy itt ennél kérdésnél tartózkodólag nyilatkozzam. Érdekelt fél vagyok különösen abban a tekintetben, hogy a két protestáns felekezet segélyezésének kérdésében bizonyos kezdeményező lépéseket tettem már 1902-ben; az én elnökletem alatt, az én helyeslésem mellett jött létre azon emlékirat, mely a kormány előtt fekszik, az én helyeslésemmel, az én hozzájárulásommal vétetett be a zsinati törvényjavaslatba az, hogy a lelkészek fizetése a a jelenlegi 1600 koronáig való kiegészitésnél meg nem állhat, mert legalább is 2400 koronára való felemelésére szükség van.

De, t. ház, daczára ezeknek, akármilyen messzemenően támadtatik is ez bizonyos oldalról, mégis szükségesnek tartom, hogy e tekintetben lehető tartózkodólag nyilatkozzam, mert hiszen én vagyok elsősorban az, a ki a kormánynyal a protestáns felekezetek igényeinek kielégitése felett tárgyaltam, következésképen itt politikai vonatkozásban, ha tárgyalni vagyok hivatva, nem akarok a kérdés részleteibe menni. De fel kellett emlitenem a dolgot mégis, hogy legalább az ország szine előtt hallja mindenki, hogy minden alapot nélkülöző és minden igazságot mellőző állásfoglalás az, hogy én az 1848 : XX. törvényczikk végrehajtása szempontjából a protestáns felekezetek ügyét elárultam. Én árultam el, a ki a dolgot kezdeményeztem és a ki már 1902-ben e kérdésben felhivtam rá a figyelmet? Én, a kinek része van azokban a tárgyalásokban, a melyek alapján az az emlékirat létrejött? A kinek része van abban, hogy, remélem, már a legközelebbi időben, a mint a t. miniszterelnök ur már meg is igérte, folyamatba fog tétetni az az eljárás, hogy a jogos igények kielégitése meg is történjék? *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A miniszterelnök ur nyilatkozata azonban, különösen a lelkészjavadalom tekintetében bizonyos aggályra ad nekem okot; de reményleni akarom mégis, hogy a tárgyalások rendjén megtaláljuk az utat és módot arra, hogy az államháztartás érdekeinek biztositása mellett a protestáns felekezetek jogos igényei kielégittessenek, illetőleg, hogy azok a különösen nehéz viszonyok között élő egyházközségek, a melyek a terheket már-már nem birják, a kellő segélyben részesittessenek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A nemzet jogosult törekvései az egységes magyar nemzeti állam létrehozása érdekéből előbb-utóbb maguk érvényesülést fognak nyerni. Meg fogják nyerni a maguk érvényesülését, kitartás, odaadó határozott törekvésünk mellett, ha nem engedünk a jogból semmit, ha inkább a sérelmet türjük és elviseljük, de nem egyezkedünk és ez által a jogok feladásának terére nem lépünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És, t. ház, ezekben bizom, ha nem is abban, hogy a kormány ezeknek megvalósitására törekszik; méltóztassék azonban mégis megengedni, hogy ezeknek a kérdéseknek a részletesebb megbeszélésétől ez idő szerint eltekintsek.

A legközelebbi kérdés, a mely megoldásra vár, az gazdasági önállóságunk kérdése. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez az a tér, a melyen a nemzet érdekében a legközelebbi harczokat meg kell vivni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez az az alap, a hol meg kell állaniok határozottan mindazoknak, a kik meggyőződésével birnak annak, hogy a gazdasági önállóság az alapja jövő állami életünknek; ez az a harcz, a melyet, remélem, hogy az ellenzék — és itt a különböző ellenzéki árnyalatokról nem beszélek, mert együttesen kell, hogy működjenek — meg kell, hogy állja a maga helyét a kormánynyal és annak törekvéseivel szemben. Mert, t. ház, ha ezt nem csináljuk, méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy minden más törekvésünk sem ér semmit. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A gazdasági megerősödés nélkül, nemzetünk gazdasági érdekeinek fejlesztése nélkül elérhetünk vivmányokat, a melyek máról-holnapra tetszetősek, lehet u. n. konczessziókat kieszközölni, a melyek ideig-óráig hazafiasak, lelkesedésünket tökéletesen kiegészitik, de a nemzetet tovább fejleszteni, a nemzet fennállását biztositani a nélkül nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezért én a gazdasági kérdések megoldására helyezem a legnagyobb sulyt, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és azt tartom, hogy mindnyájan, a kik a gazdasági önállóság kérdésében állást foglalunk, kell hogy felvegyük a leghatározottabban a harczot, félretéve minden más tekintetet. És mert ugy látom, hogy e tekintetben a kormány ezzel ellenkezőleg elsősorban nem ezen kérdést akarja megoldani, lehetetlen, hogy e tekintetben a legmesszebbmenő bizalmatlansággal ne viseltessem a kormánynyal szemben. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

T. ház! Nem elég az, hogy a bécsi körök és általában az osztrákok arra a szempontra is helyezkednek, hogy a gazdasági közösségre politikai okokból is szükség van, mert a gazdasági különválás megingatja a nagyhatalmi állást. *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Mi hasznunk van nekünk a nagyhatalmi állásból, ha nemzeti erőnk gyengül meg, s ha a megerősödött nagyhatalomban mi a gyengék vagyunk, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s igy szorosan véve az a nagyhatalmi állás is gyenge és a mi szövetségeseink a mi meggyengülésünk folytán még a szövetségben sem találják meg a kellő biztositékot? *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nagyhatalmi szempontból is erős, gazdaságilag is fejlett nemzetre van szükség, s a mostani körülmények között gazdaságilag független és erős nemzetet külön vámterület nélkül, épen Magyarországon képzelni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Szerintem erre a gazdasági különválásra szükségünk van azért is, hogy módját találjuk annak, hogy kifelé ne mindig a közös vámterület czimén együtt jelentkezzünk Ausztriával, hanem gazdasági önállóságunk következtében a mi nemzeti, politikai szuverén önállóságunk kifelé is érvényesüljön. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezért is szükség van erre, a gazdasági szemponttól eltekintve.

A midőn 1867-ben a kiegyezési törvény létrejött és annak 8. §-a alapján a külképviseletnek, tehát a kereskedelmi képviseletnek közössége is kimondatott, akkor talán tájékozatlanságból, talán más okoknál fogva is nem gondoskodtak arról, hogy a külképviseletben gazdsági igények és érdekek képviseletére szervek is létesittessenek. Már most a külügyi képviselet kifelé, lehet mondani, kizárólag csak politikai szempontokból és nemzetközi szempontoktól vezéreltetve, nem képes sohasem a gazdasági érdekeket ugy képviselni, a mint arra a magyar nemzetnek szüksége van. Konfliktusok állanak elő a magyar és az osztrák érdekek között; de még ezek a konfliktusok sem képeznek olyan bajt, mint az, hogy azok a szervek, a melyek a mi gazdasági érdekeinket képviselni és a magyar nemzeti szempontot érvényre juttatni volnának hivatva, egyáltalában hiányoznak.

Az 1867 : XII. t.-cz. 58. §-ában kimondja, hogy Magyarországnak önállóságához, tehát a vámsorompó felállitásához feltétlen joga van. De folytatólag kimondja azt is, hogy *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! balfelől. Elnök csenget.)* ezzel a jogával az ország imminens érdekeire való tekintettel élni nem akar. Ez jogosult álláspont lehetett akkor, csak az a kérdés, hogy ma az érdekek ugyanazt tanácsolják és parancsolják-e? Én azt tartom, hogy nem. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Változott viszonyok ma már egész más érdekeket állitottak előtérbe s elsősorban előtérbe állitották a gazdasági önállóság feltétlen szükséges voltát. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Ferencz: Szabad kereskedelem!

B. Bánffy Dezső: A szabad kereskedelmi irányzat a védvámos irányzattal szembe került. Egy példát hozok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Kicsinyesnek látszik, de méltóztassanak mérlegelni azt, hogy forgalmi eszközeink akkor alig voltak; vasutaink egyáltalában nem voltak kiépitve, és ha a gazdasági közösséget Ausztriával fenn is tartottuk, a forgalmi eszközök hiányos volta, vagy nemléte következtében az a gazdasági közösség természetesen nem hatott oly nagy mérvben. Vegyünk egy példát: a miskolczi czizmadiáknak nagy sorát, vagy más városokban ilyen kisebb iparosokat. Azok akkor a gazdasági közösség daczára még mindig maguk folytathatták a maguk kisiparát, mert nem volt meg a lehetősége annak, hogy százával, ezrével, vaggonszámra szállitsák Ausztriából, Mödlingből az árukat Miskolczra, vagy más városokba. Időközben azonban a forgalmi viszonyok fejlődése következtében ma már ezen kisipar teljesen megszünt és mig egyfelől forgalmi eszközeink, vasutaink épitése folytán közgazdasági erőket nyertünk, véletlenül egész sorát kisiparunknak ennek következtében tettük tönkre. Ha már most akkor az látszott érdekünkben állónak, hogy a közösséget megállapitsuk, ha akkor az nem volt imminens hátrányunkra, helyes volt, hogy megállapitsuk; ha ellenben ma hátrányunkra van, akkor egyebet nem határozhatunk, mint a közösség megszüntetését.

A kormány álláspontja azonban egyáltalában nem a közösség megszüntetése, sőt minden erővel és minden eszközzel arra való törekvés, hogy a közösséget feltétlenül biztositsa, biztositsa pedig akként, hogy a meglévő garanciális törvények megkerülésével prejudikáljon a gazdasági kérdésben hozandó ezentuli határozatunknak, a mennyiben ha az 1899 : XXX. t.-cz.-ben lefektetett garanciális intézkedés daczára, vagy annak mellőzésével megkezdi a tárgyalásokat Németországgal és Olaszországgal az autonom vámtarifa alapján, a mely még letárgyalva sincsen, olyan helyzetet teremt, a melyből a kibontakozásnak a lehetősége nincsen meg, és a melynek következtében ha akarjuk, ha nem, Ausztriával a gazdasági közösséget létre kell

hoznunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azután, t. ház, mintha ez valami nagyértékü dolog volna! Kivitelünk Németországba és Olaszországba együtt egész kivitelünknek 11%-át teszi. Már most ennek a 11%-nak az érdekében kössük le magunkat, mig Ausztriával szemben, a melyre kivitelünknek legnagyobb része esik, a kérdést hagyjuk megoldatlanul, vagyis jobban mondva megoldatlanul hagyjuk ugyan látszólag, de tényleg ezzel már lekötöttük magunkat! De az a garanciális törvény sem képzelte másképen, mint ugy, hogy a vámszövetség Ausztriával tárgyalás alá vétessék és jöjjön létre, és ha létrejön, akkor azután a megállapitott autonom vámtarifa alapján folytattassanak a tárgyalások a külállamokkal. Ez az a korlátozó rendelkezés, a mely most egyáltalában — ugy látszik — betartatni nem akar.

Hát, t. ház, én ezt megengedhetetlennek tartom, mert érdekeinkkel egyáltalán ellenkezik és mert gazdaságunknak olyan lekötöttséget adna, a melyet én veszélyesnek tartok.

B. Kaas Ivor: Hosszu évek sorára!

B. Bánffy Dezső: Az az állitás, hogy nekünk erre föltétlenül szükségünk van, egyáltalában nem állja meg a helyét. Ausztriának a mi mezőgazdasági ezikkeinkre föltétlenül szüksége van és különösen fekvésünknél fogva is kizártnak kell tekintenük azt, hogy a külön vámterület következtében azok onnét kizárhatók lennének. A kölcsönös érdekek meg fogják találni a módját annak, hogy a külön vámterület mellett is gazdasági terményeink kivitele megnyerje a lehetőséget. Aztán, t. ház, megvannak az önálló vámterületnek a maga gazdasági előnyei is. Eltekintve azoktól a fiskális vámoktól, a melyek minden körülmények közt egyformán alkalmaztatnának a tengerentúli dolgokra, kávéra, teára és hasonló ezikkekre és a melyeket körülbelül 80 millió koronára kell és lehet tenni, a melyek az önálló vámterület következtében azután a magyar államot megilletnék, már most, t. ház, ha esetleg. a mit én kétségbevonok, a földmiveléssel foglalkozó állampolgárok gazdasági érdekei az első években bizonyos rövidülést szenvednének is az átmeneti korszakra való tekintettel, ebből a fiskális többletből, ebből a 80 millióból tarifakedvezmények, esetleg kiviteli kedvezmények nyujtásával megvan a lehetősége annak, hogy az átmeneti idő bajai enyhittessenek.

Különben, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* már maga az a vámtarifa-tervezet, a mely előttünk fekszik, de a mely még letárgyalva nines, a melynek alapján azonban a kormány kéri a külállamokkal való tárgyalás megengedését, olyan veszedelmes tételeket tartalmaz, a melyekbe egyáltalában nem lehet belemenni. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Mert, t. ház, ha meggondoljuk, hogy az abban felvett tételek az iparvámok felemelése következtében kizárólag csak Ausztria ipari érdekeit szolgálják, mig az agrár vámok legtöbb esetben itt minálunk egyáltalában nem is érvényesülhetvén, semmit sem jelentenek, akkor szorosan véve nem csináltunk egyebet, mint felemeltük az ipari vámokat azért, hogy Ausztria iparát fejleszszük, Ausztria iparát megerősitsük és a közös vámterület egész vonalán ennek következtében a magyar ipar egyáltalában ne fejlődhessék, sőt a jelenlegi teljesen tönkremenjen.

B. Kaas Ivor: Teljesen igaz!

B. Bánffy Dezső: Mert, t. képviselőház, a mig a gazdasági vámok csak kivételesen érvényesülhetnek, talán ritkán, és akkor is, ha érvényesülnek, nem szabad megengedni, hogy érvényesüljenek, mert akkor az ország érdeke az, hogy a szorultságra való tekintettel felfüggesztessenek, addig az iparvámok állandóan nyerik a maguk érvényesülését és állandóan kihatnak arra, hogy iparunk fejlődését lehetetlenné tegyék.

Különben, t. képviselőház, nem én mondom ezt, hanem szakemberekre hivatkozom megint, mert én a szakemberek tanáesára is hallgatok. Matlekovits Sándor, a volt kereskedelmi államtitkár, már a miskolczi kongresszuson elmondotta, hogy a vámok, a melyek ott terveltetnek, ma is a kelleténél sokkal magasabbak és arra, hogy emeljük az iparvámokat, nekünk egyáltalában ninesen szükségünk. De dr. Wekerle Sándor, volt miniszterelnök is január 10-én a Lloydban egy tanáeskozás alkalmával az iparvámok fokozása és emelése ellen nyilatkozott, azt mondván ugyanesak, mint Matlekovits, hogy a mai vámok is túlságos magasak, az osztrák ipar eleget fejlődött ezen vámok mellett, egyáltalában nines tehát szükség arra, hogy ezen vámok még emeltessenek.

De, t. képviselőház, ezek nem döntő tényezők. Döntő tényező ma a gazdasági kérdésekben a kereskedelemügyi miniszter ur, a ki ugyanesak a Lloydban tartott tanácskozás alkalmával ugy nyilatkozott, hogy a vámok emelése csak osztrák érdek és a magyar fogyasztás minden egyes érdekével, minden egyes tételével ellentétbe jön; pl. a vasvámok emelése és a pamutipari vámok emelése csak a magyar fogyasztást terheli és drágitja, a textilnél pedig olyan az emelkedés, hogy az a magyar fogyasztás tekintetében 28 millió korona terhet jelent. Már pedig az osztrák pamut-ipar egyáltalában nem szorul védelemre, tehát annak emelésére nincs szükség. A gyapju- és selyemszövetek vámját szintén nem szabad emelni, mert az nem szükséges Ausztriának és a mi fejlődésünket teszi majd lehetetlenné.

De, t. képviselőház, tudjuk, hogy ezen szakemberek nyilatkozata mellett az összes érdekelt körök, az összes gazdasági tényezők, ipari és kereskedelmi kamarák, kereskedői szövetkezetek, a gazdák esoportosulása is mindenütt a gazdasági önállóság mellett nyilatkozott, és nyilatkozott akként, hogy veszélyesnek látja a gazdasági közösséget, azt a jövőre nézve megengedhetetlen-

nek tartja, a magyar ipar és mezőgazdaság érdekében az önálló vámterületet feltétlenül létrehozandónak tekinti, A tervezett autonom vámtarifa mellett pedig, akár a közös vámterületre, akár az önálló magyar vámterületre vonatkozólag megengedhetetlennek tartok minden néven nevezendő egyezkedést. És ezen meg nem engedhetően idehozott autonom vámtarifa mellett járuljak én bizalommal a kormányhoz és engedjem meg, hogy tárgyaljon és ez által lekösse ezen autonom vámtarifát az Ausztriával esetleg kötendő vámszövetségre? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én erre kapható nem vagyok. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hozhatnék fel még egyes tételeket ezen autonom vámtarifa köréből. Szakemberek véleménye és tanácsa alapján kérdem: — és azt hiszem, hogy a miniszterelnök ur is csak ezek alapján fog majd nyilatkozhatni — hogy a pálmaolaj védelme szükséges-e vagy nem szükges? Hogy a magyar szappanipar, ha annak vámja emeltetnék, a mint az terveztetik, nem fog-e egyáltalán tönkretétetni és az Ausztriából behozott szappan forgalombahozatala nem fog-e annak következtében sokkal nagyobb lendületet venni?

Szakértők véleményei ezek, t. ház. Azt hiszem, hogy alaposak, mert hiszen a miniszterelnök ur is a szakértők véleménye alapján fogja majd megállapitani, hogy pl. a pálmaolaj vámjának felemelése vagy leszállitása milyen hatással lehet szappaniparunkra. A pamutáruk vámjának emelésére sincsen szükség, mert ez csak a fogyasztást drágitaná; a kartali festett fonal vámjának emelése a magyar ipart teljesen kiszolgáltatná az osztrák ipar versenyének az osztrák festett fonal, félselyemgyártás terén; a selyemáruk vámjának emelése a hazai fogyasztást egyszerüen az osztrák iparnak szolgáltatná ki. És még sok más olyan tétel van, a melyekről itt beszélhetnék és a melyek mind azt bizonyitják, hogy ezen autonom vámtarifa tételei érdekeinknek nem felelnek meg; az osztrák érdekeket szolgálják, a magyar érdekeket pedig sértik. Ellentét van ezen autonom vámtarifa alapján még a közös vámterület szempontjából is a magyar és osztrák érdekek között, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* meg nem engedhető tehát, hogy ennek alapján tárgyalásokat folytassanak, az 1899 : XXX. t.-cz. korlátozó rendelkezése ellenére, a mely ezt tiltja, a külállamokkal, annál kevésbbé engedhető meg, hogy ez által prejudiczium alkottassék a vámszövetség létrejövetele tekintetében. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Kuroki és táborkara nem érdeklődnek az ország sorsa iránt! *(Zaj jobbfelől. Elnök csenget.)*

Olay Lajos: A mig miniszterelnök volt, addig nagyon is hallgatták, most pedig kaszinóznak! *(Zaj és felkiáltások jobbfelöl: Rendre!)* Most is émlékszem arra a tapsviharra, a melylyel akkor fogadták beszédeit!

B Kaas Ivor: Akkor mi voltunk a hazaárulók! Szép többség! *(Zaj.)*

Kecskeméthy Ferencz: A miniszterelnök nem mosolygott akkor olyan gunyosan! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

B. Bánffy Dezső: Mindezen tételek azt igazolják, hogy ugy, a mint elő van készitve a kérdés, sem a gazdasági közösségnek a vámszövetség rendjén való létrehozatala a tervezett autonom vámtarifa alapján, sem a jelenlegi állapotoknak igy vagy amugy valamely módon való fentartása a közösség biztositása mellett gazdasági érdekeinknek nem tesz szolgálatot.

A kormány egész határozottan ezen az álláspontón van; ezt az álláspontot tartom én helytelennek és rossznak; ez az álláspont az, a melyet én magaménvá nem tehetek, és ha azt látom, hogy gazdasági érdekeink a jelenlegi kormány részéről nincsenek kellően képviselve; ha azt látom, hogy nemzeti érdekeink és törekvéseink nem nyernek támogatást abban az akcióban, a melyre a kormány vállalkozott: akkor természetes dolog, hogy egyebet nem tehetek, mint bizalmatlanságom kifejezésével kijelentem, hogy a törvényjavaslatot az általános tárgyalás alapjául el nem fogadom. *(Helyeslés balfelöl.)*

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve. Kiván még valaki szólni? Hogy ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom.

A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni, *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Mielőtt arra a legfontosabb kérdésre térnék át, a mely a mai felszólalásokból leginkább kidomborodott, t. i. a közös vagy a külön vámterület kérdésére, nem tehetem, hogy hallgatással mellőzzek egy pár olyan konkrét kérdést is, a mely a vita során felhozatott. *(Halljuk! jobbfelöl.)*

Ezek között mindenekelőtt legyen szabad a fiumei horvát zászló kérdésére nézve tájékoztatnom a t. házat, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)* a mire nézve mindenekelőtt konstatálni kivánom azt, hogy Fiume hovátartozandósága iránt magyar ember és magyar ember között bizonyára nincs véleménykülönbség. Hogy Fiume kormányzója mint olyan, tisztán és kizárólag magyar hatósági személy, abban, gondolom, mindnyájan megegyezünk. Másrészről azonban a fiumei kormányzó a magyar-horvát tengerpartnak legfőbb hatósága is, mint ilyen tehát közös hivatalt tölt be. Azonban ettől eltekintve, a jelen konkrét esetben mi történt? Az amerikai flotta látogatása alkalmával a kormányzósági épület ormán, mint az illető államhatóságot jelző jelvény, tisztán és kizárólag a magyar zászló volt felvonva. Azután azonban az épületnek ugy belsejében, mint, gondolom, a bejárat körül is dekorativ szempontból és udvariassági

szempontból különböző jelvények alkalmaztattak, alkalmaztattak t. i. a nemzeti szinek és azonkivül az Amerikai Egyesült-Államoknak, Fiume városának és Horvátországnak a szinei. Azt hiszem, hogy ezen eljárás semmi tekintetben csorbát nem ejtett azon kétségtelen tényen, hogy Fiume Magyarországhoz tartozik és hogy a fiumei kormányzó mint olyan, kizárólag magyar hatóság. Ennek folytán nem is láttam szükségét annak, hogy a kérdést további intézkedés tárgyává tegyem.

Egy másik kérdés, a melylyel foglalkoznom kell, az igen t. néppártnak legutolsó, ma hallott nyilatkozata a revizióra vonatkozólag. Mint dilettáns, a ki nem értek a szónoklat bizonyos ágaihoz, különösen nem értek ahhoz, hogyan beszélhessen valaki ugy, hogy gondolatait teljesen elrejteni tudja, *(Derültség jobbfelől.)* mondhatom, bizonyos élvezettel és gyönyörüséggel hallgattam Molnár János t. képviselőtársamat. Csak azért nem mondom, hogy irigységgel, mert ezt a tulajdonságot valóban nem is kivánom elsajátitani. *(Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* A t. képviselő ur először is megütközik azon, hogy én kifejezést adtam annak a nézetemnek, hogy a néppárt kerüli a revizióra vonatkozó álláspontjának precizirozását. Hát engedjen meg a képviselő ur, nekem erre igen helytálló okom volt még beszédének meghallgatása előtt is. Persze, most sokkal több okom van beszédének meghallgatása után; de beszéde előtt feljogositott erre az a körülmény, hogy, midőn gróf Zichy János igen t. képviselőtársam azon nyilatkozatot tette, a melyet mindnyájan ismerünk és azt hiszem, mindnyájan komoly figyelemmel kisértünk, akkor hallatszott és meglehetős hangsulyozással hirdette a t. néppárt, hogy elmegy a néppárt uj elnöke a választók elé és majd megmagyarázza ott, hogy mit ért a néppárt a revizió alatt?

B. Kaas Ivor: A kormánypárti lapok magyarázták meg! *(Zaj.)*

Zboray Miklós: Milyen türelmetlenség, borzasztó!

Thaly Ferencz: Ha innen beszélne, majd nem hallgatnák meg a miniszterelnök urat.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Majd megpróbálom, jövőre onnan beszélek, talán a képviselő urak meg fognak hallgatni, a mi rám nézve nagyon kellemes lesz.

Mondom, kiváncsi türelmetlenséggel lestük gróf Zichy Aladárnak választóihoz intézett beszédét, el is olvastam figyelemmel, de méltóztassék nekem megengedni, mikor a beszéd végére értem, kevesebbet tudtam a néppárt álláspontjáról a revizióra vonatkozólag, mint azelőtt.

Kovács Pál: Gyenge felfogásu. *(Derültség.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Az már az én szerencsétlenségem. Ennek folytán ezen gyenge felfogásomra hivatkozva, t. képviselőtársam nagylelkü elnézését kérem, ha Molnár János képviselőtársam mai beszéde után is azt mondom, hogy midőn igen szépen hangzó definicziójét a néppárt álláspontjáról kétszer is ismételte, akkor igazán nem tudtam, hogy mi az álláspontja.

Zboray Miklós: Igaza volt Kovácsnak! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: A t. képviselő ur kerülgette a forró kását igen nagy virtuozitással és igen bölcs óvatossággal és ismételten kisérletet tett arra, hogy látszassék valamit mondani és azután hivatkozott a primás ő eminenciájának a házassági törvényjavaslat tárgyalásánál tartott beszédére, a melyben ő eminenciája a javaslat elfogadását megtagadta, mert nézete szerint ebben őt katholikus hite akadályozta meg. Ez az adott esetben nem sokat bizonyit, mert hiszen ha figyelemmel kisérjük a kérdést, minden külföldi államban látni fogjuk, hogy a római katholikus klérus mindenütt ellenszegült a polgári házasság behozatalának. De azután látjuk azt is, hogy egy adott pillanatban mindenütt kibékült ezzel az intézménynyel és nagyon jól érezte magát a tolerari posse álláspontjánál fogva, a melyre az egyház már számtalanszor helyezkedett. Hiszen Belgiumban évtizedeken át volt teljesen klerikális a kormány . . .

Vészi József: Ma is az!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ma is az!

Kovács Pál: Hát nem kell-e eltürnünk a hadseregben a német nyelvet? *(Derültség.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Az én t. képviselőtársamról, ugy látszik, kisül bizonyos rokoni viszony a történelmi nevezetességü Bodónéval. *(Derültség jobbfelől.)* Maradjunk most kérem a polgári házasságnál.

Kovács Pál: Ez fáj ugy-e?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Dehogy!

B. Kaas Ivor: Olvassa el Lukács evangeliumának XIV. részét. *(Zaj. Elnök csenget.)* Ugy látszik, nagy a deficzit az evangéliumban. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Franczia-országban az államhatalom, nemcsak a katholikus egyház, de minden vallás és az állam közötti teljes meghasonlásnak pillanatában hozta be a polgári házasságot, ennek az intézménynek meghonositását azonban igen rövid idő mulva követte a konkordátum, majd Napoleon bukása után a legitimista uralom kerekedett felül Franczia-országban és a katholikus klerus oly befolyásra tett szert a franczia államhatalom kezelésében, a milyenre talán azelőtt sem volt példa, *(Ellenmondás a néppárton.)* de senkinek eszébe nem jutott a polgári házasság intézményének eltörlése. *(Igaz! Ugy van!)* És nézzük tovább, mit látunk Németországban? A Kulturkampf lezajlása után aránylag kevés esztendővel megkötötte Bismarck a római katholikus ultramontán elemekkel a békét bizonyos koncessziók, különösen bizonyos túlszigoru rendőri üldözések enyhitésének árán, de elvi álláspontjából nem

adott fel egy jottát sem. És azóta a német császári kormány parlamenti akeziójának egyik főoszlopát rendszerint — már körülbelül két évtized óta — a német ezentrum-párt alkotja, de soha meg sem kisérlette azt a nagy politikai hatalmat, azt a nagy politikai befolyását, az önök által ugynevezett revizió czéljaira felhasználni. *(Ellenmondás a néppárton.)*

Vészi József: Ez igaz! Ez históriai igazság! *(Mozgás a baloldalon.)*

Zboray Miklós: Csak szabadkőmüvessel szemben az. *(Mozgás.)*

Vészi József: Nem is vagyok jezsuita. *(Élenk derültség.)*

Zboray Miklós: Nem is lehet.

Vészi József: Hála istennek. *(Derültség és zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezek után reasszumálom a kérdést és bátor vagyok egy preeziz, konkrét kérdést feltenni t. képviselőtársamnak, bár gyötör az aggodalom, hogy precziz, konkrét választ nem kapok rá. *(Mozgás a néppárton.)*

Molnár János t. képviselő ur ugyanis azt mondta, hogy sérelmes a katholikus dogma szempontjából az, hogy az egyháztól a házasságkötés elvétessék, hogy a judikatura az egyháztól elvétessék és polgári bíróságra ruháztassék. Tisztelettel kérdem t. képviselőtársamtól, hogy a néppárt revizionális programmjában, mint elérendő gyakorlati politikai ezél, benne van-e a mai házassági jognak oly megváltoztatása, a mely ismét az egyházra ruházza a házasságkötést és a házassági ügyekben való biráskodást? Ha t. képviselőtársam erre igennel, vagy nemmel lesz szives válaszolni, akkor a revizió legkényesebb pontjára nézve tisztábban fogunk lenni.

Molnár János: Igen! *(Zaj.)*

B. Kaas Ivor: A módját majd azután a törvény magyarázza. *(Derültség a jobboldalon.)* Felbonthatatlan házasság!

Molnár János: Igen, teljesen benne van.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Köszönöm, elismerem, ez precziz, nyilt válasz!

Molnár János: A többire is igy fogunk válaszolni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: De konstatálok egy dolgot és jó lesz, ha a választók is tisztában lesznek azzal, hogy a néppárt, a mely ugy tesz, mintha nem is lehetne igazi katholikus, a ki nem néppárti, oly dolgokat követel, oly dolgokkal kivánja Magyarországon a vallási békét ismétmeg bontani . . . *(Zajos ellenmondás a néppárton. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Helyreállitani!

Gr. Tisza István miniszterelnök: A béke, hála Istennek, meglehetősen helyreállott és évről-évre közeledünk a teljes béke felé. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ezt a helyreállás küszöbén levő békét kivánják a képviselő urak ismét olyan törekvésekkel megbontani és az országban a vallási szenvedélyeket olyan jelszavak mellett ismét lángralobbantani, . . .

B. Kaas Ivor: Ez Tisza-politika volt mindig!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . a mely törekvések, a mely kivánalmak sehol a világon ma már egyetlen egy bevallottan ultramontánpártnak sem képezik programmját. *(Nagy zaj balfelől.)*

Molnár János: Készséggel elfogadjuk ezt a vádat!

Ernszt Sándor: Hát Angliában!

Vészi József: Tessék akkor megszavazni nálunk is az anglikán államegyházat!

Zboray Miklós: A hogy elfogadták a zsidóreczepeziót, ezt is el lehet fogadni!

Vészi József: Tessék. Én ezt is megszavazom.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezek után, t. ház, Barabás Béla t. képviselőtársamnak — eltekintve beszédének azon részétől, mely a vámközösséggel foglalkozik s a melyre szintén rátérek — csak azon észrevételére kivánok egy rövid megjegyzést tenni, hogy honnan kerül elő az a sok pénz, melylyel az államnak fokozott kiadásait fedezni képesek voltunk? Hát, t. képviselőtársam, azt hiszem, egész téves nyomon jár, midőn az adóprés fokozásában keresi ennek főokát. Hisz kétségtelen az, hogy a kereseti adóknál, — illetőleg a harmadosztályu kereseti adónál, esakis erről lehet itt szó — a bevallásoknak némileg szigorubb kezelése is hozzájárult ezen adóág jövedelmének emeléséhez. De méltóztassanak nekem megengedni, ha őszinték akarunk lenni, nézzük meg azt is, hogy az országnak harmadosztályu kereseti adó alá eső polgárai, vajjon teljes, valódi jövedelmük után vannak-e ma megadóztatva, vagy pedig egy oly jövedelem szerint, mely attól tudatosan, következetesen messze áll? Azt hiszem, hogy az ország polgárainak messze túlnyomó nagy többsége, a mely az annyira magas kulcsesal számitott többi adónemek után kell hogy fizessen, bajosan fog egyetérteni t. képviselőtársammal abban, hogy ő hibáztatja a pénzügyi hatóságoknak azon törekvését, hogy a harmadosztályu kereseti adóra vonatkozó bevallások ne túlesigáztassanak, hanem lehetőleg a valódi állapotokat jobban megközelitő mértékig emeltessenek.

Különben is ennek a körülménynek és általában az egyenes adók fejlődésének aránylag kis szerepe van a magyar állam pénzügyi expanzivitásában. Ez a dolog természetéből folyik. Jövedelmeink emelkedése legnagyobbrészt bizonyos nagyobb üzemeinknek, főleg az államvasutaknak, azután pedig a fogyasztási adók természetével biró köztartozásoknak, a melyekhez a monopóliumokat is, kivált a dohánymonopóliumot sorolom, kielégitő fejlődésében rejlenek. Az pedig, hogy ezek a jövedelmi ágak, hol az adófizetés mindig a társadalomnak spontán el-

határozásától, fizetés- és vásárlásképességétől függ, ilyen, aránylag elég nagy mértékben fejlődtek, semmi esetre sem bizonyitja azt, a mit állitott t. képviselőtársam és állitott b. Bánffy Dezső t. képviselőtársam is, mintha az ország tönkremenne, elszegényedne és mintha ebben az ország tönkremenetelében, az ország elszegényesedésében egy, talán minden ellenérvet lesujtó érv ajánlkoznék t. képviselőtársam rendelkezésére az önálló vámterület mellett. Hiszen ezekből a jelekből kétségtelenül lehet következtetni az ország anyagi erejének fokozódására. A kérdés tehát csakis az lehet köztünk, hogy mikép erősödhetik ez az ország gazdaságilag jobban: a mai rendszer szerint-e? — ugy-e, ha egy kielégitő kiegyezés alapján benne maradunk a vámszövetségben, — vagy a külön vámterület feállitásával? A czél tekintetében nem lehet közöttünk nézeteltérés. Én azt számtalanszor megmondottam és valóban mélyen sajnálom, hogy nem mindenki gondolkozik igy és hogy különösen a különálló vámterület mellett politikai jelszavak minduntalan tüzbe hozatnak. Ez a kérdés kizárólag gazdasági kérdés, a politikai oldala ennek a kérdésnek rendezve van az 1867 : XII. törvényczikkben, a mely az ország jogát a külön vámterület felállitására fentartja és elrendeli, hogy a közös vámterület csak időről-időre kötött egyezségek utján állitható fel, vagyis oly modalitások mellett, a melyek mellett az ország szabad rendelkezési joga önmagától feléled. A jogi kérdés ezzel teljesen el van döntve, mert a vámszövetség kérdése csak a benne lévő gazdasági tartalomnál fogva különbözik egyéb nemzetközi szerződésektől, közjogi szempontból teljesen egyértelmü bárminő más idegen állammal kötött nemzetközi szerződéssel.

A mi azután a gazdasági megerősödést illeti, természetes, hogy az legyen a czél, a mely mindnyájunk előtt lebeg. És ha Bánffy Dezső t. képviselőtársam azt mondja, hogy a nagyhatalmi állás szempontjából is csak olyan gazdasági politika helyes és indokolt, a mely mellett erősödik az ország, ezzel ismétli azt, a mit itt erről a helyről talán hat héttel ezelőtt mondtam, a miben tehát teljesen egyetértünk. De én aztán hozzáteszem azt is — és nagyon kérem, hogy t. képviselőtársaim sziveskedjenek ezt is megszivlelni, — hogy a függetlenségi politika szempontjából is csak egy oly gazdasági politika ér valamit, mely mellett erősödik az ország, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez természetes!)* mert hiába veszszük mi magunkra a külön vámterület által bizonyos látszatát a függetlenségnek, a függetlenségi politika akkor fog igazán csődöt mondani, ha ennek az országnak szegényedésére, gyengitésére vezet. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Ezt a kérdést különben lesz alkalmunk részletesen és behatóan megvitatni és én csak örömömet fejezem ki a felett, hogy mind nagyobb és nagyobb tudományos apparátussal lép Bánffy Dezső képviselőtársam azon szakemberek sorába, kik ezzel a kérdéssel gazdasági érvek alapján foglalkozni kivánnak. *(Mozgás.)* Ez egy örvendetes jelenség, de engedjen meg nekem t. képviselőtársam, azért, hogy ő most ilyen modorban kezeli ezt a kérdést, még sem tehet szemrehányást nekem, hogy én bizonyos megjegyzések tárgyává tettem egy olyan nyilatkozatát, a mely egész más képét tüntette fel a helyzetnek, tudniillik azt a bizonyos szegedi nyilatkozatot. Az én t. képviselőtársam igen keserüen panaszkodott egy más alkalommal és ismételve visszatért erre a kérdésre mai beszéde folyamán. A multkori alkalommal azt mondta a képviselő ur: »Természetes, hogy midőn nem hiteles szövegü kortesbeszédből nem igazolható adatok alapján lehetett idézni, én magamat a dologhoz nem értőnek jelentettem ki, hanem mások tanácsával élőnek.« Gondolom, gyorsirói jegyzetekből közölték épen a képviselő urhoz közelálló lapok azt a beszédet, nem is állitotta t. képviselőtársam, hogy az a szöveg apokrif volna, hogy ő egyebet mondott volna. De igenis állit ebben a kijelentésében t. képviselőtársam valamit, tudniillik azt, hogy az a szegedi beszéd kortesbeszéd volt. Megvallom, én sohasem tettem, nem teszek és tenni nem fogok különbséget kortesbeszéd és egyéb beszéd közt *(Helyeslés jobbfelől.)* Bármily körülmények között tegyek is egy kijelentést mindenkinek megadom a jogot . . .

Olay Lajos: Hányan igérték önök közül az önálló vámterületet! *(Zaj jobbfelől.)* Álljon fel, a ki nem igérte! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök:... mindenkinek megadom a jogot, hogy bárhol elmondott nyilatkozataimat az én komoly meggyőződésemnek tekintse és azokért felelősségre vonhasson, azt azonban megjegyzem magamnak, hogy t. képviselőtársam kortesbeszédeire ezt a mértéket alkalmazni nem tanácsos, de jó lesz, ha megjegyzik maguknak ezt az ország azon polgárai is, a kikhez ezen kortesbeszédeit intézi. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A mi pedig a dolog lényegét illeti, tudomásul veszem, hogy t. képviselőtársam tanulmányozza a kérdést, véleményt alkot magának, de akkor igazán nem értem, hogy ha a dolog igy áll, ha annyit tanul, ha önálló véleményét megalkotta, miért mondta szegedi kortesbeszédben magát a dologhoz nem értőnek, hanem mások tanácsával élőnek.

Különben egy illuziótól meg kell t. képviselőtársamat fosztanom. Ő nagyon büszkén és önérzetesen állitja, hogy megy a saját utján. De hogy megy a saját utján, *(Derültség jobbfelől.)* megy egy olyan környezet által tanácsolt és befolyásolt uton, *(Ugy van! a jobboldalon.)* a mely t. képviselőtársamat egy lejtőn fogja levinni olyan mélyen, hogy ma még saját magának sincs róla sejtelme. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Ha t. képviselőtársam zokon veszi nekem azt is, a mit igazán, mint ártatlan tréfás megjegyzést mondottam, t. i. hogy őt a ház legfiatalabb tagjai gyanánt emlitettem . . .

Madarász József: Pedig én vagyok az. *(Derültség.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . erre csak azt jegyzem meg, hogy a képviselő ur érdekében nagyon jó volna, ha a háznak valóban legfiatalabb tagja volna, mert akkor nem lehetne szembe állitani mai működésével, nem lehetne fejére olvasni azt a multat, a melyet oly hihetetlen czinizmussal tagadott meg. *(Ugy van! a jobboldalon. Zaj balfelől.)*

Kecskeméthy Ferencz: A multról ne beszéljünk.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Akkor fel lehetne tenni a t. képviselő urról, hogy egy fiatal, tapasztalatlan, ideálista, kezdő politikus, a ki talán jóhiszemü tévedésével ragadtatja el magát.

A t. képviselő ur nagyon jó példára hivatkozott, midőn a véleményváltoztatás és a következetlenség igazolásául Disraeli szavait idézte. Disraeli nagyon érdekes és nagyon tanulságos politikai jelenség volt. Ő mint kalandor kezdte politikai pályáját, mint kalandor, a ki megpróbálta a legszélsőbb radikálizmus utján felszinre vergődni.

Günther Antal: Államférfiakról igy beszélni nem illik. *(Zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Midőn ez nem ment és midőn szemben találta magát az akkori wigh-pártban sorakozott angol arisztokrácziának zárt falankszával és talán társadalmi előitéleteivel is, akkor megnyerte magának az ultra-tory arisztokratikus családoknak egyes fiatalabb sarjait, csinált magának egy félig radikális, félig tory-programmot, a melylyel nagynehezen belopózva a toryk sorába, ott az elsők közé küzdötte fel magát.

Ugron Gábor: Esze volt rá!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagyon érdekes, nagyon szép és nagyon tanulságos példa Disraeli, mert mutatja azt, hogy a szabad intézmények milyen biztonsági szellentyükkel birnak országok és nemzetekre nézve; mutatja azt, hogyan képesek befogni a közügynek sikeres szolgálatába olyanokat is, a kik más körülmények között talán a destruktiv elemek élére kerültek volna; mutatja azt, hogy igazán nagy tehetségü emberek, ha egyszer oly állásra kerültek, a hol egyéni ambicziójuk a közérdekkel forr össze, megnemesülve, felemelkedve, elsőrangu államférfiui magaslatra tudják magukat felküzdeni.

Ez volt Disralinek pályája hosszu, 60 esztendős közéleti működése alatt. Nagyon mélyen kezdte, talán erkölcsileg is, de olyan magaslaton végezte, a hol az egész nagy angol nemzetnek szeretete, ragaszkodása, tisztelete és bámulata környezte. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A t. képviselő ur nem ment át azon a kezdő, átmeneti stádiumon, a melyet Disraelinek át kellett küzdeni. A t. képviselő ur fiatalabban és aránylag rövid politikai mult után egy oly helyzetbe jutott, hogy államférfiui tulajdonokat érvényesithetett, bizonyságot is tett róluk és minden hibái mellett is nagy szolgálatokat tett az országnak. A t. képviselő urnál azonban a visszazökkenés ijesztő jelei mutatkoznak *(Derültség a középen és a szélsőbaloldalon.)* és ha a sok minden jel nem csal, félek tőle, hogy ő ott fogja végezni politikai pályáját, a hol Disraeli kezdette. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás és derültség a középen és a szélsőbaloldalon.)*

Minél nagyobb tisztelője volt valaki báró Bánffy Dezsőnek, mint politikusnak, — természetes, hogy az egyéni tisztelet kivül áll minden kérdésen ma is — minél hasznosabbnak és üdvösebbnek tartotta azt, a mit e székből cselekedett és minél inkább kivette részét e küzdelmekből: annál több joga van arra, hogy talán keserü szemrehányásokkal illesse azért, hogy le kivánja rombolni ma azt, a mit akkor alkotott. Engedjenek meg, t. képviselőtársaim, minden egyes tagja e pártnak akkor tenné magát igazán nevetségessé és akkor tenné ki magát szemrehányásoknak, ha azokat a pirouetteket, a melyeket t. képviselőtársam tett, utánna csinálná és akkor állunk a tiszta erkölcs alapján, ha megmaradunk továbbra is azon a téren, a melyen a multban állottunk. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Akárkit küldenek is le Bécsből, ott a túloldalon támogatják, akár önt, akár mást! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Most pedig áttérek, de csak igen rövid időre, a közös vámterület kérdésére. Nem kivánok a dolog részleteibe ezuttal belemélyedni. De méltóztassék nekem megengedni, hogy azt a döntő argumentumot, a mely nézetem szerint előtérben áll, igen rövid szavakkal a ház elé állitsam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is két oly dolgot állitanak t. képviselőtársaim a külön vámterületről, a mit összeegyeztetni nagyon bajos dolog: a magyar ipar védelmét egyfelől és a külföldi piaczok megszerzését a magyar nyersterményekért másfelől. Méltóztassanak nekem megengedni, hogy ha nyersterményeink számára a külföldi piaczokat megszerezni óhajtjuk, ezt csak oly mérvü viszontszolgálatok mellett érhetjük el, a melyek illuzóriussá fogják tenni az egész iparfejlesztési politikát. De ettől eltekintve, bárminő áldozatokat hozunk is az ipari vámoknál, mit érhetünk el ezzel szemben a külföldi államokkal? Elérhetjük azt, hogy kedvezmények adassanak bizonyos nyersterményeink számára, de ezen kedvezmények olyanok, a melyekben azután egyenlően fog velünk osztozkozni minden más nyersterményeket termelő állam, mert annyira sarkalatos alapelve ma már minden nem-

zetközi kereskedelmi tranzakcziónak a legtöbb kedvezmény klauzulája, hogy egyáltalában kivül esik minden lehetőség határán, hogy ezen rést lehessen ütni. Miután már most kétségtelen, hogy egy olyan állam, mint Németország vagy Franczia-ország, vagy bármilyen más fogyasztási terület külön feltételeket nem fog engedélyezni a mi buzánkra, a vám, legyen az kisebb vagy nagyobb, kizárólag csak az illető állam fogyasztóira fog különbséget tenni. A behozóra nézve ez különbséget nem tesz, ennek meg kell küzdenie az illető tengerentúli vagy azon keleti, nagy nyerstermeléssel foglalkozó területek versenyével, a mely a nyerstermelés árait rendes körülmények között oly alacsonyra nyomja le, a melyek mellett a magyar gazdáknak a megélhetés lehetetlen. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

A czél tehát, a mit el kell érnünk, az, hogy egy olyan gazdasági területet szerezzünk meg és biztositsunk, a melynél a mi nyerstermelésünk czikkei a külföldi czikkekkel szemben előnyben részesülnek. Ezt pedig csakis vámszövetség utján érhetjük el, s elérhetjük vámszövetség utján azért, mert az osztrák ipar teljesen olyan helyzetben van, mint a mi mező gazdaságunk. Az osztrák ipar sem versenyképes nálánál erősebb és fejlettebb iparokkal, az osrtrák ipar is csak akkor élhet meg, ha biztosit magának egy olyan fogyasztási területet, a hova különbözeti vámokkal, illetőleg olyan viszonyok között juthat be, a melyek előnyben részesitik más területnek importjával szemben. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Az érdek tehát kölcsönös és kölcsönös lévén az érdek, megvan az objektiv bázisa egy mindkét érdeket egyenlő méltányossággal kiegyenlitő igazságos és helyes kiegyezésnek, csak azt nem szabad engednünk itt és csak azt nem volna szabad engedni ott, hogy politikai jelszavak játszszanak bele a kérdésbe és politikai jelszavak homályositsák el a társadalom éleslátását, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* s vigyék bele egy olyan áramlatba, a mely azután gazdaságilag a legvégzetesebb következésekkel járhat itt és Ausztriában. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Megengedem, hogy a bajok Ausztriában még sulyosabbak lennének, különösen gazdasági tekintetben, mert kétségtelenül áll az, hogy a külön vámterület behozatala az osztrák iparra nézve egy állandó természetü végzetes csapást jelentene, s megengedem azt, hogy a külön vámterület behozatala, bár a világért sem olyan könnyen, olyan gyorsan és olyan általánosan, mint a hogy a képviselő urak hiszik, de mégis a magyar iparnak fokozatos erősödésével járhatna, fokozhatná a belfogyasztást *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s ezzel egy hosszu, küzdelmes, kinos átmeneti időszak után talán gazdaságilag ki lehetne a csorbát köszörülni. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* De már most azt kérdem, t. képviselőtársaim, hogyha az ország valamikor egy hosszu átmeneti idő után kiköszörülné ezt a csorbát, vajjon, kik látnák hasznát az akkori gazdasági fellendülésnek? Bizonyára nem azok és nem azoknak a gyermekei, a kik most birják Magyarország területét. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás balfelől.)* Gondolják meg a képviselő urak ezt a vonatkozását a kérdésnek! Annyit beszélnek a képviselő urak a kisgazda és középbirtokos helyzetéről; nézzék meg azokat az iszonyu rázkódtatásokat, a melyekkel kivált a középbirtokosokra, a kisgazdákra nézve is járna a külön vámterület és azután vessenek számot magukkal és gondolják meg, elég erősek, elég virágzók és elég konszolidáltak-e a magyar birtokos osztály viszonyai arra, hogy ilyen iszonyu krizis rázkódtatásait kibirják. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezek azok az indokok, illetőleg ez a főindok, a mely engem arra vezet, hogy egész nyiltan és határozottan kijelentsem. miszerint egy megfelelő alku, egy megfelelő kiegyezés gazdaságilag százszorta üdvösebb és előnyösebb az országra nézve, mint a külön vámterület felállitása. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Élénk ellenmondások balfelől.)* Ha pedig az gazdaságilag jobb és előnyösebb, akkor az áll az ország érdekében, az mozditja elő a nagyhatalmi érdek szempontjait s az mozditja elő a magyar nemzetnek függetlenségi törekvéseit is. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Rákosi Viktor: A miniszterelnök ur köti össze a politikát azzal a kérdéssel!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Végül, t. ház, csak egy pár szóval emlékszem meg Gulner Gyula t. barátom beszédéről, a ki, elismerem, parlamentáris modorban és teljes joggal, de álláspontját kizárólag a személyem iránti politikai bizalmatlansággal indokolja. Ehhez t. képviselőtársamnak teljes joga volt, viszont azonban én arra a szerepre a dolog természeténél fogva nem vállalkozhatom, hogy elmondjam az én csekély személyem megannyi jó tulajdonságait és azután, mint Nebántsvirág kisasszony odaálljak, hogy: »Én már ilyen vagyok, anyám!« *(Élénk derültség.)* Én azt hiszem, nekem személyemre vonatkozólag a védelmet tisztán és kizárólag tetteimre kell rábiznom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Jelenleg olyan állásban vagyok, a hol kénytelen vagyok tetteimmel számolni be nézeteim, törekvéseim, talán képességeim felől is és én azt hiszem, hogy a ki azokat a tetteket, azokat a törekvéseket, a melyek a kormány egész akcziójában megnyilatkoznak, nem a pártszenvedélyek szemüvegén, de elfogulatlanul szemléli, az talán kevesebb bizalmatlansággal és talán némi megnyugvással fogadja ennek a kormánynak kezében látni a hatalmat.

Én csakis két nagyon rövid megjegyzésre szoritkozom. Először is téved t. barátom, midőn azt mondja, hogy én a curiai biráskodás ellen voltam. Ez ténybeli tévedés, a mely könnyen előfordulhatott; én a javaslat egyes részleteit nem tartom teljesen kielégitőknek, de a curiai biráskodást magát helyeseltem, helyeseltem különösen az 1896-iki választásokon szerzett tapasztalatok után. *(Élénk derültség a jobb- és a baloldalon.)* Ez komoly igazság, igy van.

A másik ténybeli tévedése t. képviselőtársamnak az, hogy a kilenczes bizottság megállapodott és megállapodásában magát szolidárisnak jelentette ki.

T. ház! A kilenczes bizottság minden tagja a legodaadóbban törekedett egyértelmü megállapodásra jutni. Ennek folytán igen sok kérdésben bizonyos árnyalatokra nézve engedett a bizottság túlnyomó többsége azért, hogy a bizottság egyik vagy másik tagjának aggályait eloszlassa és a bizottságban való megmaradását biztositsa. Azon utolsó ülésen, a melyen résztvenni szerencsém volt, mert hiszen a legutolsó, inkább formális ülésen nem vehettem részt, mert aznap Bécsben voltam, megállapitottuk egységes munkálatunkat és a jelenlevők túlnyomó nagy részének nézete az volt, hogy itt lényeges, kardinális dolgokban változtatni nem lehet, de igenis, ha a békés kibontakozás biztositására szükséges, másodrendü kérdésekben még módositásokról, változtatásokról lehet beszélni.

Azon eljárásom tehát, hogy midőn azután az én kezembe került a feladat és a kötelesség, hogy a megoldás módozataival foglalkozzam, a megállapitások egyik-másik részletére nézve módositást proponáltam, hogy különösen abban az irányban, — ez a legfontosabb — hogy a nyolczadik pontra nézve azt a világos szöveget állitottam vissza, a mely a bizottság kilencz tagja közül nyolcz tagnak meggyőződését világosan fejezte ki és a melyet egy homályosabb szöveggel csak a kilenczedik tagra való tekintettel cseréltünk fel, azon eljárásommal, mondom, azt hiszem, semmi tekintetben nem tértem el a bizottságban tett nyilatkozataimtól, a mit talán igazol az is, hogy az a bizottságban résztvevő tagok nagyobb részének helyeslésével is találkozott. Ha összehasonlitjuk a két programmot — én nem fogok most a felől beszélni, hogy menynyire fontosak vagy kevésbbé fontosak a változások — tagadhatatlanul megvan a maguk fontossága azoknak is; de engedje meg t. barátom, azt mondani erre a programmra, a mely azután a szabadelvü párt által végleg elfogadtatott, hogy az egy »vakulj magyar« programm, csakugyan nagyon bajos dolog, de különösen bajos dolog olyan valaki részéről, a ki ezt a programmot elfogadta és azzal magát azonositotta. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás balfelől.)*

Én semmi olyat nem akarok állitani, a mit t. képviselőtársam el nc fogadhatna. Én nem azt mondom, hogy ő rászavazott arra a programmra, de engedjen meg nekem t. barátom, ha egy pártban egy programm részleteire nézve véleménykülönbségek vannak, azok megküzdetnek, azokban a többség határozott, a kisebbség előtt azután csak két ut áll: kilépni a pártból, vagy benn maradni a pártban és vállalni a felelősséget. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a baloldalon. Felkiáltások balfelől: Nem ugy volt!)*

Zboray Miklós: Ez csak egyszerü lefőzés! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: És nagyon férfias és nagyon szép nyilatkozat kapcsán vállalta is ezen korlátok között, mint két baj közül a kisebbiket, ezt a felelősséget Apponyi Albert t. barátunk is. És t. képviselőtársaim szépen támogatták volna a kormányt a vakulj magyar programm alapján, hogy ha a délutáni üléseknek világfelforgató eseményei nem történnek. *(Zaj balfelől.)* Én nem védekezem most az ellen, hogy egy elsőrangu szabadságszegést és hazaárulást követtünk el a délutáni gyülések által. Ám legyen; ha kapnak a t. képviselő urak valakit, a ki elhiszi, legyenek boldogak. *(Derültség jobbfelől.)* Hanem azt igenis állitom, hogy akármilyen hazaárulás lett volna a délutáni ülés, az a programm vagy vakulj magyar programm volt azelőtt is, vagy nem lett vakulj magyar programmá a délutáni ülések által sem. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Én azt tartom, hogy az nem vakulj magyar programm; én azt tartom, hogy az — a nélkül, hogy bármilyen irányban megingathatná az 1867-ben megalkotott biztos alapokat — fontos, nagyhorderejü, üdvös nemzeti haladásnak veti meg alapját — nemzeti haladásnak, t. képviselőház, a melyet egész erejével, egész politikai reputációjával kell, hogy támogasson és előrevigyen minden kormány, a ki azután erre a helyre jut, nevezzék azt bárkinek, — a mely ügyet előmozditani, egész sulyunk latbavetésével tovább istápolni és gondozni fogunk mi is. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* És biztositom a t. házat, hogy azon meggyőződésemet, hogy a 67-es alapon — teljes hűséggel ragaszkodva a 67-es politika tradicióihoz — ezt az országot minden téren, anyagi, szellemi és erkölcsi téren és a nemzeti fejlődés terén előre lehet vinni az előrehaladás utján, az események igazolni fogják. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Ebben a hitben ajánlom a javaslatot elfogadásra. *(Hosszantartó éljenzés, helyeslés és taps a jobboldalon és a középen.)*

Elnök: Báró Bánffy Dezső képviselő ur személyes kérdésben kért szót.

B. Bánffy Dezső: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Gr. Tisza István miniszterelnök urnak nagyon tetszetős dolog az embereket lehetőleg magukkal ellentétbe hozni akarni. Hát

rólam beszélve az ellentéteket rajzolni akarta, de itt mindjárt most Gulner képviselő urnak felelve igyekezett nevetségessé tenni abban az ellentétes helyzetben, a melybe a 9-es bizottság javaslatának el vagy el nem fogadása következtében jutott. Távol áll tőlem bármely politikai kapcsolatban lenni a nemzeti párti urakkal; talán szót sem, eszmét sem cseréltem velük évek hosszu sora óta, de azért, t. ház, mégis ki kell hogy jelentsem, hogy rossz rendszer a miniszterelnök uré, hogy mindig, minden kérdésnél, minden felszólalásnál nem a tárgyi, hanem a személyi momentumokat keresi. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én tartózkodom mindig a személyes vonatkozásoktól, hanem, ha ráterelnek engem és minket, hogy a személyes vonatkozások szempontjából döntsük el a kérdést, akkor ez bizony ennek az országnak hasznára nem lesz. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hát én elitélem a volt nemzeti párti uraknak azt a taktikáját vagy mulasztását, hogy akkor, a midőn nem kedvük szerint dőlt el a kérdés, továbbra is ott maradtak a pártban, elitélem és azt mondom, hogy ez országos szempontból nagy hátrányokkal járt és hogy ők az uj helyzetnek sok tekintetben előidézői voltak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De azért nem ismerhetem el annak jogosultságát, hogy ők most nevetség tárgyaivá tétessenek és következetlenséggel vádoltassanak azért, mert jónak látták ez idő szerint, belátván a helyzet komolyságát, erre az utra térni, *(Mozgás a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* és én kérve-kérem a miniszter urat, sziveskedjék a személyes vonatkozásoktól eltekinteni. Nem ismerhetem el a miniszterelnök ur azon jogát, hogy in continuo, folytonosan a következetlenség vádjával illesse az embereket. Méltóztassék a dolog érdeméhez szólni; a dolog érdeme szerint lehet és kell a kérdéseket megoldani. Ismerem én azon pártnak hangulatát is, a mely ez idő szerint a miniszterelnök ur mögött helyet foglal. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Günther Antal: Nagyon helyes! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

B. Bánffy Dezső: Nem kivánom azon párt támogatásának értékét és sulyát kicsinyelni, sőt ellenkezőleg, de, t. ház, ebből nem következik az, hogy csak arra fektessek sulyt, a mit ők helyeselnek. Én arra fektetek sulyt, a mit én hiszek, és a mi az én meggyőződésemnek megfelel; nem arra fektetek sulyt, hogy azt kérdezzem, — a mint a miniszterelnök mondja — hogy ezen vagy azon körnek mi a kivánsága, és hogy annak tanácsa szerint járjak el, hanem annak eldöntésére fektetek sulyt, hogy vajjon az, a mit csinálok, az ország érdekében van-e?

Nem fogom birálni a túloldal magatartását akkor sem, ha engem állásfoglalásom tekintetében vádol, pedig talán, ha egyik vagy másik közülök a lelkébe néz, vagy a szivére teszi a kezét *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* be fogja ismerni azt, hogy voltak idők, a mikor ugyanazon kérdésben velem egyetértőleg gondolkoztak. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, ez nem ide tartozik; ide az a kérdés tartozik, hogy a mit csinálunk, a mi mellett állást foglalunk, az ország érdekének megfelel-e. Ha bizonyos kérdésekben más időkben másként gondolkoztunk is, jogunk van az ország érdekében ma uj álláspontot elfoglalni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur itt a t. ház egyes köreinek szemében engem talán a nevetségesség színében tüntetett fel, de én meg vagyok nyugodva a tekintetben, hogy azok, a kik komolyan itélik meg a helyzetet, azt fogják mondani, hogy az a jó, a mit valaki az ország érdekében tesz és vállal, nem pedig az, hogy a végtelen következetesség utján haladva az ország érdekeit nem szolgáljuk. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, helyesebb volna a kérdés érdeméhez szólni, és ezért nem vagyok képes megérteni, miért látja jónak a miniszterelnök ur állandóan és folytonosan az én kicsinyitésemmel és nevetségessé tételemmel kezelni a kérdéseket.

Mosolyoghat a miniszterelnök ur; ahhoz joga van, *(Mozgás és derültség jobbfelől. Halljuk! balfelől.)* de hogy mosolygásával az országnak szolgálatot tenne, azt kétségbevonom. *(Derültség jobbfelől.)*

Kiss Ernő: Azt senki sem állitja! *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

B. Bánffy Dezső: Én, t. ház, a magam erejéből, a magam elhatározásából helyezkedtem arra az álláspontra, a melyen vagyok. Voltak a miniszterelnök ur környezetében is sokan, és talán maga a miniszterelnök ur sem képez kivételt, a kik nagy sulyt fektettek volna arra, hogy én a miniszterelnök ur támogatói sorába lépjek, de én azt nem láttam jónak, mert nem láttam az ország érdekében valónak. Ebből azonban nem az következik, a mit a miniszterelnök ur csinál; ebből nem az én lekicsinylésem következik, hanem legalább is hallgatólagos elismerése annak, hogy én jóhiszemüleg és meggyőződésem szerint jártam el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezeket láttam szükségesnek elmondani, őszintén kérve a miniszterelnök urat, hogy sziveskedjék tárgyilagosan foglalkozni velem és méltóztassék minden személyemre való vonatkozástól eltekinteni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Gulner Gyula képviselő ur személyes kérdésben kért szót,

Gulner Gyula: T. ház! Ámbár én a t. miniszterelnök ur felszólalását nem értettem ugy és rám nem gyakorolta azt a hatást, a mit be-

lőle kiolvasott b. Bánffy Dezső t. képviselőtársam, hogy t. i. engem nevetségessé akart volna tenni, *(Felkiáltások jobbfelől: Nem is volt az! Szó sem volt róla!)* mégis kénytelen vagyok azok után, a miket a miniszterelnök ur mondott, a t. ház engedelmével néhány megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Az igen t. miniszterelnök ur azt állitja, hogy tévedésben vagyok, a mennyiben a curiai biráskodásról szóló törvényjavaslatot ő nem ellenezte. Én nem azt mondtam, hogy elvileg ellene volt a miniszterelnök ur ennek az alkotásnak, hanem azt mondtam, hogy igyekezett részint annak létrejöttét meggátolni, részint azt gyengittetni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Abszolute nem!

Gulner Gyula: Azt pedig a t. miniszterelnök ur maga is elismerte, hogy a javaslatnak igen sok dispozicziójával egyet nem ért. Én hozzátehetem, hogy épen azokkal nem ért egyet, a melyek a hatalmi túlterjeszkedés meggátlására voltak a törvényjavaslatban felvéve.

A t. miniszterelnök ur abban a tekintetben is nagyon téved, — és kénytelen vagyok a történeti igazság helyreállitása szempontjából, nem önvédelemből, mert ebben a tekintetben tisztán állok mindenki előtt, a ténybeli igazságot helyreállitani — hogy milyen körülmények között maradtam én és milyen körülmények között maradtak a nemzeti pártnak azon tagjai, a kik ma a nemzeti pártot alkotják, a szabadelvü pártban. Ne vegye a t. képviselőház tőlem szerénytelenségnek, hogy elsősorban a magam csekély személyére vonatkozólag nyilatkozom. *(Halljuk!)* Én egy politikai állást töltöttem be, a mely politikai állás kell, hogy azonositva legyen azzal a politikával, a melynek szolgálatában áll.

Én nem vártam be, hogy a t. miniszterelnök ur a miniszterelnöki széket végleg elfoglalja; de mert én azzal a politikával identifikáltam magamat, a melyet Széll Kálmán inaugurált és a melyet később elfogadottnak és követendőnek jelentett ki gróf Khuen Héderváry Károly, szolgáltam tovább. De mikor hire jött, hogy a t. miniszterelnök ur, mint deszignált miniszterelnök jön le a fővárosba és mikor meg volt állapitva épen a kilenczes bizottságnak a programmja és hogy az egy szerdai nap délutáni ülésében tárgyaltatni fog, azt gondoltam, hogy a politikai illemnek, a politikai korrektségnek követelményeivel számoltam akkor, a mikor Héderváry Károly miniszterelnökhöz elmentem és kértem őt, átnyujtván lemondásomat, hogy adja vissza cselekvésem szabadságát, mert nagyon lehetséges és nagyon valószinü, hogy én az aznap d. u. tartandó konferenczián már nem lehetek többé annak a pártnak a tagja. Azt gondolom, hogy ezzel csak a politikai korrektségnek, a nélkül, hogy az öndicséret bűnébe esnék, tettem eleget és tettem eleget politikai magatartásomnak is.

És akkor, mint egyszerü képviselő én is és azon képviselőtársaim, a kik ugyanazon nézetet vallották, azon az értekezleten résztvettünk és midőn az bekövetkezett, hogy az értekezlet túlnyomó nagy többsége magáévá tette a miniszterelnöknek programmját, igenis mi benne maradtunk a szabadelvü pártban, de emlékeztetem a t. miniszterelnök urat, a kinek igen jó memoriája van, tettük ezt gr. Apponyi Albert vezéremmel együtt azzal a kijelentéssel, hogy igenis benmaradunk és benmaradtunk főként azért, nehogy kilépésünk által az akkori obstrukcziót ujabb lángra gyujtsuk és annak ujabb istápot adjunk. De kijelentettük, s ez az, a miben a t. miniszterelnök ur memoriájára hivatkozom, hogy azzal a feltétellel maradtunk mindnyájan a pártban, hogy akkor, a mikor azok a kérdések aktuálissá válnak, a melyeket a kilenczes bizottságnak programmpontozataiból a t. miniszterelnök ur kihagyott, illetőleg kiengedett és ennek hijával foglalta el a miniszterelnöki széket, akkor mi cselekvésünk szabadságát arra az esetre fentartjuk.

Legyen meggyőződve a t. képviselőház, hogy bennem megvolna a politikai bátorság, ha nem igy történt volna, hogyha még politikai reputáczióm ra vonna is árnyat, akkor is megvallanám és megvezekelnék érte.

A mi már most azt illeti, hogy a délutáni ülések miatt léptünk ki, engedje meg a t. miniszterelnök ur, sokkal nagyobbra tartom az ő éleslátását, semmint hogy elhigyjem róla, hogy ezt maga is elhiszi. Nagyon jól tudja a miniszterelnök ur és tudják mások is, hogy mi miért léptünk ki. Azért léptünk ki, mert már az első erőszakos lépésnél ki akartunk lépni, mert hittük, tudtuk, hogy fog következni a többi, a mint hogy következett a többi is, a házszabályrevizióra vonatkozó inditvány és ha annál az első lépésnél, a parallel ülések behozatalánál nem léptünk volna ki, akkor kénytelenek lettünk volna kilépni akkor, mikor a miniszterelnök ur a parlamenti szólásszabadság ellen a nyilt erőszak terére lépett. Nem akartunk már az első lépésnél szolidaritást vállalni a miniszterelnök ur erőszakos irányával. Komolyabb emberek vagyunk, semhogy azért hagyjunk ott egy pártot és azért szakitsuk meg a politikai kötelékeket, hogy két óra helyett ne kelljen három óráig itt ülni a képviselőházban, ezt nagyon jól tudja a miniszterelnök ur is. Csak ezt akartam megjegyezni. *(Helyeslés balfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nekem igen kevés szavam lesz a dologhoz. Először is, hogy a kérdés egészen világosan álljon a ház előtt, már most én kell, hogy még egy részletkérdéssel kiegészitsem a t. képviselőtársam emlékezetét. T. i. azzal, hogy gróf Apponyi Albertnek és barátainak az a kijelentése, hogy elhatározásuk szabadságát fentartják, a békelétszám megállapitására és a póttartalék kontingentálására vonatkozott.

Bernáth Béla: És a felségjog kérdésére!

B. Feilitzsch Arthur: Semmi egyébre.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Semmi »és«, tessék elolvasni az akkori nyilatkozatokat, ez egész világosan igy áll. Mert hiszen természetes is, erre a két pontra nézve találta magát Apponyi Albert egy kormánynyilatkozattal szemben, a mely az ő egyéni nézetétől érdemileg különbözik.

A mi már most a délutáni ülések erőszakosságát és más efféléket illeti, az én t. barátomnak szabadságában áll ezt olyan nagy sérelemnek felfujni és odaállitani, a milyennek csak akarja. Én azonban csak azt állitottam, és állitom most is, hogy bárminő monstruozitást követtem is el a házszabályok terén, ez az én katonai programmomat egy jottával sem tette sem jobbá, sem rosszabbá, mert az vagy »vakulj magyar« volt az előtt is, vagy nem lett azzá a délutáni ülések folytán sem. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Az is!)*

Ugy látom, hogy olyan t. barátaim is azt mondják, hogy az volt, a kik abban az időben mellettem állottak. Egy vakulj magyar programmot pedig véleményem szerint nem lehet támogatni. Biztosithatom a t. képviselőtársaimat, hogy ha egy programmról azt tartanám, hogy az vakulj magyar programm, nem lenne az a szempont, a mely engemet arra birna, hogy egy pillanatig is támogassam. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Következik a határozathozatal. A kérdés az: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és szakaszait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, javaslom, hogy harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. Elfogadja a ház? *(Helyeslés.)* Ezt határozatilag kimondom.

Következik a budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről szóló törvényjavaslat (Irom. 510, 664) általános tárgyalása.

Az előadó ur kiván szólni.

Hegedüs Loránt, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Széll Kálmán miniszterelnök mint belügyminiszter annak idején a budapesti Nemzeti Szinháznál, hogy a tüzveszélyesség elkerültessék, elrendelte, hogy a villanyvilágitás felszerelése megjavittassék és hogy több uj kijáratot nyissanak. Ezeknek költsége összesen 108.570 korona. Miután most arról van szó, hogy a költségek az 1903. év beruházási kiadásai között számoltassanak el, kérem a t. házat, hogy a javaslatot elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha szólni senki sem kiván, a vitát bezárom és kérdem a házat, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadja-e a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—9. szakaszait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, javaslom, hogy annak harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. Helyesli a ház? *(Helyeslés jobbról.)* Ezt határozatilag kimondom.

Következik »az ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatórium-egyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 396, 665) általános tárgyalása.

Az előadó ur kiván szólni.

Hegedüs Loránt, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! A kormány a szegénysorsu tüdőbetegek szanatórium-egyesületén az által akar segiteni, hogy megengedi neki azt, hogy adó- és illetékmentesen három millió korona nyereménykötvényt kibocsáthasson, másrészről pedig abban az esetben, ha az egyesület 2,200.000 koronát az állampénztárba befizet, a kincstár a nyeremények pontos kifizetéseért felelősséget vállal. A humánus nagy czél érdekében ajánlom a javaslatot elfogadásra. *(Helyeslés jobbról.)*

Elnök: Kiván valaki általánosságban szólni? Ha senki sem kiván, a vitát bezárom és kérdem a házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czimét és 1—5. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: T ház! Ezzel a törvényjavaslat részleteiben is elfogadtatván, ajánlom, hogy annak harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. Elfogadja a ház? *(Igen!)* Ezt tehát határozatként kimondom.

Miután ezzel a napirend ki van meritve, a legközelebbi ülést illetőleg javaslom a háznak, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, csütörtökön d. e. 10 órakor tartsa s annak napirendjére tüzze ki a mai ülésen hozott határozatnak megfelelőleg a ma elfogadott három törvényjavaslatnak harmadszori olvasását, azután a mentelmi bizottság jelentését Győrffy Gyula mentelmi ügyében.

Tudomására hozom továbbá a háznak, hogy a holnapi ülésen válaszolni fog a földmivelés-

ügyi miniszter ur Pozsgay Miklós képviselőnek a takarmánynemüeknek az országból való kivitele tárgyában hozzá intézett interpellációjára; valamint, ha az idő két óráig engedi, a belügyminiszter ur is válaszolni kiván Nosz Gyula képviselőnek a Szepesség hanyatlása tárgyában, Rákosi Viktornak az Operában előadott Wagner-cziklus tárgyában, Gabányi Miklósnak az Ujpesten napirenden lévő rendőri brutalitások tárgyában, Barta Ferencznek a vaskohi főszolgabirósághoz tartozó lunkai körjegyző visszaélései tárgyában, — Szluha Istvánnak a Dunaföldvár nagyközségben türhetetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában, — Ráth Endrének a toloncz-szabályzat helyes alkalmazása tárgyában, — Vlád Aurélnak Arad vármegye közgyülésén hozott szervezeti szabályrendelet tárgyában, — Szederkényi Nándornak a tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában, — Lengyel Zoltánnak a nagy károlyi választás ügyében, — Rákosi Viktornak a kolozsvári Nemzeti Szinház épitése ügyében — és végre ugyancsak Rákosi Viktornak a kolozsvári Nemzeti Szinház épitése ügyében hozzá intézett interpelláczióira.

Elfogadja-e a ház a javaslatot? *(Felkiáltások: Igen!)* Igy tehát ezt a ház határozatként kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

487. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 11-én, csütörtökön,

báró Feilitzsch Arthur, utóbb Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Sürgős interpelláczió bejelentése. — Az 1904. évi állami költségvetésről, a budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről és az »ő Felsége, a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatóriumegyesülete Budapesten« czimü egyesület által folveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Győrffy Gyula mentelmi ügyének tárgyalása. — A földmivelésügyi miniszter válasza Pozsgay Miklós interpellácziójára a takarmánynemüeknek az országból való kivitele tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Nosz Gyula interpellácziójára a Szepesség hanyatlása tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Rákosi Viktor interpellácziójára az Operában előadott Wagnerciklus tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Gabányi Miklós interpellácziójára az Ujpesten napirenden lévő rendőri brutalitások miatt. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Barta Ferencz interpellácziójára a vaskohi főszolgabirósághoz tartozó lunkai körjegyző, Drágán József visszaélései tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Szluha István interpellácziójára Dunaföldvár nagyközségben türhetetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Ráth Endre interpellácziójára a toloncszabályzat helyes alkalmazása czéljából. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Vlád Aurél interpellácziójára Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903. november 5-én tartott közgyülésén hozott 1097/1903. sz. szervezeti szabályrendelet tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Szederkényi Nándor interpellácziójára a tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Lengyel Zoltán interpellácziójára a nagykárolyi választás ügyében. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza Rákosi Viktor interpellácziójára a kolozsvári Nemzeti Szinház épitése ügyében. — Polónyi Géza sürgős interpellácziója a belügyminiszterhez Osdola község határrendezése tágyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter ideiglenes válasza.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, gróf Khuen-Héderváry Károly, Plósz Sándor, Tallián Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 40 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Hertelendy László jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György jegyző ur, az azok ellen jelentkezőket pedig Rákosi Viktor jegyző ur fogja jegyezni.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Hertelendy László jegyző *(olvassa az 1901. évi augusztus hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Észrevétel nem lévén, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom a belügyminiszter átiratát, melyben értesit, hogy ő Felsége legmagasabb születése napján, augusztus 18-án délelőtt 10 órakor a budavári koronázási templomban ünnepélyes istentisztelet lesz, továbbá, hogy augusztus 20-án, Szent István-napján a szokásos ünnepélyes egyházi szertartás a Szent István-kápolnában reggel 7 órakor kezdődik.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom továbbá Somogy vármegye közönségének feliratát, a magyar nyelv és jelvények jogainak a külképviseletben való érvényesitése iránt;

Zemplén vármegye közönségének feliratát, a kiszolgált altisztek alkalmazásáról szóló 1873. évi II. törvényczikk módositása tárgyában;

Maros-Torda vármegye közönségének feliratát, az állami italmérési jövedékről szóló 1899: XXV. törvényczikk módosítása érdekében;

Zilah város közönségének Lengyel Zoltán képviselő utján beadott kérvényét, márczius 15-ének nemzeti ünneppé nyilvánítása iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, hogy Polónyi Géza képviselő ur Osdola község határrendezése tárgyában sürgős interpelláczióra kért engedélyt. Az elnökség részéről az engedély megadatván, inditványozom, hogy az interpelláczió az ülés végét megelőzőleg adassék elő. (*Helyeslés.*)

Következik az 1904. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat (Irom. 661, 663) harmadszori olvasása.

Rákosi Viktor jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot*).

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásában el méltóztatik-e fogadni? (*Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, akik elfogadják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) Többség. Tehát a ház határozatként kimondom, hogy a törvényjavaslat harmadszori olvasásában elfogadtatik, (*Éljenzés.*) s alkotmányszerü tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

(*Az elnöki széket Perczel Dezső foglalja el.*)

Elnök: Következik a budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről szóló törvényjavaslat (Irom. 510, 664) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot*).

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy elfogadja-e a most felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásában, igen vagy nem? (*Igen!*)

Ellenészrevétel nem tétetvén, a ház határozatként kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után elfogadja s alkotmányszerü tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldi át.

Következik az »Ő Felsége a király védnöksége alatt álló szegénysorsu betegek szanatóriumegyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 396, 665) harmadszori olvasása.

Dedovics György jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot*).

Elnök: Kérdem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban, igen vagy nem? (*Felkiáltások: Igen!*) Kimondom tehát, hogy a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadván, azt alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházzal közli.

Áttérünk a napirend értelmében a mentelmi bizottság jelentésére (Irom. 386) Győrffy Gyula orsz. képviselő mentelmi ügyében

A jelentés legutóbbi tárgyalása alkalmával az előadó előadta már a bizottság javaslatát és Eötvös Károly képviselő ur volt szólásra feljegyezve. A ház azonban megengedte, hogy szólásjogával a legközelebbi ülésen éljen. Kiván a képviselő ur ezen jogával élni?

Eötvös Károly: Ha jól emlékszem, a kisebbség véleménye még nem olvastatott fel Győrffy Gyula mentelmi ügyében. Ennek a véleménynek felolvasását kérem. (*Felkiáltások: Fel volt olvasva!*) Ha már fel volt olvasva, akkor kérésem elesik. (*Halljuk! Halljuk!*) Győrffy Gyula mentelmi ügyét oly ügynek tartom és oly ügynek látom, a melyhez hasonlót nem képzeltem, hogy lehessen, a melyhez hasonló még ebben a házban nem is fordult elő, sőt nem is hiszem, hogy többé előfordulhasson. A dolog lényege az, hogy Győrffy Gyula ellen összeférhetlenségi bejelentés történt. Az összeférhetlenségi bizottság kitüzte azt tárgyalásra és le is tárgyalta. Időközben Győrffy Gyula képviselő ur ép az összeférhetlenségi bizottság intézkedése következtében képviselői állásáról lemondott. Később ujra megválasztatott. A mikor lemondott, az összeférhetlenségi bizottság ezt a bejelentést érdemileg letárgyalta és megszüntette. (*Ellenmondások balfelől.*) Bocsánatot kérek, de ez igy van. Majd az akták megmutatják. Győrffy Gyula képviselő urat később ismét megválasztották képviselőnek. Akkor ugyanezt a már egyszer bejelentett és illetékesen megszüntetett összeférhetlenségi ügyet valaki ujra bejelentette a képviselőháznak és igy az ujra az összeférhetlenségi bizottság elé került. Az összeférhetlenségi bizottság saját előbbi határozatát figyelembe nem véve és a végleges jogerejü teljes megszüntetést figyelmen kivül hagyva, ujra kitüzte ezt az állitólagos összeférhetlenségi ügyet tárgyalásra. Mi ennek a következése? Lehet a tárgyalás következése az, hogy nem találnak összeférhetlenségi dolgot; lehet a tárgyalás következése, hogy találnak. Ha találnak, az összeférhetlenséget természetesen kimondják. De micsoda ügyben találnak? Egy ügyben, a mely ezt a képviselő urat képviselősége időtartama alatt nem illette, a mely mint ügy is régen megszünt a miniszteriumnál fenforogni, a mely összeférhetlenségi ügynek megszüntetése is teljesen jegerővel megtörtént már korábbi képviselő korában. Hogy ezt most az uj képviselővel szemben, mikor az ügynek hire-hamva sincs, a mi reminiszczenczia van róla, az is a törvényszékek előtt folyik, ujra összeférhetlenségi ügygyé tegyék, ez jogilag, politikailag és erkölcsileg lehetetlen, mert a házszabályok és törvények ezt meg nem engedik, sehol nem parancsolják. Egy jogerejüleg befejezett összeférhetlenségi ügyet mindig ujra meg ujra előránczigálni, ha van politikai üldözés és zaklatás a világon: ez az!

Ha ezt megengedi a t. képviselőház most egyszer, akkor megengedheti másodszor, s ha egy alkalomra megengedi, megengedheti tizenöt

alkalomra. Ha valaki ifju fővel jött ide képviselőnek és összeférhetlenséget jelentettek ellene, ha később 3—6—15 év mulva lesz képviselő, mint Madarász József, akkor is ujra fel lehet ujitani? Egy összeférhetlenségi ügyet csak addig lehet tárgyalni, mig az összeférhetlenségi ügy fennáll, továbbá addig, mig az illető az összeférhetlenségi ügy keletkezése és folyama alatt képviselő, végre csak addig lehet tárgyalni, mig azt illetékes hatóság jogerejüleg tökéletesen meg nem szüntette. Hát lehet az összeférhetlenségi ügyeket novizálni, a mint a kisebbségi véleményben is érintve van? Van erre példa a világ bármely törvényhozásában? Meg van az engedve a házszabályok, a törvény vagy a józan ész szerint? De tegyük fel, hogy lehet novizálni. Hát meddig lehet, hány országgyülésen át, hány uj képviselőválasztáson át lehet?

T. képviselőház, fontos dolog ez. Ne engedjük magunkat felhasználni arra, hogy eszmékkel és intézményekkel ilyen csuf játékot üzzenek. A kisebbségi vélemény ezt kifejti szépen, alaposan, hanem mivel a kisebbségi vélemény aláirói közül tudtommal most nincs senki a képviselőházban és a háznak érdemleges utolsó ülése a mai, a kisebbségi véleményt itt nem képviselheti senki, pedig a mentelmi bizottságban kilencz tag közül négy igen jeles tag — a többi is jeles — volt a mellett, hogy itt zaklatás esete forog fenn. A dolog méltányossági tekintete is azt kivánja, hogy ezt az ügyet halaszszuk el egy oly ülésre, a mikor legalább a kisebbségi vélemény aláirói közül lesz itt valaki, a ki előadja a dolgot és a bizottsági ülésen történtekről referál. Oly szertelen, oly különös, oly érthetetlen, oly minden joggal és politikai erkölcscsel annyira ellenkező dolog ez, hogy egészen helyesnek látom, hogy a mentelmi bizottság javaslata tárgyaltassék, de komolyan tárgyaltassék. Veszély a dologban nincs, mert ha két esztendeig elhuzódhatott a dolog, még néhány hétig el lehet ezt halasztani.

Én ennélfogva azt kérem és inditványozom, hogy a kisebbségi vélemény aláirói és előadói közül legalább egyet, legalább Szivák Imre urat, ki most a mentelmi bizottság elnöke, hallgassuk meg, hogy a kisebbségi véleményt itt képviselhesse, addig pedig ezen ügy legyen elhalasztva. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem lehet!)*

Elnök: Szólásra nincs senki feljegyezve. Az igazságügyminiszter ur kiván szólni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. ház! Én azt hiszem, hogy ebből a kérdésből mindenekelőtt ki kell kapcsolni azt, hogy az összeférhetlenségi ügy hogyan döntendő el. Ez a kérdés, azt hiszem, egyáltalában nem tartozik ide. Nem is tartanám helyesnek, ha ez tárgyaltatnék, mert ezzel befolyásolnók az összeférhetlenségi bíróság véleményét. Az egyedüli kérdés, a mely itt fenforog, csak az, hogy mentelmi eset forog-e fenn? Ebben nekem az a nézetem, hogy mentelmi eset a ház bizottsága által egyáltalában elő nem idézhető. A háznak vérkeringését, a háznak belügyét a házszabályok szabályozzák. A mentelmi jog arra való, hogy kivülről jövő befolyásolását, megfélemlitését, működésében való megakadályozását a képviselőnek elháritsák, de nem arra való, hogy a háznak vérkeringését — hogy ugy mondjam — szabályozza. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Hiszen ha erre az álláspontra helyezkednénk, akkor valahányszor valakinek az elnök intézkedése nem tetszik, ezt az ügyet a mentelmi bizottság elé vinné, sőt a végén odajutnánk, hogy a többségnek határozatával szemben valaki mentelmi bejelentést tesz, . . .

Molnár János: Bizony az jó volna akárhányszor!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: . . . hogy az obstrukcziót mentelmi ügynek tekintenék, mint olyant, a mely akadályozza a képviselőket, hogy az ő felfogásuk szerint képviselői kötelességüknek eleget tegyenek.

De legkevésbbé lehet nézetem szerint az összeférhetlenségi bíróságnak határozatát és eljárását mentelmi kérdéssé tenni. A törvény, midőn kimondja azt, hogy az összeférhetlenségi ügyekben a képviselőház bizottságok által biráskodik a házszabályok értelmében, az összeférhetlenségi kérdéseket el akarja vonni a pártbefolyások, a pártfelfogások alól. Ha pedig mentelmi ügyet csinálunk belőle, akkor épen azt idézzük elő, a mit a törvény el akar kerülni, mert itt azután a mentelmi bizottság véleménye felett pártok szerint alakulhatnának a szavazatok. Ezért nézetem szerint az ügyet másként elintézni nem lehet, mint hogy kimondassék, hogy itt mentelmi jogsértés nem forog fenn. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: A halasztási kérdésről méltóztassék nyilatkozni!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: A mi a halasztást illeti, nézetem szerint a dolog olyan világos, hogy halasztásnak szüksége nem forog fenn. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Eötvös Károly: A kisebbségi vélemény aláirói közül senki sincs jelen.

Gajáry Géza: Mit törődik vele! Miért nincsenek itt?

Polónyi Géza: Saját pártjuk embere iránt sincsenek regarde-dal? *(Zaj)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki nem kiván, a vitát bezárom.

Az előadó ur kiván nyilatkozni!

Maróthy László előadó: T. képviselőház! A képviselőnek a ház tanácskozási szabadságánál, szólásszabadságánál és magának a törvényhozótestületnek épségét megőrző azon jogánál, hogy képviselői kötelességének teljesitésétől a ház engedélye nélkül egy képviselő sem vonható el, a mentelmi jog egyéb biztositékot nem nyujt. Győrffy Gyula mentelmi joga tehát ebben az értelemben ezen esetben megsértve nem lehet. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Már most kérdés általánosságban az, hogy a képviselőháznak valamely bizottsága akkor, midőn ugy a törvényt, mint a házszabályokat szigoruan megtartja, — mert ezt a kisebbségi vélemény sem vonja kétségbe — megsértheti-e a mentelmi jogot épen akkor, midőn a részére kiadott ügyben a törvényt és a házszabályt alkalmazza? Nézetem szerint ez meg nem történhetik. *(Ugy van! jobbfelől.)* Azon bizottságnak eljárása lehet hibás, az általa hozott határozat lehet téves s akkor erről lehet beszélni, nem pedig arról, hogy a mentelmi jog megsértve lett. Ezen hibának a ház abszolut jogánál fogva mindenesetre megvan a maga remediuma.

Még néhány megjegyzést kivánok tenni a nélkül, hogy az összeférhetlenségi bizottságnak eljárását birálat tárgyává tenném.

Polónyi Géza: A zsüri itéletét nem reparálhatja a ház!

Maróthy László előadó: Egyszerüen magának a bejelentést tevő orsz. képviselőnek bejelentésében foglaltakra óhajtom alkalmazni a házszabályokat és a törvényt.

A házszabályok 156. §-a kötelességévé teszi az állandó összeférhetlenségi bizottságnak ép azt az eljárást, a melyet bejelentő Győrffy Gyula orsz. képviselő a mentelmi jog megsértése gyanánt bejelentett, mert a házszabályoknak jelzett szakasza elrendeli, hogy az állandó összeférhetlenségi bizottság a vele közölt összes összeférhetlenségi esetekben a tényállást tisztába hozni tartozik. Minthogy pedig sem a törvényben, sem pedig a házszabályokban arra vonatkozó rendelkezés ninesen, hogy egy megszünt mandátum idején keletkezett, illetőleg bejelentett összeférhetlenségi eset ugyanazon öt évi cziklusban szerzett ujabb mandátum idején bejelentés tárgyát nem képezheti, ennélfogva törvénytelen eljárásról egyáltalában nem beszélhetünk.

Téves az a nézet is, hogy itt itélt dologgal állunk szemben, mert először is az ügy érdemileg elintézést nem nyert; másodszor mert nem ezen, hanem egy más, egy korábbi bejelentés alapján inditott eljárást szüntetett be az összeférhetlenségi bizottság. Ha mindez nem igy volna, akkor egyáltalában nem lehetne az összeférhetlenségi törvényt végrehajtani és a mentelmi bizottság működése megakaszthatná az összeférhetlenségi bizottság működését; mert szivesen és, azt hiszem, örömmel venné a legtöbb képviselő igénybe a mentelmi jognak védőpalástját, ha valaki összeférhetlenségi bejelentéssel mandátuma ellen törne és mandátumát ez által veszélyeztetve látná. Ha igy okoskodunk, kimondhatnók azt is, hogy az összeférhetlenségi bizottság a képviselőnek mentelmi jogát sérti meg akkor, ha őt mandátumának letételére kötelezi, mert ez által a választók százainak és legtöbbször ezreinek bizalmából a képviselő kezébe letett kötelességek gyakorlásában a legnagyobb mértékben akadályozza meg. De ez az okoskodás szerintem, igen t. képviselőház, szofisztikus okoskodás lenne. A törvényhozás törvény utján hatályon kivül helyezheti az 1901 : XXIV. t.-ezikket, azt törvény utján módosithatja és magyarázhatja is, de addig, mig ez be nem következik, annak a törvénynek végrehajtását felfüggeszteni nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A képviselőház az összeférhetlenségi biráskodás jogát önválasztotta bizottságára ruházta át, azt ez által gyakorolja s annak eljárását és működését, midőn az a törvény és a házszabályok betartásával történik, be nem folyásolhatja és meg nem akaszthatja. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Tisztelettel kérem mindezeknél fogva a t. házat, hogy a kisebbségi vélemény félretételével a mentelmi bizottság javaslatát határozattá emelni méltóztassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Ezzel a tanácskozás be van fejezve. Következik a határozathozatal. A kérdés az: elfogadja-e a ház a kérdéses ügyben a mentelmi bizottság jelentésében foglalt javaslatot, szemben azon különvéleménynyel, a melyet Szivák Imre, Szatmári Mór, Sebess Dénes és Kubinyi Géza képviselők adtak be?

Polónyi Géza: Szabad a kérdés feltevéséhez szólnom?

Elnök: Tessék!

Polónyi Géza: Én ugy tudom, hogy halasztási inditvány adatott be. *(Ellenmondások jobbfelől.)*

Hogy ez megfelel-e a házszabályoknak, az más kérdés; de ez iránt méltóztassék intézkedni. Én ugy hallottam, hogy Eötvös Károly képviselő ur ily értelmü inditványt terjesztett a ház elé.

Maróthy László előadó: Nem inditvány volt az, csak kérelem!

Polónyi Géza: Tessék kérelemnek nevezni, de e felett mégis kell dönteni, mert vagy azt kell kimondani, hogy a házszabályoknak meg nem felel az az inditvány, vagy pedig el kell fogadni mint inditványt és akkor kérdés tárgyává kell tenni, hogy a ház mit határoz? Én ebben a kérdésben szavazni óhajtok és azért kérem a t. elnök urat, méltóztassék e tekintetben a házhoz kérdést intézni. Én ugy tudom, hogy az inditvány ugy szól, hogy a ház, tekintettel arra, hogy a kisebbségi véleményt aláirt tagok közül senki sincsen itt, a ki véleményét motiválni tudná ... *(Zaj és felkiáltások a jobboldalon: Az nem akadály!)* — én nem érdemlegesen vitatkozom, én csak reprodukálom, hogy miesoda inditvány történt, — a ház függeszsze fel ezen ügy tárgyalását. Ezt a kérdést tehát igy vagy amugy, de el kell intézni.

Elnök: Én ezt csak mint óhajt hallottam, de nem mint formális inditványt.

Eötvös Károly: Nevezem hát inditványnak!

Elnök: Irásban sem adta be a képviselő ur, de ha mint inditványt kivánja kezeltetni, akkor természetes, hogy mivel ez halasztó természetü,

legelőször fogom szavazásra feltenni. Fentartja-e tehát a képviselő ur és a házszabályok értelmében eldöntendő inditványnak kivánja tekinteni kifejtett óhaját?

Eötvös Károly: Igen!

Elnök: Ennélfogva, minthogy ez halasztó természetü inditvány, elsősorban arra nézve fogom feltenni a kérdést: elfogadja-e a ház Eötvös Károly képviselő ur azon inditványát, hogy a kérdés tárgyalása elhalasztassék azon időre, mig a kisebbségi véleményt aláiró képviselők megjelennek a ház ülésén? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik ezt az inditványt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség! Kimondom tehát, hogy a ház ezt az inditványt el nem fogadja.

Következik a dolog érdemében hozandó határozathozatal: elfogadja-e a ház a mentelmi bizottság javaslatát szemben a felolvasott kisebbségi véleménynyel, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség! Kimondom, hogy a ház a mentelmi bizottság javaslatát elfogadta és hogy a ház a fenforgó esetben a mentelmi jog megsértését nem látja.

Napirend szerint következnek azon válaszok, a melyeket a miniszter urak a hozzájuk intézett interpellácziókra bejelentettek. Első a földmivelésügyi miniszter ur válasza Pozsgay Miklósnak a takarmánynemüek kiviteli tilalma tárgyában beadott interpellácziójára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: T. ház! Pozsgay Miklós képviselő ur ez év julius 20-ikán a kereskedelemügyi miniszter urhoz és hozzám interpellácziót intézett, a melyben azt kérdezi tőlünk, hogy hajlandók vagyunk-e a takarmánynemüek kivitelét eltiltani, a belföldön pedig gazdaságok részére az államvasutakon a szállitást önköltségen eszközölni?

Nem lévén abban a helyzetben eddig, hogy érdemileg válaszolhassak, az ezen kérdésre való válaszadást a mai napra halasztottam, minthogy ma már érdemben is képes vagyok válaszolni. Mielőtt azonban ezt tenném, kénytelen vagyok a képviselő ur interpellácziója megtétele alkalmával felhozott egyik állitására egy megjegyzést tenni. *(Halljuk Halljuk!)*

T. képviselőtársam szememre lobbantotta, hogy a fogarasi ménesben lévő lovakat nem gondozzuk kellően és hogy a fogarasi ménesbirtok széna-, szalma- és egyéb takarmánytermését átviszszük a bábolnai és mezőhegyesi ménesekhez. T. képviselőtársam azonban, — sajnálom, hogy nincs itt, — nagyon tévedett, a mi a következő, röviden előterjesztett számadatokból kiderül. 1903-ban volt a fogarasi ménes lóállománya 398 ló. Ezek elfogyasztottak 4221 mm. zabot, 6275 mm. szénát és 2584 mm. takarmányszalmát; 1904-ben — ezeket az adatokat is előterjeszthetem, minthogy az évnek nagyobb része már letelt, — a lovak létszáma 405 és ezek részére elő van irányozva 4000 mm. zab, 10 mm. tengeri, 10 mm. árpa, 6784 mm. széna, 2935 mm. takarmányszalma, 711 mm. répa, azonkivül 20 hold legelő, lóherés, zöld takarmánynak és 110 hold legelő.

Kötelességem még megjegyezni a t. képviselő ur indokolására azt, hogy Fogarasról soha egyetlen szál takarmányt sem vittünk el, sem Mezőhegyesre, sem Bábolnára a ménesek eltartására, hanem csak a hizójószág részére s az igen természetes dolog, t. ház, hogyha a birtokok valamelyikén takarmány hiányzik, azt más birtokról vigyük oda át, a mi ott szükséges. *(Helyeslés.)*

Ezt mellékesen kivántam megjegyezni.

Magára az ügy érdemére nézve két részre osztotta a képviselő ur kérdését, u. n. kiviteli tilalomra és a szállitási kedvezményre vonatkozólag.

A szállitási kedvezményre nézve már volt szerencsém a t. házat tájékoztatni; a midőn ugyanis báró Bánffy Dezső interpellácziójára válaszoltam, bejelentettem a t. háznak, hogy ugy a szálas, mint a többi összes takarmánynemüekre vonatkozólag a kereskedelemügyi miniszter ur az államvasutakon a legmesszebbmenő tarifális kedvezményeket megadta és ezek életbe is vannak léptetve.

Talán meg méltóztatnak engedni, hogy a részletekbe ne bocsátkozzam, hiszen ezek megjelentek minden lapban és a közönség tájékoztatására szolgálnak. Marad tehát a kérdés másik része, mely tudniillik a kiviteli tilalomra vonatkozik. Tisztelettel jelentem a háznak, hogy mai kelettel megjelentek a magyar kormány és az osztrák kormány elhatározása alapján kibocsátott rendeletek, a melyek szerint az egész közös vámterületre s igy Magyarországra nézve is a következő takarmánynemüek kivitelére nézve mondattak ki a tilalmak és pedig azzal a kötelezettséggel, hogy a mi 12-ike előtt, tehát 11-ikén estig vasutra vagy hajókra van feladva, az vihető csak ki külföldre, minden egyéb takarmány bent marad az országban. Ezek a takarmánynemüek a következők: a melasz *(szörpló)*, tengeri, zab, lóbab, csillagfürt, bükköny, burgonya, mindennemü friss és száritott takarmányfüvek: mint széna, here, stb. szalma, szecska, polyva, korpa, maláta-czira, olajpogácsa, moslék, törköly és répaszeletek.

Akkor, a midőn a t. házat arra kérem, hogy ezen válaszomat, amely . . .

Polónyi Géza: Ausztriába sem lehet kivinni Magyarországból?

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Közös vámterületről lévén szó, csak a közös vámterület határán tuli kivitelről beszélhetünk.

Polónyi Géza: Épen ez a kérdés! Tetszik látni a közös vámterületet? Viszik Ausztriába és ott el fogják gseftelni.

Eötvös Károly: Visszaveszi majd a magyar kormány dupla áron!

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Nem bocsátkozom bele ez alkalommal a kérdés elvi részleteibe, de méltóztassék megengedni, hogy egy megjegyzést tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)* Akkor, a midőn nálunk Magyarországon sokkal nagyobb a takarmányszükség, mint Ausztriában, praktikus volna-e a kivitelt megtiltani és egyuttal a lehetőséget elvenni tőlünk arra nézve, hogy onnan idehozzunk át takarmánynemüeket. Azt hiszem, ezt nem szükséges bővebben fejtegetni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Nem áll! Egy megyénkben több takarmány van, mint egész Ausztriában! *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Ez idényről beszélek!

Tallián Béla földmivelésügyi miniszter: Hát én biztosithatom t. képviselőtársamat arról, hogy mielőtt a magyar kormány erre a lépésre határozta el magát, teljesen tájékozódott a helyzetre vonatkozólag ugy Magyarországban, mint Ausztriában és mondhatom, homlokegyenest ellenkezőleg áll a helyzet, mint a hogy azt a t. képviselő ur mondja. Ausztriában ugyanis és egyes tartományaiban igen jó takarmánytermés van, nálunk pedig Magyarországon összesen 4—5 vármegyében van jó termés, a mely megyék az ország nyugati részén vannak és még az erdélyi havasokon is kevés a takarmánytermés. Ha tehát ebben a kérdésben valaki vesztes volna, a vesztesek minden körülmények között mi volnánk.

Ez alkalommal még csak egy kérelmet kivánok intézni a gazdaközönséghez. *(Halljuk! Halljuk!)* Már egy alkalommal hangoztattam, hogy a takarmány tekintetében a lehető takarékossággal és előrelátással járjon el gazdaközönségünk; ismételten hangsulyozom, hogy szerezze be azon szükséges takarmánynemüeket, a melyekre nemcsak most, de a télen szüksége lesz és pótolja a hiányt vételekkel és ne adják el a takarmányt, különösen az, a kinek ilyen nincs bőségben, a mit az árak még most lehetővé tesznek, ne támaszkodjék e tekintetben teljesen a kormányra. Ha a társadalom a kormányt nem támogatja, ennek eljárását felette megneheziti és a kérdés megoldása majdnem lehetetlen lesz. Azt a kérést intézem tehát gazdaközönségünkhöz, hogy támogatva a kormányt, azt a helyzetet, a melybe az ország jutott és jutni fog, velünk együttesen törekedjék megoldani. Kérem a t. házat, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen, következik a határozathozatal. Kérdem: tudomásul veszi-e a t. ház a földmivelésügyi miniszter urnak Pozsgay Miklós képviselő ur interpellációjára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház a választ tudomásul veszi.

Következik a belügyminiszter ur válasza Nosz Gyula képviselő urnak a Szepesség hanyatlása tárgyában hozzá intézett interpellációjára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nosz Gyula t. képviselő ur még 1903. évi junius 6-ikán interpellácziót intézett a belügyminiszterhez a szepességi viszonyok tárgyában, a mely interpellácziára egyes pontjainak felolvasása mellett fogom megadni a választ. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első két kérdés a következő *(olvassa)*: »Van-e tudomása a t. miniszterelnök urnak a Szepesség általános hanyatlásáról . . . *(Mozgás. Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és különösen arról, hogy az odavaló és nyelvére nézve ugyan még német, de lelkében teljesen magyar polgári lakosság rohamosan pusztul? 2. Hajlandó-e a pusztulás okaival foglalkozni és ezeknek elháritásával a pusztulás megakadályozását minden lehető eszközzel megkisérteni?«

E kérdésekre azt vagyok bátor felelni, hogy az ottani lakosság pusztulásáról, hála Istennek, tudomásom nincs, mert az nem is következett be; ennek folytán annak elháritásáról gondoskodni nem is kell. *(Halljuk! Halljuk!)* A Szepességben is, mint az ország számos részében igen sok különböző bajok vannak; igen sok mód és tér nyilik a kormány részére az ottani vidék különböző gazdasági érdekeit előmozditani és a kormány mindenesetre kötelességének fogja tartani, hogy minden lehetőt megtegyen a Szepességben lakók jogosult gazdasági érdekeinek istápolására. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A harmadik kérdés a következő *(olvassa)*: »Hajlandó-e a miniszterelnök ur mint belügyminiszter közegei utján a törvény határain belül odahatni, hogy az összlakosság és igy az emlitett régi polgári elem is hivatalképes legyen a megyei közigazgatásban?« Azt hiszem, hogy semmiféle odahatásra itt ok és tér nincs, mert hiszen a hivatalképesség mindenkire nézve biztositva van, és én egyáltalán nem tagolhatom szét egy vármegye lakosságát ős polgári elemre, másféle polgári elemre és nem polgári elemre, mert hiszen teljesen a jogegyenlőség álláspontján kell állnunk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A negyedik kérdés igy hangzik *(olvassa)*: »Hajlandó-e a belügyminiszter ur az 1848: XVI. t.-cz. rendelkezéseinek megfelelően törvényjavaslatot beterjeszteni, a mely a megyei szerkezetet a közszabadsággal összhangzásba hozná?« Azt hiszem, hogy a megyei szerkezet a közszabadsággal ma is összhangzásban van, tehát nem ebből a szempontból, de igenis az adminisztráczió reformja és javitása szempontjából kell, hogy a kormány foglalkozzék a megyei közigazgatás reformjával is. Ezt a legközelebbi jövőre nem helyezhetem kilátásba, mert a ház valószinüleg más fontos kérdésekkel lesz elfoglalva, és magának a kormánynak is időre van szüksége a kérdés előkészitésére, de a megyei közigazgatás reformjára vonatkozó törvényjavaslat előkészité-

sével mindenesetre komolyan szándékozom foglalkozni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ötödik kérdés *(olvassa)*: »Hajlandó-e addig is utasitani a főispánokat, hogy első feladatuknak a közszabadság, a jogegyenlőség és jogbiztonság megóvását tekintsék és a közhatalomnak kisebbségek általi monopolizálását megakadályozni igyekezzenek?« Ebben az irányban nem szándékozom a főispánokat utasitani, minthogy ilyen utasitásokra abszolute szükség nincs, és mert az összes főispánok tudatával birnak annak, hogy ők vármegyéikben a közszabadságnak, jogegyenlőségnek és közbiztonságnak őrei is kell hogy legyenek. Arra pedig, hogy a főispánokat utasitsam, hogy ők a közhatalomnak kisebbségek általi monopolizálását igyekezzenek megakadályozni, annyival kevésbbé van szükség, mert mindenki tudja rólam, hogy szerény törekvéseimnek is egyik gerincét épen az képezi, hogy a közhatalomnak kisebbségek által való monopolizálását megakadályozni igyekezzem. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen, következik a határozathozatal. A kérdés az: hogy tudomásul veszi-e a ház a belügyminiszter urnak Nosz Gyula képviselő ur interpellációjára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* A ház a választ tudomásul veszi.

Következik a belügyminiszter ur válasza Rákosi Viktor képviselő urnak az Operában előadott Wágner-eziklus tárgyában hozzá intézett interpellációjára.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Rákosi Viktor képviselő ur 1903. junius 6-án a következő interpellácziót intézte a belügyminiszterhez *(olvassa)*: »1. Mi a czélja és értelme a magyar királyi Operában a Wagner eziklusnak? 2. Hajlandó-e a miniszter ur az aggasztó mérveket öltő operai idegenforgalom ellen intézkedéseket tenni? 3. Hajlandó-e intézkedni, hagy idővel odajusson az Opera, hogy ott egynyelvü, vagyis magyar előadások legyenek, és drágán fizetett tagok magyarul énekeljenek?«

A mi az első kérdést illeti, a Wagner-eziklus már régen eltelt; de én azt tartom, hogy a budapesti Operának a zene minden válfajából valóban elsőrendü müveket a müvekhez méltóan és kellő belterjességgel s kellő terjedelemmel is kell előadatnia. Ez az a törekvés, a melyre minden Opera, a mely valóban elsőrendü zenei müintézet akar lenni, törekedni fog. Hogy a képviselő urnak példát hozzak fel, gondolom, most két esztendeje rendezett a párisi Opera egy nagyobbszabásu Wagner-eziklust. Ha valahol, Franeziaországban, Párisban lehetett volna feltenni azt, hogy ez a kisérlet balul üt ki.

Polónyi Géza: Kifütyülték!

Gr. Tisza István miniszterelnök: A helyett pedig valódi Wagner-láz tört ki Párisban és a franczia közvéleményt egy csapással meghódította a Wagner-zene.

Eötvös Károly: Ott nem germanizál az a Wagner zene! Nálunk igen! Azért kell magyar zene müvelése!

Gr. Tisza István miniszterelnök: A magyar zenét nekem nem szükséges, hogy a t. képviselő ur ajánlja, mert azt szeretem és kultiválom eléggé.

Polónyi Géza: De nem a zeneakadémiában! Pedig ott kellene!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Engedjen meg a képviselő ur, egészen más dolog ez. A magyar zenének igazi örökbecsü és igazán unikumot képező kincsei azok, a miket semmiféle akadémiában nem tanitottak, nem fognak tanitani és nem is tanithatnak, mert az a magyar nép lelkéből mint naiv népköltészet fakad.

Ez az a magyar zene, a melyet érdemes annak nevezni. Mert azt a zenét, a mely tudományos zenei szinvonalon áll ugyan, de azután egyes magyaros czikornyás betoldásokkal magyar zenének kereszteli el magát, azt a zenét igazán nem érdemes magyar zenének nevezni és nem érdemli meg a pártfogást. *(Mozgás balfelől. Helyeslés jobbfelől.)*

A müzene nemzetközi természetü és azok a nemzeti sajátságok, a melyek még mintegy 100—150 évvel ezelőtt különböző nemzetek müzenéjében feltalálhatók voltak, mindjobban elmosódnak. Ha valaki figyelemmel kiséri a zene fejlődését Olaszországban, a specziális nemzeti olasz zenének igazi hazájában, ott is látni fogja, hogy az ma már a franczia és német zenefejlődés hatása alatt lassankint teljesen átalakult.

Rákosi Viktor: Az olasz zene azért megmaradt olasznak, csak más a karaktere!

Gr. Tisza István miniszterelnök: A müzene nemzetközi természetü és egy Operaház csak akkor töltheti be rendeltetését, ha bármely nemzet fiai által termelt elsőrendü zenei müveket adat elő.

A második és harmadik kérdésre nézve megjegyzem azt, hogy mindenesetre nagyon óhajtandónak tartom, hogy mennél kevesebb idegen művésznek kelljen az Operában vendégszerepelnie és hogy a szerződtetett tagok az Operaházban magyarul adják a müveket elő. Ez oly czél, a mely felé törekedni kell, de a melynek az Opera művészi szinvonalát áldozatul dobni nem szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)* Már pedig tudjuk azt, hogy Magyarországon csak egy Operaház van, tehát az egész világon csak egy elsőrendü müintézetünk van, a hol magyarul énekelnek s igy nagyon sokszor igen nagy nehézségekbe ütközik a megfelelő személyzet összeállitása magyarul énekelni tudó tagokból.

Bizonyos, hogy a jövőben is elő fog fordulni, hogy kénytelenek lesznek magyarul énekelni nem tudó művészeket alkalmazni, de én is azt tartom, hogy ezt csak szükség esetén és a szükség által indokolt határokon belül kell megtenni. Kérem válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Rákosi Viktor: T. képviselőház! Én is vallom azt, hogy egy magyar Operának, a mely európai nivón akar állani, igenis kötelessége Wagner-operákat is előadni, mert az hozzátartozik a zenei műveltséghez, hogy valaki Wagner operáival megismerkedhessék.

Eötvös Károly: Nem igaz ám!

Rákosi Viktor: Én kijelentem, hogy nem vagyok Wagnerista, azonban Wagnernak vannak művei, a melyeket élvezettel tudok hallgatni. Ennyit talán Eötvös Károly is elfogadhat. Azonban vallom azt, hogy a magyar királyi Operának, a mely nagy, drága szubvenciókat kap, abszolute nem kötelessége, mint valami német provincziális zenevárosnak, mint a német kultura egyik fészkének, Wagner-cziklusokat rendezni. Még hogyha a maga erejéből tudná kiállitani, hogy megmutassa Európának, hogy ő magyar énekkel, magyar muzsikusokkal és magyar primadonákkal ki tud állitani ilyesmit, akkor még volna értelme. De ebben az ugynevezett Wagner-cziklusban, — nem emlékszem egészen tisztán, mert hiszen azóta, hogy ezen interpellácziót tettem, kabinetek is elmultak, nemcsak a Wagner-cziklus — hollandi, olasz, franczia és német énekesek működtek közre. Ez volt a királyi Operának Wagner-cziklusa. Hogy mennyiben szolgálja ez a magyar kulturát, mennyiben fejleszti a magyar zenét és mennyiben emeli a fővárosnak európai nivóját, ezt én abszolute nem tudom belátni.

A miniszterelnök ur bizonyos jóakarattal nyilatkozott arról, hogy ő is szereti a magyar muzsikát, szereti, de fájdalom, csak mint privátember, de az nem magyar zenekultusz, ha a miniszterelnök ur a Hungáriában vagy a Gerbeaud-nál a fülébe huzat egy pár nótát, *(Derültség.)* hanem az a zenekultusz, ha gondoskodik arról, hogy oly generáczió nevelkedjék itt fel, a mely a magyar zene iránt érdeklődik, a magyar zenét megtanulja és megcsinálja azt a jövendőben, a mit a külföldön mindenütt megcsináltak, hogy a népies, egyszerü melódiákból kiindulva, a melyeket nem megvetnek és lenéznek, mint a hogy nálunk a hivatalos nevelésü muzsikusok teszik és egyszerüen czigánymuzsikának nyilvánitják azt, hanem a néplélekből fakadó egyszerü melódiákból kiindulva, a hogy az oroszok, a csehek meg tudták csinálni, lassankint kifejlesztik a magyar műzenét, a melyből még egy wagneri magyar operát is — bocsásson meg Eötvös Károly — lehet idővel csinálni, pl. husz év mulva, és a mely a mellett mégis más lesz, mint az a wagneri muzsika.

Bár nem irom alá mindenben Eötvös Károly multkori beszédét, lényegében igen, csak egyes kifejezéseiben nem, de azért örülök neki, mert azt magyar fajszeretetből és fanatizmusból csinálta, a melyet én mindig nagyrabecsülök. Nálunk a legdühösebb Wagnerizmus uralkodik az Országos Magyar Zeneakadémiában, a melynek igazgatója, Mihajlovich annyira Wagnerista, hogy többek között »Hagbarth és Signe« czimü operára hivatkozzam, a mely már teljesen el van temetve és a melyet kora sem méltányolt és remélem, hogy a hálás utókor sem fog méltányolni.

De olyan német világ uralkodik ott és annyira németek lettek a muzsikusok, hogy pl. Abrányi Emilnek, a hazafias költőnek, a kinek a verseit az egész országban szavalják, a' ki ezen a téren 30 év óta működik, egy rendkivüli zenei tehetséggel megáldott impresszionábilis lelkü fia, a ki bement a zeneakadémiába, mikor onnan kijött, 19 éves korában elkezdett német versekre nótákat csinálni s csinált egy »Ködkirály« czimü operát, a mely a legködösebb király, *(Derültség.)* a legwagneristább irány, a mely valaha csak képzelhető volt. Szóval ebből a fiatal emberből, kinek édes apja, édes anyja törzsökös magyarok mind a ketten, sőt sovinista magyarok, ebből teljesen német muzsikust neveltek. Ez nem lehet czél. Ma már 20 esztendeje, hogy az Opera külön diszes palotában emelkedik és most is csak ott vagyunk, hogy hollandok, olaszok, németek, angolok, mindenféle náczió összeszalad ide, itt mindenféle rossz énekesnek eldorádója van és a magyar operától távolabb állunk, mint ezelőtt 40 esztendővel, a mikor Doppler és az öreg Erkel irták operáikat. Én tehát látva, hogy a miniszterelnök urnak minden czigányszeretete mellett zenei politikája is csak oly német, mint egyéb politikája, a választ nem veszem tudomásul. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Eötvös Károly képviselő ur személyes kérdésben és félreértett szavainak helyreigazitása czimén kért szót.

Eötvös Károly: Részint személyes kérdésben, részint félreértett szavaim helyreigazitása czimén kérek szót, t. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* T. képviselőtársam, Rákosi Viktor azt mondta, hogy nem irja ugyan minden szavam alá, de azért elismeréssel van, mert különös magyar fajszeretetből és fanatizmusból pártolom én a magyar zenét. Nem ebből. Egyszerü, józan, üzleti, kereskedői számitásból. Magyarországon a zenei oktatás ugy a magánházakban, mint magánintézetekben és a zenei művészetet gyakorló műintézeteinkben igen fontos kenyérkereset és én nem akarom azt, hogy az a néhány ezer állás, mely elég jó javadalmazással jár társadalmi életünkben, hogy mind csavargó németnek és csehnek jusson, hanem azt akarom, hogy magyarnak jusson, zeneileg művelt, az oktatáshoz kiképzett, alkalmas magyar embereknek. Azok a műintézetek pedig, a melyek itt zenét kultiválnak, a milyen az Opera is, a milyen a többi szinházak zenekara az egész országban, ne legyenek tömve mind némettel és csehhel és ne legyenek a zenekarok, még sok egyházi zenekar is, túlnyomólag német, vagy egészen német és cseh. Ez egy nagy kenyérkérdés, nagy közgazdasági kérdés

és én a magyar nemzet számára a kenyérkeresetnek ezt az ágát is biztositani akarom. A mi zeneakadémiánkban magyarrá nem nevelnek, hanem minden magyart vagy kikergetnek onnan, vagy töknémetté nevelik, *(Derültség balfelől.)* s a kit eddig onnan mint kimüvelt zenészt kieresztettek, az mind tökéletes németté lett, ki is ment Magyarországból. Ott egy őrült, nemzetellenes, egy bolond emberektől kifundált elv uralkodik: Európa számára nevelni a magyar királyi zeneakadémiában német zenét. *(Mozgás.)* Ez az elv. S az a Mihajlovich nevü ur minden csepp vérével gyülöli azt, a mi magyar. És ez az állapot fennáll itt 25 és nem tudom hány esztendő óta. Olyan jeleneteknek vagyunk kitéve, a milyen a hires vagy nem hires Liszt Ferenczczel történt, derék ember volt, de eltagadta a külföldön, hogy magyar. Itthon sem tudta megmondani magyarul, hogy magyar. A ki, a mig tehetség volt, a mig müvészete tetején állt, Német- és Olaszországnak meg a külföldnek fénylett, ragyogott és ott mozditotta elő a müizlést, mikor pedig már semmit sem tudott, mikor már senkinek sem kellett, *(Derültség.)* mikor minden társadalom kizárta kebeléből, hazahoztuk a nagy németet és tartottunk 6—8 ezer forint fizetéssel egy tökéletes idegent, a ki ép oly ellensége volt a magyarságnak, mint Mihajlovich. Ilyen a mi zenekulturánk.

Kénytelen vagyok elismerésemet nyilvánitani a t. miniszterelnök ur kijelentése iránt, mely mégis némileg egy kis tajékozódást bizonyit a zenekultura kérdésében; nem ugy, mint Berzeviczy kultuszminiszter ur, ki azt sem tudta, miről van szó, *(Ellenmondások jobbfelől.)* a kinek az összes érve velem szemben az volt, hogy ő a Wagner-zenét nem tartja szükségesnek ellenem megvédelmezni. Hát a magyar kultuszminiszternek az a föladata, hogy a Wagner-zenét megvédelmezze a magyar zene ellen? Ez az az őrült tévedése az elméknek a zenekultura terén. Hanem azért a t. miniszterelnök ur, bár felfogásában több realitás van a nemzeti zene iránt, mint miniszterének, mindamellett egyetlenegy szavával sem jelezte azt, hogy tehát a magyar zenekulturát hogy fogja előmozditani a zeneakadémián. *(Zaj és derültség jobbfelől.)* Mulathat ezen a t. képviselőtársam, ha élünk, adok én még majd mulatságra okot neki eleget.

Mindaddig, mig a miniszterelnök ur nem gondoskodik arról, hogy legalább a magyar állam által fentartott intézetekben a magyar zenekulturának akármi szük tér juttattassék — mert a mit a kultuszminiszter mondott, hogy ott valami Molnár Géza nevü tanár tanitja a magyar skálát, már annyira vittük a dolgot, az ilyen kérdések mutatják, hogy a kultuszminiszter ur nem tudja, hogy miről beszéltem — mindaddig, mig erre a miniszterelnök ur megnyugtatást nem ad, ő és kabinetje a nemzeti zenekultura ellen óriási mulasztást követnek el. A mig eltüri, hogy a magyar zeneakadémia igazgatója Toldyt, ezt a speczifikus magyar mithologiai hőst német zenébe öltöztetve mutassa be pojáczának a világnak, a mig ilyen emberek állnak a magyar zenekultura élén, a kikben sem zenei termelési, sem tanitási képesség nincs, hanem csak germanizáló képesség: addig ez mindig fájó pontja lesz a magyar kulturának.

Elnök: Ezzel a tanácskozás be van fejezve. Következik a határozathozatal. A kérdés az: tudomásul veszi-e a ház a miniszter válaszát, igen vagy nem? Kérem azokat, a kik a választ tudomásul veszik, sziveskedjenek felállni. *(Megtörténik.)* Többség! A ház a miniszter ur válaszát tudomásul vette.

Következik a belügyminiszter ur válasza Gabányi Miklósnak az Ujpesten napirenden lévő rendőri brutalitások miatt hozzá intézett interpellácziójára.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Gabányi Miklós 1903 január 13-án azt a kérdést intézte a belügyminiszterhez, hogy van-e tudomása az Ujpesten napirenden lévő rendőri brutalitásokról s ha nincs, szándékozik-e a vizsgálatot az elősorolt adatokból kifolyólag megindítani és a bűnösöket példás szigorral megbüntetni? Indokoló beszédében a képviselő ur egyfelől jelezte azt, hogy forrongás és elégedetlenség van a rendőrségi brutalitások miatt az egész városban, majd azt mondja, hogy a karzaton vannak az ujpestiek. Mikor egy közbekiáltással kérdezték, hogy hol vannak, azt mondja: »Mi van ezen nevetni való? Itt voltak szerdán is. Ma is telefonált a főjegyző, hogy megteszem-e az interpellácziót, mert bejönnek?«

Megállapittatott, t. ház, hogy sem forrongásnak Ujpesten nyoma sincs, sem a főjegyző ilyen értelemben nem telefonált a képviselő urnak. Ugy látszik, valaki felültette a képviselő urat, *(Derültség.)* vagy esetleg autosuggestió esetével állunk szemben. *(Derültség.)* A képviselő ur azután indokoló beszédében különböző konkrét ügyeket sorolt fel mint brutálitási eseteket. Talán meg méltóztatnak azzal elégedni, mert hiszen valamennyire nézve elősorolhatnám az általa felhozott vádak teljes alaptalanságát, ha megemlékezem arról, hogy a képviselő ur itt egy Békefi nevü hirlapiróra hivatkozik, a ki azután az interpellácziót követő napon levelet intézett Kolozsváry Gyula rendőrkapitányhoz, az ujpesti rendőrség vezetőjéhez, a mely levelében beismeri, hogy Gabányi Miklós képviselő urnak ő adta az impulzust a felszólalásra, de egyszersmind kijelenti, hogy itt tévedésről van szó. Gabányi ugyanis egy régebbi röpirat egyik állitását jóhiszeműen Kolozsváry ellen forditotta, mert nem tudta, hogy a vezetés most Kolozsváry kezében van. A levél tovább igy hangzik *(olvassa)*: »Lehet, hogy Nagyságod korrekt és tapintatos működésének tudatában nem helyez sulyt az ilyen jellegü félreértésekre, azonban a fentebb irottaknak kijelentésével nem annyira

Nagyságodnak, mint inkább az igazságnak tartozom.«

Igy néz ki a t. képviselő urnak koronatanuja. Talán felesleges a további részletekkel untatnom a házat. Egyszerüen konstatálom, hogy miután Ujpesten rendőri brutálitások nem történtek, miután ott elégedetlenség a rendőrséggel szemben nines, semmiféle intézkedésnek helye és szüksége nem forog fenn. *(Helyeslés a jobbloldalon.)*

Polónyi Géza: Kolozsváry köztudomás szerint nagyon tisztességes tisztviselő.

Elnök: Az interpelláló képviselő nem lévén jelen, következik a határozathozatal. A kérdés az: tudomásul veszi-e a képviselőház a miniszter ur válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom, hogy a ház a választ tudomásul vette.

Következik a belügyminiszter válasza Barta Ferenez képviselőnek a vaskohi főszolgabirósághoz tartozó lunkai körjegyző, Drágán József visszaélései tárgyában hozzá intézett interpelláeziójára.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! A lunkai jegyzői kör körjegyzője, Drágán József ellen különböző panaszok adattak be és fegyelmi eljárás indittatott meg mult év szeptember havában, a mely fegyelmi eljárás tárgyában Barta Ferenez képviselő ur hozzám interpelláeziót intézett és a választ magánuton és a ház szine előtt is több izben megsürgette.

Megvallom, a válaszszal megkivántam volna várni azt, midőn az ügyállást teljesen ismerem és abban intézkedtem is, mert függőben levő konkrét, adminisztrativ eseteknél bárminő parlamenti akezió által praejudieálni egy quasi birói eljárásnak helyesnek nem tartom. Mindazonáltal nem óhajtom válaszomat elhalasztani akkorára, midőn a ház szünet után ismét összeül, ennek folytán kénytelen vagyok az ügynek mai állásáról beszámolni.

Tekintettel arra, hogy nagyszámu tanukra történt az eljárás során hivatkozás, az elsőfoku bíróság, a melynek ki is kellett egésziteni a vizsgálatot, csak május havában hozott fegyelmi itéletet. Ez felebbezés folytán a vármegye közigazgatási bizottságának fegyelmi választmánya elé került, a mely fegyelmi választmány juniusban, tehát öt-hat héttel az elsőfoku itélet után másodfokulag érdemleges itéletet hozott. Felebbezés utján hozzám került az ügy és én foglalkoztam már vele érdemlegesen. Azonban arról győződtem meg, hogy egyik legfontosabb ténykörülményre nézve a vizsgálatot okvetlenül ki kell egésziteni és igy érdemleges intézkedés nélkül a vizsgálat kiegészitése végett kénytelen voltam az ügyet visszaküldeni. Remélem azonban, hogy ezen pótvizsgálat pár hétnél több időt nem fog igénybe venni és hogy az ügy mielőbb | véglegesen elintézhető lesz. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Miután az interpelláló képviselő ur nincs jelen, következik a határozathozatal. A kérdés az: tudomásul veszi-e a ház a miniszter válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom, hogy a ház a választ tudomásul vette.

Következik a belügyminiszter válasza Szluha István képviselőnek, a Dunaföldvár nagyközségben türhetetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában hozzá intézett interpelláeziójára.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Mult év deezember 30-án Szluha István képviselő ur interpelláeziót intézett hozzám a dunaföldvári közigazgatási állapotok tárgyában. A helyzet itt ismét az volt, hogy függőben van az ügynek némely része. Szerettem volna azoknak elintézését bevárni, de valamennyi ügyre nézve ezt nem várhattam be; már pedig tovább nem halaszthattam a válaszolást, annyival kevésbbé, mert itt a képviselő ur sulyos vádakkal illetett egy olyan községi jegyzőt, a kire vonatkozólag azon esetekben, a hol befejezett ügyekről van szó, a felhozott vádaknak teljes alaptalansága derittetett ki.

Ha meg méltóztatnak engedni, egész röviden végigmegyek az interpelláezióban felsorolt tényeken. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először felemliti az interpelláló képviselő ur, hogy *(olvassa)*: »Dunaföldváron ezrekkel kellet a lakosoknak károsodniok az adóügyi jegyzőnek éveken át folytatott visszaélései következtében, mig végre hivatalából elmozdittatott.« Erre vonatkozólag megjegyzem, hogy az adóügyi jegyző ellen a panasz 1903. máreziusban adatott be, s ő 1903. októberben jogerős itélettel elmozdittatott, tehát az egész fegyelmi ügy az összes jogorvoslatokkal együtt egy fél év alatt elintéztetett. A község abszolute nem károsodott. A magánmunkálatoknál fordult elő az, hogy a jegyző nagy számban vett fel dijazásokat, a nélkül, hogy a munkákat megfelelőleg elkészitette volna és itt esakugyan két fél összesen 265 korona erejéig károsodott. A többiekre vonatkozólag azonban a község első jegyzője, tisztán a község lakossága iránti áldozatkészségből, azon feleknek magánmegbizásait, a kik már e tekintetben a dijakat átadták az adóügyi jegyzőnek, minden további dijazás nélkül ingyen elvégezte, tehát a lakosságra ebből kár egyáltalában nem háramlott.

A képviselő ur további panasza, hogy *(olvassa)*: »A község első jegyzője még mindig hivatalában van. Már négy év óta többszörösen panaszoltatott, hogy az első jegyző a felekkel a legdurvább módon bánik, végre egy 78 éves 48-as honvéd panasza folytán a fegyelmi vizsgálat a közigazgatási bizottság által elrendeltetett, de a mai napig sem indittatott meg. A többi ilynemü panaszok a megyei, vagy a főszolgabirói akták közé lettek temetve.«

Ez az öreg honvéd esete egy Csesznák nevü öreg honvédre vonatkozik, a ki panaszt emelt ugy a közigazgatási fegyelmi hatóság, mint a rendes bíróság előtt. Miután tehát az ügy rendes birói uton is folyamatba tétetett, a

közigazgatási hatóság — nagyon helyesen — felfüggesztette az ügyben való intézkedést. Most érkezett le a Curiának teljesen felmentő jogerős itélete, a minek folytán a fegyelmi eljárás is valószinüleg rövid idő alatt be fog fejeztetni.

Ugyanez áll egy másik konkrét esetre, t. i. Mészáros István dunaföldvári lakosnak hasonló természetü panaszára nézve is, a mely szintén felmentő birói itélettel már tulajdonképen a bíróság előtt befejeztetett s alakilag be fog fejeztetni fegyelmi uton is.

Az interpellácziónak további vádja az, hogy épitési engedélyezés czimén a biró és jegyző megsarczolja a lakosságot és hogy ezek a panaszok is nagyon hanyagul és késedelmesen intéztetnek el.

Az eljárás során konstatáltatott az, hogy először a panasz azonnal vizsgálat tárgyává tétetett, az eljárás folyamatban van s hogy ott késedelem nem terheli az eljáró hatóságokat. A fegyelmi vizsgálat tehát folyamatban van. Az ügy azonban nem lévén jogerősen elintézve, arra nézve érdemleges választ jelenleg nem adhatok.

A következő panasz az, hogy a vásárbiztosok dijainak kifizetésénél járt el szabálytalanul az illető jegyző, illetőleg hogy szabálytalan utalványozások történtek.

Erre nézve a megtartott vizsgálat konstatálta, hogy az utalványozásnál formahiba annyiban követtetett el, hogy ezen vásárbiztosok dijai kiutalványoztattak, mielőtt az ezt megállapitó képviselőtestületi határozat jóváhagyatott volna. Miután azonban ez a határozat jóváhagyatott — felebbezés nem is volt ellene beadva — és miután a vásárbiztosok megkapták jogosult illetményeiket, érdemileg semmiféle hibás eljárás az illető jegyzőt nem terhelte.

Ezek után egész röviden még csak azt kell megjegyeznem, hogy az illető községi jegyző régi, érdemes tisztviselője Dunaföldvár községének, a ki közbecsülésben és köztiszteletben áll és a kivel szemben hosszu hivataloskodása alatt panasz soha be nem adatott, egészen az utóbbi időkig, a midőn t. i. előfordult az, hogy a község akkori birája megvesztegetési kisérleten éretett és fegyelmi uton állásától elmozdittatott. Ez az elmozditott biró és ennek bizonyos nexusai, bizonyos pártja kavarja azóta a békét a községben és igyekszik a legképtelenebb vádakkal hatóságok és bíróságok előtt kellemetlenségeket okozni az illető jegyzőnek, őt kompromittálni és kompromittálni a községi adminisztráczió jó hirét. Ezzel szemben kötelességet kellett teljesitenem már most, be nem várva az összes ügyek jogerős itélettel való elintézését, hogy konstatáljam azon impresszióimat, a melyet az eddig elintézett összes ügyekből meríthetek, hogy itt tényleg alaptalan vádaskodások egész rendszerével állunk szemben és nagyon sajnálom, hogy a t. képviselő ur nem vizsgálta meg ebben a tekintetben alaposabban a dolgot, nem járt a végére, hogy milyen zavaros forrásból meriti az információit és hogy egy vesztegetési kisérlet miatt hivatalától elmozditott biró besugásai alapján egy egész község közviszonyait . . .

Polónyi Géza: Nagyon tisztességes ember az a biró, ismerjük mindnyájan!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . ilyen téves és méltatlan módon igyekezett bemutatni. Én azt a birót nem ismerem, de azt az egyet tudom, hogy ő tényleg vesztegetesi kisérlet miatt elitéltetett és hivatalától fegyelmileg elmozdittatott. Ez semmi esetre sem fokozhatja iránta a tiszteletet. Ismétlem, nagyon sajnálom, hogy ilyen zavaros forrásból eredő téves információ elegendő sokszor arra, hogy egy interpelláczió által egy egész községnek és azon község érdemes tisztviselőinek jó hirneve alaptalan és indokolatlan módon megh urczoltassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Miután az interpelláló képviselő ur nincs jelen, következik a határozathozatal. Kérdem: tudomásul veszi-e a ház a belügyminiszter ur válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, kik a választ tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség! A ház a választ tudomásul veszi.

Következik a belügyminiszter válasza Ráth Endre képviselőnek a tolonczszabályzat helyes alkalmazása tárgyában előterjesztett interpellácziójára.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ez évi január 9-én Ráth Endre képviselő ur egy konkrét esetből kifolyólag interpellácziót intézett hozzám, melyben előadja, hogy tudomása szerint Sárközi Horváth Teréz és gyermekei a tolonczrendeletnek bizonyos helytelen rendelkezése következtében már évek óta le vannak tartóztatva, és ebből kifolyólag kérdezett, hogy szándékozom-e erre nézve intézkedni s hogy szándékozom-e a tolonczügyet törvényileg szabályozni, és addig is, mig ez megtörténhetik, a fennálló tolonczszabályzat módositását rendeletileg eszközölni.

A konkrét esetre nézve akkor nyomban intézkedtem. Tényleg kisült, hogy egy szerencsétlen kóbor czigányfamiliának illetőségét abszolute nem tudták megállapitani, az akták mentek Poncziustól Pilátusig, és azok a szerencsétlen emberek ültek addig a börtönben, mert a tolonczszabályzat értelmében az illetőség megállapitásáig intézkedés nem történhetik. Én azonnal intézkedtem, hogy az illetők szabadon bocsáttassanak, *(Általános helyeslés.)* mert semmi reményem nem volt arra, hogy rövid idő alatt az illetőségük meg legyen állapitható. Pro futuro hozzátehetem, hogy igenis szükségesnek tartom azt is, hogy ilyen kivételes esetekre vonatkozólag a tolonez-szabályzat megfelelő rendelkezésekkel kiegészittessék, mert bármilyen aggályos is a dolog, — hiszen két oldala van a dolognak — de mégis lehetetlen, hónapokig vagy esztendőkig szabadságuktól megfosztani egyeseket csak azért, mert eltolonczolási

helyük meg nem állapitható. Ezen a nehézségen valahogy keresztül kell esni. Én a kérdéssel foglalkozom és a tolonczszabályzat megfelelő kiegészitését igyekezni fogok mentül rövidebb idő alatt életbe léptetni. Addig is kérem a t. házat, hogy válaszomat tudomásul venni szíveskedjék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Miután az interpelláló képviselő ur nincs itt, következik a határozathozatal. A kérdés az: hogy tudomásul veszi-e a ház a belügyminiszter urnak Ráth Endre képviselő ur interpellácziójára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Következik a belügyminiszter ur válasza Vlád Aurél képviselő urnak Arad vármegye törvényhatósági bizottsága 1903 november 5-én tartott közgyülésén hozott 1097/1903. számu szervezeti szabályrendelet tárgyában hozzá intézett interpellácziójára.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Vlád Aurél képviselő ur 1904. január 9-ikén beadott interpellácziójában felpanaszolja azt, hogy Aradmegye egy most letárgyalt szabályrendeletben a vármegyei törvényhatósági bizottsági tagokra, illetve a választókerületekre nézve a törvénynek meg nem felelő szabályozást vett fel, t. i. állitott fel a minimumnál kisebb kerületeket és viszont fentartott a maximumnál nagyobb kerületeket is.

Ebben a tekintetben a helyzet ugy áll, hogy igaz, hogy Aradmegye most egy ujabb szervezeti szabályrendeletet dolgoz ki, miután viszonyai több tekintetben változás alá esvén, szükségesnek mutatkozott az egész munkálat felujitása. Ezen szervezeti szabályrendelet azonban nem terjed ki a választókerületek uj beosztására; kiterjed a bizottsági tagok számának megállapitására, mert a lakosság szaporodása folytán tizenegygyel szaporitotta a vármegye a bizottsági tagok számát, de a nélkül, hogy a kerületek beosztását magát ujra kézbe vette volna. A kerületek beosztására nézve mindössze annyit tett, hogy miután a vármegyének egy községe, t. i. Magyar-Világos község megszünt és Román-Világos községgel egyesittetett, ennek folytán a magyarvilágosi kerületet is meg kellett szüntetnie és Magyar-Világos községet Román-Világossal egyesitette, az ezen választókerületbe tartozó Galassa és Muszka községeket pedig a hozzájuk legközelebb eső agrisi választókerületbe osztotta be. Ezenkivül a kovaszinczi választókerületet, a mely 162 választóval bir, és egy másik kis kerületet, mely a gyorokihoz van közel, a gyorokival egyesitette. Ennek folytán a többi kerületek megmaradtak változatlanul, ugy, a hogy 1870-ben megalkottattak.

Megengedem, hogy 1870 óta a népességi viszonyok és a választók száma itt-ott változott, és előfordulhat az, hogy egyik-másik kerület, a mely akkor egész helyesen volt megállapitva, ma nem felel meg teljesen a törvény intézkedésének. Ha tehát ma ujra kellene beosztani a kerületeket, egy ilyen beosztás jóváhagyható nem lenne. Miután azonban — a mint igen jól méltóztatnak tudni — 1892-ben hatályon kivül helyeztetett az 1886 : XXI. törvényczikknek azon dispoziczióját, hogy a választókerületek beosztása 10 évről 10 évre revizió alá veendő, én ugy fogom fel a dolgot, hogy elsősorban a törvényhatóságtól függ megitélni és elhatározni, hogy szükségesnek látja-e a választókerületek ujabb rendszeres beosztását keresztülvinni. A hol ezt a törvényhatóság nem tartja szükségesnek, én nem látom indokoltnak, hogy beavatkozzam hivatalból az ügybe és a törvényhatóságnál elrendeljek egy olyan lépést, a melyet ő a helyi viszonyok szempontjából indokoltnak nem tart. Ennek folytán nem látom szükségét annak, hogy Arad vármegyével szemben bármilyen intézkedést tegyek és a szervezeti szabályzattól ezen szempontból a jóváhagyást megtagadni nem szándékozom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Miután az interpelláló képviselő ur nincs itt, következik a határozathozatal. A kérdés az: tudomásul veszi-e a ház a miniszter ur válaszát, igen vagy nem. *(Igen.)*

Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a miniszter ur válaszát tudomásul veszi.

Következik a belügyminiszter ur válasza Szederkényi Nándor képviselő urnak a tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában hozzá intézett interpellácziójára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szederkényi Nándor képviselő ur a tapolczai választókerületben folyt választási küzdelem alatt interpellácziót intézett hozzám, a mely szerint a hivatalos körök a legnyiltabb korteskedést gyakorolják a kormánypárt jelöltje érdekében; a függetlenségi jelölt pártolói ellen még a személyes szabadság megsértésével is hivatalos presszió van folyamatban, és azt kérdi az interpelláló képviselő ur, hogy hogyan szándékozom intézkedni?

Meg kell jegyeznem, t. ház, hogy a tapolczai választókerületből oly értelmü panasz, hogy ott akár a törvényben tiltott módon részt vettek volna a tisztviselők a választási küzdelemben, akár bármely polgárnak jogai és törvényes szabadsága sértettek volna meg: sem a választás folyamatát megelőzőleg és a választási küzdelem alatt, sem utólag be nem érkezett, ugy hogy e tekintetben semmiféle konkrét támpont nem állott rendelkezésemre, és egyáltalán semmiféle oly jelenség nem merült fel, a melyből azt kellett volna következtetnem, hogy itt a tisztviselők részéről valamely visszaélés történt.

Igenis megtörtént az, hogy oda vetődött a választási küzdelem alatt egy a kerületben egészen idegen egyén, a ki ellen jogerős itélet végrehajtása czéljából köröző eljárás volt folya-

matban és a kit, a mint megtudták, hogy ott van, a jogerős itélet végrehajtása czéljából természetesen letartóztattak. Azt hiszem, hogy ez a hatóság evidens kötelessége volt. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De történt ott más is, t. ház; megtörtént az, hogy a kerületben és kivált a székhelyen és a székhelyhez közelfekvő egy pár községben a lakosság ellenzéki része oly mértékben és oly módon fanatizáltatott, hogy azok a legnagyobb terrorizmust fejtették ki és a választásra bevonuló és onnan távozó választókat, daczára annak, hogy katonai erő volt kirendelve, kövekkel ismételten oly mértékben dobálták meg, hogy hivatalosan konstatálhatólag nagyobbszámu, elég sulyosnak nevezhető sebesülés történt; igen számos választó betört fejjel ment haza a választásról és általános volt a választás után a kerület kormánypárti községeiben az a hangulat, hogy ők ugyan Tapolczára többet választani be nem mennek. *(Mozgás és derültség.)*

T. ház! Remélem, hogy ez a hangulat azóta megszünt; remélem, hogy ezen választópolgárok biznak a kormány kötelességtudásában és erélyében s biznak abban, hogy a kormány, bármily módon és bármily eszközökkel is, de pártkülönbség nélkül minden egyes választópolgárnak azt a jogát, hogy ő az urnához eljuthasson, ugy hogy a hajszála se görbüljön meg. meg fogja védelmezni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ha valami észrevétel tárgyává tehető a tapolczai választás körül, ugy az mindenesetre az a körülmény, hogy a hatóság ebben a tekintetben talán nem járt el olyan czélszerüen és hatékonyan, mint kellett volna. A jövőben már a választási helyiség megválasztásakor, az odavonulás részleteinek megállapitásakor okvetetlenül ugy kell eljárni, hogy az odavonuló különböző párti választók bármely oldalról jövő bántalmazás ellen megoltalmaztassanak.

Kérem ezek után, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen, következik a határozathozatal. Kérdem a t. házat: tudomásul veszi-e a belügyminiszter urnak Szederkényi Nándor képviselő ur interpellácziójára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Észrevétel nem lévén, határozatképen kimondom, hogy a ház a belügyminiszter ur válaszát tudomásul veszi.

Következik a belügyminiszter ur válasza Lengyel Zoltán képviselő urnak a nagykárolyi választás ügyében hozzá intézett interpellácziójára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A nagykárolyi választási küzdelem alatt vagy közvetlenül utána Lengyel Zoltán képviselő ur a következő kérdéseket intézte hozzám *(olvassa)*: »Van-e tudomása a belügyminiszternek arról, hogy Szatmármegye alispánja a nagykárolyi választás előtt az összes tisztviselőknek korteskedés czéljaira háromnapi szabadságot adott?«

Erre vonatkozólag azt jelenti az alispán, hogy ez nem áll, nem felel meg a valóságnak, tehát nem is lehet róla tudomásom.

Második kérdése *(olvassa)*: »Igaz-e az, hogy a miniszter ur sürgönyzött az alispánnak, hogy gr. Károlyi György érdekében mindent el kell követni?«

Ez nem igaz. *(Helyeslés és derültség jobbfelől.)*

Harmadik kérdése a képviselő urnak *(olvassa)*: »Van-e tudomása a miniszterelnök urnak arról, hogy Gönyey István nagykárolyi járási főszolgabiró ur Varsághy Zoltán függetlenségi képviselőjelölt programmbeszédének a kerületbeli községekben való megtartására vonatkozó bejelentését tudomásul nem vette s a programmbeszéd tartását nem engedte meg?«

Negyedik kérdése: »Mit szándékozik tenni a miniszter ur az előfordult visszaélések megtorlására?«

T. képviselőház, a mi a programmbeszédek megtartására vonatkozó bejelentéseket illeti, két nagyobb csoportját az ilyen czélból tartandó népgyüléseknek jelentették be a függetlenségi párti jelölt és a vele ott járt más előkelő tagjai a pártnak. Ezen bejelentések közül a főszolgabiró az egyiket tudomásul vette, a másikat azzal az indokolással, hogy már nincs ideje a kellő közbiztonsági intézkedések megtételére, nem vette tudomásul. Azután jelentésében hozzátette, hogy a képviselőjelölt és a többi urak — gondolom képviselő nem volt köztük — mégis elmentek az illető kerületbe és a beszédet háboritás nélkül megtartotta.

Én itt olyan eljárását a főszolgabiró urnak, a melyet bármi megtorlás tárgyává kellene tennem, nem látom. De észrevételem igenis van eljárására és erről a főszolgabirót hivatalos uton értesiteni és őt kellőleg utasitani szándékozom. Mert tekintve azt, hogy a tudomásul nem vett bejelentések a népgyülést megelőző napon, sőt a népgyülések egy részét két nappal megelőzőleg történtek, nem fogadhatom el helytállónak a főszolgabirónak azon indokát, hogy a rend fentartására kellő intézkedéseket nem tehetett és e tekintetben a főszolgabirót figyelmeztetni fogom, hogy jövőre ilyen szempontból ne tagadja meg a tudomásulvételt.

Polónyi Géza: Ez helyes dolog! Korrekt!

Gr. Tisza István miniszterelnök: És egyáltalában csakis olyan esetekre szoritsa a tudomásulvétel megtagadását, a midőn egyfelől a fizikai idő hiányzik, vagy mondjuk: abban a községben ugyanazon időre már a másik pártnak adott a népgyülés megtartására engedélyt, vagy egészen kivételesen egyik-másik községben lehet olyan a közbiztonsági helyzet, ahol ezt nem lehet megengedni. Szóval: csakis kivételesen, komoly esetekben lehet a tudomásulvételt megtagadni.

Másik megjegyzésem pedig az, hogy tessék a főszolgabiró urnak meggondolni, mikor nem

veszi tudomásul a bejelentést, de ha egyszer nem vette tudomásul, akkor azután gondoskodjék arról is, hogy ne is legyen népgyülés, mert, bocsánatot kérek, az nem orvoslása a helyzetnek, hogy ő nem vette ugyan tudomásul, de szemet hunyt, hogy a népgyülés megtartassék. A mint nagy hiba a tudomásulvételt megtagadni olyankor, a mikor erre parancsoló ok nincs.

Polónyi Géza: Csak az elkésett bejelentést lehet tudomásul nem venni!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Lehet más eset is!

Polónyi Géza: Ahhoz nincs joga!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Majd ha a képviselő ur fog ezen a helyen ülni, ugy fogja ezt a kérdést kezelni, a hogy az az ő nézetének megfelel; én ugy kezelem, a hogy az enyémnek megfelel. Ha egy választási kampagneban elkezdenénk különböző pártoknak ugyanazon órára, ugyanazon helyre bejelentett népgyülését tudomásul venni, szeretném én látni, hogyan lehet ott a rendet fentartani.

Madarász József: Bizony nálam mind a két párt választ egyszerre!

Rákosi Viktor: Hiszen ott csak egy párt van!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem tudom, mit mondanának ahhoz a képviselő urak, ha valahányszor egy képviselő vagy képviselőjelölt a kerületben népgyülést akar tartani, ugyanakkor a főszolgabiró egy szocziálista népgyülést engedélyezne ugyanarra az órára és ugyanarra a helyre.

Rákosi Viktor: Meg is teszik!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagyon végzetes és szomoru példák mutatják, hogy hová vezet ez.

Polónyi Géza: Az más dolog! Nem erről beszélünk! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérek csendet, képviselő urak!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ismétlem, felhasználom az alkalmat arra, hogy itt nyilvánosan fejezzem ki álláspontomat, hogy ne csak az illető hatósági személy tudjon róla. Azt tartom, hogy parancsoló szükség nélkül tudomásulvételt megtagadni nem lehet. Ha azonban megtagadtatott a tudomásulvétel, akkor ezen megtagadásnak érvényt is kell szerezni.

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur nem lévén jelen, következik a határozathozatal. Kérdem: tudomásul veszi-e a ház a miniszter ur válaszát, igen vagy nem? *(Igen!)* Kimondom tehát, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Most következik a belügyminiszter válasza Rákosi Viktor interpellácziójára a kolozsvári nemzeti szinház épitése ügyében.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mind a két interpellácziő ugyanegy tárgyra vonatkozik. Én tulajdonképen azon okokat, a melyek magamtartását irányitották ebben a kérdésben, már mondtam egyszer tavaszszal, mikor ideiglenes választ adtam e kérdésben. Én azt tartottam, hogy itt az elsőrendü kérdés mégis az, hogy a magyar szinművészetnek és kulturának czélszerü szinháza legyen Kolozsvárott. Azt tartom, hogy semmi irányban sem kisebbitem a hazai épitész uraknak sem tudását, sem müizlését, sem müvészi érzékét azzal, ha azt állitom, hogy ilyen specziális épitésnél több garanczíát nyujt a sikerre, ha egy olyan czég végzi, a mely nem tudom hány kifogástalanul épitett szinházat épitett már. Ebben az álláspontomban megerősitett, hogy a kolozsvári helyi szinügyi bizottság nézete is az volt, hogy a Fellner és Helmer czég bizassék meg az épités keresztülvitelével. Ezen megbizást tehát kiadtam, de természetesen ugy, hogy az összes munkálatok hazai épitészek által kell, hogy teljesittessenek, csak a felügyeletet viszi a munkálatok felett a Fellner és Helmer czég. Hozzátehetem, a mint tavaszszal is mondtam, hogy ebben egyáltalában bizalmatlanság a hazai épitészek iránt nem található; hiszen itt egy müvészi szempontból aránylag csekély fontosságu épitkezésről van szó, a hol azonban a specziális rutin a szinházépitésnek bizonyos gyakorlati részleteire vonatkozólag fontossággal bir. Kijelenthetem, hogy bárminő monumentális, nagyarányu, a hazai épitészek ambicziójáta méltán felkeltő épitkezésre kerülne a sor, mindenesetre a hazai müépitészek tudásához és müvészi érzékéhez fogok fordulni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kérem, méltóztassék válaszomat tudomásul venni.

Rákosi Viktor: T. képviselőház! Én nem veszem tudomásul a miniszterelnök ur feleletét, mert tény mégis az, hogy egy olyan feladatot, a melyet nézetem szerint hazai müvészek is egészen jól meg tudtak volna csinálni, akármilyen specziális dologról van is szó, ő külföldire bizott. Magyarországon hibás dogma az, hogy szinházat Európában csak a Fellner és Helmer czég tud épiteni. Van Európában, Németországban is számos szinház, a melyet nem ő épitett, Olaszországban és Francziaországban is, a melyek akusztika és látás tekintetében kifogástalanok; egyedül Magyarország az a szerencsétlen ország, a mely e tekintetben is Bécsnek felsőbbségét vallja és azt mondja, hogy Fellner és Helmeren kivül szinházat senki sem tud épiteni. Ilyenformán ott leszünk, hogy Magyarországon száz év mulva sem fognak jó szinházat épiteni a magyar épitészek és mi hiába vásároljuk meg az egész Lágymányost és a Dunántúlt és hiába rakjuk tele technikai épületekkel; hiába csinálunk ott palotát kémiának, épitészetnek, elektrotechnikának, hidépitészetnek, mert a mikor nagy feladatra kerül a sor, akkor elmegyünk külföldre és külföldi müvészeknek adjuk ki az épitést. Én tehát a választ nem veszem tudomásul. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Következik a határozathozatal. A kérdés az: hogy tudomásul veszi-e a ház a miniszterelnök urnak Rákosi Viktor képviselő ur interpellációjára adott válaszát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a választ tudomásul veszik, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik!)* Többség. Kimondom, hogy a ház a választ tudomásul veszi.

Ezzel a mai ülés napirendje ki van meritve.

A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni a további teendőkre nézve.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Gondolom, helyénvaló lesz, ha tájékoztatom a t. házat a kormánynak további intencziói felől és egyuttal kérdést intézek a t. házhoz a következő programm — nem mondhatom, hogy munkarend, de munkabeosztásra vonatkozólag. *(Halljuk! Halljuk!)* A mint már régebben volt szerencsém jelezni, a kormány nem kivánja a még elintézésre váró többi ügyeknek mostani tárgyalásával a t. háznak valóban hosszu együttléte által kimerült türelmét és erejét igénybe venni és ennek folytán bátor volnék inditványozni azt, hogy méltóztassanak elhatározni, hogy most a nyári szünetek előtt további érdemleges ülést a ház nem tart, — formális ülésre persze lesz szükség, ilyennek összehivására méltóztassanak az elnökséget felhatalmazni — és hogy a ház legközelebbi érdemleges ülését október 10-ikén tartsa, melynek feladata a legközelebbi teendők iránti határozathozatal lesz, melynek tehát ma egyéb napirendjét nem állapitanók meg. Ha méltóztatnak ehhez hozzájárulni, kérném a ház . . .

Polónyi Géza: Azt hiszem, t. képviselőház, felszólalás nélkül is, hallgatólagosan is hozzá lehet járulni ezen inditványhoz. Én csak azzal egészitem ki a magam részéről, hogy ugyanakkor, a mikor a t. miniszterelnök ur maga is hangsulyozza, hogy a ház hosszas ülésezése folytán ki volt merülve, a mikor tények bizonyitják azt, hogy a kormány meggyőződött arról, hogy az ellenzék férfiai nem is lehetnek jelen, akkor végzetes hibának tartom, hogy a pénzügyminiszter felmentésére vonatkozó javaslatot a képviselőház elé ilyen időben hozták. Ezt csak azért hozom fel, t. ház, hogy már most jelezzem azt, hogy annak idején erre a témára vissza fogok térni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Bocsánatot kérek, t. ház, ennek a vádnak lehetne némi értelme, ha annak a javaslatnak elintézését akartuk volna most provokálni és keresztülvinni, de ez eszünkágában sem volt. Egyszerüen beadta t. barátom, a pénzügyminiszter ur a javaslatot, de az őszszel, vagy akkor a mikor tárgyaltatni fog, mindenesetre oly időszakban, mikor ujult lendületet vehet a t. képviselő urak ékesszólása, *(Derültség jobbfelől.)* de semmi esetre sem akarjuk most tárgyalni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Hozzájárul a ház a miniszterelnök javaslatához? *(Felkiáltások: Igen!)*

Kimondom tehát, hogy a ház határozata az, hogy érdemleges ülést október hó 10-éig nem tart. Első ülését a szünet után október 10-én fogja tartani; ennek napirendjét a következő ülés napirendjének meghatározása fogja képezni.

Egyuttal kérem a ház felhatalmazását a következőkre nézve: Először, mivel ő császári és királyi apostoli Felségének legmagasabb születés napja augusztus 18-ára, tehát szünetbe esik, kérem a ház felhatalmazását, hogy ebből az alkalomból a ház szerencsekivánatát a szokott módon tolmácsoltathassam. *(Általános helyeslés.)*

Másodszor, kérném a felhatalmazást az iránt, hogy a mennyiben a nyári szünet alatt esetleg üresedések támadnának vagy képviselői helyek betöltése válnék szükségessé, akkor a törvény szerint szükséges intézkedéseket az elnök megtehesse. *(Helyeslés.)*

Harmadszor, hogy a főrendiház határozatainak átvételére formális üléseket hirdethessek. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak hozzájárulni? *(Felkiáltások: Igen!)* Akkor kimondom, hogy a ház ez irányban a felhatalmazást megadja.

T. ház! Mielőtt a bejelentett interpellációkra térnénk át, még egy jelentést óhajtok előterjeszteni. Méltóztatnak emlékezni, hogy mult hó 6-án és 11-én, a ház nem lévén határozatképes, a névsor olvasása rendeltetett el és akkor a ház ugy határozott, hogy megbizza az elnökséget, hogy a távollévő képviselőket elmaradásuk igazolására szólitsa fel. Jelentem a háznak, hogy e részben az eljárás megtörtént; a magam részéről semmiféle további intézkedésnek a szükségét fenforogni nem látom. Kérem a házat, méltóztassék ezen jelentést tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

Kimondom, hogy a ház a jelentést tudomásul veszi.

Most pedig áttérünk Polónyi Géza képviselő urnak az ülés elején Osdola község határrendezése ügyében bejelentett interpellációjára.

Polónyi Géza: T. ház! Azt hiszem, hogy az interpellációnak röviden előterjesztendő tárgya mindenkit meg fog győzni arról, hogy az interpelláczió előterjesztése sürgős és fontos lenne akkor is, ha a képviselőház nem bucsuülést tartana. Röviden arról van szó, hogy Osdola község, a melynek érdekében boldog emlékü képviselőtársam és elődöm, Molnár Józsiás ismételten interpellált a képviselőház előtt és igéretekben bőven volt osztályrésze, az igéretek be nem váltása okából azonban az eltagositott község pusztulásnak indult, ugyanabban a községben ma egy uj tengerszem ügye fenyegeti Magyarországot. Románia ezen községnek Magyarországhoz tartozó határából 720 holdat egy megindított tulajdoni per czimén egyszerüen el akart sajátitani.

Abban a feltevésben teszem meg interpellácziómat, — előre hiszem, hogy nem fogok csalatkozni — hogy az ország minden talpalatnyi földje nem egy község gondozása alá tartozó kérdés, hanem első sorban a kormánynak a feladata az ország határait megvédelmezni; hiszen azt még a királyi eskü is kötelességévé teszi. Azon feltevésben teszem meg interpellácziómat, hogy a t. miniszterelnök ur kilátásba fogja helyezni nekem azt, hogy e kérdésben a legsürgősebben intézkedik.

Hogy hűen lássuk a tényállást, talán meg méltóztatik engedni, hogy a községi képviselőtestület által hozzám küldött megkeresést szószerint felolvassam. *(Olvassa):* »A 80-as években történt országos határvetés alkalmával Osdola tulajdonából 720 katasztrális hold erdős terület szakadt át a romániai Tulnics község erdejéhez. A magyar és oláh kormány ez alkalommal határozottan kifejezte, hogy ezen átszakadt erdőterületért Tulnics község minket pénzben kárpótolni fog. Mi az erdő értékének megállapitásánál elmentünk a végső határig, ennek daczára azonban többszöri ajánlatunkra és erélyes felhivásunkra Tulnics község feleletet sem adott.« Az első stádium tehát az, hogy a megállapodás az lett volna, hogy pénzbeli kárpótlás fejében az ország határából egy rész átengedtessék, a mit már magát helyeselni nem lehet és nem szabad. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A megkeresés tovább igy szól *(olvassa):* »Kérésünk folytán a magyar és román kormány a kérdéses erdő határcsapását, illetőleg kihalmozását elrendelte, a mi a két kormány kiküldöttjei által 1903-ban végre is lett hajtva. Ezen kihalmozás alkalmával a kérdéses 720 hold erdő Osdola birtoklásába kellett volna, hogy átjőjjön, a mi csak azért nem történt meg, mert az oláh kiküldöttek a jegyzőkönyv felvételénél kijelentették, hogy ők csak a kihalmozással vannak megbizva, de a birtokba való bevezetéssel nem. Mi tehát vártuk a birtokbavezetést; e helyett azonban Tulnics község ez évi február havában tulajdonjogi pert inditott ellenünk. Tekintettel arra, hogy ezen per Osdola községnek ez ideig is körülbelül 4000 korona kiadásába került és tekintve azt, hogy az ügy érdemleges elbirálása felett oláh biróság fog itélkezni, és tekintve azt, hogy igy kénytelenek voltunk érdekeink képviseletével oláh ügyvédet megbizni, vajmi kevés kilátásunk van mintegy 200.000 koronát érő erdőnk visszanyerésére, a mi pedig 58 százalék pótadóból sinylődő községünknek ugyszólván létfeltétele.«

Idáig szól a tényállás. Azt hiszem, hogy a magyar országgyülés termében teljesen felesleges munkát végeznénk annak hangsulyozásával, hogy Magyarország határához tartozó terület védelmét sem oláh biróságra, sem oláh ügyvédekre bizni nem lehet. Kitünik ebből az átiratból az, hogy a határrendezés ott megkisérelt tetett, de végrehajtva nem lett, mert e jegyzőkönyvet alá nem irták az oláh kormány megbizottai, mondván, hogy erre megbizásuk ki nem terjed. Igen természetes, hogy én nem számithatok arra, hogy a t. miniszterelnök ur, bár egy községi képviselőtestületnek adataira támaszkodom, ezen adatokat érinthetlen igazságnak tekintse, de arra számitanom kell, hogy a miniszterelnök ur hivatalos uton is érdeklődni fog a tényállás megállapitása iránt, és ha igy van, a mint a község közli, gondolom, a t. miniszterelnök ur be fogja látni, hogy itt a legsürgősebb szükség a diplomácziai uton való megvédelmezése az ország határának és gondoskodás az iránt, hogy az a község, a mely ezen költségeknek viselésére sem nem képes, sem nem köteles, kellő védelemben részesüljön az ország határának érdekében.

Hogy ez mi módon foganatositassék, arra nézve nekem egyelőre tanácsadásra szükségem nincs; a kormány tudja, mi a kötelessége. Azért, mert a dolog igy van és mert az ország területének egy része forog veszélyben és kérdés alatt, teljes megnyugvással intézem interpellácziómat a miniszterelnök urhoz, a kitől egyelőre csak előzetes választ kérnék olyan megnyugtatás czéljából, hogy a t. miniszterelnök ur gondoskodni fog arról, hogy az a tulajdonképeni per semmi körülmények között ne prejudikálhasson a határrendezés kérdésének, és hogy ennek a határrésznek megvédése a kormány gondoskodása tárgyává fog tétetni.

Interpellácziom igy szól *(olvassa):*

»1. Van-e tudomása a miniszterelnök urnak az Osdola község határához tartozó 720 hold erdőterület tekintetében a határrendezésnek mibenállásáról?

2. Hajlandó-e a t. miniszterelnök ur sürgősen intézkedni az iránt, hogy az ország határához tartozó ezen terület kormányhatósági uton biztositassék és Osdola községe a határvédelem költségeitől megkiméltessék?«

Tisztelettel kérem először a t. házat, méltóztassék igazoltnak venni azt, hogy sürgősen terjesztettem elő interpellácziómat, mert ez a dolog nem várhat addig, mig október 10-ikén ismét összejön a ház, másrészt pedig tisztelettel kérném a miniszterelnök urat, nyugtasson meg az iránt, hogy hajlandó-e megfelelő intézkedést tenni, a miben különben nem kételkedem.

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Természetesen most érdemleges választ nem adhatok. Megjegyzek annyit, hogy már az eddig hallottakból is, de különben is a Romániával való határrendezési munkálat mai stádiumából következtetve is ugy gondolom, hogy itt tulajdonképen a határrendezés be van fejezve és arról van szó, hogy az illető magyar község területének egy olyan részére vonatkozó jogai megóvassanak a községnek mint tulajdonosnak,

vagy a lakosságnak mint tulajdonosoknak, a mely terület átment a román határba.

Ebben a tekintetben is készséggel kijelentem azt, hogy a kormány feladatának ismeri ott, a hol az illető birtokosok erre felszólitják, segitségére lenni a birtokosoknak abban is, hogy a Romániához átcsatolt területekre vonatkozó magánjogi viszonyaik rájuk nézve lehetőleg kedvezően oldassanak meg. Hiszen az egész határrendezési munkálat során aránylag elég nagy területek, körülbelül egyenlő területek vannak olyanok, a melyek Romániából hozzánk és viszont mitőlünk Romániához csatoltattak, mert a határnál a tényleges állapot nagyon rendezetlen volt és tényleg a jogszerü és a tényleges állapot az egész vonalon meglehetős eltéréseket mutat fel.

Egész sorozata az ilyen kérdéseknek merült tehát fel, a melyeknél a román királyi kormányban is megvan a hajlandóság arra, hogy ezeket kölcsönös méltányossággal intézzük el. Meglehet, hogy már benn is van a községnek erre vonatkozó beadványa — azt igy fejből nem tudhatom — ha nem volna benn, mindenesetre figyelmeztetni fogom őket, hogy ez az útja annak, hogy itt a kormány az ő érdekeik megóvása körül szolgálatot tehessen nekik.

Ha egyszer a konkrét tényállást biztosan, hitelesen tudni fogom, akkor majd érdemleges választ is adok. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Csak az ügyállás felvilágositása czéljából jegyzem meg, hogy ugy látszik, a t. miniszterelnök ur részben félreértette, vagy — meglehet az én hibámból — meg nem értette előadásomat.

Ennél a dolognál a tényállás, a mint velem közöltetett, az, hogy először egy tranzakczió jött létre, a mely szerint Romániához csatoltatnék ezen kérdéses 720 holdnyi erdőterület, de kárpótlás fejében. Ha ez való, szerencsétlen dolognak tartanám, hogy ilyen tranzakcziók megengedtetnek. De ha ez már meg van engedve, hogy mikép lehetséges az, hogy a kárpótlást azután az a község nem kapja meg és a határ mégis átcsatoltatott Romániához, ezt megint nem lehet érteni. *(Felkiáltások jobbfelől: Majd megvizsgálják!)*

Ennek a dolognak második része az, hogy ők nem kapván meg a kártéritést, a velem közölt adatok szerint a kiküldött bizottság Osdola község javára halmozta ki ezt a területet, vagyis visszaadatott ez a terület s igy a községnek kellett volna, hogy maradjon mint magyar határterület.

Már most tegyük fel, hogy a község hibát követ el. Lehetséges az, hogy ilyen esetben román bíróság román fiskálisokkal döntse el Magyarországnak határkérdését?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ebből látszik, hogy lehetetlen, hogy magyar terület legyen. Románnak kell lennie!

Polónyi Géza: Ez a kérdés épen. Mert ha román területnek van deklarálva, akkor perelhetnek ott, de ha magyar területnek maradt, mint a hogy velem közlik, akkor ipso facto nem lehet megengedni, hogy ebben a kérdésben román bíróság döntsön. *(Felkiáltások jobbfelől: Ki van zárva!)* Az mégis tény, hogy van határkérdés, a melynél sem kárpótlás nincs, sem nincs eldöntve az, hogy kié legyen a terület.

Én tudomásul veszem a miniszterelnök ur nyilatkozatát. De, ha jól értettem, a miniszterelnök ur arra vár, hogy a községtől külön beadványt kapjon. Bocsánatot kérek, ez félreértésre adna okot. Én azt kérdeztem a miniszterelnök urtól és arra hivom fel szives figyelmét, hogy győződjék meg épen arról, hogy a határkérdés rendezve van-e, vagy sem. Mert ha rendezve nincs, akkor nem a község dolga, hogy Magyarország területétől elvon-e Románia valamit, vagy nem, hanem annak megállapitása a kormánynak hivatalos kötelessége, s azt hiszem, az iránt nincs is véleményeltérés közöttünk, hogy ez esetben ez a kormány kötelessége.

Ilyen értelemben kérem a miniszterelnök ur szives figyelmét. Egyébként meg vagyok nyugodva, hogy meg fog történni a szükséges intézkedés.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Kétségtelen, hogy vitás határkérdés nincs. Hiszen az egész határrendezés a magyar és román megbizottak teljes egyetértésével ment végbe; s magának a községnek az az előadása, hogy ott a román biró beleavatkozik, mutatja, hogy nem lehet szó arról, hogy az magyar terület legyen. Én azt mondtam, hogy a községnek alkalmas módon tudomására hozom, hogy ha kivánja, hogy érdekében eljárjak, arra szivesen vállalkozom. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a belügyminiszterium vezetésével megbizott miniszterelnöknek.

T. ház! Miután a napirendet kimeritettük, még arra kell kérnem a t. házat, hogy tekintettel arra, hogy hosszabb ideig nem lesz ülés, méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét nyomban hitelesiteni. *(Helyeslés.)*

Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* Akkor kérem a jegyző urat a jegyzőkönyv felolvasására.

Hertelendy László jegyző *(olvassa az 1904 augusztus hó 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Mivel a legközelebbi ülés napirendje meg van állapitva, nem marad egyéb hátra, mint hogy a ház t. tagjainak minél kellemesebb nyári szünetet kivánjak. *(Felkiáltások: Éljen az elnök!)*

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 15 perczkor.)

488. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 augusztus 19-én, pénteken,

báró **Feilitzsch Arthur** elnöklete alatt.

Tárgyai: A főrendiház üzeneteinek átvétele. — A jegyzőkönyv hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: Plósz Sándor, Berzeviczy Albert.

(Az ülés kezdődik d. e. 12 órakor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szőts Pál jegyző fogja vezetni, a felszólalók neveit pedig Dedovics György jegyző jegyzi.

A mult ülés jegyzőkönyve már hitelesitve lévén, bemutatom a t. háznak a főrendiház elnökének átiratait, melyekkel értesit, hogy

az ő cs. és apostoli királyi Felsége legmagasabb udvartartása költségeiről;

az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. t.-czikk módositásáról;

a szabadalmazott osztrák-magyar államvasuttársaságtól felvett 10 millió korona előleg törlesztetlen részének visszafizetéséről;

Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztókerületi átkebelezéséről s a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatásáról;

a császári és királyi hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897:XII. t.-czikk módositásáról;

a mérsékelt áru marhasóról szóló 1897:I. t.-czikk módositásáról;

a mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márczius hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény, valamint az ennek függelékét képező két jegyzék beczikkelyezéséről;

az 1885:VI. t.-czikk 13. §-a 2. pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire kiterjesztéséről;

a budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről;

az »ő Felsége a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatóriumegyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről;

az 1904. évi állami költségvetésről;

a kőrös—belovári és belovár—verőczei helyi érdekü vasutak engedélyokiratainak egyesitéséről;

a zsebely—csákovári és csákovár—bókai helyi érdekü vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati idejének egységes megállapitásáról;

a zólyom—brezó—breznóbánya—tiszolczi helyi érdekü vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositásáról;

a halas—bácsalmás—rigyiczai helyi érdekü vasut engedélyezéséről;

a budapesti helyi érdekü vasutak budapest—czinkota—kerepesi vonalát és a m. kir. államvasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő helyi érdekü vasut engedélyezéséről;

a pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu helyi érdekü vasutak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitéséről;

a kaposvár—barcsi helyi érdekü vasut engedélyezéséről;

a kecskemét—lajosmizsei helyi érdekü vasut engedélyezéséről szóló törvényjavaslatokat a főrendiház folyó hó 17-én tartott ülésében a képviselőház által megállapitott szerkezetben változtatás nélkül elfogadta.

Ezen törvényjavaslatokra nézve a két ház között teljes egyetértés jövén létre, azok legfelsőbb szentesités végett a szokott módon ő Felsége elé fognak terjesztetni.

Bemutatom a főrendiház elnökének átiratait, melyekkel értesit, hogy

a függő államadósság kezelési költségeinek 1904. évi előirányzatáról;

a magyar királyi központi statisztikai hivatal 1903. évi munkatervének kiegészitéséről;

a magyar királyi központi statisztikai hivatal 1904. évi munkatervéről;

a hadmentességi dijalap álladékáról;

az 1897 : XXIII. t.-cz. értelmében a m. kir. honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903. évre;

a cs. és kir. közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezendő ifjakról;

a honvédmenház 1902. évi számadásairól, valamint a honvédmenház 1902. évi működéséről;

az országos tanitói nyugdij- és gyámalap mathematikai mérlegéről;

a tanitói nyugdij- és gyámintézet 1901. és 1902. évi állapotáról;

az 1894 : XXVII. törvényczikk alapján létesitett országos nyugdij- és gyámintézet 1901. és 1902. évi állapotáról;

az 1894-ben eladásra szánt, valamint az 1902-ben eladott állami javakról;

az 1882. évi XXVI. t.-cz. 5. §-ában elrendelt tervezési munkálatokról és azok költségeiről;

az 1903. évben az 1897 : XXX. t.-czikk alapján végzett munkákról;

az állandó országház épitési munkálatairól;

a Káldi Márton és társai tulajdonát képező és a Sopron vármegyéhez tartozó pádári rét és nádasterületnek Sopron vármegyéből Győr vármegye területébe való átkebelezése és Ujmalomsok község határához leendő átcsatolásáról;

Pécs szab. kir. város részére az 1896. évi XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkivüli adómentességről;

a gyertyánligeti vasgyártelep eladásáról;

az ország több vármegyéinek több községében fennálló nagymérvü adóhátralékokról;

a tőketerebes—varannói helyi érdekü vasut engedélyezéséről;

a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut engedélyezéséről;

a kaba—nádudvari helyi érdekü vasut épitésére és üzletére kiadott engedélyokirat egynémely határozmányainak módositásáról;

a nagybánya—felsőbányai helyi érdekü vasut engedélyezéséről;

a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1901: IV. t.-cz.) az 1901-dik számadási év IV. negyedében;

a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1901: IV. t.-cz.) az 1901. számadási év pótnegyedében;

a törvényhozás által engedélyezett évi hitellel szemben (1902: XII. t.-cz.) az 1902. számadási év 1., 2., 3. és 4-ik negyedében, valamint pótnegyedében előfordult túlkiadások, előirányzat nélküli kiadásokról és hitelátruházásokról;

az 1901. évi állami zárszámadásról, és

az 1902. évi állami zárszámadásról szóló jelentésekre vonatkozó képviselőházi határozatokhoz a főrendiház folyó hó 17-én tartott ülésében hozzájárult.

A két ház közös egyetértésével hozott ezen határozatok országos határozatoknak jelentetnek ki.

A mai ülésnek több tárgya nem lévén, kérem a t. házat, sziveskedjék az ülés jegyzőkönyvét meghallgatni és nyomban hitelesiteni.

Szöts Pál jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki, és a mai ülésnek egyéb tárgya nem lévén, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 25 perczkor.)

NÉVMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Perczel Dezső **475, 476, 478, 479, 481, 482, 485—487.**
Feilitzsch Arthur b. **475—477, 481—485, 487, 488.**
Jakabffy Imre **475, 476, 478—480.**

Jegyzők:

Daróczy Aladár **475, 476, 478—483.**
Dedovics György **478—488.**
Esterházy Kálmán gr. **477.**
Hertelendy László **484—487.**
Kovács Pál **478—483.**
Nyegre László **475—477.**
Rákosi Viktor **484—487.**
Sturmán György **475—477.**
Szőts Pál **488.**

Előadók:

Baross Jusztin
Állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-czikk módosítása **484.**

Brezovay László
Hadmentességi dijalap álladéka 1902-ben **475.**
Honvédmenház állapota 1902-ben **475.**
Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1903-ban **475.**
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1903-ban **475.**
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897 : XXII. t.-czikk módositása **482.**

Halász Zsigmond
Kőrös—belovár és belovár—verőczei h. é. vasutak engedélyokiratainak egyesitése **484.**
Zsebely—csákovári és a csákovár—bókai h. é. vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időinek egységes megállapitása **484.**
Zólyombrezó — breznóbánya — tiszolczi helyi érdekü vasut egynémely engedélyezési föltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositása **484.**

Hegedüs Loránt
Költségvetés 1904-re; pénzügyi tárcza **483.**
Mérsékelt áru marhasóról szóló 1897 : I. t.-cz. módositása **483.**
Költségvetési tv. 1904-re **484.**
Nemzeti szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségei **484.**
Sanatorium egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezése **484.**
1885 : VI. t.-cz. 13. §. 2-ik pontja rendelkezésének Budapest székes-főváros törlesztéses kölcsönkötvényeire való kiterjesztése **484.**

Maróthy László
Baghy Béla ment. ügyei **485.**
Balogh Mihály ment. ügye **485.**
Bartha Miklós ment. ügye **485.**
Benedek János ment. ügye **485.**
Csávolszky Lajos ment. ügye **479.**
Draskóczy László ment. ügye **485.**
1903. évi julius 20-iki ülésen történtek; több képviselő együttes ment. ügye **479.**
Gál Sándor ment. ügye **479.**
Győrffy Gyula ment. ügyei **485.**
Hentaller Lajos ment. ügye **479.**
Ivánka Oszkár ment. ügye **479.**

Khuen-Héderváry Károly gr. ment. ügye 479.
Lendl Adolf ment. ügye 485.
Nagy Sándor (megyaszói) ment. ügyei 485.
Nosz Gyula ment. ügye 485.
Pap Géza ment. ügye 485.
Pap Zoltán ment ügye 485.
Ráth Endre ment. ügye 479.
Sacellárÿ György ment. ügye 479.
Sándor Pál ment. ügye 479.
Szederkényi Nándor ment. ügye 479.
Sziklay Ede ment. ügye 485.
Valasek János ment. ügye 485.
Veres József ment. ügye 485.
Wolfner Tivadar ment. ügye 485.
Zboray Miklós ment. ügye 485.
Zichy Jenő gr. ment. ügye 479.

Mayer Károly
Abaffy Ödön ment. ügye 480.
Chernel György ment. ügye 485.
Ernszt Sándor ment. ügye 485.
Győrffy Gyula ment. ügye 485.
Kaas Ivor b. ment. ügye 480.
Károlyi György gr. ment. ügye 480.
Khuen-Héderváry Károly gr. ment. ügye 480.
Kubik Béla ment. ügye 485.
Lengyel Zoltán ment. ügyei 480.
Luby Géza ment. ügye 485.
Nessi Pál ment. ügye 480.
Ráth Endre ment. ügye 485.
Serbán Miklós ment. ügye 480.
Tellecsky Kristóf ment. ügye 480.
Várady Károly ment. ügye 480.
Veszelovszky Ferencz ment. ügye 480.
Vészi József ment. ügye 480.
Vlád Aurél ment. ügye 485.
Zboray Miklós ment. ügye 485.
Zichy Jenő gr. ment. ügye 480.

Nagy Sándor *(megyaszói)*
Túlkiadások 1901. számadási év IV. negyedében 484.
Túlkiadások 1901. számadási év pótnegyedében 484.
Túlkiadások 1902. számadási év I. negyedében 484.
Túlkiadások 1902. számadási év II. negyedében 484.
Túlkiadások 1902. számadási év III. negyedében 484.
Túlkiadások 1902. számadási év IV. negyedében 484.
Zárszámadás 1901-re 484.
Zárszámadás 1902-re 484.

Nyegre László
»Mlinski Ottok« szávai szigetnek a kataszterből és a telekkönyvből leendő törlése 477.
Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztókerületi átkebelezése 477.
Sopronvármegyei pádári rétnek Győr vármegyébe való átkebelezése 484.

Pap Géza
Költségvetés 1904-re; földmivelésügyi tárcza 475.

Rohonyi Gyula
Költségvetés 1904-re; igazságügyi tárcza 479.

Schmidt József
Költségvetés 1904-re; honvédelmi tárcza 481.

Szöts Pál
Tanitói országos nyugdij- és gyámalap mathematikai mérlege 479.
Tanitói országos nyugdij- és gyámalap állapota 1901 és 1902-ben 479.
Tanügyi országos nyugdij- és gyámintézet állapota 1901. és 1902-ben 479.

Telegdi József
Mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése 484.

Teleki Sándor gr.
Költségvetés 1904-re; vallás- és közoktatásügyi tárcza 477.

Szónokok:

Artim Mihály
Költségvetés 1904-re (részl.) 214.

Bakonyi Samu
Költségvetés 1904-re (részl.) 244, 264.
Közös hadsereg katonai nevelő- és képző-intézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897 évi XXII. t.-cz. módositása 268.

Bánffy Dezső b.
Takarmánykivitel, interp. 272.
Költségvetési tv. 1904-re 377, 387.

Barabás Béla
Költségvetési tv. 1904-re 366.

Baross Jusztin
Állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-cz. módositása *(előadó)* 316.

Barta Ödön
Költségvetés 1904-re (részl.) 21.

Bedőházy János
Költségvetés 1904-re (részl.) 14, 117.

Berzeviczy Albert
Költségvetés 1904-re (részl.) 78, 144, 151, 157.

Bernáth Béla
Költségvetés 1904-re (részl.) 35.

Bizony Ákos
Költségvetés 1904-re (részl.) 170, 188, 225.

Boda Vilmos
Költségvetés 1904-re (részl.) 69.

Brezovay László
Hadmentességi dijalap álladéka 1902-ben *(előadó)* 17.
Honvédmenház állapota 1902-ben *(előadó)* 17.
Honvéd nevelő- és képző-intézetek állapota 1903-ban *(előadó)* 17.
Közös hadsereg katonai nevelő- és képző-intézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1903-ban *(előadó)* 17.
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897. évi XXII. t.-cz. módositása *(előadó)* 267.

Csernoch János
Költségvetés 1904-re (részl.) 62, 92, 151.
Állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-cz. módositása 318.
Mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése 325.
Kaas Ivor b. ment. ügye 352.

Darányi Ferencz
Kaas Ivor b. ment. ügye 353.

Daróczy Aladár, *mint jegyző:* **475, 476, 478—483.**

Dedovics György, *mint jegyző:* **478—488.**

Egry Béla
Költségvetés 1904-re (részl.) 254.

Eötvös Károly
Költségvetés 1904-re (részl.) 103, 106.
Kaas Ivor b. ment. ügye 353.
1903. évi julius 29-iki ülésen történtek; több képviselő együttes ment. ügye 360.
Khuen-Héderváry Károly gr. ment. ügye 362.
Győrffy Gyula ment. ügye 364, 393.
Operában előadott Wagner-cziklus 399.

Esterházy Kálmán gr., *mint jegyző:* **477.**

Feilitzsch Arthur b., *mint elnök:* **475—477, 481—485, 487, 488.**

Gajáry Géza
Ernszt Sándor ment. ügye *(előadó)* 346.

Gál Sándor
Költségvetés 1904-re (részl.) 121, 137.

Gulner Gyula
Költségvetési tv. 1904-re 370, 388.

Halász Zsigmond
Kőrös—belovár és belovár — verőczei h. é. vasutak engedélyokiratainak egyesitése *(előadó)* 326.
Zsebely—csákovári és a csákovár—bókai h. é. vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időinek egységes megállapitása *(előadó)* 330.
Zólyombrezó — breznóbánya — tiszolczi h. é. vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—vereskői szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositása *(előadó)* 331.

Hegedüs Loránt
Költségvetés 1904-re (részl. — *Előadó)* 288.
Mérsékelt áru marhasóról szóló 1897 : I. t.-cz. módositása *(előadó)* 305, 306.
Költségvetési tv. 1904-re *(előadó)* 315, 365.
Nemzeti szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségei *(előadó)* 315, 390.
Szanatorium-egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezése *(előadó)* 315, 390.
1885 : VI. t.-cz. 13. §. 2. pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire való kiterjesztése *(előadó)* 324.
Ház könyvtárának állapota az 1901/1906. országgyülés II. ülésszakában 332.

Hertelendy László, *mint jegyző:* **484—487.**

Jakabffy Imre, *mint elnök:* **475, 476, 478—480.**

Kaas Ivor b.
Költségvetés 1904-re (részl.) 40.
Nyitramegyei helbény—aranyosdi és novák—podhrágyai utaknak kiépitése, interp. 104.
Népgyüléseknek megyei tisztviselők által való megnehezitése, interp. 204, 208.
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897. évi XXII. t.-cz. módositása 279.
Napirend 313.
Kőrös—belovári és belovár—verőczei h. é. vasutak engedélyokiratainak egyesitése 327, 330.
Ház könyvtárának állapota az 1901/1906. országgyülés II. ülésszakában 332.
Bartha Miklós ment. ügye 342.
Zichy Jenő gr. ment. ügye 348.

Kovács Pál, *mint jegyző:* **478—483.**
Ernszt Sándor ment. ügye 345.

Lendl Adolf
Költségvetés 1904-re (részl.) 127.

Lengyel Zoltán
Torontálmegyei Szentjános község jegyzője által elkövetett törvénytelenségek, interp. 208, 209.
Költségvetés 1904-re (részl.) 229.
Gyorsiroda főnökének eljárása 239.

Lukács László
Költségvetés 1904-re (részl.) 298, 311.
Költségvetési tv. 312.
Delegáczió által az 1902. évre megszavazott 38 millió korona rendkivüli hitelből a magyar korona országaira eső résznek fedezése 315.

Lukáts Gyula
Költségvetés 1904-re (részl.) 64.

Madarász József
Kőrös—belovári és belovár—verőczei h. é. vasutak engedélyokiratainak egyesitése 328.

Marjay Péter
Költségvetés 1904-re (részl.) 7.

Maróthy László
Bagby Béla ment. ügyei *(előadó)* 339, 340, 344.
Balogh Mihály ment. ügye *(előadó)* 343.
Bartha Miklós ment. ügye *(előadó)* 341.
Benedek János ment. ügye *(előadó)* 343.
Csávolszky Lajos ment. ügye *(előadó)* 135, 349.
Draskóczy László ment. ügye *(előadó)* 341.
1903. évi julius 29-iki ülésen történtek; több képviselő együttes ment. ügye *(előadó)* 135, 358.
Gál Sándor ment. ügye *(előadó)* 135, 350.
Győrffy Gyula ment. ügyei *(előadó)* 342, 363, 394.
Hentaller Lajos ment. ügye *(előadó)* 135, 349.
Ivánka Oszkár ment. ügye *(előadó)* 135, 349.
Khuen-Héderváry Károly gr. ment. ügyei *(előadó)* 135, 361.
Lendl Adolf ment. ügye *(előadó)* 344.
Nagy Sándor (megyaszói) ment. ügyei *(előadó)* 340, 343.
Nosz Gyula ment. ügye *(előadó)* 341.
Pap Géza ment. ügye *(előadó)* 341.
Pap Zoltán ment. ügye *(előadó)* 340.
Ráth Endre ment. ügye *(előadó)* 135, 349.
Sacelláry György ment. ügye *(előadó)* 135, 349.
Sándor Pál ment. ügye *(előadó)* 135, 349.
Szederkényi Nándor ment. ügye *(előadó)* 135, 363.
Sziklay Ede ment. ügye *(előadó)* 340.
Valasek János ment. ügye *(előadó)* 343.
Veres József ment. ügye *(előadó)* 344.
Wolfner Tivadar ment. ügye *(előadó)* 343.
Zboray Miklós ment. ügye *(előadó)* 344.
Zichy Jenő gr. ment. ügye *(előadó)* 135, 348.

Mayer Károly
Abaffy Ödön ment. ügye *(előadó)* 180, 354
Chernel György ment. ügye *(előadó)* 347.
Ernszt Sándor ment. ügye *(előadó)* 345, 346.
Győrffy Gyula ment. ügye *(előadó)* 344.
Kaas Ivor b. ment. ügye *(előadó)* 180, 351, 353.
Károlyi György gr. ment. ügye *(előadó)* 180, 354.
Khuen-Héderváry Károly gr. ment. ügye *(előadó)* 180, 357.
Kubik Béla ment. ügye *(előadó)* 348.
Lengyel Zoltán ment. ügyei *(előadó)* 180, 347, 355, 356.
Luby Géza ment. ügye *(előadó)* 346.
Nessi Pál ment. ügye *(előadó)* 180, 351.
Ráth Endre ment. ügye *(előadó)* 356.
Sierbán Miklós ment. ügye *(előadó)* 180, 350.
Tellecsky Kristóf ment. ügye *(előadó)* 180, 350.
Várady Károly ment. ügye *(előadó)* 180, 355.
Veszelovszky Ferencz ment. ügye *(előadó)* 180, 355.
Vészi József ment. ügye *(előadó)* 180, 355.
Vlád Aurél ment. ügye *(előadó)* 345.
Zboray Miklós ment. ügye *(előadó)* 357.
Zichy Jenő gr. ment. ügye *(előadó)* 180, 355.

Melzer Vilmos
Költségvetés 1904-re (részl.) 135.

Mezössy Béla
Költségvetés 1904-re (részl.) 289, 300.

Molnár Ákos
Költségvetés 1904-re (részl.) 24.

Molnár János
Költségvetési tv. 1904-re 373.

Nagy Sándor *(megyaszói)*
Túlkiadások 1901. számadási év IV. negyedében *(előadó)* 332.
Túlkiadások 1901. számadási év pótnegyedében *(előadó)* 332.
Túlkiadások 1902. számadási év I. negyedében *(előadó)* 332.
Túlkiadások 1902. számadási év II. negyedében *(előadó)* 332.
Túlkiadások 1902. számadási év III. negyedében *(előadó)* 332.
Túlkiadások 1902. számadási év IV. negyedében *(előadó)* 332.
Zárszámadás 1901-re *(előadó)* 332.
Zárszámadás 1902-re *(előadó)* 332.

Nessi Pál
Interpellácziók megtételének ideje 183.
Vasárnapi és ünnepnapi különvonatok, interp. 209.
Költségvetés 1904-re (részl.) 204, 210, 235.

Nyegre László, *mint jegyző:* **475—477.**
»Mlinski Ottok« szávai szigetnek a kataszterből és a telekkönyvből leendő törlése *(előadó)* 103.
Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztókerületi átkebelezése *(előadó)* 103, 323.
Sopronvármegyei pádári rétnek Győr vármegyébe való átkebelezése *(előadó)* 325.

Nyiry Sándor
Költségvetés 1904-re (részl.) 258, 266.
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897. évi XXII. t.-cz. módositása 282.

Okolicsányi László
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897. évi XXII. t.-cz. módositása 275, 287.

Olay Lajos
Gyorsiroda főnökének eljárása; napirend előtt 180, 181, 242.
Költségvetés 1904-re (részl.) 225.
Baghy Béla ment. ügye 339.
Bartha Miklós ment. ügye 342.
Ernszt Sándor ment. ügye 345, 346.
Kaas Ivor b. ment. ügye 352.
Lengyel Zoltán ment. ügye 355.

Pap Géza
Költségvetés 1904-re (részl. — *Előadó)* 3, 74.

Plósz Sándor
Költségvetés 1904-re (részl.) 218, 226, 235.
Állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-czikk módositása 322, 323.
Khuen-Héderváry Károly gr. ment. ügye 363.
Győrffy Gyula ment. ügye 394.

Polónyi Géza
Győrffy Gyula ment. ügye 395.
Munkarend 406.
Osdola község határrendezési ügye, interp. 406, 408.

Pozsgay Miklós
Napirend előtti felszólalásra engedély kérése 182.

Rákosi Viktor, *mint jegyző:* **484—487.**
Operában előadott Wagner-cziklus, interp. 399.
Kolozsvári nemzeti szinház épitési ügye, interp. 405.

Rakovszky István
Költségvetés 1904-re (részl.) 143.

Rátkay László
Gyorsiroda főnökének eljárása 242.
Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 250 állami alapitványi helyről szóló 1897 : XXII. t.-czikk módositása 281.
Költségvetés 1904-re (részl.) 294.

Rohonyi Gyula
Költségvetés 1904-re (részl. — *Előadó)* 167, 217, 238.

Schmidt József
Költségvetés 1904-re (részl. — *Előadó)* 239, 266.

Sebess Dénes
Költségvetés 1904-re (részl.) 17, 188.

Simonyi-Semadam Sándor
Költségvetés 1904-re (részl.) 32, 183.

Sturmán György, *mint jegyző:* **475—477.**

Szalay László
Állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-czikk módositása 316, 323.

Szőts Pál, *mint jegyző:* **488.**
Tanitói országos nyugdij- és gyámalap mathematikai mérlege *(előadó)* 167.
Tanitói országos nyugdij- és gyámalap állapota 1901. és 1902-ben *(előadó)* 167.
Tanügyi országos nyugdij- és gyámintézet állapota 1901. és 1902-ben *(előadó)* 167.

Tallián Béla
Költségvetés 1904-re (részl.) 48, 63, 67, 69.
Szatmár—nagybányai h. é. vasut szatmár—batizvásári vonalszakaszának engedélyezésére vonatkozó függelék kiadása 74.
Nyiregyháza—vásáros-naményi h. é. gőzüzemü vasut engedélyezése 74.
Bánffy Dezső b. interpellációjára: a takarmánykivitel tárgyában 273.
Mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése 326.
Pozsgay Miklós interpellációjára: a takarmánynemüek kiviteli tilalma tárgyában 396.

Telegdi József
Mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése *(előadó)* 325.

Teleki Sándor gr.
Költségvetés 1904-re (részl. — *Előadó)* 76, 152, 153, 154, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165.

Tisza István gr.
Utlevélügyről szóló 1903 : VI. t.-czikk 2. §-ban nyert felhatalmazás alapján tett intézkedés 106.

Interpellációk megtételének ideje 183.
Kaas Ivor b. interpellációjára: népgyüléseknek megyei tisztviselők által való megnehezitése tárgyában 207, 208.
Lengyel Zoltán interpellációjára: torontálmegyei Szentjános község jegyzője által elkövetett törvénytelenségnek tárgyában 208, 209.
Állami anyakönyvekről szóló 1894 : XXXIII. t.-czikk módositása 320.
Kőrös—belovári és belovár—verőczei h. é. vasutak engedélyokiratainak egyesitése 328, 330.
Költségvetési tv. 1904-re 381, 389.
Nosz Gyula interpellációjára: a Szepesség hanyatlása tárgyában 397.
Rákosi Viktor interpellációjára: Operában előadott Wagner-cziklus tárgyában 398.
Gabányi Miklós interpellációjára: Ujpesten napirenden levő rendőri brutalitások miatt 400.
Bartha Ferencz interpellációjára: vaskóhi főszolgabirósághoz tartozó lunkai körjegyző: Drágán József visszaélései tárgyában 401.
Szluha István interpellációjára: Dunaföldvár nagyközségben tűrhetetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában 401.
Ráth Endre interpellációjára: toloncszabályzat helyes alkalmazása czéljából 402.
Vlád Aurél interpellációjára: Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903. nov. 5-én tartott közgyülésén hozott 1097/1903. sz. szervezeti szabályrendelet tárgyában 403.
Szederkényi Nándor interpellációjára: a tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában 403.
Lengyel Zoltán interpellációjára: a nagykárolyi választás ügyében 404.
Rákosi Viktor interpellációjára: a kolozsvári nemzeti szinház épitése ügyében 405.
Munkarend 406.
Polónyi Géza interpellációjára: Osdola község határrendezési ügyében 407, 408.

Trubinyi János
Költségvetés 1904-re (részl.) 66, 138, 150.

Udvary Ferencz
Költségvetés 1904-re (részl.) 103, 193, 252, 266, 297, 304, 305, 311.
Költségvetési tv. 1904-re 376.

Ugron Gábor
Gyorsiroda főnökének eljárása 242.
Ernszt Sándor ment. ügye 345.
Sierbán Miklós ment. ügye 350.
Kaas Ivor b. ment. ügye 352.
Költségvetési tv. 1904-re 374.

Veres József
Költségvetés 1904-re (részl.) 84.

Vertán Endre
Költségvetés 1904-re (részl.) 154.

Vészi József
Költségvetés 1904-re (részl.) 68.
Gyorsiroda főnökének eljárása 243.

Visontai Soma
Költségvetés 1904-re (részl.) 45, 226.

TÁRGYMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Bizottsági jelentések:

Pénzügyi bizottság jelentései:

Honvédelmi miniszter jelentése, a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902. évben *(Előadó:* Brezovay László) **475.**

Honvédelmi és belügyi miniszterek együttes jelentése, a honvédmenház 1902. évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902. évi működéséről *(Előadó:* Brezovay László) **475.**

Honvédelmi miniszter jelentése, az 1897-iki XXIII. törvényczikk értelmében, a m. kir. honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903. évre *(Előadó:* Brezovay László) **475.**

Honvédelmi miniszter 1903. évi jelentése, a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról *(Előadó:* Brezovay László) **475.**

Az 1904. évi állami költségvetésről a pénzügyminiszter törvényjavaslata. *(Előadó:* Hegedüs Loránt) **484.**

A budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségeiről a belügyminiszter törvényjavaslata *(Előadó:* Hegedüs Loránt) **484.**

Az »Ő Felsége a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek szanatorium-egyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezéséről a pénzügyminiszter törvényjavaslata *(Előadó:* Hegedüs Loránt) **484.**

Véderő bizottság jelentései:

Honvédelmi miniszter jelentése, a hadmentességi dijalap álladékáról az 1902. évben *(Előadó:* Brezovay László) **475.**

Honvédelmi és belügyi miniszterek együttes jelentése, a honvédmenház 1902. évi számadásáról, valamint a honvédmenház 1902. évi működéséről *(Előadó:* Brezovay László) **475.**

Honvédelmi miniszter jelentése, az 1897-iki XXIII. törvényczikk értelmében, a m. kir. honvéd nevelő- és képzőintézetek állapotáról az 1903. évre *(Előadó:* Brezovay László) **475.**

Honvédelmi miniszter 1903. évi jelentése, a közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben (katonai akadémiák, reáliskolák és hadapródiskolák) magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjakról *(Előadó:* Brezovay László) **475.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek:

Alapitványi helyek szaporitása a közös hadseregben (l. Közös hadsereg) **483.**

Államadósság kezelési költségeinek előirányzata 1904-re (Irom. 417, 555) **488.**

Állami anyakönyvekről szóló 1894: XXXIII. t.-cz. módositása (Irom. 504, 521) **484, 485, 488.**

Hozzászóltak:

Baross Jusztin *(előadó)* 316. Plósz Sándor 322, 323.
Csernoch János 318. Szalay László 316, 323.
Tisza István gr. 320.

Állami javak eladása (l. 1904. év) **476.**

Állandó országház (l. Országház) **488.**

Anyakönyvekről szóló törvény módositása (l. Állami) **484.**

Aradvármegye törvényhatósági bizottságának 1903. nov. 5-én hozott 1097/1903. sz. szervezeti szabályrendelete (l. Interp. Vlád Aurél) **487.**

Budapesti h. é. vasutak budapest—czinkota—kerepesi vonalát és a m. kir. államvasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő h. é. vasut engedélyezése (Irom. 483, 600) **484, 485, 488.**

Budapesti Nemzeti Szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségei (l. Nemzeti Szinház) **484.**

Czivillista felemelése (Irom. 223, 334) **488.**

Delegáczió által az 1902. évre megszavazott 38 millió korona rendkivüli hitelből a magyar korona országaira eső résznek fedezése (Irom. 662) **484.**

Hozzászólt:
Lukács László 315.

Drágán József visszaélései (l. Vaskóhi) **487.**

Dunaföldvár nagyközségben türhetetlenné vált közigazgatási állapotok (l. Interp. Szluha István) **487.**

1882: XXVI. t.-czikk 5. §-ában elrendelt tervezési munkálatok és azok költségei (l. Költségvetés 1904-re. — Irom. 486, 527, 559) **476, 488.**

1885: VI. t.-cz. 13. §. 2. pontja rendelkezésének Budapest székesfőváros törlesztéses kölcsönkötvényeire való kiterjesztése (Irom. 343, 626) **484, 485, 488.**

Hozzászólt:
Hegedüs Loránt *(előadó)* 324.

1894: XXXIII. t.-cz. módositása (l. Állami) **484.**

1897: XXII. t.-cz. módositása (l. Közös hadsereg) **483.**

1903. évi julius 29-iki ülésen történtek; több képviselő együttes mentelmi ügye (l. Mentelmi ügyek) **485.**

1904. évben eladásra szánt, valamint az 1902. évben eladott állami javak (l. Költségvetés 1904-re) **476, 488.**

Függőben levő interpellácziók jegyzéke **478.**

Gyertyánligeti vasgyártelep eladása (Irom. 397, 628) **483, 488.**

Gyorsiroda főnökének eljárása, napirend előtt **480—482.**

Hozzászóltak:
Lengyel Zoltán 239. Rátkay László 242.
Olay Lajos 180, 188, 242. Ugron Gábor 242.
Vészi József 243.

Győrsziget és Révfalupataház községek közigazgatási és országgyülési képviselőválasztó kerületi átkebelezése és a győrszigeti választókerület székhelyének és nevének megváltoztatása (Irom. 586, 637) **477, 484, 485, 488.**

Hozzászólt:
Nyegre László *(előadó)* 103, 323.

Hadmentességi dijalap álladéka 1902-ben (Irom 535, 631) **475, 483, 488.**

Hozzászólt:
Brezovay László *(előadó)* 17.

Halálozás: képviselő elhalálozásának bejelentése:

Vásárhelyi László **484.**

Halas — bácsalmás — rigyiczai h. é. vasut engedélyezése (Irom. 390, 598) **484, 485, 488.**

Ház asztalára letett tizezer korona **486.**

Ház könyvtárának állapota az 1901/1906. országgyülés II. ülésszakában (Irom. 605) **484.**

Hozzászóltak:
Hegedüs Loránt 332. Kaas Ivor b. 332.

Honvédmenház állapota 1902-ben (Irom. 536, 632) **475, 483, 488.**

Hozzászólt:
Brezovay László *(előadó)* 17.

Honvéd nevelő- és képzőintézetek állapota 1903-ban (Irom. 537, 633) **475, 483, 488.**

Hozzászólt:
Brezovay László *(előadó)* 17.

Interpellácziók — függőben levők — jegyzéke **478.**

Interpellácziók megtételének ideje **480.**

Hozzászóltak:
Nessi Pál 183. Tisza István gr. 183.

Kaba—nádudvari h. é. vasut engedélyezése (Irom. 482, 602) **484, 488.**

Kaba—nádudvari h. é. vasut épitésére és üzletére kiadott engedélyokirat egynémely határozmányainak módositása (Irom. 498, 603) **484, 488.**

Kaposvár—barcsi h. é. vasut engedélyezése (Irom. 617, 622) **484, 485, 488.**

Kecskemét—lajosmizsei h. é. vasut engedélyezése (Irom. 618, 623) **484, 485, 488.**

Költségvetés 1904-re **475—484, 486—488.**

d) Földmivelésügyi tárcza (Irom. 486, 527, 559) **475, 476.**

Hozzászóltak:

Barta Ödön 21.
Bedőházy János 14.
Bernáth Béla 35.
Boda Vilmos 69.
Csernoch János 62.
Kaas Ivor b. 40.
Lukáts Gyula 64.
Marjay Péter 7.
Molnár Ákos 24.
Pap Géza *(előadó)* 3, 74.
Sebess Dénes 17.
Simonyi-Semadam Sándor 32.
Tallián Béla 48, 63, 67, 69.
Trubinyi János 66.
Vészi József 68.
Visontai Soma 45.

e) Vallás- és közoktatásügyi tárcza (Irom. 280, 543, 544, 545, 560) **477—479.**

Hozzászóltak:

Bedőházy János 117.
Berzeviczy Albert 78, 144, 151, 157.
Csernoch János 92, 151.
Eötvös Károly 103, 106.
Gál Sándor 121, 137.
Lendl Adolf 127.
Melzer Vilmos 135.
Rakovszky István 143.
Teleki Sándor gr. *(előadó)* 76, 152, 153, 154, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165.
Trubinyi János 138, 150.
Udvary Ferencz 103.
Veres József 84.
Vertán Endre 154.

f) Igazságügyi tárcza (Irom. 561) **479—481.**

Hozzászóltak:

Artim Mihály 214.
Bizony Ákos 170, 188, 225.
Lengyel Zoltán 229.
Nessi Pál 204, 210, 235.
Olay Lajos 225.
Plósz Sándor 218, 226, 235.
Rohonyi Gyula *(előadó)* 167, 217, 238.
Sebess Dénes 188.
Simonyi-Semadam Sándor 183.
Udvary Ferencz 193.
Visontai Soma 226.

g) Honvédelmi tárcza (Irom. 562) **481—483.**

Hozzászóltak:

Bakonyi Samu 244, 264.
Egry Béla 254.
Nyiri Sándor 258, 266.
Schmidt József *(előadó)* 239, 266.
Udvary Ferencz 252, 266.

h) Pénzügyi tárcza (Irom. 557) **483.**

Hozzászóltak:

Hegedüs Loránt *(előadó)* 288.
Lukács László 298, 311.
Mezőssy Béla 289, 300.
Rátkay László 294.
Udvary Ferencz 297, 304, 305, 311.

C) *Költségvetési törvény 1904-re* (Irom. 661, 663) **483, 484, 486—488.**

Hozzászóltak:

Bánffy Dezső b. 377, 387,
Barabás Béla 366.
Gulner Gyula 370, 388.
Hegedüs Loránt *(előadó)* 315, 365.
Lukács László 312.
Molnár János 373.
Tisza István gr. 381, 389.
Udvary Ferencz 376.
Ugron Gábor 374.

Kolozsvári nemzeti szinház épitése (l. Interp. Rákosi Viktor) **487.**

Körös—belovári és belovár—verőczei h. é. vasutak engedélyokiratainak egyesitése (Irom. 387, 595) **484, 485, 488.**

Hozzászóltak:

Halász Zsigmond *(előadó)* 326.
Kaas Ivor b. 327, 330.
Madarász József 328.
Tisza István gr. 328, 330.

Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteiben magyar állami alapitványi helyekre elhelyezett ifjak 1903-ban (Irom. 538, 634) **475, 483, 488.**

Hozzászólt:

Brezovay László *(előadó)* 17.

Közös hadsereg katonai nevelő- és képzőintézeteinél magyar honos ifjak részére létesitett 150 állami alapitványi helyről szóló 1897: XXII. t.-czikk módositása (Irom. 501, 522) **482—484, 488.**

Hozzászóltak:

Bakonyi Samu 268.
Brezovay László *(előadó)* 267.
Kaas Ivor b. 279.
Nyiri Sándor 282.
Okolicsányi László 275, 287.
Rátkay László 281.

Közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságok által az 1902. évre megszavazott 38,000.000 K rendkivüli hitelből a magyar korona országaira eső résznek fedezése (l. Delegáczió) **484.**

Marhasó (l. Mérsékelt) **483.**

Mentelmi ügyek:

Abaffy Ödön (Irom. 654) **480, 485.**

Hozzászólt:

Mayer Károly *(előadó)* 180, 354.

Baghy Béla (Irom. 566) **485.**

Hozzászóltak:

Maróthy László *(előadó)* 339, 340.
Olay Lajos 339.

Baghy Béla (Irom. 581) **485.**

Hozzászólt:

Maróthy László *(előadó)* 344.

Balogh Mihály (Irom. 579) **485.**

Hozzászólt:

Maróthy László *(előadó)* 343.

Bartha Miklós (Irom. 573) **485.**

Hozzászóltak:

Kaas Ivor b. 342.
Maróthy László *(előadó)* 341.
Olay Lajos 342.

Benedek János (Irom. 577) **485.**

Hozzászólt:

Maróthy László *(előadó)* 343.

Chernel György (Irom. 591) **485.**

Hozzászólt:

Mayer Károly *(előadó)* 347.

Csávolszky Lajos (Irom. 644) **479, 485.**

Hozzászólt:

Maróthy László *(előadó)* 135, 349.

Draskóczy László (Irom. 571) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 341.

Ernszt Sándor (Irom. 589) **485.**
Hozzászóltak:
Gajáry Géza 346. Mayer Károly *(előadó)* 345, 346.
Kovács Pál 345. Olay Lajos 345, 346.
Ugron Gábor 345.

1903. évi julius 29-iki ülésen történtek; több képviselő együttes mentelmi ügye (Irom. 640) **479, 485.**
Hozzászóltak:
Eötvös Károly 360. Maróthy László *(előadó)* 135, 358.

Gál Sándor (Irom. 649) **479, 485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 350.

Győrffy Gyula (Irom. 386) **485, 487.**
Hozzászóltak:
Eötvös Károly 364, 393. Plósz Sándor 394.
Maróthy László *(előadó)* 363, 394. Polónyi Géza 395.

Győrffy Gyula (Irom. 574) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 342.

Győrffy Gyula (Irom. 587) **485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 344.

Hentaller Lajos (Irom. 643) **479, 485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 135, 349.

Ivánka Oszkár (Irom. 644) **479, 485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 135, 349.

Kaas Ivor b. (Irom. 653) **480, 485.**
Hozzászóltak:
Csernoch János 352. Mayer Károly *(előadó)* 180, 351, 353.
Darányi Ferencz 353.
Eötvös Károly 353. Olay Lajos 352.
Ugron Gábor 352.

Károlyi György gr. (Irom. 655) **480, 485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 354.

Khuen-Héderváry Károly gr. (Irom. 641) **479, 485.**
Hozzászóltak:
Eötvös Károly 362. Maróthy László *(előadó)* 135, 361.
Plósz Sándor 363.

Khuen-Héderváry Károly gr. Olay Lajos bejelentése. — Irom. 660. **480, 485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 357.

Kubik Béla (Irom. 593) **485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 348.

Lendl Adolf (Irom. 582) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 344.

Lengyel Zoltán (Irom. 592) **485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 347.

Lengyel Zoltán (Irom. 624) **485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 356.

Lengyel Zoltán (Irom. 658) **480, 485.**
Hozzászóltak:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 355. Olay Lajos 355.

Luby Géza (Irom. 590) **485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 346.

Nagy Sándor (megyaszói. — Irom. 568) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 340.

Nagy Sándor (megyaszói. — Irom. 578) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 343.

Nessi Pál (Irom. 652) **480, 485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 351.

Nosz Gyula (Irom. 572) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 341.

Pap Géza (Irom. 570) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 341.

Pap Zoltán (Irom. 569) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 340.

Ráth Endre (Irom. 463) **485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 356.

Ráth Endre (Irom. 648) **479, 485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 135, 349.

Sacelláry György (Irom. 647) **479, 485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 135, 349.

Sándor Pál (Irom. 645) **479, 485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 135, 349.

Sierbán Miklós (Irom. 651) **480, 485.**
Hozzászóltak:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 350. Ugron Gábor 350.

Szederkényi Nándor (Irom. 646) **479, 485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 135, 363.

Sziklay Ede (Irom. 567) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 340.

Tellecsky Kristóf (Irom. 650) **480, 485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 350.

Valasek János (Irom. 575) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 343.

Várady Károly (Irom. 659) **480, 485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 355.

Veres József (Irom. 580) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 344.

Veszelovszky Ferencz (Irom. 657) **480, 485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 355.

Vészi József (Irom. 656) **480, 485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 355.

Vlád Aurél (Irom. 588) **485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 345.

Wolfner Tivadar (Irom. 576) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 343.

Zboray Miklós (Irom. 583) **485.**
Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 344.

Zboray Miklós (Irom. 625) **485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 357.

Zichy Jenő gr. (Irom. 642) **479, 485.**
Hozzászóltak:
Kaas Ivor b. 348. Maróthy László *(előadó)* 135, 348.

Zichy Jenő gr. (Irom. 656) **480, 485.**
Hozzászólt:
Mayer Károly *(előadó)* 180, 355.

Mérsékelt áru marhasóról szóló 1897: I. t.-cz. módosítása (Irom. 288, 611) **483, 484, 488.**
Hozzászólt:
Hegedüs Loránt *(előadó)* 305, 306.

Mezőgazdasági hasznos madarak védelme végett Párisban 1902. évi márczius hó 19-én kötött nemzetközi egyezmény beczikkelyezése (Irom. 511, 547) **484, 485, 488.**
Hozzászóltak:
Csernoch János 325. Tallián Béla 326.
Telegdi József *(előadó)* 325.

»Mlinski Ottok« szávai szigetnek a kataszterből és a telekkönyvből leendő törlése (Irom. 630, 638) **477.**
Hozzászólt:
Nyegre László *(előadó)* 103.

Munkarend **487.**
Hozzászóltak:
Polónyi Géza 406, 408. Tisza István gr. 407, 408.

Nagybánya—felsőbányai h. é. vasut engedélyezése (Irom. 564, 621) **484, 488.**

Nagykárolyi választás (l. Interp. Lengyel Zoltán) **487.**

Napirend **483.**
Hozzászólt:
Kaas Ivor b. 313.

Napirend előtt, l. Gyorsiroda főnökének eljárása **480.**

Napirend előtti felszólalásra engedély kérése (Pozsgay Miklós 182) **480.**

Nemzeti szinháznál az 1901. évben foganatositott átalakitások és javitások költségei (Irom. 510, 664) **484, 486—488.**
Hozzászólt:
Hegedüs Loránt *(előadó)* 315, 390.

Népgyüléseknek a megyei tisztviselők által való megnehezitése (l. Interp. Kaas Ivor b.) **480.**

Nyiregyháza—vásáros-naményi h. é. gőzüzemü vasut engedélyezése (Irom. 63[illegible]) **476.**
Hozzászólt:
Tallián Béla 74.

Nyitramegyei helbény—aranyosdi és novák—podhrágyi utaknak kiépitése (l. Interp. Kaas Ivor b.) **477.**

»Ő Felsége a király védnöksége alatt álló szegénysorsu tüdőbetegek sanatorium-egyesülete Budapesten« czimü egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezése (l. Sanatorium-egyesület) 484.

Operában előadott Wagner-cziklus (l. Interp. Rákosi Viktor) 487.

Hozzászóltak:
Eötvös Károly 399. Rákosi Viktor 399.
Tisza István gr. 398.

Országház — állandó — épitési munkálatai (Irom. 231, 555) 488.

Országos nyugdij- és gyámintézet (l. Tanügyi) 479.

Ország több vármegyéjének több községében fennálló adóhátralékok rendezése (Irom. 606, 629) 483, 488.

Osdola község határrendezési ügye (l. Interp. Polonyi Géza) 487.

Osztrák-magyar államvasut-társaságtól felvett tiz millió korona előleg törlesztetlen részének visszafizetése (Irom. 563, 594) 488.

Pádári rét átkebelezése Győr vármegyébe (l. Sopron) 484.

Pécs sz. kir. város részére az 1896: XXIII. t.-cz. 5. §-a alapján engedélyezett rendkivüli házadómentesség (Irom. 293, 627) 483, 488.

Pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu h. é. vasutak épitésére és üzletére kiadott engedélyokiratok egyesitése (Irom. 481, 601) 484, 485, 488.

Rendőri brutalitások (l Ujpesten) 487.

Sanatorium-egyesület által felveendő nyereménykölcsön engedélyezése (Irom. 396, 665) 484, 486—488.

Hozzászólt:
Hegedüs Loránt *(előadó)* 315, 390.

Sopron vármegyében lévő Sobor községhez tartozó ugynevezett pádári rét és nádas területnek Sopron vármegyéből Győr vármegye területébe való átkebelezése és Uj-Malomsok község határához leendő átcsatolása (Irom. 429, 520) 484, 488.

Hozzászólt:
Nyegre László *(előadó)* 325.

Statisztikai — központi — hivatal 1903. évi munkatervének kiegészitése (Irom. 495, 615) 488.

Statisztikai — központi — hivatal munkaterve 1904-re (Irom. 496, 615) 488.

Szabadalmazott osztrák-magyar államvasuttársaságtól felvett tiz millió korona előleg törlesztetlen részének visszafizetése (l. Osztrák-magyar) 488.

Szabadságolás:
Zichy Aladár gr. 475.

Szatmár—nagybányai h. é. vasut szatmár—batizvásári vonalszakaszának engedélyezésére vonatkozó függelék kiadása (Irom. 635) 476.

Hozzászólt:
Tallián Béla 74.

Szepesség hanyatlása (l. Interp. Nosz Gyula) 487.

Takarmánykivitel (l. Interp. Bánffy Dezső b.) 482.

Takarmánynemüek kiviteli tilalma (l. Interp. Pozsgay Miklós) 487.

Tapolczai választókerületben felmerült panaszok (l. Interp. Szederkényi Nándor) 487.

Tanitói országos nyugdij- és gyámalap állapota 1901 és 1902-ben (Irom. 544) 479, 488.

Hozzászólt:
Szőts Pál *(előadó)* 167.

Tanitói országos nyugdij- és gyámalap mathematikai mérlege (Irom. 280, 543) 479, 488.

Hozzászólt:
Szőts Pál *(előadó)* 167.

Tanügyi országos nyugdij- és gyámintézet állapota 1901 és 1902-ben (Irom. 545) 479, 488.

Hozzászólt:
Szőts Pál *(előadó)* 167.

Több képviselő együttes mentelmi ügye (l. 1903. évi jul. 29.) 485.

Töketerebes—varannói h. é. vasut engedélyezése (Irom. 391, 599) 484, 488.

Tolonczszabályzat helyes alkalmazása (l. Interp. Ráth Endre) 487.

Torontálmegyei Szentjános község jegyzője által elkövetett törvénytelenségek (l. Interp. Lengyel Zoltán) 480.

Törvényczikkek, szentesitések bejelentése:
1904: XVI. t.-cz. Békéscsaba—békésvésztői h. é. vasut engedélyezése 478.

1904 : XVII. t.-cz. Balatonszentgyörgy—keszthelyi h. é. vasut keszthely—tapolczai folytatólagos vonalának egyesitése 478.

1904 : XVIII. t.-cz. Magyar kir. államvasutak alkalmazottai illetményeinek szabályozására szükséges költségek fedezése 478.

Túlkiadások 1901. számadási év IV. negyedében (Irom. 121, 125, 320) 484, 488.

Hozzászólt:
Nagy Sándor (megyaszói. — *Előadó)* 332.

Túlkiadások 1901. számadási év pótnegyedében (Irom. 174, 178, 320) 484, 488.

Hozzászólt:
Nagy Sándor (megyaszói. — *Előadó)* 332.

Túlkiadások 1902. számadási év I. negyedében (Irom. 186, 320) 484, 488.

Hozzászólt:
Nagy Sándor (megyaszói. — *Előadó)* 332.

Túlkiadások 1902. számadási év II. negyedében (Irom. 187, 320) 484, 488.

Hozzászólt:
Nagy Sándor (megyaszói. — *Előadó)* 332.

Túlkiadások 1902. számadási év III. negyedében (Irom. 265, 320) 484, 488.

Hozzászólt:
Nagy Sándor (megyaszói. — *Előadó)* 332.

Túlkiadások 1902. számadási év IV. negyedében (Irom. 345, 374, 382) 484, 488.

Hozzászólt:
Nagy Sándor (megyaszói. — *Előadó)* 332.

Ujpesten napirenden lévő rendőri brutalitások (l. Interp. Gabányi Miklós) 487.

Utlevélügyről szóló 1903 : VI. t.-cz. 2. §-ban nyert felhatalmazás alapján tett intézkedés (Irom. 639) 478.

Hozzászólt:
Tisza István gr. 106.

Vasárnapi és ünnepnapi különvonatok (l. Interp. Nessi Pál) 480.

Vaskóhi főszolgabirósághoz tartozó lunkai körjegyző: Drágán József visszaélései (l. Interp. Bartha Ferencz) 487.

Viczinális vasutakról szóló tvj. beterjesztésének határideje (l. Kőrös—belovari vasut) 484.

Wagner-cziklus (l. Opera) 487.

Zárszámadás 1901-re (Irom. 409) 484, 488.

Hozzászólt:
Nagy Sándor (megyaszói. — *Előadó)* 332.

Zárszámadás 1902-re (Irom. 612) 484, 488.

Hozzászólt:
Nagy Sándor (megyaszói. — *Előadó)* 332.

Zólyombrezó—breznóbánya—tiszolczi h. é. vasut egynémely engedélyezési feltételének a breznóbánya—veresköi szárnyvasut kiépitése alkalmából leendő módositása (Irom. 389, 597) 484, 485, 488.

Hozzászólt:
Halász Zsigmond *(előadó)* 331.

Zsebely—csákovári és a csákovár—bókai h. é. vasutvonalakra biztositott szállitási adómentességek lejárati időinek egységes megállapitása (Irom. 388, 596) 484, 485, 488.

Hozzászólt:
Halász Zsigmond *(előadó)* 330.

Interpellácziók:

Bánffy Dezső b.: Takarmánykivitel tárgyában, a földmivelésügyi miniszterhez 482.

Bartha Ferencz: Vaskóhi főszolgabirósághoz tartozó lunkai körjegyző: Drágán József visszaélései tárgyában, a belügyminiszterhez 487.

Gabányi Miklós: Ujpesten napirenden levő rendőri brutalitások tárgyában, a belügyminiszterhez 487.

Kaas Ivor b.: Nyitramegyei helbény—aranyosdi és novák—podhrágyi utaknak kiépitése tárgyában, a kereskedelemügyi miniszterhez 477.

Kaas Ivor b.: Népgyüléseknek a megyei tisztviselők által való megnehezitése tárgyában, a belügyminiszterhez 480.

Lengyel Zoltán: Torontálmegyei Szentjános község jegyzője által elkövetett törvénytelenségek tárgyában, a belügyminiszterhez 480.

Lengyel Zoltán: Nagykárolyi választás ügyében, a belügyminiszterhez 487.

Nessi Pál: Vasárnapi és ünnepnapi különvonatok tárgyában, a kereskedelemügyi miniszterhez 480.

Nosz Gyula: Szepesség hanyatlása tárgyában, a belügyminiszterhez 487.

Polónyi Géza: Osdola község határrendezési ügyében, a miniszterelnökhöz 487.

Pozsgay Miklós: Takarmánynemüek kiviteli tilalma tárgyában, a földmivelésügyi miniszterhez 487.

Rákosi Viktor: Kolozsvári nemzeti szinház épitése ügyében, a belügyminiszterhez 487.

Rákosi Viktor: Operában előadott Wagner-cziklus tárgyában, a belügyminiszterhez 487.

Ráth Endre: Tolonczszabályzat helyes alkalmazása tárgyában, a belügyminiszterhez 487.

Szederkényi Nándor: Tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában, a belügyminiszterhez 487.

Szluha István: Dunaföldvár nagyközségben tűrhetetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában, a belügyminiszterhez 487.

Vlád Aurél: Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903. nov. 5-én tartott közgyülésén hozott 1097/1903. sz. szervezeti szabályrendelet tárgyában, a belügyminiszterhez 487.

Interpellácziókra adott miniszteri válaszok:

Belügyminiszter (Tisza István gr.) válaszai, l. Miniszterelnök válaszai.

Földmivelésügyi miniszter (Tallián Béla) válaszai:

Bánffy Dezső bárónak: Takarmánykivitel tárgyában 482.

Pozsgay Miklósnak: Takarmánynemüek kiviteli tilalma tárgyában 487.

Miniszterelnök (Tisza István gr.) válaszai:

Bartha Ferenczuek: Vaskóhi főszolgabirósághoz tartozó lunkai körjegyző: Drágán József visszaélései tárgyában 487.

Gabányi Miklósnak: Ujpesten napirenden levő rendőri brutalitások miatt 487.

Kaas Ivor bárónak: Népgyüléseknek megyei tisztviselők által való megnehezitése tárgyában 480.

Lengyel Zoltánnak: Torontálmegyei Szentjános község jegyzője által elkövetett törvénytelenségek tárgyában 480.

Lengyel Zoltánnak: Nagykárolyi választás ügyében 487.

Nosz Gyulának: Szepesség hanyatlása tárgyában 487.

Rákosi Viktornak: Operában előadott Wagner-cziklus tárgyában 487.

Rákosi Viktornak: Kolozsvári nemzeti szinház épitése ügyében 487.

Ráth Endrének: Tolonczszabályzat helyes alkalmazása czéljából 487.

Szederkényi Nándornak: Tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában 487.

Szluha Istvánnak: Dunaföldvár nagyközségben tűrhetetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában 487.

Vlád Aurélnak: Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903. nov. 5-én tartott közgyülésén hozott 1097/1903. sz. szervezeti szabályrendelet tárgyában 487.

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

SAJTÓHIBÁK.

A 148. oldal 2. hasábjának felülről számitott 21. sorában *szocziális* h. olv. szoczialisztikus.
A 149. oldal 2. hasábjának alulról számitott 13. sorában *szegényeket* h. olv. *öket.*

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
328.4391 H891ON C001 1901:28
Orszaggyules Kepviselohazanak naploja
3 0112 105711052